BHADANTACARIYA BUDDHAGHOSA MAHA THERA'S

SUMANGALA VILASINI

OR

THE COMMENTARY OF THE

DIGHANIKAYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART. I.

EDITED BY

HEYYANTUDUWE

DHAMMAKITTI SIRI DEWAMITTA MAHATHERA.

Tripitaka Wagiswaracarya Pradhana Sanghanayaka,
Western Province and Director of
Vidyodaya Oriental College,
Colombo

හදන්තාචරිය බුද්ධඝොසත්‍ථෙරවර විරචිතා

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

පඨමො භාගො.

සුහදධාරාම විහාරාධිපතිනා ලඞ්කායං කොළඹනගරෙ
විජෙජාදය මහාවිජ්ජාලයජඞ්ගණෙන
තිපිටකවාචිසසරාවරිය
ධම්මකිත්ති සිරි දෙවමිත්තාභිධානෙන
පධාන සඞ්ඝනායකත්‍ථෙරෙන
ලිපිබහමනිරාකරණෙන
සංසොධිතා.

බු. ව. 2462
කි. ව. 1918

මිල රු. 170/=

DIGHANIKAYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART. I.

දීඝනිකායඨකථා.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST

BHADANTACARIYA BUDDHAGHOSA MAHA THERA'S

SUMANGALA VILASINI

OR

THE COMMENTARY OF THE

DIGHANIKAYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART. I.

EDITED BY

HEYYANTUDUWE
DHAMMAKITTI SIRI DEWAMITTA MAHATHERA.
Tripitaka Wagiswaracarya Pradhana Sanghanayaka,
Western Province and Director of
Vidyodaya Oriental College,
Colombo

PUBLISHED BY THE TRUSTEES

DR. CHARLES ALWIS HEWAVITARNE,
SRINATH KUMARADAS MOONESINGHE ESQ.

THE TRIPITAKA PUBLICATION PRESS,
SARASWATI HALL, PETTAH,
COLOMBO (CEYLON)

B. E. 2462.
C. E. 1918.

භදන්තාචරිය බුද්ධඝොසත්‍ථෙරවර විරචිතා

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

පඨමො භාගො.

සුභද්දාරාම විහාරාධිපතිනා ලඞ්කායං කොළඹනගරෙ
විජ්ජොදය මහාවිජ්ජාලයජඞ්ඝකෙන

තිපිටකවාවිසසරාචරිය

ධම්මකිත්ති සිරි දෙවමිත්තාභිධානෙන

පධාන සඞ්ඝනායකත්‍ථෙරෙන

ලිපිබහම නිරාකරණෙන
සංසොධිතා.

සොගතස්ස සයිමන් හෙවාවිතාරණ
මහාසයසසාණතතියා

තබභාතරාවාර්ලස් අල්විස් හෙවාවිතාරණාභිධානෙන
ආඩගලවෙජ්ජාචරියෙන වෙව
සිරිනාථ කුමාරදාස මුනසිහාභිධානෙන ච
තිපිටක මුද්දාලයෙ මුද්දාපිතා.

බු. ව. 2462
කි. ව. 1918

First Edition : 1000 - 1918
Second Edition : 1000 - 1991
Third Edition : 1000 - 2006

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death, He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 Volumes After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARNE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94 had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARNE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarne and Somawati Hewavitarne Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

NOEL WIJENAIKE
NANDA AMARASINGHE
PARINDA RANASINGHE

03. 11. 2006
Somawati Hewavitarne Trust Office
No. 130, Maligakanda Road, Colombo 10,
SRI LANKA.

PREFATORY NOTE.

With this Volume I have the honour to bring out the Fourth of the Series of the Simon Hewavitarne Bequest.

The present volume contains the commentary of the first sixteen discourses of the Digha Nikaya. Although it was my original intention to issue the complete work in one volume, I have been compelled by circumstances into which I need not enter here, to publish the first portion in the present instance The manuscript of the second part is well in hand and will be with the printer very soon. I am sorry however that I have not been able to issue, an index with this volume.

The work of editing this commentary has been ably done by the Venerable Heyyantuduve Siri Devamitta Nayaka Thero, The Venerable Thero was a disciple of the late Hikkaduve Siri Sumangala Nayaka Thero the founder and first Principal of the Vidyodaya Pirivena Maligakanda Colombo. Till 1911 he was the Vice-Principal of the Pirivena when he retired from active work and was appointed the Director of the Pirivena. Though in his seventy fourth year and in feeble health, he has been able to devote to this work his vigorous intellect.

It is a great source of satisfaction and pride to the Buddhists of Ceylon that we have still in our midst Bhikkhus of this stamp who are the repositories of the Mahavihara traditions.

The late Siri Sumangala Nayaka Thero, whose likeness I am reproducing in this volume, surrounded himself with a number of disciples who are capable of handing on the torch of Buddhist Scholarship. The present Principal of the Vidyodaya College Mahagoda Siri Nanissara Nayaha Thero who has been giving the final corrections to the previous publications,-the Commentaries of the Peta Vatthu, the Thera Gatha and the Theri Gatha-is one of this brilliant group.

The Vidyodaya College (Pirivena) was founded by a band of thirteen Gentlemen in 1872, of whom my grandfather, the late Mr. Andris Perera Dharmagunawardana Mohandiram and my father were two of the chief supporters. It is a source of great

gratification, to the Hewavitarne family that the Pirivena has been

enabled through the generosity of my late brother Simon Hewavitarne to place within the reach of scholars a scholarly Edition of the Attha Katha. It is unfortunate that there are no copies extant of the Sinhalese Attha Katha. Of these works themselves very little is known beyond the names, Maha, Paccariya and Kurundiya. The first is associated with the Maha Vihare at Anuradapura and Mahapaduma Thero. And the last with the Vihare at Kurundivelli. Maha Attha katha was considered of unimpeachable authority. The other two were thought to contain errors by Buddhagosha.

The Sinhalese tradition is that they were brought by Mahinda Thero and were translated into Sinhalese by him; that the Atthakathas were no mere explanatory gloss by him but were the explanations given by the Buddha himself of the Buddha-vacana and orally transmitted by the Arhats at the three convocations. And the Atthakathas are thus considered of the same importance, authority and sanctity as the word of the Buddha himself.

On the 17th. January 1919, falls the sixth anniversary of the death of mydear brother, a day which should be remembered by the Buddhist public, as the day on which his glorious saddha was made manifest. It is also worth recording that this anniversary year which will see the publication of the Sumangala Vilasini will also see the building of the first Buddhist Vihare in Calcutta enshrining the relics of the Blessed One the Bhagava Samma Sambuddho.

The building of this Vihare, is entirely through the high souled energy of the Anagarika Hewavitarne Dharmapala, the eldest brother of the late Simon Hewavitarne.

It is a great and noble thing that while one brother has been establishing the continuance of the Dhammakaya throughout the world, the other brother should inaugurate the reintroduction of the Buddhakaya in the Janma Bhumi of the Saviour of the Worlds. I dedicate this work to the Great -British Public who after four years of stress have brought peace on the world, in the hope that it will bring to them the Truths that underlie the Peace that passeth understanding.

ib, Dec. 1918, C. A. Hewavitarne.

විසුද්ධජනං.

PREFACE.

අට්ඨකථා.

සකලසුරාසුරමනුජභුජගාදීහි සුපූජිතවරණෙන සිරිඝනසුගත තථාගතෙනාමතදුයකෙන සම්මාසම්බුඩෙන සුදෙසිතස්ස පිටකත්තය සංඛාතස්ස පරියත්තිධම්මස්ස අත්ථවණ්ණනාභූතො විසුඩ්ඨිජ්ඣාපටි සම්භිදෙහි මහාකස්සපත්ථෙරපමුඛෙහි පඤ්චමහාසඞ්ගීතිකාරකෙහි මහාඛීණාසවෙහි. තීණි පිටකානි සඞ්ගායිත්වා පච්ඡා භගවතොධිප්පාය මනතික්කම්ම වාචනාමග්ගං සමාරොපිතො තිස්සන්නං යෙව මහා සඞ්ගීතීනං ආරූළ්හො යෙව සමානො යො කථාමග්ගො සො අට්ඨකථා නාම.

අථවා "නහි බුඩෙන අබ්‍යාකතං නාම තන්තිපදං අත්ථි සබ්බෙසං යෙව අත්ථො කථිතො තස්මා සම්මාසම්බුඩෙනෙව තිණ්ණං පිටකානං අත්ථවණ්ණනාක්කමොපි භාසිතොති දට්ඨබ්බං තත්ථ තත්ථ භගවතා පවත්තිතා පකිණ්ණකදෙසනා යෙව වා අට්ඨකථා"ති වුත්තත්තා සඞ්ගීති කාරක්කමහාත්ථෙරෙහිපි යථෙව බුඩෙන දෙසිතො තථෙව එකපදම්පි එකක්ඛරම්පි අවිනාසෙත්වා අධිප්පායඤ්ච අවික්කොපෙත්වා සඞ්ගීතත්තා ච භගවතා වුත්තඅත්ථවණ්ණනාක්කමොව වා අට්ඨකථාති වෙදිතබ්බං.

අත්ථො කථියති එතායාති අත්ථකථාති වත්තබ්බෙ ථකාරස්ස ඨකාරාදෙසෙන අට්ඨකථාති සිඛං. තා පනෙතා අට්ඨකථායො තිලොකෙකදීපායමානස්ස සම්මාසම්බුඩස්ස පරිනිබ්බාණතො චිත්තං වස්ස සතානං උපරි ජත්තිංසතිමෙ වස්සෙ ජෙට්ඨමූලමාසෙ පණ්ණරසූපොසථදිවසෙ ලඞ්කාදීපෙ බුඩසාසනපතිට්ඨාපනත්ථමාගතෙන ආයස්මතා මහාමහින්දත්ථෙරවරෙන ඉධානීතා පච්ඡා තම්බපණ්ණියෙහි මහාත්ථෙරෙහි නිකායන්තරලඞ්සංකාරපරිහාරත්ථං සීහලභාසාය ඨපිතා.

සීහලට්ඨකථා.

තා පන සීහලට්ඨකථායො "මහාඅට්ඨකථා" "මහාපච්චරි" "කුරුන්දට්ඨකථා"ති පඤ්ඣා යාව මාගධට්ඨකථාකරණං සීහලදීපිකානං බහුස්සුතානං ථෙරානුථෙරානං උග්ගහණධාරණවසෙන ච ලිඛිත ගන්ථවසෙන ච අට්ඨංසු.

THE LATE

MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875. DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාවිතාරණ මැතිනිය

THE LATE

VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.

(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Mudrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER 1864 DIED 29TH APRIL 193[illegible]

තාසු **මහාඅට්ඨකථා** නාම අනුරාධපුරමහාවිහාරියෙහි මහාපදුමත්ථේරාදීනං ධම්මවිනයධරානං මහාත්ථේරානං ථේරවාදං ව අනෙත්වා කත්වා මහාමහින්දත්ථේරස්ස වාචනාමග්ගනයෙන කතා අට්ඨකථා.

මහාපච්චරි නාම පච්චරිසංඛාතෙ උලුමෙප නිසිදිත්වා කතත්තා පච්චරිති ලබ්භාමා අට්ඨකථා, **කුරුන්දට්ඨකථා** නාම කුරුන්දිවෙල්ලිවිහාරවාසිහි කතත්තා කුරුන්දිති ලබ්භාමා අට්ඨකථා, එතාසු තීසු අට්ඨකථාසු මහාඅට්ඨකථා එව සුනිම්මලා අනාකුලා බුද්ධඝොසත්ථේරසාරිපුත්තත්ථේරාදීහිපි සුසම්භාවිතා සුද්ධිඅධිට්ඨිතා ච.

ඉතරා පන වෙ අට්ඨකථායො න තථා සුසම්භාවිතා, තම්දං "තසමා මහාඅට්ඨකථා සරීරං කත්වා"ති ච "නෙව් පන මහාඅට්ඨකථානයෙන විනයයුත්තියා වා යුත්තමත්ථන්ති වුත්තං තං යුත්තං විය දිස්සති මහාපච්චරියාදිසුපි කත්ථවි කත්ථවි අයුත්තදස්සාපි අත්ථස්ස උපරි විහාවනතො"තිව එවමාදිහි පාළෙහි ඛායති.

තා පනට්ඨකථායො ජම්බුදීපෙ මහාබොධිමණ්ඩසම්පෙ ගාමක්ඛෙත්තරෙ ජාතෙන පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවිරියපතිමණ්ඩිතෙන සකසමය සමයනතරගහනජෙඛ්ඛාගාහනසමත්ථෙන පඤ්ඤුවෙය්‍යත්තියසම්භාගතෙන සකාවරියවරරෙවත්තත්ථෙරාසභාණත්තියා අට්ඨකථාකරණත්ථමෙව ලඛ්කාදීපමාගතෙන ථෙරවංසපදීපානං මහාවිහාරවාසිනං වංසාලඛ්කාරභූතෙන හදන්තබුද්ධඝොසත්ථෙරවරෙන තන්නිනාසමාරොපිතා යාවජ්ජතනා සකාලදෙසියානමෙව මනොභුකුලා අත්ථසාධිකා වත්තන්ති. සීහලට්ඨකථානං පන පදකක්ඛරමත්තම්පිදානි නදිස්සතෙ, අපිච තාසුට්ඨකථායොපි සම්බුද්ධපරිනිබ්බාණතො චතුන්නං වස්සසතානං උපරි පඤ්ඤුසනිමෙ වසෙ මලයදෙසෙ මාතුලජනපදෙ ආලොකලෙණවිහාරෙ සන්නිපතිතෙහි සඞ්ඝමවංසපනිඤ්ඤාපනෙහි ධම්මත්ථවණ්ණනාකොවිදෙහි පඤ්ඤාපරිසම්පන්නෙහි පඤ්චසතෙහි අරහන්තෙහි කතපොත්ථකාරුළ්හසඞ්ගීතිතො පච්ඡා තසම්ංයෙව විහාරෙ නිදහි තාති අනුස්සුති වත්තතෙ.

"දීඝනිකායට්ඨකථා"

දීඝනිකායො නාම පඨමමහාසඞ්ගීතිකාරෙහි මහාත්ථේරෙහි ථිනයං සඞ්ගාසිත්වා ධම්මං සඞ්ගායන්තෙහි පඨමතරං සඞ්ගහිතානං තිවග්ගසඞ්ගහත්තං බ්‍රහ්මජාලාදීනං චතුත්තිංසසුත්තානං සඞ්ගහො පඨමො නිකායො, දීඝපමාණානං සුත්තානං සමූහතො නිවාසතො ච දීඝනිකායොති වුච්චති, තස්ස දීඝනිකායස්ස අට්ඨකථා පන සුමඞ්ගල පාරිවෙණියස්ස දඨානාගසංඝත්ථෙරස්ස ආයාචනාය කතත්තා තං සුමඞ්ගලත්ථි පදං විලාසෙති පකාසෙතීති ච සුමඞ්ගලං සුද්ධ අභිමත සිද්ධිං විලාසෙති පකාසෙතීති ච අත්ථානුගතවසෙන සුමඞ්ගල විලාසිනීති සමඤ්ඤතා.

සා එසා පන දීඝනිකායඨකථා බුඩඝොසමහාථෙරවරවිරචිතාසු සකලාසෙවව සුතනනතපිටකඨකථාසු විසාරතරා ගරුතරා මහනී අඨඨකථා.

තසසා සංසොධනං පනි ලඛකාමහිමණඩලමණඩිතායමානෙ ඛොළමබනගරෙ වුසිතසස සගහඛතසස ධසසුදපුසසුපසසුදි ගුණගහපතතසස "සසිමත්, හෙවාවිතාරණ" මහාසයසස ධනබබ යෙන තිපිටකමබුදඝොසමාරඛෙන "මාර්ලස්, අල්විස්, හෙවාවිතාරණ" ආඛහීසවෙජජාචරියෙනජඣිඨෙන මයා විජජොදයපරිවෙණජඣ කඛසන ලඛඛායං පඨමදිසාය පධානනායනපදපතෙතන තිපිටක වාවිසාරධම්මකිතතිසිරිදෙවමිතතතථෙරෙන නිජජෙඨසිසසස සුහදු රාමවිහාරවාසිනො බොධිරුකඛගාමෙ රෙවතතථෙරසස ච කණිඨ සිසසස කුකුල්නාපෙ දෙවරකඛිතභික්ඛුනො ච සාහයෙන යථාසහති පරිසොධිතා වාතිසඛතා.

ඉවෙවවං සුමඛලවිලාසිනියා පරිසොධනෙ සෙඛඛණඩසෙල නගරෙ පුපඵාරාමවිහාරෙ සඛසරාජපරිවෙණෙධිපතිනො මඩුගලෙල සිඛඛතථෙරතො ච විජජොදයපාරිවෙණිකපොතථකාලයතො ච ලඛානි අතිපුරාණපොතථකානි බහූපකාරානි අගෙසුං.

මුදුපිතායං. සිරිසුගතතථාගතසස පරිනිබබාණා චතුසසතාධි කානං චිනනං වසසසහසසානමුපරි විසතිතමෙ වසෙස ආසාළහමාසෙ අමාවසියං භුමවාරෙති සුතබබං.

හෙයියන්තුඩුවෙ
සිරි දෙවමිත්තපධානනාඝකතෙරෙ.

Heyyantuduve Siri Devamitta.

බු. ව. 2462
ක්‍රි. ව. 1918 8. 6.

සුද්ධිපත්‍රං.

ERRATA.

පිටුව.	පන්තිය.	අසුද්ධ.	සුද්ධ.
3	25	ඛිණාසවෙ	ඛීණාසවෙ
5	12	මතාපිතු	මාතාපිතු
5	28	අයසමා	ආයසමා
8	9	ජාතිමාණිවිය	ජාතිමණිවිය
9	37	අකාමපත්‍ත	අසාමපිත්‍ත
13	18–28	සුත්තානාසුත්තසභාගතො	සුත්තාණාසුත්තසභාගතො
18	5	එවමාදිනි	එවමාදීනි
,,	22	වත්තරෙ	වත්තාරෙ
28	37	ආචාරියෙ	ආචරියෙ
29	11	සුපියසසා	සුපපියසසා
32	13	අත්‍ථසම්පගතො	අත්‍ථසම්පගතො
,,	21	ආසාලොදුනි	අසාලොදුනි
40	8	නෙවඅත්තනතො	නෙවඅත්තනතො
,,	14	අත්‍යාරුයොනි	අත්‍තරුයොනි
41	34	අධිපෙත්තං	අධිපෙපතං
49	3	සුගතඞ්ගානං අනිවත්තන ලකඛණං	සුගතඞ්ගානං අනාතිවත්තනලකඛණං
50	25	තෙතවාහ	තෙතෙවාහ
52	25	ගුණවත්තෙසු	ගුණවත්තෙසු
,,	36	ඒතිමිස්සාපි	ඒපිමිස්සාපි
53	3	දිපෙත්තෙන	දීපෙත්තෙන
,,	5	නිකඛිතදණ්ඩා	නිකඛිත්තදණ්ඩා
,,	,,	නිකඛිතසත්තෙ	නිකඛිත්තසත්තෙ
,,	8	දත්‍තාකටඤ්ඤවා	දත්තාකටඤ්ඤවා
,,	20	ඤාතෙනි	ඤාතෙති
54	9	අබ්‍භහම්වරියනති	අබ්‍භම්වරියනති
,,	10	අබ්‍භහම්වරියතො	අබ්‍භම්වරියතො
55	15	ආදීසු	ආදිසු
,,	28	ඉමෙසංභෙදයානි	ඉමෙසංභෙදයානි
56	10	මහිසි	මහිසී
,,	32	බහුජනකත්තා	බහුජනකන්තා
,,	38–3	කාලවාදි	කාලවාදී
59	9	තානිහි	තානිහි

පිටුව.	පන්තිය.	අසුද්ධ.	සුද්ධ.
,,	16	වාලිකාදිනි	වාලිකාදිනි
,,	30	තෙවි	තෙවි
65	14	තිඹිති	තිඛති
66	14	විහාහිකතථානි	විහාහිකතථානි
,,	21	නිබ්බඛෙහි	නිබ්බඛෙහි
,,	6	මහතුපඛානති	මහතුපඛාතතති
71	18	අතඤකංවචරා	අතඤඤාවචරා
,,	20	සඛාඅභිඤඤ	සඛංඅභිඤඤ
72	20	වදසායතනානි	වාදසායතනානි
,,	29	බුඛානගජ්ජිතං	බුඛානං ගජ්ජිතං
73	22	සුඤඤතාපසඛාසනඤ්ං	සුඤඤතාපඛාසනඤ්ං
74	9	පුබ්බඛහාභුදිඛිනෝ	පුබ්බන්තාභුදිඛිනෝ
75	4	පුබ්බනිවාසනහි	පුබ්බනිවාසනහි
,,	5	එවමාහති	එවමාඛාති
,,	13	ගණ්හාති	ගණ්ඛාති
77	32	විපරිණමධම්මා	විපරිණාමධම්මා
,,	36	උපදුනෙ	උපාදුනෙ
78	18	පහාති	පහාති
84	1	අවිත්තඛාහාවොව	අවිත්තඛාහාවොව
85	10	උම්මත්තඛාපවිඤදිසෙති	උම්මත්තිඛාපවිඤදිසොති
,,	18	ඛානතීති	ඛානාතිති
86	10	අථාවාපඛ	අථවාපන
87	17	කම්මත්තාඛං	කම්මත්තානං
88	24	චතුහි	චතූහි
99	5	විවුතෙහි	විවුතෙහි
,,	35	කිඛන්නුඛොඅජ්ජ	ඛාඛන්නුඛොඅජ්ජ
119	35	අණතතියා	ආණත්තියා
,,	37	ආවජ්ජන	ආවජ්ජි
134	19	කරිඛොතීති	කාරිඛොතීති
,,	45	අලොකොඛා	ආලොකොඛා
135	5	අලොකොඤඤාමීති	ආලොකොඤඤාමීති
,,	31	අවජ්ජනාදිසු	ආවජ්ජනාදිසු
156	27	නිබ්බාණං	නිබ්බාණං
198	27	පුරෙභවති	පුරෙභවාති
231	13	අරොචිතං	ආරොචිතං
,,	35	දඤඤමානි	දඤඤාමානි
232	7	බුද්දකපානි	ඛුද්දකපානි
240	37	තිඨතෙතඤ්ඤොඤාහනෙන	තඤ්ඤොඤාහනෙනති
258	31 32 34	උපදුරූපං	උපාදුරූපං

පිටෙහි.	පන්තියා.	අසුඛි.	සුඛි.
267	18	මෙත්තාවිහරාදිං	මෙත්තාවිහාරාදිං
268	2	රූපාරූපවවරභාමමෙව	රූපාරූපාවවරභාම්මමෙව
273	11	විසඥේජනෙනසු	විසඤ්ඤනෙනසු
278	3	භික්ඛුසාතානීති	භික්ඛුසතානීති
279	14	නිමත්තනං	නිමන්තනං
288	37	මධුරසංයෙව	මධුරරසංයෙව
293	25	නිකඛන්තමනෙතා	නිකඛන්තමතෙතා
315	3	රමතීති	රමඤ්ඤීති
317	20	අසසවන්තානි	අසසවනතානි
318	6	සමපත්තිසමභවලොකො	සමපත්තිභවලොකො
,,	31	ඤේයයා	ඤෙයයා
322	26	නිරයාදිසු	නිරයාදිසු
324	32	කිපන	කිංපන
,,	33	මලාගුලං	මාලාගුළං
326	6	වෙරොපෙති	වොරොපෙති
328	39	උපදුඝ	උපාදුඝ
335	34	සබෙබමෙව	සබබමෙව
339	10	විනිපතිතතා	විනිපතිතත්තා
343	18–21	අසමපටිඡනෙනා	අසමපටිඡ්ඡනෙනා
348	37	ජානාතීති	ජානාතීති
349	13	තිඹති	තිඵති
,,	35	විය	විය
358	2	විත්තසඤ්ඤානොති	විත්තසඤ්ඤානොති
359	39	තෙතා	නෙත්තා
360	29	තථාපෙනති	ඨථාපෙනති
363	14	පවිසඤ්ඤති	පවිසඤ්ඤති
371	30	උපසඞ්කමන්තන්තා	උපසඞ්කඤ්ඤා
374	7	අඤපිං	අඤ්ඤිතං
377	25	තාවත්තිංසා	තාවතිංසා
380	33	මතාහුත්වාපි	මාතාහුත්වාපි
381	17	සෙනසනං	සෙනාසනං
,,	29	මාම්චඡාදිඨිතා	මිච්ඡාදිඨිතා
383	13	ඤාණාදඤෙතා	ඤ්ඤාදෙතෙතා
413	29	උදකතුම්භතෙතා	උදකතුම්බතෙතා
415	28	ඤතිමෙ	නඤතිමෙ
419	2	ඝරඤි	ඝරඤ්ඤි
423	27	කුසිතා	ඣුසිතාරු
430	17	ඝරඬෙ	ඝරණ්ඩෙ
431	1	පුපඵනං	පුපඵානං

සූචිපණ්ණං.

CONTENTS.

වග්ග.	සුත්ත.		පිටුඞ්කානි.
1.	1.	බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනා	20
1.	1.	පඨමකහාණවාරවණ්ණනා	78
1.	2.	සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා	94
1.	3.	අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනා	166
1.	4.	සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා	196
1.	5.	කූටදන්තසුත්තවණ්ණනා	207
1.	6.	මහාලිසුත්තවණ්ණනා	218
1.	7.	ජාලියසුත්තවණ්ණනා	224
1.	8.	කස්සපසීහනාදසුත්තවණ්ණනා	227
1.	9.	පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනා	238
1.	10.	සුභසුත්තවණ්ණනා	252
1.	11.	කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා	255
1.	12.	ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා	260
1.	13.	තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනා	262
		සීලක්ඛන්ධ වග්ගවණ්ණනා:	
2.	1.	මහාපදානසුත්තවණ්ණනා	269
2.	1.	පඨමකහාණවාරවණ්ණනා	307
2.	1.	දුතියකහාණවාරවණ්ණනා	314
2.	1.	තතියකහාණවාරවණ්ණනා	327
2.	2.	මහානිදානසුත්තවණ්ණනා	327
2.	3.	මහාපරිනිබ්බාණසුත්තවණ්ණනා	354
2.	3.	පඨමකහාණවාරවණ්ණනා	375
2.	3.	දුතියකහාණවාරවණ්ණනා	380
2.	3.	තතියකහාණවාරවණ්ණනා	392
2.	3.	චතුත්ථකහාණවාරවණ්ණනා	399
2.	3.	පඤ්චමකහාණවාරවණ්ණනා	414
2.	3.	ඡට්ඨකහාණවාරවණ්ණනා	432

විසය සූචිපණ්ණං.

SUPPLEMENTARY CONTENTS.

වග්ග.	සුත්ත.		පිඨඛ්කානි.
		ගන්ථාරම්භෝ	1
		නිදානකථා	2
		පඨම මහාසඞ්ගීති	21
		නවඞ්ගසත්ථුසාසනකථා	18
		නිදානවණ්ණනා	20
1.	1.	බුද්ධානං ඤාණදස්සනානං විසෙසෝ	33
1.	1.	පුරෙභත්තකිච්චං	35
1.	1.	පච්ඡාභත්තකිච්චං	36
1.	1.	පුරිමයාමකිච්චං	,,
1.	1.	මජ්ඣිමයාමකිච්චං	,,
1.	1.	පච්ඡිමයාමකිච්චං	37
1.	1.	චතුබ්බිධසුත්තනික්ඛෙපකථා	39
1.	1.	සීලසමාහනත්තා	42
1.	1.	දුවිධපුථුජ්ජනකථා	45
1.	1.	තථාගතභාවදීපකානි අඨකාරණානි	46
1.	1.	පඤ්චවිධපුජ්ජා	51
1.	1.	චූළසීලං	52
1.	1.	පාණාතිපාතකථා	,,
1.	1.	අදින්නාදානකථා	53
1.	1.	මුසාවාදකථා	54
1.	1.	පිසුණවාචාකථා	55
1.	1.	ඵරුසවාචාකථා	,,
1.	1.	සම්ඵප්පලාපකථා	,,
1.	1.	පඨවිධබීජාති	57
1.	1.	මජ්ඣිමසීලං	60
1.	1.	දුවිධඝනනිද්ධකථා	,,
1.	1.	මහාසීලං	67
1.	1.	බුද්ධගජ්ජිතෙ මහන්තභාවදීපකානි චත්තාරිඨානානි	72
1.	1.	අසඤ්ඤීනං උපපත්තිකාකමෝ	83
1.	1.	තිවිධඅනුසන්ධිකථා	87
1.	1.	පඨවිකම්පනෙ අඨකාරණානි	92

වග්ග.	සුත්ත.		පිණ්ඩකානි.
1.	2.	අජාතසත්තුකථා	95
1.	2.	සබ්බාසවසංවරණං	109
1.	2.	ඡඅභිඤ්ඤායෝ	114
1.	2.	අට්ඨපුරිසභූමියෝ	,,
1.	2.	පූරණාදීනං දිට්ඨිවිසෙසාවෙව තෙසං භාරියභාවෝ	116
1.	2.	දසවිධබ්‍යාකරණානි	123
1.	2.	ඉන්ද්‍රියසංවරකථා	127
1.	2.	චතුබ්බිධසම්පජඤ්ඤං	128
1.	2.	වාදසවිධසන්තාසකථා	142
1.	2.	පඤ්චනීවරණකථා	148
1.	2.	දසඅකුසලකථා	157
1.	2.	සරණගමනකථා	160
1.	2.	උපාසකසීලකථා	163
1.	2.	උපාසකආජීවපනිකථා	164
1.	2.	උපාසකසම්පත්තිකථා	,,
1.	3.	තුරිතවාරිකා	167
1.	3.	අතුරිතවාරිකා	168
1.	3.	බුද්ධානං චාරිකාවරණකාරණානි	169
1.	3.	පොක්ඛරසාදිකථා	170
1.	3.	කොලියානං උපපත්තිකථා	180
1.	3.	අට්ඨවිධතාපසපබ්බජ්ජා	189
1.	4.	රාහුඅසුරින්දස්ස සරීරපමාණනිදස්සනං	200
1.	5.	චතුබ්බිධාකොසා	208
1.	5.	විහාරදානානිසංසකථා	214
1.	5.	තිවිධවිරතිකථා	215, 230
1.	6.	අරියට්ඨඞ්ගිකමග්ගකථා	221
1.	8.	තපස්සීනං ලුඛාජීවපපභෙදකථා	227
1.	8.	පවිවිධසංවරකථා	230
1.	9.	තිවිධඅත්තභාවපටිලාභෝ	249
1.	11.	තිවිධපාටිහාරියකථා	256
2.	1.	බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකතිත්ථියානං පුබ්බනිවාසඤාණපභෙදෝ	269
2.	1.	ආයුපරිච්ඡෙදෝ	273
2.	1.	මහාබොධිපරිච්ඡෙදෝ	275
2.	1.	සාවකයුගපරිච්ඡෙදෝ	276
2.	1.	සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡෙදෝ	277
2.	1.	උපට්ඨාකපරිච්ඡෙදෝ	278, 282
2.	1.	ආනන්දත්ථෙරෙන යාචිතානි අට්ඨවරානි	279

වග්ග.	සුත්ත.		පිටඛ්කානි.
2.	1.	පුත්තපරිවේජ්දෙ	280
2.	1.	හරියපරිවේජ්දෙ	281
2.	1.	යානපරිවේජ්දෙ	,,
2.	1.	විහාරපරිවේජ්දෙ	,,
2.	1.	විහාරභූමිගහනෙ ධනපරිවේජ්දෙ	282
2.	1.	සඞ්ඝහුලපරිවේජ්දෙ	,,
2.	1.	පඤ්චවිඛ්මුත්තිකථා	284
2.	1.	බොධිසත්තස්ස ඔක්කමනක්කමෙ	285
2.	1.	දෙවතානං පඤ්ච චුතිනිමිත්තානි	,,
2.	1.	පඤ්මහාවිලොකනානි	286
2.	1.	මහාසත්තානං පවිසන්ති	287
2.	7.	පඤ්චවිධො නියාමෙ	288
2.	1.	මහාසත්තස්ස සත්තපදවීතිහාර පඤ්හවිස්සජ්ජනං	296
2.	1.	චක්කවත්තීනං සත්තරතනානි	297
2.	1.	උණ්හවිතඞ්ගණ්හාදීනංවිත්ථාරෙ	318
2.	2.	මක්ඛාතුකථා	327
2.	2.	ඡනිසජ්ජදෙසා	329
2.	2.	පවිවෙකසමුප්පාදගම්භීරතා	331
2.	2.	චතුබ්බිධො විනිච්ඡයො	341
2.	3.	සාරණ්ණියධම්මකථා	367
2.	3.	සාරිපුත්තත්තෙරස්ස පරිනිබ්බාණකථා	380
2.	3.	චත්තාරිපඤ්හව්‍යාකරණානි	394
2.	3.	නවවිධඅසනියො	396
2.	3.	සුජාතාය ච චුන්දස්ස ච දානෙසු සමඵලතා	398
2.	3.	චතුබ්බිධා සෙය්‍යා	400
2.	3.	සුභද්දබ්බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතකථා	421
2.	3.	ධාතුවිභජනකථා	428

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අa ආā ඉi ඊī උu ඌū එe ඔo

CONSONANTS.

කka	ඛkha	ගga	ඝgha	ඞṅa
චca	ඡcha	ජja	ඣjha	ඤña
ටṭa	ඨṭha	ඩḍa	ඪḍha	ණṇa
තta	ථtha	දda	ධdha	නna
පpa	ඵpha	බba	භbha	මma
යya	රra	ලla	වva	සsa	හha	ළḷa	අංaṃ

VOWELS IN COMBINATION

කka	කාkā	කිki	කීkī	කුku	කූkū	කෙkē	කොkō
ඛkha	ඛාkhā	ඛිkhi	ඛීkhī	ඛුkhu	ඛූkhū	ඛෙkhē	ඛොkhō
ගga	=	=	=	=	=	=	=

CONJUNCT - CONSONANTS

ක්ක kka	ඤ්ඤ ññā	ත්ව tva, ත්‍ර tra	ම්ප mpha
ක්ඛ kkha	ණ්හ ñha	ද්ද dda	ම්බ, ම්භ mba
ක්‍ය kya	ඤ්ච, ඦ ñca	ද්ධ, ඬ ddha	ම්භ mbha
ක්‍රි kri	ඤ්ඡ, ඤ්ඣ ñcha	ද්‍ර dra	ම්ම mma
ක්ව kva	ඤ්ජ, ඤ්ඣ ñja	ද්ව, ද්‍ධ dva	ම්හ mha
ඛ්‍ය khya	ඤ්ඣ ñjha	ධ්ව dhva	ය්‍ය, ය්‍‍ය yya
ඛ්ව khva	ට්ට ṭṭa	න්ත nta	ය්හ yha
ග්ග gga	ට්ඨ, ඨ ṭṭha	න්ථ ntha	ල්ල lla
ග්ඝ ggha	ඩ්ඩ ḍḍa	න්ද nda	ල්‍ය lya
ග්‍ර gra, ඞ්ක ṇka	ඩ්ඪ ḍḍha	න්ධ ndha	ල්හ lha
ඞ්ඛ ṅkha	ණ්ණ ṇṇa	න්න nna, න්‍‍හ nha	ව්හ vha
ඞ්ග ṅga	ණ්ට ṇṭa	ප්ප ppa	ස්ස ssa
ඞ්ඝ ṅgha	ණ්ඨ ṇṭha	ප්ඵ ppha	ස්ම sma
ච්ච cca	ණ්ඩ, ඬ ṇḍa	බ්බ bba	ස්ව swa
ච්ඡ ccha	ණ්හ ṇha	බ්භ bbha	හ්ම hma
ජ්ජ jja	ත්ත tta	බ්‍ර bra	හ්ව hva
ජ්ඣ jjha	ත්ථ ttha	ම්ප mpa	ළ්හ lha

ා=á, ි=i, ී=ī, ු=u, ූ=ū, ෙ=é, ො=ó.

සුමඞ්ගලවිලාසිනී
නාම
දීඝනිකායඨකථා.

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

භාරුණාසිතලහදයං පඤ්ඤුප්පලෝතවිභාමෝහනමං
සතරාමරලෝකගරුං[1] වන්දෙ **සුගතං** ගතිවිමුත්තං.

බුද්ධොවි බුද්ධභාවං භාවෙත්වා වෙව සච්ඡිකත්වා ච
යං උපගතෝ ගහමලං වන්දෙ තමනුත්තරං **ධම්මං**.

සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තානං මාරසෙනමථනානං
අඨන්නම්පි සමූහං සිරසා වන්දෙ **අරියසඞ්ඝං**.

ඉති මෙ පසන්නමතිනෝ රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං
යං සුවිහතනන්තරායෝ හුත්වා තස්සානුභාවෙන,

දීඝස්ස දීඝසුතත්ථඛන්ධස්ස නිපුණස්ස ආගමවරස්ස
බුද්ධානුබුද්ධසංවණ්ණිතස්ස සබ්බාවහගුණස්ස

අත්ථපකාසනත්ථං අට්ඨකථා ආදිතෝ වසීසතෙහි
පවනි යා සඞ්ගීතා, අනුසඞ්ගීතා ච පච්ඡාපි,

සීහලදීපං පන ආභතාථ වසිනා **මහාමහින්දෙන**,
ථෙරෙනා සීහලානඤ්ච දීපවාසීනමත්ථාය,

අපනෙත්වාන තතොහං සීහලභාසං මනොරමං භාසං
තන්තිනයානුච්ඡවිකං ආරොපෙනෙතා විගතදොසං,

සමයං අවිලොමෙනෙතා ථෙරානං ථෙරවංසදීපානං[2]
සුනිපුණවිනිච්ඡයානං මහාවිහාරාධිවාසීනං

භික්ඛා පුනපපුනාගහණත්ථං, අත්ථං පකාසයිස්සාමි
සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං විරඤ්ඤත්ථඤ්ච ධම්මස්ස.

සීලඤ්ථා ධුතධම්මා ඤාණඤ්ඤානානිවෙව සබ්බානි
චරියාවිධානසහිතා ඤාණසමාපත්තිවිත්ථාරෙ

සබ්බා ච අභිඤ්ඤායෝ පඤ්ඤාසඞ්ඛලනනිච්ඡයෝ වෙව
ඛන්ධධාතායතනිඤ්ඡියානි අරියානිවෙව චත්තාරි

---

1. සී. I. II & III ගුරුං.
2. සී. I, II & III ථෙරවංසපදීපානං. තථා සති ජාතසා තස්සමෙති.

සච්චානි පච්චයාකාරදෙසනා සුපරිසුද්ධනිපුණනයා
අවිමුත්තත්තනිමග්ගා විපස්සනාභාවනා චෙව
ඉති පන සබ්බං යස්මා **විසුද්ධිමග්ගෙ** මයා සුපරිසුද්ධං
වුත්තං, තස්මා භියෝ න තං ඉධ විචාරයිස්සාම.
මජ්ඣෙ **විසුද්ධිමග්ගෙ**ා එස වඤ්ඤාපි ආගමානං හි,
යඤ්ච පකාසයිස්සති නත්ථ යථානාසිතං අත්ථං;
ඉච්චෙවං තතො තස්මා තම්පි ගහෙත්වාන සඞ්ගීතාය,
අට්ඨකථාය විඤ්ඤාථ දීඝාගමනිස්සිතං අත්ථන්ති.

තත්ථ දීඝාගමෙ නාම **සීලක්ඛන්ධවග්ගෙ**ා **මහාවග්ගෙ**ා **පාථික වග්ගෙ**ාති වග්ගතො තිවග්ගෙ**ා** හොති; සුත්තතො වුත්තනිංසස්සාය සඞ්ගහෙ. තස්ස වග්ගෙසු **සීලක්ඛන්ධවග්ගෙ**ා ආදි; සුත්තෙසු **බ්‍රහ්මජාලං**, බ්‍රහ්මජාලස්සා පි "**එවමේමසුතං**" ති ආදිකං ආයස්මතා **ආනන්දෙන** පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තං නිදානමාදි.

පඨමමහාසඞ්ගීති ච නාමෙසා කිරාපි විනයපිටකෙ නන්තිමා රුළ්හා, නිදානකොසල්ලත්ථමිදං ඉධාපි එවං වෙදිතබ්බා.

ධම්මවඤ්ඤපවත්තනං හි ආදිං කත්වා යාව සුභද්දපරිබ්බාජක විනයනා තතුබ්බිත්තෙව කුසිනාරායං උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙ යමකසාලානමන්තරෙ විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ පච්චූසසමයෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතෙ භගවති ලොකනාථෙ භගවතො ධාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතානං සත්තන්නං භික්ඛු සතසහස්සානං සංගහෙරෙ ආයස්මා **මහාකස්සපො** සත්තාහ පරිනිබ්බුතෙ භගවති සුභද්දෙන බ්‍රහ්මසබ්බ්‍රහ්මචාරිනෙන "අලං ආවුසො මා යොච්චු, මා පරිදෙවිත්ථ, සුමුත්තා මයං තෙන මහා සමණෙන, උපද්දුතා ච හොම 'ඉදං වො කප්පති, ඉදං න කප්පති'නි; ඉදානි පන මයං යං ඉච්ඡිස්සාම තං කරිස්සාම, යං න ඉච්ඡිස්සාම න තං කරිස්සාමා"නිා වුත්තවචනමනුස්සරන්තො එදිසස්ස ච සංඝසන්නි පාතස්ස පුන දුල්ලභභාවං මඤ්ඤමානො "යාවං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ යං පාපභික්ඛු 'අනීතසත්ථුකං පාවචන'න්ති මඤ්ඤමානා පකාසං ලභිත්වා නච්චිරස්සෙව සද්ධම්මං අන්තරධාපෙය්‍යුං, යාව ච ධම්මවිනයො තිට්ඨති, තාවව[1] අනතීතසත්ථුකමෙව පාවචනං හොති; වුත්තං හෙතං භගවතාා:-"යො වො ආනන්ද මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා"තිb යන්නූනාහං ධම්මව විනයව සඞ්ගායෙය්‍යං යථිදං සාසනං අඛණ්ඩියං අස්ස විරත්තිකං; යථාහං භගවතාා:-"ඛාරෙස්සසි පන මෙ ත්වං කස්සප සාණානි පංසුකූලානි නිබ්බසනානී"ති වත්වා විවරෙ සාධාරණපරිභොගෙන ච

a. දී. නි. මහාපරිනිබ්බාණ සුත්තා. 1. සී. I. කාව.
b. දී. නි. මහාපරිනිබ්බාණ සුත්ත.

"අහං භික්ඛවෙ යාවදෙව ආකංඛාමි විවිච්චෙව කාමෙහි-පෙ-පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරාමි, තඤ්ච පොසි භික්ඛවෙ යාවදෙව ආකඞ්ඛති විවිච්චෙව කාමෙහි-පෙ-පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී"ති එවමාදිනා නයෙන නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්ති ඡළභිඤ්ඤාපභෙදෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනාසමසමඵපනෙන ච අනුග්ගහීතො; තථා ආසාසෙ පාණිං වාලෙන්ථා අලඟ්ඝිත්තතාය චෙව වනුපමපරිපදය ච පසංසිතො; තස්ස කිමඤ්ඤං ආණත්තං භවිස්සති? "නනු මං භගවා රාජා විය සකසාවවඉස්සරියානුප්පදානෙන අත්තනො කුලවංසපතිට්ඨාපනං පුත්තං 'සබ්බම්මවංසපතිට්ඨාපකො මෙ අයං භවිස්සති'ති මත්ථකං ඉමිනා අසාධාරණෙන අනුග්ගහෙන අනුග්ගහෙසි; ඉමාය ච උළාරාය පසංසාය පසංසී"ති චින්තයන්තො ධම්මවිනයසඞ්ගායනත්ථං භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසි. යථාහ:-"අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො භික්ඛූ ආමන්තෙසි: එකම්දහං ආවුසො සමයං පාවායං[1]කුසිණාරායං අඩ්ඪතියෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි"ති සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං විත්ථාරතො වෙදිතබ්බං.

අථං පනස්ස මහාපරිනිබ්බාණවසානෙ ආගතඨානෙ යෙව කථෙස්සාම; තතො පරං ආහ:-"හන්ද මයං ආවුසො ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායාම, පුරෙ අධම්මො දිප්පති, ධම්මො පටිබාහීයති අවිනයො දිප්පති, විනයො පටිබාහීයති, පුරෙ අධම්මවාදිනො බලවන්තො හොන්ති, ධම්මවාදිනො දුබ්බලා හොන්ති, අවිනයවාදිනො බලවන්තා හොන්ති, විනයවාදිනො දුබ්බලා හොන්ති"ති. භික්ඛූ ආහංසු:-"තෙන හි භන්තෙ ථෙරෝ භික්ඛූ උච්චිනතූ"ති. ථෙරෝ සකලනවඞ්ගසත්ථුසාසනපරියත්තිධරෙ පුථුජ්ජනසොතාපන්නසකදාගාම්අනාගාම්සුක්ඛවිපස්සක ඛීණාසවෙ භික්ඛූ අනෙකසතෙ අනෙකසහස්සෙ ච වජ්ජිත්වා තිපිටකසබ්බපරියත්තිප්පභෙදධරෙ පටිසම්භිදප්පත්තෙ මහානුභාවෙ යෙභුය්‍යෙන භගවතා එතදග්ගං ආරොපිතෙ තෙවිජ්ජාදිභෙදෙ ඛීණාසවභික්ඛූයෙව එකූනපඤ්චසතෙ පටිඝහෙසි. යෙපි සන්ධාය ඉදංවුත්තං:-"අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො එකෙනූනපඤ්චරහන්තසතානි උච්චිනී"ති. කිස්ස පන ථෙරෝ එකෙනූනමකාසීති? ආයස්මතො ආනන්දත්ථෙරස්ස ඔකාසකරණත්ථං. තෙනහා යස්මතා සහාපි විනාපි න සක්කා ධම්මසඞ්ගීතිං කාතුං; සොහායස්මා සෙඛො සඤ්ඤාසෙ, තස්මා සහ නසක්කා; යස්මා පනස්ස කිඤ්චි දසබලදෙසිතං සුත්තගෙය්‍යාදිකං අපච්චක්ඛං නාම නත්ථි; යථාහ:-

"චාසීතිං බුද්ධතො ගණ්හිං වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො
චතුරාසීතිසහස්සානි යෙමෙ ධම්මා පවත්තිනො"ති.

තස්මා විනා නසක්කා. යදි එවං සෙඛොපි සමානො ධම්මසඞ්ගීතියා බහුකාරත්තා ථෙරෙන උච්චිනිතබ්බො අස්ස, කස්මා න උච්චිනි

1. සී. I පාවාය.

තොති? පරූපවාදවිවජ්ජනතො. ථෙරෙ ආයස්මන්තෙ ආනන්දෙ අතිවිය විස්සත්ථො අහොසි. තථාහි, නං සිරසම්ං පලිතෙසු ජාතෙසුපි "නවායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤසි"නි කුමාරභාවාදෙන ඔවදති;සඤ්ඤ කුලපසුතො වායමායසම්ා තථාගතස්ස භාතා චුල්ලපිතුපුත්තෙතා; තත්ර කෙචි භික්ඛූ ජඤ්ඤගමනංවිය මඤ්ඤමානා"ඔහූ අසෙඛපටිසම්භිදප්පත්තෙ භික්ඛූ ඨපෙත්වා ආනන්දං සෙඛපටිසම්භිදප්පත්තං ථෙරෙ උවච්චිනී"නි උපවදෙයුං; තං පරූපවාදං පරිවජ්ජෙන්තො, "ආනන්දං විනා සඞ්ගීතිං න සක්කා කාතුං භික්ඛූනං යෙව නං අනුමතියා ගහෙස්සාමී"නි න උවච්චීති. අථ සයමෙව භික්ඛූ ආනන්දත්ථෙරස්සත්ථාය ථෙරං යාචිංසු. යථාහ:- භික්ඛූ ආයස්මන්තං මහාකස්සපං එතදවොචුං "අයං හන්තෙ ආයස්මා ආනන්දෙ, කිඤ්චාපි සෙඛො අහබ්බා ඡන්දා දෙසා භයා මොහා අගතිං ගන්තුං, බහූ ච තෙන භගවතො සන්තිකෙ ධම්මා ච විනයොච පරියත්තා, තෙනහි හන්තෙ ථෙරෙ ආයස්මන්තම්පි ආනන්දං උවච්චිනතූ"නි. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තම්පි ආනන්දං උවච්චිනි. එවං භික්ඛූනං අනුමතියා උවච්චි තෙන තෙනායස්මතා සඞ්ගීතිං පච ථෙරසතානි අගෙස්සුං.

අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි: "සාසනඤ්ඤ මයං ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායෙය්‍යාම"නි. අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි: "රාජගහං ඛො මහාගොචරං පහූතසෙනාසනං යන්නූන මයං රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායෙය්‍යාම, න අඤ්ඤෙ භික්ඛූ රාජගහෙ වස්සං උපගච්ඡෙය්‍යු"නති. කස්මා පන නෙසං එතදහොසි? "ඉදං අඞ්ගං ථාවරකම්මං නොච්චි විසභාගපුග්ගලො සංසග්ගඤ්ච පවජ්ජිත්වා උපෙක්ඛාවෙය්‍ය"නි. අථායස්මා මහාකස්සපො ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන සාවෙසි "සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං සංඝො ඉමානි පච භික්ඛුසතානි සම්මන්නෙනය්‍ය රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතුං න අඤ්ඤෙසඤ්ච භික්ඛූඤ්ච රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති; එසා ඤත්ති. සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො, සංඝෙ[1] ඉමානි පචභික්ඛුසතානි සම්මන්නති රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතුං න අඤ්ඤෙසඤ්ච භික්ඛූඤ්ච රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති, යස්සායස්මතො ඛමති ඉමෙසං පචන්නං භික්ඛුසතානං සම්මුති රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතුං න අඤ්ඤෙසඤ්ච භික්ඛූඤ්ච රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති, සො තුණ්හස්ස; යස්ස නක්ඛමති සොභාසෙය්‍ය. සම්මතානි සංඝෙන ඉමානි පඤ්චභික්ඛුසතානි රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතුං; න අඤ්ඤෙසඤ්ච භික්ඛූඤ්ච රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති; ඛමති සංඝස්ස, තස්මා තුණ්හි; එවං මෙතං ධාරයාමී"නි.

අයං පන කම්මවාචා තථාගතස්ස පරිනිබ්බාණතො එකවීසතිමෙ දිවසෙ කතා. භගවා හි විසාඛපුණ්ණමාය පච්චූසසමයෙ පරිනිබ්බුතො.

1. සී. I, II & III සුණාතුමෙ ආවුසො සංඝො

අථ සත්ථාහං සුවණ්ණවණ්ණසරීරං ගන්ධමාලාදීහි පූජයිංසු. එවං සත්ත සංඛ්කිලන්තදිවසා නාම අහෙසුං. තතෝ සත්ථාහං චිත්තකාය අගතිනා ඩාහි; සත්ථාහං සන්නිපජ්ජරං කත්වා සන්නාගාරසාලාය ඛාතුපූජං කරිංසූති; එකවීසති දිවසා ගතා. ජෙට්ඨමූලසුක්කපක්ඛපඨමියං පන ඛාතුයෝ භාජයිංසු. එතස්මිං ඛාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතස්ස මහාභික්ඛුසංඝස්ස සුභද්දෙන බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතෙන කතං අනාචාරං ආරොචෙත්වා වුත්තනයෙනෙව භික්ඛූ උච්චිනිත්වා අයං කම්මවාචා කතා. ඉමඤ්ච පන කම්මවාචං කත්වා ථෙරෝ භික්ඛූ ආමන්තෙසි: "ආවුසො ඉදානි නුම්හාකං වත්තාලීසදිවසා ඔකාසෝ; තතෝ පරං අයං නාම නෝ පළිබොධෝ අත්ථීති වත්තුං න ලබ්භා, තස්මා එත්ථන්තරෙ යස්ස රොගපළිබොධෝ වා ආචරියුපජ්ඣායපළිබොධෝ වා මාතාපිතූ පළිබොධෝ වා අත්ථි පත්තං වා පන පච්චාබ්බං චීවරං වා කත්තබ්බං සෝ තං පළිබොධං ඡින්දිත්වා තං කරණීයං කරොතූ"ති. එවඤ්ච පන වත්වා ථෙරෝ අත්තනෝ පඤ්චසත පරිසාය පරිවුතෝ රාජගහං ගතෝ, අඤ්ඤෙපි මහාථෙරා අත්තනෝ අත්තනෝ පරිවාරං ගහෙත්වා සොකසල්ලසමප්පිතං මහාජනං අස්සාසෙන්තුකාමා තං තං දිසං පක්කන්තා. පුණ්ණත්ථෙරෝ පන සත්තසතභික්ඛුපරිවාරෝ "තථාගතස්ස පරිනිබ්බානඨානං ආගන්ත්වා මහාජනං අස්සා සෙස්සාමී"ති කුසිනාරායමෙව අගමාසි. ආයස්මා ආනන්දෝ යථා අපරි නිබ්බුතස්ස එවං පරිනිබ්බුතස්සාපි භගවතො සයමෙව පත්තචීවරං ආදාය පවිසි භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං යෙන සාවත්ථි තෙන චාරිකං පක්කාමි. ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො පනස්ස පරිවාරා භික්ඛූ ගණනපථං වීතිවත්තා, නෙනායස්මතා ගතගතඨානෙ මහාපරිදෙවෝ අහොසි. අථ පුබ්බෙන පන සාවත්ථිං අනුප්පත්තෝ ථෙරෝ සාවත්ථිවාසිනෝ "ථෙරෝ කිර ආගතෝ"ති සුත්වා ගන්ධමාලාදිහත්ථා පච්චුග්ගමනත්ථං "භන්තෙ ආනන්ද පුබ්බෙ භගවතා සද්ධිං ආගච්ඡන්ථ අජ්ජ කුහිං භගවන්තං ඨපෙත්වා ආගතත්ථා"ති ආදීනි වදමානා පරොදිංසු. බුද්ධස්ස භගවතෝ පරිනිබ්බාණදිවසෙ විය මහාපරිදෙවෝ අහොසි. තත්ර සුදං ආයස්මා ආනන්දෝ අනිච්චතාපටිසංයුත්තාය ධම්මියා කථාය තං මහාජනං සඤ්ඤාපෙත්වා ජෙතවනං පවිසිත්වා දසබලෙන වසිතගන්ධකුටිං වන්දිත්වා චාරං චිවරිත්වා මඤ්චපීඨං නීහරිත්වා පඨවිතොලෙත්වා ගන්ධකුටිං සම්මජ්ජිත්වා මිලාතමාලාකවචරං ඡඩ්ඩෙත්වා මඤ්චපීඨං අතිහරිත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා භගවතෝ දීඝකාලෙ කරණීයං වත්තං සබ්බ මකාසි. කුරුමානෙ ච නහානකොඨකසම්මජ්ජනුදකුපට්ඨපනාදි කාලෙසු ගන්ධකුටිං වන්දිත්වා: "නත්ථි භගවා අයං තුම්හාකං නහාන කාලෙ, අයං ධම්මදෙසනාකාලෙ, අයං භික්ඛූනං ඔවාදදානකාලෙ, අයං සීහසෙය්‍යං කප්පනකාලෙ අයං මුඛතොවනකාලෙ"ති ආදිනා නයෙන පරිදෙවමානොව අකාසි. යථාතං භගවතෝ ගුණගණමතර සඤ්ඤානාය පනිහිතපෙමොවෙව අඛිණාසවෝ ච අනෙකෙසු ච ජාති සතසහස්සෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරසඤ්ඤිතචිත්තමද්දවෝ; තමෙනං

අඤ්ඤතරා දෙවතා "භන්තෙ ආනන්ද තුම්හෙ එවං පරිදෙවමානා කථං අඤ්ඤේ අස්සාසිස්සථා"ති සංවේජේසි. සෝ තස්සා වචනෙන සංවිග්ගහදයෝ සත්ථාරං උද්දිස්ස තථාගතස්ස පරිනිබ්බාණතොපහුති ඤාණනිසජ්ජබ්‍රූහනතඤ්ච උස්සන්නධාතුකං කායං සමස්සාසෙතුං දුතිය දිවසෙ බිරවිරෙවනං පිවිත්වා විහාරෙයෙව නිසීදි. යං සන්ධාය සුහෙන මානවෙන පහිතං මාණවකං එතදවොච: "අකාලො ඛො මාණවක අජ්ජ මෙ අජ්ජ හෙඨජ්ජිමතතා පිතා, අපෙහනාම සෙවපි උපසංකමෙය්‍යාමා"ති. දුතියදිවසෙ වෙනඛතෙරෙන පච්ඡාසමණෙන ගන්ත්වා සුහෙන මානවෙන පුඨො ඉමස්මිං දීඝනිකායෙ සුභසුත්තං නාම දසමං සුත්තමභාසි.

අථ ථෙරෙ ජෙතවනවිහාරෙ ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසංඛරණං කාරාපෙත්වා උපඛණ්ඩාය වස්සූපනායිකාය භික්ඛුසංඝං ඔහාය රාජගහං ගතො. තථා අඤ්ඤෙපි ධම්මසඛාහඛා භික්ඛූති. එවං ගි ගතෙ තෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං: "අථ ඛො ථෙරා භික්ඛූ රාජගහං අගමංසු ධම්ම ච විනය ච සඞ්ගායිතු"නති. තෙ ආසාළ්හිපුණ්ණමාය උපොසථං කත්වා පාරිපදෙ සන්නිපතිත්වා වස්සං උපගච්ඡිංසු.

තෙන ඛො පන සමයෙන රාජගහං පරිවාරෙත්වා අඨාරසමහා ඵහාරා හොන්ති, තෙ සබ්බෙපි ඡිඩ්ඩිතපතිත උකලාපා අහෙසුං. භගවතො පරිනිබ්බාණෙ සබ්බෙපි භික්ඛූ අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරං ගහෙත්වා විහාරෙ ච පරිවෙණානි ච ඡඩ්ඩෙත්වා අගමංසු. අථ ඛතිඛවත්තං කුරුමානා ථෙරා භගවතො වචනපූජනත්ථං තිස්සිය වාදපරිමොචනත්ථං ච පඨමං මාසං ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසංඛරණං කරොමාති විනෙතුං තිස්සියා භි වදෙය්‍යුං:- "සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා සත්ථරි ඨිතෙයෙව විහාරෙ පරිජ්ඣාසිංසු, පරිනිබ්බුතෙ ඡඩ්ඩෙසුං, කුලානං මහාධනපරිච්චාගො විනස්සතී"ති නෙසං ච වාදපරිමොචනත්ථං විනෙතුන්ති වුත්තං හොති.

එවං විනතඛත්වා ච පන ඛතිඛවත්තං කරිංසු, යං සන්ධාය වුත්තං. අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි: "භගවතා ඛො ආවුසො ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසංඛරණං වණ්ණිතං; හන්ද මයං ආවුසො පඨමං මාසං ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසංඛරණං කරොම; මජ්ඣිමං මාසං සන්නිපතිත්වා ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිස්සාම"ති. තෙ දුතිය දිවසෙ ගන්ත්වා රාජවාරෙ අට්ඨංසු. රාජා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා "කිං භන්තෙ ආගතත්ථා"ති අත්තනා ඛත්තබ්බකිච්චං පුච්ඡි. ථෙරා අඨාරස මහා විහාරපටිසංඛරණත්ථාය ගන්ථකම්මං පටිවෙදෙසුං. රාජා ගන්ථ කම්මකාරකෙ මනුස්සෙ අදාසි. ථෙරා පඨමං මාසං සබ්බවිහාරෙ පටිසංඛාරාපෙත්වා රඤ්ඤෝ ආරොචෙසුං: "නිට්ඨිතං මහාරාජ විහාර පටිසංඛරණං ඉදානි ධම්මවිනයසඞ්ගහං කරොමා"ති. සාධු භන්තෙ විස්සත්ථා කරොථ, මයඤ්ච ආණාවකකා, තුම්හාකං ධම්මවකකං හොතු. ආණාපෙථ භන්තෙ, කිං කරොමීති? සඞ්ගහං කරොන්තානං භික්ඛූනං

සන්නිසජ්ජානං මහාරාජාති. කථं කරොමි භන්තෙති? වෙහාර පබ්බතපස්සෙ සත්තපණ්ණිගුහාවාරෙ කාතුං යුත්තං මහාරාජාති. "සාධු භන්තෙ"ති ඛො රාජා අජාතසත්තු විස්සකම්මුනා නිම්මිත සදිසං සුවිභත්තනිත්තිට්ඨමහාසොපාණං නානාවිධමාලාකම්මලතාකම්ම විචිත්තං අභිභවන්තම්ව රාජභවනවිභූතිං අපහසන්තම්ව දෙවවිමාන සිරිං සිරියා නිකෙතන්තම්ව එකනිපාතනනිට්ඨම්ව දෙවමනුස්සනයන විභඞ්ගානං ලොකරාමණෙය්‍යකම්ව සම්පිණ්ඩිතං දස්සබ්බසාරමණ්ඩං මණ්ඩපං කාරාපෙත්වා විවිධකුසුමදාමඔලම්බකවිනිග්ගලන්තචාරු විතානං රහන්තවිත්තමණිකොට්ටිමතලම්ව තං නානාපුප්ඵපහාර විචිත්තසුපරිනිට්ඨිතභූමිකම්මං බ්‍රහ්මවිමානසදිසං අලඞ්කරිත්වා තස්මිං මහාමණ්ඩපෙ පඤ්ඤත්තානං භික්ඛූනං අනග්ඝානි පවරපඨවිඅත්ථරණ සහානි පඤ්ඤුපෙත්වා දක්ඛිණභාගෙ නිස්සාය උත්තරාභිමුඛං ථෙරාසනං මණ්ඩපමජ්ඣෙ පුරත්ථාභිමුඛං බුද්ධස්ස භගවතො ආසනාරහං ධම්මාසනං පඤ්ඤුපෙත්වා දන්තඛචිතඵලිකං වෙත්ත ඨපෙත්වා භික්ඛුසංඝස්සාරොචා පෙසි: "නිට්ඨිතං භන්තෙ මම කිච්ච"න්ති.

තස්මිං ඛො පන දිවසෙ එකච්චෙ භික්ඛූ ආයස්මන්තං ආනන්දං සඤ්ඤාය එවමාහංසු: "ඉමස්මිං භික්ඛුසංඝෙ එකො භික්ඛු විස්සගන්ධං වායනෙන්තා විචරති"ති. ථෙරො තං සුත්වා ඉමස්මිං භික්ඛුසංඝෙ අඤ්ඤෙසු විස්සගන්ධං වායනෙන්තා විචරණභික්ඛු නාම නත්ථි, 'අඩ්ඪා එතෙ මං සඤ්ඤාය වදන්තී'ති සංවෙගං ආපජ්ජි. එකච්චෙ නං ආහංසු "සෙව ආවුසො ආනන්දපාහො, තුව සෙඛො සඛාරණ්ඩියො, තුය්හ නෙ න යුත්තං ඒවරූපාහං ගන්තුං, අප්පමත්තො හොහී"ති. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දෙ "සෙව ඒවරූපාහො, න ඛො පන මෙතං පතිරූපං යාහං සෙඛො සම්මතො ඒවරූපාහං ගච්ඡෙය්‍ය"න්ති බහුදෙවරත්තිං කාය ගතාසතියා භීතිනාමෙත්වා රත්තියා පච්චූසසමයෙ වඞ්කමං ඔරොහිත්වා විහාරං පවිසිත්වා නිප්පජ්ජිස්සාමීති කායං ආවජ්ජෙසි. වෙ පාදා භූමිතො මුත්තා, අප්පත්තාව සීසං බිම්බොහනං, එත්තරෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි.

අයං හි ආයස්මා ආනන්දෙ වඞ්කමෙන බහි භීතිනාමෙත්වා විසෙසං නිබ්බත්තෙතුමසක්කොන්තො චින්තෙසි: නනු මං භගවා එතදවොච! "කතපුඤ්ඤොසි ත්වං ආනන්ද, පධානමනුයුඤ්ජ, ඛිප්පං හොහි, අනාසවො"ති.a බුද්ධානඤ්ච නාමායං දෙසනා නාම නත්ථි, මමඤ්ච පන අචිරාරඞ්ඛං විරියං, තෙන මෙ චිත්තං උඛ්ඛිපාය සංවත්තති, හන්දාහං විරියසමථං යොජෙමීති. වඞ්කමා ඔරොහිත්වා පාදධොවනඨානෙ ඨත්වා පාදෙ ධොවිත්වා විහාරං පවිසිත්වා මඤ්චෙ නිසීදිත්වා "ථොකං විස්සමිස්සාමී"ති කායං මඤ්චෙ අපනාමෙසි; වෙ පාදා භූමිතො මුත්තා, සීසං බිම්බොහනමසම්පත්තං, එත්තරම්හි අන්තරෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්තං. චතුරිරියාපථවිරහිතං ථෙරස්ස අරහත්තං, තෙන

a. දී. නි. මහාපරිනිබ්බාණසුත්තන්ත.

"ඉමස්මිං සාසනෙ අනිපන්නො අනිසින්නො අසිතො අවඞ්කමන්තො කො භික්ඛු අරහත්තං පත්තො"ති වුත්තෙ "ආනන්දත්ථෙරො"ති වත්තුං වට්ටති.

අථ ථෙරා භික්ඛූ දුතියදිවසෙ පච්චූසකාලෙ පඤ්චසතා කාහත්තභික්ඛූ පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා ධම්මසභායං සන්නිපතිංසු. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දොපි අරහා සමානො සන්නිපාතං අගමාසි. කථං අගමාසි? "ඉදානිමහි සන්නිපාතමඤ්ඣෙ පවිසනකාරහො"ති ගන්ථකුච්චිත්තෙ එකංසං චීවරං කත්වා ඛත්තියා මුත්තතාලපක්කං විය පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්ත ජාතිමණිවිය විගතවලාහකෙ නභෙ සමුග්ගච්ඡන්තපුණ්ණචන්දො විය බාලාතපසම්ඵස්සවිකසිතරෙණුපිඤ්ජරගබ්භං පදුමං විය ච පරිසුබ්බෙන පරියොදාතෙන සප්පභෙන සස්සිරීකෙන ච මුඛවරෙන අත්තනො අරහත්තප්පත්තිං ආරොචයමානො විය. අථ නං දිස්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි: "සොභති වත භො අරහත්තං පත්තො ආනන්දො, සචෙ සත්ථා ධරෙය්‍ය, අඤ්ඤ අජ්ජ ආනන්දස්ස සාධුකාරං දදෙය්‍ය, හන්දදානිමස්සාහං සත්ථාරා දින්නබ්බං සාධුකාරං දදාමී"ති නික්ඛිත්තුං සාධුකාරමදාසි. මජ්ඣිමභාණකා පන වදන්ති: 'ආනන්දත්ථෙරො අත්තනො අරහත්තප්පත්තිං සඞ්ඝෙතුකාමො නික්කුජ්ජි සඞ්ඝං න ගණ්හි, නික්කුජ්ජිත්වා යථාබුඩ්ඪං අත්තනො අත්තනො ආසනෙ නිසීදන්තා ආනන්දත්ථෙරස්සාසනං ඔපෙත්වා නිසින්නා. තත්ථ කෙහිචි "එතමාසනං කස්සා"ති වුත්තෙ "ආනන්දස්සා"ති "ආනන්දො පන කුහිං ගතො"ති? තස්මිං සමයෙ ථෙරෝ විඤ්ඤෙසි: "ඉදානි මය්හං ගමනකාලො"ති. තතො අත්තනො ආනුභාවං දස්සෙන්තා පඨවියං නිමුජ්ජිත්වා අත්තනො ආසනෙයෙව අත්තානං දස්සෙසි. "ආභාසෙනාගන්ත්වා නිසීදි"න්තිපි එකෙ. යථා වා තථා වා හොතු, සබ්බථාපි නං දිස්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස සාධුකාරදානං යුත්තමෙව.

එවං ආගතෙ පන භාග්‍යවති ආයස්මන්තෙ මහාකස්සපත්ථෙරෝ භික්ඛූ ආමන්තෙසි: "ආවුසො කිං පඨමං සඞ්ගායාම, ධම්මං වා විනයං වා"ති? භික්ඛූ ආහංසු: "හන්තෙ මහාකස්සප විනයො නාම බුද්ධසාසනස්ස ආයු, විනයෙ ඨිතෙ සාසනං ඨිතං හොති, තස්මා පඨමං විනයං සඞ්ගායාමා"ති. සං ධුරං කත්වානි? ආයස්මන්තං උපාලිනන්ති. කිං ආනන්දො නපජ්ජහොනීති? නො නපජ්ජහොනි; අපි ච ඛො පන සම්මාසම්බුද්ධො ධරමානොයෙව විනයපරියත්තිං නිස්සාය ආයස්මන්තං උපාලිං එතදග්ගෙ ඨපෙසි:—"එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං විනයධරානං යදිදං උපාලී[a]"ති. තස්මා "උපාලිත්ථෙරං පුච්ඡිත්වා විනයං සඞ්ගායාමා"ති. තතො ථෙරෝ විනයං පුච්ඡන්තස්ස අත්තනාව අත්තානං සම්මන්නි. උපාලිත්ථෙරොපි විස්සජ්ජන්තස්ස සම්මන්නි. තත්‍රායං පාලි:—අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො සංඝං ඤාපෙසි "සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො, යදි සංඝස්ස

a. අ. නි. ඒ. නි. එතදග්ගවග්ග.

පත්තකල්ලං, අහං උපාලිං විනයං පුවෙජ්ජය්‍ය"න්ති. ආයස්මාවි උපාලි සංඝං ඤාපෙසි: "සුණාතු මෙ භන්තෙ සංඝෝ, යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං, අහං ආයස්මතා මහාකස්සපෙන විනයං පුඨෝ විස්සජ්ජෙය්‍ය"න්ති එවං අත්තානං සම්මන්නිත්වා ආයස්මා උපාලි උඨායාසනා එකංසං චීවරං කත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා ධම්මාසනෙ නිසීදි දන්තඛචිත විජනිං ගහෙත්වා.

තතෝ **මහාකස්සපත්ථෙරෝ** ථෙරාසනෙ නිසීදිත්වා ආයස්මන්තං **උපාලිං** විනයං පුවච්ඡි. පඨමං ආවුසෝ උපාලි පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති? වෙසාලියං භන්තෙති. කං ආරබ්භාති? සුදින්නං කලන්දපුත්තං ආරබ්භාති. කිස්මිං වත්ථුස්මින්ති? මෙථුන ධම්මෙති. අථ ඛෝ ආයස්මා මහාකස්සපෝ ආයස්මන්තං උපාලිං පඨමස්ස පාරාජිකස්ස වත්ථුම්පි පුවච්ඡි, නිදානම්පි පුවච්ඡි, පුග්ගලම්පි පුවච්ඡි, පඤ්ඤත්තිම්පි පුවච්ඡි, අනුපඤ්ඤත්තිම්පි පුවච්ඡි, ආපත්තිම්පි පුවච්ඡි, අනාපත්තිම්පි පුවච්ඡි, පුඨෝ පුඨෝ ආයස්මා උපාලි විස්සජ්ජෙසි.

කිං පනෙත්ථ පඨමපාරාජිකෙ කිඤ්චි අපනෙතබ්බං වා පක්ඛිපිතබ්බං වා ආසි? නාසීති. බුද්ධස්ස භගවතෝ භාසිතෙ අපනෙතබ්බං නාම නත්ථි, න හි තථාගතා එකව්‍යඤ්ජනම්පි නිරත්ථකං වදන්ති; සාවකානං පන දෙවතානං වා භාසිතෙ අපනෙතබ්බං හොති, තං ධම්මසඞ්ගාහකා ථෙරා අපනෙසුං; පක්ඛිපිතබ්බං පන සබ්බත්ථාපි අත්ථි, තස්මා යං යත්ථ පක්ඛිපිතුං යුත්තං, තම්පි පක්ඛිපිංසුයෙව. කිං පන තන්ති? "තෙන සමයෙනා"ති වා, "තෙන ඛෝ පන සමයෙනා"ති වා "අථඛෝ" ඉති වා, "එවං වුත්තෙ"ති වා, "එතදවොචා"ති වා, එව මාදිකං සම්බන්ධිවචනමත්තං, එවං පක්ඛිපිතබ්බයුත්තං පක්ඛිපිත්වා පන "ඉදං පඨම පාරාජිකන්ති" ඨපෙසුං.

පඨමපාරාජිකෙ සඞ්ඝභමාරුළ්හෙ පන අරහන්තසහානි සඞ්ඝං ආරොපිතභයෙනෙව ගණසජ්ඣායං අකංසු. "තෙන සමයෙන බුඩ්ඪෙ භගවා වෙරඤ්ජායං විහරති"ති ච; නෙසං සජ්ඣායාරම්භකාලෙයෙව සාධුකාරං දදමානා විය මහාපථවි උදකපරියන්තං කත්වා නමිත්ථ. තෙ එතෙනෙව නයෙන [1] සෙසාණාපි ඣානි සඞ්ඝං ආරොපෙත්වා "ඉදං පාරාජිකභණ්ඩන්ති" ඨපෙසුං. තෙරස සංඝාදිසෙසාති "තෙරස භණ්ඩන්ති" ඨපෙසුං. වෙ සික්ඛාපදානි "අනියතානී"නි ඨපෙසුං. තිංස සික්ඛාපදානි "නිස්සග්ගියපාචිත්තියානී"නි ඨපෙසුං. චෙනවුති සික්ඛාප දානි පාචිත්තියානී"නි ඨපෙසුං. චත්තාරි සික්ඛාපදානි "පාටිදෙසනී යානී"නි ඨපෙසුං. පඤ්චසත්තතිසික්ඛාපදානි "සෙඛියානී"නි ඨපෙසුං. සත්තධම්මෙ 'අධිකරණසමථා"නි ඨපෙසුං. එවං ඉමානි වෙසික්ඛා පදසතානි "මහාවිභඞ්ගා"නි කිත්තෙත්වා ඨපෙසුං. මහා විභඞ්ගාව සානෙපි පුරිමනයෙනෙව මහාපථවි අකම්පිත්ථ

1. සී. III චත්තාරිපාරාජිකානි.

තතො භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ අට්ඨ සික්ඛාපදානි "පාරාජිකකණ්ඩං නාම ඉදං"ති ඨපෙසුං. සත්තරස සික්ඛාපදානි "සත්තරසකානී"ති ඨපෙසුං. තිංසසික්ඛාපදානි "නිස්සග්ගියපාචිත්තියා"ති ඨපෙසුං. ඡසඨිසත සික්ඛාපදානි "පාචිත්තියානී"ති ඨපෙසුං. අට්ඨ සික්ඛාපදානි "පාටිදෙසනීයානී"ති ඨපෙසුං. පඤ්ඤත්තානි සික්ඛාපදානි "සෙඛියානී"ති ඨපෙසුං. සත්තාධිකරණසමථා"නි ඨපෙසුං. එවං තීණි සික්ඛාපදසතානි චත්තාරි ච සික්ඛාපදානි "භික්ඛුනීවිභඞ්ගා"නි කිත්තෙත්වා "අයං උභතෝ විභඞ්ගා නාම චතුසඞ්ගහාණවාරා"ති ඨපෙසුං. උභතෝ විභඞ්ගාවසානෙපි වුත්තනයෙනෙව මහාපඨවී අකම්පිත්ථ.

එතෙනෙව උපායෙන අසීතිභාණවාරපරිමාණං බාහිරං පවත්තිං සතිභාණවාරපරිමාණං පරිවාරඤ්ච සඞ්ගහං ආරොපෙත්වා "ඉදං විනය පිටකං නාමා"ති ඨපෙසුං. විනයපිටකාවසානෙපි වුත්තනයෙනෙව පඨවිකම්පෙසා අහොසි. ථෙරං ආයස්මන්තං උපාලිං පරිච්ඡාපෙසුං "ආවුසො ඉමං තුය්හං නිස්සිතකෙ වාචෙහී"ති. විනයපිටකසඞ්ගහාවසානෙ උපාලිත්ථෙරො දන්තඛචිතමඤ්ජිනිං නික්කිපිත්වා ධම්මාසනා ඔරොහිත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදි.

විනයං සඞ්ගායිත්වා ධම්මං සඞ්ගායිතුකාමො ආයස්මා මහා කස්සපො භික්ඛූ පුච්ඡි "ධම්මං සඞ්ගායනත්ථාය කං පුග්ගලං ධුරං කත්වා ධම්මෝ සඞ්ගායිතබ්බා"ති? භික්ඛූ "ආනන්දත්ථෙරං ධුරං කත්වා"ති ආහංසු. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො සංඝං ඤත්තිං ඨපෙසි: "සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො, යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං, අහං ආනන්දං ධම්මං පුච්ඡෙය්‍ය"න්ති. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දෝ සංඝං ඤත්තිං ඨපෙසි: "සුණාතු මෙ භන්තෙ සංඝො, යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං, අහං අයස්මතා මහාකස්සපෙන ධම්මං පුට්ඨො විස්සජ්ජෙය්‍ය"න්ති. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දෝ උට්ඨායාසනා එකංසං චීවරං කත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා ධම්මාසනෙ නිසීදි දන්තඛචිතඤ්ජනිං ගහෙත්වා.

අථායස්මා මහාකස්සපො භික්ඛූ පුච්ඡි: "කතරං ආවුසො පිටකං පඨමං සඞ්ගායාමා"ති? සුත්තන්තපිටකං භන්තෙති. සුත්තන්ත පිටකෙ වත්තෙසෝ සඞ්ගීතියෝ, කාසු පඨමං සඞ්ගීතිනෙති? දීඝ සඞ්ගීතිං භන්තෙති. දීඝසඞ්ගීතියං චතුත්තිංසසුත්තානි, තයෝ වග්ගා, තෙසු පඨමං කතරං වග්ගන්ති? සීලක්ඛන්ධවග්ගං භන්තෙති. සීලක්ඛන්ධවග්ගෙ තෙරසසුත්තන්තා, තෙසු පඨමං කතරං සුත්තන්නන්ති? බ්‍රහ්මජාලසුත්තං නාම භන්තෙති. භිවිධසීලාලඞ්කතං නානා විධම්චච්ඡාජීවකුහණලපනාදිවිඛණ්ඩනං වාසඞ්ගිජාලවිනිවෙඨනං දස සහස්සීලොඝධානුත්තමපතං තං පඨමං සඞ්ගායාමාති.

අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොච: "බ්‍රහ්මජාලං ආවුසො ආනන්ද කත්ථ භාසිතන්ති"? "අන්තරා ච භන්තෙ රාජගහං අන්තරා ච නාලන්දං රාජාගාරකෙ අම්බලට්ඨිකායං"න්ති.

කං ආරබ්භාති? සුපපියඤ පරිබ්බාජකං බ්‍රහ්මදත්තඤ්ච මාණවන්ති. කිඤ්චං වත්‍තුසම්මතන්ති? වණ්ණාවණ්ණන්ති. අථ බො අයස්මා මහා කස්සපො ආයස්මන්තං ආනන්දං ඉමාහි ගාථාහි අජ්ඣභාසි:

එවං ධම්මජාලං සඞ්ගායිත්වා තතො පරං "**සාමඤ්ඤඵලං** පනාවුසෝ **ආනන්ද** කත්ථ භාසිත"න්ති? ආදිනා පුබ්බාවිස්සජ්ජිතානුක්‍රමෙන සඞ්ගීතිං ධම්මජාලෙන සබ්බෙපි තෙරසුත්තන්තෙ සඞ්ගායිත්වා "අයං සීලක්ඛන්ධවග්ගො නාමා"ති කිත්තෙත්වා ඨපෙසුං[1]; තදනන්තරං මහාවග්ගං, තදනන්තරං පාටිකවග්ගන්ති, එවං තිවග්ගසඞ්ගහං චතුත්තිංසසුත්තන්තපරිමණ්ඩිතං චතුසඞ්ගීතාණවාරපරිමාණං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා "අයං **දීඝනිකායෝ** නාමා"ති වත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං පරිච්ඡාපෙසුං: "ආවුසො ඉමං තුය්හං නිස්සිතකෙ වාවෙහී"ති.

තතො අනන්තරං අසීතිභාණවාරපරිමාණං **මජ්ඣිමනිකායං** සඞ්ගායිත්වා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්තෙරස්ස නිස්සිතකෙ පරිච්ඡාපෙසුං: "ඉමං තුම්හෙ පරිහරථා"ති. තතො අනන්තරං භාණවාරසත පරිමාණං **සංයුත්තනිකායං** සඞ්ගායිත්වා මහාකස්සපත්තෙරං පරිච්ඡාපෙසුං: "භන්තෙ ඉමං තුම්හාකං නිස්සිතකෙ වාවෙථා"ති. තතො අනන්තරං වීසතිභාණවාරසතපරිමාණං **අඞ්ගුත්තරනිකායං** සඞ්ගායිත්වා අනුරුද්ධත්තෙරං පරිච්ඡාපෙසුං: "ඉමං තුම්හාකං නිස්සිතකෙ වාවෙථා"ති.

තතො අනන්තරං:—

"ධම්මසඞ්ගණිං විභඞ්ගඤ්ච කථාවත්ථුඤ්ච ප්‍රකරණං,
ධාතුයමකපට්ඨානං **අභිධම්මොති** වුච්චතීති".

එවං සංවණ්ණිතං සුබුම්ඣුණගොචරං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා ඉදං **අභිධම්මපිටකං** නාමාති වත්වා පඤ්ච අරහන්තසතානි සජ්ඣායමකංසු. වුත්තනයෙනෙව පඨවිකම්පා අහොසි.

තතො පරං ජාතකං නිද්දෙසෝ[2] පටිසම්භිදාමග්ගො සුත්ත නිපාතො ධම්මපදං උදානං ඉතිවුත්තකං විමානවත්ථු පෙතවත්ථු ථෙරථෙරීගාථාති ඉමං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා "**ඛුද්දකනිකායෝ** නාම අයං"නි වත්වා "අභිධම්මපිටකසම්මියෙව සඞ්ගහං ආරොපයිංසු"නි දීඝභාණකා වදන්ති. මජ්ඣිමභාණකා පන "වරියාපිටකඤ්ච අපදානබුද්ධවංසෙහි සඞ්ගං සබ්බම්පි තං ඛුද්දකනිකායෙ පුත්තන්තපිටකෙ පරියාපන්න"න්ති වදන්ති.

එවමෙතං සබ්බම්පි බුද්ධවචනං රසවසෙන එකවිධං, ධම්මවිනය වසෙන දුවිධං, පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමවසෙන තිවිධං, තථා පිටකවසෙන,

1. සී. I. පඨමෙසුං. 2. සී. I. II. මහානිද්දෙසෝ චූළනිද්දෙසෝ.

නිකායවසෙන පඨමං, අඞ්ගවසෙන නවවිධං. ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සවිධන්ති වෙදිතබ්බං.

කථං රසවසෙන එකවිධං? යං හි භගවතා අනුත්තරං සම්මා සම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා යාව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, තාව එත්තන්තරෙ උච්චාවචලීසවස්සාති දෙවමනුස්සනාගයක්ඛාදයො අනාසාසනෙනෙන වා උච්චවෙක්ඛනෙනෙන වා වුත්තං සබ්බන්තං එකරසං විමුත්තිරසමෙව හොති; එවං රසවසෙන එකවිධං.

කථං ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං? සබ්බමෙව වෙතං ධම්මො චෙව විනයොවාති සඞ්ඛං ගච්ඡති; තත්ථ විනයපිටකං විනයො, අවසෙසං බුද්ධවචනං ධම්මො; නෙනෙවාහ: "යන්නූන මයං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායෙය්‍යාම" අහං උපාලිං විනයං පුච්ඡිස්සං "ආනන්දං ධම්මං පුච්ඡිස්සන්ති" ච එවං ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං.

කථං පඨමම්බුජ්ඣිමපච්ඡිමවසෙන තිවිධං? සබ්බමෙව නිදං පඨමබුද්ධවචනං මජ්ඣිමබුද්ධවචනං පච්ඡිමබුද්ධවචනන්ති නිපපභෙදංහොති.

තත්ථ:—

"අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං
ගහකාරකං ගවෙසන්තො දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.
ගහකාරක දිට්ඨොසි පුන ගෙහං න කාහසි,
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා ගහකූටං විසංඛිතං,
විසංඛාරගතං චිත්තං තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා"නි

ඉදං පඨමබුද්ධවචනං. කෙචි "යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා"ති ඛණ්ඩෙ උදානගාථං වදන්ති. එසා පන පාටිපදදිවසෙ සබ්බඤ්ඤුභාවපත්තස්ස සොමනස්සමයඤ්ඤණෙන පච්චයාකාරං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නා උදානගාථාති වෙදිතබ්බා. යං පන පරිනිබ්බානකාලෙ අහාසි, "ගහදායිනි නිඛිලෙ ආමන්තයාමි වො, වය ධම්මා සඞ්ඛාරා, අප්පමාදෙන සම්පාදෙථාති" ඉදං පච්ඡිමබුද්ධවචනං. උභින්නමන්තරෙ යං වුත්තමෙතං මජ්ඣිමබුද්ධවචනං නාම. එවං පඨම මජ්ඣිමපච්ඡිමබුද්ධවචනවසෙන තිවිධං.

කථං පිටකවසෙන තිවිධං? සබ්බම්පි වෙතං විනයපිටකං සුත්තන්ත පිටකං අභිධම්මපිටකන්ති නිපපභෙදමෙව හොති. තත්ථ පඨමසඞ්ගීතියං සඞ්ගීතඤ්ච අසඞ්ගීතඤ්ච සබ්බම්පි සමෙධානෙත්වා "උභයානි ඛෝ මොක්ඛානි වෙ විභඞ්ගානි චාදියති ඛණ්ඩා සොළසපරිවාරාති" ඉදං **විනයපිටකං** නාම. "ඉමඤ්ච ඛෝ ලාලුදායිවතුත්තිංසසුත්තන්තසඞ්ගහං දීඝ නිකායං, මූලපරියායසුත්තාදි දියඩ්ඩසතවෙසුත්තන්තසඞ්ගහං මජ්ඣිම නිකායං, ඔඝතරණසුත්තාදිසත්තසුත්තසහස්සසත්තසතඤ්ච සඤ්ඤුත්ත සඞ්ගහං සංයුත්තනිකායං, චිත්තපරියාදානසුත්තාදි නව සුත්තසහස්ස පඤ්චසතසත්තපඤ්ඤාස සුත්තන්තසඞ්ගහං අඞ්ගුත්තරනිකායං, බුද්ධඤ්ච ධම්මපද උදාන ඉතිවුත්තක සුත්තනිපාත විමානවත්ථු පෙතවත්ථු

ථෙර ථෙරිගාථා ජාතක නිද්දෙස පටිසම්භිදා අපදාන බුද්ධවංස චරියා පිටකවසෙන පණ්ණරසහෙදෙ ඛුද්දකනිකායොති"ච්ච ඉදං **සුත්තන්ත** පිටකං නාම. "ධම්මසඞ්ගහො විභඞ්ගා ධාතුකථා පුග්ගලපඤ්ඤත්ති කථාවත්ථු යමකං පට්ඨානං"ති ඉදං **අභිධම්මපිටකං** නාම.

තත්‍ථ:—

"විවිධවිසෙසනයත්තා විනයනතො වෙව කායවාචානං
විනයත්‍ථවිදූහි අයං **විනයො විනයොති** අක්‍ඛාතො."

විවිධා හි එත්‍ථ පවවිධපාතිමොක්ඛුද්දෙසපාරාජිකාදිසත්තආපත්ති ඛන්ධමාතිකාවිභඞ්ගාදිපභෙදනයා, විසෙසභූතා ච දළහිකම්ම සිථිලී කරණපපයොජනා අනුපඤ්ඤත්තිනයා, කායිකවාචසිකඅජ්ඣාචාර නිසෙධනතො වෙස කායං වාචඤ්ච විනෙති; තස්මා විවිධනයත්තා විසෙස නයත්තා කායවාචානං ච විනයනතො **විනයොති** අක්‍ඛාතො.

තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්‍ථසොසලූත්‍ථං වුත්තං:—

"විවිධවිසෙසනයත්තා විනයනතො වෙව කායවාචානං
විනයත්‍ථවිදූහි අයං විනයො විනයොති අක්‍ඛාතො"ති.

ඉතරං පන:-

"අත්‍ථානං සුවනතො සුවුත්තතො සවණතොථ සූදනතො
සුත්තාණාසුත්තසභාගතො ච **සුත්තං සුත්තන්ති** අක්‍ඛාතං"

තං හි අත්තත්‍ථපරත්‍ථාදිභෙදෙ අත්‍ථෙ සූවෙති; සුවුත්තා වෙත අත්‍ථා වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුලොමෙන වුච්චන්ත්‍යා, සවති වෙතං අත්‍ථෙ සඤ්ඤිව ඵලං, පසවතීති වුත්තං හොති; සූදතිව[1] ඛෙත්තුවිය බීජං, පඤ්ඤරතීති වුත්තං හොති; සුත්ත්‍ව නෙත තායති රක්‍ඛතීති වුත්තං හොති, සුත්තසභාගව තං යථා හි තුච්ඡකානං සුත්තං පමාණං හොති, එවමෙතම්පි විඤ්ඤූනං, යථා ච සුත්තෙන සඞ්ගහිතානි ප්‍රපථානි න විකිරියන්ති න විධාසියන්ති, එවමෙතෙන සඞ්ගහිතා අත්‍ථා

තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්‍ථසොසලූත්‍ථං වුත්තං:—

"අත්‍ථානං සුවනතො සුවුත්තතො සවණතොථ සූදනතො
සුත්තාණාසුත්තසභාගතො ච සුත්තං සුත්තන්ති අක්‍ඛාත"න්ති.

ඉතරො පන;—

"යං එත්‍ථ වුඩ්ඩිමන්තා සලක්‍ඛණා සූජිතා පරිවිහතා
වුත්තාධිකා ච ධම්මා අභිධම්මෝ නෙන අක්‍ඛාතො"

අයං හි අනිසඳ්ධ බුඩ්ඩිසලක්‍ඛණසූජිතපරිවිහතාධිකෙසු දිස්සති. තථා හෙස "බාළ්හා මෙ ආවුසො දුක්‍ඛා වෙදනා අභික්කමන්ති"ති ආදිසු වුඩ්ඩියං ආගතො. "යා තා රත්තියො අභිඤ්ඤතා අභිලක්‍ඛිතා"ති ආදිසු සලක්‍ඛණෙ. "රාජාභිරාජා මනුජින්ද"ති ආදිසු සූජිතෙ. "පරිබලෝ විනෙතුං අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ"ති ආදිසු පරිවිහතෙහ.

1. සී. II. ඒකඤ.

අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්කරවිරහිතෙ ධම්මෙ ච විනයෙ වාති වුත්තං හොති. "අභිඤ්ඤතෙතන වණ්ණනා"ති ආදිසු අධිකෙ. එත්ථ ච "රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති, මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති"ති ආදිනා නයෙන වුඩ්ඪිමෙත්තාපි ධම්මා වුත්තා. "රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා"ති ආදිනා නයෙන ආරම්මණාදිහි ලක්ඛණියතතා සලක්ඛණාපි. "සෙඛා ධම්මා අසෙඛා ධම්මා ලොකුත්තරා ධම්මා"ති ආදිනා නයෙන පූජිතාපි පූජාරහාති අධිප්පායො. "එසෙසා හොති වෙදනා හොති"ති ආදිනා නයෙන සභාවපරිච්ඡින්නතාය පරිච්ඡින්නාපි; "මිගගෙතා ධම්මා අප්පමාණා ධම්මා අනුත්තරා ධම්මා"ති ආදිනා නයෙන අධිකාපි ධම්මා වුත්තා. තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථසොසල්ලත්ථං වුත්තං:—

> "යං එත්ථ වුඩ්ඪිමන්තො සලක්ඛණා පූජිතා පරිච්ඡින්නා
> වුත්තාධිකා ච ධම්මා අනිධම්මො නෙන අක්ඛාතො"ති.

යං පනෙත්ථ අවිසිට්ඨං තං:—

> "පිටකං පිටකත්ථවිදූ පරියත්තිභාජනත්ථතො ආහු
> නෙන සමොධානෙත්වා තයොපි විනයාදයො ඤෙය්යා".

පරියත්තිපි හි "මා පිටකසම්පදානෙනා"ති ආදිසු පිටකන්ති වුච්චති. "අථ පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය කුද්දාලපිටකං ආදාය"ති ආදිසු යං කිඤ්චි භාජනම්පි. තස්මා "පිටකං පිටකත්ථවිදූ පරියත්තිභාජනත්ථතො ආහූ" ඉදානි "තෙන සමොධානෙත්වා තයොපි විනයාදයො ඤෙය්යා"ති. තෙන එවං දුවිධත්ථෙන පිටකසද්දෙන සහ සම්බන්ධං කත්වා විනයො ව සො පිටකඤ්ච පරියත්තිභාවතො තස්ස තස්ස අත්ථස්ස භාජනතො වාති=විනයපිටකං. යථාවුත්තෙනෙව නයෙන සුත්තඤ්ච තං පිටකඤ්චාති=සුත්තපිටකං. අභිධම්මො ච සො පිටකඤ්චාති=අභිධම්ම පිටකන්ති. එවමෙතෙ තයොපි විනයාදයො ඤෙය්යා.

එවං ඤත්වා ච පුනපි නෙසුයෙව පිටකෙසු නානප්පකාර කොසල්ලත්ථං:—

> "දෙසනාසාසනකථාහෙදං නෙසු යථාරහං
> සික්ඛාපහාණගම්භීරභාවඤ්ච පරිදීපයෙ.
> පරියත්තිභෙදං සම්පත්තිං විපත්තිඤ්ච යං යතිං
> පාපුණාති යථා භික්ඛූ තම්පි සබ්බං විභාවයෙ".

තත්‍රායං පරිදීපනා විභාවනා ච; එතානි හි තීණි පිටකානි යථාක්කමං ආණාවොහාරපරමත්ථදෙසනා, යථාපරාධයථානුලොම යථා ධම්මසාසනානි, සංවරාසංවරදිට්ඨිවිනිවෙඨනනාමරූපපරිච්ඡෙද කථාවත්ථූනි වුච්චන්ති, එත්ථ හි විනයපිටකං ආණාරහෙන භගවතා ආණාබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා ආණාදෙසනා; සුත්තපිටකං වොහාර කුසලෙන භගවතා වොහාරබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා වොහාරදෙසනා;

අභිධම්මපිටකං පරමත්ථකුසලෙන භගවතා පරමත්ථබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා පරමත්ථදෙසනාති වුච්චති. තථා පඨමං යෙ හෙ පච්චරා පරාධා සත්තා හෙ යථාපරාධං එත්ථ සාසිතාති යථාපරාධසාසනං. දුතියං අනෙකජ්ඣාසයානුසය චරිතාධිමුත්තිකා සත්තා යථානුලොමං එත්ථ සාසිතාති යථානුලොමසාසනං. තතියං ධම්මපුජ්ජමත්තෙ "අහං මමා"ති සඤ්ඤිනො සත්තා යථාධම්මං එත්ථ සාසිතාති යථාධම්ම සාසනංති වුච්චති. චතුථා පඤ්චං අජ්ඣාචාරපටිපක්ඛභූතො සංවරා සංවරොං එත්ථ කරිතොති සංවරා සංවරකථා; සංවරා සංවරොති බුද්ධඤ්ඤො චෙව මහන්තො ච සංවරෝ, කම්මාචාමමං විය ඵලාඵලං විය ච. දුතියං චාසඤ්ඩිඨිපටිපක්ඛභූතා දිට්ඨිවිනිවෙඨනා එත්ථ කථිතාති දිට්ඨිවිනිවෙඨනකථා. තතියං රාගාදි පටිපක්ඛභූතො නාමරූප පරිච්ඡෙදෙ එත්ථ කථිතොති නාමරූපපරිච්ඡෙදකථාති වුච්චති.

තිසුපි චෙතෙසු නිසෙසා සික්ඛා, තිණි පහාණානි, චතුබ්බිධො ච ගම්භීරභාවෝ වෙදිතබ්බා. තථා හි, විනයපිටකෙ විසෙසෙන අධිසීල සික්ඛා වුත්තා, සුත්තපිටකෙ අධිචිත්තසික්ඛා, අභිධම්මපිටකෙ අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. විනයපිටකෙ ච වීතික්කමපපහාණං කිලෙසානං වීතික්කමපටිපක්ඛතතා සීලස්ස; සුත්තපිටකෙ පරිස්සද්ධානපපහාණං පරිස්සද්ධානපටිපක්ඛතතා සමාධිස්ස; අභිධම්මපිටකෙ අනුසයපපහාණං අනුසයපටිපක්ඛතතා පඤ්ඤාය; පඨමෙ ච තදඞ්ගපපහාණං කිලෙසානං ඉතරෙසු විකඛම්භනසමුච්ඡෙදපපහාණානි; පඨමෙ දුච්චරිතසංකිලෙසපපහාණං, ඉතරෙසු නණාදිට්ඨිසංකිලෙසානං; එවමෙසඤ්ං චෙත්ථ චතුබ්බිධොපි ධම්මත්ථදෙසනාපරිවෙඩගම්භීරභාවෝ වෙදිතබ්බා. තත්ථ ධමෙමාති තන්නි; අත්ථොති තස්සායෙවත්ථො; දෙසනාති තස්සා මනසා[1] වවත්ථාපිතාය තන්තියා දෙසනා; පරිච්ඡෙදොති තන්තියා තන්තිඅත්ථස්ස ච යථාභූතාවබොධො; තිසුපි චෙතෙසු එතෙ ධම්මත්ථ දෙසනාපරිවෙධා යසමා සඝාදිහි විය මනාසමුදෙ, මඤ්ඤබුද්ධිහි දුතෙහා ගාහා අලබභනෙයාපනිඛා ච, තසමා ගම්භීරා; එවං එසමෙකඤ්ං චෙත්ථ චතුබ්බිධොපි ගම්භීරභාවෝ වෙදිතබ්බා.

අපරො නයෝ:—ධමෙමාති හෙතු; වුත්තං හෙතං "හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා"ති. අත්ථොති හෙතුඵලං, වුත්තං හෙතං "හෙතුඵලෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා"ති. දෙසනාති පඤ්ඤත්ති, යථා ධම්මං ධම්මාභිලාපොති අධිප්පායො. අනුලොමපටිලොමසංඛෙප විත්ථාරාදිවසෙන වා කථනං. පරිවෙඩොති අභිසමයො, සො ච ලොකියො ලොකුත්තරෝ විසයතො ච අසමෙමාහතතා ච අත්ථානු රූපං ධමෙමසු ධම්මානුරූපං අත්ථෙසු පඤ්ඤත්තිඋථානුරූපං පඤ්ඤත්තිසු අවබොධො, තෙසං තෙසං වා තත්ථ තත්ථ වුත්තධම්මානං පරිච්ඡිජ්ජිතබෙබා සලකඛණසඞ්ඛාතො අවිපරීතසභාවෝ. ඉදානි යසමා එතෙසු තීසුපි පිටකෙසු යං යං ධම්මජාතමත්ථජාතං වා යා වායං යථා

1. සී. I. II & III අවත්ථාපිතාය.

යථා සුපෙසලෙහි අත්ථෝ සොතූනං සුණන්තානං අත්ථාවහෝ හොති, යථා යථා තදත්ථ ජොතිකා දෙසනා; යෝ වෙත්ථ අවිපරීතාවබොධෝ සංඛාතෝ පටිවෙධෝ, තෙසං තෙසං වා ධම්මානං පටිවිජ්ඣිතබ්බා සලක්ඛණසංඛාතෝ අවිපරීතසභාවෝ; සබ්බමෙතං අනුපවිසතුසල සවිහාරෙහි දුපසඤ්ඤහි සහාදීහි මහාසමුද්දෝ, විය දුක්ඛොගාහං අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨඤ්ච; තස්මා එවම්පි එකමෙකස්මිං වෙත්ථ වත්තබ්බෙ ඩොපි ගම්භීරභාවෝ වෙදිතබ්බෝ.

එත්තාවතා ච:—

"දෙසනා සාසනභථා හෙදනෙත්තූ යථාරහං
සික්ඛාපදාභාණගම්භීරභාවං ච පරිදීපයෙ".

ඉති අයං ගාථා වුත්තත්ථා හොති.

"පරියත්තිහෙදං සම්පත්තිං විපත්තිවාථි යං යගිං
පාපුණාති යථා භික්ඛු තම්පි සබ්බං විභාවයෙ"ති.

ඉති එත්ථ පන තීසු පිටකෙසු තිවිධෝ පරියත්තිභෙදෝ දට්ඨබ්බෝ; තිස්සෝ හි පරියත්තියෝ, අලගද්දූපමා නිස්සරණත්ථා භණ්ඩාගාරිකා පරියත්තීති.

තත්ථ දුග්ගහීතා උපාරම්භාදිහෙතුපරියාපුතා අලගද්දූපමා, යං සන්ධාය වුත්තං "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ පුරිසෝ අලගද්දත්ථිකෝ-පෙ-සෝ පස්සෙය්‍ය මහන්තං අලගද්දං, තමෙනං හොගෙ වා නාඛුඤේ වා ගණ්හෙය්‍ය,තස්ස සෝ අලගද්දෝ පටිපරිවත්තිත්වා හත්ථෙ වා බාහාය වා අඤ්ඤතරස්මිං වා අඞ්ගපච්චඞ්ගෙ ඛදෙය්‍ය, සො තතොා නිදානං මරණං වා නිගච්ඡෙය්‍ය මරණමත්තං වා දුක්ඛං. තං කිස්ස හෙතු? දුග්ගහිතත්තා භික්ඛවෙ අලගද්දස්ස. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ ඉධෙකච්චෙ මොඝපුරිසා ධම්මං පරියාපුණන්ති සුත්තං-පෙ-වෙදල්ලං, තෙ තං ධම්මං පරියාපුණිත්වා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤාය අත්ථං ණ උප පරික්ඛන්ති, තෙසං තෙ ධම්මා පඤ්ඤාය අත්ථං අනුපපරික්ඛතං න නිජ්ඣානං ඛමන්ති, තෙ උපාරම්භානිසංසා චෙව ධම්මං පරියාපුණන්ති, ඉතිවාදප්පමොක්ඛානිසංසා ච, යස්ස ච අත්ථාය ධම්මං පරියාපුණන්ති, තඤ්ච අත්ථං නානුභොන්ති, තෙසං තෙ ධම්මා දුග්ගහිතා දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්ස හෙතු? දුග්ගහිතත්තා භික්ඛවෙ ධම්මානන්ති". යා පන සුග්ගහිතා සීලක්ඛන්ධාදිපාරිපූරියෙව ආකංඛමානෙන පරියාපුතා න උපාරම්භාදිහෙතු අයං නිස්සරණත්ථා, යං සන්ධාය වුත්තං "තෙසං තෙ ධම්මා සුග්ගහිතා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්සහෙතු? සුග්ගහිතත්තා භික්ඛවෙ ධම්මානන්ති." යං පන පරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධෝ පහීනකිලෙසෝ භාවිතභාවෝ පටිවිඛ්‍යකුපෙපා අවජ්ඣතත නිරොධෝ ඛීණාසවෝ කෙවලං පවෙණී පාලනත්ථාය වංසානුරක්ඛණත්ථාය පරියාපුණාති, අයං භණ්ඩාගාරිකා පරියත්ති.

විනයෙ පන සුපපටිපන්නො භික්ඛු සීලසමථං නිස්සාය තිස්සො විජ්ජා පාපුණාති, තාසංයෙව ච තාසං පභෙදවවත්ථානතො; සුත්තෙ සුපපටිපන්නො සමාධිසමථං නිස්සාය ඡ අභිඤ්ඤා පාපුණාති, තාසංයෙව ච තාසං පභෙදවවත්ථානතො; අභිධම්මෙ සුපපටිපන්නො පඤ්ඤාසමථං නිස්සාය චතස්සො පටිසම්භිදා පාපුණාති, තාසඤ්ච තාසංයෙව පභෙදවවත්ථානතො; එවමෙතෙසු සුපපටිපන්නො යථාක්කමෙන ඉමං විජ්ජාත්තයඡළභිඤ්ඤාචතුපටිසම්භිදාභෙදං සමථන්තිං පාපුණාති.

විනයෙ පන දුප්පටිපන්නො අත්තානුක්කංසනපරවම්භනාදිවසෙන පාපුරණාදිඑසඤ්ඤාමත්තම්පි අනතික්කමිත්වා පටික්ඛෙපමත්තෙපි උපාදින්නඑසඤ්ඤාදිම්හි අනවජ්ජසඤ්ඤිදී හොති. වුත්තං හෙතං: "යථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, යථා යෙමෙ අන්තරායිකා ධම්මා වුත්තා භගවතා තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායා"ති. තතො දුස්සීලභාවං පාපුණාති. සුත්තෙ දුප්පටිපන්නො "වත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ පුග්ගලා සන්නො සංවිජ්ජමානා"තිආදිසු අධිප්පායං අජානන්නො දුග්ගහිතං ගණ්හාති, යං සඞ්ඛාය වුත්තං "අත්තනා දුග්ගහිතෙන අමෙහ චෙව අබ්භාචික්ඛති අත්තානඤ්ච බහුඤ්ච අපුඤ්ඤං පසවතී"ති, තතො මිච්ඡාදිට්ඨිං පාපුණාති. අභිධම්මෙ දුප්පටිපන්නො ධම්මචිත්තතං අතික්කමිත්වා අවිඤ්ඤාතයානිපි විඤ්ඤාතානි, තතො චිත්තකෙළිපං පාපුණාති. වුත්තං හෙතං "වත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අවිඤ්ඤාතයානි නවිඤ්ඤාතබ්බානි, යානි විඤ්ඤාතත්තා උම්මාදස්ස විඝාතස්ස භාගී අස්සා"ති; එවමෙතෙසු දුප්පටිපන්නො යථාක්කමෙන ඉමං දුස්සීලභාවමිච්ඡාදිට්ඨිතාචිත්තකෙළිපභෙදං විපත්තිං පාපුණාතීති.

එත්තාවතා:–

"පරියත්තිභෙදං සමථන්තිං විපත්තිචාපි යං යතිං
පාපුණාති යථා භික්ඛු තමපි සබ්බං විභාවයෙ".

ඉති අයම්පි ගාථා වුත්තත්ථා හොති.

එවං නානාපකාරතො පිටකානි සඤ්ඣා තෙසං වසෙනෙතං බුද්ධවචනං නිද්ධාරෙතුං සුතබ්බං.

කථං නිකායවසෙන පවත්තිං? සබ්බමෙවිදඤ්හි දීඝනිකායො මජ්ඣිමනිකායො සංයුත්තනිකායො අඞ්ගුත්තරනිකායො ඛුද්දකනිකායොති පවත්තභෙදං හොති.

තත්ථ කතමො **දීඝනිකායො?** සීවගාසඞ්ගහානි බ්‍රහ්මජාලාදිනි චතුත්තිංසසුත්තානි.

"චතුත්තිංසෙව සුත්තානානා සීවගාහා යස්ස සඞ්ගහො
එස **දීඝනිකායොති** පඨමෝ අනුලොමිකො"ති.

කස්මා පනෙස "දීඝනිකායොති" වුච්චති? දීඝපමාණානං සුත්තානං. සමූහතො නිවාසතො ච. සමූහනිවාසා හි නිකායාති වුච්චන්ති. "නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකනිකායම්පි සමනුපස්සාමි, එවං විත්‍යං, යථයිදං භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතා පාණා පොණිකිනිකායො [1] චික්ඛල්ලිකනිකායො"ති එවමාදීනි වෙත්ථ සාධකානි සාසනතො ලොකතො ච; එවං සෙසානමපි නිකායභාවෙ වචනත්ථො වෙදිතබ්බො.

කතමො **මජ්ඣිමනිකායො?** මජ්ඣිමපමාණානි පඤ්ඤාසවග්ග සඞ්ගහානි **මූලපරියායසුත්තාදීනි** දියඩ්ඩසතං වෙ ව සුත්තානි.

"දියඩ්ඩසතසුත්තන්තා වෙ ව සුත්තානි යත්ථ සෙ
නිකායො මජ්ඣිමෝ පඨ දසවග්ගපරිග්ගහොති".

කතමො **සංයුත්තනිකායො?** දෙවතාසංයුත්තාදිවසෙන කිඤ්චාපි **ඔඝතරණාදීනි** සත්තසුඛුමසහස්සානි සත්ත ව සුත්තසහස්සානි ඨපෙත්වා ව සුත්තානි.

"සත්තසුත්තසහස්සානි සත්තසුත්තසතානි ච
ඨපෙත්වා වෙව සුත්තන්තා එසො **සංයුත්තසඞ්ගහො**"ති.

කතමො **අඞ්ගුත්තරනිකායො?** එකෙකඅඞ්ගාධිරෙකවසෙන කිඤ්චාපි **චිත්තපරියාදානාදීනි** නවසුත්තසහස්සානි පඤ්චසුත්තසතානි සත්තපඤ්ඤාසඤ්ච සුත්තානි.

"නවසුත්තසහස්සානි පඤ්චසුත්තසතානි ච
සත්තපඤ්ඤාසසුත්තානි සංඛා **අඞ්ගුත්තරෙ** අය"න්ති.

කතමො **ඛුද්දකනිකායො?** සකලං විනයපිටකං අභිධම්මපිටකඤ්ච ඛුද්දකපාඨාදයො ච පුබ්බෙ නිද්දිට්ඨපඨවසෙන, ඨපෙත්වා චත්තාරො නිකායෙ අවසෙසං බුඞ්වවනං.

"ඨපෙත්වා චතුරොපෙතෙ නිකායෙ දීඝආදිකෙ,
තදඤ්ඤං බුඞ්වවනං **නිකායො ඛුද්දකො** මතො"ති.

එවං නිකායවසෙන පවවිධං.

කථං අඞ්ගවසෙන නවවිධං? සබ්බමෙව හිදං සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථා උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලන්ති නවපභෙදං හොති. තත්ථ උභතොවිභඞ්ගනිද්දෙසඛන්ධක පරිවාරා සුත්තනිපාතෙ මඞ්ගලසුත්තරතනසුත්තනාලකසුත්තතුවටකසුත්තානි, අඤ්ඤම්පි ච සුත්තනාමකං ඨපිතගතවවනං "සුත්ත"න්ති වෙදිතබ්බං. සබ්බම්පි සඟාථකං සුත්තං "ගෙය්‍ය"න්ති වෙදිතබ්බං. විසෙසෙන සංයුත්තකෙ සකලොපි සඟාථකවගෙහා. සකලං අභිධම්මපිටකං නිග්ගාථකසුත්තං යඤ අඤ්ඤම්පි අඞ්ගෙ අඞ්ගෙ අසඞ්ගහීතං බුඞ්වවනං, තං "වෙය්‍යාකරණ"න්ති වෙදිතබ්බං. ධම්මපදං ථෙරගාථා ථෙරීගාථා [2]

1 සී. II. & III. "ඵොණිකානිකායොති"පි. 2 සී. II. ථෙර ථෙරී ගාථා.

සුත්තනිපාතෙ නොසුත්තනාමිකා සුඛිකගාථා ච "ගාථා"ති වෙදිතබ්බා. සොමණ්ඩසඤ්ඤණමෙඝිකගාථාපටිසංයුත්තා වෙඅසිතිසුත්තන්තා "උදාන"න්ති වෙදිතබ්බං. "වුත්තංඛෙතං භගවතා"ති ආදිනයපවත්තා දසුත්තරසතංසුත්තන්තා "ඉතිවුත්තක"න්ති වෙදිතබ්බං. අපණ්ණක ජාතකාදීනි පඤ්ඤාසාධිකානි පඤජාතකසතානි "ජාතක"න්ති වෙදිතබ්බං. "චත්තාරෝ මෙ භික්ඛවෙ අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා ආනන්දෙ"ති ආදිනයපවත්තා සබෙබපි අච්ඡරියඅබ්භුතධම්මපටිසංයුත්තා සුත්තන්තා "අබ්භුතධම්ම"න්ති වෙදිතබ්බං. වුල්ලවෙදල්ලමහාවෙදල්ල සම්මාදිට්ඨි සක්කපඤ්හා සංඛාරභාජනීය මහාපුණ්ණම සුත්තන්තාදයෝ සබෙබ පි වෙදළ තුසීව ලබා ලබා පුච්ඡිත සුත්තන්තා "වෙදල්ල"න්ති වෙදිතබ්බං. එවං අඞ්ගවසෙන නවවිධං.

කථං ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සවිධං? සබ්බමෙව වෙතං බුද්ධවචනං:—

"චාසීතිං බුද්ධතො ගණ්හිං වෙසහස්සානි භික්ඛුතො,
චතුරාසීතිසහස්සානි යෙමෙ ධම්මා පවත්තිනො"ති.

එවං පරිදීපිතධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සපභෙදං හොති. තත්ථ එකානුසන්ධිකං සුත්තං එකො ධම්මක්ඛන්ධො, යං අනෙකානුසන්ධිකං තත්ථ අනුසන්ධිවසෙන ධම්මක්ඛන්ධගණනා; ගාථා බන්ධෙසු පඤ්හපුච්ඡනං එකො ධම්මක්ඛන්ධො, විස්සජ්ජනං එකො; අනිධමෙම එකමෙකං නිභදුකභාජනං එකමෙකඤ්ච විත්තවාරභාජනං එකෙකො ධම්මක්ඛන්ධො; විනයෙ අට්ඨ වත්ථු අට්ඨ මාතිකා අට්ඨ පදභාජනීයං අට්ඨ ආපත්ති අට්ඨ අනාපත්ති අට්ඨ නිස්සෙජ්ජදෙ; තත්ථ එකමෙකො ඛොඬාසො එකමෙකො ධම්මක්ඛන්ධොති වෙදිතබ්බා. එවං ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීති සහස්සවිධං.

එවමෙතං අභෙදතො රසවසෙන එකවිධං, භෙදතො ධම්ම විනයාදිවසෙන දුවිධාදිභෙදං බුද්ධවචනං සඞ්ගායන්තෙන මහාකස්සප පමුඛෙන වසීගණෙන "අයං ධම්මො, අයං විනයො, ඉදං පඨමබුද්ධවචනං, ඉදං මජ්ඣිමබුද්ධවචනං, ඉදං පච්ඡිමබුද්ධවචනං, ඉදං විනයපිටකං, ඉදං සුත්තපිටකං, ඉදං අභිධම්මපිටකං, අයං දීඝනිකායො—පෙ—අයං ඛුද්දකනිකායො, ඉමානි සුත්තාදීනි නවඞ්ගානි, ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානී"ති ඉමං පභෙදං වවත්ථපෙත්වා සඞ්ගීතං.

න කෙවලඤ්ච ඉමමෙව, අඤ්ඤම්පි උදානඅඞ්ගභවඅඞ්ගභ පෙය්‍යාලඅඞ්ගභ එකනිපාතදුකනිපාතාදිනිපාතඅඞ්ගභසංයුත්තඅඞ්ගභ පණ්ණාසඅඞ්ගභාදිමනෙකවිධං තීසු පිටකෙසු සඤ්ඤිත්තඅඞ්ග භපභෙදං වවත්ථපෙත්වා සත්තහි මාසෙහි සඞ්ගීතං. සඞ්ගීතිපරියොසා නෙ චස්ස "ඉදං මහාකස්සපත්ථෙරෙන දසබලස්ස සාසනං පවත්ත්‍ය සහස්සපරිමාණං කාලං පවත්තනසමත්ථං කත"න්ති සඤ්ඤාපනත්ථං

සාධුකාරං විය දදමානා අයං මහාපඨවී උදකපරියන්තං කත්වා අනෙකපපකාරං සඞ්කම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි; අනෙකානි ච අච්ඡරියානි පාතුරහෙසුනති.

අයං පඨමමහාසඞ්ගීති නාම,

යා ලොකෙ:—

"සතෙහි පචහි කතා තෙන පචඝතාති ච,
ථෙරෙහෙව කතත්තා ච ථෙරිකාති පවුච්චතී"ති.

ඉමිස්සා පඨමමහාසඞ්ගීතියා වත්තමානාය විනයසඞ්ගහාවසානෙ සුත්තපිටකෙ ආදිනිකායස්ස ආදිසුත්තං බ්‍රහ්මජාලං පුච්ඡනෙන ආයස්මතා මහාකස්සපෙන "බ්‍රහ්මජාලං ආවුසො ආනන්ද කත්ථ භාසිත"නති එවමාදිවචනපරියොසානෙ යත්ථ ච භාසිතං යඤ්ච ආරබ්භ භාසිතං, තං සබ්බං පකාසෙන්නො අයස්මා ආනන්දෙ **'එවං මෙසුතනන්ති'** ආදිමාහ. තෙනවුත්තං:—"බ්‍රහ්මජාලස්සාපි 'එවං මෙ සුත'නති ආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තනිදානමාදී"නි.

එත්ථ **'එවං'**ති නිපාතපදං. **'මෙ'**ති ආදීනි නාමපදානි. "**පච්චත්තෙනා හොනී**"ති එත්ථ **'පති'**ති උපසග්ගපදං, **'හොනී'**ති ආඛ්‍යාතපදන්ති, ඉමිනා තාව නයෙන පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන "**එවං**" සද්දෙ තාව උපමූපදෙසසම්පහංසනගරහන වචනසම්පටිග්ගහාකාරනිදස්සනාවධාරණාදි අනෙකත්ථප්පභෙදෙ. තථා හෙස "එවං ජාතෙන මවෙචන කත්තබ්බං කුසලං බහු"නතිඑව මාදිසු උපමායං ආගතො. "එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං එවං පටික්කමිතබ්ඛ"නති ආදිසු උපදෙසෙ. "එවමෙතං භගවා එවමෙතං සුගතා"ති ආදිසු සම්පහංසනෙ. "එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී"ති ආදිසු ගරහනෙ. "එවං භනෙතති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසුං"නති ආදිසු වචනසම්පටිග්ගහෙ. "එවං ව්‍යා ඛො අහං භනෙත භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී"ති ආදිසු ආකාරෙ. "එහි ත්වං මාණවක යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡ, සුභො ඛො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං—පෙ—ඵාසුවිහාරං පුච්ඡතීති, එවඤ්ච පන වදෙහි සාධුකිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං උපාදායා"ති ආදිසු නිදස්සනෙ. "තං කිං මඤ්ඤථ කාලාමා ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලා භන්තෙ. සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සාවජ්ජා භන්තෙ. විඤ්ඤූගරහිතා වා විඤ්ඤූපසත්ථා වාති? විඤ්ඤූගරහිතා භන්තෙ. සමත්තා සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති නො වා, කථං වා

එසේ හොතීති? සමත්තා හනෙත සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එසේ හොතී"ති ආදිසු අවධාරණේ. සඞ්ඛ්‍ය ආකාරනිද්දෙසනාවධාරණේසු දක්ඛෙබා.

තත්‍ර ආකාරත්‍ථෙන "එවං" සද්දෙන එතමත්‍ථං දීපෙති, නානානය නිපුණමනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්‍ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධ පාටිහාරියං ධම්මත්‍ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං සබ්බඤ්ඤුතඤාණං සකසක භාසානුරූපතෝ සොතපථමාගච්ඡන්තං තස්ස භගවතෝ වචනං සබ්බපකාරෙන කෝ සම්මෙධා විඤ්ඤුතුං සබ්බඤ්ඤුමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙන්‍තෝපි "එවමේ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුත"න්‍ති. නිදස්සනත්‍ථෙන, "නාහං සයම්භු, න මයා ඉදං සච්ඡිකත"න්‍ති අත්තානං පරිමොචෙන්‍තෝ "එවමේ සුතං, මයාපි එවං සුත"න්‍ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං නිදස්සෙති. අවධාරණත්‍ථෙන "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමන්තානං, සතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපඨාකානං යදිදං ආනන්දො"ති එවං භගවතා "ආයස්මා ආනන්දෙ අත්‍ථකුසලෝ ධම්මකුසලෝ ව්‍යඤ්ජනකුසලෝ නිරුත්තිකුසලෝ පුබ්බාපරකුසලෝ"ති එවං ධම්මසෙනාපතිනා ච පසත්‍ථභාවානුරූපං අත්තනෝ ධාරණබලං දස්සෙන්‍තෝ සත්තානං සොතුකම්‍යතං ජනෙති. එවමේ සුතං, නත්‍ථි ඛෝ අත්‍ථතෝ වා බ්‍යඤ්ජනතෝ වා අනූනමනධිකං එවමෙව න අඤ්ඤථාති දක්ඛබ්බතෝ.

"මෙ" සද්දෙ තීසු අත්‍ථෙසු දිස්සති. තථා හිස්ස "ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය"න්‍ති ආදිසු මයාති අත්‍ථෙ. "සාධු මෙ භන්තෙ භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ"ති ආදිසු මඤ්ඤන්‍ති අත්‍ථෙ. "ධම්මදායාදා මෙ භික්ඛවෙ භවථා"ති ආදිසු මමාති අත්‍ථෙ. ඉධපන "මයා සුත"න්‍ති ච, "මම සුත"න්‍ති ච අත්‍ථවයෙ යුජ්ජති.

"සුතං"න්‍ති අයං සද්දෙ සඋපසග්ගෙ ච අනුපසග්ගෙ ච ගමන විස්සුතකිලින්නොපචිතානුයොගසොතවිඤ්ඤෙය්‍ය සොතවාරානුසාර විඤ්ඤුතාදි අනෙකත්‍ථප්පභෙදෙ. තථා හිස්ස "සෙනාය පසුතො"ති ආදිසු ගච්ඡන්‍තොති අත්‍ථෙ. "සුතධම්මස්ස පඤ්ඤා"ති ආදිසු විස්සුතධම්මස්සාති අත්‍ථෙ. "අවස්සුතාවස්සුතස්සා"ති ආදිසු කිලින්නාකිලින්නස්සාති අත්‍ථෙ. "තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක"න්‍ති ආදිසු උපචිතන්ති අත්‍ථෙ. "යෙක්‍ඛානපසුතාධිරා"ති ආදිසු ඛ්‍යානානුයුත්තාති අත්‍ථෙ. "දිට්ඨං සුතං මුතං"ති ආදිසු සොත විඤ්ඤෙය්‍යානන්‍ති අත්‍ථෙ. "සුතධරෝ සුතසන්නිචයෝ"ති ආදිසු සොත වාරානුසාරවිඤ්ඤුතධරොති අත්‍ථෙ. ඉධ පනස්ස සොතවාරානුසාරෙන උපධාරිතන්‍ති වා උපධාරණන්‍ති වාති අත්‍ථෙ. "මෙ" සද්දස්ස හි මයාති අත්‍ථෙ සති "එවං මයා සුතං, සොතවාරානුසාරෙන උපධාරිත"න්‍ති යුජ්ජති. මමාති අත්‍ථෙ සති "එවං මම සුතං, සොතවාරානුසාරෙන උපධාරණ"න්‍ති යුජ්ජති.

එවමෙතෙසු තීසු පදෙසු "එවං"ති සොතවිඤ්ඤණාදිවිඤ්ඤණ කිච්චනිදස්සනං. "මෙ"ති වුත්තවිඤ්ඤණසම්බන්ධිපුග්ගලනිදස්සනං. "සුතනන්ති" අස්සවණභාවපටික්ඛෙපතො අනුනාසිකාවිපරීතගහණ නිදස්සනං. තථා "එවනන්ති" තස්සා සොතචාරානුභාරෙන පවත්තාය විඤ්ඤණවීථියා නානපකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තිභාවපකාසනං. "මෙ"ති අත්ථපකාසනං. "සුත"නන්ති ධම්මපකාසනං. අයං හෙත්ථ සඞ්ඛෙපෝ: "නානපකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තාය විඤ්ඤණවීථියා මයා න අඤ්ඤං කතං ඉදං පන කතං අයං ධම්මෝ සුතෝ"ති.

තථා "එවනන්ති" නිද්දිසිතබ්බපකාසනං. "මෙ"ති පුග්ගලපප කාසනං. "සුත"නන්ති පුග්ගලකිච්චපකාසනං. ඉදං වුත්තං හොති:— "යං සුතං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුත"නන්ති.

තථා "එව"නන්ති යස්ස විත්තසන්තානස්ස නානපකාරපවත්තියා නානත්තබ්‍යඤ්ජනගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිදස්සෙ. එවනන්ති ඉ අයං ආකාරපඤ්ඤත්ති. "මෙ"ති සත්තාරනිදස්සෙ. "සුත"නන්ති විසයනිදස්සෙ. එත්තාවතා නානපකාරපවත්තෙන විත්තසන්තා නෙන තං සම්බන්ධිනෙ සත්තුවිසයෙ ගහණසන්නිඨානං කතං හොති.

අථ වා "එව"නන්ති පුග්ගලකිච්චනිදස්සෙ. "සුතනන්ති" විඤ්ඤණ කිච්චනිදස්සෙ. "මෙ"ති උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිදස්සෙ. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපෝ: "මයා සවණකිච්චවිඤ්ඤණසම්බන්ධිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤණවසෙන ලබ්භවණකිච්චවොහාරෙන සුත"නන්ති.

තත්ථ "එව"නන්ති ච "මෙ"ති ච සච්ඡිකඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජ මානපඤ්ඤත්ති. කිං හෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථි යං "එවනන්ති" වා "මෙ"ති වා නිදස්සං ලභෙථ? "සුතනන්ති" විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති, යං හි තං එත්ථ සොතෙන උපලබ්ධං, තං පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති. තථා "එවනන්ති" ච "මෙ"ති ච තං තං උපාදය වත්තබ්බතො උපාදය පඤ්ඤත්ති. "සුතනන්ති" දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො උපනිධාය පඤ්ඤත්ති.

එත්ථ ච "එවං"ති වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති, න හි සම්මූළ්හෙ නානපකාරපටිවෙධසමත්ථෙ හොති. "සුතං"ති වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙති, යස්ස හි සුතං පම්මුට්ඨං හොති, න සෝ කාලන්තරෙ "මයා සුතන්ති" පටිජානාති;[1] ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, අසම්මොසෙන සතිසිද්ධි; තත්ථ පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා ව්‍යඤ්ජනාවධා රණසමත්ථතා, සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය අත්ථපටිවෙධසමත්ථතා, තදුභයසමත්ථතායොගෙන අත්ථව්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මසොතස්ස අනුපාලනසමත්ථතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

1 සී. II & III. පරිජානාති.

අපරෝ නයෝ:- "එවං"ති වචනෙන යොනිසොමනසිකාරං දීපෙති, අයොනිසො මනසිකාරෙ‍තො නානාපකාරපවිවෙධාභාවතො. "සුතං"ති වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති, වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවණං හාවතො. හථා හි වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලෝ සබ්බසම්පත්තියා උච්ච මානෙපි "න මයා සුතං පුන භණථා"ති භණති; යොනිසො මනසිකාරෙන වෙව අත්තසම්මාපණිධිං පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතං ඤාපෙති, සම්මා අපණිහිතත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා නදභාවතො; අවික්ඛෙපෙන සබ්බම්පි සවණං සපුරිසූපස්සයෙව ඤාපෙති, න හි වික්ඛිත්තො සොතුං සක්කොති, න ච සපුරිසෙ අනුපස්සයමානස්ස සවණං අත්ථි.

අපරෝ නයෝ:- යස්මා "එවං"ති යස්ස විත්තඝන්ථානස්ස නානපකාරපවත්තියා නානත්ථව්‍යඤ්ජනගහණං හොති, තස්ස නානාකාර නිද්දෙසොති වුත්තං, සො ච එවං හදයකෙ ආකාරෙ න සම්මා අපණිහිතත්තනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති, තස්මා "එවං"ති ඉමිනා හදයඝන ආකාරෙන පච්ඡිමචක්ඛවයසම්පත්ති මත්තනො දීපෙති. "සුතං"ති සවණයොගෙන පුරිමුච්චක්ඛවයසම්පත්ති, න හි අපතිරූපදෙසෙ වසතො සපුරිසූපස්සයවිරහිතස්ස වා සවණං අත්ථි; ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්ඛවයසිද්ධියා ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති, පුරිම චක්ඛවයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි; තාය ච ආසයසුද්ධියා අධිගමව්‍යත්තිසිද්ධි, පයොගසුද්ධියා ආගමව්‍යත්තිසිද්ධි, ඉති පයොගාසයසුද්ධසාගමාධිගම සම්පන්නස්ස වචනං අරුණග්ගං විය සූරියස්ස උදයතො, යොනිසො මනසිකාරෙ විය ච කුසලකම්මස්ස, අරහති භගවතො වචනස්ස පුබ්බඞ්ගමං භවිතුන්ති ඤත්වා නිද්දෙසං ඨපෙන්තො "**එවං මෙ සුතං**"ති ආදිමාහ.

අපරෝ නයෝ:- "එවං"ති ඉමිනා නානපකාරපවිවෙධදීපකෙන වචනෙන අත්තනො අත්ථපටිභාණපටිසම්භිදාසම්පත්තිසභාවං දීපෙති. "සුතං"ති ඉමිනා සොතබ්බභෙදපවිවෙධදීපකෙන ධම්මනිරුත්තිපටි සම්භිදාසම්පත්තිසභාවං. "එවං"ති ඉදං යොනිසො මනසිකාරදීපකං වචනං භාසමානො "එතෙ මයා ධම්මා මනසානුපෙක්ඛිතා, දිට්ඨියා සුපපරිවිඩා"ති දීපෙති. "සුතං"ති ඉදං සවණයොගදීපකං වචනං භාසමානො "බහූ මයා ධම්මා සුතා ධතා වචසා පරිචිතා"ති දීපෙති. තදුභයෙනා පි අත්ථව්‍යඤ්ජනපාරිපූරිං දීපෙන්තො සවණෙ ආදරං ජනෙති, "අත්ථව්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණං හි ධම්මං ආදරෙන අසුණන්තො මහතා ඛිතා පරිබාහිරෝ හොතීති, ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං ධම්මෙ සොතබ්බෙ"ති.

"එවං මෙ සුතං"ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දෙ තථාගතපපවෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්තො අසපුරිස භූමිං අතික්කමති, සාවකභූතං පටිජානන්තො සපුරිසභූමිං ඔක්කමති;

තථා අසඞ්කමා චිත්තං උඤ්ඤෙති, සඞ්කමෙ චිත්තං පතිට්ඨෙති, "කෙවලං සුතමෙවෙතං මයා හසෙසව පන භගවතො වචන"න්ති දීපෙන්තා අත්තානං පරිමොචෙති, සත්ථාරං අපදිසති, ජිනවචනං අපෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපි ච "එවං මෙ සුතං"ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අපපිජා තනෙතා පුරිමසවණං විවරන්තෙතා "සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තසෙස්ව පන භගවතො වචන"න්ති දීපෙන්තා "චතුවෙසාරජ්ජවිසාර දස්ස දසබලධරස්ස ආසභට්ඨානාදායිනො සීහනාදනාදිනො සබ්බ සත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදිපස්ස ධම්මසරණස්ස සඞ්ඝම්මවරචක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං, න එත්ථ අත්තෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා ව්‍යඤ්ජනෙ වා කංඛා වා විමති වා කාතබ්බා"ති සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සඞ්ගං විනා සෙති, සඞ්ඝසමපදං උපපාදෙති.

තෙනෙතං වුච්චති:-

"විනාසයති අස්සඞ්ගං සඞ්ඝං වඩ්ඪති සාසනෙ,
එවං මෙ සුතම්චෙවං වදං ගොතමසාවකො"ති.

'එකං'ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. **'සමයං'**ති පරිච්ඡින්න නිද්දෙසො. "එකං සමයං"ති අනියාමිතපරිදීපනං.

තත්ථ සමය සද්දෙ:-

"සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ සමූහෙ හෙතුදිට්ඨිසු
පටිලාභෙ පහානෙ ච පටිවෙධෙ ච දිස්සති"

තථා හිස්ස "අපෙපවනාම සෙපි උපසඞ්කමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදාය"ති එවමාදිසු සමවායො අත්ථො. "එතොව ඛො භික්ඛවෙ ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසාය"ති ආදිසු ඛණො. "උණ්හසමයො පරිළාහසමයො"ති ආදිසු කාලො. "මහාසමයො පවනස්මි"න්ති ආදිසු සමූහො. "සමයොපි ඛො තෙ භද්දාලි අපපටිවිඛො අහොසි, භගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, භගවාපි මං ජානිස්සති භද්දාලි නාම භික්ඛු සත්ථුසාසනෙ සික්ඛාය න පරිපූරකාරී"ති, අයම්පි ඛො තෙ භද්දාලි සමයො අප්පටිවිඛො අහොසී"ති ආදිසු හෙතු. "තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණ මණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාතීරෙ එතසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසති"ති ආදිසු දිට්ඨි.

"දිට්ඨෙව ධම්මෙ යො වත්ථෙ යො වත්ථෙ සම්පරායිකෙ,
අත්ථාභිසමයා ධීරො පණ්ඩිතොති පවුච්චති"ති

ආදිසු පටිලාභො "සම්මා ඤාණාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සා"ති ආදිසු පහානං "දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සංඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අභිසමයට්ඨො"ති ආදිසු පටිවෙධො. ඉධපනස්ස කාලො

අත්ථො; තෙන සංවච්ඡරුතුමාසඩ්ඪමාසරත්තින්දිවපුබ්බණ්හමජ්ඣන්හිකසායණ්හපඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමයාමමිඤ්ඡිතබ්බුට්ඨානාදිසු කාලපභෙදභූතෙසු සබ්බෙසු "එකං සමය"න්ති දීපෙති.

තත්ථ කිඤාපි එතෙසු සංවච්ඡරාදිසු සබ්බෙසු යං යං සුත්තං යස්මිං සමයෙ සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තියා වා දිවසභාගෙ වා වුත්තං, සබ්බං තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතං පඤ්ඤාය; යස්මා පන එවං මෙ සුතං අසුකසංවච්ඡරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තියා වා දිවසභාගෙ වා ති එවං වුත්තෙන න සක්කා සුඛෙන ඤාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා බහුවෙව වත්තබ්බං හොති, තස්මා එකංයෙව පදෙන තම්පත්ථං සමොධානෙත්වා "එකං සමය"න්ති ආහ.

යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිකසමයෝ ජාතිසමයෝ සංවෙගසමයෝ අභිනික්ඛමනසමයෝ දුක්කරකාරිකසමයෝ මාරවිජයසමයෝ අභිසම්බොධිසමයෝ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයෝ දෙසනාසමයෝ පරිනිබ්බාණසමයොති, එවමාදයෝ භගවතෝ දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය පකාසා අනෙකකාලපභෙදා එව සමයා; තෙසු සබ්බෙසු දෙසනාසමයසංඛාතං "එකං සමය"න්ති දීපෙති. යෝ වායං ඤාණකරුණාකිච්චසමයෙසු කරුණාකිච්චසමයෝ; අත්තහිතපරහිතපටිපත්තිසමයෙසු පරහිතපටිපත්තිසමයෝ; සන්නිපතිතානං කරණීයවසමයෙසු ධම්මිකථාසමයෝ; දෙසනාපටිපත්තිසමයෙසු දෙසනාසමයෝ; තෙසුපි සමයෙසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය "එකං සමය"න්ති ආහ.

කස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ "යස්මිං සමයෙ කාමාවචර"න්ති ච ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු "යස්මිං සමයෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිච්චෙවා කාමෙහී"ති ච භුම්මවචනෙන නිද්දෙසෝ කතෝ. විනයෙ ච "තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා"ති කරණවචනෙන; තථා අකත්වා "එකං සමය"න්ති උපයොගවචනනිද්දෙසෝ කතොති? තත්ථ තථා ඉධ ච අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො; තත්ථ හි අභිධම්මෙ ඉතෝ අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ච අධිකරණත්ථෝ භාවෙත්වා භාවලක්ඛණත්ථෝ ච සම්භවති; අධිකරණං හි කාලත්ථෝ සමූහත්ථෝ ච සමයෝ ච තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං ඛණසමවායහෙතුසංඛාතස්ස ච සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවෝ ලක්ඛීයති; තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ භුම්මවචනෙන නිද්දෙසෝ කතෝ. විනයෙ ච හෙතු අත්ථෝ කරණත්ථෝ ච සම්භවති. යෝ හි සෝ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයෝ සාරිපුත්තාදීහිපි දුව්ඤෙය්‍යෝ, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන ච සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපයතොති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුත්ථ අවෙච්ච භගවා තත්ථ තත්ථ විභාසි, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ කරණවචනෙන නිද්දෙසෝ කතෝ. ඉධ පන අඤ්ඤසම්ච එවං ජාතියෙ අවච්චන්තසංයොගත්ථෝ සම්භවති. යං හි සමයං භගවා ඉමිං

අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අචින්තමේව තං සමයං කරුණා විහාරෙන විහාසි, තස්මා තදත්ථජෝතනත්ථං ඉධ උපයොගවචන නිද්දෙසෝ කතොති.

තෙනෙතං වුච්චති:—

"තං තං අත්ථමවෙක්ඛිත්වා භුමෙවන කරණෙන ව
අඤ්ඤත්‍ර සමයෝ වුත්තෝ උභයොගෙන සෝ ඉධා"ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති; "තස්මිං සමයෙති වා, තෙන සමයෙනාති වා, තං සමයං කි වා, අනිලාපමත්තභෙදෙ එස, සබ්බත්ථ භුම්මමෙව අත්ථො. තස්මා "**එකං සමයං**"නි වුත්තෙපි එකස්මිං සමයෙ ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

"**භගවා**"ති: ගරු; ගරුං හි ලොකෙ භගවාති වදන්ති; අයඤ්ච සබ්බ ගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු; තස්මා භගවාති වෙදිතබ්බො ති.

පොරාණෙහිපි වුත්තං:—

"භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං,
ගරුගාරවයුත්තෝ සෝ භගවා තෙන වුච්චතී"ති.

අපි ච:—

"භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තෝ භගෙහි ච විහත්තවා
හත්තවා වන්තගමනො භවෙසු භගවා තතො"නි.

ඉමිස්සා ගාථාය වසෙනස්ස පදස්ස විත්ථාරතො අත්ථෝ වෙදිතබ්බො; සෝ විසුද්ධිමග්ගෙ බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තොයෙව.

එත්තාවතා චෙස "එවමෙමසුතං"නි වචනෙන යථා සුතං ධම්මං දෙසෙන්තො භගවතෝ ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොති, තෙන "න ඉදං අතික්කන්තසදිසකං පාවචනං, අයං වො සත්ථා"නි සත්ථු අදස්ස නෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං සමස්සාසෙති; "එකං සමයං භගවා"නි වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතෝ අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බාණං සාරෙති; තෙන "එවංවිධස්ස නාම අරිය ධම්මස්ස දෙසකෝ දසබලධරෝ වජිරසංඝාතසමානකායෝ සෝ පි භගවා පරිනිබ්බුතෝ, කෙනඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බා"ති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති, සබ්බමෙව වස්ස උස්සාහං ජනෙති. "එවං"නි ච භණන්තො දෙසනාසම්පත්තිං දීපෙති. "**මෙසුනං**"නි සාවකසම්පත්තිං. "**එකංසමයං**"නි කාලසම්පත්තිං "**භගවා**"නි දෙසක සම්පත්තිං.

"**අනන්තරා ච රාජගහං අනන්තරා ච නාලන්දං**"නි-"අනන්තරා" සද්දෙ කාරණඛණවිත්තවෙමජ්ඣිවරාදිසු වත්තති. "තදනන්තරං කොජාතෙය්‍ය අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා"ති ච, "ජනා සඞ්ගම්ම මන්තෙනන්ති මව තව කිමන්තරන්ති"ච, ආදිසු හි කාරණෙ අනන්තරා සද්දෙ. "අද්දසා ඛං

තනෙත අඤ්ඤතරා ඉත්ථී විජ්ජන්තරිකාය භාජනං ධොවන්තී"ති ආදිසු ඛණෙ; "යඤ්ඤන්තරතො න ඤාති සොපා"ති ආදිසු විත්තෙ. "අන්තරා වොසානමාපාදී"ති ආදිසු වෙමජ්ඣෙ. "අපි වායං තපොදා චිත්තං මහානිරයානං අන්තරිකාය ආගච්ඡති"ති ආදිසු විවරෙ. සඞ්ඝමජ්ඣ විවරෙ වත්තන්ති. තසමා "රාජගහස්ස ච නාලන්දාය ච විවරෙ"ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. "අන්තරා" සද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. එදිසෙසු ච ඨානෙසු අක්ඛරචිත්තකා "අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච යාති"ති එවං එකමෙව අන්තරාසද්දං පයුජ්ජන්ති. සො දුතියපදෙනාපි යොජෙතබ්බා හොති. අයොජියමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති; ඉධ පන යොජෙත්වායෙව වුත්තොති.

"අඛානමඤ්ඤපටිපත්තෙතා හොති"ති: අඛානසඞ්ඛාතං මග්ගං පටිපත්තෙතා හොති, දිඝමග්ගන්ති අත්ථො. අඛානඤ්ඤසමයස්ස හි විහඞ්ගෙ "අඛයොජනං ගච්ඡිස්සාමීති භුඤ්ජිතබ්බන්ති" ආදිවචනතො අඛයොජනම්පි අඛානමඤ්ඤා හොති. රාජගහතො පන නාලන්දා යොජනමෙව.

"මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං"ති: මහන්තෙහි, ගුණමහත්තෙන වා මහතා සඞ්ඛාමහත්තෙනාපි; සො හි භික්ඛුසඞ්ඝො ගුණෙහි මහා අහොසි, අපරිච්ඡින්නාදිගුණසඞ්ඛාතසමඤ්ඤාගතත්තා. සඞ්ඛාපි මහා පඤ්ච සඞ්ඛාතත්තා භික්ඛූනං සඞ්ඝො=භික්ඛුසඞ්ඝො, තෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසඞ්ඛාතෙන සමණගණෙනාති අත්ථො. **"සද්ධිං"**ති එකත්ථො.

"පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි"ති,: පඤ්චමත්තා එතෙසන්ති=පඤ්චමත්තානි; මත්තානි පමාණං වුච්චති, තසමා යථා "හොජනෙ මත්තඤ්ඤූ"ති වුත්තෙ හොජනෙ මත්තං ජානාති පමාණං ජානාතීති අත්ථො හොති, එවම්ධාපි තෙසං භික්ඛූනඤ්ච පඤ්චමත්තා පඤ්චපමාණනති එවං අත්ථො දට්ඨබ්බො. භික්ඛූනං සතානි=භික්ඛුසතානි, තෙහි පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි.

"සුප්පියොපි ඛො පරිබ්බාජකො"ති,: සුප්පියොති, තස්ස නාමං; "පි"කාරො මඤ්ඤපටිපත්තිසඞ්ඛාගතාය ප්‍රඤ්ඤාසම්පිණ්ඩනත්ථො. "ඛො" කාරො පදසන්ධිව්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාවසෙන වුත්තො. "පරිබ්බාජකොති සඤ්ඤාය අන්තෙවාසී ඣානපරිබ්බාජකො. ඉදං වුත්තං හොති "යදා භගවා තං අඛානමඤ්ඤං පටිපන්නො, තදා සුප්පියොපි පරිබ්බාජකො පටිපන්නො අහොසී"ති. අත්ථකාලත්ථො හි එත්ථ "හොති" සද්දො. **"සද්ධිං අන්තෙවාසිනා බ්‍රහ්මදත්තෙන මාණවෙනා"**ති එත්ථ, අන්තෙ වසතීති=අන්තෙවාසී, සම්පචාරො ඣානිකාවචරො සිස්සොති අත්ථො. "බ්‍රහ්මදත්තො"ති තස්ස නාමං. "මාණවොති" සත්තොපි වොරොපි තරුණොපි වුච්චති:—

> "මොදිතා දෙවදූතෙහි යෙ පමජ්ජන්ති මානවා
> තෙ දීඝරත්තං සොචන්ති හීනකායූපගා නරා"ති.

ආදිසු හි සත්තෝ මානවොති වුත්තෝ. "මානවෙහි සමාගච්ඡන්ති කත්තකමෙමහි පි අකත්තකමෙමගිපි"ති ආදිසු වොරෝ. "අඞ්ගෝ මාණවෝ, අවිහාතිකෝ මාණවෝ"ති ආදිසු තරුණෝ මාණවෝති වුත්තෝ. ඉධාපි අයමෙව අත්ථෝ. ඉදං වුත්තං හොති:- "බ්‍රහ්ම දත්තෙන නාම තරුණෙනවාසිනා සඞ්"නති **"නත්‍රා"**ති තසිමිං අඞාන මඝෙ, තෙසු වා ජිසු ජනෙසු **"සුදං"**ති: නිපාතමත්තං.

"අනෙකපරියායෙන"ති: "පරියාය"සද්දෙ වාරදෙසනාකාරණෙසු වත්තති. "කස්ස නු ඛො ආනන්ද අජ්ජ පරියායෝ භික්ඛුණියෝ ඔවදිතුන්ති" හි වාරෙ පරියායසද්දෙ වත්තති. "මධුපිණ්ඩිකපරියායොති නං ධාරෙථී"ති ආදිසු දෙසනායං. "ඉමිනාපි ඛො තෙ රාජණ්ඩ පරියායෙන එවං හොතූ" ති ආදිසු කාරණෙ, සථායම්ඛාපි කාරණෙ වත්තති. තසමා අයමෙත්ථ අත්ථෝ අනෙකවිධෙන කාරණෙන, බහූහි කාරණෙහීති වුත්තං හොති.

"බුද්ධස්ස අවණ්ණං භාසති"ති: අවණ්ණාරහස්ස අපරිමාණවණ්ණ සමන්නාගතස්සාපි බුද්ධස්ස භගවතෝ "යං ලොකෙ ජාතිවුඩ්ඪෙසු කත්තබ්බං අභිවාදනාදිසාමීචිකම්මං සාමඤ්ඤං තං වුච්චති, තං සමණස්ස ගොතමස්ස නත්ථි, තසමා අරහරූපෝ සමණෝ ගොතමෝ නිබ්භොගෝ අකිරියවාදෝ, උච්ඡෙදවාදෝ, ජෙගුච්ඡී වෙනයිකෝ තපස්සී අපගබ්භෝ ති නත්ථි සමණස්ස ගොතමස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරිය ඤාණදස්සනවිසෙසෝ, තක්කපරියාහතං සමණෝ ගොතමෝ ධම්මං දෙසෙති වීමංසානුචරිතං සයං පටිභාණං, සමණෝ ගොතමෝ න අබ්බඤ්ඤූ න ලොකවිදූ න අනුත්තරෝ න අග්ගපුග්ගලෝ"ති එවං තං තං අකාරණමෙව කාරණතෝ වත්වා තථා තථා අවණ්ණං දෙසං නිඳං භාසති. යථා ච බුද්ධස්ස එවං ධම්මස්සාපි තං තං අකාරණ මෙව කාරණතෝ වත්වා "සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මෝ දුරක්ඛාතෝ දුප්පවෙදිතෝ අනීයාණිකෝ අනුපසමසංවත්තනිකෝ"ති තථා තථා අවණ්ණං දෙසං නිඳං භාසති. යථා ච ධම්මස්ස එවං සංඝස්සාපි යං වා තං වා අකාරණමෙව කාරණතෝ වත්වා "මිච්ඡාපටිපන්නෝ සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකසංඝෝ කුටිලපටිපන්නෝ පචවනිකපටිපදං අනනුලොම අධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපන්නෝ"ති තථා තථා අවණ්ණං භාසති.

අත්තවාසි පනස්ස "අභිඤ්ඤෙය්‍යා ආචරියෝ අපරාමසිතබ්බං පරාමසති, අනාකඩ්ඪිතබ්බං ආකඩ්ඪති, සථායං අග්ගිං ගිලන්නෝ විය හත්ථෙන අසිධාරං පගරන්නෝ විය මුඛෙන සිනෙරුං පදළෙතුකාමෝ විය කණවදනපනතියං කීළමානෝ විය පඨවිනඛමදං වණ්ඩෙහති හත්ථෙන ගණ්හන්නෝ විය ච වණණාරහස්සෙව රත්නත්තයස්ස අවණ්ණං භාසමානෝ අනයව්‍යසනං පාපුණිස්සති, ආචරියෙ ඛො පන ගුථං වා අග්ගිං වා කණ්ඨකං වා කණ්ඨසපපං වා ආකඩ්ඪන්නෙ සූලං වා අභිරුහන්නෙ හලාහලං වා විසං ඛාදන්නෙ නඛභෙදකං වා

පඤ්චලක්ඛණෙ නරකපපාතං වා පපතන්තො න අඤ්ඤවාසිනා තං සඤ්ඤමනුකාතබ්බං හොති. කම්මස්සකා හි සත්තා අත්තනෝ කම්මානුරූපමෙව ගතිං ගච්ඡන්ති, නෙව පිතා පුත්තස්ස කම්මෙන ගච්ඡති, න පුත්තෝ පිතුකම්මෙන, න මාතා පුත්තස්ස, න පුත්තෝ මාතුයා, න භාතා භගිනියා, න ආචරියෝ අන්තෙවාසිකෝ, න අන්තෙවාඨි ආචරියස්ස කම්මෙන ගච්ඡති, මයාව ආචරියෝ තිණ්ණං රතනානං අවණ්ණං භාසති, මහාසාවජ්ජෝ බො පන අරියූපවාදෝ"ති එවං යොනිසෝ උම්මුජ්ජිත්වා ආචරියවාදං මද්දමානෝ සම්මා කාරණමෙව කාරණතෝ අපදිසන්තෝ අනෙකපරියායෙන තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භාසිතුං ආරබ්භ; යථා තං පණ්ඩිතජාතිකෝ කුලපුත්තෝ. තෙන වුත්තං:- සුපියස්ස **පන පරිබ්බාජකස්ස අනෙකවාහි බ්‍රහ්මදත්තෝ මාණවෝ අනෙකපරියායෙන බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසති, ධම්මස්සවණ්ණං භාසති සංඝස්ස වණ්ණං භාසති"**ති.

තත්ථ "වණ්ණා"නන්ති "වණ්ණ" සද්දෙ සණ්ඨානජාතිරූපායතනකාරණපමාණගුණපසංසාසු දිස්සති. "මහන්තං සපරාජවණ්ණං අභිනිම්මිණිත්වා"ති ආදීසු සණ්ඨානං වුච්චති. "බ්‍රාහ්මණෝ ව සෙට්ඨො වණ්ණෝ හීනෝ අඤ්ඤෝ වණ්ණෝ"ති ආදීසු ජාති. "පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතො"ති ආදීසු රූපායතනං.

"න හරාමි න භජාමි ආරාසිංඝාමි වාරිජං
අථ කෙන නු වණ්ණෙන ගන්ධත්ථෙනොති වුච්චති"ති

ආදීසු කාරණං. "තයෝ පත්තස්සවණ්ණා"තී ආදීසු පමාණං. "කදා සංවුළ්හා පන තෙ ගහපති ඉමෙ සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා"ති ආදීසු ගුණෙ. "වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසන්ති"ති ආදීසු පසංසා. ඉධ ගුණෙපි පසංසාපි. අයං කිර තංතං භූතමෙව කාරණං අපදිසන්තෝ අනෙකපරියායෙන රතනත්තයස්ස ගුණූපසංහිතං පසංසං අභාසි. තත්ථ "ඉතිපි සෝ භගවා අරහං සම්මා සම්බුද්ධෝ"ති ආදිනා "යෙ භික්ඛවෙ බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා"ති ආදිනා "එකපුග්ගලෝ භික්ඛවෙ ලොකෙ උප්පජ්ජමානෝ උප්පජ්ජති අසමෝ අසමසමෝ"ති ආදිනා ච නයෙන බුද්ධස්ස වණ්ණං වෙදිතබ්බෝ. "සුවාක්ඛාතො භගවතා ධම්මෝ"ති ච "ආලයසමුග්ඝාතෝ වට්ටූපච්ඡෙදෝ"ති ච "යෙ භික්ඛවෙ අරියෙ අට්ඨඞ්ගිකෙ මග්ගෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා"ති ච එවමාදිහි නයෙහි ධම්මස්ස වණ්ණං වෙදිතබ්බෝ. "සුපටිපන්නො භගවතො සාවකසංඝෝ"ති ච "යෙ භික්ඛවෙ සංඝෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා"ති ච, එවමාදීහි පන නයෙහි සංඝස්ස වණ්ණං වෙදිතබ්බෝ. පභොන්තෙන පන ධම්මකථිකෙන පවනිකායෙ නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි ඔගාහිත්වා බුද්ධාදීනං වණ්ණා පකාසෙතබ්බා. ඉමස්මිං ඨානෙ බුද්ධාදීනං ගුණෙ පකාසෙන්තා අනිට්ඨෙන පකාසෙන්තා ධම්මකථිකොති න සක්කා වත්තුං;

එදිසෙසු හි ඨානෙසු ධම්මකථිකස්ස ථාමෝ වෙදිතබ්බෝ. ඉමමදතෙත්තා පන අනුස්සවාදිමත්තසංවණ්ණෙන අත්තනෝ ථාමෙන රතනත්තයස්ස වණ්ණං අහාසි.

"ඉතිහ තෙ උභෝ ආචරියෙතවාසී"ති: එවං තෙ වෙ ආචරියෙතවාසිකා. **"අඤ්ඤමඤ්ඤස්සා"**ති: අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස. **"උජුවිපච්චනීකවාදී"**ති: ඊසකම්පි අපගරිත්වා උජුකමෙව විවිධපච්චනීකවාදී, අනෙකවාරං විරුඬ්ධවාදී එව හුත්වාති අත්ථෝ. ආචරියෙන හි රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසිතෙ අන්තෙවාසී වණ්ණං භාසති, පුන ඉතරෙ අවණ්ණං, ඉතරෝ වණ්ණන්ති, එවං ආචරියෝ සාරථ්ථලහෙ විසරුක්ඛආණිං ආසොචයමානො විය පුනපුන රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසති, අන්තෙවාසිකො සුවණ්ණරජතමණිමයාය ආණියා තං ආණිං පරිබාහියමානො[1]විය පුනපුන රතනත්තයස්ස වණ්ණං භාසති. තෙන වුත්තං: "උජුවිපච්චනීකවාදී"ති. **"භගවන්තං පිණ්ඩිතෝ පිණ්ඩිතෝ අනුබන්ධා හොන්ති භික්ඛුසංඝා"**ති: භගවන්තඤ්ච භික්ඛුසංඝඤ්ච පච්ඡතෝ පච්ඡතෝ දස්සනං අවිජහන්තා ඉරියාපථානුබන්ධිකතෙන අනුබන්ධා හොන්ති, සීසානුලොකිතං හුත්වා අනුගතා හොන්තීති අත්ථෝ.

කස්මා පන භගවා තං අඞ්ගං පරිපණෙණ්? කස්මා සුපතියෝ අනුබන්ධෝ? කස්මා ච සෝ රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසතීති? භගවා තාව තස්මිං කාලෙ රාජගහපරිවත්තකෙසු අඤ්ඤතරස්මිං මහාවිහාරෙසු අඤ්ඤතරස්මිං වසිත්වා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛාචාර වෙලායං භික්ඛුසංඝපරිවුතො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරති; සොතං දිවසං භික්ඛුසංඝස්ස සුලභපිණ්ඩපාතං කත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො භික්ඛුසංඝං පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා නාලන්දං ගම්මිස්සාමීති රාජගහතො නික්ඛමිත්වා තං අඞ්ගං පරිපණෙණ්. සුපතියොපි තස්මිං කාලෙ රාජගහපරිවත්තකෙ අඤ්ඤතරස්මිං පරිබ්බාජකාරාමෙ වසිත්වා පරිබ්බාජකපරිවුතො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරති; සොපි තං දිවසං පරිබ්බාජකපරිසාය සුලභපිණ්ඩපාතං කත්වා භුත්තපාතරාසො පරිබ්බාජකපරික්ඛාරං ගාහාපෙත්වා නාලන්දං ගම්මිස්සාමිවෙවව භගවතො තං මඟ්ගං පටිපන්නභාවං අජානන්තොව අනුබන්ධෝ. සචෙ පන ජානෙය්‍ය, නානුබන්ධෙය්‍ය. සො අජානිත්වා ව ගච්ඡන්තො ගීවං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකයමානො භගවන්තං අද්දස බුඬසිරියා සොභමානං රතනඝම්බලපරික්ඛිත්තං විය ජඞ්ගමං කනක ගිරිසිඛරං.

තස්මිං කිර සමයෙ දසබලස්ස සරීරතො නික්ඛමිත්වා ඡබ්බණ්ණ රංසියො සමන්තා අසීතිහත්ථප්පමාණෙ දෙසෙ ආධාවන්ති විධාවන්ති රතනාවෙලරතනදාමරතනචුණ්ණවිප්පකිණ්ණං විය පසාරිත රතන චිත්තකවනපට්ටම්ව රතනසුවණ්ණරසනිසිචමානම්ව උක්කා සත

1. සී. 1. II. & III. "පවිවාමියමාණා

නිපාතසමාකුලම්ව නිරන්තරං විප්පකිණ්ණකණිකාරපුප්ඵම්ව ච, විය්‍ය වෙගඛිත්තචිත්තපිඤ්චුණ්ණපුණ්ණම්ව ච, ඉද්ධඛත්තුවිජ්ජුතාරාගණපභාවිසරවිප්ඵුරිතවිරවිතම්ව ච තං වත්තන්තරං හොති; අසිතිඅනුබ්‍යඤ්ජනාසුබ්‍යඤ්ජනතව පන භගවතෝ සරීරං විකසිතකමලුප්පලසරං සබ්බඵාලිඵුල්ලපාරිච්ඡත්තකං තාරාමරීචිවිකසිතගගනතලං සිරියා අවභාසනතම්ව, බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛේපවිලාසිනී වස්ස මත්තිංසවරලක්ඛණමාලා ගන්ථිත්වා ඨපිතචත්තිංසච්චඳමාලාය චත්තිංසසූරියමාලාය පරිපාචියා ඨපිතචත්තිංසචක්කවත්තිවත්තිංසදෙවරාජවත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවන්තිව; තව පන භගවන්තං පරිවාරෙත්වා සීත තික්ඛූ සබ්බෙව අපපිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා වොදාපා පාපගරහිනෝ වත්තාරෝ වචනක්ඛමා සීලසම්පන්නා සමාධි පඤ්ඤා විමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා, නෙසං මජ්ඣේ භගවා රත්ත කම්බලපාසාරපරික්ඛිත්තෙනා විය සාවන්තප්පමෙහා, පදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා, පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තෙනා විය අගහිඤ්ඤෙහා, තාරාගණපරිවුතෝ විය පුණ්ණචන්දෝ, මිගපක්ඛිනාමපි වක්ඛූනි පීණයති, පගෙව දෙවමනුස්සානං.

තස්මිඤ්ච පන දිවසෙ යෙභුය්‍යෙන අසීතිමහාථෙරා මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං එකංසං කත්වා ඛත්තරදණ්ඩං ආදාය සුවම්මිතා විය ගන්ධහත්ථිනෝ වන්නදෙසා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා භගවන්තං පරිවාරයිංසු. සෝ සයං ඡිතරාගෝ ඡිතරාගෙහි සයං ඡිත දෙසෝ-පෙ-ඡිතමොහෝ-නිත්තණ්හෝ-නිත්තිණ්ණා- නිකාකිලෙසෝ නිකාකිලෙසෙහි සයං බුඩ්ඪෝ අනුබුඩ්ඪෙහි පරිවාරිතෝ පත්තපරිවාරිතං විය සොභරං, සොභරපරිවාරිතා විය සාණ්ඩීසා, අඪ්ඪනාගසහස්‍ස පරිවාරිතෝ විය ඡද්දන්තෝ නාගරාජා, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතෝ විය ඛතරට්ඨෝ හංසරාජා, මරුගණපරිවාරිතෝ විය සක්කෝ දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතෝ විය ඛාරිතෝ මහාබ්‍රහ්මා, අපරිමිත කාලසඤ්චිතපුඤ්ඤබල[2] නිබ්බත්තාය අචින්තෙය්‍යාය අනොපමාය බුඩ්ධ ලීළාය චන්දෙ විය ගගනතලං තං මහඣං පවිපන්නෝ හොති.

අථෙවං අනොපමාය බුඩ්ධලීළාය ගච්ඡන්තං භික්ඛූ ච සන්තින්ද්‍රියෙ සන්තමානසෙ උපරූපරි තං පුණ්ණචන්දං විය භගවන්තංයෙව නමස්සමානෙ දිස්වා පරිබ්බාජකෝ අත්තනෝ පරිසං අවලොකෙසි. සා හොති ඛාජදණ්ඩකෙ ඔලඟිත්වා ගහිතඔලුඟාවිලුඟාපිඞ්ඩිකා තිදණ්ඩමොරජ්ජමත්තිකාපසිබ්බනකුණ්ඩිකාදි අනෙකපරික්ඛාරභාර හරිතා "අසුකස්ස හත්ථා සොභනා, අසුකස්ස පාදා"ති එවමාදීනිරත්ථක වචනමුඛරා විපකිණ්ණවාචා, අදස්සනීයා අපාසාදිකා. තස්ස තං දිස්වා විපටිසාරෝ උදපාදි. ඉදානි නෙන පන භගවතෝ වණ්ණා වත්තබ්බා භවෙය්‍ය. යස්මා පනෙස ලාභසක්කාරඛ්‍යානියා වෙව

1. සී. 1. III. "අඝභවන්තම්ව" 2. සී. II. "පුඤ්ඤඵල"

පක්ඛභානියා ච නිච්චමපි භගවන්තං උසූයති. අඤ්ඤතිත්ථියානං හි යාව බුද්ධා ලොකෙ න උපජ්ජන්ති, තාවදෙව ලාභසක්කාරෝ නිබ්බත්තන්ති. බුද්ධුපාදතො පන පභාය පහීනලාභසක්කාරා හොන්ති, සුරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකා විය නිස්සිරිකතං ආපජ්ජන්ති. උප තිස්සකොලිතානඤ්ච සජ්ඣායස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතකාලෙයෙව පරිබ්බාජකා මහාපරිසා අහෙසුං. තෙසු පන අපක්කන්තෙසු සාපි තෙසං පරිසා භිජ්ජා. ඉති ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි අයං පරිබ්බාජකො යසමා නිච්චමපි භගවන්තං උසූයති, තස්මා තං උසූයා ත්වූග්ගාරං උග්ගිරන්තො රතනත්තයස්ස අවණ්ණමෙව භාසතී ති වෙදිතබ්බා

"අථ ඛො භගවා අඹලට්ඨිකායං රාජාගාරකෙ එකරත්තිවාසං උපගච්ඡි සඞ්ඝ භික්ඛුසංඝෙනා"ති: භගවා තාය බුබ්බීදාගාය ගච්ඡමානො අන්තරාමග්ගෙ අම්බලට්ඨිකාවාරං පාපුණිත්වා සූරියං ඔලොකෙත්වා "අකාලො ඛ්වනි ගන්තුං, අත්ථසම්පගණ්හනා සූරියෙනා"ති අම්බලට්ඨිකායං රාජාගාරකෙ එකරත්තිවාසං උපගච්ඡි. තත්ථ **"අම්බලට්ඨිකා"**ති රඤ්ඤො උය්‍යානං, තස්ස කිර වාරසාමිකෙ තරුණෙ අම්බරුක්ඛා අත්ථි, තං අම්බලට්ඨිකා ති වදන්ති; තස්ස අවිදූරෙ භවත්තා උය්‍යානම්පි අම්බලට්ඨිකා ත්වෙව සංඛංගතං, ජීවුදකසම්පන්නං තං පාකාරපරික්ඛිත්තං සුරම්මං චිත්තාගාරං මඤ්ඤා විය සුගුත්තං; තත්ථ රඤ්ඤො කීළනත්ථං පන පටිභාණ චිත්තත්ථම්භවිචිත්‍රං අගාරං අකංසු. තං **"රාජාගාරක"නන්ති** වුච්චති.

"සුප්පියොපි ඛො"ති: සුප්පියොපි තස්මිං ඨානෙ සූරියං ඔලොකෙත්වා "අකාලොඛ්වනි ගන්තුං, බහූ ඛුද්දකමහල්ලකා පරිබ්බාජකා, බහූ පරිස්සයොවායං මඤ්ඤෙ චොරෙහිපි වාලයක්ඛෙහිපි වාලමිගෙහිපි[1]. අයං ඛො පන සමණො ගොතමො උය්‍යානං පවිට්ඨො, සමණස්ස ගොතමස්ස වසනට්ඨානෙ දෙවතා ආරක්ඛං ගණ්හන්ති, හන්දාහමපි ඉධෙව එකරත්තිවාසං උපගන්ත්වා සෙව ගමිස්සාමී"ති තදෙව උය්‍යානං පාවිසි. තතො භික්ඛුසංඝෝ භගවතො වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානං සල්ලක්ඛෙසි. පරිබ්බාජකොපි උය්‍යානස්ස එකපස්සෙ පරිබ්බාජකපරික්ඛාරෙ ඔතාරෙත්වා වාසං උපගච්ඡි සඞ්ඝං අත්තනොපරිභාය. පාළිආරුළ්හවසෙනෙව පන **"සඞ්ඝං අනන්තවාසිනා ඉමෙන දත්තෙන මාණවෙනා"**ති වුත්තං. එවං වාසං උපගතොපන සොපරිබ්බාජකො රත්තිභාගෙ දසබලං ඔලොකෙසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ සමන්තා විප්පකිණ්ණතාරකා විය පදීපා ජලන්ති. මඤ්ඤෙ භගවා නිසින්නොහොති, භික්ඛුසංඝෝ භගවන්තං පරිවාරෙත්වා.[2] තත්ථ එකභික්ඛුස්සාපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා උක්කාසිතඛිපිතසද්දො වා නත්ථි. සා හි පරිසා අත්තනො ච සික්ඛිතසික්ඛතාය සත්ථරි ච ගාරවෙනාති ඉමිහි කාරණෙහි නිවාතෙ පදීපසිඛා විය නිච්චලාව නිසින්නා අහොසි.

1. "වොරෙහිපි වාළමිගෙහිපී"ති ච. 2. "නිසින්නොහොති"ති වචනං එත්ථ සබ්බ-අට්ඨ-අභාසා-ඛන්ති එකපොත්ථකෙපි ඉදංවචනං නදිස්සති.

පරිබ්බාජකො හං විහුතිං දිසවා අත්තනො පරිසං ඔලොකෙසි. තත්ථ තෙච් හත්ථං ඛිපනති, කෙච් පාදං, කෙච් විප්පලපනති, කෙච් නිල්ලාලිත ජ්වහා පඤ්ඤිතබෙලා දන්තෙ ඛාදන්තා කාසවජ්මානා ඝුරුඝුරුපස්සා සිනො සයනති; සෙ රත්තන්තයස්ස වණ්ණං වත්තබෙබපි ඉස්සා වසෙන පුන අවණ්ණමෙව ආරභි. බ්‍රහ්මදත්තො පන වුත්තනයෙනෙව වණ්ණං; තෙන වුත්තං:-**"තත්‍රපි සුදං භුප්පියො පරිබ්බාජකො"**ති සබබං වත්තබබං.

තත්ථ **"තත්‍රපි"**ති: තස්මිම්පි, අඔලසිඛාඋය්‍යානෙති අත්ථො. **"සඞ්ඝුලාන"න්ති** බහුකානං;හත්ථ විනයපරියායෙන තයො ජනා සඞ්ඝුලාති වුච්චන්ති, තතොපරං සංඝො; සුත්තන්තපරියායෙන තයො තයොව; තතො පඨාය සඞ්ඝුලා; ඉධ සුත්තන්තපරියායෙන සඞ්ඝුලාති වෙදිතබෙබා.

"මණ්ඩලමාලෙ"ති: කත්ථචි වෙ කණ්ණිකා ගහෙත්වා හංසවට්ටක ජ්දන්තෙන කතා කූටාගාරසාලාපි මණ්ඩලමාලොති, කත්ථචි එකං කණ්ණිකං ගහෙත්වා ථම්භපන්තිං පරික්ඛිපිත්වා කතා උපඨානසාලාපි මණ්ඩලමාලොති වුච්චති; ඉධ පන නිසීදනසාලා මණ්ඩලමාලොති වෙදිතබෙබා.

"සන්නිසින්නානං" නිසජ්ජනවසෙන,**"සන්නිපතිතානං"** සමොධානවසෙන, **"අයං සංඛිත්ත ධම්මො"**ති සංඛිත්ත වුච්චති කථං; කථා ධම්මොති අත්ථො. **"උදපාදී"**ති: උපපන්නො. කතමො පනසොති? **"අජ්ජිසං ආවුසො"**ති එවමාදි. තත්ථ අඞ්කස්ස පබබතාරොහනං විය නිච්චං න හොතීති අවජ්රියං, අයංභාවසද්දනයො; අයං පන අඞ්කථානයො. අවජ්රාසොගහනන්ති අවජ්රියං, අවජ්රං පහරිතුං යුත්තනන්ති අත්ථො. අභූතප්‍රබබං භූතන්ති අබ්භූතං; උභයමෙපතං විම්හයාවහස්සෙව අධිවචනං. **"යාවච්ච"න්ති** යාවත ඉදං, තෙනසුප්පවිදිතතාය අප්පමෙය්‍යතං දස්සෙති.**"තෙන භගවතා-පෙ-සුප්පවිදිතා"**ති එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපත්ථො. යො සො භගවා සමනිංසපාරමියො පූරෙත්වා සබබ කිලෙසෙ භජ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුඩ්ධො, **තෙන භගවතා,** තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයං **ඤාණෙන**; හත්ථතලෙ ඨපිත ආමලකං විය සබබං ඤෙය්‍යධම්මං **පස්සතා**; අපි ච ප්‍රබෙබනිවාසාදීහි ඤානතා, දිබබෙන චක්ඛුනා පස්සතා තීහි විජ්ජාහි ඡහිඤ්ඤාහි ච පන අභිසඤ්ඤි ඤානතා, සබබත්ථ අප්පටිහතෙන සමන්තචක්ඛුනා පස්සතා, සබ්බධම්මඤාණසම්භාරස්ස පකාසනාය ඤානතා, සබ්බසත්තානං චක්ඛුවිසයභාවතොති නිරොකුඩ්ඩාදිගතානිවාපි රූපානි අභිවිසුද්ධෙන මංසචක්ඛුනා පස්සතා, අත්තහිතසාධිකාය සමාධිපදට්ඨානාය පවිවෙධ පඤ්ඤාය ඤානතා, පරහිතසාධිකාය කරුණාපදට්ඨානාය දෙසනා පඤ්ඤාය පස්සතා, අරීනං හතත්තා පච්චයාදීනඤ්ච අරහත්තා **අරහතා**; සම්මා සාමඤ්ච සච්චානං බුඩ්ධත්තා **සම්මා සම්බුඩ්ධෙන,** අනන්තරාසිතාදිමෙව වා

ජානනා, නියානිකධම්මෙ පස්සනා, කිලෙසාරිනං හතත්තා අරහනා, සම්මා සාමච[1] සම්බුද්ධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙනාති; එවං චතුවෙසාරජ්ජවසෙන චතුහි ආකාරෙහි පොතෙන; **සත්තානං නානාධිමුත්තිකතා,** නානාජ්ඣාසයතා; **සුප්පටිවිදිතා,** යාව ච සුට්ඨපටිවිදිතා.

ඉදානිස්ස සුප්පටිවිදිතභාවං දස්සෙතුං "අයං" හිති ආදිමාහංසු. ඉදං වුත්තං හොති:-යා අයං භගවතා "ධාතුසො හිකඛවෙ සත්තා සංසන්දනති සමෙනති, හීනාධිමුත්තිකා හීනාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දනති සමෙනති, කල්‍යාණාධිමුත්තිකා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දනති සමෙනති;අතීතම්පි හිකඛවෙ අඛානං ධාතුසොව සත්තා සංසන්දිංසු සමංසු,හීනාධිමුත්තිකා හීනාධිමුත්තිකෙහි-පෙ-කල්‍යාණාධිමුත්තිකා කල්‍යාණාධි මුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දිංසු සම්මිංසු; අනාගතම්පි හිකඛවෙ අඛානං-පෙ-සංසන්දිස්සන්ති සමෙස්සන්ති,එතරහි පි හිකඛවෙ පච්චුප්පන්නං අඛානං ධාතුසොව සත්තා සංසන්දන්ති සමෙනති, හීනාධිමුත්තිකා-පෙ-කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති"ති.

එවං සබ්බසත්තානං නානාධිමුත්තිකතා නානාජ්ඣාසයතා නානාදිට්ඨිතා නානාඛන්තිතා නානාරුචිතා නාළියා ඔතරෙත්ත විය, තුලාය තුලයෙත්ත විය නානාධිමුත්තිකතා ඤාණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන විදිතා, සා යාව සුප්පටිවිදිතා, වෙදි තාව සත්තා එතජ්ඣාසයා දුල්ලභා, එකස්මිං ගන්තුකාමෙ එකො ඛාතුකාමො හොති, එකස්මිං පිවිතුකාමෙ එකොභුඤ්ජිතුකාමො හොති, ඉමෙසු වාපි විසු ආචරිය නෙතවාසිසු. **"අහං හි සුපතිසො පරිබ්බාජකා-පෙ-භගවන්තං පිතිතො පිතිතො අනුබඛා හොමහි හිකඛුසංඝඤා"**ති; **"භත්‍ර ඉහි හි මෙ"**ති ඉතිහ ඉමෙ, එවං ඉමෙති අත්ථො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

"අථ ඛො භගවා තෙසං හිකඛූනං ඉමං සංඛිත්තඛම්මං විදිත්ඛා"ති එත්ථ 'විදිත්ඛා'නි: සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන ජානිත්ඛා. භගවා හි චාතුච්මංසචක්ඛුනා දිසවා ජානාති "අද්දසා ඛො භගවා මහන්තං දාරුක්ඛන්ධං ගඞ්ගාය නදියා සොතෙන වුය්හමානං"නති ආදිසු විය. චාතුච්මි දිබ්බෙන චක්ඛුනා දිසවා ජානාති "අද්දසා ඛො භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන තා දෙවතායො සඤ්ඤමෙව පාටලිගාමෙ වත්ථූනි පරිගණ්හන්තියො"ති ආදිසු විය. චාතුච්මි පඤ්ඤාසොතෙන සුත්වා ජානාති "අස්සොසි ඛො භගවා ආයස්මතො ආනන්දස්ස සුහද්දෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං ඉමං කථාසල්ලාපං"නති ආදිසු විය. චාතුච්මි දිබ්බසොතෙන සුත්වා ජානාති "අස්සොසි ඛො භගවා දිබ්බාය සොතධාතුයා විසුද්ධාය අතික්කන්තමානුසකාය[2] සක්කානඤ්ච ගහපතිඤ්ච නිග්ගොධෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං ඉමං කථාසල්ලාපං"නති

1. සී. I. සාමං-ව,. 2. සී. I. II. මානුසිකාය.

ආදිසු විය. ඉධ පන සබ්බඤ්ඤුඤාණේන දිසවා අඤ්ඤසි. කිං කථෙන්තෝ අඤ්ඤසි? පච්ඡිමයාමකිච්චං නිට්ඨිතං ච නාමේතං සාසනකං නිරස්සනන්ති දුවිධං. තත්ථ නිරස්සනකිච්චං භගවතෝ බොධිපල්ලඞ්කයෙව අරහත්තමග්ගේන සමුග්ඝාතං ගතං, සාසනකං යෙව පන භගවතෝ කිච්චං හොති. තං පවත්තිධම්:-"පුරෙභත්තනිට්ඨං පච්ඡාභත්තනිට්ඨං පුරිමයාමකිච්චං මජ්ඣිමයාමකිච්චං පච්ඡිමයාම කිච්ච"න්ති.

තත්‍රිදං පුරෙභත්තකිච්චං, භගවාති පාතොව උට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහං සරීරඵාසුභත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදි සරීරපරිහරණං කත්වා යාව ගිලානාරවෙලා තාව විවිත්තාසනෙ චිත්තිං මෙත්වා භික්ඛාචාර වෙලායං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය සද්ධිං එකතෝ සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙ පරිවුතෝ ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති, සද්ධිං පඨානියා, සද්ධිං අනෙකෙහි පාවිහාරියෙහි වත්තමානෙහි. කෙසෝදිං? පිණ්ඩායපවිසනතෝ ලොක නාථස්ස පුරතෝ පුරතෝ ගන්ත්වා මුදුගතයෝ වාතා පඨවිං සොධෙන්ති, වලාහකා උදකට්ඨිතානි මූලඛානා මඤ්ඤෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරි විතානං හුත්වා තිඨන්ති. අපරෙ වාතා පුප්ඵානි උපහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති. උන්නතා භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති, ඔනතා උන්නමන්ති. පාදනික්ඛෙපසමයෙ සමා ච භූමි හොති සුඛසම්ඵස්සා, පදුම පුප්ඵානි ච පාදෙ සම්පටිච්ඡන්ති. ඉඤ්ජනිඛිලස්ස අන්තො ඨිතාමන්තෙන දක්ඛිණපාදෙ සරීරතො ඡබ්බණ්ණරංසියෝ නික්ඛම්ත්වා සුවණ්ණරස පිඤ්ජරානි විය චිත්‍රපටවපරික්ඛිත්තානි විය ච පාසාදකූටාගාරාදීනි අලඞ්කරොන්තියෝ විය ඉතොචිතොච ච විධාවන්ති. ගන්ධඡඤ්ඣ විහගාදයෝ සත්තසකඨානෙසු සීතායෙව මධුරෙන සරෙන[1] සද්දං කරොන්ති, තථා හෙරිවිණාදිනි තූරියානි, මනුස්සානඤ්ච කායූපගානි ආභරණානි; තෙන සද්දෙන මනුස්සා සඤ්ඤන්ති "අජ්ජ භගවා ඉධ පිණ්ඩාය පවිසෙ"ති. නෙ පුනිවත්තා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ඵාදිනි ආදාය තරා නික්ඛම්ත්වා අන්තරවීථිං පටිපජ්ජිත්වා භගවන්තං ගන්ධපුප්ඵාදීහි සක්කච්චං පූජෙත්වා වන්දිත්වා "අග්ගාසං භන්තෙ දයතිකුලං, අග්ගාසං දීඝති, අග්ගාසං භික්ඛුසතං දෙථා"ති යාචිත්වා භගවතොපි පත්තං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පතිමානෙන්ති. භගවා කතභත්තකිච්චෙවා හොසං සන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙති, යථා හෙව් සරණගමනෙ පතිට්ඨහන්ති, හෙව් පඤ්ච සීලෙසු, හෙව් සොතා පත්තිඵං, හෙව් සකදාගාමිඵනාගාමිඵලානං අඤ්ඤාවරස්සං, හෙව් පබ්බජිත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙන්ති. එවං මහාජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡති. හත්ථ ගන්ත්වා මණ්ඩලමාලෙ පඤ්ඤත්ත

1. සී. I & II. මධුරෙනාකාරෙන.

වරබුඩ්ඨනෙ නිසීදනි භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානං ආගමය මානො. තතො භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානෙ උපඨාතො භග වතො නිවෙදෙති, අථ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති. ඉදං තාව **පුරෙ භත්තකිච්චං**.

අථ භගවා එවං කතපුරෙභත්තකිච්චො ගන්ධකුටියා උපඨාකෙන පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා ගන්ධකුටියා මණ්ඩො පාණ්ඵලකෙ ඨත්වා භික්ඛූනං[1] ඔවදති: "භික්ඛවෙ අප්පමාදෙන සම්පා දෙථ, දුල්ලභො බුද්ධුප්පාදෙ, ලොභසම්, දුල්ලභො මනුස්සත්තපටි ලාභො, දුල්ලභා ඛණසම්පත්ති, දුල්ලභා පබ්බජ්ජා, දුල්ලභං සද්ධම්මස්ස වණ"නති. තත්ථ කෙචි භගවන්තං ධම්මඨානං පුච්ඡන්ති. භගවා පොසං චරියානුරූපං කම්මඨානං දෙති. තතො සබ්බෙපි භගවන්තං වන්දිත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ගච්ඡන්ති. කෙචි අරඤ්ඤං, කෙචි රුක්ඛමූලං, කෙචි පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං, කෙචි වාතුම්මහාරාජිකභවනං—පෙ—කෙචි වසවත්තිභවනන්ති. තතො භගවා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සවෙ ආකංඛති දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්යං කප්පෙති. අථ සම්මාසම්බු කායො උට්ඨහිත්වා දුනියභාගෙ ලොකං ඔලොකෙති. තතියභාගෙ යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති, තත්ථ ජනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්නිපතති. තතො භගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මාසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති **කාලයුත්තං** සමයයුත්තං. අථ කාලං විදිත්වා පරිසං උය්යොජෙති. මුහුත්තා භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කමන්ති. ඉදං **පච්ඡා භත්තකිච්චං**.

සො එවං නිට්ඨිතපච්ඡාභත්තකිච්චො සවෙ ගන්තානි ඔසිච්චු කාමො හොති, බුද්ධාසනා උට්ඨාය නහානකොට්ඨකං පවිසිත්වා උපඨා කෙන පටියාදිතඋදකෙන ගත්තානි උතුං ගාහාපෙති. උපඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤපෙති. භගවා රත්ත දුපට්ටං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා උත්තරාසඞ්ගං එකංසං කරිත්වා තත්ථ ආගන්ත්වා නිසීදති එකභොම මුහුත්තං පටිසල්ලීනො. අථ භික්ඛූ නතො තතො ආගම්ම භගවතො උපඨානං ආගච්ඡන්ති. තත්ථ එකවෙ පඤ්හං පුච්ඡන්ති, එකවෙ කම්මඨානං, එකවෙ ධම්ම සවණං යාචන්ති, භගවා සෙසං අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො පුරිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **පුරිමයාමකිච්චං**.

පුරිමයාමකිච්චපරියොසානෙ පන භික්ඛූසු භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කන්තෙසු සකලදසසහස්සිලොකධාතුයා දෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති යථාභිසංඛතං, අන්තමසො චතුරක්ඛරම්පි. භගවා තාසං දෙවතානං **පඤ්හං විස්ස ජ්ජෙන්තො** මජ්ඣිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **මජ්ඣිමයාමකිච්චං**.

පච්ඡිමයාමං පන තයෝ කොට්ඨාසෙ කත්වා පුරෙභත්තතෝ පට්ඨාය නිසජ්ජාපීළිතස්ස සරීරස්ස කිලාසුභාවමොචනත්ථං එකං කොට්ඨාසං චඞ්කමෙන විනිනාමෙති. දුතියකොට්ඨාසෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතෝ සම්පජානෝ සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. තතිය කොට්ඨාසෙ පච්චූසකාය නික්ඛිදිත්වා පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ දානසීලාදිවසෙන කතාධිකාරපුග්ගලදස්සනත්ථං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙති. ඉදං **පච්ඡිමයාමකිච්චං**.

තස්මිං පන දිවසෙ භගවතා පුරෙභත්තකිච්චං රාජගහෙ පරියොසාපෙත්වා පච්ඡාභත්තෙ මග්ගං ආගතෝ පුරිමයාමෙ භික්ඛූනං කම්මට්ඨානං කථෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ චඞ්කමං ඔරුය්හ චඞ්කමමානෝ පච්චූසකාලෙ භික්ඛූහි භාගෙ භාගෙ ඉමං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ආරබ්භ පවත්තං කථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ නෙව සුත්වා අඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං:-"පච්ඡිමයාමකිච්චං කරොන්තෝ අඤ්ඤාසී"ති.

ඤත්වා පනස්ස එතදහොසි: "ඉමෙ භික්ඛූ මයා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ආරබ්භ ගුණං කථෙන්ති, එහෙසච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණකිච්චං නපාකටං, මයා යෙව පාකටං, මෙ පන ගතෙ එතං[1] අත්තනො කථං නිරන්තරං ආරොචෙස්සන්ති, තතො තෙසං අහං තං අප්පපත්තිං කත්වා තිවිධං සීලං විභජන්තො චාසයිය ඨානෙසු අපපතිවත්තියං සිහනාදං නදන්තො පච්චයාකාරං සමොධානෙත්වා බුද්ධගුණෙ පාකටෙ කත්වා සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය සුවණ්ණකුන්තෙන නහං පහරන්තො විය ච දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනං බ්‍රහ්මජාලසුත්තානත්තං අරහත්තනිකූටෙන නිඝාපෙන්තො දෙසෙස්සාමි. සා මෙ දෙසනා පරිනිබ්බුතස්සාපි පවත්තස්සහස්සානි සත්තානං අමතමහානිබ්බාන සම්පාපිකා භවිස්සති"ති. එවං චින්තෙත්වා යෙන මණ්ඩලමාලෝ තෙනුපසඞ්කම්. '**ගණා**'ති: යෙන දිසාභාගෙන සෝ උපසඞ්කමිතබ්බෝ, තුම්මඬෙ වා එතං සාරණවචනං, තස්මා යස්මිං පදෙසෙ සෝ මණ්ඩලමාලෝ, තත්ථ ගතොති අයමෙත්ථ අත්ථෝ.

"පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ"ති: බුද්ධකාලෙ කිර යත්ථ යත්ථ එකොපි භික්ඛු විහරති සබ්බත්ථ බුද්ධාසනං පඤ්ඤත්තමෙව හොති. කස්මා? භගවා කිර අත්තනො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා එකූපකට්ඨෙ විහරන්තා මනසිකරොති:"අසුකො ඛො මයා සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතො, සක්ඛි නු ඛො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං, නො"ති. අථ නං පස්සති කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා අකුසලවිතක්කෙ විතක්කයමානෙ, තතො "තථංහි නාම මාදිසස්ස සත්ථුසන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරන්තං ඉමං කුලපුත්තං අකුසලවිතක්කා අභිභවිත්වා අනමතග්ගෙ වට්ටදුක්ඛෙ සංසාදෙස්සන්තී"ති. තස්ස අනුග්ගහත්ථං තත්ථෙව අත්තානං දස්සෙත්වා තං කුලපුත්තං ඔවදිත්වා ආකාසං උප්ප

1. සී. II & III ගතෙවත්.

නිඞ්ඛා පුන අත්තනෝ වසනඨානමේව ගච්ඡනි; අථෙවං ඔවදියමානා තෙ භික්ඛූ චින්තයන්ති[1] "සත්ථා අම්හාකං මනං ජානිත්වා ආගන්ත්වා අම්හාකං සම්පෙ සීතංයෙව අත්තානං දස්සෙනි; තස්මිංඛණෙ"හන්තෙ ඉඨ නිසීදථ, ඉධ නිසීදථා"ති ආසන පරියෙසනං නාම භාරොති, තෙ ආසනං පඤ්ඤපෙඩ්ඩාව විහරන්ති; **යස්ස පීඨං අත්ථි සෝ තං පඤ්ඤපෙති, යස්ස නත්ථි සෝ මඤ්චං වා එලකං වා කඨං වා පාසාණං වා වාලිකපුඤ්ජං වා පඤ්ඤපෙති, තං අලභමානා පුරාණපණ්ණානිපි සඞ්කඩ්ඪිත්වා තත්ථ පංසුකූලං පඤ්ඤපෙත්වා ඨපෙනති; ඉධ පන රඤ්ඤා නිසීදනආසන මෙව අත්ථි, තං පපෙථාවෙත්වා පඤ්ඤපෙත්වා පරිවාරෙත්වා තෙ භික්ඛූ භගවතො අධිමුත්තිඤ්ඤණං ආරබ්භ ගුණං ථොමයමානා නිසීදිංසු. තං සඤ්ඤාය වුත්තං: "පඤ්ඤත්තෙනාසනෙ නිසීදි"නි.**

එවං නිසින්නො පන ජානන්තොයෙව කථාසමුට්ඨාපනත්ථං භික්ඛූ පුච්ඡි; තෙවස්ස සබ්බං කථෙසිංසු. තෙන වුත්තං**"නිසජ්ජ බො භගවා"**ති ආදි. තත්ථ **"කායානුගතා"**නි. කතමායනුගතායාය **ඤාණනිසිඤ්ඤා** භවථාති අත්ථො. කායන්තෙත්ථාතිපි පාළි. තස්සා කතමායනුඑත්ථාති අත්ථො. 'කායනොත්ථා'තිපි පාළි. තස්සා පුරිමොයෙව අත්ථො. "**අන්තරාකථා**"නි: කම්මට්ඨානමනසිකාරඋද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනං අන්තරා අඤ්ඤා එකාකථා. **"විප්පකතා"**නි: මම ආගමනපච්චයා අපරිනිට්ඨිතා සිඛා අපජ්ජතා. තෙන කිං දස්සෙති? "නාහං තුම්හාකං කථාභඞ්ගත්ථං ආගතො, අහං පන සබ්බඤ්ඤුඤාණස්ස තුම්හාකං කථං නිස්සාපෙත්වා මඤ්චකපජ්ජනං කත්වා දස්සාමීති ආගතො"ති, නිසජ්ජෙව සබ්බඤ්ඤුඋපචාරණං පවාරෙති. **"අයං බො නො භන්තෙ අන්තරාකථා විප්පකතා, අථ භගවා අනුප්පත්තො"**ති එත්ථාපි අයමධිප්පායො:-"අයං භන්තෙ අම්හාකං භගවතො සබ්බඤ්ඤුඤාණස්ස ගුණං ආරබ්භ ගුණකථා විප්පකතා, තාරූප කථාදිකා තිරච්ඡානකථා, අථ භගවා අනුප්පත්තො තං නො ඉද්ධිනි නිඨපෙත්වා දෙථා"ති.

එත්තාවතා යං ආයස්මතා ආනන්දෙන කම්මලකුවලපුප්ඵල විමලසාදුරසසලිලාය පොක්ඛරණියා සුඛාවතරණට්ඨං නිම්මලසිලා තලරවණාවිලසිතසොපාණං විප්පකිණ්ණමුත්තාජාලසදිසවාලිකා කිණ්ණපණ්ඩරභූම්භාගං නිත්ථං විය, සුවිභත්තනානත්තනිවිත්තුවෙදිකා පරිකඛිත්තස්ස නක්ඛත්තපථං ථූසිතුකාමතාය විය පවිජ්ජමානසමුස්සයස්ස පාසාදවරස්ස සුඛාරොහණට්ඨං දන්තමයඝණභූමුදුඵලකං කඤ්චනලතාවිනද්ධමණිගණපජ්ජනසමුදයුජ්ජලසොභං සොපාණං විය, සුවණ්ණවලයනූපුරාදි සංඝට්ටන සද්දසම්මිස්ස කපිතහසිත මධුරස්සර ගෙහජනචිවරිතස්ස උදාරඉස්සරියවිභවසොභිතස්ස මහාඝරස්ස සුඛප වෙසනට්ඨං සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාපවාළාදිජුනිච්ඡොභිතසුපපති ඔතච්ඡාලචාරබාහං මහාචාරං විය, අට්ඨඛ්‍යජනසමපන්නස්ස බුඛ

1. සී. I. II. & III එත්තාසි-ස්ස.

ගුණානුභාවසංසූචකස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගාහණත්ථං කාලදෙස දෙසකවසූපරිසාපදෙසපතිමණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං; තස්ස අත්ථ වණ්ණනා සමත්තා.

ඉදානි **"මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ අවණ්ණං භාසෙය්‍යු"නති** ආදිනා නයෙන භගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස වණ්ණනාය ඔකාසෝ අනුප්පත්තො. සා පනෙසා සුත්තවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාඨතා හොති, තස්මා සුත්තනික්ඛෙපං තාව විචාරයිස්සාම.

චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා:-"අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අනුසන්ධිකො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව ඨපෙත්වා, සෙය්‍යථිදං? ආකංඛෙය්‍යසුත්තං වත්ථුසුත්තං මහාසතිපට්ඨානසුත්තං මහාසළායතනවිභඞ්ගසුත්තං අරියවංසසුත්තං සම්මප්පධානසුත්තන්තහාරකො ඉද්ධිපාදඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගසුත්තන්තහාරකොති එවමාදිනි, තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. යානි පන "පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා, යන්නූනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං ඛයෙ විනෙය්‍ය"නති එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං ඛනිත්වා මහා අභිනීහාරං බුජ්ඣනභාවඤ්ච අවෙක්ඛිත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි, සෙය්‍යථිදං? චූළරාහුලොවාදසුත්තං මහාරාහුලොවාදසුත්තං ධම්මචක්කපවත්තනං ධාතුවිභඞ්ගසුත්තන්ති එවමාදිනි; තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. භගවන්තං පන උපසඞ්කමිත්වා චත්තාසොපි පරිසා චත්තාරො වණ්ණා නාගා සුපණ්ණා ගන්ධබ්බා අසුරා යක්ඛා මහාරාජානො තාවතිංසාදයො දෙවා මහාබ්‍රහ්මාති එවමාදයො "බොජ්ඣා බොජ්ඣා"ති හනෙත වුච්චන්ති, "නීවරණා නීවරණා"ති හනෙත වුච්චන්ති, "ඉමෙනුඛො හනෙත පඤ්ඤාදන්ධකඛා" "කිං සුඛ චිත්තං පුරිසස්ස සෙඛ"නති ආදිනා නයෙන පඤ්හං පුච්ඡන්ති; එවං පුඵෙන භගවතා යානි සංකිත්තානි සෝජ්ඣඞ්ගසංයුත්තාදීනි, යානි වා පනඤ්ඤානි දෙවතාසංයුත්ත මාරසංයුත්ත බ්‍රහ්මසංයුත්ත ඛණ්ඩසඵුල්ල වුල්ලවෙදල්ලමහාවෙදල්ල සාමඤ්ඤඵල ආළවක සූචිලොම ඛරලොම සුත්තාදීනි; තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො. යානි පන තානි උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කථිතානි, සෙය්‍යථිදං? ධම්මදායාදං චුල්ල සීහනාදං වත්ථූපමං පුත්තමංසූපමං දාරුක්ඛන්ධූපමං අග්ගික්ඛන්ධූපමං අරියපරියෙසං පාරිච්ඡත්තකූපමන්ති එවමාදිනි; තෙසං අජ්ඣාසයනික්ඛෙපො. එවම්මෙසු චතුසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස සුත්තස්ස අජ්ඣාසයනික්ඛෙපො. අජ්ඣාසයනිය හි ඉදං භගවතා නික්ඛිත්තං. කතරාය අජ්ඣාසයනියා? වණ්ණාවණ්ණ. ආචරියො රතනත්තයස්ස අවණ්ණං අහාසි, අඤ්ඤවාදී වණ්ණං; ඉති ඉමං වණ්ණාවණ්ණං අජ්ඣාසයනිං කත්වා දෙසනාකුසලො භගවා "මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ අවණ්ණං භාසෙය්‍යු"නති දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **"මම"න්ති**: සාම්වචනං, මමාති අත්ථෝ. **"වා"** සද්දෝ විකප්පත්ථෝ. **"පරෙ"න්ති**: පරිවිරූඪා සත්තා. **"නත්ථා"න්ති**: යෙ අවණ්ණං වදන්ති තෙසු. "නආඝාතෝ"ති ආදිසුපි කිඤ්චි නෙසං තික්ඛූනං ආඝාතොයෙව නත්ථි, අථ ඛො ආයතිං කුලප්පත්තානං එදිසෙසුපි ඨානෙසු අකුසලප්පහානං පටිසෙධෙන්තො ධම්මතෙත්තං ඨපෙසි. තත්ථ ආහනන්ති චිත්තන්ති **ආඝාතො**, කොපස්සෙතං අධිවචනං. අපතීනා හොන්ති තෙන අතුට්ඨා අසොමනස්සිතාති **අප්පච්චයෝ**. දෙමනස්සස්සෙතං අධිවචනං; නෙවඅත්තනෝ න පරෙසං හිංසං අනිරාඛයන්ති **අනභිරද්ධි**. කොපස්සෙතං අධිවචනං; එවමෙත්ථ ච්ඡි පදෙහි සංඛාරක්ඛන්ධො එකෙන වෙදනාක්ඛන්ධොති වෙ ඛන්ධා වුත්තා. හෙතං වසෙන සෙසා නමපි සම්පයුත්තධම්මානං කාරණං පරිකප්පිත්තමෙව.

එවං පඨමෙන නයෙන මනොපදොසං නිවාරෙත්වා, දුතියෙන තත්ථ ආදීනවං දස්සෙන්තො ආහ:-**"නනු වෙ තුම්හෙ අසඨ කුපිතා වා අනත්තමනා වා, තුම්හඤ්ඤෙවස්ස තෙන අනන්තරායොති** . තත්ථ **"නනු වෙ තුම්හෙ අසඨා"ති**: තෙසු අවණ්ණහාසතෙසු තස්මිං වා අවණ්ණ තුම්හෙ භවෙය්යාථ වෙ, යදි භවෙය්යාථාති අත්ථෝ **"කුපිතා"** කොපෙන; **"අනත්තමනා"** දෙමනස්සෙන. **"තුම්හඤ්ඤෙවස්ස තෙන අනන්තරායො"ති**: තුම්හාසාගයෙව හෙන කොපෙන තාය ච අනත්තමන තාය පඨමජ්ඣානාදිතං අන්තරායො භවෙය්ය.

එවං දුතියෙන නයෙන ආදීනවං දස්සෙත්වා, තතියෙන වචනත්ථ සල්ලක්ඛණමත්තෙනපි අසමත්ථභාවං දස්සෙන්තො **"අපි නු තුම්හෙ පරෙ ෂ"න්ති** ආදිමාහ. තත්ථ **"පරෙස"න්ති**: යෙසං කෙසඤ්; කුපිතො හි නෙව බුද්ධචෙතසාබුද්ධඅරියසාවකානං, න මාතාපිතූනං, න පච්චන්ති ඛානං සුභාසිතදුබ්භාසිතස්ස අත්ථං ජානාති.

යථා හ:-

> "කුඩ්ඪො අත්ථං න ජානාති, කුඩ්ඪො ධම්මං න පස්සති,
> අන්ධං තමං තදා හොති, යං කොධො සහතෙ නරං.
> "අනත්ථජනනො කොධො, කොධො චිත්තපප්පොපනො,
> ඉඝමත්තරතො ජාහං, නං ජහෝ නාවබුජ්ඣති"ති.

එවං සබ්බථාපි අවණ්ණ මනොපදොසං නිසෙධෙත්වා ඉදානි පටිපජ්ජිතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො **"නනු තුම්හෙහි අහුනං අහුනතො"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"නනුතුම්හෙහී"**ති: තස්මිං අවණ්ණ තුම්හෙහි. **"අහුනං අහුනතො හිබ්බෙඨෙතබ්බ"නති**: යං අභූතං තං අභූතභාවෙනෙව අපනෙතබ්බං. කථං? **"ඉතිපෙතං අහුන"නති** ආදිනා නයෙන. තත්‍රා යං යොජනා:-"තුම්හාකං සත්ථා න සබ්බඤ්ඤූ, ධම්මො දුරක්ඛාතො, සංඝො දුප්පටිපන්නො"ති ආදිනි සුත්වා න තුණ්හීභවිතබ්බං. එවං ව පන වත්තබ්බං:-**"ඉතිපෙතං අභූතං."** යං තුම්හෙහි වුත්තං තං ඉමිනාපි

කාරණේන අහුතං, ඉමිනාපි කාරණේන **"අනවජ්ජං"** නාම පෙතං අමෙහුසු න ච පනෙතං අමෙහුසු සංවිජ්ජති; සබ්බඤ්ඤුයෙව අමොඝං සත්ථා, සුඝාකඛාතොව ධම්මෝ, සුපටිපන්නොව සංඝෝ, තත්‍ර ඉදව ඉදව කාරණන්ති; එත්ථ ච දුතිය පදං පඨමස්ස වත්‍ථුස්ස තතියස්ස වෙවච නන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදව අවණ්ණයෙව නිබ්බෙඨනං කාතබ්බං, න සබ්බත්ථ; යදි හි සච්චං දුස්සීලෝ, තවාචරියෝ දුස්සීලෝ, ඉදච්චව තයා කතං තවාචරියෙන කතන්ති වුත්තෙ තුණ්හීභූතෝ අධිවාසෙති, ආසඞ්කනීයෝ හොති; තස්මා මනොපදුසං අඛණ්ඩා අවණ්ණා නිබ්බෙඨෙතබ්බං; "ඔඤ්ඤොසි ගොනොසී"ති ආදිනා පන නයෙන දසහි අක්කොසවත්‍ථූහි අක්කොසනතං ප්‍රග්ගලං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා අධිවාසනක්ඛන්තියෙව නත්ථි ඛන්තබ්බා.

එවං අවණ්ණභූමියං තාදිලක්ඛණං දස්සෙත්වා ඉදානි වණ්ණභූමියං දස්සෙතුං **"ඔමං වා හීනඤ්චෙ පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යු"**න්ති ආදිමාහ; තත්ථ **"පරෙ"**ති යෙ කෙචි පඨන්නා දෙවමනුස්සා; ආනන්දන්ති එතෙ නාති=**ආනන්දෙ**, පීතියා එතං අධිවචනං; සුමනස්සභාවෙ=**සොම නස්සං**, චෙතසික සුඛස්සෙතං අධිවචනං; උබ්බිල්ලාවිතෙ භාවෙ= **උබ්බිල්ලාවිතත්තං**, කස්ස උබ්බිල්ලාවිත්තත්තං?-චෙතසොති, උබ්බවාව භාය උබ්බිල්ලාපන පීතියා එතං අධිවචනං; ඉති ඉධාපි විභි පදෙහි සංඛාරඛන්ධොව එකෙන වෙදනාඛන්ධොව වුත්තොති.

එවං පඨමනයෙන උබ්බිල්ලාවිතත්තං නිවාරෙත්වා දුතියෙන තත්ථ ආදීනවං දස්සෙන්තො **"තත්‍ර චෙ තුම්හෙ අස්සථා"**ති ආදිමාහ:- ඉධාපි **"තුම්හඤ්ඤෙවස්ස තෙන අන්තරායෝ"**ති, යෙන උබ්බිල්ලා විතත්තෙන තුම්හඤ්ඤෙව පඨමජ්ඣානාදීනං අන්තරායෝ අස්සාති අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ; කස්මා පනෙතං වුත්තං?-නත්‍ර භගවතා;—

> "බ්‍රහ්මෙති කිත්තයන්තස්ස යස්ස කායෙ භවති යා පීති,
> වරමෙව හි සා පීති කසිණෙනපි ජම්බුදීපස්ස.
>
> ධම්මෙති-පෙ-
>
> සංඝොති කිත්තයන්තස්ස යස්ස කායෙ භවති යා පීති,
> වරමෙව හි සා පීති කසිණෙනපි ජම්බුදීපස්සා"ති ච.

"යෙ භික්ඛවෙ බුද්ධෙ පඨන්නා, අග්ගෙ තෙ පඨන්නා"ති ච, ආදීහි අනෙකසතෙහි සුත්තෙහි රතනත්තයෙ පීතිසොමනස්සමෙව වණ්ණි තන්ති? සච්චං, වණ්ණිතං. තං පන නෙක්ඛම්මසිතං. ඉධ "අභොකං බුද්ධෙ, අමොකං ධම්මෝ"ති ආදිනා නයෙන ආයසම්පතො ඤාණස්ස උපපත්තිදිසං ගෙහසිතං පීතිසොමනස්සං අධිප්පෙතං. ඉදං හි ඛණ්ඩාදිපටිලාභස්ස අන්තරායකරං හොති. තෙනෙවායස්මා ඤාණොපි යාව බුද්ධා න පරිනිබ්බායිංසු, තාව විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි, පරිනිබ්බාණකාලෙ පඤ්ඤත්තෙන පඨ බ්‍රහ්මදණ්ඩෙන තජ්ජිතෝ තං

පීතිසොමනස්සං පහාය නිබ්බත්තෙතබ්බතාය, තස්මා අන්තරායකරභෙදභූතව සඞ්කාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං; අයං හි ලොභසහගතා පීති, ලොභො ච සොධසදිසොව.

යථාහ:—

"මූළ්හො අත්ථං න ජානාති, මූළ්හො ධම්මං න පස්සති,
අන්ධං තමං තදා හොති, යං ලොභො සහතෙ නරං.
අනත්ථජනනෝ ලොභෝ, ලොභෝ චිත්තපපතාපනෝ,
භයමන්තරතෝ ජාතං තං ජනෝ නාවබුජ්ඣතී"ති.

තතියවාරෝ පන ඉධ අනාගතොපි අත්ථතො ආගතොයෙවාති වෙදිතබ්බො, යථෙව හි තුඞ්ගො එවං මූළ්හොපි අත්ථං න ජානාතීති.

පටිපජ්ජිතබ්බාකාරදස්සනවාරෙ පන අයං යොජනා:—"තුම්හාකං සත්ථා සබ්බඤ්ඤූ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො, ධම්මෙ සවාක්ඛාතො, සංඝො සුපටිපන්නොතිආදිනි සුත්තා න තුණ්හි භවිතබ්බං; එවං පන පටිජානිතබ්බං **"ඉතිපෙතං භූතං"** යං තුමෙහි වුත්තං තං ඉමිනාපි කාරණෙන භූතං, ඉමිනාපි කාරණෙන **"තච්ඡං"**;"සො හි භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො; ධම්මොපි ඉතිපි සවාක්ඛාතො, ඉතිපි සන්දිට්ඨිකො; සංඝොපි ඉතිපි සුපටිපන්නොතා ඉතිපි උජුපටිපන්නොතා"ති; "තඤ්ච සීලවා"ති පුච්ඡිතෙනාපි සබ්බෙ සීලවා "සීලවාහමස්මී"ති පටිජානිතබ්බමෙව; "තඤ්ච පඨමස්සඣානස්ස ලාභී-පෙ-අරහා"ති පුට්ඨෙනාපි සභාගානං නික්ඛිපිතබ්බමෙව පටිජානිතබ්බං, එවං හි පාපිච්ඡතා චෙව පරිවජ්ජිතා හොති, සාසනස්ස ච අමොඝතා දීපිතා හොතීති. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

"අපමත්තකං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ"ති කො අනුසන්ධි? ඉදං සුත්තං ඒහි පදෙහි ආඛ්‍යාඛ්‍ය වණ්ණෙන්ත ච ඨවණ්ණෙන්ත ච; තත්ථ අවණ්ණෙ "ඉතිපෙතං අභූතං, ඉතිපෙතං අතච්ඡ"නති එතෙව උදාහරිත්වා අඤ්ඤං විය නිවත්තෙතා. වණ්ණෙ පන භූතං භූතතො පටිජානිතබ්බෙ "ඉතිපෙතං භූත"නති එව අනුවත්තනතියෙව[1]. සොපන දුවිධො ඉමහදත්තෙත්ථ භාසිතවණ්ණෙ ච භික්ඛූසංඝෙන **"අවජ්ඣිසං ආවුසො"**ති ආදිනා නයෙන ආරබ්ධො වණ්ණෙ ච. තෙසු භික්ඛූ සංඝෙන වුත්තවණ්ණස්ස උපරි සුඤ්ඤතූපකාසනෙ අනුසන්ධිං දස්සෙති. ඉධපන ඉමහදත්තෙත්ථ වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙතුං "අපමත්තකං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ"ති දෙසනා ආරබ්ධා.

තත්ථ **'අප්ප'**නති: පරිත්තස්ස නාමං. **'ඔර'**නති තස්සෙව වෙවචනං. **'මත්තා'** වුච්චති පමාණං; අප්පං මත්තා එතස්සාති=**අප්පමත්තකං**; ඔරං මත්තා එතස්සාති **'ඔරමත්තකං'**; සීලමෙව=**'සීලමත්තකං.'** ඉදං වුත්තං හොති:—"අප්පමත්තකං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ සීලමත්තකං

1. සී. I & III. අනුවත්තියෙව.

නාම "යෙන තථාගතස්ස වණ්ණං වදමී"නි උස්සාහං කත්වාපි වණ්ණං වදමානෝ පුථුජ්ජනෝ වදෙය්‍යා"ති. සච්චං සියා, නනු ඉදං සීලං නාම යෝගිනෝ අගාහූසනං?

යථාහු පොරාණා:—

"සීලං යෝගිස්සලඞ්කාරෝ සීලං යෝගිස්ස මණ්ඩනං
සීලෙහලඞ්කතෝ යෝගී මණ්ඩනෙ අග්‍ගහං ගතෝ"ති.

භගවතාපි ච අනෙකෙසු සුත්තසතෙසු සීලං මහන්තමෙව කත්වා කථිතං. යථාහ:-"ආකංඛෙය්‍ය වෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියොචස්සං මනාපෝ ච ගරු භාවනීයොචානි, සීලෙසෙවස්ස පරිපූරකාරී"නි ච.

"කිකීව අණ්ඩං චමරීව වාලධිං
පියංව පුත්තං නයනංව එකකං
තථෙව සීලං අනුරක්ඛමානකා
සුපෙසලා හොථ සදා සගාරවා"නි ච.

න පුප්ඵගන්ධෝ පටිවාතමෙති
න චන්දනං තගරමල්ලිකා වා
සතඤ ගන්ධෝ පටිවාතමෙති,
සබ්බා දිසා සප්පුරිසෝ පවාති.

චන්දනං තගරං වාපි උප්පලං අථ වස්සිකී
එතෙසං ගන්ධජාතානං සීලගන්ධෝ අනුත්තරෝ.

අප්පමත්තෝ අයං ගන්ධෝ යායං තගරචන්දනී,
යෝ ච සීලවතං ගන්ධෝ වාති දෙවෙසු උත්තමෝ.

තෙසං සම්පන්නසීලානං අප්පමාදවිහාරිනං,
සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානං මාරෝ මග්ගං න වින්දති"නි ච.

"සීලෙ පතිට්ඨාය නරෝ සපඤ්ඤ චිත්තං පඤ්ඤඤ භාවයං,
ආතාපී නිපකෝ භික්ඛු සෝ ඉමං විජටයෙ ජටනන්ති" ච.

"සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ යෙ කෙචි බීජගාමභූතගාමා වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, සබ්බෙ තෙ පඨවිං නිස්සාය පඨවියං පතිට්ඨාය; එවමෙවං බීජගාමභූතගාමා වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙනෙතා සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ බහුලීකරොනෙතා මහන්තත්තං වෙපුල්ලත්තං පාපුණාති ඛමෙමපූ"නි ච; එවං අඤ්ඤානිපි අනෙකසතානි සුත්තානි දට්ඨබ්බානි; එවං අනෙකෙසු සුත්තසතෙසු සීලං මහන්තමෙව කත්වා කථිතං. තං කස්මා ඉමස්මිං ඨානෙ "අප්පමත්තකන්නි" ආහාති? උපරිගුණෙ උපනිධාය. සීලං හි සමාධිං න පාපුණාති, සමාධි පඤ්ඤං න පාපුණාති, තස්මා උපරිමං උපනිධාය හෙට්ඨිමං ඔරමත්තකං නාම හොති.

කථං සීලං සමාධිං න පාපුණාති? භගවා හි අභිඤ්ඤොධිතො සත්තමේ සංවච්ඡරේ සාවත්ථිනගරවාරෙ ගණ්ඩඔරුක්ඛමූලෙ වාදස යොජනෙ රතනමණ්ඩපෙ යොජනපමාණෙ පල්ලඞ්ක නිසිදිත්වා තියොජනිකෙ දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙ ධාරියමානෙ වාදසයොජනාය පරිසාය අත්තාදානපරිදීපනං තිත්ථියපරිමද්දනං "උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති-පෙ- එකෙකලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, එකෙකලොම කූපතොඋදකධාරා පවත්තති ඡන්නං වණ්ණානං"නති ආදිනයපවත්තං යමකපාටිහාරියං දස්සෙති. තස්ස සුවණ්ණවණ්ණසරීරතො සුවණ්ණ වණ්ණරසම්යො උග්ගන්ත්වා යාව භවග්ගා ගච්ඡන්ති, සකලදසසහස්ස චක්කවාළස්ස ආලොකඨාරණකාලො විය හොති. දුතියා දුතියා රස්මී පුරිමාය පුරිමාය යමකයමකා විය එකක්ඛණෙ විය පවත්තන්ති. චිත්තානං ච චිත්තානං එකක්ඛණෙ පවත්ති නාම නත්ථි. බුද්ධානං පන භවඞ්ගපරිවාසස්ස ලහුකත්තාය පවත්තාකාරෙහි සුවිණ්ණවසිත්තාය ච තා එකක්ඛණෙ විය පවත්තන්ති. තස්සා තස්සා පන රස්මියා ආවජ්ජනපරිකම්මාධිට්ඨානානි විසුංයෙව. නීලරස්මිඅත්ථාය හි භගවා නීලකසිණං සමාපජ්ජති, පීතරස්මිඅත්ථාය පීතකසිණං, ලොහිත-පෙ-ඔදාතරස්මිඅත්ථාය ඔදාත කසිණං, අග්ගික්ඛන්ධත්ථාය තෙජොකසිණං, උදකධාරත්ථාය ආපොකසිණං සමාපජ්ජති; සත්ථා වඞ්කමති, නිම්මිතොත්තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති"ති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. එත්ථ එකම්පි සීලස්ස කිච්චං නත්ථි, සබ්බං සමාධි කිච්චමෙව. එවං සීලං සමාධිං න පාපුණාති.

යං පන භගවා සතසහස්සකපාධිකානි චත්තාරි අසංඛ්‍යෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා එකූනතිංසවස්සකාලෙ චක්කවත්තිසිරිනිවාසභූතා භවනා නික්ඛම්ම අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිත්වා ඡබ්බස්සානි පධානයොගං කත්වා විසාඛපුණ්ණමාය උරුවෙලගාමෙ සුජාතාය දින්නං පක්ඛිත්තදිබ්බඕජං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සායණ්හසමයෙ දක්ඛිණ වාරෙන බොධිමණ්ඩං පවිසිත්වා අස්සත්ථදුමරාජස්ස තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පුබ්බුත්තරභාගෙ සීතො තිණසන්ථරං සන්ථරිත්වා නිසින්නි පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතං මෙත්තාකම්මට්ඨානං පුබ්බභාගං කත්වා විරියාධිට්ඨානං අධිට්ඨාය චුද්දසහත්ථපල්ලඞ්කවරගතො සුවණ්ණපිණ්ඩෙ ඨපිතරජතක්ඛන්ධං විය පඤ්ඤාසහත්ථං බොධික්ඛන්ධං පිඤ්ඡිතො කත්වා උපරිමග්ගවජ්ඣතෙන්න විය බොධිසාඛාය ධාරියමානාය සුවණ්ණවණ්ණවිවරෙ පවාළසදිසෙසු බොධිඅඞ්කුරෙසු පතමානෙසු සුරියෙ අත්ථං උපගච්ඡන්තෙ මාරබලං විධමෙත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙ නිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්චූස කාලෙ සබ්බබුද්ධානං ආවේණිකං පච්චයාකාරෙ සඞ්ඛණං ඔතාරෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙවපාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අධිගතෙන චතුත්ථමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා සබ්බබුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣි; ඉදමස්ස පඤ්ඤා කිච්චං. එවං සමාධි පඤ්ඤං න පාපුණාති.

තත්‍ථ යථා හත්‍ථෙ උදකං පාතියං උදකං න පාපුණාති, පාතියං උදකං ඝටෙ උදකං න පාපුණාති, ඝටෙ උදකං කොලඹෙ උදකං න පාපුණාති, කොලඹෙ උදකං වාරියං උදකං න පාපුණාති, වාරියං උදකං මහාකුම්භියං උදකං න පාපුණාති, මහාකුම්භියං උදකං කුසුම්බෙ උදකං න පාපුණාති, කුසුම්බෙ උදකං කන්දරෙ උදකං න පාපුණාති, කන්දරෙ උදකං කුන්නදියං උදකං න පාපුණාති, කුන්නදියං උදකං මහානදියං උදකං න පාපුණාති මහානදියං උදකං පථමමහා නදියං උදකං න පාපුණාති, පථමමහානදියං උදකං චක්කවාළ මහා සමුද්දෙ උදකං න පාපුණාති, චක්කවාළමහාසමුද්දෙ උදකං සිනෙරු පාදකමහාසමුද්දෙ උදකං න පාපුණාති; පාතියං උදකං උපනිධාය හත්‍ථෙ උදකං පරිත්තං-පෙ-සිනෙරුපාදකමහාසමුද්දෙ උදකං උපනිධාය චක්කවාළමහාසමුද්දෙ උදකං පරිත්තනති; ඉති උපරි උපරි උදකං උපාදාය හෙට්ඨා හෙට්ඨා උදකං පරිත්තං හොති, එවමෙවං උපරි උපරි ගුණෙ උපාදාය සීලං අප්පමත්තකං ඔරමත්තකන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ:- **'අප්පමත්තකං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ ඔරමත්තකං සීලමත්තක'න්ති.**

'සෙය්‍යථාපි පුථුජ්ජනො'ති: එත්‍ථ:—

"දුවෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා,
අන්ධො පුථුජ්ජනො එකො, කල්‍යාණෙකො පුථුජ්ජනො"ති.

තත්‍ථ යස්ස ඛන්ධාතුආයතනාදිසු උග්ගහපරිපුච්ඡාසවණධාරණ පච්චවෙක්ඛණානි නත්‍ථි, අයං අන්ධපුථුජ්ජනො. යස්ස තානි අත්‍ථි, සො කල්‍යාණපුථුජ්ජනො.

දුවිධොපි පනෙස:—

"පුථූනං ජනනාදීහි කාරණෙහි පුථුජ්ජනො,
පුථුජ්ජනනෙනාගධත්තා පුථූ වායං ජනො"ඉති.

සෝ හි පුථූනං නානප්පකාරකානං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහි කාරණෙහි පුථුජ්ජනො. යථාහ:-"පුථූ කිලෙසෙ ජනෙන්තීති=පුථුජ්ජනා; පුථූ අවිහතසක්කායදිට්ඨිනාති=පුථුජ්ජනා; පුථූ සත්ථාරානං මුඛුල්ලොඝ කාති=පුථුජ්ජනා; පුථූ සබ්බගතීහි අවුට්ඨිතාති=පුථුජ්ජනා; පුථූ නානාහි සංඛාරෙ අභිසංඛරොන්තීති=පුථුජ්ජනා; පුථූ නානා ඔඝෙහි වුය්හන්තීති =පුථුජ්ජනා; පුථූ නානා සන්තාපෙහි සන්තප්පන්තීති=පුථුජ්ජනා; පුථූ නානාපරිළාහෙහි පරිඩය්හන්තීති=පුථුජ්ජනා; පුථූ පඤ්ච කාමගුණෙසු රත්තා ගිද්ධා ගථිතා මූළ්හා අජ්ඣොපන්නා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති= පුථුජ්ජනා; පුථූ පඤ්ච නීවරණෙහි ආවුතා නිවුතා ඔවුතා පිහිත්‍ථා පටිච්ඡන්නා පටිකුජ්ජිතාති=පුථුජ්ජනා; පුථූනං බහූනං ගණනපථමතීතානං අරිය ධම්මපරම්මුඛානං නීචධම්මසමාචාරානං ජනානං අනෙතාගධත්තාති= පුථුජ්ජනා; පුථූ වා අයං විසුං යෙව සංඛං ගතො විසංයෙව සීලසුතාදි ගුණසුතෙහි අරියෙහි ජනෙතීතිපි=පුථුජ්ජනො"ති.

'තථාගතඤ්ඤා'ති අඤ්ඤ කාරණේහි භගවා තථාගතෝ:-තථා ආගතොති තථාගතෝ; තථා ගතොති තථාගතෝ; තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතෝ; තථධම්මෝ යථාවතෝ අභිසම්බුද්ධොති තථා ගතෝ; තථදස්සිතායය තථාගතෝ; තථවාදිතායය තථාගතෝ; තථා කාරිතායය තථාගතෝ; අභිභවනඤ්ඤෙන තථාගතෝ.

කථං භගවා තථා ආගතොති තථාගතෝ?-යථා සබ්බලොක හිතාය උසුක්කමාපන්නා පුරිමිකා සම්මාසම්බුද්ධා ආගතා, යථා විපස්සී භගවා ආගතෝ, යථා සිඛීභගවා-පෙ-යථා වෙස්සභූ භගවා යථා කකුසන්ධෝ භගවා යථා කොණාගමනෝ භගවා යථා කස්සපෝ භගවා ආගතෝ. කිං වුත්තං හොති? යෙන අභිනීහාරෙන එතෙ භගවන්තෝ ආගතා, තෙනෙව අම්හාකම්පි භගවා ආගතෝ. අථවා යථා විපස්සිභගවා-පෙ-යථා කස්සපෝ භගවා දානපාරමිං පූරෙත්වා සීල නෙක්ඛම්ම පඤ්ඤා විරිය ඛන්ති සච්ච අධිට්ඨාන මෙත්තා උපෙක්ඛා පාරමී පූරෙත්වා ඉමා දසපාරමියෝ දස උපපාරමියෝ දස පරමත්ථ පාරමියොති සමතිංසපාරමියෝ පූරෙත්වා අඞ්ගපරිච්චාගඤයඤධන රජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගඤති ඉමෙ පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා පුබ්බයොගපුබ්බචරියධම්මක්ඛානඤතත්තචරියාදයෝ පූරෙත්වා බුද්ධි චරියාය කොටිං පත්වා ආගතෝ; තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතෝ. යථා විපස්සී භගවා-පෙ-කස්සපෝ භගවා චත්තාරෝ සතිපට්ඨානෙ සම්මප්පධානෙ ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්චබලානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වා ආගතෝ,තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතෝ. එවං තථා ආගතොති තථාගතෝ.

"යථෙව ලොකම්හි විපස්සිආදයෝ
සබ්බඤ්ඤුභාවං මුනයෝ ඉධාගතා,
තථා අයං සක්‍යමුනීපි ආගතෝ
තථාගතෝ වුච්චති තෙන චක්ඛුමා"ති.

එවං තථා ආගතොති=තථාගතෝ.

කථං තථාගතොති=තථාගතෝ? යථා සම්පතිජාතෝ විපස්සී භගවා ගතෝ-පෙ-කස්සපෝ භගවා ගතෝ; කථඤ සෝ ගතෝ? සොඞි සම්පති ජාතොව සමෙඞි පාදෙහි පඨවියං පතිට්ඨාය උත්තරාභිමුඛෝ සත්තපද වීතිහාරෙ ගතෝ; යථාහ: "සම්පතිජාතෝ ආනන්ද බොධිසත්තෝ සමෙඞි පාදෙහි පඨවියං පතිට්ඨහිත්වා උත්තරාභිමුඛෝ සත්තපදවීති හාරෙ ගච්ඡති, සෙතමහි ඡත්තෙ අනුහීරමානෙ, සබ්බා ච දිසා අනු විලොකෙති, ආසභිඤ වාචං භාසති. "අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථිදානි පුනබ්භවොති තවස්ස ගමනං තථං අහොසි අවි තථං, අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං ඵුඛනිමිත්තභාවෙන. යං හි

සෝ සම්පතිජානෝව සමෙහි පාදෙහි පතිට්ඨහි ඉදමස්ස චතුරිද්ධිපාද පරිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං; උත්තරාභිමුඛභාවෝපන සබ්බලොකුත්තර භාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං; සත්තපදවීතිහාරෝ සත්තබොජ්ඣඞ්ගරතන පරිලාභස්ස; "සුවණ්ණදණ්ඩා විතිපතන්ති චාමරා"නි, එත්ථවුත්තචාම රුක්ඛපෝ පන සබ්බනිස්සයනිම්මථනස්ස; සෙතච්ඡත්තධාරණං අර හත්තවිමුත්තිවරවිමලසෙතච්ඡත්තපරිලාභස්ස; සබ්බදිසානුවිලෝකනං සබ්බඤ්ඤුතාඤාණාවරණඤ්ඣාපරිලාභස්ස; ආසභීවාචා භාසනං අපතිවත්තියවරධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස පුබ්බනිමිත්තං; තථා අයං භග වාපි ගතෝ; තඛස්ස ගමනං තථං අවිතථං තෙසඤ්ඤුව විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන.

තෙනාහු පොරාණා:-

"මුහුත්තජාතෝව ගවම්පති යථා
සමෙහි පාදෙහි ථුසී වසුන්ධරං,
සෝ වික්කමී සත්තපදානි ගොතමෝ;
සෙතම්හි ඡත්තෙ අනුධාරයං මරු.

ගන්ත්වාන සෝ සත්තපදානි ගොතමෝ
දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතෝ,
අට්ඨඞ්ගුපෙතං ගිරමඤ්ඤදීරයී
සීහෝ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතෝ"ති.

එවං තථා ගතෝති තථාගතෝ.

අථවා යථා විපස්සීභගවා-පෙ-යථා කස්සපෝ භගවා, අයම්පි භගවා තථෙව නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පහාය ගතෝ, අව්යාපාදෙන ව්‍යාපාදං,ආලොකසඤ්ඤාය පිනම්ධං, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං, ධම්මව්වත්ථානෙන විචිකිච්ඡං පහාය ගතෝ; ඤාණෙන අවිජ්ජං පදාළෙත්වා ගතෝ; පාමුජ්ජෙන අරතිං විනොදෙත්වා, පඨමජ්ඣානෙන නීවරණඛවාථං උග්ඝාටෙත්වා, දුතියජ්ඣානෙන විතක්කවිචාරඛූමං වූපසමෙත්වා, තතියජ්ඣානෙන පීතිං විරාජෙත්වා, චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහාය, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤා පටිඝ සඤ්ඤානානත්තසඤ්ඤායෝ සමතික්කමිත්වා, විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමා පත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමා පත්තියා ආකිඤ්ඤායතනසඤ්ඤං සමතික්කමිත්වා ගතෝ; අනිච්චානු පස්සනාය නිච්චසඤ්ඤං පහාය, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිං, විරාගානුපස්සනාය රාගං, නිරොධානුපස්සනාය සමුදයං, පටි නිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානං, ඛයානුපස්සනාය ඝනසඤ්ඤං, වයානු පස්සනාය ආයූහනං, විපරිණාමානුපස්සනාය ධුවසඤ්ඤං,අනිමිත්තානු පස්සනාය නිමිත්තසඤ්ඤං, අපනිහිතානුපස්සනාය පණිධිං, සුඤ්ඤ තානුපස්සනාය අභිනිවෙසං, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය සාරාදානාභි

නිවෙසං, යථාභූතඤාණදස්සනෙන සමෝහාභිනිවෙසං, ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාභිනිවෙසං, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය අප්පටිසඞ්ඛං, විවට්ටානුපස්සනාය සංයොගාභිනිවෙසං, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකඨෙ කිලෙසෙ භඤ්ඤා ගතො, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ පහාය, අනාගාමිමග්ගෙන අනුසහගතෙ කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා, අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා ගතො; එවමපි තථා ගතොති=තථාගතො.

කථං තථලක්ඛණං ආගතොති=තථාගතො? පඨවීධාතුයා කක්ඛළත්තලක්ඛණං තථං අවිතථං; ආපොධාතුයා පග්ගරණලක්ඛණං-පෙ- තෙජොධාතුයා උණ්හත්තලක්ඛණං; වායොධාතුයා විත්ථම්භනලක්ඛණං, ආකාසධාතුයා අසම්ඵුට්ඨලක්ඛණං විඤ්ඤාණධාතුයා විජානනලක්ඛණං, රූපස්ස රූපනලක්ඛණං, වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං, සඤ්ඤාය සඤ්ජානනලක්ඛණං, සංඛාරානං අභිසංඛරණලක්ඛණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානන ලක්ඛණං, චිත්තස්ස අභිනීරොපන ලක්ඛණං, විතක්කස්ස අනුමජ්ජන ලක්ඛණං, පීතියා ඵරණ ලක්ඛණං, සුඛස්ස සාත ලක්ඛණං, චිත්තෙකග්ගතාය අවික්ඛෙපලක්ඛණං, ඵස්සස්ස ඵුසන ලක්ඛණං, සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛලක්ඛණං, විරිඤ්ඤියස්ස පග්ගහලක්ඛණං, සතින්ද්‍රියස්ස උපඨානලක්ඛණං, සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස පජානනලක්ඛණං, සද්ධාබලස්ස අසද්ධියෙ අකම්පියලක්ඛණං, විරියබලස්ස කොසජ්ජෙ, සතිබලස්ස මුට්ඨස්සචෙව, සමාධිබලස්ස උද්ධච්චෙ, පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියලක්ඛණං, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපඨානලක්ඛණං, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පවිචයලක්ඛණං, විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පග්ගහලක්ඛණං, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඵරණලක්ඛණං, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපසමලක්ඛණං, සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පටිසඞ්ඛානලක්ඛණං, සම්මාදිට්ඨියා දස්සනලක්ඛණං, සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභිනීරොපනලක්ඛණං, සම්මාවාචාය පරිග්ගහලක්ඛණං, සම්මාකම්මන්තස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං, සම්මා ආජීවස්ස වොදානලක්ඛණං, සම්මාවායාමස්ස පග්ගහලක්ඛණං, සම්මාසතියා උපඨානලක්ඛණං, සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණලක්ඛණං, සංඛාරානං චෙතනාලක්ඛණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණං, නාමස්ස නමනලක්ඛණං, රූපස්ස රූපනලක්ඛණං, සළායතනස්ස ආයතනලක්ඛණං, ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං, වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං, තණ්හාය හෙතුලක්ඛණං, උපාදානස්ස ගහණලක්ඛණං, භවස්ස ආයූහනලක්ඛණං, ජාතියා නිබ්බත්තිලක්ඛණං, ජරාය ජීරණලක්ඛණං, මරණස්ස චුතිලක්ඛණං, ධාතූනං සුඤ්ඤතාලක්ඛණං, ආයතනානං ආයතනලක්ඛණං, සතිපට්ඨානානං උපඨානලක්ඛණං, සම්මප්පධානානං පදහනලක්ඛණං, ඉද්ධිපාදානං ඉජ්ඣනලක්ඛණං, ඉන්ද්‍රියානං අධිපතිලක්ඛණං, බලානං අකම්පියලක්ඛණං, බොජ්ඣඞ්ගානං නියාය

ලක්ඛණං, මඝස්ස හෙතුලක්ඛණං, සච්චානං තථලක්ඛණං, සමථස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, විපස්සනාය අනුපස්සනාලක්ඛණං, සමථවිපස්සනානං එකරසලක්ඛණං, යුගනද්ධානං අනතිවත්තනලක්ඛණං සීලවිසුද්ධියා සංවරලක්ඛණං, චිත්තවිසුද්ධියා අවික්ඛෙපලක්ඛණං, දිට්ඨිවිසුද්ධියා දස්සනලක්ඛණං, ඛයෙ ඤාණස්ස සමුච්ඡේදනලක්ඛණං, අනුපපාදෙ ඤාණස්ස පස්සද්ධිලක්ඛණං, ඡන්දස්ස මූලලක්ඛණං, මනසිකාරස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං, ඵස්සස්ස සමොධානලක්ඛණං, වෙදනාය සමොසරණලක්ඛණං, සමාධිස්ස පමුඛලක්ඛණං, සතියා ආධිපතෙය්‍යලක්ඛණං, පඤ්ඤාය තතුත්තරියලක්ඛණං, විමුත්තියා සාරලක්ඛණං, අමතොගධස්ස නිබ්බානස්ස පරියොසානලක්ඛණං තථං අවිතථං; එවං තථලක්ඛණං ඤාණගතියා ආගතො අවිරජ්ඣිත්වා පතෙතා අනුපපතෙතාති, තථාගතො. එවං තථලක්ඛණං ආගතොති= තථාගතො.

කථං තථධමෙ යථාවතො අභිසම්බුඩ්ඪොති=තථාගතො? තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චානි. යථාහ: "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි? ඉදං දුක්ඛන්ති භික්ඛවෙ තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙත"න්ති විත්ථාරො. තානි ච භගවා අභිසම්බුඩ්ඪො; තස්මා තථානං අභිසම්බුඩ්ඪත්තා තථාගතොති වුච්චති; අභිසම්බොධත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො. අපි ච ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතඨො තථෙ අවිතථෙ අනඤ්ඤථෙ–පෙ– සංඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතඨො තථෙ අවිතථෙ අනඤ්ඤථෙ; තථා අවිජ්ජාය සංඛාරානං පච්චයඨෙ, සංඛාරානං විඤ්ඤාණස්ස පච්චයඨෙ–පෙ–ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයඨෙ තථෙ අවිතථෙ අනඤ්ඤථෙ; තං සබ්බං භගවා අභිසම්බුඩ්ඪො, ඉතිපි තථානං අභිසම්බුඩ්ඪත්තා=තථාගතොති වුච්චති; එවං තථධමෙ යථාවතො අභිසම්බුඩ්ඪොති=තථාගතො.

කථං තථදස්සිතාය=තථාගතො?–භගවා යං සදෙවකෙ ලොකෙ–පෙ–සදෙවමනුස්සාය අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුවරෙ ආපාථං ආගච්ඡනතං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි, තං සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති; එවං ජානතා පස්සතා ච තෙන තං ඉද්ධානිද්දිවසෙන වා දිබ්බසුතසමුතවිඤ්ඤාණෙසු ලබ්ධමානකපදවසෙන වා "කතමං භං රූපං රූපාගතනං? යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතකා"ති ආදිනා නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි තොරසහි වාරෙහි විපඤ්ඤාය නයෙහි විභජ්ජමානං තථමෙව හොති, විතථං නත්ථි; එස නයො සොතාවාරාදීසුපි ආපාථමාගච්ඡන්තෙසු සඳ්දිසු; වුත්තං චෙතං භගවතා "යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස—පෙ—සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා තමහං ජානාමි, තමහං අභිඤ්ඤාසිං යං තථාගතස්ස විදිතං,

තං තථාගතෝ න උපඨාසි"ති; එවං තථදස්සිතාය=තථාගතෝ. තස්ස තථදස්සිඅත්ථෙ තථාගතොති පදසඨිහෙතො වෙදිතබ්බා.

කථං තථවාදිතාය=තථාගතෝ? යඤ රත්තිං භගවා බොධිමණ්ඩෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නෝ තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්ධිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුඣි, යඤ රත්තිං යමක සාලානමන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, එත්ථන්තරෙ පවත්තාය ත්‍රිත්‍රවස්සපරිමාණායාලෙ පඨමබොධියාපි මජ්ඣිමබොධියාපි පච්ඡිමබොධියාපි යං භගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යං-පෙ-වෙදල්ලං, තං සබ්බං අත්ථතෝ බ්‍යඤ්ජනතෝ ච අනුපවජ්ජං අනූනමනධිකං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං රාගමදනිම්මදනං දෙස මොහමදනිම්මදනං, නත්ථි තත්ථ වාළඟමත්තමපි අපකඩ්ඪිතං, සබ්බං තං එකාබුද්ධිකායෙ ලංඡිතං විය එකානාළියා මිතං විය එකතුලාය තුලිතං විය ච තථමෙව හොති, අවිතථං; තෙනාහ "යඤ බුද්ධ රත්තිං තථාගතෝ අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුඣති, යඤ රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණ ධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, තං සබ්බං තථෙව හොති, නො අඤ්ඤථා, තස්මා තථාගතොති වුච්ච තී"ති; ඉදඤ්හි ඉ එත්ථ ගහිතග්ගෙතු; එවං තථවාදිතාය=තථාගතෝ; අපි ච ආගදනං=ආගදෙ, වචනන්ති අත්ථෝ; තතෝ අවිපරීතෝ ආගදෙ අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති එවමෙත්ථාපි අත්ථෙ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කථං තථාකාරිතාය=තථාගතෝ?-භගවතෝ හි වාචාය කායෝ අනුලොමෙති, කායස්සපි වාචා; තස්මා යථා වාදී තථා කාරී, යථා කාරී තථා වාදී ච හොති; එවමභූතස්ස වස්ස "යථා වාචා, කායොපි තථා පවත්තෙතා"ති අත්ථෝ; යථා ච කායෝ, වාචාපි තථා ගතාති= තථාගතෝ තෙනෙවාහ 'යථා වාදී භික්ඛවෙ තථාගතෝ, තථා කාරී, යථාකාරී, තථාවාදී; ඉති යථා වාදී, තථා කාරී, යථා කාරී, තථාවාදී; තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති; එවං තථාකාරිතාය=තථාගතෝ.

කථං අභිභවනඨෙන=තථාගතෝ?-උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවීචිං පරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි, න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි; අතුලෝ අප්පමෙය්‍යෝ අනුත්තරෝ රාජරාජෝ දෙව දෙවෝ සක්කානං අතිසක්කෝ බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා; තෙනාහ "සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ-පෙ-සදෙවමනුස්සාය තථාගතෝ අභිභූ අනභිභූතෝ අඤ්ඤදත්ථු දසෝ වසවත්තී; තස්මා තථාගතොති වුච්ච තී"ති; තත්‍රෙවං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා, අගදෙ විය=අගදෙ. කෝ පනෙසෝ? දෙසනාවිලාසෝ වෙව පුඤ්ඤඤ්ඤයෝ ච. තෙනාහෙස මහානුභාවෝ ඝිසක්කෝ දිබ්බාගදෙන සපෙ විය සබ්බපරපවාදි නෝ සදෙවකඤව ලොකං අභිභවති; ඉති සබ්බලොකාභිභවනෙ තථෝ අවිපරීතෝ දෙසනාවිලාසමයෝ වෙව පුඤ්ඤමයෝ ච අගදෙ අස්සාති

දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො; එවං අභිභවන ඤෙන=තථාගතො.

අපි ච, තථා ගතොතිපි=තථා ගතො; තථං ගතොතිපි=තථාග තො. ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං ගතොති අවගතො අතීතො පත්තො පටිපන්නොති අත්ථො; තත්ථ සකලලොකං තීරණ පරිඤ්ඤය තථා ගතො අවගතොති තථාගතො; ලොකසමුදයං පහාණපරිඤ්ඤය තථා ගතො අතීතොති=තථාගතො; ලොක නිරොධං සච්ඡිකිරියාය තථා ගතො පත්තොති=තථාගතො; ලොකනිරොධගාමිනීපටිපදං තථා ගතො පටිපන්නොති=තථා ගතො. තෙන වුත්තං භගවතා "ලොකො භික්ඛවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකසමා තථාගතො විසංයුත්තොතා; ලොක සමුදයො භික්ඛවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකසමුදයො තථා ගතස්ස පහීනො; ලොකනිරොධො භික්ඛවෙ තථාගතෙන අභිසම්බු ද්ධො, ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො; ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා භික්ඛවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා, ලොකනිරොධගාමිනී පටි පදා තථාගතස්ස භාවිතා; යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස-පෙ- සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං; තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති, තස්ස එවම්පි අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉදම්පි ච තථාගතස්ස තථාගත භාවදීපනෙ මූලමත්තමෙව; සබ්බාකාරෙන පන තථාගතොව තථාග තස්ස තථාගතභාවං වණ්ණෙය්‍ය.

"යතතමච තං භික්ඛවෙ"ති: යෙනඅපමත්තකෙන ඔරමත්තකෙන සීලමත්තකෙන පුථුජ්ජනො තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො වදෙය්‍ය, තං යතතමංති වුච්චති.

තත්ථ පුච්ඡා නාම අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිවෙච්ඡනා පුච්ඡා, අනුමතිපුච්ඡා, කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡාති, පඤ්චධා හොති.

තත්ථ අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා නාම පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං, තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභාවනාය පඤ්හං පුච්ඡති; අයං අදිට්ඨ ජොතනා පුච්ඡා.

කතමා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං, තං අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති; අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා.

කතමා විමතිවෙච්ඡනා පුච්ඡා? පකතියා සංසයපක්ඛන්නො හොති විමතිපක්ඛන්නො වෙමඤ්ඣකජාතො "එවං නු ඛො? නො නුඛො? කිං නුඛො? කථං නුඛො?"ති; සො විමතිවෙච්ඡනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති; අයං විමතිවෙච්ඡනා පුච්ඡා.

කතමා අනුමතිපුච්ඡා? භගවා භික්ඛූනං අනුමතියා පඤ්හං පුච්ඡති "තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වාති? අනිච්චං භන්තෙ. යං පනානිච්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති? දුක්ඛං භන්තෙ"ති සබ්බං වත්තබ්බං; අයං අනුමතිපුච්ඡා.

කතමා කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා? භගවා භික්ඛූනං කථෙතුකම්‍යතාය පඤ්හං පුච්ඡති "වත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානා, කතමෙ වත්තාරො?—පෙ—අසීමෙ භික්ඛවෙ මග්ගඞ්ගා, ඉතමෙ අට්ඨි"ති?; අයං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා.

ඉති ඉමාසු පඤ්චසු පුච්ඡාසු අදිට්ඨස්ස තාව ඤාණාය ධම්මස්ස අභාවතො තථාගතස්ස අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා නත්ථි. "ඉදං නාම අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සමණබ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං සංසන්දෙත්වා දෙසිස්සාමී"ති සම්මන්නනාහාරස්සෙව අනුප්පජ්ජනතො දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡාපි නත්ථි. යස්මා පන බුද්ධානං එකඩමෙපි ආසප්පනපරිසප්පනා නත්ථි, බොධිමණ්ඩෙයෙව සබ්බකංඛා ඡින්නා, තස්මා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡාපි නත්ථියෙව. අවසෙසා පන වෙ පුච්ඡා බුද්ධානං අත්ථි. තාසු අයං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා නාම. ඉදානි තං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාය පුච්ඡිතබ්බං කථෙතුං "පාණාතිපාතං පහායා"ති ආදිමාහ.

තත්ථ-පාණස්ස අතිපාතො=පාණාතිපාතො, පාණවධො පාණඝාතොති වුත්තං හොති; පාණොති වෙත්ථ වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං; තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිනො ජීවිතින්ද්‍රියූපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවචීවිඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතා කායකම්මවචීකම්මසඞ්ඛාතා ච අඤ්ඤතරවිඤ්ඤත්තිපවත්තිහෙතුභූතා වධකචෙතනා "**පාණාතිපාතො.**" සො ගුණවිරහිතෙසු තිරච්ඡානගතාදිසු පාණෙසු බුද්ධකෙ පාණෙ අපච්චවෙක්ඛිත්වා, මහාසරීරෙ මහාසාවජ්ජෙ. කස්මා? පයොගමහන්තතාය. පයොගසමෙපි වත්ථුමහන්තතාය ගුණවන්තෙසු මනුස්සාදිසු අප්පගුණෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජෙ, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජෙ. සරීරගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජෙ, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජෙත්ති වෙදිතබ්බං. තස්ස පන සම්භාරා හොන්ති පාණෙ පාණසඤ්ඤිතා වධඤ්චිත්තං උපක්කමො තෙන මරණන්ති. ඡප්පයොගා සාහත්ථිකො ආණත්තිකො නිස්සග්ගියො ථාවරො විජ්ජාමයො ඉද්ධිමයොති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ විත්ථාරියමානෙ අතිප්පවොහොති, තස්මා තං න විත්ථාරයාම; අඤ්ඤත්‍ර එවරූපං අත්ථිභෙහි සම්මන්තපාසාදිකං විනයට්ඨකථං ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බං. "**පහායා**"ති: ඉමං පාණාතිපාතචෙතනාසංඛාතං දුස්සීල්‍යං පජහිත්වා. "**පටිවිරතො**"ති: පහීණකාලතො පට්ඨාය තතො දුස්සීල්‍යතො ඔරතො විරතොව, නත්ථි තස්ස විවිමිස්සාපි වෙරුප්පත්තිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා, පගෙව කායිකාති. ඉමිනාව නයෙන අඤ්ඤත්‍රාපි එවරූපෙසු පදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. "**සමණෙ**"ති: භගවතො සම්මතපාපතාය ලබ්භවොහාරෙ,

"**ඝාතනමෙව**"ති: ගොත්තවසෙන; න කෙවලඤ්ච භගවා ව පාණාතිපාතා පටිවිරතො, භික්ඛුසංඝොපි පටිවිරතො; දෙසනා පන ආදිතො පට්ඨාය එවං ආගතා, ඉදඤ්ච පන දීපෙන්තෙන භික්ඛුසංඝවසෙනාපි දීපෙතුං වට්ටති. "**නිහිතදණ්ඩා නිහිතසත්ථා**"ති: පරූපඝාතත්ථාය දණ්ඩං වා සත්ථං වා ආදාය අවත්තනතො නික්ඛිත්තදණ්ඩා ච්ච නික්ඛිත්තසත්ථා වාති අත්ථො. එත්ථ ච යථෙතා දණ්ඩං සබ්බම්පි අවසෙසං උපකරණං සත්තානං විහිංසනභාවතො සත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. යං පන භික්ඛූ කත්තරදණ්ඩං ව දන්තකට්ඨංවා වාසිං වා පිප්පලිකං වා ගහෙත්වා විවරන්ති, න තං පරූපඝාතත්ථාය; තස්මා නිහිතදණ්ඩා නිහිත සත්ථාව්ච සංඛං ගච්ඡන්ති. "**ලජ්ජී**"ති: පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය ලජ්ජාය සමන්නාගතා. "**දයාපන්නා**"ති: දයං මෙත්තාචිත්තං ආපන්නා. "**සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී**"ති: සබ්බෙ පාණභූතෙ හිතෙන අනුකම්පකා, තාය දයාපන්නතාය සබ්බසං පාණභූතානං හිත චිත්තකොති අත්ථො. "**විහරති**"ති: ඉරියති පාලෙති. "**ඉති වා හි භික්ඛවෙ**"ති, එවං වා භික්ඛවෙ; "වා" සද්දෙ උපරි "අදින්නාදානං පහාය"ති ආදීනි අපෙක්ඛිත්වා විකප්පෙත්වා වුත්තො, එවං සබ්බත්ථ පුරිමං වා පච්ඡිමං වා අපෙක්ඛිත්වා විකප්පනභාවො වෙදිතබ්බො. අයං පනෙත්ථ සංඛෙපෝ:-"භික්ඛවෙ පුථුජ්ජනෝ තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානෝ එවං වා වදෙය්‍ය සමණෙ ගොතමෝ පාණං න හනති, න ඤාතෙති න තත්ථ සමනුඤ්ඤෙසු හොති, විරතෝ ඉමස්මා දුස්සීල්‍යා, අහො වත රෙ බුඬගුණා මහන්තානි ඉති මහන්තං උඤ්ඤං කත්වා වණ්ණං වත්තුකාමොපි අපමත්තකං ආචාරසීලමත්තකමෙව වකඛති, උපරි අසාධාරණසභාවං නිස්සාය ගුණං වත්තුං න සක්ඛිස්සති, න කෙවලඤ්ච පුථුජ්ජනොව,සොතාපන්නා සකදාගාමිඅනාගාමිඅරහන්තොපි පච්චෙකබුඬාපි න සක්කොන්තියෙව, තථාගතොයෙව පන සක්කොති, තං වො උපරි වක්ඛාමී"ති; අයමෙත්ථ සාධිප්පායා අත්ථවණ්ණනා. ඉතො පරං පන අනුබ්බමෙව වණ්ණයිස්සාම.

"**අදින්නාදානං පහාය**"ති:එත්ථ අදින්නස්ස ආදානං=අදින්නාදානං; පරස්සහරණං, ථෙය්‍යං, චොරිකාති වුත්තං හොති. තත්ථ අදින්නානති පරපරිග්ගහිතං යත්ථ පරෝ යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහෝ අනුපවජ්ජෝ ච හොති, තස්මිං පන පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිත සඤ්ඤිනො තදුද්ධාරකූපකකමසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අදින්නාදානං. තං හීනෙ පරසන්තකෙ අපසාවජ්ජං, පණීතෙ මහාසාවජ්ජං. කස්මා? වත්ථුපණීතතාය. වත්ථුසම්පත්තෙ සති ගුණාධිකානං සන්තකෙ වත්ථුස්මිං මහාසාවජ්ජං, තං තං ගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො හීනගුණස්ස සන්තකෙ වත්ථුස්මිං අපසාවජ්ජං. තස්ස පච සම්භාරා හොන්ති පරපරිග්ගහිතං පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා ථෙය්‍ය චිත්තං උපක්කමො තෙන හරණන්ති. ඡප්පයොගා සාහත්ථිකාදයොව; තෙ ච ඛො යථානුරූපං ථෙය්‍යාවහාරෙ පසාහාවහාරෙ

පවිචජ්ත්‍තාවහාරෝ පරිකප්පවහාරෝ කුසාවහාරොති ඉමේසං අව හාරානං වසෙන පවත්තාති, අයමේත්ථ සංඛෙපෝ. විත්ථාරෝ පන සමන්තපාසාදිකායං වුත්තෙනා. දිනනමෙව ආදියතීති=**දින්නාදායී**; චිත්තෙනපි දින්නාමෙව පටිඝංඛතීති=**දින්නපාටිඝංඛී.** ථෙනෙතීති= ථෙනෝ, න ථෙනෙන=**අථෙනෙන.** අථෙනත්තායෙව **සුචිභූතෙන.** "අත්තභාවෙන"නි: අත්තභාවෙන; අයමේත්ථ සංඛෙපෝ."අථෙනං සුචිභූතං අත්තභාවං කත්වා විහරතී"ති වුත්තං හොති. සෙසං පඨමසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං; යථා ච ඉධ එවං සබ්බත්ථ.

"අබ්‍රහ්මචරියන්ති :අසෙට්ඨචරියං;බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං ආචාරං චරතීති– බ්‍රහ්මචාරී **"ආරාචාරී.**"නි: අබ්‍රහ්මචරියතො දූරචාරී. "**මෙථුනා**"නි: රාගපරියුට්ඨානවසෙන සද්ධිත්තා මෙථුනභාතී ලඞ්ඛොහාරෙහි පතිසෙ විතබ්බතො මෙථුනාති සංඛං ගතා අසද්ධම්මා. "**ගාමඤ්ඤා**"නි: ගාම වාසීනං ධම්මා.

"**මුසාවාදං පහාණා**"නි: එත්ථ මුසාති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්ස අත්ථ භඤ්ඤකො වචීපයොගො කායපයොගො වා, විසංවාදනාධිප්පායෙන පනස්ස පරවිසංවාදනකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදෙ. අපරො නයො:–මුසාති අභූතං අතච්ඡං වත්ථු; වාදෙති, තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං; ලක්ඛණතො පන අතථං වත්ථුං ථාථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථා විඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදෙ. සො යම්හි භඤ්ඤති, තස්ස අපත්තාය අපස්සාවජෙජා, මහන්තත්තාය මහාසාවජෙජා. අපි ච, ගහට්ඨානං අත්තනො සන්තකං අදාතුකාමතාය "නත්ථි" ති ආදිනයප්පවත්තො අපස්සාවජෙජා. සක්ඛිනා භූවා අත්ථ භඤ්ඤත්ථං වුත්තො මහාසාවජෙජා. පබ්බජිතානං අප්පමත්තකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලභිත්වා භස්සාධිප්පායෙන "අජ්ජ ගාමෙ තෙලං නදී මඤ්ඤෙ සන්දති"ති පුරාණකථානයෙන පවත්තො අපස්සාවජෙජා. අදිට්ඨංයෙව පන දිට්ඨන්ති ආදිනා නයෙන වදන්තානං මහාසාවජෙජා. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා හොන්ති; අතථං වත්ථු විසංවාදනචිත්තං තජ්ජො වායාමො පරස්ස තදත්ථවිජානනන්ති. එසො පයොගො සාහත්ථිකොව. සො කායෙන වා කායපටිබද්ධෙන වා ථාවරය වා පර විසංවාදනකිරියාය කරණෙ දට්ඨබ්බො. තාය චෙ කිරියාය පරො තමත්ථං ජානාති, අයං කිරියසමුට්ඨාපකචෙතනාක්ඛණෙයෙව මුසාවාද කම්මුනා බජ්ඣති. යස්මා පන යථා කායපටිබද්ධවාචාගි පරං විසං වාදෙති, තථා ඉමස්ස භණාහී"ති ආණාපෙනොපි **පණෙණං** ලිඛිත්වා පුරතො නිස්සජ්ජනොපි "අයමත්ථො එවං වෙදිතබ්බො"නි කුඞ්ඩාදිසු ලිඛිත්වා ඨපෙනොපි, තයාපි එත්ථ ආණත්තිකනිස්සග්ගියථාවරූපි පයොගා යුජ්ජන්ති. අට්ඨකථාසු පන අනාගතත්තා වීමංසිත්වා ගහෙ තබ්බං. සච්චං වදතීති=**සච්චවාදී.** සච්චෙන සච්චං සන්දහති ඨපෙතීති= **සච්චසන්ධො.** න අනන්තරන්තරා මුසා වදතීති අත්ථො. යො හි පුරිසො කදාචි මුසා වදති, කදාචි සච්චං; තස්ස මුසාවාදෙන අන්තරිතත්තා සච්චං

සවෙවන නඤ්ඤියති, තස්මා න සෝ සච්චසඤ්ඤී, අයංපන න තාදිසෝ, ජීවිතහෙතුපි මුසා අවච්චා සවෙච්ච සච්චං සන්දහතියෙවාති=සච්ච සඤ්ඤී. "ථෙතෝ"ති: පිරෝ පිරකථොති අත්ථෝ. එකෝ පුග්ගලෝ ගළිදදිරාගෝ විය ථූසරාසිම්හි නිඛාත ඛාණුවිය අස්සපිඨෙ ඨපිත කුම්භණ්ඩම්ව ච න සීතඝථෝ හොති, එකෝ පාසාණලෙඛා විය ඉන්දඛීලොවිය ච සීතඝථෝ හොති, අසිනා සීසං ජීවිතෙපි වෙ කථා න කථෙති, අයං වුච්චති ථෙතෝ. "පච්චයිකෝ"ති: පතිඅයිතබ්බකෝ සඤ්ඤිකොති අත්ථෝ. එකච්චෝ හි පුග්ගලෝ නපච්චයිකෝ හොති. "ඉදං කෙන වුත්තං? අසුකෙනා"ති වුත්තෙ "මා තස්ස වචනං සද්දහ ථා"ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. එකෝ පච්චයිකෝ හොති "ඉදං කෙන වුත්තං? අසුකෙනා"ති වුත්තෙ "යදි තෙන වුත්තං, ඉදමෙව පමාණං, ඉදානි පරික්කිපිතබ්බං නත්ථි, එවමෙව ඉදානී"ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති අයං වුච්චති පච්චයිකොති. **"අවිඤ්ඤාදකෝ ලොකස්සා"**ති: තාය සච්චවාදිතාය ලොකං න විඤ්ඤාදෙතීති අත්ථෝ.

"පිසුණං වාචං පහාසා"ති: ආදිසු යාය වාචාය යස්ස තං වාචං භාසති, තස්ස හදයෙ අත්තනෝ පියභාවං පරස්ස ච සුඤ්ඤභාවං කරොති, සා පිසුණා වාචා. යාය පන අත්තානම්පි පරම්පි ඵරුසං කරොති, යා වාචා සයම්පි ඵරුසා නෙව කණ්ණසුඛා න හදයඞ්ගමා අයං "ඵරුසා වාචා." යෙන සමඵං පලපති නිරත්ථකං, සෝ "සම්ඵප්පලාපෝ." යා තෙසං මූලභූතා චෙතනා පිසුණාවාචාදිනාමමෙව ලභති; සා එව ච ඉධ අධිප්පෙතාති. තත්ථ සඞ්කිලිට්ඨචිත්තස්ස පරෙසං වා භෙදය අත්තනෝ පියකම්යතාය වා කායවච්පයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා පිසුණා වාචා. සා යස්ස භෙදං කරොති, තස්ස අපගුණතාය අපසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා චෙතනාරෝ සම්භාරා භින්දිතබ්බා පරා, ඉති ඉමෙ නානා භවිස්සන්ති විනා භවිස්සන්තීති භෙදපුරෙක්ඛාරතා වා ඉති අහම්පියා භවිස්සාම විස්සාසිකොති පියකම්යතා වා, තජ්ජා වායාමා, තස්ස තදඤ්ඤවිඤ්ඤත්තීති. " ඉමෙසංභෙදායාති : යෙසං ඉතො වුත්තානං සන්තිකෙ සුතං තෙසං භෙදය. **"භින්නානං වා සඤ්ඤාතා"**ති: විඤ්ඤාතං මිත්තානං වා සමානුපජ්ඣායකාදීනං වා කෙනචිදෙව කාරණෙන භින්නානං එකමෙකං උපසඞ්කමිත්වා "තුම්හාකං ඒදිසෙ කුලෙ ජාතානං එවං බහුස්සුතානං ඉදං න යුත්තන්ති" ආදිනි වත්වා සඤ්ඤාතා කතා. **"අනුප්පදාතා"**ති: සඤ්ඤානුප්පදාතා, වෙ ජනෙ සම්ඝෙ දිස්වා "තුම්හාකං එවරූපෙ කුලෙ ජාතානං එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතානං අනුච්ඡවිකමෙත"න්ති ආදිනි වත්වා ද හිතමමං කත්තාති අත්ථෝ. **"සමඝාරාමෝ"**ති: සම්ඝෝ ආරාමෝ අස්සාති=සම්ඝාරාමෝ. යත්ථ සම්ඝෝ නත්ථි, තත්ථ වසිතුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථෝ. **සම්ඝාරාමොතිපි** පාළි, අයමෙ වත්ථෝ. **"සම්ඝරතෝ"**ති: සම්ඝෙ රතෝ. තෙ පහාය අඤ්ඤත්ථ ගන්තුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථෝ. සම්ඝෙ දිස්වාපි සුභාසිතං නන්දතීති=

"සමගඟනඤ්." **"සමගඟකරණිං වාචං භාසිතා"**ති: යා වාචා සත්තෙ සමඟෙ කරොති, තං සාමඟ්ගිගුණපරිදීපකමෙව වාචං භාසති න ඉතරනති.

පරස්ස මම්මවෙජ්දකකායවචිපයොගසමුඞ්ගිපිකා එකන්තඵරුස වෙතනා ඵරුසාවාචා. තස්සා ආවිභාවත්ථමිදං වත්ථු:-එකො කිර දුරකො මාතු වචනං අනාදියිත්වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති, තං මාතා නිව තෙතුං අසක්කොනතී "වණ්ඩා හං මහිසී අනුබන්ධතූ"ති අක්කොසි. අථස්ස තථෙව අරඤ්ඤ මහිසි උඨාසි. දුරතො "යං මම මාතා මුඛෙන කථෙසි, තා මා හොතු, යං චිත්තෙන චින්තෙසි, තං හොතූ"ති සච්චකිරියං අකාසි. මහිසී තත්ථෙව බණ්ඩා විය අඨාසි. එවං මම්මවෙජ්දකොපි පයොගො චිත්තසණ්හතාය ඵරුසා වාචා නහොති. මාතාපිතරෝ හි කදාචි පුත්තකෙ එවම්පි වදනති "චොරා වො ඛණ්ඩා ඛණ්ඩං කරොනතූ"ති. උපපලපත්තම්පි ව නෙසං උපරි පතන්තං න ඉච්ඡනති; ආවරියුපජ්ඣායා ව කදාචි නිස්සිතකෙ එවං වදනති "කිං ඉමෙ අහිරිකා අනොත්තාපිනො වරනති? නිඞ්ගච්ඡ නෙ"ති. අථ ව නෙසං ආගමාධිගමසම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති. යථා ච චිත්තසණ්හතාය ඵරුසා වාචා න හොති, එවං වචනසණ්හතාය අඵරුසවාචාපි න හොති; න හි මාරාපෙතුකාමස්ස "ඉමං සුඛං සයාපෙථා"ති වචනං අඵරුසවාචා හොති, චිත්තඵරුසතාය පනෙසා ඵරුසා වාචාව. සා යං සඞ්ඛාය පවත්තිතා තස්ස අපගුණතාය අපසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා තයො සම්භාරා:-**අක්කොසිතබ්බා** පරො, කුපිතචිත්තං, අක්කොසනාති. **"පෙලා"**ති: ඵලං වුච්චති දෙසෙ, නාස්ස ඵලනති=පෙලා, නිද්දෙසාති අත්ථො: "පෙලඛෙහා සෙතපච්ඡදෙ"ති එත්ථ වුත්තසීලං විය. **"තණ්හාසුඛා"**ති: ඛ්‍යඤ්ජනඛ්ඩරතාය කණණාතා සුඛා, සුවිනා විඤ්ඤාතං විය තණ්හා සුලං න ජනෙති. අත්තමඛ්ඩරතාය සකලසරීරෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙතීති= **පෙමනීයා.** හදයං ගච්ඡති අපරිභඤ්ඤමානා සුඛෙන විඤ්ඤාතං පවිසතීති=**හදයඞ්ගමා.** ගුණපරිපූරණතාය පුරෙභවාති=**පොරී.** පුරෙ සංවඩ්ඪාරී විය සුකුමාරාතිපි=පොරී. පුරස්ස එසාතිපි=පොරී. පුරස්ස එසාති: නගරවාසිකං කථාති අත්ථො. නගරවාසිනො හි යුත්තඅත්ථා හොනති, පිතිමත්තං පිතාති හාතිමත්තං භාතාති වදනති. **එවරූපි** කථා බහුනො ජනස්ස කන්තා හොතීති=**බහුජ්ජ** බහුජනකන්තානන්තභා වෙනෙව බහුජනස්ස මනාපා.චිත්තවුඩ්ඪකරාති=**බහුජනමනාපා**

අනත්ථවිඤ්ඤපිකා කායවචිපයොගසමුඞ්ගිපිකා අකුසලවෙතනා සම්පජ්ජලාපො. සො ආසෙවනමන්ථතාය අපසාවජ්ජෙ, ආසෙවන මහන්තතාය මහාසාවජ්ජෙ. තස්ස චෙ සම්භාරා භාරතයුඛසිතාඟර ණාදිනිරත්ථකකථාපුරෙක්ඛාරතා, තථාරූපිකථාකථනච. කාලෙ වද තීති=**කාලවාදී.** වත්තබ්බයුත්තං කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා වදතීති **අත්ථෙ.** භූතං තච්ඡං සභාවමෙව වදතීති=**භූතවාදී.** දිඨධම්මිකසම්පරා

සිකඅත්ථසන්නිස්සිතමෙව කත්වා වදතීති= **අත්ථවාදී;** නවලොකුත්තර ධම්මසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති= **ධම්මවාදී;** සංවරවිනයපහාන විනයසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති= **විනයවාදී;** නිධානං වුච්චති ඨප නොකාසෙ, නිධානමස්සා අත්ථීති=**නිධානවති,** ගදයෙ නිදෙතබ්බ යුත්තං වාචං භාසිතාති අත්ථෙ. **"කාලෙනා"**ති එවරූපිං භාසමානොපි ච "අහං නිධානවතිං වාචං භාසාමී"ති න අකාලෙන භාසති, යුත්තකාලං පන අවෙක්ඛිත්වාව භාසතීති අත්ථෙ. **"ඌපදෙස"**න්ති ස උපමං, සකාරණන්ති අත්ථෙ. **"පරියන්තවති"**න්ති පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා යථාස්සා පරිච්ඡෙදෙ පකාසෙති, එවං භාසතීති අත්ථෙ. **"අත්ථසංහිත"**න්ති අනෙකෙහිපි නයෙහි විභජන්තෙන පරියාදාතුං අසක්කුණෙය්‍ය අත්ථසම්පත්තිං; යං වා සො අත්ථවාදී අත්ථං වදති, තෙන අත්ථෙන සංහිතත්තා අත්ථසංහිතං වාචං භාසති, න අඤ්ඤං නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං භාසතීති වුත්තං හොති.

"බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා"ති: මූලබීජං ඛන්ධබීජං අග්ගබීජං ඵලුබීජං බීජබීජන්ති පඤ්චධස්ස බීජගාමස්සෙව යස්ස කස්සචි අල්ල නිණ්ණරුක්ඛාදිභූතගාමස්ස ච සමාරම්භා ඡේදන පචනාදිභාවෙන විකොපනා පටිවිරතොති අත්ථෙ.

"එකභත්තිකා"ති: පාතරාසභත්තං සායමාසභත්තන්ති ෙව භත්තානි, තෙසු පාතරාසභත්තං අන්තොමජ්ඣන්හිකෙන පරිච්ඡින්නං ඉතරං මජ්ඣන්හිකතො උඩ්ඪං අන්තොඅරුණෙන්‍ය තස්මා අන්තො මජ්ඣන්හිකෙ දසක්ඛත්තුං භුඤ්ජනොපි එකභත්තිකොව හොති, තං සඤ්ඤාය වුත්තං එකභත්තිකොති. රත්තිභොජනං රත්ති, තතො උපරතොති=**රත්තූපරතා;** අනික්කනෙන මජ්ඣන්හිකෙ යාව සූරියත්ථඞ්ගමනා හොජනං විකාලභොජනං නාම, තතො විරතත්තා= **විරතා විකාලභොජනා.** කදා විරතො? අන්තොමජ්ඣන්හිරෙ පබ්බජිත දිවසතො පඨාය සාසනස්ස අනනුලොමත්තා.

විඤ්ඤූ පටානිභූතං දස්සනන්ති=**විඤ්ඤූපටිසන්ථාරා.** අත්තනා නවෙව නවොපනාදිවසෙන නවා ව ගීතා ව වාදිතා ව අන්තමසො මයූර නවචනාදිවසෙනාපි පවත්තානං නවොදීනං විඤ්ඤූභූතා[1] දස්සනා වාති **නවගීතවාදිතවිඤ්ඤූපටිසන්ථාරා;** නවොදීනි හි අත්තනා පයොජෙතුංවා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පයුත්තානි පස්සිතුං වා නෙව භික්ඛූනං න භික්ඛුණීනං වට්ටන්ති.

මාලාදිසු **"මාලා"**ති: යඤ්කිඤ්චි පුප්ඵං; **"ගන්ධ"**න්ති: යං කිඤ්චි ගන්ධජාතං; **"විලෙපන"**න්ති: ඡවිරාගකරණං; තත්ථ පිලන්ධනෙනා **ධාරෙති** නාම; ඌනඨානං පූරෙනෙනා **මණ්ඩෙති** නාම; ගන්ධවසෙන ඡවිරාග වසෙන ච සාදියනෙනා **විභූසෙති** නාම. **ඨානං** වුච්චති කාරණං, තස්මා යාය දුස්සිල්‍යචෙතනාය තානි මාලාධාරණාදීනි මහාජනො කරොති, තතො පටිවිරතොති අත්ථෙ.

1. සී. I. විඤ්ඤූපටිසන්ථාරා.

උච්චාසයනං වුච්චති පමාණාතික්කන්තං; **මහාසයනං** අකප්පියත්තං; තතෝ පටිවිරතොති අත්ථෝ.

"ජාතරූප"න්ති: සුවණ්ණං; **"රජත"**න්ති: කහාපණෝ ලොහමාසකෝ ජතුමාසකෝ දාරුමාසකෝති යෙ වොහාරං ගච්ඡන්ති,තස්ස උභයස්සාපි පටිග්ගහණා පටිවිරතෝ; නෙව තං උග්ගණ්හාති න උග්ගණ්හාපෙති න උපනික්ඛිත්තං සාදියතීති අත්ථෝ.

"ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණා"න්ති: සාලිවීහියවගොධූමකංගුවරක කුද්‍රූසකභංගානස්ස සත්තවිධස්සාපි ආමකධඤ්ඤස්ස පටිග්ගහණා; න කෙවලඤ්ච එතෙසං පටිග්ගහණමෙව, ආමසනම්පි නික්ඛිත්තං නච්චටති යෙව.

"ආමකමංසපටිග්ගහණා"න්ති: එත්ථ අඤ්ඤත්‍ර ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතා ආමකමංසස්ස විඤ්ඤාපනං පටිග්ගහණමෙව නික්ඛිත්තං න වට්ටති, නො ආමසනං.

"ඉත්ථිකුමාරිකාපටිග්ගහණා"න්ති: එත්ථ ඉත්ථිනි පුරිසන්තරගතා; ඉතරා කුමාරිකා නාම; තාසං පටිග්ගහණම්පි ආමසනම්පි අකප්පියමෙව.

"දාසිදාසපටිග්ගහණා"න්ති: එත්ථ දාසිදාසවසෙනෙව තෙසං පටිග්ගහණං න වට්ටති,"කප්පියකාරකං දම්මි, ආරාමිකං දම්මී"ති එවං වුත්තෙ පන වට්ටති.

"අජෙළකා"දීසුපි ඛෙත්තවත්ථුපරියොසානෙසු කප්පියාකප්පිය නයො විනයවසෙනෙව උපපරික්ඛිතබ්බො. තත්ථ **ඛෙත්තං** නාම යත්ථං පුබ්බණ්ණං රුහති, **වත්ථු** නාම යත්ථං අපරණ්ණං රුහති, යත්ථ වා උභයම්පි රුහති තං ඛෙත්තං, තදත්‍ථාය අකටභූමිභාගො වත්ථු, ඛෙත්තවත්ථූසියෙන වෙත්ථ වාපිතළාකාදීනිපි සඞ්ගහිතානෙව.

"දූතෙය්‍යං" වුච්චති දූතකම්මං, ගිහීනං පණ්ණං වා සාසනං වා ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ගමනං; **"පහිණගමනං"** වුච්චති ඝරාඝරං පෙසිතස්ස ඛුද්දකගමනං; **"අනුයොගො"** නාම තදුභයකරණං; තස්මා දූතෙය්‍යපහිණගමනානං අනුයොගාති එවමෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බො.

"කයවික්කයා"නි:කයා ච වික්කයා ච; තුලාකූටාදීසු **"කූට"**න්ති: වචනං; තත්ථ **තුලාකූටං** නාම රූපකූටං අඞ්ගකූටං ගහණකූටං පටිච්ඡන්නකූටනන්ති චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ රූපකූටං නාම යෙ තුලා සරූපා කත්වා ගණ්හනෙත්තා මහතියා ගණ්හාති, දදනෙත්තා ඛුද්දිකාය දෙති; අඞ්ගකූටං නාම ගණ්හනෙත්තා පච්ඡාභාගෙ ගත්තෙන තුලං අක්කමති, දදනෙත්තා පුබ්බභාගෙ; ගහණකූටං නාම ගණ්හනෙත්තා මූලෙ රජ්ජුං ගණ්හාති, දදනෙත්තා අග්ගෙ; පටිච්ඡන්නකූටං නාම තුලං සුසිරං කත්වා අන්තෝ අයවණ්ණං පක්ඛිපිත්වා ගණ්හනෙත්තා තං පච්ඡාභාගෙ කරොති, දදනෙත්තා අග්ගභාගෙ;

කංසෝ වුච්චති සුවණ්ණපාති, තාය වචනං **කංසකූටං**. කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කත්වා අඤ්ඤං වෙ තිඤ්ඤා ලොහපාතියෝ සුවණ්ණවණ්ණා කරොන්ති, තතො ජනපදං ගන්ත්වා කඤ්චිදෙව අඩ්ඩං කුලං පවිසිත්වා "සුවණ්ණභාජනානි කිණාථා"ති වත්වා අඤ්ඤෙ පුච්ඡිතෙ මහග්ඝතරං දත්වාමා හොන්ති; තතො තෙහි "කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජානිතබ්බො"ති? වුත්තෙ "විමංසිත්වා ගණ්හථා"ති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ ඝංසිත්වා සබ්බපාතියෝ දත්වා ගච්ඡන්ති. **මානකූටං** නාම හදයභෙදසිඛාභෙදරජ්ජුභෙදවසෙන තිවිධං හොති. තත්ථ හදයභෙදෙ සප්පිතෙලාදිම්හිනකාලෙ ලබ්භති, තානිහි ගණ්හන්තො හෙට්ඨාදෙන්න මාණෙන "සණිකං ආසිඤ්චා"ති වත්වා අන්තොභාජනෙ බහුං පග්ඝරාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තොපි තිද්දං පිධාය සිඤ්චං පූරෙත්වා දෙති; සිඛාභෙදෙපි තිලතණ්ඩුලාදිම්හිනකාලෙ ලබ්භති, තානිහි ගණ්හන්තොපි සණිකං සිඛං උස්සාපෙත්වා ගණ්හාති, දෙන්තොපි වෙගෙන පූරෙත්වා සිඛං භින්දන්තොපි දෙති; රජ්ජුභෙදෙ ඛෙත්තවත්ථුම්හිනකාලෙ ලබ්භති, ලවං අලභන්තොපි ඛෙත්තං අමහන්තම්පි මහන්තං කත්වා මිනන්ති.

උක්කොටනාදිසු **"උක්කොටන"**න්ති: අඤ්ඤාමඤ්ඤං සාමිකෙ කාතුං ලවගහණං; **"වඤ්චන"**න්ති: තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වඤ්චනං; තන්ත්‍රිදමෙකං වත්ථු:—එකෙ කිර ලුද්දකා මිගව මිගපොතකව ගහෙත්වා ආගච්ඡන්ති, තමෙකො ධුත්තො "කිං හො මිගො අග්ඝති? කිං මිගපොතකො"නි? ආහ; "මිගො වෙ කහාපණෙ, මිගපොතකො එක"න්ති ච වුත්තෙ කහාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තො "න මෙ හො මිගපොතකෙන අත්ථො, මිගං මෙ දෙහී"ති ආහ; "තෙන හි වෙ කහාපණෙ දෙහී"ති; සො ආහ තතු හො මයා පඨමං එකො කහාපණො දින්නොා"ති "ආම දින්නොා;" "ඉමම්පි මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ච කහාපණො අයඤ්ච කහාපණග්ඝණකො මිගපොතකොති වෙ කහාපණා හවිස්සන්ති"ති; සො කාරණං වදතීති සල්ලක්ඛෙත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදාසීති. **"නිකති"**න්ති: යොගවසෙන වා මායාවසෙන වා අපාමඤ්ඤං පාමඤ්ඤන්ති අමණිං මණින්ති අසුවණ්ණං සුවණ්ණන්ති කත්වා පතිරූපකෙන වවහාරෙන; **"සාචියොගො"**ති: කුටිලයොගො, එතෙසංයෙව උක්කොටනාදීනමෙතං නාමං; තසමා උක්කොටනසාචියොගවචන සාචියොගනිකතිසාචියොගාති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බා. කෙචි අඤ්ඤං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්ස පරිවත්තනං සාචියොගොති වදන්ති; තං පන වචනෙනෙව සඞ්ගහිතං.

ඡෙදනාදිසු **"ඡෙදන"**න්ති: හත්ථච්ඡෙදනාදි; **"වධො"**ති: මාරණං; **"බන්ධො"**ති: රජ්ජුබන්ධනාදිනි බන්ධනං; **"විපරාමොසො"**ති: හිමවිපරාමොසො ගුම්බවිපරාමොසොති දුවිධො; යං හිමපාතසමයෙ හිමෙන පටිච්ඡන්නා භූමිං මඤ්ඤපටිපන්නං ජනං මුසන්ති, අයං හිමවිපරා

මොසෝ; යං ගුම්බාදීහි පටිච්ඡන්නා ජනං මුඤ්චන්ති, අයං ගුම්බවිපරා මොසෝ. **''ආලොපෝ''** වුච්චති ගාමනිගමාදිනං විලොපකරණං. **''සහසාකාරෝ''**ති: සාහසකිරියා, ගෙහං පවිසිත්වා මනුස්සානං උරෙ සත්ථං ඨපෙත්වා ඉච්ඡිතභණ්ඩගහණං; "එවමෙතස්මා ජේදනා—පෙ— සහසාකාරා පටිවිරතෝ සමණෝ ගොතමොති ඉති වා හි තික්ඛත්තුං පුට්ඨජ්ජනෝ තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානෝ වදෙය්‍යා"ති.

එත්තාවතා මූලපඤ්ඤත්තං නාම
නිට්ඨිතං හොති.

ඉදානි මජ්ඣිමසීලං විත්ථාරෙන්තෝ **''සත්තා වා පනෙකෙ හොන්තෝ''**ති ආදිමාහ. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා:—**''සඛාදෙය්‍යානී''**ති:කම්මඵලඤ්ච ඉධලොකඤ්ච පරලොකඤ්ච සද්දහිත්වා දින්නානි,"අයං මෙ සුතෝ වා මිත්තෝ වා ඉදං වා පටිසරිස්සති, ඉදං වා තෙන කත පුබ්බන්ති" එවං න දින්නානීති අත්ථෝ, එවං දින්නානි ගි න සඛා දෙය්‍යානි නාම හොන්ති. **''භොජ්ජානී''**ති: දෙසනාසිසමත්තමෙතං, අත්ථතෝ පන සඛාදෙය්‍යානි භොජ්ජානි භුඤ්ජිත්වා චීවරානි පාරුපිත්වා සෙනාසනානි සෙවමානා ගිලානභෙසජ්ජං පරිභුඤ්ජමානාති සබ්බ මෙතං වුත්තමෙව හොති. **''සෙය්‍යථිද''**න්ති: නිපාතෝ, තස්සත්ථෝ කතමෝ සෝ බීජගාමභූතගාමෝ යස්ස සමාරම්භා ත්‍රුයුත්තා විඝ රන්තීති? තතෝ තං දස්සෙන්තෝ "මූලබීජන්ති" ආදිමාහ; තත්ථ **''මූලබීජං''** නාම හළිද්දිං සිඞ්ගිවෙරං වචං වචත්ථං අතිවිසං කටුකරොහිණිං උසීරකං භද්දමුත්තකන්ති එවමාදි. **''ඛන්ධබීජං''** නාම අස්සත්ථෝ නිග්‍රොධෝ පිලක්ඛෝ උදුම්බරෝ කච්ඡකෝ කපිත්තනොති එවමාදි; **''ඵලුබීජං''**නාම උච්චු වෙළු තලොති එවමාදි;**''අග්ගබීජං''**නාම අජ්ජ කං එනිජඞ්ඝං හිරිවෙරන්ති එවමාදි.**''බීජබීජං''**නාම් පුබ්බන්නං අප රන්නන්ති එවමාදි. සබ්බං ගෙතං රුක්ඛතෝ වියොජිතං විරුහණ සමත්ථමෙව බීජගාමොති වුච්චති. රුක්ඛතෝ පන අවියොජිතං අසුක්ඛං භූතගාමොති වුච්චති. තත්ථ භූතගාමසමාරම්භෝ පාචිත්තිය වත්ථු, බීජගාමසමාරම්භෝ දුක්කටවත්ථූති වෙදිතබ්බෝ.

''සන්නිධිකාරපරිභොගෙ''නති: සන්නිධිකතස්ස පරිභොගං; තත්ථ දුවිධා කථා විනයවසෙන ච සල්ලෙඛවසෙන ච; විනයවසෙන තාව යං කිඤ්චි අන්නං අජ්ජ පටිග්ගහිතං අපරජ්ජු සන්නිධිකාරං හොති, තස්ස පරිභොගෙ පාචිත්තියං; අත්තනා ලඛං පන සාමණෙරානං දත්වා තෙහි ලඛං ඨපාපෙත්වා දුතියදිවසෙ භුඤ්ජතුං වට්ටති, සල්ලෙඛෝ පන න හොති; පානසන්නිධිම්හිපි එසෙවනයෝ. තත්ථ **පානං** නාම අම්බ පානාදීනි අට්ඨපානානි, යානි ච නෙසං අනුලොමානි; තෙසං විනිච්ඡ යෝ සමන්තපාසාදිකායං වුත්තෝ. වත්ථසන්නිධිම්හි අනධිට්ඨිතා විකප්පිතං සන්නිධි ච හොති සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති, අයං නිප්පරියාය කථා. පරියායතෝ පන තිච්වරසන්නිධුප්පත්තෙ භවිතබ්බං, චතුත්ථං

ලභිත්වා අසඤ්ඤස්ස දාතබ්බං; සචෙ යස්ස කස්සචි දාතුං න සක්කොති, යස්ස පන දාතුකාමො හොති සො උද්දෙසත්ථාය පරිපුච්ඡත්ථාය වා ගතො, ආගතමත්තෙ දාතබ්බං,අදාතුං න වට්ටති; චීවරෙ පන අප්ප හොන්තෙ සතියා පච්චාසාය අනුඤ්ඤාතකාලං ඨපෙතුං වට්ටති, සූචි සුත්තචීවරකාරකානං අලාභෙ තතො පරමම්පි විනයකම්මං කත්වා ඨපෙතුං වට්ටති. "ඉමස්මිං ජීණෙණ පුන ඊදිසං කුතො ලභිස්සාමී"ති පන ඨපෙතුං න වට්ටති සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛ ච හොපෙති. **"යානඤ්ඤනිධිමෙ"** යානං නාම වයහං රථො සකටං සඤ්ඣමානිකා පාවඞ්කීති න පනෙතං පබ්බජිතස්ස යානං, උපාහණං පන පබ්බජිතස්ස යානංයෙව; එකභික්ඛුස්ස හි එකො අරඤ්ඤත්ථාය එකො ඩෙය්‍හ පාද රක්ඛණත්ථායාති උභතොසංඝතො වෙ උපාහණසංඝාටාව වට්ටන්ති, තතියං ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං. "ඉමස්මිං ජීණෙණ අඤ්ඤං කුතො ලභිස්සාමී"නි හි ඨපෙතුං න වට්ටති. සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛ ච හොපෙති. **"සයනඤ්ඤනිධිමෙ"** සයනන්ති, මඤ්චො; එතස්ස භික්ඛුනො එකො ගබ්භෙ එකො දිවාඨානෙති උභතොසංඝතො වෙ මඤ්චා වට්ටන්ති. තතො උත්තරිං ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො වා ගණස්ස වා දාතබ්බං, අදාතුං න වට්ටති, සන්නිධි වෙව හොති, සල්ලෙඛො ච කුපති. **"ගන්ධ සන්නිධිමෙ"** භික්ඛුනො කණ්ඨකවත්තුජ්ඣදෙසාදිආබාධෙ සති ගන්ධා වට්ටන්ති. තෙන ගන්ධෙ ආහරාපෙත්වා තස්මිං රොගෙ වූපසන්තෙ අඤ්ඤසං වා ආබාධිකානං දාතබ්බා, වාරෙ පත්තභුළිඤරඨූපනාදිසු වා උපනෙතබ්බා. "පුන රොගෙ සති භවිස්සතී"ති පන ඨපෙතුං න වට්ටති සන්නිධි ච හොති,සල්ලෙඛ ච හොපෙති. **"ආමිසසන්නිධී"**නි: වුත්තාවසෙසං දස්සෙතුං දස්සෙතබ්බං. සෙය්‍යථිදං? "ඉධෙකච්චෙ භික්ඛු 'තථාරූපෙ කාලෙ උපකාරාය භවිස්සන්තීති නිලතණ්ඩුලමුග්ගමාසතාළිකෙර ලොණමච්ඡසප්පිනවෙලකුලාළභාජ්ජානි ආහරාපෙත්වා ඨපෙති, සො වස්සාකාලෙ කාලස්සෙව සාමණෙරෙති යාගුං පචාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා 'සාමණෙර උදකතදමෙ දුක්ඛං ගාමං පවිසිතුං, ගච්ඡ අඤ්ඤකුලං ගන්ත්වා මය්‍හං විහාරෙ නිසින්නභාවං ආරොචෙහි, අඤ්ඤකුලතො දධි ආදීනි ආහරාති පෙසෙති. භික්ඛුති "කිං භන්තෙ ගාමං පවිසාමා"ති වුත්තෙපි "දුප්පවෙසො ආවුසො ඉදානි ගාමෙ"ති වදති; තෙ "ගොතු භන්තෙ අච්ඡථ තුම්හෙ, මයං භික්ඛං පරියෙසිත්වා ආහරිස්සාමා"ති ගච්ඡන්ති. අථ සාමණෙරා දධිආදීනි ආහරිත්වා හත්තව්‍යඤ්ජනෙ සම්පාදෙත්වා උපනෙන්ති, තං භුඤ්ජන්තස්සෙව උපඨාකා හත්ථං පඛිණන්ති, තතොපි මනාපමනාපං භුඤ්ජි' අථ භික්ඛුපි පිණ්ඩපාතං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්ති, තතොපි මනාපමනාපං භීවායමකං භුඤ්ජි යෙව, එවං චාතුමාසම්පි වීතිනාමෙති; අයං වුච්චති භික්ඛු මුණ්ඩ කුටුම්බිකජීවිතං ජීවති න සමණජීවිකං"නති එවරූපො ආමිසසන්නිධි නාම හොති. භික්ඛුනො පන වස්සඤානෙ එකා තණ්ඩුලනාළි එකො ගුළපිණ්ඩො චතුභාගමත්තං සප්පිති එත්තකං නිධෙතුං වට්ටති

අකාලෙ සමපත්තවොරානං අත්ථාය; තෙ හි එත්තකම්පි ආමිසපරිභොගං අලභන්තා ජීවිතාපි වොරොපෙයුං, තස්මා සවෙපි එත්තකං නත්ථි, ආහාරාපෙක්ඛාපි ඨපෙතුං වට්ටති, අඵාසුකකාලෙ ච යදෙත්ථ කප්පියං තං අත්තනාපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, කප්පියකුටියං පන බහූ ඨපෙන්තස්සාපි සන්නිධි නාම නත්ථි; තථාගතස්ස පන නඛඵුල්ලාළි ආදිසු වා යං කිඤ්චි චතුරත්තතමත්තං වා පිලොතිකඛණ්ඩං "ඉදං මෙ අජ්ජ වා සේව වා භවිස්සති"ති ඨපිතං නාම නත්ථීති පුට්ඨජ්ජතො වණ්ණං වදෙය්‍ය.

විසුද්ධිමග්ගෙ පන **"නවවං"** නාම යං කිඤ්චි නවවං, තං මඤ්ඤං ගච්ඡ නෙත්තාපි ඡිවං පසාරෙත්වා දට්ඨුං න වට්ටති, විකාරවිනිච්ඡයෝ පනෙත්ථ සමන්තපාසාදිකායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බෝ; යථා වෙත්ථ එවං සබ්බත්ථ සික්ඛාපදපටිසංයුත්තෙසු සුත්තපදෙසු, ඉතො පරං හි එත්තකම්පි අවත්වා තත්ථ තත්ථ පයොජනමත්තමෙව වණ්ණ සිස්සාම. **"පෙක්ඛ"**නති: තටසමජ්ජා; **"අකප්පාණ"**නති: භාරහාරාමායතාදීනි යත්ථං ඨානෙ සාසියන්ති, තත්ථ ගන්තුං න වට්ටති. **"පාණිස්සර"**නති: සංඝභාගං, පාණිභාගන්තිපි වදන්ති. **"වෙතාල"**නති: ඝනතාලං, මන්තෙන මත්තසරිරුඤ්ඣාපනන්තිපි එකෙ. **"කුම්භථූණ"**නති: චතුරස්සරම්මණකතාලං, කුම්භසද්දන්ති එකෙ; **"සොභනගරක"**න්ති, නවානං අභොභාසාධිරණං, සොභනඝරකං වා, පටිභාණචිත්තන්ති වුත්තං හොති. **"වණ්ඩාල"**නති: අයොගුළකිළා; වණ්ඩාලානං ඝණඩොවනකිළාතිපි වදන්ති. **"වංස"**නති: වෙණුං උස්සාපෙත්වා කීළනං. **"ඩොපන"**නති: අඞ්ගඩොවනං, එකච්චෙපි කිර ජාතපදෙසු කාලතනෙ සුතකෙ න ඛාපෙන්ති, නිඛණිත්වා ඨපෙන්ති. අථ නෙසං පුනිහුතං කාලං ඤත්වා නිහරිත්වා අඞ්ගානි ධොවිත්වා ගන්ධෙහි මක්ඛෙත්වා ඨපෙන්ති. තෙ නක්ඛත්තකාලෙ එකසමිං ඨානෙ අඞ්ගානි ඨපෙත්වා එකස්මිං ඨානෙ සුරාදීනි ඨපාපෙත්වා රොදන්තා රොදන්තා සුරං පිවන්ති. වුත්තම්පි චෙතං "අත්ථි භික්ඛවෙ දක්ඛිණෙය්‍යා ජාතපදෙසු ඩොපනං නාම තත්ථ බහූ අහාසම්පි පානම්පි ඛජ්ජම්පි භොජ්ජම්පි ලෙය්‍යම්පි පෙය්‍යම්පි, අත්ථෙතං භික්ඛවෙ ඩොපනං, කෙතං තත්ථීනි වදාමී"ති. එකච්චෙ පන ඉඤ්ජාලෙන අඞ්ගඩොවනන්ති වදන්ති. **හත්ථි ඛාදිසු භික්ඛුනො නෙව හත්ථි** ආදිහි සඞ්ගං යුජ්ඣිතුං න තෙ යුජ්ඣාපෙතුං න යුජ්ඣන්තෙ දට්ඨුං වට්ටති. **"නිබ්බුඛ"**නති: මලුලයුඛං. **"උපෙය්‍යධික"**නති: යත්ථ සමපහාරොදීයති. **"බලඝණ"**නති: බලඝණනඨානං. **"සෙනාබ්‍යූහ"**නති: සෙනානිවෙසෙ සකටබ්‍යූහාදිවසෙනෙව සෙනාසන්නිවෙසනං **"අණ්ණකදස්සන"**නති: "තයො හත්ථි පච්ඡිමං හත්ථිණිකා"නති ආදිනා නයෙන වුත්තස්ස අණ්ණකස්ස දස්සනං.

පමාදෙ එත්ථ තිඨතීති=පමාදඨානං; ස්ත්‍රීතව තං පමාදඨානවාති= **ස්ත්‍රීනපමාදඨානං. "අඨපද"**නති: එකොකාය පනතියා අඨ අඨ පදානි අස්සාති=අඨපදං. දසපදෙපි එසෙවනයො. **"ආකාස"**නති: අඨ

පදදසපදෙසු විය ආකාසෙයෙව කීළනං. **"පඨවිහාරපථ"**නති: භූමියං නානාපථං මණ්ඩලං කත්වා තත්ථ පරිහරිතබ්බං පරිහරණනානං කීළනං. **"ඝනසිත"**නති: ඝනසිතකීළාකීළනං; එකච්චිං ඔපිතා සාරියෝ වා සඤ්ඣරියෝ වා අවාලෙනතා නඛෙනෙව අපනෙනති ච උපනෙනති ච, සබෙ තත්ථ සාවි වලති, පරාජයෝ හොති; එවරූපාය කීළායෙතං අධිවචනං. **"ඛලිත"**නති: ද්‍යූතඛලිතෙ පාසකකීළනං. **"ඝට්ටන"** වුච්චති දීඝදණ්ඩකෙන රස්සදණ්ඩකපහරණකීළා. **"සලාකහත්ථ"**නති: ලාඛායවා මජෙජිකාය වා පිණ්ඩදනෙ වා සලාකහත්ථං තෙමෙත්වා "කිං ගොතූ"නි? භූමියං වා භිත්තියං වා තං පහරිත්වා හත්ථඅස්සාදිරූපදස්සනක කීළනං. **"අඤ්ඣ"**නති: ගුළකීළා; **"පඞ්ගචිරං"** වුච්චති පණ්ණනාළිකා, තං ධමනනා කීළනති. **"වඞ්කක"**නති: ගාමදාරකානං කීළනකඛුද්දකනඞ්ගලං. **"මොක්ඛචිකා"**නති: සම්පරිවත්තනකකීළනං, ආකාසෙ දණ්ඩං ගහෙත්වා භූමියං වා සීසං ඨපෙත්වා හෙට්ඨිම පරියන්තෙන පරිවත්තන කීළනනති වුත්තං හොති. **"චිඞ්ගුලකං"** වුච්චති තාලපණ්ණාදීහි කතං වාතපහාරෙන පරිබ්භමන චක්කකං. **පත්තාළ්හකං** වුච්චති පණ්ණනාළිකාය වාලිකාදිනි මිනනානා කීළනති. **"රථක"**නති: ඛුද්දකරථං. **"ධනුක"**නති: ඛුද්දකධනුයෙව. **"අක්ඛරිකා"**වුච්චති ආකාසෙ වා පිඨියං වා අක්ඛරජානනකීළා. **"මනෙසිකා"** නාම මනසා චිනති තජානනකීළා. **"යථාවජ්ජං"** නාම කාණකුණ්ඩලජාදීනං යං යං වජ්ජං තං තං පයොජෙත්වා දස්සනකීළා.

"ආසන්දි"නති: පමාණාතික්කනනාසනං "අනුයුත්තා විහරන්ති"නි ඉදං අපෙක්ඛිත්වා පන සබ්බපදෙසු උපයොගවචනං කතං. **"පලල ඝෙකා"**නි: පාදෙසු වාදරූපානි ඨපෙත්වා කතො. **"ගොණකා"**නි: දීඝලොමිකො මහාසොජවො, චතුරඞ්ගුලාධිකානි කිර තස්ස ලොමානි. **"චිත්තකා"**නි:[1] වාණචිත්‍රං උණණාමයත්ථරණං. **"පටිකා"**නි: උණණමයො සෙතත්ථරකො. **"පටලිකා"**නි: ඝනපුප්ඵො උණණමයො අත්ථරකො. සො අම්ලාන පටෙවාතිපි වුච්චති. **"තූලිකා"**නි: තිණ්ණං තූලානං අඤ්ඤතරපුරාණතූලිකා. **"විකතිකා"**නි: සීහව්‍යග්ඝාදිරූපවිචිත්‍රො උණණාමයත්ථරකො. **"උද්දලොමී"**නි: උභතො දසං උණණාමයත්ථරණං, කෙචි උභතො උග්ගතපුප්ඵනති වදනති. **"එකනත ලොමී"**නි: එකතො දසං උණණාමයත්ථරණං, කෙචි එකතො උග්ගතපුප්ඵනති වදනති. **"කදීඵස"**නති: රතනපතිසිබ්බිතං ඒකාසෙය්‍යකඞ්ඵසමයං පවත්ථරණං. **"කොසෙය්‍ය"**නති: රතනපතියිබ්බිතමෙව කොසියසුත්තමයපවත්ථරණං, "සුඛසොසෙය්‍යං පන වට්ටති"නි විනයෙ වුත්තං. දීඝඨකථායං පන "ඨපෙත්වා තූලිකං සබ්බානෙව ගොණකාදීනි රතනපතිසිබ්බිතානි න වට්ටන්ති"නි වුත්තං. **"කුත්තකා"**නති: සොළසන්නං නාටකිත්ථීනං ඨත්වා නච්චන

1. සී. I. II & III. චිත්තකානි.

යොගඤ උණ්ණාමයත්ථරණං. **"හත්ථත්ථරඅස්සත්ථරානි"** හත්ථිඅස්ස පිඨිසු අත්ථරණකඅත්ථරකාව. **රථත්ථරෙපි** එසෙවනයො. **"අජිනපවෙණී"**ති: අජිනචම්මෙහි මචපමාණෙන සිබ්බිත්වා කතා පවෙණී. **"කාදලිමිගපවරපච්චත්ථරණ"**නති: කදලිමිගචම්මං කාම අත්ථි, තෙන කතං පවරපච්චත්ථරණං, උත්තමපච්චත්ථරණන්ති අත්ථො. තං කිර සෙතවත්ථස්ස උපරි කදලිමිගචම්මං පත්ථරිත්වා සිබ්බෙත්වා කරොන්ති. **"සඋත්තරච්ඡද"**නති: සහ උත්තරච්ඡදෙන, උපරිබන්ධන රත්තවිතානෙන සඞ්ගහිති අත්ථො. සෙතවිතානම්පි හෙට්ඨා අකප්පිය පච්චත්ථරණෙ සති න වට්ටති. අසති පන වට්ටති. **"උභතොලොහිත කූපධාන"**නති: සිඤ්ඤපධානඤ පාදූපධානඤාති මචස්ස උභතො ලොහිත කං උපධානං, එතං න කප්පති. යං පන එකමෙව උපධානං උභොසු පස්සෙසු රත්තං වා හොති, පදුමවණ්ණං වා චිත්‍රං වා සබෙ පමාණ යුත්තං වට්ටති. මහාඋපධානං පන පටික්ඛිත්තං, අලොහිතකානිපි චෙ වට්ටනතියෙව, තතො උත්තරිං ලභිත්වා අඤ්ඤදඤ්ච දාතබ්බානි, දාතුං අසක්කොන්තො මචෙ තිරියං අට්ඨරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා නිපජ්ජිතුමපි ලභති. ආසන්දිආදිසු පන චුත්තනයෙන පටිපජ්ජිතබ්බං. වුත්තං හෙතං "ආසන්දියා පාදෙ ඡින්දිත්වා පරිහරන්තිං, පලඞ්කස්ස වාළෙ නිඛාදිත්වා පරිහරන්තිං, තූලිකං විජටෙත්වා බිම්බොහනං කාතුං, අවසෙසං භූමත්ථරණං කාතූ"නති.

උච්ඡාදනාදිසු මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තදාරකානං සරීරගන්ධො වා දසවස්සමත්තකාලෙ න නස්සති, තෙසං සරීරගන්ධහරණත්ථාය ගන්ධ චුණ්ණාදීහි උච්ඡාදෙන්ති, එවරූපං උච්ඡාදනං න වට්ටති. පුඤ්ඤ වන්තෙ පන දාරකෙ ඌරුසු නිපජ්ජාපෙත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා හත්ථපාදඋරූරුකාණිආදීනං සණ්හානසම්පාදනත්ථං පරිමද්දන්ති එව රූපං **"පරිමද්දනං"** න වට්ටති. **"නහාපන"**නති: තෙසඤ්ඤෙව දාරකානං ගන්ධාදීහි නහාපනං. **"සම්බාහන"**නති: මහාමල්ලානං විය හත්ථපාදෙ මුග්ගරාදීහි පහරිත්වා බාහුවඩ්ඪනං. **"ආදාස"**නති: යං කිඤ්චි ආදාසං පරිහරිතුං න වට්ටති. **"අජනං"** අලඞ්කාරජන මෙව. **"මාලා"**ති: බද්ධමාලාවා අබද්ධමාලා වා. **"විලෙපන"**නති: යං කිඤ්චි ඡවිරාගකරණං. **"මුඛචුණ්ණකං මුඛාලෙපන"**නති: මුඛෙ කාලකපිළකාදීනං හරණත්ථාය මත්තිකකඤ්චුකං දෙන්ති, තෙන ලොහිතෙ වලිතෙ සාසපකඤ්චුකං දෙන්ති, තෙන දෙසෙ බාසිතෙ නිලකඤ්චුකං දෙන්ති, තෙන ලොහිතෙ සන්නිසිථෙන හළිද්දිකඤ්චුකං දෙන්ති, තෙන ඡවිවණ්ණං ආරුළ්හෙ මුඛචුණ්ණ කෙන මුඛං චුණ්ණන්ති, තං සබ්බං න වට්ටති. **හත්ථබන්ධාදිසු** හත්ථෙ චිත්තසංඛකපාලාදීනි බන්ධිත්වා විචරන්ති. තං වා අඤ්ඤං වා සබ්බම්පි හත්ථාභරණං න වට්ටති. අපරෙ සිඛං බන්ධිත්වා විචරන්ති, සුවණ්ණවීරකමුත්තාලතාදීහි ච තං පරික්ඛිපන්ති. තං සබ්බං න වට්ටති; අපරෙ චතුගහත්ථදණ්ඩකං අඤ්ඤං වා පන අලඞ්කාරදණ්ඩකං

ගණ්හිත්වා විචරන්ති. තථා ඉත්ථිපුරිසරූපාදිවිචිත්තං හෙට්ඨාඡත්තාළිකං සුපරිකම්මකතං වාමපස්සෙ ඔලඟ්ගිතං, අපරෙ අනෙකරතනපරිකම්මකතං කොසං අසිනිබ්බිණං අසිං පවවණ්ණසුත්තසිබ්බිතං මකරදන්ත කාදි විචිත්තං ඡත්තං සුවණ්ණදණ්ඩාදිවිචිත්තා මොරපිඡාදිපරිකම්මකතා උපාහනා, කෙචි රතනමත්තායාමං වජිරබද්ධලම්බනං කෙසන්ත පරිවෙජ්ඣං දස්සෙත්වා මෙඝමුඛෙ විජ්ජුල්ලතං විය නලාටෙ උණ්හීස පට්ටං බන්ධන්ති, චූළාමණිං ධාරෙන්ති, චමරවාලළීජනිං ධාරෙන්ති, තං සබ්බං කවට්ටති අනියාමනිඝන්තත්තා සඞ්ඝාමොක්ඛමග්ගානං.

තිරච්ඡානගතඝාථාති=**තිරච්ඡානකථා.** තත්ථ රාජානං ආරබ්භ මහාසම්මතො මඛාතා ඔම්මාසොකො එවං මහානුභාවොති ආදිනා නයෙන පවත්තා ඝාථා **රාජකථා.** එස නයො **චොරකථා**දිසු. තෙසු අසුකො රාජා අභිරූපො දස්සනීයොත්‍යාති ආදිනා නයෙන ගෙහසිත ඝාථාව තිරච්ඡානඝාථා හොති. සොපි නාම එවං මහානුභාවො ඛයං ගතොති එවං පවත්තා පන කම්මඨානභාවෙ තිඨති. චොරෙසුපි මූලදෙවො එවං මහානුභාවො, මෙඝමාලෝ එවං මහානුභාවොති තෙසං කම්මං පට්ඨව අහො සූරානි ගෙහසිතකථාව තිරච්ඡාන ඝාථා. **යුද්ධෙපි** භාරතයුද්ධාදිසු "අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො එවං විද්ධො"ති නාමස්සාදවසෙනෙව ඝාථා තිරච්ඡානකථා. තෙපි නාම ඛයං ගතාති එවං පවත්තා පන සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානමෙව හොති. අපි ච **අන්නාදිසු** එවං වණ්ණවන්තං ගන්ධවන්තං රසවන්තං එස්ස සම්පන්නං ඛාදිතුං භුඤ්ජිතුං පිවිතුං පරිභුඤ්ජිතුන්ති කාමස්සාදවසෙන ඝාථෙතුං න වට්ටති. සාත්ථකමපන කත්වා පුබ්බෙ එවං වණ්ණාදි සම්පන්නං අන්නං පානං වත්ථං සයනං මාලං ගන්ධං සීලවන්තානං අදම්හ වෙනියෙසු පූජං අනමහාති කථෙතුං වට්ටති. **ඤාතිකථා**දිසුපි **අම්හාකං** ඤාතකා සූරා සම්මත්තා වා පුබ්බෙ එවං මයං විවිත්‍රෙහි ඨානෙහි විචරිම්හාති වා අස්සාදවසෙන වත්තුං න වට්ටති. සාත්ථකං පන කත්වා නෙපි නො ඤාතකා ඛයං ගතාති වා පුබ්බෙ මයං එව රූපා උපාහනා සංඝස්ස අදම්හාති වා කථෙතබ්බං. **ගාමකථාපි** සුනිවිද්ධනිවිද්ධසුනිඛඛුබ්භිකාදිවසෙන වා අසුකගාමවාසිනො සූරා සම්මත්තා වා එවං අස්සාදවසෙන න වට්ටති. සාත්ථකං පන කත්වා සබා පස්සන්තාති වා ඛයං වයං ගතාති වා වත්තුං වට්ටති. **නිගම නගරජනපදකථාසුපි** එසෙව නයො. **ඉත්ථිකථාවි වණ්ණසණ්ඨානා දිනි** පට්ඨව අස්සාදවසෙන න වට්ටති, සබා පස්සන්තා, ඛයං වයං ගතාති එවං වට්ටති. **සූරකථාපි** නන්දිමිත්තො නාම යොධො සූරෙ අභොසීති අස්සාදවසෙන න වට්ටති. සබෙ අභොසි, ඛයං ගතොති එවමෙවං වට්ටති. **විසිඛාකථාවි** "අසුකා විසිඛා සුනිවිඛා දුනනිවිඛා සූරාසම්මත්තාති අස්සාදවසෙන න වට්ටති. "සබා පස්සන්තා, ඛයං ගතා ඉවෙව වට්ටති. **"කුම්භට්ඨානකථා"**ති: උදකට්ඨානකථා කුම්භට්ඨාන කථා, උදකතිත්ථකථාතිපි වුච්චති, කුම්භදාසිකථා වා සාපි පාසාදිකා

නවත්තුං ගාසිතුං ඡෙකානි අසාදවසෙන න වට්ටති. සඞ්ඛපඤ්ඤානි ආදිනා නයෙනෙව වට්ටති. **"පුඞ්ඛපෙනකථා"**ති: අතීතෙ සුතිකථා, නත්ථ වත්තමානා සුතිකථා සදිසොව විනිච්ඡයො. **"නානත්තකථා"**ති:පුරිමපච්ඡිමකථා විමුත්තා අවසෙසා නානාසභාවා නිරත්ථකකථා. **"ලොකක්ඛායිකා"**ති: අයං ලොකො සෙන නිජ්ඣතො, අසුකෙන නාම නිජ්ඣතො, කාකො සෙතො අඞ්ගතං සෙතත්තා, බලාකා රත්තා ලොහිතස්ස රත්තත්තාති එවමාදිකා ලොකායත විතණ්ඩසල්ලාපකථා. **සමුද්දක්ඛායිකා** නාම කස්මා සමුද්දො, සාගරොා? සගරදෙවෙන ඛතත්තා=සාගරො, ඛතොමෙති හත්ථමුද්දාය සයං නිවෙදිතත්තා සමුද්දොති එවමාදිකා නිරත්ථකා සමුද්දකඛානකථා. **"හවො"**ති: වුඩ්ඩි. **"අභවො"**ති: හානි. ඉතිභවො ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වඞ්ඛා පවත්තනිතා ඨථා ඉතිභවා භවකථා.

" විග්ගාහිකකථාති : විග්ගහකථා, සාරම්භකථා. තත්ථ **"සඞ්ඛාමෙම"**ති:මය්හං වචනං සඞ්ගිතං සිලිඤ්ඨං අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තන්ති අත්ථො. **"අසඞ්ගිතෙනා"**ති: තුය්හං වචනං අසඞ්ගිතං. **"ආචිණ්ණං තෙ විපරාවත්තා"**නති: යං තුය්හං දීඝරත්තාවිචිණ්ණවසෙන සුපපගුණං, තං මය්හං එකාවවනෙනෙව විපරාවත්තං පරිවත්තිත්ථා සිතං. න කිඤ්චානාසිනි අත්ථො. **"ආරොපිතො තෙ වාදෙ"**ති: මයා තව දෙසෙ ආරොපිතො. **"වර වාදපථමාකඞ්ඛා"**ති:දෙසමොහනත්ථං වර විවර, තත්ථ තත්ථ ගරුත්ථා සිකඛාති අත්ථො. **' නිබ්බෙඨෙහිවා සවෙ පඤහා ඝි"**ති: අථස්ස පඤ්හා ඉදානියෙව නිබ්බෙඨෙහිති.

දුතෙයය්කථායං **"ඉධ ගච්ඡ"**ති: ඉතො අසුකං නාම ඨානං ගච්ඡ. **"අමුත්‍රාගච්ඡ"**ති: තතො අසුකං නාම ඨානං ආගච්ඡ. **"ඉදං හර"**ති: ඉතො ඉදං නාම හර. **"අමුත්‍රඉදමාහර"**ති: අසුකඨානතො ඉදං නාම ඉධ ආහර. සංඛෙපතො පන ඉදං දුතෙයය්ං නාම, ඨපෙත්වා පවත්තගඩඞ්ගෙ රත්තනත්තයස්ස උපකාරපටිසංයුත්තව ගිහි සාසනං අඤ්ඤසං න වට්ටති.

"කුහකා"ති ආදිසු තිවිධෙන කුහණවත්ථූනා ලොකං කුහයන්ති විම්හාපයන්තීති=**කුහකා.** ලාභසක්කාරත්ථිකා හුත්වා ලපන්ති=**ලපකා.** නිමිත්තං සිලමෙතෙසන්ති=**නෙමිත්තිකා.** නිපෙපසො සිලමෙතෙසන්ති=**නිප්පෙසිකා.** ලාභෙන ලාභං නිජ්ජිංසන්ති මග්ගන්ති පරියෙසන්ත්ති=**ලාභෙන ලාභං නිජ්ජිංසිකාරෝ. "කුහණා ලපනා නෙමිත්තිකනා නිප්පෙසිකනා ලාභෙනලාභං නිජ්ජිංසනා"**ති. එතාහි සමන්නාගතානං පුග්ගලානමෙතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරෙන පනෙතා කුහණාදිකා විසුද්ධිමග්ගෙ සීලනිද්දෙසෙයෙව පාලිව අඤකථව ආහරිත්වා පකාසිතාති.

එතාවතා මඤ්ඣිමසීලං
නිට්ඨිතං හොති.

ඉතො පරං මහාසිලං හොති. **"අඛා"**තිනි: හත්ථපාදදිසු යෙන කෙනචි එවරූපෙන අඛෙන සම්පාගතො දීඝායු යසවා හොතීති ආදිනයපවත්තං අඛසත්තං. **"නිම්මිනන්ත"**නිනි: නිම්මිනන්තං. පණ්ඩුරාජා[1] කිර තිස්සො මුත්තායො මුඛියං කත්වා නෙමිත්තිකං පුච්ඡි: කිං මෙ හත්ථෙති? සො ඉතො චිතො ච විලොකෙසි; තස්මිං සමයෙ ඝරගොළිකාය මක්ඛිකා ගයහත්ථෙ මුත්තා. සො මුත්තානි ආහ. පුන කතිහි? පුඬෝ කුක්කුටස්ස නිඛිත්තුං වස්සනත්ථස්ස සද්දං සුත්වා තිස්සොනි ආහ. එවං තං තං ආදිසිතුං නිමිත්තමනුයුත්තා විහරන්ති. **"උප්පාද"**නිනි: අසනිපාතාදීනං මහන්තානං උප්පාදං, තං හි දිස්වා ඉදං භවිස්සති, එතං භවිස්සතීති ආදිසන්ති. **"සුපිණක"**නිනි: යො පුබ්බණ්හසමයං සුපිණං පස්සති, එවං විපාකො හොති, යො ඉදං නාම පස්සති, තස්ස ඉදං නාම හොතීති ආදිනා නයෙන සුපිණකං අනුයුත්තා විහරන්ති. **"ලක්ඛණ"**නිනි: ඉම්නා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතො රාජා හොති, ඉම්නා උපරාජාති ආදිකං. **"මූසිකවත්තන"**නිනි: උන්දුරඛාසිතං. නෙනාපි හි අහනෙ වා අනහනෙ වා වත්තෙ ඉතො පඨාය එවං ත්‍යෝ ඉදං නාම හොතීති ආදිසන්ති. **"අග්ගිහෝම"**නිනි: එවරූපෙන දාරුඅග්ගිනා එවං හුතෙ ඉදං නාම හොති"නි එවං අග්ගිපූජනං. **දබ්බිහොමාදීනි** අග්ගිහොමානෙව, එව රූපාය දබ්බියා එදිසෙහි ථුසාදිහි හුතෙ ඉදං නාම හොතීති, එවං පවත්තනිවසෙන පන විසුං වුත්තානි. තත්ථ **"කණ්ණ"**නි: කුණ්ඩකො. **"නඞ්ගුල"**නි: සාලිආදීනඤෙව නිණ්ඨානීනඤ තණ්ඩුලා. **"සප්පී"**නි: ගොසප්පි ආදිකං. **"තෙල"**නිනි: තිලතෙලාදිකං. සාසපාදීනි පන මුඛෙන ගහෙත්වා අග්ගිමහි පක්ඛිපනං, විජ්ජං පරිජප්පිත්වා ජුහණං වා **මුඛහොමං.** දක්ඛිණජාතුලොහිතාදීහි ජුහණං **ලොහිතහොමං. "අඛඤ්ඤ"**නි: පුබ්බෙ අඛමෙව දිස්වා ව්‍යාකරණවසෙන අඛං වුත්තං, ඉධ අඛුළඤ්ච දිස්වා විජ්ජං පරිජප්පිත්වා අයං කුලූපතෙත්‍ය වා නො වා, සිරිසම්පත්තිං වා නො වාති ආදිව්‍යාකරණවසෙන අඛඤ්ඤ විජ්ජා වුත්තා. **"වත්ථුවිජ්ජා"**නි: ඝරවත්ථු ආරාමවත්ථාදීනං ගුණදොස සල්ලක්ඛණවිජ්ජා, මත්තිකාදිවිසෙසං දිස්වාපි හි විජ්ජං පරිජප්පිත්වා ගෙඤ්ඤ පඨවියං නිංඝරතනමත්තෙ ආකාසෙ ච අසීතිරතනමත්තෙ පදෙසෙ ගුණදොසං පස්සන්ති. **"ඛත්තවිජ්ජා"**නි: අඛොඛය්‍යමාසුරක්ඛාදීනිති සත්ථං. **"සිවවිජ්ජා"**නි: සුසානෙ පරිවජ්ජිත්වා සන්තිකරණවිජ්ජා; සිඟාලරුතවිජ්ජානිපි වදන්ති. **"භූතවිජ්ජා"**නි: භූතවෙජ්ජමන්තා. **"භූරිවිජ්ජා"**නි: භූරිඤරෙ වසන්තෙන උග්ගහෙතබ්බමන්තා. **"අහි විජ්ජා"**නි: සපදඛතිකිච්ඡනවිජ්ජා වෙව සපවිසාඉනවිජ්ජා ච. **"විස විජ්ජා"**නි: යාය පුරාණවිසං වා රක්ඛති, නවවිසං වා කරොති, විස තන්තමෙව වා. **"විච්ඡිකවිජ්ජා"**නි: විච්ඡිකදඛතිකිච්ඡනවිජ්ජා. **"මූසික විජ්ජා**යපි එසෙව නයො. **"සකුණවිජ්ජා"**නි: සපක්ඛකඅපක්ඛක[2] දිපද

1. සී. III "පඤ්ඤරාජා" 2. සී. III. සපක්ඛක දිපද චතුපදනං.

චතුපඤ්චකනයරූපාදිවසෙන සකුණසඤ්ඤං. **"වායසවිජ්ජා"**ති: කාකරුතසඤ්ඤං, තං විසුඤ්ඤෙව සත්ථං, තසමා විසුං වුත්තං. **"පක්ඛපඤ්ඣානා"**නති: පරිපාකගතවිඤ්ඤා, ඉදානි අයං එත්තකං ජීවිස්සති, අයං එත්තකානති එවං පවත්තං අරිඤ්ඤං සඤ්ඤානති අත්ථො. **"සරපරිත්තානා"**නති: සරරක්ඛණං, යථා අත්තනො උපරි න ආගච්ඡති එවං කරණවිජ්ජා. **"මිගපක්ඛ"**නති. ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකං, සබ්බසකුණචතුපඤ්චකනයරූපසඤ්ඤාවසෙන වුත්තං.

මණිලක්ඛණාදීසු එවරූපො මණී පසත්ථො, එවරූපො අපසත්ථො, සාමිනො ආරොග්‍යඉස්සරියාදීනං හෙතු හොති, න හොතීති එවං වණ්ණසණ්ඨානගුණාදිවසෙන මණිආදීනං ලක්ඛණං අනුයුත්තා විභරන්තීති අත්ථො. තත්ථ **"ආවුධ"**නති: යංකිඤ්චි අසිආදිනි අවසෙසං. **ඉත්ථිලක්ඛණාදී**නිපි යමහි කුලෙ තෙ ඉත්ථිපුරිසාදයො වසන්ති, තස්ස වුඩ්ඪිහානිවසෙනෙව වෙදිතබ්බානි. **අජලක්ඛණාදී**සු පන එව රූපානං අජාදීනං මංසං ඛාදිතබ්බං, එවරූපානං න ඛාදිතබ්බන්ති. අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො. අපි චෙත්ථ **ගොධාලක්ඛණෙ** චිත්ත කම්මපිලන්ධනාදිසුපි එවරූපාය ගොධාය සති ඉදං නාම හොතීති අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො. ඉදමෙත්ථ වත්ථු:-එකස්මිං කිර විහාරෙ චිත්තකම්මෙ ගොධං අඤ්ඤං ධම්මානං අභාවතො, තතො පඨාය නික්කුන්තං මහාවිහාරද්වෙ ජාතො, එකො ආගන්තුකභික්ඛු තං දිස්වා මඤ්ඤෙසි. තතො පඨාය විවාදෙ මන්දීභූතොති. **කණ්ණිකාලක්ඛණං** පිලන්ධන කණ්ණිකායපි ගෙහකණ්ණිකායපි වසෙන වෙදිතබ්බං. **කප්පලක්ඛණං** ගොධාලක්ඛණසදිසමෙව. **මිගලක්ඛණං** සබ්බසඞ්ගාහිකං සබ්බචතුපඤ්චකනයලක්ඛණවසෙන වුත්තං.

"රඤ්ඤං නිය්‍යානංභවිස්සති"ති: අසුකදිවසෙ අසුකනක්ඛත්තෙන අසුකස්ස නාම රඤ්ඤො නිග්ගමනං භවිස්සතීති එවං රාජූනං පවාසගමනං ව්‍යාකරොති. එස නයො සබ්බත්ථ. කෙවලං පනෙත්ථ **"අනිය්‍යාන"**නති: විපවුත්ථානං පුන ආගමනං. **"අඛණනරානං රඤ්ඤං උපයානං භවිස්සති, බාකිරානං රඤ්ඤං අපයාන"**නති: අනෙකා නගරෙ අම්හාකං රාජා පවිට්ඨොති, බහිරාජූනං උපසඞ්කමිස්සති තතො තස්ස පටික්කමනං භවිස්සතීති එවං රඤ්ඤො උපයානාපයානං ව්‍යාකරොති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **ජයපරාජයා** පාකටා යෙව.

වඤ්ඣගබ්භාදයො අසුකදිවසෙ රාහු චන්දං ගහෙස්සතීති ව්‍යාකරණවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. අපි ච, නක්ඛත්තස්ස අඞ්ගාරකාදිගහසමායොගොපි **නක්ඛත්තගබ්භාහොයෙව. "උක්කාපාතො"**ති: ආකාසතො උක්කානං පතනං. **"දිසාඩාහො"**ති: දිසාකාලුසියං, අග්ගිසිඛධූමසිඛාහි ආකුලභාවොවිය. **"දෙවදුන්දුභී"**ති: සුක්කවලාහකගජ්ජනං;

"උග්ගමන"න්ති: උදයනං. **"ඔගමන"**න්ති: අත්ථඔගමනං. **"සඞ්කිලෙසො"**න්ති: අවිසුද්ධතා. **"වොදන"**න්ති: විසුද්ධතා. **"එවං විපාකො"**ති: ලොකස්ස එවං විධො සුඛදුක්ඛාවහො.

"සුඛදුක්ඛිකා"නි: දෙවස්ස සම්මා ධාරානුප්පවෙච්ඡනං. **"දුබ්බුට්ඨිකා"**ති: අවග්ගහො, වස්සවිබන්ධොති වුත්තං හොති. **"මුද්දූ"**නි: හත්ථමුද්දූ ගණනා වුච්චති. **"ගණනා"**නි: අවිජ්ජාසඞ්ඛාගණනා. **"සඞ්ඛාන"**න්ති: සඞ්කලන පටුපාදනාදිවසෙන පිණ්ඩගණනා, යස්ස සා පගුණා හොති, සො රුක්ඛම්පි දිස්වා "එත්තකානි එත්ථ පණ්ණානී"ති ජානාති. **"කාවෙත්‍යන්ති, වත්තනාරෙමේ යිකඛවෙ කවි, චින්තාකවි, සුනකවි, අත්ථකවි, පටිභාණකවි"**ති, ඉමෙසං චතුන්නං භාවිතං අත්තනෝ චින්තාවසෙන වා, "වෙස්සන්තරෝ නාම රාජා අහොසී"ති ආදීනි සුත්වා සුතවසෙන වා, ඉමස්ස අයං අත්ථො, එවංභාගං යොජෙස්සාමීති එවං අත්ථවසෙන වා, කිච්ඡෙව දිස්වා තපපටිභාගං කරිස්සාමීති එවං ඣානුප්පත්තිකපටිභාණවසෙන වා ජීවිකත්ථාය කම්මකරණං. **ලොකායන**ං වුත්තමෙව.

ආවාහණං නාම ඉමස්ස දාරකස්ස අසුකකුලතො අසුකනක්ඛත්තෙන දාරිකං ආනෙථාති ආවාහකරණං. **"විවාහණ"**න්ති: ඉමං දාරිකං අසුකස්ස නාම දාරකස්ස අසුකනක්ඛත්තෙන දෙථ, එවමස්ස වුඩ්ඪිභවිස්සතීති විවාහකරණං. **"සංවදන"**න්ති: සංවදනං නාම "අජ්ජ නක්ඛත්තං සුන්දරං අජ්ජේව සම්ගහා හොථ, ඉති වො වියොගො න භවිස්සතීති එවං සම්ගහකරණං. **විවදනං** නාම සචෙ විසුජ්ජිතුකාමත්ථ, අජ්ජේව විසුජ්ජථ, ඉති වො පුන සම්පයොගො න භවිස්සතීති, එවං වියොගකරණං. **"සංකිරණ"**න්ති: "තුම්හෙහි උබ්බාරං වා ඉණං වා දිනනං ධනං අජ්ජ සඞ්කඩ්ඪථ, අජ්ජ සඞ්කඩ්ඪිතං හි ථාවරං හොතීති, එවං ධනපිණ්ඩාපනං. **"විකිරණ"**න්ති: සචෙ ආයොගඋබ්බාරාදිවසෙන ධනං පයොජිතුකාමත්ථ, අජ්ජ පයොජිතං දිගුණං චතුගුණං හොතී"ති එවං ධනපයොජාපනං. **"සුභගකරණ"**න්ති: පියමනාපකරණං, සස්සිරිකකරණං වා. **දුභගකරණං** තබ්බිපරීතං. **"විරූඪගබ්භකරණ"**න්ති: විරූඪස්ස විනස්සමානස්ස ගබ්භස්ස කරණං, පුන අවිනාසාය ඔසධදානන්ති අත්ථො. ගබ්භො හි වාතෙන පාණකෙහි කම්මුනාති තිහි කාරණෙහි විනස්සති. තත්ථ වාතෙන විනස්සනෙ නිගාධනීයං සීතලං හෙඤ්ජං දෙති. පාණකෙහි නස්සනෙ පාණකානං පටිකම්මං කරොති. කම්මුනා නස්සනෙ පන බුඩ්ඪාපි පටිබාහිතුං න සක්කොනති. **"ජීවහාරිපඛ්ඛන"**න්ති: මනෙන ජීවිතාය ඵඞ්කරණං. **"හණ්ඩියංහණන"**න්ති: මුඛබන්ධනමනෙන ඝටං හණ්ඩනං වා ලෙතුං න සක්කොනති එවං ඵඞ්කරණං. **"හත්ථායුජ්පන"**න්ති: හත්ථානං පරිවත්තනත්ථං මන්තජ්පනං. තස්මිං කිර මනෙ සත්තපදන්තරෙ ඨත්වා ජප්පිතෙ ඉතරො හත්ථෙ පරිවත්තෙත්වා ඛිපති. **"කණණජ්පන"**න්ති: කණෙණහි සද්දං අසවණත්ථාය විජ්ජාජ්පනං. තං කිර ජප්පිත්වා විනිවජ්

ඨානෙ යං ඉච්ඡති, තංහණති. පච්චත්ථිකො තං න සුණාති, තතො පරිවචනං සමපාදෙතුං න සක්කොනති;**"ආදාසපඤ්හා"**නති:ආදාසෙ දෙවතා ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. **"කුමාරිකාපඤ්හා"**නති: කුමාරිකාය සරීරෙ දෙවතං ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. **"දෙවපඤ්හා"**නති: දෙව දූසියා සරීරෙ දෙවතං ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. **"ආදිච්චුපඨානා"**නති: ජීවිකත්ථාය ආදිච්චපාරිචරියා. **"මහතුපඨානනති** තථෙව මහාබ්‍රහ්ම පාරිචරියා. **"අඛ්ගුජ්ජලන"**නති: මනෙත්තන මුඛතො අග්ගි ජාලානීහරණං. **"සිරවහාසන"**නති: එඟි සිරි මත්ථං සිරෙ පතිඨාහීති එවං සිරෙන සිරියා අවහාසනං.

"සන්නිකම්ම"නති: දෙවඨානං ගන්ත්වා සචෙ මෙ ඉදං නාම සම්පජ්ඣති, තුම්හාකං ඉම්නා ච ඉම්නා ච උපහාරං කරිස්සාමීති සම්ඵ කාලෙ කත්තබ්බං සන්නිපච්ඡාවකම්මං. තසම්ං පන සම්ඵෙ තස්ස කරණං **පණ්ඩිකම්මං** නාම. **"හුරිකම්ම"**නති: හුරිසරෙ[1] වසිත්වා ගණ්හනත්තස්ස පයොගකරණං. **"වඤ්ඣකම්මං වොඤ්ඣකම්ම"**නති: එත්ථ වඤ්ඣොති පුරිසො, වොඤ්ඣොති පණ්ඩකො, ඉති වොඤ්ඣස්ස වඤ්ඣ කරණං වඤ්ඣකම්මං, වඤ්ඣස්ස වොඤ්ඣකරණං වොඤ්ඣකම්මං, තං පන කරොනෙන්තා අවීචිඤ්ඣිකභාවමත්තං පාපෙති, න ලිඞ්ගං අන්තරධා පෙතුං සක්කොනති. **"වත්ථුකම්ම"**නති අකටවත්ථුම්හි ගෙහපතිඨාපනං. **"වත්ථුපරිකිරණ"**නති: "ඉදච්දව ආහරථා"ති වත්ථා තත්ථ තත්ථ ඔලි කම්මකරණං**"ආවමන"**නති උදකෙන මුඛසුඞ්භාරණ.**'නහාපන'**නති: අඤ්ඤදඤ්ඤ නහාපනං. **'ඡුභණ'**නති: තෙසං අත්ථාය අඤ්ඤිත්ථිගණං. **'වමන'**නති: යොගං දත්වා වමනකරණං **විරෙවණෙපි** එසෙව නයො **"උඩ්ඩවිරෙවණ"**නති: උඞ්ඩං දෙසනං නීහරණං. **'සීසවිරෙවණ'**නති: සිරොවිරෙවණං. **'කණණතෙල'**නති: කණණසූනං වඩ්ඪනත්ථං වා වණ හරණත්ථං වා හෙසජ්ජතෙලපචනං. **"නෙත්තතපපන"**නති: අක්ඛි තපපනතෙලං. **'නත්ථුකම්ම'**නති: තෙලං යොජෙත්වා නත්ථුකරණං. **'අජන'**නති: වෙ වා තීණි වා පටලානි නීහරණසමත්ථං ඛාරජනං. **'පච්චජන'**නති: භාවනීයසිතලහෙසජ්ජජනං. **"ඛාලාකිය"**නති: සලාකවෙජ්ජකම්මං. **"සල්ලකත්තිය"**නති: සල්ලකත්තවෙජ්ජකම්මං. **දූරතෝකිච්ඡා** වුච්චති කොමාරභච්චවෙජ්ජකම්මං. **"මූලතෙසජ්ජානං අනුප්පදානං"**නති: ඉම්නා කායතිකිච්ඡං දසෙති. **"ඔසධීනං පටි මොකෙඛා"**නති: ඛාරාදීනි දත්වා තදත්තුරූපෙ ඛණෙ ගතෙ තෙසං අපනයනං.

එත්තාවතා මහාසීලං නිද්දිට්ඨං හොති.

---

1. සී. II, "හුම්මරෙ."

එවං බ්‍රහ්මදත්තෙන වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිවසෙන තිවිධං සීලං විත්ථාරෙත්වා ඉදානි භික්ඛූසංඝෙන වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිවසෙන **"අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙපි ච ධම්මා ගම්භීරා දුද්දසා"**ති ආදිනා නයෙන සුඤ්ඤතාපකාසනං ආරභි. තත්ථ **"ධම්මා"**ති: ගුණෙ දෙසනායං පරියත්තියං නිස්සත්තෙතති එවමාදිසු ධම්මසද්දෙ වත්තති.

"න හි ධම්මෙ අධම්මෙ ච උභො සමවිපාකිනො,
අධම්මෙ නිරයං නෙති ධම්මෙ පාපෙති සුග්ගති"නති

ආදිසු හි ගුණෙ ධම්මසද්දෙ. "ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි ආදි කල්‍යාණන්ති" ආදිසු දෙසනායං. "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති සුත්තං ගෙය්‍යන්ති ආදිසු පරියත්තියං, "තඤ්ච ඛො පන සමග්ගෙ ධම්මා හොන්ති ඛන්ධා හොන්ති"ති ආදිසු නිස්සත්තෙ, ඉධ පන ගුණෙ වත්තති. තස්මා "අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙපි ච තථාගතස්ස ගුණා"ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **'ගම්භීරා'**ති: මහාසමුද්දෙ විය මනස තුණ්ඩසූචියා අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා අඤ්ඤෙසං ඤාණෙන අලබ්භනෙය්‍ය පතිට්ඨා. ගම්භීරත්තායෙව **දුද්දසා.** දුද්දසත්තායෙව ච **දුරනුබොධා.** නිබ්බුතසබ්බපරිළාහත්තා **සන්තා.** සන්තාරම්මණෙසු පවත්තනතොපි සන්තා. අභිඤ්ඤාකරණෙන **පණීතා.** සාදුරසභොජනං විය. උත්තමඤාණවිසයත්තා න තක්කෙන අවචරිතබ්බාති=අතක්කා වචරා. **නිපුණා** සණ්හසුඛුමසභාවත්තා. බාලානං අවිසයතො **පණ්ඩිතෙහියෙව** වෙදිතබ්බාති=**පණ්ඩිතවෙදනීයා. "යෙ තථාගතො** සයං අභිඤ්ඤා **සච්ඡි කත්වා පවෙදෙන්ති"**ති: "යෙ ධම්මෙ තථාගතො අනඤ්ඤෙය්‍යෙ ඤත්වා සයමෙව අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන පවෙච්ඡං කත්වා පවෙදෙති දීපෙති ජනෙති පකාසෙති. **"යෙ"**ති: යෙහි ගුණ ධම්මෙහි. **"සථාහුවව"**න්ති: යථාභූතං. **වණ්ණං සම්මා වදමානා වදෙය්‍යුං"**න්ති: තථාගතස්ස වණ්ණං වත්තුකාමා සම්මා වදෙය්‍යුං, අඤ්ඤෙපි වත්තුං සක්කුණෙය්‍යුන්ති අත්ථො. කතමෙ පන තෙ ධම්මා භගවතා එවං පොථිතාති? සබ්බඤ්ඤුඤාණං. යදි එවං කස්මා පුථුජ්ජනාදිවසෙ කතොනි? පුථුජ්ජනසමපයොගතා චෙව පුථුජ්ජාරම්මණතො ච. තං හි චතූසු ඤාණසම්පයුත්තමහාකිරියචිත්තෙසු ලබ්භති, න වස්ස කොචි ධම්මො ආරම්මණං නාම න හොති. යථාහ:-"අත්ථිතං සබ්බං ජානාතීති=සබ්බඤ්ඤුඤාණං. තත්ථ ආවරණං නත්ථීති=අනාවරණඤාණන්ති" ආදි. ඉති පුථුජ්ජනසමපයොගතො පුනපපුන උපපත්තිවසෙන පුථුජ්ජාරම්මණතො ච පුථුජ්ජනාදිවසෙ කතොනි. **"අඤ්ඤෙසඤ්ච"**නි: ඉදං පනෙත්ථ වත්තබ්බාපනවචනං, අඤ්ඤෙ වා න පාණාතිපාතා වෙරමණිආදයො ගම්භීරා න උත්තානාති එවං සබ්බපදෙහි යොජෙතබ්බං. සාවකපාරමීඤාණං හි ගම්භීරං, තත්ථවවත්ථානං නත්ථි. පච්චෙකබුද්ධඤාණං පන තතො ගම්භීරතරන්ති. තත්ථපි

වවත්ථානං නත්ථි. සබ්බසඞ්ඛතලක්ඛණං පන තතොපි ගම්භීරතරන්ති, ඉතො පනාසඞ්ඛං ගම්භීරතරං නත්ථි. තස්මා ගම්භීරොවායං වවත්ථානං ලභති. තථා දුද්දසාව දුරනුබොධාචාති සබ්බං වෙදිතබ්බං.

"කතමෙ ච තෙ භික්ඛවෙ"ති: අයං පන තෙසං ධම්මානං කථෙතුකම්යතාපුච්ඡා. **සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා**ති ආදිසු පුච්ඡායඤ්ච විස්සජ්ජනඤ්ච. කස්මා පනෙතං එවමාරබ්ධන්ති චෙ? බුද්ධානං හි චත්තාරි ඤාණානි පඨමා ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඝනං අනුපවිසති, බුද්ඝනස්ස මහන්තභාවො පඤ්ඤායති; දෙසනා ගම්භීරා හොති තිලක්ඛණහතා සුඤ්ඤතා පටිසංයුත්තා. කතමානි චත්තාරි? විනයපණ්ණත්තති, භුම්මන්තරං, පච්චයාකාරං, සමයන්තරන්ති. කස්මා? "ඉදං ලහුකං, ඉදං ගරුකං, ඉදං සතෙකිච්ඡං, ඉදං අතෙකිච්ඡං, අයං ආපත්ති, අයං අනාපත්ති, අයං ආපත්ති ජෙට්ඨගාමිනී, අයං වුට්ඨානගාමිනී, අයං දෙසනාගාමිනී, අයං ලොකවජ්ජං, අයං පණ්ණත්තිවජ්ජා, ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං ඉදං පඤ්ඤපෙතබ්බ"න්ති යං එවං ඔතිණ්ණං වත්ථුස්මිං සික්ඛාපදපඤ්ඤපනං නාම, තත්ථ අඤ්ඤසං ඨාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤසං, තථාගතස්සෙව විසයො. ඉති විනයපණ්ණත්තිං පඨමා බුද්ධානං ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඝනං අනුපවිසති-පෙ-සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා"ති. තථා "ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා නාම,-පෙ-අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො නාම, පඤ්චක්ඛන්ධා නාම, ආයතනානි නාම, අට්ඨාරස ධාතුයො නාම, චත්තාරි අරියසච්චානි නාම, බාවීසතින්ද්‍රියානි නාම, නව හෙතු නාම, චත්තාරො ආහාරා නාම, සත්ත ඵස්සා නාම, සත්ත වෙදනා නාම, සත්ත සඤ්ඤා නාම, සත්ත චෙතනා නාම, සත්ත චිත්තානි නාම, එතෙසු එත්තකා ධාම්මාවචරධම්මා නාම, එත්තකා රූපාවචර අරූපාවචරපරියාපන්නධම්මා නාම, එත්තකා ලොකිය ධම්මා නාම, එත්තකා ලොකුත්තරධම්මා නාමා"ති චතුවීසති සමන්ත පට්ඨානං අනන්තනයං අනිධම්මපිටකං විභජිත්වා විභජිත්වා කථෙතුං අඤ්ඤසං ඨාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤසං, තථා ගතස්සෙව විසයො. ඉති භුම්මන්තරපරිච්ඡෙදං පඨමා බුද්ධානං ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඝනං අනුපවිසති,-පෙ-සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා"නි. තථා "යා අයං අවිජ්ජා සංඛාරානං නවහාකාරෙහි පච්චයො හොති, උපපාදෙ හුත්වා පච්චයො හොති, පවත්තං හුත්වා-පෙ-නිමිත්තං-ආයූහණං-සංයොගො-පළිබොධො-සමුදයො-හෙතු-පච්චයො හුත්වා පච්චයො හොති; තථා සංඛාරාදයො විඤ්ඤාණද්‍යිනං. යථාහ:-"කථං පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං? අවිජ්ජා සංඛාරානං උපපාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච නිමිත්තට්ඨිති ච ආයූහණට්ඨිති ච සංයොගට්ඨිති ච පළිබොධට්ඨිති ච සමුදයට්ඨිති ච හෙතුට්ඨිති ච පච්චයට්ඨිති ච ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජා පච්චයො, සංඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා. ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති, පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා

ධම්මඤ්ඤාණං. අතීතම්පි අඛානං-අනාගතම්පි අඛානං අවිජ්ජා සංඛාරානං-පෙ-ජාති ජරාමරණස්ස-පෙ-පච්චයඤ්ඤාණං ව, ඉමෙහි තව භාකාරෙහි ජාති පච්චයෝ, ජරාමරණං පච්චයසමුප්පන්නං, උභෝ පෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති, පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිති ඤාණ"නති එවම්මං භස්ස භස්ස ධම්මස්ස භථා තථා පච්චය භාවෙන පවත්තං තිඅඛං තිසන්ධිං චතුසඞ්ඛෙපං ඕසනාකාරං පටිච්ච සමුප්පාදං විභජිත්වා විභජිත්වා කථෙතුං අඤ්ඤසං ථාමෝ වා බලං වා නත්ථි, අවිසයෝ එස අඤ්ඤසං, භථාගතස්සෙව විසයෝ, ඉති පච්චයාකාරං පත්වා බුඛානං ගම්භීතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති-පෙ-පටිසංයුත්තා"නි. තථා "එත්තාවතා ජාතා සඤ්ඤාභවාදා නාම, එත්තාවතා එකච්චසස්සභවාදා, එත්තාවතා අන්තානන්තිකා, එත්තාවතා අමරාවික්ඛෙපිකා, වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා, සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා, සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බාණවාදා නාම, යෙ ඉදං නිස්සාය ඉදං ගණ්හිස්සන්ති"නි වාසඞ්ඛිදිට්ඨගතානි භින්දිත්වා නිග්ගුඛං කත්වා සාථෙතුං අඤ්ඤසං ථාමෝ වා බලං වා නත්ථි, අවිසයෝ එස අඤ්ඤසං. තථාගතස්සෙව විසයෝ ඉති සමයන්තරං පත්වා බුඛානං ගම්භීතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති, බුඛඤාණස්ස මහන්තභාවෝ පඤ්ඤායති, දෙසනා ගම්භීරා හොති තිලක්ඛණහතා. සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා"නි. ඉමස්මිං පන ඨානෙ සමයන්තරං ලභති. තස්මා සබ්බසුඤ්ඤතඤාණස්ස මහන්තභාවදස්සනත්ථං දෙසනාය ච සුඤ්ඤතාපඨාපනත්ථඤ්ච[1] සමයන්තරං අනුපවිසනෙනා ධම්මරාජා **"සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහමණා"**නි එවං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං ආරභි.

තත්ථ **'සන්ති'**නි: අත්ථි සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති. **"භික්ඛවෙ"**නි: ආලපනවචනං. **'එකෙ'**නි: එකච්චෙව. **"සමණබ්‍රාහමණා"**නි: පරිබ්බාජූපගතභාවෙන සමණා ජාතියා බ්‍රාහමණා, ලොකෙන වා සමණාති ච බ්‍රාහමණාති ච එවං සම්මතා. පුබ්බන්තං ඨපෙත්වා විඨපෙත්වා ගණ්හන්තීති=පුබ්බන්තනථපථිකා. පුබ්බන්තඨපෙතා වා එතෙසං අත්ථීති පුබ්බන්තඨපථිකා. තත්ථ **'අනෙතා'**නි: අයං සද්දෝ අනන්තඅභිධානාදිරමරි ඝාදුලාමකපරභාගකොඨාසෙසු දිස්සති. "අනන්තපූරෝ උදරපූරෝ"නි ආදිසු හි අනෙත අන්තසද්දෝ. "වරන්නි එඛෙ පරිවාරජ්ජනා අනෙතා අසුඛා බනි සොහම්නා"නි ආදිසු අභිධානෙ. "කායඛන්ධානස්ස අනෙතා ජීරති දසා, හරිහන්තං වා පස්සන්තා වා සෙලන්තා වා"නි ආදිසු මරියාදෙ. "අන්තමිදං භික්ඛවෙ ජීවිකාන"නන්ති ආදිසු ලාමකෙ. "එසෙවන්තෝ දුක්ඛස්සා"නි ආදිසු පරභාගෙ. සබ්බපච්චයසංඛයෝ හි දුක්ඛස්ස පරභාගෝ කොටිතිපි වුච්චති. "සක්කායෝ ඛෝ ආවුසෝ එකෝ අන්තෝ"නි ආදිසු කොඨාසෙ වත්තති. සඛායං ඉධාපි

1. සී. I & II. පඨාසභාවත්ථං.

කොඨාසෙ වත්තති. **කපප**සද්දෙපි "නිඨතු හනෙත භගවා කපපං" අත්‍ථි කපෙපා නිපජ්ජිතු. කපපනතෙන අකපපසන්තං සංසිබ්බිතං හොතීති එවං ආයුකපපලෙසකපපවිනයකපපාදිසු සම්බහුලෙසු අත්‍ථෙසු වත්තති. ඉධ තණ්හාදිට්ඨිසු වත්තතීති වෙදිතබ්බා. වුත්තම්පි චෙතං:- "කපපාති උද්ඣනතො වෙ කපපා තණ්හාකපෙපා ව දිට්ඨි කපෙපා" චාති. තසමා තණ්හාදිභිවසෙන අතීතං ඛන්ධකොඨාසං කපෙපන්තා විකපෙපන්තා[1] සීතාති=පුබබන්තකපිකාති එවමෙත්‍ථ අත්‍ථො දට්ඨබ්බා. තෙසං එවං පුබබන්තං කපෙපන්තා සීතානං පුනපපුන උපපජ්ජනවසෙන පුබබන්තමෙව අනුගතා දිට්ඨි=පුබබන්තානු දිට්ඨිනො. තෙ එවං දිට්ඨිනො තං පුබබන්තං ආරබ්භ ආගම්ම පරිච්ච අඤ්ඤමපි ජනං දිට්ඨිගතිකං කරොන්තා අනෙකවිහිතානි අධිවුත්ති පදානි අභිවදන්ති අඨාදසහි වත්ථූහි. තත්‍ථ **"අනෙකවිහිතානි"**ති: අනෙකවිධානි **"අධිවුත්තිපදානි"**ති: අධිවචනපදානි. අථ වා භූත මත්‍ථං අභිභවිත්වා යථාසභාවතො අගහෙත්වා වත්තනතො අධිවුත්ති යොති දිට්ඨියො වුච්චන්ති. අධිවුත්තීනං පදානි=අධිවුත්තිපදානි. දිට්ඨිපදානි වචනානීති අත්‍ථො. **"අට්ඨාදසහි වත්ථූහි"**ති: අට්ඨාදසහි කාරණෙහි.

ඉදානි යෙහි අට්ඨාදසහි වත්ථූහි අභිවදන්ති, තෙසං සකෙතුනම්‍ය තාය පුච්ඡාය **"නෙව හොනෙතා"**ති ආදිනා නයෙන පුච්ඡිත්වා තානි වත්ථූනි විභජිත්වා දස්සෙතුං **"සන්ති හිකච්චෙ"**ති ආදිමාහ.

තත්‍ථ වදන්ති එතෙනාති=වාදෙ, දිට්ඨිගතසෙසතං අධිවචනං. සස්සතො වාදෙ එතෙසන්ති=**සස්සතවාදා,** සස්සතදිට්ඨිනොති අත්‍ථො. එතෙනෙව නයෙන ඉතො පරෙසම්පි එවරූපානං පදානං අත්‍ථො වෙදිතබ්බා. **"සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච"**ති: රූපාදිසු අඤ්ඤතරං අත්තානි ව ලොකොනි ව ගහෙත්වා තං **සස්සතං** අමරං නිච්චං ධුවං **පඤ්ඤපෙන්ති.** යථාහ "රූපං අත්තා වෙව ලොකො ච සස්ස තොච්චාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති; වෙදනං-පෙ-සඤ්ඤං- සංඛාරෙ- විඤ්ඤාණං අත්තා වෙව ලොකො ච සස්සතො චාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති"ති.

"ආතාපපමනඤ්ඤා"ති ආදිසු විරියං කිලෙසානං ආතාපන වසෙන ආතපපන්ති වුත්තං තදෙව පදහනවසෙන **පධානං.** පුනපපුන පයුත්තවසෙන **අනුයොගො.** ඉති එතං තිපපභෙදං විරියං **අනඤ්ඤා** ආගම්ම, පටිච්චාති අත්‍ථො. **අපපමාදෙ** වුච්චති සතියා අවිපප වාසො. **"සම්මාමනසිකාරෙ"**ති: උපායමනසිකාරෙ පථමනසි කාරෙ, අත්‍ථතො ඤාණන්ති වුත්තං හොති. යස්මිං හි මනසිකාරෙ සීතස්ස පුබෙබනිවාසඤාණං ඉජ්ඣති, අයං ඉමස්මිං ඨානෙ මනසිකා රොති අධිපෙතො. තසමා විරියඤ්ච සතිඤ්ච ඤාණඤ්ච ආගම්මාති අය

1. සී. I.& II. පකපෙපන්ති.

මෙහි සංඛෙපො.[1] **''තථාරූපෙ''**නති: තථාජාතිකං. **''වෙතසො සමාධි''**නති: චිත්තසමාධිං. **''පූසති''**නි: විඳති පටිලභති. **''යථා සමාහිතෙ චිත්තෙ''**නි: යෙන සමාධිනා සම්මා ආහිතෙ සුඨපිතෙ චිත්තමහි. **''අනෙකවිහිතං** පුබ්බෙනිවාසනති ආදිනං අත්ථො විසුඞ්ඛ මඤ්ඤ වුත්තොා. **''ඉති** එවමාහාති : එවං ඛ්‍යානානුභාවසම්පන්නො හුත්වා දිඝනිකො එවං වදති. **''වඤ්ඣා''**නි: වඤ්ඣපසුවඤ්ඣතාලා දයො විය අථලො, කඤ්ඤවි අජානතොති අත්ථො. එතෙන අත්තානි ච ලොකොනි ච ගහිතානං ඛ්‍යානාදීනං රූපාදිජානනභාවං පටික්ඛිපති. පබ්බතකූටං විය සිතොනි=**''කූටට්ඨො; එසිකට්ඨායිසිතො''**නි: එසි ඛත්ථාසී විය හුත්වා සිතොනි=එසිකට්ඨායිසිතො; යථා සුනිඛාතො එසිකාත්ථම්භො නිච්චලො තිට්ඨති, එවං සිතොති අත්ථො. උභයෙනාපි ලොකස්ස විනාසභාවං දීපෙති. කෙචි පන "ඉසිකට්ඨායිසිතො"නි පාලිං වත්වා "මූලෙ ඉසිකා විය සිතො"නි වදන්ති. තත්‍රාධිප්පායො, "යම්පිදං ජායතීති වුච්චති, තං මූලතො ඉසිකා විය විජ්ජමානමෙව නික්ඛමති, යස්මා ඉසිකට්ඨායිසිතො, තස්මා **නෙව සත්තා සඤ්ඣාවන්ති,** ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තීති අත්ථො. **''සංසරන්ති''**නි: අපරාපරං සවරන්ති; **''චවන්ති''**නි: එවං සංඛං ගච්ඡන්ති. තථා **''උපපජ්ජන්ති''**නි: අඤ්ඤථාභාවං පන පුබ්බ **''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''**නි වත්වා ඉදානි "නෙව සත්තා සඤ්ඣාවන්ති"නි ආදිනා වචනෙන අයං දිඝනිකො අත්තත්තාභෙව අත්තනො වාදං භින්දති. දිඝනිකස්ස දස්සනං නාම අනිබ්බඩං, ථූසරාසිම්හි නිඛාතඛාණු විය වවලං, උම්මත්තකපච්චයං පුවඛණ්ඩගූථගොමයාදීනි විය චෙව සුන්දරම්පි අසුන්දරම්පි හොතියෙවා"ති වුත්තං. **''අත්තිභෙව සස්සතිසමං''**නති: එත්ථ සස්සතීති නිච්චං විජ්ජමාන්තාය මහාපඨවිං මඤ්ඤති, තථාසිනෙරුපබ්බතවඳ සූරියෙ, තතො තෙහි සමං අත්තානං මඤ්ඤමානො "අත්තිභෙව සස්සතිසමනනි"වදති. ඉදානි "සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"නි ආදිකාය පට්ඨපනාය සාධනත්ථං හෙතුං දස්සෙන්තො **''නං කිස්ස හෙතු?-අහං හි ආතාපපමත්තාසා''**නි: ආදිමාහ; තත්ථ **''ඉමිනාමහං එවං ජානාමී''**නි, ඉමිනා විසෙසාධිගමනෙ අහං එතං පච්චක්ඛතො ජානාමි. "න කෙවලං සඞ්ඛාතත්තෙන වදමී"නි දස්සෙති. ඕකාරො පනෙත්ථ පදසන්ධිකරණත්ථං වුත්තොා. **''ඉදං ඛිත්තබ්බෙ පඨමං ඣාන''**නති: වතුහි වඤ්ඣිහි වඤ්ඣදෙන්න වුත්තෙසු වතුසු ඣානෙසු පඨමං ඣානං ඉදං, අනෙකජාතිසතසහස්සමත්තානුස්සරණං පඨමං කාරණනති අත්ථො.

උපරි වාරවයෙපි එසෙව නයො; කෙවලං හි අයං වාරො අනෙක ජාතිසතසහස්සානුස්සරණවසෙන වුත්තොා. ඉතරෙ දසවත්තාරීසං සංවට්ටවිවට්ටකපපානුස්සරණවසෙන. මඤ්ඣපඤ්ඤ හි තිත්ථියා අනෙක ජාතිසතසහස්සමත්තං අනුස්සරන්ති. මජ්ඣිමපඤ්ඤ දස සංවට්ටවිවට්ට කපපානි. තික්ඛපඤ්ඤ වත්තාරීසං, න තතො උඞ්ඛං.

1. සී. II. සංඛෙපෙසො.

චතුත්ථවාරෙ තක්කයතීති=**තක්කී,** තක්කො වා අස්ස අත්ථීති= තක්කී,තක්කච්චා විතක්කච්චා දිට්ඨිගහිනො එතං අධිවචනං. වීමංසාය සමන්නාගතොනි=**වීමංසී,** වීමංසා නාම තුලනා රුච්චනා ඛමා පනා. යථා හි පුරිසො යඤියා උදකං වීමංසිත්වා වීමංසිත්වා[1] ඔතරති, එවමෙවං යො තුලයිත්වා රුච්චිත්වා ඛමාපෙත්වා දිට්ඨිං ගණ්හාති, සො වීමංසීති වෙදිතබ්බා. **"තක්කපරියාහතන"**න්ති: තක්කෙන පරියාහතං, තෙන තෙන පරියායෙන තක්කෙකච්චානි අත්ථො. **"වීමංසානුචරිත"**න්ති: තාය වුත්තපකාරාය වීමංසාය අනුවිචරිතං. **"සයම්පටිභාණ"**න්ති: අත්තනො පරිභාණමත්තසජ්ඣානං. **"එවමාහා"**ති: සස්සතදිට්ඨිං ගහෙත්වා එවං වදති. තත්ථ චතුබ්බිධො තක්කී, අනුස්සුතිකො ජාතිස්සරො ලාභී සුඛතක්කිකොති. තත්ථ යො "වෙස්සන්තරෙ නාම රාජා අහොසිං"ති ආදීනි සුත්වා "තෙන හි යදි වෙස්සන්තරෙව භගවා, සස්සතො අත්තා"ති තක්කයන්තො දිට්ඨිං ගණ්හාති අයං අනුස්සුතිකො නාම. වෙ තිස්සො ජාතියො සරිත්වා "අහමෙව පුබ්බෙ අසුකස්මිං නාම අහොසිං, තස්මා සස්සතො අත්තා"ති තක්කයන්තො ජාතිස්සරතක්කී නාම. යො පන ලාභිතාය "යථා මෙ ඉදානි අත්තා සුඛිතො, අතීතෙපි එවං ආසිං, අනාගතෙපි එවං භවිස්සති"ති තක්කසීසෙ දිට්ඨිං ගණ්හාති, අයං ලාභිතක්කිකොඃ[2] නාම. "එවං සති ඉදං හොති, එවං සති ඉදං න හොති"ති තක්කමත්තෙනෙව පන ගණ්හන්තො සුඛතක්කිකො නාම.

"එතෙසං වා අඤ්ඤතරෙනා"ති: එතෙසංයෙව වුත්තානං වත්ථූනං අඤ්ඤතරෙන එකෙන වා ද්වීහි වා තීහි වා. **"නත්ථි ඉතො බහිධා"**ති: "ඉමෙහි පන වත්ථූහි බහි අඤ්ඤං එකාකාරණම්පි සස්සත පඤ්ඤත්තියා නත්ථී"ති අපත්තිවත්තියං සිහනාදං නදති. **"තඤ්ච භික්ඛවෙ තථාගතො පජානාති"**ති: භික්ඛවෙ තං ඉදං වුත්තබ්බමපි දිට්ඨිගතං තථාගතො නානාපකාරතො ජානාති. තතො තං පජානනාකාරං දස්සෙන්තො **"ඉමෙ දිට්ඨිට්ඨානා"**නි ආදිමාහ. තත්ථ දිට්ඨියොව= දිට්ඨිට්ඨානානාම. අපි ච දිට්ඨිනං කාරණම්පි දිට්ඨිට්ඨානමෙව. යථාහ:- "කති නු ඛෝ අත්ථදිට්ඨිට්ඨානානි? ඛන්ධාපි[3] දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි-පෙ-එස්සොපි සඤ්ඤාපි, චිතක්කොපි, අයොනිසොමනසිකාරොපි, පාපමිත්තොපි, පරතොඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨානං. ඛන්ධා හෙතු ඛන්ධා පච්චයා දිට්ඨිනං උපපාදාය සමුට්ඨානාය, එවං ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං. අවිජ්ජා හෙතු-පෙ-පාපමිත්තො-පෙ-පරතොඝොසො හෙතු පරතොඝොසො පච්චයා දිට්ඨිනං උපපාදාය සමුට්ඨානාය,එවං පරතොපි ඝොසො දිට්ඨිට්ඨාන"න්ති. **"එවං ගණිතා"**නි: දිට්ඨිසංඛ්‍යා තාව දිට්ඨිට්ඨානා, "සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"ති එවං ගණිතා ආදිත්තා පවත්තිතානි අත්ථො. **"එවං පරාමට්ඨා"**ති: නිරාසඞ්කචිත්තතාය පුනපපුන ආමට්ඨා=පරාමට්ඨා, "ඉද

1. සී. II & III. වීමංසිත්වා. 2. සී. I. ලාභිඅනුස්සතිකොඃ.
3. සී. II. ඛන්ධා.

මෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ"න්ති පරිනිඨාපිතා කාරණසංඛාතා පන දිට්ඨියෝ යථා ගඝාමානා දිට්ඨියෝ සමුඨාපෙන්ති. එවං ආරම්මණ වසෙන ච පවත්තනවසෙන ච සෙවන වසෙන ච ගහිතා; අනාදීනව දස්සිතාය පුනපුන ගහණවසෙන පරාමට්ඨා. **"එවං ගතිකා"**ති: එවං නිරයතිරච්ඡාණපෙත්තිවිසයගතිනං අඤ්ඤතරගතිකා. **"එවං අභිසම්පරායා"**ති: ඉදං පුරිමපදසෙව වෙවචනං, එවං විධා පරලොකාති වුත්තං හොති. **"තඤ්ච තථාගතෝ පජානාති"**ති: න කෙවලඤ්ච තථා ගතෝ සකාරණං සගතිකං දිට්ඨගතමෙව පජානාති, අථ ඛො තඤ්ච සබ්බං පජානාති. **තතෝ ච උත්තරිතරං** සීලමෙව සමාධිඤ්ච සබ්බඤ්ඤුඤාණඤ්ච පජානාති. **"තඤ්ච පජානනං න පරාමසති"**ති: තඤ්ච එවං විධං අත්තුත්තරං විසෙසං පජානනෙනාපි අහං පජානාමී"ති තණ්හාදිට්ඨිමානපරාමාසවසෙන න පරාමසති. **"අපරාමසතෝ චස්ස පච්චත්තඤ්ඤෙවඤ්ච නිබ්බුති විදිතා"**ති: එවං අපරාමසතෝ චස්ස අපරභාගෙ වයා සයමෙව අත්තනායෙව තෙසං පරාමාසකිලෙසානං නිබ්බුති විදිතා, "පාකටං භික්ඛවෙ තථාගතස්ස නිබ්බාණ"න්ති දස්සෙති. ඉදානි යථා පටිපන්නෙන තථාගතෙන යා නිබ්බුති අධිගතා තං පටිපත්තිං දස්සෙතුං යාසු වෙදනාසු රත්තා තිට්ඨියා "ඉධ සුඛිනෝ භවිස්සාම, එත්ථ සුඛිනෝ භවිස්සාමා"ති දිට්ඨිගහණං පවිසන්ති. තාසං යෙව වෙදනානං වසෙන කම්මඨානං ආචික්ඛන්තො **"වෙදනානං සමුදයඤ්ච"**ති: ආදිමාහ. තත්ථ **"යථාභූතං විදිත්වා"**ති: "අවිජ්ජා සමුදයා වෙදනාසමුදයෝ, තණ්හාසමුදයා-පෙ-කම්මසමුදයා ඵස්සසමුදයා වෙදනාසමුදයෝ"ති පච්චයසමුදයඤෙන වෙදනාකඛන්ධස්ස උදයං පස්සති, නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාකඛන්ධස්ස උදයං පස්සතීති ඉමෙසං පච්චන්නං ලක්ඛණානං වසෙන වෙදනානං සමුදයං යථාභූතං විදිත්වා, "අවිජ්ජානිරොධා වෙදනා නිරොධෝ, තණ්හා නිරොධා-පෙ-කම්මනිරොධා- ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධෝ"ති පච්චයනිරොධඤෙන වෙදනාකඛන්ධස්ස වයං පස්සති, විපරිණාම ලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාකඛන්ධස්ස වයං පස්සතීති ඉමෙසං පච්චන්නං ලක්ඛණානං වසෙන වෙදනානං **අත්ථඞ්ගමං** යථාභූතං විදිත්වා:- "යං වෙදනං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං වෙදනාය අස්සාදෝ"ති එවං **අස්සාදං** යථාභූතං විදිත්වා; "යා වෙදනා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා අයං වෙදනාය **ආදීනවෝ**"ති එවං **ආදීනවං** යථාභූතං විදිත්වා; "යෝ වෙදනාය ඡන්දරාගවිනයෝ ඡන්ද රාගපහාණං, ඉදං වෙදනාය **නිස්සරණං**"න්ති එවං **නිස්සරණඤ්ච** යථා භූතං විදිත්වා, විගතඡන්දරාගතාය අනුපාදත්තා **අනුපාදා විමුත්තෙ භික්ඛවෙ තථාගතෝ**, යස්මිං උපාදානෙ සති කිඤ්චි උපාදියෙය්‍ය, උපා දින්නත්තා ච ඛඩෙ හවෙය්‍ය, තස්ස අභාවා කිඤ්චි ධම්මං අනුපාදියිත්වා[1] විමුත්තෙතා භික්ඛවෙ තථාගතොති.

1. සී. II. අනාදියිත්වා.

"ඉමෙ ඛො තෙ භික්ඛවෙ"ති: යෙ වො අහං "භතමේ ව තෙ භික්ඛවෙ ධම්මා ගම්භීරා"ති ආදිවසීං, ඉමෙ ඛො තෙ භික්ඛවෙ, තව තථාගතො පජානාති, තතො ව උත්තරිතරං පජානාතීති එවං නිද්දිට්ඨා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණධම්මා ගම්භීරා දුද්දසා-පෙ-පණ්ඩිතවෙදනීයාති වෙදිතබ්බා, යෙහි තථාගතස්ස නෙව පුථුජ්ජනො න සෙඛාපත්තා දිසු අඤ්ඤතරො වණ්ණං යථාභූතං වත්තුං සක්කොති, අථ ඛො තථාගතොව යථාභූතං වණ්ණං සම්මා වදමානො වදෙය්යාති එවං පුච්ඡමානෙනාපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව පුට්ඨං තිත්ථියතෙනෙනාපි තදෙව නිය්‍යාතිතං අන්තරා පන දිට්ඨියො විහතාති.

පඨමකහාණවාරවණ්ණනා

නි ට්ඨි තා.

"එකච්චසස්සතිකා"ති: එකච්චසස්සතවාදා; තෙ දුවිධා හොන්ති, සත්තසඤ්ඤිසස්සතිකා සංඛාරෙකච්චසස්සතිකාති. දුවිධාපි ඉධ ගහිතායෙව.

"සං"ති නිපාතමත්තං. **"කදාචී"**ති: කිස්මිඤ්චි කාලෙ. **"කරහචී"**ති: තස්සෙව වෙවචනං. **"දීඝස්ස අද්ධුනො"**ති: දීඝස්ස කාලස්ස. **"අච්චයෙනා"**ති: අතික්කමෙන. **"සංවට්ටතී"**ති: විනස්සති. **"ඡහුත්ථෙනා"**ති: යෙ උපරි බ්‍රහ්මලොකෙසු වා ආරුප්පෙසු වා නිබ්බත්තන්ති, තදවසෙසෙ සඤ්ඤා වුත්තා. කිඤ්චාපි නෙසං නිබ්බත්තනට්ඨානං **මනොමයා**; පීති තෙසං හක්ඛා ආහාරොති= **පීතිභක්ඛා.** අත්තනොව අත්තනොව තෙසං පභාති=**සයංපභා.** අන්තලික්ඛෙ චරන්තීති=**අන්තලික්ඛචරා.** සුභෙසු උය්‍යානවිමාන ඝපරුක්ඛාදිසු තිට්ඨන්තීති සුභා වා මනොරමවත්ථාභරණා හුත්වා තිට්ඨන්තීති=**සුභකිණ්හකා.** **"චිරදීඝමද්ධාන"**න්ති: උක්කංසෙන අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යපෙ. **"විවට්ටතී"**ති: සණ්ඨාති. **"ඝුසඞ්ඛං බ්‍රහ්මවිමාන"**න්ති: පඨමියා නිබ්බත්තසත්තානං නත්ථිතාය සුඤ්ඤං බ්‍රහ්මකායිකා භූමි නිබ්බත්තතීති අත්ථො. තස්ස ඝත්තා වා කාරෙට්ඨා වා නත්ථි. විසුඞ්ඛිමග්ගෙ වුත්තනයෙන පන කම්මපච්චයා උතුසමුට්ඨානා[1] රතනභූමි නිබ්බත්තති. පඨමනිබ්බත්තිට්ඨානෙසුයෙව වෙජ්ජ උය්‍යානකප්පරුක්ඛාදයොං නිබ්බත්තන්ති. අථ සත්තානං පඨමියා වයිතඨානෙ නිඨානති උපපජ්ජති. තෙ පඨමජ්ඣානං භාවෙත්වා තතො ඔතරන්ති තස්මා **"අථඤ්ඤතරො සත්තො"**ති ආදිමාහ.

"ආයුකප්පයා වා පුඤ්ඤකප්පයා වා"ති: යෙ උළාරං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා යත්ථ කත්ථචි අපායුපෙ දිබ්බලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, තෙ අත්තනො පුඤ්ඤබලෙන ඨාතුං න සක්කොන්ති, තස්ස පන දෙව ලොකස්ස ආයුප්පමාණෙනෙව චවන්තීති ආයුකප්පයා චවන්තීති

1. සී. I. II & III. සමෙප්පවවයඋතුසමුට්ඨානා.

වුච්චන්ති. යෙ පන පරිත්තං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා දීඝායුකෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, තෙ යාවතායුකං ඨත්වා න සක්කොන්ති, අන්තරාව වවන්තීති පුඤ්ඤකම්මයා වවන්තීති වුච්චන්ති. **"දීඝමඛානං නිඝනි"**න්ති: කපං වා උපඩ්ඪකපං වා. **"අනාගරති"**නි: අපරස්සාපි සත්තස්ස ආගමනපථා නා, යා පනපටිසන්ධිපරියත්තා උක්කණ්ඨිතා, සා බ්‍රහ්මලොකෙ නත්ථි. **"පරිත්තස්ස නා"**නි: උබ්බිජ්ජිතා එඤ්ඤා. සා පනෙසා තාස තස්සා තණ්හාතස්සා දිට්ඨිතස්සා සඤ්ඤිතස්සානන්ති චතුබ්බිධා හොති. තත්ථ ජාතිංපටිච්ච භයං භායනකං ජම්භිහතනං ලොමහංසො චෙතසො උබ්බිගෝ උත්‍රාසෝ, ජරං-පෙ-වයඛිං- මරණං පටිච්ච-පෙ-උත්‍රාසොති, අයං භාසතස්සා නා නාම. "අහො වත අඤ්ඤෙපි සත්තා ඉත්ථත්තං ආගච්ඡෙය්‍යු"නති අයං තණ්හාතස්සා නාම. "පරිත්තසිත විපඨඤ්ඤිතමෙවා"නි: අයං දිට්ඨතස්සා නාම. "නෙපි තථාගතස්ස ධම්ම දෙසනං සුත්වා යෙහුය්‍යෙන භයං සංවෙගං සන්තාසං ආපජ්ජන්ති"නි අයං සඤ්ඤිතස්සා නාම. ඉධ පන තණ්හාභාසස්සාපි දිට්ඨතස්සාපි වට්ටති. **"බ්‍රහ්මච්ඡිමාන"**න්ති: ඉධ පඨමාභිනිබ්බත්තස්ස අත්තභාව සුඤ්ඤන්ති න වුත්තං. **"උපපජ්ජන්ති"**නි: උපපත්තිවසෙන උපගච්ඡන්ති; **"සභව්‍යතා"**නන්ති: සහභාවං. **"අභිභූ"**ති: අභිභවිත්වා සීතෝ ජෙට්ඨකො හමස්මීති. **"අනභිභූතෙ"**නි: අඤ්ඤෙහි අනභිභූතෙ. **"අඤ්ඤදත්ථූ"**ති: එකංසවචනෙ නිපාතො. දස්සනවසෙන **දක්ඛෝ,** සබ්බං පස්සාමීති අත්ථෝ. **"වසවත්තී"**නි: සබ්බං ජනං වසෙ වත්තෙමි. **"ඉස්සරෝ කත්තා නිම්මාතා"**ති: අහං ලොකෙ ඉස්සරෝ, අහං ලොකස්ස කත්තා ච නිම්මාතා ච පඨවිහිමවන්තසිනෙරුචක්කවාළමහා සමුද්ද චන්දිමසූරියා මයා නිම්මිතාති. **"සෙට්ඨො සජිතා"**නි: අහං ලොකස්ස උත්තමෝ ච සජිතා ච "ඒවං ඛත්තියෝ නාම හොති, ඒවං බ්‍රාහ්මණෝ නාම, වෙස්සෝ නාම, සුද්දෝ නාම, ගහට්ඨෝ නාම, පබ්බජිතෝ නාම, අන්තමසෝ චීං ඔඨෝ හොති, ගොණෝ හොති"නි එවං සත්තානං සංවිස්සජ්ජෙතා අහන්ති මඤ්ඤති. **"මයි පිතා භූතභව්‍යා නා"**නන්ති: "අහමස්මි විඤ්ඤාවසික්කත්තා වසී, අහං පිතා භූතානඤ්ච භව්‍යානඤ්ච"නි මඤ්ඤති. තත්ථ අඤ්ඩජජලාබුජා සත්තා අන්නෙ අණ්ඩකොසෙ වෙව අන්නොවත්ථස්මිං ච භව්‍යා නාම, ඛහි නිඛන්ත කාලතො පඨාය භූතා. සංසෙදජා පඨමචිත්තක්ඛණෙ භව්‍යා, දුතියතො පඨාය භූතා. ඔපපාතිකා පඨමඉරියාපථෙ භව්‍යා, දුතියතො පඨාය භූතානි වෙදිතබ්බා. තෙ සබ්බෙපි මයඤ්ච පුත්තානි සඤ්ඤිය "අහං පිතා භූතභව්‍යාන"නති මඤ්ඤති. ඉදානි කාරණතො සාධෙතුකාමෝ **"මයා ඉමෙ සත්තා නිම්මිතා"**නි පටිඤ්ඤං කත්වා **"නං කිස්ස හෙතු"**නි? ආදිමාහ. **"ඉත්ථත්ත"**නන්ති ඉත්ථංභාවං, බ්‍රහ්ම භාවන්ති අත්ථෝ. **"ඉම්හා මය"**නන්ති: අත්තනෝ කම්මවසෙන චුතාපි උපපන්නාපි ච කෙවලං මඤ්ඤනාමත්තෙනෙව "ඉම්හා මයං නිම්මිතා"නි මඤ්ඤමානා වඩ්ඪකිපුත්තෙ වඩ්ඪකිආණි විය ඔණමිත්වා

තස්සෙව පාදමූලං ගච්ඡතීති. **"වණ්ණවන්තතරෝ වා"**ති: වණ්ණවන්තතරෝ ච, අභිරූපෝ පාසාදිකොති අත්ථෝ. **"මහෙසක්ඛතරෝ"**ති: ඉස්සරියපරිවාරවසෙන මහායසතරෝ. **"ඨානං ඛෝ පනෙතං"**නති: කාරණං ඛෝ පනෙතං. යෝ[1] තතෝ චවිත්වා අඤ්ඤත්ර න ගච්ඡති, ඉධෙව ආගච්ඡති, තං සඤ්ඣායෙතං වුත්තං. **"අගාරස්මා"**ති ගෙහා. **"අනගාරිය"**නති: පබ්බජ්ජං. පබ්බජ්ජා හි යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිගොරක්ඛාදිකම්මං නත්ථි නත්ථි, තස්මා අනගාරියනති වුච්චති. **"පබ්බජතී"**ති: උපගච්ඡති. **"තතෝ පරං නානුස්සරති"**ති: තතෝ පුබ්බනිවාසා පරං න සරති, සරිතුං අසක්කොන්තෝ තත්ථ ඨිතා දිසීං ගණ්හාති. **"නිච්චෝ"**ති ආදිසු තස්ස උපපත්තිං අපස්සන්තා නිච්චොති වදති. මරණං අපස්සන්තා ධුවොති; සදාභාවතො සස්සතොති; ජරාවසෙනාපි විපරිණාමස්ස අභාවතො අවිපරිණාම ධම්මොති; සෙසමෙත්ථ පඨමවාරෙවුත්තනයමෙව.

දුතියවාරෙ ඛිඩ්ඩාය පදුස්සනතීති විතස්සනතීති=**ඛිඩ්ඩාපදොසිකා.** ඛිඩ්ඩාපදූසිකාතිපි පාලිං ලිඛන්ති, සා අට්ඨකථායං නත්ථි. **"අතිවෙල"**නති: අතිකාලං අතිවිරනති අත්ථෝ. **"හස්සඛිඩ්ඩාරතිධම්මසමාපන්නා"**ති: හස්සරතිධම්මෙවෙ ඛිඩ්ඩාරතිධම්මෙව සමාපන්නා අනුයුත්තා, කෙළිහස්සසුඛෙවෙ කායිකවාචසිකකීළාසුඛෙ අනුයුත්තා, වුත්තප කාරරතිධම්මසමඞ්ගිනෝ හුත්වා විහරන්තීති අත්ථෝ. **"ඝනිපමමුස්සන්ති"**ති: ඛාදනීයභොජනීයෙසු ඝනි පමමුස්සන්ති. තෙ කිර පුඤ්ඤවිසෙසාධිගතෙන මහන්තෙන අත්තනෝ සිරිවිභවෙන නක්ඛත්තං කීළන්තා නාය සම්පත්තිමහන්තතාය "ආහාරං පරිභුඤ්ජිමා, න පරිභුඤ්ජිමා" තිපි න ජානන්ති. අථ එකාහාරාතික්කමණතො පඨාය නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි වවන්තියෙව න තිට්ඨන්ති. තස්මා? කම්මජ තෙජස්ස බලවතාය, කරජකායස්ස මන්දතාය.[2] මනුස්සානං හි කම්මජ තෙජෝ මන්දෝ, කරජකායෝ බලවා, තෙසං තෙජස්ස මන්දතාය කරජකායස්ස බලවතාය සත්තාහමපි අතික්කමිත්වා උණ්හොදක අවජ යාගුආදීහි සක්කා වඤ්ඣං උපට්ඨෙතුං. දෙවානං පන තෙජෝ බලවා හොති, කරජං මන්දං, තෙ එකං ආහාරවෙලං අතික්කමිත්වාපි සණ්ඨාතුං න සක්කොනන්ති. යථා නාම ගිම්හානං මජ්ඣන්හිකෙ තත්ත පාසාණෙ ඨපිතං පදුමං වා උපලං වා සායණ්හසමයෙ ඝටසතෙනාපි සිවමානං පාකතිකං න හොති විනස්සතියෙව, එවමෙවං පඨමං නිර නතරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි වවන්තියෙව න තිට්ඨන්ති. තෙනාහ:- **"සති යමෙමාසා තෙ දෙවා තමහා කායා චවන්ති"**ති. කතමෙ පනතෙ දෙවාති? "ඉමෙ නාමා"ති අට්ඨකථාය විවරණා නත්ථි. "දෙව නානං කම්මජතෙජෝ බලවා හොති කරජං මන්ද"නති අවිසෙ සෙන වුත්තත්තා පන යෙ කෙචි සබලිඞ්කාරාහාරූපජීවිනෝ දෙවා

1. සී. III. සෙ.
2. "කරජකායස්ස මන්දතාය" ඉච්චය. පාඨෝ බහූසු න දිස්සතෙ.

එවං කරොන්ති, තෙ එවං වචනීති වෙදිතබ්බා. කෙචි පනාහු, "නිම්මාණරතිපරනිම්මිතවසවත්තිනොා තෙ දෙවා"ති. බ්‍රහ්මායෙ පදුස්ස තමතෙතෙතෙව හෙතෙ බ්‍රහ්මපදෙසිකාති වුත්තා. සෙසමෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතියවාරෙ මනෙන පදුස්සන්ති විනස්සන්ති=**මනොපදෙසිකා.** කෙ තෙ?[1] චාතුම්මහාරජිකා. තෙසු කිර එකො දෙවපුත්තො "නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී"ති සපරිවාරො රථෙන චීරිං පටිපජ්ජති, අථඤ්ඤෙපි තික්ඛමනෙත්තා තං පුරතොා ගච්ඡන්තං දිස්වා "කිමොා අයං කපණො අදිස්වපුබ්බං විය එතං දිස්වා පිතියා උබ්බිගොා විය ගජ්ජමානොා විය ච ගච්ඡති"ති කුජ්ඣති. පුරතොා ගච්ඡන්තොපි නිවත්තිත්වා තං කුඛං දිස්වා "කුඛා නාම සුවිදිතා[2] හොන්ති"ති කුඛ භාවමස්ස ඤත්වා "ඒවං කුඛො මය්හං කිං තරිස්සති? අයං සම්පත්තිමය්හ ඤානසීලාදීනං වසෙන ලඛා, න තුය්හං වසෙනා"ති පටිකුජ්ඣති. එකස්මිං හි කුඛෙ ඉතරො අකුඛො රක්ඛති, උභොසු පන කුඛෙසු එකස්ස කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොති, තස්සපි කොපො ඉතරස්ස පච්චයො හොතීති උභොා කන්දනභාවංයෙව ඔරොධානං වවත්ති. අයමෙත්ථ ධම්මතා. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තඤ්ඤිවාදෙ අයං වක්ඛාදීනං භෙදං පස්සති, චිත්තං පන යස්මා පුරිමපුරිමං පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස පච්චයං දත්වාව නිරුජ්ඣති, තස්මා වක්ඛාදීනං භෙදතොා බලවතරම්පි චිත්තස්ස භෙදං න පස්සති, සොා තං අපස්සන්තොා "යථා නාම සකුණා එසං රුක්ඛං ජහිත්වා අඤ්ඤත්ථං නිලීයන්ති, එවමෙව ඉමස්මිං අත්තභාවෙ හින්නෙ චිත්තං අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡති"ති ගහෙත්වා එවමාහ. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

"අනන්තානන්තිකා"ති: අන්තානන්තවාදා. අන්තං වා අන්තං වා අන්තානන්තං වා නෙවන්තං වා නානන්තං වා[3] ආරබ්භ පවත්තවාදා ති අත්ථො. **"අන්තගඤ්ඤි ලොකස්මිං විහරති"**ති: පරිභාගතිමිත්තං චක්කවාළපරියන්තං අවඩ්ඩෙත්වා තං ලොකොති ගහෙත්වා අන්තගඤ්ඤි ලොකස්මිං විහරති; චක්කවාළපරියන්තං ඛෙත්වා වඩ්ඩිතඛාසිණො පන අනන්තගඤ්ඤි හොති; උඩ්ඨමධො අවඩ්ඩෙත්වා පන තිරියං වඩ්ඩෙත්වා උඩ්ඨමධො අන්තගඤ්ඤි. තිරියං අනන්තගඤ්ඤි.

තඤ්ඤිවාදෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. ඉමෙ චත්තාරොපි අත්තනා දිට්ඨපුබ්බානුසාරෙනෙව දිට්ඨා ගහිතත්තා පුබ්බන්තකප්පෙ කෙසු පච්ඡා.

න මරන්ති=අමරා. කා සා? "එවමපි මෙ නොා"ති ආදිනා නයෙන පරියන්තරහිතා දිට්ඨගතිකස්ස දිට්ඨි වෙව වාචා ච. විවිධො ඛෙපොා=

1. සී. I. II & III. එතෙ. 2. සී. II. සුවිඤ්ඤා.
3. සී. II. නෙවන්තං නානන්තං වා.

විකෙඛපො. අමරාය දිට්ඨියා වාචාය වා විකෙඛපොති=අමරා විකෙඛපො. සො එතෙසං අත්ථීති=**අමරාවිකෙඛපිකා.** අපරො නයො:- අමරා නාම මච්ඡජාති, සා උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනාදිවසෙන උදකෙ සඤ්චරමානා ගහෙතුං න සක්කොති, එවමෙව අයම්පි වාදෙ ඉතො විතො ච සඤ්චරති ගාහං න උපගච්ඡතීති 'අමරාවිකෙඛපො'ති වුච්චති. සො එතෙසං අත්ථීති 'අමරාවිකෙඛපිකා'.

"ඉදං කුසලන්ති යථාභූතං නප්පජානාති"ති: දසකුසලකම්ම පථෙ යථාභූතං නප්පජානාතීති අත්ථො. අකුසලෙපි දසඅකුසලකම්ම පථාව අධිප්පෙතා. **"සො මමස්ස විඝාතො"**ති: මුසා මයා භණිතනති ච්පපටිසාරුප්පත්තියා මම විඝාතො අස්ස, දුක්ඛං භවෙය්‍යාති අත්ථො. **"සො මමස්ස අන්තරායො"**ති: සො මම සග්ගස්ස චෙව මග්ගස්ස ච අන්තරායො අස්ස. **"මුසාවාදභයා මුසාවාදපරිජෙගුච්ඡා"**ති: මුසා වාදෙ ඔත්තප්පෙන චෙව හිරියා ච. **"වාචාවික්ඛෙපමා පජ්ජති"**ති: වාචාය විකෙඛපං ආපජ්ජති. කිදිසං? **අමරාවික්ඛෙපං,** අපරියන්ත විකෙඛපන්ති අත්ථො. "එවම්පි මෙ නො"ති ආදිසු **"එවම්පි මෙ නො"**ති අනියමිත විකෙඛපො. **"නථා නිපි මෙ නො"**ති "සස්සතො අත්තා ච ලොකොචා"ති වුත්තං සස්සතවාදං පටික්ඛිපති. **"අඤ්ඤථා නිපි මෙ නො"**ති: සස්සතඤ්ච අඤ්ඤථා වුත්තං එකච්ච සස්සතං පටික්ඛිපති. **"නො නිපි මෙ නො"**ති: "න හොති තථාගතො පරම්මරණා"ති වුත්තං උච්ඡෙදං පටික්ඛිපති. **"නො නො නිපි මෙ නො"**ති: "නෙව හොති න න හොතී"ති වුත්තං තක්කිවාදං පටික්ඛිපති. සයං පන "ඉදං කුසලන්ති වා අකුසල"න්ති වා පුඨො න කිඤ්චි ව්‍යාකරොති. "ඉදං කුසල"න්ති වා පුඨො "එවම්පි මෙ නො"ති වදති. නථා "කිං අකුසල"න්ති වුත්තෙ "නථා පි මෙ නො"ති වදති. "කිං උභයතො අඤ්ඤථා"ති වුත්තෙ "අඤ්ඤථා නිපි මෙ නො"ති වදති. නථා "නිවිඩෙනාපි න හොති නෙ ලබ්භී"ති වුත්තෙ "නො නිපි මෙ නො"ති වදති. නථා "කිං නො නො නෙ ලබ්භී"ති වුත්තෙ "නො නො නිපි මෙ නො"ති එවං විකෙඛපමෙව ආපජ්ජති. එවං එකස්මිම්පි පකෙඛ න තිඨති.

"ජානෙ, වා රාගො වා"ති: අජානනෙනාපි "සඟඝා කුසලමෙව කුසලන්ති අකුසලමෙව ච අකුසල"න්ති වත්වා "මයා අසුකස්ස නාම එවං ව්‍යාකතං, කින්නාං සුව්‍යාකත"න්ති අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිත්වා නෙහි "සුව්‍යාකතං භද්දමුඛ, කුසලමෙව තයා කුසලං, අකුසලමෙව ච අකුසලන්ති ව්‍යාකත"න්ති වුත්තෙ "නාහි මයා සදිසො පණ්ඩිතො"ති එවං මෙ තාව ජානෙ වා රාගො වා අස්සාති අත්ථො. **එවං ච ජානෙ දුබ්බලරාගො, රාගො බලවරාගො. 'දුට්ඨොසා වා පවිට්ඨොචා'**ති: "කුසලං පන අකුසලන්ති අකුසලඤ්ච කුසල"න්ති වත්වා අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිත්වා නෙහි "දුව්‍යාකතං තයා"ති වුත්තෙ "එත්තකම්පි නාම න ජානාමී"ති තාව මෙ අස්ස දෙසො වා පවිසො වාති අත්ථො.

ඉධාපි දෙසෝ දුබ්බලඤ්ඣෝ, පටිඝෝ බලවඤ්ඣෝ. **"තං මමස්ස උපාදානං සෝ මමස්ස විඝාතෝ"**ති: තං ඡන්දරාගභයං මම උපාදානං අස්ස, දෝසපටිඝභයං විඝාතෝ. උභයම්පි වා තං ගහණවසෙන උපාදානං, විහනනවසෙන විඝාතෝ; රාගෝ හි අමුච්චිතුකාමතාය ආරම්මණං ගණ්හාති ජටුඝා විය, දෝසෝ විනාසෙතු කාමතාය ආසීවිසෝ විය; උභොපි වෙතෙ සන්තාපකඛෙන විහනන්ති යෙවාති උපාදානන්ති ච විඝාතෝති ච වුත්තා. සෙසං පඨමවාරසදිසමෙව.

'පණ්ඩිතා'ති: පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතා. **'නිපුණා'**ති: සණ්හසුඛුම බුද්ධිනෝ, සුඛුමඅත්ථන්තරෙ පටිවිජ්ඣනඤාණසමන්නාගතා. **"ඤාණපරප්පවාදෙ"**ති: විසුද්ධඤාණපරප්පවාදෙ වෙ ච පරෙහි සද්ධිං කත්තබ්බපරිචයා ච. **'වාලවෙධිරූපා'**ති: වාලවෙධිඛත්තගාහගාහසදිසා. **"ඔගාහිඤාණා මඤ්ඤෙ"**ති: වාලවෙධි විය වාලං සුඛුමානිපි පරෙසං දිට්ඨිගතානි අත්තනා පඤ්ඤාගහණෙන නිග්ගණ්හනාවිය විචරන්තීති අත්ථෝ. **"තෙ මංඤ්ඤා"**ති: තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා මං තෙසු කුසලාකුසලෙසු. **"සමනුයුඤ්ජෙය්‍ය"**න්ති: "කිං කුසලං? කිං අකුසලන්ති? අත්තනෝ ලද්ධිං වද"ති ලද්ධිං පුච්ඡෙය්‍යං. **"සමනුගාහෙය්‍ය"**න්ති: ඉදං නාමාති වුත්තෙ කාරණෙන එතමත්ථං ගාහයාති කාරණං පුච්ඡෙය්‍යං. **"සමනුභාසෙය්‍ය"**න්ති: ඉමිනා නාම කාරණෙනාති වුත්තෙ කාරණෙ දෝසං දස්සෙත්වා නව්වං ඉදං ජානාසි, ඉදං පන ගණ්හ, ඉදං පන විස්සජ්ජෙහීති එවං සඤ්ඤාපෙය්‍යං. **"සඤ්ඤාපෙතුං"**න්ති: න සම්පාදෙය්‍යං, සම්පාදෙත්වා කථෙතුං න සක්කුණෙය්‍යන්ති අත්ථෝ. **"සෝ මමස්ස විඝාතෝ"**ති: යං තං පුනපපුන වත්වාපි අසම්පායනං නාම සෝ මම විඝාතෝ අස්ස, ඔඨතාලුජිව්හාගලසොසනදුක්ඛමෙව අස්සාති අත්ථෝ. සෙසමෙත්ථාපි පඨමවාර සදිසමෙව.

'මඤ්ඤූ'ති: මඤ්ඤනෙඤ්ඤූ; අපඤ්ඤූසෙවෙතං නාමං. **"මොමූහො"**ති: අතිසම්මූළ්හෝ. **"හොති තථාගතා"**ති ආදිසු යත්තෙතා තථාගතොති අධිප්පෙතෝ. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඉමෙපි චත්තාරෝ පුබ්බපවත්තධම්මානුසාරෙනෙව දිට්ඨියා ගහිතත්තා[1] පුබ්බන්තභාවනිකෙසු පවිට්ඨා.

අධිච්ච සමුප්පන්නා අත්තා ච ලොකෝ චාති දස්සනං අධිච්ච සමුප්පාදං; තං එතෙසං අත්ථි=අධිච්චසමුප්පන්නිකා. **"අධිච්ච සමුප්පන්න"**න්ති: අභාරණසමුප්පාදං.

"අසඤ්ඤසත්තා"ති: දෙසනාසීසමෙතං. අවිත්තුපපාදරූපමත්තක අත්තභාවාති අත්ථෝ. තෙසං එවං උප්පත්ති වෙදිතබ්බා:- "එකච්චෝ තිත්ථායතනෙ පබ්බජිත්වා වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා චතුත්ථං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ඣානා වුට්ඨාය චිත්තෙ දෝසං පස්සති, චිත්තෙ සති ගහට්ඨෙජ්දදි දුක්ඛමෙව සබ්බභයානි ච හොන්ති,

1. සී. I & III. දිට්ඨිගහිතත්තා.

අලං ඉමිනා විතෙනන, අවිත්තකභාවොව සන්නො"ති එවං විතෙත දෙසං පසිත්වා අපරිහීණජ්ඣානො කාලං කත්වා අසඤ්ඤීසු නිබ්බත්තති. චිත්තමස්ස චුතිචිත්තනිරොධෙන ඉධෙව නිවත්තති; රූපකඛන්ධමත්තමෙව තත්ථ පාතුභවති. තෙ තත්ථ යථා නාම ජියාවෙගඛිත්තො සරො යත්තකො ජියාවෙගො තත්තක මෙව ආකාසෙ ගච්ඡති, එවමෙවං ඛීනවෙගඛිත්තා උපපජ්ජිත්වා යත්තකො ඛීනවෙගො තත්තකමෙව කාලං තිට්ඨන්ති. ඛීනවෙගෙ පන පරිහීණෙ තත්ථ රූපකඛන්ධො අනන්තරධායති. ඉධ පටිසන්ධි සඤ්ඤූ උපපජ්ජති. යසමා පන තාය ඉධ උපපන්නසඤ්ඤූය තෙසං තත්ථ වුත්ති පඤ්ඤායති, තසමා **"සඤ්ඤූපපාදූ ච පන තෙ දෙවා නමහා කායා වවත්ථිති"**ති වුත්තං. **"සන්තත්තායා"**ති: සන්තභාවාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

තකඤ්වාදෙපි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

එවං අඞ්ගරස පුබ්බන්තකප්පිකෙ දස්සෙත්වා ඉදානි චතුවත්ථාරිසං අපරන්තකප්පිකෙ දස්සෙතුං **"සන්ති භික්ඛවෙ"**ති ආදිමාහ. තත්ථ අනාගතකොඨාසසංඛාතං අපරන්තං කප්පෙන්ති ගණ්හන්තීති=අපරන්තකප්පිකා. අපරන්තකප්පා වා එතෙසං අත්ථීති=**අපරන්ත කප්පිකා.** එවං සෙසම්පි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව[1] වෙදිතබ්බං.

"උඛමාඝතනිකා"නි: ආඝාතනං වුච්චති මරණං. උඛමාඝාතනා අත්තානං වදන්තීති 'උඛමාඝතනිකා'. සඤ්ඤීති පවත්තො වාදෙ සඤ්ඤීවාදෙ; සො එතෙසං අත්ථීති=**සඤ්ඤීවාදූ.**

"රූපිඅත්තා"ති ආදීසු කසිණරූපං අත්තාති තත්ථ පවත්ත සඤ්ඤාදයස්ස සඤ්ඤූනි ගහෙත්වා වා, ආජීවිකාදයො විය තක්කමත්තෙන නෙව වා. **රූපි අත්තා හොති අරොගො පරම්මරණා සඤ්ඤීති නං පඤ්ඤූපෙන්ති**: තත්ථ **"අරොගො"**ති: නිවෙවා.

අරූපසමාපත්තිනිමිත්තං පන. අත්තාති සමාපත්තිසඤ්ඤාදයස්ස සඤ්ඤූනි ගහෙත්වා වා නිගණ්ඨාදයො විය තක්කමත්තෙනෙව වා **අරූපි අත්තා, සඤ්ඤීති නං පඤ්ඤූපෙන්ති.**

තතියා පන මිස්සකගාහවසෙන පවත්තා දිට්ඨි.

චතුත්ථා තක්කගාහෙනෙව.

දුතියචතුක්කං අනන්තානන්තිකවාදෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතියචතුක්කෙ සමාපන්නකවසෙන **එකන්තසඤ්ඤී.** අසමාපන්නකවසෙන **නානත්තසඤ්ඤී.** පරිත්තකසිණවසෙන **පරිත්ත සඤ්ඤී.** විපුලකසිණවසෙන **අප්පමාණසඤ්ඤීති** වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථචතුක්කෙ දිබ්බෙන චක්ඛුනා තිකචතුක්කජ්ඣානභූමියං **නිබ්බත්තමානං** දිස්වා **"එකන්තසුඛී"**ති ගණ්හාති. නිරයෙ **නිබ්බත්තමානං** දිස්වා **"එකන්තදුක්ඛී"**ති. මනුස්සෙසු **නිබ්බත්ත**

1. සී. I. II & III. පුබ්බෙවුත්තප්පකාරං වුත්තනයෙනෙව.

මානං දිස්වා **"සුවඩ්ඪකී"**ති. වෙහප්ඵලෙසු නිබ්බත්තමානං දිස්වා **"අදුක්ඛමසුඛී"**ති ගණ්හාති. විසෙසතොපි පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිලාභිතො පුබ්බන්තකප්පිකා හොන්ති. දිබ්බචක්ඛුකා අපරන්තකප්පිකා නාම.

අසඤ්ඤීවාදෙ සඤ්ඤීවාදෙ වුත්තානං[1] චින්නං චතුක්කානං වසෙන වෙදිතබ්බා.

තත්ථ **නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදෙ.** කෙවලඤ්හි තත්ථ "සඤ්ඤී අත්තා"ති ගණ්හන්තානං තා දිට්ඨියො ඉධ **අසඤ්ඤීති** ච **නෙව සඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති** ච. තත්ථන එතන්නෙත්ථන කාරණං පරිගෙසිතබ්බං. දිට්ඨගතිකස්ස හි ගාහො උම්මත්තිකාපවත්තිසදිසොති වුත්තමෙතං.

උච්ඡෙදවාදෙ **'සන්තො'**ති: විජ්ජමානස්ස. **'උච්ඡෙද'**න්ති: උපච්ඡෙදං. **'විනාස'**න්ති: අදස්සනං. **'විභව'**න්ති: භවවිගමං. සබ්බානෙ තානි අසඤ්ඤමසඤ්ඤවෙවනාතෙව. තත්ථ වෙ ජනා උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හන්ති ලාභී ච අලාභී ච, ලාභී අරහතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා චුතිං දිස්වා උප්පත්තිං අපස්සන්තො, යො වා චුතිමත්තමෙව දක්ඛුං සක්කොති න උපපත්තිං, සො උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හාති. අලාභී ච "කො පරලොකං ජානාති කිං සුඛගිරිඛිතාය වා "යථා රුක්ඛපණ්ණානි පතිතානි න පුන විරුහන්ති, එවං සත්තා"ති ආදිනා නයෙනෙන වා උච්ඡෙදං ගණ්හාති. ඉධ පන තණ්හාදිට්ඨිනං වසෙන තථා ච අසඤ්ඤථා ච විකප්පෙන්තා ච ඉමා සත්ත දිට්ඨියො උපපන්නාති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ, **'රූපී'**ති: රූපවා. **'චාතුම්මහාභූතිකො'**ති: චතුමහාභූත මයො. මාතාපිතූන්නං එතන්ති'මාතාපෙත්තිකං. කිං තං? සුක්ක සොණිතං. මාතාපෙත්තිකෙ සම්භූතො ජාතොති=**මාතාපෙත්තිකසම්භවොං.** ඉති රූපකායසිසෙන මනුස්සත්තභාවං **අත්තානි** වදති. **'ඉත්ථෙකෙ'**ති: ඉත්ථං එකෙ; එවමෙකෙති අත්ථො.

දුතියො තං පටික්ඛිපිත්වා දිබ්බත්තභාවං වදති. **'දිබ්බො'**ති: දෙව ලොකෙ සම්භූතො. **"කාමාවචරෙ"**ති: ඡකාමාවචරදෙවපරියාපන්නො. කබළිඞ්කාරං භක්ඛයතීති=**කබළිඞ්කාරභක්ඛෙ.**

'මනොමයෙ'ති: ඣානමනෙන නිබ්බත්තෙතා; **"සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී"**ති: සබ්බඅඞ්ගපච්චඞ්ගයුත්තෙතා; **අහීනින්ද්‍රියෙ'**ති, පරිපුණ්ණින්ද්‍රියෙ. යානි බ්‍රහ්මලොකෙ අත්ථි, තෙසං වසෙන ඉතරෙසම්පි සණ්ඨානවසෙනෙතං වුත්තං.

"සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා"ති: ආදිනා අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තොව. **"ආකාසානඤ්චායතනූපගො"**ති ආදිසු පන ආකාසනඤ්චායතනභාවං උපගතොති එවමත්ථො වෙදිතබ්බා. සෙස මෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

---

1. සී. I & III. අසඤ්ඤීවාදෙ ආදිසුවුත්තානං. 2. සී. I. II & III. අහීනින්ද්‍රියෙ.

දිඨධම්මනිබ්බාණවාදෙ දිඨධමේමාති පච්චක්ඛධමේමා වුච්චති, තත්ථ තත්ථ පටිලබ්භතභාවසේසතං අධිවචනං. දිඨධමේම **නිබ්බාණං**= දිඨධම්මනිබ්බාණං. ඉමසි්මඤ්ඤුව අත්තභාවෙ දුක්ඛවූපසමප්පත්තන්ති අත්ථො. තං වදන්තීති=**දිඨධම්මනිබ්බාණවාදා. "පරමදිඨධම්මනිබ්බාණ"**න්ති: පරමං දිඨධම්මනිබ්බාණං, උත්තමන්ති අත්ථො.

"පවත්තකාමගුණෙසී"ති:මනාපියෙහි රූපාදීහි පවත්ති කාමකොඨාසෙහි, බන්ධනෙහි වා. **"සමප්පිතෙනා"**ති: සුට්ඨු අප්පිතො, අල්ලීනො හුත්වා **"සමඞ්ගීභූතෙනා"**ති: සමාහානාගතො. **"පරිචාරෙනී"**ති: තෙසු කාමගුණෙසු යථාසුඛං ඉන්ද්‍රියානි චාරෙති සඨාරෙති ඉතො චිතො ච උපනෙති, අථවාපන ලළති රමති කීළති. එත්ථ ච දුවිධා කාමගුණා මානුසකා චෙව දිබ්බා ච. මානුසකා මක්ඛාතු කාමගුණඤ්චිසා දඨබ්බා. දිබ්බා පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවරාජස්ස කාමගුණඤ්චිසානි. එවරූපෙ කාමෙ උපගතානං හි තෙ දිඨධම්මනිබ්බාණපත්තිං පඤ්ඤපෙන්ති.

දුතියවාදෙ භුත්වා අභාවඨෙන **අනිච්චා.** පතිපීළනඨෙන **දුක්ඛා.** පකති විජහනඨෙන[1] **විපරිණාමධම්මාති** වෙදිතබ්බා. **"තෙසං විපරිණාමඤ්ඤථාභාවා"**ති: තෙසං කාමානං විපරිණාමසංඛාතා අඤ්ඤථාභාවා. "යම්පි මෙ අහොසි, තම්පි මෙ නත්ථී"ති වුත්තනයෙන. **"උප්පජ්ජන්ති සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා"**ති: තත්ථ අනෙකා නිජ්ඣායනලක්ඛණා සොකො. තන්තන්නිස්සිතලාලප්පනලක්ඛණා පරිදෙවො. කායපතිපීළන ලක්ඛණං දුක්ඛං. මනොවිඝාත ලක්ඛණා දොමනස්සං. විසාදලක්ඛණා උපායාසො. **"විවිච්චෙවකාමෙහී"**ති ආදිනමත්ථො විසුඞ්ගමගෙව වුත්තොා.

"විතක්කිතා"න්ති: අභිනිරොපනවසෙන පවත්තො විතක්කො. **"විචාරිතා"**න්ති: අනුමජ්ජනවසෙන පවත්තො=විචාරො. **"එතෙනෙව"**න්ති: එතෙන විතක්කිතෙන ච විචාරිතෙන ච එතං පඨමජ්ඣානං ඔළාරිකං සඞ්ගණිකං විය ඛායති.

"පීතිගත"න්ති: පීතියෙව. **"චෙතසො උබ්බිල්ලාවිතත්ත"**න්ති: චිත්තස්ස උබ්බිල්ලභාවකරණං.

"චෙතසො ආභොගො"ති: ඛිත්තා වුඨාය තස්මිං සුඛෙ පුනප්පුනං චිත්තස්ස ආභොගො මනසිකාරො සමන්නාහාරොති. සෙසමෙත්ථ දිඨධම්ම නිබ්බාණවාදෙ උත්තානත්ථමෙව.

එත්තාවතා සබ්බාපි වාසඞ්ගිදීඝියො කථිතා හොන්ති යාසං සත්තෙව උච්ඡෙදදීඝියො, සෙසා සස්සතදීඝියො.

ඉදානි **"ඉමෙ බො තෙඛිත්තවෙ"**ති ඉමිනා වාරෙන සඞ්ඛෙපෙ තෙ අපරන්තකප්පිකෙ එකජ්ඣං නීය්‍යාතෙත්වා සබ්බසඞ්ගාහකසඞ්ගහං විස්සජ්ජෙති.

1. සී. I. II & III. ජනතඨෙන.

පුන **"ඉමෙ ඛො නෙ භික්ඛවෙ"**ති ආදිනා වාරෙන සබ්බෙපි තෙ පුබ්බන්තාපරන්තකපිකෙ නීයාතෙත්වා තදෙව **ඤාණං** විස්සජ්ජෙති. ඉති **"කතමෙ ච නෙ භික්ඛවෙ ධම්මා"**ති ආදිමහි පුච්ඡමානොපි සබ්බඤ්ඤුතඤාණමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජමානොපි සත්ථානං අජ්ඣාසයං තුලාය තුලයන්තො විය සිතෙරුපාදතො වාලිකං උබ්බහන්තො විය වාසඞ්ගිගතානි උබ්බහිත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤාණමෙව විස්සජ්ජෙසි. එවමයං යථානුසන්ධිවසෙන දෙසනාගතා.

තයො හි අනුසන්ධියො:- පුච්ඡානුසන්ධි අජ්ඣාසයානුසන්ධි යථානුසන්ධි. තත්ථ "එවං වුත්තෙ නන්දෙ ගොපාලකො භගවන්තං එතදවොච; කින්නු ඛො භන්තෙ ඔරිමං තීරං? කිං පාරිමං තීරං? කො මජ්ඣෙ සංසාදෙ? කො ථලෙ උස්සාදෙ? කො මනුස්සගාහො? කො අමනුස්සගාහො? කො ආවට්ටගාහො? කො අනෙකාපූතිභාවො"?ති එවං පුච්ඡනතානං භගවතා විස්සජ්ජිතසුත්තවසෙන පුච්ඡානුසන්ධි වෙදිතබ්බා.

"අථ ඛො අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි "ඉති කිර භො රූපං අනත්තා, වෙදනා-සඤ්ඤා-සංඛාරා-විඤ්ඤාණං අනත්තා, අනත්තකතානි කම්මානි, කම්මත්තානං ථුසිස්සන්තී"ති. අථ භගවා තස්ස භික්ඛුනො චෙතසා චෙතො පරිවිතක්කමඤ්ඤාය භික්ඛූ ආමන්තෙසි: "තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ? ඉධෙ කච්චො මොඝපුරිසො අවිචා අවිජ්ජාගතො තණ්හාධිපතෙය්‍යෙන චෙතසා සත්ථුසාසනං අතිධාවිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය "ඉති කිර භො රූපං අනත්තා-පෙ-ථුසිස්සන්තී"ති තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ? රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා"ති; එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා භගවතා වුත්තසුත්තවසෙන අජ්ඣාසයානුසන්ධි වෙදිතබ්බා.

යෙන පන ධම්මෙන ආදිමහි දෙසනා වුත්තා, තස්ස ධම්මස්ස අනුරූපධම්මවසෙන වා, පටිපක්ඛධම්මවසෙන වා, යෙසු සුත්තෙසු උපරි දෙසනා ආගච්ඡති, තෙසං වසෙන යථානුසන්ධි වෙදිතබ්බා. සෙය්‍යථිදං. ආඝඤ්ඤෙය්‍යසුත්තෙ හෙට්ඨා සීලෙන දෙසනා වුත්තා, උපරි ඡඅභිඤ්ඤා ආගතා. වත්ථුසුත්තෙ හෙට්ඨා කිලෙසෙන දෙසනා වුත්තා, උපරි බ්‍රහ්මවිහාරා ආගතා. කොසම්බකසුත්තෙ හෙට්ඨාභණ්ඩනෙන වුත්තා, උපරි සාරාණීයධම්මා ආගතා. කකචූපමෙ හෙට්ඨා අක්ඛන්තියා වුත්තා, උපරි කකචූපමා ආගතා. ඉමස්මිම්පි බ්‍රහ්මජාලෙ හෙට්ඨා දිට්ඨිවසෙන දෙසනා වුත්තා, උපරි සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තං ආගතං. තෙන වුත්තං "එවමයං යථානුසන්ධිවසෙන දෙසනාගතා"ති.

ඉදානි මරියාදවිභාගදස්සනත්ථං **"තත්‍ර භික්ඛවෙ"**ති ආදිකා දෙසනා ආරබ්ධා. **"තදපි නෙසං භවතං සමණබ්‍රාහ්මණානං අජානතං අපස්සතං වෙදයිතං තණ්හාගතානං පරිතසිතවිප්ඵන්දිතමෙව"**ති: යෙන දිට්ඨිඤාණෙන දිට්ඨිසුඛෙන දිට්ඨිවෙදයිතෙන තෙ සොමනස්ස

ජාතා සස්සතං අත්තානඤ්ච ලෝකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති වතූහි වත්ථූහි, තදපි තෙසං භවන්තානං සමණබ්‍රාහ්මණානං යථාභූතං ධම්මානං සභාවං අජානන්නානං අපස්සන්නානං වෙදයිතං තණ්හාගතානං කෙවලං තණ්හාගතානංයෙව තං වෙදයිතං, තඤ්ඤෙ පනෙතං පරිතසිතවිපඵන්දිතමෙව දිට්ඨිසඞ්ඛාතෙනෙවෙව තණ්හාසඞ්ඛාතෙනෙව පරිතසිතෙනවිපඵන්දිතමෙව වලිතමෙව කම්පිතමෙව ථුසරාසිමහි නිඛාතඛාණුසදිසං, න සොතාපන්නස්ස දස්සනමිව නිච්චලනති දස්සෙති. එසනයො එකච්චසස්සතාදිසුපි.

පුන **"නන්නු භික්ඛවෙ යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සස්සතවාදෙ"**ති ආදි පරපච්චයදස්සනත්ථං[1] ආරඛං. තත්‍ර **"නදපි එස්සපච්චයා"**ති: යෙන දිට්ඨස්සාදෙන දිට්ඨසුඛෙන දිට්ඨවෙදයිතෙන තෙ සොමනස්ස ජාතා සස්සතං අත්තානඤ්ච ලෝකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති වතූහි වත්ථූහි, තදපි තණ්හාදිට්ඨිපරිපඵන්දිතං වෙදයිතං එස්සපච්චයාති දස්සෙති. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉදානි තස්ස එස්සපච්චයස්ස දිට්ඨවෙදයිතෙ බලවභාවදස්සනත්ථං පුන **"නන්නු භික්ඛවෙ යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා"**ති ආදිමාහ:- තත්‍ර **"නෙවන අඤ්ඤත්‍ර එස්සා"**ති: තෙ වත සමණබ්‍රාහ්මණා තං වෙදයිතං විනා එස්සෙන පවිසංවෙදිස්සන්තීති කාරණමෙතං නත්ථි. යථා හි පතතො ගෙහස්ස උපත්ථම්භනත්ථාය ථූණා නාම බලවපච්චයො හොති, න තං ථූණාය අත්‍රූපත්ථම්භිතං ඝාතුං සක්කොති, එවමෙව එස්සොපි වෙදනාය බලවපච්චයො, තං විනා ඉදං දිට්ඨවෙදයිතං නත්ථීති දස්සෙති. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉදානි **"නන්නු භික්ඛවෙ යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සස්සතවාද සස්සතං අත්තානඤ්ච ලෝකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති** වතූහි **වත්ථූහි, යෙපි තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා එකච්චසස්සතිකා"**ති ආදිනා නයෙන සබ්බදිට්ඨි වෙදයිතානි සම්පිණ්ඩෙති. කස්මා? උපරි එස්සෙ පක්ඛිපනත්ථාය. කථං? **සබ්බෙ තෙ ඡහි එස්සායතනෙහි ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදෙන්ති.** තත්‍ර-ඡ එස්සායතනානි නාම චක්ඛු- එස්සායතනං, සොතං-ඝාණං-ජිව්හා-කායො-මනො එස්සායතනන්ති, ඉමානි ඡ. සඞ්ඛාති සමොසරණකාරණපරණතිමත්තෙසු හි අයං ආයතනසද්දෙ, වත්තති. තත්‍ර "කඞ්ඛෙජො අස්සානං ආයතනං, ගුත්තං දක්ඛිණාපථො"ති සණ්ඨානියං වත්තති, සඞ්ඛාතිඛානෙති අත්ථො. "මනොරමෙ ආයතෙන සෙවන්තීනං විහඞ්ගමා"ති සමොසරණඛානෙ. "සති සති ආයතනෙ"ති කාරණෙ. "අරඤ්ඤායතනෙ පණ්ණකුටිසු සම්ම නන්ති"ති පණිණත්තිමත්තෙ. සබ්බායම්ඛසඞ්ඛාතිආදිඅත්ථතායෙපි යුජ්ජති. චක්ඛාදිසු හි එස්සපච්චයා ධම්මා සඞ්ඝායන්ති, සමොසරන්ති, තානි ච තෙසං කාරණන්ති ආයතනානි. ඉධ පන "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ

1. සී. I & III. පරම්පරපච්චය දස්සනත්ථං.

වුපජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සෝ"ති ඉමිනා නයෙන ඵස්සපඤ්චමකෙනෙව දෙසනං ආරොපෙත්වා ඵස්සං ආදිං කත්වා පවත්තපරම්පරං දස්සෙතුං **"ඡළායතනානී"**ති වුත්තානි.

"ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදෙතී"ති, ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා පටිසංවෙදෙති; එත්ථ ච කිඤ්චාපි ආයතනානං ඵුසනකිච්චං භිය වුත්තං, තථාපි න තෙසං ඵුසනකිච්චතා වෙදිතබ්බා; න හි ආයතනානි ඵුසන්ති, එස්සොව තං තං ආරම්මණං ඵුසති; ආයතනානි පන එස්සෙ උපනික්ඛිපිත්වා දස්සිතානි, තස්මා සබ්බෙ තෙ ඡළායතනසම්භවෙන එස්සෙන රූපාදීනි ආරම්මණානි ඵුසිත්වා නං දිට්ඨිවෙදනං පටිසංවෙදියන්තීති, එව මෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **"තෙසං වෙදනා පච්චයා තණ්හා"**ති ආදිසු **"වෙදනා"**නි: ඡළායතනසම්භවා වෙදනා, සා රූපතණ්හාදිභෙදාය තණ්හාය උපනිස්සයකොටියා පච්චයෝ හොති; තෙන වුත්තං "තෙසං වෙදනාපච්චයා තණ්හා"ති; සා පන චතුබ්බිධස්ස උපාදානස්ස උප නිස්සයකොටියා වෙව සහජාතකොටියා ච පච්චයෝ හොති; තථා උපාදානං භවස්ස, භවෝ ජාතියා උපනිස්සයකොටියා පච්චයෝ හොති. **"ජාති"**නි වෙත්ථ සඞ්කාරා පඨමකප්පිකා දට්ඨබ්බා; ජාති ජරා මරණස්ස වෙව සොකාදීනඤ්ච උපනිස්සයකොටියා පච්චයෝ හොති; අයමෙත්ථ සංඛෙපෝ; විත්ථාරතෝ පන පටිච්චසමුප්පාදකථා විසුඞ්ඛි මග්ගෙ වුත්තා. ඉධ පනස්ස පයොජනමත්තකමෙව වෙදිතබ්බං.

භගවා හි වට්ටකථං කථෙන්තො "පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය, ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නා හොසි, අථ පච්ඡා සම්භවී"ති එවඞ්ච භික්ඛවෙ වුච්චති, අථ ච පන පඤ්ඤායති ඉදප්පච්චයා අවිජ්ජා"ති එවං අවිජ්ජාසීසෙනවා, "පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති භවතණ්හාය-පෙ-ඉදප්පච්චයා භවතණ්හා"ති එවං තණ්හාසීසෙන වා, "පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති භවදිට්ඨියා-පෙ-ඉදප්පච්චයා භවදිට්ඨී"ති එවං දිට්ඨිසීසෙන වා කථෙති: ඉධ පන දිට්ඨිසීසෙන කථෙන්තො වෙදනා රාගෙන උපජ්ජමානා දිට්ඨියා කථෙත්වා වෙදනාමූලකං පටිච්චසමුප්පාදං කථෙසි; තෙන ඉදං දස්සෙති "එව මෙතෙ දිට්ඨිගතිකා ඉමං දස්සනං ගහෙත්වා තීසු භවෙසු චතූසු යොනීසු පඤ්ච ගතීසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු නවසු සත්තාවාසෙසු ඉතො එත්ථ එතෙනා ඉධාති සඤ්ඤාවන්තා සංසරන්තා යන්තෙ යුත්තගොණා භිය ඵමෙත්ථ උපනිබන්ධඤ්ඤකූරා භිය වාතෙන විප්පනඤ්නාවා භිය ච වට්ට දුක්ඛමෙව අනුපරිවත්තන්ති, වට්ටදුක්ඛතො සීසං උක්කිපිතුං න සක්කොන්තී"ති.

එවං දිට්ඨිගතිකානිද්ධානං වට්ටං කථෙත්වා ඉදානි සුත්තයොගං නික්ඛිපං අධිඤ්ඤානං කත්වා විවට්ටං දස්සෙන්තො **"යතො ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛූ"**ති ආදිමාහ;-තත්ථ **"යතො"**නි, යදා; **"ඡන්නං ඵස්සායතනානං"**නති, යෙහි ඵස්සායතනෙහි ඵුසිත්වා පටිසංවෙදියමානානං දිට්ඨිගතිකානං වට්ටං වත්තති, තෙසංයෙව ඡන්නං ඵස්සායතනානං; **"සමුදය"**න්ති ආදිසු "අවිජ්ජා සමුදයා චක්ඛුසමුදයෝ"ති ආදිනා වෙදනාකම්ම

ඨානෙ වුත්තනයෙන එස්සායතනානං සමුදයො වෙදිතබ්බො. යථා පන තත්ථ "එස්සසමුදයා එස්සනිරොධා"ති වුත්තං එවමිධ තං වඤ්ඣා දිසු "ආහාරසමුදයා ආහාරනිරොධා"ති වෙදිතබ්බං; මිනායහනෙ "නාම රූපසමුදයා නාමරූපනිරොධා"ති. **"උත්තරිතරං පජානාති"**නි, දිඝිගතිකො දිඝිමෙව පජානාති. අයං පන දිඝිච දිඝිකො ච උත්තරි තරච සීලං සමාධිං පඤ්ඤං විමුත්තිඤාණ යාව අරහත්තං ජානාති; කො එවං ජානාතීති? ඛීණාසවො ජානාති, අනාගාමී සකදාගාමී සොතා පන්නා බහුස්සුතො ගණ්ඨධරෝ[1] භික්ඛු ජානාති, ආරඞ්භිපස්සකො ජානාති; දෙසනා පන අරහත්තනිකූටෙනෙව නිඨාපිතාති.

එවං විවට්ටං කථෙත්වා ඉදානි "දෙසනාජාලවිමුත්තො දිඝිගතිකො නාම නත්ථී"ති දස්සනත්ථං පුන **"යෙ හි කෙචි"**ති ආරභි. තත්ථ **"අනෙකාජාලිකතා"**ති: ඉමස්ස මඤ්ඣෙ දෙසනාජාලස්ස අනෙකා යෙව කතා; **එත්ථාති**ච, එතස්මිං මම දෙසනාජාලෙ ඨිතා නිස්සිතා අවස්සිතාව; **"උම්මුජ්ජමානා උම්මුජ්ජන්ති"**ති: කිං වුත්තං හොති. තෙ අධො ඔසිදනතාපි උඩ්ඪං උග්ගච්ඡන්තාපි මම දෙසනාජාලසිනාව භූත්වා ඔසිදනති ච උග්ගච්ඡන්ති ච. **"එත්ථ පරියාපණ්ණා"**ති: එත්ථ මයිං දෙසනාජාලෙ පරියාපණ්ණා, එතෙන ආබඩ්ඩා, අන්නොජාලඤාව භූත්වා උම්මුජ්ජමානා උම්මුජ්ජන්ති, න ගෙත්ථ අඤ්ඤතිත්ථා දිඝිගතිකො නාම අත්ථි.

"සුඛුමච්ඡිකෙනා"ති: සණ්හඅච්ඡිකෙන, සුඛුමච්ඡිදෙනාති අත්ථො. **කෙවට්ටො** විය හි භගවා, **ජාලං** විය දෙසනා, **පරිහතදඨං** විය දසසඝසසී ලොකධාතු, **බලාකිකපණ්ණා** විය චාසඤි දිඝිගතිකා; තස්ස තීරෙඨත්වා ඔලොකෙන්තස්ස ඔළාරිකානං පාණානං අන්නොජාල කතභාවදස්සනං විය භගවතො සබබදිඝිගතිකානං දෙසනාජාලස්ස අන්නොගතභාව දස්සනත්ථි, එවමෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං.

එවං ඉමාහි චාසඤියා දිඝිහි සබබදිඨීනං සඞ්ගහිතත්තා සබ්බෙසං දිඝිගතිකානං එත්තකම්හි දෙසනාජාලෙ පරියාපන්නභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො කත්ථචි අපරියාපන්නභාවං දස්සෙන්තො:-**"උච්ඡිජ්ජන භවනෙනතිකො නිබ්බෙ නථානත්ථස්ස කාමෙ"**ති ආදිමාහ; තත්ථ-නයන්ති එතායාති නෙත්ති; නයනන්ති ගීවාය බන්ධිත්වා ආනඤ්ඣනතියා රජ්ජුයා එතංනාමං; ඉධ පන නෙත්තිසදිසතාය භවතණ්හා නෙත්තීති අධිප්පෙතා; සාහි මහාජනං ගීවාය බන්ධිත්වා විය තං තං භවං නෙති උපනෙතීති භවනෙත්ති; සා අරහත්තමග්ගඤ්ඤෙන උච්ඡිජ්ජනා අස්සාති **උච්ඡිජ්ජනභවනෙත්තිකො**; **"කායස්සභෙදා උඩ්ඪ"**නති: කායස්ස භෙදතො උඩ්ඪං. **"ජීවිතපරියාදානා"**නි: ජීවිතස්ස සබ්බසො පරියා දියනතා පරික්ඛිණතා පුන අප්පටිසන්ධිකභාවාති අත්ථො. **"න නං දක්ඛිනී"**ති: තං තථාගතං දෙවා වා මනුස්සා වා න දක්ඛිස්සන්ති අපණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සතීති අත්ථො.

1. සී. I. II & III. ගණ්ඨධරෝ.

"සෙසෝපි හිකඛවෙ"ති: උපමායං පන ඉදං සංසන්දනං. අඬ රුකෙඛා විය හි තථාගතස්ස ඣායෙ, රුකෙඛ ජාතමහාවණෙඨා විය තං නිස්සාය පුබෙබ පවත්තතණ්හා, තස්මිං වණෙඨ උපනිබඛා පච පඤ්චාදසපඤ්ච අඣාදසපඤ්චපරිමාණා අඹපිණ්ඩි විය තණ්හාය සති තණ්හාය උපනිබඛ්ඛතා ඉච්චා ආයතිනිබඛත්තනතා පවඤ්චඛ්ඛා වාදසායතනානි අඣාරඣධාතුයෝ, යථා පන තස්මිං වණෙඨ ඡින්නෙ සබබානි තානි අඹානි තදඣයානි හොනති, තංයෙව වණ්ඨං අනුග තානි, වණ්ඨවෙජ්ඣ ඡින්නානෙවානි අත්ථෙ. **එවමෙව** යෙ ච භව නෙතනිවණ්ඨස්ස අනුපවච්ඡින්නතතා ආයතිං උපපජ්ජිස්සනි පවඤ්චඛ්ඛා වාදසායතනානි අඣාරඣ ධාතුයෝ, සබබෙ හෙ ධම්මා තදඣයාව හොනති, භවනෙතතිං අනුගතා; තාය ඡින්නනතතා ඡින්නායෙවානි අත්ථෙ. යථා පන තස්මිමපි රුකෙඛ මිණ්ඩුඤණ්ඨවිස්සමථ්ථස්සං ආගම්ම අනුප්පබෙබන සුසඤ්ඤා මතෙ "ඉමස්මිං ඨානෙ එවරූපෙ නාම රුකෙඛා අහොසී"ති වොහාරමත්තමෙව හොනි; න තං රුක්ඛං කොචි පස්සති. එවං අරියමග්ගවිස්සමථ්ථස්සං ආගම්ම තණ්හාසිනෙ හස්ස පරියාදින්නත්තා අනුප්පබෙබන සුසඤ්ඤා විය භිනෙන ඉමස්මිං කායෙ ඣායස්ස හෙදූ උඛං ජීවිතපරියාදූනා නනං දක්ඛිනති තථා ගතමපි දෙවමනුස්සා න දක්ඛිස්සනති, "එවරූපස්ස නාම කිර සද්ධාසෙ ඉදං සාසනනති" වොහාරමත්තමෙව භවිස්සතීති; අනුපාදිසෙස නිබ්බාණධාතුං පාපෙත්වා දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

"එවං වුත්තෙ ආයස්මා ආනන්දො"ති: එවං භගවතා ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තෙ ථෙරෝ ආදිතො පභාය සබබං සුත්තං සමනනාහරිත්වා "එවං බුඣබලං දීපෙත්වා චරිතසුත්තස්ස නාම භගවතා නාමං නග ණිතං. හදස්ස නාමං ගණ්හාපෙස්සාමී"ති චින්තෙත්වා භගවන්තං එතදවොච.

"තස්මාතිහ ත්වං"නති: ආදිසු අයං අත්ථයොජනා: "යස්මා ච එත්ථ ආනන්ද යථා ඉමස්මිං ධම්මපරියායෙ ඉධත්ථෙපි පරත්ථෙපි විහත්ථෙ, **තස්මාතිහ ත්වං ඉමං ධම්මපරියායං අත්ථජාලන්ති නං ධාරෙහි;** යස්මා පනෙත්ථ බහුතන්ති ධමෙමා චරිතො, තස්මා **ධම්මජාලන්ති නං ධාරෙහි;** යස්මා ච එත්ථ සෙඨඨෙන ඉමං සබබඤ්ඤුඤාණං මිහත්ථං, තස්මා **ඉමං ධම්මජාලන්ති නං ධාරෙහි;** යස්මා එත්ථ වාසඞ්ති දිට්ඨියෝ මිහත්ථා, තස්මා **දිට්ඨිජාලන්ති නං ධාරෙහි,** යස්මා පන ඉමං ධම්මපරියායං සුත්වා දෙවපුත්තමාරම්පි මවවුමාරම්පි කිලෙසමාරම්පි සක්කා මද්දිතුං, තස්මා **අනුත්තරෝ සඞ්ගාමවිජයොති නං ධාරෙහි**ති.

"ඉදමවොච භගවා"ති: ඉදං නිදානවඤ්ඤතොපභුති යාව "අනුත්තරෝ සඞ්ගාමවිජයොති නං ධාරෙහි"ති සකලසුත්තන්තං භගවා පරෙසං පඤ්ඤය අලබභනෙය්‍යපතිඨං පරමගම්භීරං සබබඤ්ඤු ත පකාසෙනෙතා සුරියෝ විය අඤ්ඤාරං දිඝිගතමඛඤ්ඤාරං විධ

මනෙනා අවොච. **"අඤ්ඤමඤ්ඤා නෙ භික්ඛූ"**ති: තෙ භික්ඛූ අත්තමනා සකමනා බුඩ්ඝතායෙ පිතියා උදග්ගචිත්තා හුත්වා වුත්තං හොති. **"භගවතො භාසිත"**න්ති: එවං විචිත්‍රනයදෙසනාවිලාසයුත්තං ඉදං සුත්තං කරවීකරුතමඤ්ඤුනා කරුණාසුඛෙන පණ්ඩිතජනහදයානං අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මසරෙන භාසමානස්ස භගවතො භාසිත **"අභිනන්දුං"**න්ති: අනුමොදිංසු වෙව සම්පටිච්ඡිංසු ච.

අයං හි අභිනන්දනසද්දො "අභිනන්දති අභිවදති"ති ආදීසු තණ්හායපි ආගතො. "අඤ්ඤමෙවාභිනන්දන්ති උභයෙ දෙවමානුසා"ති ආදීසු උපගමනෙපි.

"විරජපවාසිං පුරිසං දූරතො සොත්ථිමාගතං
ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා ච අභිනන්දන්ති ආගතං"ති

ආදීසු සම්පටිච්ඡනෙපි "අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා"ති ආදීසු අනුමොදනෙපි, සවායම්ඛ අනුමොදනසම්පටිච්ඡනෙසු යුජ්ජති, තෙන වුත්තං අභිනන්දුන්ති, අනුමොදිංසු වෙව සම්පටිච්ඡිංසු වාති.

"සුභාසිතං සුලපිතං සාධූ සාධූති තාදිනො.
අනුමොදමානා සිරසා සම්පටිච්ඡිංසු භික්ඛවොං"ති.

"ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මිං"න්ති: ඉමස්මිං නිග්ගාථකසුත්තෙ, නිග්ගාථකත්තා හි ඉදං "වෙය්‍යාකරණ"න්ති වුත්තං. **"සහස්සී ලොකධාතූ"**ති: සහස්සවක්කවාළපරිමාණා ලොකධාතු, **"අකම්පිත්ථා"**ති: න සුත්තපරියොසානෙයෙව අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා, **"හඤ්ඤමානෙ"**ති හි වුත්තං, තස්මා චාසභියා දිසීගතෙසු විනිවෙඨෙනා විනිවෙඨෙනා දෙසියමානෙසු තස්ස තස්ස දිසීගතස්ස පරියොසානෙති චාසභියා ඤානෙසු අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ අට්ඨහි කාරණෙහි පඨවිකම්පො වෙදිතබ්බො, ධාතුකෙඛා හෙත ඉඞ්ඝතොං ආනුභාවෙන බොධිසත්තස්ස ගබ්භොක්කන්තියා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙන සම්බොධිපත්තියා ධම්මවක්කප්පවත්තනෙන ආයුසංඛාරොස්සජ්ජනෙන පරිනිබ්බාණෙනාති. තෙසං විනිච්ඡයං "අට්ඨ ඛො ඉමෙ ආනන්ද හෙතූ අට්ඨ පච්චයා මහතො භූම්චාලස්ස පාතුභාවාය"ති එවං මහාපරිනිබ්බාණෙ ආගතාය තන්තියා වණ්ණනාකාලෙයෙව වක්ඛාම.

අයං පන මහාපඨවී අපරෙසුපි අට්ඨසු ඨානෙසු අකම්පිත්ථ. මහාභිනික්ඛමනෙ බොධිමණ්ඩස්ස උපසඞ්කමනෙ පංසුකූලගහණෙ පංසුකූලධොවනෙ කාලකාරාමසුත්තෙ ගොතමකසුත්තෙ වෙස්සන්තර ජාතකෙ ඉමස්මිං බ්‍රහ්මජාලෙති. තත්ථ මහාභිනික්ඛමනබොධිමණ්ඩ උපසඞ්කමනෙසු විරියබලෙන අකම්පිත්ථ. පංසුකූලගහණෙ මීඝසස්ස දීපපරිවාරෙ වත්තාරො මහාදීපෙ පහාය "පබ්බජිත්වා සුඛං ඨානං ගන්ත්වා පංසුකූලං ගණ්හනෙනත්ත දුක්කරං භගවතා කතං"ති අච්ඡරියවෙගාහි

ගතා අකම්පිත්ථ. පංසුකූලඛොවකවෙස්සන්තරජාතකෙසු අකාල කම්පනෙන අකම්පිත්ථ. කාලකාරාමගොතමකසුත්තෙසු "අහං සක්‍යී භගවා"ති සක්‍යිභාවෙන අකම්පිත්ථ. ඉමස්මිං පන බ්‍රහ්මජාලෙ චාසඞ්කා දිඝිගතෙසු විජටෙත්වා නිගණ්ඨබං කත්වා දෙසියමානෙසු සාධුකාර දානවසෙන අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා.

න කෙවලං ච එතෙසුයෙව ඨානෙසු පඨවී අකම්පිත්ථ. අථ ඛො තීසු සඞ්ඝභෙදෙසුපි මහාමහින්දත්ථෙරස්ස ඉමං දීපං ආගන්ත්වා ජෝති වනෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසිතදිවසෙපි අකම්පිත්ථ. කල්‍යාණීයවිහාරෙ ච පිණ්ඩපාතියත්ථෙරස්ස චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා තත්ථෙව නිසීදිත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං ගහෙත්වා ඉමං සුත්තන්තං ආරබ්භ සුත්තපරියොසානෙ උදකපරියන්තං කත්වා අකම්පිත්ථ. ලොහපාසාදස්ස පාචීනං අම්බලඞ්කඨානං නාම අහොසි. තත්ථ නිසීදිත්වා දීඝභාණකත්ථෙරා බ්‍රහ්මජාලසුත්තං ආරභිංසු. තෙසං සජ්ඣායපරියොසානෙපි උදක පරියන්තමෙව කත්වා පඨවී අකම්පිත්ථාති.

එවං යස්සානුභාවෙන අකම්පිත්ථ අනෙකසො
මෙදිනී සුත්තසෙඨස්ස දෙසිතස්ස සයම්භුනා
බ්‍රහ්මජාලස්ස තස්සිඛ ධම්මං අත්ථ පණ්ඩිතා
සක්කච්චං උග්ගහෙත්වාන පටිපජ්ජන්තු යොනිසොති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා 2.

"එවං මෙසුතං -පෙ- රාජගහෙ" ති: සාමඤ්ඤඵලසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා, **"රාජගහෙ"**ති: එවං නාමකෙ නගරෙ, තංහි මන්ධාතුමහාගොවිඤ්දාදිහි පරිග්ගහිතත්තා රාජගහන්ති වුච්චති. අඤ්ඤපෙත්ථ පකාරෙ වණ්ණයන්ති, කිං තෙහි? නාමමෙතං නගරස්ස. තම්පනෙතං බුද්ධකාලෙ චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං හොති, සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං හොති, යක්ඛපරිග්ගහිතං, තෙසං වසනත්ථානං ඉච්ඡා තිට්ඨතීති, **"විහරති"**ති: අවිසෙසෙන ඉරියාපථිබ්බ ඛුමඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගිපරිදීපනමෙතං; ඉධපන ඨානගමනනිසජ්ජසයනපපභෙදෙසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරඉරියා පථසමායොගපරිදීපනං; යෙන කේනචි පකාරෙන ගච්ඡන්තොපි නිසීදන්තොපි සයානොපි භගවා විහරතිචෙව වෙදිතබ්බා. සො හි එකං ඉරියා පථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන පරිවත්තිත්වා අපරිපථන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා **විහරතී**ති වුච්චති. **"ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙ"**ති: ඉදමස්ස යං ගොචරගාමං උපනිස්සාය විහරති, තස්ස සමීපෙ නිවාසනට්ඨානපරිදීපනං; තස්මා **රාජගහෙ විහරති ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙ**ති රාජගහ සමීපෙ ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙ විහරතීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බා. සමීපඤ්හෙතං භුම්මවචනන්ති. තත්‍ර ජීවතීති **ජීවකො**; කුමාරෙන හතොති **කොමාරභච්චො**; යථාහ "කිං භණෙ එතං කාතෙහි සම්පරිකිණ්ණනති? දැරකො දෙවාති ජීවති භණෙති? ජීවති දෙවාති. තෙන හි භණෙ තං දැරකං අනෙන පුරං නෙත්වා ඛාතීනං දෙථ පොසාවෙතු"නති, තස්ස ජීවතීති ජීවකොති නාමං අකංසු, කුමාරෙන[1] පොසාවිතොති කොමාරභච්චොති නාමං අකංසූති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරෙන පන ජීවකවත්ථුං ඛන්ධකෙ ආගතමෙව; විනිච්ඡයකථා පිස්ස සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය වුත්තා.

අයං පන ජීවකො එකස්මිං සමයෙ භගවතො දෙසාභිඤ්ඤතං කායං විරෙචෙත්වා සීවෙය්‍යකං දුස්සයුගං දත්වා වත්ථානුමොදනපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය චින්තෙසි, "මයා දිවසස්ස වත්තික්ඛත්තුං බුද්ධුපට්ඨානං ගන්තබ්බං. ඉදඤ්ච වෙළුවනං අතිදූරෙ, මාඤ්ඤ පන උය්‍යානං අම්බවනං ආසන්නතරං යන්නූනාහං එත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙය්‍ය"න්ති සොතස්මිං අම්බවනෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානලෙනකුටිමණ්ඩපාදීනි සම්පාදෙත්වා භගවතො අනුච්ඡවිකං ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා අම්බවනං අභිරුයහත්ථුබ්බෙධෙන තම්බපට්ටවණ්ණෙන පාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා බුද්ධපමුඛං භික්ඛුසංඝං සවිවරභත්තෙන

1. සී. I & III. කොමාරෙන.

සන්තපෙත්වා දක්ඛිණොදකං පාපෙත්වා විහාරං නීයාතෙසි.[1] තං සඤ්ඤාය වුත්තං **ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙති. "අඩ්ඪතෙළසෙහි භික්ඛුසතෙහී"**ති: අඩ්ඪසතෙන ඌනෙහි තෙරසහි භික්ඛුසතෙහි.

"රාජා"ති: ආදිපු, රාජාති අත්තනො ඉස්සරියසමපත්තියා වතුහි සඞ්ගහවත්ථූහි මහාජනං රඤ්ජෙතීති පාති[2] **රාජා**; මඝඛානං ඉස්සරොති= **මාඝවා**; අජාතොයෙව රඤ්ඤෙ සුතු භවිස්සතීති නෙමිත්තිකෙහි නිද්දිට්ඨොති **අජාතසත්තු.**

තස්මිං කිර කුච්ඡිගතෙ දෙවියා එවරූපො දොහළො උපපජ්ජි. "අහොවතාහං රඤ්ඤෙ දක්ඛිණබාහුතො ලොහිතං පිවෙය්‍ය"න්ති. "සා භාරියෙ යානෙ අයං දොහළො උපපන්නො, න සක්කා කස්සචි ආරොචෙතු"න්ති, තං කථෙතුං අසක්කොන්තී කිසා දුබ්බණ්ණා අහොසි. තං රාජා පුච්ඡි "භද්දෙ තුය්හං අත්තභාවො න ඣානවිබෙණෙණ, කිං කාරණන්ති? "මා පුච්ඡ මහාරාජාති. භද්දෙ වං තුය්හං අජ්ඣාසයං මය්හං න කථෙන්තී කස්ස කථෙස්සසීති? බාධා තථා නිබන්ධිත්වා කථාපෙසි; සුත්වා ච බාලෙ කිං එත්ථ වං භාරියසඤ්ඤං අහොසීති, වෙජ්ජං පක්කොසාපෙත්වා සුවණ්ණභාජනෙන බාහං ථොකාපෙත්වා සුවණ්ණසරකෙන ලොහිතං ගහෙත්වා උදකෙන සමසණ්ඨපෙත්වා පායෙසි. නෙමිත්තිකා සුත්වා "එස ගබ්භෙ රඤ්ඤෙ සත්තු භවිස්සති, ඉමිනා රාජා භඤ්ඣදිස්සතී"ති ව්‍යාකරිංසු. දෙවී සුත්වා "මයා කිර කුච්ඡිතො නික්ඛන්තොයං රාජානං මාරෙස්සතී"ති ගබ්භං පාතා පෙතුකාමා උය්‍යානං ගන්ත්වා කුච්ඡිං මද්දාපෙති. ගබ්භො න පතති; සා පුනපපුනගන්ත්වා තථෙව කාරෙති. රාජා "කිමත්ථං අයං අභිණ්හං උය්‍යානං ගච්ඡතීති, පරිවීමංසන්තො තං කාරණං සුත්වා "භද්දෙ තව කුච්ඡියං පුත්තොති වා ධීතාති වා න පඤ්ඤායති, අත්තනො නිබ්බත්තදරකං එවමකාසීති මහා අගුණරාසීපි නො ජම්බුදීපතලෙ ආවිභවිස්සති, මා එවං කරොහී"ති වාරෙත්වා ආරක්ඛං අදාසි. සා ගබ්භවුට්ඨානකාලෙ නං මාරෙස්සාමීති විනෙත්වා. තදපි ආරක්ඛමනුස්සා දිස්වා කුමාරං අපනයිංසු. අථාපරෙන සමයෙන වුඩ්ඪපත්තං කුමාරං දෙවියා දස්සෙසුං. සා තං දිස්වා ව පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙසි, තෙන නං මාරෙතුං නාසක්ඛි. රාජාපි අනුක්කමෙන පුත්තස්ස උපරජ්ජං අදාසි. අථෙකස්මිං සමයෙ දෙවදත්තො රහො ගන්ත්වා විනෙත්වා, "සාරිපුත්තස්ස පරිසා මහාමොග්ගල්ලානස්ස පරිසා මහාකස්සපස්ස පරිසාති ඉමෙ විසුං විසුං ඣරා, අහමපි එකං ඣරං නීහරාමී"ති. සො "න සක්කා විනා ලාභෙන පරිසං උප්පාදෙතුං, හන්දාහං ලාභං නිබ්බත්තෙමී"ති විනෙත්වා ඛත්තියෙ ආණත්තියෙන අජාතසත්තුකුමාරං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරියෙන පසා දෙත්වා සායමාසතං පහිණි රථසතෙහි උපට්ඨානං ආගච්ඡනතං අතිවිස්සත්ථං ඤත්වා එකදිවසං උපසඞ්කමිත්වා එතදවොච. "පුබ්බෙ ඛො

1. සී. II. නියාතෙසි. 2. සී. I & III. වාණි.

කුමාර මනුස්සා දීඝායුකා, එතරහි අපායුකා-පෙ-තෙන හි තිං කුමාර පිතරං හනිත්වා රාජා හොහි, අහං භගවන්තං හනිත්වා බුද්ධෝ භවිස්සාමී"ති කුමාරං පිතුවධේ උය්‍යොජේසි. සෝ අය්‍යෝ දෙවදත්තෝ මහාභූතාවෝ, එතස්ස අවිදිතං නාම නත්ථි, උරුයා පොත්ථනියං ඛණිත්වා දිවා දිවස්ස සීතෝ උබ්භිත්වා උස්සඞ්කී උත්තස්සෝ අන්තෝ පුරං පවිසිත්වා වුත්තපකාරං විප්පකාරං අනාසි අථ නං අමච්චා ගහෙත්වා අභූතුක්කුජ්ජිත්වා "කුමාරෝ ච හන්තබ්බෝ, දෙවදත්තෝ ච, සබ්බෙ ච භික්ඛූ හන්තබ්බා"ති සම්මන්තයිත්වා රඤ්ඤෝ ආණාවසෙන චරිස්සාමාති රඤ්ඤෝ ආරොචෙසුං.

රාජා යෙ අමච්චා මාරෙතුකාමා අහෙසුං තෙසං ඨානන්තරානි අවජ්ජිත්වා යෙ න මාරෙතුකාමා තෙ උච්චෙසු ඨානෙසු ඨපෙත්වා කුමාරං පුච්ඡි; "කිස්ස පන තිං කුමාර මං මාරෙතුකාමොසී"ති?- "රජ්ජනාමහි දෙව අභිනෝ"ති, රාජා තස්ස රජ්ජං අදාසි. සෝ "මයාහං මනොරථෝ නිප්ඵන්නෝ"ති දෙවදත්තස්සාරොචෙසි. තතෝ නං සෝ ආහ "තිං මූසිකා අන්තෝ කරිත්වා හෙරිං පරියොනද්ධන්ත පුරිසෝ විය කිච්චකාරිමහිති මඤ්ඤසි, ඛතිපාහෙනෙව තෙ පිතා තයා කතං අවමානං විත්තෙත්වා සයමෙව රාජා භවිස්සතිති. අථ හන්ත කිං කරොමීති? මූලඤ්චවං ඤත්වෙ පාපෙහීති;-"නනු හන්ත මය්‍හං පිතා න සත්ථවජ්ඣාති; "ආහාරූපච්ඡෙදෙන නං මාරෙහීති, සෝ පිතරං භාජනගෙහෙ පක්ඛිපාපෙසි; භාජනගෙහං නාම කම්මකරණත්ථාය කතං ධුමඝරං. මම මාතරං ඨපෙත්වා අඤ්ඤස්ස දස්සං මා දෙථාති වාහ. දෙවී සුවණ්ණසරකෙ භත්තං පක්ඛිපිත්වා උච්ඡඞ්ගෙන ආදාය පවිසති; රාජා තං තුඤ්ඡිත්වා යාපෙති. සෝ කථං මයාහං මාතු උච්ඡඞ්ගං ඤත්වා පවිසිතුං මා දෙථාති ආහ. තතෝ පඨාය දෙවී මොළියං පක්ඛිපිත්වා පවිසති. තම්පි සුත්වා මොළිං බන්ධිත්වා පවිසිතුං මා දෙථාති ආහ. තතෝ සුවණ්ණපාදුකාසු භත්තං ඨපෙත්වා පිදහිත්වා පාදුකා ආරුය්හ පවිසති. රාජා තෙන යාපෙති. පුන කථං යාපෙතීති පුච්ඡිත්වා තම්පි සුත්වා "පාදුකා ආරුය්හ පවිසිතුං මා දෙථාති ආහ. තතෝ පඨාය දෙවී ගන්ධොදකෙන නහායිත්වා සරීරං වතුමධුරෙන මක්ඛෙත්වා පාරුපිත්වා පවිසති. රාජා තස්සා සරීරං ලෙහිත්වා යාපෙති. පුන පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා ඉතෝ පඨාය මයාහං මාතුපවෙසනං නිවාරෙථාති ආහ. දෙවී වාරම්භූලෙ ඨත්වා "සාමිඛිඛිසාර එතං දහරකාලෙ මාරෙතුං නාදාසි, අත්තනෝ සත්තුං අත්තනාව පොසෙසි, ඉදං දුනි තෙ පච්ඡිමං දස්සනං, නාහං ඉතෝ පඨාය තුම්හෙ පස්සිතුං ලභාමි, සචෙ මයාහං දෙසෙ අත්ථි ඛම දෙවා"ති රොදිත්වා කන්දිත්වා නිවත්තති.

තතෝ පඨාය රඤ්ඤෝ ආහාරෝ නත්ථි. රාජා මග්ගඵලසුඛෙන වඩ්ඪමෙන යාපෙති. අභිවියස්ස අත්තභාවෝ විරොචති. සෝ කථං මේ

භණේ පිතා යාපෙතීති පුච්ඡිත්වා වඩ්ඪමෙන දෙව යාපෙති, අභිවියස්ස අත්තභාවෝ විරොචතීති සුත්වා වඩ්ඪමං දනිස්ස භාරෙසාමීති චින්තෙත්වා මඤ්ඤං පිතු පාදෙ බ්‍රූරෙන ඵාලෙත්වා ලොණතෙලෙන මක්ඛෙත්වා ඛදිරඛාරෙහි විට්ටිවිට්ටි පවට්ටති නහාපිතෙ පෙසෙසි. රාජා තෙ දිස්වා "භූත මඤ්ඤං ප්‍රත්තෙතා කෙනචි සඤ්ඤත්තෙතා භවිස්සති, ඉමෙ මෙ මඤ්ඤුකාරණත්ථාය ආගතා"ති චින්තෙසි. තෙ ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨංසු. "කස්මා ආගතත්ථා"ති? ව පුට්ඨා නං සාසනං ආරොචෙසුං. "තුම්හාකං රඤ්ඤෙ ආණං කරොථා"ති ව වුත්තා "නිසිද දෙවා"ති වත්වා රාජානං වන්දිත්වා "දෙව මයං රඤ්ඤෙ ආණං කරොම, මා අම්හාකං කුජ්ඣිත්ථ, න ඉදං තුම්හාදිසානං ධම්මරාජූනං අනුච්ඡවිකා"නති වත්වා වාම හත්ථෙන ගොපථකෙ ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන බ්‍රූරං ගහෙත්වා පාදතලානි ඵාලෙත්වා ලොණතෙලෙන මක්ඛෙත්වා ඛදිරඛාරෙහි විට්ටිවිට්ටි පවිංසු.

රාජා කිර පුබ්බෙ වෙතියඛණෙ සඵපාහතෙ අගමාසි. නිසජ්ජත්ථාය පඤ්ඤත්තං කටසාරව අඩොතෙහි පාදෙහි අක්කමි; "තස්සායං නිස්සන්දෙ"ති වදන්ති. රඤ්ඤෙ බලවවෙදනා උපපන්නා සො "අහො බුඩ්ඪො, අහො ධම්මො"ති අනුස්සරන්තො යෙව වෙතියඛණෙ ඛිත්තමාලා විය මිලායිත්වා චාතුම්මහාරාජිකදෙවලොකෙ වෙස්සවණස්ස පරිවාරකො ජනවසභො නාම යක්ඛො භූත්වා නිබ්බත්ති.

තං දිවසමෙව අජාතසත්තුස්ස පුත්තෙතා ජාතො; පුත්තස්ස ජාත භාවව පිතු මහාභවව නිවෙදෙතුං වෙ ලෙඛා එකක්ඛණෙයෙව ආගතා. අමච්චා "පඨමං පුත්තස්ස ජාතභාවං ආරොචෙස්සාමා"ති තං ලෙඛං රඤ්ඤෙ හත්ථෙ ඨපෙසුං. රඤ්ඤෙ තං ඛණංයෙව පුත්තසිනෙහො උපජ්ජිත්ථ සබ්බලසරීරං ඛොභෙත්වා අභිමිජ්ජං ආහවව අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ පිතු ගුණං අඤ්ඤාසි. "ඉමි ජාතෙපි මය්‍හං පිතු එවමෙව සිනෙහො උපපන්නො"ති. සො "ගච්ඡථ භණෙ මය්‍හං පිතරං විස්සජ්ජෙථ විස්සජ්ජෙථා"ති ආහ. "කිං විස්සජ්ජාපෙසි දෙවා"ති? ඉතරං ලෙඛං හත්ථෙ ඨපසිංසු. සො තං පවත්තිං සුත්වා රොදමානො මාතුසමීපං ගන්ත්වා "අම්මා ඉධ ඛො අම්ම මය්‍හං පිතු මයි සිනෙහො"ති? සා ආහ "තාත පුත්ත කිං වදෙසි? තව දහරකාලෙ අඞ්ගුලියා පිළකා උට්ඨහි, අථ නං තං රොදමානං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොනෙතා ගහෙත්වා විතිච්ඡයඨානෙ නිසින්නස්ස තව පිතු සන්තිකං අගමංසු. පිතා තෙ අඞ්ගුලිං මුඛෙ ඨපෙසි. පිළකා මුඛෙයෙව භිජ්ජිත්ථ. අථ තෙ පිතා තව සිනෙහෙන තං ලොහිතමක්ඛිතං පුබ්බං අනුජ්ඣිත්වංව අජ්ඣොහරි. ඉදානිපෙ තෙ පිතු සිනෙහොති. සො රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා පිතු සරීරකිච්චං අකාසි.

දෙවදත්තොපි අජාතසත්තුං උපසඞ්කමිත්වා "පුරිසෙ මහාරාජ ආණාපෙහි, යෙ සමණං ගොතමං ජීවිතා වොරොපෙස්සන්ති"ති වත්වා තෙන දින්නෙ පුරිසෙ පෙසෙත්වා සයං ගිජ්ඣකූටං ආරුය්හ යන්නෙන සිලං පවිජ්ඣිත්වා නාලාගිරිං ගජ්ජං පමුච්චාපෙත්වාපි කෙනචි උපායෙන භගවන්තං මාරෙතුං අසක්කොන්තො පරිහීනලාභසක්කාරො පච වත්ථූනි යාචිත්වා ඨානි අලභමානො "තෙහි ජනං සඤ්ඤාපෙස්සාමී"ති සංඝභෙදං කත්වා සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙසු පරිසං ආදාය පක්කන්තෙසු උණ්හං ලොහිතං මුඛෙන ජඞ්ඝත්වා නවමාසෙ ගිලාන මඤ්ච නිපජ්ජිත්වා විපච්චිසාරජාතො "කුහිං එතරහි සත්ථා වසති"ති පුච්ඡිත්වා "ජෙතවනෙ"ති වුත්තෙ "මඤ්චෙන මං හරිත්වා සත්ථාරං දස්සෙථා"ති වත්වා ආහරියමානො භගවතො දස්සනාරහස්ස කම්මස්ස අකතත්තා ජෙතවනෙ පොක්ඛරණිසම්පත්තෙයෙව වෙධා භිජ්ජිත්වා පඨවිං පවිසිත්වා මහානරකෙ පතිට්ඨිතොති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාර කථානයො ඛන්ධකෙ ආගතත්තා පන තඤ්ඤෙව න වුත්තත්ති. එවං "අජාතොයෙව රඤ්ඤා සත්තු හවිස්සති"ති නෙමිත්තිකෙහි නිද්දිට්ඨොති අජාතසත්තු.

"වෙදෙහිපුත්තො"ති: අයං කොසලරඤ්ඤා ධීතාය පුත්තො, න විදෙහරඤ්ඤා. වෙදෙහීති පන පණ්ඩිතාධිවචනමෙතං. යථාහ:- "වෙදෙහිකා ගහපතානී, අයෙ‍්‍යා ආනන්දෙ වෙදෙහමුනී"ති. තත්‍රායං වචනත්ථො:- විදන්ති එත්‍යෙනාති=වෙදෙ, ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. වෙදෙන ඊහති ඝටති වායමතීති=වෙදෙහී. වෙදෙහියා පුත්තො= වෙදෙහි පුත්තො.

"තදහූ"ති: තස්මිං අහු, තස්මිං දිවසෙති අත්ථො. **උපවසන්ති එත්ථාති=උපොසථො.** උපවසන්තීති සීලෙන වා අඞ්ගෙන වා උපෙතා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ අත්ථුද්ධාරො:-"ආයාම්‍ව්‍ඛො කප්පින උපොසථං ගම්ස්සාමා"ති ආදීසු හි පාතිමොක්ඛුද්දෙසො උපොසථො. "එවං අඞ්ගසමන්නාගතො ඛො විසාඛෙ උපොසථො උපවුත්ථො"ති ආදීසු සීලං. "සුඞ්ඛස්ස වෙ සදා එගු සුඞ්ඛසුපොසථො සදා"ති ආදීසු උපවාසො. "උපොසථො නාම නාගරාජා"ති ආදීසු පඤ්ඤත්ති. "න භික්ඛවෙ තදහුපොසථෙ සභික්ඛුකා ආවාසා"ති ආදීසු උපවසිතබ්බදිවසො. ඉධාපි සොයෙව අධිප්පෙතො. සොපනෙස අඨ්ඨාහුදසිපණ්ණරසීභෙදෙන තිවිධො. තස්මා සෙසවය නිවාරණත්ථං "පණ්ණරසෙ"ති වුත්තං. හෙන වුත්තං:-"උපවසන්ති එත්ථාති=උපොසථො"ති.

"කොමුදියා"නි: කුමුදවතියා; තදා කිර කුමුදානි සුපුප්ඵිතානි හොන්ති, තානි එත්ථ සන්තීති=කොමුදී. **"චාතුමාසිනියා"**ති: චාතුමාසියා; සා හි චතුන්නං මාසානං පරියොසානභූතාති=චාතුමාසී. ඉධ පන "චාතුමාසිනී"ති වුච්චති මාසපුණ්ණතාය උතුපුණ්ණතාය

සංවච්චරපුණ්ණතාය=පුණ්ණා; මා ඉති වත්තෙ වුච්චති; සෝ එව පුණ්ණොති=පුණ්ණමා. එවං **"පුණ්ණාය පුණ්ණමාසා"**ති ඉමස්මිං පදවයෙ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"රාජාමච්චපරිවුතෝ"**ති: එවරූපාය රජතසට්ඨිනිගණනාගි ඛීරධාරාගි ධොවියමානදිසාභාගාය විය රජතවිමානවිවුතෙගි මුත්තාවලිසුමනකුසුමදමසෙතදුකූලකුමුද සිසරෙගි සමපරිකිණ්ණාය වියව චතුරූපකිලෙසවිමුත්තපුණ්ණ චන්දපභාසමුදයොභාසිතාය රත්තියා රාජාමච්චෙගි පරිවුතොති අත්ථො.

"උපරිපාසාදවරගතෝ"ති: පාසාදවරසුපරිගතො, මහාරහෙ සමුස්සිතසෙතවජ්ජිතෙ කඤ්ඤනෙ **නිසින්නො හොති.** කස්මා නිසින්නොා? නිද්දූපිනොදනත්ථං. අයං හි රාජා පිතරි උපකඤ්ඤත දිවසතො පඨාය "නිද්දං ඔකක්කමිස්සාමී"ති නිමීලිතමත්තෙනසුයෙව අක්ඛිසු සත්තිසත්තසමබ්භාහතො විය කන්දමානො භයාව පබුජ්ඣති: "කිමෙතන්ති"ව වුත්තෙ "න කිඤ්චි"ති වදති, තෙනස්ස අමනාපා නිද්දා, ඉති නිද්දූපිනොදනත්ථං නිසින්නොා; අපි ච තස්මිං දිවසෙ නක්ඛත්තං ඝුට්ඨං හොති, සබ්බං නගරං සිත්තසම්මට්ඨං විප්පකිණ්ණවාලිකං පච වණ්ණකුසුමලාජපුණ්ණඝටපතිමණ්ඩිතං ඝරවරං සමුස්සිතධජපටා කාදිවිචිත්තා සමුජ්ජලිතදීපමාලා ලඛ්ඛාසබ්බදිසාභාගං විවිසභාගෙන රජ්ජාසභාගෙන නක්ඛත්තකීළං අනුභවමානෙන මහාජනෙන සමා කිණ්ණං හොති. ඉති "නක්ඛත්තදිවසතායපි නිසින්නොා"ති වදන්ති. එවං පන වත්වාපි රාජකුලස්ස නාම සදපි නක්ඛත්තමෙව, නිද්දූපිනොදනත්ථංයෙව පනෙස නිසින්නොාති සන්නිට්ඨානං කතං.

"උදානං උදානෙසි"ති: උදහාරං උදහරි. යථා හි යං තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං "අවසෙසොා"ති වුච්චති. යච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං "ඔඝොා"ති වුච්චති. එවමෙව යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අනෙකා අසණ්ඨහිත්වා බහි නික්ඛමති, තං "උදානන්ති" වුච්චති. එවරූපං පීතිමයං වචනං නිච්ඡාරෙසීති අත්ථො. **"දෙඝිනා"**ති: දෙඝාපගතා; අඛා මඝිතා ධූමොරජො රාහූති ඉමෙහි උපකඤ්ඤිලෙසෙහි විරහිතාති වුත්තං හොති. තස්මා **රමණීයා**නි ආදීනි පච පොමනවචනානි. සා හි මහාජනස්ස මනං රමයතීති=**රමණීයා.** වුත්තදොසවිමුත්තාය වන්දපභාය ඔභාසිතත්තා අතිවිය සුරූපාති=**අභිරූපා.** දක්ඛිතුං යුත්තාති=**දස්සනීයා.** චිත්තං පසාදෙතීති=**පාසාදිකා.** දිවසභාගාදීනං ලක්ඛණං හවිතුං යුත්තාති=**ලක්ඛණසම්පන්නා. "කතනුඛොඅජ්ජ ?** "සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා"ති: සමිතපාපතාය=සමණා; බාහිතපාපතාය=බ්‍රාහ්මණා. **"යං නො පසිරූපාසෙය්‍යා"**ති: වචනව්‍යත්තයො එස; යංඅම්හාකං පඤ්ඤාපුබ්බඤවසෙන පසිරූපාසනතානං මධුරං ධම්මං සුත්වා **චිත්තං පසිදෙය්‍යා**ති අත්ථො.

ඉති රාජා ඉමිනා සඤ්ඤාපි වචනෙන ඔහාසනිමිත්තකම්මං අකාසි. කස්සා කාසිති? ජීවකස්ස. කිමත්ථං? භගවතෝ දස්සනත්ථං. කිං සයං භගවන්තං දස්සනාය ගන්තුං න සක්කොනීති? ආම න සක්කොති. කස්මා? මහාපරාධතාය. තෙන හි භගවතෝ උපඨාකෝ අරියසාවකෝ අත්තනෝ පිතා මාරිතෝ, දෙවදත්තෝ ච තමේව නිස්සාය භගවතෝ බහූ අනත්ථමකාසි. ඉති මහාපරාධෝ එස; තාය මහාපරාධතාය සයං ගන්තුං න සක්කොති. ජීවකෝ පන භගවතෝ උපඨාකෝ, "තස්ස පිසිච්ඡායාය භගවන්තං පයිරුපාසිස්සාමී"ති ඔහාස නිමිත්තකම්මං අකාසි. කිං ජීවකෝ පන "මයා කතං ඉදං ඔහාසනිමිත්ත කම්මනන්ති" ජානාතීති? ආම ජානාති. අථ කස්මා තුණ්හී අහොසීති? විකෙඛපූපචේඡදනත්ථං. තස්සං හි "පරිසතිං ඤත්තං සඨාරානං උපඨාකා බහූ සන්නිපතිතා, තෙ අසික්ඛිතානං පයිරුපාසනෙන සයම්පි අසික්ඛිතාව, තෙ මයි භගවතෝ ගුණකථං ආරබෙ අත්ත රත්තරා උඨාය අත්තනෝ අත්තනෝ සඨාරානං ගුණකථං කථෙස්සන්ති, එවං මෙ සත්ථු ගුණකථා පරියොසානං න ගමිස්සති. රාජා පන ඉමෙසං කුලූපකෙ උපසඞ්කමිත්වා ගහිතත්ථාසාරත්තා තෙසං ගුණකථාය අන්තරන්තරා ඔස

කස්සපො"ති. පබ්බජිතසමූහසංඛාතො සංඝො අස්ස අත්ථීති=සංඝී. සෙව ගණො අස්ස අත්ථීති=ගණී. ආචාරසික්ඛාපනවසෙන තස්ස ගණස්ස ආචරියොති=ගණාචරියො. "යූනො"ති: පඤ්ඤතො පාකටො. "අපපිචෙස්ස ඔහතුඩ්ඩො අපපිචස්සාය වත්තමපි න නිවාසෙති"ති එවං සම්භාවතො යසො අස්ස අත්ථීති=යසස්සී. "තිත්ථකරො"ති: ලද්ධකරො. "සාධුසම්මතො"ති: "අයං සාධු සුන්දරො සපපුරිසො"ති එවං සම්මතො. "බහුජනස්සා"ති: අස්සුතවතො අන්ධබාලපුථුජ්ජනස්ස. පබ්බජිතො පඨාය අනික්කඤ්ඤා බහූ රත්තියො ජානාතීති=රත්තඤ්ඤූ. චිරං පබ්බජිතස්ස අස්සාති=චිරපබ්බජිතො. අචිරපබ්බජිතස්ස හි සත්ථා ඔකප්පනීයා න හොති, නෙනාහ:-"චිරපබ්බජිතො"ති. "අද්ධගතො"ති: අද්ධානං ගතො, වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ අතීතොති අධිප්පායො. "වයොඅනුප්පත්තො"ති: පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො. ඉදං උභයම්පි "දහරස්ස සත්ථා ඔකප්පනීයා න හොතී"ති සඤ්ඤාය වුත්තං.

"තුණ්හී අහොසී"ති: සුවණ්ණවණ්ණං මධුරරසං අම්බපක්කං ඛාදිතුකාමො පුරිසො ආහරිත්වා හත්ථෙ යථිතකාරප්පකං දිස්වා විය ඛාණාභිඝාතදුට්ඨගුණයුත්තං නිලක්ඛණභාවගතං මධුරං ධම්මකථං සොතුකාමො පුබ්බෙ පුරණස්ස දස්සනෙනාපි අනත්තමනො ඉදානි ගුණකථාය සුට්ඨුතරං අනත්තමනො හුත්වා තුණ්හී අහොසි. අනත්තමනො සමානොපි පන 'සචාහං එතං තජ්ජිත්වා නීවායං ගාහාපෙත්වා නීහරාපෙස්සාමි' 'යො යො කථෙති, තං තං රාජා එවං කරොතී'ති භීතො අඤ්ඤොපි කොචි කිඤ්චි න කථෙස්සතී"ති අමනාපම්පි තං කථං අධිවාසෙත්වා තුණ්හීයෙව අහොසි.

අථඤ්ඤො "අහං අත්තනො කුලූපගස්ස වණ්ණං කථෙස්සාමී"ති විනෙතුං වත්තුං ආරභි. තෙන වුත්තං "අඤ්ඤතරොපි ඛො"ති: ආදි. තං සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එත්ථ පන මක්ඛලීති තස්ස නාමං. ගොසාලාය ජාතත්තා ගොසාලොති දුතියං නාමං. තං කිර සඤ්ඤමාය භූමියා හෙලඤ්ච ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං "තාත මා ඛලී"ති සාමිකො ආහ. සො පමාදෙන ඛලිත්වා පතිත්වා සාමිකස්ස භයෙන පළායිතුං ආරද්ධො. සාමිකො උප්පඨවෙත්වා දඤ්ඩකණ්ණෙ අග්ගහෙසි. සො සාටකං ජඩෙත්වා අවෙලඩො හුත්වා පළාසි. සෙසං පුරණසදිසමෙව.

"අජිතො"ති: තස්ස නාමං. කෙසඤ්ඤබලං ධාරෙතීති=කෙස කම්බලො. ඉති නාමවයං සංසන්දෙත්වා "අජිතො කෙසකම්බලො"ති වුච්චති. තත්ථ කෙසඤ්ඤබලො නාම මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලො, තතො පනිකිඨතරං වත්ථං නාම නත්ථි. යථාහ:-"සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ යානි කානිචි තන්තාවුතානි වත්ථානි, කෙසඤ්ඤබලො තෙසං පනි

කිඤ්චි අකඛායති, කෙසඤ්චිලෝ භික්ඛවෙ සීතකාලෙ සීතෝ, උණ්හ කාලෙ උණ්හෝ, අපපඤ්ඤා ච දුක්ඛසමඵස්සෝ ච දුබ්බණ්ණා ච දුග්ගන්ධෝ චා" ති.

"පකුධෝ" ති: තස්ස නාමං. **"කච්චායනෝ"** ති: ගොත්තං. ඉති නාම ගොත්තං සංසන්දෙත්වා "පකුධෝ කච්චායනෝ"ති වුච්චති. සිතූ දකපරිකම්මෙනෙවා එස, වචං කත්වාපි උදකකිච්චං න කරොති. උණ්හොදකං වා කඤ්ජියං වා ලභිත්වා කරොති. නදිං වා මඤ්ඤොදකං වා අතික්කම්ම "සීලං මෙ භින්නානි" වාලිකථූපං කත්වා සීලං අධිට්ඨාය ගච්ඡති. එවරූපනිස්සිරිකලඞ්කොව එස.

"සඤ්ඤයෝ" ති: තස්ස නාමං. බෙලට්ඨස්ස පුත්තොති=**බෙලට්ඨ පුත්තෝ.** "අම්හාකං ගණ්හනකිලෙසෝ පළිබුජ්ඣනකිලෙසෝ නත්ථි, කිලෙසගණ්ඨි රහිතා මය"නති එවං වාදිතාය ලඞ්ඝනාමවසෙන **නිගණ්ඨා.** නාථස්ස පුත්තොති=**නාථපුත්තෝ.**

"අථ ඛෝ රාජා" ති: රාජා කිර තෙසං වචනං සුත්වා විත්තෙසි "අහං යස්ස යස්ස වචනං න සොතුකාමෝ, සෝ සෝ එව කථෙසි. යස්ස පනමහි වචනං සොතුකාමෝ, සෝ එස නාගභවනං[1] පත්වා සීත සුපණ්ණෝ විය තුණ්හීභූතෝ, අත්තනොව මෙ"ති. අථස්ස එතද හොසි "ජීවකෝ උපඨානස්ස බුද්ධස්ස භගවතෝ උපඨාකෝ, සයමපි උපසඞ්කමිතා, තස්මා වත්තසම්පත්තියා භික්ඛු විය තුණ්හීභූතොව නිසිදෙත්වා න එස මඤ්ඤි අකථෙත්වා කථෙස්සති, හත්ථිම්හි ඛෝ පන මද්දනත්ථ හත්ථිස්සෙව පාදෙ ගහෙතබ්බා"ති, තෙන සඤ්ඤං මනෙනතුං ආරද්ධෝ. තෙන වුත්තං:-**"අථ ඛෝ රාජා-පෙ-කිං තුණ්හී"** ති තත්ථ **"කිං තුණ්හී"** ති: කෙන කාරණෙන.තුණ්හී? "ඉමෙසං අම්හවාදානං අත්තනෝ අත්තනෝ කුලූපගසමණස්ස වණ්ණං කථෙන්තානං මුඛං නපපඤ්ඤායති, කිං යථා එතෙසං එවං තව කුලූපග සමණෝ නත්ථි? කිං ඔවං දළ්හදිට්ඨි? න තෙ මම පිතරා ඉස්සරියං දින්නා උදාහු අස්සඩ්ඪෝ"ති පුච්ඡති.

තතෝ ජීවකස්ස එතදහොසි:-"අයං රාජා මං කුලූපගසමණස්ස ගුණං කථාපෙති න දානි මෙ තුණ්හීභාවස්ස කාලෝ, යථා ඛෝ පනි මෙ රාජානං වන්දිත්වා නිසිදනෙනාව අත්තනෝ කුලූපගසමණානං ගුණෙ කථසිංසු, න මයාපං එවං සත්ථු ගුණෙ කථෙතුං යුත්තන්ති උඤ්ඤාඝනා භගවතෝ විහාරාභිමුඛෝ පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා දස නඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා "මහාරාජ මා මං එවං විනතයිත්ථ, අයං යං වා තං වා සමණං උපසඞ්කමතී"ති. මම සත්ථුනො හි මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙ මහාභිනික්ඛමනෙ සම්බොධියං ධම්මචක්කපවත්තනෙ ච දසසහස්සිලොකධාතු

1. "භංගවනං." ඉති ච කත්ථචි.

කම්පිත්ථ, එවං යමකපාටිහාරියං අකාසි, එවං දෙවොරොහණං, මයඤ්ච සද්ධාතො ගුණේ කථයිස්සාම්, එසඤ්ඤවිත්තො සුණ මහාරාජා"ති වත්වා **"අයං දෙව භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"තං වො පන භගවන්ත"**න්ති: ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං. තස්ස ඛො පන භගවතොති අත්ථො. **"කල්‍යාණෝ"**ති: කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො, සෙට්ඨොති වුත්තං හොති. **"කිත්තිසද්දො"**ති: කිත්තිඝෙව, ථුතිඝොසො වා. **"අබ්භුග්ගතො"**ති: සදෙවකං ලොකං අජ්ඣාරූළ්හත්තා උග්ගතො. කිත්තිදි? **"ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො-පෙ-බුද්ධො භගවා"**ති: තත්‍රායං පදසම්බන්ධොඃ- සො භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මා සම්බුද්ධොති,-පෙ-ඉතිපි භගවාති, ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණේනාති වුත්තං හොති.

තත්ථ "ආරකත්තා අරීනං අරානඤ්ච හතත්තා පච්චයාදීනං අරහත්තා පාපකරණේ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණේහි සො භගවා **අරහන්ති** වෙදිතබ්බොති ආදිනා නයෙන මාතිකං නික්ඛිපිත්වා සබ්බානෙව එතානි පදානි විසුද්ධිමග්ගෙ බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තානි. තතො තෙසං විත්ථාරෝ ගහෙතබ්බොති. ජීවකො පන එකමෙකස්ස පදස්ස අත්ථං නිස්පෙච්ච "එවං මහාරාජ අරහං මයඤ්ච සත්ථා, එවං මයඤ්ච සම්මාසම්බුද්ධෙ-පෙ-එවං භගවා"ති වත්වා **"තං දෙවො භගවන්තං පයිරුපාසතු, අපෙවනාම දෙවස්ස භගවන්තං පයිරුපාසතො චිත්තං පසීදෙය්‍යා"**ති ආහ. එත්ථ ච **තං දෙවො පයිරුපාසතූ**ති වදන්තො, "මහාරාජ තුම්හාදිසානං හි සත්තෙනපි සහස්සෙනපි සත සහස්සෙනපි පුත්තස්ස මයඤ්ච සද්ධාතා සබ්බෙසං චිත්තං ගහෙත්වා තථෙතුං ඨාමො ච බලව අත්ථි, විස්සත්ථා උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡය්‍යාසි මහාරාජා"ති ආහ.

රඤ්ඤොපි භගවතො ගුණකථං සුණන්තස්ස සකලසරීරං පච්චවණ්ණාය පීතියා නිරන්තරං ඵුටං අහොසි. සො තං ඛණංයෙව ගන්තුකාමො හුත්වා "ඉමාය ඛො පන වෙලාය මයා‍ං දසබලස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්තො න අඤ්ඤෙ කොචි බ්‍රිපං යානානි යොජෙතුං සක්කිස්සති අඤ්ඤත්‍ර ජීවකා"ති විත්තෙත්වා **තෙන හි සම්ම ජීවක භද්‍රානි යානානි කප්පාපෙහී**ති ආහ.

තත්ථ **"තෙන හී"**ති: උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතොඃ "ගච්ඡ සම්ම ජීවකා"ති වුත්තං හොති. **"භද්‍රානානී"**ති: අත්තෙහෙසු අස්සරථාදියානෙසු විජ්ජමානෙසුපි භද්‍රියානං උත්තමං, උත්තමස්ස සන්තිකං උත්තමයානෙනෙව ගන්තබ්බන්තිව අස්සයානරථයානානි සඤ්ඤාපෙසි, දූරතොව තෙසං සද්දෙ සුත්වා, භද්‍රියානස්ස පදානුපදං ගච්ඡන්තාවි සද්දං න සුණන්ති, නිබ්බුතස්ස ඛො පන භගවතො සන්තිකං නිබ්බුතෙ ගෙව යානෙනි ගන්තබ්බන්ති ච විත්තයිත්වා **භද්‍රියානානී**ති ආහ.

"පමඤ්ඤානි හත්ථිකායනානී"ති: පච ඤණෙරූසතානි. **"කපාපෙත්වා"**ති: ආරොහණසජ්ජානි කාරෙත්වා. **"ආරොහණි ය"**නති: ආරොහණයොගගං, ඔපවය්හනති අත්ථො.

කිං පනෙස රඤ්ඤා වුත්තං අඤාසි, අවුත්තනති? අවුත්තං. කසමා? පණ්ඩිතතාය. එවං කිරස්ස අහොසි: "රාජා ඉමාය වෙලාය ගච්ඡාමී"ති වදති, රාජානො ච නාම බහුපච්චත්ථිකා, සබෙ අන්තරාමඤ්ඤෙ කොචි අන්තරායො හොති, මමපි ගරහිස්සනති "ජීවඤ්ඤො රාජා මෙ කාපිනං ගණ්හාතීති අඤාලෙපි රාජානං ගනෙත්වා නිඤ්ඤමති"ති. භගවන්තමපි ගරහිස්සනති "සමණෙ ගොතමො 'මයාං කථා වත්තතී'ති කාලං අසල්ලක්ඛෙත්වාව ඨපෙති"ති. තසමා "යථා නෙව මයං න භගවතො ගරහා උපපජ්ජති, රඤ්ඤො ච රක්ඛා සුසංවිහිතා හොති, තථා කරිස්සාමී"ති. තතො "ඉත්ථියො නිස්සාය පුරිසානං භයං නාම නත්ථි, සුඛං ඉත්ථිපරිවුතො ගම්ස්සතී"ති පච හත්ථිනිඤාසතානි ඤපාපෙත්වා පච ඉත්ථිසතානි පුරිසවෙසං ගාහාපෙත්වා "අසිතොමරහත්ථා රාජානං පරිවාරෙස්සථා"ති වත්වා පුන විනෙතසි: "ඉමස්ස රඤ්ඤො ඉමස්මිං අත්තභාවෙ මඤ්ඤථලානං උපනිස්සයො නත්ථි, බුඬා ච උපනිස්සයං දිස්වාව ධම්මං කථෙනති, හඤ්ඤං මහාජනං සන්නිපාතාපෙම්, එවං සති සත්ථා සාසවිදෙව උපනිස්සයෙන ධම්මං දෙසිස්සති, සො මහාජනස්ස උපකාරාය භවිස්සනී"ති. සො තත්ථ තත්ථ සාසනං පෙසෙසි, හෙරිං චරාපෙසි "අජ්ජ රාජා භගවතො සන්තිකං ගච්ඡති, සබ්බෙ අත්තනෙං විභවානුරූපෙන රඤ්ඤො ආරක්ඛං ගණ්හන්තූ"ති. තතො මහාජනො විනෙතසි "රාජා කිර භගවතො දස්සනත්ථං ගච්ඡති, කීදිසි වත භො ධම්මදෙසනා භවිස්සති, කිං නො නාකඛත්තකීළාය? තත්ථෙව ගම්ස්සාමා"නි සබ්බෙ ගඞ්ගපුප්ඵාදීනි ගාහාපෙත්වා රඤ්ඤො ආගමනං ආකඞ්ඛමානා මඤ්ඤෙ අඨංසු. ජීවඤ්ඤොපි රඤ්ඤෙ පවිවෙදෙසි **"කපිතානි ඛො තෙ දෙව හත්ථිසානානි, යස්සදානි කාලං මඤ්ඤසි"**ති. තත්ථ **"යස්සදානි කාලං මඤ්ඤසි"**ති: උපචාරවචන මෙතං. ඉදං වුත්තං හොති:-"යං තයා ආණත්තං, තං මයා සාසං, ඉදානි යස්ස ත්වං ගමනස්ස වා අගමනස්ස වා කාලං මඤ්ඤසි, තදෙව අත්තනො රුචියා කරොහී"නි.

"පවෙවකා ඉත්ථියො"ති: පාටිඑක්කා ඉත්ථියො. එකෙකිස්සා හත්ථි නියා එකෙකා ඉත්ථිනති වුත්තං හොති. **"උභතොසු ධාරියමානාසූ"**ති: දණ්ඩදීපිකාසු ධාරියමානාසු. **"මහවවරාජානුභාවෙනා"**ති: මහතා ව රාජානුභාවෙන. **මහවවා** ඉතිපි පාලි මහතියාති අත්ථො. ලිඞ්ග විපරියාසො එස. **රාජානුභාවො** වුවවති රාජිඞ්. සා පනස්ස රාජිඞ්ති? තියොජනසතානං විත්තා මහාරජ්ජානං ඉස්සරියසිරි. තස්ස හි "අසුකදිසං රාජා තථාගතං උපසඞ්කමිස්සතී"නි පඨමතරං සංවිද හතෙ අසතිපි තං ඛණංයෙව පවඉත්ථිසතානි පුරිසවෙසං ගහෙත්වා පරිමුඤ්ඤවෙඨානි අංසෙ ආසත්තඛග්ගානි මණිදණ්ඩවණ්ණතොමරෙ

ගහෙත්වා නික්ඛම්මිංසු. යං සන්ධාය වුත්තං **පමෙව්කා ඉජ්ඣියෝ ආරොපෙත්වාති**. අපරාපි සොළසසහස්සඛත්තිය නාවකීළියෝ රාජානං පරිවාරයිංසු. තාසං පරියන්තෙ බ්‍රහ්මවිමානකිරාහාදයෝ, තෙසං පරියන්තෙ අන්තෙපුරගොපකා විස්සාසිකා පුරිසා, තෙසං පරියන්තෙ විචිත්තවෙසවිලාසිනෝ සත්තසහස්සමත්තා මහාමච්චා, තෙසං පරියන්තෙ විවිධාලඞ්කාරපතිමණ්ඩිතා නානාපහාරආයුධහත්ථා විජ්ජාධරත්තරුණා විය නවුතිසහස්සමත්තා රාජියපුත්තා, තෙසං පරියන්තෙ සත්තසහස්සගණිකාහි නිවාසෙත්වා පච්ඡාගණිකාහි එකංසං කත්වා සුනහාහා සුවිලිත්තා කාඤනමාලාදිනානාභරණ සොභිතා දසසහස්සමත්තා බ්‍රාහ්මණා දක්ඛිණහත්ථං උස්සාපෙත්වා ජය සද්දං කොසෙන්තා ගච්ඡන්ති. තෙසං පරියන්තෙ පඞ්ඛ්‍යිහාහි තූරියානි, තෙසං පරියන්තෙ ධනුපනාහිපරිකෙඛපෙ, තස්සා පරියන්තෙ හත්ථිඝටා, හත්ථීනං පරියන්තෙ ඝීවාය ඝීවං පහරමානා අස්සපනති, අස්සපරියන්තෙ අසුඤ්ඤමසුඤ්ඤං සංසත්තා රථා, රථපරියන්තෙ බාහාය බාහං පහරමානා යොධා, තෙසං පරියන්තෙ අන්තතො අන්තතො අත්තරුපාය ආභරණසම්පත්තියා විරොචමානා අඤ්ඤමඤ්ඤෙනියෙ. ඉති යථා පරියන්තෙ ඨත්වා ඛිත්තො සරො රාජානං න පාපුණාති, එවං ජීවකෙ කොමාරභච්චෙ රඤ්ඤෝ පරිසං සංවිදහිත්වා අත්තනා රඤ්ඤෝ අවිදූරෙන ගච්ඡති "සචෙ හොවි උපද්දවෝ හොති ඝබ්බ පඨමං රඤ්ඤෝ ජීවිතදානං දස්සාමී"ති. උඤ්ඤානං එත්තකානි සද්දානි වා සහස්සානි වා සතසහස්සානි වා ති ව පරිච්ඡෙදෙ නත්ථි. එව රූපිං රාජිඞ්ධිං සන්ධාය වුත්තං **"මහච්ච රාජානුභාවෙන යෙන ජීව කස්ස කොමාරභච්චස්ස අඛ්ඛනං නෙනපාණාසී"**ති.

"අනුදෙව භය"නන්ති එත්ථ චිත්තුත්ත්‍රාසභයං සඳ්ධණභයං ආරම්මණ භයං ඔත්තප්පභයන්ති වත්තබ්බං භයං, තත්ථ "ජාතිං පටිච්ච භයං භයානක"න්ති ආදිනා නයෙන වුත්තං චිත්තුත්ත්‍රාසභයං නාම. "තෙ පි තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා යෙභුය්‍යෙන භයං සංවෙගං සන්තාසං ආපජ්ජන්තී"ති එවමාගතං සඳ්ධණභයං නාම. "එවං භූත තං භයමෙ රවං ආගච්ඡතී"ති එත්ථ වුත්තං ආරම්මණභයං නාම.

"භීරුං පසංසන්ති න හි තත්ථ සූරං.
භයා හි සත්තො න කරොන්ති පාප"න්ති

ඉදං ඔත්තප්පභයං නාම. තෙසු ඉධ චිත්තුත්ත්‍රාසභයං. **අනු**: අහොසීති අත්ථො. **"ජම්භිහාභාවො"**නි: ජම්භිහාභාවො, සකලසරීරවල නන්ති අත්ථො. **"ලොමහංසො"**ති: ලොමහංසනං, උඩ්ඩ ඝිතලොම තාති අත්ථො. සො පනායං ලොමහංසො ධම්මසවණාදිසු පීති උපත්තිකාලෙ පීතියාපි හොති, භීරුජාතිකානං සම්පහාරපිසාචාදි දස්සනෙසු භයෙනාපි, ඉධ භයා ලොමහංසො වෙදිතබ්බො.

තස්මා පනෙස **ගිනොති**? "අඞ්කාරෙනා"ති එතෙ වදන්ති. රාජ ගහෙ කිර චත්තිංස මහාවාරානි, චතුසට්ඨි ඛුද්දකවාරානි, ජීවඞ්ගස්ස අඔවනං පාකාරස්ස ච ගිඤ්ජකුටස්ස ච අන්තරා හොති, සො පාචීනවාරෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බතච්ඡායං පාවිසි. තත්ථ පබ්බතකූටෙන වණ්ණං ඡාදිතො, පබ්බතච්ඡායාය ච රුක්ඛච්ඡායාය ච අඞ්කාරං අහොසී"ති. තං අකාරණං, තදා හි උක්කාසතං සතසහස්සසොපි පරිවෙජ්දෙ නත්ථි. අයං පන අපපඤ්ඤතං නිස්සාය ජීවතෙ ආසඞ්කාය භීතො. ජීවකො කිරස්ස උපරිපාසාදෙයෙව ආරොවෙසි: "මහාරාජ අපපඤ්ඤකාමො භගවා, අපපඤ්ඤෙනෙව උපසඞ්කමිතබ්බොති"ති. තස්මා රාජා තූරියසද්දං නිවාරෙසි. තූරියානි කෙවලං ගණිතමත්තකානෙ ව හොන්ති. වාචම්පි උච්චං අනිච්ඡාරයමානා අච්ඡරා සඤ්ඤාය ආගච්ඡන්ති. අඔවනෙපි කස්සචි ඛිපිතසද්දොපි නසුය්‍යති. රාජා නො ච නාම සද්දනිරොධා හොන්ති. සො තං අපපඤ්ඤං නිස්සාය උක්කණ්ඨිතො ජීවකෙපි ආසඞ්කං උප්පාදෙසි: "අයං ජීවකො මය්හං අඔවනෙ අඞ්ගතෙළස භික්ඛූසානි"ති ආහ. එත්ථ ච ඛිපිතසද්ද මත්තම්පි න සුය්‍යති. අභූතම්මඤ්ඤු එස වත්වා මං නගරතො නීහරිත්වා පුරතො බලකායං උණ්ඩාපෙත්වා මං ගණ්හිත්වා අත්තනො ඡත්තං උස්සාපෙතුකාමො. අයං හි පවත්තං හත්ථිනං බලං ධාරෙති. මම ච අවිදූරෙනෙව ගච්ඡති. ඤත්තිසෙ ච මෙ ආවුධහත්ථා එකපුරිසොපි නත්ථි. "අහො වත මෙ අනත්ථෙ"ති. එවං භාසිත්වා ච පන අභීතො විය සණ්ඨාතුම්පි නාසක්ඛි. අත්තනො භීතභාවං තස්සා විඤ්ඤි. හෙන වුත්තං:-**"අථ ඛො රාජා-පෙ-න නිඝෙයාසෙ"**ති.

තත්ථ **"සම්මා"**ති: වයස්සාභිලාපො එස "භාවේ මං වයස්සා"ති වුත්තංහොති. **"න පලමෙඝඞ්ති**: යං නත්ථි තං අත්ථි"ති වත්වා භාවේ මං න විපපලම්භයති. **"නිඝෙයාසෙ"**ති: කථාසල්ලාපනිඝෙසාසෙ.

"මා භාඩි මහාරාජ"ති: ජීවකො "අයං රාජා මං න ජානාති නායං පරං ජීවිතා වොරොපෙතී"ති සඔ ඛො පන න අස්සා සෙස්සාමී විඤ්ඤෙය්‍යානි විඤ්ඤාපෙත්වා දළ්හං කත්වා සම්සාසෙනෙතා **"මා භාඩි මහාරාජ"**ති වත්වා **"න නං දෙවා"**ති ආදිමාහ.

"අභික්කමථා"ති: අභිමුඛෙ කම, ගච්ඡ පවිසාති අත්ථො. සකිං වුත්තෙ පන දළ්හං න හොතීති තරමානො විකඛත්තුං ආහ:-**"එවෙව මණ්ඩලමාලෙ දීපා ඣායන්ති"**ති. "මහාරාජ චොරබලං නාම න දීපෙ ජාලෙත්වා නිඣාති, එතෙ ව මණ්ඩලමාලෙ දීපා ජලන්ති, එතාය දීපසඤ්ඤාය යාහි මහාරාජා"ති වදති.

"නාගස්ස භූමි"ති: යත්ථ සක්කා හත්ථිං ආරුළෙහෙන ගන්තුං, අයං නාගස්ස භූමි නාම. **"නාගා පවෙවාරොහිත්වා"**ති: විහාරස්ස බහිවාරකොට්ඨකෙ හත්ථිතො ඔරොහිත්වා. භූමියං පතිට්ඨිතසමකාල

මෙව පන භගවතො තෙජෝ රඤ්ඤො සරීරං එරි. අථස්ස තාවදෙව සකලසරීරතො සෙදෝ මුච්චිංසු. සාටකා පිළෙච්චා අපනෙතබ්බා විය අහෙසුං. අත්තනෝ අපරාධං සරි, මහාභයං උපපජ්ජි. සෝ උත්තසං භගවතො සන්තිකං ගන්තුං අසක්කොනෙන්තා ජීවකං ආහවේ ගහෙත්වා ආරාමවාරිකං වරමානෝ විය "ඉදං තෙ සම්ම ජීවක සුඤ්ඤ කාරිතං ඉදං සුඤ්ඤාරිත"න්ති විහාරස්ස වණ්ණං භණමානෝ අනුක්කමෙන **සෙන මණ්ඩලමාලස්ස වාරං නෙනුපසඞ්කමි,** සමපත්තොති අත්ථෝ. **"කහං පන සම්මා"**ති. කස්මා පුච්ඡිති? එකෙ තාව "අජානන්තෝ"ති වදන්ති. "ඉමිනා කිරදහරකාලෙ පිතරා සද්ධිං ආගම්ම භගවා දිඨපුබ්බෝ, පච්ඡා පන පංපමිත්තසංසග්ගෙන පිතුඝාතකං කත්වා අභිමාරෙ පෙසෙත්වා ඛන පාලකං පබ්බාපෙත්වා මහාපරාධෙ භූතෝ භගවතෝ සම්මුඛීභාවං න උපගතපුබ්බොති අජානන්තෝ පුච්ඡති"ති. තං අකාරණං. භගවා හි ආකිණ්ණවරලක්ඛණෝ අනුබ්‍යඤ්ජනපතිමණ්ඩිතෝ ඡබ්බණ්ණඝනබුද්ධරස්මීහි සකලං ආරාමං ඔභාසෙත්වා තාරාගණපරිවුතෝ විය පුණ්ණචන්දෝ භික්ඛුගණපරිවුතෝ මණ්ඩලමාලමජ්ඣෙ නිසින්නොවා. තං කෝ නාම න ජානෙය්‍ය? අයං පන අත්තනෝ ඉස්සරියලීලාහාය පුච්ඡති. පඤ්හා හෙසා රාජකුලානං:-යං සබ්බඤ්ඤුනොපි අජානන්තා විය පුච්ඡන්ති.

ජීවකෝ පන තං සුත්වා "අයං රාජා පඨවියං ඨත්වා කුහිං පඨවී"ති නහං ඔලොකෙත්වා කුහිං වඩ්ඪමුත්තරියාති, සිනෙරුමූලෙ ඨත්වා කුහිං සිනෙරූති වදමානෝ විය දසබලස්ස පුරතෝ ඨත්වා කුහිං භගවාති පුච්ඡති. හඤ්ඤස්ස භගවන්තං දස්සෙමි"ති යෙන භගවා තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වා **"එසෝ මහාරාජා"**ති ආදිමාහ. **"පුරක්ඛතෝ"**ති: පරිවාරෙත්වා නිසින්නස්ස පුරතෝ නිසින්නොතා.

"යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී"ති: යත්ථ භගවා තත්ථ ගතෝ, භගවතෝ සන්තිකං උපසඞ්කන්තොති අත්ථෝ. **"එකමන්තං අට්ඨාසී"**ති: භගවන්තං වා භික්ඛුසංඝංවා අසංඝට්ටමානෝ අත්තනෝ ඨාතුං අනුච්ඡවිකෙ එකස්මිං පදෙසෙ භගවන්තං වන්දිත්වා එව තාව අට්ඨාසි.

"තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත"න්ති: යතෝ යතෝ අනුවිලොකෙති, තතෝ තතෝ තුණ්හීභූතමෙවාති අත්ථෝ. තත්ථ හි එකභික්ඛුස්සාපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා නත්ථි. සබ්බාලඞ්කාරපතිමණ්ඩිතං නාටකපරිවාරං භගවතෝ පුරතෝ සීතං රාජානං වා රාජපරිසං වා එකභික්ඛුපි න ඔලොකෙසි. සබ්බෙ භගවන්තමෙව උල්ලොකයමානා නිසීදිංසු. රාජා තෙසං උපසමෙ පසීදිත්වා විගතපඞ්ඛතාය විප්පසන්න රහදම්ව විප්පසන්නින්ද්‍රියං භික්ඛුසංඝං පුනප්පුනං විලොකෙත්වා **උදුනං උදුනෙසි.** තත්ථ **"ඉමිනා"**ති: යෙන කායිකෙන ව වාචසිකෙන ච මානසිකෙන ව සිලූපසමෙන භික්ඛුසංඝෝ උපසන්තොතා. **ඉමිනා**

උපසමෙන්‍ති දීපෙති. තත්‍ථ "අහෝ වත මෙ පුත්තො පබ්බජිත්‍වා ඉමෙ භික්ඛූ විය උපසන්තො භවෙය්‍යා"ති තසිදං සඞ්ගායෙස එවමාහ. අථං පන භික්ඛූසංඝං දිස්වා පසන්නො පුත්තං අනුස්සරි. දුල්ලභං හි ලබ්ධා අචජරියං වා දිස්වා පියානං සුතිමත්තාදීනං අනුස්සරණං නාම ලොකස්ස පකතියෙව. ඉති භික්ඛූසංඝං දිස්වා පුත්තං අනුස්සරමානො එස එවමාහ. කිඤ්චාපි එවමාහ. අපි ච පුත්තෙ ආසඞ්කාය තස්ස උපසමං ඉච්ඡමානොපෙස එවමාහ. එවං කිරස්ස අහොසි: "පුත්තො මේ පුබ්බේසන්‍ති 'මය්‍හං පිතා දහරො, අය්‍යකො මෙ කුඛිනති, සො පිතරා තෙ ඝාතිතො'ති සුත්‍වා 'අහම්පි පිතරං ඝාතෙත්‍වා රජ්ජං කාරෙස්සාමී'ති මඤ්ඤිස්සති"ති. ඉති පුත්තෙ ආසඞ්කාය තස්ස උපසමං ඉච්ඡමානො පෙස එවමාහ. කිඤ්චාපි එවමාහ. අථ ඛො තං පුත්තො ඝාතෙසියෙව. තස්මිං හි වංසෙ පිතිවධො පවපරිවට්ටෙ ගතො. අජාතසත්තු බිම්බිසාරං ඝාතෙසි, උදයො අජාතසත්තුං, තස්ස පුත්තො මහාමුණ්ඩො නාම උදයං, අනුරුඩො නාම මහාමුණ්ඩං, තස්ස පුත්තො නාගදාසො නාම අනුරුඩං, නාගදාසං පන "වංසවෙජ්දකරාජානො ඉමෙ, කිං ඉමෙහී"ති රඤ්ඤාසිතො කුපිතා ඝාතෙසුං.

"අහමා ඛො භ"න්‍ති: කස්මා එවමාහ? භගවා කිර රඤ්ඤෙ වචිහෙදෙ අකතෙයෙව විත්තෙසි: "අයං රාජා ආගන්ත්‍වා තුණ්හී නිරවො ඨිතො කිඤ්චු ඛො විත්තෙති"ති? අථස්ස චිත්තං ඤත්වා "අයං මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං අසක්කොන්තො භික්ඛූසංඝං අනුවිලොකෙත්වා පුත්තං අනුස්සරි. තඛො පනායං මයි අනාලපන්තෙ කිඤ්චි කථෙතුං සක්ඛිස්සති, කරොම් තෙන සද්ධිං කථාසල්ලාප"න්‍ති තස්ස රඤ්ඤෙ වචනා නන්තරං **"අහමා ඛො තං මහාරාජ ඔවාදෙමෙ"**න්‍ති ආහ. තස්සත්‍ථො "මහාරාජ යථා නාම උත්තමෙ වට්ටං උදකං යෙන නින්නං තෙන ගච්ඡති, එවමෙව ත්වං භික්ඛූ සංඝං අනුවිලොකෙත්වා යෙන පෙමං තෙන අනුගතොසී"ති.

අථ රඤ්ඤෙ එතදහොසි: "අහෝ අචජරියා බුද්ධගුණා, මයා සදිසො භගවතො අපරාධකාරකො නාම නත්‍ථි, මයා හිස්ස අඤ්ඤ පඨාකො ඝාතිතො, දෙවදත්තස්ස කථං ගහෙත්වා අභිමාරා පෙසිතා, නාළාගිරි මුත්තො, මං නිස්සාය දෙවදත්තෙන සිලා පවිද්ධා, එවං මහා පරාධං නාම මං ආලපතො දසබලස්ස මුඛං නපපහොති. "අහෝ භගවා පහාකාරෙහි තාදිලක්ඛණෙ සුපපතිතිතො, එවරූපං නාම සත්ථාරං පහාය ඛතිඛා න පරියෙසිස්සාමී"ති සොමනස්ස ජාතො භග වන්තං ආලපන්තො **"පියො මේ භගවා"**ති ආදිමාහ.

"භික්ඛූසංඝස්ස අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා"ති: එවං කිරස්ස අහොසි: "භගවන්තං වන්දිත්වා ඉතො විතොව ගන්ත්වා භික්ඛූසංඝං වන්දන්තෙන භගවා පිතිතො කාතබ්බො හොති. ගරුකාරො වෙස න හොති.

රාජානං වන්දිත්වා උපරාජානං වන්දන්තෙන හි රඤ්ඤා අගාරවො කතො හොති. තස්මා භගවන්තං වන්දිත්වා ඒකන්තෙයෙව භික්ඛුසංඝස්ස අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා එකමන්තං නිසීදි.

"කච්චිදෙව දෙස"න්ති: භාවි ඔකාසං.

අථස්ස භගවා පඤ්හපුච්ඡනෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ආහ: **'පුච්ඡ මහාරාජ යදාකංඛසී'**ති. තස්සත්ථො:-"පුච්ඡ යදි ආකංඛසි, න මෙ පඤ්හාවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථි" අථ වා, "පුච්ඡ යං ආකංඛසි, සබ්බං තෙ විස්සජ්ජිස්සාමී"ති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි, අසාධාරණං පවෙචකබුද්ධ අගඝසාවකමහාසාවකෙහි, තෙහි "යදාකංඛසී"ති න වදන්ති. "සුත්වා කථෙස්සාමා"ති[1] වදන්ති. බුද්ධා පන "පුච්ඡාවුසො යදාකංඛසී"ති වා, "පුච්ඡ මහාරාජ යදාකංඛසී"ති වා.

"පුච්ඡ වාසව මං පඤ්හං යං කිඤ්චි මනසිචඡසි,
තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස අහං අන්තං කරොමි තෙ"ති වා.

"තෙන හි ත්වං භික්ඛු සකෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා පුච්ඡ යදාකංඛසී"ති වා

"ඛාරිභාරස්ස තුම්හං වා සබ්බෙසං සබ්බසංසයං
කතාවකාසා පුච්ඡථෙහා යං කිඤ්චි මනසිචඡථා"ති වා.

"පුච්ඡ මං සක්ය දඤ්හං යං කිඤ්චි මනසිචඡසි,
තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස අහං අන්තං කරොමි තෙ"ති වා.

තෙසං තෙසං යක්ඛානරින්දදෙවසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකානං සබ්බඤ්ඤූ පවාරණං පවාරෙන්ති. අනච්ඡරියමෙතං යං භගවා බුද්ධභූමිං පත්වා එවං පවාරණං පවාරෙය්‍ය. යො බොධිසත්තභූමියං පදෙස ඤාණෙපි ඨිතො:-

"කොණ්ඩඤ්ඤ පඤ්හානි වියාකරොහි
යාචන්ති තං ඉසයො සාධුරූපා,
කොණ්ඩඤ්ඤ එසො මනුජෙසු ධම්මො
යං වඩ්ඪමාගච්ඡති එස භාරො"ති.

එවං සක්කාදීනං අත්ථාය ඉසිගි යාචිතො,

"ඛතාවකාසා පුච්ඡන්තු හොන්තො
යං කිඤ්චි පඤ්හං මනසා'භිපත්ථිතං,
අහං හි තං තං වො වියාකරිස්සං
ඤත්වා සයං ලොකමිමං පරඤ්"ති.

එවං සරහඞ්ගකාලෙ.

සම්භවජාතකෙ ච සකලජම්බුදීපං නිකඛන්තුං විවරිත්වා පඤ්හානං අන්තකරං අදිසවා සුවිරතෙන බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හං පුච්ඡිතුං ඔකාසෙ කාරිතෙ ජාතියා සත්තවස්සො රථිකාය පංසුං ක්‍රීළන්තො පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා අන්තරවීථියං නිසින්නොව.

1. සී. පී. වෙදිස්සාමාති.

"නාහං තෙ අහමක්ඛිස්සං යථාපි කුසලෝ තථා,
රාජා ච බෝ තං ජානාති යදි භාගති වා නවා"ති.

සබ්බසඞ්ඝූපචාරණං පවාරෙසි.

එවං භගවතා සබ්බසඞ්ඝූපචාරණාය පවාරිතාය අත්තමනෝ රාජා පඤ්හං පුච්ඡන්තෝ **"යථානු බෝ ඉමානි භන්තෙ"**ති ආදිමාහ. තත්ථ සිපපමෙව=සිපපායතනං, **"සුට්ඨිසිපපායතනානී"**ති: බහූනි සිපපානි. **සෙය්‍යථිදං හත්ථාරෝහාති** ආදීහි යෙ තං තං සිපපං නිස්සාය ජීවන්ති තෙ දස්සෙති.[1] අයං ගිස්ස අධිපපායෝ:-"යථා ඉමෙසං සිපපූප ජීවිතං තං තං සිපපං නිස්සාය සන්ධිඝිතං සිපපඵලං පඤ්ඤයති, එවමානු ඛෝ එවං සන්ධිඝිකං සාමඤ්ඤඵලං පඤ්ඤපෙතූ"නති තසමා සිපා යතනානි ආහරිත්වා සිපපූපජීවිතෝ දස්සෙති.

තත්ථ **"හත්ථාරෝහා"**ති: සබ්බෙපි හත්ථිආවරියහත්ථිවෙජ්ජහත්ථි හණ්ඩාදයෝ දස්සෙති. **"අස්සාරෝහා"**ති: සබ්බෙපි අස්සාවරියඅස්ස වෙජ්ජඅස්සහණ්ඩාදයෝ. **"රථිකා"**ති: සබ්බෙපි රථාචරියරථයොධ රථරක්ඛාදයෝ. **"ධනුගග්ගහා"**ති: ධනුආවරියඉත්ථාසා. **"චෙල කා"**ති:"යෙ යුද්ධෙ ජයද්ධජං ගහෙත්වා පුරතෝ ගච්ඡන්ති. **"වලග්ගා"**ති: "ඉධ රඤ්ඤෝ ඨානං හොතු, ඉධ අස්සකමාමත්තස්සා"ති එවං සෙනාබ්‍යූහකාරකා. **"පිණ්ඩදායිකා"**ති:[2] සාහසිකමමහායොධා. තෙ කිර පරසෙනං පවිසිත්වා පිණ්ඩමිව ඡෙත්වා ඡෙත්වා දවයන්ති, උපප තිත්වා උපපතිත්වා නිගච්ඡන්තීති අත්ථං. යෙ වා සඞ්ගාමමජ්ඣෙ යොධානං හත්ථපානීයං ගහෙත්වා පවිසන්ති, තෙසං පෙතං නාමං. **"උග්ගා රාජපුත්තා"**ති: උග්ගතුග්ගතා සඞ්ගාමාවචරා රාජපුත්තා. **"පක්ඛන්දිනෝ"**ති: යෙ "කස්ස සීසං වා ආයුධං වා ආහාරාමා"ති වත්වා "අසුකස්සා"ති වුත්තා සඞ්ගාමං පක්ඛන්දිත්වා තදෙව ආහරන්ති, ඉමෙ පක්ඛන්දනෝති=පක්ඛන්දිනෝ. මහානාගා විය=**මහානාගා.** හත්ථි ආදිසුපි අභිමුඛං ආගච්ඡනෙපත්‍ර අනිවත්තිතයොධානං එතං අධි වචනං. **"සූරා"**ති: එකන්ත සූරා, යෙ සජාලිකාපි[3] සමුද්දං තරිතුං සක්කොනන්ති. **"වම්මයොධිනෝ"**ති: යෙ වම්මභාවුධං වා පච්සිත්වා සර පරිත්තාණං වම්මං වා ගහෙත්වා යුජ්ඣන්ති. **"දළහකළුනහා"**ති: බලවසි නෙහා සරදූසයොධා. **"ආලාරිකා"**ති: හත්ථකාරකා. **"නහාපකා"**ති: නහාපිතා **"නහාපකානි"** යෙ නහාපෙන්ති. **"සූදා"**ති: සූපිකා. **මාලා කාරදයෝ**පාකටායෙව. **"ගණිකා"**ති: අවිදූරපාඨකා. **"මුද්දිකා"**ති: හත්ථමුද්දාය ගණනං නිස්සාය ජීවිතෝ. **"යානි වා පනඤ්ඤානිපී"**ති:අය කාරදන්තකාර චිත්තකාරාදීනි. **"එවං ගතානී"**ති: එවං පවත්තානි. **"තෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ"**ති: තෙ හත්ථාරෙහාදයෝ තානි පුට්ඨ සිපපාය තානානි දස්සෙත්වා රාජකුලතෝ මහාසම්පත්තිං ලභමානා සන්ධිඝික

1. සී. I II & III. දස්සෙන්ති. 2. සී. I. III.° & E. පිණ්ඩදවිකා.
3. E. සජාලිකාපි.

මෙව සිප්පඵලං උපජීවන්ති. **"සුඛෙනෙති"**ති: සුඛිතං කරොන්ති. **"පිණෙන්ති"**ති: පිණිතං ථාමබලූපෙතං කරොන්ති. උඩ්ඩඝිකාදිසු උපරි ඵලනිබ්බත්තනතො උඩ්ඩං අග්ගමස්සා අත්ථීති=**උඩ්ඩඝිකා.** සග්ගං අරහතීති=**සොවග්ගිකා.** සුඛො විපාකො අස්සාති=**සුඛවිපාකා.** සුට්ඨු අග්ගො රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බ ආයුවණ්ණසුඛයසආධිපතෙය්‍ය සඞ්ඛාතෙ දසඩ්ඨමෙ සංවත්තෙන්ති නිබ්බත්තෙන්තීති=**සග්ගසංවත්තනිකා.** තං එවරූපං **දක්ඛිණං** දානං පතිඨපෙන්තීති අත්ථො. **"සාමඤ්ඤඵල"**නති එත්ථ පරමත්ථතො මග්ගො සාමඤ්ඤං, අරියඵලං සාමඤ්ඤඵලං. යථාහ:-"කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සාමඤ්ඤං? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො; සෙය්‍යථිදං? සම්මාදිට්ඨි-පෙ-සම්මාසමාධි, ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ සාමඤ්ඤං; කතමඤ්ච භික්ඛවෙ සාමඤ්ඤඵලං? සොතාපත්තිඵලං-පෙ-අරහත්තඵල"නන්ති; තං එඝ රාජා න ජානාති. උපරි ආගතං පන දසබලස්සකොපමං සඞ්ඛාය පුච්ඡති.

අථ භගවා පඤ්ඤං අවිස්සජ්ජෙත්වාව විනොසි: "ඉමෙ බහූ අඤ්ඤ තිත්ථියසාවකා රාජාමච්චා ඉධාගතා, නෙ කණ්හපක්ඛව සුක්කපක්ඛව දීපෙතා කථියමානෙ "අම්හාකං රාජා මහනෙහන උස්සාහෙන ඉධාගතො, තස්ස ආගතකාලතො පභාය සමණෙ ගොතමො සමණ සොලාඝඤං සමණහණ්ඩිකමෙව කථෙතී"ති උජ්ඣායිස්සන්ති. න සක්කාචව ධම්මං සොස්සන්ති. රඤ්ඤ පන කථියමානෙ උජ්ඣායිතුං න සක්ඛිස්සන්ති, රාජානමෙව අනුවත්තිස්සන්ති. ඉස්සරානුවත්තකා හි ලොකො, හඤ්ඤං රඤ්ඤවව භාරං කරොමී"ති රඤ්ඤෙ භාරං කරොනොා **"අභිජානාසි නො ත්වං"**නති ආදිමාහ. තත්ථ **"අභිජානාසි නො ත්වං"**නති: අභිජානාසි නු ත්වං? අයඤ නො සඳ්ධෙ, පරතො පුච්ඡිස්සාති පදෙන යොජෙතබ්බා. ඉදං හි වුත්තං හොති:-"මහාරාජ ත්වං **ඉමං පඤ්හං අඤ්ඤෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡිත්ථ** නු? අභිජානාසි ච තං ප්‍රඤාභාවං න තෙ පමඤ්ඤන්ති.

"සබ්බෙ තෙ අගරූ"ති: සබ්බෙ තුම්හං යථා තෙ ව්‍යාකරිංසු, තථා ඉධ භාසිතුං භාරියං න හොති. යදි න කොචි අඤ්ඤභාවෙ අත්ථි, **භාසඤ්ඤූ**ති අත්ථො.

"න ඛ්වෙ මෙ භණෙතා"ති: කිං සඞ්ගායිත්? පණ්ඩිතපතිරූපකානං හි ඤත්තිකෙ කථෙතුං දුක්ඛං හොති, තෙ පදෙ පදෙ අක්ඛරෙ අක්ඛරෙ දෙසමෙව වදන්ති. එකන්තපණ්ඩිතා පන තථං සුත්වා සුක්ඛිතං පසංසන්ති. දුක්කරිඤෙ පාලිපදඅත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු යං යං විරුජ්ඣති, තං තං උද්ධං කත්වා දෙසෙන්ති. භගවතා ච සදිසො එකන්ත පණ්ඩිතො නාම නත්ථි. හෙනාහ:-**"න ඛ්වෙ මෙ භණෙතා අරූ සත්ථුසාසනං භගවා වා නිසිනෙතා භගවන්තරූපා වා"**ති.

"එකමිදන"න්ති:[1] එකං ඉධ අහං. එත්ථ **"සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං විනිසාරෙත්වා"**ති: සම්මොදජනනිං සරිතබ්බයුත්තකථං පරියොසාපෙත්වා.

කරතො වො මහාරාජ කාරයතොති ආදිසු **"කරතො"**ති: සහත්ථා කරොන්තස්ස. **"කාරයතො"**ති: ආණත්තියා කාරෙන්තස්ස. **"ජිඝතො"**ති: පරෙසං හත්ථාදීනි ජිඝන්තස්ස. **"පථතො"**ති පරෙ දණ්ඩෙන පිළෙන්තස්ස. **"ඔසාදයතො"**ති: පරස්ස භණ්ඩගරුණාදිනි සොකං සයං කරොන්තස්සපි පරෙහි කාරාපෙන්තස්සපි. **"කිලමථො"**ති: ආහාරූපචෙජ්දබන්ධනාගාරපවෙසනාදිනි සයං කිලමන්තස්සපි පරෙහි කිලමාපෙන්තස්සපි. **"එඣතො එඣපයතො"**ති: පරං එඣන්තං එඣනකාලෙ සයම්පි එඣනො, නම්පි එඣුපයනො. **"පාණාතිපාතයතො"**ති: පාණං ගණ්හන්තස්සපි පරෙහි ගණ්හාපෙන්තස්සපි. එවං සබ්බත්ථ කාරණකාරාපනවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"ඝණ්ඩි"**න්ති: කරසඤ්ඤං. **"නිල්ලොප"**න්ති: මහාවිලොපං. **"එකාගාරිකා"**න්ති: එකමෙව ඝරං පරිවාරෙත්වා විලුම්පනං. **"පදිපථන්ති"**ති: ආගතාගතානං අවිඤ්ඤාත්ථං මඤ්ඤෙ තිට්ඨතො. **"කරතො න කරීයති පාප"**න්ති: "යං කිඤ්චි පාපං කරොමී"ති සඤ්ඤාය කරොතොපි පාපං න කරීයති, නත්ථිපාපං, "සත්තා පන කරොමා"ති එවං සඤ්ඤිනො හොන්තී"ති දීපෙති. **"බ්‍රහ්මඤ්ඤතනතා"**ති: බ්‍රහ්මඤ්ඤා, බ්‍රහ්මසදිසං පරියත්තෙන වා. **"එකමංසබලි"**න්ති: එකමංසරාසිං. **"පුජ"**න්ති: තස්සෙව වෙවචනං. **"නගතො නිදන"**න්ති: එතමංසං බලකරණනිදනං.

"දක්ඛිණ"න්ති: දක්ඛිණතීරෙ මත්තස්සා නකඛලා දුරුණා, හෙ සඞ්ඛාය **"සඤඤතතා"**ති ආදිමාහ.

උත්තරතීරෙ සත්තා සඬා හොන්ති පසන්නා බුද්ධමාමකා ධම්ම මාමකා සංඝමාමකා, තෙ සඞ්ඛාය **"දදමතතා"**ති ආදිමාහ. හත්ථ **"සජ්ජතෙත්තා"**ති: මහායාගං කරොතෙත්ථා. **"දමමතා"**ති: ඉන්ද්‍රියදම තෙන, උපොසථකමෙමන වා **"සංඝමෙමතා"**ති: සීලසංඝමෙන. **"සවවවජෙජහා"**ති: සවවවවතෙන. **"ආගමො"**ති: ආගමනං, පවත්තීති අත්ථො. සබ්බථාපි පාපප්පසඤ්ඤනං කිරියමෙව පටික්ඛිපති.

අම්බං පුඤ්ඤං ලබ්භ- ව්‍යාකරොති නාම යො "කිදිසො අමෙබා, කිදිසානි වා අම්බස්ස ඛඤ්ඩඵණ්ණපුප්ඵඵලානී"නි වුත්තෙ "ඒදිසො ලබුජො, එදිසානි වා ලබුජස්ස ඛඤ්ඩඵණ්ණපුප්ඵඵලානී"ති වා ව්‍යා කරොති.

"වීජිතෙ"න්ති: ආණාපවත්තිදෙසෙ. **"අපඤාදෙනඤ්ඤ"**න්ති: වීහෙඨෙ තඤ්ඤං.

1. සී. I. එසා-ඉධ අහං. 2. සී. II & III. බ්‍රහ්මාරඤ්ඤිත.

"අනයිනාදිච්චා"ති: "සාධු සාධූ"ති එවං පසංසං අවච්චා. **"අපපටිඤඤායිච්චා"**ති: "බාල දුබ්භාසිතං තයා භාසිත"න්ති එවං අපටිඤ්ඤාසිච්චා. **"අනුගණ්හනත්ථා"**ති: සාරතෝ අගණ්හනත්ථා. **"අනික්කුජ්ජනත්ථා"**ති: සාරවසෙනෙව "ඉදං නිස්සරණං, අයං පරමත්ථෝ"ති හදයෙ අඤ්ඵපෙන්ත්ථා, ව්‍යඤ්ජනං පහාතෙන උග්ගහිතමෙව නික්කුජ්ජි තම්.

මක්ඛලිවාදෙ **"පච්චයෝ"**ති: හෙතුවෙවචනමෙව; උභයෙනාපි විජ්ජමානමෙව කායදුච්චරිතාදිං සඞ්කිලෙසපච්චයං, කායසුචරිතාදිං ව විසුද්ධිපච්චයඤ්ච පටික්ඛිපති.

"අත්තකාරෙ"ති: අත්තකාරෙ, යෙන අත්තනා කතකම්මෙන ඉමෙ සත්තා දෙවත්තම්පි මාරත්තම්පි බ්‍රහ්මත්තම්පි සාවකබොධිම්පි පච්චෙකබොධිම්පි සම්මසඤ්ඤාඅම්පි පාපුණන්ති, තම්පි පටික්ඛිපති. දුතියවාදෙන යං පරකාරං පරස්ස ඔවාදානුසාසනිං නිස්සාය ඵපෙත්ථා මහාසත්තං අවසෙසෙ ජනෙ මනුස්සසොභග්‍යත්තං ආදිං කත්ථා යාව අරහත්තං පාපුණාති, තං පරකාරං පටික්ඛිපති; එවමයං බාලෙ ජීත වක්ඛෙ පහාරං දෙති කාම. **"නත්ථි පුරිසකාරෙ"**ති: යෙන පුරිසකාරෙන සත්තා වුත්තප්පකාරං සම්පත්තියෙ පාපුණන්ති, තම්පි පටික්ඛිපති. **"නත්ථි බලෙ"**න්ති: යම්හි අත්තනො බලෙ පතිට්ඨිතා සත්තා විරියං කත්ථා තා සම්පත්තියෙ පාපුණන්ති, තං බලං පටික්ඛිපති. **"නත්ථි විරිය"**න්ති: ආදීනි සබ්බානි පුරිසකාරවෙවචනානෙව. "ඉදං නො විරියෙන ඉදං පුරිසත්ථාමෙන ඉදං පුරිසපරක්කමෙන පවත්ත"න්ති එවං පවත්තනවචනපටික්ඛෙපකරණවසෙන පනෙතානි විත්‍ථං ආදියති.

"සත්තෙහි සඤ්ඤා"ති: ඔඝගොණගද්‍රභාදයො අනවසෙසෙ පරිග ණ්හාති. **"සබ්බෙ පාණා"**ති: එකින්ද්‍රියො පාණො විඉන්ද්‍රියෙ පාණොති ආදිවසෙන වදති. **"සබ්බෙ භූතා"**ති: අණ්ඩකොසවත්ථිකොසෙසු භූතෙ සම්භූතෙ සඤ්ඤාය වදති. **"සබ්බෙ ජීවා"**ති: සාලියවගොධුමා දයො සඤ්ඤාය වදති. තෙසු හි විරුහණභාවෙන ජීවසඤ්ඤී. **"අවසා අබලා අවිරියා"**ති: තෙසං අත්තනො වසෙ වා බලං වා විරියං වා නත්ථි. **"නියතිසඞ්ගතිභාවපරිණතා"**ති: එත්ථ නියතීති නියතභා. **"ඡඵභිජාතී"**ති: ඡන්නං අභිජාතීනං තත්ථ තත්ථ ගමනං. **"ඡසු අභිජාතීසු"**ති: සභාවොයෙව; එවං නියතියා ච සඞ්ගතියා ච භාවෙන ච **පරිණතා,** නානප්පකාරතං පත්තා. "යෙන හි යථා භවිතබ්බං සෙ තථෙව භවති, යෙන න භවිතබ්බං සෙ න භවතී"ති දස්සෙති. **"ඡ අභිජාතියො පඤ්චසු"**ති: ඡසු එව අභිජාතිසු ඨත්වා සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තීති. අසුද්ධෙ සුඛදුක්ඛභූමි නත්ථීති දස්සෙති.

"යොනිපමුඛසතසහස්සානී"ති: පමුඛයොනීනං උත්තමයොනීනං චුද්දස සතසහස්සානි, අසුද්ධානි ච යඤ්ඤානි අසුද්ධානි ච ඡඤ්ඤානි; පඤ්ච ච කම්මුනො සතානීති, පඤ්ච කම්මසතානි චාති කෙවලං තක්කමත්තකෙන නිරත්ථකං දිඝිං දීපෙති. **"පඤ්ච ච කම්මානි තිණ්ණි ච**

කම්මානී''ති: ආදිසු පි එසෙවනයො. කෙචි පනාහු:-**''පචනම්මා නී''**ති: පඤ්ඤියසෙන ගණති. **''තීණී''**ති: කායකම්මාදිවසෙන. **''කම්මෙ ච අඞ්ගකම්මෙ චා''**ති: එත්ථ පනඤ්ඤ කායකම්මව වචිකම්මව කම්මනති ලඞ්, මනොකම්මං උපඞ්ගකම්මනති. **''මඞ්ගපරිපදූ''**ති: "මංගසි පරිපදූ"නි වදති. **''මඞ්ගනතරකප්පා''**ති: එකසම්ං කප්පෙ චතුසඞ්ගි අනන්තරකප්පා නාම හොනති: අයං පන අඤ්ඤෙ වෙ අජාතනෙනා එවමාහ. **''ජ්ලාගිජාතියොං''**ති: කණ්හාජිරාති නීලාජිරාති ලොහිතාජිරාති හළිදූජිරාති සුක්කාජිරාති පරමසුක්කාජිරාතීති ඉමාඤ අජිජාතියොං වදති. තත්ථ ඔරබ්භිකා සූකරිකා සාකුනතිකා මාගවිකා ලුද්දා මච්ඡඝාතකා චොරා චොරඝාතකා බන්ධනාගාරිකා යෙ වා පනඤ්ඤෙපි කෙචි කුරූරකම්මනතා, අයං කණ්හාජිරාතීති වදති. භික්ඛූ නීලාජිරාතීති වදති. තෙ කිර වතුසු පච්චයෙසූ කණ්ඨකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදනති. "භික්ඛූ ව කණ්ඨකවුත්තිකා"නි අයං හිඤ්ඤ පාලියෙව. අථ වා කණ්ඨකවුත්තිකා එව නාම එසෙ පබ්බජිතාති වදති.[1] ලොහිතාජිරාති නාම නිගණ්ඨා, එකසාටකාති වදති. ඉමෙ කිර පුරිමෙහි විහි පණ්ඩරතරා. ගිහී ඔදාතවසනා අචෙලකසාවකා හළිදූජිරාතීති වදති. අයං අත්තනො පච්චයදායකෙ නිගණ්ඨෙජිපි ජෙට්ඨක තරෙ කරොති. ආජීවිකා ආජීවිනියොං අයං සුක්කාජිරාතීති වදති. තෙ කිර පුරිමෙහි චතුහි පණ්ඩරතරා. නග්ගෙ වච්ඡෝ කිසෙ සඞ්කිච්චෙවා මක්ඛලිගොසාලෝ පරමසුක්කාජිරාතීති වදති. තෙ කිර සබ්බෙහිපි පණ්ඩරතරා. **''අඞ්ග පුරිසභූමියොං''**ති: මඤ්ඤභූමි ඛිඩ්ඩාභූමි[2] වීමංසනභූමි උච්චගතභූමි සෙඛභූමි සමණභූමි ජිනභූමි **පණ්ණභූමී**ති ඉමා අඞ්ගපුරිසභූමියොති වදති. තත්ථ ජාතදිවසතො පභාය සත්තදිවසෙ සම්භාඛඤ්ඤතො නිඛඤ්ඤතත්තා සත්තා මඤ්ඤ හොනති මොමූහා, අයං මඤ්ඤභූමීති වදති. යෙ පන දුග්ගතිතො ආගතා හොනති, තෙ අභිණ්හං රොදනති වෙව විරවනති ච. සුගතිතො ආගතා තං අනුස්සරිත්වා අනුස්සරිත්වා හසනති, අයං ඛිඩ්ඩාභූමි නාම. මාතාපිතූනං හත්ථං වා පාදං වා මඛං වා පිඨිං වා ගහෙත්වා භූමියං පදනික්ඛිපනං පන වීමංසාභූමි නාම. පදසා ගමනතුං සමත්ථකාලෝ උච්චගතභූමි නාම. සිප්පානි සික්ඛනකාලෝ සෙඛභූමි නාම. ඝරා නික්ඛම්ම පබ්බජන කාලෝ සමණභූමි නාම; ආචරියං සෙවිත්වා සෙවිත්වා විජ්ඣනකාලෝ ජිනභූමි නාම. භික්ඛූ ව පණ්ණකො ජිනතො න කිඤ් ආහාති එවං අලාභිං සමණං පණ්ණභූමීති වදති. **''එකූනපඤ්ඤාසාජීවසතෙ''**ති: එකූනපඤ්ඤාසාජීවවුත්තිසතානි. **''පරිබ්බාජකසතෙ''**ති: පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජාසතානි. **''නාගාවාසසතෙ''**ති: නාගමණ්ඩලසතානි. **''විසෙ ඉන්ද්‍රියසතෙ''**ති: විසං ඉන්ද්‍රියසතානි. **''තිංසෙ නිරයසතෙ''**ති: තිංස නිරයසතානි. **''රජොධාතුයොං''**ති: රජොකිණ්ණධාතූනි, හත්ථ පිඨිපාදපිඨාදීනි සඤ්ඤාය වදති. **''සත්ත සඤ්ඤීගබ්භා''**ති: ඔසංගොණ ගද්‍රභඅජපසුමිගමහිසෙ සඤ්ඤාය වදති. **''අසඤ්ඤීගබ්භා''**ති: සාලි

1. සී. I. II & III. වදනති. 2. සී. I & III. ඛිඩ්ඩභූමි.

යවගොධුමමුඟසකඛුවරකකුද්‍රූසකෙ සඤාය වදති. **"නිගණ්ඨෙපි ගඛා"**ති: ගණ්ඨිමහි ජාතගඛා, උවඩ්ඩෙවෙළනළාදයො සඤාය වදති. **"සත්තදෙවා"**ති: බහූ දෙවා, සො පන **සත්තා**ති වදති. **මානුසාපි** අනන්තා, සො **සත්තා**ති වදති. **"සත්ත පෙසාවා"**ති: පිසාවා මහන්තා මහන්තා සත්තාති වදති. **"සරා"**ති: මහාසරා, කණණ මුණ්ඩරථකාර අනොතත්තසිඟපපාත තියග්ගල මුචලින්දකුණාලදහෙ ගහෙත්වා වදති. **"පමුඛා"**ති: ගණ්ඨිකා. **"පපාතා"**ති: මහාපපාතා. **"පපාතසතානි"**ති: ඛුද්දකපපාතසතානි. **"සුපිනා"**ති: මහාසුපිනාව. **"සුපිනසතානි"**ති: ඛුද්දකසුපිනසතානි. **"මහාකප්පිනො"**ති: මහා කපපානං; තත්ථ එකමහා මහාසරා වස්සසතෙ වස්සසතෙ කුසග්ගෙන එකං උදකබින්දුං නීහරිත්වා සත්තකඛත්තුං තමහි සරෙ නිරුදකෙ කතෙ එකො මහාකප්පොති වදති. එවරූපානං මහාකප්පානං වතුරාසීති සතසහස්සානි ඛෙපෙත්වා **"බාලෙ ච පණ්ඩිතෙ ච දුක්ඛස්සන්තං කරොනතී"**ති: අයමස්ස ලද්ධි. පණ්ඩිතොපි කිර අනන්තරං සුජ්ඣිතුං න සක්කොති, බාලොපි තතො උද්ධං න ගච්ඡති.

"සීලෙන වා"ති: අවෙලකසීලෙන වා අක්ඛෙත්ත වා යෙන කෙනචි. **"වතෙනා"**ති: තාදිසෙනෙව. **"තපෙනා"**ති: තපොකම්මෙන. **අපරිපක්කං පරිපාවෙති** නාම යො "අහං පණ්ඩිතො"ති අනන්තරං විසුජ්ඣති. **පරිපක්කං තුස්ස තුස්ස ව්‍යන්ති කරොති** නාම. යො "අහං බාලො"ති වුත්තපරිමාණං කාලං අතික්කමිත්වා යාති. **"හෙවං නත්ථි"**ති: එවං නත්ථි. තං හි-උභයම්පි න සක්කා කාතුන්ති දීපෙති. **"දොණමිතෙ"**ති: දොණෙනමිතෙ දොණෙන මිතං විය. **"සුඛ දුක්ඛෙ"**ති: සුඛං දුක්ඛං. **"පරිඝත්ත කප්පෙ"**ති: වුත්තපරිමාණෙන කාලෙන භටපරියන්තෙ. **"නත්ථි හායනවඩ්ඪනෙ"**ති: නත්ථි හායන වඩ්ඪනානි; න සංසාරො පණ්ඩිතස්ස හායති, න බාලස්ස වඩ්ඪතීති අත්ථො. **"උක්කංසාවකංසෙ"**ති: උක්කංසාවකංසානි හායනවඩ්ඪ නානමෙවෙතං වෙවචනං.

ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො **"සෙය්‍යථාපි නාමා"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"සුත්තගුළෙ"**නි: වෙළෙත්වා කතසුත්තගුළං. **"නිබ්බෙඨියමානමෙවඵලෙති"**ති: පබඳතෙ වා රුක්ඛග්ගෙ වා ඨිතා ඛිත්තං සුත්තපපමාණෙන නිබ්බෙඨියමානමෙව ගච්ඡති. සුත්තෙ ඛිණෙ තත්තෙව තිඨති න ගච්ඡති. එවමෙවං වුත්තකාලන්තො උඩ්ඩං න ගච්ඡතීති දස්සෙති.

අජිතවාදෙ **"නත්ථි දින්න"**න්ති: දින්නස්ස ඵලාභාවං සඤාය වදති. **සීඝං** වුච්චති මහාසොගො. **"හුත"**න්ති: පහොනකසක්කාරෙ අධිප්පෙතො. තම්පි උභයං ඵලාභාවමෙව සඤාය පටික්ඛිපති. **"සුකතදුක්කටාන"**න්ති: සුකතදුක්කටානං, කුසලාකුසලානන්ති අත්ථො. **"ඵලං විපාකො"**ති: යං ඵලන්ති වා විපාකොති වා වුච්චති තං නත්ථීති වදති. **"නත්ථි අයං ලොකො"**ති: පරලොකෙ ඨිතස්සපි අයං ලොකො නත්ථි. **"නත්ථි පරලොකො"**ති: ඉධ ලොකෙ ඨිතස්සපි

පරලොකො නත්ථි. "සබ්බෙ තත්ථ නත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්ති"ති දස්සෙති. **"නත්ථි මාතා නත්ථි පිතා"**ති: තෙසු සම්මාපටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තිං ඵලාභාවවසෙන වදති. **"නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා"**ති: වච්චා උපපජ්ජනකසත්තා නාම නත්ථීති වදති.

"චාතුම්මහාභූතිකො"ති: චතුමහාභූතමයො. **"පඨවිං පඨවිකායං"**නති: අජ්ඣත්තිකා පඨවී බාහිරං පඨවිධාතුං. **"අනුපෙති"**ති: අනුයාති. **"අනුපගච්ඡති"**ති: තස්සෙව වෙවචනං, අනුගච්ඡතීතිපි අත්ථො. උභයෙනාපි උපෙති උපගච්ඡතීති දස්සෙති. ආපාදිසුපි එසෙව නයො. **"ඉන්ද්‍රියානි"**ති: මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි. **ආකාසං** පකඞ්කන්තන්ති. **"ආසන්දිපඤ්චමා"**ති: නිපන්නමඤ්චෙන පඤ්චමා, මඤ්චො චෙව වත්තාරො මඤ්චපාදෙ ගහෙත්වා සීතා වත්තාරො පුරිසා වාති අත්ථො. **"යාව ආළාහනා"**ති: යාව සුසානා. **"පදානී"**ති: "අයං එවං සීලවා අහොසි, එවං දුස්සීලො"ති ආදිනා නයෙන පවත්තානි ගුණාගුණ පදානි. සරීරමෙව වා එත්ථ පදානීති අධිප්පෙතං. **'කාපොතකානි"**ති: කපොතවණ්ණානි, පාරාපතපඤ්ඤවණ්ණානීති අත්ථො. **"භස්සන්තා"**ති: භස්මන්තා. අයමෙව වා පාලි. **"ආහුතියො"**ති: යං පහෙණකසක්කාරාදිභෙදං දින්නදානං සබ්බං තං ජාරිණාවසාන මෙව හොති. න තතො පරං ඵලදායකං හුත්වා ගච්ඡතීති අත්ථො. **"දත්තුපඤ්ඤත්තං"**නති: දත්තූහි බාලමනුස්සෙහි පඤ්ඤත්තං. ඉදං වුත්තං හොති:-බාලෙහි අබුද්ධිහි පඤ්ඤත්තම්දං දානං, න පණ්ඩිතෙහි; බාලා දෙන්ති පණ්ඩිතා ගණ්හන්තීති දස්සෙති.

තත්ථ පූරණො "කරොතො න කරීයති පාපන්ති" වදන්තො කම්මං පටිබාහති. අජිතො "කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජති"ති වදන්තො විපාකං පටිබාහති. මක්ඛලී "නත්ථි හෙතූ"ති වදන්තො උභයම්පි පටි බාහති. තත්ථ කම්මං පටිබාහන්තෙනාපි විපාකො පටිබාහිතො හොති. විපාකං පටිබාහන්තෙනාපි කම්මං පටිබාහිතං. ඉති සබ්බෙපි එතෙ අත්ථතො උභයපටිබාහකා අහෙතුවාදා වෙව, අකිරියවාදා ච නත්ථිකවාදා ච හොන්ති. යෙ පන තෙසං ලද්ධිං ගහෙත්වා රත්තිඨානෙ දිවාඨානෙ නිසින්නා සජ්ඣායන්ති චීමංසන්ති. තෙසං "කරතො න කරීයති පාපං, නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයො, මතො[1] උච්ඡිජ්ජති"ති තස්මිං ආරම්මණෙ මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨති, චිත්තං එකග්ගං හොති, ජවනානි ජවන්ති, පඨමජවනෙ සතෙකිච්ඡා හොන්ති, තථා දුතියාදිසු. සත්තමෙ බුද්ධානම්පි අතෙකිච්ඡා අනිවත්තිනො අරිඨසණ්ඨකසදිසා. තත්ථ කොචි එතං දස්සනං ඔක්කමති, කොචි වෙ, කොචි තිණ්ණම්පි එකස්මිං ඔක්කන්තෙත්වි චීසු තීසු ඔක්කන්තෙසුපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨි කොව හොති, පත්තො සග්ගමග්ගාවරණමෙව මොක්ඛමග්ගාවරණඤ්ච, අහබ්බො තස්සත්තභාවස්ස අනන්තරං සග්ගම්පි ගන්තුං, පගෙව මොක්ඛං. වට්ටඛාණු[2] නාමෙස සත්තො පඨවීගොපකො, යෙභුය්‍යෙන එවරූපස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථි.

1. සී. I. II & III. මතොම්හො. 2. සී. I. II & III. වඩ්ඪඛාණු.

"තස්මා අකල්‍යාණජනං ආසීවිසම්වොරගං
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය හුතිකාමෝ විවකඛණෝ"ති.

පකුධවාදෙ **"අකතා"**ති: අකතා. **"අකතවිධා"**ති: අකතවිධානා. "එවං කරොති"ති කෙනචිකාරිකාපි නඟොනත්ති අත්ථො. **"අනිම්මිතා"**ති: ඉඛියාපි අනිම්මිතා.[1] **"අනිම්මානා"**ති: අනිම්මාපිතා. කෙචි "අනිම්මිතබඛා"ති පදං වදන්ති, තං නෙව පාලියං න අඤ්ඨකථං දිස්සති. **"වඤ්ඣා"**ති. පදත්තයං වුත්තමෙව. **"න ඉඤ්ජන්ති"**ති: එසි කම්පොහා විය සිතත්තා න වලන්ති. **"න විපරිණාමන්ති"**ති: පකතිං න ජහන්ති. **"න අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්ති"**ති: අඤ්ඤමඤ්ඤං න උපඝාතන්ති.[2] **"නාලං"**න්ති: න සමත්ථා. **"පඨවිකායො"**ති: ආදිසු පඨවියෙව පඨවිකායො, පඨවි සමූහො වා. **"තත්‍රා"**ති: තෙසු ජීවසත්ත මෙසු කායෙසු. **"සත්තන්නන්නංයෙවකායානං"**න්ති: යථාමුග්ගරාසිආදිසු පඨවං සත්ථං මුග්ගාරාදීනං[3] අන්තරෙන පවිසති, එවං සත්තන්නං කායානං අන්තරෙන ජීදෙන විවරෙන සත්ථං පවිසති. තත්‍ර "අහං ඉමං ජීවිතා වොරොපෙමී"ති කෙවලං සඤ්ඤමත්තමෙව හොතීති දස්සෙති.

නාථපුත්තවාදෙ **"චාතුයාමසංවරසංවුතො"**ති: චතුකොඨාසෙන සංවරෙන සංවුතො. **"සබ්බවාරිවාරිතො වා"**ති: වාරිතසබ්බඋදකො පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති අත්ථො. සො කිර සීතොදකෙ සත්ත සඤ්ඤී හොති, තස්මා තං න වලජෙති. **"සබ්බවාරියුතො"**ති: සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තො. **"සබ්බවාරිධුතො"**ති: සබ්බෙන පාප වාරණෙන ධුතපාපො. **"සබ්බවාරිඵුටො"**ති සබ්බෙනපාපවාරණෙන ඵුටො. **"ගතත්තෙනා"**ති: කොපිපත්තචිත්තො. **"යතත්තෙනා"**ති: සංයත චිත්තො. **"ඨිතත්තෙනා"**ති: සුපතිඨිතචිත්තො, එතස්ස වාදෙ කිඤ්චි සාසනානුලොමම්පි අත්ථි, අසුඛලඛ්ධාය පන සබ්බා දිට්ඨියොව ජාතා.

සඤ්ඣවාදෙ අමරාවික්ඛෙපෙ වුත්තනයො එව. **"සොහංඉතෝචුතෝ"**ති: සො අහං ඉතොච. "වාලිකං පිළෙත්වා තෙලං අලභමානො විය නිත්තිඝවාදෙසු සාරං අලභන්තා භගවන්තං පුච්ඡාමී"ති අත්ථො.

"යථාතං ඛමෙය්‍යා"ති: යථා තෙ රුචෙය්‍ය. **"දුස්සෙ"**ති: අන්තොජාත ඛත්තකිහකරමරානීහසාමඤ්ඤවත්‍ථං උපගන්‍ත්වා අඤ්ඤතරෙ. **"කම්මාරෙ"**ති: අත්තලසෙ කම්මකරණසිලොසෙව. දූරතොව දිස්වා පඨමමෙව උඨහතීති **පුබ්බඨායී**. එවං උට්ඨිතෙ සමානෙ සාමිනො ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා පාදධොවනාදි කත්තබ්බකිච්චං කත්වා පච්ඡා නිපතති නිසීදතීති **පච්ඡානිපාති**. සාමිකමහි වා සයනතො අවුට්ඨිතෙ පුබ්බෙයෙව වුට්ඨාතීති පුබ්බුට්ඨායී. පවත්තසාකාලතො පඨාය යාව සාමිනො රත්තිං නිද්දොක්කමනං තාව සබ්බකිච්චානි කත්වා පච්ඡා නිපතති සෙය්‍යං කප්පෙතීති පච්ඡානිපාති. "කිං කරොමි කිං

1. සී. II. තණ්හිම්භතා. 2. E. උපඝාතන්ති. 3. සී. II & III. මුග්ගාදීනං.

කරොමි"ති එවං කිඞ්කාරමෙව පටිසුණන්තො විචරතීති **කිඞ්කාර පටිස්සාවී.** මනාපංයෙව කිරියං කරොතීති **මනාපකාරී.** පියමෙව වදතීති **පියවාදී.** සාමිනො තුට්ඨභාවං ඥත්වා උල්ලොකයමානො විචරතීති **ඔලුල්ලොකනකො. "ඉදවෝ මඤ්ඤූ"**ති: දෙවෝ විය.

"සෝ වතස්සාහං පුඤ්ඤානි කරෙය්‍ය"න්ති: සෝ වත අහම්පි එව රූපෝ අස්සං[1] යදි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යන්ති අත්ථෝ. **සෝ වතස්සාසඟතිපි** පාඨෝ. අයමෙවත්ථෝ. **"සන්ථුනාහ"**න්ති "සචෙ දානං දස්සාමි, යං රාජා එකදිවසං දෙති තතෝ සහාගමපි යාවජීවම්පි න සක්කිස්සාමි දාතු"න්ති පබ්බජ්ජාය උස්සාහං ඣත්වා එවං චින්තනභාවං දස්සෙති. **"කායෙන සංවුතෝ"**ති: කායෙන පිහිතෝ ඵුත්වා, අකුසලස්ස පවෙසනවාරං එකෙච්චානි අත්ථෝ. එසනයෝ සෙසපදවයෙපි. **"ඝාසච්ඡාදනපරමතාය"**ති: ඝාසච්ඡාදනෙ පරමභාවං උත්තමතාය.එතදත්ථම්පි අන්නපානං පහාය අඤ්ඤලෙඩ්ඩුඛෙන සන්තුට්ඨෝති අත්ථෝ. **"අභිරතෝ පවිවේකෙ"**ති: "කායවිවෙකෝ ච චවකඨකායානං, චිත්ත විවෙකෝ ච නෙඛම්මාභිරතානං පරමවොදානපත්තානං, උපධි විවෙකෝ ච නිරූපධීනං පුඤ්ඤලාභානං විසඞ්ඛාරගතාන"න්ති එවං වුත්තෙන තිවිධෙපි විවෙකෙ රතෝ. ගණසඞ්ගණිකං පහාය කායෙන එකෝ විහරති. චිත්තසඞ්ගණිකං පහාය අඨසමාපත්තිවසෙන එකෝ විහරති. ඵලසමාපත්තිං වා නිරොධං වා පවිසිත්වා නිබ්බානං පත්ථා විහරතීති අත්ථෝ. **"යඤ්ඤ"**ති: හොදනත්ථෙ නිපාතෝ.

"ආසනෙනපි නිමන්තෙස්සාමා"ති:නිසීදනාසනං පපඨාවෙත්වා "ඉධ නිසීදථා"ති වදෙය්‍යාම. **"අභිනිමන්තෙස්සාමපි න"**න්ති: අභිහරිත්වාපි තං නිමන්තෙස්සාම. තත්ථ දුවිධෙ අභිහාරෙ, වාචාය චෙව කායෙන ච; "තුම්හාකං ඉත්ථිත්ථිකඛණෙ අම්හාකං චීවරාදීහි වදෙය්‍යාථ යෙනත්ථෝ"ති වදන්තො හි වාචාය අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. චීවරාදිවෙකල්ලං සල්ලක්ඛෙත්වා "ඉදං ගණ්හථා"ති තානි දෙන්තො පන කායෙන අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. තදුභයම්පි සන්ධාය **"අභිනිමන්තෙස්සාමපි න"**න්ති ආදිමාහ. එත්ථ ච **"සීලානුපවත්තයෙසජ්ජපරික්ඛාරෝ"**ති: යං කිඤ්චි සීලානුස්ස උපකාරං ඔසධං, වත්ථන්තථා පත්ත විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තෝ. **"රක්ඛාවරණගුත්තී"**න්ති: රක්ඛාසංඛාතඤෙව ආවරණසංඛාතඤ ගුත්තිං. සා පන්නෙසා න ආවුධහත්ථෙ පුරිසෙ ඨපෙත්වා තත්ථ තත්ථ ධම්මිකා නාම සංවිධිතා හොන්ති. යථා පන අවෙලාය කත්තබ්භාරිකපණ්ණභාරිකාදයෝ විහාරං න පවිසන්ති, මිගලුද්දකාදයෝ විහාරසීමාය මිගෙ වා මවෙ වා න ගණ්හන්ති, එවං සංවිදහනෙන්ත ධම්මිකා නාම සංවිධිතා හොන්ති. තං සන්ධායාහ:-ධම්මිකන්ති. **"යදි එවං සන්තෙ"**ති: "යදි තව දානෙ තුට්ඨා සන්තිකා අභිවාදනාදීනි ලභෙය්‍ය" එවං සන්තෙ. **"අඛ"**ති: එකංසවචනමෙතං.

1. සී. I & E. එව.අස්සං.

'පඨමං'නති: භණනෙතා අඤ්ඤසාපි අත්ථිතං දීපෙති; තෙතෙව රඤ්ඤා **"සක්කා පන භන්තෙ අඤ්ඤම්පි"**ති ආදිමාහ.

කසතීති **කස්සකෝ.** ගෙහස්ස පති එකගෙහමත්තෙ ජෙට්ඨකොති **ගහපතිකෝ.** බලිසංඛාතං කාරං කරොතීති **කාරකාරකෝ.** ධඤ්ඤ රාසිව ධනරාසිව වඩ්ඪතීති **රාසිවඩ්ඪකෝ.**

"අපපං වා" ති: පරිත්තකං වා අත්තමසෙ තණ්ඩුලනාළිමත්තනමපි. **"භොගකඛණ්ඩ"**නති: භොගරාසිං. **"මහන්තං වා"**ති: විපුලං වා. යථෙව හි මහන්තං පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරං එවං අපපම්පිති දස්ස නත්ථං උභයමාහ. දුස්සවාරෙ පන යස්මා දුස්සෙ අත්තනොපි අනිස්සරෙ, පගෙව භොගානං. යං හි තස්ස ධනං තං සාමිකානංගෙව හොති. තස්මා භොගගහණං න කතං. ඤාතිගෙව **ඤාතිපරිවට්ටොති.**

"සක්කා පන භන්තෙ අඤ්ඤම්පි දිට්ඨෙව ධම්මෙ"ති: ඉධ **"එව මෙවා"**ති න වුත්තං. තං කස්මාති චෙ? **එවමෙවං**නති හි වුච්චමානෙ පඤ්හෙ භගවා සකලම්පි රත්තිඤ්චං තත්ථෙ වා සීයෙය්‍යාපි එවරූපාහි උපමාහි සාමඤ්ඤඵලං දීපෙතුං; තස්ම **"කිඤ්චි එත්ථ භගවතො වචනඤවණෙ පරියන්ති නාම නත්ථි. තථාපි අත්ථෙ තාදිසොගෙව භවිස්සති"**ති විඤ්ඤෙය්‍ය උපරිවිසෙසං පුච්ඡන්තො **"එවමෙවං"**ති අවත්වා උපරි **"අභිකඤ්ඤන්තතරඤ්ච පණීතතරඤ්චා"**ති ආහ. තත්ථ **"අභිකඤ්ඤන්තතර"**නති: අභිකඤ්ඤන්තතරං, අතිමනාපතරන්ති අත්ථො. **"පණීතතර"**නති: උත්තමතරං. **"පඤ්හං"**ති: උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතො. සවණෙ උය්‍යොජෙන්තො හි තං එවමාහ. **"සුණාහී"**ති: අභිකඤ්ඤන්තතරඤ්ච උත්තරිතරඤ්ච සාමඤ්ඤඵලං සුණාහි. **"සාධුකං මනසිකරොහී"**ති: එත්ථ පන සාධුකං සාධූති එකත්ථමෙතං. අයඤ්ච සාධූති සද්දෙ, ආයාචනඤ්ච සම්පටිච්ඡනඤ්ච සම්පහංසනඤ්ච සුන්දරදළ්හිකම්මාදිසු දිස්සති. "සාධු මෙ භන්තෙ භගවා සඞ්ඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ"ති ආදිසු ආයාචනෙ දිස්සති. "සාධු භන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා"ති ආදිසු සම්පටිච්ඡනෙ. "සාධු සාධු සාරිපුත්තා"ති ආදිසු සම්පහංසනෙ.

"සාධු ධම්මරුචී රාජා සාධු පඤ්ඤනවා නරෝ
සාධු මිත්තානා[1]මදුබ්භො[2] පාපස්ස අකරණං සුඛ"නති.

ආදිසු සුන්දරෙ. "තෙන හි බ්‍රාහ්මණ සාධුකං සුණාහී"ති ආදිසු සාධුකසද්දොගෙව දළ්හිභාවෙ ආණත්තියම්පි වුච්චති. ඉධාපි අයං එත්ථෙව දළ්හිකමෙ ච ආණත්තියං ච අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුන්දරෙපි වට්ටති. දළ්හිකම්මකරණත්ථෙන හි "දළ්හම්මං ධම්මං සුණාහි, සුඨු හිතං ගණ්හාහෙතා" ආණත්තිඅත්ථෙන ච මං ආණත්තියා සුණාහි. සුන්දරත්ථෙන "සුන්දරම්මං ගද්‍රුහං ධම්මං සුණාහී"ති එතං දීපිතං හොති. **"මනසිකරොහී"**ති: ආවජ්ජ සමන්නාහරාති අත්ථො.

1. සී. I & E. චිත්තානා. 2. සී. II & III. මදුබ්භො.

අවික්ඛිත්තවිත්තෝ හුත්වා නිසාමෙහි, චිත්තෙ කරොහීති අධිප්පායො. අපිවෙත්ථ "සුණාහී"ති: සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණමෙතං. **"සාධුකං මනසි කරොහී"**ති: මනසි කාරෙ දළහීකම්මනියොජනෙන මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං; පුරිමෙවත්ථ ඛ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසගාහවාරණං, පච්ඡිමං අත්ථ විපල්ලාසගාහවාරණං. පුරිමෙන ච ධම්මසවණෙ නියොජෙති, පච්ඡිමෙන සුතානං ධම්මානං ධාරණූපපරික්ඛාදිසු. පුරිමෙන ච "සඛ්‍යඤ්ජනෝ අයං ධම්මෝ තස්මා සවණියෝ"ති දීපෙති. පච්ඡිමෙන "සාත්ථෝ තස්මා මනසි කාතබ්බොති[1]." **සාධුකපදං** වා උභය පදෙහි යොජෙත්වා, "යස්මා අයං ධම්මෝ ධම්මගම්භීරෝ දෙසනා ගම්භීරෝ ච තස්මා සුණාහි සාධුකං, යස්මා අත්ථගම්භීරෝ පටිවෙධ ගම්භීරෝ ච තස්මා සාධුකං මනසි කරොහී"ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. **"භාසිස්සාමී"**ති: සක්කා "මගාරාජා"ති එවං පටිඤ්ඤාතං සාමඤ්ඤඵලදෙසනං විත්ථාරතෝ භාසිස්සාම. දෙසිස්සාමීති හි සඞ්ඛිත්තදීපනං හොති. භාසිස්සාමීති විත්ථාරදීපනං, තෙනාහ. වඞ්ගීසත්ථෙරෝ:-

"සඞ්ඛිත්තෙනාව දෙසෙති විත්ථාරෙනාපි භාසති,
සාළිකාසිව නිග්ගෙය්හසො පටිභාණං උදීරති"ති.

එවං වුත්තෙ උස්සාහජාතෝ හුත්වා **එවං භන්තෙති ඛො රාජා මාගධො අජාතසත්තු වෙදෙහිපුත්තෝ භගවතො පච්චස්සොසි,** භගවතෝ වචනං සම්පටිච්ඡි, පරිග්ගහෙසීති වුත්තං හොති. අථස්ස **භගවා එතදවොච,** එතං අවොච, ඉදානි වත්තබ්බං "ඉධ මහාරාජා"ති ආදි සකලසුත්තන්තං අවොචාති අත්ථෝ.

තත්ථ **"ඉධා"**ති: දෙසාපදෙසෙ නිපාතෝ. සඞ්ඛං කත්වි ලොකං උපාදාය වුච්චති. යථාහ:-"ඉධ තථාගතෝ ලොකෙ උපපජ්ජතී"ති. කත්වි සාසනං යථාහ:-"ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණෝ ඉධ දුතියෝ සමණෝ"ති. ක්වත්වි ඔකාසං යථාහ:-

"ඉධෙව තිට්ඨමානස්ස දෙවභූතස්ස මෙ සතො,
පුනරායු ච මෙ ලබ්ධො එවං ජානාහි මාරිසා"ති.

කත්වි පදපූරණමත්තමෙව යථාහ:- "ඉධාහං භික්ඛවෙ භුත්තාවී අස්සං පවාරිතෝ"ති. ඉධ පන ලොකං උපාදාය වුත්තොනි වෙදිතබ්බා. **"මහාරාජා"**ති: යථා පටිඤ්ඤාතං දෙසනං දෙසෙතුං පුන **මහාරාජාති** ආලපති. ඉදං වුත්තං හොති:-"මහාරාජ ඉමස්මිං ලොකෙ **තථාගතෝ උපපජ්ජති අරහං-පෙ-බුද්ධො භගවා"**ති. තත්ථ **තථාගතෝ** සත්තසද්දෙ, බ්‍රහ්මජාලෙ, **අරහන්ති** ආදයෝ විසුඤ්ඤිමග්ගෙ විත්ථාරිතා. **"ලොකෙ උපපජ්ජති"**ති: එත්ථ පන ලොකොති ඔකාසලොකෝ සත්තලොකෝ සඞ්ඛාරලොකොති තිවිධෝ. ඉධ පන සත්තලොකෝ අධිප්පෙතෝ. සත්තලොකෙ උපපජ්මානොපි තථාගතෝ න දෙව ලොකෙ න බ්‍රහ්මලොකෙ; මනුස්සලොකෙව උපපජ්ජති. මනුස්ස

1. සී. I & E. මනසිකාතබ්බා.

ලොකෙපි න අඤ්ඤසිං චක්කවාළෙ, ඉමසිංයෙව චක්කවාළෙ; තත්‍රාපි න සබ්බඨානෙසු. "පුරත්ථිමාය දිසාය කජඞ්ගලං නාම නිගමෝ, තඤ්ඤාපරෙන මහාසාලා, තතෝ පරං පවත්තන්තිමා ජනපදා, ඔරතෝ මජ්ඣෙ; පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය සලලවතී නාම නදී, තතෝ පරං පවත්තන්තිමා ජනපදා, ඔරතෝ මජ්ඣෙ; දක්ඛිණාය දිසාය සෙත කණ්ණිකං නාම නිගමෝ තතෝ පරං පවත්තන්තිමා ජනපදා, ඔරතෝ මජ්ඣෙ; පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමෝ, තතෝ පරං පවත්තන්තිමා ජනපදා, ඔරතෝ මජ්ඣෙ; උත්තරාය දිසාය උසීරඛජෝ නාම පබ්බතෝ, තතෝ පරං පවත්තන්තිමා ජනපදා, ඔරතෝ මජ්ඣෙ"ති එවං පරිච්ඡින්නෝ ආයාමතෝ තියොජනසතෙ විත්ථාරතෝ අඩ්ඪ තියොජනසතෙ පරික්ඛෙපතෝ නවයොජනසතෙ මජ්ඣිමපදෙසෙ උපජ්ජති. න කෙවලඤ්ච තථාගතෝ. පචෙචකබුද්ධා අග්ගසාවකා අසීති මහාථෙරා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා චක්කවත්තිරාජා අඤ්ඤෙ ච සාරප්පත්තා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා එත්ථෙව උපජ්ජන්ති.

තත්ථ තථාගතෝ සුජාතාය දින්නමධුපායාසභොජනතෝ යාව අරහත්තමග්ගා තාව උපජ්ජති නාම. අරහත්තඵලෙ උපපන්නෝ නාම. මහාභිනික්ඛමනතෝ යාව අරහත්තමග්ගා, තුසිතභවනතෝ යාව අරහත්තමග්ගා, දීපඞ්කරපාදමූලතෝ යාව අරහත්තමග්ගා තාව උපජ්ජතීනාම. අරහත්තඵලෙ උපපන්නෝ නාම. ඉධ සබ්බපඨමං උපපන්නභාවං සන්ධාය "උපජ්ජති"ති වුත්තං. තථාගතෝ ලොකෙ උපපන්නෝ හොතීති අයංහි එත්ථ අත්ථෝ.

"සෙය්‍යථිදං ලොකෙ"නි: සෙ භගවා ඉමං ලොකං; ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙති. **"සදෙවකෙ"**නි: සහ දෙවෙහි සදෙවකං. එවං සහ මාරෙන **සමාරකං.** සහ බ්‍රහ්මුණා **සබ්‍රහ්මකං.** සහ සමණබ්‍රාහ්මණෙහි **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං.** පජාතත්තා **පජං;** තං පජං. සහ දෙවමනුස්සෙහි **සදෙව මනුස්සං.** තත්ථ සදෙවකවචනෙන පචකාමාවචරදෙවගහණං වෙදිතබ්බං. සමාරකවචනෙන ඡඤ්චකාමාවචරදෙවගහණං. සබ්‍රහ්මකවච නෙන බ්‍රහ්මකායිකාදි බ්‍රහ්මගහණං. සස්සමණබ්‍රාහ්මණවචනෙන සාස නස්ස පවත්තිනපවත්තිත්තසමණබ්‍රාහ්මණගහණං; සම්මාපටිපන්නාදිත පාප සමණබ්‍රාහ්මණගහණඤ්ච. පජාවචනෙන සත්තලොකගහණං. සදෙවමනුස්සවචනෙන සම්මුතිදෙව අවසෙසමනුස්සගහණං. එවමෙත්ථ තීහි පදෙහි ඔකාසලොකෙන සඞ්ඛි සත්තලොකො, තීහි පජාවසෙන සත්තලොකොව ගහිතොති වෙදිතබ්බා. අපරෙනයෝ:–සදෙවක ගහණෙන අරූපාවචරලොකො ගහිතො, සමාරකගහණෙන ඡ කාමා වචරදෙවලොකා, සබ්‍රහ්මකගහණෙන රූපිබ්‍රහ්මලොකො, සස්සමණ බ්‍රාහ්මණාදිගහණෙන චතුපරිසවසෙන සම්මුතිදෙවෙහි චා සහ මිනුස්සලොකො, අවසෙස සබ්බසත්තලොකො චා.

අපි චෙත්ථ සදෙවකවවතෙන උක්කඨපරිවෙජ්දතො සබ්බස්ස ලොකස්ස සවිඤ්ඤතභාවමාහ. තත්‍රා යෙසං අහොසි "මාරෝ මහානුභාවො ඡ කාමාවචරිස්සරෝ වසවත්තී. කිං සොපි එතෙන සවිඤ්ඤතො"නි? තෙසං විමතිං විධමන්තො සමාරකන්ති ආහ. යෙසං පන අහොසි"බ්‍රහ්මා මහානුභාවො එකඞ්ගුලියා එකසීං චක්කවාළසහස්සෙ ආලොකං ඵරති, විති-පෙ-දසහි අඞ්ගුලීහි දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ආලොකං ඵරති, අනුත්තරඤ්ච ඣානසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙති, කිං සොපි සවිඤ්ඤතො"නි? තෙසං විමතිං විධමන්තො **සබ්‍රහ්මකන්ති** ආහ. තත්‍රා යෙ විඤ්ඤූ "පුථු සමණබ්‍රාහ්මණා සාසනපච්චත්ථිකා, කිං තෙපි සවිඤ්ඤවා"නි? තෙසං විමතිං විධමන්තො "සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජන්නි" ආහ. එවං උක්කඨුක්කඨඣානං සවිඤ්ඤාභාවං පකාසෙත්වා අථ සම්මුතිදෙවෙ අවසෙසමනුස්සෙ ච උපාදාය උක්කඨපරිවෙජ්ද වසෙන සත්තලොකස්ස සවිඤ්ඤතභාවං පකාසෙන්තො "සදෙවමනුස්ස"නිති ආහ. අයමෙත්ථ භාවානුක්කමෝ.

පොරාණා පනාහු **සදෙවකන්ති** දෙවතාගි සඬි අවසෙසං ලොකං, **සමාරකන්ති** මාරෙන සඬි අවසෙසං ලොකං, **සබ්‍රහ්මකන්ති** බ්‍රහ්මෙහි සඬි අවසෙසං ලොඣං, එවං සබ්බෙපි තිභවූපගෙ සත්තෙ තිහාකාරෙහි තීසු පදෙසු පක්ඛිපිත්වා පුන ච්ඡි පදෙහි පරියාදියන්තො **සස්සමණ බ්‍රාහ්මණිං පජං සදෙවමනුස්සන්ති** ආහ. එවං පවහි ච්ඡිපි පදෙහි තෙන තෙනාකාරෙන තෙධාතුකමෙව පරියාදිගන්නන්ති. **"යඤං අභිඤ්ඤා, සවිඤ්ඤත්වා පවෙදෙති"**නි: එත්ථ පන සයන්ති, සාමං, අපරතෙය්‍යා ඤත්වා අභිඤ්ඤුත්වා, අභිඤ්ඤාය, අධිකෙන ඤාණෙන ඤත්වාති අත්ථො. සවිඤ්ඤත්වාති: පවවක්ඛං ඤත්වා. එතෙන අනුමානාදි පටික්ඛෙපෙ කතෙ හොති. පවෙදෙන්තීති: බොධෙන්ති ඤාපෙන්ති පකාසෙන්ති.

"සො ධම්මං දෙසෙති ආදි-පෙ-පරියොසානකල්‍යාණ"නි: සො භගවා සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච ඛිත්තාපි අනුත්තරං විවෙක සුඛං ධම්මං දෙසෙති. තත්‍ර ඛො අපපං වා බහුං වා දෙසෙන්තො ආදි කල්‍යාණාදිපකාරමෙව දෙසෙති, ආදිම්හිපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව ඤත්වා දෙසෙති. මජ්ඣෙපි, පරියොසානෙපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව ඤත්වා දෙසෙතීති වුත්තං හොති.

තත්‍රා අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං, අත්ථි සාසනස්ස. දෙසනාය තාව චතුපදිකායපි ගාථාය පඨමපාදෙ ආදි නාම, තතො වෙ මජ්ඣෙ නාම, අන්තෙ එකො පරියොසානං නාම. එකානුසන්ධි ඤාය සුත්තස්ස නිදානං ආදි, **"ඉදමවොචා"**නි පරියොසානං, උභින්නමන්තරා මජ්ඣෙ. අනෙකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස පඨමානුසන්ධි ආදි, අන්තෙ අනුසන්ධි පරියොසානං, මජ්ඣෙ එකෙ වා වෙ වා බහූ වා මජ්ඣමෙව. සාසනස්ස පන සීලසමාධිවිපස්සනා ආදි නාම. වුත්තම්පි චෙතං:- "කො වාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං දිට්ඨි ච

උජුකං"ති. "අත්ථි භික්ඛවෙ මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා"ති, එවං වුත්තො පන අරියමග්ගො **මජ්ඣං**[1] නාම. එලමෙව **නිබ්බාණඤ්ච** පරියොසානං නාම. "නඝමා තිහ ත්වං බ්‍රාහ්මණ බ්‍රහ්මචරියං එතං සාරං එතං පරියොසාන"න්ති එත්ථ එලං පරියොසානන්ති වුත්තං. "නිබ්බාණොගධං හි ආවුසො විසාඛ බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති නිබ්බාණපරායනං නිබ්බාණපරියොසාන"න්ති එත්ථ නිබ්බාණං පරියොසානන්ති වුත්තං. ඉධ දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අධිප්පෙතං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො ආදිමහි සීලං දෙසෙන්තො මජ්ඣෙ මග්ගං, පරියොසානෙ නිබ්බාණං දස්සෙති. තෙන වුත්තං:-**ඉමෙ ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණන්ති.** තඝමා අඤ්ඤොපි ධම්මකථිකො ධම්මං දෙසෙන්තො:-

"ආදිමහි සීලං දස්සෙය්‍ය මජ්ඣෙ මග්ගං විභාවයෙ,
පරියොසානමහි නිබ්බාණං එසා කථිකසණ්ඨිති"ති.

"සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජන"න්ති: යස්ස හි යාගුභත්තඛාදනීයපරිභොගාදිවණ්ණනා නිස්සිතා දෙසනා හොති, න සො සාත්ථං දෙසෙති. භගවා පන තථාරූපං දෙසනං පහාය චතුසතිපට්ඨානාදි නිස්සිතං දෙසනං දෙසෙති. තඝමා **"සාත්ථං දෙසෙති"**ති වුච්චති. යස්ස පන දෙසනා එකබ්‍යඤ්ජනාදියුත්තතා වා සබ්බනිරොට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා සබ්බවිස්සට්ඨසබ්බනිග්ගහීතබ්‍යඤ්ජනා වා, තස්ස දම්ළභිරාතයවනාදිම්ලක්ඛානං භාසා විය බ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා අභාවතො අබ්‍යඤ්ජනා නාම දෙසනා හොති. භගවා පන:-

"සිථිලධනිතබ්බ දීඝරස්සං ලහුකගරුකබ නිග්ගහීතං,
සම්බන්ධං වවත්ථිතං විමුත්තං දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියාපහෙදෙ"ති.

එවං වුත්තං දසවිධං බ්‍යඤ්ජනං අමක්ඛෙත්වා පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනමෙව කත්වා ධම්මං දෙසෙති. තඝමා **සබ්‍යඤ්ජනං දෙසෙතී**ති වුච්චති; **"කෙවල පරිපුණ්ණ"**න්ති: එත්ථ **කෙවලන්ති:** සකලාධිවචනං. **පරිපුණ්ණන්ති:** අනූනාධිකවචනං. ඉදං වුත්තං හොති:-සකලපරිපුණ්ණමෙව දෙසෙති, එකදෙසෙනාපි අපරිපුණ්ණං නත්ථීති. [උපනෙතබ්බ අපනෙතබ්බස්ස අභාවතො කෙවලපරිපුණ්ණන්ති වෙදිතබ්බං.[2]] **"පරිසුද්ධ"**න්ති: නිරුපක්කිලෙසං. යො හි "ඉමං ධම්මදෙසනං නිස්සාය ලාභං වා සක්කාරං වා ලභිස්සාමී"ති දෙසෙති, තස්ස අපරිසුද්ධා දෙසනා හොති. භගවා පන ලොකාමිසනිරපෙක්ඛා හිතඵරණෙන මෙත්තාභාවනාය මුදුහදයො උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙන චිත්තෙන දෙසෙති. තඝමා **පරිසුද්ධං** දෙසෙතීති වුච්චති. **"බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති"**ති එත්ථ පන අයං බ්‍රහ්මචරියසද්දෙ දානෙ වෙය්‍යාවච්චෙ පඨසික්ඛාපදසීලෙ අපමඤ්ඤාසු මෙථුනවිරතියං සද්දසත්ථෙසු විරියෙ උපොසථඞ්ගසු අරියමග්ගෙ සාසනෙති ඉමෙසු අත්ථෙසු දිස්සති.

1. "මජ්ඣිමානාම" අයං අම්හාකං ඛන්ති.
2. අයං පාඨො සිහලක්ඛරපොත්ථකෙසු නත්ථි.

"[1]කිං තෙ වතං කිම්පන බ්‍රහ්මචරියං
කිස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො,
ඉඞ්ඝ ජුතීබලවිරියූපපත්ති
අක්ඛාහි මෙ නාග මහාවිමානන්ති.

අහඤ්ච භරියා ච මනුස්ස ලොකෙ
සඞ්ඛ උහො දානපතී අහුම්හ,
ඔපානභූතං මෙ ඝරං තදාසි
සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච.

තං මෙ වතං තං පන බ්‍රහ්මචරියං
තස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො
ඉඞ්ඝ ජුති බලවිරියූපපත්ති
ඉදඤ්ච මෙ ධීර මහාවිමාන"නති.

ඉමස්මිං පුණ්ණකජාතකෙ දානං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

"කෙන පාණී කාමදදෙ? කෙන පාණී මධුස්සවො?
කෙන තෙ බ්‍රහ්මචරියෙන පුඤ්ඤං පාණිමහි ඉඤ්ඛති?,
තෙන පාණී කාමදදෙ. තෙන පාණී මධුස්සවො.
තෙන මෙ බ්‍රහ්මචරියෙන පුඤ්ඤං පාණිමහි ඉඤ්ඛති"නි.

ඉමස්මිං අඞ්කුරපෙතවත්ථුම්හි වෙය්‍යාවච්චං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. "ඉදං ඛො තං භික්ඛවෙ නිච්චභිරියං නාම බ්‍රහ්මචරියං අහොසී"ති ඉමස්මිං තිත්තිරජාතකෙ පවයිතඛාපදසීලං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. "තං ඛො පන පවයිඛ බ්‍රහ්මචරියං නෙව නිබ්බිදය න විරාගාය, යාව දෙව බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා"ති ඉමස්මිං මහාගොවිඳසුත්තෙ වතඤ්ඤො අපපමඤ්ඤ බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. "පරෙ අබ්‍රහ්මචාරි භවිස්සන්ති මයමෙව බ්‍රහ්මචාරිනො භවිස්සාමා"ති සල්ලෙඛසුත්තෙ මෙථුනවිරති බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

"මයඤ්ච භරියා නාතික්කමාම
අහෙම ච භරියා නාතික්කමන්ති
අඤ්ඤත්‍ර තාහි බ්‍රහ්මචරියං චරාම
තස්මා හි අම්හං දහරා න මීයරෙ"ති.

මහාධම්මපාලජාතකෙ සදාරසන්තොසො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. "අභිජානාමි ඛො පනාහං සාරිපුත්ත චතුරඞ්ගසමන්නාගතං බ්‍රහ්මචරියං චරිතා තපසිස්සුදං හොමී"ති ලොමහංසනසුත්තෙ විරියං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

"හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන ඛත්තියෙ උපපජ්ජති
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං උත්තමෙන විසුජ්ඣති"ති.

එවං නිමිජාතකෙ අත්තදමනවසෙන කතො අඞ්ගිකො උපොසථො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. "ඉදං ඛො පන පවයිඛ බ්‍රහ්මචරියං එකන්තනිබ්බිදය විරාගාය-පෙ-අයමෙව අරියො අඞ්ගිකො

මග්ගො"ති මහාගොවින්දසුත්තාදිම්හියෙව අරියමග්ගො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. "තයිදං බ්‍රහ්මචරියං ඉඛෙවෙළිතව විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං පුථුභූතං යාව දෙවමනුස්සෙහි සුපකාසිත"න්ති පාසාදිකසුත්තෙ සික්ඛාත්තයසඞ්ගහීතං[1] සකලසාසනං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. ඉමස්මිම්පි ඨානෙ ඉදමෙව බ්‍රහ්මචරියන්ති අධිප්පෙතං. තස්මා **බ්‍රහ්ම චරියං පකාසෙතී**ති. "සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං-පෙ-පරිසුද්ධං, එවං දෙසෙන්තො ච සික්ඛාත්තයසඞ්ගහීතං සකලසාසනබ්‍රහ්ම චරියං පකාසෙතීති, එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. බ්‍රහ්මචරියන්ති: සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතං චරියං බ්‍රහ්මභූතානං වා බුද්ධාදීනං චරියන්ති වුත්තං හොති.

"තං ධම්ම"න්ති: තං වුත්තප්පකාරසම්පදං ධම්මං. **"සුණාති ගහපතිවා"**ති: කස්මා පඨමං ගහපතිං නිද්දිසති? නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච. යෙභුය්‍යෙන හි ඛත්තියකුලතො පබ්බජිතා ජාතිං නිස්සාය මානං කරොන්ති, බ්‍රාහ්මණකුලා පබ්බජිතා මන්තෙ නිස්සාය මානං කරොන්ති, හීනජච්චකුලා පබ්බජිතා අත්තනො විජාතිතාය පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති,ගහපතිදාරකා පන තාදිස්‍ස මානස්‍ස අභාවතො නිහතමානදප්පා හොන්ති, තෙ පබ්බජිත්වා මානං වා දප්පං වා අකත්වා යථාබලං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො සක්කොන්ති අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුං. ඉතරෙහි ච කුලෙහි නික්ඛම්මිත්වා පබ්බජිතා නාම න බහුකා, ගහපතිකාව බහුකා ඉති නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච පඨමං ගහපතිං නිද්දිසතීති.

"අඤ්ඤතරස්මිං වා"ති: ඉතරෙසං වා කුලානං අඤ්ඤතරස්මිං. **"පච්චාජානෙ"**ති: පතිජානෙ. **"තථාගතෙ සද්ධං පටිලභති"**ති: පරිසුද්ධං ධම්මං සුත්වා ධම්මස්සාමිම්හි තථාගතෙ "සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා"ති සද්ධං පටිලභති. **"ඉතිපටිසඤ්චික්ඛතී"**ති: එවං පවත්ත වෙක්ඛති. **"සම්බාධො ඝරාවාසො"**ති: සත්තෙපි සඞ්ඝහෙත්ථ ඝරෙ ඔජඤ්ඤතන්තරෙපි වා වෙ ජයම්පතිකා වසන්ති තථාපි නෙසං සකිඤ්චනසප්පලිබොධට්ඨෙන ඝරාවාසො සම්බාධොයෙව. **"රජාපථො"**ති: රාගරජාදීනං උප්පාතට්ඨානන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ආගමන පථොතිපි වට්ටති. අලග්ගනට්ඨෙන අබ්භොකාසො වියාති=**අබ්භොකාසො.** පබ්බජිතො හි කුටාගාරරතනපාසාදදෙවවිමානාදීසු පිහිත වාරවාතපානෙසු පටිච්ඡන්නෙසු වසන්නොපි නෙව ලග්ගති න සජ්ජති න බජ්ඣති. තෙන වුත්තං:-**"අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා"**ති. අපි ච **සම්බාධො ඝරාවාසො** කුසලකිරියාය ඔකාසාභාවතො. **රජාපථො** අසංවුතං සඞ්කාරධානං විය රජානං කිලෙසරජානං සන්නිපාතට්ඨානතො. **අබ්භොකාසො** පබ්බජ්ජා කුසලකිරියාය යථා සුඛං ඔකාස සම්භාවතො.

1. සී. I. & E. සඞ්ගහං.

"න ඉදං සුකරං-පෙ-පබ්බජේය්‍ය"නති එත්ථ අයං සඞ්ඛේපකථා:- යදෙතං සික්ඛාත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා චරිමක චිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකාහනපරිපුණ්ණං.** චරිතබ්බං එකදිවසම්පි ච කිලෙසමලෙන අමලිනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකාහනපරිසුද්ධං. සංවලිඛිතං** ලිඛිතසංඛසදිසං ධොතසංඛසපරිභාගං චරිතබ්බං. **"ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා"**ති. අගාරං අජ්ඣා වසන්තෙන එකන්ත පරිපුණ්ණං-පෙ-චරිතුං. **සත්තූනාඤ්ච යෙසෙ ව මඤ්ඤු ව ඔහාරෙත්වා** කසායරසපිතතාය **කාසායානි** බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුවජ්ජිකානි **වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා** පරිදහිත්වා **අගාරස්මා** නික්ඛම්ත්වා **"අනගාරියං පබ්බජේය්‍ය"**නති එත්ථ ච යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවණිජ්ජාදිකම්මං අගාරියන්ති වුච්චති, තඤ්ච පබ්බජ්ජාය නත්ථි. තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියාති ඤාතබ්බා. තං අන ගාරියං; පබ්බජේය්‍යන්ති: පටිපජ්ජේය්‍යං.

"අප්පං වා"ති: සහස්සතො හෙට්ඨා හොගඛඤ්ඤො අපෙතා නාම හොති. සහස්සතො පට්ඨාය මහා, ආඛ්‍යිකෙන ඤාති එව=ඤාතිපරිවට්ටො, සෙො හි ඊසතියා හෙට්ඨා අපෙතා හොති. ඊසතිතො පට්ඨාය මහා.

"පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො"ති: පාතිමොක්ඛසංවරෙන සම න්නාගතො. **"ආචාරගොචරසම්පන්නො"**ති: ආචාරෙන චෙව ගොච රෙන ච සම්පන්නො. **"අණුම්පතෙසූ"**ති: අපමත්තකෙසු. **"වජ්ජ සූ"**ති: අකුසලධම්මෙසු. **"භයදස්සාවී"**ති: භයදස්සී. **"සමාදයා"**ති: සම්මා ආදියිත්වා. **"සික්ඛති සික්ඛා පදෙසූ"**ති: සික්ඛාපදෙසු තං තං සික්ඛාපදං සම්මාදියිත්වා සික්ඛති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛේපො, විත්ථාරෙ පන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

"කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතො කුසලෙන පරිසුද්ධ ජීවො"ති: එත්ථ ආචාරගොචරගහණෙනෙව කුසලෙ කායකම්මවචී කම්මෙ ගහිතෙපි යස්මා ඉදං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං නාම න ආකාසෙ වා රුක්ඛග්ගාදිසු වා උපජ්ජති, කායවචීවාරෙසුයෙව පන උපජ්ජති, තස්මා තස්ස උපපත්තිචාරදස්සනත්ථං "කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නා ගතො කුසලෙනා"ති වුත්තං. යස්මා පන තෙන සමන්නාගතො තස්මා පරිසුද්ධාජීවො. මෙණ්ඩියෙ[1] පුන්නසුත්තන්තවසෙන වා එතං වුත්තං. තත්ථ හි "කතමඤ්ච ථපති කුසලං සීලං? කුසලං කායකම්මං වචී කම්මං. පරිසුද්ධං ආජීවම්පි ඛො අහං ථපති සීලස්මිං වදාමී"ති වුත්තං. තදත්‍ථා තස්සාපි දෙසනාය පරියාදානත්ථමෙතං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

"සීලසම්පන්නෙනා"ති: බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තෙන තිවිධෙන සීලෙන සීලසම්පන්නෙනා නාම හොති. **"ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරෙ"**ති: මනච්ඡ ඳෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතවාරෙ හොති. **"සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නා**

1. සී. III. & E. "මණ්ඩිය"

ගතො''ති: අභික්කන්තෙන පටික්කන්තෙනාති ආදිපු සත්තසු ඨානෙසු සතියා වෙව සම්පජඤ්ඤෙන ච සමන්නාගතො හොති. **''සත්තඞ්ගසමන්නාගතො''**ති: චතූසු පච්චයෙසු තිවිධෙන සන්තුට්ඨෙන සන්තුට්ඨො හොති.

එවං මානිකං නික්ඛිපිත්වා අනුපුබ්බෙන භාජෙන්තො **''කථඤ්ච මහාරාජ භික්ඛු සීලසම්පන්නො''**ති: ආදිමාහ. තත්ථ **''ඉදම්පිස්ස හොති සීලසඞ්ඛ''**න්ති: ඉදම්පි අස්ස භික්ඛුනො පාණාතිපාතා වෙරමණී සීලං සීලසඞ්ඛං එකං සීලං හොතීති අත්ථො. පච්චත්තවචනඤ්චෙතං භුම්මං. මහාඅට්ඨකථායං හි ඉදම්පි හස්ස සමණස්ස සීලන්ති අයමෙව අත්ථො වුත්තො. සෙසං බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **''ඉදමස්ස හොති සීලසඞ්ඛ''**න්ති: ඉදමස්ස සීලං හොතීති අත්ථො.

''න කුතොචි භයං සමනුපස්සති සඳිදං සීලසංවරතො''ති: යානි අසංවරමූලකානි භයානි උපජ්ජන්ති, තෙසු යං ඉදං භයං සීලසංවරතො භවෙය්‍ය, තං කුතොචි එකසංවරතොපි න සමනුපස්සති. කස්මා? සංවරතො අසංවරමූලකස්ස භයස්ස අභාවා.

''මුධාවභිසෙත්තා''ති: යථාවිධානවිහිතෙන ඛත්තියාභිසෙකෙන මූඛති අභිසිත්තො. **''සඳිදං පච්චවෙක්ඛණතා''**ති: යං කුතොචි එක පච්චවෙක්ඛණතොපි භයං භවෙය්‍ය, තං න සමනුපස්සති. කස්මා? යස්මා නිහතපච්චාමිත්තො. **''අජඣත්ත''**න්ති: නියකජ්ඣත්තං, අත්තනො සන්තානෙති අත්ථො. **''අනවජ්ජසුඛ''**න්ති: අනවජ්ජං අනින්දිතං කුසලසීලපදට්ඨානෙහි අවිප්පටිසාරපාමුජ්ජපීතිපස්සද්ධිමෙමති පරිග්ගහිතං කායිකචෙතසිකසුඛං පටිසංවෙදෙති. **''එවං ඛො මහාරාජ භික්ඛු සීලසම්පන්නො හොති''**ති: එවං නිරන්තරං විත්ථාරෙත්වා දස්සිතෙන තිවිධෙන සීලෙන සමන්නාගතො භික්ඛු සීලසම්පන්නො නාම හොතීති සීලකථං නිට්ඨාපෙසි.

ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරභාජනියෙ **''චක්ඛුනා රූප''**න්ති: අයං චක්ඛුසද්දෙ කත්ථචි බුද්ධචක්ඛුම්හි වත්තති. යථාහ:-''බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙසී''ති. කත්ථචි සබ්බඤ්ඤුඤාණසංඛාතෙ සමන්ත චක්ඛුම්හි. යථාහ:-''තථූපමං ධම්මමයං සුමෙධ පාසාදමාරුය්හා සමන්ත චක්ඛු''ති. කත්ථචි පඤ්ඤාචක්ඛුම්හි:-''විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී''ති හි එත්ථ අරියමග්ගඤාණයෙ පඤ්ඤා. ''චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදී''ති එත්ථ පුබ්බෙනිවාසාදිඤාණං පඤ්ඤාචක්ඛුන්ති වුත්තං, ''දිබ්බෙන චක්ඛුනා''ති ආගතට්ඨානෙසු දිබ්බචක්ඛුම්හි වත්තති. ''චක්ඛුම පරිච්ච රූපෙ ච''ති එත්ථ පසාදචක්ඛුම්හි වත්තති. ඉධ පනායං පසාදචක්ඛු වොහාරෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ වත්තති. තස්මා චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වාති අයමෙත්ථ අත්ථො. සෙසපදෙසු යං වත්තබ්බං සියා තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **''අබ්‍යාසෙකසුඛ''**න්ති: කිලෙසව්‍යාසෙක විරහිතත්තා අබ්‍යාසෙකං අසම්මිස්සං පරිසුද්ධං අධිචිත්තසුඛං පටිසංවෙදෙතීති.

ඉන්ද්‍රියසංවරකථා
නිට්ඨිතා.

සතිසම්පජඤ්ඤභාජනියම්හි "අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ"ති: එත්ථ තාව අභික්කන්තං වුච්චති ගමනං, පටික්කන්තං නිවත්තනං, තදුභයම්පි වත්තුං ඉරියාපථෙසු ලබ්භති. ගමනෙ තාව පුරතො කායං අභිහරන්තො අභික්කමතීති නාම. පටිනිවත්තන්තො පටික්කමතීති නාම. ඨානෙපි සීතකොච්ච කායං පුරතො ඔනාමෙන්තො අභික්කමතීති නාම. පච්ඡතො අපනාමෙන්තො පටික්කමතීති නාම. නිසජ්ජාය නිසින්නකොච්ච ආසන්නස්ස පුරිමඅඞ්ගාභිමුඛො සංසරන්තො අභික්කමතීති නාම. පච්ඡිමං අඞ්ගපදෙසං පච්ඡා සංසරන්තො පටික්කමතීති නාම. නිපජ්ජායපි එසෙවනයො.

"සම්පජානකාරී හොති"ති: සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චකාරී, සම්පජඤ්ඤසෙව වා කාරී. සො හි අභික්කන්තාදිසු සම්පජඤ්ඤං කරොතෙව, න කත්ථචි සම්පජඤ්ඤවිරහිතො හොති. තත්ථ සාත්ථක සම්පජඤ්ඤං සප්පායසම්පජඤ්ඤං ගොචරසම්පජඤ්ඤං අසම්මොහ සම්පජඤ්ඤන්ති චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං. තත්ථ අභික්කමනචිත්තෙ උප්පන්නෙ චිත්තවසෙනෙව අගන්ත්වා "කින්නු මෙ එත්ථ ගතෙන අත්ථො අත්ථි නත්ථී"ති ඤත්වා පරිග්ගහෙත්වා අත්ථපරිගණ්හනං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තත්ථ ච අත්ථොති චෙතියදස්සනබොධිදස්සන සංඝදස්සනථෙරදස්සනඅසුභදස්සනාදිවසෙන ධම්මතො වඤ්ච. චෙතියං දිස්වාපි හි බුබ්බාරම්මණං සංඝදස්සනෙ සංඝාරම්මණං පීතිං උප්පාදෙත්වා තදෙව ඛයතො සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාති, ථෙරෙ දිස්වා තෙසං ඔවාදෙ පතිඨාය අසුභං දිස්වා තත්ථ පඨමජ්ඣානං උප්පාදෙත්වා තදෙව ඛයතො සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාති. තස්මා එතෙසං දස්සනං සාත්ථං.

කෙචි පන "ආමිසතොපි වඩ්ඪි අත්ථොයෙව, තං නිස්සාය බ්‍රහ්ම චරියානුග්ගහාය පටිපන්නත්තා"ති වදන්ති. තඤ්ච පන ගමනෙ සප්පායාසප්පායං පරිගණ්හිත්වා සප්පායපරිගණ්හනං සප්පායසම්පජඤ්ඤං. සෙය්‍යථීදං: චෙතියදස්සනං නාම සාත්ථං, සචෙ පන චෙතියස්ස මහාපූජාය දසබාදසයොජනන්තරෙ පරිසා සන්නිපතති අත්තනො විභවානුරූපං ඉත්ථියොපි පුරිසාපි අලඞ්කතපටියත්තා චිත්තකම්මරූපකානි විය සඤ්චරන්ති. තත්‍ර චස්ස ඉධෙ ආරම්මණෙ ලොභො අනිඨෙ පරිඝො අසම්පෙක්ඛණෙ මොහො උප්පජ්ජති, කාය සංසග්ගාපත්තිං වා ආපජ්ජති, ජීවිතබ්‍රහ්මචරියානං වා අන්තරායො හොති. එවං තං ඨානං අසප්පායං හොති. වුත්තප්පකාරඅන්තරායාභාවෙ සප්පායං. සංඝදස්සනම්පි සාත්ථං. සචෙ පන අන්තොගාමෙ මහාමණ්ඩපං කාරෙත්වා සබ්බරත්තිං ධම්මසවණං කාරෙන්තස්ස මනුස්සෙසු වුත්තප්පකාරෙනෙව ජනසන්නිපාතො වෙව අන්තරායොච හොති, එවං තං ඨානං අසප්පායං. අන්තරායාභාවෙ සප්පායං. මහා පරිසපරිවාරතං ථෙරතං දස්සනෙපි එසෙවනයො. **අසුභදස්සනම්පි සාත්ථං, තදත්ථදීපනත්ථව ඉදං වත්ථු:-**

එකො චිර දහරභික්ඛු සාමණේරං ගහෙත්වා දන්තකට්ඨාය ගතො, සාමණේරෙ මඟා ඔක්කම්ම්ත්වා පුරතො ගච්ඡන්තො අසුභං දිස්වා පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තිණ්ණ ඵලානි සච්ඡිකත්වා උපරිමඤ්ඤාය තම්මඛානං පරිග්ගහෙත්වා අඨාසි. දහරෙ තං අපස්සන්තො "සාමණේරං"නි පක්කොසි. සො මයා "පබ්බජිතදිවසතො පඨාය භික්ඛුනා සද්ධිං වෙ තථා නාම න කථිතපුබ්බං, අජ්ජ්ඣත්තම්පි දිවසෙ උපරිවිසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාමී"ති විඤ්ඤත්වා "කිං භන්තෙ"ති පටිවචනං අදාසි. "එහී"නි ව වුත්තෙ එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා "භන්තෙ ඉමිනා තාව මග්ගෙන ගච්ඡථ මයං සීතොකාසෙ මුහුත්තං පුරතොගමිම්හෙ ඨත්වා ඔලොකෙථා"ති ආහ. සො තථා කත්වා තෙන පත්තවිසෙසමෙව පාපුණි. එවං එකං අසුභං විත්තං ජනානං අත්ථාය ජාතං, එවං සත්ථාපි පනෙතං. "පුරිසස්සාමාතුගාමාසුභං අසප්පායං, මාතුගාමස්ස ච පුරිසාසුභං, ඉභාගමෙව සප්පාය"න්ති. එවං සප්පායපරිගණ්හනං සප්පායසමජ්ජනඤ්ච නාම. එවං පරිගණ්හිත්වා සාත්ථකසප්පායස්ස පන අඛණ්ඩස්ස කම්මට්ඨානස්ස අත්තනො චිත්තරුච්චියං කම්මට්ඨානඛණ්ඩං ගොචරං උග්ගහෙත්වා භික්ඛාචාරගොචරෙ තං ගහෙත්වාව ගමනං ගොචරසමජ්ජනඤ්ච නාම. තස්සාදිභාවත්ථඤ්ච ඉදං වත්ථුකකං වෙදිතබ්බං. "ඉධෙකච්චෙ භික්ඛු ඔහරති න පච්චාහරති, එකච්චෙ ආහරති න ඔහරති, එකච්චෙ පන නෙව ඔහරති නාහරති, එකච්චෙ ඔහරති ච පච්චාහරති චා"නි.

තත්ථ යො භික්ඛු දිවසං වඩ්ඪමෙන නිසජ්ජාය ආවරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙත්වා, තථා රත්තියා පඨමං යාමං, මජ්ඣිමං යාමෙ සෙය්‍යං කප්පෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ නිසජ්ජාවඩ්ඪකමෙහි චිත්තං මෙත්වා පගෙව චෙතියඔගණ්ඩොදියඔගණ්ඩවත්තං කත්වා මොධිරුකෙඛ උදකං ආසිඤ්චිත්වා පානියං පරිභොජනීයං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා ආවරිය උපජ්ඣායවත්තානි සබ්බානිඛණ්ඩිකවත්තානි සමාදය වත්තති; සො සරීරපරිකම්මං කත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා වෙ තයො පල්ලඞ්කෙ උජුමං ගාහාපෙත්වා කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජිත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය උට්ඨහිත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව පත්තචීවරමාදය සෙනාසනතො නික්ඛම්ත්වා කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තොව චෙතියඔගණං ගන්ත්වා සචෙ බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං හොති තං අවිස්සජ්ජෙත්වා ව චෙතියඔගණං පවිසති; අනුස්සතිං වෙ කම්මට්ඨානං හොති, සොපානමූලෙ ඨත්වා ගන්ධෙන ගන්ධපඤ්ඤත්තිං විය තං ඨපෙත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං ගහෙත්වා චෙතියඔගණං ආරුය්හ මහන්තං වෙ චෙතියං[1] තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා වතුසු ඨානෙසු වන්දිතබ්බං, බුද්ධානං වෙ තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨසු ඨානෙසු වන්දිතබ්බං, චෙතියං වන්දිත්වා බොධියඔගණං පත්තෙත්වාපි බුද්ධස්ස භගවතො සම්මුඛා විය නිසජ්ජවා

1. E. චෙත්‍යං වෙ.

කාරං දස්සෙත්වා බොධි වන්දිතබ්බා. සෝ එවං වෙතියඞ්ගණං බොධිඤ්ච වන්දිත්වා පරිසාමන්තඨානං ගන්ත්වා පරිසාමන්ත ගණ්ඨිකං ගහෙත්වා ගණ්හන්තෝ විය නික්කිත්තභම්මඨානං ගහෙත්වා ගාමසමීපෙ කම්මඨාන සිස්සෙනෙව චීවරං පාරුපිත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති.

අථ නං මනුස්සා දිස්වා "අය්‍යෝ නො ආගතො"ති පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තං ගහෙත්වා ආසනසාලාය වා ගෙහෙ වා නිසීදාපෙත්වා යාගුං දත්වා යාව හත්ථං නික්ඛාති තාව පාදෙ ධොවිත්වා මක්ඛෙත්වා පුරතො නිසීදිත්වා පඤ්හං වා පුච්ඡන්ති, ධම්මං වා සොතුකාමා හොන්ති. සවෙපි න කථාපෙන්ති, ජනසඞ්ගහත්ථං ධම්මකථා නාම කාතබ්බා යෙවාති අඤ්ඤථාවරියා වදන්ති. ධම්මකථා හි කම්මඨාන විනිමුත්තා නාම නත්ථි; තස්මා කම්මඨානසීසෙනෙව ධම්මකථං කථෙත්වා කම්මඨානසීසෙනෙව ආහාරං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුමොදනං වත්වා නිවත්තනියමානෙනිපි මනුස්සෙහි අනුගතොව ගාමතො නික්ඛමිත්වා තත්ථ තෙ නිවාරෙත්වා මග්ගං පටිපජ්ජති. අථ නං පුරෙතරං නික්ඛමිත්වා ඛඞ්ගාමෙ තත්ථත්ථාකිච්චා සාමණෙරදහරභික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරමස්ස ගණ්හන්ති. පොරාණකා භික්ඛූ කිර න "අම්හාකං උපජ්ඣායො ආචරියො"ති මුඛං ඔලොකෙත්වා වත්තං කරොන්ති. සම්පත්තපරිච්ඡෙදෙනෙව කරොන්ති. තෙ තං පුච්ඡන්ති: "හන්ත්‍යා එතෙ මනුස්සා තුම්හාකං කිං හොන්ති, මාතිපක්ඛමතා සම්බන්ධා පිතිපක්ඛතො"නි[1] 'කිං දිස්වා ප්‍රච්ඡථා"නි "තුම්හෙසු එතෙසං පෙමං බහුමාන"නන්ති "ආවුසො යං මාතාපිතූහිපි දුක්කරං තං එතෙ අම්හාකං කරොන්ති. පත්තචීවරම්පි නො එතෙසං සන්ත කමෙව, එතෙසං ආඛ්‍යාවෙන නෙව භයෙ භයං න ඡාතකෙ ඡාතකං ජාතාම, එදිසා නාම අම්හාකං උපකාරිනො නත්ථි"නි තෙසං ගුණෙ කථෙන්තා ගච්ඡන්ති. අයං වුච්චති ගරහි න පච්චාගරති.

යස්ස පන පගෙව වුත්තපකාරං චත්තපරිච්චත්තං කරොන්තස්ස කම්මජතෙජෝ පජ්ජලති, අනුපාදින්නකං මුච්චා උපාදිනකං ගණ්හාති, සරීරතො සෙදා මුච්චන්ති, කම්මඨානං වීථිං නාරොහති. සෝ පගෙව පත්තචීවරමාදාය වෙගසාව වෙතියං වන්දිත්වා ගොරූපානං නික්ඛමනවෙලායමෙව ගාමං යාගුභික්ඛාය පවිසිත්වා යාගුං ලභිත්වා ආසනසාලං ගන්ත්වා පිවති, අථස්ස වත්තිකඛත්තුං අජ්ඣොහරණමත්තෙනෙව කම්මජතෙජෝ උපාදිනකං මුච්චා අනුපාදින්නකං ගණ්හාති, ඝටසතෙන නහාතො විය තෙජොධාතුපරිළාහනිබ්බාණං පත්වා කම්මඨානසීසෙන යාගුං පරිභුඤ්ජිත්වා පත්තඤ්ච මුඛඤ්ච ධොවිත්වා අන්තරාභත්තෙ කම්මඨානං මනසි කත්වා අවසෙසඨානෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කම්මඨානසීසෙන ආහාරං පරිභුඤ්ජිත්වා තතො පඨාය පොං ඛාදුපොංඛං උපඨහමානං කම්මඨානං ගහෙත්වාව ආගච්ඡති. අයං වුච්චති ආහරති න හරති. එදිසා භික්ඛු[2] යාගුං පිවිත්වා විපස්සනං

1. E. පිතිපක්ඛඤාතාවාති. 2. සී. I. II. III. එදිසා ච ඡන්නූ.

ආරභිත්වා බුද්ධසාසනෙ අරහත්තං පත්තා නාම ගණනපථං වීතිවත්තා. සිහලදීපෙසෙව තෙසු තෙසු ගාමෙසු ආසනසාලාය ච තං ආසනං අත්ථි යත්ථ යාගුං පිවිත්වා අරහත්තං පත්තභික්ඛූ නත්ථි.

යො පන පමාදවිහාරී හොති නික්කිත්තධුරෝ, සබ්බවත්තානි නිඤ්ඡිත්වා පච්චිඛවෙනොමිනිබ්බිඛඬඛවිත්තෙතා විහරන්තෙතා "කම්මඨානං නාම අත්ථී"ති පි සඤඤං අකත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා අනනුලොමිකෙන කිහිසංසග්ගෙන සංසට්ඨො චරිත්වා ච භුඤ්ජිත්වා ච තුච්ඡා නික්ඛමති. අයං වුච්චති තෙව හරති නාහරති.

යො පනායං හරති ච පච්චාහරති චාති වුත්තෙතා සො ගතපච්චාගතවත්තවසෙන[1] වෙදිතබ්බො. අත්තඛාමා හි කුලපුත්තා සාසනෙ පබ්බජිත්වා දසපි වීසතිම්පි පඤඤසමපි සතම්පි එකතො වසන්තා කතිකාවත්තං කත්වා විහරන්ති. "ආවුසො තුම්හෙ න ඉණට්ටා න භයට්ටා, න ජීවිකාපකතා පබ්බජිතා, දුක්ඛා මුච්චිතුකාමා පනත්ථ පබ්බජිතා. තස්මා ගමනෙ උපජ්ඣාකිලෙසං ගමනෙයෙව නිග්ගණ්හථ, තථා ඨානෙ, නිසජ්ජාය, සයනෙ උපජ්ඣාකිලෙසං සයනෙයෙව නිග්ගණ්හථා"ති. තෙ එවං කතිකාවත්තං කත්වා භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්තා අඩ්ඩඋසභඋසභඅඩ්ඩගාවුතගාවුතන්තරෙසු පාසාණා හොන්ති, තාය සඤඤාය නාමඛ්ඛානං මනසි කරොන්තාව ගච්ඡන්ති. සචෙ කස්සචි ගමනෙ කිලෙසො උපජ්ජති, තත්ථෙව නං නිග්ගණ්හාති, තථා අසක්කොන්තො නිඛති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි නිඛති. සො "අයං භික්ඛු තුය්හං උපජ්ඣාචිත්තකං ජානාති, අනනුච්ඡවිකං තෙ එත"න්ති අත්තානං පටිවොදෙත්වා වීපස්සනං වඩ්ඩෙත්වා තත්ථෙව අරියභූමිං ඔක්කමති. තථා අසක්කොන්තො නිසීදති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි නිසීදතීති සොයෙව නයො. අරියභූමිං ඔක්කමිතුං අසක්කොන්තොපි හං කිලෙසං චික්ඛමොත්වා කම්මඨානං මනසි කරොන්තොව ගච්ඡති[1] න කම්මඨානවිප්පයුත්තෙන චිත්තෙන පාදං උබරති, උබරති වෙ පටිනිවත්තෙත්වා පුරිමපදෙසංයෙව එති, ආලින්දකවාසී මහාපුස්සදෙවත්ථෙරෙ විය.

සො කිර එකූණවීසතිවස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො එව විහාසි. මනුස්සාපි සුදං අනතරාමග්ගෙ සාසනතා ච වපන්තා ච මද්දන්තා ච කම්මානි ච කරොන්තා ථෙරං තථා ගච්ඡන්තං දිස්වා "අයං ථෙරො පුනපුන නිවත්තිත්වා ගච්ඡති, කින්නු ඛො මඤඤමූලෙහා උදහු කිඤ්චි පමාණකෙ"ති සමූලඵලපත්තිං. සො හං අනාදිධිවා කම්මඨානං යුත්තත්විත්තෙනෙව සමණධම්මං කරොන්තො වීසතිවස්සබ්භන්තරෙ අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තං පත්තදිවසෙ තස්ස වඩ්ඩමානකොවියං අඩ්ඩවත්ථා දෙවතා අඞ්ගුලිඞ්ගි දීපං පජ්ජලිත්වා අඤ්ඤි. චතූසුරොපි මහාරාජානො සකෙසා ච දෙවානම්පෙ බ්‍රහ්මා ච සඟමපති උපඨානං

1. සී. I II III & E. ගතපච්චාගතික.

අගමංසු. තව ඔහාසං දිසවා වතවාසි මහානිසභතෙරෝ තං දුතිය දිවසෙ පුවසි: "රතනිහාගෙ ආයසමතෝ සනතිකෙ ඔහාසෝ අහොසි, කිං සෝ ඔහාසෝ"ති? ථෙරෝ විකෙඛපං කරොනතෝ "ඔහාසෝ නාම දීපොහාසොපි හොති මණිඔහාසොපි"ති එවමා දිමාහ. තතෝ "පටිඡාදෙථ තුමෙහ"ති නිඛඩෝ "ආමා"ති පටිජානිතවා ආරොවෙසි කාළවලලිමණඩපවාසී මහානාගතථෙරෝ විය ච.

සොපි කිර ගතපචචාගතවතතං පුරෙතතා "පඨමං තාව භග වතෝ මහාපධානං පූජෙසසාමී"ති සතතවසසානි යාතවඛකමමෙව අධිඨාසි. පුනසොළසවසසානි ගතපචචාගතවතතං පුරෙතවා අරහතතං පාපුණි. සෝ කමමඨානයුතතෙනතෙව විතතෙන පාදං උඛරනතෙතා විසුතතෙන උඛරෙ පටිවතතෙනතෙතා ගාමසමීපං ගනතවා "ගාවී නු පඛඛජිතෝ නූ"ති ආසඛකනීයෙ පදෙසෙ ඨතවා පාරුපිතවා කවජකර තතෝ උදකෙන පතතං ධොවිතවා උදකගණඩුසං කරොති කිං කාරණා? "මා මෙ භිකඛං දතුං වඳිතුං වා ආගතෙ මනුසෙ "දිඝා යුකා හොථා"ති වචනමතතෙනාපි කමමඨානවිකෙඛපෙ අහොසි"නි "අජජිහනතෙ සතතමී"ති දිවසං වා භිකඛුගණනං වා පඤඤං පුවජි තොවා පන උදකං ගිලිතවා ආරොවෙති. සචෙ දිවසාදිපුවජිතා න හොනති නිඛඛමනවෙලායං ගාමචාරෙ නිඛඛිතවා යාති, කලඛ තිසසවිහාරෙ[1] වසසූපගතා පඤඤසභිකඛු විය ච.

තෙ කිර ආසාළහිපුණණමාය කතිකාවතතං අඨංසු: "අරහතතං අපපතවා අඤඤමඤඤං නාලපිසසාමා"ති. ගාමම පිණඩාය පවිසනතා උදකගණඩුසං කතවා පවිසිංසු; දිවසාදිසු පුවජිතෙසු වුතතනයෙනෙව පටිපජජිංසු. තතථ මනුසසා නිඛුතතං[2] දිසවා ඤාතිංසු. "අජෙජතෙ ආගතෙ, අජජ වෙ"ති. එවම විනෙතසුං: "කිනනු ඛො එතෙ අමෙහෙව සඛිං න සලලපනති, උදහු අඤඤමඤඤමපි? යදි අඤඤ මඤඤං න සලලපනති අඛා විවාදජාතා හවිසසනති, එථ තෙ අඤඤ මඤඤං ඛමාපෙසසාමා"ති සඛෙඛ විහාරං ගනතවා පඤඤසසාය භිකඛූසු වෙපි භිකඛූ එනොකාසෙ නාදසංසු. තතතා යො තෙසු ච වකඛුමා පුරිසො සො ආහ:-"න හො කලහකාරකානං ඔකාසෙ ඊදිසෙ හොති, සුසමමඨං වෙතියඔහණං බොධියඔහණං, සුනිකඛිතතා සමමජ ජනියො, සුපඤිතං පානියං පරිභොජනීය"නති තෙ තතතා ව නිවතතා. තෙපි භිකඛූ අනෙතා තෙමාසෙයෙව අරහතතං පතවා මහාපවාර ණාය විසුඬිපවාරණං පවාරෙසුං. එවං කාළවලලිමණඩපවාසී මහා නාගතථෙරෝ විය, කලඛතිතථවිහාරෙ[1] වසසූපගතභිකඛු විය ච, කමමඨානයුතතෙනතෙව විතතෙන පාදං උඛරනතෙතා ගාමසමීපං ගනතවා උදකගණඩුසං කතවා .. වීථියො සලලකෙඛතවා යතථ සුරා සොණඩධුතතාදයෝ කලහකාරකා වණඩහතථඅසසාදයෝ වා නතති,

1. සී. I. II. III & E. ගලඹසිතථවිහාරෙ. 2 සී. I. III & E. නුඤඤනං.

තං චීවිං පටිපජ්ජති. තඤ්ච ඛෝ ච පිණ්ඩාය චරමානෝ න තුරිත තුරිතෝ විය ජවෙන ගච්ඡති, න හි ජවනපිණ්ඩපාතිය ඛුත්තඛිං නාම කිඤ්චි අත්ථි. විසමභූමිභාගපත්තං පන උදකසකටං විය නිච්චලෝ හුත්වා ගච්ඡති. අඤ්ඤරං පවිසෝ ච දුතුකාමෝ වා අදුතුකාමෝ වා සල්ලක්ඛෙතුං තදනුරූපං කාලං ආගමෙන්තෝ භික්ඛං ගහෙත්වා අන්තොගාමෙ වා බහිගාමෙ වා විහාරමෙව වා ආගන්ත්වා යථාඨාසුකෙ පතිරූපෙ ඔකාසෙ නිසීදිත්වා කම්මඤ්ඤතං මනසි කරොන්තෝ ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤං උපඨපෙත්වා අඤ්ඣොහරණලෙපනපුත්තමංසූපමූපසෙන පච්චවෙක්ඛන්තෝ අඤ්ඣොහරණමත්තගතං ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය, භූතස්සෙව උදක කිච්චං කත්වා මුහුත්තං භත්තකිලමථං පටිපස්සම්භෙත්වා යථා පුරෙ භත්තං එවං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමෙව පච්ඡිමයාමෙව කම්මඤ්ඤමෙව මනසි කරොති. අයං වුච්චති "හරති ච පවත්තහරති චා"ති.

ඉමං පන හරණපච්චාහරණසඞ්ඛාතං ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තෝ යදි උපනිස්සයසම්පන්නෝ හොති, පඨමවයෙ එව අර හත්තං පාපුණාති. නො චෙ පඨමවයෙ පාපුණාති, අථ මජ්ඣිම වයෙ. නො චෙ මජ්ඣිමවයෙ පාපුණාති, අථ මරණසමයෙ. නො චෙ මරණසමයෙ පාපුණාති, අථ දෙවපුත්තෝ හුත්වා පාපුණාති. නො චෙ දෙවපුත්තෝ හුත්වා පාපුණාති, අනුපපන්නෝ බුඬෙ නිබ්බත්තෝ පච්චෙකබොධිං සච්ඡි කරොති. නො චෙ පච්චෙක බොධිං සච්ඡි කරොති, අථ බුඬානං සම්මුඛීභාවෙ ඛිප්පාභිඤ්ඤෙසු වා හොති සෙය්යථාපි ථෙරෝ බාහියෝ දාරුචීරියෝ. මහාපඤ්ඤෙසු වා සෙය්යථාපි ථෙරෝ සාරිපුත්තෝ. මහිද්ධිඉතෝ වා සෙය්යථාපි ථෙරෝ මහාමොග්ගල්ලානෝ. ධුතවාදීනං වා සෙය්යථාපි ථෙරෝ මහාකස්සපෝ. දිබ්බචක්ඛුකෙ වා සෙය්යථාපි ථෙරෝ අනුරුඬෝ. විනයධරෝ වා සෙය්යථාපි ථෙරෝ උපාලි. ධම්මකථිකෙ වා සෙය්යථාපි පුණ්ණ මන්තානිපුත්තෝ. ආරඤ්ඤකෙ වා සෙය්යථාපි ථෙරෝ රෙවතෝ. බහුස්සුතෙ වා සෙය්යථාපි ථෙරෝ ආනන්දෝ. සික්ඛාකාමෙ වා සෙය්ය ථාපි ථෙරෝ රාහුලෝ බුඬපුත්තෝනාති. ඉති ඉමස්මිං චතුක්කෙ යාවඤ්ච හරති ච පවත්තහරති ච තස්ස ගොචරසම්පජඤ්ඤං සිඛාප්පත්තං හොති.

අභික්කමාදීසු පන අසම්මුය්හනං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං. තං එවං වෙදිතබ්බං:- "ඉධ භික්ඛු අභික්කමනෙන්තා වා පටික්කමනෙන්තා වා යථා අන්ධපුථුජ්ජනෝ අභික්කමාදීසු අත්තා අභික්කමති අත්තනා අභික්කමෙ නිබ්බත්තිතෝ"ති වා "අහං අභික්කමාමි, මයා අභික්කමෙ නිබ්බත්තිතෝ"ති වා නි සම්මුය්හති; තථා අසම්මුය්හන්තෝ "අභික්ක මාමී"ති චිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සඞ්ඛිං චිත්ත සම්මුඤ්ඤා වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති. ඉති චිත්ත කිරියවායොධාතුවිපඨාරවසෙන අයං කායසම්මතෝ අභිසංඛාරෝ

අභික්කමනී. තඤ්චෙවං අභික්කමන්තං එකෙකපාදුද්ධරණෙ පඨවී ධාතු ආපොධාතුනී චෙ ධාතුයෝ ඔරමත්තා හොනන්ති මන්දා, ඉතරා චෙ අධිමත්තා හොනන්ති බලවතියෝ. තථා අභිහරණවිතිහර ණෙසු. වොඝඝජ්ජනෙ තෙජොධාතු වායොධාතූනී චෙ ධාතුයෝ ඔරමත්තා හොනන්ති මන්දා, ඉතරා චෙ අධිමත්තා බලවතියෝ. තථා සන්නික්ඛිපන සන්නිරුම්භනෙසු. තත්ථ උද්ධරණෙ පවත්තා රූපා රූපධම්මා අභිහරණං න පාපුණන්ති. තථා අභිහරණෙ පවත්තා විති හරණං, විතිහරණෙ පවත්තා වොඝඝජ්ජනං, වොඝඝජ්ජනෙ පවත්තා සන්නික්ඛිපනං, සන්නික්ඛිපනෙ පවත්තා සන්නිරුම්භනං න පාපු ණන්ති. තත්ථ තත්ථෙව පබන්ධ පබන්ධං සන්ධී සන්ධිං ඔධී ඔධිං හුත්වා තත්ත කපාලෙ පක්ඛිත්ත තිලා විය තව තථායත්තා හිජ්ජන්ති. තත්ථ කො එකො අභික්කමති? කස්ස වා එසස්ස අභික්කමනං? පරමත්ථතො හි ධාතූනං යෙව ගමනං ධාතූනං ඨානං ධාතූනං නිසජ්ජා ධාතූනං සයනං තස්මිං තස්මිං හි කොඨාසෙ සඞ්ඛං රුළ්හෙන:-

"අඤ්ඤං උපජ්ජතෙ චිත්තං, අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣති,
අවීචිමනුසම්බන්ධො නදීසොතොව වත්තති"නි.

එවං අභික්කමාදීසු අසම්මුය්හනං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං නාමාති නිට්ඨිතං.

අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරිහොතීති
පදස්ස අත්ථො.

"ආලොකිතෙ විලොකිතෙ"නි. එත්ථ පන ආලොකිතං නාම පුරතො පෙක්ඛණං, විලොකිතං නාම අනුදිසා පෙක්ඛණං. අඤ්ඤතරම්පි හෙට්ඨා උපරි පච්ඡතො පෙක්ඛණවසෙන ඔලොකිතඋල්ලොකිතා පලොකිතානි නාම හොනන්ති, තානි ඉධ න ගහිතානි. සාරුප්පවසෙන පන ඉමානෙව චෙ ගහිතානි. ඉමිනා වා මුඛෙන සබ්බානි පි තානි ගහිතානෙවාති. තත්ථ "ආලොකෙස්සාමී"ති චිත්තෙ උපපන්නෙ චිත්ත වසෙනෙව අලොකෙත්වා අත්ථපරිගණ්හනං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තං ආයස්මන්තං නන්දං භායසක්ඛිං කත්වා වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා:- "සචෙ භික්ඛවෙ නන්දස්ස පුරත්ථිමං දිසා ආලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බචෙතසො සමන්නාහරිත්වා නන්දෙ පුරත්ථිමං දිසං ආලෝ කෙති: "එවං මෙ පුරත්ථිමං දිසං ආලොකයතො න අභිජ්ඣා දොමනස්සා පාපකා අකුසලාධම්මා අන්වාස්සවෙය්යු"නති. ඉති සාත්ථක සම්පජඤ්ඤො හොති.[1] සචෙ භික්ඛවෙ නන්දස්ස පච්ඡිමං දිසා-පෙ-උත්තර දිසා-දක්ඛිණං දිසා-උඩ්ඪං-අධොං-අනුදිසා ආලොකෙතබ්බා හොති සබ්බචෙතසො සමන්නාහරිත්වා නන්දෙ අනුදිසං ආලොකෙති: "එවං මෙ අනුදිසං ආලොකයතො-පෙ-සම්පජඤ්ඤො හොති"නි. අපි ච ඉධාපි පුබ්බ වුත්තනෙතියදස්සනාදිවසෙන සාත්ථකතා ච සපාය තා ච වෙදිතබ්බා.

1. සී. I. II & III. "අවවාස්සතවිස්සතනති ඉතිහ තත්ථ සම්පජඤ්ඤා ඉමානි.

කම්මඨානස්ස පන අවිජහණමෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤං. තඤ්ච ඛන්ධධාතුආයතනකම්මඨානිකෙහි අත්තනෝ කම්මඨානවසෙනෙව සඤ්ඤාදි කම්මඨානිකෙහි වා පන කම්මඨානසීසෙනෙව ආලෝකන විලෝකනං කාතබ්බං. අඛණන්තරෙ අත්තා නාම ආලොකෙතා වා විලොකෙතා වා නත්ථි. "ආලොකෙස්සාමීති පන චිත්තෙන උපපජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සඞ්ඛං චිත්තසමුට්ඨානා වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උපපජ්ජති. ඉති චිත්තකිරියවායොධාතුම්පච්චවසෙනෙව හෙට්ඨිමං අක්ඛිදලං අධො සිදති, උපරිමං උඩ්ඩං ලඛ්ඛති; කොචි යන්තකෙන විවරනෙන්තා නාම නත්ථි. තතො චක්ඛුවිඤ්ඤණං දස්සනකිච්චං සාධෙන්තං උපපජ්ජතීති එවං පජානනං පනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං නාම. අපි ච මූලපරිඤ්ඤ ආගන්තුක නාව කාලිකභාව වසෙනපෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. මූල පරිඤ්ඤවසෙන තාව:-

"භවඞ්ගාවජ්ජනචෙව දස්සනං සම්පටිච්ඡනං,
සන්තීරණං වොට්ඨපනං ජවනං භවති සත්තම"න්ති.

තත්ථ භවඞ්ගං උපපත්තිභවස්ස අඞ්ගකිච්චං සාධයමානං පවත්ත තීති තං ආවට්ටෙත්වා කිරිය[1] මනොධාතු ආවජ්ජනකිච්චං සාධය මානා, තදනන්තරෙධා චක්ඛුවිඤ්ඤණං දස්සනකිච්චං සාධයමානං, තදනන්තරෙධා විපාකමනොධාතු සම්පටිච්ඡනකිච්චං සාධයමානා, තදනන්තරෙධා විපාකමනොවිඤ්ඤණධාතු සන්තීරණකිච්ච සාධයමානා, තදනන්තරෙධා කිරියමනොවිඤ්ඤණධාතු වොට්ඨපනකිච්චං සාධය මානා, තදනන්තරෙධා සත්තකඛත්තුං ජවනං ජවති. තත්ථ පඨම ජව නෙපි "අයං ඉත්ථි අයං පුරිසො"ති රජ්ජන දුස්සන මුය්හන වසෙන ආලොකිතවිලොකිතං නහොති, දුතියජවනෙපි-පෙ-සත්තම ජව නෙපි. එතෙසු පන යුඩමණ්ඩලෙ යොධෙසු විය හෙට්ඨුපරියවසෙන නිජ්ජීවා පතිතෙසු "අයං ඉත්ථි අයං පුරිසො"ති රජ්ජනාදි වසෙන ආලොකිතවිලොකිතං හොති. එවං තාවෙත්ථ මූලපරිඤ්ඤවසෙන අසම්මොහ සම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

චක්ඛුවාරෙ පන රූපෙ ආපාථගතෙ භවඞ්ගවලනතො උඩ්ඩං සඛ සඛ කිච්චනිප්පාදන වසෙන ආවජ්ජනාදිසු උපපජ්ජිත්වා නිරුඩ්ඩෙසු අවසානෙ ජවනං උපපජ්ජති; තං පුබ්බෙ උපපන්නානං ආවජ්ජනාදිනං ගෙහභූතෙ චක්ඛුවාරෙ ආගන්තුකපුරිසො විය හොති. තස්ස යථා පරගෙහෙ කිඤ්චාපි යාචිතුං පවිසනස්ස ආගන්තුක පුරිසස්ස ගෙහසාමිකෙසු තුණ්හීභාසිනෙසු ආණාකරණං න යුත්තං, එවං ආවජ්ජනාදීනං ගෙහභූතෙ චක්ඛුවාරෙ ආවජ්ජනාදීසුපි අරජ්ජනෙසු අදුස්සනෙසු අමුය්හනෙසු ච රජ්ජනදුස්සනමුය්හනං අයුත්තනන්ති. එවං ආගන්තුකභාවවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

1. සී. I. III & E. කිරියා.

යානි පනෙතානි චක්ඛුවාරෙ වොඨබ්බනපරියොසානානි චිත්තානි උපජ්ජන්ති, තානි සඞ්ඛං සම්පයුත්තධම්මෙහි තඤ්ච තඤ්ඤෙව ඡිජ්ජන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං න පස්සන්තීති. ඉතරානි තාවකාලිකානි හොන්ති. තඤ්ච යථා එකස්මිං ඝරෙ සබ්බෙසු මානුසකෙසු මතෙසු අවසෙසස්ස එකස්ස තඞ්ඛණංයෙව මරණධම්මස්ස න යුත්තා නච්චගීතාදීසු අභිරති නාම, එවමෙවං එකවාරෙ සසම්පයුත්තෙසු ආවජ්ජනාදීසු තඤ්ච තඤ්ඤෙව මතෙසු අවසෙසස්ස තඞ්ඛණංයෙව මරණධම්මස්ස ජවනස්සාපි රජ්ජන දුස්සනමුය්හනවසෙන අභිරති නාම න යුත්තාති. එවං තාවකාලික භාවසෙන අසමෙමාහසමපජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච ඛන්ධායතනධාතුපච්චයපච්චවෙඛනවසෙනපෙතං වෙදිතබ්බං. එඤ්ච හි චක්ඛුඤෙව රූපඤ්ච රූපක්ඛන්ධො, දස්සනං විඤ්ඤණක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤ සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, එස්සාදිකා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො; එවමෙතෙසං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තඤ්ච නො එකො ආලොකෙති? නො විලොකෙති? තථා චක්ඛුං චක්ඛායතනං, රූපං රූපායතනං, දස්සනං මනායතනං, වෙදනාදයො සම්පයුත්ත ධම්මා ධම්මායතනං; එවමෙතෙසං චතුන්නං ආයතනානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තඤ්ච නො එකො ආලොකෙති? නො විලොකෙති? තථා චක්ඛු චක්ඛුධාතු, රූපං රූපධාතු, දස්සනං චක්ඛුවිඤ්ඤණධාතු, තංසම්පයුත්තා වෙදනාදයො ධම්මා ධම්මධාතු; එවමෙතාසං චතුන්නං ධාතූනං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තඤ්ච නො එකො ආලොකෙති? නො විලොකෙති? තථා චක්ඛුං නිස්සයපච්චයො, රූපං ආරම්මණපච්චයො, ආවජ්ජනං අනන්තරසමනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතපච්චයො, ආලොකො උප නිස්සයපච්චයො, වෙදනාදයො සහජාතපච්චයා; එවමෙතෙසං පච්චයානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තඤ්ච නො එකො ආලොකෙති? නො විලොකෙතීති? එවමෙඤ්ච ඛන්ධායතන ධාතුපච්චයපච්චවෙඛනවසෙනපි අසමෙමාහසමපජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

"සම්මිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ"ති: පබ්බානං සම්මිඤ්ජනපසාරණෙ. තඤ්ච විත්තවසෙනෙව සම්මිඤ්ජනපසාරණං අනඤ්ඤා ඤඤ්ඤාදුනං සම්මිඤ්ජනපසාරණපච්චයා අඤ්ඤාතඤ්ඤං පරිගණෙහා අඤ්ඤපරිගණ්හණං සාඤ්ඤකඤ්ඤමපජඤ්ඤං. තඤ්ච ගඤ්ඤාදෙ අතිචිරං සම්මිඤ්ජෙහා වා පසාරෙහා එව වා සීතස්ස ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උපජ්ජන්ති, විත්තං එකග්ගතං න ලභති, කම්මඨානං පරිපටති, විසෙසං නාධිගච්ඡති. කාලෙ සම්මිඤ්ඤතස්ස කාලෙ පසාරෙන්තස්ස පන නා වෙදනා නුපජ්ජන්ති, විත්තං එකග්ගං හොති, කම්මඨානං පාකතිං ගච්ඡති, විසෙසමධිගච්ඡතීති එවං අඤ්ඤා නඤ්ඤපරිගණ්හනං වෙදිතබ්බං.

අපෙ පන සතිපි සපායාසපායං පරිගණෙහා සපාය පරිගණහණං සපායසමපජඤඤං. තත්‍රායං නයෝ:-මහාවෙති යඛණෙ කිර දහර භික්ඛු සජඣායං ගණහනති. තෙසං පිඹිපසෙ දහරභික්ඛුනියෝ ධම්මං සුණනති. තත්‍රෙකා දහරා ගත්ථං පසාරෙනෙතා කායසංසඝං පත්වා තෙනෙව කාරණෙන ගිහි ජතා. අපරා භික්ඛු පාදං පසාරෙනෙතා අනිමිති පසාරෙසි. අඞ්ගාහවව පාදෙ ඛාසි. අපරා වම්මිකෙ පසාරෙසි. සො ආසිවිසෙන දඨා. අපරා චීවරකුවිදණ්ඩකෙ පසාරෙසි, තං මණිසපො ඛසි. තසමා එවරූපෙ අසපායෙ අපසාරෙත්වා සපායෙ පසාරෙතබ්බං. ඉද මෙත්ථ සපායසමපජඤඤං.

ගොචරසමපජඤඤං පන මහාථෙරවත්‍රුනා දීපෙතබ්බං. මහා ථෙරා කිර දිවාඨානෙ නිසින්නා අන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං ධම්මං කථයමානා සහසා ගත්ථං සම්මිජෙත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සණිකං සම්මිජසිත්වා. තං අන්තෙවාසිකා පුවජිංසු: "කසමා භන්තෙ සහසා ගත්ථං සම්මිජෙත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සණිකං සම්මිජසිත්ථා"ති. "යතො **පඨාඝාහං** ආවුසො කම්මඨානං මනසි කාතුං ආරඩො, න මෙ කම්මඨානං මුච්චිත්වා ගත්ථෙ සම්මිජිතපුබ්බං. ඉදානි පන මෙ තුම්හෙහි සද්ධිං කථයමානෙන කම්මඨානං මුච්චිත්වා සම්මිජිතො. තසමා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සම්මිජෙසි"න්ති. "සාධු භන්තෙ භික්ඛුනා නාම එවරූපෙන භවිතබ්බ"න්ති. එවමෙත්ථාපි කම්මඨානාවිජ්ඣණමෙව ගොචරසමපජඤඤන්ති වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි සම්මිජෙන්තා වා පසාරෙන්තා වා නත්ථි. වුත්තපකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිපඵාරෙන පන සුත්තාකඩ්ඪනවසෙන දූරුයන්තස්ස හත්ථපාදලාලනං විය සම්මිජන පසාරණං හොතීති. එවං පජානනං[1] පනෙත්ථ අසමොහසමප ජඤඤන්ති වෙදිතබ්බං.

"සංඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ"නි: එත්ථ සංඝාටිචීවරානං නිවා සනපාරුපණවසෙන පත්තස්ස භික්ඛාපරියාහණාදිවසෙන පරි හොගො ධාරණං නාම. තත්ථ සංඝාටිචීවරධාරණෙ තාව නිවාසෙත්වා ච පාරුපිත්වා ච පිණ්ඩාය චරතො ආමිසලාභො "සීතස්ස පටිඝාතා යා"කි ආදිනා නයෙන භගවතා වුත්තපකාරොව අත්ථො නාම. තස්ස වසෙන සාත්ථකසමපජඤඤං වෙදිතබ්බං.

උණහපකතිකස්ස පන දුබ්බලස්ස ච චීවරං සුඛුමං සපායං, සීතාලුකස්ස ඝනං දුපට්ටං, විපරිතං අසපායං. යස්ස කස්සචි ජිණ්ණං අසපායමෙව. අග්ගලාදිදූනෙන හිස්ස තං පළිබොධකරං හොති. තථා පට්ටදුකූලාදිභෙදං ලොභනීයං චීවරං. නාදිසං හි අරඤ්ඤ එකකස්ස නිවාසනන්තරායකරං, ජීවිතන්තරායකරඤ්ච හොති. නිපරි

1. සී. I. II & III. හොතීතිපජානනා.

යාසෙන පන යං නිමිත්තකම්මාදිම්හි ඡන්දාදිවසෙන උප්පජ්ජනං, යඤ්ච සෙවමානස්ස අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, තං අසප්පායං. විපරීතං සප්පායං; තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසමප්පඤ්ඤං, කම්මට්ඨානවිජ්ජහනවසෙනෙව ච ගොචරසමප්පඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අඛන්තරෙ අත්තා නාම කොචි චීවරං පාරුපන්තො නාම නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තක්කිරියවායොධාතුචිප්ඵාරෙනෙව පන චීවර පාරුපණං හොති. තත්ථ චීවරම්පි අචෙතනං, කායොපි අචෙතනො. චීවරං න ජානාති "මයා කායො පාරුතො"ති. කායොපි න ජානාති "අහං චීවරෙන පාරුතො"ති. ධාතුයොව ධාතුසමූහං පටිච්ඡාදෙන්ති, පටපිලොතිකාය පොත්ථකරූපපටිච්ඡාදනෙ විය. තස්මා නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා සොමනස්සං කාතබ්බං. න අසුන්දරං ලභිත්වා දෙමනස්සං. නාගවම්මිකවෙතියරුක්ඛාදිසු හි කෙචි මාලා ගන්ධුප්පත්තාදීහි සක්කාරං කරොන්ති. කෙචි ගූථමූත්තඛාදමදණ්ඩ සත්ථප්පහාරාදීහි අසක්කාරං. න තෙන නාගවම්මිකාරුක්ඛාදයො සොමනස්සං වා දෙමනස්සං වා කරොන්ති. එවමෙවං නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා සොමනස්සං කාතබ්බං, න අසුන්දරං ලභිත්වා දෙමනස්සන්ති, එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙව අසමොහසමප්පඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

පත්තධාරණෙපි පත්තං සඟඝාව අගහෙත්වා "ඉමං ගහෙත්වා පිණ්ඩාය චරමානො භික්ඛං ලභිස්සාමී"ති එවං පත්තගහණපච්චයා පවිලීනත්තබ්බඅත්ථවසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

කිසදුබ්බලසරීරස්ස පන ගරුපත්තො අසප්පායො. යස්ස කස්සචි චතුපඤ්චගණ්ඨිකාභාගො දුබ්බිසොධනීයො අසප්පායොව දුඛොත පත්තො හි න වට්ටති, තං ඛොවන්තසෙව වස්ස පළිබොධො හොති. මණ්ඩවණ්ණපත්තො පන ලොහනීයො. චීවරෙ වුත්තනයෙනෙව අසප්පායො. නිමිත්තකම්මාදිවසෙන ලඛො පන යඤ්ච සෙවමානස්ස අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, අයං එකන්ත අසප්පායොව, විපරීතො සප්පායො. තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසමප්පඤ්ඤං, කම්මට්ඨානවිජ්ඣණවසෙනෙව ච ගොචරසමප්පඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අඛන්තරෙ අත්තා නාම කොචි පත්තං ගණ්හන්තො නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තක්කිරියවායොධාතුචිප්ඵාරවසෙනෙව පන පත්ත ගහණං නාම හොති. තත්ථ පත්තොපි අචෙතනො; හත්ථොපි අචෙතනා. පත්තො න ජානාති."අහං හත්ථෙහි ගහිතො"ති. හත්ථොපි න ජානන්ති. "පත්තො අමෙහි ගහිතො"ති. ධාතුයොව ධාතුසමූහං ගණ්හන්ති, සණ්ඩාසෙන අග්ගිවණ්ණපත්තගහණං විය. එවං පවත්තපටිසඞ්ඛාන වසෙන අසමොහසමප්පඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච යථාඨිත්තහත්ථපාදෙ වණමුඛෙති පඤ්චරිතපුබ්බලොහිත කිමිකුලෙ නීලමක්ඛිකාසමපරිකිණ්ණෙ අත්‍යාථසාලායං අත්‍යාථමනුස්සෙ දිස්වා දයාලුතා පුරිසා තෙසං වණපට්ටවොළකානි චෙව කපාලකාදීහි ච හෙසජ්ජානි උපනාමෙන්ති. තත්‍ර වොළකානිපි කෙසඤ් සණ්හානි, කෙසඤ් ථූලානි පාපුණන්ති. හෙසජ්ජකපාලාදීනිපි කෙසඤ් සුසණ්ඨානානි කෙසඤ් දුස්සණ්ඨානානි පාපුණන්ති. න තෙ තත්‍ර සුමනා වා දුම්මනා වා හොන්ති. වණපටිච්ඡාදනමත්තෙනෙව හි වොළකෙන හෙසජ්ජපටිග්ගහණමත්තෙනෙව ච කපාලකෙන තෙසං අත්‍ථො. එවමෙවං සො භික්ඛු වණවොළකං විය චීවරං හෙසජ්ජකපාලකං විය ච පත්තං කපාලෙ හෙසජ්ජම්ව ච පත්තෙ ලඛ්භික්ඛං සල්ලක්ඛෙති. අයං ඝඩ්ඨාරිපත්තචීවරධාරණෙ අසමොහසම්පජඤ්ඤෙන උත්තම සම්පජඤ්ඤකාරීති වෙදිතබ්බා.

අසිතාදිසු **"අසිතෙ"**ති: පිණ්ඩපාතභොජනෙ. **"පිතෙ"**ති: යාගුආදිපානෙ. **"ඛායිතෙ"**ති: පිණ්ඩජ්ජකාදිඛාදනෙ. **"සායිතෙ"**ති: මධුඵාණිතාදිසායනෙ. තත්‍ර **"නෙවදවාය"**ති ආදිනා නයෙන වුත්තොපි අත්‍ථවිධොපි අත්‍ථො අත්‍ථො නාම. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

ලුබ්ධණ්ඨානතිත්තමධුරාදිසු පන යෙන භොජනෙන යස්ස අත්‍රාසු හොති, තං තස්ස අසප්පායං. යං පන නිම්හනකමම්දිවසෙන පරිලඛං, යවස්ස භුජ්ජො අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, තං එකන්තඅසප්පායමෙව. විපරීතං සප්පායං. තස්ස වසෙනෙත්‍ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං, කම්මට්ඨානාවිජහණවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අභ්‍යන්තරෙ අත්‍ථා නාම කොචි භුජ්ජකො නත්ථි. වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන පත්තපරිග්ගහණං නාම හොති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව හත්ථස්ස පත්තෙ ඔතරණං නාම හොති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව ආලොපකරණං ආලොපලඛ්ඩරණං මුඛවිවරණඤ්ච හොති. න කොචි කුච්ඡිකාය න යන්තකෙන හනුකඨිනි විවරති. චිත්තකිරියවායොධාතු විප්ඵාරෙනෙව පන ආලොපස්ස මුඛෙ ඨපනං, උපරි දන්තානං මුසලකිච්චසාධනං, හෙට්ඨා දන්තානං උදුක්ඛලකිච්චසාධනං, ජිව්හාය හත්ථකිච්චසාධනඤ්ච හොති. ඉති තං තත්‍ර අග්ගජිව්හාය තනුබෙලො මූලජිව්හාය බහලබෙලො මක්ඛෙති, තං හෙට්ඨාදන්තඋදුක්ඛලෙ ජිව්හාහත්ථපරිවත්තිතං බෙලඋදකතෙමිතං උපරිදන්තමුසලසඵුණිතං, කොචි කටච්ඡුනා වා දබ්බියා වා අන්‍තොපවෙසෙන්තො නාම නත්ථි. වායොධාතුයාව පවිසති, පවිසං පවිසං කොචි පලාලසන්ථාරං කත්වා ධාරෙන්තො නාම නත්ථි. වායොධාතුවසෙනෙව තිඨති. සීතං සීතං කොචි උඛ්නං කත්වා අග්ගිං ජලෙන්තො පවෙන්තො නාම නත්ථි. තෙජොධාතුයාව පචති. පක්කපක්කං කොචි දණ්ඩකෙන වා යට්ඨියා වා

බහි නීහාරකෝ නාම නත්ථි. වායොධාතුයෙව නීහරති. ඉති වායොධාතු අතිහරති ච විතිහරති ච ධාරෙති ච පරිවත්තෙති ච සවුණෙණති ච විසොසෙති ච නීහරති ච, පඨවීධාතු ධාරෙති ච පරිවත්තෙති ච සවුණෙණති ච විසොසෙති ච, ආපොධාතු සිතෙහෙති ච අල්ලත්තව අනුපාලෙති, තෙජොධාතු අන්තො පවිඨං පරිපාචෙති, ආකාසධාතු අජසෝ හොති, විඤ්ඤාණධාතු තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගමඞ්ගාය ආහුඤ්ඡාතීති. එවං පවත්තපරිඤ්ඤානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච "ගමනතෝ පරියෙසනතෝ පරිභොගතෝ ආසයතෝ නිධානතෝ අපරිපක්කතෝ පරිපක්කතෝ ඵලතෝ නිස්සන්දනතෝ සම්මක්ඛනතෝ"ති එවං දසවිධපටිකූලභාවපච්චවෙක්ඛණතෝ පෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ ආහාරෙ පටිකූලඤ්ඤුනිද්දෙසතෝ ගහෙතබ්බා.

"උච්චාරපස්සාවකම්මෙ"ති: උච්චාරස්ස ච පස්සාවස්ස ච ඨානෙ; තත්ථ පත්තකාලෙ උච්චාරපස්සාවං අකරොන්තස්ස සකලසරීරතෝ සෙදෝ මුච්චනති, අක්ඛීනි භඤ්ඤන්ති, චිත්තං න එකග්ගං හොති. අඤ්ඤෙ ච රොගා උපජ්ජන්ති, කරොන්තස්ස පන සබ්බං තං න හොතීති. අයමෙත්ථ අත්ථො. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අඨානෙ උච්චාරපස්සාවං කරොන්තස්ස පන ආපත්ති හොති, අයසෝ වඩ්ඪති, ජීවිතන්තරායෝ හොති. පතිරූපෙ ඨානෙ කරොන්තස්ස සබ්බං තං න හොතීති. ඉදමෙත්ථ සප්පායං. තස්ස වසෙන සප්පායසම්පජඤ්ඤං; කම්මට්ඨානාවිජහණවසෙනෙව ච ගොචර සම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අඛ්ඛාතෙ අත්තා නාම උච්චාරපස්සාවකම්මං කරොන්තො නත්ථි. චිත්තකිරියවායොධාතුවිපථාරෙනෙව පන උච්චාරපස්සාව කම්මං හොති. යථා වා පන පකෙක ගණ්ඩෙ ගණ්ඩහෙදෙන පුබ්බ ලොහිතං අකාමතාය නික්ඛමති, යථා ච අතිහරිතා උදකභාජනා උදකං අකාමතාය නික්ඛමති, එවං පක්කාසයසමුත්ථතවත්ථීසු සන්නිචිතා උච්චාරපස්සාවා වායුවෙගසමුපබ්බුළිතා අකාමතායපි නික්ඛමන්ති. සො පනායං එවං නික්ඛමන්තො උච්චාරපස්සාවො නෙව තස්ස භික්ඛුනො හොති, න පරස්ස. කෙවලං සරීරනිස්සන්දෙව හොති. යථා කිං? යථා උදකතුම්බතො පුරාණඋදකං ඡඩ්ඩෙන්තස්ස නෙව තං අත්තනො හොති, න පරෙසං. කෙවලං පටිග්ගහනමත්තමෙව හොති. එවං පවත්තපරිඤ්ඤානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

ගතාදිසු **"ගතෙ"**ති: ගමනෙ. **"ඨිතෙ"**ති: ඨානෙ. **"නිසින්නෙ"**ති: නිසජ්ජාය. **"සුත්තෙ"**ති: සයනෙ. **"ජාගරිතෙ"**ති: ජාගරණෙ. **"භාසිතෙ"**ති: කථනෙ. **"තුණ්හීභාවෙ"**ති: අකථනෙ. ගච්ඡන්තො වා "ගච්ඡාමී"ති පජානාති. ඨිතො වා "ඨිතොම්හී"ති පජානාති.

නිසින්නො වා "නිසින්නොම්හී"ති පජානාති. සයානො වා "සයානොම්හී"ති පජානාති; ඉමස්මිං හි සුත්තෙ අඛ්‍යානඉරියාපථා කථිතා. අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සම්මිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙති ඉමස්මිං මජ්ඣිමා, ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙතති ඉධ පන බුද්ධා චුණ්ණියා ඉරියාපථා කථිතා. තස්මා එතෙසුපි වුත්තනයෙ නෙව සම්පජානකාරිතා වෙදිතබ්බා.

තිපිටකමහාසිවත්ථෙරෙ පනාහ:–"යො විරං ගන්ත්වා වා වඩ්ඪමිත්වා වා අපරභාගෙ ඨිතො ඉති පටිසංවික්ඛති: "වඩ්ඪමානකාලෙ පවත්තා රූපා රූපධම්මා එත්තෙව නිරුඣා"ති. අයං ගතෙ සම්පජානකාරී නාම. යො සජ්ඣායං වා කරොන්තො පඤ්හං වා විස්සජ්ජෙන්තො කම්මට්ඨානං වා මනසි කරොන්තො විරං ඨත්වා අපරභාගෙ නිසින්නො ඉති පටිසඤ්ඤික්ඛති: "ඨිතකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්තෙව නිරුඣා"ති. අයං ඨිතෙ සම්පජානකාරී නාම. යො සජ්ඣායාදිගහණ මෙනෙව විරං නිසීදිත්වා අපරභාගෙ නිපන්නො ඉති පටිසඤ්ඤික්ඛති: "නිසින්නකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්තෙව නිරුඣා"ති. අයං නිසින්නෙ සම්පජානකාරී නාම. යො පන නිපන්නකො සජ්ඣායං වා කරොන්තො කම්මට්ඨානං වා මනසි කරොන්තො නිද්දං ඔක්කමිත්වා අපරභාගෙ උට්ඨාය ඉති පටිසඤ්ඤික්ඛති: "සයනකාලෙ පවත්තා රූපා රූපධම්මා එත්තෙව නිරුඣා"ති. අයං සුත්තෙ ජාගරිතෙ ච සම්පජානකාරී නාම. කිරියමයචිත්තානං හි අප්පවත්තනං සොපං[1] නාම. පවත්තනං ජාගරිතං නාමාති. යො පන හාසමානො "අයං සද්දෙ නාම ඔළෙ ච පටිච්ච දන්තෙ ච පටිච්ච ජිව්හාව පටිච්ච තාලුඤ්ච පටිච්ච චිත්තස්ස ච තදනුරූපං පයොගං පටිච්ච ජායතී"ති සතො සම්පජානො හාසති. විරං වා පන කාලං සජ්ඣායං වා කත්වා ධම්මං වා කථෙත්වා කම්මට්ඨානං වා පරිවත්තෙත්වා පඤ්හං වා විස්සජ්ජෙත්වා අපරභාගෙ තුණ්හීභූතො ඉති පටිසඤ්ඤික්ඛති: "හාසිතකාලෙ උප්පන්නා රූපාරූපධම්මා එත්තෙව නිරුඣා"ති. අයං හාසිතෙ සම්පජානකාරී නාම. තුණ්හීභූතො විරං ධම්මං වා කම්මට්ඨානං වා මනසි කත්වා අපරභාගෙ ඉති පටිසඤ්ඤික්ඛති: "තුණ්හීභූතකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්තෙව නිරුඣා. උපාදරූපප්පවත්තියා සති හාසති නාම, අසති තුණ්හී හවති නාමා"ති. අයං තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී නාමාති. තදිදං මහාසීවත්ථෙරෙන වුත්තං, අසම්මොහධුරං මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ අධිප්පෙතං. ඉමස්මිං පන සාමඤ්ඤඵලෙ සබ්බම්පි චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං ලබ්භති. තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ චතුන්නම්පි සම්පජඤ්ඤානං වසෙන සම්පජානකාරිතා වෙදිතබ්බා. සම්පජානකාරිනි ච සබ්බපදෙසු සතිසම්පයුත්තඤ්ඤෙව සම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

---

1. සී. I & II. සොත්තං. III & E. සොතං.

"සතිසම්පජඤ්ඤේන සමන්නාගතෝ"ති: එතස්ස හි පදස්ස අයං විත්ථාරෝ. විභඞ්ගපකරණේ පන "සතෝ සම්පජානා අභික්කමති, සතෝ සම්පජානෝ පටික්කමති"ති එවං එතානි පදානි විභත්තානෙව.

"එවං ඛෝ මහාරාජ"ති: එවං සතිසම්පයුත්තසෙසෙව සම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන අභික්කමාදීනි පවත්තෙතෙතා සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතෝ නාම හොතීති අත්ථෝ.

"ඉධ මහාරාජ භික්ඛු ඝනතුණ්ඩෝ හොති"ති: එත්ථ **"ඝනතුණ්ඩෝ"**ති: ඉතරිතරපච්චයඝනෙත්තාසෙන සමන්නාගතෝ. සෝ පනෙස ඝනෙත්තාසෝ වාදඝට්ඨෝ හොති:-සෙය්‍යථීදං චිවරෙ යථාලාභඝනෙත්තාසෝ, යථාබලඝනෙත්තාසෝ, යථාසාරුප්පඝනෙත්තාසෝ"ති තිවිධෝ. එවං පිණ්ඩපාතාදිසු. තඤ්චායං පභෙදඤවණ්ණනා:-ඉධ භික්ඛු චිවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සෝ තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස චිවරෙ යථාලාභඝනෙත්තාසෝ. අථ පන පකතිදුබ්බලෝ වා හොති ආබාධජරාභිභූතෝ වා ගරුචිවරං පාරුපන්තො කිලමති, සෝ සභාගෙන භික්ඛුනා සඞ්ඝපරිවත්තෙන්තෙන ලහුකෙන යාපෙන්තොපි ඝනතුණ්ඩෝ හොති. අයමස්ස චිවරෙ යථාබලඝනෙත්තාසෝ. අපරෝ පණීතපච්චයලාභී හොති, සෝ පත්තචිවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝචිවරං බහූනි වා පන චීවරානි ලභිත්වා "ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං, ඉදං අප්පලාභීනං හොතූ"ති දත්වා තෙසං පුරාණචීවරං වා සඞ්කාරකූටාදිතො වා පන නන්තකානි උච්චිනිත්වා තෙහි සංසිබ්බිත්වා කත්වා ධාරෙන්තොපි ඝනතුණ්ඩොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ යථාසාරුප්පඝනෙත්තාසෝ.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සෝ තෙනෙව යාපෙති. අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභඝනෙත්තාසෝ. යෝ පන අත්තනෝ පකතිවිරුද්ධං වා ව්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලභති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අඵාසු හොති. සෝ සභාගස්ස භික්ඛුනෝ තං දත්වා තස්ස ඝත්ථෙතෝ සප්පායං හොජනං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි ඝනතුණ්ඩොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාබලඝනෙත්තාසෝ. අපරෝ බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති, සෝ තං චිවරං විය චිර පබ්බජිත[1] බහුස්සුතඅප්පලාභීගිලානානං දත්වා තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි ඝනතුණ්ඩොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරුප්පඝනෙත්තාසෝ.

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලභති මනාපං වා අමනාපං වා, සෝ තෙනෙව සොමනස්සං න පවිසං උපපාදෙති, අනත්තමසෝ තිණසන්ථාර

1. E. ථෙරචිරපබ්බජිත.

කෙනාපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාලාභ සන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුඬං වා ව්‍යාධිවිරුඬං වා සෙනාසනං ලභති, යත්‍රස්ස වසතො අඵාසු හොති. සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තිකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසනෙනාපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤ ලෙණමණ්ඩපකුටාගාරාදීනි බහූනි පණීතසෙනාසනානි ලභති. සො තානි විවරං විය විරපබ්බජිත[1] බහුස්සුතඅපපලාභීගිලානානං දත්වා යත්‍ර කත්‍රචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

යොපි "උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්‍ර නිසින්නස්ස පිනමිඛං ඔක්කමති, නිද්දාභිභූතස්ස පුන පටිබුජ්ඣතො පාපචිත්තකා පාතුභවන්තී"ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා නාදිසං සෙනාසනං පත්තමපි න සං පවිසති. සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමූලාදීසු වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයම්පි සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො යං ලභති තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති. ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන තෙලෙනත්ථිකො ථාණිඝං ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස ගත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා වා අඤ්ඤං වා පරියෙසිත්වා භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤ බහුං තෙලමධුඵාණිතාදිපණීත භෙසජ්ජං ලභති. සො තං විවරං විය විරපබ්බජිත බහුස්සුතඅපපලාභීගිලානානං දත්වා තෙසං ආභතකෙන යෙන කෙනචි යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මූත්‍රන ගරිවඤං ඨපෙත්වා එකස්මිං වත්තුම්බුරං "ගණ්හ භන්තෙ යදිච්ඡසී"ති වුච්චමානො සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති; අථ "මූත්‍රනගරිවඤං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිත"නති වත්තුම්බුරං පටික්ඛිපිත්වා මූත්‍රනගරිවකෙන භෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉම්නා පන චාදසවිධෙන ඉතරිතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නා ගතස්ස භික්ඛුනො අට්ඨපරික්ඛාරා වට්ටන්ති:–තීණි විවරානි පත්තො දන්තකට්ඨවෙජ්ජනවාසි එකා සූචි කායබන්ධනං පරිස්සාවනන්ති.

වුත්තම්පි චෙතං:–

"තිචීවරඤ්ච පත්තො ච වාසි සූචි ච බන්ධනං,
පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො"ති.

තෙ සබ්බෙ කායපරිහාරියාපි හොන්ති, කුච්ඡිපරිහාරියාපි. කථං? තිචීවරං තාව නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා ච විවරණකාලෙ කායං පරිහ

1. E. පෙරවිරපබ්බජිත.

රති පොසෙතීති=කායපරිහාරියං හොති. චීවරකණ්ණන උදකං පරිසාවෙත්වා පිවනකාලෙ ඛාදිතබ්බඵලාඵලගහණකාලෙ ච කුච්ඡිං පරිහරති පොසෙතීති=කුච්ඡිපරිහාරියං හොති. පත්තොපි තෙන උදකං උබ්‌රිත්වා නහානකාලෙ කුට්පරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කාය පරිහාරිකො හොති. ආහාරං ගහෙත්වා භුඤ්ජනකාලෙ කුච්ඡිපරිහා රියො. වාසීපි තාය දන්තකඨවෙජ්ජදනකාලෙ මඤ්චපීඨාදං අඞ්ගපාද චීවරකුටිදණ්ඩකඝජ්ජනකාලෙ ච කායපරිහාරිකා හොති. උච්චාවෙච් දනනාළිකෙරාදිතවජ්ජනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා. සුචි චීවරසිබ්බන කාලෙ කායපරිහාරිකා හොති. පූවං වා එලං වා විජ්ඣිත්වා ඛාදන කාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා. කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරණකාලෙ කාය පරිහාරිකං. උච්චාදීනි බන්ධිත්වා ගහණකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරියං. පරිසාවනං තෙන උදකං පරිසාවෙත්වා නහානකාලෙ සෙනාසන පරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කායපරිහාරිකං. පාණියපාණකපරිසා වනකාලෙ තෙනෙව තිලතණ්ඩුලපුට්ටකාදීනි ගහෙත්වා ඛාදනකාලෙ ච කුච්ඡිපරිහාරියං. අයං තාව අඤ්ඤපරික්ඛාරිකස්ස පරික්ඛාරමත්තතා.

නවපරික්ඛාරිකස්ස පන සෙය්‍යං පච්චත්තස්ස තත්‍රඤ්ඤපච්චත්ත රණං වා කුණ්ඩිකා[1] වා වට්ටති. දසපරික්ඛාරිකස්ස නිසීදනවම්ම ඛණ්ඩං වට්ටති. එකාදසපරික්ඛාරිකස්ස කත්තරයට්ඨිං වා තෙලනාළි කා වා වට්ටති. වාදසපරික්ඛාරිකස්ස ඡත්තං වා උපාහණා වා වට්ටති. එතෙසු ච අඤ්ඤපරික්ඛාරිකොව සනාතුඤ්ඤො. ඉතරෙ අසනාතුඤ්ඤා මහිච්ඡා මහාභාරාති[2] න වත්තබ්බා. එතෙපි හි අපච්චය ච සනාතුඤ්ඤා ච සුභරා ච සල්ලහුකවුත්තිනිනො ච. භගවා පන න ඉමං සුත්තං තෙසං වසෙන කථෙසි. අඤ්ඤපරික්ඛාරිකස්ස වසෙන කථෙසි. සො හි බුද්ධ වාසිව සුචිව පරිසාවණෙ පක්ඛිපිත්වා පත්තස්ස අන්තො ඨපෙත්වා පත්තං අංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා[3] තිචීවරං කායපටිබද්ධං[4] කත්වා යෙනිච්ඡකං සුඛං පක්කමති, පවිනිවත්තෙත්වා ගණ්ඩිබන්ධං නාමස්ස න හොති. ඉති ඉමස්ස භික්ඛුනො සල්ලහුකවුත්තිං දස්සෙන්තො භගවා **"සනාතුඤ්ඤො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙනා"**ති ආදිමාහ. තත්‍ර **"කායපරිහාරිකෙනා"**ති: කායපරිහරණමත්තකෙන. **"කුච්ඡි පරිහාරිකෙනා"**ති: කුච්ඡිපරිහරණමත්තකෙන.

"සමාදුයෙව පක්කමති"ති: තං අඤ්ඤපරික්ඛාරමත්තකං සබ්බං ගහෙත්වා කායපටිබද්ධං කත්වා ව ගච්ඡති. "මම විහාරෙ පරිවෙණං උපඨාකා"තිස්ස සඤ්ඤා වා බන්ධො වා න හොති. සො ජියා මුත්තො සරො විය යුථා අපක්කන්තො මත්තහත්ථි විය ච ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සෙනා සනං වනසණ්ඩං රුක්ඛමූලං නවං නවං පබාරං පරිභුඤ්ජන්තො එකො තිඨති, එකො නිසීදති, සබ්බිරියාපථෙසු එකො අදුතියො.

---

1. සී. I. II. III & E. කුණ්ඩිකා.
2. සී. I. II & III. මහාගජජනී.
3. සී. I. II. III & E. ලග්ගෙත්වා.
4. සී. I. II. III & E. කායබන්ධං.

"වාතුද්ධියෝ අපපටිඝොව හොති
සනතුස්සමානො ඉතරීතරෙන,
පරිස්සයානං සහිතා අත්තමති
එකෝ චරේ ඛග්ගවිසාණකපෙපා"ති.

එවං වණ්ණිතං ඛග්ගවිසාණකපපතං ආපජ්ජති. ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙනතෝ **"සෙය්‍යථාපී"**ති: ආදිමාහ. තත්‍ර **"පක්ඛී සකුණෝ"**ති: පක්ඛයුත්තතා සකුණෝ. **'ඩෙති'**ති: උපපත්තිං. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛපත්ථෝ:-සකුණා නාම "අසුකසමිං පදෙසෙ රුක්ඛා පරිපක්කඵලා"ති සුත්වා තානාදිසාහි ආගන්ත්වා තඵපක්කඵතුණ්ඩා දීහි තස්ස ඵලානි විජ්ඣන්තා විධුනන්තා ඛාදන්ති. "ඉදං අජ්ජතනාය ඉදං සාතනාය භවිස්සති"ති තෙසං න හොති. එලෙ පන ඛිණෙ නෙව රුක්ඛස්ස ආරක්ඛං ඨපෙන්ති, න තස්ස පක්ඛං වා පත්තං වා තඵං වා තුණ්ඩං වා ඨපෙන්ති. අථ ඛො තස්මිං රුක්ඛෙ අනපෙඛා හුත්වා යං දිසාභාගං ඉච්ඡන්ති, සො තෙන සපත්තභරෝ උපපතිත්වා ගච්ඡති. එවමෙවං අයං භික්ඛු නිස්සඞ්ගා නිරපෙක්ඛොයෙව පක්කමති. තෙන වුත්තං:-**සමාදෙසෙව පක්කමතී**ති.

"සෝ ඉමිනා වා"ති ආදිනා කිං දස්සෙති? අරඤ්ඤවාසස්ස පච්චයසම්පත්තිං දස්සෙති. යස්ස හි ඉමෙ චත්තාරෝ පච්චයා නත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසෙ න ඉජ්ඣති. තිරච්ඡානගතෙහි වා වනචර කෙහි වා සඞ්ගං වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අරඤ්ඤඤ අධිවත්ථා දෙවතා "කිං එවරූපස්ස පාපභික්ඛුනො අරඤ්ඤවාසෙනා"ති භෙරවසද්දං සාවෙනති. ගහෙහි සීසං පරිච්චා පලාභ්‍යාකාරං කරොනති. "අසුකො භික්ඛු අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉදමිදඤ පාපකම්මං අකාසී"ති අයසො පත්ථරති. යස්ස පන තෙ චත්තාරෝ පච්චයා අත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසෙ ඉජ්ඣති; සො අත්තනො සීලං පච්චවෙක්ඛන්තො කිමි කාළකං වා නීලකං වා අපස්සන්තො පීතිං උප්පාදෙත්වා තං ඛයතො වයතො සම්මසන්තො අරියභූමිං ඔක්කමති. අරඤ්ඤඤ අධිවත්ථා දෙවතා අත්තමනා වණ්ණං භණනති. ඉතිස්ස උදකෙ පක්ඛිත්ත තෙලබින්දු විය යසො විත්ථාරිකො හොති.

තත්‍ර **"විවිත්තං"**නති: සුඤ්ඤං, අපපසද්දං අපනිග්ගොසනන්ති අත්ථෝ. එතදෙව හි සඞ්ඛිප්ත විහඞ්ගෙ විවිත්තන්ති සන්තිකෙ වෙපි සෙනාසනං හොති, තඵ අනාකිණ්ණං ගහඨෙහි පබ්බජිතෙහි, තෙන තං "විවිත්ත"නති වුත්තං.

සෙති වෙව ආසති ච එත්ථාති=**සෙනාසනං**, මඤ්චපීඨාදිනමෙතමධි වචනං, තෙනාහ:-"සෙනාසනන්ති, මඤ්චොපි සෙනාසනං, පීඨම්පි භිසිපි බිම්බොහනම්පි විහාරොපි අඩ්ඩයොගොපි පාසාදොපි හම්මියම්පි ගුහාපි අට්ටොපි මාළොපි ලෙණම්පි වෙළුගුම්බොපි රුක්ඛමූලම්පි

මණ්ඩපොපි සෙනාසනං; යත්ථ වා පන භික්ඛූ පවිසකමන්ති සබ්බමෙතං සෙනාසන"නන්ති; අපි ච "විහාරෝ අඩ්ඪයොගො පාසාදෝ, හම්මියං ගුහා"ති ඉදං විහාරසෙනාසනං නාම. "මඤ්චො, පීඨං භිසි බිම්බොහන"නන්ති ඉදං මඤ්චපීඨසෙනාසනං නාම. "විලිම්බා වම්ම ඛණ්ඩා තිණසන්ථාරෝ පණ්ණසන්ථාරෝ"ති ඉදං සන්ථතසෙනාසනං නාම. "යත්ථ වා පන භික්ඛූ පවිසකමන්ති"ති ඉදං ඔකාසසෙනාසනං නාමාති එවං චතුබ්බිධං සෙනාසනං හොති; තං සබ්බම්පි සෙනාසන ගහණෙන ගහිතමේව. ඉමස්ස පන සකුණසදිසස්ස වාතුද්දිසස්ස භික්ඛුනෝ අනුවඤ්ඤිකං දස්සෙනෙන්තා **අරඤ්ඤං රුක්ඛමූල**නන්ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"අරඤ්ඤ"**නන්ති: "නික්ඛම්මා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමේතං අරඤ්ඤ"නන්ති ඉදං භික්ඛුණීනං වසෙන ආගතං අරඤ්ඤං. "ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම"නන්ති ඉදං පන ඉමස්ස භික්ඛුනෝ අනුරූපං, තස්ස ලක්ඛණං විසුද්ධිමග්ගෙ ධුතඞ්ගනිද්දෙසෙ වුත්තං.

"රුක්ඛ මූල"නන්ති: යං කිඤ්චි සන්දච්ඡායං විච්ඡින්නං රුක්ඛමූලං. **"පබ්බත"**නන්ති: සෙලං; තත්ථ හි උදකසොණ්ඩිසු උදකකිච්චං කත්වා සිනාය රුක්ඛච්ඡායාය නිසින්නස්ස නානාදිසාසු වායමානසුසිතෙන වාතෙන වීජියමානස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති. **"කන්දර"**නන්ති: කං වුච්චති=උදකං; තෙන දූරිතං උදකෙන භින්නං පබ්බතපදෙසං යං "නිතම්බනතිපි නදිකුඤ්ඤ"නන්ති පි වදන්ති. තත්ථ හි රජතපට්ටසදිසා වාලුකා හොන්ති; මත්ථකෙ මණිවිතානං විය ව්‍යග්ඝගණං, මණිකක්ඛසදිසං උදකං සන්දති, එවරූපං කන්දරං ඔරුය්හ පානීයං පිවිත්වා ගත්තානි සීතිං කත්වා වාලිකා උස්සාපෙත්වා පංසුකූලචීවරං පක්ඛුපෙත්වා නිසින්නස්ස සමණධම්මං කරොතො චිත්තං එකග්ගං හොති. **"ගිරිගුහ"**නන්ති: චින්නං පබ්බතානං අනන්තරං, එකස්මිඤ්ඤෙවඳ වා උමඞ්ගසදිසං මහාවිවරං. **සුසාණලක්ඛණං** විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **"වනපත්ථ"**නන්ති: ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං යත්ථ න කසන්ති න වපන්ති. තෙනෙවාහ:-**වනපත්ථන්ති** දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන"නන්ති ආදි. **"අබ්භොකාස"**නන්ති: අවස්සනං. ආකඞ්ඛමානො පනෙත්ථ චීවරකුටිං කත්වා වසති. **"පලාල පුඤ්ජ"**නන්ති: පලාලරාසිං. මහාපලාලපුඤ්ජතො හි පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා පබ්භාරලෙණසදිසෙ ආලයෙ කරොන්ති, ගච්ඡගුම්බාදීනම්පි උපරි පලාලං පක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා නිසින්නා සමණධම්මං කරොන්ති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

"පබ්භාරන්ති"නන්ති: හත්තස්ස පච්ඡතො. **"පිණ්ඩපාත පටික්කන්තෙනා"**ති: පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පටික්කන්තෙනා. **"පල්ලඞ්ක"**නන්ති: සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. **"ආභුජිත්වා"**ති: බන්ධිත්වා. **"උජුං කායං පණිධාය"**ති: උපරිමං සරීරං උජුකං ඨපෙත්වා, අට්ඨාරසපිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා;

එවං හි නිසිත්තස්ස වම්මමංසහාරුනි න පණ්ණායන්ති. අථස්ස යා තෙසං පණ්ණත්තපවත්තියා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උපපජ්ජෙය්‍යුං, තා න උපපජ්ජන්ති. තාසු න උපපජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මඨානං න පරිපථං, වුඩ්ඪිං එාතිං උපගච්ඡති. **"පරිමුඛං සතිං උපඨපෙත්වා"**ති: කම්මඨානාභිමුඛං සතිං ඨපෙත්වා, මුඛසම්පෙ වා කත්වාති අත්ථෝ. තෙනෙව විභඞ්ගෙ වුත්තං: "අථං සති උපඨිතා හොති සුපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපඨපෙත්වා"ති. අථ වා **"පරී"**ති: පරිග්ගහඩ්ථෝ. **"මුඛ"**න්ති: නීයාතඩ්ථෝ. **"සති"**ති: උපඨානඩ්ථෝ. තෙන වුත්තං:- "පරිමුඛං සති"න්ති එවං පවිසමහිදුඃ වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපෝ "පරිග්ගහිතනීයානං සතිං කත්වා"ති.

"අභිජ්ඣං ලොකෙ"ති: එත්ථ ලුජ්ජනට්ඨෙන පවුපාදුනකඛන්ධා ලොකෝ. තසමා පවුපාදුනකඛන්ධෙසු රාගං පහාය කාමච්ඡන්දං විකඛම්භෙත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථෝ. **"විගතාභිජ්ඣෙනා"**ති: විකඛම්භනවසෙන පහීනත්තා විගතාභිජ්ඣෙන, චක්ඛුවිඤ්ඤාණසදිසෙනාති අත්ථෝ. **"අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙති"**ති: අභිජ්ඣාතො චිත්තං පරිමොචෙති. යථා නං සාමුචතිවෙව මුච්චා ච න පුන ගණ්හාති, එවං කරොතීති අත්ථෝ. **"ඛ්‍යාපාදපදොසං පහාය"**ති: ආදිසුපි එසෙවනයෝ. ව්‍යාපජ්ජති ඉමිනා චිත්තං පූතිකුම්මාසාදයෝ විය පුරිම පකතිං ජහතීති=**ව්‍යාපාදෝ**, විකාරපත්තියා පදුස්සති පරං වා පදූසෙති විනාසෙතීති **පදොසෝ**. උභයමෙතංකොධස්සෙවාධිවචනං. **මිනං** චිත්තගෙලඤ්ඤං, **මිඛං** චෙතසිකගෙලඤ්ඤං, පිනච මිඛ්ච=**පිනමිඛං**. **"ආලොකසඤ්ඤී"**ති: රත්තිම්පි දිවාපි දිඨආලොකසඤ්ඤානසමඤ්ඤාය විගතනීවරණාය පරිසුඛාය සඤ්ඤාය සමන්නාගතෝ. **"සතො සම්පජානො"**ති: සතියා ච ඤාණෙන ච සමන්නාගතෝ. ඉදං උභයං ආලොකසඤ්ඤාය උපකාරකත්තා වුත්තං. උඩ්ඪවච කුක්කුච්චං= **උඩ්ඪච්චකුක්කුච්චං**. **"තිණණ්ණවිචිකිච්ඡෝ"**ති: විචිකිච්ඡං තරිත්වා අතික්කමිත්වා ඨිතෝ. "කථම්දං කථම්ද"නති එවං නපවත්තතීති= **අකථංකථී**. **"කුසලෙසු ධම්මෙසු"**ති: අනවජ්ජෙසු ධම්මෙසු. "ඉමෙ නු ඛො කුසලා, කථම්මෙ කුසලා"ති එවං න විචිකිච්ඡති න කඞ්ඛතීති අත්ථෝ. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපෝ. ඉමෙසු පන නීවරණෙසු වචනත්ථ ලකඛණාදිභෙදතෝ යං වත්තබ්බං සියා තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං.

යා පනායං **"සෙය්‍යථාපි මහාරාජ"**ති: උපමා වුත්තා; තත්ථ **"ඉනං ආදාය"**ති: වඩ්ඪියා ධනං ගහෙත්වා. **"ව්‍යතිං කරෙය්‍යා"**ති: විගතන්නානි කරෙය්‍ය; යථා තෙසං කාතණ්ණිකමත්තොපි පරියන්තා නාවසිස්සති එවං කරෙය්‍ය, සබ්බසො පටිනිය්‍යාතෙය්‍යාති අත්ථෝ. **"නත්ථි නිදාන"**න්ති: ආණත්‍යනිදානං. සො හි **"අණත්තොම්හී"**ති ආවජ්ජන්තො බලවපාමුජ්ජං ලභති, සොමනස්සං අධිගච්ඡති. තෙන වුත්තං:- **"ලභෙථ පාමුජ්ජං අධිගච්ඡෙ සොමනස්ස"**න්ති.

විසභාගවෙදනුපපත්තියා සකලෙනෙව චතුඉරියාපථං **ඊඤ්ඣනෙතා** ආබාධතීති=ආබාධෝ. සෝඝස්ස අවයවේ=**ආබාධිකෝ.** තං සමුඨානෙන දුක්ඛෙන **දුක්ඛිතෝ.** අධිමත්තගිලානොති=**බාළ්හගිලානෝ. "නවජ්ජා දෙය්‍යා"**ති: අධිමත්තව්‍යාධිපරෙතතාය න රුචෙය්‍ය. **"බල මනතා"**ති: බලමෙව, බලවස්ස කායෙ න භවෙය්‍යාති අත්ථෝ. **"නතෝ නිදන"**නති: ආරොග්‍යනිදනං; හස්ස හි "ආරොගොමහී"ති ආවජ්ජයතෝ තදුභයං හොති. තෙනවුත්තං:-**ලභෙථ පාමුජ්ජං අධි ගචෙඡ සොමනස්සනති.**

"න වස්ස කිඤ්චි භොගානං වයෝ"ති: භාණ්ඩිකමත්තමපි භොගානං වයෝ න භවෙය්‍ය. **"නතෝ නිදන"**නති: ඉමිනා මොකඛනිදනං. සෙසං වුත්තනයෙනෙව සබ්බපදෙසු යොජෙතබ්බං.

"අනනතා ධිනෝ"ති: න අනතානි අධිනෝ, අනතතෝ රුචියා කිඤ්චි කාතුං න ලභති. **"පරාධිනෝ"**ති: පරෙසු අධිනෝ, පරස්සෙව රුචියා පවත්තති. **"න සෙන කාමඛගමෝ"**ති: සෙන දිසාභාගෙ නස්ස ගනතුකාමතා හොති, ඉච්ඡා උපජ්ජති ගමනාය, තෙන ගනතුං න ලභති. **"දුඝව්‍යා"**ති: දුඝභාවා. **"භුජිස්සෝ"**ති: අත්තනෝ සන්තකෝ. **"නතෝ නිදන"**නති: භුජිස්සනිදනං.

"කනතාරඛානමඟඟ"නති: කනතාරං අඛානමඟඟං, නිරුදකං දීඝමඟඟනති අත්ථෝ. **"නතෝ නිදන"**නති: ඛෙමනතභූමිනිදනං.

"ඉමේ පඤ්චාවරණෙ අපහීණෙ"ති: එත්ථ භගවා අපහීණං කාමච්ඡන්දනීවරණං ඉණසදිසං සෙසානි රොගාදිසදිසානි කත්වා දස්සෙති. තත්‍රායං සදිසතා:-"යෝ හි පරෙසං ඉණං ගහෙත්වා විතා සෙති, සෝ තෙහි ඉණං දෙති"ති තුජ්ජමානොපි එරුසං වුච්චමා නොපි බජ්ඣමානොපි වධියමානොපි කිඤ්චි පරිපථරිතුං න සක්කොති, සබ්බං තිතික්ඛති, තිතික්ඛාකාරණං හිස්ස තං ඉණං හොති: එවමෙවං යො යමහි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජති, තණ්හාගහණෙන තං වත්ථුං ගණ්හති, සෝ තෙන එරුසං වුච්චමානොපි බජ්ඣමානොපි වධිය මානොපි සබ්බං තිතික්ඛති, තිතික්ඛාකාරණං හිස්ස සෝ කාමච්ඡන්දෙ හොති, ඝරසම්බෙහි වධියමානානං ඉත්ථීනං වියාති. එවං **ඉණං** විය කාමච්ඡන්දෙ දස්සෙතබ්බා.

යථා පන පිත්තරොගාතුරෙ මධුසක්කරාදීසුපි දින්නෙසු පිත්තරෙ ගාතුරතාය තෙසං රසං න විඳති, තිත්තකං තිත්තකනති උග්ගිරති යෙව; එවමෙව ව්‍යාපන්නචිත්තෙ හිතකාමෙහි ආචරියුපජ්ඣායෙහි අපමත්තකමපි ඔවදියමානෙ ඔවාදං න ගණ්හති, "අතිවිය මෙ තුමෙහ උපද්දවෙථා"ති ආදීනි වත්වා විබිභමති. **පිත්තාතුරතාය** සෙ පුරිසෙ මධුසක්කරාදිරසං විය **කොධාතුරතාය** ඛානසුඛාදිභෙදං සාස නරසං න විඳතීති. එවං රොගො විය **ව්‍යාපාදෙ** දස්සෙතබ්බා.

යථා පන නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරෙ බද්ධපුරිසො නක්ඛත්තස්ස තෙව ආදිං න මජ්ඣං න පරියොසානං පස්සති, සො දුතියදිවසෙ මුත්තො "අහො භීයේ‍යා නක්ඛත්තං මනාපං අහොසි, අහො නච්චං අහො ගීත"න්ති ආදීනි සුත්වාපි පටිවචනං න දෙති. කිං කාරණා? නක්ඛත්තස්ස අනනුභූතත්තා. එවමෙවං පීතම්බාභිභූතො භික්ඛු විචිත්තනයෙපි ධම්මසවණෙ වත්තමානෙ තෙව තස්සාදිං න මජ්ඣං න පරියොසානං ජානාති; සො වුච්චතෙ ධම්මසවණෙ "අහො ධම්ම සවණං අහො කාරණං අහො උපමා"ති ධම්මසවණස්ස වණ්ණං භණමානානං සුත්වාපි පටිවචනං න දෙති. කිං කාරණා? පීතම්බවසෙන ධම්මකථාය අනනුභූතත්තා. එවං බන්ධනාගාරං විය පීතම්බං දට්ඨබ්බං.

යථා පන නක්ඛත්තං කීළනෙත්තාපි දහො "ඉමං නාම අවචාසිකං කරණීයා අත්ථි, සීඝං තත්ථ ගච්ඡ, තො වෙ ගච්ඡසි, ගත්ථපාදං වා තෙ ඤිඤුම කණ්ණනාසං වා"ති වුත්තෙ සීඝං ගච්ඡතියෙව; නක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවිතුං න ලභති. කස්මා? පරාධීනත්තා‍ය. එවමෙවං විතයෙ අපකතඤ්ඤුනා විවෙකත්‍ථාය අරඤ්ඤං පවිසෙ නාපි කිඤ්චිදෙව අනත්තමනො කාපියමංසෙපි අකාපියඤ්ඤුදය උපන්නාය උපජ්ඣා විවෙකං පහාය සීලපරිහානත්‍ථං විනය ධරස්ස සන්තිකං ගන්තබ්බං හොති, විවෙකසුඛං අනුභවිතුං න ලභති. කස්මා? උඛ්වවකුකුච්චාභිභූතත්තා‍යාති. එවං දහව්‍යං විය උඛ්වව කුකුච්චං දට්ඨබ්බං.

යථා පන කන්තාරඛාතමග්ගපටිපන්නො පුරිසො චොරෙහි මනුස්සානං විලුත්තොකාසං ගතොකාසඤ්ච දිස්වා දණ්ඩකාසද්දෙනපි සකුණිභාසද්දෙනපි "චොරා ආගතා"ති උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතො හොති. ගච්ඡන්තිපි තිට්ඨතිපි නිවත්තන්තිපි ගතඨානතො අගතට්ඨානමෙව බහුතරං හොති. සො කිච්චෙන කාසිරෙන ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති වා න පාපුණාති. එවමෙවං යස්ස අට්ඨසු ඨානෙසු විචිකිච්ඡා උපජ්ජති, සො "බුඛ්ඛො නු ඛො බුඛ්ඛො?"ති ආදිනා නයෙන විචිකිච්ඡනෙත්තා අධිමුච්චිතුං සඛාය ගණ්ඨිතුං න සක්කොති. අසක්කොන්තො මග්ගං වා ඵලං වා න පාපුණාතීති. ඉති යථා කන්තාරඛාතමග්ගෙ "චොරා අත්ථි නත්ථී"ති පුනප්පුනං ආසප්ප නපරිසප්පනං අපරියොගාහණං ථම්භිතත්තං චිත්තස්ස උපපාදෙන්තා ඛෙමප්පත්තියා අන්තරායං කරොති, එවං විචිකිච්ඡාපි "බුඛ්ඛො නු ඛො න බුඛ්ඛො'ති ආදිනා නයෙන පුනප්පුනං ආසප්පනපරිසප්පනං අපරි යොගාහණං ථම්භිතත්තං චිත්තස්ස උපපාදයමානා අරියභූමිප්පත්තියා අන්තරායං කරොතීති කන්තාරඛාතමග්ගො විය දට්ඨබ්බා.

ඉදානි "සෙය්‍යථාපි මහාරාජ ආඨණ්‍යා"දීති: එවඤ්හි භගවා පහීණ කාමච්ඡන්දනීවරණං ආනණ්‍යසදිසං සෙසානි ආරොග්‍යාදිසදිසානි කත්වා දස්සෙති. තත්‍රායං සදිසතා:–යථා හි පුරිසො ඉණං ආදාය

කම්මනෙත්ති පයොජේත්වා සම්ඵකම්මනෙත්ති "ඉදං ඉණං නාම පළිබොධමූල"නති විනෙත්වා සවඩ්ඪිකං ඉණං නීය්‍යාදෙත්වා පණ්ණං ඵාලාපෙය්‍ය, අථස්ස තතො පඨාය තෙව කොචි දූතං පෙසෙති, න පණ්ණං, සො ඉණසාමිකෙ දිසවාපි සවෙ ඉච්ඡති ආසනා උඨහති, නො වෙ න උඨහති. කසමා? තෙහි සඞ්ඛං නිල්ලොපනාය අලඞ්ඝනාය; එවමෙවං භික්ඛු "අයං කාමච්ඡන්දො නාම පළිබොධමූල"නති විනෙත්වා ඣ ධම්මෙ භාවෙත්වා කාමච්ඡන්දනීවරණං පජහති. තෙ පන ඣ ධම්මෙ මහාසතිපඨානෙ වණ්ණයිස්සාම. තස්සෙවං පහීණ කාමච්ඡන්දස්ස යථා ඉණමුත්තස්ස පුරිසස්ස ඉණසාමිකෙ දිසවා තෙව භයං න ඡම්භිතත්තං හොති, එවමෙවං පරවඤ්ඣමහි නෙව සඞ්ඛො න බන්ධො හොති. දිබ්බානිපි රූපානි පස්සතො කිලෙසො න සමුදාචරති. තස්මා භගවා ආනණ්‍යම්ව කාමච්ඡන්දපහාණං ආහ.

යථා පන සො පිත්තරොගාතුරො පුරිසො හෙසජ්ජකිරියාය තං රොගං වූපසමෙත්වා තතො පඨාය මධුසක්කරාදීනං රසං විඳති, එවමෙවං භික්ඛු "අයං ව්‍යාපාදෙ නාම අනත්ථකරණෙ"නි ඣ ධම්මෙ භාවෙත්වා ව්‍යාපාදනීවරණං පජහති. තෙපි ඣ ධම්මෙ මහාසතිපඨානෙයෙව වණ්ණයිස්සාම, න කෙවලඤ්ච තෙ, යෙපි පීනම්බාදීනං පහාණාය භාවෙතබ්බා, තෙපි සබ්බෙ තත්ථෙව වණ්ණයිස්සාම. සො එවං පහීණව්‍යාපාදෙ, යථා පිත්තරොගවිමුත්තො පුරිසො මධුසක්කරාදීනි සමපියායමානො පටිසෙවති, එවමෙවං ආචාරපණ්ණත්තිආදීනි සික්ඛාපියමානො සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා සම්පියායමානො සික්ඛති; තස්මා භගවා ආරොග්‍යම්ව ව්‍යාපාදපහාණං ආහ.

යථා සො නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරං පවෙසිතපුරිසො අප රඤ්ඤං නක්ඛත්තදිවසෙ "පුබ්බෙපි අහං පමාදදොසෙන බන්ධො, තෙන නක්ඛත්තං නානුභවිං, ඉදානි අපපමත්තො භවිස්සාමී"ති යථාසුඛ පවත්තිකා ඔකාසං න ලභනති, එවං අපපමත්තො භූත්වා නක්ඛත්තං අනුභවිත්වා "අහො නක්ඛත්ත"නති උදානං උදානෙති. එවමෙවං භික්ඛු "ඉදං පීනම්බං නාම මහානච්ඡරණ"නති ඣ ධම්මෙ භාවෙත්වා පීනම්බනීවරණං පජහති. සො එවං පහීණථීනම්බො යථා බන්ධනා මුත්තො පුරිසො සත්තාහමපි නක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣ පරියොසානං අනුභවති, එවමෙව ධම්මනක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣ පරියොසානං අනුභවනත්ථං සත්ත සට්ඨිසමාදිගි අරහත්තං පාපුණාති; තස්මා භගවා බන්ධනමොක්ඛම්ව පීනම්බපහාණං ආහ.

යථා පන දුසො කම්දෙව මිත්තං උපනිස්සාය සාමික්‍යානං ධනං දත්වා අත්තානං භුජිස්සං කත්වා තතො පඨාය යං ඉච්ඡති තංකරෙය්‍ය, එවමෙව භික්ඛු "ඉදං උඛ්ඛවකුක්කුච්චං නාම මහානත්ථකර"නති ඣ ධම්මෙ භාවෙත්වා උඛ්ඛවකුක්කුච්චං පජහති. සො එවං දහීණුඛ්ඛව කුක්කුච්චෙවා යථා භුජිස්සො පුරිසො යං ඉච්ඡති තං කරොති, න තං

කොචි බලක්කාරෙන තතෝ නිවත්තෙත්වා, එවමෙවං යථා සුඛං නොක්ඛමමපවිපදං පවිපජ්ජති. න තං උඛ්ඛවකුක්කුවවං බලක්කාරෙන තතෝ නිවත්තෙති. තස්මා භගවා භූජිස්සං විය උඛ්ඛවකුක්කුවව පභාණං ආහ.

යථා ච බලවා පුරිසෝ ගම්භීරං ගහෙත්වා සජ්ජාවුධෝ සපරිවාරෝ කන්තාරං පවිපජ්ජෙය්‍ය, තං චොරා දූරතෝව දිස්වා පලායෙය්‍යුං සෝ සොත්ථිනා තං කන්තාරං නිත්ථරිත්වා ඛෙමන්තං පත්තෝ භවිතුඛෝ අස්ස, එවමෙවං භික්ඛු "අයං විචිකිච්ඡා නාම අනත්ථකාරිකා"ති ඥත්වා භාවෙත්වා විචිකිච්ඡං පජහති; සෝ එවං පහීණවිචිකිච්ඡෝ යථා බලවා සජ්ජාවුධෝ සපරිවාරෝ පුරිසෝ නිබ්භයෝ චොරෙ තිණමපි අගණෙත්වා සොත්ථිනා නික්ඛමිත්වා ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති, එවමෙවං භික්ඛු දුච්චරිතකන්තාරං නිත්ථරිත්වා පරමඛෙමන්තභූමිං අමතමහානිබ්බාණං පාපුණාති. තස්මා භගවා ඛෙමන්තභූමිං විය විචිකිච්ඡාපහාණං ආහ.

"පාමුජ්ජං ජායතී"ති තුට්ඨාකාරෝ ජායති. **"පමුදිතස්ස පීතී"**ති: තුට්ඨස්ස සකලසරීරං ඔහයමානා පීති ජායති. **"පීතිමනස්ස කායෝ පස්සම්භතී"**ති: පීතිසම්පයුත්තචිත්තස්ස පුග්ගලස්ස නාම කායෝ පස්සම්භති, විගතදරථෝ හොති. **"සුඛං වෙදෙතී"**ති: කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං වෙදියති. **"චිත්තං සමාධියතී"**ති: ඉමිනා නෙක්ඛම්මසුඛෙන සුඛිතස්ස උපචාරවසෙනපි අප්පණාවසෙනපි චිත්තං සමාධියති.

සෝ විවිච්චෙවා කාමෙහි-පෙ-පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති ආදිනා පන උපචාරසමාධිනා සමාහිතෙ චිත්තෙ උපරි විසෙස දස්සනත්ථං අප්පණාසමාධිනා සමාහිතෙ චිත්තෙ තස්ස සමාධිනෝ පභෙදදස්සනත්ථං වුත්තනන්ති වෙදිතබ්බං.

"ඉමමෙව කාය"න්ති: ඉමං කරජකායං. **"අභිසන්දෙතී"**ති: තෙමෙති, සිනෙහෙති, සබ්බත්ථපවත්තපීතිසුඛං කරොති. **"පරිසන්දෙතී"**ති: සමන්තතෝ සන්දෙති. **"පරිපූරෙතී"**ති: වායුනා භස්තං විය පූරෙති. **"පරිප්ඵරතී"**ති: සමන්තතෝ ඵුසති. **"සබ්බාවතො කායස්සා"**ති: අස්ස භික්ඛුනො සබ්බකොට්ඨාසවතො කායස්ස කිඤ්චි පදෙසඤ්ඤතරම්පි පවත්තිඨානෙ ඡවිමංසලොහිතානුගතං අණුමත්තම්පි ඨානං පඨමජ්ඣානසුඛෙන අඵුතං නාම න හොති.

"දක්ඛෝ"ති: ඡෙකෝ, පටිබලෝ නහානීයචුණ්ණානි කාතුඤ්චෙව පයොජෙතුඤ්ච සන්නෙතුඤ්ච. **"කංසථාලෙ"**ති: ඔණෙ කොචි ලොහෙය්‍ය කතභාජනෙ. මත්තිකභාජනං පන පිරං න හොති, සන්නෙනාස්ස භිජ්ජති, තස්මා තං න දස්සෙසි.

"පණ්ඩුපලාසකං පරිපෙළාසක"න්ති: සිථිලා සිථිලා: **"සනෙනා"**ති: වාම හත්ථෙන කංසථාලං ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන පමාණ

යුත්තං උදකං සිච්චිතා සිඤ්චිතා පරිමද්දනෙනා පිණ්ඩං කරෙය්‍ය: **"සෙනහානුගතා"**ති: උදක සිනෙහෙන අනුගතා. **"සෙනහපරෙතා"**ති: උදක සිනෙහෙන පරිගතා. **"අන්තරබාහිරා"**ති: සබ්බං අනෙකාපදෙසෙන ව බහිපදෙසෙන ච, සබ්බත්‍ථකමෙව උදකසිනෙහෙන ථූඅොති අත්‍ථො.

"න ච පග්ඝරණී"ති: න ච බින්දුබින්දූං උදකං පග්ඝරති, සක්කා හොති හත්‍ථෙනපි ච්ඡිපි අඞ්ගුලීහි ගහෙතුං ඔට්ඨභායමපි කාතුනති අත්‍ථො.

දුතියජ්ඣානසුඛඋපමායං **"උබ්භිදොදකො"**ති: උබ්භිත්තොදකො, න හෙට්ඨා උබ්භිජ්ජිත්වා උග්ගච්ඡනොදකො, අනෙකායෙව පන උපජ්ජිතොදකොති අත්‍ථො. **"ආගමුඛ"**නති: ආගමනමග්ගො. **"දෙවො"**ති: මෙඝො. **"කාලෙන කාල"**නති: කාලෙ කාලෙ; අබ්භමාසං වා අනුදසාහංවාති අත්‍ථො. **"ධාර"**නති: වුට්ඨිං **"නානුපවෙච්ඡය්‍ය"**ති: න ච පවෙසෙය්‍ය, න වස්සෙය්‍යාති අත්‍ථො.

"සීතවාරිධාරා උබ්භිජ්ජිත්වා"ති: සීතං වාරි යං රහදං පූරයමානං උපපජ්ජිත්වා; හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනොදකං හි උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා භිජ්ජනතං උදකං ඛොහෙති, චතූහි දිසාහි පවිසනොදකං පූරණ පණණකිණකඳණ්ඩකාදීහි උදකං ඛොහෙති, වුට්ඨිඋදකං ථාරුනි පාතබුබ්බුලකෙහි උදකං ඛොහෙති, සන්නිසිඤ්චනමෙව පන සුත්වා ඉද්ධිනිම්මිතමිව උපපජ්ජමානං උදකං ඉමං පදෙසං ඵරති ඉමං න ඵරතීති නත්ථි, හෙන අත්ථොකාසො නාම න හොති. තත්‍ථ රහදෙ විය කරජකායො, උදකං විය දුතියජ්ඣාන සුඛං; සෙසං පුරිමනයෙ නෙව වෙදිතබ්බං.

තතියජ්ඣානසුඛඋපමාඝං උපලානි එත්‍ථ සන්තීති=**උපලිනි;** සෙසපදවයෙපි එසෙව නයො. එත්‍ථ ච සෙතරත්තනීලෙසු යං කිඤ්චි උපලං **උපලමෙව.** ඌනකසතපත්තං **පුණ්ඩරීකං.** සතපත්තං **පදුමං.** පත්තනියමං වා විනාපි සෙතං **පදුමං.** රත්තං **පුණ්ඩරීකන්ති** අයමෙත්‍ථ විනිච්ඡයො. **"උදකානුග්ගතානී"**ති: උදකතො න උග්ගතානි. **"අන්තො නිමුග්ගපොසිනී"**ති:උදකතලස්ස අන්තො නිමුග්ගානි යෙව හුත්වා පුස්සනති වඩ්ඪනතීති අත්‍ථො. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

චතුත්‍ථජ්ඣානසුඛඋපමායං **"පරිසුද්ධෙන චෙතසා පරියොදාතෙනා"**ති: එත්‍ථ නිරුපකකිලෙසතාය පරිසුද්ධං,පභස්සරණතාය පරියොදාතන්ති වෙදිතබ්බං. **"ඔදාතෙන වත්ථෙනා"**ති: ඉමං උතුඵරණත්‍ථං වුත්තං. කිලිඤ්චත්‍ථෙන හි උතුඵරණං න හොති. තං ඛණං ධොත පරිසුද්ධෙන උතුඵරණං බලවං හොති. ඉමිස්සායං හි උපමාය වත්ථං විය කරජකායො, උතුඵරණං විය චතුත්‍ථජ්ඣානසුඛං, තථා යථා සුනහාතස්ස පුරිසස්ස පරිසුද්ධං වත්ථං සමීසං පාරුපිත්වා නිසින්නස්ස

සරීරතෝ උතු සඛමෙව වත්ථං ඵරති, න කොචි වත්ථස්ස අපඨුතෝ කායෝ හොති, එවං වතුත්ථඣානසමඞ්ගිනෝ භික්ඛුනෝ කරජකායස්ස න කොචි ඔකාසෝ අපඨුතෝ හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දඨබ්බෝ.

ඉමෙසං පන චතුන්නං ඣානානං අනුපදවණ්ණනා ච භාවනානයෝ ච විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තෙනාති ඉධ න විත්ථාරිතෝ. එත්තාවතා චෙව රූපජඣානලාභීයෙව, න අරූපජඣානලාභීති වෙදිතබ්බෝ. න හි අඤ්ඤ සමාපත්තීසු චුද්දසභාකාරෙහි වසීභාවං විනා උපරි අභිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාය හොති. පාලියං පන රූපජඣානානෙව ආගතානි, අරූපජඣානානි ආහරිත්වා කථෙතබ්බානි.

සෝ එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ-පෙ-ආනෙඤ්ජප්පත්තෙනාති චුද්දසභාකාරෙහි[1] අඤ්ඤ සමාපත්තීසු විණණවසීභාවෙන නික්කුඤ්චනි දස්සෙති. සෙස මෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනේව වෙදිතබ්බං.

"ඤාණදස්සනාය චිත්තං අභිනීහරතී"ති: එත්ථ ඤාණදස්සනන්ති මග්ගඤාණම්පි වුච්චති ඵලඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤාණම්පි පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි විපස්සනාඤාණම්පි. "කිඤ්චා බො ආවුසො ඤාණදස්සනවිසුද්ධත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී"ති හි එත්ථ මග්ගඤාණං ඤාණදස්සනන්ති වුත්තං. "අයමෙඤ්ඤ උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරිය ඤාණදස්සනවිසෙසෝ අධිගතෝ ඵාසුවිහාරෝ"ති එත්ථ ඵලඤාණං. "භගවතොපි බො ඤාණං උදපාදි සත්තාහකාලකතෝ ආළාරෝ කාලාමොත්" එත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං. "ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි, අඤ්ඤා මෙ වෙතෝ විමුත්ති, අයමන්තිමා ජාති"ති එත්ථ පච්චවෙක්ඛණඤාණං. ඉධ පන **ඤාණදස්සනාය චිත්තන්ති** ඉදං විපස්සනාඤාණං ඤාණදස්සනන්ති වුත්තං. **"අභිනීහරතී"**ති: විපස්සනාඤාණස්ස නිබ්බත්තනත්ථාය තන්නින්නං තප්පොණං තප්පබ්භාරං කරොති.

"රූපී"ති ආදීනං අත්ථෝ වුත්තනයෙව. **"ඔළාරිකමාහු පච්චයෝ"**ති: ඔදනෙන චෙව කුම්මාසෙන ච උපචිතෝ වඩ්ඪිතෝ. **"අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිඛංසනධම්මෝ"**ති: ඝුච්චා අභාවඤෙන අනිච්චධම්මෝ, දුග්ගන්ධ විභාතත්ථාය තත්‍රුවිලෙපනෙන උච්ඡාදනධම්මෝ, අඞ්ගපච්චඞ්ගාබාධවිනොදනත්ථාය බුද්ධකඝම්බාගනෙන පරිමද්දනධම්මෝ, දහරකාලෙ වා ථෙරකාලෙ වා සයාපෙත්වා ගබ්භාවාසෙන දුස්සණ්ඨිතානං තෙසං තෙසං අඞ්ගානං සණ්ඨානඝටාපනත්ථං අජ්ඣාපිළනාදිවසෙන පරිමජ්ජනධම්මෝ; එවං පරිහරතොපි ච භෙදන විඛංසනධම්මෝ, භිජ්ජති වෙව විකිරති ච, එවං සභාවොති අත්ථෝ.

තත්ථ **"රූපී චාතුම්මහාභූතිකෝ"**ති ආදීසු හි ඡහි පදෙහි සමුදයොකථිතො, අනිච්චපදෙන සඞ්ඛතපරියාපන්නභාවෙන විභඞ්ගෙ විභඞ්ගෝ. **"එත්ථ සිතං එත්ථ පතිබද්ධ"**නන්ති: එත්ථ චාතුම්මහාභූතිකෙ කායෙ තිස්සිතත්ථ පටිබද්ධත්ථ.

1. සී II & III. චොද්දසභාකාරෙහි.

"සුභෝ"ති: සුන්දරෝ. **"ජාතිමා"**ති: පරිසුද්ධාකාරසමුදිතෝ. **"සුපරිකම්මකතෝ"**ති: සුට්ඨුකතපරිකම්මෝ, අපනීතපාසාණසක්ඛරෝ. **"අවෙජා"**ති: තනුවජ්ජී. **"විප්පසන්නෙනා"**ති: සුට්ඨු පසන්නෝ. **"සබ්බාකාරසම්පන්නෙනා"**ති: ධොවනවෙධනාදීහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි සම්පන්නෝ.

නීලනති ආදීහි වණ්ණසම්පත්තිං දස්සෙති, තාදිසං හි ආවුතං පාකටං හොති. **"එවමෙව ඛෝ"**ති: එත්ථ එවං උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං. **මණ්ඩිවිය** හි කරජකායෝ, **ආවුතනයුත්තං** විය විපස්සනාඤාණං, **චක්ඛුමා පුරිසෝ** විය විපස්සනාලාභී භික්ඛු, **හත්ථෙ කත්වා** පච්චවෙක්ඛතෝ **අසං ඛෝ මණ්ඩී**ති මණ්ඩිතෝ ආවිභූතකාලෝ විය විපස්සනාඤාණං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනෝ වාතුම්මගාහුතික කායස්ස ආවිභූතකාලෝ. **තන්දිදං සුත්තං ආවුතන්**ති සුත්තස්ස ආවිභූතකාලෝ විය විපස්සනාඤාණං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනෝ තදාරම්මණානං ඵස්සපඤ්චමකානං වා සබ්බචිත්තචෙතසිකානං වා විපස්සනාඤාණස්සෙව වා ආවිභූතකාලෝ. ඉදඤ්ච විපස්සනාඤාණං මඟ්ගස්ස අනන්තරං. එවං සන්තෙපි යස්මා අභිඤ්ඤුවාරෙ ආරඬ්ඪෙ එතස්ස අන්තරාවාරෙ නත්ථි, තස්මා ඉධෙව දස්සිතං. යස්මා ච අනිච්චා දිවසෙන අකතසම්මසනස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා හෙරවං සද්දං සුණතෝ පුබ්බෙ නිවාසානුස්සතියා හෙරවෙ ඛන්ධෙ අනුස්සරතෝ දිබ්බෙන චක්ඛුනා හෙරවං රූපං පස්සතෝ භයසන්තාසෝ උපජ්ජති, න අනිච්චාදිවසෙන කතසම්මසනස්ස. තස්මා අභිඤ්ඤුපපත්තස්ස භය ත්තොදකහෙතුසම්පාදනත්ථම්පි ඉදං ඉධෙව දස්සිතං. අපි ච යස්මා විපස්සනාසුඛං නාමේතං මඟ්ගඵලසුඛසදිසං පාරියෙසකානං සන්දිස්සතං සාමඤ්ඤඵලං, තස්මාපි ආදිතොව ඉදං ඉධ දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

"මනොමය"න්ති: මනෙන නිබ්බත්තිතං. **"සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී"**න්ති: සබ්බෙහි අඞ්ගෙහි ච පච්චඞ්ගෙහි ච සමන්නාගතං. **"අහීනින්ද්‍රිය"**න්ති:[1] සණ්ඨානවසෙන අවිකලින්ද්‍රියං. ඉඞ්ගිතාහි නීමිත්තරූපං හි සබ්බෙ ඉඞ්ගිතා ඔදාතෝ තම්පි ඔදාතා, සබ්බෙ අවිඛණ්ඩෙණ්ඩා තම්පි අවිඛණ්ඩණ්ඩන්ති එවං සබ්බාකාරෙහි තෙන සදිසමෙව හොති.

"මුජ්ඣිතා ඉඞ්ගිතා"න්ති ආදිඋපමාත්තයම්පි හි සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව වුත්තං. මූළ්හසදිසා එවෙති තස්ස අත්තනා ඉඞ්ගිතා හොති. **කොසිය** සදිසොයෙව අසි; වට්ටාය කොසියා වට්ටං අසිමෙව **පක්ඛිපති**, පත්ථටාය පත්ථටං.

"කරණ්ඩෝ"ති[2] ඉදම්පි අභිකවුකස්ස නාමං, න විලීවකාරණ්ඩ කස්ස නාමං, අභිකන්තුකෝ හි අභිනා සදිසෝ ව හොති. තත්ථ කිඤාපි පුරිසෝ **"අභිං කරණ්ඩා උබ්භරෙය්‍යා"**ති: හත්ථෙන උබ්භරමානෝ විය දස්සිතෝ, අථඛෝ චිත්තෙනෙවස්ස උබ්භරණං වෙදිතබ්බං. අයං හි අභි නාම සජාතියං ඨිතෝ කණ්ණනාරං වා රුක්ඛනාරං වා නිස්සාය

1. සී. I. II. III & E. අභිනින්ද්‍රියන්ති. 2. සී. I. III & E. කරණ්ඩකී.

තවතො සරීරං නික්කඩ්ඪනපයොගසඞ්ඛාතෙන ඨාමෙන සරීරං ඛාදමානං විය පුරාණතවං ජිගුච්ඡන්තොති ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි සය මෙව කුක්කුච්චං ජහති, න සක්කා තතො අඤ්ඤත්ර උඞ්ගතිතුං. තස්මා විත්තෙන උඞ්ගණං සඞ්ඛාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉති මූලාදිසදිසං හි ඉමස්ස භික්ඛුනො සරීරං, ඉසිනාදිසදිසං නිම්මිතරූපන්ති ඉදමේත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං.

නිම්මාණවිධානං පනෙත්ථ පරතො ච **ඉද්ධිවිධාදි** පඨ අභිඤ්ඤාකථා සඞ්ඛාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ ච විත්ථාරිතාති තත්ථ වුත්තනයෙ නෙව වෙදිතබ්බං. උපමාමත්තමෙව හි ඉධ අධිකං.

තත්ථ **ඡෙකකුම්භකාරාදයො** විය ඉද්ධිවිධඤාණලාභී භික්ඛු දට්ඨබ්බො. සුපරිකම්මකතමත්තිකාදයො විය ඉද්ධිවිධඤාණං දට්ඨබ්බං. ඉච්ඡිතිච්ඡිත භාජනවිකතිආදිකරණං විය තස්ස භික්ඛුනො විකුබ්බණං දට්ඨබ්බං.

දිබ්බසොතධාතුඋපමායං යස්මා කන්තාරඛානමග්ගො සාසඞ්කා හොති සපපටිභයො, තත්ථ උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතෙන "අයං හෙරි සද්දෙ, අයං මුතිඛගසද්දෙ"තිආදිනා න සක්කා වවත්ථාපෙතුං. තස්මා කන්තාර ගහණං අකත්වා ඛෙමං මග්ගං දස්සෙන්තො **"අඛානමග්ගපටිපන්නො"**ති ආහ. අපරිභයං හි ඛෙමං මග්ගං සීසෙ සාටකං කත්වා සණ්ඨානං පරිපනෙන්නා වුත්තපපකාරෙ සද්දෙ සුඛං වවත්ථාපෙති. තස්ස තෙසං සද්දානං ආවිභූතකාලො විය යොගිනො දූරසන්තිකභෙදානං දිබ්බානෙවෙ මානුසකානඤ්ච සද්දානං ආවිභූතකාලො දට්ඨබ්බො.

චෙතොපරියඤාණඋපමායං **"දහරෙ"**ති: තරුණෙ. **"සුබා"**ති: යොබ්බණෙන සමන්නාගතො; **"මණ්ඩනකජාතිකෙ"**ති: සුවාපි සමානෙ න ආලසියෙ න කිලිට්ඨවත්ථසරීරෙ, අථ බො මණ්ඩනකජාතිකෙ, දිවසස්ස වෙ තයො වාරෙ නහායිත්වා සුඛවත්ථපරිදහණ අලඞ්කාර කරණසීලොති අත්ථො. **"සකණ්ඨිකා"**නන්ති: කාළතිලක වඞ්ගමූඛ[1] දූසිපිළකාදීනං අඤ්ඤතරෙන සද්දෙසං. තත්ථ යථා තස්ස මූඛනිම්මිතං පච්චවෙක්ඛතො මූඛදෙසො පාකටො හොති, එවං චෙතොපරියඤාණාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොතීති වෙදිතබ්බං.

පුබ්බෙ නිවාසඤාණඋපමායං **"තං දිවසං කතකිරියා පාකටා හොති"**ති: තං දිවසං ගතගාමත්තයමෙව ගහිතං. තත්ථ ගාමත්තයං ගතපුරිසො විය පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභී දට්ඨබ්බො. තයො ගාමා විය තයො භවා දට්ඨබ්බා. තස්ස පුරිසස්ස තීසු ගාමෙසු තං දිවසං කතකිරියාය ආවිභාවො විය පුබ්බෙ නිවාසාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තීසු භවෙසු කතකිරියාය ආවිභාවො දට්ඨබ්බෙ.

දිබ්බචක්ඛුඋපමායං **"චිතිසවරනෙන"**ති: අපරාපරං වරනෙන, විදිසවරනෙනතිපි පාඨො; අයමෙව අත්ථො. තත්ථ නගරමජ්ඣෙ

1. සී. I & II. වඟමූඛ.

සිංඝාටකමිති පාසාදෙ, විය ඉමස්ස භික්ඛුනො කරජකායො දඨබ්බො, පාසාදෙ සීතො වඤ්චිමා පුරිසො විය අයමෙව දිබ්බචක්ඛු පඤ්ඤා සීතො භික්ඛු, ගෙහං පවිසනතා විය පවිසනවසෙන මාතුකුච්ඡිං පවිසනතා. ගෙහා නික්ඛමනතා විය මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනතා. රථිකාය චිතිසවරනතා විය අපරාපරං සංසරණක සත්තා, පුරතො අබ්භොකාසඨානෙ මඤ්ඤෙ සිංඝාටකෙ නිසිනනා විය තිස්සො භවෙසු තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තසත්තා. පාසාදතලෙ සීතපුරිසස්ස තෙසං මනුස්සානං ආවිභූතකාලො විය දිබ්බචක්ඛුඤාණස්ස චිත්තං නීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තීසු භවෙසු නිබ්බත්තසත්තානං ආවිභූතකාලො දඨබ්බො. ඉදඤ්ච දෙසනාසුඛත්ථමෙව වුත්තං, ආරූපෙ පන දිබ්බචක්ඛුස්ස ගොචරො නත්ථීති.

"සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ"ති: ඉධ විපස්සනාපාදක චතුත්ථජ්ඣාන චිත්තං වෙදිතබ්බං. **"ආසවානං ඛයඤාණාය"**ති: ආසවානං ඛයඤාණනිබ්බත්තනත්ථාය; එත්ථ ච ආසවානං ඛයො නාම මග්ගොපි ඵලම්පි නිබ්බාණම්පි හඬ්බොපි වුච්චති. "ඛයෙ ඤාණං අනුප්පාදෙ ඤාණ"නති එත්ථ හි මග්ගො ආසවක්ඛයොති වුත්තො. "ආසවානං ඛයා සමණො හොතී"ති එත්ථ ඵලං.

"පරවජ්ජානුපස්සිස්ස නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො,
ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති ආරා සො ආසවක්ඛයා"ති.

එත්ථ නිබ්බාණං. "ආසවානං ඛයො වයො භෙදෙ අනිච්චතා අනන්තරධාන"නති එත්ථ හඬ්ඩා. ඉධ පන නිබ්බාණං අධිප්පෙතං, අරහත්තමග්ගොපි වට්ටතියෙව.

"චිත්තං අභිනීහරති"ති: විපස්සනාචිත්තං තන්නින්නං තප්පොනං තප්පබ්භාරං කරොති. **"සො ඉදං දුක්ඛ"**නති: ආදිසු "එත්තකං දුක්ඛං න ඉතො භීය්‍යො"ති සබ්බම්පි දුක්ඛසච්චං සරසලක්ඛණපරිවෙධෙන යථාභූතං පජානාති. තස්සෙව දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිකං තණ්හං **"අයං දුක්ඛසමුදයො"**ති: තදුභයම්පි යං ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣති, තං තෙසං අප්පවත්තිං නිබ්බාණං. **"අයං දුක්ඛනිරොධෙ"**ති: තස්ස ච සම්පාපකං අරියමග්ගං. **"අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා"**ති: සරසලක්ඛණපරිවෙධෙන යථාභූතං පජානාතීති අත්ථො.

එවං සරූපතො සච්චානි දස්සෙත්වා පුන කිලෙසවසෙන පරියායතො දස්සෙන්තො **"ඉමෙ ආසවා"**ති: ආදිමාහ. **"තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතො"**ති: තස්ස භික්ඛුනො එවං ජානනතස්ස එවං පස්සනතස්සාති, සහ විපස්සනාය කොටිප්පත්තං මග්ගං කථෙති. **"කාමාසවා"**ති: කාමාසවතො. **"විමුච්චතී"**ති: ඉමිනා මග්ගක්ඛණං දස්සෙති. **"විමුත්තස්මි"**නති: ඉමිනා ඵලක්ඛණං. **"විමුත්තස්මිං ඤාණං හොති"**ති: ඉමිනා පච්චවෙක්ඛණඤාණං. **"ඛීණා ජාති"**ති: ආදි හි තස්ස භූමිං. තෙන හි ඤාණෙන ඛීණාසවො පච්චවෙක්ඛතෙතා **"ඛීණා ජාති"**ති: ආදිනි පජානාති.

කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා? කථඤ්ච නං පජානාතීති? න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා පුබ්බේව ඛීණත්තා. න අනාගතා අනාගතෙ වායමාභාවතෝ. න පච්චුප්පන්නා විජ්ජමානත්තා. යා පන මඤ්ඤස්ස අභාවිතත්තා උපජ්ජිස්සාය එකවතුපචවොකාරභවෙසු එකවතුපචක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති, සා මඤ්ඤස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජන්තෙන ඛීණා. තං සෝ මඤ්ඤභාවනාය පහීණකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා **"කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකං හොති"**ති පජානන්තෝ පජානාති.

"වුසිත"න්ති: වුත්ථං පරිවුත්ථං. **"බ්‍රහ්මචරිය"**න්ති: මඤ්ඤභාවභාවරියං, පුථුජ්ජනකල්‍යාණභෙන හි සබ්බං සත්ත සෙඛා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම. ඛීණාසවෝ වුත්ථවාසෝ. තස්මා සෝ අත්තනෝ බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තෝ **වුසිතං බ්‍රහ්මචරියන්ති** පජානාති.

"කතං කරණීය"න්ති: චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහාණ සච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙන සොළසවිධං කිච්චං නිට්ඨාපිතං. තෙන තෙන මග්ගෙන පහාතබ්බා කිලෙසා පහීණා, දුක්ඛමූලං සමුච්ඡින්නන්ති අත්ථෝ. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයෝ හි තං කිච්චං කරොන්ති, ඛීණාසවෝ කතකරණීයෝ. තස්මා සෝ අත්තනෝ කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තෝ **කතං කරණීය**න්ති පජානාති.

"නාපරං ඉත්ථත්තායා"ති: "ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවං සොළසකිච්චභාවාය කිලෙසක්ඛයාය වා මඤ්ඤභාවනාකිච්චං මෙ නත්ථී"ති පජානාති. අථ වා **"ඉත්ථත්තායා"**ති: ඉත්ථභාවතො, ඉමස්මා එවං පකාරා. "ඉදානි වත්තමානක්ඛන්ධානං අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථි, ඉමෙ පන පච්චක්ඛකා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය, තෙ වරිමචිත්තනිරොධෙන අනුප්පාදනතො විය ජාතවෙදෝ නිබ්බා සිස්සන්ති අපණ්ණත්තිභාවං ගමිස්සන්ති"ති පජානාති.

"පබ්බතමත්ථකෙ"ති: පබ්බතමත්ථකෙ. **"අභාවිලො"**ති: නික්කද්දමෝ. සිප්පියො ච සම්බුකා ච=**සිප්පිසම්බුකා.** සක්කරා ච කථලානි ච=**සක්කරකථලං.** මච්ඡානං ගුම්බං ඝටාති=**මච්ඡගුම්බං. "තිට්ඨන්තම්පි චරන්තම්පී"**ති, එත්ථ සක්කරකථලං තිට්ඨතියෙව, ඉතරානි චරන්තිපි තිට්ඨන්තිපි; යථාපන අන්තරන්තරා සීතාසුපි නිසින්නාසුපි වජ්ජමානාසුපි "එතා ගාවො චරන්ති"ති චරන්තියෝ උපාදාය ඉතරාපි චරන්තීති වුච්චන්ති, එවං තිට්ඨන්තමෙව සක්කරකථලං උපාදාය ඉතරම්පි මයං තිට්ඨන්තානි වුත්තං, ඉතරථ මයං චරන්තං උපාදාය සක්කරාකථලම්පි චරන්තානි වුත්තං.

තත්ථ චක්ඛුමතො පුරිසස්ස තීරෙ ඨත්වා පස්සතො සිප්පිසම්බුකාදීනං විභූතකාලො විය ආසවානං ඛයාය චිත්තං නීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො චතුන්නං සච්චානං විභූතකාලො දට්ඨබ්බොති.

එත්තාවතා විපස්සනාඤාණං මනොමයඤාණං ඉද්ධිවිධඤාණං දිබ්බසොතඤාණං චෙතොපරියඤාණං පුබ්බෙනිවාසඤාණං දිබ්බචක්ඛු

වසෙන නිපජ්ජනං අනාගතං[1] යථාකම්මූපගඤාණවයං දිබ්බචක්ඛු ඤාණං ආසවක්ඛය ඤාණන්ති දසඤාණානි නිද්දිසිතානි හොන්ති. තෙසං ආරම්මණවිභාගො ජානිතබ්බො. තත්ථ විපස්සනාඤාණං පරිත්ත මහග්ගතඅතීතානාගත පච්චුප්පන්න අජ්ඣත්තබහිද්ධාවසෙන සත්ත විධාරම්මණං; මනොමයඤාණං නිම්මානබ්බරූපායතනමත්තමේව ආරම්මණං කරොතීති පරිත්තපච්චුප්පන්නබහිද්ධාරම්මණං. ආසවක්ඛය ඤාණං අප්පමාණබහිද්ධා නවත්තබ්බාරම්මණං. අවසෙසානං ආරම්මණ භෙදෙපි විසුද්ධිමග්ගො වුත්තොව. **"උත්තරිතරං ච පණීතතරං වා"**ති: යෙන කෙනචි පරිසායෙන ඉතො සෙට්ඨතරං සාමඤ්ඤඵලං නාම නත්ථීති භගවා අරහත්තනිකථෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

රාජා පන තත්ථ තත්ථ සාධුකාරං පවත්තෙන්තො ආදිමජ්ඣපරියොසානං සකකච්චං සුත්වා "චිරං වතම්හි ඉමේ පඤ්ඤා පුථූ සමණ බ්‍රාහ්මණේ පුච්ඡන්තො ථූසෙ කොට්ටෙන්තො විය කිඤ්චි සාරං නාලත්ථං. අහො භගවතො ගුණසම්පදා යො මේ දීඝරත්තං ජලෙන්තො විය මහන්තං ආලොකං කත්වා ඉමේ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙසි, සුචිරං වතාමහි දසබලස්ස ගුණානුභාවං අජානන්තො වචිතොං"ති විඤ්ඤාතබුද්ධ ගුණානුස්සරණසමුත්තාය පච්චිධාය පීතියා ථූපසරිරෙ අත්තනො පසාදං ආවිකරොන්තො උපාසකත්තං පටිවෙදෙසි. තං දස්සෙතුං **එවං වුත්තෙ රාජාති** ආදි ආරබ්ධං.

තත්ථ **"අභික්කන්තතං භන්තෙ"**ති: අයං අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භානුමොදනෙසු දිස්සති. "අභික්කන්තා භන්තෙ රත්ති නික්ඛන්තෙ පඨමෝ යාමෝ චිරනිසින්නෙ භික්ඛුසඞ්ඝෝ"ති ආදිසු හි ඛයෙ දිස්සති. "අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්ත තරෝ ච පණීතතරෝ චා"ති ආදිසු සුන්දරෙ.

"කොං මෙ වන්දති පාදානි ඉද්ධියා යසසා ජලං,
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන සබ්බා ඔභාසයං දිසා"ති.

ආදිසු අභිරූපෙ. "අභික්කන්තං භො ගොතම"ති ආදිසු අබ්භානුමොදනෙ. ඉධාපි අබ්භානුමොදනෙයෙව. යස්මා ච අබ්භානුමොදනෙ නයමා "සාධු සාධු භන්තෙ"ති වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං.

"භයෙ කොධෙ පසංසායං තුරිතෙ කොතූහලච්ඡරෙ,
හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච කරෙ ආමෙඩිතං බුධො"ති.

ඉමිනා ච ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන පසංසාවසෙන චායං වික්ඛත්තුං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. අථ වා අභික්කන්තතන්ති, අභි කන්තං අතිඉට්ඨං අතිමනාපං, අතිසුන්දරන්ති වුත්තං හොති. එවං එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනා ථොමෙති, එකෙන අත්තනො ච පසාදං. අයං හෙත්වාධිප්පායො:-අභික්කන්තං භන්තෙ යදිදං භග වතො ධම්මදෙසනා, අභික්කන්තං යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනා

1. සී. I & III. අනාගතං යථාකම්මූපගඤාණවයං.

ආගම්ම මම පසාදෙ. භගවතො යෙව වා වචනං වෙ වෙ අත්ථෙ සඛ්‍යය ථොමෙති, භගවතො භත්තෙ වචනං අභික්කන්තං දෙස නාසනතො, අභික්කන්තං ගුණාධිගමනතො.

තථා සඛ්‍ජනනතො පඤ්ඤජ්ජනනතො, සාත්ථතො සබ්‍යඤ්ජනතො, උත්තානපදතො ගම්භීරත්ථතො, කණ්ණසුඛතො හදයඞ්ගමතො, අනත්තුක්කංසනතො, අපරවම්භනතො, කරුණාසීතලතො පඤ්ඤව දුතතො, ආපාථරමණ්‍යතො විම්හදුක්ඛමතො, සුයමානසුඛතො වීමංසියමානහිතතොති එවමාදිහි යොජෙතබ්බං. තතො පරමපි වතුහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති.

තත්ථ **"නික්කුජ්ජිත"**න්ති: අධොමුඛං ඨපිතං භෙථාමුඛජාතං වා. **"උක්කුජ්ජෙය්‍ය"**න්ති: උපරි මුඛං කරෙය්‍ය. **"පටිච්ඡන්න"**න්ති: තිණ පණ්ණාදීහිඡාදිතං. **"විවරෙය්‍ය"**න්ති: උග්ඝාටෙය්‍ය. **"මූළ්හස්‍ස"**න්ති: දිසා මූළ්හස්‍ස. **"මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය"**න්ති: හත්ථෙ ගහෙත්වා "එස මග්ගො"ති වදෙය්‍ය. **"අන්ධකාරෙ"**න්ති: කාලපක්ඛචාතුද්දසිඅඞ්ගරත්තික්ඛන්ධන සණ්ඩ මෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගතමෙ; අයං තාව අත්‍ථුත්තානපදත්ථො. අයං පන අධිප්පායයොජනා. යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සඩ්ඪම්මවිමුඛං අඛඩ්ඪෙ පතිට්ඨිතං මං අඛඩ්ඪම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය, එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තර ධානා පභුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහණපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්‍ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගපරිප්පන්නස්‍ස මෙ සඤ්ඤාමොක්ඛමග්ගං ආචික්ඛන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙල පජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය එවං මොහන්ධකාරනිමුග්ගස්‍ස මෙ බුද්ධාදිරතන රූපානි අපස්සතො තපපටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිඛ්ඩනකදෙසනා පජ්ජොතධාරණෙන මය්හං භගවතා එතෙහි පරියායෙහි පකාසි තත්තා **"අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො"**ති එවං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්නාචිත්තො පසන්නා කාරං කරොන්තො **එසාහන්ති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"එසාහ"**න්ති: එසො අහං. **"භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමී"**ති: "භගවා මෙ සරණං පරායණං, අඤ්ඤස්ස සත්ථා[1] නත්ථි තාති ඉමිනා අධිප්පායෙන භගවන්තං ගච්ඡාමි, භජාමි, සෙවාමි, පඨිරූ පාසාමි, එවං ජානාමි බුජ්ඣාමී"ති. යෙසං හි ධාතූනං ගතිඅත්ථො, බුද්ධිපි හොසං අත්ථො, තස්මා **ගච්ඡාමීති** ඉමස්ස "ජානාමි බුජ්ඣාමී"ති අයමත්ථො වුත්තො.

"ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චා"ති: එත්ථ පන අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකත නිරොධෙ යථානුසිට්ඨං පරිපජ්ජමානෙ චතුසු අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති=**ධම්මො**, සො අත්ථතො අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච. වුත්තං හෙතං:-"යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා[2] අරියො අට්ඨඞ්ගිකො

1. සී. I. II. III & E. අඤ්ඤතාස්‍ස. 2. සංඛතාවා අසංඛතාවා ඉතිවුත්තකෙ.

මඝොා තෙසං අඝමකඛායතී"ති විත්ථාරෙ. න කෙවලඤ අරිය මඝොා වෙව නිබ්බාණඤ, අපි ච ඛො අරියඵලෙහි සඞ්ඛං පරියාතී ධමෙමාපි, වුත්තං හෙතං ඡත්තමාණවකවිමානෙ:-

"රාගවිරාගමනෙජ්මසොකං
ධම්මමසඞ්ඛතමපපච්කුලං,
මධුරම්මං පගුණං සුවිභත්තං
ධම්මම්මං සරණත්ථමුපෙහී[1]"ති.

එත්ථ හි "රාගවිරාගොා"ති මඝොා කථිතොා. "අනෙජ්මසොක"නති ඵලං. "ධම්මමසඞ්ඛත"නති නිබ්බාණං. අපපටිකුලං මධුරම්මං සුවිභත්තනති පිටකත්තයෙන විභත්තා සබ්බධම්මකඛාති.

දිට්ඨිසීලසංඝාතෙන සංහතොති[2]=සංඝොා; සොා අත්ථතොා අට්ඨරිය පුග්ගලසමූහොා. වුත්තං හෙතං තස්මිඤ්ඤෙව විමානෙ:-

"යත්ථ ච දින්නමහප්ඵලමාහු
චතූසු සුචීසු පුරිසයුගෙසු,
අට්ඨ ච පුග්ගලධම්මදසා තෙ
සංඝම්මං සරණත්ථමුපෙහී[1]"ති.

භික්ඛූනං සංඝොා=භික්ඛුසංඝොා. එත්තාවතා රාජා තීණි සරණා ගමනානි පටිවෙදෙසි.

ඉදානි තෙසු සරණාගමනෙසු කොසල්ලත්ථං, සරණං, සරණා ගමනං, යො ච සරණං ගච්ඡති, සරණාගමනපපභෙදෙ, සරණාගමන ඵලං, සඞ්කිලෙසොා, භෙදෙති, අයං විධිභෙදෙ වෙදිතබ්බොා. සෙය්‍ය පීදං? පදත්ථතොා තාව භිංසතීති=සරණං, සරණගතානං තෙනෙව සරණාගමනෙන භයං සන්තාසං දුක්ඛං දුග්ගතිපරිකිලෙසං හනති විනාසෙතීති අත්ථොා. රතනත්තයසෙවෙතං අධිවචනං. අථ වා භිතෙ පවත්තනෙන අභිතා ච නිවත්තනෙන සත්තානං භයං භිංසතීති බුද්ධොා. භවනත්තාරා උත්තාරණෙන ච අස්සාසදනෙන ච ධම්මොා. අපපකානම්පි කාරානං විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සංඝොා. නත්‍ථා ඉමිනාපි පරියායෙන රතනත්තයං සරණං. තපපසාදනගරුකතාහි විගතකිලෙසො තපපරායණතාකාරපපවත්තොා චිත්තුපපාදෙ සරණා ගමනං. තංසමඞ්ගී සත්තෙතා සරණං ගච්ඡති. වුත්තපපකාරෙන චිත්තුපපාදෙන "එතානි මෙ තීණි රතනානි සරණා, එතානි පරාය ණ"නති එවං උපපත්තිති අත්ථොා. එවං තාව සරණං, සරණාගමනං, යො ච සරණං ගච්ඡතීති ඉදං තයං[3] වෙදිතබ්බං.

සරණාගමනපපභෙදෙ පන ද්විධං සරණාගමනං ලොකුත්තරං ලොකියඤ. තත්‍ථ ලොකුත්තරං දිට්ඨසච්චානං මග්ගක්ඛණෙ සරණා ගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන ආරම්මණතොා නිබ්බාණාරම්මණං

1. "සරණත්ථමුපෙහී" ඉතිපිපාඨොා. 2. සී. I. II & E. සංඝාතොති.
3. සී. I. II & E. ඉදං තයං.

හුත්වා කිච්චතො සකලෙපි රත්තත්තයෙ ඉජ්ඣති, ලොකියං පුථුජ්ජනානං සරණාගමනුපනිලෙසමිකඛමාණෙන ආරම්මණතො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වා ඉජ්ඣති. තං අත්ථතො බුද්ධාදීසු වත්ථූසු සඛාපරිලාහො සඛාමූලිකා ච සම්මාදිඨි දසසු පුඤඤකිරියවත්ථූසු දිඨිජ්ජුකම්මනති වුච්චති.

තසිදං වුත්තං පවත්තති අත්තසන්නිය්‍යාතනෙන, තපරායණතාය, සිස්සභාවූපගමනෙන, පණිපාතෙනාති. තත්ථ අත්තසන්නිය්‍යාතනං නාම "අජ්ජාදිං කත්වා අහං අත්තානං බුද්ධස්ස නිය්‍යාතෙමි ධම්මස්ස සංඝස්සා"ති එවං බුද්ධාදීනං අත්තපරිච්චජනං. තපරායණතා නාම "අජ්ජාදිං කත්වා අහං බුද්ධපරායණො ධම්මපරායණො සංඝපරායණො ඉති මං ධාරෙථා"ති එවං තපරායණභාවො. සිස්සභාවූපගමනං නාම "අජ්ජාදිං කත්වා අහං බුද්ධස්ස අන්තෙවාසිකො, ධම්මස්ස සංඝස්ස, ඉති මං ධාරෙථා"ති එවං සිස්සභාවූපගමො. පණිපාතො නාම "අජ්ජාදිං කත්වා අහං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචිකම්මං බුද්ධාදීනං යෙව තිණ්ණං වත්ථූනං කරොමි, ඉති මං ධාරෙථා"ති එවං බුද්ධාදීසු පරමනිපච්චාකාරො. ඉමෙසං හි වුත්තප්පකාරානං අඤ්ඤතරම්පි කරොන්තෙන ගහිතං යෙව හොති සරණං.

අපි ච "භගවතො අත්තානං පරිච්චජාමි, ධම්මස්ස සංඝස්ස අත්තානං පරිච්චජාමි, ජීවිතඤ්ච පරිච්චජාමි, පරිච්චත්තානියෙව මෙ අත්තානි, පරිච්චත්තානංයෙව මෙ ජීවිතං, ජීවිතපරියන්තිකං බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, බුද්ධො මෙ සරණං තාණං ලෙණං පරායණ"න්ති[1] එවම්පි අත්තසන්නිය්‍යාතනං වෙදිතබ්බං. "සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සාමි භගවන්තමෙව පස්සාමි, සුගතඤ්ච වතාහං පස්සාමි භගවන්තමෙව පස්සාමි, සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සාමි භගවන්තමේව පස්සාමි"ති එවම්පි මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සරණාගමනෙ ච්‍ය සිස්සභාවූපගමනං දට්ඨබ්බං.

"සො අහං විචරිස්සාමි ගාමා ගාමං පුරා පුරං,
නමස්සමානො සම්බුද්ධං ධම්මස්ස ච සුධම්මත"න්ති.

එවම්පි ආලවකාදීනං සරණාගමනං ච්‍ය තපරායණතා වෙදිතබ්බා. "අථ ඛො ඉඛමාය ඉාමඛණෙ උඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කත්වා භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා භගවතො පාදානි මුඛෙන ච පරිවුම්බති පාණීහි ච පරිසම්බාහති, නාමඛ සාවෙති ඉඛමාය අහං භො ගොතම ඉාමඛණො, ඉඛමාය අහං භො ගොතම ඉාමඛණො"ති එවම්පි පණිපාතො දට්ඨබ්බො.

සො පනෙස සඳ්ධානියාවරියදක්ඛිණෙය්‍යවසෙන චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතෙන සරණාගමනං හොති. න ඉතරෙහි. සෙඨවසෙනෙව හි සරණං ගච්ඡති, සෙඨවසෙන හිජ්ජති.

1. සී. 1. 11. 111 & E. තාණ.ලෙණන්ති.

තස්මා යෝ සාකියෝ වා කොලියෝ වා "බුද්ධෝ අම්හාකං ඤාතකෝ"ති වන්දති, අගණිතමෙව හොති සරණං. යෝ වා "සම්මණ්ණ ගොතමෝ රාජපූජිතෝ මහානුභාවෝ අවන්දියමානෝ අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා"ති හඤ්ඤ වන්දති, අගණිතමෙව හොති සරණං. යොපි බොධිසත්තකාලෙ භගවතෝ සන්තිකෙ කිඤ්චි උග්ගහිතං සරමානෝ, බුද්ධකාලෙ වා.

"වහුධා විහජෙ හොගෙ පණ්ඩිතෝ සරමාවසං,
එකෙන හොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය ඒහි කම්මං පයොජයෙ,
වතුත්ථෙ නිධාපෙය්‍ය ආපදාසු භවිස්සතී"ති.

එවරූපං අනුසාසනිං උග්ගහෙත්වා "ආචරියෝ මෙ"ති වන්දති, අගණිතමෙව හොති සරණං. යෝ පන "අයං ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යෝ"ති වන්දති, තෙනෙව ගණිතං හොති සරණං. එවං ගණිතසරණස්ස ච උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා අඤ්ඤතිත්ථියෙසු පබ්බජිතම්පි "ඤාතකෝ මෙ අය"නති වන්දතො සරණාගමණං න නිජ්ජති, පගෙව අපබ්බජිතං. තථා රාජානං භයවසෙන වන්දතෝ "සෝ හි රඤ්ඤෝ නත්තා අවන්දියමානෝ අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා"ති. තථා යං කිඤ්චි සිප්පං සික්ඛාපකං තිත්ථියම්පි "ආචරියෝ මෙ අය"නති වන්දතොපි න නිජ්ජති. එවං සරණාගමනපපභෙදෝ වෙදිතබ්බෝ.

එස්ස ච ලොකුත්තරස්ස සරණාගමනස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤ ඵලානි චිත්තඵලං, සබ්බදුක්ඛක්ඛයෝ ආනිසංසඵලං. වුත්තං හෙතං:-

"යෝ ච බුද්ධඤ ධම්මඤ සංඝඤ සරණං ගතෝ,
චත්තාරි අරියසච්චානි සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති.
දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං,
අරියඤ චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං දුක්ඛූපසමගාමිනං.
එතං බෝ සරණං ඛෙමං එතං සරණමුත්තමං,
එතං සරණමාගම්ම සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී"ති.

අපි ච නිච්චතෝ අනුපගමනාදිවසෙනපෙතස්ස ආනිසංසඵලං වෙදිතබ්බං. වුත්තං හෙතං:-"අඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසෝ යං දිට්ඨිසම්පන්නෝ පුග්ගලෝ කඤි සඞ්ඛාරං නිච්චතෝ උපගච්ඡෙය්‍ය, සුඛතෝ උපගච්ඡෙය්‍ය, කඤි ධම්මං[1] අත්තතෝ උපගච්ඡෙය්‍ය, මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, පිතරං, අරහන්තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, දුට්ඨචිත්තෝ තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය, සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය, අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී"ති.

ලොකියස්ස පන සරණාගමනස්ස භවසම්පදාපි භොගසම්පදාපි ඵලමෙව. වුත්තං හෙතං:-

"යෙ කෙචි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ න තෙ ගම්ඡන්ති අපායං,
පහාය මානුසං දෙහං දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තී"ති.

1. සී. I. II. III & E. නත්ථඤ්ඤං.

අපරම්පි වුත්තං:-"අථ ඛො සක්කො දෙවානම්පියෙ අසීතියා දෙවතා සහසෙහි සඞ්ඝං යෙනායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තෙනුප සඞ්කම්-පෙ-එතමත්තං ඝීතං ඛො සක්කං දෙවානම්පියං ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො එතදවොච "සාධු ඛො දෙවානම්පිය බුඩං සරණාගමනං හොති, බුඩං සරණාගමනහෙතු ඛො දෙවානම්පිය එව මිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්ති, තෙ අඤ්ඤෙ දෙවෙ දසහි ඨානෙහි අභිභණ්හන්ති, දිබ්බෙන ආයුනා දිබ්බෙන වණ්ණෙන සුඛෙන යසෙන ආධිපතෙය්‍යෙන, දිබ්බෙහි රූපෙහි සද්දෙහි ගන්ධෙහි රසෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහී"ති. එසෙවනයො ධම්මෙ සඞ්ඝෙ ච. අපි ච වෙලාමසුත්තාදිවසෙනාපි සරණාගමනස්ස ඵලවිසෙසො වෙදිතබ්බො. එවං සරණාගමන ඵලං වෙදිතබ්බං.

තත්‍ථ ච ලොකියසරණාගමනං තීසු වත්ථූසු අඤ්ඤාණසංසයමිච්ඡා ඤාණාදීහි සඞ්කිලිස්සති, න මහාජුතිකං හොති න මහාවිප්ඵාරං. ලොකුත්තරස්ස නත්‍ථි සඞ්කිලෙසො. ලොකියස්ස ච සරණාගමනස්ස දුවිධො භෙදෙ, සාවජ්ජො අනවජ්ජො ච. තත්‍ථ සාවජ්ජො අඤ්ඤ සත්‍ථාරාදීසු අත්තනීය්‍යාතනාදීහි හොති, සො අනිඨඵලො. අන වජ්ජො කාලකිරියාය, සො අවිපාකත්තා අඵලො. ලොකුත්තරස්ස පන නෙවත්‍ථි භෙදෙ, භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො අඤ්ඤං සත්‍ථාරං න උද්දිසතීති. එවං සරණාගමනස්ස සඞ්කිලෙසො ච භෙදෙ ච වෙදිතබ්බා.

"උපාසකං මං භගවා ධාරෙතූ"ති: "මං භගවා උපාසකො අයන්ති එවං ධාරෙතු ජානාතූ"ති අත්ථො. උපාසකචිඩිකො සල්ලත්ථං පනෙත්ථ තො උපාසකො? කෙන උපාසකොති වුච්චති? කිමස්ස සීලං? කො ආජීවො? කා විපත්ති? කා සම්පත්තී"ති? ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං.

තත්‍ථ කො උපාසකොති? යො කොචි සරණගතො ගහඨො. වුත්තං හෙතං:-"යතො ඛො මහානාම බුඩං සරණං ගතො හොති, ධම්මං-පෙ-සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති, එත්තාවතා ඛො මහානාම උපාසකො හොතී'ති.

කෙන උපාසකොති? රත්තනත්තයං උපාසනතො, සො හි බුඩං උපාසතීති=උපාසකො, තථා ධම්මං සඞ්ඝං උපාසතීති.

කිමස්ස සීලන්ති? පඨ වෙරමණීයො. යථාහ:-"යතො ඛො මහානාම උපාසකො පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා-පෙ-කාමෙසු මිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති, එත්තාවතා ඛො මහානාම උපාසකො සීලවා හොතී"ති.

කො ආජීවොති? පව මිච්ඡා වණිජ්ජා පහාය ධම්මෙන සමෙන ජීවිකාභපපනං. වුත්තං හෙතං:-"පච්ඡිමා භික්ඛවෙ වනිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා; කතමා පව? සත්ථවණිජ්ජා, සත්තවණිජ්ජා, මංස වනිජ්ජා, මජ්ජවනිජ්ජා, විසවනිජ්ජා. ඉමා ඛො භික්ඛවෙ පව වනිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා"ති.

කා විපත්තිති? යා තසෙසව සීලස්ස ච ආජීවස්ස ච විපත්ති, අය මස්ස විපත්ති. අවි ච යාය එස වණ්ණාලොව හොති මලව පති කිඨො ච, සාපිස්ස විපත්තීති වෙදිතබබා. තෙ ච අත්ථතො අසඞ්ඛියා දයො පව ධම්මා හොනති. යථාහ:-"පචඡි භික්ඛවෙ ධම්මෙහි සමන්නා ගතො උපාසකො උපාසකචණ්ණාලොව හොති උපාසකමලව උපා සකපතිකිඨො ච. කතමෙහි පචඡි? අසඞ්ඛො හොති, දුස්සීලො හොති, කොතූහලමඞ්ගලිකො හොති, මඞ්ගලං පවෙචති නො කම්මං, ඉතො ච බහිඛා දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසති, තත්ථ ච පුබ්බකාරං කරොතී"ති.

කා සම්පත්තිති? යා වස්ස සීලසම්පදා ච ආජීවසම්පදා ච, සා සම්පත්ති. යෙ වස්ස රතනත්තයවාදිකරා සඞ්ඛදයො පව ධම්මා. යථාහ:- "පචඡි භික්ඛවෙ ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකරතනව හොති උපාසක පදුමව උපාසකපුණ්ඩරිකව. කතමෙහි පචඡි? සඞ්ඛො හොති, සීලවා හොති, න කොතූහලමඞ්ගලිකො හොති, කම්මං පවෙචති නො මඞ්ගලං, න ඉතො බහිඛා දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසති, ඉධ ව පුබ්බකාරං කරොතී"ති.

"අජ්ජතග්ගෙන"ති: එත්ථ අයං අග්ගසද්දො, ආදිකොටිඨොඛාස සෙඨෙසු දිස්සති. "අජ්ජතග්ගෙ සම්ම දෙවාරික ආවරාම් වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨිනං"ති ආදිසු හි ආදිම්හි දිස්සති. "තෙතෙව අඞ්ගුලග්ගෙන තං අඞ්ගුලග්ගං පරාමසෙය්‍ය, උච්ඡග්ගං වෙලග්ගනති" ආදිසු කොටියං. "අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා තිත්තකග්ගං වා, අනු ජානාම් භික්ඛවෙ විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතු"නති ආදිසු කොඨාසෙ. "යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා-පෙ-තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"ති ආදිසු සෙඨෙ. ඉධ පනායං ආදිම්හි දඨබ්බො. තස්මා **අජ්ජතග්ගෙ**ති අජ්ජතං ආදිං කත්වාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදි තබබා. අජ්ජතනති අජ්ජභාවං, අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො. දකාරො පදසන්ධිකරො. අජ්ජ අග්ගං කත්වාති අත්ථො.

"පාණුපෙත"නති: පාණෙහි උපෙතං. "යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති තාව උපෙතං අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණාගමනෙහි සරණගතං උපාසකං භාපටියඛාරඨං මං භගවා ධාරෙතු ජානාතු, අහං හි සවෙපි මෙ තික්ඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දෙය්‍යුං, නෙව බුඬං න බුඬොති වා ධම්මං න ධම්මොති වා සඞ්ඝං න සඞ්ඝොති වා වදෙය්‍ය"නති.

එවං අත්තානඤ්ඤියාතනෙන සරණං ගන්ත්වා අත්තනා කතං අපරාධං පකාසෙන්තො **"අච්චයෝ මං හනෙත"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"අච්චයෝ"**ති: අපරාධෝ. **"මං අච්චගමා"**ති: මං අතික්කමම අභිභවිත්වා පවත්තෙතා. **"ධම්මිකං ධම්මරාජින"**න්ති: එත්ථ ධම්මං චරතීති=ධම්මිකෝ. ධම්මෙනෙව රාජා ජාතො න පිතිඝාතනාදිනා අධම්මෙනාති=ධම්මරාජා. **"ජීවිනා වොරොපෙසි"**න්ති: ජීවිතා වියොජෙසි. **"පතිගණ්හාතූ"**ති: ඛමතු. **"ආයතිං සංවරාය"**ති: අනාගතෙ සංවරණත්ථාය, පුන එවරූපස්ස අපරාධස්ස දෙසස්ස බලි තස්ස අකරණත්ථාය.

"නගයා"ති: එතංසෙන. **"යථා ධම්මං පවිකරොසි"**ති: යථා ධම්මෙ ඨිතො හථෙව කරොසි, ධම්මපෙසිනි වුත්තං හොති. **"නං තෙ මයං පතිගණ්හාම"**ති: තං තව අපරාධං මයං ඛමාම. **"වුඩ්ඪි හෙසා මහාරාජ අරියස්ස විනයෙ"**ති: එසා මහාරාජ අරියස්ස විනයෙ බුඩ්ඪස්ස භගවතො සාසනෙ වුඩ්ඪි නාම. කතමා? අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථා ධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා. දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො **"යෝ අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථා ධම්මං පටිකරොති ආයතිං සංවරං ආපජ්ජති"**ති ආහ.

"එවං වුත්තෙ"ති: එවං භගවතා වුත්තෙ. **"හඤ්ච දානි මයං හනෙත"**ති: එත්ථ හඤ්චාති, වචසාගහණෙ නිපාතො. සො හි ගමන චවසායං භාවා එවමාහ. **"බහුකිච්චා"**ති: බලවකිච්චා. **"බහුකරණීයා"**ති: තස්සෙව වෙවචනං. **"යස්සදානි ත්වං මහාරාජ ගමනස්ස කාලං මඤ්ඤසි ජානාසි, තස්ස කාලං ත්වමෙව ජානාහීති වුත්තං හොති.**

"පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි"ති: නික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං භාවා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරසි පතිට්ඨාපෙත්වා යාව දස්සන විසයා භගවතො අභිමුඛොව පටික්කමිත්වා දස්සනවිජහනට්ඨානෙ භූමියං පච්ඡතිඛිතෙන වඩ්ඪිත්වා පක්කාමි.

"ඛතාසං ගිකඛවෙ රාජා"ති: ඛතො අයං භික්ඛවෙ රාජා. **"උපහතාස"**න්ති: උපහතො අයං. ඉදං වුත්තං හොති. "අයං භික්ඛවෙ රාජා ඛතො උපහතො භින්නපතිඨො ජාතො, තථානෙන අත්තනාව අත්තා ඛතො යථා අත්තනො ච පතිට්ඨා න ජානා"ති.[1]

"විරජ"න්ති: රාගරජාදිවිරහිතං. රාගමලාදීනංයෙව විගතත්තා **විතමලං. "ධම්මචක්ඛු"**න්ති: ධම්මෙසු වා චක්ඛුං, ධම්මමයං වා චක්ඛුං. අඤ්ඤසු යානෙසු තීණං මග්ගානමෙතං අධිවචනං, ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගස්සෙව. ඉදං වුත්තං හොති. "සචෙ ඉමිනා පිතා ඝාතිතො නාභවිස්ස, ඉදානි ඉධෙව නිසින්නො සොතාපත්තිමග්ගං

1. සී. I. II & III. නත්ථි නොති.

පත්තෝ අහවිස්සාති, පාපමිත්තසංසග්ගෙන පනස්ස අන්තරායෝ ජාතෝ, එවං සන්තෙපි යසමා අයං තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා රතනත්තයං සරණං ගතෝ, තස්මා මම සාසනමහන්තතාය යථා නාම කෝචි පුරිසවධං කත්වා පුථුඛුම්මත්තෙන දණ්ඩෙන ඛුච්චෙය්‍ය, එවමේවායං ලොහකුම්භියං නිබ්බත්තිත්වා තිංස වස්සසහස්සානි අධෝ පතන්තෝ හෙට්ඨිමතලං පත්වා තිංස වස්සසහස්සානි උඞ්ඛච්ඡත්තෝ පුන උපරිමතලං පාප්ණිත්වා ඛුච්චිස්සති"ති. ඉදමපි කිර භගවතා වුත්තමේව, පාළියං පන න ආරුළ්හං.

ඉමං පන සුත්තං සුත්වා රඤ්ඤා කො ආනිසංසෝ ලඞ්ඛෝ? මහා ආනිසංසෝ ලඞ්ඛෝ. අයං හි පිතුමාරිතකාලතෝ පභාය තෙව රත්තිං න දිවා නිද්දං ලභති, සත්ථාරං පන උපසඞ්කමිත්වා ඉමාය මධුරාය ඔජවතියා ධම්මදෙසනාය සුතකාලතෝ පභාය නිද්දං ලභි[1] තිණ්ණං රතනානං මහාසක්කාරං අකාසි, පොථුජ්ජනිකාය සඞ්ඝං සමානාගතෝ නාම ඉමිනා රඤ්ඤා සදිසෝ නාහොසි, අනාගතෙ පන "විදිත විසෙසෝ" නාම පවෙචන බුඞ්ඛ ඝුත්වා පරිනිබ්බායිස්සතීති.

ඉදමවොච භගවා අත්තමනා තෙ භික්ඛූ භගවතෝ භාසිතං අභිනන්දුන්ති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
සාමඤ්ඤඵල සුත්තවණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

එවං මෙ සුතං **කොසලෙසූති** අම්බට්ඨසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපද වණ්ණනා:-**"කොසලෙසූ"**ති: කොසලා නාම ජනපදිනෝ රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසෙ එකොපි ජනපදෙ රූළ්හිසද්දෙන කොසලාති වුච්චති, තස්මිං කොසලෙසු ජනපදෙසූ. පොරාණා පනාහු:-යස්මා පුබ්බෙ මහාපනාද රාජකුමාරං නානාකාටකාදීනි[2] දිස්වා සිත මත්තමපි අකරොන්තං සුත්වා රාජා ආහ: "යො මම පුත්තං හසාපෙති සබ්බාලංකාරෙන තං අලංකරොමී"ති. තතො තඞ්ඛලානිපි ජඞ්ඝත්වා මහාජනකායෙ සන්නිපතිතෙ මනුස්සා අතිරෙකානි සත්තවස්සානි නානාකීළායො දස්සෙත්වාපි තං හසාපෙතුං නාසක්කිංසු. තතො සකෙකා දෙවනාවකං පෙසෙසි. සො දිබ්බනාවකං දස්සෙත්වා හසාපෙසි. අථ තෙ මනුස්සා අත්තනෝ වසනොකාසාභිමුඛා පක්කමිංසු. තෙ පටිපථෙ මිත්තසුහජ්ජාදයො දිස්වා පටිසන්ථාරං කරොන්තා "කච්චි හො කුසලං කච්චි හො කුසල"න්ති ආහංසු. තස්මා තං කුසලං කුසලන්ති වචනං උපාදාය සො පදෙසො කොසලාති වුච්චතීති.

---

1. සී. II & III. නිද්දංලභති. 2. සී. II & III. නාටකානි.

"වාරිකං චරමානො"ති: අඩ්ඪානගමනං ගච්ඡන්තො. වාරිකා ච නාමේසා භගවතො දුවිධා හොති තුරිතවාරිකා ච අතුරිතවාරිකා ච. තත්ථ දූරෙපි බොධනෙය්‍යපුග්ගලං දිස්වා තස්ස බොධනත්ථාය සහසා ගමනං තුරිතවාරිකා නාම. සා මහාකස්සපත්ථෙරපච්චුග්ගමනාදිසු දට්ඨබ්බා. භගවා හි මහාකස්සපත්ථෙරං පච්චුග්ගච්ඡන්තො මුහුත්තෙන තිගාවුත මග්ගමගමාසි. ආලවකස්සත්ථාය තිංසයොජනං, හථා අඞ්ගුලිමාලස්ස, පුක්කුසාතිස්ස පන පච්චත්තාළිසයොජනං, මහාකප්පිනස්ස වීසංයොජනසතං, ධනියස්සත්ථාය සත්තයොජනසතානි අගමාසි ධම්මසෙනාපතිනො සඞ්ඝිභාරිකස්ස වනවාසිතිස්සසාමණෙරස්ස තිගාවුතාධිකං වීසං යොජනසතං.

එවමිදම්පි කිර ථෙරෝ "තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං හන්තෙ ගච්ඡාමී"ති ආහ. භගවා "අහම්පි ආගමිස්සාමී"ති වත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි. "ආනන්ද වීසතිසහස්සානං ඡළභිඤ්ඤානං ආරොචෙහි, භගවා වනවාසිතිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං ගමිස්සතී"ති. තතො දුතියදිවසෙ වීසතිසහස්සඛීණාසවපරිවාරො ආකාසෙ උප්පතිත්වා වීසං යොජනසතමත්තෙ තස්ස ගොචරගාමවාරෙ ඔතරිත්වා චීවරං පාරුපි.

තම්මන්තං ගච්ඡමානා මනුස්සා දිස්වා "සත්ථා නො ආගතො, මා තම්මන්තං අගමිත්ථා"ති වත්වා ආසනානි පඤ්ඤපෙත්වා යාගුං දත්වා පාදවත්තං කරොන්තා "කුහිං හන්තෙ භගවා ගච්ඡතී"ති දහරභික්ඛූ පුච්ඡිංසු. "උපාසකා භගවා න අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡති, ඉධෙව තිස්සසාමණෙරස්ස දස්සනත්ථාය ආගතොති; තෙ අම්හාකං කිර කුලූපගථෙරස්ස දස්සනත්ථාය සත්ථා ආගතො, නො වත නො ථෙරෝ ඔරමත්තකො"නි[1] සොමනස්සජාතා අහෙසුං.

අථ භගවතො භත්තකිච්චපරියොසානෙ සාමණෙරෝ ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා උපාසකා "මහාභික්ඛුසංඝො"ති පුච්ඡි. අථස්ස තෙ "සත්ථා හන්තෙ ආගතො"ති ආරොචෙසුං සො භගවන්තං උපසංකමිත්වා පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡි. සත්ථා තස්ස පත්තං ගහෙත්වා ගහෙත්වා "අලං තිස්ස නිට්ඨිතං භත්තකිච්ච"න්ති ආහ. තතො උපජ්ඣායං ආපුච්ඡිත්වා අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං අකාසි. අථස්ස භත්තකිච්චපරියොසානෙ සත්ථා මඞ්ගලං වත්වා නික්ඛමිත්වා ගාමවාරෙ ඨත්වා "කතරො තෙ තිස්ස වසනඨානගමනමග්ගො"ති ආහ. "අයං භගවා"ති මග්ගං දෙසයමානො "පුරතො යාහි තිස්සා"ති. භගවා කිර සදෙවකස්ස ලොකස්ස මග්ගදෙසකො සම්මොසි "සකලෙ තිගාවුතෙ මග්ගෙ සාමණෙරං දක්ඛිං ලච්ඡාමී"ති තං මග්ග දෙසකං අකාසි. සො අත්තනො වසනඨානං ගන්ත්වා භගවතො වත්තං මකාසි.

---

1. සී. I. III & E එත්ථන්තරා ථෙරෝ න දිස්සතෙවොති.

අථ නං භගවා "කතරෝ තෙ තිස්ස චඞ්කමෝ"ති පුච්ඡිත්වා තස්ස ගන්ත්වා සාමණේරස්ස නිසීදනපාසාණේ නිසිදිත්වා "තිස්ස ඉමස්මිං ඨානෙ සුඛං වසී"ති පුච්ඡි. සෝ ආහ. "ආම භන්තෙ ඉමස්මිං මේ ඨානෙ වසන්තස්ස සිඛාප්පත්තභාවනාමනසිකාරෝ උදපාදි, තාය සුඛං වසාමී"ති. අථ නං භගවා "තිස්ස භික්ඛුසංඝං සන්නිපාතෙහි, බුද්ධයජ්ජං තෙ දස්සාමී"ති වත්වා සන්නිපතිතෙ භික්ඛුසංඝෙ නං උපසම්පාදෙත්වා අත්තනෝ වසනඨානංයෙව අගමාසීති. අයං තුරිතවාරිකා නාම.

යං පන ගාමනිගමපරිපාටියා දෙවසිකං යොජනඅඩ්ඪයොජන වසෙන පිණ්ඩපාතචරියාදීහි ලෝකං අනුග්ගණ්හන්තස්ස ගමනං, අයං අතුරිතවාරිකානාම. ඉමං පන වාරිකං චරන්තෝ භගවා මහාමණ්ඩලං මජ්ඣිමමණ්ඩලං අන්තොමණ්ඩලන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං මණ්ඩලානං අඤ්ඤතරස්මිං චරති. තත්ථ මහාමණ්ඩලං නවයොජනසතිකං, මජ්ඣිමමණ්ඩලං ඡයොජනසතිකං, අන්තොමණ්ඩලං තියොජනසතිකං. යදා මහාමණ්ඩලෙ චාරිකං චරිතුකාමෝ හොති මහාපවාරණාය පවාරෙත්වා පාටිපදදිවසෙ මහාභික්ඛුසංඝපරිවාරෝ නික්ඛමති. සම්පත්තා යොජනසතං එකඤ්ඤොලාහං හොති. පුරිමං පුරිමං ආගන්ත්වා නිමන්තෙතුං ලභන්ති. ඉතරෙසු වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරෝ මහා මණ්ඩලෙ ඔසරති. තත්ර භගවා තෙසු තෙසු ගාමනිගමෙසු එකාහ ද්වීහතීහං වසන්තෝ මහාජනං ආමිසපරිග්ගහෙන අනුග්ගණ්හන්තෝ ධම්මදානෙන වස්ස විවට්ටූපනිස්සිතං කුසලං වඩ්ඪෙන්තෝ නවහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති.

සචෙ පනස්ස අන්තොවස්සෙ භික්ඛූනං සමථවිපස්සනා තරුණා හොති, මහාපවාරණාය අපවාරෙත්වා පවාරණසංගහං දත්වා කත්තිකපුණ්ණමාය පවාරෙත්වා මාගසිරස්ස පඨමදිවසෙ මහාභික්ඛුසංඝපරිවාරෝ නික්ඛමිත්වා මජ්ඣිමමණ්ඩලං ඔතරති.

අඤ්ඤෙනපි කාරණෙන මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ චාරිකං චරිතුකාමෝ චතුමාසං වසිත්වා ව නික්ඛමති. වුත්තනයෙනෙව ඉතරෙසු වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරෝ මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ ඔසරති. භගවා පුරිමනයෙනෙව ලෝකං අනුග්ගණ්හන්තෝ අට්ඨහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති.

සචෙ පන චාතුමාසං වුට්ඨවස්සස්සාපි භගවතො වෙනෙය්‍යසත්තා අපරිපක්කින්ද්‍රියා හොන්ති තෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානෝ අප රම්පි එකමාසං චිතිවතුමාසං වා තත්ථෙව වසිත්වා මහාභික්ඛුසංඝ පරිවාරෝ නික්ඛමති. වුත්තනයෙනෙව ඉතරෙසු වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරෝ අන්තොමණ්ඩලෙ ඔසරති, භගවා පුරිමනයෙනෙව ලෝකං අනුග්ගණ්හන්තෝ සත්තහි වා ඡහි වා පඤ්චහි වා චතූහි වා මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති.

ඉති ඉමෙසු තීසු මණ්ඩලෙසු යත්ථ කත්ථචි චාරිකං වරන්තො න විවරදිහෙතු[1] චරති, අථ ඛො "යෙ දූගතබාලජිණ්ණව්‍යාධිතා තෙ කදා තථාගතං ආගන්ත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සන්ති, මයි පන චාරිකං වරන්තෙ මහාජනො තථාගතදස්සනං ලභිස්සති, තත්ථ කෙචි චිත්තානි පසාදෙස්සන්ති, කෙචි මාලාදීහි පූජෙස්සන්ති, කෙචි කටච්ඡුභික්ඛං දස්සන්ති, කෙචි මිච්ඡාදස්සනං පහාය සම්මාදිට්ඨිකා භවිස්සන්ති, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය"ති එවං ලොකානුකම්පාය[2] චාරිකං චරති.

අපිච චතූහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං වරන්ති. ජංඝා විහාරවසෙන සරීරඵාසුකත්ථාය, අඤ්ඤපතිත්තිකාලං අනිකඛිත්තත්තාය, භික්ඛූනං ඕකාසපදං පඤ්ඤපනත්ථාය. තත්ථ තත්ථ පරිපාකගතින්ද්‍රියෙ බොධනෙය්‍යසත්තෙ බොධනත්ථාය ච.

අපරෙහිපි චතූහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං වරන්ති. "බුද්ධං සරණං ගච්ඡිස්සන්ති"ති වා "ධම්මං සරණං ගච්ඡිස්සන්ති"ති වා, "සංඝං සරණං ගච්ඡිස්සන්ති"ති වා. "මහතා ධම්මවස්සෙන වතස්සො පරිසා සන්තප්පෙස්සාම"ති වා.

අපරෙහිපි පඤ්චහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං වරන්ති. "පාණාතිපාතා විරමිස්සන්ති තිවා අදින්නාදානා, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමිස්සන්ති"ති වා.

අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං වරන්ති. "පඨමජ්ඣානං පටිලභිස්සන්තීති වා, දුතියං-පෙ-තෙව සඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලභිස්සන්ති"ති වා.

අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං වරන්ති. "සොතාපත්තිමග්ගං අධිගමිස්සන්තීති වා, සොතාපත්තිඵලං-පෙ-අරහත්තඵලං සච්ඡිකරිස්සන්ති"ති වා වාති.

අයං අතුරිතචාරිකා ඉධ චාරිකාති අධිප්පෙතා. සා පනෙසා දුවිධා හොති:- අනිබද්ධචාරිකා, නිබද්ධචාරිකාවාති. තත්ථ යං ගාමනිගම නගරපරිපාටිවසෙනෙව චරති, අයං අනිබද්ධචාරිකා නාම. යං පන එකස්සෙව බොධනෙය්‍යසත්තස්ස අත්ථාය ගච්ඡති, අයං නිබද්ධචාරිකා නාම. එසා ඉධ අධිප්පෙතා. තදා කිර භගවතො පච්ඡිමයාමකිච්චපරියොසානෙ දසසහස්සිමහි ලොකධාතුයා සඤ්ඤාජාලං පත්ථරිත්වා බොධනෙය්‍යබන්ධවං ඔලොකෙන්තස්ස පොක්ඛරසාතිබ්‍රාහ්මණො සබ්බඤ්ඤුතඤාණජාලස්ස අනෙතා පවිට්ඨො. අථ භගවා "අයං බ්‍රාහ්මණො මයා සඤ්ඤාජාලෙ පඤ්ඤයති, අත්ථි නුඛො ඉමස්ස උපනිස්සයො"ති ඕලොකෙන්තො සොතාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයං දිස්වා "එස මයි එතං ජාන පදං ගහෙත්වා ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං අඹං අන්තෙවාසිං පඤ්ඤිස්සති,

1. සී. I. II III & E. චරාදහෙතු.. 2. සී. II. ලොකානුකම්පාය.

සෝ මයා සද්ධිං වාදපටිවාදං කත්වා නානාපකාරං අසද්ධම්මං වත්වා, තමහං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කරිස්සාමි, සෝ ආචරියස්ස කථෙස්සති, අථස්ස ආචරියෝ තං කථං සුත්වා ආගම්ම මම ලක්ඛණානි පරියෙසිස්සති, තස්සාහං ධම්මං දෙසිස්සාමි, සෝ දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති. දෙසනා මහාජනස්ස සඵලා භවිස්සතී"ති පවත්තිඛත්තියපරිවාරෝ තං ජනපදං පටිපජ්ජෙත්වා තෙන වුත්තං:-**"කොසලෙසු චාරිකං චරමානෙ මහතා භික්ඛුසංඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහී"**ති.

"යෙන ඉච්ඡානඞ්ගල"න්ති: යෙන දිසාභාගෙන ඉච්ඡානඞ්ගලං අවසරිතබ්බං, යත්ථං වා පදෙසෙ ඉච්ඡානඞ්ගලං, ඉච්ඡානඞ්කලන්තිපි පාඨො.

"තදවයරී"ති: තෙන අවසරි; තං වා අවසරි, තෙන දිසාභාගෙන ගතො, තං වා පදෙසං ගතොති අත්ථො.

"ඉච්ඡානඞ්ගලෙ විහරති ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙ"ති: ඉච්ඡානඞ්ගලං උපනිස්සාය ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙ සීලක්ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා සමාධික්ඛන්ධං උස්සාපෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤාණඝණපරං පරිවත්තයමානො ධම්මරාජා යථාභිරුචි තෙන විහාරෙන විහරති.

"තෙන ඛො පන සමයෙන"ති: යෙන සමයෙන භගවා තත්ථ විහරති තෙන සමයෙන, තස්මිං සමයෙති අත්ථො.

බ්‍රහමං අණතීති **බ්‍රාහ්මණෝ**, මනෙත සඤ්ඣායතීති අත්ථො. ඉද මෙවහි ජාතිබ්‍රාහ්මණානං නිරුත්තිවචනං, අරියා පන බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණානි වුච්චන්ති.

"පොක්ඛරසාදී"ති: ඉදං තස්ස නාමං, පොක්ඛරසාතිතිපි වුච්චති. තස්ස කිර කායො සෙතපොක්ඛරසදිසො දෙවනගරෙ උස්සාපිත රජත තොරණං විය සොභති, සීසං පනස්ස කාලවණ්ණං ඉන්දනීලමණි මයං විය, මස්සුටි වන්දමණ්ඩලෙ කාලමෙඝරාජි විය ඛායති, අක්ඛිනි නීලුප්පලදිසානි, නාසා රජතපනාළිකාමය සුවට්ටිතා සුපරිසුද්ධා, හත්ථ පාදතලානි චෙව මුඛඤ්ච තනුලාඛාපරිතම්මං විය සොභන්ති. අතිසෝභග්ගපත්තො බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තභාවො. අරාජකායඤ්ච රාජානං කාතුං යුත්තභිමං බ්‍රාහ්මණං එවමෙතස්සාධිකෙ, ඉති නං පොක්ඛර සාදිත්තා පොක්ඛරසාදිනි සඤ්ජානන්ති.

අයං පන තස්සපඤ්ඤාසම්බුඬකාලෙපි තිණ්ණං වෙදානං පාරගො දසබලස්ස ඤාණං දත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තති. සෝ තතො මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්තො මාතුකුච්ඡිවාසං ජිගුච්ඡිත්වා හිමවන්තපපදෙසෙ මහාසරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්තති. තස්ස ච සරස්ස අවිදූරෙ තාපසො පණ්ණසාලාය වසති, සෝ තීරෙ ඨිතො තං පදුමං දිස්වා "ඉදං පදුමං අඤ්ඤෙසපදුමෙහි මහන්තතරං, පුප්ඵිතකාලෙ තං

ගහෙස්සාමී"ති විහෙඨයි. තං සත්තාහෙනපි න පූපථති. භාපසෝ "නසමා භූ බෝ ඉදං සත්තාහෙනපි න පූපථති? හඳ නං ගහෙස්සා මී"ති ඔතරිත්වා ගණ්හි. තං තෙන නාළතෝ තිත්තමත්තං යෙව පූපථිතං. අථස්ස අබ්භන්තරෙ සුවණ්ණවුණ්ණපිජරං විය රජත බිම්බකං පදුමරෙණුපිජරං සකභාවණ්ණං දූරකං අදදස. සෝ "මහා පුඤ්ඤෝ එස භවිස්සති, හඳ නං ජහිස්සාමී"ති පණ්ණසාලං නෙත්වා පරිජහිත්වා සත්තවස්සිකභාලතෝ පභාය තයෝ වෙදෙ උග්ගණ්හා පෙසි. දූරතෝ තිණ්ණං වෙදානං පාරං ගන්ත්වා පණ්ඩිතෝ ව්‍යත්තෝ ජම්බුදීපෙ අග්ගබ්‍රාහ්මණෝ අහොසි. සෝ අපරෙන සමයෙන රඤ්ඤෝ කොසලස්ස සිපං දස්සෙසි. අථස්ස සිපෙ පසන්නෝ රාජා උක්කඨං නාම මහානගරං බ්‍රහ්මදෙය්‍යං අදාසි. ඉති නං පොක්ඛරෙ සසිහත්තා පොක්ඛරසාතීති පි ජානන්ති.

"උක්කඨං අජ්ඣාවසතී"ති: උක්කඨන්නාමකෙ නගරෙ වසති, අභිභවිත්වා වා ආවසති; තස්ස නගරස්ස සාමිකොහුත්වා යාය මරියාදාය තත්ථ වසිතබ්බං තාය මරියාදාය වසති. තස්ස කිර නගරස්ස වත්තුං උක්කා ඨපෙත්වා උක්කාසු ජලමානාසු අග්ගහෙසුං, තස්මා තං උක්කඨන්නි වුච්චති. ඔක්කඨන්නිපි පාඨො. සෙ එවත්ථො, උපසග්ගවසෙනෙත්ථ ධුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං. තස්ස අනුපපයොගත්තා ව සෙසපදෙසු හත්ථ ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බං.

"සන්තුස්සදෝ"නති: සත්තෙහි උස්සදං, උස්සන්නා බහුජනං ආකිණ්ණමනුස්සං පොසාවනිය හත්ථිඅස්සමොරමිගාදිඅනෙකසත්ත සමාකිණ්ණත්තා අත්ථො. යස්මා පනෙතං නගරං බහි ආවිඤ්ඣිත්වා ජනෙන හත්ථි අස්සාදීනං ඝාසත්ථිකෙන වෙව ගෙහඤ්ඤත්ථිකෙන ච සම්පත්තං, තථා දූරුක්ඛෙත්තෙ වෙව ගෙහසම්භාරුක්ඛෙත්තිව, යස්මා වස්ස අබ්භන්තරෙ වට්ටචතුරස්සාදිසණ්ඨානා බහුපොක්ඛරණියෝ ජලජකුසුමාභිවිත්තානි ච බහි අනෙකානි හළාඛානි උදකස්ස නිච්ච හරිතානෙව හොන්ති, තස්මා **සන්තිණ්ණතොදකන්ති** වුත්තං.

සහ ධඤ්ඤෙන සධඤ්ඤං, පුබ්බණ්ණාපරණ්ණභෙදං බහුධඤ්ඤ සන්නිවයන්ති අත්ථො. එත්තාවතා යස්මිං නගරෙ බ්‍රාහ්මණෝ සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රජ්ජලිහාය වසති තස්ස සම්පත්තිං දීපිතා හොති.

රාජතො ලබ්ධං හොග්ගං **රාජභොග්ගං**. "සෙත දිත්ත"න්ති වෙ? **රඤ්ඤෝ පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං**. **"රාජදය"**න්ති: රඤ්ඤෝ දායභූතං, දායජ්ජන්ති අත්ථො. **"බ්‍රාහ්මදෙය්‍ය"**න්ති: සෙට්ඨදෙය්‍යං, ජාතං උස්සාපෙත්වා රජ්ජසංඛෙපෙන භුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො.

අථ වා රාජභොග්ගන්ති සබ්බං ජෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසයනෙන **නීත්‍ථ** පබ්බතාදිසු[1] සුංකෙ ගණ්හනෙනෙත්ථ සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා

1 E. නදනිත්‍ථපබ්බතාදිසු

රඤ්ඤා හුත්වා භුඤ්ජතබ්බං. **"රඤ්ඤා, පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං රජ්ජ"න්ති**: එත්ථ තං නගරං රඤ්ඤා දින්නත්තා රාජ්යං, දායක රාජදීපත්ථං පනස්ස රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නන්ති ඉදං වුත්තං. **"බ්‍රහ්මදෙය්‍ය"න්ති**: සෙට්ඨදෙය්‍යං, යථා දින්නං නපුන ගහෙතබ්බං හොති නිස්සඨං පරිච්චත්තං එවං දින්නන්ති අත්ථෝ.

"අයේ‍යාසී"ති: සුණි, උපලභි, සොතවාරසම්පත්තවචනතිඤ්ඤොසාත්‍යාරෙන අඤ්ඤාසි.

"වෝ"ති: අවධාරණත්ථෙ පදපූරණමත්තෙ වා නිපාතෝ. තත්ථ අවධාරණත්ථෙන අඤ්ඤාසි එව, නාස්ස කොචි සවණන්තරායෝ අහොසීති අයමත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. පදපූරණෙන පදව්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා මත්තමෙව, ඉදානි යමත්ථං බ්‍රාහ්මණෝ පොක්ඛරසාති අඤ්ඤාසි තං පකාසෙන්තො **"සම්මණෝ බළු නො ගොතමෝ"ති** ආදිමාහ. තත්ථ සම්මාපටිපන්නා **සම්මණෝති** වෙදිතබ්බා. වුත්තං හෙතං:-"සම්මාඤ්ඤ ඤොනති පාපකා අකුසලා ධම්මා"ති ආදි. භගවා ච අනුත්තරෙන අරියමග්ගෙන සම්මාපටිපො, තෙනස්ස යථාභූතගුණාධිගතමෙතං නාමං යදිදං සම්මණෝති. **"බළු"ති**: අනුසවනත්ථෙ නිපාතෝ. **"ඤෝ"ති**: බ්‍රාහ්මණස්ස ජාතිසමුදාගතං ආලපනමත්තං. වුත්තංවි හෙතං:-"ඤොවාදි නාම සෝ ඤොති, සවෙ ඤොති සකිඤනෝ"ති.

ගොතමොති භගවන්තං ගොත්තවසෙන පරිකිත්තෙති. තසමා **"සම්මණෝ බළු නො ගොතමෝ"ති** එත්ථ සම්මණෝ කිර ඤොගොතම ගොතෙනාති එවමත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

"ඉඤ්ඤාසුඤෙනා"ති: ඉදං පන භගවතෝ උච්චාකුලපරිදීපනං. **"ඉඤ්ඤාකුලා පබ්බජිතොති**: ඉඤ්ඤාපබ්බජිතභාවදීපනං, සොනවි පාරිජුඤ්ඤඤ්ඤ අනධිභූතෝ අපරිභිඤ්ඤං යෙව තං කුලං පහාය ඉඤ්ඤා පබ්බජිතොති වුත්තං ඤොති, තතෝ පරං වුත්තත්ථමෙව.

"තං ඛෝ පනා"ති: ආදි සාමඤ්ඤ ඵලෙ වුත්තමෙව. **"සාධු ඛෝ පනා"ති**: සුන්දරං ඛෝ ජ්ඤ, අත්ථාවහං සුඛාවහන්ති වුත්තං ඤොති. **"තථාරූපානං අරහත"න්ති**: යථාරූපෝ සෝ භවං ගොතමෝ එවරූපානං යථාභූතගුණාධිගමෙන ලොඤෙ අරහතෙනාති ලඞ්ඝඤ්ඤනං අරහත. **"දස්සනං ඤොති"ති**:පසාදසොම්මානි අක්ඛීනි උම්මිලෙත්වා දස්සනමත්තෙනපි සාධු ඤොතීති එවං අජ්ඣාසයං කත්වා.

"අජ්ඣායකො"ති: ඉදං "නදති මෙ ඣායතී නදති මෙ ඣායතී"ති ඛෝ වාසෙට්ඨා අජ්ඣායකා අජ්ඣායකාඤෙව දුතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත"න්ති එවං පඨමකපථිකකාලෙ ඣානවිරහිතානං බ්‍රාහ්මණානං ගරහවචනං උපපන්නං. ඉදානි පන **අජ්ඣායතීති අජ්ඣායකො**, මන්තෙ පරිවත්තෙතීති ඉමිනා අත්ථෙන පසංසාවචනං කත්වා ඤොහරන්ති, **මන්තෙ ධාරෙතීති මන්තධරෝ.**

"නිණ්ණං වේදන"න්ති: ගුරුබෙබදයප්‍රබෙබදසාමවෙදනං. ඔඨ පහත කරණවසෙන පාරං ගතොති **පාරගූ.** සහ නිඝණ්ඩුනා ච කෙට්ටුහෙන ච **සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං.** නිඝණ්ඩූති නාමනිඝණ්ඩු, රුකඛාදිනං වෙවචනපකාසකං සත්ථං. "කෙට්ටුහ"න්ති කිරියා කප්පවිකප්පෙපා, කව්‍යං උපතාරාය සත්ථං. සහ අක්ඛරප්පභෙදෙන **සාක්ඛරප්පභෙදානං.** "අක්ඛරප්පභෙදෙ"ති සික්ඛා ච නිරුත්තිච.

"ඉතිහාසපඤ්චමාන"න්ති: අථබ්බනවෙදං චතුත්ථං කත්වා ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසාති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තෙහා පුරාණකථාසංඛාතො ඉතිහාසො පඤ්චමෝ එතෙසන්ති=ඉතිහාසපඤ්චමා, තෙසං ඉතිහාස පඤ්චමානං.

පදං තදවයවෙපච වාකරණං අධියන්ති වෙදෙතීවාති **පදකෙ වෙය්‍යාකරණෙ. ලොකායතං** වුච්චති විතණ්ඩවාදසත්ථං.

"මහාපුරිසලක්ඛණෙ"න්ති: මහාපුරිසානං බුද්ධාදීනං ලක්ඛණදීපකං වාදසසහස්සගන්ථප්පමාණං සත්ථං. යත්ථ සොළසසහස්සගාථාපද පරිමාණා බුද්ධමන්තා නාම අහෙසුං යෙසං වසෙන ඉමින්නා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතා බුද්ධා නාම හොන්ති ඉමින්නා පවෙචනබුද්ධා වෙ අග්ගසාවකා අසීතිමහාසාවකා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා අග්ගුපඨාකො අග්ගුපඨායිකා රාජා චක්කවත්තිනි අයං විසෙසො පඤ්ඤායති.

"අනවයෙසා"ති: ඉමෙසු ලොකායත මහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනූනො පරිපූරකාරී, අවයෝ නහොතීති වුත්තං හොති. අවයෝ නාම යො තානි අත්ථතො ච ගන්ථතො ච සන්තානෙතුං නසක්කොති.

"අනුඤ්ඤාතපටිඤ්ඤාතෙ"ති: අනුඤ්ඤාතෙ චෙව පටිඤ්ඤාතෙ ච. ආචරියෙන "යමහං ජානාමි තං ත්වං ජානාසී"ති ආදිනා නයෙන අනුඤ්ඤාතෙ "ආම ආචරියා"ති අත්තනා තඤ්ච පටිවචනදාන පටිඤ්ඤාය පටිඤ්ඤාතෙහි අත්ථො. කතරස්මිං අධිකාරෙ? **සකෙ ආචරියකෙ තෙවිජ්ජෙ පාවචනෙ.**

"අයං නාතා"ති: එස කිර බ්‍රාහ්මණො විනෙතයි. "ඉමස්මිං ලොකෙ අහං බුද්ධොති අහං බුද්ධොති උග්ගතස්ස නාමං ගහෙත්වා බහු ජනා විචරන්ති, තස්මා න මෙ අනුඤ්ඤාවමත්තෙනෙව උපසංකමිතුං යුත්තං, එකවචංහි උපසඞ්කමනත්තස්ස අපක්කමනම්පි ගරු හොති, අනඤ්ඤාපි උපජ්ජන්ති, යන්නූනාහං මම අත්තභාවසිඛං පෙසෙත්වා බුද්ධො වා නොවාති ජානිත්වා ච උපසඞ්කමෙය්‍යන්ති තස්මා මාණවං ආමන්තෙසි "අයං නාතා"ති ආදිමාහ.

"තං භවන්ත"න්ති: තස්ස හොතො. **"නාථා භන්තං යෙව"**න්ති: තථා සතොපි යෙව, එත්ථ පිහි ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථවසෙනෙව උපයොග වචනං.

"යථා කථං පනාහං භොතා"න්ති: එත්ථ **කථං පනාහං භොතා තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමි,** යථා සක්කා සො ඤාතුං තථා මෙ

ආචික්ඛාති අත්ථෝ. **සථාති** වා නිපාතමත්තමේව එතං. "කථ"න්ති අයං ආකාර පුච්ඡා. "කෙනාකාරේනාහං තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමි"ති අත්ථෝ.

එවං වුත්තෙ කිර තං උපජ්ඣායෝ "කිං තුවං තාත පඨවියං ඨිතෝ පඨවිං න පස්සාමීති විය වඤ්ඣමුසුරියානං ඔභාසෙ ඨිතෝ වඤ්ඣම සුරියෙ නපස්සාමීති විය වදසී"ති ආදීනි වත්වා ජනතාකාරං දස්සෙන්තෝ **ආගතානි බෝ තාතා**නි ආදිමාහ.

තත්ථ **"මඤ්ඤසූ"**න්ති: වෙදෙසු. "තථාගතෝ කිර උපජ්ජිස්සති"ති පවිගච්චෙව සුඛාවාසෙ දෙවා වෙදෙසු ලක්ඛණානි පක්ඛිපිත්වා "බුඬ මන්තා නාම එතෙ"නි බ්‍රාහ්මණවෙසෙන වෙදෙ වාචෙන්ති, තදඤ්ඤාරෙන මහෙසක්ඛා සත්තා තථාගතං ජානිස්සන්තීති, තෙන පුබ්බෙ වෙදෙසු මහාපුරිසලක්ඛණානි ආගච්ඡන්ති, පරිනිබ්බුතෙ පන තථාගතෙ අන්‍රක්ඛමෙන අන්තරධායන්ති තෙන එතං එතරහි නත්ථි.

"මහාපුරිසස්සා"ති: පණිධිසම්භාදානඤ්ඤණකරුණාදිගුණමහතෝ පුරිසස්ස. **"ද්වෙව ගතියෝ"**ති: වෙ එව නිඨා. කාමච්චයං ගහිතඤ්ඤ "පඤ්ච ඛෝ පනිමා සාරිපුත්ත ගතියෝ"ති ආදීසු භවභෙදෙ වත්තන්ති, "ගති මිගානං පථවී"න්ති ආදීසු නිවාසනට්ඨානෙ, "එවං අධිමත්තගති මනෙනා"ති ආදීසු පඤ්ඤය, "ගති ගත"න්ති ආදීසු විසමභාවෙ. ඉධ පන නිඨාය වත්තතීති වෙදිතබ්බා. තත්ථ කිඤාපි යෙඟි[1] සමණා ගතෝ රාජා[2] හොති න තෙහෙව බුඬෝ හොති. **ජාතිසම්භඤ්ඤතෝ** පන තානි යෙවාති වුච්චන්ති. තෙන වුත්තං **සෙඛි සමණනාගතනයෝති**.[3]

"සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසති"න්ති: යදි අගාරෙ වසති. **"රාජා හොති චක්කවත්තී"**ති: චතූහි අවජ්ජරියධම්මෙහි සංගහවත්ථූහි ච ලොකං රජ්ජනතෝ **රාජා**; චක්කරතනං වත්තෙතීති චතූහි සම්පත්තී චක්කෙහි වත්තති තෙහි ච පරිවත්තෙතීති පරහිතාය ච ඉරියාපථ චක්කානං වහෙතා එතස්මිං අත්ථේ=**චක්කවත්තී**. එවඤ්ච **රාජා**ති සාමඤ්ඤං, **චක්කවත්තී**ති විසෙසනං. ධම්මෙන වරතීති=ධම්මිකෝ, ඤායෙන සමෙන පවත්තතීති අත්ථෝ. ධම්මෙන රජ්ජං ලභිත්වා රාජා ජාතොති=**ධම්මරාජා**; පරහිතධම්මසරණෙන වා ධම්මිකෝ. අහානිත ධම්මකරණෙන ධම්මරාජා.

චතුරන්තාය ඉස්සරොති=**චාතුරන්තෙතා**. චතුසමුද්දන්තාය චතුබ්බිධ දීපභූසිතන්තාය ච පඨවියා ඉස්සරොති අත්ථෝ.

අජ්ඣත්තං කොධාදිපච්චත්ථිකෙ බහිද්ධා ච සබ්බරාජකෝ විජෙ සිති=**විජිතාවී**. **"ජනපදඨාවරියපත්තෙතා"**ති: ජනපදෙ ධුවභාවං ඨාවරභාවං වා පත්තෙතා. න සක්කා කෙනචි වාලෙතුං, ජනපදෙ වා තමහි ඨාවරියපත්තෙතා, අනුස්සුකෙතා සහම්මනිරතෝ අවලෝ

1. F. යෙඛිලක්ඛණෙහි. 2. E. රාජවඩ්ඪවත්ති.
3. සී. I & III. යෙනසම්භාගනයාති.

අසම්පවෙධිතිඣානපදට්ඨානවිරියපපතෙතා. **"සෙෂ්‍යතිද"**නති: නිපාතෝ තසසිධ තානි ඝතමානීති අත්ථෝ. චක්කරතනනති ආදිසු චක්කඤ්ච තං රතිජනතඨෙන රතනංචාති=**චක්කරතනං**. එසනයෝ සබ්බත්ථ. ඉමෙසු පන රතනෙසු අයං චක්කඤ්චතනිරාජා චක්කරතනෙන අජ්ඣතං ජිනාති, හත්ථිඅසසරතනෙහි විජිතෙ යථාසුඛං අනුවිචරති, පරිනායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති, සෙසෙහි උපභොගසුඛමනුභවති, පඨමෙන චසස උසසාහසතතියොගෝ පච්ඡිමෙන මනතසතති යොගෝ හත්ථිඅසසගහපතිරතනෙහි පහුසනනියොගෝ සුපරිපුණණෝ හොති, ඉත්ථිමණිරතනෙහි තිවිධසතති යොගඵලං, සෝ ඉත්ථිමණි රතනෙහි භොගසුඛමනුභවති, සෙසෙහි ඉසසරියසුඛං, විසෙසතෝ චසස පුරිමානි තීණි අදොසකුසලමූලජනිතඝමමානුභාවෙන සමපජ්ජනති, මජ්ඣිමානි අලොභකුසලමූලජනිතඝමමානුභාවෙන, පච්ඡිම මෙකං අමොහකුසලමූලජනිතඝමමානුභාවෙනාති වෙදිතබ්බං අයමෙත්ථ සංඛෙපෝ. විත්ථාරෝ පන බොජ්ඣඞගසංයුත්තෙ රතන සුත්තසස උපදෙසතෝ ගහෙතබ්බෝ.

"පරොසහසසං"නති: අතිරෙකසහසසං. **"සූරා"**ති: අභිරූපා ජාතිඛා. **"විරූඩහරූපා"**ති: දෙවපුත්තසදිසභාවාය. එවං තාවෙකෙ වණණයනති. අයං පනෙත්ථ සභාවෝ. **විරූහි** උත්තමසූරා වුච්චනති, විරූතං අඞගං-විරූඩහං, විරූකාරණං විරියනති වුත්තං හොති, විරූඩහං රූපං එතෙසනති-**විරූඩහරූපා,** විරියමයසරීරා වියාති වුත්තං හොති. **"පරසෙනසසපමදදනා"**ති: සචෙ පටිමුඛං නිඝෙය්‍ය පරසෙනා තං මදදිතුං සමත්ථාති අධිපායෝ. **"ඛමෙමනා"**ති: පාණෙ න හනතබ්බෙඛාති ආදිනා පවසිලධමෙමන.

"අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධෝ ලොකෙ විවත්තච්ඡදෙදූ"ති: එත්ථ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිඅවිජ්ජාදුච්චරිතඡදනෙහි සතතහි පටිච්ඡාදෙන කිලෙසඛඞකාරලොකෙ තං ඡදනං විවත්තෙත්වා සමනතතෝ සංපතතාලොකෝ හුත්වා ඨිතොති=විවත්තච්ඡදෝ. තත්ථ පඨමෙන පදෙන පූජාරහතා, දුතියෙන තසසා හෙතු, යසමා සම්මාසම්බුඩෝ තතියෙන බුඩතතහෙතුභූතා විවත්තච්ඡදනා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අථ වා විවත්තෝ ව විච්ඡදෝවාති=විවත්තච්ඡදෝ. වට්ටරහිතෝ ඡදන රහිතොවාති වුත්තං හොති. තෙන අරහං වට්ටාභාවෙන, සම්මා සම්බුඩෝ ඡදනාභාවෙනාති එවං පුරිමපදවයසසෙව හෙතුඵලං වුත්තං හොති. දුතියවෙසාරජ්ජෙන චෙත්ථ පුරිමසිඞ්ඛි, පඨමෙන දුතිය සිඞ්ඛි, තතියචතුත්ථෙහි තතියසිඞ්ඛි හොති. පුරිමච ධම්මචක්ඛුං දුතියං බුඩචක්ඛුං තතියං සමනතචක්ඛුං සාධෙතීති වෙදිතබ්බං. **"ඛිපං මනතානං පටිගණහෙනා"**ති: ඉමිනාසස මනෙත සුරභාවං ජනෙති. සොපි තාය ආචරියකථාය ලක්ඛණෙසු විඝාසමෙමාහෝ එකෝ හංසරාජා විය බුඩමනෙත සමපසසමානෝ **එවමෙහාති** ආහ. තසසතෝ යථා හෝ තං වදසි එවං කරිසසාමීති. **"වළවාරථ**

මාරුයහා"ති: වළවායුත්තං රථං අභිරුහිත්වා. බ්‍රාහ්මණෝ කිර යෙන රථෙන සයං විචරති තමෙව දත්වා මාණවං පෙසෙසි. මාණවාපි පොක්ඛරසාදිසෙව අන්තෙවාසිකා. සෝ කිර තෙසං "අම්බඤ්ඤ සඞ්ඛං ගච්ඡථා"ති සඤ්ඤං අදාසි. **"සාවතිකා ජානපදභූමී"**ති: යත්තකං සක්කා හොති යානෙන ගන්තුං. **"යානා පච්චොරුය්හා"**ති: අභූමිං චාරකොඨකසමීපං ගන්ත්වා යානතො පච්චොරුහිත්වා.

"තෙන ඛෝ පන සමයෙනා"ති: යස්මිං සමයෙ අඞ්ඛෝ ආරාමං පාවිසි තස්මිං පන සමයෙ, සීතමජ්ඣන්හිකසමයෙ. කස්මා පන තස්මිං සමයෙ වඞ්කමන්තීනි? පණ්ඩිතභොජනපච්චයස්ස පීන මිඞ්ඝස්ස විනොදනත්ථං. දිවාපධානිකා වා තෙ තාදිසානං හි පච්ඡා ගත්තං වඞ්කමිත්වා නහායිත්වා සරීරං උතුං ගණ්හාපෙත්වා නිසජ්ජ සමණධම්මං කරොන්තානං චිත්තං එකග්ගං හොති. **"යෙන තෙ භික්ඛූ"**ති: සොකිර "කුහිං සමණෝ ගොතමෝ"ති පරිවෙණතො පරිවෙණං ආණාපෙත්වා පුච්ඡිත්වා ව පවිසිස්සාමීති විලොකෙන්තා අරඤ්ඤ හත්ථිං විය මහාවඞ්කමෙ වඞ්කමමානෙ පංසුකූලිකෙ භික්ඛූ දිස්වා තෙසං සන්තිකං අගමාසි. තං සන්ධාය "යෙන තෙ භික්ඛූ"ති ආදි වුත්තං. **"දස්සනාසා"**ති: දක්ඛිං, පස්සිතුකාමා හුත්වානි අත්ථො. **"අභිඤ්ඤාත කොලඤ්ඤෙ"**ති: පාඨවකුලජෙ. තඤ්ච කිර ජඤ්ඤ දීපෙ අඞ්ඝකුලං නාම පාතටං කුලමහොසි. **"අභිඤ්ඤාතස්සා"**ති: රූපජාතිමන්තකුලපදෙසෙති පාකටස්ස. **"අනරූ"**ති: අහාරිකො, යොහි අඞ්ඝං සඤ්චෙතුං නසක්කුණෙය්‍ය තස්ස තෙන සද්ධිං කථා සල්ලාපෙ ගරු හවෙය්‍ය. "භගවතොපන ඛාදිසානං මාණවානං සහස්සෙනාපි පඤ්හං ප්‍රඤ්ඤස්ස විස්සජ්ජනෙ දක්ඛායිතත්තං නත්ථි"ති මඤ්ඤමානා **අනරූ ඛෝ පනා**ති විත්තසිංසු.

"විහාරෙ"ති: ගන්ධකුටිං සඤ්ඤාය ආහංසු. **"අනරමාහො"**ති: අතරනෙත්‍රා සන්තිකං පදපමාණඤ්ඤෙන පදං නික්ඛිපන්තෙත්‍රා වත්තං කත්වා සුසම්මඨං මුත්තාදලසිඤ්චවාරසණ්ඨරසදිසං වාලිකං අවිත්‍රා සෙන්තෙත්‍රානි අත්ථො.

"ආලිඤ්ඣ"න්ති: පමුඛං. **"උක්කාඝිඤ්ඣා"**ති: උක්කාඝිත්තසදිසං කත්වා. **"අඟණල"**න්ති: නවාවං. **"ආකොටෙති"**ති: අග්ගනඛෙන ඊසකං කුච්ඡිතශ්‍රද්ධසමීපෙ කොටෙහිති වුත්තං හොති. චාරං කිර අති උපරි අම්බුස්සා අතිඔඝඤ්ඣා දීඝජාතිකා කොටෙන්ති, තථා අනාකොටෙත්‍රා මජ්ඣෙ ශ්‍රද්ධසමීපෙ කොටෙතඛ්බන්ති ඉදං චාරාකොටන වත්තන්ති දීපෙන්තා වදන්ති.

"විවරි භගවා මාර"න්ති: න භගවා උඤ්ඤ වාරං විවරි. "විවරීය තූ"ති පන හත්ථං පසාරෙසි. තතො භගවා "තුම්හෙහි අන්නෙසාසු කපණකොට්ඨ දානං දදමානෙහි න සහත්‍රා වාරවිවරණභාවං ඤාතන්ති සයමෙව චාරං විවටං. තං පන යස්මා භගවතො මඤ්ඤන විවටං තස්මා **විවරි භගවා මාර**න්ති වුත්තං වට්ටති.

"භගවතා සද්ධිං සම්මොදිංසූ"ති: යථා ධම්මනීයාදිනි පුච්ඡන්තො භගවා තෙහි එවං තෙපි භගවතා සද්ධිං සම්පවත්තමොදං අහෙසුං. සීතොදකං විය උණ්හොදකෙන සමෙමොදිතං එකීභාවං අගමංසු. යාය ච "කච්චි හො ගොතම ඛමනීයං කච්චි යාපනියං කච්චි හොතො ච ගොතමස්ස ගොතමසාවකානඤ්ච අපපාබාධං අපපාතඞ්කං ලහු ට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරො චා"ති ආදිකාය කථාය සමෙමොදිංසු. තං පිති පාමොජ්ජසඞ්ඛාත සම්මොදජනනතො සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො ච සම්මොදනීයං, අජ්ඣාජ්ඣතමධිරතාය සුචිරම්පි කාලං සාරෙතුං නිරන්තරං පවත්තෙතුං අරහරූපතො සරිතබ්බභාවතො ච සාරණීයං, සුයමානසුඛතො සම්මොදනීයං, අනුස්සරියමානසුඛතො සාරණීයං, තථා ව්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය සම්මොදනීයං, අත්ථපරිසුද්ධතාය සාරණීයන්ති, එවං අනෙකෙහි පරියායෙහි සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං විනිසාරෙත්වා පරියොසාපෙත්වා නිට්ඨපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු.
"අම්බට්ඨො පන මාණවෝ"ති: සො කිර භගවතො රූපසම්පත්තියං විත්තපපසාදමත්තෙනපි අතරිත්වා දසබලං අපසාදෙස්සාමීති උදරෙ බඳ්ධ සාටකං මුච්චා කණ්ණෙ ඔලම්බෙත්වා එකෙන හත්ථෙන දසානඛණං ගහෙත්වා වඞ්කමං අභිරුහිත්වා කාලෙන උරං කාලෙන බාහුං කාලෙන පිඨිං දස්සෙන්තො කාලෙන හත්ථවිකාරං කාලෙන හමුභ විකාරං කරොන්තො "කච්චි වො හොගොතම ධාතුසමතා, කච්චි ඛිකඛා හාරෙන නා කිලමථ, අකිලමන්තාකාරොසෙව ච පන වො පඤ්ඤායති, ථූලානි හි වො අඞ්ගපච්චඞ්ගානි, පාසාදිකත්ථ, ගතගතට්ඨානෙ වො බහු ජනා රජ්ජබබ්‍රතො තිව බුඩ්ඩනිව උපපන්නබහුමානා පණ්ඩිතා ඔජවන්තමාහාරං දෙන්ති, පස්සථ හො ගෙහං විත්තසාලා විය දිබ්බපාසාදො විය, ඉමං මච්චං පස්සථ, කිමෙබොහනං පස්සථ, කිං එවරූපෙ ඨානෙ වසන්තස්ස සමණධම්මං කාතුං දුක්කරෙ"න්ති එවරූපං උපපණ්ඩන කථං අනාචාරභාවසාරණීයං කථෙන්ති. තෙන වුත්තං **"අම්බට්ඨො පන මාණවෝ චඞ්කමනතොපි නිහිතෙනෙන භගවතා සද්ධිං සද්ධිං කථං සාරණීයං විනිසාරෙති, සිනොපි නිහිතෙනෙන භගවතා සද්ධිං සද්ධිං කථං සාරණීයං විනිසාරෙති"**ති.

"අථ ඛො භගවා"ති: අථ භගවා "අයං මාණවො හත්ථං පසාරෙත්වා භවඟඤ්ච ගහෙතුකාමො විය, පාදං පසාරෙත්වා අවිචිං විවරිතුකාමො විය, මහාසමුද්දං තරිතුකාමො විය, සිනෙරුං ආරොහිතුකාමො විය ච අඩ්ඨතෙ වායමති, හන්ද නෙන සද්ධිං මන්තෙමී"ති අම්බඨං මාණවං එතදවොච.

"ආවරියපාවරියෙහී"ති: ආචරියෙහි ච නෙසං ආචරියෙහි ච; **"ගච්ඡන්තො වා"**ති: එත්ථ කාමං තීසු ඉරියාපථෙසු බ්‍රාහ්මණො ආචරියෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං සල්ලපිතුමරහති. "අයං පන මාණවො මාණවඩ්ඩාය කථාපලාසං කරොන්තො වත්තාරොපි ඉරියාපථෙ යොජෙස්සාමී"ති **"සයාතොවා කි හොගොතම සයාතෙනා"**ති

ආහ. තතෝ කිර තං භගවා "අම්බටඨ ගච්ඡන්තස්ස වා ගච්ඡන්තෙන, ඨිතස්ස වා ඨිතෙන, නිසින්නස්ස වා නිසින්නෙන ආචරියෙන සද්ධිං කථා නාම සබ්බාචරියෙසු ලබ්භති, ත්වං පන සයංතෝ සයන්තෙන ආචරියෙන සද්ධිං කථෙසි, කින්තෙ ආචරියෝ ගොරූපං උදහු තුව"න්ති ආහ. සෝ කුජ්ඣිත්වා **යෙ ච ඛො හෝ ගොතම මුණ්ඩකාති** ආදිමාහ. තත්ථ මුණ්ඩෙ මුණ්ඩාති, සමණෙ සමණාති, ච වත්තුං වට්ටෙය්‍ය, අයං පන හීළෙන්තො **"මුණ්ඩකා සමණකා"**ති ආහ.

"ඉඛ්භා"ති: ගහපතිකා. **"කිණ්හා"**ති: කණ්හා, කාළකාති අත්ථො. **"බ්‍රහ්මපදපච්චා"**ති: එත්ථ බ්‍රහ්මා ති බ්‍රහ්මා අධිප්පෙතෝ, තං හි බ්‍රාහ්මණා පිතාමහොති වොහරන්ති. පාදූනං අපච්චා=පාදූපච්චා, බ්‍රහ්මුනෝ පිතිපාදතෝ ජාතාති අධිප්පායො. තස්ස කිර අයං ලද්ධි:- "බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනෝ මුඛතෝ නික්ඛන්තා, ඛත්තියා උරතෝ, වෙස්සා නාභිතෝ, සුද්දා ජාණුහෝ, සමණා පිතිපාදහෝ"ති එවං කථෙන්තො ච පනෙස කිඤ්චි අනියමෙත්වා කථෙති. අථ ඛෝ "භගවන්තමෙව වදාමී"ති කථෙති. අථ භගවා "අයං අම්බට්ඨෝ ආගතකාලතෝ පට්ඨාය මයා සද්ධිං කථයමානෝ මානමෙව නිස්සාය කථෙති, ආසිවිසං ගීවාය ගණ්හන්තෙනා විය අග්ගික්ඛන්ධං ආලිඞ්ගන්තෙනා විය මත්තවරවාරණං සොණ්ඩාය පරාමසන්තෙනා විය අත්තනෝ පමාණං නජානාති, හන්ද නං ජානාපෙස්සාමී"ති චින්තෙත්වා **අජ්ජිකවතෝ ඛෝ පන තෙ අම්බට්ඨාති** ආදිමාහ.

තත්ථ ආගනත්වා නත්ථාබ්භකිච්චසඞ්ඛාතෝ අත්ථෝ එතස්ස අත්ථීති අත්ථිකං, තස්සමාණවස්ස චිත්තං, අත්ථිකමස්ස අත්ථීති අත්ථිකවා, තස්ස අත්ථිකවතෝ තව ඉධ ආගමනං අහොසීති අත්ථෝ. **"ඛොපනා"**ති: නිපාතමත්තං. **"යා යෙව ඛො පනජ්ජතායා"**ති: යෙනෙව ඛෝ පන අත්ථෙන ආගච්ඡෙය්‍යාථා"ති මමං වා අඤ්ඤස්ස වා සන්තිකං යද්‍ය කදාචි ආගච්ඡෙය්‍යාථ **"තමෙව අත්ථ"**න්ති. ඉදං පුරිසලිඞ්ගවසෙනෙව වුත්තං.

"මනසිකරෙය්‍යාථා"ති: විත්තෙ කරෙය්‍යාථ, ඉදං වුත්තං හොති: "එවං ආචරියෙන අත්තනෝ කරණීයෙන පෙසිතෝ, න අම්හාකං පරිභවනත්ථාය, තස්මා තමෙව කිච්චං මනසිකරොහී"ති. එවමස්ස අඤ්ඤසං සන්තිකං ආගතාභාවං වත්තුං දස්සෙන්තා මානනිග්ගහත්ථං **"අවුසිතවා යෙව ඛො පනා"**ති: ආදිමාහ. තස්සත්ථෝ "පස්සථ හො අයං අම්බට්ඨෝ ආචරියකුලෙ අවුසිතවා අසික්ඛිතෝ අපපඤ්ඤතොව සමානෝ වුසිතවා මානී, අහං වුසිතවා සික්ඛිතෝ බහුස්සුතොති අත්තානං මඤ්ඤති. එතස්ස හි එවං එරූපවචනස්සුදාහරෙ කාරණං කිමඤ්ඤත්‍ර අවුසිතත්තාති, ආචරියකුලෙ අසංවඩා අසික්ඛිතා අපපඤ්ඤතායෙවහි එවං වදන්තී"ති.

"කුපිතො"ති: කුඩ්ඩො. **"අනත්තන මනො"**ති: අසඤ්ඤතො. කිං පන භගවා තස්ස කුජ්ඣනභාවං ඤත්වා එවමාහ, උදාහු අඤ්ඤථාති? ඤත්වා. කසමා ඤත්වා ආහාති? මානනිම්මද්දනත්ථං. භගවා හි අඤ්ඤසි "අයං මයා එවං වුත්තෙ කුජ්ඣිත්වා මම සත්තකෙ අක්කොසිස්සති, අථස්සාහං යථා නාම කුසලෝ භිසක්කා දෙසං උන්නලෙදෙත්වා නීහරති, එවමෙව ගොත්තෙන ගොත්තං කුලපදෙසෙන කුලපදෙසං උද්ධරිත්වා භවග්ගපමාණෙන විය උසිතං මානබ්භං මූලෙ ඡෙත්වා නිපාතෙස්සාමී"ති. **"ඛිංසෙනෙනා"**ති: ඛට්ටනෙනා. **"වම්භෙනෙනා"**ති: ගිළෙනෙනා. **"පාපිකො[1] භවිස්සති"**ති: වණ්ණභාවාදිදෙසං පාපිකො[2] භවිස්සති. **"වණ්ණා"**ති: මානනිස්සිතකොපයුත්තා. **"ඵරුසා"**ති: ඛරා. **"ලහුසා"**ති: ලහුකා. අපපතෙනෙව තුස්සනති වා රුස්සනති වා උදකපිණ්ඩෙ ලාබුකටාහං විය අපපතෙනපි උපලිලවනති. **"රහසා"**ති: බහු හානිතො. සත්‍යානං මුඛෙ ව්‍රවතෙ අඤ්ඤස්ස වචනොකාසො වා නත්ථීති අධිපායෙනෙව වදති. **"සමානා"**ති: ඉදං සන්තානි පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං. **"න සක්ක රොනති"**ති: න බ්‍රාහ්මණානං සුඤ්ඤරෙ කාරෙ තරොනති. **"නගරූ කරොනති"**ති: බ්‍රාහ්මණෙසු ගාරවං න කරොනති. **"න මානෙනති"**ති න මනෙන පියායනති. **"නඵුජෙනති"**ති: මාලාදිහි නෙසං පූජං න කරොනති. **"න අපචායනති"**ති: අභිවාදනාදිනි නෙසං අපචායන කම්මං නිවත්තනිං න දස්සෙනති. **"තඤ්ච"**නති: තං ඉදං. **"යඤ්චිමෙ සක්‍යා"**ති: යං ඉමෙ සක්‍යා න බ්‍රාහ්මණෙ සක්කරොනති-පෙ-න අපචායනති,[3] තං නෙසං අසක්කරණාදිඅබ්බං න යුත්තං නානුලොමනති අත්ථො. **"අපරඣිංසු"**නති: අපරජ්ඣිංසු

"එකමිදහ"නති: එත්ථ ඉදනති නිපාතමත්තං, එකමහනති අත්ථො. **"සත්තාගාර"**නති: රජ්ජං අනුසාසනසාලා. **"සක්‍යකුමාරා"**ති: අභිසිත්තරාජානො. **"සක්‍යකුමාරා"**ති: අනභිසිත්තා. **"උච්චෙවුසු"**ති: යථානුරූපෙසු පල්ලඞ්කපීඨකවෙත්තාසනඵලකචිත්තත්ථරකාදිහෙ දෙසු. **"සංජග්ඝනනා"**ති: උපඝණ්ඩනවසෙන මහාහසිතං හසනත්තා. **"සංකිලනනා"**ති: සිතමත්තකරණඅඞ්ගුලිසංඝට්ටනපාණිප්පහාරාදිනි කරොනත්තා. **"මම්මසෙඤ්ඤ ව මසෙඤ්ඤ"**ති: එවමහං මඤ්ඤමි "මසෙඤ්ඤව අනුහසනත්තා න අඤ්ඤ"නති. කසමා පන තෙ එවමකංසූති? තෙ කිර අම්බට්ඨස්ස කුලවංසං ජානනති, අයඤ්ච තස්මිං සමයෙ යාව පාදන්තා ඔලම්බෙත්වා නිවත්ථසාටකස්ස එකෙන හත්ථෙන දසාකණ්ණං ගහෙත්වා ඛඩ්ගසිකං නාමෙත්වා මානමදෙන මත්තො විය ආගච්ඡති. තතො "පස්සථ හො අම්හාකං දාසස්ස කණ්හායන ගොත්තස්ස අම්බට්ඨස්ස ආගමනාකාර"නති වදන්තා එවමකංසු. සො පි

1 සී. I. II & III. පාපිකතා. 2. සී. I. II. III. & E. පාපිකතා.
3. සී. I. II. III. & E අපචායනති.

අත්තනෝ කුලවංසං ජානාති. තස්මා **"මම සෙසඤ්ච මයෙසඤ්ඤ"**ති: තඤ්ඤසිත්ථ. **"ආසනෙනා"**ති: "ඉදමාසනං එත්ථ නිසීදථා"ති එවං ආස නෙන නිමන්තනං නාම හොති, තථා න කොචි අකාසි.

"ලඹුකිකා"ති: ඛෙත්තලෙඛ්ඩූනං අන්තරනිවාසිනී බුද්ධකාසකු ණීසා. **"කුලාවකෙ"**ති: නිවාසනඨානෙ. **"කාමලාපිනී"**ති: යදිච්ඡක හාණිනී, යං යං ඉච්ඡති තං තං ලපති, න තං කොචි හංසෝ වා කොළෝ වා මෝරෝ වා ආගන්ත්වා "කිං ත්වං ලපසී"ති නිසෙධෙති.

"අභිසජ්ජිතු"න්ති: කොධවසෙන ලග්ගිතුං. එවං වුත්තෙ මාණවෝ "අයං සමණෝ ගොතමෝ අත්තනෝ සුතකෙ ලට්ඨකිකා සදිසෙ කත්වා අම්හෙ හංසකොළෝරසමෙ කරොති, නිම්මානොදනි ජානෝ"ති මඤ්ඤමානෝ උත්තරිං වත්තාරෝ වණ්ණ දසෙසති. **"නිම්මානඤ්ඤී"**ති: නිම්මදෙති, නිම්මානෙ සරොති. **"ඤත්තූනාඤ"**න්ති: යදිපනාහං **"කණ්හාභිජාතිකොහමස්මි භෝ ගොතම"**ති: ඉදං කිර වචනං අම්බඨෝ තික්ඛත්තුං මහාසද්දෙන අවොච. කස්මා අවොච? කිං අප්පඩිභාවං නජානාතීති? ජානාති. ජානන්තොපි "භවපච්චත්තා මෙතං කාරණං, තං අන්නෙන න දිස්සං, අපස්සන්තෝ මහාසමණෙ කිං වක්ඛතී"ති මඤ්ඤමානෝ මානත්ථඛ්ධාය අවොච. **"මාතාපෙතිකා"**න්ති: මාතාපිතූනං ඤාතකං. **"නාමගොත්ත"**න්ති: පණ්ණත්ති වසෙන නාමං, පවෙණීවසෙන ගොත්තං. **"අනුසාරතෝ"**ති: සරන්තස්ස, කුලකොටිං සොධෙන්තස්ස.

"අස්සපුත්තා"ති: සාම්මිනො පුත්තා. **"දාසිපුත්තෙනා"**ති: සරදාසියා පුත්තෙනා. තස්මා යථා දාසෙන සාම්මිනෝ උපඨඞ්කමිතබ්බා, එවං අනුපඨඞ්කමන්තං තං දිස්වා සක්‍යා අනුජගිංසූති දස්සෙති. ඉතෝ පරං තස්ස දාසභාවං ඤත්වාව සාම්භාවං පකාසෙන්තා අත්තනෝ ච අම්බට්ඨස්ස ච කුලවංසං ආහරන්තෙ **සක්‍යා බෝ පනා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"දහන්ති"**ති: ඨපෙන්ති, ඔක්කාකෝ නෝ පුබ්බපුරිසොති එවං නථෙන්තීති අත්ථෝ. තස්ස කිර රඤ්ඤෝ ඡාථනඝාලෙ ඔක්කා[1]මිය මුඛතෝ පභා නිච්ඡරති, තස්මා තං ඔක්කාඝොති සඤ්ඤිංසු. **"පඨඛා ජෙසී"**ති. නීහරි. ඉදානි තෙ නාමවසෙන දස්සෙන්තෝ **ඔක්කා මුඛනති** ආදිමාහ. තත්‍රායං අනුපුබ්බකථා:-පඨමකප්පිකානං කිර රඤ්ඤෝ මහාසම්මතස්ස රොජෝ නාම පුත්තො අහොසි, රොජස්ස වරරොජෝ, වරරොජස්ස කල්‍යාණෝ, කල්‍යාණස්ස වරකල්‍යාණෝ, වරකල්‍යාණස්ස මඤ්ඣාතා, මඤ්ඣාතුස්ස වරමඤ්ඣාතා, වරමඤ්ඣාතුස්ස උපොසථෝ, උපොසථස්ස වරෝ, වරස්ස උපවරෝ, උපවරස්ස මඛා දෙවෝ, මඛාදෙවපරම්පරාය චතුරාසීතිඛත්තියසහස්සානි අහෙසුං, තෙසං පච්ඡතෝ තයෝ ඔක්කාකවංසා අහෙසුං. තෙසු තතිය ඔක්කා කස්ස පච මහෙසියෝ අහෙසුං භත්තා විත්තා ජනපූ ජලිනී විසාඛාති. එකෙකිස්සා පච පච ඉත්ථිසතානි පරිවාරෝ, සබ්බජෙට්ඨාය චත්තාරෝ

1. E. උක්කා.

පුත්තා ඔක්කාමුඛෝ කරභණ්ඩූ හත්ථිනී නාමිනීපුරෝහි. පච ධීතරෝ පියා සුපියා ආනන්දූ විජිතා විජිතසෙනාති. ඉති සා නවපුත්තෙ විජායිත්වා කාලමකාසි. අථ රාජා අඤ්ඤං දහරිං අභිරූපං රාජධීතරං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිඨානෙ ඨපෙසි. සා ජනතු නාම පුත්තං විජායි. අථ නං පචමදිවසෙ අලඞ්කරිත්වා රඤ්ඤා දස්සෙසි. රාජා තුට්ඨො හස්සා වරං අදාසි. සා ඤාතකෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා පුත්තස්ස රජ්ජං යාචි. රාජා "නස්ස වසලී මම පුත්තානං අන්තරායං ඉච්ඡසී"ති තජ්ජෙසි. සා පුනපපුන රහෝ රාජානං පරිතොසෙත්වා "මහාරාජ මුසාවාදෙ නාම න වට්ටතී"ති ආදීනි වත්වා යාවතියෙව. අථ රාජා පුත්තෙ ආමන්තෙත්වා "අහං තාතා තුම්හාකං කණිට්ඨජනතුකුමාරං දිස්වා නස්ස මාතුයා සහස්සා වරං අදාසිං, සා පුත්තස්ස රජ්ජං පරිනාමෙතුං ඉච්ඡති, තුම්හෙ ඨපෙත්වා මඛලහත්ථිං මඛලඅස්සං මඛල රථච යත්තකෙ ඉච්ඡථ තත්තකෙ හත්ථි අස්සරථෙ ගහෙත්වා ගච්ඡථ, මම්මවයෙන ආගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙය්යාථා"ති අත්තිං අම්වෙවගි සද්ධිං උය්‍යොජෙසි. තෙ නානපපකාරං කන්දිත්වා රොදිත්වා "තාත අම්හාකං දෙසං ඛමථා"ති රාජානං වෙව රාජොරොධෙ ච ඛමාපෙත්වා "මයමපි භාතුහි සද්ධිං ගච්ඡිස්සාමා"ති රාජානං ආපුච්ඡිත්වා නික්ඛන්තා හත්ථිනියෝ ආදාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නගරා නික්ඛමිංසු.

"කුමාරා පිතුඅවච්චයෙන ආගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙස්සන්ති, ගච්ඡාම තෙ උපඨහාමා"ති විනෙත්වා බහූ මනුස්සා අනුබන්ධිංසු. පඨමදිවසෙ යොජනමත්තා සෙනා අහොසි, දුතියෙ තියොජනමත්තා, තතියෙ චතුයොජන මත්තා, කුමාරා මන්තයිංසු: "මහා අයං බලකායෝ, සචෙ මයං කඹි සාමන්තරාජානං මද්දිත්වා ජනපදං ගණ්හිස්සාම සොපි නො නපපහෙය්‍ය, කිං පරෙසං පීළාය කතාය, මහා ජම්බුදීපෝ, අරඤ්ඤෙ නගරං මාපෙස්සාමා"ති හිමවන්තාභිමුඛා ගන්ත්වා නගර වඩ්ඪිං පරියෙසිංසු.

තස්මිං සමයෙ අම්හාකං බොධිසත්තෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා සාවිලබ්‍රාහ්මණෙ නාම ත්‍රුත්වා නික්කම්ම ඉසිපබ්බජ්ජාය[1] පබ්බජිත්වා හිමවන්තපදෙසෙ පොක්ඛරණියා තීරෙ සාකසණ්ඩෙ පණ්ණ සාලං මාපෙත්වා වසති. සො කිර භූම්චාලං නාම විජ්ජං ජානාති, යාය උඩං අසිතිහත්ථෙ ආකාසෙ ගෙහා ච භූමියං ගුණ්ණදෙසං පස්සති, එතස්මිංච පදෙසෙ තිණගුම්බලතා දක්ඛිණාවත්තා පාචිනමුඛා ජායන්ති, සිඟව්‍යඟාදයො මිගසූකරෙ බිලාළා ච මණ්ඩූකමූසිකෙ අනුබන්ධමානා තං පදෙසං පත්වා නාසකොකාන්ති තෙ අනුබන්ධිතුං, අඤ්ඤදත්ථු තෙහි තෙ ඛන්තජ්ජිතා නිවත්තන්තියෙව. සො "අයං පඨ වියා අඤ්ඤපදෙසො"ති ඤත්වා තත්ථ අත්තනො පණ්ණසාලං මාපෙසි. අථ තෙ කුමාරෙ නගරවඩ්ඪිං පරියෙසමානෙ අත්තනො වසනොකාසං

1. සී. I. II. III & E. ඉසිපබ්බජ්ජ.

ආගතෙ දිස්වා පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා තෙසු අනුසාමපං ජනෙත්වා අවොච "ඉමස්මිං පණ්ණාසලඞ්කතෙ මාපිතනගරං ජම්බු දීපෙ අග්ගනගරං භවිස්සති, එත්ථ ජාතපුරිසෙසු එකොපි පුරිස සතමපි පුරිසසහස්සම්පි අභිභවිතුං සක්කිස්සති, එත්ථ නගරං මාපෙථ, පණ්ණාසාලඞ්කතෙ රජ්ජෙසු සූරං කරොථ, ඉමස්මිං හි ඔකාසෙ ඨත්වා වණ්ඩාලපුත්තොපි චක්කවත්තිං බලෙන අභිසෙය්‍යාති. "නත්‍ර භවෙන අය්‍යස්ස වසනොකාසොති "මම වසනොකාසොති මා චින්තයිත්ථ. මය්හං එකපස්සෙ පණ්ණාසාලං කත්වා නගරං මාපෙත්වා කපිලවත්ථුන්ති නාමං කරොථා"ති. තෙ තථා කත්වා තත්ථ නිවාසං කප්පෙසුං.

අථාමච්චා "ඉමෙ දාරකා වයපත්තා, යදි නෙසං පිතා සන්තිකෙ භවෙය්‍ය, සො ච ආවාහවිවාහං කරෙය්‍ය, ඉදානි පන අම්හාකං භාරොති විනෙත්වා කුමාරෙහි සද්ධිං මන්තයිංසු. කුමාරා "අම්හාකං සද්දිසා ඛත්තියධීතරො නාම න පස්සාම නාථ භගිනීනං සදිසෙ ඛත්තියකුමාරෙ, අසදිසසම්පයොගෙන ච නො උප්පන්නා පුත්තා මාතිතො වා පිතිතො වා අපරිසුඛා ජාතිසම්භෙදං පාපුණිස්සන්ති, තස්මා මයං භගිනීහියෙව සද්ධිං සංවාසං රොචෙමාති. තෙ ජාති සම්භෙදභයෙන ජෙට්ඨභගිනිං මාතිඨානෙ ඨපෙත්වා අවසෙසාහි සංවාසං කප්පෙසුං. තෙසං පුත්තෙහි ච ධීතාහි ච වඩ්ඪමානානං අපරෙන සමයෙන ජෙට්ඨභගිනියා කුඨරොගො උදපාදි. කොවිලාරපුප්ඵසදිසානි ගත්තානි අහෙසුං. රාජකුමාරා "ඉමාය සද්ධිං එකතො නිසජ්ජාදීනි කරොන්තානම්පි උපරි අයං රොගො සඞ්කමතීති විත්තෙත්වා එකදිවසං උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තා විය තං යානෙ ආරොපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා භූමිකරසංඛෙපෙන පොක්ඛරණිං ඛණාපෙත්වා තත්ථ ඛාදනීයභොජනීයෙන සද්ධිං තං පක්ඛිපිත්වා උපරි පටිච්ඡාදෙත්වා පංසුං දත්වා පක්කමිංසු.

තෙන ච සමයෙන රාමො නාම බාරාණසිරාජා කුඨරොගෙ ඔරොධෙහි ච ඤාතකෙහි ච ජිගුච්ඡියමානො තෙන සංවෙගෙන ජෙට්ඨ පුත්තස්ස රජ්ජං දත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ වනපත්තඵලාඵලානි පරිභුඤ්ජන්තො න චිරස්සෙව අරොගො සුවණ්ණවණ්ණො අහොසි. ඉතො චිතො ච විචරන්තො මහන්තං සුසිරරුක්ඛං දිස්වා තස්සඛන්ධන්තරෙ සොළසහත්ථප්පමාණං ඔකාසං සොධෙත්වා චාරව වාතපානව යොජෙත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා තත්ථ වාසං කප්පෙසි. සො අඩ්ඩාර කටාහෙ අග්ගිං කත්වා රත්තිං මිගසකුණාදීනං සරෙ පුණන්තො සයති. සො "අසුකස්මිං පදෙසෙ සීහො සද්දමකාසි, අසුකස්මිං ව්‍යග්ඝොති සල්ලක්ඛෙත්වා පභාතෙ තත්ථ ගන්ත්වා මිගමංසං ආදාය පච්චා ඛාදති.

අථෙකදිවසං තස්මිං පච්චූසසමයෙ අග්ගිං ජාලෙත්වා නිසින්නො රාජධීතාය සරීරගන්ධෙන ආගන්ත්වා ව්‍යග්ඝො තස්මිං පදෙසෙ පංසුං වියූහන්තො පදරෙ විවරමකාසි. තෙන විවරෙන සා ව්‍යග්ඝං දිස්වා

ජීතා විස්සරමකාසි. සෝ තං සද්දං සුත්වා "ඉත්ථිසද්දෝ එසෝ"ති ච සල්ලක්ඛේත්වා පාතොව තත්ථ ගන්ත්වා "කෝ එත්ථා"ති ආහ. මාතු ගාමොසාමීති. "කිං ජාතිකාසී"නි? "ඔක්කාකරාජස්ස ධීතා සාමී"නි. "නික්ඛමා"නි. "නත්ථි සාමී"නි. "කිං කාරණා"නි? "ජව්‍රොගෝ මේ අත්ථී"නි. සෝ සබ්බං පවත්තිං සුත්වාන ඛත්තියමානෙන අනික්ඛමනතං "අහමපි ඛත්තියෝ"ති අත්තනෝ ඛත්තියභාවං ජානාපෙත්වා නිස්සේණිං දත්වා උඩරිත්වා අත්තනෝ වසනොකාසං නෙත්වා සයං පරිභුත්තභෙසජ්ජානියෙව දත්වා[1] නචිරස්සෙව අරෝගං සුවණ්ණවණ්ණං කත්වා තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි. සා පඨමසංවාසෙනෙව ගබ්භං ගණ්හිත්වා වෙ පුත්තෙ විජායි. පුනපිවෙති එවං සොළසක්ඛත්තුං විජායි. එවං තෙ චත්තාලීසභාතරෝ අහෙසුං. තෙ අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිප්පත්තෙ පිතා සබ්බසිප්පානි සික්ඛාපෙසි.

අථෙකදිවසං එකෝ රාමරඤ්ඤෝ නගරවාසිවනචරකෝ[2] පබ්බතෙ රත්තනානි ගවෙසන්තෝ රාජානං දිස්වා ඤත්වා. "ජානාමහං දෙව තුම්හෙ"ති වාහ. තතෝ නං රාජා සබ්බං පවත්තිං සුත්වා. තස්මිංයෙව ඛණෙ තෙ දූරකා ආගම්ංසු. සෝ තෙ දිස්වා "කෙ ඉමෙ"ති ආහ. "පුත්තා මෙ"ති ච වුත්තෙ තෙසං මාතිවංසං පුච්ඡිත්වා "ලද්ධං දානි මෙ පාහන"නති නගරං ගන්ත්වා රඤ්ඤෝ ආරොචෙසි. සෝ "පිතරං ආණෙස්සාමී"ති චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය තත්ථ ගන්ත්වා විතරං වඤ්චිත්වා "රජ්ජං දෙව පටිච්ඡා"ති යාව. සෝ "අලං තාත න තත්ථ ගච්ඡාම්, ඉධෙව මෙ ඉමං රුක්ඛං අපනෙත්වා නගරං මාපෙහී"ති ආහ. සෝ තථා කත්වා තස්ස නගරස්ස කොලරුක්ඛං අපනෙත්වා ඛත්තත්තා කොලනගරන්ති ච, ව්‍යඝ්‍රපථෙඛත්තත්තා ව්‍යඝ්‍රපජ්ජනිත්වාති වෙනාමානි ආරොපෙත්වා පිතරං වඤ්චිත්වා අත්තනො නගරං අගමාසි. තතෝ වයප්පත්තෙ කුමාරෙ මාතා ආහ. "තාතා තුම්හාකං කපිල වත්ථුවාසිනෝ සක්‍යා මාතුලා හොන්ති, මාතුල ධීතානං පන වො එව රූපං නාම කෙසඟ්ගහණං හොති එවරූපං දුස්සඟ්ගහණං, යදි තා නාහාන තිත්ථං ආගච්ඡන්ති හදූ ගන්ත්වා යස්ස යා රුච්චති සෝ තං ගණ්හතූ"ති. තෙ තථෙව ගන්ත්වා තාසු නහාත්වා සීසං සුක්ඛාපයමානාසු යං යං ඉච්ඡිංසු තං තං ගහෙත්වා නාමං සාවෙත්වා අගමංසු. සක්‍යරාජානෝ සුත්වා "හොතු භණෙ අම්හාකං ඤාතකා එවන්ෙ"ති තුණ්හී අහෙසුං.

අථ කොලියානං උප්පත්ති එවං තෙසං සාකියකොලියානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරොන්තානං යාව බුද්ධකාලා අඤ්ඤ පවත්තිනාව වංසො ආගතො. තත්ථ භගවා සාකියවංසං දස්සෙතුං **තෙ රඤ්ඤා පබ්බජිතා කිම්වනත්තපස්සෙ පොක්ඛරණියා තීරෙති.** ආදිමාහ. තත්ථ **"සම්මනන්ති"**ති; වසන්ති. **"සක්කා වත භොෝ"**ති රඤ්ඤා පබ්බජිතා අරඤ්ඤෙ වසන්තාපි ජාති සම්භෙදං අකත්වා කුල

1. ඒ. I. II. III & E. දස්සෙත්වා. 2. ඒ. I. II & III. නගරවාසී.

වංසං අනුරක්ඛිතුං සක්කාය සම්පත්ති පවිබලාති අත්ථෝ. **"නදඤ්ඤෙ"**ති, තං අඤ්ඤං කඤ්ඤි, තතොපඨායාති අත්ථෝ. **"සො ච තෙසං පුබ්බපුරිසො"**ති: සො ඔක්කාකොරාජ එතෙසං පුබ්බපුරිසොෙ; නත්ථි එතෙසං ගහපතිවංසෙන සමොදමත්තනමපීති එවං සක්‍යවංසං පකාසෙන්තා ඉදානි අම්බට්ඨවංසං පකාසෙතුෙතා **රඤ්ඤො වෙ පනා**ති ආදිමාහ. **"කණ්හං ජනෙසී"**ති: කාලවණ්ණං අත්තනා කුවජියං යෙව සංජානදන්තං පරුළ්හමංසුදඨිකං පුත්තං විජායි. **"පවච්ඡාහී"**ති: "යකෙඛා ඡාතොා"ති භයෙන පලාසිත්වා චාරං පිධාය ඨිතෙසු ඝරමානුසකෙසු ඉතොා විතොා ච විවරන්තොා ධොපෙථ ම"න්ති ආදීනි වදන්තොා උච්චාසද්ද මකාසි.

"තෙ මාණවකා භගවන්තං එතදවොචු"න්ති: අත්තනොා උපාරම්භ මොචනත්ථාය "එතං මා භව"න්ති ආදිවචනං අවොචුං. තෙසං කිර එතදහොසි: "අම්බට්ඨො අම්හාකං ආචරියස්ස ජෙට්ඨන්තෙවාසි, සචෙ මයං එවරූපෙ ඨානෙ එකවෙ වචනමත්තමපි න වක්ඛාම, අයං නොා ආචරියස්ස සන්තිකෙ පරිභින්දිස්සති"ති උපාරම්භමොචනත්ථං එතං අවොචුං. විත්තෙන පනස්ස නිම්මදභාවං ආකඞ්ඛන්තී. අයං කිර මානනිස්සිතත්තා තෙසම්පි අප්පියොව.

"කල්‍යාණවාක්කරණෙ"ති: මධුරවචනෙ. **"අඤ්ඤං වච නෙ"**ති: අත්තනා උග්ගහිතෙ වෙදත්තයවචනෙ. **"පඤ්හං පත්ථෙතු"**න්ති: පුච්ඡිතං පඤ්හං පටිකච්චෙතුං, විස්සජ්ජෙතුන්ති අත්ථෝ. එතස්මිං වා දූසි පුත්ත වචනෙ **"පඤ්හං පත්ථෙතු"**න්ති: උත්තරං කරෙතුං.

"අථ ඛොා භගවා"ති: අථ භගවා. "සචෙ ඉමෙ මාණවකා එත්ථ නිසීදන්තා එවං උච්චාසද්දං කරිස්සන්ති, අයං කථාපරියොසානං න ගමිස්සති, ගන්ත්වා තෙ නිස්සද්දෙ කත්වා අම්බට්ඨෙනෙව සද්ධිං කථෙමී"ති තෙ මාණවකෙ එතදවොච. තත්ථ **"මන්තෙවෙහා"**ති: මන්තයථ. **"මයා සද්ධිං මන්තෙතථූ"**ති: මයා සහ කථෙථු.

එවං වුත්තෙ තෙ මාණවකා විත්තසිංසු: "අම්බට්ඨො තාව දූසිපුත්තොා සි"ති වුත්තෙ පුන සීසං උක්ඛිපිතුං නාසක්ඛි. අයං ඛොා පන ජාති නාම දුජ්ජානා, සචෙ අඤ්ඤම්පි කිඤ්චි සමණෙ ගොතමොා ත්වං දූසොති වක්ඛති, කොා පන තෙන සද්ධිං අට්ඨං කරිස්සති? අම්බට්ඨො අත්තනා බඨං පුටකං අත්තනාව මොචෙතූ"ති අත්තානං පරිමොචෙන්තා තස්සෙව උපරි ඛිපන්තා **සුණාතො ව හොා ගොතමා**ති ආදිමාහංසු.

"සහධම්මිකො"න්ති: සහෙතුකොා සකාරණොා. **"අනාමා ව්‍යාකා තබ්බා"**ති: අත්තනා අනිද්දිත්තෙනාපි ව්‍යාකරිතබ්බොා. අවස්සං විස්සජ්ජෙතබ්බොාති අත්ථෝ. **"අඤ්ඤං න වා අඤ්ඤං පටිවරිස්සි"**ති: අඤ්ඤං න වා වචනෙන අඤ්ඤං වචනං පටිවරිස්සති.

අජ්ඣාචරිස්සති, පරිචරිතබ්බං උපට්ඨහිස්සතීති අත්ථො. යො හි "කිං ගොතමෝ නු"ත්වාති එවං පුථෝ "අහං තයෝ වේදේ ජානාමී"ති ආදිනි වදන්තෝ අයං අඤ්ඤං අඤ්ඤං පරිචරති නාම. **"පකඞ්ඛිස්සති වා"**ති: පුච්ඡිතං පඤ්හං ජානන්තෝ ව අඤ්ඤෙනාමුඛකාමතාය උඛ්ඛායඤ්ඤා ගම්භිසි වා.

"තුණ්හී අහොසී"ති: "සමණෝ ගොතමෝ මං සාමං යෙව දිස්වා පුත්තභාවං කථාපෙතුකාමෝ සාමංයෙව කථිතෝ දුස්සෝ නාම ජාතෝ යෙව හොති, අයං පන වත්තිඛ්ඛතුං වොදෙච්චා තුණ්හී භවිස්සති, තතෝ අහං පරිවත්තෙත්වා පඛ්කමිස්සාමී"ති විඤ්ඤත්වා තුණ්හී අහොසි.

වජිරං පාණ්ඩ්ඨි අස්සාති=**වජිරපාණි. "සඛ්කෝ"**ති: න යෝ වා සෝ වා ඨකෙඛා, ඨකෙඛා දෙවරාජාති වෙදිතබ්බෝ. **"ආදිත්තෝ"**ති: අග්ගිවණ්ණං. **"සම්පජ්ජලිතෝ"**ති: සුට්ඨුපජ්ජලිතං. **"සජෝතිභූතෝ"**ති: සමන්තතෝ ජොතිභූතං, එකග්ගිජාලා භූතන්ති අත්ථෝ.

"සීහෝ හොති"ති: මහන්තං සීසං කණ්ඩලමකුලඝදිසාදයා භයානකානි අක්ඛිනාසාදීනීති එවං විරූපං රූපං මාපෙත්වා ඨිතෝ. කාසමා පනෙස ආගතොත්ති? දිඝිවිස්සජ්ජාපනත්ථං. අපි ච "අහං වෙව ඛෝ පන ධම්මං දෙසෙය්‍යං, පරෙ ච මෙ න ආජානෙය්‍යු"න්ති එවං ධම්ම දෙසනාය අපෙඤ්ඤකභාවං ආපන්නෙ භගවති ඨකෙඛා මහා බ්‍රහ්මුණා සඬ්ඝා ආගන්ත්වා භගවා ධම්මං දෙසෙතු, තුම්හාකං ආණාය අවත්තමානෙ පන මයං වත්තාපෙස්සාම, තුම්හාකං ධම්මවඨකං හොතු, අම්හාකං ආණාවඨක"න්ති පරිඤ්ඤං අකාසි. තස්මා "අජ්ජ අම්බට්ඨං තාසෙත්වා පඤ්හං විස්සජ්ජාපෙස්සාමී"ති ආගතෝ.

"භගවා වෙව පඤ්හං අම්බට්ඨොත්වා"ති: යදි හි තං අඤ්ඤෙනපි පඤ්හෙයය්‍යං තං කාරණං අඟරු අස්ස, සමණෙ[1] ගොතමෝ අම්බට්ඨං අත්තනෝ වාදෙ අඤ්ඤතරන්තං ඤත්වා යඛඛං ආවෙඨෙත්වා දස්සෙසි, තතෝ අම්බට්ඨෝ භයෙන තථෙසීති වදෙය්‍යුං; තස්මා භගවා වෙව පඤ්හං අම්බට්ඨොත්ව, තස්ස තං දිස්වාව සකල සරීරතෝ සෙදා මුච්චිංසු. අත්තානුච්ඡිං විපරිවත්තමානා මහාරවං රවි.. සෝ "අඤ්ඤෙනපි නුඛෝ පඤ්හෙන නිං"ති ඔලොකෙන්තෝ තස්සව ලොමහංසමත්තමපි න අද්දස. තතෝ "ඉදං භයං මමෙව උප්පන්නං සචාහං යකඛොති වඛ්ඛාමි, කිං තුය්හෙව අත්ථි නත්ථී? තවෙව යඛඛං පඤ්හසි, පඨමං යඛඛං අදිස්වා සමණෙන ගොතමෙන වාදසංඛාතෙ පඤ්හෙතෙව යඛඛං පඤ්හසීති වදෙය්‍යු"න්ති විඤ්ඤත්වා "නදානි මෙ ඉධ අඤ්ඤං පරිසරණං අත්ථි අඤ්ඤත්‍ර සමණා ගොතමා"ති මඤ්ඤං **මාණෙ අථ ඛෝ අම්බට්ඨොමාණවෝ**–පෙ–භගවන්තං එතදවොච.

"තාණගවෙසී"ති: තාණන්ති ගවෙසමානෝ. **"ලෙණගවෙසී"**ති: ලෙණන්ති ගවෙසමානෝ. **"සරණගවෙසී"**ති: සරණන්ති ගවෙස

1. සී. I & E. අය. සමණෙ ගොතමෙ.

මානෝ. එසේ ච තායති රක්ඛතීති=තාණං; නිලීයනත්ථ එතාති=ලෙණං සරතීති[1]=සරණං, භයං හිංසති විධංසෙතීති අත්ථෝ. **"උපනිසි දිත්වා"**ති උපගම්ම ගෙය්‍යාසනෙ නිසිදිත්වා. **"බ්‍රූහවතූ"**ති: වදතු.

"දක්ඛිණාජනපදෙ"නති දක්ඛිණාපථොති පාඨවං ගණාය දක්ඛිණතෝ පාකටත්තපදං. තදා කිර දක්ඛිණාපථෙ බහූ තාපසා හොන්ති, සෝ තත්ථ ගන්ත්වා එකං තාපසං වත්තපටිපත්තියා ආරාධෙසි. සෝ තස්ස උපකාරං දිස්වා ආහ. අම්හෝ පුරිස මන්තං දෙම්, යං ඉච්ඡසි තං මන්තං ගණ්හා"ති. සෝ ආහ: "න මෙ ආචරිය අඤ්ඤෙන මන්තෙන කිච්චං අත්ථි, යස්සාහුනාවෙන ආයුධං න පරිවත්තති, තං මෙ මන්තං දෙහි"ති. සෝ "හඳ්දෝ හෝ"ති තස්ස ධනු අගමනීයං අම්බඨං නාම විජ්ජං අදාසි. සෝ තං විජ්ජං උග්ගහෙත්වා තත්ථෙව භීමංසිත්වා "ඉදානි මම මනොරථං පූරෙස්සාමී"ති ඉසිවෙසං ගහෙත්වා ඔක්කාකස්ස සන්තිකං ආගතෝ. තෙන වුත්තං **"දක්ඛිණාජනපදං ගන්ත්වා බ්‍රහ්ම මන්තෙන අධිසිත්වා රජානං ඔක්කාකං උපසංකම්ත්වා"**ති. එත්ථ ච **"බ්‍රහ්ම මන්තෙන"**ති: ආහුනාවසම්පාදනාය සෙය්‍ය මන්තෙ. **"කොනෙවරෙ මයං දූසිපුන්නෙ"**ති: කොච්චි එව අරෙ අයං මම දූසිපුන්නෙ. **"සෙ තං ඛුරපප"**නති: සෙ තං රාජා මාරෙතුකාමතාය සන්නිහිතං සරං තස්ස මන්තානුභාවෙනෙව ඛිපිතුං න අපනෙතුං අසක්කි, තාවදෙව සකලසරීරෙ සජාතසෙදෙ, භයෙන වෙධමානෙ අඤාසි. **"අමච්චා"**ති: මහාඅමච්චා. **"පාරිසජ්ජා"**ති: ඉතරෙ පරිසාවචරා. **"එතදවොචු"**නති: "දණ්ඩකිරඤ්ඤෙ කිඤ්ච වත්ථු තාපසෙ අපරඛ්‍යස්ස ආවුධවුත්තියා සකලරඨං විනයං, නාලිකිරෙ පඤ්චසතාපඤ්ඤතෙසු අජ්ජුනෙ ච අඛ්‍යිරඤ්ඤෙ අපරඛ්‍යෙ පඤ්චං ඡින්දිත්වා නිරයං පවෙදොසි චින්තයන්තා භයෙන එතං **සොඤ්ඣ තදනෙතනි** ආදිවචනං අවොචුං.

"සොඤ්ඣ භවිස්සති රඤ්ඤො"ති: ඉදං වචනං සුණිත්වා චිරං තුණ්හී හුත්වා තතො අනෙකපකාරං යාචියමානා "තුම්හාකං රඤ්ඤෙ අමාදිසස්ස ඉසිනො ඛුරපපං සන්ධහනෙන නාම කත්ත"නති ආදීනි ච වත්වා පඤ්ඣා අහාසි.

"උද්ධිස්සති"ති: හිජ්ජිස්සති, භූසමුට්ඨි විය විපකිරිස්සතීති. "ඉදං සො ජනං තාසෙස්සාමී"ති මුසා භණති, සරභඞ්ගතාපනෙන යෙව ගිස්ස විජ්ජාය ආනුභාවො නාඤ්ඤත්‍ර. ඉතොපරෙසුපි වචනෙසු එසෙවනයො.

"පලෙලොමෝ"ති: පණ්ණලොමෝ ලොමහංසමත්තමපි න භවිස්සතීති. ඉදං කිර සෝ 'සචෙ මෙ රාජා තං දුරිතං දස්සති"ති පවිඤ්ඤං කාරෙත්වා අවච.

---

1. සී. I. II. III & E. සරිණාකිති.

"කුමාරෙ බුරපං පතිඤාපෙසි"ති: තෙන "සරෙ ඔතරතූ"ති මනෙන පරිවත්තිතෙ කුමාරස්ස නාසියං පතිඤාපෙසි. **"ඔතරං අදාසී"**ති: සීඝං ඩොවිඩා අදාසං භුඤ්ජිතුං භත්වා සීතරං අදාසි, උළාරෙ ච භොජනෙ ඨපෙසි.

"මා තෙ තුමෙහ මාණවකා"ති: ඉදං භගවා "එතෙන පකෙඛන අම්බට්ඨො සක්‍යානං ඝරූපගො හොති"ති පඤ්ඤායෙනෙතා තස්ස සමීපෙ ඨානත්ථං ආහ. තතො අම්බට්ඨො ඝරූපගෙන අභිසිත්තො විය පඤ්ඣඩ දරථෙන භුඩා සමීපෙ ඨිත්වා "සමණො ගොතමො මං නාමයෙය්‍යා මී"ති එතෙන පකෙඛන ඝරූපගං කරොති; ඛත්තියෙ කිරාහමස්මී"ති විනෙතයි.

අථ භගවා "අයං අම්බට්ඨො ඛත්තියොසමී"ති ඝරූපගං කරොති. අත්තනො අඛත්තියභාවං න ජානාති, භගවතා ජානාපෙතීති[1] ඛත්තිය වංසං දස්සෙතුං උත්තරිං දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **"තංකිංමඤ්ඤසි අම්බට්ඨා"**ති ආදිමාහ.

තත්‍ථ **"ඉධා"**ති: ඉමස්මිං ලොකෙ. **"බ්‍රාහ්මණෙසූ"**ති: බ්‍රාහ්මණානං අන්තරෙ. **"ආසනං වා උදකං වා"**ති: අග්ඝාසනං වා අග්ඝොදකං වා. **"සඩ්ඩෙ"**ති: මතඝෙ උද්ධිස්සඝාත භත්තෙ **"ථාලිපාකෙ"**ති: මඛ්ඛලාදිභත්තෙ. **"යඤ්ඤෙ"**ති: යඤ්ඤභත්තෙ. **"පාහුනෙ"**ති: පාහුනකානං ඝාතභත්තෙ, පණ්ණාකාර භත්තෙ වා.

"අපිනුඝස්ස"ති: අපිනු අස්ස ඛත්තියපුත්තස්ස. **"ආවමං වා අස්ස අනාවමං වා"**ති: බ්‍රාහ්මණඝාඤ්ඤුස්ස නිවාරණං භවෙය්‍ය වා නො වා. බ්‍රාහ්මණ දාරිකං ලභෙය්‍ය වා නලභෙය්‍ය වාති අත්ථො. **"අනුපපත්තො"**ති: ඛත්තියභාවං අපපත්තො, අපරිපුඩොති අත්ථො.

"ඉත්ථියා වා ඉත්ථිං කරිත්වා"ති: ඉත්ථියා වා ඉත්ථිං පරියෙසිත්වා. **"කිඝම්පි දෙව පකරණෙ"**ති: කිඝම්පි දෙවදූසෙ, බ්‍රාහ්මණානං අයුත්තෙ අකත්තබ්බකරණෙ. **"අඝඝුපගෙනා"**ති: හඝම්පුවෙන, සීසෙ ඡාරිකං ඔකිරිත්වාති අත්ථො.

"ජනෙනඝම්"නති: ජනතඝම්, පජායාති අත්ථො. **"යෙ ගොතතපටිඝාරිනො"**ති: යෙ ජනා තඝම්ං ගොතතං පටිසරන්ති "අහං ගොතමො, අහං භඝ්ඝපොති". තෙපු ලොභෙ ගොතතපටිඝාරිපු ඛත්තියෙ සෙත්‍ථො. **"අනුමනා මඝා"**ති: මම සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන සඬිං සංසන්දිත්වා දෙසිතානි මඝා අනුඤ්ඤුතා.

ඉමාය පන ගාථාඝ **විජ්ජාචරණ සම්පන්නොති**, ඉදං පදං සුත්වා අම්බට්ඨො විනෙතසි: "විජ්ජා නාම තඝෝ වෙද, චරණං පඤ්ඤත්තානි, තයි දං අම්හාකං යෙව අත්ථි, විජ්ජාචරණ සම්පන්නො වෙ සෙත්‍ථෙ, මඝ මෙවසෙත්‍ථා"ති නිඨං ගන්ත්වා විජ්ජාචරණං පුච්ඡන්තො **"කතමං**

1. I & E. ජානාපෙඝ්‍යාමීති.

පනනං භො නොතම වරණං කතමා සා විජ්ජා''ති ආහ. අථස්ස භගවා තං බ්‍රාහ්මණ සමයසිද්ධං ජාතිවාදදිට්ඨිසංයුත්තං විජ්ජාචරණං පටික්ඛිපිත්වා අනුත්තරං විජ්ජාචරණං දෙසෙතුකාමෝ **න වො අම්බට්ඨා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **''ජාතිවාදෙ''**ති: ජාතිං ආරබ්භ වාදෙ, බ්‍රාහ්මණස්සෙව ඉදං වට්ටති න සුද්ධස්සාති ආදිවචනනති අත්ථෝ. එසනයෝ සබ්බත්ථ. **''ජාතිවාදවිනිබ්ධා''**ති: ජාතිවාදෙ විනිබ්ධා, එසනයෝ සබ්බත්ථ.

තතෝ අම්බට්ඨෝ''යත්ථදානි මයං ලඟිස්සාමාති චින්තයිත්ථ, තතෝ නෝ සමණෝ ගොතමෝ මහාවාතෙ හුසං ඔපුණන්තෝ විය දූර මෙව අවක්කිපි, යත්ථ පන මයං අලඟා [තත්ථ නෝ නියොජෙසි,] අයං නෝ විජ්ජාචරණ සම්පදා සකුතෝ වට්ටතී''ති විනෙත්වා පුන විජ්ජාචරණං පුච්ඡි. අථස්ස භගවා සම්මුඛගමනොපහුති විජ්ජා චරණං දස්සෙතුං **ඉධ අම්බට්ඨ තථාගතොනි** ආදිමාහ.

එත්ථ භගවා චරණපරියාපණ්ණම්පි තිවිධං සීලං විභජන්තෝ "ඉදමස්ස හොති චරණස්මි"න්ති අනියාතෙත්වා **''ඉදමට්ඨිසස්සොති සීලස්මි''**න්ති සීලවසෙනෙව නීයාතෙසි. **කස්මා?** තස්සට්ඨි හි කිච්චි සීලං අත්ථි, තස්මා චරණවසෙනෙව නියාතියමානෙ "මයම්පි චරණ සම්පන්නා"ති තත්ථතත්ථෙව ලඟෙය්‍ය, යං පන තෙන සුපිනෙනපි න දිට්ඨපුබ්බං, තස්සෙව වසෙන නියාතෙන්තෝ **පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති ඉදමට්ඨිස්ස හොති චරණස්මිං-පෙ-චතුත්ථජ්ඣානං උප සම්පජ්ජ විහරති ඉදමට්ඨිස්ස හොති චරණස්මි**නති ආහ. එත්තාවතා අට්ඨපි සමාපත්තියො චරණන්ති නීයාතිතා හොන්ති. විපස්සණා සකුණතෝ පඨාය අට්ඨවිධාපි පඤ්ඤා විජ්ජාති නීයාතිතා.

''අපායමුඛානී''ති: විනාසමුඛානි. **''අනභිසමඛුණමානො''**ති: අසම්පාපුණන්තෝ, අවිඝාත මාපොවා. **''ඛාරිවිධමාදාය''**ති: එත්ථ ඛාරීති අරණ්ඩමණ්ඩලුසුජාදයෝ[1] නාපසපරික්ඛාරා, විධොති භාජෝ, තස්මා ඛාරිභරිතං භාජමාදායාති අත්ථෝ. යෙ පන **''ඛාරිං විවිධ''**න්ති පඨන්ති තෙ ඛාරිති භාජස්ස නාමං විවිධන්ති බහුකමණ්ඩලආදිපරික්ඛා රන්ති වණ්ණයන්ති.

''පවත්තඵලහොජනො''ති: පතිතඵලභොජනො. **''පරිවාරි තො''**ති: කපියකරණපත්තපරිඝාහණපාදධොවනාදිවත්තචරණව සෙන පරිවරන්තො, කාමඤ ගුණාධිකොපි බීණාසවසාමණෙරෝ පුථුජ්ජනභික්ඛුස්ස වුත්තනයෙනෙව පරිවාරතෝ හොති. අයං පන න තාදිසො. ගුණවසෙනපි වෙය්‍යාවච්චකරණවසෙනපි ලාමතෝ යෙව. කස්මා පන තාපස පබ්බජ්ජා සාසනස්ස විනාසමුඛානි වුත්තාති යස්මා ගවජ්ඣත්තං ගවජ්ඣත්තං සාසනං තාපසපබ්බජ්ජාවසෙන

1. සී. I. දූරතොව. 2. සී. I. II. III & E. අරණ්ඩ ම ණ්ඩලසුවාදයෝ.

ඔසක්කිස්සති, ඉමස්මිං හි සාසනෙ පබ්බජිත්වා තිස්සො සික්ඛා පූරෙතුං අසක්කොන්තං ලජ්ජී සික්ඛා කාමා "නාහං තයා සද්ධිං උපොසථෝ වා පවාරණා වා සංඝකම්මං වා"ති ජිගුච්ඡිත්වා පරිවජ්ජෙන්ති. සෝ "දුක්කරං බ්‍රහ්මරූපිමං සාසනෙ පටිපත්තිපූරණං, තාපසපබ්බජ්ජා පන සුසාරෙවෙව බහුජන සම්මතා වා"ති විබ්භමිත්වා තාපසෝ හොති. අඤ්ඤෙපි තං දිස්වා "කිං තයා කත"න්ති පුච්ඡන්ති සෝ භාරියං තුම්හාකං සාසනෙ කම්මං. ඉධ පන සච්ඡන්දවාරතො මය"න්ති සෝ පි "යදි එවං අහම්පි එත්තෙව පබ්බජ්ස්සාමි"ති එතස්ස අනුසික්ඛනතො තාපසෝ හොති. එවං අඤ්ඤෙපි අඤ්ඤාපිති කමෙන තාපසා බහුකා හොන්ති. තෙසං උපත්ථම්භකාලෙ සාසනං ඔසක්කිතං නාම භවිස්සති "ලොකෙ එවරූපෝ බුද්ධෝ නාම උපජ්ජි, ධම්මස්ස රදිතං නාම සාසනං අහොසී"ති සුතිමත්තමෙව භවිස්සති. ඉදං සක්කාය භගවා තාපසපබ්බජ්ජා සාසනස්ස විනාසමූලන්ති ආහ.

"කුදද්දුලපිටක"න්ති: ඛන්ධමූලඵල ගහණත්ථං කුඤ්ඡලෙව පිටකම ගාමඤ්ඤාවාති විඤ්ඤාවරණසම්පදාදිනි අනඞ්ගසම්භාරෙපා, කයි කම්මාදි හි ච ජීවිතං නිප්ඵාදෙතුං දුක්ඛානි මඤ්ඤමානෙ, බහුජන කුහාපනත්ථං ගාමඤ්ඤමෙව වා නිගමඤ්ඤමෙව වා අගණිඤ්ඤං කත්වා සපරිතෙලදධිමධුතිලතණ්ඩුලාදීහි වෙව නානා දරුහි ච හොමකරණ වසෙන අග්ගිං පරිවරණෙපා අවජ්ඤි.

"චතුවාරං අගාරං කරිත්වා"ති: චතුමුඛං දානාගාරං කරිත්වා තස්ස චාරෙ මණ්ඩපං කත්වා හත්ථ පානීයං උපඨපෙත්වා ආගතාගතෙ පානියෙන ආපුච්ඡති. යම්පිස්ස අච්ඡා කිලන්තා පානීයං පිවිත්වා පරිභුඤ්ඤ හත්ථපුටං වා තණ්ඩුලාදීනි වා දෙන්ති, තං සබ්බං ගහෙත්වා අම්බිලයාගුආදීනි කත්වා බහුතරං ආම්සගහණත්ථං කෙසඤ්චි තානි දෙති, කෙසඤ්චි හත්ථපච්චත්ථරණාදීනි දෙති, තෙහිපි දින්නං ආම්සං වා පුබ්බණ්ණාපරණ්ණානි වා ගණ්හාති, තානි වඩ්ඩියා පයොජෙති, එවං වඩ්ඩමානවිභවෝ හොමකිච්චදස්සිදසපරිහාරං කරොති, මහන්තං කුටුම්බං සණ්ඨපෙති. ඉමං සක්කායෙතං වුත්තං **"චතුවාරං අගාරං කරිත්වා අච්ඡති"**ති.

"තමහං ඝටාසතනි ඝටාබලං පමුසෙස්සාමි"ති: ඉදං පනස්ස පටිපත්තිමුඛං, ඉමිනා හි මුඛෙන සෝ එවං පටිපජ්ජතීති.

එත්තාවතා ච භගවතා සබ්බාපි තාපසපබ්බජ්ජා නිද්දිට්ඨා හොති. කථං? අට්ඨවිධා හි තාපසා:-සපුත්තභරියා, උඤ්ඤාවරියා, අනග්ගිපක්කිකා, අසාමපාකිකා, අසම්මුඛිකා, දන්තවක්කලිකා, පවත්තඵලභොජ්නො, පණ්ඩුපලාසිකාති. තත්ථ යෙ කෙනියජටිලො විය කුටුම්බං සණ්ඨපෙත්වා වසන්ති තෙ සපුත්තභරියා නාම. යෙ පන "සකලත්තභාවෝ නාම පබ්බජිතස්ස අයුත්තෝ"ති ලායනමදනඝාතෙසු චිතිමුග්ගමාස තිලාදීනි සංඝට්ඨිත්වා පච්ඡා පරිභුඤ්ජන්ති තෙ උඤ්ඤාවරියා නාම. යෙ

"ඛලෙන ඛලං විවරිත්වා වීහි ආහරිත්වා කොට්ටෙත්වා පරිභුඤ්ජතං නාම අයුත්ත"නති ගාමනිගමෙසු තණ්ඩුලභික්ඛං ගහෙත්වා පචිත්වා පරිභුඤ්ජන්ති තෙ අනගාරියපක්ඛිකා නාම. යෙ පන "කිං පබ්බජිතස්ස නාම පාකෙනා"ති ගාමං පවිසිත්වා පක්කභික්ඛමෙව ගණ්හන්ති තෙ අසාමපාකිකානාම. යෙ දිවසෙ දිවසෙ භික්ඛාපරියෙසිං නාම දුක්ඛා පබ්බජිතස්සා"ති මූසිපාසාණෙන අම්බාටකාදිනං රුක්ඛානං තචං කොට්ටෙත්වා ඛාදන්ති තෙ අසමුදිකා නාම. යෙ පන "පාසාණෙන තචං කොට්ටෙත්වා විවරණං නාම දුක්ඛ"නති දන්තෙනෙව උප්පාටෙත්වා ඛාදන්ති තෙ දන්තවක්කලිකා නාම, යෙ "දන්තෙහි තචං උප්පාටෙත්වා ඛාදනං නාම දුක්ඛං පබ්බජිතස්සා"ති ලෙඩ්ඩු දණ්ඩාදීහි පහරිත්වා පතිතානි ඵලානි පරිභුඤ්ජන්ති තෙ පවත්තඵලභොජිනො නාම. යෙ පන ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පාතෙත්වා පරිභොගං නාම අසාරුප්පං පබ්බජිතස්සා"ති සයම්පතිතානෙව පුප්ඵඵලපලාසානි ඛාදන්තා ඨාපෙන්ති තෙ පණ්ඩුපලාසිකා නාම. තෙ තිවිධා උක්කට්ඨමජ්ඣිමමුදුකවසෙන. තත්ථ යෙ නිසින්නට්ඨානතො අනුට්ඨාය හත්ථෙන පාපුණනට්ඨානෙ යෙව පතිතං ගහෙත්වා ඛාදන්ති තෙ උක්කට්ඨා. යෙ එත රුක්ඛතො අඤ්ඤං රුක්ඛං න ගච්ඡන්ති තෙ මජ්ඣිමා. යෙ තං තං රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා පරියෙසිත්වා ඛාදන්ති තෙ මුදුකා.

ඉමා පන අට්ඨපි තාපසපබ්බජ්ජා ඉමාහි චතූහියෙව සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. කථං? එතාසු හි සපුත්තභරියාව උඤ්ඤාචරියා ච දානාගාරං හජන්ති, අනග්ගිපක්ඛිකා ච අසාමපාකිකා ච අග්ගාගාරං හජන්ති, අසමුදිකා ච දන්තවක්කලිකා ච කන්දමූලඵලභොජනං හජන්ති, පණ්ඩුපලාසිකො ච පවත්තඵලභොජ්ජං හජති,තෙනවුත්තං "එත්තාවතා ච භගවතා සබ්බාපි තාපස පබ්බජ්ජා නිද්දිට්ඨා හොන්ති"ති.

ඉදානි භගවා සාවරියකස්ස අම්බට්ඨස්ස විජ්ජාචරණසම්පදාය අපායමුඛම්පි අපත්තභාවං දස්සෙතුං **නාකිංමඤ්ඤසි අම්බට්ඨා**ති ආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙව.

"අත්තනා අපායිකොපි අපරිපූරමානො"ති: අත්තනා විජ්ජාචරණසම්පදාය අපායිකෙනාපි අපරිපූරියමානෙන.

"දන්තික"නති:[1] දන්තකං. **"සම්මුඛීභාවම්පි නදදුනි"**ති: කස්මා පන න දදුනි? සො කිර සම්මුඛා ආවජ්ජනිං නාම විජ්ජං ජානාති, යදා රාජා මහාරහෙන අලඞ්කාරෙන අලඞ්කතො හොති තදා රහොසඤ්ඤී සමීපෙ ඨත්වා තස්ස අලඞ්කාරස්ස නාමං ගණ්හාති, රාජා නාමෙ ගහිතෙ "න දෙමීති" වත්තුං න සක්කොති. දත්වා පුන ඡණදිවසෙ "අලඞ්කාරං ආහරථා"ති වත්වා "නත්ථි දෙව තුම්හෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස දින්නො"ති වුත්තෙ "කස්මා මෙ දින්නො"ති පුච්ඡි. තෙ අමච්චා "සො බ්‍රාහ්මණො සම්මුඛා ආවජ්ජනිං මායං ජානාති, නාය තුම්හෙ ආවට්ටෙත්වා ගහෙත්වා

1. සී. I. II & III. දන්තියන්ති.

ගච්ඡති"ති ආහංසු. අපරෙ රඤ්ඤා සහ හස්සා අතිසහාය භාවං අස හන්තා ආහංසු: "දෙව එතස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සරීරෙ සඞ්ඛපලිතකුඤ්ඨං නාම අත්ථි, තුම්හෙ එතං දිස්වාව ආලිඛථ පරාමසථ, ඉදව කුථං නාම කායසංසග්ගවසෙන අනුගච්ඡති මා එවං කරොථා"ති. තතො පභාය හස්ස රාජා සම්මුඛීභාවං නදෙති.

යස්මා පන සො බ්‍රාහ්මණො පණ්ඩිතො බහුතවිජ්ජාය කුසලො, තෙනස්ස මනොභාවා ඤාතකම්මං ඤාමනවිරාජෙති, තස්මා සාණිපාකා රස්ස අන්තොා යථා බහිඨිතෙන හොතබ්බං මන්තෙති තං සන්ධාය වුත්තං **"තිරොදුස්සෙන මන්තෙති"**ති: තත්ථ තිරොදුස්සෙනාති තිරොදුස්සතෙන, අයමෙවවා පාඨො.

"ධම්මික"න්ති: **අනවජ්ජං. "පසත"**න්ති: අභිහරිත්වා දින්නං. **"කථන්තස්සරාජා"**ති: යස්ස රඤ්ඤා බ්‍රාහ්මණො රිදිසං භික්ඛං පති ගණ්හාථ කථං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සො රාජා සම්මුඛීභාවමපි න දදෙය්‍ය? අයං පන අදින්නකං මායාය ගණ්හති, තෙනස්ස සම්මුඛීභාවං රාජා නදදාතීති නිඨමෙත්ථ ගන්තබ්බන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. "ඉදං පන කාරණං යථෙවා රාජාභෙව බ්‍රාහ්මණානඤ්ච න අඤ්ඤෙ කොචි ජානාති තදෙවා එවං රහස්සං පරිච්ඡන්නමපි ජානාති, අඛා සබ්බඤ්ඤූ සම්මණා ගොතමොති නිඨං ගම්ඡසී"ති භගවා පකාසෙසි.

ඉදානි අයඤ අම්බට්ඨො ආචරියො වස්ස මන්තෙ නිස්සාය අතිමා නිනො, තෙන සෙසං මන්තනීසිතමානනිම්මද්දනත්ථං උත්තරිං දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **"නං කිම්මඤ්ඤදඞ්ගි අම්බඨ ඉධ රාජා"**ති: ආදිමාහ.

තත්ථ **"රථුපත්ථරෙ"**ති: රථමහි රඤ්ඤෙ යානත්ථං අත්ථරිත්වා සජ්ජිතපදෙසෙ. **"උග්ගතගිරිවා"**ති: උග්ගතුග්ගතෙහි වා අම්බෙවෙහි; **"රාජඤ්ඤෙ"**ති: අත්තභිසිත්තකුමාරෙහි. **"කම්බිදෙව මන්තණ"**න්ති: අස්සකස්මිං පදෙසෙ තලාකා වා මාතිකා වා කාතුං වට්ටති, අස්සකස්මිං ගාමං වා නිගමං වා නගරං වා නිවෙසිතු"න්ති එවරූපං පාකටමන්ත ණං තදෙව මන්තණන්ති, යං රිදිසං රඤ්ඤෙ මන්තිතං තදෙව තාදි සෙහෙව සීසුකෙඛප හමුකෙඛපාදීහි ආකාරෙහි මනෙතබ්බ.

"රාජකණිත"න්ති: යථා රඤ්ඤෙ භණිතං තස්ස තස්ස අත්ථස්ස සාධනසමත්ථං. සොපි තස්ස තස්ස අත්ථස්ස සාධනසමත්ථමෙව භණිතං භණතීති අත්ථො.

"පවත්තාරා"ති: පවත්තයිතාරො. **"යෙස"**න්ති: යෙසං සන්තකං. **"මන්තපද"**න්ති: වෙදසඞ්ඛාතං මන්තමෙව. **"ගීත"**න්ති: අඞ්කාදීහි දසහි පොරාණක බ්‍රාහ්මණෙහි සරසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං.

"පවුත්ත"න්ති: අඤ්ඤං වුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. **"සඞ්ගීත"**න්ති: සමූපබ්බූළ්හං, රාසිරාසිකතං පිණ්ඩං කත්වා ඨපිතන්ති අත්ථො. **"තදනුගායනති"**න්ති: එතරහි බ්‍රාහ්මණා තඤ්ඤෙව ගීතං අනුගායන්ති අනුසජ්ඣායන්ති.

"තදනුභාසනති"න්ති: තං අනුභාසන්ති. ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං, **"භාසිතමනුභාසනති"**න්ති: තෙහි භාසිතං සජ්ඣායිතමනුසජ්ඣායන්ති **"වාචිතමනුවාචෙනති"**න්ති: තෙහි අඤ්ඤං වාචිතං අනුවාචෙන්ති **"මයඤ්ඤපීද"**න්ති: තෙ කතමෙනි අත්ථො.

"අඞ්ගකා"න්ති: ආදීනි තෙසං නාමානි. තෙ කිර දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා පරූපඝාතං අකත්වා සාසපසමම්පි අබ්බුඩස්ස භගවතෝ පාවචනෙන සහ සංසන්දෙත්වා මඤ්ඤෙ ගණ්හිංසු. අපරාපරෙ[1] පන බ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා තයෝ වෙදෙ ගිරිං්ඩිත්වා බුඩ්ඩවෙත සඞ්ගං විරුබ්බෙ අකංසු.

"ඉතිතං ඨානං විජ්ජති"න්ති: යෙන නං ඉති භවෙය්‍යාසි එතං කාරණං න විජ්ජති. ඉධ භගවා යස්මා "එස පුච්ඡියමානොපි අත්තනො අවත්ථරණභාවං ඤත්වා පටිවචනං න දස්සති"ති ඤාත්වා. තස්මා පටික්ඛිපං අගහෙත්වාව ඉසිභාවං පටික්ඛිපි.

ඉදානි යස්මා තෙ පොරාණා දස බ්‍රාහ්මණා නිරාමගන්ධා අනිස්සිතා ගන්ථා රජෝජල්ලධරා බ්‍රහ්මචාරිනෝ අරඤ්ඤායතනෙ පබ්බතපාදෙසු වනමූලඵලාහාරා වසිංසු, යදා කත්ථචි ගනහුකාමා හොන්ති ඉඞ්ඝ ආකාසෙනෙව ගච්ඡන්ති, නත්ථි තෙසං යානෙන කිච්චං, සබ්බදිසාසු ච නෙසං මෙත්තාදි බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාව. ආරක්ඛා හොති, නත්ථි තෙසං පාකාරපරිසඞ්ඛතාති අත්ථො.-ඉමිනා ච අම්බට්ඨෙන සුතපුබ්බා තෙසං පවත්තී, තස්මා ඉමස්ස සාචරියකස්ස තෙසං පවත්තිනො ආරභනභාවං දස්සෙතුං **නා කිං මඤ්ඤසි අම්බට්ඨා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"විවිත්තකාලක"**න්ති: විවිත්තිභූතා අපනිත්තකාලකං. **"වෙඨකඡත්තපඤ්ඤාගි"**න්ති: දුස්සපට්ටදුස්සවෙනිආදීහි වෙඨකෙහි නම්මතඨානෙසු කාහි. **"කූඨත්තවාලෙයී"**න්ති: සොභාකරණත්ථං කපෙත්‍ථු යුත්තඨානෙසු කපිතවාලෙහි. එත්ථ ච වලවානං යෙව වාලා කපිතා නරඨානං, වලවයුත්තත්තා පන රථාපි කූත්තවාලාති වුත්තා.

"උකඛිණඛපරිඛාසු"න්ති: ඛාතපරිඛාසු. **"ඛකඛිත්තපලිඝාසු"**න්ති: ඨපිත පලිඝාසු. **"නගරූපකාරිකාසු"**න්ති: එත්ථ උපකාරිකාති පරෙසං ආරොහණනිවාරණත්ථං සමන්තා නගරපාකාරස්ස අඩොහාගෙ කතසුධාකම්මං වුච්චති, ඉධ පන තාහි උපකාරිකාහි යුත්තානි නගරානෙව නගරූපකාරිකායොති අධිප්පෙතා. **"රක්ඛා පෙන්ති"**න්ති: තාදිසෙසු නගරෙසු වසන්තාපි අත්තානං රක්ඛාපෙන්ති.

---

1. සී. I. III & E. අපරපරං.

"කඞ්ඛා"ති: සඞ්ඛඤ්ඤා තයඛඤ්ඤාති එවං සංසයෝ. **"විමතී"**ති: තස්සෙව වෙවචනං, විරූපාමති, විනිවෙජ්ඣං අසමට්ඨානි අත්ථෝ. ඉදං භගවා අම්බට්ඨස්ස ඉමිනා අත්තභාවෙන මඟපාතුභාවෝ නත්ථි, කෙවලං දිවසෝ ඨිතිවත්තති, අයං ඛෝ පන ලක්ඛණපරියෙස නත්ථං ආගතෝ, තම්පි කිච්චං නසරති, හන්දස්ස සනිජ්ඣනත්ථං නයං දෙමීති ආහ.

එවං වත්වා පන යස්මා බුඬානං නිසින්නානං වා නිපන්නානං වා කොචි ලක්ඛණං පරියෙසිතුං න සක්කොති, ඨිතානං පන වඞ්කමන්තානං වා සක්කොති, ආචිණ්ණං චෙතං බුඬානං ලක්ඛණං පරියෙස නත්ථං ආගතභාවං ඤත්වා උඤ්ඤායඤ්ඤා වඞ්කමාධිට්ඨානං නාම, තෙන භගවා උඤ්ඤායඤ්ඤා බහි නික්ඛන්තෝ, තඤ්ච **අථ ඛෝ භගවා**නි ආදි වුත්තං.

"සම්මඤ්ඤමානී"ති: ගවෙසි, එකංවෙති වා ගණයන්තෝ සම්මානසි. **"යෙභුය්‍යෙනා"**ති: පායෙන බහුකානි අද්දස අපානි න අද්දසානි අත්ථෝ:–තතෝ යානි නාද්දස තෙසං දීපනත්ථං වුත්තං **එකපෙඤ්ඤමෙනී**.

"කඞ්ඛති"ති: "අහෝ වත පස්සෙය්‍ය"න්ති පත්ථනං උප්පාදෙති; **"විචිකිච්ඡති"**ති: තතෝ තතෝ තානි විචිනන්තෝ කිච්ඡති, න සක්කොති දට්ඨුං. **"නාධිමුච්චතී"**ති: හාය විචිකිච්ඡාය සන්නිට්ඨානං න ගච්ඡති. **"නසම්පසීදතී"**ති: තතෝ "පරිපුණ්ණලක්ඛණෝ අය"න්ති භගවති පසාදං නාපජ්ජති, කඞ්ඛාය වා දුබ්බලා විමති වුත්තා, විචිකිච්ඡාය මජ්ඣිමා, අනධිමුච්චතාය[1] බලවති, අසම්පසාදනෙන තෙහි තීහි ධම්මෙහි චිත්තස්ස කලුසභාවෝ.

"කොහඤ්ඤිනෙ"ති: වත්ථිකොසෙන පටිච්ඡාදෙන. **"වත්ථගුය්හෙ"**ති: අඞ්ගජාතෙ. භගවතෝ හි වාරණසෙව කොසොහිතං වත්ථගුය්හං සුවණ්ණවණ්ණං පදුමගබ්භසමානං, තං සො වත්ථ පටිච්ඡාදණත්ථා අපස්සන්තෝ අන්තෝ මුඛගතාය ච ජිව්හාය පත්තභාවං අසල්ලක්ඛන්තෝ තෙසු වීසු ලක්ඛණෙසු කඞ්ඛි අහොසි විචිකිච්ඡි.

"තථාරූප"න්ති: කථං රූපං කිමෙව අඤ්ඤත්ත වත්තබ්බං? වුත්තමෙතං නාගසෙනත්ථෙරෙන මිලින්දරඤ්ඤෝ පුඤ්ඤෙන "අභිදූසකාරං භන්තෙ නාගසෙන භගවතා කත"න්ති. "කිංමහාරාජා"ති? මහාජනෙන හිරිකරණොකාසං බ්‍රහ්මායුබ්‍රාහ්මණස්ස අන්තෙවාසිඋත්තරස්ස ච බාවරියස්ස අන්තෙවාසින්දං සොළසබ්‍රාහ්මණානඤ්ච සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අන්තෙවාසින්දං තිසතමාණවානඤ්ච දස්සෙසි හන්තෙ"ති. න මහාරාජ භගවා ගුය්හං දස්සෙසි. ඤායං භගවා දස්සෙසි. ඉඞ්ඝ අභි සඞ්ඛරිත්වා නිවාසනං නිවත්ථං කායබන්ධන බඬං චීවරපාරුතං ඤායරූප කමත්තං දස්සෙසි මහාරාජාති; ඤායදිඨෙ සති දිඨොයෙව නාම

1. E. අනධිමුච්චනඤ්ච.

හනෙතති. තිඤ තෙ තං මහාරාජ හදයරූපං දිසවා බුජ්ඣනක සතෙතා භවෙය්‍ය හදයමංසං නීහනෙචවා දසෙසය්‍ය සම්මාසම්බුඩොති. "කුසලොසි හනෙත නාගසෙනා"ති.

"නීහනමෙචවා"ති: නීහරිචවා. **"අනුමජ්ජි"**ති: කසිනසුචිං විය කචවා අනුමජ්ජි. තථා කරණෙන චෙස්ස චුද්දහාවො, කණණසොතානුමසනෙන දීඝභාවො, නාසිකසොතානුමසනෙන තනුභාවො, තලා ටචඡාදනෙන පුථුලභාවො පකාසිතොති වෙදිතබබා.

"පනිමානෙනෙතා"ති: ආගමෙනෙතා, ආගමනමසසපතෙථනෙතා උදිකඛනෙතාති අතථො. **"කථාසල්ලාපො"**ති: කථා ච සල්ලාපො ච, ඝථනපටිකථනනති අතථො. **"අහො වනා"**ති: ගරහ වචනමෙතං. **'රෙ'**ති: ඵිලනවසෙන ආමන්තනං. **"පණ්ඩිතකා"**ති: තමෙව ජ්ගුචජ්නෙතා ආහ. සෙසවයෙපි එසෙවනයො.

"එවරූපෙන කිර භො පුරිසො අත්ථචරකෙනා"ති: ඉදං "යාදිසො චඩ එදිසෙ අත්ථචරකෙ හිතකාරකෙ සති පුරිසො නිරයං යෙව ගචඡෙය්‍ය, නාඝසදතුා"නි ඉමමත්ථං සඩාය වදති.

"ආඝජ්ජ ආඝජ්ජා"ති: ඝටෙචවා ඝටෙචවා. **"අමෙහපි එවං උපනිඝ්ඝ උපනිඝ්ඝා"**ති: බ්‍රාහමණො ඛො පන අඹඩො පොඛචරසාතී"ති ආදීනි චචවා එවං උපනෙචවා උපනෙචවා පචිචජ්ඣනකාරණං ආහ චරිචවා සුදදසාදිභාවං ආරොපෙචවා අවව. "තයාමෙහ අකෙකාසාපි හා"ති අධිපපායො.

"පදඝාතෙව පවතෙතසි"ති: පාදෙන පහරිචවා භූමියං පාතෙසි. ඝව සො පුබබෙ ආචරියෙන සඩිං රථං අභිරුහිචවා අගමාසි, තමපිඝස ඣානං අචඡිජ්ජිචවා රථඝස පුරතො පදඝාසෙව ගමනමකාසි.

"අතිච්ඡිකාලො"ති: සුඛුචිකාලො, සමෙමාදනීයකථායපි කාලො නත්ථි. **"ආගමානුබොධඝහා"**ති: ආගමානු ඛො ඉධ භො. **"අභිවාඝෙතු"**ති: සමපටිඡතු. **"අජ්ජතනාඝා"**ති: යං මෙ තුමෙහසු කාරං කරොතො අජ්ජ භවිඝසති පුඤඤඤ පීතිපාමොජ්ජං ච තදත්ථාඝ.

"අභිවාඝෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙනා"ති: භගවා කායඛගං වාචඛගංවා අවොපෙචවා අඛභනතරෙයෙව ඛනතිං චාරෙනතො තුණ්හීභාවෙන අභිවාඝෙසි. බ්‍රාහමණඝස අනුඝහත්ථං මනසා ච සමපටිචඡීති වුත්තං හොති.

"පණ්ඩෙනා"ති: උත්තමෙන. **"සහත්ථා"**ති: සහත්ථෙන. **"සන්තප්පෙචවා"**ති: සුඛු තපෙචවා පරිපුණණං සුඛිතං යාවදත්ථං කචවා. **"සම්පවාරෙචවා"**ති: සුඛු පවාරෙචවා. "අලං අල"නති ඝත්ථ සඤඤඤ පටික්ඛිපාපෙචවා. **"භුත්තාවි"**නති: භුත්තවනතං. **"ඔණීත පත්තපාණිං"**නති: පත්තතො ඔණීතපාණිං, අපනීතඝත්ථනති වුත්තං

ගොති. ඔනිත්තපත්තපාණීනන්තිපි පාඨො. තස්සත්ථො ඔනිත්තං නානා භූතං විනාභූතං පත්තං පාණිතො අස්සාති=ඔනිත්තපත්තපාණි, තං ඔනිත්තපත්තපාණිං. ඉතෙව පත්තච ඩොවිත්වා එකමන්ත පත්තං නික්ඛිපිත්වා නිසිත්තනන්ති අත්ථො.

"එකමන්තං නිසිදි"න්ති: භගවන්තං එවම්භූතං ඤත්වා එකස්මිං ඔකාසෙ නිසීදිති අත්ථො. **"ආනුපුබ්බිකථං"**නන්ති: අනුපටිපාටිකථං. ආනුපුබ්බිකථානාම දානානන්තරං සීලං සීලානන්තරං සග්ගො සග්ගානන්තරං මග්ගොති එතෙසං අත්ථානං දීපනකථා. තෙතෙව **"සෙය්‍යථිදං දානකථං"**නන්ති: ආදිමාහ. **"ඔකාර"**නන්ති: අවකාරං ලාමකභාවං.

"සාමුක්කංසිකා"න්ති: සාමං උක්කංසිතා අත්තනායෙව උබ්‍රිත්වා ගහිතා සයම්භුඤාණෙන දිට්ඨා අසාධාරණා අඤ්ඤසාධාරණා අත්ථො. කා පනසාති. අරියසච්චදෙසනා? තෙනෙවාහ:-**"දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ග"**නන්ති.

"ධම්මචක්ඛු"නන්ති: ඉධ සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. තස්ස උපපත්තිආකාරදස්සනත්ථං **යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති** ආහ. තං හි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා නිච්චවසෙන එවං සබ්බසඞ්ගහං පටිවිජ්ඣනතං උපජ්ජති.

දිට්ඨො අරිය සච්චධම්මොඅ එතෙනාති=**දිට්ඨධම්මොඅ.** එසෙවනයො සෙසපදෙසුපි. නිණ්ණා විචිකිච්ඡා අනෙනාති=**නිණ්ණවිචිකිච්ඡොඅ.** විගතා කථා අස්සාති=**විගතකථංකථොඅ.** **"වෙසාරජ්ජප්පත්තොඅ"**න්ති: විසාරදභාවප්පත්තොඅ.[1] කත්ථ? සත්ථුසාසනෙ. නාස්ස පරොපච්චයොඅ, න පරස්ස සඤ්ඤාය එත්ථ වත්තතීති=**අපරප්පච්චයොඅ.** සෙසං සබ්බත්ථ පුබ්බෙඅවුත්තනයත්තා උත්තානත්ථත්තා ච පාකටමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායඅට්ඨකථාය
අම්බඨසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සී. I. II & III. වෙසාරජ්ජප්පත්තොඅ.

සොණදණ්ඩ සුත්තවණ්ණනා-4.

"එවං මෙසුතං-පෙ-අඞ්ගසූ"ති: සොණදණ්ඩසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා:-**"අඞ්ගෙසූ"**ති: අඞ්ගා නාම අඞ්ගපාසාදිකතාය එවං ලඞ්ඛොහාරා ජනපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදෝ රුළ්හිසද්දෙන අඞ්ගාති වුච්චති, තස්මිං අඞ්ගෙසු ජනපදෙ.

"චාරිකා"නි: ඉධාපි අතුරිතවාරිකා වෙව නිබ්බවාරිකා ච අධිප්පෙතා. තදා කිර භගවතො දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තස්ස සොණදණ්ඩබ්‍රාහ්මණො සුණඛජාලස්ස අන්තො පඤ්ඤායිත්ථ. අථ භගවා "අයං බ්‍රාහ්මණො මඤ්ඤං සුණඛජාලෙ පඤ්ඤායති, අත්ථි නුඛො අස්ස උපනිස්සයො"ති විමංසන්තො අද්දස "මයි තත්ථ ගතෙ එතස්ස අන්තොවාසිකො චාදසහාකාරෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස වණ්ණං භාසිත්වා මම සන්තිකෙ ආගන්තුං න දස්සන්ති. සො පන තෙසං වාදං භින්දිත්වා එකූනතිංසාහාකාරෙහි මම වණ්ණං භාසිත්වා මං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සති. සො පඤ්හවිස්සජ්ජනපරියොසානෙ සරණං ගම්ස්සති"ති පවත්තනිකඛ්ඛපරිවාරෙ තං ජනපදං පරිපනෙනා. තෙන වුත්තං **අඞ්ගෙසු චාරිකං චරමානා-පෙ-ඉමෙන චම්පා තදවසරිති.**

"ගග්ගරායපොක්ඛරණියා තීරෙ"නි: තස්ස චම්පානගරස්ස අවිදූරෙ ගග්ගරාය නාම රාජමහෙසියා ඛණිතත්තා ගග්ගරාති ලඞ්ඛොහාරා පොක්ඛරණී අහු. තස්සා[1] තීරෙ සමන්තතො නීලාදිපවණ්ණකුසුම පතිමණ්ඩිතං මහන්තං චම්පකවනං, තස්මිං භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ චම්පකවනෙ විහරති. තං සන්ධාය **ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ**ති වුත්තං.

"මාගධෙන සෙනියෙන බිම්බිසාරෙනා"නි: එත්ථ සො රාජා මගධානං ඉස්සරත්තා මාගධො, මහතියා සෙනාය සමන්නාගතත්තා සෙනියො, බිම්බිති සුවණ්ණං, තස්මා සාරසුවණ්ණසදිසවණ්ණතාය බිම්බිසාරොති වුච්චතීති වෙදිතබ්බො.

බහූ බහූ හුත්වා සංහතාති=**සඞ්ඝා.** එකෙකිස්සා දිසාය සඞ්ඝා එතෙසං අත්ථීති=**සංඝී.** පුබ්බෙ නගරස්ස අන්තො අගණා ඔහි නීඝව මිත්වා ගණසමඤ්ඤාති=**ගණී භූතා.**

"ඛත්තා ආමන්තෙසී"නි: ඛත්තා වුච්චති පුච්ඡිතපඤ්හං ව්‍යාකරණසමත්ථො මහාමත්තො, තං ආමන්තෙසි. **"ආගමෙන්තූ"**නි: මුහුත්තං පතිමානෙන්තු, ආගච්ඡන්තූති වුත්තං හොති.

"නානාවෙරජ්ජකානා"නි: නානාවිධෙසු රජ්ජෙසු අඤ්ඤෙසු අඤ්ඤෙසු කාසි කොසලාදිසු රජ්ජෙසු ජාතා, තානි වා තෙසං නිවාසා, තතො වා ආගතාති=නානාවෙරජ්ජකා, තෙසං නානාවෙරජ්ජකානං.

---

1. සී. I. II. III & E. තස්සා.

"කෙනචිදෙව කරණීයෙනා"ති: තස්මිං කිර නගරෙ වීහි කරණීයෙහි බ්‍රාහ්මණා සන්නිපතන්ති යඤ්ඤුන්නහවනත්ථං වා මන්තසජ්ඣායනත්ථං වා. තදු ව තස්මිං නගරෙ යඤ්ඤු නත්ථි සොනදණ්ඩස්ස පන සන්තිකෙ මන්තෙ සජ්ඣායනත්ථං එතෙ සන්නිපතිතා. තං සන්ධාය වුත්තං:-**කෙනචිදෙව කරණීයෙනා**ති. තෙ තස්ස ගමනං සුත්වා විනෙතුකාමෙන භගවතා "අයං සොණදණ්ඩෝ උභයතාබ්‍රාහ්මණෝ යෙහුයෙන ව අඤ්ඤෙ බ්‍රාහ්මණෙ සමණං ගොතමං සරණං ගතා, අයමෙව ච න ගතෝ, සචායං සචෙ තත්ථ ගමිස්සති අඩ්ඩා සමණස්ස ගොතමස්ස ආවට්ට නියාමායෙව ආවට්ටිතෝ තං සරණං ගමිස්සති, තතෝ එතස්සාපි ගෙහ වාරෙ බ්‍රාහ්මණානං අසන්නිපාතෝ භවිස්සති, හන්දස්ස ගමනන්තරායං කරොමා"ති සමන්නාහරිත්වා තත්ථ අගමංසු. තං සන්ධාය **"අථ ඛො තෙ බ්‍රාහ්මණෙ"**ති ආදිවුත්තං.

තත්ථ **"ඉමිනා පඨමෙනා"**ති: ඉමිනාපි කාරණෙන. එවං එතං කාරණං වත්වා පුන "අත්තනෝ වණ්ණං හන්දමානෙ අතුස්සනක සත්තෙ නාම නත්ථි, හන්දස්ස වණ්ණහරණත්ථෙන ගමනං නිවාරෙමා"ති විනෙතුකාමා භවං හි සොණදණ්ඩෝ උභතෝ සුජාතෙනාති ආදිනි කාරණානි ආහංසු.

"උභතෝ"ති: වීහි පකෙහි, මාතිතෝ ච පිතිතෝ චාති; "භොතෝ මාතා බ්‍රාහ්මණී මාතුමාතා බ්‍රාහ්මණී තස්සාපි මාතා බ්‍රාහ්මණී, පිතා බ්‍රාහ්මණෝ පිතුපිතා බ්‍රාහ්මණෝ තස්සපි පිතා බ්‍රාහ්මණොති එවං භවං **උභතෝ සුජාතෝ මාතිතෝ ච පිතිතෝ ච**.

"සංසුද්ධගහණිකෝ"ති: සංසුද්ධා තෙ මාතුගහණී, කුවත්ති අත්ථෝ. "සම්වෙජනියා ච ගහනියා"ති එත්ථ ච පන කම්මජතෙජොධාතු ගහණීති වුච්චති.

"යාව සත්තමා පිතාමහයුගා"ති: එත්ථ පිතුපිතා පිතාමහෝ, පිතා මහස්ස යුගං පිතාමහයුගං. යුගන්ති ආයුපමාණං වුච්චති, අභිලාප මත්තමෙව වෙතං, අත්ථතෝ පන පිතාමහෝ එව පිතා මහයුගං, තතෝ උඩ්ඩං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමෝ පුරිසෝ තාව සංසුද්ධගහණිකෝ, අථ ඛෝ **අක්ඛිත්තෙනා අනුපක්කුට්ඨෝ ජාතිවාදෙනා**ති දස්සෙන්ති.

"අක්ඛිත්තෙනා"ති: "අපනෙථ එතං කිං ඉමිනා"ති එවං අක්ඛිත්තෙනා අනවක්ඛිත්තෙනා. **"අනුපක්කුට්ඨෝ"**ති: න උපක්කුට්ඨෝ, න අක්කොසංවා නින්දං වා ලබ්භුබ්බෙඛා. කෙන කාරණෙනාති? ජාතිවාදෙන. "ඉතිපි ඝීනජාතිකෝ එසෝ"ති එවරූපෙන වචනෙනාති අත්ථෝ.

"අඩ්ඪෝ"ති: ඉස්සරෝ. **"මහද්ධනෝ"**ති. මහතා ධනෙන සමන්නා ගතෝ. භවතෝ හි ගෙහෙ පඨවියං පංසුවාලිකා විය බහුං ධනං, සමණෙ පන ගොතමෝ අධනෝ භික්ඛාය උදරං පූරෙත්වා යාපෙ

නීති දස්සෙන්ති. **"මහාහොගෝ"**ති: පචුරාමගුණවසෙන මහාඋප හොගෝ; එවං යං යං ගුණං වදන්ති "ඉස්ස තස්ස පරිපකඛවසෙන භගවතෝ අගුණං යෙව දස්සෙමා"ති මඤ්ඤමානා වදන්ති.

"අභිරූපෝ"ති: අඤ්ඤෙහි මනුස්සෙහි අධිකරූපෝ. **"දස්සනීයෝ"**ති: දිවසම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිකරතෝ දස්සනයොග්ගෝ. දස්සනෙ නෙව චිත්තපසාදජනනතෝ **පාසාදිකෝ.**

පොකඛරතා වුච්චති සුන්දරභාවෝ, වණ්ණස්ස පොකඛරතා=වණ්ණපොකඛරතා, තාය වණ්ණපොකඛරතාය; වණ්ණසම්පත්තියාති අත්ථෝ. පොරාණා පන "පොකඛරනත්ති සරීරං වදන්ති, වණ්ණං වණ්ණමෙවා"ති. තෙසං මතෙන වණ්ණඤ්ච පොකඛරඤ්ච=වණ්ණපොකඛරානි, තෙසං භාවෝ=වණ්ණපොකඛරතා. ඉති **"පරමාය වණ්ණපොකඛරතාය"**ති: උත්තමපරිසුද්ධෙන වණ්ණෙන වෙව සරීරසණ්ඨාන සම්පත්තියා චාති අත්ථෝ.

"බ්‍රහ්මවණ්ණී"ති: සෙට්ඨවණ්ණී, පරිසුද්ධවණ්ණසුපි සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණතෙව සම්පන්නාගතොති අත්ථෝ. **"බ්‍රහ්මට්ඨී"**ති:[1] මහාබ්‍රහ්මුණෝ සරීරසදිසෙන සරීරෙන සම්පන්නාගතෝ. **"අක්ඛුද්දවකාසෝ දස්සනාය"**ති: "හොතෝ සරීරෙ දස්සනස්ස ඔකාසෝ න ඛුද්දකෝ මහා, සබ්බානෙව තෙ අඞ්ගපච්චඞ්ගානි දස්සනීයානෙව තානි චාපි මහන්තානෙවා"ති දීපෙන්ති.

සීලමස්ස අත්ථීති=**සීලවා.** වුඩ්ඪං වඩ්ඪිතං සීලමස්සාති=වුඩ්ඪසීලී; **"වුඩ්ඪසීලෙනා"**ති: වුඩ්ඪෙන වඩ්ඪිතෙන සීලෙන. **"සමන්නාගතෝ"**ති: යුත්තෝ, ඉදං වුඩ්ඪසීලපදස්සෙව වෙවචනං, සබ්බමෙතං පඨමවයෙ ඨිතස්ස මෙව සඤ්ඤං වදන්ති.

"කල්‍යාණවාචෝ"ති: ආදිම්හි කල්‍යාණා සුන්දරා පරිමණ්ඩලපදව්‍යඤ්ජනා වාචා අස්සාති=**කල්‍යාණවාචෝ**ති: කල්‍යාණං මධුරං වාක්කරණං අස්සාති=**කල්‍යාණවාක්කරණෝ.** වාක්කරණන්ති උදග්ගාරඝොසො සො ගුණ පරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙභවානි **පොඤ්,** පුරෙ වා භවත්තා පොරියා නාගරිකිත්තියා සුකුමාලත්තනෙන සදිසාති පෝරී, තාය **පොරියා.**

"විස්සඨාය"ති: අපලිබුඨාය, සඤ්ඤවිලම්භිතාදිදොසරහිතාය. **"අනෙලගලාය"**ති: එලාගලනවිරහිතාය, කස්සචිහි කථෙන්තස්ස එලා ගලති ලාලා පග්ඝරති බෙලප්පයිතානි වා නික්කමන්ති තස්ස වාචා එලගලා නාම හොති. තබ්බිපරීතාය්ති අත්ථෝ.

"අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියා"ති: ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා භාසිතත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථාය.

"ජිණ්ණා"ති: ජරාජිණ්ණතාය ජිණ්ණා. **"වුඩ්ඪා"**ති: අඞ්ග පච්චඞ්ගානං වුඩ්ඪිභාවං මරියාදං පත්තා. **"මහල්ලිකා"**ති: ජාතිම

1. E. බ්‍රහ්මවච්චසීති.

හලුකතාය සමන්නාගතෝ, චිරකාලපසුතොති වුත්තං හොති. **අඩ්ඪතෙය්‍යෝ**ති: අඩ්ඪානං ගතෝ, චෙ තයෝ රාජපරිවට්ටෙ අතීතොති අධිප්පායෝ. **වයෝ අනුප්පත්තෙ**ති: පච්ඡිමවයං සම්පත්තෙ, පච්ඡිම වයෝ නාම වස්සසතස්ස පච්ඡිමෝ තතියභාගෝ.

අපිච **ජිණ්ණෙ**ති: පොරාණෙ, චිරකාලපවත්තකුලඞ්ගයොති වුත්තං හොති. **වුඩ්ඪෙ**ති: සීලාචාරාදිගුණවුඩ්ඪියා තෙ. **මහල්ලකෙ**ති: විභවමහන්තතාය සම්පන්නාගතෝ. **අඩ්ඪතෙය්‍යෙ**ති: මඝාදිපරම්පරාය බ්‍රාහ්මණානං වතචරියාදිමරියාදං අවීතික්කමමවරණසීලෙ,[1] **වයෝ අනුප්පත්තෙ**ති: ජාතිවුඩ්ඪාභාවමපි අනතිමවයං අනුප්පත්තෙ.

එවං වුත්තෙති: එවං ඉතෝ බ්‍රාහ්මණෙහි වුත්තෙ; සොණදණ්ඩෝ "ඉමෙ බ්‍රාහ්මණා ජාතිආදීහි මම වණ්ණං වදන්ති, න ඛෝ පන මෙ යුත්තං අත්තනො වණ්ණං රජ්ජිතුං, ගච්ඡාහං එතෙසං වාදං භින්දිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස මහන්තභාවං පඤ්ඤුපෙත්වා එතෙසං හත්ථ ගමනං කරොමී"ති විනෙත්වා **නෙත හි ඉතො මමපි සුණාථා**ති ආදි මාහ. තත්ථ ඉතෙපි උභතො සුජාතොති ආදයෝ අත්තනො ගුණෙහි සදිසා ගුණා. තෙහි "කොචාහං සෙ ච සමණස්ස ගොතමස්ස ජාති සම්පත්ති ආදයෝ ගුණා"ති අත්තනො ගුණෙහි උත්තරිතරෙයෙව මඤ්ඤමානො, ඉතරෙ පන එසනෙතනෙව භගවතො මහන්තභාවදීපනත්ථං පකාසෙති.

මයමෙවරහාමාති: එවං නියමෙන්නොවෙත්ථ ඉදං දීපෙති. "යදිගුණමහන්තතාය උපසඞ්කමිතබ්බෝ නාම හොති, යථා සිනෙරුං උපනිධාය සාසපො, මහාසමුද්දං උපනිධාය ගොපදකං, සත්තසු මහා සරෙසු උදකං උපනිධාය උස්සාවබින්දු පරිත්තො ලාමකො, එවමෙවං සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්තිආදයොපි ගුණෙ උපනිධාය අම්හාකං ගුණාපරිත්තා ලාමකා, තස්මා **මයමෙව අරහාම නං භගවන්තං ගොතමං දස්සනාය උපසඞ්කමිතුන**න්ති.

මහඝනං යානිසඞ්ඝං ඛහායති: මාතිපක්ඛෙ අසීතිකුල සහස්සානි පිතිපක්ඛෙ අසීතිනන්ති එවං සත්තිසහස්සාධිකං කුලසත සහස්සං[2] ඔහාය පබ්බජිතො.

භූමිගතඤ්ච වෙහාසඨඤ්චාති: එත්ථ රාජඔහණෙ වෙව උය්‍යානෙ ච සුධාමට්ටපොක්ඛරණියො සත්තරතනපූරා තාසු භූමියං ඨපිත ධනං භූමිගතං නාම. පාසාදනීයභූමාදයොපි පූරෙත්වා ඨපිතං වෙහාසඨගතං නාම, එතං තාව කුලපරියායෙන ආගතං. තථාගතස්ස පන ජාත දිවසෙයෙව සඞ්ඛා එලෝ[3] උපලෝ පුණ්ණඝටොති චත්තාරො නිධයො උපගතා, තත්ථ සඞ්ඛා ගාවුතිකො, එලෝ අඩ්ඪයොජනිකො, උපලෝ තිගාවුතිකො, පුණ්ණඝටො යොජනිකො, තෙසුපි ගහිත ගහිතං පූරෙති යෙව. ඉති **භගවා පඤ්චන්නං කිරසතසහස්සවණ්ණං ඛහාය පබ්බජිතොති** වෙදිතබ්බෝ.

1. සී. I. II 111. අවිනිස්සාමවරසි. 2. ස. I. III & E. සත්තකුලසතසහස්සං. 3. E. එලෝ

"දහරෙව සමානො"ති: තරුණොව සමානො. **"සුසුකාල ගතසො"**ති: සුඛුකාලකතො අජ්ජතවණණකොසොව හුත්වාති අත්ථො. **"භදෙදනා"**ති: ලඤ්ඡෙන. **"පඨමෙන වයසා"**ති: තිණණං වයානං පඨමවයෙන. **"අකාමකානං"**නති: අනිච්ඡමානානං, අනාදරභෙ සාමිවචනං; අසුනි මූලෙ එතෙසනති=අසුමූඛා. තෙසං අසුමූඛානං, අසු කිලින්නාමූඛානනති අත්ථො. **"රුදනානං"**නති: කන්දිතා රොදමානානං. **'අකඛුදදුවකාසො"**ති: එත්ථ භගවතො අපරිමාණො යෙව දස්සනාවකාසොති වෙදිතබ්බො. තත්‍රිදං වත්ථු:-රාජගහෙ කිර අඤ්ඤතරො බ්‍රහ්මණො "සමණස්ස ගොතමස්ස පමාණං ගහෙතුං නසක්කා"ති සුත්වා භගවතො පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ සකිඤ්චං වෙණුං ගහෙත්වා නගරවාරස්ස බහි ඨත්වා සමපත්තෙ භගවති වෙණුං ගහෙත්වා සම්පෙ අඨාසි. වෙණු භගවතො ජානුකමත්තං පාපුණි. පුනදිවසෙ වෙවෙණුං ඝටෙත්වා සම්පෙ අඨාසි. භගවාපි විණණං වෙණුනං උපරි වෙ වෙණුමත්තමෙව පඤ්ඤායමානො "බ්‍රාහ්මණ කිං කරොසී"ති ආහ. "තුම්හාකං පමාණං ගණ්හාමී"ති, "බ්‍රාහ්මණ සවෙපි ත්වං සාලුවකක්කවාළගබ්භං පූරෙත්වා සීතවෙණු ඝටෙත්වා ආගම්ස්සය නෙව ම පමාණං ගහෙතුං සක්ඛිස්සසි. න හි මයා වත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි කපපසතසහස්සඤ්ච තථා පාරමියො පූරිතා යථා මෙ පරො පමාණං ගණ්හෙය්‍ය, අතුලො බ්‍රාහ්මණ තථාගතො අපපමෙය්‍යොඑ"ත්ථ වත්වා ධම්මපදෙ ගාථමාහ. ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතිපාණ සහස්සානි අමතං පිවිංසු. අපරමපි වත්ථු:-රාහු කිර අසුරින්දු චත්තාරි යොජනසහස්සානි අත්ථ යොජන සතානි උච්චො, බාහන්තරමස්ස මාදසයොජනසතානි, හත්ථතලපාද තලානං පුථුලතෙතන තීණි යොජනසතානි, අඞ්ගුලිපබ්බානි පණණාස යොජනානි, හමුකන්තරං පණණාසයොජනං, [මුඛං තියොජනසතං, තියොජන සතගම්භීරං තියොජනසතපරිමණ්ඩලං හුත්වා තියොජනසතං[1]] ලලාටං තියොජන සතං, සීසං නවයොජනසතං. "සොහං උච්චොසම්, සන්දාරං ඔනම්ත්වා ඔලොකෙතුං නසක්ඛිස්සාමී"ති න ගච්ඡති. සො එකදිවසං භගවතො වණණං සුත්වා "යථා කථ්වි ඔලොකෙස්සාමී"ති ආගතො. භගවා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා "චතුසු ඉරියාපථෙසු කතරෙන දස්සෙමී"ති විතෙත්වා "සීතකො නාම නීවොපි උච්චො විය පඤ්ඤායති, නිපණෙණා වස්ස අත්තානං දස්සෙස්සාමී"ති. "ආනන්ද ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ මචකං පඤ්ඤපෙහී"ති වත්වා තත්ථ සීහසෙය්‍යං කපෙපසි. රාහු ආගන්ත්වා නිපන්නං භගවන්තං ගීවං උන්නාමෙත්වා නහමජ්ඣෙ පුණණචන්දං විය උල්ලොකෙති. "කිම්දං අසුරින්දු"ති ච වුත්තෙ "භගවා ඔනම්ත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී"ති නාගච්ඡති. "න මයා අසුරින්දු ඔඩොමුඛෙන පාරමියො පූරිතා, උඩ්ඪමුඛං යෙව කත්වා දානං දින්න"න්ති තං දිවසං රාහු සරණං අගමාසි. එවං භගවා අඛ්ඪුව කාසො දස්සනාය.

---

1. සීහළපොත්ථකෙසුනදිස්සති.

චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන **සීලවා.** නං පන සීලං අරියං උත්තමං පරිසුද්ධං, තෙනාහ **අභිසීලිනි.** තදෙතං අනවජ්ජෙන කුසලං, තෙනාහ **කුසලසීලිනි. කුසලෙන සීලෙනාති** ඉදමස්ස වෙවචනං.

"බහුජනං ආචරියපාචරියෝ"ති: භගවතෝ එකෙකාය ධම්ම දෙසනාය චතුරාසීතිපි පාණසහස්සානි අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා මිඝථලිමත්තං පිවන්ති. තස්මා **බහුජනං ආචරියෝ**; සාවක පෙනෙය්‍යානං පන **පාචරියෝති.**

"ඛිණකාමරාගෝ"ති: එත්ථ කාමං භගවතෝ සබ්බෙපි කිලෙසා ඛීණා, බ්‍රාහ්මණෝ පන තෙ න ජානාති, අත්තනොජානනභාවෙයෙව ගුණං කථෙති.

"විගතබාපලෙලා"ති:"පත්තමණ්ඩණා විවරමණ්ඩණා සෙනාසන මණ්ඩණා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස කෙළනා පතිකෙළනා"ති එවං වුත්තබාපලෙළවිරහිතො.

"අපාපපුරෙක්ඛාරෝ"ති: අපාපෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ පුරතො කත්වා විචරති. **"බ්‍රහ්මඤ්ඤයපජ්ජාය"**ති: සාරිපුත්තමොග්ගල්ලාණමහා කස්සපාදිමහදය බ්‍රාහ්මණපජාය [එතිස්සායෙව පජාය][1] පුරෙක්ඛාරෝ, අයං හි පජා සමණං ගොතමං පුරක්ඛත්වා චරතීති අත්ථො. අපිච අපාප පුරෙක්ඛාරොති, න පාපං පුරතො කත්වා චරති පාපං න ඉච්ඡතීති අත්ථො. කස්සා බ්‍රහ්මඤ්ඤය පජාය, අත්තනා සඞ්ඛං පටිවිරුඬායපි බ්‍රාහ්මණපජාය අවිරුඬො හිතසුඛෙසිකොයෙවාති වුත්තං හොති.

"තිරොරට්ඨා"ති: පරරට්ඨතො. **"තිරොජනපදා"**ති: පරජනපද තො **"සම්පුච්ඡිතුං ආගච්ඡන්තී"**ති: ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො ව දෙව බ්‍රහ්මායාගතඛඛාදයො ව පඤ්හ අභිසඞ්ඛරිත්වා පුච්ඡිස්සාමා"ති ආගච්ඡන්ති; හත්ථ කෙචි පුච්ඡාය වා දෙසං විස්සජ්ජනඤ්ඤපටිච්ඡනෙ වා අසමත්ථතං සල්ලක්ඛෙත්වා අපුච්ඡිත්වාව තුණ්හීනිසීදන්ති, කෙචි පුච්ඡන්ති, කෙසඤ් භගවාව පුච්ඡාය උස්සාහං ජනෙත්වා විස්සජ්ජෙති, එවං සබ්බෙසම්පි තෙසං විමතියො තීරං පත්වා මහාසමුද්දස්ස ඌම්මියො විය භගවන්තං පත්වාව නිජ්ජන්ති.

"එහි ඛෝ භගවාදී"ති: දෙවමනුස්සපබ්බජිතගහඨෙසු තං තං අත්තනො සන්තිකෙ ආගතං **"එහි ඛෝ"**නති එවං වාදිනි අත්ථො.

"සඛිලෝ"ති: තත්ථ කතමං ඛාඨලෙය්‍යං? "යා ඛා වාචා පෙලා කණණ සුඛා"ති ආදිනා නයෙන වුත්තඛාඨලෙය්‍යෙන සමන්නාගතො මුදුවෙව හොති අත්ථො.

"සම්මොදකෝ"ති: පටිසන්ථාරකුසලෝ, ආගතාගතානං[2] වත්තානං පරිඛානං "කච්චි භික්ඛු ඛමනීයං කච්චි යාපණීය"නති ආදිනා නයෙන සඛඛං අඛාතදරථං වූපසමෙනෙනා විය පඨමතරං සම්මොදනීයකථං කත්තාති අත්ථො.

---

1. [අයංපාඨො එකච්චෙසු සීහල පොත්ථකෙසු නදිස්සති]
2. සී. I & E. ආගතඛඛං.

"දහරෙව සමානො"ති: තරුණොව සමානො. **"සුසුකාල කෙසො"**ති: සුට්ඨුකාලකෙසො අජාතවණ්ණකෙසොව හුත්වාති අත්ථො. **"හදෙදනා"**ති: ලඤ්ඡෙන. **"පඨමෙන වයසා"**ති: තිණ්ණං වයානං පඨමවයෙන. **"අකාමකානං"**නති: අනිච්ඡමානානං, අනාදරභෙ සාමිවචනං; අසූනි මූලෙ එතෙසන්ති=අසුමූලා. තෙසං අසුමූලානං, අසූ කිලින්නාමූලානන්ති අත්ථො. **"රුදනානං"**නති: කන්දිත්වා රොදමානානං. **'අඤ්ඤදත්ථුකාසො"**ති: එත්ථ භගවතො අපරිමාණෙ යෙව දස්සනාවකාසොති වෙදිතබ්බො. තත්රිදං වත්ථු:-රාජගහෙ කිර අඤ්ඤතරො බ්‍රහ්මණො "සමණස්ස ගොතමස්ස පමාණං ගහෙතුං නසක්කා"ති සුත්වා භගවතො පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ සත්ථාරං වෙණුං ගහෙත්වා නගරවාරස්ස බහි ඨත්වා සමපත්තෙ භගවති වෙණුං ගහෙත්වා සම්පෙ අඨාසි. වෙණු භගවතො ජානුකමත්තං පාපුණි. පුනදිවසෙ වෙවෙණුං ඝටෙත්වා සම්පෙ අඨාසි. භගවාපි චිණ්ණං වෙණුනං උපරි වෙ වෙණුමත්තමෙව පඤ්ඤායමානො "බ්‍රාහ්මණ කිං කරොසී"ති ආහ. "තුම්හාකං පමාණං ගණ්හාමී"ති, "බ්‍රාහ්මණ යථෙව්ඡං සකලචක්කවාළගබ්භං පූරෙත්වා ඨිතවෙණු ඝටෙත්වා ආගම්මාය නෙව මෙ පමාණං ගහෙතුං සක්ඛිස්සසි. න හි මයා වත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි කපපසතසහස්සඤ්ච තථා පාරමියො පූරිතා යථා මෙ පරො පමාණං ගණ්හෙය්‍ය, අතුලො බ්‍රාහ්මණ තථාගතො අපපමෙය්‍යොඑ"ත්ත වත්වා ධම්මපදෙ ගාථමාහ. ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතිපාණ සහස්සානි අමතං පිවිංසු. අපරමපි වත්ථු:-රාහු කිර අසුරින්ද චත්තාරි යොජනසහස්සානි අත්ත යොජන සතානි උච්චො, බාහන්තරමස්ස මාදසයොජනසතානි, හත්ථතලපාද තලානං පුථුලතෙන තිණ්ණි යොජනසතානි, අඞ්ගුලිපබ්බානි පණ්ණාස යොජනානි, හමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං, [මුඛං තියොජනසතං, තියොජන සතගම්භීරං තියොජනසතපරිමණ්ඩලං හීවා තියොජනසතං[1]] ලලාටං තියොජන සතං, සීසං නවයොජනසතං. "සොහං උච්චොසම්, සන්දාරං ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං නසක්කිස්සාමී"ති න ගච්ඡති. සො එකදිවසං භගවතො වණ්ණං සුත්වා "යථා කථ්වි ඔලොකෙස්සාමී"ති ආගතො. භගවා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා "වතුසු ඉරියාපථෙසු කතරෙන දස්සෙමී"ති විතෙත්වා "සීතකො නාම නීවොපි උච්චො විය පඤ්ඤායති, නිපණ්ණො වස්ස අත්තානං දස්සෙස්සාමී"ති. "ආනන්ද ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ මචකං පඤ්ඤපෙහී"ති වත්වා තත්ථ සීහසෙය්‍යං කපෙසි. රාහු ආගන්ත්වා නිපන්නං භගවන්තං ගීවං උන්නාමෙත්වා නහමජ්ඣෙ පුණ්ණචන්දං විය උල්ලොකෙති. "කිම්දං අසුරින්ද"ති ච වුත්තෙ "භගවා ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී"ති නාගවච්ඡති. "න මයා අසුරින්ද අඩ්ඪෙළමත්තෙන පාරමියො පූරිතා, උඩ්ඩඤං යෙව කත්වා දානං දින්න"න්ති තං දිවසං රාහු සරණං අගමාසි. එවං භගවා අඛ්ඩාව කාසො දස්සනාය.

---

1. සීහළපොත්ථකෙසුනදිස්සති.

චතුපාරිසුඬ්ඩිසීලෙන **සීලවා.** හං පන සීලං අරියං උත්තමං පරිසුද්ධං, තෙනාහ **අභිසඞ්ඛිලිති.** තදෙතං අනවජ්ජෙන කුසලං, තෙනාහ **කුසලඞ්ලිති. කුසලෙන සීලෙනාති** ඉදමස්ස වෙවචනං.

"බහුජනං ආවරියපාවරියෝ"ති: භගවතො එකෙකාය ධම්මදෙසනාය චතුරාසීතිමපි පාණසහස්සානි අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා මිඝාඵලාමතං පිවන්ති. තස්මා **බහුජනං ආවරියෝ**; සාවක පෙතෙය්‍යානං පන **පාවරියොති.**

"ඛීණකාමරාගෝ"ති: එත්ථ කාමං භගවතො සබ්බෙපි කිලෙසා ඛීණා, බ්‍රාහ්මණෝ පන තෙ න ජානාති, අත්තනොජානනඤානෙයෙව ගුණං කථෙති.

"ඩිගතවාපලෙලා"ති:"පත්තමණ්ඩණා චීවරමණ්ඩණා සෙනාසන මණ්ඩණා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස කෙළනා පතිකෙළනා"ති එවං වුත්තවාපල්‍යවිරහිතො.

"අපාපපුරෙක්ඛාරෝ"ති: අපාපෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ පුරතො කත්වා විහරති. **"ඔහමඤඤසඤඤමොගල්ලාණමහා කස්සපාදිමහදය බ්‍රාහ්මණපජාය** [එතිස්සායච පජාය][1] **පුරෙක්ඛාරෝ**, අයං හි පජා සමණං ගොතමං පුරක්ඛත්වා වරතීති අත්ථො. අපිච අපාප පුරෙක්ඛාරොති, න පාපං පුරතො කත්වා වරති පාපං න ඉච්ඡතීති අත්ථො. කස්සා බ්‍රාහ්මඤඤස්ස පජාය, අත්තනා සඞ්ඛං පවිවිරුඬායපි බ්‍රාහ්මණපජාය අවිරුඬො හිතසුඛෙසිකොයෙවාති වුත්තං හොති.

"නිගමරාසා"ති: පරරඨතො. **"නිගමජනපදෙ"**ති: පරජනපදතො **"සම්පුවජිතුං ආගච්ඡතී"**ති: ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො ච දෙව බ්‍රහ්මනාගගඤඤබ්බාදයො ච පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා පුවජිස්සාමා"ති ආගච්ඡන්ති; හත්ථ කෙචි පුවජ්ජාය වා දෙසං විස්සජ්ජනසමපටිවජ්ජනෙ වා අසමත්ථතං සල්ලක්ඛෙත්වා අපුවජිත්වාව තුණ්හීභූතිසිදන්ති, කෙචි පුවජන්ති, කෙසඤ් භගවාව පුවජ්ජාය උස්සාහං ජනෙත්වා විස්සජ්ජෙති, එවං සබ්බෙසම්පි තෙසං විමතියො තිරං පත්වා මහාසමුද්දස්ස ඌම්මියො විය භගවන්තං පත්වාව භිජ්ජන්ති.

"එහි සාගතවාදී"ති: දෙවමනුස්සපබ්බජ්ජාගහණෙසු නං නං අත්තනො සන්තිකෙ ආගතං "එහි සාගත"න්ති එවං වාදීති අත්ථො.

"සඛිලෝ"ති: තත්ථ භතමං සාඛල්‍යං? "යාසා වාචා නෙලා කණ්ණසුඛා"ති ආදිනා නයෙන වුත්තසාඛල්‍යෙන සමන්නාගතො මුදුවව හොති අත්ථො.

"සම්මොදකෝ"ති:පටිසන්ථාරකුසලෝ,ආගතාගතානං[2] වත්ත්‍යානං පරිසානං "කච්චි භික්ඛු ඛමනීයං කච්චි යාපණීය"න්ති ආදිනා නයෙන සබ්බං අඛානදරථං වූපසමෙනෙනා විය පඨමතරං සම්මොදනීයකථං කත්තාති අත්ථො.

1. [අයංපාඨො එකවෙවසු සීහල පොත්ථකෙසු නදිස්සති]
2. සී. I & E. ආගතානං.

"අඛාකුපිකෝ"ති: යථා එකවෙව පරිසං පඨා ථඞ්මුඛා සංකුචිත මුඛා හොනති න එදිසෝ, පරිසදස්සනෙන පනස්ස බාලාතපදස්ස නෙත විය පදුමං මුඛපදුමං විකසති පුණ්ණචන්දසයසිරිකං හොති.

"උන්නානමුඛෝ"ති: යථා එකවෙව නිකුජ්ජිතමුඛා විය සම්පත්තායය පරිසාය න කිඤ්චි කථෙනති අතිදුල්ලභකථා හොනති න එව රූපෝ. සම්මෙණා පන ගොතමෝ සුලභ කථෝ, න තස්ස සනතිනං ආගතානං "කසමා මයං ඉධාගතා"ති විප්පටිසාරෝ උපපජ්ජති, ධම්මං පන සුත්වා අත්තමනාව හොනතීති දස්සෙති.

"පුන්බභාසී"ති: භාසනෙතා ච පඨමතරං භාසති, තව ඛෝ ණාල යුත්තං පමාණයුත්තං අත්ථනිස්සිතමෙව භාසති න නිරත්ථකකථං.

"න තඤ්ඤේ ගාමෙ වා"ති: යත්ථ කිර භගවා පටිවසති තත්ථ මහෙ සක්කා දෙවතා ආරක්ඛං ගණ්හනති, තං නිස්සාය මනුස්සානං උපද්දවෝ න හොති, පංසුපිසාචකාදයෝ එවති මනුස්සෙ විහෙ ඨෙනති, තෙ තාසං ආනුභාවෙන දූරං අපක්කමනති, අපිච භගවතෝ මෙත්තානුභලෙනපි න **අමනුස්සා මනුස්සෙ විහෙඨෙනති.**

සඞ්ඝීති ආදිසු අනුස්සාසිතබෙඛා සයං වා උපපාදිතෝ සඞ්ඝොඅස්ස අත්ථීති=**සඞ්ඝී.** නාදිසොවස්ස ගණෝ අත්ථීති=**ගණී** පුරිමපදස්ස වා වෙවචනමෙතං, ආචාරසික්ඛාපනවසෙන ගණස්ස ආචරියොති=**ගණාචරියෝ. "පුථුතිත්ථකරානං"**නති: බහූනං තිත්ථකරානං.

"යථා වා තථා වා"ති: යෙන වා තෙන වා අවෙලකාදිමත්තකෙනාපි කාරණෙන. **"සමුදාගච්ඡතී"**ති: සම්මත්තතො උදාගච්ඡති, අභිවඩ්ඪති; **අනිපිතො නෙ හොතනීති** තෙ අමහාකං ආගන්තුකත්තාවකා පාහුනකා හොතනීති අත්ථෝ. **"පටිසාපුණාමී"**ති: ජානාමි. **"ඉපරිමාණ වණ්ණණා"**ති: තථා භූතෙනෙව සබ්බඤ්ඤුඤාණෙපි අපරිමෙය්‍ය වණ්ණණා, "පගෙව මාදිසෙනා"ති දස්සෙති. වුත්තම්පිවෙතං:-

"බුඩ්ඩොපි බුඩ්ඩස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං
කපම්පි වෙ අඤ්ඤමහාසමාතො,
ඛීයෙථ කප්පෝ චිරදීඝමන්තරෙ
වණ්ණෙ න ඛීයෙථ තථාගතස්සා"ති.

ඉමං පන ගුණකථං සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු: **සථා සොණදණ්ඩෝ බ්‍රාහ්මණෝ සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණං භාසති.** අනොම ගුණෝ සොභවං ගොතමෝ, එවං තස්ස ගුණෙ ජානමානෙන ඛෝ පන ආචරියෙන අනිච්චං අධිවාසිතං, හඤ්ච න අනුවත්තාමාති අනුවත්තයිංසු. තයෝ **එවංවුත්තෙ න බ්‍රාහ්මණාති** ආදි වුත්තං.

"නත්ථ අලමෙවා"ති: යුත්තමෙව. **"අපිපුටංසෙනා"**ති: පුටංසං වුච්චති පාථෙය්‍යං, පාථෙය්‍යං ගහෙත්වාපි උපසඞ්කමිතුං යුත්තමෙ

වාති අත්ථෝ. පුටංසෙනාතිපි පාඨෝ, තස්සත්ථෝ, පුටෝ අංසෙ අස්සාති= පුටංසෝ, තේන පුටංසෙන, අංසෙන පාථෙය්‍යපුටං වහනෙනාපීති වුත්තං හොති.

"තිරෝවණ්ණසණ්ඩගතස්සා"ති: අන්තෝ වනසණ්ඩං ගතස්ස, විහාරභූමන්තරං පවිසන්තස්සාති අත්ථෝ.

"අජ්ඣභාසී"ති: යේ තේ උභතෝ පක්ඛිකා තේ එවං චින්තයිංසු "සචේ නෝ මිච්ඡා දිට්ඨිකා වොදෙස්සන්ති, කාමං තුම්හේ සමණං ගොතමං වන්දිස්සථාති? නෝසං කිං අජ්ඣිමත්තකරණේනපි වන්දිතං නාම හොතීති? වක්ඛාම. සචේ නෝ සම්මාදිට්ඨිකා වොදෙස්සන්ති, කාමං භගවන්තං[1] න වන්දිස්සථාති? නෝසං කිං සීසෙන භූමිං පහරන්තානෙව වන්දිතං හොති, නනු අජ්ඣිමකම්මම්පි වන්දනා එවාති? වක්ඛාමාති.

"නාමගොත්තෙන"න්ති: "භෝ ගොතම අහං අස්සකස්ස ප්‍රත්තෝ දත්තෝ නාම, මේත්තෝ නාම, ඉධ ආගතෝ"ති වදන්තෝ නාමං සාවෙන්ති නාම. "භෝ ගොතම අහං වාසෙට්ඨෝ නාම කච්චායනෝ නාම ඉධාගතෝ"ති වදන්තා ගොත්තං සාවෙන්ති නාම, එතෙ කිර දළිද්දා, ජිණ්ණා කුලප්‍රත්තා "පරිසමජ්ඣෙ නාමගොත්තවසෙන පාකටා භවිස්සාමා"ති එවං අකංසු.

යෙ පන තුණ්හීභූතා නිසිදිංසු තෙ කෙරාටිකා වෙව අඩ්ඪබාලා ච. තත්ථ කෙරාටිකා "එකං වේ සාඨාසල්ලාපෙපි කරොන්තෝ විස්සාසිකෝ හොති, අථ විස්සාසෙ සති එකං වේ භික්ඛා අදාතුං න යුත්ත"න්ති තතෝ අත්තානං මොචෙත්වා තුණ්හී නිසීදන්ති. අඩ්ඪබාලා අඤ්ඤත්‍ර තායෙව අවක්ඛිත්තමනතිකා පිණ්ඩා විය යට්ඨි සාත්ථවි තුණ්හිභූතා නිසීදන්ති.

"චෙතසා චෙතොපරිච්චනකක"න්ති. භගවා "අයං බ්‍රාහ්මණෝ ආගත කාලතෝ පභාය අඩොළිඛෝ ඵඔඝතෝත්තා කිංචි චින්තයමානෝ නිසින්නෝ, කින්නුඛෝ විනෙතී"ති ආවජ්ජනෙන්තෝ අත්තනෝ චෙතසා තස්ස චිත්තමඤ්ඤාසි. තේන වුත්තං:-**චෙතසා චෙතොපරිච්චනකක මඤ්ඤ,ඤාති**.

"විඤ්ඤාණඤ්ඤ"න්ති: විඤ්ඤාණං ආපජ්ජති. **"අනුවිලොකෙත්වා පරිසා"**න්ති: භගවතා සකසමයෙ පඤ්හාපුච්ඡනෙන උද්ඨෙ මීයමානෝ උක්ඛිපිත්වා ථලෙ ඨපිතෝ විය සමස්සත්ථභායවිත්තෝ[2] හුත්වා පරිසං සංගණ්හනත්ථං දිට්ඨිසංවරෙනෙව "උපධාරෙනතු මේ භවන්තෝ වචන"න්ති වදන්තෝ විය අනුවිලොකෙත්වා පරිසං භගවන්තං එතදවොච.

"සුජංපගණ්හණභාවාන"න්ති: යඤ්ඤයජනත්ථාය සුජං පගණ්හණභාවතුසු බ්‍රාහ්මණෙසු පඤ්චමෝ වා දුතියෝ වාති අත්ථෝ. සුජාය දීයමානං මහායාගං පතිගණ්හනභාවානන්ති පොරාණා.

1. E. සාසමානුමෙහතගබන්තං.
2. E. සමපඤඛඩායෝ.

ඉති බ්‍රාහ්මණෝ සකසමයවසෙන සම්මදෙව පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා, භගවා පන විසෙසතො උත්තමබ්‍රාහ්මණස්ස දස්සනත්ථං **ඉමෙසං පනා**ති ආදිමාහ.

"එතදවොචු"න්ති: සබෙ ජාතිවණ්ණමන්තසම්පන්නා බ්‍රාහ්මණෝ න හොති, අථ කෝ වරහි ලොකෙ බ්‍රාහ්මණෝ භවිස්සති, නාසෙති කෝ අයං සොණදණ්ඩෝ, හන්දස්ස වාදං පටික්ඛිපාමාති විනෙත්වා එතදවොචුං.

"අපවදති"න්ති: පටික්ඛිපති. **"අනුපඛඛඣති"**න්ති: අනුපවිසති. ඉදං "සබෙ තුවං පඨාදවසෙන සමණං ගොතමං සරණං ගන්තුකාමෝ ගච්ඡ, මා බ්‍රාහ්මණසමයං භින්දී"ති අධිප්පායෙන ආහංසු.

"එතදවොචා"න්ති: "ඉමෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු එවං එකපපහාරෙ නෙව විරවන්තෙසු අයං කථා පරියොසානං න ගමිස්සති, හන්ද තෙ නිස්සද්දෙ කත්වා සොණදණ්ඩතෙව සඩිං කථෙමී"ති විනෙත්වා එතං **සබෙ බො තුම්හාකන්ති** ආදිකං වචනමවොච.

"සඛඛමෙමනා"න්ති: සඤාරණෙන. **"සම්මසමො"**න්ති: යථෙවා එකදෙස සමතං සම්හාවෙන සමො, සබ්බාකාරෙන සමොති අත්ථො.

"අහමස්ස මාතාපිතරෙ ජානාමී"ති:[1] භගිනියා පුත්තස්ස මාතා පිතරෙ කිං න ජානිස්සති, කුලසොවිදීපනං සඤාය එවං වදති.

"මුසාපි භාසෙය්‍යා"ති: අත්ථභඤ්ඤකං මුසාවාදං කරෙය්‍ය; **"කිං වණ්ණා භවිස්සති"**න්ති අඛණ්ඩතරෙ ගුණෙ අසති කිං භරිස්සති? කිමස්ස බ්‍රාහ්මණසභාවං රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සතීති අත්ථො. අථාපි සියා පුන "පකතිසීලෙ ඨිතස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙති"ති, එවමපි සීල මෙව සාධෙස්සති, තස්මිං හිස්ස අසති බ්‍රාහ්මණභාවොා නාහොසීති සමොඝමතත්තං වණ්ණාදයො.

ඉදං පන සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණා "සභාවං ආචරියෝ ආහ, අකාරණා මයං උජ්ඣායිම්හා"ති තුණ්හී අහෙසුං, තතො භගවා කථිතෝ බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හා[2] කිං පනෙත්ථ පතිඨාතුං සක්ඛිස්සති නසක්ඛිස්සතීති, තස්ස විමංසනත්ථං **"ඉමෙසං පන බ්‍රාහ්මණා"**ති ආදිමාහ.

"සීලපරිඛොනා"න්ති: සීලපරිසුඛා. **"සජ්ඣසීලං තත්ථ පඤ්ඤපෙසුං"**න්ති: යස්මිං පුග්ගලෙ සීලං තත්ථෙව පඤ්ඤපෙසුං, කුතො දුස්සීලෙ පඤ්ඤවන්ති පඤ්ඤපෙසුං රහිතෙ වා ජලෙ එළමූලෙ සීලන්ති.[3] **"සීලපඤ්ඤාණ"**න්ති: සීලඤ්ච පඤ්ඤාණඤ්ච සීලපඤ්ඤාණං, පඤ්ඤාසද්දෙන සීලපඤ්ඤාණං, පඤ්ඤාසද්දොත්ති පඤ්ඤාසද්දෙව.

"එවමෙතං බ්‍රාහ්මණා"ති: භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං අනුජානන්තො ආහ. තත්ථ **"සීලපරිඛොනාපඤ්ඤෙ"**ති: චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන

1. සී. I. II & III. මාතාපිතරොජානාමීති.
2. සී. III. කථිතෙ බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හා.
3. E. කුතොසීලන්ති.

ඩොතා, කථං පන සිලෙන පඤ්ඤං ඩොවනීති? යස්ස පුථුජ්ජනසීලං සඉ අසීති වස්සානි අඛණ්ඩං හොති, සො මරණකාලෙපි සබ්බකිලෙසෙ ඝාතෙත්වා[1] සීලෙන පඤ්ඤං ඩොවිත්වා අරහත්තං ගණ්හාති, කත්ථක සාලපරිවෙණෙ මහාසඞ්ඝත්ථෙරෙ විය; ථෙරෙ කිර මරණමඤ්ච නිපජ්ජිත්වා බලවවෙදනාය නිත්ථනනෙත්ත වත්තමහාරුජ "ථෙරං පස්සිස්සා"මීති ගන්ත්වා පරිවෙණදාරෙ ඨිතො තං සද්දං සුත්වා පුච්ඡි "කිස්ස සද්දො අය"න්ති?-"ථෙරස්ස නිත්ථනන සද්දො"ති, "පබ්බජිත්වා සඞ්ඛත්තෙන වෙදනාපරිඤ්ඤමත්තම්පි න ඝටං, හදානි තං වඩ්ඪිස්සා මී"ති නිවත්තිත්වා මහාඛොඩිං වඩ්ඪිතුං ගතො, භතො උපඩ්ඨාකදහරෙ ථෙරං ආහ, කිං නො භණෙන ලජ්ජාපෙථ සබ්බො රාජ විපරිවාරි හුත්වා න වඩ්ඪිස්සාමී"ති ගතොති, "කස්මා ආවුසො"ති?-"තුම්හාකං නිත්ථනනසද්දං සුත්වා"ති "හොත හි මෙ ඔකාසං කරොථා"ති වත්වා වෙදනං විකඛම්භෙත්වා අරහත්තං පත්වා දහරස්ස සඤ්ඤං අකාසි "ගච්ඡ ත්වං ඉදානි රාජානං අම්හෙ වන්දුපෙහී"ති දහරං ගන්ත්වා "ඉදානි කිර ථෙරං වන්දථා"ති ආහ, රාජා සුංසුමාරපතිභොන ථෙරං වන්දන්තො "නාහං අය්යස්ස අරහත්තං වන්දාමි, පුථුජ්ජනභූමියං ඨත්වා රක්ඛිතසීල මෙව වන්දාමී"ති ආහ; එවං සීලෙන පඤ්ඤං ඩොවතීනාම,[2] යස්ස පන අඛණ්ඩන්තරෙ සීලසංවරෙ නත්ථි, උප්පාදිතඤ්ඤාණාය පන වතුපපදිය ගාථා පරියොසානෙ පඤ්ඤාය සීලං ඩොවිත්වා සහපටිසම්භිදානි අර හත්තං පාපුණාති, අයං පඤ්ඤාය සීලං ඩොවති නාම, සෙය්යථාපි සන්තති මහාමත්තො.

"කතමං පන තං බ්‍රාහ්මණා"ති: කස්මා-ආහ? භගවා කිර විනෙතුං "බ්‍රාහ්මණානං සමයෙ පඤ්චසීලානි සීලන්ති පඤ්ඤපෙන්ති, වෙදත්තය උග්ගහණ පඤ්ඤා පඤ්ඤාති;[3] උපරි විසෙසං න ජානන්ති, යන්නූනාහං බ්‍රාහ්මණස්ස උත්තරිං විසෙසභූතං මග්ගසීලං ඵලසීලං මග්ගපඤ්ඤං ඵලපඤ්ඤඤ්ච දස්සෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙය්‍යන්ති, අථ නං කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡන්තො **කතමංපන තං බ්‍රාහ්මණා සීලං කතමා සා පඤ්ඤා**ති ආහ.

අථ බ්‍රාහ්මණෙ "මයා සකසමයවසෙන පඤ්හා විස්සජ්ජිතා, සමණෙ පන ගොතමො මං පුච්ඡ නිවත්තිත්වා පුච්ඡති, ඉදානිස්සාහං චිත්තං පරිතොසෙත්වා විස්සජ්ජිතුං සකකුණෙය්‍යං" වා න වා, සචෙ සක්කිස්සං පඨමං උපන්‍යාසම්පි මෙ ලජ්ජා භිජ්ජිස්සති, අසක්කොනත්තස්ස පන න සක්කොමීති වචනෙ දොසො නත්ථී"ති නිවත්තිත්වා භගවතො යෙව භාරං කරොන්තා **එත්තකපරමාව මය"**න්ති ආදිමාහ.

"නත්ථි එත්තකපරමා"ති: "එත්තකං සීලපඤ්ඤාණන්ති වචන මෙව පරමං අම්හාකං, තෙ මයං එත්තකපරමා, ඉතොපරං භාසිතස්ස එතස්ස අත්ථං න ජානාමා"ති අත්ථො.

1. E. ඝාතෙත්වා. 2. E. ඩොවති. 3. සී. II. උග්ගහණපඤ්ඤාති.

අථස්ස භගවා සීලපඤ්ඤාණමූලභූතස්ස තථාගතස්ස උප්පාද තොපහුති සීලපඤ්ඤාණං දස්සෙතුං **ඉධබ්‍රාහ්මණ තථාගතොති** ආදිමාහ.

තත්‍රායං සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, අයං පන විසෙසො, ඉධ තිවිධම්පි සීලං "ඉදමප්පස්ස හොති සීලස්මි"නති එවං සීලමිච්චෙව නියාමිතං, පඨමජ්ඣානාදීනි වත්තාරිඤ්ඣානානි අත්ථතො පඤ්ඤාසමඵඳ. එවං පඤ්ඤාවසෙන පන අනියාතෙත්වා විපස්සනාදි පඤ්ඤාය පදඨානභාවමත්තෙන දස්සෙතා විපස්සනා පඤ්ඤාතො පඨාය පඤ්ඤා නියාතිතාති.

"ඤාණනාමා"ති: පදස්ස අත්ථො අජ්ජතනායාති එත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

"තෙන මං සා පරිසා පරිහවෙය්‍යා"ති: තෙන තුම්හෙ දූරතොව දිස්වා ආසනා වුට්ඨහාරණෙන මං පරිසා "අයං සොණදණ්ඩො වයෙ ඨිතො මිඝලුලකො, ගොතමෙ පන දහරෙ යුවා, නත්‍ථාවිස්ස නපප ඔහති, සොනාම අත්තනො නහාතුමත්තභාවම්පි අපත්තස්ස ආසනා වුඨානී"ති පරිභවෙය්‍ය.

"ආසනාමෙතං වුඨාන"නති: මම අගාරවෙන අවුඨානං නාම නත්ථි, භොගනාසනභයෙන පන න උඨහිස්සාම්, තං තුම්හෙහි වෙව මයා ච ඤාතුං වට්ටති, තස්මා. **ආසනා මෙ එතං භවංගොතමො පච්චුඨානං ඉරෙතූති**; ඉමිනා කිර සදිසො කුහකො දුල්ලභො, භගවති පනස්ස අගාරවං නාම නත්ථි, තස්මා භොගනාසභයා කුහන වසෙන එවං වදති, පරපදෙසුපි එසෙවනයො.

"ධම්මිකාකථාය"ති; ආදිසු හංඛණානුරූපාය ධම්මකථාය දිඨ ධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං **සන්දස්සෙසි**, කුසලධම්මෙ **සමාදපෙසි** ගණ්හාපෙසි තත්ථ ච නං **සමුත්තෙජෙසි** සඋස්සාහං කත්වා තායව සඋස්සාහතාය අඤ්ඤෙහි ච විජ්ජමානගුණෙහි **සම්පහංසෙසි** ධම්මරතන වස්සං වයසිත්වා **උඨායාසනා පක්කාමි**.

බ්‍රාහ්මණො පන අත්තනො කුහනභාය එවම්පි භගවති ධම්මවස්සං වස්සන්තෙ විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි, කෙවලම්පස්ස ආයතිං නිබ්බාණස්ථාය වාසනාභාගියාව සබ්බාපුරිමපවත්තිකථා අගොසීති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායඨකථාය
ඨොණදණ්ඩ සුත්තවණ්ණනා
නි නි නා.

කූටදන්ත සුත්තවණ්ණනා-5.

"එවං මෙසුතං-පෙ-මගධෙසූ"ති: කූටදන්තසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා.

"මගධෙසූ"ති: මගධා නාම ජනපදිනෝ රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදෝ රූළ්හිසද්දෙන මගධාති වුච්චති, තස්මිං මගධෙසු ජනපදෙ; ඉතොපරං පුරිමසුත්තවසෙ වුත්තනයමෙව.

අම්බලට්ඨිකා බ්‍රහ්මලොලෙ වුත්තසදිසාව. **"කූටදන්තො"**ති: තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං. **"උපභුඤ්ජතී"**ති: සජ්ජිතෙ **"වත්ථගන්ධෙ නෙ"**ති: වත්ථසඤ්ඤිතෙ. **"උරබ්භා"**ති: තරුණමෙණ්ඩකා වුච්චන්ති. එතෙ තාව පාළියං ආගතාගතෙවෙව, පාළියං පන අනාගතානම්පි අනෙකසතං ඔහපක්ඛිනං සත්තසත්තතසතානි සමපිණ්ඩිතානෙවාති වෙදිතබ්බානි, සබ්බසත්තසතිකඨානං කිරෙස යඤ්ඤකාමෙ හොති.

"ථූනූපනීතානී"ති: බන්ධිත්වා ඨපනත්ථාය යූපසඤ්ඤිතං ථූනං උපනීතානි.

"පටිවසෙතී"ති: යඤ්ඤූපඝාතත්ථාය පටිවසෙති. **"තිවිධ"**න්ති: එත්ථ විධා වුච්චති යථා, නිඤ්ඣපනන්ති අත්ථො; **"සොළසපරිකඛාර"**න්ති: සොළසපරිවාරං; **"ගුණපුඤ්ඤ"**න්ති: ඉදං භගවා පඨවිගතං නිධිං උඛරිත්වා පුරතො රාසිං කරොන්තො විය භවපටිඝජ්ජනතං පුඤ්ඤ චරිතං දස්සෙන්තො ආහ.

"මහාවිජිතෙ නා"ති: සො කිර සාගරපරියන්තං මහාපථවිමණ්ඩලං විජිනි, ඉති මහන්තං විජිතමස්සාති=මහාවිජිතොත්වෙව සඤ්ඤං අගමාසි.

"අඩ්ඪා"ති. ආදිසු යො කොචි අත්ථතො සත්තකෙන විභවෙන අඩ්ඪා හොති, අයං පන න කෙවලං **අඩ්ඪාගෙව මහද්ධනා**, මහතා අපරිමාණසඞ්ඛෙන ධනෙන සමන්නාගතා, පවත්තාමගුණවසෙන මහත්තා උළාරා හොතා අස්සාති=මහාභොගා; පිණ්ඩපිණ්ඩවසෙන චෙව සුවණ්ණමාසකරජතමාසකාදිවසෙන් ච ජාතරූපරජතස්ස පහූතතාය පහූතජාතරූපරජතා, අනෙකකොටිසඞ්ඛෙන ජාතරූපරජතෙන සමන්නාගතොති අත්ථො.

"විත්තූ"ති: තුට්ඨි, විත්තියා උපකරණං විත්තූපකරණං; තුට්ඨිකරණන්ති අත්ථො; පහූතං නානාවිධාලංකාරසුවණ්ණරජතභාජනාදි හෙදං විත්තූපකරණමස්සාති=පහූතවිත්තූපකරණං, සත්තරතන සම්භාතස්ස නිධෙත්වා ඨපිතධනස්ස සබ්බපුබ්බණ්ණපරණ්ණසම්භති තස්ස ධඤ්ඤස්ස ච පහූතතාය **පහූතධනධඤ්ඤං**; ඉදමස්ස දෙවසික

පරිඛය දානගහණාදිවසෙන පරිවත්තනකඛන්ධසඳ්දවසෙනවුත්තං; **"පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරෙ"**ති: කොසො වුච්චති භණ්ඩාගාරං, නිදහිත්වා ඨපිතධඤ්ඤ පරිපුණ්ණකොසො, ධඤ්ඤඤ්ච පරිපුණ්ණ කොට්ඨාගාරොති අත්ථො; අථවා චතුබ්බිධො කොසො, හත්ථි අස්සා රථො[1] රඤ්ඤෝ තිවිධං කොට්ඨාගාරං, ධනකොට්ඨාගාරං ධඤ්ඤකොට්ඨා ගාරං වත්ථකොට්ඨාගාරන්ති, තං සබ්බම්පි පරිපුණ්ණමස්සාති=පරිපුණ්ණ කොසකොට්ඨාගාරෙ.

"උදපාදී"ති: උපපජ්ජි, අයං කිර රාජා එකදිවසං රතනාවලෝ කනවරියං නාම නික්ඛන්තෙසා, සෝ භණ්ඩාගාරිකං පුච්ඡි "තාත ඉදං එත්තං බහුධනං කෙන සංඛරිතන්ති?-"තුම්හාකං පිතාමහාදීහි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා"ති "ඉදං පන ධනං සංඛරිත්වා තෙ කුහිං ගතා"ති?-"සබ්බෙව තෙ දෙව මරණවසං ගතා"ති, අත්තනෝ ධනං අගහෙත්වාව ගතා තාතා"ති?-දෙව කිං වදථ?-ධනං නාමෙතං පහාය ගමනීයමෙව, නෝ ආදාය ගමනීය"න්ති, අථ රාජා නිවත්තිත්වා සිරි ගබ්භෙ නිසින්නෝ **අභිඤා** බ්‍රා මෙහි ආදි විනෙතබ්බි, තෙන වුත්තං **එවං චෙතසෝ පරිවිතක්කෝ උදපාදී**ති.

"බ්‍රාහ්මණං ආමන්තෙත්වා"ති: කස්මා ආමන්තෙසි?-අයං කිර එවං විනෙතබ්බි, "දානං දෙන්තෙන නාම එකෙන පණ්ඩිතෙන සඬ්ඪ මන්තයිත්වා දාතුං වට්ටති, ආනාමන්තෙත්වා කතකම්මං හි පච්ඡානු තාපං කරොති"ති, තස්මා ආමන්තෙසි, අථ බ්‍රාහ්මණෝ විනෙතබ්බි, "අයං රාජා මහාදානං දාතුකාමෝ, ජනපදෙ වස්ස බන්ධු චොරු, තෙ අවූපසමෙත්වා දානං දෙන්තස්ස බීරදධිතණ්ඩුලාදිකෙ දානසම්භාරෙ ආහරන්තානං නිප්පරිසානි ගෙහානි චොරු විලුම්පිස්සන්ති, ජනපදෙ චොරභයෙනෙව ආකුලෝ භවිස්සති, තතො රඤ්ඤා දානං න චිරං පවත්තිස්සති, චිත්තම්පිස්ස එකග්ගං නභවිස්සති, ගන්ත්වා නං එතමත්ථං ඤාපෙමී"ති තතෝ තමත්ථං ඤාපෙන්තෝ **හොතෝ ඉධ රඤ්ඤෝ**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"සකණ්ටකෝ"**ති: චොරභණ්ඩෙහි සකණ්ටකෝ; **"පත්ථදූහනා"**ති: පත්ථදෙහා පත්ථඤ්ඣාති අත්ථෝ; **"අකිච්චකාරී අයසා"**ති: අකත්තබ්බකාරී අධම්මකාරී භවෙය්‍ය; **"දණ්ඩසීලෝ"**නති: චොරබිලං; **"වධෙනවා"**ති: මරණෙන වා, කොට්ටනෙන වා; **"බන්ධනවා"**ති: අන්‍රුබන්ධාදිනා; **"ජානියා"**ති: ගාහියා, "සතං ගණ්හථ සහස්සං ගණ්හථා"ති එවං පවත්තිතදණ්ඩනාති අත්ථෝ; **"ගරහාසා"**ති: පවසිඛා මුණ්ඩකරණං, ගොමයාසිඤ්චනං ගීවාය කුදණ්ඩකබන්ධනන්ති[2] එවමාදිනි නානා ගරහපපතෙන; **"පබ්බජනාසා"**ති: රඤ්ඤො නීහරතෙන; **"සමූහනියාමා"**ති: සම්මාහෙතුනා නයෙන කාරණෙන උහනිස්සාම.

1. Ē. II & E. රථා. 2. E. කුදණ්ඩකබන්ධනන්ති.

"මහාවෙසඝකා"ති: මහාවෙසඝකා. **"උස්සාහනහි"**ති: උස්සාහං කරොන්ති; **"අනුප්පාදෙතූ"**ති: දිනෙන අපභොත්තෙන ප්‍රත අඤ්ඤමපි ඕජව හත්තව කසිපරිහණ්ඩව සඛඛං දෙතූති අත්ථො. **"පාහනං අනුප්පාදෙතූ"**ති: සඛඛං අඛත්වා පණ්ණ අභාරොපෙත්වා[1] මූලඡේජ්ජ වසෙන භණ්ඩමූලං දෙතූති අත්ථො. භණ්ඩමූලස්ස හි **පාහනන්ති** නාමං;

යථාහ:-

අපපකෙනපි මෙධාවී පාහනෙන විචක්ඛණෙ.
සමුඤ්ඣපෙති අත්තානං අණුං අග්ගිංව සන්ධමන්ති.

"ධනෙනවෙතන"න්ති: දෙවසිකභත්තවෙව මාසිකාදිපරිබ්බයව, තස්ස තස්ස කුලස්ස කම්මසූරභාවානුරූපෙන ඨානන්තරගාමනිගමාදි දෙන්න සඩිං දෙතූති අත්ථො.

"සකම්මපසුතා"ති: කසිවණිජ්ජාදිසු සකෙසු කම්මෙසු උය්‍යුත්තා ව්‍යාවටා; **"රාසිකො"**ති: ධඤඤසඤඤකං රාසි[2]; **"ඛෙමඝිතා"**ති: ඛෙමෙන ඝිතා අභයා; **"අකණ්ටකා"**ති: චොරකණ්ටකරහිතා; **"මුදු මොදමානා"**ති: මුදමොදමානා, අයමෙව වා පාඨො, අඤ්ඤ මඤ්ඤං පමුදිතචිත්තානි අභිපායො; **"අපාරුත ඝරූ"**ති:[3] චොරානං අභාවෙන වාරුති අඝංචරිතා; විවට වාරුති අත්ථො.

"එතදවොච"ති: ජනපදස්ස සඛඛාකාරෙන ඉඛ්ඨිතභාවං ඤත්වා එතං අවොච; **"තෙන හි භවං රාජා"**ති: බ්‍රාහ්මණා කිර විනෙතබ්බි "අයං රාජා මහාදානං දාතුං අතිවිය උස්සාහජාතොං, සවෙපන අත්තනො අනුස්සත්තඛත්තියාදයොං අනාමනෙත්වා දස්සති, නාස්ස තෙ අත්ත මනා භවිස්සන්ති, යථාදුනි තෙ අත්තමනා හොන්ති තථා කරිස්සා මී"ති තස්මා **තෙන හි භවන්ති** ආදිමාහ.

"නඤ්ඤ නෙගමා"ති: නිගමවාසිනොං; **"ජානපදා"**ති: ජනපද වාසිනොං; **"ආමන්තෙතූ"**න්ති: ආමන්තෙතු, ජානාපෙතු; **"යං මම අස්සා"**ති: යං තුම්හාකං අනුජ්ඣානං මම භවෙය්‍ය; **"අමච්චා"**ති: පියසහායකා; **"පාරිසජ්ජා"**ති: සෙසා ආණත්තිකාරා; **"ඉජ්ඣතං භවං රාජා"**ති: යජ්ඣතු භවං; තෙ කිර අයං රාජා "අහං ඉස්සරොං"ති පඤ්ඤා දානං අදත්වා අමෙහ ආමන්තෙසි[4] අහොං නෙන[5] සුඛ්‍රිකතනන්ති අත්තමනා එවමාහංසු, අනාමන්තිතෙ පනස්ස යඤ්ඤදක්ඛිණං දස්සන්ති යපි නාගච්ඡෙය්‍යුං.

"යඤ්ඤදක්ඛිණාලොං මහාරාජා"ති: "දෙය්‍යධම්මස්මිං හි අසති මහල්ලක කාලෙ ව එවරූපං දානං දාතුං න සක්කා, ත්වං පන මහාධනොං වෙව තරුණොං ච; එතෙන තෙ යඤ්ඤදක්ඛිණාලොති දස්සෙන්තා[6] වදන්ති.

1. සී. I & II. නාරොපෙත්වා.
2. E. රාසිකොං.
3. සී. I & E. අපාරුතාඝරූති.
4. සී. II & III ආමන්තෙසි.
5. සී. I. ෆි & III. නෙක.
6. සී. II දස්සෙන්තා.

"අනුමතිපක්ඛා"ති: අනුමතියා පක්ඛා, අනුමතිදායකාති අත්ථො. **"පරික්ඛාරා භවන්ති"**ති: පරිවාරා භවන්ති; "රථො සීල පරික්ඛාරො ඣානකෙඛා වක්කවීරියො"ති එත්ථ පන අලඞ්කාරෝ පරික්ඛාරොති වුත්තො.

"අඤ්ඤි අඞ්ගෙහි"ති: උභතෝ සුජාතතාදීහි; තත්ථ **"ඉස්සා"**ති: ආණාථපන සම්පත්තාය **"සඞ්ඛෝ"**ති: "දානස්ස ඵලං අත්ථී"ති සද්ද හති; **"දායකෝ"**ති: දානසූරෝ, න සඞ්ඛාතකෙනෙව තිඤති පරිවජ්ජතුම්පි සක්කොතීති අත්ථො.

"දානපතී"ති: යං දානං දෙති හස්ස පති හුත්වා දෙති, න දූසෝ, න සහායෝ, යෝ හි අත්තනා මධුරං භුඤති පරෙසං අමධුරං දෙති සෝ දානසඞ්ඛාතස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස දූසෝ හුත්වා දෙති, යෝ යං අත්තනා භුඤති තදෙව දෙති, සෝ සහායෝ හුත්වා දෙති, යෝ පන අත්තනා යෙන තෙන[1] යාපෙති පරෙසං මධුරං දෙති, සෝ පති ජෙට්ඨකෝ සාමි හුත්වා දෙති, අයං තාදිසොති අත්ථෝ.

"සමණබ්‍රාහ්මණකපණඩ්ඛවණ්ණිඛකයාචකානං"නති: එත්ථ සමිතපාපා සමණා, බාහිතපාපා බ්‍රාහ්මණා, **"කපණා"**ති: දුග්ගතා, දළිද්දමනුස්සා. **"අඩ්ඪා"**ති: පථාවිනෝ, **"වණ්ණිඛකා"**ති: යෙ[2] "ඉඤ්ඣ දින්නං කතං මතාපං කාලෙන අනවජ්ජං[3] දිනනං දදං චිත්තං පසාදෙය්‍ය, ගච්ඡතු භවං බ්‍රහ්මලොක"නති ආදිනා නයෙන දානස්ස වණ්ණං පොමයමානා විචරන්ති.

"යාචකා"ති: යෙ "පසතමත්තං දෙථ, සරාවමත්තං දෙථා"ති ආදිනි වත්වා යාචමානා විචරන්ති. **"ඔපානභූතො"**ති: උදපානභූතෝ, සබ්බසං සාධාරණපරිභොගා වාතුම්මහාපථෙ ඛතපොක්ඛරණී විය හුත්වාති අත්ථෝ.

"සුතජාතස්සා"ති: එත්ථ සුතමෙව සුතජාතං. **"අතීනානාගත පච්චුප්පන්නෙන අඤ්ඤ විඤ්ඤාතු"**නති: එත්ථ "අතීතෙ පුඤ්ඤස්ස කතත්තායෙව මෙ අයං සම්පත්තී"ති එවං විඤ්ඤාතෘනා අතීතත්ථං විඤ්ඤාතුං පටිබලෝ නාම හොති, "ඉදානි පුඤ්ඤං කත්වා අනාගතෙ සක්කා සම්පත්තිං පාපුණි තු"නති විඤ්ඤාතෘනා අනාගතත්ථං විඤ්ඤාතුං පටිබලෝ නාම හොති, "ඉදං පුඤ්ඤකම්මං නාම සප්පුරිසාවිඤ්ඤණං මය්හං හොගාපි සංවිජ්ජන්ති දයකචිත්තමපි අත්ථි, හන්දාහං පුඤ්ඤානි කරොමී"ති විඤ්ඤාතෘනා පච්චුප්පන්නමත්ථං[4] විඤ්ඤාතුං පටිබලෝ නාම හොතීති වෙදිතබ්බා.

"ඉති ඉමානි"ති: එවං යථා වුත්තානි එතානි, එතෙහි කිර අඤ්ඤි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස දානං සබ්බදිසාහි මහාජනෝ උපසඞ්කමති,

1. E. යෙනෙව.
2. සී. I. II. III & E. යෙන.
3. සී. I. II & III. අනවජ්ජ.
4. සී. II & III. පච්චුප්පන්නත්ථං.

අයං දුජ්ඣතෝ කිත්තකං කාලං දස්සති?–ඉදානෙව විපටිසාරී හුත්වා උච්ඡිජ්ජිස්සතී"ති එවමාදිනි විනෙතබ්බා න කොචි අනුපසංකමිතබ්බං මඤ්ඤති, තස්මා එතානි අඨ අඞ්ගානි පරික්ඛාරා භවන්තීති වුත්තානි.

"සුද්ධං පඤ්ඤත්තානන්"ති: මහායාගපතිගණ්හනඨානෙ දානකථාවත්ථුං පඤ්ඤත්තානානං. **"ඉමෙහි චතූහී"**ති: එතෙහි සුජාත තාදීහි, එතෙසු හි සති එවං දුජ්ඣනස්ස සංවිධානෙන පවත්තදානං කිත්තකං කාලං පවත්තිස්සතී"ති ආදීනි වත්වා උපඣඞ්කන්තාරෝ න හොන්ති, ගරහිතබ්බභාවතෝ පන උපසඞ්කමනතියෙව, තස්මා **"ඉමානිපි පරික්ඛාරා භවන්ති"**ති: වුත්තානි.

"තිස්සෝ විධා දෙසෙසී"ති: තිණ්ණං ඨපනානි දෙසෙසි, සෝ කිර විනෙතසි, "දානං දදමානා නාම තිණ්ණං ඨානානං අඤ්ඤතරස්මිං වලනති, හන්දාහං ඉමං රාජානං තෙසු ඨානෙසු පඨමතරඤ්ඤව නිච්චලං කරෝමී"ති තෙනස්ස තිස්සෝ විධා දෙසෙසි.

"සෝ හොතෝ රඤ්ඤා"ති: ඉදං සරණත්ථෙ සාම්වචනං. **හොතා රඤ්ඤැති වා පාඨෝ. "විප්පටිසාරෝ න කරණීයෝ"**ති: "භොගානං විගමහෙතුකෝ පච්ඡානුතාපෝ න කත්තබ්බෝ, පුබ්බෙවෙතානා පන අචලා පතිඨාපෙතබ්බා, එවං හි දානං මහප්ඵලං හොතී"ති දස්සෙති, ඉතරෙසු ච්ඡු ඨානෙසු එසෙවනයෝ, ඔවනෙවෙත නාපිහි පච්ඡා සමනුස්සරණෙවෙතානා ච නිච්චලාව කත්තබ්බා, තථා අකරොනතස්ස දානං න මහප්ඵලං හොති නාපි උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමති, මහාරෙරුවං උපපන්නස්ස සෙඨිගහපතිනෝ විය.

"දසහාකාරෙහී"ති: දසහි කාරණෙහි; තඤ්ඤ කිර එවං අහොසි, සචායං රාජා දුස්සීලෙ දිස්වා "නස්සති වත මෙ දානං යස්ස මෙ එවරූපා දුස්සීලා හුජන්නී"ති සීලවන්තෙසුපි විපටිසාරං උපාදෙස්සති, දානං න මහප්ඵලං භවිස්සති, විපටිසාරෙ ච නාම දයඤානං පරිගණ්හඤා නොව උපජ්ජිස්සති, හන්දස්ස පඨමමෙව තං විපටිසාරං විනොදෙමී"ති තස්මා හං දසහාකාරෙහි උපජ්ජිතුං යුත්තං පරිගණ්හඤෙසු විපටිසාරං පටිවිනොදෙසි.

"තෙසං යෙව තෙනා"ති: තෙසං යෙව තෙන පාපෙන අනිඨෝ විපාකෝ භවිස්සති න අඤ්ඤස්සෙනති දස්සෙති. **"ලද්ධං හවෙ"**නති: දෙතු භවං. **"ඝජන"**නති: විස්සජ්ජේතු. **"අනන්තර"**නති: අඛණතරං.

"සොලසහි ආකාරෙහි චිත්තං සන්තුස්සෙසී"ති: ඉධ බ්‍රාහ්මණෝ රඤ්ඤෝ මහාදානානුමොදනං නාම ආරඩෝ, තඤ්ච **"සන්තුස්සෙසී"**ති: "ඉදං දානං දත්වා එවරූපං සම්පත්තිං ලභතී"ති: දස්සෙන්තෝ දස්සෙන්තෝ කථෙසි.

"සමාදපෙසී"ති: තම්හථං සම්මා ආදපෙන්තෝ ගාහාපෙන්තෝ ගාහාපෙන්තෝ කථෙසි.–**"සම්පහංසෙසී"**ති: විපටිසාරවිනොදනෙන තස්ස

විත්තං වොදපෙසි.[1] **"සම්පහංසෙසි"**ති: "සුන්දරං තෙ කතං මහාරාජ දානං දදමානෙනා"ති ථුතිං කත්වා කථෙසි. **"වන්නා ධම්මතො නත්ථි"**ති: ධම්මෙන සමෙන කාරණෙන වත්තා නත්ථි.

"න රුක්ඛා ඡින්දිංසු ථූපත්ථාය න දබ්භා ලුයිංසු බ්‍රහ්මණත්ථා ය"ති: යෙ ථූපනාමකෙ මහාථූපෙ උස්සාපෙත්වා "අසුකරාජ අසුකා මවෙවා අසුකබ්‍රාහ්මණෙ එවරූපං නාම මහායාගං යජී"ති නාමං ලිඛිත්වා ථපෙනති, යානි ච දබ්භනිණානි ලායිත්වා වනමාලසංඛෙපෙන යඤ්ඤසාලං පරිකප්පනති භූමියං වා සන්ථරනති, තෙපි න රුක්ඛා ඡිජ්ජිංසු,[2] න දබ්භාලුයිංසු, කිං පන ගාවො වා අජාදයො වා හඤ්ඤිස්සන්තීති දස්සෙති.

"දූය"ති: අන්නෙතා ජානාදයො. **"පෙස්සා"**ති: යෙ පුබ්බමෙව ධනං ගහෙත්වා කම්මං කරොනති. **"කම්මකරා"**ති: යෙ හත්තවෙතනං ගහෙත්වා කරොනති.

දණ්ඩතජ්ජිතා නාම, දණ්ඩයට්ඨිමුග්ගරාදීනි ගහෙත්වා "කම්මං කරොථ කරොථා"ති එවං තජ්ජිතා; **භයතජ්ජිතා** නාම, "සචෙ කම්මං කරොසි කර, නො චෙ කරොසි ඡින්දිස්සාම වා බන්ධිස්සාම වා මාරෙස්සාම වා"ති එවං භයෙන තජ්ජිතා; එතෙ පන න දණ්ඩතජ්ජිතා න භයතජ්ජිතා **න අස්සුමුඛා රුදමානා පරිකම්මානි අකංසු**; අථ ඛො පියසම්භාවාරෙනෙව සම්භාවරියමානා අකංසු, න හි තෙසං දූසාති පෙස්සං වා පෙස්සාති කම්මකරං වා කම්මකරාති ආලපනති, යථා නාමවසෙනෙව පන පියසම්භාවාරෙනෙව ආලපිත්වා ඉත්ථිපුරිසබලවදුබ්බලානං අනුරූපමෙව කම්මං දස්සෙත්වා "ඉදම්දව කරොථා"ති වදනති, තෙපි අත්තනො රුච්චිවසෙනෙව කරොනති, තෙන වුත්තං **යෙ ඉච්ඡිංසු තෙ අකංසු, යෙ න ඉච්ඡිංසු න තෙ අකංසු, යං ඉච්ඡිංසු තං අකංසු, යං න ඉච්ඡිංසු න තං අකංසූ**ති.

"සප්පිනවනීතදධිමධුඵාණිතෙන චෙව සො යඤ්ඤං නිබ්බානං අගමාසි"නි: රාජා කිර බහි නගරස්ස චතූසුවාරෙසු අන්නෙතා නගරස්ස ච වෙමජ්ඣෙති පසු ථානෙසු මහාදානසාලායො කාරෙත්වා එකෙකිස්සා සාලාය සතසහස්සං සතසහස්සං කත්වා දිවසෙ දිවසෙ පඤ්චසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා සුරියුග්ගමනතො පට්ඨාය තස්ස තස්ස කාලස්ස අනුරූපෙහි සහත්ථෙන සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා **සප්පි** තෙහි සප්පිතෙලාදිසම්මිස්සෙහෙව යාගුඛජ්ජකභත්තව්‍යඤ්ජනපාන කාදීනි මහාජනං සන්තප්පෙසි, භාජනාදීනි පූරෙත්වා ගන්තුකාමානං තථෙව දාපෙසි, සායණ්හසමයෙ පන වත්ථගන්ධමාලාදීහි සම්පූජෙසි; සප්පිආදීනං පන මහාචාටියො පූරාපෙත්වා "යො යං පරිභුඤ්ජිතුකාමො සො තං පරිභුඤ්ජතූ"නි: අන්නෙකසතෙසු ථානෙසු ඨපාපෙසි, තං සන්ධාය වුත්තං **"සප්පිනවනීතදධිමධුඵාණිතෙන චෙව සො යඤ්ඤං නිබ්බානමගමාසී"**ති.

---

1. සී. II. මොදපෙසි. 2. සී. I ං III. ඡින්ද.

"පහූතං යාපනෙය්‍යං ආදාය"ති: බහුං ධනං ගහෙත්වා තෙ කිර විනෙත්වා, "අයං රාජා සපිතෙලාදීනි ජනපදතො අනාගරුපෙත්වා අත්තනො. සන්තකමෙව නීහරිත්වා මහාදානං දෙති, අමෙහි පන රාජා න කිඤ් ආහරාපෙතීති, න යුත්තං තුණ්හි භවිතුං න හි රක්ඛෙය්‍ය ඝරෙ ධනං අක්ඛයධම්මමෙව, අමෙහි ච අදෙන්තෙසු කො අක්ඛෙය්‍ය රක්ඛෙය්‍ය දස්සති, ගන්‍දස්ස ධනං උපහරාමා"ති තෙ ගාමභාගෙන නිගමභාගෙන නගරභාගෙනෙව[1] යාපතෙය්‍යං සංහරිත්වා සකටානි පූරාපෙත්වා රක්ඛෙය්‍යු උපහරිංසු, තං සන්ධාය **"පහූතං යාපනෙය්‍ය"**න්ති: ආදිමාහ.

"පුරත්ථිමෙන ගන්‍දස්ස වාමස්සා"ති: පුරත්ථිමෙ නගරවාරෙ දාන සාලාය පුරත්ථිමෙ භාගෙ, යථා පුරත්ථිමදිසතො ආගච්ඡන්තා ඛත්තියානං දානසාලාය යාගුං පිවිත්වා රක්ඛෙය්‍යු දානසාලාය භුඤ්ජිත්වා නගරං පවිසන්ති, එවරූපෙ පන ඨානෙ ඨපෙසුං.

"දක්ඛිණෙන ගන්‍දස්ස වාමස්සා"ති: දක්ඛිණෙ න ගරවාරෙ දාන සාලාය වුත්තනයෙනෙව දක්ඛිණභාගෙ ඨපෙසුං, පච්ඡිමුත්තරෙසුපි එසෙවනයො.

"අහොසඤ්ඤු"ති: බ්‍රාහ්මණා සපිආදීහි නිබ්බානගමනං සුත්වා "යං ලොකෙ මධුරං තදෙව සමණෙ ගොතමෙ කථෙති, ගන්‍දස්ස යඤ්ඤං පසංසාමා"ති තුට්ඨචිත්තා පසංසමානා එවමාහංසු.

"තුණ්හීභූතොව නිසිනෙනා හොති"ති: උපරි වත්තබ්බමත්ථං විත්තායමානො නිස්සද්දොව නිසින්නො හොති. **"අභිඤ්ඤාති පන භවං ගොතමො"**ති: ඉදං බ්‍රාහ්මණෙ පරිහාරෙන පුච්ඡන්තා ආහ, ඉතරථා හි "කිං පන භවං හො ගොතම තදූ රාජා අහොසි උදාහු පුරොහිතො බ්‍රාහ්මණෙ"ති එවං උජුකමෙව පුච්ඡියමානෙ අගාරවො විය හොති.

"අපි පන භො ගොතමා"ති: ඉදං බ්‍රාහ්මණෙ "සකලජම්බුදීප වාසීනං උභාය සම්පත්තාය දානං නාම දාතුං ගරු, සකල ජනපදෙ ච අත්තනො කම්මානි අකරොන්තො නාසිස්සති, අපි නුඛො අම්හාකම්පි ඉමම්හා යඤ්ඤා අඤ්ඤෙ යඤ්ඤෙ අපස්සමාරම්භතරා වෙව මහප්ඵල තරොචා"ති එතමත්ථං පුච්ඡන්තා ආහ.

"නිවවදානානී"ති: ධුවදානානි, නිවවහත්තානි. **"අනුකුලගන්‍දස්ස"**න්ති: අම්හාකං පිතුපිතාමහාදීහි පවත්තිතානීති, කච්චා පච්ඡාදුග්ගත පුරිසෙහිපි වංසපරම්පරාය පවත්තෙතබ්බානි යාගානි, එවරූපානි කිර සීලවන්තෙ උද්දිස්ස නිබ්බදානානි තස්මිං කුලෙසු දළිද්දාපි න උපච්ඡින්දන්ති, තත්‍රිදං වත්ථු,[2] අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර ඝරෙ පවත්තිවව

1. සී. I. II & E. ගාමභංගෙන නිගමභංගෙන නගරභංගෙනාති.
2. සී. I. III & E. වත්ථු.

සත්තසතානි දීසිංසු, දන්තමයසලාකානං පඤ්චසතානි අහෙසුං, අථ නං කුලං අනුක්කමෙන දළිද්දියෙන අභිභූතං, එකා තස්මිං කුලෙ දාරිකා එකසලාකතෝ උඞ්ඛං දාතුං නාසක්කි, සාපි පච්ඡා සෙත[1]වාහන රඤ්ඤා ගන්ත්වා ඛලං සොධෙත්වා ලඞ්ඛෙත්වා තං සලාකං අදාසි, එකෝ ථෙරෝ රඤ්ඤෝ ආරොචෙසි, රාජා තං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිඨානෙ ඨපෙසි, සා තතෝ පභාය පුනපචපි සලාකසතානි පවත්තෙසි.

"දණ්ඩපහාරා"ති: "පටිපාටියා තිණ්ඨං තිණ්ඨා"ති: "උජුකං ගන්ත්වා ගණ්හථ ගණ්හථා"ති ච ආදීනි වත්වා දියමානා **දණ්ඩපහාරාපි ගලග්ගහාපි** දිස්සන්ති.

"අයං බ්‍රාහ්මණෙ හෙතු-පෙ-මහානිසංසතරා චා"ති: එත්ථ යස්මා මහායඤ්ඤෙ විය ඉමස්මිං සලාකභත්තෙ න බහූහි වෙය්‍යාවච්ච කරෙහි වා උපකරණෙහි වා අත්ථො අත්ථි, තස්මා එතං අපඨතරං යස්මා වෙත්ථ න බහූනඤ්ච කම්මචෙජදවසෙන පීළාසඞ්ඛාතො සම්භවෙහා අත්ථි තස්මා අපපසම්භවතරං, යස්මා චෙතං සඞ්ඝස්ස සිඤ්ච පරිවත්තං තස්මා යඤ්ඤෙසුති වුත්තං, යස්මා පන ඡළඞ්ගසමන්නාගතාය දක්ඛිණාය මහාසමුද්දෙ උදකසෙව න සුකරං පුඤ්ඤස්ස පමාණං කාතුං, ඉදඤ්ච තථා විධං, තස්මා **"මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චා"**ති: වෙදිතබ්බං.

ඉදං සුත්වා බ්‍රාහ්මණෙ චින්තෙසි, "ඉදම්පි නිච්චභත්තං උළාය සම්පත්තිය දදතො දිවසෙ දිවසෙ එකස්ස භික්ඛුනො භික්ඛං නස්සති, නවනවො උස්සාහො ජනෙතබ්බොව හොති, අත්ථි නු ඛො ඉතොපි අඤ්ඤෙසු යඤ්ඤෙසු අපපඨතරෙ ච අපපසම්භවතරෙ වා"ති තස්මා **අත්ථි පන භො කොචිදෙවා**ති: ආදිමාහ; තත්ථ යස්මා සලාකභත්තෙ නිච්චපරියොසානං නත්ථි, එකෙන උළාය සම්පත්තිය අඤ්ඤං භික්ඛං අකත්වා සංවිධානඛ්ඛමෙව, විහාරදානෙ පන නිච්චපරියොසානං අත්ථි, පණ්ණසාලං වා හි කාරෙතුං කොට්ඨාගාරං විස්සජ්ජෙත්වා මහාවිහාරං වා එකවාරං ධනපරිච්චාගං කත්වා කාරිතං සත්තක්ඛත්තුං වස්සසතං වස්සසහස්සම්පි ගච්ඡති යෙව, කෙවලං **ජිණ්ණපතිතඨානෙ**[2] පටිසඞ්ඛරණමත්තමෙව කාතබ්බං හොති තස්මා ඉදං විහාරදානං සලාකභත්තතො අපපඨතරං අපපසම්භවතරඤ්ච හොති,-යස්මා පනෙත්ථ සුත්තානන්තපරියායෙන යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතාය"ති ආදයො නව ආනිසංසා වුත්තා, ඛන්ධකපරියායෙන:-

සීතං උණ්හං පටිහන්ති තතො වාලමිගානි ච,
සිරිංසපෙ ච මකසෙ සිසිරෙවාපි වුට්ඨියො.

තතො වාතාතපො ඝොරො සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති,
ලෙනත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.

1. සී. I & II. සාන.
2. සී. I. III & E. ජිණ්ණපතිතඨානෙ.

විහාරදානං සඞ්ඝස්ස අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං,
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො සම්පස්සං අත්ථමත්තනො.

විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ,
තෙසං අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානිච.

දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු විප්පසන්නෙන චෙතසා,
තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති සබ්බදුක්ඛාපනූදනං;
යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤය පරිනිබ්බාති අනාසවොති.

සත්තදසානිසංසා වුත්තා, තස්මා එවං සලාකභත්තතො **මහාපඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චා**ති වෙදිතබ්බං; සඞ්ඝස්ස පන පරිවත්තත්තාව[1] යංඤඤ්ඤති වුච්චති.

ඉදමපි සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි, "ධනපරිච්චාගං කත්වා විහාරදානං නාම දුක්කරං, අත්තනො ඤාතකානංකණිකාපි පරස්ස දුප්පරිච්චජා, හන්දාහං ඉතොපි අපඤ්ඤතරං යඤ්ඤං පුච්ඡිස්සාමී"ති තතො තං ප්‍රච්ඡන්තො **අත්ථි පන** හොති ආදිමාහ.

තත්ථ යස්මා සකිං පරිච්චත්තෙපි විහාරෙ පුනප්පුනඤ්ච පුනප්පුනඤ්ච දාතබ්බං වුත්තං, සරණං පන එකං තික්ඛත්තුං වා ඤාතිකෙ සංඝස්ස වා ගණස්ස වා ඤාතිකෙ සකිං ගහිතං ගහිතමෙව හොති, නත්ථි තත්ථ පුනප්පුනං කත්තබ්බතා, තස්මා තං විහාරදානතො අප්පඤ්ඤතරඤ්ච අප්පසම්මාරම්භතරඤ්ච හොති, යස්මා සරණගමනං[2] නාම තිණ්ණං රතනානං ජීවිතපරිච්චාගමයං පුඤ්ඤං සක්ක සම්පත්තිං දෙති, තස්මා **මහාපඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චා**ති වෙදිතබ්බං; තිණ්ණං පන රතනානං ජීවිතපරිච්චාගවසෙන යඤ්ඤන්ති වුච්චති.

ඉදං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි, "අත්තනො ජීවිතං නාම පරස්ස පරිච්චජිතුං දුක්කරං, අභිභූතො ඉතොපි අපඤ්ඤතරං යඤ්ඤන්ති? තතො තං ප්‍රච්ඡන්තො පුන **අත්ථි පන** හොති ආදිමාහ.

තත්ථ පාණාතිපාතා වෙරමණීති ආදීසු වෙරමණීනාම විරති, සා තිවිධා හොති, සමාදානවිරති සමාදානවිරති සෙතුඝාතවිරතීති, තත්ථ යො සික්ඛාපදානි අගණ්හන්තොපි කෙවලං අත්තනො ජාතිගොත්ත කුලපදෙසාදීනි අනුස්සරිත්වා "න මෙ ඉදං පතිරූප"න්ති පාණාතිපාතාදීනි න කරොති, සමාදානවත්ථුං පරිහරති, තතො ආරකා විරමති; තස්ස සා විරති සමාදානවිරතීති වෙදිතබ්බා; "අජ්ජතග්ගෙ ජීවිතහෙතුපි පාණං නහනිස්සාමී"ති වා "පාණාතිපාතා විරමාමී"ති වා "වෙරමණිං සමාදියාමී"ති වා එවං සික්ඛාපදානි ගණ්හනකස්ස පන විරති සමාදානවිරතීති වෙදිතබ්බා; අරියසාවකානං පන මග්ගසම්ප

1. සී. I II. III & E. පරිච්චත්තාව. 2. සී. I. II & E. සරණාගමනං.

සුතතා විරති සෙතුඝාතවිරති නාම, තසා පුරිමා වෙ විරතියෝ යං ජීවිතා වොරොපනාදිවසෙන විතික්කමිතබබං ජීවිතින්ද්‍රියාදිවත්‍ථුං තං ආරම්මණං කත්වා පවත්තනතෝ; පච්ඡිමා නිබ්බාණාරම්මණාව.

එසා ව යෝ පඤ්චසික්ඛාපදානි එකතෝ ගණ්හාති, තසස එකසමිං භිනෙන සබ්බානිපි භින්නානි හොනති, යෝ එකෙකං ගණ්හාති සෝ යං විතික්කමති තදෙව සිජ්ජති; සෙතුඝාතවිරතියා පන හෙදෙ නාම නත්‍ථි, භවන්තරෙපිහි අරියසාවකෝ ජීවිතහෙතුපි නෙව පාණං හනති, න සුරං පිවති; සවෙපිසස සුරාව බීරව මිසෙත්වා මුඛෙ පක්ඛිපනති, බීරමෙව පවිසති න සුරා, යථා කිං?-යථා කොසසකුණ්ණානං බීරමිසස[1] උදකෙ බීරමෙව පවිසති න උදකං, ඉදං යොනිසිඛානති වෙ ඉදමපි ධම්මතා සිඛානති වෙදිතබබං.

යසමා පන සරණාගමනෙ දිසිඋජුකරණං නාම හාරියං, සික්ඛා පදසමාදානෙ පන විරති මත්තකමෙව, තසමා එතං යථා තථා ගණනතසසාපි සාඛ්‍යකං ගණනතසසාපි අපඤ්ඤතරමෙව අපසසං රමඤතරව පඤ්චසීලසදිසසස පන දානසස නාම අභාවතෝ එසා මහඵලතා මහානිසංසතා ව වෙදිතබබා; වුත්තං හෙතං:-"පඤ්චිමානි භික්ඛවෙ දානානි මහාදානානි අග්ගඤ්ඤානි රතනඤ්ඤානි වංසඤ්ඤානි පොරාණානි අසංකිණ්ණානි අසංකිණ්ණපුබ්බානි න සංකියනති න සංකීයිසසනති අපතිකුට්ඨානි සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහි, කතමානි පඤ්ච?-ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවකෝ පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතෝ හොති, පාණාතිපාතා පටිවිරතෝ භික්ඛවෙ අරියසාවකෝ අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දෙති අවෙරං දෙති අබ්‍යාපජ්ඣං දෙති, අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දත්වා අවෙරං දත්වා අබ්‍යාපජ්ඣං දත්වා අපරිමාණසස අභයසස අවෙරසස අබ්‍යාපජ්ඣසස භාගී හොති, ඉදමපි භික්ඛවෙ පඨමං දානං මහාදානං-පෙ-විඤ්ඤූහීති; පුනවපරං භික්ඛවෙ අරියසාවකෝ අදින්නාදානං පහාය-පෙ-කාමෙසු මිච්ඡාචාරං පහාය-පෙ-මුසාවාදං පහාය-පෙ-සුරාමෙරයමජ්ජ පමාදට්ඨානං පහාය-පෙ-ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ පඤ්ච දානානි මහා දානානි-පෙ-විඤ්ඤූහී"ති.

ඉදඤ පන සීලපඤ්චකං "අත්තසිනෙහව ජීවිතව පරිවජ්ජිතා රක්ඛිසසාමී"ති සමාදින්නතාය යඤ්ඤසුති වුච්චති; තසා කිඤාපි පඤ්ච සීලතෝ සරණාගමනමෙව ජෙට්ඨකං, ඉදං පන සරණෙ[2] පතිට්ඨාය රක්ඛණසීලවසෙන මහඵලනති වුත්තං.

ඉදමපි සුත්වා බ්‍රාහ්මණෝ විඤ්ඤාසි "පඤ්චසීලං නාම රක්ඛිතුං ගරු, අසිඤ්චඛෝ අඤ්ඤං කිඤි ඒදිසමෙව සුත්වා ඉතෝ අපඤ්ඤතරව මහඵල තරං"ති? තතෝ තං පුච්ඡන්තෝ පුනපි අත්ථි පන භොති ආදිමාහ.

1. සී. III. බිරමිසසකෙ. 2. E. සරණාගමනෙයෙව.

අථස්ස භගවා තිවිධසීලපාරිපූරියං. සීතස්ස පඨමජ්ඣානාදීනං යඤ්ඤස්ස අපපඨතරතඨ මහපඨලතරතඨ දස්සෙතුකාමෝ බ්‍රාහ්මණාති ආදිමාහ.

තත්ථ යඤ්ඤා හෙඨා වුත්තෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතෝ පඨමජ්ඣානං පඨමජ්ඣානාදිසු සීතෝ දුතියාදීනි නිබ්බත්තෙන්තෝ න කිලමති, තස්මා තානි අපපඨානි අපපඤ්ඤාරම්භානි, යඤ්ඤා පනෙත්ථ පඨමජ්ඣානං එකං කපපං බ්‍රහ්මලෝකෙ ආයුං දෙති, දුතියං අඨකපෙ තතියං චතුසත්තිකපෙ, චතුත්ථං පඤ්චකපපසතානි, තදෙව ආකාසානඤ්චායතනාදීනි සමාපත්තිවසෙන භාවිතං වීසති චත්තාරීස සට්ඨි චතුරාසීති ච කපපසහස්සානි ආයුං දෙති, තස්මා මහපඨලං මහානිසංසං, නීවරණාදීනං පන පච්චනීකධම්මානං පරිච්චත්තත්තා තං යඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං, විපස්සනාඤ්ඤණම්පි යඤ්ඤා චතුත්ථජ්ඣානපරියොසානෙසු ගුණෙසු පතිඨාය නිබ්බත්තෙන්තෝ න කිලමති තස්මා අපපඨං අපපඤ්ඤාරම්භං, විපස්සනා සුඛසදිසස්ස පන සුඛස්ස අභාවා මහපඨලං, පච්චනීක කිලෙසපරිච්චාගා යඤ්ඤං, මනොමයිඬ්ඩිම්පි යඤ්ඤා විපස්සනාඤ්ඤණෙ පතිඨාය නිබ්බත්තෙන්තෝ න කිලමති තස්මා සා අපපඨා අපපඤ්ඤාරම්භා අත්තනොසදිසරූපනිම්මාණසමත්ථතාය මහපඨලා තපපච්චනීක කිලෙසපරිච්චාගතෝ යඤ්ඤං, ඉඬ්ඩිඨඤ්ඤණාදීනිපි යඤ්ඤා මනොමය ඤ්ඤණාදිසු පතිඨාය නිබ්බත්තෙන්තෝ න කිලමති තස්මා අපපඨානි අපපඤ්ඤාරම්භානි, අත්තනෝ අත්තනෝ පච්චනීකකිලෙසපහාණතෝ යඤ්ඤං, ඉඬ්ඩිවිධං පනෙත්ථ නානාවිධචිත්තුඛ්ඛාදසස්සනසමත්ථතාය, දිබ්බසොතං දෙවමනුස්සානං සද්දසවණසමත්ථතාය, චෙතොපරිය ඤ්ඤණං පරෙසං සොළසවිධචිත්තජානනසමත්ථතාය, පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤ්ඤණං ඉච්ඡිතිච්ඡිතභවනිකන්තිසමනුස්සරණසමත්ථතාය, දිබ්බචක්ඛු ඉච්ඡිතිච්ඡිතරූපදස්සනසමත්ථතාය, ආසවක්ඛයඤ්ඤණං අනිපඤ්ඤ ලොකුත්තරමග්ගසුඛනිප්පාදනසමත්ථතාය මහපඨලනති වෙදිතබ්බං.**

යඤ්ඤා පන අරහත්තතෝ විසිඨතරෝ අඤ්ඤෝ යඤ්ඤා නාම නත්ථි තස්මා අරහත්තනිකූවෙනෙව දෙසනං සම්පෙනෙතා **අසෝ බ්‍රාහ්මණාති** ආදිමාහ.

"එවං භූතෙනා"ති: එවං භගවතා වුත්තෙන දෙසනාය පසීදිත්වා සරණං ගනතුකාමෝ කූටදන්තෝ බ්‍රාහ්මණෝ එතං[1] **අභික්කන්තං හෝ ගොතමාති** ආදි වචනමවොච.

"උපවාහනා"නති: උපගන්ත්වා සරිරදරථං නිබ්බාපෙන්තෝ තත්ථ සීතලෝ වාතෝ වායතු, ඉදව පන වත්ථා බ්‍රාහ්මණෝ පුරිසං පෙසෙසි "ගච්ඡ තාත යඤ්ඤවාටං පවිසිත්වා සබ්බෙ තෙ පාණෙ[2] බන්ධනා මොචෙහී"ති සෝ "සාධූ"ති පටිසුණිත්වා තථා කත්වා ආගන්ත්වා "මුත්තා හෝ තෙ පාණා"ති ආරොචෙසි.

1. සී. I. II & III. එවං. 2. E. පාණයෝ.

යාව බ්‍රාහ්මණෝ තං පවත්තිං න සුණි න තාව භගවා ධම්මං දෙසෙසි, කස්මා?-"බ්‍රාහ්මණස්ස චිත්තෙ ආකුලභාවෝ අත්ථී"ති සුත්වා පනස්ස "බහූ වත මේ පාණා මොචිතා"ති චිත්තාචාරෝ විපජ්ජි, භගවා තස්ස විපජ්ජනභාවං ඤත්වා ධම්මදෙසනං ආරභි, තං සන්ධාය **අථ ඛෝ භගවා**ති ආදි වුත්තං; පුන **කල්ලචිත්තන්**ති ආදි ආනුපුබ්බිකථාය චිත්තමුදුභාවෙන විකම්පිතනීවරණතං සන්ධාය වුත්තං, සෙසං උත්තානත්ථමේවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
කූටදන්තසුත්තාදිවණ්ණනා
නි ම් නා.

මහාලිසුත්තවණ්ණනා-6.

එවං මේ සුතං—පෙ—වෙසාලියන්ති මහාලිසුත්තං, තස්සායං අනුබන්ධපදවණ්ණනා.

"වෙසාලිය"න්ති: පුනප්පුනං විසාලභාවූපගමනතෝ වෙසාලීති ලද්ධනාමෙ නගරෙ. **"මහාවනෙ"**ති: බහිනගරෙ හිමවන්තෙන සඞ්ඛං එසාබඞ්ඛං ත්‍රුච්චා ඨිතං සඅඡාතවනං අත්ථි, යං මහන්තභාවෙනෙව මහාවනන්ති වුච්චති, තස්මිං මහාවනෙ. **"කූටාගාරසාලාය"**න්ති: තස්මිං වනසණ්ඩෙ සඞ්ඝාරාමං පතිට්ඨාපෙසුං, තත්ථ කණ්ණිකං යොජෙත්වා උම්මානං උපරි කූටාගාරසාලාසණ්ඨෙපෙන දෙවවිමාන සදිසං පාසාදං අනාංසු, තං උපාදාය සකලොපි සඞ්ඝාරාමෝ කූටාගාර සාලාති පඤ්ඤායිත්ථ, භගවා තං වෙසාලිං උපනිස්සාය තස්මිං සඞ්ඝා රාමෙ විහරති, තෙන වුත්තං **වෙසාලිඤ් විහරති මහාවනෙ කූටා ගාරසාලායන්**ති.

"කොසලකා"ති: කොසලරට්ඨවාසිනො. **"මාගධකා"**ති: මගධ රට්ඨවාසිනො. **"කරණීයෙනා"**ති: අවස්සං කත්තබ්බකමෙමන, යං හි අකාතුමපි වට්ටති තං කිච්චන්ති වුච්චති; යං අවස්සං කාතබ්බමෙව තං කරණීයං නාම.

"පතිසල්ලීනෙ භගවා"ති: නානාරම්මණාචාරතෝ පටික්කම්ම සල්ලීනෙ නිලීනෙ, එකීභාවං උපගම්ම එකත්තාරම්මණෙ ඣානරතිං අනුභවතීති අත්ථෙ. **"නසෙට්ඨවා"**ති: නසමිඤ්ඤදව විහාරෙ. **"එක මන්ත"**න්ති: උසමා ඨානා අපක්කම්ම තාසු තාසු රුක්ඛච්ඡායාසු නිසීදිංසු.

"ඔඝඩ්ඩෝ"ති: අඩ්ඩෝඝනාය එවං ලඛනාමෝ. **"මහනියා ලිච්ඡවිපරිසායා"**ති: පුරෙභත්තං බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භගවතෝ සන්තිකෙ උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහිත්වා ගඞ්ගමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා උග්ගෝසනාය මහතිං ලිච්ඡවිරාජපරිසං සන්නිපාතෙත්වා තාය නීලපීතාදිවණ්ණවත්ථාභරණවිලෙපනපතිමණ්ඩිතාය තාවතිංසපරිස පටිභාගාය මහතියා ලිච්ඡවිරාජපරිසාය සද්ධිං උපසඞ්කමි.

"අකාලෝ බො මහාලී"ති: තස්ස ඔඝඩ්ඩස්ස මහාලීති මූල නාමං, තෙන නං ථෙරෝ ආලපති. **"එකමන්තං නිසිදී"**ති: පතිරූපාසු රුක්ඛච්ඡායාසු තාය ලිච්ඡවිපරිසාය සද්ධිං රතනත්තයස්ස වණ්ණං කථෙන්තො නිසිදි.

"සීහෝ සමණුද්දෙසෝ"ති: ආයස්මතෝ නාගිතස්ස භාගිනෙයෝ සත්තවස්සකාලෙ පබ්බජ්ජා සාසනෙ යුත්තපයුත්තතා සීහොති එවං නාමකො සාමණෙරෝ; සෝ කිර තං මහාපරිසං දිස්වා "අයං පරිසා මහතී, සකලවිහාරං පූරෙත්වා නිසින්නා, අඛා භගවා අජ්ජ ඉමිස්සා පරිසාය මඣ්ඣෙන්හ උස්සාහෙන ධම්මං දෙසෙස්සති, යන්නූනාහං උපජ්ඣායස්ස ආචික්ඛිත්වා භගවතෝ මහාපරිසාය සන්නිපතිත භාවං ආරොචාපෙය්‍ය"නති[1] විනෙත්වා යෙනායස්මා නාගිතෝ තෙනුපසඞ්කමි.

"භණෙහකාසපා"ති: ථෙරං ගොත්තෙන ආලපති. **"එසා ජනා"**ති: එසජනසමූහෝ. **"චක්ඛෙඤ්ඣව භගවතෝ ආරොචෙසී"**ති. සීහෝ කිර භගවතෝ විස්සාසිකො, අයං හි ථෙරෝ ථූලසරීරෝ, තෙනස්ස සරීරගරුතාය[2] උඤානනිස්සජ්ජාදීසු ආලසියභාවෝ ඒසඤං අපකතිනෝ විය හොති, අථායං සාමණෙරෝ භගවතෝ කාලෙන කාලං වත්තනං කරොති, තෙන නං ථෙරෝ "තුම්හෙපි දසබලස්ස විස්සාසිකොති වත්වා "ගච්ඡ චක්ඛෙඤ්ඣව ආරොචෙහී"ති ආහ.

"විහාරපච්ඡායායං"නති: විහාරච්ඡායායං; කුටාගාරමඤ්ඤෙ ගෙඝච්ඡායඤ්ච එරිතොකාසෙති අත්ථෝ; සා කිර කුටාගාරසාලා දක්ඛිණතෝ රතෝ දිසා පාචීනමුඛා, තෙනස්සා පුරතෝ මහාචච්ඡායා පත්ථටා හොති, සීහොත්‍ථෙ භගවතෝ ආසනං පඤ්ඤපෙසි, අථ බොභගවා වාරණත්‍ථරෙහි චෙව වාතපානත්‍ථරෙහි ච නික්ඛමිත්වා විඛාවන්තීහි විපුඵුරන්තීහි ඡබ්බණ්ණාහි බුබරසම්හි සංසුවිතනික්ඛමනො වලාහකත්‍ථරතො පුණ්ණචන්දෝ විය කුටාගාරසාලතො නික්ඛමිත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි, තෙන වුත්තං **අථ බොභගවා විහාරා නික්ඛම්ම විහාරපච්ඡායාය පඤ්ඤත්තෙන ආසනෙ නිසීදී**ති.

"පුරිමානි භන්තෙ දිවසානි පුරිමතරානී"ති: එත්ථ භීයෝ දිවසං පුරිමං නාම, තතොපරං පුරිමතරං, තතොපඨාය පන සබ්බානි පුරිමානිවෙව පුරිමතරානි ච හොන්ති.

---

1. සී. I. II & III. ආරොචෙය්‍යන්ති. 2. සී. I. II & E. සරීරගරුතාය.

"සදහෙන[1]"ති: "මූලදිවසතො පඨාය යං දිවසං අඤ්ඤං පරං කොටිං කත්වා විහරාමී"ති අත්ථො, යාව විහාසිනති වුත්තං හොති; ඉදානි තස්ස පරිමාණං දස්සෙතුං **"න චිරං තීණි වස්සානී"**ති ආහ. අථවා **"සදහෙන"**ති: "යං දිවසං අඤ්ඤං කත්වා න චිරං තීණි වස්සානි විහරාමී"ති පි අත්ථො; "යං දිවසං ආදිං කත්වා න චිරං විහාසිං තීණියෙව වස්සානී"ති වුත්තං හොති.

අයං කිර භගවතො පත්තචීවරං වහන්තො තීණි සංවච්ඡරානි භගවන්තං උපට්ඨාසි, තං සන්ධාය එවං වදති.

"පියරූපානී"ති: පියජාතිකානි සාතජාතිකානි. **"කාමූපසංහිතානී"**ති: කාමස්සාදයුත්තානි. **"රජනීයානී"**ති: රාගජනකානි. **"නො ච බො දිබ්බානි සද්දානී"**ති: කස්මා සුනක්ඛතෙතා තානි න සුණාති? සො කිර භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා දිබ්බචක්ඛුපරිකම්මං යාචි, තස්ස භගවා ආචික්ඛි, සො යථානුසිට්ඨං පටිපන්නො දිබ්බචක්ඛුං උප්පාදෙත්වා දෙවතානං රූපං දිස්වා චින්තෙසි "ඉමස්මිං සරීරසණ්ඨානෙ සද්දෙන මඞ්ගලෙන භවිතබ්බං, කථං නුඛො තං සුණෙය්‍යන්ති? භගවන්තං උප සඞ්කමිත්වා දිබ්බසොතපරිකම්මං පුච්ඡි, අයඤ්ච අනිතෙ එකං සිලවන්තං භික්ඛුං කණ්ණසක්ඛලියං පහරිත්වා බධිරමකාසි, තස්මා පරිකම්මං කරොන්තොපි අහබ්බොව දිබ්බසොතාධිගමස්ස, තෙනස්ස භගවා පරි කම්මං න කථෙසි, සො තාවතා භගවති ආඝාතං බන්ධිත්වා චින්තෙසි, "අඩා සමණස්ස ගොතමස්ස එවං හොති, අහම්පි ඛත්තියො අයම්පි ඛත්තියොව, සවස්ස ඤාණං වඩ්ඪිස්සති අයම්පි සබ්බඤ්ඤූ භවිස්සතීති උසූයාය මයහං න කථෙතී"ති සො අනුක්කමෙන ගිහීභාවං පත්වා තමත්ථං මහාලිලිච්ඡවිනො කථෙන්තො එවමාහ.

"එකංසභාවිනො"ති: එකංසාය එකකොට්ඨාසාය භාවිතො, දිබ්බානං වා රූපානං දස්සනත්ථාය දිබ්බානං වා සද්දානං සවණත්ථාය භාවිතොති අත්ථො.

"තිදිස"නති: අනුදිසා. **"උභයංසභාවිනො"**ති: උභයංසාය උභයකොට්ඨාසත්ථාය භාවිතොති අත්ථො; **"අයං බො මහාලිහෙතූ"**ති: අයං දිබ්බානං යෙව රූපානං දස්සනාය එකංසභාවිතො සමාධිහෙතු, ඉමමත්ථං සුත්වා සො ලිච්ඡවී චින්තෙසි, "ඉදං දිබ්බසොතෙන සද්ද සුණනං ඉමස්මිං සාසනෙ උත්තමත්ථභූතං මඤ්ඤති, ඉමස්ස නූන අත්ථාය එතෙ භික්ඛූ පඤ්ඤාසමපි සට්ඨිමපි වස්සානි අපණ්ණකව්‍රතං චරියං චරන්ති, යන්නූනාහං දසබලං එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යං"නති.

තතො තමත්ථං පුච්ඡන්තො **එතාසං නූන භගවතී**ති ආදි මාහ; **"සමාධිභාවනාන"**නති: එත්ථ සමාධියෙව සමාධිභාවනා, උභයංසභාවිතානං සමාධීනන්ති අත්ථො; අථ යසමා සාසනතො බාහිරා

1. සී. I. II & III. යදහෙතූසු.

එතා සමාධිභාවනා න අජ්ඣත්තා, තසමා තා පටික්ඛිපිත්වා යදත්ථං භික්ඛූ බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති තෙ දස්සෙතුං භගවා **න බ්‍රො මහාලී**ති ආදිමාහ.

"තිණ්ණං සංයොජනානං"න්ති: සක්කායදිට්ඨිආදීනං තිණ්ණං බන්ධනානං; තානි හි වට්ටදුක්ඛමයෙ රථෙ සන්තෙ සංයොජෙන්ති, තස්මා සංයොජනානීති වුච්චන්ති. **"සොතාපන්නො හොතී"**ති: මග්ගසොතං ආපන්නො හොති. **"අවිනිපාතධම්මො"**ති: වතුසු අපායෙසු අපතනධම්මො; **"නියතො"**ති: ධම්මනියාමෙන නියතො. **"සම්බොධිපරායනො"**ති: උපරි මග්ගත්තයසඞ්ඛාතා සම්බොධි පරං අයනං අස්ස අන්තෙන වා[1] පත්තබ්බාති සම්බොධිපරායනො. **"තනුත්තාය"**ති: පරියුට්ඨානමන්දතාය ච ඤදවි කරහචි උප්පත්තියා ච තනුභාවා. **"ඔරම්භාගියානං"**න්ති: ඔළා භාගියානං, යෙ හි ඔඩ්ඩෙ උපරි සුඛාවාසභූමියං නිබ්බත්තිතුං න සක්කොන්ති. **"ඔපපාතිකො"**ති: සෙසයොනිපරිච්ඡෙදවචනමෙතං. **"තත්ථ පරිනිබ්බායී"**ති: තසමිං උපරි භවෙයෙව පරිනිබ්බාණධම්මො. **"අනාවත්තිධම්මො"**ති: තතො ලොකා පුන පච්චාගමනෙන අවත්තනධම්මො. **"චෙතොවිමුත්තී"**න්ති: චිත්තවිමුත්තිං, සබ්බකිලෙසබන්ධනවිමුත්තස්ස අරහත්ත ඵලචිත්තස්සෙතං අධිවචනං. **"පඤ්ඤාවිමුත්තී"**න්ති: එත්ථපි සබ්බ කිලෙසබන්ධනවිමුත්තා අරහත්තඵලපඤ්ඤාව පඤ්ඤා විමුත්තීති වෙදිතබ්බා. **"දිට්ඨෙවධම්මෙ"**ති: ඉමස්මිංයෙඤ්ඤව අත්තභාවෙ. **"සයං"**ති: සාමං. **"අභිඤ්ඤා"**ති: අභිඤාතිච්චා. **"සච්ඡිකත්වා"**ති: පච්චක්ඛං කත්වා, ඤත්වා. **"අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා"**ති: අභිඤ්ඤාය අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන සච්ඡිකරිත්වාති අත්ථො. **"උපසම්පජ්ජා"**ති: පත්වා පටිලභිත්වා.

ඉදං සුත්වා ලිච්ඡවී විත්තෙතබ්බි, "අයං චරධමෙමා, නාසකුණෙන විය උපත්තිත්වා නාපි ගොධා විය උරෙන ගන්ත්වා සක්කා පවිසිතුං, අඬා ඉමං පවිසිත්වා තාසස පුබ්බභාගපටිපදඤ්ච භවිතබ්බං, පුච්ඡාම තාව තන්ති, තතො භගවන්තං පුච්ඡන්තෙනා **අපි පන ඉත්ථෙකච්චෙ**ති ආදිමාහ.

"අඤ්ඤතිත්ථියා"ති: පබ්බජිතකුරියං විය අඤ්ඤතිත්ථියා ගාමෙ විය වා අඤ්ඤමතෙත්තායෙව ත්‍රත්වා අඤ්ඤිත්ථියා, න අඤ්ඤතෝ අඤ්ඤෙ මග්ගා නාම අත්ථි, තෙනෙවාහ, **සෙය්‍යථිදං-සම්මාදිට්ඨි-පෙ-සම්මා සමාධී**ති.

තත්ථ සම්මාදස්සනලක්ඛණා **සම්මාදිට්ඨි**, සම්මා අභිනීරොපන ලක්ඛණො **සම්මාසංකප්පො**, සම්මා පරිග්ගහලක්ඛණා **සම්මාවාචා**, සම්මා සමුට්ඨාපනලක්ඛණො **සම්මාකම්මන්තො**, සම්මා වොදාපන ලක්ඛණො **සම්මාආජීවො**, සම්මාපග්ගහලක්ඛණො **සම්මාවායාමො**, සම්මා උපඨානලක්ඛණා **සම්මාසති**, සම්මාසමාධානලක්ඛණො **සම්මා**

1. E. අඤ්ඤා තෙනවා.

සම්මාදිට්ඨි තාව අඤ්ඤතිපි අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධිං මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති, නිරොධඤ්ච ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච පස්සති, තපපටිච්ඡාදකමොහවිධමනවසෙන අපනීතසම්මොහතො. සම්මාසංකප්පොපි තථෙව මිච්ඡාසංකප්පාදීනි ච පජහන්ති, නිරොධඤ්ච ආරම්මණං කරොන්ති, විසෙසතො පනෙත්ථ සම්මාසංකප්පො සහජාතධම්මෙ අභිනිරොපෙති, සම්මාවාචා සම්මාපරිගණ්හාති, සම්මා කම්මන්තො සණ්ඨිං සමුට්ඨාපෙති, සම්මාආජීවො සම්මාවොදපෙති, සම්මාවායාමො සම්මාපග්ගණ්හාති, සම්මාසති සම්මා උපට්ඨාපෙති, සම්මා සමාධි සම්මා සමාදහති; අයිවෙසා සම්මාදිට්ඨි නාම පුබ්බභාගෙ නානාඛණා නානාරම්මණා හොති, මග්ගක්ඛණෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා, කිච්චතො පන දුක්ඛෙ ඤාණන්ති ආදීනි චත්තාරි නාමානි ලභති, සම්මාසංකප්පාදයොපි පුබ්බභාගෙ නානාඛණා නානාරම්මණා හොන්ති, මග්ගක්ඛණෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා; තෙසු සම්මාසංකප්පො කිච්චතො නෙක්ඛම්මසංකප්පොති ආදීනි තීණි නාමානි ලභති, සම්මා වාචාදයො තයො විරතියොපි හොන්ති, චෙතනායොපි. මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියොව, සම්මාවායාමො සම්මාසතීති ඉදම්පි වයං කිච්චතො සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙන චත්තාරි නාමානි ලභති, සම්මාසමාධි පන පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධිසෙව.

ඉති ඉමෙසු අට්ඨසු ධම්මෙසු භගවතා නිබ්බාණාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහුකාරතා පඨමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා, අයං හි පඤ්ඤුපපෙජ්ජොතො පඤ්ඤාසත්ථෙති ච වුත්තා, තස්මා එතාය පුබ්බභාගෙ විපස්සනාඤාණසඞ්ඛාතාය සම්මාදිට්ඨියා අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා කිලෙසොරෙ ඝාතෙත්වා ඛෙමෙන යොගාවචරො නිබ්බාණං පාපුණාති, තෙන වුත්තං "නිබ්බාණාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහුකාරතා පඨමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා"ති.

සම්මාසංකප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං වුත්තොතා, යථා හි හෙරඤ්ඤකො ගත්තෙන පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා වක්ඛුනා කහාපණං ඔලොකෙත්වා "අයං කුතො අයං ජෙකොති ජානාති, එවං යොගාවචරොපි පුබ්බභාගෙ විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා විස්සනාපඤ්ඤාය ඔලොකයමානො "ඉමෙ ධම්මා කාමාවචරා ඉමෙ රූපාවචරාදයො"ති ජානාති, යථා වා පන පුරිසෙන කොට්යං ගහෙත්වා පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා දින්නං මහා රුක්ඛං තච්ඡකො වාසියා තච්ඡිත්වා තච්ඡිත්වා, කමෙම උපනෙති, එවං විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා දින්නෙ ධම්මෙ යොගාවචරො පඤ්ඤාය "ඉමෙ කාමාවචරා ඉමෙ රූපාවචරා"ති ආදිනා නයෙන පරිච්ඡින්දිත්වා කමෙම උපනෙති, තෙන වුත්තං "සම්මාසංකප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං වුත්තොතා"ති.

සචායං යථා සම්මාදිට්ඨියා එවං සම්මාවාචායපි උපකාරකො, යථාහ, "පුබ්බෙ ඛො ගහපති චිත්තෙකග්ගතා විචාරෙවා පඨමා වාචා භිජ්ඣති"ති තස්මා තදනන්තරං සම්මාවාචා වුත්තා; යස්මා පන "ඉදම්දව කරිස්සාමා"ති පඨමං වාචාය සංවිදහිත්වා ලොකෙ කම්මන්තෙ පයොජෙන්ති, තස්මා සම්මාවාචා කායකම්මස්ස උපකාරිකාති සම්මාවාචාය අනන්තරං සම්මාකම්මන්තා වුත්තො, චතුබ්බිධං පන වචීදුච්චරිතං තිවිධව කායදුච්චරිතං පහාය උභයසුචරිතං පූරෙන්තස්සෙව යස්මා ආජීවඨමකසීලං පූරති න ඉතරස්ස, තස්මා තදුභයානන්තරං සම්මාආජීවො වුත්තො; එවං විසුද්ධාජීවෙන පන "පරිසුද්ධො මෙ ආජීවො"ති එත්තාවතා පරිතොසං අකත්වා සුත්තපරියන්තෙන විහරිතුං න යුත්තං, අථඛො "සබ්බඉරියාපථෙසු ඉදං විරියමාරභිතබ්බ"න්ති දස්සෙතුං තදනන්තරං සම්මාවායාමො වුත්තො, තතො "ආරබ්භවිරියෙනාපි කායාදිසු චතූසු වත්ථූසු සති සූපට්ඨිතා භාතබ්බා"ති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සම්මාසති දෙසිතා; යස්මා පන එවං සූපට්ඨිතා සති සමාධිස්ස උපකාරූපකාරතං ධම්මානං ගතියො සමන්නෙසිත්වා පඤ්ඤා එත්තාවතාරම්මණෙ චිත්තං සමාධාතුං තස්මා සම්මාසතියා අනන්තරං සම්මාසමාධි දෙසිතොති වෙදිතබ්බො.

"එතෙසං ධම්මානං සච්ඡිකිරියායා"ති: එතෙසං සොතාපත්තිඵලාදීනං පච්චක්ඛකිරියත්ථාය.

"එකම්දහ"න්ති: ඉදං කස්මා ආරබ්ධං?-අයං කිර රාජා "රූපං අත්තා"ති එවං ලද්ධිකො තෙනස්ස දෙසනාය චිත්තං[1] නාධිමුච්චති, අථ භගවතා තස්ස ලද්ධියා ආවිකරණත්ථං එකං කාරණං ආහරිතුං ඉදමාරද්ධං, තත්රායං සඞ්ඛෙපත්ථො, "අහං එකං සමයං සොසිතාරාමෙ විහරාමි, තත්ර නෙ චේ පබ්බජිතා මං එවං පුච්ඡිංසු, අථාහං තෙසං බුද්ධුපාදං දස්සෙත්වා තථාගතධම්මං නාම කථෙන්තො ඉදමවොචං, "ආවුසො සබ්භඤ්ඤත්තො නාම කුලපුත්තො එවරූපස්ස සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිතො එවං තිවිධං සීලං පූරෙත්වා පඤ්චඤ්ඣානාදීනි පත්වා ඨිතො "තංජීව"න්ති ආදීනි වදෙය්‍ය, යුත්තඤ්චෙතං එත්ථ මඤ්ඤාති?-තතො තෙහි "යුත්ත"න්ති වුත්තෙ "අහං ඛො පනෙතං ආවුසො එවං ජානාමි එවං පස්සාමි, අථව පනාහං න වදාමී"ති තං වාදං පරිකප්පිත්වා උත්තරිං ඛණාසවං දස්සෙත්වා ඉමස්ස එවං වත්තුං න යුත්තනති අවච, තෙ මම වචනං සුත්වා අත්තමනා අහෙසුන්"නති.

එවං වුත්තෙ සොපි අත්තමනො අහොසි, තෙනාහ:-**ඉදමවොච භගවා, අත්තමනො ඔක්කලො ලිච්ඡවී භගවතො භාසිතං අභිනන්දීති.**

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
මහාලි සුත්තවණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

---

1. සී. I. චිත්තං-ඛාතූ. E. චිත්තං මාඛාතූ.

ජාලියසුත්තවණ්ණනා-7.

එවං මේ සුතං-පෙ-කොසම්බියන්ති ජාලිය සුත්තං, තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා.

"කොසිතා රාමේ"ති: කොසිතසෙඨිනා කතෙ ආරාමේ; පුබ්බෙ කිර අජිත[1]රඤ්ඤං නාම අහොසි, තතො කොතූහලසාලා නාම දළිද්දෙ ඤාතකභයෙන සපුත්තදාරං අනන්තරරඤ්ඤං ගච්ඡන්තෙ පුත්තං වහිතුං අසක්කොන්තෙ ඡඩ්ඩෙත්වා අගමාසි, මාතා නිවත්තිත්වා තං ගහෙත්වා ගතා, තෙ එකං ගොපාලකගාමං පවිසිංසු, ගොපාලකානඤ්ච තදා බහුපායාසො පටියත්තො හොති, තෙ තතො පායාසං ලභිත්වා භුඤ්ජිංසු අථ සො පුරිසො බලවපායාසං භුත්තො ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො රත්තිභාගෙ කාලං කත්වා තත්ථෙව සුනඛියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා කුණකුරො ජාතො.

සො ගොපාලස්ස පියො හොති, ගොපාලකො ච පච්චෙකබුද්ධං උපට්ඨහති, පච්චෙකබුද්ධොපි භත්තකිච්චකාලෙ කුණකුරස්ස පිණ්ඩං දෙති, සො පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහං උපපාදෙත්වා ගොපාලකෙන සද්ධිං පණ්ණසාලමපි ගච්ඡති, ගොපාලකෙ අසන්නිහිතෙ භත්තවෙලායං සයමෙව ගන්ත්වා කාලාරොචනත්ථං පණ්ණසාලවාරෙ භුස්සති, අන්තරා මග්ගෙපි වණ්ඩමිගෙ දිස්වා භුස්සිත්වා පලායෙති, සො පච්චෙකබුද්ධෙ මුදුකෙන චිත්තෙන කාලංකත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තති, තත්‍රස්ස ඝොසකදෙවපුත්තොතෙව නාමං අහොසි.

සො දෙවලොකතො චවිත්වා කොසම්බියං එකස්මිං කුලඝරෙ නිබ්බත්තති,තං අපුත්තකො සෙඨි තස්ස මාතා පිතූන්නං ධනං දත්වා පුත්තං කත්වා ගහෙසි, අථ අත්තනො පුත්තෙ ජාතෙ සත්තකඛත්තුං ඝාතෙතුං උපක්කමි, සො පුඤ්ඤවන්තතාය සත්තසුපි ඨානෙසු මරණං අපත්වා අවසානෙ එකාය සෙඨිධීතාය වෙය්‍යත්තියෙන ලබ්භිතො අපරභාගෙ පිතුඅච්චයෙන සෙඨිඨානං පත්වා කොසකසෙඨි නාම ජාතො; අඤ්ඤෙපි කොසම්බියං කුකකුට සෙඨි පාවාරිය සෙඨිති මෙ සෙඨි[2] අත්ථි, ඉමිනා සද්ධිං තයො අඤ්ඤෙ,-තෙන ච සමයෙන හිමවන්තතො පඤ්ඤාසාය තාපසා සරීර ඝන්තපජ්ජනත්ථං අනන්තරන්තරා කොසම්බියං ආගච්ඡන්ති, තෙසං තෙ තයො සෙඨි අත්තනො උය්‍යානෙසු පණ්ණකුටියො කත්වා උපට්ඨානං කරොන්ති, අථෙක දිවසං තෙ තාපසා හිමවන්තතො ආගච්ඡන්තා මහා කන්තාරෙ තසිතා කිලන්තා එකං මහන්තං වටරුක්ඛං පත්වා තත්ථ අධිවත්ථාය දෙවතාය සන්තිකා සඛ්ඣහං පච්චාසිංසන්තා නිසීදිංසු, දෙවතා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතං ඉත්ථිං පඤ්චරෙත්වා තෙසං පානීයඤ්චාහාරඤ්චාදිනි දත්වා කිලමථං පටි

1. E. අජ්ඣල. 2. සී. I. II. III & E. සෙඨිනො.

විහොදෙසි, තෙ දෙවතායඵ ආනුභාවෙන විම්හිතා පුච්ඡිංසු, "කිනානුබොං දෙවතෙ සම්මං සත්ථා තයා අයං සම්පත්ති ලබ්ධා"ති?- දෙවතා ආහ, "ලොකෙ බුබ්බොං නාම භගවා උපපන්නොා, සොා එතරහි සාවත්ථියං විහරති, අනාථපිණ්ඩිකොා ගහපති තං උපට්ඨහති, සොා උපොසථදිවසෙසු අත්තනොා හතකානං පකතිහත්තවෙත්ත මෙව දත්වා උපොසථං කාරාපෙති, අථාහං එකදිවසං මඤ්ඤතිකෙ පාතරාසාය ආගතොා සච්ඡහත්ථකාමම්මං අකරොන්තං දිසවා "අජ්ජ මක්කසා සාසමා සාමම්ං න කරොන්තී"ති පුච්ඡිං, තස්ස මෙ තමත්ථං ආරොචෙසුං, අථාහං එතදවොචං, "ඉදානි උපඩ්ඩදිවසොා ගතොා, සඤ්ඤා නුබොා උපබ්බුපොසථං නාතු"නති?-තතොා සෙඛිස්ස පටිවෙදෙසා "සඤ්ඤා නරොතූ"ති ආහංසු, "සච්චාහං උපඩ්ඩදිවසං උපොසථං සමාදියිත්වා තදහෙව කාලං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං පටිලභි"නති.

අථ තෙ තාපසා "බුබ්බො කිර උපපන්නොා"ති සඤාත පිති පාමොජ්ජා තතොාව සාවත්ථිං ගන්තුකාමා හුත්වාපි "බහුකාරා නොා උපඨාක සෙඛිනොා, තෙසම්පි ඉම මත්ථං ආරොචෙස්සාමා"ති කොසම්බිං ගන්ත්වා සෙඛිහි ඤාතසක්කාරබහුමානා තදහෙව මයං ගච්ඡාමා"ති ආහංසු, "කිං භන්තෙ තුරිතත්ථ?-නනුතුමෙහ පුබ්බෙ වත්තාරෙ පච මාසෙ වසිත්වා ගච්ඡථා"ති ච වුත්තා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං, තෙන හි භන්තෙ සහෙව ගච්ඡාමාතිව වුත්තෙ "ාගච්ඡාම මයං, තුමෙහ සන්තිකා ආගච්ඡථා"ති සාවත්ථිං ගන්ත්වා භගවතොා සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අර හත්තං පාපුණිංසු, තෙපි සෙඛිනොා පවත්ත පවත්ත සඤ්ඤ පරිවාරා සාවත්ථිං ගන්ත්වා ඤාතිං දත්වා සොාසම්බිං ආගමනත්ථාය භගවන්තං යාචිත්වා පවාරණම්ම තයොා විහාරෙ කාරෙසුං, තෙසු කුක්කුට සෙඛිනා කතොා කුක්කුටාරාමොා නාම, ඝාවාරිය සෙඛිනා කතොා පාවාරිකම්බ වනං නාම, ඝොසිතසෙඛිනා කතොා ඝොසිතාරාමොා නාම අහොසි.

තං සන්ධාය වුත්තං **කොසම්බියං විහරති ඝොසිතාරාමෙති "මඤ්ඤෙ"**ති: ඉදං නස්සනාමං; **"ජාලිඝො"**ති: ඉදම්පි ඉතරස්ස නාම මෙව; යස්මා පනස්ස උපජ්ඣායා දුරුම්යෙන පත්තෙන පිණ්ඩාය චරති,[1] තස්මා **දුරුපත්තපිණ්ඩතෙත්තවාසිති**[2] වුච්චති.

"එතදවොචු"නති: උපාරම්භාධිප්පායෙන වාදං ආරොපෙතුකාමා හුත්වා එතං අවොචුං; ඉති කිර තෙසං අහොසි,-"සචෙ සම්මණා ගොතමා තං ජීවං තං සරීරන්ති වක්ඛති අථස්ස මයං එතං වාදං අරොපෙස්සාම, හා ගොතම[3] තුම්හාකං ලබ්ධියා ඉධෙව සත්තා භිජ්ජති, තෙන වා වාදෙ උච්ඡෙදවාදෙ හොන්තීති, සචෙ පන අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වක්ඛති, අථස්ස එවං වාදං ආරොපෙස්සාම, තුම්හාකං වාදෙ රූපං භිජ්ජති, සත්තා නභිජ්ජති, තෙන වා වාදෙ සත්තා සස්සතා ආපජ්ජන්ති"ති.

1. සී. II. චරි. 2. E. දුරූපත්තපිණ්ඩතෙත්තවාසිති. 3. සී. I. II & III. ගොතම.

අථ භගවා "ඉමෙ වාදුරුපනන්ථාය පඤ්හං පුච්ඡන්ති, මම සාසනෙ ඉමෙ වෙ අනෙත අනුපගම්ම මජ්ඣිමා නාම පටිපදා අත්ථි නත්ථීති, හන්ද නෙසං පඤ්හං අවිස්සජ්ජෙත්වා තස්සාගෙව පටිපදාය ආවිභාවත්ථං ධම්මං දෙසෙමී"ති විනෙත්වා **තෙනාහාවුසොති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"කල්ලනනු ඛො තෙසෙතං වචනාය"**න්ති: තෙසෙවං සඞ්ඛපබ්බජිතස්ස තිවිධසීලං පරිපූරෙත්වා පඨමජ්ඣානං පත්තස්ස යුත්තනනුඛො එතං වචනාය, එතං වත්තුං යුත්තනන්ති අත්ථො; තං සුත්වා පරිබ්බාජකා "පුථුජ්ජනො නාම යස්මා නිබ්බිකිච්ඡො න හොති, තස්මා කදාචි එවං වදෙය්යා"ති?-මඤ්ඤමානා **කල්ලං නෙසෙතං වචනාය**න්ති ආහංසු.

"අථවපනාහංනවදාමී"ති: අහං එතමෙවං ජානාමි, නොච එවං වදාමි, අථ ඛො කසිනපරිකම්මං කත්වා භාවෙන්තස්ස පඤ්ඤා බලෙන[1] උපජ්ඣානං මහග්ගත චිත්තමෙතන්ති සඤ්ඤං ඨපෙසි.

"නකල්ලං තෙසෙන"න්ති: ඉදං තෙ පරිබ්බාජකා "යස්මා ඛීණාසවො විගතසමොහො තිණ්ණවිචිකිච්ඡො තස්මා න යුත්තං තෙසෙතං වත්තු"න්ති මඤ්ඤමානා වදන්ති; සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථ මෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
පාථික සුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සී. I. II & III. සඤ්ඤාබලෙන.

කසිසප සිහනාද සුත්තවණ්ණනා-8.

එවංමෙසුතං—පෙ—උජුඤ්ඤකං විහරතීති සිහනාදසුත්තං; තත්‍රායං අපුබ්බපද වණ්ණනා.

"උජුඤ්ඤකං"නති: උජුඤ්ඤකති තස්ස රඤ්ඤපි නගරස්සපි තදෙව නාමං, භගවා උජුඤ්ඤකනගරං උපනිස්සාය විහරති; **"කණ්ණකත්ථලෙ මිගදායෙ"**ති, තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ කණ්ණකත්ථලං නාම එකොරමණ්ඩියෝ භූමිභාගෝ අත්ථි, සෝ මිගානං අභයත්ථාය දින්නත්තා මිගදායොතිපි වුච්චති, තස්මිං කණ්ණකත්ථලෙ මිගදායෙ.

"අචෙලෝ"ති: නග්ගපරිබ්බාජකෝ; **"කස්සපෝ"**ති: තස්ස නාමං; **"නපඤ්ඤී"**නති: තපනිස්සිතකං; **"ලූඛාජීවී"**නති: අවෙලක ලූත්තාචාරාදිවසෙන ලූඛෝ ආජීවෝ අස්සාති=ලූඛාජීවී, තං ලූඛාජීවිං. **"උපසඞ්කමතී"**ති: උපසඞ්කති. **"උපවදතී"**ති: හීලෙති වම්භෙති. **"ධම්මස්සානුධම්මං ව්‍යාකරොතී"**ති: හොතා ගොතමෙන වුත්තකාරණස්ස අනුකාරණං කථෙති. **"සහධම්මිකෝ වාදානුවාදෝ"**ති: පරෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණෙ හුත්වා "තුම්හාකං වාදෙ වා අනුවාදෙ වා විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං, කාරණං කොචි අපස මත්තකොපි න ආගච්ඡති, ඉදං වුත්තං හොති, කිං සබ්බාකාරෙනපි තව වාදෙ ගාරය්හං කාරණං නත්ථී"ති. **"අනබ්භක්ඛාතුකාමා"**ති: න අභූතෙන වත්තුකාමා.

"එකච්චං නපඤ්ඤං ලූඛාජීවී"නති: ආදිසු ඉධෙකච්චෝ "අවෙලක පබ්බජ්ජාදි තපනිස්සිතත්තා තපස්සී ලූඛෙන ජීවිකං කපෙස්සාමී"ති තිණගොමයාදිභක්ඛණාදීහි නානප්පකාරෙහි අත්තානං කිල මෙති, අපපුඤ්ඤතාය ච සුඛෙන ජීවිතවුත්තිමෙව නලභති, සෝ තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරෝ නාදිසං තපනිස්සිතොපි පුඤ්ඤවා හොති, ලභති ලාභ සක්කාරං, සෝ "නදානි මයා සදිසෝ අත්ථී"ති අත්තානං උච්චඤ්ඤතෙ සම්භාවෙත්වා භීය්‍යොසොමත්තාය ලාභං උප්පාදෙස්සාමීති අනෙසනා වසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති; ඉමෙ වෙ සඤ්ඤය පඨම තයෝ වුත්තෙනා.

අපරෝ තපනිස්සිතකෝ ලූඛාජීවී අපපුඤ්ඤෝ හොති, න ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං, සෝ "මය්හං පුබ්බෙපි අකතපුඤ්ඤතාය සුඛ ජීවිකා නූපජ්ජති, හන්දදානි පුඤ්ඤානි කරොමී"ති: තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරෝ ලූඛාජීවී පුඤ්ඤවා හොති, ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං, සෝ "මය්හං පුබ්බෙපි කතපුඤ්ඤතාය සුඛජීවිකා උපජ්ජතී"ති විනොසඤ්ඤං අනෙසනං පහාය තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති, ඉමෙ වෙ සඤ්ඤාය දුතියතයෝ වුත්තෙනා.

එකෝ පන තාපසී අපපදුක්ඛවිහාරී හොති; බාහිරකාචාර යුත්තෝ තාපසෝ වා ඣානපරිබ්බාජකෝ වා අපපුඤ්ඤතාය ව මනාපෙ පවත්තයෙ න ලභති, සෝ අනෙසනාවසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා අත්තානං සුඛෙ කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරෝ පුඤ්ඤවා හොති, සෝ "නදුනි මයා සදිසෝ අත්ථී"ති මානං උප්පාදෙත්වා අනෙසනාවසෙන ලාභසක්කාරං වා උප්පාදෙත්වා මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන "සුඛෝ ඉමිස්සා පරිබ්බාජිකාය දහරාය මුදුකාය ලොමසාය බාහාය සමඵස්සෝ"ති ආදීනි චින්තෙත්වා කාමෙසු පාතව්‍යතං වා ආපජ්ජිත්වා තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති, ඉමෙ වෙ සඞ්ඛ්‍ය තතියනයෙ වුත්තෙ.

අපරෝ පන අපපදුක්ඛ විහාරී අපපුඤ්ඤ හොති, සෝ "අහං පුබ්බෙපි අකතපුඤ්ඤතාය සුඛෙන ජීවිතං න ලභාමි"ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරෝ පුඤ්ඤවා හොති, සෝ "පුබ්බෙ පහං කතපුඤ්ඤතාය සුඛං ලභාමි, ඉදානිපි පුඤ්ඤතෙව කරිස්සාමි"ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති, ඉමෙ වෙ සඞ්ඛ්‍ය චතුත්ථනයෙ වුත්තෙ; ඉදං තිත්ථියවසෙන ආගතං, සාසනෙපි පන ලබ්භති.

එකවෙව හි ධුතඞ්ගසමාදානවසෙන ලූඛා ජීවී හොති, අපපුඤ්ඤතාය ච සකලම්පි ගාමං චරිත්වා උදරපූරං න ලභති, සෝ "පච්චයෙ උප්පාදෙස්සාමී"ති වෙජ්ජකම්මාදිවසෙනවා අනෙසනං කත්වා අරහත්තං වා පටිජානිත්වා තීණිවා කුහණවත්ථූනි පටිසෙවිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරෝ තාදිසොව පුඤ්ඤවා හොති, සෝ තාය පුඤ්ඤසම්පත්තියා මානං ජනයිත්වා උපපන්නං ලාභං ථාවරං කාතුකාමෝ අනෙසනා වසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරෝ සමාදින්නධුතඞ්ගොව අපපුඤ්ඤ හොති, න ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං, සෝ "පුබ්බෙපහං අකතපුඤ්ඤතාය කිඤ්චි න ලභාමි, සබ්බෙ ඉදානි අනෙසනං කරිස්සං, ආයතිම්පි දුල්ලභසුඛෝ භවිස්සාමී"ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා අරහත්තං පත්තුං අසක්කොනෙතා සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරෝ පුඤ්ඤවා හොති, සෝ "පුබ්බෙපහං ඛතපුඤ්ඤතාය එතරහි සුඛිතෝ, ඉදානිපි පුඤ්ඤං කරිස්සාමී"ති අනෙසනං පහාය තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා අරහත්තං පත්තුං අසක්කොනෙතා සග්ගෙ නිබ්බත්තතීති.

"ආගතිං වා"ති: "අසුකට්ඨානතො නාම ඉමෙ ආගතා"ති එවං ආගතිංව. **"ගතිං වා"**ති: ඉදානි ගන්තබ්බට්ඨානංව. **"චුතිං වා"**ති: තතො චවනංව; **"උපපත්තිං වා"**ති: තතො භූමිභාගං පුන උපපත්තිංව.

"කිං සඛඛං නාපං ගරහිස්සාමි"ති: "නෙත ඤාරණෙන ගරහිස්සාම්, ගරහිතබඛමෙව මයං ගරහාම, පසංසිතබඛං පසංසාම, න හණ්ඩිකං කරොනෙතා මහාරජඝො විය ඛොතව අඛොතව එඝතො කරොමා"ති දසෙසති; ඉදානි තමත්ථං පකාසෙනෙතා **"සන්ති කඝඤ්ච එකෙ සමණ බ්‍රාහ්මණා"**ති ආදිමාහ.

"සඤෙන එකච්ච"නති: පචච්ඩසිලං, තංහි ලොකෙ න ඝොච්ච සාධූති වදති, පුන **"සඤෙන එකච්ච"**නති: පචච්ඩ වෙරං, තං හි න ඝොච්ච සාධූති වදති, පුන **"සඤෙන එකච්ච"**නති: පචචාරෙ අසං වරං, හෙ කිර "චක්ඛුනාම න නිරුඤ්ඣිතබබං, චක්ඛුනා මනාපං රූපං දක්ඛබ්බ"නති වදනති, එඝනයො සොතාදීසු; පුන **"සඤතා එකච්ච"**නති: පචචාරෙ සංවරං, එවං පරෙසං වාදෙන සහ අත්තනො වාදස්ස සමානාසමානතං[1] දසෙසච්ච ඉදානි අත්තනො වාදෙන සහ පරෙසං වාදස්ස සමානාසමානතං දසෙසනෙතා **සං මඝතති** ආදිමාහ; තත්‍රාපි පඨසිලාදිවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

"සමනුඤ්ඤන්ති"නති: සමනුඤ්ඤනතු, එත්ථ ච ලඬිං පුච්ඡනෙතා සමනුඤ්ඤති නාම; කාරණං පුච්ඡනෙතා **සමනුඤ්ඤාඝති** නාම; උභයං පුච්ඡනෙතා **සමනුඤ්ඤාඝති** නාම. **"සත්ථාරඤ්ච සත්ථා ර"**නති: සත්ථාරඤ්ච සඬිං සත්ථාරං උපසංහරිත්වා, "කිනෙත සත්ථා තෙ ධමෙම සබ්බසො පහාය වත්තති, උදාහු සමණෙ ගොතමො"ති; දුතිය පදෙපි එසෙවනයො, ඉදානි තමත්ථං යොජෙත්වා දසෙසනෙතා **යෙ ඉමෙසං භවන්ත**නති ආදිමාහ.

තත්ථ **"අකුසලා අකුසලසඬ්ඛාතා"**ති: අකුසලා වෙව අකුසලාති ච සඬ්ඛාතා ඤාතා ඝොඤ්ඤං වා කත්වා ඨපිතාති අත්ථො; එස නයො සබ්බපදෙසු.

අපිචෙත්ථ **"ඝාවජ්ඣා"**ති: සදොසා. **"න අලමරියා"**ති: නිදොසා සඤෙන අරියා භවිතුං නාලං සම්පඣා.

"යං විඤ්ඤූ නමනුඤ්ඤන්තා"ති: යෙන විඤ්ඤූ "අමෙහ ව අඤ්ඤෙ ච පුච්ඡනෙතා එවං වදෙයුං, තං ඨානං විජ්ජති, අත්ථි තං කාරණ"නති අත්ථො. **"යං වා පන හොනෙතා පරෙ ගණාචරියා"**ති: පරෙ පන හොනෙතා ගණාචරියා යං වා තං වා අපමත්තකං පහාය වත්තනතීති අත්ථො.

"අමෙහෙව නත්ථ සෙතුඝෙන පඝංඝෙඝ්‍ය"නති: ඉදං භගවා සත්ථාරා සත්ථාරං සමනුඤ්ඤනෙපි ආහ, සඬ්ඝෙන සඬ්ඝං සමනුඤ්ඤනෙපි, කසමා?–සඬ්ඝං පසංසායපි සත්ථුයෙව පසංසා සිබ්බිතො පසිද මානාපිහි බුඬසම්පත්තියා සඬ්ඝෙ සඬ්ඝසම්පත්තියා ච බුඬෙ පසීදනති, තථාහි භගවතො සරීරනිප්පත්තිං දිස්වා ධම්මදෙසනාව සුත්වා භවනති

1. සී. 1 & 111. අත්තනොවාදසමාඝාසමානතං.

වත්තාරෝ, "ලාභාවත හො සාවකානං යෙ එවරූපස්ස සත්ථු සන්තිකා වචරං"ති එවං බුද්ධසම්පත්තියා සඞ්ඝෙ පසීදන්ති, භික්ඛූනං පන ආචාර ගොචරං අභික්කමපටික්කමාදීනි ච දිස්වා භවඤ්ඤි වත්තාරෝ, "සන්තිකාවචරානං වත හො සාවකානං අයං උපසමගුණෝ සත්ථු කිව රූපෙ භවිස්සතී"ති එවං සඞ්ඝසම්පත්තියා බුඩෙ පසීදන්ති, ඉතියා සත්ථුපසංසා සඞ්ඝස්ස, යා සඞ්ඝස්ස පසංසා සා සත්ථුති සඞ්ඝපසංසායපි සත්ථුයෙව පසංසා සිද්ධතො භගවා ඒසුපි නයෙසු **අමෙහව නාසෙ යෙ හුඤ්ඤෙන පසංසෙය්‍යුනති** ආහ. **සමණො ගොතමො ඉමෙ ධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තති, යං වා පන හොතෙතා පරෙ ගණා වණ්ණියා**ති ආදිසු පනෙත්ථ අයමධිප්පායො.

සම්පත්තසමාදානසෙතුඝාතවසෙන ඉ තිස්සො විරතියො, තාසු සම්පත්ත සමාදාන විරතිමත්තමෙව අඤ්ඤසං හොති, සෙතුඝාත විරති පන සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි, පචසු ච තදඞ්ගවික්ඛම්භණ සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණපහාණෙසු අඤ්ඤසමාපත්තිවසෙන චෙව විපස්සනාමත්තවසෙන ච තදඞ්ගවික්ඛම්භණපහානමත්තමෙව අඤ්ඤසං හොති, ඉතරානි තීණි පහානානි සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි.

තථා සීලසංවරො ඛන්තිසංවරො ඤාණසංවරො සතිසංවරො විරියසංවරොති පඤ්චවරා, තෙසු පඨසීලමත්තමෙව අධිවාසන ඛන්තිමත්තමෙව ච අඤ්ඤසං හොති, සෙසං සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි.

පඤ්ච පනිමෙ උපොසථදිවසා, තෙසු පඨසීලමත්තමෙව අඤ්ඤසිං හොති, පාතිමොක්ඛසංවරසීලං සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි; ඉති අකුසලපහානෙ ච කුසලසමාදානෙව තීසු විරතිසු පඨසු පහා ණෙසු පඨසු සංවරෙසු පඨසු උදේදෙසෙසු ච "අහමෙව ච මය්හඤ්ඤ සඞ්ඝා ලොකෙ පඤ්ඤායති මයා ඉ සදිසො සත්ථා නාම මය්හඤ්ඤ සාව කසඞ්ඝස්ස සදිසො සඞ්ඝා නාම නත්ථි"ති භගවා සීහනාදං නදති; එවං සීහනාදං නදිත්වා තස්ස සීහනාදස්ස අවිපරීතභාවාවබොධනත්ථං **අපි කස්සප මඤ්ඤාති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"මඤ්ඤා"**ති: ලොකුත්තර මඤ්ඤා; **"පටිපදා"**ති: පුබ්බ භාගපටිපදා; **"කාලවාදී"**ති: ආදීනි බ්‍රහ්මජාලෙ වණ්ණිතානි.

ඉදානි තං දුවිධම්පි මඤ්ඤව පටිපදව එකතො කත්වා දෙසෙන්තො **අසමෙව අභිඤ්ඤා**ති ආදිමාහ.

ඉදං පන සුත්වා අවෙලො විනෙතසි "සමණො ගොතමො මය්හං යෙව මඤ්ඤා ව පටිපදා ච අත්ථි, අඤ්ඤසං නත්ථිති මඤ්ඤති ගන්ථස්සාහං අමූහකම්පි මඤ්ඤං කථෙමී"ති තතො අවෙලකපටිපදං කථෙසි; තෙ නාහ:-**එවං වුත්තෙ අවෙලො කස්සපො භගවන්තං එතදවොච-පෙ-උදකොරොහනානුඤ්ඤාතො විහරතී**ති.

තත්‍ර **"නපොපඤ්ඤා"**ති: තපාරම්භා තපකම්මානීති අත්ථො; **"සාමඤ්ඤසඞ්ඛාතා"**ති: සමණකම්මසඞ්ඛාතා; **"බ්‍රහ්මඤ්ඤසඞ්ඛාතා"**ති: බ්‍රාහ්මණකම්මසඞ්ඛාතා; **"අවෙලකො"**ති: නිවෙවලෝ නග්ගෝ; **"මුත්තාචාරෝ"**ති: විස්සඨාචාරෝ, උච්චාරකම්මාදිසු ලෝකිය කුලපුත්තාචාරෙන විරහිතෝ ඒකකොව උච්චාරං කරොති, පස්සාවං කරොති ඛාදති භුඤ්ජති; **"හත්ථාපලෙඛනෝ"**ති: හත්ථෙ පිණ්ඩම්පි ඒතෙ ජීවිතාය හත්ථං අපලිඛති, උච්චාරං වා ඝාත්වා හත්ථසම්මං යෙව දණ්ඩකඤ්ඤාදිං ගුත්වා හත්ථෙන අපලිඛති, "භික්ඛාගහණත්ථං එහි හනෙත"ති වුත්තෙ නළුත්තී **නළුහිහදනතිකෝ**; තෙන හි තිඨ හනෙතති වුත්තෙපි න තිඨතීති **නතිඨහදනතිකෝ.**

තද්දහයම්පි කිර සෝ හස්ස වචනං ඝාතං හවිස්සතීති න කරොති, **"අහිහට"**න්ති: පුරෙතරං ගහෙත්වා ආහටත්තිකඛං, **"උද්දිස්ස කට"**න්ති: "ඉමං තුම්හෙ උද්දිස්ස ඝාත"න්ති එවං ආරොචිතං භික්ඛං; **"නිමන්තණ"**න්ති: අස්සඝං නාම කුලං වා වීථිං වා ගාමං වා පවිසෙය්‍යථාති එවං නිමන්තිතභික්ඛම්පි න සාදියති න ගණ්හාති.

"නකුම්භිමුඛා"ති: කුම්භිතො උඛරිත්වා දීය්‍යමානං භික්ඛං න ගණ්හාති. **"නකලොපිමුඛා"**ති: කලොපිති උකඛලිපච්ඡි වා, තතොපි න ගණ්හාති, කස්මා?-"කුම්භිඛලොපියො මං නිස්සාය කටච්ඡුනා පහාරං ලභන්තී. **"නඑළකමන්තරා"**න්ති: එමාරං අන්තරං කත්වා දීය්‍යමානං නගණ්හාති, කස්මා "අයං මං නිස්සාය අන්තරකාරණං ලභතී"ති; දණ්ඩමුසලෙසුපි එසෙවනයො.

"ච්ඡින්න"න්ති: ච්ඡි භුඤ්ජමානෙසු එකස්මිං උඨාය දෙන්තෙ න ගණ්හාති, කස්මා?-සඛලන්තරායො හොතීති: **"නගබ්භිනියා"**ති: ආදිසු පන ගබ්භිනියා කුච්ඡියං[1] දූරකො කිලමති; "පායන්තියා දූර කස්ස ඛීරන්තරායො හොති, පුරිසන්තරගතාය රතිඅන්තරායො හොතී"ති: න ගණ්හාති.

"සඞ්කිත්තෙත්ථා"ති: සඞ්කිත්තෙත්වා කතහත්තෙසු, "දුබ්භික්ඛසමයෙ කිර අවෙළකසාවකා අවෙළකානං අත්ථාය තත්‍ථ තත්‍ථ තණ්ඩුලාදීනි සමාදපෙත්වා හත්ථං පවත්තති, උක්කඨාවෙළකො තතො න පනි ගණ්හාති.

"න යත්ථ සා"ති: යත්ථ සුනඛො "පිණ්ඩං ලභිස්සාමී"ති උපඨිතො හොති, හත්ථ තස්ස අදත්වා ආහටං න ගණ්හාති. කස්මා? එතස්ස පිණ්ඩන්තරායො හොතීති.

"නමක්ඛිකා සණ්ඩසණ්ඩචාරිනී"ති: සමූහසමූහචාරිනී, අවෙළකං දිස්වා "ඉමස්ස භික්ඛං දස්සාමාති මානුසකානි හත්තගෙහං පවිසන්ති, තෙසු ච පවිසන්තෙසු කඳොපි මුඛාදීසු නිලීනා මක්ඛිකා උපපතිත්වා සණ්ඩ සණ්ඩා චරන්ති, තතො ආහටං භික්ඛං නගණ්හාති. කස්මා? "මං නිස්සාය මක්ඛිකානං ගොචරන්තරායො ජාතො"ති.

1. සී. I. II & III කුච්ඡියා.

"ථුසොදකා"තිආදි: සබ්බසස්සසම්භාරෙහි කතංසුචිරකං එත්ථ ච සුරාපානමෙව සංවජ්ජං, අයං පන සබ්බසු සංවජ්ජසඤ්ඤී. **"එකාගාරිකෝ"**ති: යෝ එකසම්සෙඤ්ඤව ගෙගෙ භික්ඛං ලභිත්වා නිවත්තති. **"එකාලොපිකෝ"**ති: එසෙනෙව ආලොපෙන යාපෙති; වාගාරි කාදිසුපි එසෙවනයෝ.

"එකිස්සාපි දත්තියා"ති: එකාය දත්තියා, දත්ති නාම එකා බුද්ධකාලාති හොති, යත්ථ අඤ්ඤාභික්ඛං පක්ඛිපිත්වා යාපෙන්ති: **"එකාහික"**න්ති: එකදිවසන්තරිකං **"අඩ්ඪමාසික"**න්ති: අඩ්ඪමාසන්තරිකං.

"පරියායභත්තභොජන"න්ති: වාරභත්තභොජනං, එකාය වාරෙන චිරවාරෙන ඤත්තාඝවාරෙන අඩ්ඪමාසවාරෙන්ති එවං දිවස වාරෙන ආගතභත්තභොජනං.

"සාකභක්ඛෙ"ති: අල්ලසාකභක්ඛෙ. **"සාමාකභක්ඛෙ"**ති: සාමාකභත්තඤ්ඣුලභක්ඛෙ. නීවාරාදිසු නීවාරෝ නාම අරඤ්ඤෙ සයජාතා විහිරාති. **"දද්දුල"**න්ති: චම්මකාරෙහි චම්මං ලිඛිත්වා ඡඩ්ඩිතකඝටං, භටං වුච්චති සිලෙසොපි සෙවාලොපි **"කණ"**න්ති: කුණ්ඩකං. **"ආචාමෝ"**ති: භත්තඋක්ඛලිභාය ලග්ගො කිඤ්චිකඤ්ඣදනෝ, තං ඡඩ්ඩිතඨානතෝ ගහෙත්වා ඛාදති, ඔදනකඤ්ජනන්තිපි වදන්ති. **පිඤ්ඤාකදඤ්ඤෝ** පාකටොව **"පවත්තඵලභොජී"**ති: පතිතඵලභොජී. **'සාණානී"**ති: සාණවාකවෙළානි, **"මසාණානී"**ති: මිස්සකවෙළානි. **"ඡවදුස්සානී"**ති: මතසරීරතෝ ඡඩ්ඩිතවත්ථානි; එරකතිණාදීනි වා ගහෙත්වා කතනිවාසනානි. **"පංසුකූලානී"**ති; පථවියං ඡඩ්ඩිතනන්ත කානි. **"තිරීට කානී"**ති: තිරීටක රුක්ඛතවත්ථානි. **"අජින"**න්ති: අජිනමිගවම්මං. **"අජිනක්ඛිප"**න්ති: තදෙව මඤ්ඤෙ ඵාලිතකං. **"කුසචීර"**න්ති: කුසතිණානි ගන්ථිත්වා කතචීරකං. **වාකචීරඵලක චීරෙසුපි** එසෙවනයෝ.

"කෙසකම්බල"න්ති: මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලං. යං සඤ්ඤාය වුත්තං: "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ යානි කානිචි තන්තාවුතානි වත්ථානි, කෙසකම්බලෝ තෙසං පතිකිට්ඨො අක්ඛායති, කෙසකම්බලෝ හික්ඛවෙ සීතෙ සීතෝ, උණ්හෙ උණ්හො, දුබ්බණ්ණො, දුග්ගන්ධෝ, දුක්ඛසම්ඵස්සෝ"ති. **"වාලකම්බල"**න්ති: අස්සවාලෙහි කතකම්බලං, **"උලූක පක්ඛික"**න්ති: උලූකපක්ඛපත්තානි ගන්ථිත්වා කතනිවාසනං, **"උකකුටි කාපධානමනුයුත්තතා"**ති: උක්කුටිකවිරියමනුයුත්තතා. ගච්ඡන්තොපි උක්කුටිකොව හුත්වා උපපත්තිත්වා උපපත්තිත්වා ගච්ඡති. **"කණ්ටකාපස්සයි කො"**ති: අයකණ්ටකෙ වා පකතිකණ්ටකෙවා භූමියං කොට්ටෙත්වා තත්ථ චම්මං අත්ථරිත්වා ඣානචඞ්කමාදීනි කරොති. **"සෙය්‍ය"**න්ති: සය න්තොපි තත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙති. **"ඵලකසෙය්‍ය"**න්ති: රුක්ඛඵල කෙසෙය්‍යං. **"ඵණ්ඩිලසෙය්‍ය"**න්ති: ඵණ්ඩිලෙ උවෙව භූමිඨානෙ සෙය්‍යං. **"එකපස්සයිකො"**ති: එකපස්සෙනෙව සයති. **"රජෝ**

ජල්ලබද්ධරෝ''ති: සරීරං තෙලෙන මක්ඛිත්වා රජ්ජුආදීහි බන්ධිත්වා, අථස්ස සරීරෙ රජොජල්ලං ලග්ගති, තං බන්ධරෙති. **''සථා සන්තථි කො''**ති. ලඛ්ධං ආසනං අකොපෙත්වා යථෙව ලභති, තථෙව නිසීදනසීලො. **''වෙකච්ඡිකො''**ති: විකටබන්දනසීලො; විකටන්ති ගූථං වුච්චති. **''අපානකො''**ති: පරික්ඛිත්තසීතුදකපානො. **සාසං තණ්හිමඤ්ඤා**ති සායතණ්හියං, පාතො මඤ්ඤන්තිකෙ සායන්ති දිව සස්ස තික්ඛත්තුං පාපං පවාහෙස්සාමීති උදකොරොහානුයොගං අනුයුත්තෙහා විහරතීති.

අථ භගවා සීලසම්පදාදිහි විනා තෙසං තපොපඛ්කමානං නිරත්ථකතං දස්සෙන්තො **අවෙලකො වෙපි කස්සප හොතී**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **''ආරකාවා''**ති: දූරෙයෙව. **''අවෙර''**න්ති. දෙසවෙර රහිතං. **''අබ්‍යාපජ්ඣ''**න්ති: දෙමනස්සව්‍යාපජ්ඣරහිතං.

''දුක්කරං හො ගොතමා''ති: ඉදං කස්සපො "මයං පුබ්බෙ එත්තකම්පි නාම සාමඤ්ඤං බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා නාම විවරාම, තුම්හෙ පන අඤ්ඤං යෙව සාමඤ්ඤං බ්‍රහ්මඤ්ඤං වදථා"ති දීපෙන්තො ආහ. **''පකති ඩ්හා එසා''**ති: පකතිභථා එසා. **''ඉමාය ච කස්සප මත්තායා''**ති: "කස්සප යදි ඉමිනා පමාණෙන, එවං පරිත්තකෙන පටිපත්තික්කමෙන සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා දුක්කරං සුදුක්කරං නාම අභවිස්ස, තතො තෙනං අභවිස්ස කල්‍යාණං වණ්ණාය, දුක්කරං සාමඤ්ඤ"න්ති අයමෙත්ථ පදසම්බන්ධෙන සඞ්ගං අත්ථො, එතෙන නයෙන සබ්බත්ථ පදසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

''දුජ්ජානෙ''ති: ඉදම්පි සො "මයං පුබ්බෙ එත්තකෙන සමණෙ වා බ්‍රාහ්මණෙ වා හොතීති විවරාම තුම්හෙ පන අඤ්ඤථා වදථා"ති ඉදං සඤ්ඤාය ආහ.

අථස්ස භගවා තං පකතිවාදං පටික්ඛිපිත්වා සභාවතොව දුජ්ජානභාවං ආවිභාවෙන්තො පුනපි **පකතිඤ්හො**ති ආදිමාහ-තත්‍රාපි වුත්තනයෙනෙව පදසම්බන්ධං කත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො.

''කතමා පන සා හොතගොතමා''ති: කස්මා පුච්ඡති, අයං කිර පණ්ඩිතො භගවතො කථෙන්තස්සෙව කථං උග්ගහෙත්වා, අථ අත්තනො පටිපත්තියා නිරත්ථකතං විදිත්වා **සමණෙ ගොතමෙ නස්ස වාසං සීලසම්පදං චිත්තසම්පදං පඤ්ඤාසම්පදං අභාවිතා හොති අසච්ඡිකතා අථ ඛ්හා සො ආරකාව සාමඤ්ඤා**ති ආදිමාහ.[1]

''හන්දදානි නං තා සම්පත්තියො පුච්ඡාමි''ති: සීලසම්පදාදි විජ්ජාත්තයං පුච්ඡති. අථස්ස භගවා බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා තාහනිධම්මං කථෙන්තො තා සම්පත්තියො දස්සෙතුං **ඉධ කස්සපා**ති ආදිමාහ.

''ඉමාය ච කස්ස සීලසම්පදාය''ති: ඉදං අරහත්තමෙව සඤ්ඤාය වුත්තං අරහත්තපරියොසානං හි භගවතො සාසනං, තස්මා අරහත්ත

1. සී. I. II & III. ආභ.

ඵලසමපඵුත්තානි සීලවිත්තපඤ්ඤාසමපදානි අඤ්ඤ උත්තරිතරා වා පණීතතරා වා සීලසමපදාදිසමපදා නත්ථීති ආහ: එවං ච පන වත්වා ඉදානි අත්තුත්තරං බුඩ[1]සීහනාදං නදන්තෝ **සන්ති හාසප්ප එකෙ සමණබ්‍රාහමණාති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"අග්ග"**නති: නිරුපක්කිලෙසං පරමවිසුඬං. **"පරම"**නති: උත්තමං, පවසීලානි හි ආදිං කත්වා යාවපාතිමොක්ඛ[2]සීලං සීලමෙව, ලොකුත්තරමග්ගඵලසමපඵුත්තං පන පරම[3]සීලං නාම. **"නාහං තත්ථා"**ති: තත්ථ සීලෙපි පරමසීලෙපි අහං අත්තනෝ සමසමං මම සීලසමෙන සීලෙන මයා සමං පුග්ගලං න පස්සාමීති අත්ථෝ.

"අහමෙව තත්ථ යිඤ්ඤා"ති: අහමෙව තස්මිං සීලෙ උත්තමෝ. කතරස්මිං **"ඉදං අධිසීල"**නති: යං එතං උත්තමං සීලන්ති අත්ථෝ. ඉති ඉමං පඨමං සීහනාදං නදති.

"නපොජිගුච්ඡවාදූ"ති: යෙ තපොජිගුච්ඡං වදන්ති; තත්ථ තප තීති=තපෝ; කිලෙසසන්තාපඛවිරියසෙඛා නාමං, තදෙව තෙ කිලෙසෙ ජිගුච්ඡතීති ජිගුච්ඡා. **"අඤ්ඤා පරමා"**ති: එත්ථ නිද්දොසතාය අරියා අඤ්ඤ ආරම්භවත්ථුවසෙනපි උපපන්නා විපස්සනා විරියසඞ්ඛාතා තපොජිගුච්ඡා, තපොජිගුච්ඡාව මග්ගඵලසමපඵුත්තා පරමානාම. **"අධිජෙගුච්ඡ"**නති: ඉඛ ජිගුච්ඡාය භාවෝ=ජෙගුච්ඡං; උත්තමං ජෙගුච්ඡං=අධිජෙගුච්ඡං; තස්මා යදිදං අධිජෙගුච්ඡං; තත්ථ **"අහමෙව යිඤ්ඤා"**ති: එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බා.

පඤ්ඤාධිකාරෙපි කම්මස්සකතාපඤ්ඤා[4] ච විපස්සනාපඤ්ඤා ච පඤ්ඤා නාම. මග්ගඵලසමපඵුත්තා පරමා පඤ්ඤා නාම. "අධිපඤ්ඤා"නි[5] යා අයං අධිපඤ්ඤා නාම. **"අහමෙව එත්ථ යිඤ්ඤා"**ති: විමුත්තාධිකාරෙ තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තියෝ විමුත්තී නාම, සමුච්ඡෙද පටිපස්සඞ්ඛි නිස්සරණවිමුත්තියෝ පන පරමවිමුත්තීති වෙදිතබ්බා.

ඉධාපි ච **"ඉදං අධිමුත්තී"**ති: යා අයං අධිමුත්ති, අහමෙව එත්ථ යියේ‍යාති අත්ථෝ. **"සුඤ්ඤාගාරෙ"**නි: සුඤ්ඤං කරෙ, එකකොව නිසීදිත්වාති අධිප්පායෝ. **"පරිසාසුඛා"**ති: අඤ්ඤ පරිසාසු; වුත්තම්පි චෙතං:- "චත්තාරිමානි සාරිපුත්ත තථාගතස්ස වෙසාරජ්ජානි යෙහි වෙසාරජ්ජෙහි සමන්නාගතෝ තථාගතෝ ආසභණ්ඨානං පටිජානාති පරිසාසු සීහනාදං නදතී"ති සුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං.

"පඤ්ඤාච නං පුච්ඡතී"ති: පණ්ඩිතා දෙව මනුස්සා නං පඤ්ඤං අභිසංඛරිත්වා පුච්ඡන්ති. **"වාකරොතී"**ති: තංඛණංයෙව විස්සජ්ජති. **"චිත්තං ආරාධෙතී"**ති: පඤ්ඤාවිස්සජ්ජනෙන මහාජනස්ස චිත්තං පරිතොසෙතියෙව.

---

1. ම. මහා. 2. සී. I. II & III. පාතිමොක්ඛසීලා-ම-පාතිමොක්ඛ සංවරසීලා.
3. සී. I. II & III. අරිය. 4. සී. I & III. සම්මස්සකපඤ්ඤා.
5. ම. අභිපඤ්ඤන්ති එත්ථ ලිඛිතවිපල්ලාසො වෙදිතබ්බො.

"නො ච බො සොතබ්බං මඤ්ඤන්තී"ති: විත්තං ආරුඛෙවා කථෙන්තස්සාපිස්ස වචනං පරෙ සොතබ්බං තමඤ්ඤන්තීති; එවං වෙ වදෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **"සොතබ්බවස්ස මඤ්ඤන්තී"**ති:දෙවාපි මනුස්සාපි මගතෙතෙව උස්සාහෙන සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති. **"පඝිදන්තී"**ති: සුපස්සන්නා කලුවිත්තා මුදුවිත්තා හොන්ති. **"පඝනනාකාරං කරොන්තී"**ති: න මුඛපසන්නතාව හොන්ති. පණීතානි චීවරාදීනි වෙළුවනවිහාරාදයො ච මහාවිහාරෙ පරිවෙජනතා පස්සන්නාකාරං කරොන්ති. **"නථනනාය"**ති. යං සො ධම්මං දෙසෙති තථාභාවාය ධම්මානුධම්මපටිපත්තිපූරණත්ථාය පන පටිපජ්ජන්තීති අත්ථො. **"නථනනාය ච පටිපජ්ජන්තී"**ති: තථාභාවාය පටිපජ්ජන්ති. තස්ස හි භගවතො ධම්මං සුත්වා කෙචි සරණෙසු කෙචි පඤ්ච සීලෙසු පතිට්ඨහන්ති.

අපරෙ නික්ඛම්ත්වා පබ්බජන්ති, **පබ්බජිතා ච ආරාධෙන්තී**ති තව පන පටිපදං පටිපන්නා න පූරෙතුං නසක්කොන්ති, සබ්බාකාරෙන පන පූරෙන්ති, පටිපත්තිපූරණෙන තස්ස හොතො ගොතමස්ස චිත්තං ආරාධෙන්තීති වත්තබ්බං. ඉමස්මිං පනොකාසෙ ඨත්වා සීහනාදං සමොධානෙතබ්බං.

"එතාවවං භපඝසිං නිරයෙ නිබ්බත්තං පස්සාමි"ති: හි භගවතො එකො සීහනාදෙ; අපරං සඝෙ නිබ්බත්තං පස්සාමීති එකො. අකුසලධම්මපහානෙ අහමෙව සෙට්ඨොති එකො. කුසල ධම්ම සමාදානෙපි අහමෙව සෙට්ඨොති එකො. අකුසලධම්මපහානෙ මය්හංයෙව සාවක සංඝො සෙට්ඨොති එකො. කුසලධම්ම සමාදානෙපි මය්හං යෙව සාවක සංඝො සෙට්ඨොති එකො. සීලෙන මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. විරියෙන මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. පඤ්ඤාය මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. විමුත්තියා මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. සීහනාදං නදනෙතා පරිසමජ්ඣෙ නිසිදිත්වා නදාමීති එකො. විසාරදෙ හුත්වා නදාමීති එකො. පඤ්හං මං පුච්ඡන්තීති එකො. පඤ්හං පුට්ඨො විස්සජ්ජෙමීති එකො. විස්සජ්ජනෙන පරස්ස චිත්තං ආරාධෙමීති එකො. සොතබ්බං මෙ මඤ්ඤන්තීති එකො. සුත්වා මෙ පසීදන්තීති එකො. පසන්නා පසන්නාකාරං කරොන්තීති එකො. යං පටිපන්නිං දෙසෙමි, තථත්තාය පටිපජ්ජන්තීති එකො. පටිපන්නා[2] ච මං ආරාධෙන්තීති එකො.

ඉති පුරිමානං දසන්නං එකෙකස්ස පරිසාසු ච නදතීති ආදයො දස පරිවාරා, එවං තෙ දස පුරිමානං දසන්නා පරිවාරවසෙන සතං පුරිමාව දසාති දසුත්තරං සිහනාදසතං හොති. ඉතො අඤ්ඤස්මිං පන සුත්තෙ එත්තකා සීහනාදා දුල්ලභා; තෙනිදං සුත්තං මහා සීහනාදන්ති වුච්චති.

---

1 ම. ඉඛපඝන්නා. 2. ම. පරිපත්තියා.

ඉති භගවා **"සීහනාදං වො භික්ඛවේ නොතමො නදති, නව වො සුඤ්ඤාගාරෙ නදති"**ති: එවං වාදනං වාදං පවිසෙඩිත්වා ඉදානි පරිසතිං නදිතපුබ්බං සීහනාදං දසෙසෙන්තා **එතමත්ථං**ති ආදිමාහ.

තත්‍ර **"නත්‍ර මා අඤ්ඤතරො තපබ්‍රහ්මචාරී"**ති: තත්‍ර රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තං මං අඤ්ඤතරො තපබ්‍රහ්මචාරී නිග්‍රොධො නාම පරිබ්බාජකො. **අභිජෙගුවෙජ්ජි**ති විරියෙන පාපජිගුච්ඡනාදිකාරෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි. ඉදං යන්තං භගවා ගිජ්ඣකූටමහාවිහාරෙ නිසින්නො උදුම්බරිකාය දෙවියා උය්‍යානෙ නිසින්නස්ස නිග්‍රොධස්ස ච පරිබ්බාජකස්ස සඞ්ඛානස්ස ච උපාසකස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා කථා සල්ලාපං සුත්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා තෙසං සන්තිකෙ පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා නිග්‍රොධෙන අභිජෙගුවෙජ්ජ පුඨපඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. තං සඞ්ගාය වුත්තං:-

"පරං විය මත්තාසා"ති: පරමාය මත්තාය, අතිමහන්තෙනෙව පමාණෙනාති අත්ථො. **"කො හි හනෙය්‍ය"**ති: ඨපෙත්වා අඞ්ඛබාලං දිඝිගතිකං අඤ්ඤං පණ්ඩිතජාතිකො "සො නාම භගවතො ධම්මං සුත්වා න අත්තමනො අස්සා"ති වදති. **"ලභෙය්‍යාහ"**න්ති: ඉදං සො "චිරං වත මෙ අනීය්‍යාණිකපඤ්හෙ යොජෙත්වා අත්තා කිලමිතො සුඛනිද්දිතිරෙ නහාපිස්සාමීති සම්පරිවත්තනෙන්ත විය ථූසෙ කොට්ටෙන්තෙන්ත විය න කොචි අත්ථො නිපඨාදිතො; ගණ්හථ අත්තානං යොජෙස්සාමී"ති විඤ්ඤත්වා ආහ.

අථ භගවා "යො ඛො ඛත්තියෙ නිත්තියපරිවාසො පඤ්ඤත්තෙ යො අඤ්ඤතිත්තිය පුබ්බා සාමණෙරභූමියං සීතො අහං භන්තෙ ඉත්ථන්නාමො අඤ්ඤතිත්තියපුබ්බා, ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ආඝාඛාමි උපසම්පදං, සඛාහං භන්තෙ සංඝං චත්තාරො මාසෙ පරිවාසං යාචාමී"ති ආදිනා නයෙන සමාදියිත්වා පරිවසති, නං සඤ්ඤාය **යො ඛො කස්සප අඤ්ඤතිත්තියපුබ්බා**ති ආදිමාහ.

තත්‍ර **"පබ්බජ්ජ"**න්ති: වචන සිලිට්ඨතාවසෙනෙව වුත්තං, අපරිවසිත්වා යෙව හි පබ්බජ්ජං ලභති, උපසම්පදාපෙක්ඛෙන පන න අතිදීඝාකාලෙ[1] න ගාමපවෙසනාදීනි අඤ්ඤත්තානි පූරෙන්තෙන පරිවසිතබ්බං, **"ආරඛචිත්තා"**ති: අඤ්ඤත්තපූරණෙන කුඤ්චිත්තා, අයමෙත්ථ සංඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙස තිත්තියපරිවාසො සමන්තපාසාදිකාය විනයඨකථාය පබ්බජ්ජාඛන්ධකවණ්ණනාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

"අපිච මෙත්ථා"ති: අපිච මෙ එත්ථ. **"පුග්ගලවෙමත්තතා විදිතා"**ති: පුග්ගලනානත්තං විදිතං "අයං පුග්ගලො පරිවාසාරහො, අයං න පරිවාසාරහො"ති ඉදඤ්ච මයාං පාකටනති දස්සෙති. තතො කස්සපො චින්තෙසි "අහො අච්ඡරියං බුඩසාසනං, යත්ථ එවං ඤාසිත්වා

1. සී. I. II & III. අතිකාලෙ.

කොටෙච්ඡා යුත්තමෙව ගණ්හන්ති, අයුත්තං ජඬ්ඩෙ"න්ති තතො සුඨුතරං පබ්බජ්ජාය සජාතුස්සාහො **සචෙ හගෙන**න්ති ආදිමාහ.

අථ භගවා තස්ස තිබ්බච්ඡන්දතං විදිත්වා "න කස්සපො පරිවාසං අරහති"ති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි, "ගච්ඡ භික්ඛු කස්සපං නහාපෙත්වා පබ්බාජෙත්වා ආනෙහී"ති. සො හථා කත්වා තං පබ්බාජෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. භගවා චං ගණ්හන්තෙ නිසීදාපෙත්වා උපසම්පාදෙසි, තෙනාවුත්තං:-**"අලඤ්ච ඛො අචෙලො කස්සපො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං අලඤ්ච උපසම්පද"**න්ති.

"අච්චරුෙ සම්පතෙහෙ"න්ති: උපසම්පන්නො හුත්වා න චිරමෙව. **"වූපකට්ඨො"**න්ති: වත්තුකාම කිලෙසකාමෙහි කායෙන චෙව චිත්තෙන ච වූපකට්ඨො.[1] **"අප්පමත්තෙහෙ"**න්ති: කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජහන්තො. **"ආතාපි"**න්ති: කායිකචෙතසිකා සඛාතෙන විරියාතපෙන ආතාපවා. **"පහිතත්තෙහෙ"**න්ති: කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය පෙසිතත්තො විස්සජ්ජිත අත්තභාවො. **"යස්සත්ථාය"**න්ති: යස්ස අත්ථාය. **"කුලපුත්තා"**න්ති: ආචාරකුලපුත්තා. **"සම්මදෙව"**න්ති: හෙතුනාව කාරණෙනෙව. **'නදනුත්තර"**න්ති: තං අනුත්තරං. **"බ්‍රහ්මචරිය පරියොසාන"**න්ති: මග්ග බ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානභූතං අරහත්ත ඵලං. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. **"දිට්ඨෙව ධම්ම"**න්ති: ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **"සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා"**න්ති: අත්තනොයෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා අපරපච්චයං කත්වාති අත්ථො. **"උප සම්පජ්ජ විහාසි"**න්ති: පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා වා විහාසි. එවං විහරන්තො ච **ඛීණාජාති පෙ-අබ්භඤ්ඤාසි**, එවමස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි දස්සෙත්වා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙතුං **අඤ්ඤතරො ඛො පනායස්මා කස්සපො අරහතං අහොසී**ති වුත්තං.

තත්ථ **"අඤ්ඤතරො"**ති: එකො. **"අරහත"**න්ති: අරහන්තානං භගවතො සාවකානං අරහන්තානං අබ්භන්තරෙ අහොසීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. යං යං පන අන්තරන්තරා න වුත්තං තං තං තත්ථ තත්ථ වුත්තත්තා පාකටමෙවානි.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
කස්සපසීහනාදසුත්තවණ්ණනා
නි ඝි තා.

---

1. සී. I. II & III. වවත්ථො.

පොඨපාද සුත්තවණ්ණනා-9.

එවංමෙසුතං—පෙ—සාවත්ථියනති, පොට්ඨපාදසුත්තං; තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා:-

"සාවත්ථියං විහරති ජේතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ"ති: සාවත්ථිං උපනිස්සාය යෝ ජේතස්ස කුමාරස්ස වනෙ අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ආරාමෝ කාරිතෝ තත්ථ විහරති. **"පොට්ඨපාදෙ පරිබ්බාජකොෙ"**ති: නාමෙන පොඨපාදෙ නාම ඡන්නපරිබ්බාජකෝ. සෝ කිර ගිහිකාලෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලෝ කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා චත්තාලීසකොටිපරිමාණං හොගක්ඛන්ධං පහාය පබ්බජිත්වා තිත්ථියානං ගණාචරියෝ ජාතෝ. සමයං පවදන්ති එත්ථාති=**සමයප්පවාදකෝ**, තස්මිං කිර ඨානෙ වංකිතාරුක්ඛපොක්ඛරසාතිපභුතයෝ බ්‍රාහ්මණා නිගණ්ඨඅචෙලපරිබ්බාජකාදයෝ ච පබ්බජිතා සන්නිපතිත්වා අත්තනෝ අත්තනෝ සමයං වදන්ති කථෙන්ති දීපෙන්ති; තස්මා සෝ ආරාමෝ **සමයප්පවාදකෝ**ති වුච්චති; සෙව නිඝණ්ඨාචිරසඞ්ඛාතාය තිම්බරු රුක්ඛපන්තියා පරික්ඛිත්තත්තා **තින්දුකාචිරෝ.**[1] යස්මා පනෙත්ථ පඨමං එකාව සාලා අහොසි, පච්ඡා මහාපුඤ්ඤං පරිබ්බාජකං නිස්සාය බහුසාලා ජාතා, තස්මා තමෙව එකං සාලං උපාදාය ලද්ධනාමවසෙන **එකසාලකොෙ**ති වුච්චති. මල්ලිකායං පන පසෙනදි රඤ්ඤා දෙවියා උය්‍යානභූතෝ සෝ පුප්ඵඵලසම්පන්නෝ ආරාමෝති කත්වා මල්ලිකාය ආරාමොති සඞ්ඛං ගතෝ; තස්මිං **සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචිරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ. "පටිවසති"**ති: වාසඵාසුතාය වසති.

අථෙක දිවසං භගවා පච්චූසසමයෙ සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන ඤත්වා පත්තචීවරං ආදාය ලොකං පරිගණ්හන්තෝ ඤත්තිජාලස්ස අන්තොගධභාවං පරිබ්බාජකං දිස්වා "අයං පොඨපාදෙ මයිහං ඤත්තිජාලෙ පක්ඛන්දයති, කින්නුඛෝ භවිස්සතී"ති උපපරික්ඛන්තෝ අද්දස "අහං අජ්ජ තත්ථ ගමිස්සාමි, අථ මං පොඨපාදෙ නිරොධෙ ච නිරොධාවුට්ඨානෙ ච පුච්ඡිස්සති, තස්සාහං සබ්බබුද්ධානං ඤත්තෙන සංසන්දෙත්වා සදිසභාවං කථෙස්සාමි, අථ සෝ කතිපාහසෙවචයෙන චිත්තං හත්ථිසාරිපුත්තං ගහෙත්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සති, තෙසමහං ධම්මං දෙසෙස්සාමි, දෙසනාවසානෙ පොඨපාදෙ මං සරණං ගමිස්සති, විත්තෙනා හත්ථිසාරිපුත්තෝ මමඤත්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී"ති.

තතොපාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා විජ්ජුල්ලතා සදිසං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා ඝනඤ්ඣර පබ්භතං

1. සී. I. II & III. නිඝණ්ඨාචිරං.

පරිකිපිත්වා සීත මහාමේඝං විය මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං එකංසං[1] කත්වා පවිවඤ්ඤං සෙලමයං පත්තං වාමංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිස්සාමී"ති සීහෝ විය ගිම්හවත්තපාදු විහාරා නික්ඛම්. ඉම්මත්ථං සන්ධාය **අථ ඛෝ භගවා**ති ආදිවුත්තං.

"එතදහොසී"ති: නගරචාරසමීපං ගන්ත්වා අත්තනෝ රුචිවසෙන සූරියං උල්ලෝකෙත්වා අතිපගඝාවමෙව දිස්වා එතං අහොසි. **"ඝනත්ථූනාඝ"**නති: සංසය පරිදීපනෝ විය නිපාතෝ, බුද්ධානඤ්ච සංසයෝ නාම නත්ථි "ඉදං කරිස්සාම ඉදං න කරිස්සාම ඉමස්ස ධම්මං දෙසෙස්සාම ඉමස්ස න දෙසෙස්සාමා"නි එවං පරිවිතක්කෝ පුබ්බභාගෙ පනෙස සබ්බබුද්ධානං ලබ්භති. තෙනාහ **"ඝනත්ථූනාඝ"**නති: යදි පනා හනති අත්ථං.

"උච්චාදිනිඝා"ති: උච්චං නදමානාය, එවං නදමානාය වස්සා උඩ්ඩං ගමනවසෙන උච්චෝ දිසාසුපත්ථටවසෙන මහාඝදෝති උච්චා සද්ද මහාසද්දතාය උච්චාසද්දමහාසද්දා, තෙසං හි පරිබ්බාජකානං පාතොව උග්ගය කත්තබ්බං නාම වෙත්තියවත්තං වා බොධිවත්තං වා ආචරියුපජ්ඣායවත්තං වා යොනිසො මනසිකාරෝ වා නත්ථි. තෙන නෙ පාතොව උග්ගය බාලානපෙ නිසින්නා "ඉමස්ස ඝණ්ඨා සොභනා ඉමස්සපාදෙ"ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාදදීනි වා ආරබ්භ ඉත්ථි දුරිසදරකදරිකාදිනං වණ්ණ වා අඤ්ඤං වා කාමස්සාදනවස්සාදදි වත්ථුං ආරබ්භ[2] කථං පඨපෙත්වා අනුපුබ්බෙන රාජකථාදිං අනෙකවිධං තිරච්ඡානකථං කථෙන්ති; තෙන වුත්තං:-**උච්චාදිනිඝා උච්චා සද්ද මහාසද්දා අනෙකවිහිතං තිරච්ඡානකථං කථෙන්තිඝා**ති.

තතෝ පොඨපාදෙ පරිබ්බාජකෝ තෙපරිබ්බාජකෙ ඔලොකෙත්වා "ඉමෙ පරිබ්බාජකා අතිවිය අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවා, මයව සමණස්ස ගොතමස්ස පාතුභාවතො පඨාය සුරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකුපමා ජාතා, ලාභසක්කාරොපි නො පරිහීනෝ, සචෙ පන ඉමං ඨානං සමණෝ ගොතමෝ වා ගොතමස්ස සාවකෝ වා නිසිඳපඨාකොපි වාස්ස ආගච්ඡෙය්‍ය, අතිවිය ලජ්ජනීයං භවිස්සති, පරිසදෙසෝ ඛො පන පරිසජෙට්ඨසෙසව උපරි ආරොහති"ති ඉහොව විත්තොව ඔලොකෙන්තා භගවන්තං අද්දස; තෙන වුත්තං. **අද්දසා ඛො පොඨපාදෙ පරිබ්බාජකෝ-පෙ-භුඤ්ජි අහෙසුන්ති.**

තත්ථ **"සණ්ඨපෙසී"**ති: සික්ඛාපෙසි වජ්ජමස්සා පටිච්ඡාදෙසි. යථා සුසණ්ඨිතා ගොත්, තථා නං ඨපෙසි. යථා නාම පරිස මජ්ඣං පවිසන්තෝ පුරිසෝ වජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං නිවාසනං සණ්ඨපෙති, පාරුපනං සණ්ඨපෙති, රජොකිණ්ණභාවං පුඡති, එවමස්සා වජ්ජ පටිච්ඡාදනත්ථං **අපස සද්දු හොතෙනා**ති සික්ඛාපෙන්තෝ යථා සුසණ්ඨිතා හොති, තථා නං ඨපෙසීති අත්ථෝ.

---

1. ම. එකංසවරගතං. 2. සී. III. වත්ථුකථං.

"අපපඤ්ඤකාමා"ති: අපපඤ්ඤං ඉච්ඡති. එකෝ නිසීදති, එකෝ නිඛ්‍යති, න ගණසඞ්ගණිකාය යාපෙති. **"උපඤ්ඤකම්පි නඛං මඤ්ඤිස්සාමා"**ති: ඉධාගන්තබ්බං මඤ්ඤිස්සාම. කස්මාපනෙස භගවතොපඤ්ඤකම්පං පවොසිංසතීති? අත්තනො වුඩ්ඪිං පත්ථයමානො. පරිබ්බාජකා කිර බුද්ධස්ස වා බුද්ධසාවකෙසු වා අත්තනො සන්තිකං ආගතෙසු "අජ්ජ අම්හාකං සන්තිකං සමණෝ ගොතමෝ ආගතො, සාරිපුත්තොපි ආගතො, නඛෝ පන තෙ යස්ස වා තස්ස වා සන්තිකං ගච්ඡන්ති, පස්සථමහාසකං උත්තමභාව"න්ති අත්තනො උපඨාකභාවං සන්තිකෙ අත්තානං උක්ඛිපන්ති උච්චෙ ඨානෙ ඨපෙන්ති, භගවතොපි උපඨාකෙ ගණ්හිතුං වායමන්ති. තෙ කිර භගවතො උපඨාකෙ දිස්වා එවං වදන්ති "තුම්හාකං සත්ථා භවං ගොතමොපි ගොතම සාවකාපි අම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්ති, මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං සමගච්ඡා, තුම්හෙ පන අම්හෙ අක්ඛිගිපි පස්සිතුං න ඉච්ඡථ, සාමීචිකම්මං න කරොථ, කිං වො අම්හෙහි අපරඛ්ඣන්ති අථෙකච්චෙ මනුස්සා බුද්ධාපි එතෙසං සන්තිකං ගච්ඡන්ති, කිං අම්හාකන්ති තතො පභාය තෙ දිස්වා නපපමජ්ජන්ති. **"තුණ්හීභූතෙසූ"**න්ති: පොඤ්ඣපාදං පරිවාරෙත්වා නිස්සද්ද, නිසීදිංසු.

"සඞ්ගතං භන්තෙ"ති: සුට්ඨු ආගමනං භන්තෙ භගවතො, භගවතිහි නො ආගතෙ ආනන්දෙ හොති, ගතෙ සොකොති දීපෙති. **"විරස්සං වො භගෙන"**ති: කස්මා ආහ? කිං භගවා පුබ්බෙපි තත්ථ ගත පුබ්බොනි? නගතපුබ්බො. මනුස්සානං පන "කුහිං ගච්ඡන්තා කුතො ආගතත්ථ. කිං මඤ්ඤමූළ්හත්ථ, විරස්සං ආගතත්ථා"ති එව මාදයො පියසමුදාචාරා හොන්ති, තස්මා එවමාහ. එවඤ්ච පන වත්වා මානත්ථද්ධො හුත්වා නිසීදි. උභාය පන භගවතො පච්චුග්ගමනමකාසි. භගවන්තං හි උපගතං දිස්වා ආසනෙන අනිමන්තනෙතා වා අපවිතිං අකරොනෙතා වා දුල්ලභො. කස්මා? උච්චාකුලීනතාය. අයම්පි පරිබ්බාජකො අත්තනො නිසින්නාසනං පපෙථාවෙත්වා භගවන්තං ආසනෙන නිමන්තෙතුකාමා **නිසීදතු භන්තෙ භගවා ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තන්ති** ආහ.

"අඤ්ඤතරකථා විප්පකතා"ති: නිසින්නාසනං වො ආදිතො[1] පභාය යාව මම්ගමනං එත්තකම්පි අන්තරෙ කා නාම කථා විප්පකතා. මම්ගමනපපවත්තියා කතමා කථා පරියන්තං න ගතා. වදථ යාව නං පරියන්තං නෙත්වා දෙමීති[2] සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි, අථ පරිබ්බාජකො "නිරත්ථක කථා එසා නිස්සාරා වට්ටසන්නිස්සිතා, න තුම්හාකං පුරතො වත්තබ්බතං අරහති"ති දීපෙන්තො **"නිසීදතෙසා භන්තෙ"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ නෙසා භන්තෙති ,භන්තෙ භගවා සොතුකාමො භවිස්සති පච්ඡාපෙසා කථා න දුල්ලභා භවිස්සති, අම්හාකං පනිමාය කථාය

1. සී. I & II. ආරම්භතො. 2. ම. දෙසෙමීති.

අත්ථො නත්ථි, භගවතො පන ආගමනං ලභිත්වා මයං අඤ්ඤදේව සුකාරණං[1] පුච්ඡිමානි දීපෙති තතො තං පුච්ඡනෙනා **"පුරිමානි භන්තෙ"**ති ආදිමාහ.

නත්ථ කුතූහලසාලායන්ති; කුතූහලසාලා නාම පවෙච්ඡසාලා නත්ථි. යත්ථ පන නානාතිත්ථියා සමණබ්‍රාහ්මණා නානාවිධං කථං පවත්තෙන්ති, සා බහූනං "අයං කිං වදති, අයං කිං වදතී"ති කුතූහලපවත්තිඨානතො **"කුතූහලසාලා"**ති වුච්චති. **"අභිඤ්ඤාදෙසිතානි"**ති එත්ථ **අභිඤ්ඤා** උපසග්ගමත්තං. **"සඤ්ඤානිරොධෙ"**ති: චිත්ත නිරොධෙ ඛණික නිරොධෙ කථා උපපත්තියා අත්ථො.

ඉදං පන තස්සා උපපත්තිකාරණං; යදා කිර භගවා ජාතකංවා කථෙති, සික්ඛාපදං වා පඤ්ඤපෙති, තදා සකලජම්බුදීපෙ භගවතො කිත්තිඝොසො පත්ථරති, තිත්ථියා තං සුත්වා "භවං කිර ගොතමො ප්‍රබ්බචරිතං කථෙසි, මයං කිං න සක්ඛිස්සාම තාදිසකං කිඤ්චි කථෙතු"නති භගවතො පටිභාගකිරියං කරොන්තා එකං භවන්තරසමයං කථෙන්ති "භවං ගොතමො සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි, මයං කිං න සක්ඛිස්සාම පඤ්ඤපෙතු"නති අත්තනො සාවකානං කිඤ්චිදෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්ති.

තදා පන භගවා අඤ්ඤවිහිතකෙ නිසීදිත්වා නිරොධකථං කථෙසි. තිත්ථියා තං සුත්වා "භවං කිර ගොතමො නිරොධං නාම කථෙසි, මයම්පි තං කථෙස්සාමා"ති සන්නිපතිත්වා කථිංසු, තෙන වුත්තං. **අභිඤ්ඤාදෙසිතානිරොධ කථා උදපාදීති**.

"තත්‍රෙකච්චෙව"ති: තෙසු එකච්චෙව; පුරිමො වෙත්ථ යථායං බාහිරෙ තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතො චිත්තපවත්තියං දොසං දිස්වා අචිත්තකභාවං සන්තොති සමාපත්තිං භාවෙත්වා ඉතො චුතො පඨමජ්ඣානභූමිං අඤ්ඤාසිභවෙ ඨත්වා පුන ඉධ උපපජ්ජිත්වා තස්ස සඤ්ඤාදොසදෙ ච නිරොධෙ ච හෙතුං අපස්සන්තා **අහෙතු අප්පච්චයාති** ආහ. දුතියො පන නිසෙධෙත්වා මිගසිඛ්ඛතාපසස්ස අසඤ්ඤභාවං ගහෙත්වා **උපපත්තිපි අනුපපත්තිපි**ති ආහ.

මිගසිඛ්ඛතාපසො කිර අත්තනාපෙ. ඝෝතාපෙ පරිමාරි නිද්‍රියො[2] අහොසි. තස්ස සීලතෙජෙන සක්කවිමානං උණ්හං අහොසි, සක්කො දෙවරාජා "සක්කඨානභූතඛා තාපසො පත්ථෙති"ති අලම්බුසං නාම දෙවකඤ්ඤං "තාපසස්ස භයං ජනෙත්වා එහී"ති පෙසෙසි. සා තත්ථගතා; තාපසො පඨමදිවසෙ තං දිස්වාව පලායිත්වා පණ්ණසාලං පාවිසි. දුතියදිවසෙ කාමවජ්ජනීවරණෙන හෙඨෙතා තං හත්ථෙ අග්ගහෙසි. සො තෙන දිබ්බසම්ඵස්සෙන ථුඩෙ විසඤ්ඤී හුත්වා

1. සී. I. සකාරණං. 2. ම. පරමාභිනිද්‍රියො.

තිණණං සංවජ්ජරාතං අවචයෙන සඤ්ඤං පටිලභි තං සොපි දිසිගතිකෝ තිණණං සංවජ්ජරාතං අවචයෙන නිරොධා වුට්ඨොතී මඤ්ඤමානෝ එවමාහ.

තතියෝ තං නිසෙධෙත්වා අථබ්බනපයොගං සඤ්ඤාය **උපකඞ්ඛනතීපි අපකඞ්ඛනතීපිති**[1] ආහ. ආථබ්බනිකා කිර අථබ්බනං පයොජෙත්වා සත්තං සීසවජ්ජනාදිං විය හත්ථවජ්ජනාදිං විය ච තත්වා දස්සෙනති. තස්ස පන පාකතිකභාවං දිස්වා සෝ දිට්ඨිගතිකෝ "නිරොධා වුට්ඨිතෝ අය"නති මඤ්ඤමානෝ එවමාහ.

චතුත්ථෝ තං නිසෙධෙත්වා යක්ඛදාසිතං මදනිදං සඤ්ඤාය **සඤ්ඤී හෝ දෙවනාති** ආහ. යක්ඛදාසියො කිර සබ්බරත්තිං දෙවතූපහාරං කුරුමානා නච්චිත්වා ගායිත්වා අරුණෝදයෙ එකං සුරාපාතිං පිවිත්වා පරිවත්තිත්වා සුපිත්වා දිවා වුට්ඨහන්ති. තං දිස්වා සෝ දිට්ඨිගතිකෝ "සුත්තකාලෙ නිරොධං සමාපන්නා පබුද්ධකාලෙ නිරුධා වුට්ඨිතා"ති මඤ්ඤමානෝ එවමාහ.

අයං පන පොඨ්පාදෙ පරිබ්බාජකෝ පණ්ඩිතජාතියෝ, තෙනස්ස තං කථං සුත්වා විපටිසාරෝ උපජ්ජි, "ඉමෙසං කථා ඵලමූගකථා විය, වත්තාරෝ හි නිරොධෙ එතෙ පඤ්ඤපෙනති, ඉමිනා ච නිරොධෙන නාම එකෙන භවිතබ්බං, න බහූනා, තෙනාපි එකෙන අඤ්ඤෙ නෙව භවිතබ්බං, සෝ පන අඤ්ඤෙන ඤාතුං න සක්කා අඤ්ඤත්ර සබ්බඤ්ඤුඤාණා, සවෙ භගවා ඉධ අභවිස්ස අයං නිරොධෝ අයං න නිරොධොති දීපසහස්සං විය උජ්ජාලෙත්වා[2] අජ්ජ මෙ[3] පාකටං අකරිස්සා"ති දසබලඤ්ඤෙවූ අනුස්සරි, තස්මා **තස්ස මඤ්ඤං භඤ්ඤනාති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"අහො නූනා"**ති: අනුස්සරණත්ථෙ නිපාතවචනං, තෙන තස්ස භගවතාං අනුස්සරනභාවස්ස එතදහොසි; **අහො නූන භගවා අහො නූන සුගතොති "යො ඉමෙසං"**නති: යො එතෙසං නිරොධ ධම්මානං **සුකුසලෝ** සුඨුකුසලෝ නිපුණෝ ඡෙකෝ, සෝ භගවා අහො නූන කථෙය්‍ය, සෝ සුගතො අහො නූන කථෙය්‍යාති අය මෙත්ථ අධිප්පායෝ.

"පකතඤ්ඤූ"ති: විඤ්ඤවසිනාය පකතිං සභාවං ජානාතීති= පකතඤ්ඤූ **"කථනතුඛො"**ති: ඉදං පරිබ්බාජකෝ "මයං භගවා න ජානාම තුමෙහ ජානාථ කථෙථ නොති ආයාචනෙනා වදති, අථ භගවා කථෙනෙතා **නත්‍ර පොඨපාදාති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"නත්‍ර"**ති: තෙසු සමණබ්‍රාහ්මණෙසු. **"ආදිනොව[4] නොඤ අපරඛ"**නති: තෙසං ආදීනියෙව විරඛං, ඝරමජ්ඣෙයෙව පකඛලිතාති දීපෙති. **"සඤ්ඤතු සපටවඤ්ඤ"**ති: එත්ථ ඤෙතුපි පචව යොපි කාරණසෙව නාමං; සඤාරණාති අත්ථෝ. තං පන කාරණං දස්සෙනෙතා **ඕභඛා එකාති** ආහ.

---

1. සී. I.II&III. උපඛාඛඤ්ඤනතීපි අපඛාඛඤ්ඤනතීපි. 2. සී. I & III. උජ්ජලෙත්වා.
3. ම. අජ්ජමෙව. 4. සී. I. II & III. ආදිසොව.

තත්‍ර **"සික්ඛා එසා සඤ්ඤා උපජ්ජනතී"**ති: සික්ඛාය එතාවා සඤ්ඤා ජායනතීති අත්ථෝ. **"සා ච සික්ඛාති භගවා අවොචා"**ති: කතමා ච සා සික්ඛාති භගවා විත්ථාරෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාවසෙන අවොච.

අථ යස්මා අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති තිස්සොා සික්ඛා හොනති, තස්මා තා දස්සෙනතෝ භගවා සඤ්ඤාය සහෙතුකං උපපාදනිරොධං දීපෙතුං බුද්ධපාදතොපහුති තනති ධම්මං ඨපෙනතෝ **ඉධ පොඨපාද තථාගතෝ ලොකෙති** ආදිමාහ.

තත්‍ර අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛාති චෙ එව සික්ඛා සරූපෙන ආගතා; තතියා පන "අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා"ති ඛෝ පොඨපාද මයා එසාංයිකෝ ධම්මෝ දෙසිතොති එත්ථ සම්මාදිඨි සම්මා සංඝපපවත්තෙන පරියාපන්නත්තා ආගතාති වෙදිතබ්බා.

"කාමසඤ්ඤා"ති: පචකාමගුණිකාරගොපි අඝමූපපන්නකාම වාරෙපි;[1] තත්‍ර පචකාමගුණිකාරගො අනාගාම්මිඤෙඤන සමූගඝාතං ගවජ්ජති; අඝමූපපන්නකාමවාරෙ පන ඉමස්මිං යානෙ වට්ටති; තස්මා **තස්ස යා පුබ්බා කාමසඤ්ඤා**ති හස්ස පඨමජ්ඣානසමඞ්ගිනෝ යා පුබ්බෙ උපපන්න පුබ්බාය කාමසඤ්ඤාය සදිසතා පුරිමාකාමසඤ්ඤාති පවුච්චෙය්‍ය, සා නිරුජ්ඣති, අනුපපන්නා ච නුපපජ්ජතීති අත්ථෝ.

"විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤී[2] සෙව තස්මිං සමයෙ හොනී"ති: තස්මිං පඨමජ්ඣානසමයෙ විවෙකජපීතිසුඛසඞ්ඛාතා සුඛුමසඤ්ඤා සච්චා හොති භූතා හොතීති අත්ථෝ.

අථ වා කාමච්ඡන්දීඔලාරිකඞ්ගපහානවසෙන සුඛුමා ච තා භූත තාය සච්චා ච සඤ්ඤාති=සුඛුමසච්චසඤ්ඤා; විවෙකජෙහි පීතිසුඛෙහි සමපයුත්තා සුඛුමසච්චසඤ්ඤාති=විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථීති=විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤීති එව[3]මෙත්ථ අත්ථෝ දස්සෙබ්බා, එසනයෝ සබ්බත්ථ. **"එවම්පි සික්ඛා"**ති: එත්ථ යස්මා පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජනතෝ අදිඨගනතෝ වුඨගනතෝ ච සික්ඛති, තස්මා තං එවං සික්ඛිතබ්බතෝ සික්ඛාති වුච්චති, තෙන සික්ඛාසඞ්ඛා තෙන පඨමජ්ඣානෙන, එවං එසා විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤාය උපපජ්ජති, එවං එසා කාමසඤ්ඤාපි නිරුජ්ඣතීති අත්ථෝ.

"අයං සික්ඛාති භගවා අවොචා"ති: අයං භාව පඨමජ්ඣාන සඞ්ඛාතා එසා සික්ඛාති භගවා ආහ: එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථෝ දස්සෙබ්බා.

යස්මා පන අඨ[4] සමාපත්තියා අඞ්ගතෝ සම්මසනං බුබ්බානං යෙව හොති, සාවකෙසු සාරිපුත්තසදිසසසාපි නත්ථි, කලාපතෝ සම්ම

1. ම. රාහොපි.
2. සී. I & II. සඤ්ඤ.
3. සී. I, II & III. අස.
4. සී. I, II & III අඨමාය.

සඤ්ඤාවෙව පන සාවකානං හොති, ඉදඤ්ච සඤ්ඤාසඤ්ඤාති එවං අඞ්ගතෝ සම්මසනං උඞ්ගටං, තස්මා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරමම්හෙසුදව සඤ්ඤං දස්සෙන්තෝ පුන තදෙව සඤ්ඤාගහණාදි දස්සෙතුං. **"සතෝ වෝ පොඨපාද භික්ඛු-පෙ-සඤ්ඤාගහං ඵුසති"**නි: ආහ.

තත්ථ **"සතෝ වෝ පොඨපාද භික්ඛූ"**ති: යෝ නාම පොඨපාද භික්ඛු **"ඉධ සතසඤ්ඤී හොති"**නි: ඉධ සාසනෙ සතසඤ්ඤී හොති අයමෙව වා පාඨෝ. අත්තනෝ පඨමජ්ඣානසඤ්ඤාය සඤ්ඤවා හොතීති අත්ථෝ.

"සෝ තතෝ අමුත්‍ර තතෝ අමුත්‍රා"ති: සෝ භික්ඛු තතෝ පඨමජ්ඣානතෝ අමුත්‍ර දුතියජ්ඣානෙ තතොපි අමුත්‍ර තතිජ්ඣානෙති එවං තාය තාය ඣානසඤ්ඤාය සඬසඤ්ඤී සතසඤ්ඤී හුත්වා[1] අනු පුබ්බෙන සඤ්ඤාගහං ඵුසති, සඤ්ඤාගහණාදි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං වුච්චති: කතමං? ලොකියඣානං කිච්චඣාරසමාපත්තීනං.[2] අගහත්තා ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියං හි යත්ථ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනම්පි නිරොධම්පි සමාපජ්ජන්ති, ඉති සා ලොකියඣානං කිච්චකර සමාපත්තීනං අගහත්තා සඤ්ඤාගහණාදි වුච්චති, නං ඵුසති පාපුණාතීති අත්ථෝ.

ඉදානි අභිසඤ්ඤානිරොධං දස්සෙතුං **නාසෙ සඤ්ඤාගෙහ සිතාසෙති** ආදිමාහ.

තත්ථ **"චෙතෙසෙ අභිසංඛරෙය්‍ය"**නි: පදච්ඡෙදෙ ඣානං සම්පජ්ජනෙනා චෙතෙති නාම, පුනපපුනං කපෙතීති අත්ථෝ. උපරි සමාපත්තිඅත්ථාය නිකන්තිං[3] කුරුමානෝ අභිසඞ්ඛරොති නාම. **"ඉමා ච මෙ සඤ්ඤා නිරුජ්ඣෙය්‍යුං"**නි: ඉමා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤා නිරුජ්ඣෙය්‍යුං; **"අඤ්ඤා ච ඔළාරිකා"**නි: අඤ්ඤා ඔළාරිකාභවඞ්ග සඤ්ඤා උපපජ්ජෙය්‍යුං. **"සෝ නවෙව චෙතෙති නාභිසඞ්ඛරොති"**නි: එත්ථ කාමංවෙඣ චෙතෙන්තොව න චෙතේති, අභිසඞ්ඛරොන්තොව නාභිසඞ්ඛරොති, ඉමස්ස භික්ඛුනෝ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතෝ වුට්ඨාය නෙව සඤ්ඤුත්තාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිතුං එත්තකෙ චිත්තවාරෙ ඨස්සාමීති ආභොගෝ සමන්නාහාරෝ නත්ථි, උපරි නිරොධසමාපත්තත්ථාය[4] එව පුන ආභොගසමන්නාහාරෝ අත්ථි. සඞ්ගයම්පෙත්ථ පුත්තසරාවික්ඛණ්ණ දීපෙතබ්බා, පිතුඝරමජ්ඣෙන කිර ගන්ත්වා පඨමාභාගෙ පුත්තස්ස ඝරං හොති, තතෝ පණීතභොජනං ආදාය ආසන්නසාලං ආගතං දහරං ථෙරෝ මන්තෙපි පිණ්ඩපාතෝ කුතෝ ආහතොති පුච්ඡි, සෝ "අසුකස්සඝරතෝ"ති ලබ්ඣරමෙව ආචික්ඛි. යෙන පනස්ස පිතුඝරමජ්ඣෙන ගතොපි තත්ථ ආභොගොපි නත්ථි; තත්ථ ආසන්නසාලා විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති දට්ඨබ්බා; පිතුගෙහං විය නෙව සඤ්ඤුත්තාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති, පුත්තගෙහං විය නිරොධ සමාපත්ති,

1. ම. සකසඤ්ඤී හුත්වා.
2. ම. කිච්චකාරකසමාපත්තීනං.
3. සී. I & II. නියන්ති.
4. සී. I & II. පත්තිත්ථාය.

ආසනසාලාය යඤ්ඤ පියුසරං අමනසිකරිත්වා පුත්තසඤ්ඤාවික්කඛණං විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතෝ වුට්ඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිත්වා "එකවෙ විහරිස්සාමී"ති අමනසි කරිත්වාව උපරි නිරොධසමාපත්තත්ථාය එවමනසිකාරෝ එවමෙස වෙතෙනොව න වෙතෙති, අභිසඞ්ඛරොතොව නාභිසඞ්ඛරොති. **"නාවෙව සඤ්ඤී"**නි: නා ඤානසඤ්ඤී නිරුජ්ඣනති. **"අසඤ්ඤී වා"**නි අසඤ්ඤී ච ඔළාරිකභවඞ්ගසඤ්ඤී න උපපජ්ජනති. **"සොනිරොධං ඵුසති"**නි: සො එවං පරිපන්නො ඉමඤ්ච සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං ඵුසති විඳති පටිලභති.

"අනුපුබ්බාභිසඤ්ඤානිරොධසමාපජ්ජනසමාපත්තී"නි: එත්ථ අභිති උපසග්ගමත්තං; සමාපජ්ජනපදං නිරොධපදෙන අන්තරිතං කත්වා වුත්තං; අනුපටිපාටියා සමාපජ්ජනසඤ්ඤී නිරොධසමාපත්තීති අයං පනෙත්ථ අත්ථො.

තත්‍රාපි **සමාපජ්ජනසඤ්ඤී නිරොධසමාපත්තීති** සමාපජ්ජනන්තස්ස අනෙන සඤ්ඤී නිරොධසමාපත්ති සමාපජ්ජනන්තස්ස වා පණ්ඩිතස්ස භික්ඛුනො **සඤ්ඤානිරොධසමාපත්තීති** අයං විසෙසත්ථො, ඉදානි ඉධ යත්තා නිරොධසමාපත්තිකථා සාථෙතබ්බා, සා පනෙසා සබ්බා කාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ පඤ්ඤාභාවනානිසංසාධිකාරෙ කථිතා; තස්මා තත්ථ කථිතතො ව ගහෙතබ්බා.

එවං භගවා පොට්ඨපාදස්ස පරිබ්බාජකස්ස නිරොධ කථං කථෙත්වා අථ නං තාදිසාය කථාය අඤ්ඤත්ථ අභාවං පවිජානාපෙතුං **නං කිං මඤ්ඤසි**ඝි ආදිමාහ.

පරිබ්බාජකොපි "භගවා අජ්ජ තුම්හාකං කථං ඔපෙත්වා න මයා එවරූපා කථා සුතපුබ්බාති පවිජානනෙත්ථ **නොහෙතං ගොතෙ**තී වත්වා පුන සකකච්චං භගවතො කථාය උග්ගහිතභාවං දස්සෙනෙත්ථ **එවං බො අහං භගෙතී**ති ආදිමාහ.

අථස්ස භගවා සු උග්ගහිතං තයාති අනුජානනෙත්ථ **එවං පොට්ඨපාදී**ති ආහ.

අථ පරිබ්බාජකො "භගවතා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සඤ්ඤාගණනති වුත්තං "එතදෙව නුඛො සඤ්ඤාගණං උදාහු අඤ්ඤෙපි සමාපත්තීසුපි සඤ්ඤාගණං අත්ථීති විනෙතබ්බා තමත්ථං පුච්ඡනෙත්ථ **"එකඤ්ඤදව නුඛො"**නි ආදිමාහ.

භගවාපිස්ස විස්සජ්ජෙසි; තත්ථ **"සුඤ්ඤපී"**නි: බහූනිපි **"සබ්බා සබ්බා බො පොට්ඨපාද නිරොධං ඵුසතී"**නි: පඨවි කසිණාදිසු යෙන යෙන කසිණෙන පඨමජ්ඣානාදීනං වා යෙන යෙන ඣානෙන, ඉදං වුත්තං හොති:-සචෙ හි පඨවිකසිණෙන කරණභූතෙන පඨවිකසිණසමාපත්තිං එකවාරං සමාපජ්ජනෙන පුරිමසඤ්ඤානිරොධං ඵුසති එකං

සඤ්ඤාගහං අථ වෙ වාරෙ තයෝ වාරෙ වාරසතං වාරසහස්සං වාර සතසහස්සංවා සමාපජ්ජන්තා පුරිමසඤ්ඤානිරොධං ඵුසන්ති සත සහස්සං සඤ්ඤාගහානි. එසනයෝ සෙසඝාසිඤ්ඤු ඣානෙසුපි.

සචෙ පඨමජ්ඣානෙන කරණභූතෙන එකවාරං පුරිමසඤ්ඤා නිරොධං ඵුසති එකං සඤ්ඤාගහං, අථ වෙ වාරෙ තයෝ වාරෙ වාර සතං වාරසහස්සං වාරසතසහස්සං වා සමාපජ්ජන්තා පුරිමසඤ්ඤා නිරොධං ඵුසති, සතසහස්සං සඤ්ඤාගහානි. එසනයෝ සෙසඣාන සමාපත්තිසුපි, ඉති එකවාරසමාපජ්ජනවසෙන වා සඞ්ඛිපි සජානන ලක්ඛණෙන සඞ්ගහෙත්වා වා එකං සඤ්ඤාගහං හොති, අපරාපරං සමා පජ්ජනවසෙන බහූනි.

"සඤ්ඤානුබොධා භගවතො"ති: භගවතා නිරොධං සමාපජ්ජනකස්ස භික්ඛුනො සඤ්ඤානුබොධා පඨමං උප්පජ්ජන්තීති පුච්ඡති, තස්ස භගවා **සඤ්ඤා බොධා පොඨපාදාති** ව්‍යාකාසි. තත්‍ර **"සඤ්ඤා"**ති: ඣාන සඤ්ඤා. **"ඤාණ"**න්ති: විපස්සනාඤාණං; අපරොභයෝ. **"සඤ්ඤා"**ති: විපස්සනා සඤ්ඤා. **"ඤාණ"**න්ති: මග්ගඤාණං, අපරෝ නයෝ:- **"සඤ්ඤා"**ති: මග්ගසඤ්ඤා. **"ඤාණ"**න්ති: ඵලඤාණං.

තිට්ටභමහාසිවත්ථෙරෝ පනාහ:-"කිං ඉමෙ භික්ඛූ භණන්ති? පොඨපාදෙ ගෙඨා භගවන්තං නිරොධං පුච්ඡි, ඉදානි නිරොධා වුට්ඨානං පුච්ඡන්තා භගවා නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස කිං පඨමං අර හත්තඵලසඤ්ඤා උප්පජ්ජති උදාහු පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති වදති. අථස්ස භගවා යඤ්ඤා ඵලසඤ්ඤා පඨමං උප්පජ්ජති, පච්ඡා පච්ච වෙක්ඛණඤාණං තඤ්ඤා **සඤ්ඤානුබොධා පොඨපාදාති** ආදිමාහ:-

තත්‍ර **"සඤ්ඤාඋප්පාදෙ"**ති: අරහත්තඵල සඤ්ඤාය උප්පාදෙ පච්ඡා අරහත්තඵලන්ති එවං පච්චවෙක්ඛණඤාණුප්පාදෙ හොති. **"ඉදප්පච්චයා කිර මෙ"**ති: ඵලසමාධිසඤ්ඤා පච්චයා කිර මෙ මයා පච්චවෙක්ඛණ ඤාණං උපපන්නන්ති. ඉදානි පරිබ්බාජකො යථානාම ගාමසූකරෝ ගන්‍ථොදඤ්ඤෙන නහාපෙත්වා ගඤ්ඣි අනුලිම්පිත්වා මාලා දාමං පිලන්ධිත්වා සිරිසයනෙ ආරොපිතොපි සුඛං නවින්දති; වෙගෙන ගූථඨානමෙව ගන්ත්වා සුඛං වින්දති. එවමෙවං භගවා සඞ්ඝ සුඛ මාය තිලක්ඛණබ්භාහතාය දෙසනාය නහාපිත්වා විලිත්තමණ්ඩිතොපි නිරොධකථාසිරිසයනං ආරොපිතොපි තත්‍ර සුඛං අවින්දන්තෙ ගූථඨානසදිසං අත්තනො ලඞ්ඝං ගහෙත්වා තමෙව පුච්ඡන්තෙ **සඤ්ඤා නුබොධා භගවතො පුබ්බඞ්ගමා අත්තනාති** ආදිමාහ.

අථස්ස අනුමතිං ගහෙත්වා ව්‍යාභාතුකාමෙ භගවා **කා පන භන්තෙ**ති ආදිමාහ. තතො සෙ "අරූපී අත්තනි එවං ලඞ්ඝකො සමා නොපි භගවා දෙසනාය සුකුසලො සෙ මෙ ආදිතොව ලඞ්ඝං මාවි ඛංසෙතූ"ති විත්තෙත්වා අත්තනො ලඞ්ඝං පරිහරන්තෙ **බලාභිකං බොති** ආදිමාහ.

අථස්ස භගවා තත්ථ දෝසං දස්සෙන්තෝ **"බලාධිකෝ ච හි සෝ"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"එවං සන්තෙ"**නති: එවං සන්තෙ, තුම්හෙ හි එතං උපයොගවචනං, එවං සන්තං අත්තානං පචෝගච්ඡතෝ නාමාති අයං චෙත්ථ අත්ථෝ. වත්ථූනඤ්ච ඛන්ධානං එකුප්පාදෙකනිරොධත්තා කිඤ්චාපි යා සඤ්ඤා උපජ්ජති, සා ච නිරුජ්ඣති. අපරාපරං උපාදාය පන අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤාව සඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්තීති වුත්තං; ඉදානි අඤ්ඤං[1] ලද්ධිං දස්සෙන්තෝ **මනොමයං වෝ අහං සාවකානං**ති ආදිං වත්වා තත්ථාපි දෝසෙ දිස්වා යථා නාම උම්මත්තකෝ ඝාවස්ස සඤ්ඤා න පතිට්ඨාති තාව අඤ්ඤං ගහෙත්වා අඤ්ඤං විස්සජ්ජෙති, සඤ්ඤා පතිට්ඨානකාලෙ පන වත්තබ්බමෙව වදති, එවමෙව අඤ්ඤං ගහෙත්වා අඤ්ඤං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි අත්තනෝ ලද්ධිං යෙව වදන්තෝ **අරූපිං වෙතී**ති ආදිමාහ.

තත්ථාපි යස්මා සෝ සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධං ඉච්ඡති, අත්තානං පන සස්සතං මඤ්ඤති, තස්මා තමෙවාස්ස දෝසං දස්සෙන්තෝ භගවා **එවං සන්තන්**නති ආදිමාහ.

තතො පරිබ්බාජකෝ ම්ලාදස්සනෙන අභිභූතත්තා භගවතා වුච්චමානම්පි තං නානත්තං අජානන්තෝ **සඤ්ඤා පනෙතං භගවතා මඤ්ඤතී**ති ආදිමාහ.

අථස්ස භගවා යස්මා සෝ සඤ්ඤාය උපපාදනිරොධං පස්සන්තොපි සඤ්ඤාමයං අත්තානං නිච්චමෙව මඤ්ඤති, තස්මා **දුජ්ජානං වෙතී**ති ආදිමාහ. තත්ථ අයං සඞ්ඛෙපත්ථෝ:-"තව අඤ්ඤෙ දිට්ඨි අඤ්ඤෙ ඛන්ති අඤ්ඤාරුචියෝ අඤ්ඤථායෙව තෙ දස්සනං පවත්තං, අඤ්ඤදෙව ච තෙ ඛමනිවෙව රුචිවනි ච අඤ්ඤත්රව තෙ ආයොගො, අඤ්ඤදිස්සායෙව පච්චනීයා යුත්තපයුත්තතා, අඤ්ඤත්ථ ච තෙ ආචරියකං, අඤ්ඤසම්මිං නිට්ඨා[2]යනෙ ආචරියභාවෝ, නෙත භයා එවං අඤ්ඤදිට්ඨිකොන අඤ්ඤඛන්තිකොන අඤ්ඤරුචිකෙන අඤ්ඤත්රයොගෙන අඤ්ඤත්ර ආචරියකෙන දුජ්ජානං එත"නති.

අථ පරිබ්බාජකෝ "සඤ්ඤා වා පුරිසස්ස අත්තා හොතු අඤ්ඤා වා සඤ්ඤා, තං සස්සතාදිභාවමත්තස්ස පුච්ඡිස්ස"නති ඤත්වා **"කිං පන භගවා"**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"ලොකො"**ති: අත්තානං සඤ්ඤාය වදති. **"න හෙතං පොඨපාද අඤ්ඤාසංහිතා"**නති: පොඨපාද එතං දිට්ඨිගතං න ඉධලොකා පරලොකඅත්ථනිස්සිතං වා අත්තත්ථ පරත්ථ නිස්සිතං. **"න ධම්මිසංහිතා"**නති: න නවලොකුත්තර ධම්මනිස්සිතං. **"න ආදිබ්‍රහ්මචරිය කා"**නති: සික්ඛාත්තය සඞ්ඛාතස්ස සාසනබ්‍රහ්මචරියස්සෙත ආදිමත්තං, අධිසීලසික්ඛාමත්තමපි න හොති. **"න නිබ්බිදාය"**ති: සංසාරවට්ටෙ නිබ්බිඳනත්ථාය න සංවත්තති. **"න විරාගාය"**ති: වට්ටතො විරාගත්ථාය න සංවත්තති. **"න නිරොධාය"**ති: වට්ටස්ස නිරොධකරණත්ථාය න

1. සී. I & II. අඤ්ඤං සඤ්ඤන්ති 2. සී. II. නිට්ඨියා.

සංවත්තති. **"න උපසමාය"**ති: වට්ටස්ස වූපසමනත්ථාය න සංවත්තති. **"න අභිඤ්ඤාය"**ති: වට්ටාභිඤ්ඤත්ථාය පවත්තකිරියාය න සංවත්තති. **"න සම්බොධාය"**ති: වට්ටසම්බුජ්ඣනත්ථාය න සංවත්තති. **"න නිබ්බානාය"**ති: අමතමහානිබ්බානස්ස පවත්තකිරියාය න සංවත්තති.

"ඉදං දුක්ඛ"න්ති: ආදීසු තණ්හං ඨපෙත්වා තෙභූමකා පවත්තක්ඛන්ධා දුක්ඛන්ති, තස්සෙව දුක්ඛස්ස පභවනතො සපුබ්බවයා තණ්හා **දුක්ඛසමුදයො**ති, උභින්නං අපුබ්බවත්ති **දුක්ඛනිරොධො**ති, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො **දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා**ති, මයා ව්‍යාකතන්ති අත්ථො.

එවඤ්ච පන වත්වා භගවා ඉමස්ස පරිබ්බාජකස්ස මඤ්ඤාතුභාවෙ වා ඵලසච්ඡිකිරියා වා නත්ථි, මයඤ්ච භික්ඛාචාරවෙලාති විඤ්ඤත්වා තුණ්හී අහොසි; පරිබ්බාජකොපි තං ආකාරං ඤත්වා භගවතො ගමනකාලං ආරොචෙන්තො විය **එවමෙතන්ති** ආදිමාහ.

"වාචාසභිඤ්ඤොදකෙනා"ති: වචන පතොදෙන, **"සංජම්භරිං අකංසූ"**ති: සංහරිතං නිරන්තරං ඵුටං අකංසු; උපරි උපරි විජ්ඣිංසූති වුත්තං හොති. **"භූන"**න්ති: සභාවතො විජ්ජමානං. **"තච්ඡං තථ"**න්ති: තස්සෙව වෙවචනං. **ධම්මසිතා ක"**න්ති: තවලොකුත්තර ධම්මෙ සිතසභාවං. **"ධම්මනියාමන"**න්ති: ලොකුත්තරධම්මනියාමතං, බුද්ධානං හි චතුසච්චවිමුත්තතා කථානාම නත්ථි තස්මා සා එදිසා හොති.

"විඤ්ඤූ ච හත්ථිසාරිපුත්තෙනා"ති: සො කිර සාවත්ථියං හත්ථි ආචරියස්ස පුත්තෙනා; භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තීණි පිටකානි උග්ගහෙත්වා සුබ්බමෙසු අත්ථන්තරෙසු කුසලෝ අහොසි. පුබ්බෙ කතපාපකම්මවසෙන පන ඝාතනවාරෙ විබ්භමිත්වා ගිහිජ්ඣතො. කස්සප සම්මාසම්බුද්ධස්ස කිර සාසනෙ වෙ සහායකා අහෙසුං. අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්මග්ගා එකතො සඤ්ඣායන්ති. තෙසු එකො අනභිරතො ගිහිභාවෙ චිත්තං උප්පාදෙත්වා ඉතරස්ස ආරොචෙසි. සො ගිහිභාවෙ ආදීනවං පබ්බජ්ජාය ච ආනිසංසං දස්සෙත්වා තං ඔවදි. සො තං සුත්වා අභිරමිත්වා පුන එකදිවසං තාදිසෙ චිත්තෙ උප්පන්නෙ තං එතදවොච. "මය්හං ආවුසො එවරූපං චිත්තං උප්පජ්ජති, ඉමාහං පත්තචීවරං තුය්හං දස්සාමී"ති. සො පත්තචීවරලොභෙන තස්ස ගිහිභාවෙ ආනිසංසං දස්සෙත්වා පබ්බජ්ජාය ආදීනවං කථෙසි, අථස්ස තං සුත්වා ගිහිභාවතො චිත්තං විරජ්ජිත්වා[1] පබ්බජ්ජාය මෙව අභිරමි. එවමෙස තදා සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො ගිහිභාවෙ ආනිසංසකථාය කථිතත්තා ඉදානි ඡවාරෙ විබ්භමිත්වා සත්තමෙ වාරෙ පබ්බජිතො, මහාමොග්ගල්ලානස්ස මහාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරස්ස ච අභිධම්මකථං කථෙන්තානං අන්තරන්තරා කථං ඔපාතෙසි. අථ නං මහාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො අපස්සෙසි. සො මහාසාවකස්ස කථිතෙ පතිට්ඨාතුං අසක්කොන්තො විබ්භමිත්වා

1. ම. නිවත්තිත්වා.

ගිහිජාතො. පොඨපාදස්ස පනායං ගිහිසහායතො හොති, තස්මා විඛම්භිතා විහතිගච්චයෙන පොඨපාදස්ස සන්තිකං ගතො. අථ නං සො දිස්වා "සම්ම කිං තයා කතං; එවරූපස්ස නාම සත්ථුසාසනා පක්ඛන්නොසි, එහි පටිපබ්බජ්තුං දැනි තෙ වට්ටති"නි තං ගහෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි තෙන වුත්තං:-"විත්තෙතා ච හත්ථිසාරි පුත්තෙතා පොඨපාදෙ ච පරිබ්බාජකො"නි.

"අඤ්ඤා"නි: පඤ්ඤවක්ඛුතො නත්ථිතාය අඤ්ඤා, තස්සෙව අභාවෙන **අචක්ඛුකා. "සචෙපඤ්ඤව නෙසං එකො වක්ඛුමා"**නි: සුභාසිත දුබ්භාසිත ජානනභාවමත්තෙන පඤ්ඤවක්ඛුනා වක්ඛුමා. **"එකංසිකා"**නි: එකකොඨාසා. **"පඤ්ඤත්තියා"**නි: ඨපිතා. **"අනෙකංසිකා"**නි: න එකකොඨාසා. එකෙනෙව කොඨාසෙන සස්සතාති වා අසස්සතාති වා න වුත්තාති අත්ථො.

"සන්ති ඛො පොඨපාද"නි: ඉදං භගවා කස්මා ආරභි? බාහිර කෙහි පඤ්ඤපිත නිස්සාය අනියය්‍යාණිකභාවදස්සනත්ථං. සබ්බෙහි තිත්ථියා යථා භගවා අමතමහානිබ්බාණං එවං අත්තනෝ අත්තනෝ සමයෙ ලොකූපිකාදිවසෙන නිසං පඤ්ඤපෙන්ති සා ච න නියය්‍යාණිකා යථාපඤ්ඤත්තා හුත්වා න නියය්‍යන්ති න ගච්ඡන්ති අඤ්ඤදත්ථු පණ්ඩතෙහි පටික්ඛිත්තා නිවත්තන්ති, තං දස්සෙතුං භගවා එවමාහ. තත්ථ **"එකන්තසුඛං ලොකං ජානං පස්ස"**න්ති: පුරත්ථිමාය දිසාය එකන්තසුඛෙ ලොකෙ, පච්ඡිමාදීනං වා අඤ්ඤතරායන්ති එවං ජානන්තා පස්සන්තා විහරථ, දිස්වාපි බබ්බානි වො තස්මිං ලොකෙ මනුස්සානං සරීරසණ්ඨානාදීනීති. **"අපඝාතිගිරකන"**න්ති: අපපච්චිරකතං පටිහරණවිරහිතං, අනියය්‍යාණිකන්ති වුත්තං හොති. **"ජන පදකල්‍යාණි"**න්ති: ජනපදෙ අඤ්ඤහි ඉත්ථීහි වණ්ණසණ්ඨාන විලාස නපාදීහි අසදිසා. එවං භගවා පරෙසං නිස්සාය අනියය්‍යාණිකත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො නිස්සාය නියය්‍යාණිකභාවං දස්සෙතුං "තයො ඛො මෙ පොඨපාද"නි ආදිමාහ.

තත්ථ **"අත්තභාවපටිලාභා"**නි: අත්තභාවපටිලාභො, එත්ථ ච භගවා තීහි අත්තභාවපටිලාභෙහි තයො භවෙ දස්සෙසි. ඔළාරිකඅත්තභාව පටිලාභෙන අවීචිතො පඨාය පරනිම්මිතවසවත්තිපරියොසානං කාම භවං දස්සෙසි, මනොමයඅත්තභාවපටිලාභෙන පඨමජ්ඣානභූමිතො පඨාය අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකපරියොසානං රූපභවං දස්සෙසි, අරූප අත්තභාවපටිලාභෙන ආකාසානඤ්චායතනබ්‍රහ්මලොකතො පඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනබ්‍රහ්මලොකපරියොසානං අරූපභවං දස්සෙසි. **සංකිලෙසිකා ධම්මා** නාම වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා, **වොදානියා ධම්මා** නාම සමථවිපස්සනා **"පඤ්ඤා පාරිපූරිං වෙපුල්ලත්ත"**නි: මග්ගපඤ්ඤා ඵලපඤ්ඤානං පාරිපූරිං වෙව විපුලභාවං, **"පාමුජ්ජ"**නි: තරුණපීති, **"පීති"**නි: බලවතුෂ්, කිං වුත්තං හොති? යං අවොචුම්හ "සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති"නි

තත්ථ තස්ස එවං විහරතෝ පාමුජ්ජඤ්ඤෙව භවිස්සති පීති ච නාම කාය පස්සද්ධි ච සති ච සුපට්ඨිතා උත්තමඤ්ච සුඛඤ්ච විහාරෝ, සබ්බවිහාරෙසු ච අයමෙව විහාරෝ සුඛොති වත්තුං යුත්තො උපසන්නෝ පරම මධුරොති. තත්ථ පඨමජ්ඣානෙ පාමුජ්ජාදයෝ ඡාපි ධම්මා ලබ්භන්ති, දුතියජ්ඣානෙ දුබ්බලපීතිසඞ්ඛාතං පාමුජ්ජං නිවත්තති සෙසා පඤ්ච ලබ්භන්ති, තතියෙ පීතිපි නිවත්තති සෙසා චත්තාරෝ ලබ්භන්ති, තථා චතුත්ථෙ. ඉමෙසු චතූසු ඣානෙසු සම්පසාදසුත්තෙන සුඛවිපස්සනා පාදකජ්ඣානමෙව කථිතං, පාසාදිකසුත්තෙන චතුත්ථ මග්ගඵල සඞ්ඛිපස්සනා කථිතා, දුතියතතියසුත්තෙන චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති කථිතා, ඉමස්මිං පොඨපාදසුත්තෙන පාමුජ්ජ පීතිවෙවචන මෙව කත්වා දුතියජ්ඣානිකඤ්ඤඵලසමාපත්ති නාම කථිතාති වෙදිතබ්බා.

"අඤ්ඤා වා සො"ති: එත්ථ වා සඳ්දෙ විභාවනත්ථෙ හොති, අයං සොති එවං විභාවෙත්වා පකාසෙත්වා ව්‍යාකරෙය්‍යාම යථාපරෙ එකන්තසුඛං අත්තානං සඤ්ඤාථාති ඉති පුඨා නොති වදන්ති, න එවං වත්තබ්බා අත්ථෙ. **"සප්පාටිහීරකන"**න්ති: සප්පාටිහරණං නිය්‍යානිකන්ති අත්ථෙ.

"මොඤ්ඤො හොති"ති: තුච්ඡා හොති, නත්ථි සො තස්මිං සමයෙති අධිප්පායෙ. **"සච්චවා හොති"**ති: භූතෝ හොති, සෙච්ච තස්මිං සමයෙ සච්චෝ හොතීති අත්ථෙ. එත්ථ පනායං විතක්කෝ අත්තනෝ අසබ්බඤ්ඤුතායඤ්ච තයෝ අත්තපටිලාභෙ කථෙත්වා අත්තපටිලාභෝ නාම පඤ්ඤත්තිමත්තං එතන්ති උඛ්ඛිපිතුං නාසක්ඛි, අත්තපටිලාභොවෙව නිය්‍යාතෙසි. අථස්ස භගවා රූපාදයෝ වෙත්ථ ධම්මා අත්තපටිලාභොති පන නාමමත්තමෙතං තෙසු තෙසුපි රූපාදිසු සති එවරූපා වොහාරා හොන්තීති දස්සෙතුකාමෝ තස්සෙව කථං ගහෙත්වා නාමපණ්ණත්තිවසෙන නිය්‍යාතනත්ථං "යස්මිං චිත්ත සමයෙ"ති ආදිමාහ. එවඤ්ච පන වත්වා පටිපුච්ඡිත්වා විනයනත්ථං පුන "සචෙ පන නං චිත්ත එවං පුච්ඡෙය්‍යුං"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"යෝ මෙ අහොසි අතීතො අත්තපටිලාභෝ, සෙච්ච මෙ අත්තපටිලාභෝ[1] තස්මිං සමයෙ සච්චවා අහොසි, මොඤ්ඤො අනාගතො මොඤ්ඤො පච්චුප්පන්නො"**ති: එත්ථ තාව ඉමමත්ථං දස්සෙති. යස්මා එතෙ අතීතධම්මා තෙ එතරහි නත්ථි, අහෙසුන්ති පන ඝඩිං ගතා, තස්මා සොපි මෙ අත්තපටිලාභෝ තස්මිඤ්ඤෙව සමයෙ සච්චවා අහොසි. අනාගතපච්චුප්පන්නානං පන ධම්මානං තදඅභාවා තස්මිං සමයෙ මොඤ්ඤො අනාගතො පච්චුප්පන්නොති එවං අත්ථතො නාම මත්තමෙව අත්ථපටිලාභං පටිජානාති, අනාගතපච්චුප්පන්නෙසුපි එසෙවනයො. අථ භගවා ඔස්ස ව්‍යාකරණෙන සඞ්ඛං අත්තනෝ

1. සොවමෙ අත්තපටිලාභොති මුද්දිතපාළියං.

ව්‍යාකරණං සංසන්දෙතුං "එවමෙව ඛෝ චිත්තා"ති ආදිං වත්වා පුන ඔපම්මමෝ තම්පථං ආරෙනෙතා "සෙය්‍යථාපි චිත්ත ගවා ඛීරං"ති ආදිමාහ.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථෝ:-යථා ගවා ඛීරං, ඛීරාදිගි ච දධිආදිනි භවන්ති, තාත්‍ථ යස්මිං සමයෙ ඛීරං හොති, න තස්මිං සමයෙ දධීනි වා නවනීතාදිසු වා අඤ්ඤතරනාති සඞ්ඛං නිරුත්තිං නාමං වොහාරං ගච්ඡති. කස්මා? යෙ ඛමෙම උපාදාය දධීනි ආදි වොහාරෝ හොති, තෙසං අභාවා, අථ ඛෝ ඛීරනෙවෙව තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛං ගච්ඡති. කස්මා? යෙ ඛමෙම උපාදාය ඛීරනාති සඞ්ඛා නිරුත්ති නාමං වොහාරෝ හොති, නෙසං භාවාති. එසනයෝ සබ්බත්‍ථ, **"ඉමා ඛෝ චිත්තා"**ති: ඔළාරිකෝ අත්තපටිලාභෝ ඉතිව මනොමයෝ අත්තපටිලාභෝ ඉතිව අරූපෝ අත්තපටිලාභෝ ඉති ව ඉමා ඛෝ චිත්ත ලොක සමඤ්ඤා ලොකෙ සමඤ්ඤාමත්තකානි සමඤ්ඤානමත්තකානි එතානි, තථා ලොකෙ නිරුත්තිමත්තකානි, වචනපථමත්තකානි වොහාරමත්තකානි නාමපණ්ණත්තිමත්තකානි එතානීති. එවං භගවා හෙට්ඨා තයෝ අත්තපටිලාභෙ කථෙත්වා ඉදානි සබ්බමෙතං වොහාරමත්තකනාති වදති. කස්මා? යස්මා පරමත්‍ථතො සත්තො නාම නත්‍ථි, සුඤ්ඤා තුච්ඡා එසලොකෝ. බුඬානං පන වෙ කථා, සම්මුති කථා ව පරමත්‍ථකථා ච. තත්‍ථ සත්තො පොසො දෙවෝ බ්‍රහ්මාති ආදිකා සම්මුති කථා නාම, අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා ඛන්ධා ධාතුයෝ ආයතනානි සතිපට්ඨානා සම්මප්පධානාති ආදිකා පරමත්‍ථ කථානාම. තත්‍ථ යො සම්මුතිදෙසනාය සත්තොනි වා පොසොනි වා දෙවොති වා බ්‍රහ්මාති වා වුත්තෙ තෙ ඤාතිතුං පටිවිජ්ඣිතුං නීය්‍යාතුං අරහත්තඵලඤාණං ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස භගවා ආදිතොව සත්තොනි වා පොසොනි වා දෙවොති වා බ්‍රහ්මාති වා කථෙති. යො පරමත්‍ථදෙසනාය අනිච්චන්ති වා දුක්ඛන්ති වාති ආදිසු අඤ්ඤතරං සුත්වා විඤ්ඤාතුං පටිබුජ්ඣිතුං නීය්‍යාතුං අරහත්තඵලඤාණං ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස අනිච්චන්ති වාති ආදිසු අඤ්ඤතරමෙව කථෙති.

තථා සම්මුතිකථාය බුජ්ඣනකසත්තස්ස පන න පඨමං පරමත්‍ථ කථං කථෙති, සම්මුතිකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා පරමත්‍ථකථං කථෙති. පරමත්‍ථකථාය බුජ්ඣනකසත්තස්සාපි න පඨමං සම්මුති කථං කථෙති, පරමත්‍ථකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා සම්මුති කථං කථෙති, පකතියා පන පඨමමෙව පරමත්‍ථකථං කථෙන්තස්ස දෙසනා ලූඛාකාරා හොති, තස්මා බුඬා පඨමං සම්මුතිකථං කථෙත්වා පච්ඡා පරමත්‍ථකථං කථෙනති. සම්මුති කථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙනති, පරමත්‍ථ කථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙනති.

"දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසි සම්බුඬෙ වදතං වරෝ,
සම්මුතිං පරමත්‍ථඤ්ච තතියං නුපලබ්භති.

සංකෙතවචනං සච්චං ලොකසම්මුතිකාරණං,[1]
පරමත්ථවචනං සච්චං ධම්මානං භූතලක්ඛණ"න්ති.

"යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමස"න්ති:[2] යා හි ලොක සමඤ්ඤාහි ලොකනිරුත්තීහි තථාගතො තණ්හාමානදිට්ඨිපරාමාසානං අභාවා අපරාමසන්තො වොහරතීති. දෙසනං විනිවට්ටෙත්වා අර හත්ත නිකුටෙන නිඞ්ගෙසි, සෙසං උත්තානත්ථමේවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායඨකථාය
පොඨ්ඨපාද සුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

සුභසුත්තවණ්ණනා-10.

"එවංමේ සුත"න්ති: සුභසුත්තං, තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා, **"අචිරපරිනිබ්බුතෙ"**ති: අචිරං පරිනිබ්බුතෙ, පරිනිබ්බුතෙ භගවති පරිනිබ්බාණතො උඞ්ඛ මාසමත්තෙ කාලෙ. නිදානවණ්ණනායං වුත්තනයෙන භගවතො පත්තචීවරං ආදාය ආගන්ත්වා ඛීරවිරෙචනං පිවිත්වා විහාරෙ නිසින්නදිවසං සඤ්ඤෙතං වුත්තං. **"තොදෙය්‍ය පුත්තෙනා"**ති: තොදෙය්‍ය බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තෙනා, සො කිර සාවත්ථියා අවිදූරෙ තුදිගාමො නාමඅත්ථි, තස්ස අධිපතිත්තා තොදෙය්‍යොති සඞ්ඛං ගතො, මහඩ්ඪතා පන හොති පඤ්චත්තානාදීසකොටිවිභවො, පරමමච්ඡරී දදතො හොගානං අපරික්ඛයො නාම නත්ථීති විත්තෙත්වා කස්සචි කිඤ්චි න දෙති.

වුත්තං හි:-

"අජානානං ඛයං දිස්වා වම්මිකානඤ්ච සඤ්චයං
මධූනඤ්ච සමාහාරං පණ්ඩිතො ඝරමාවසෙ"ති.

එවං අදානමෙව සික්ඛාපෙත්වා කායස්ස භෙදා තස්මිංයෙවූපපත්තිඝරෙ සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො, සුභො තං සුනඛං අතිවිය පියායති, අත්තනො භුඤ්ජනකභත්තං යෙව භොජෙති, උක්ඛිපිත්වා වරසයනෙ සයාපෙති. අථ භගවා එකදිවසං නික්ඛන්තො මාණවෙ තං ඝරං පිණ්ඩාය පාවිසි, සුනඛො භගවන්තං දිස්වා භුංකාරං කරොන්තො භග

1. සී. I & II. කාරණා. 2. ම. අපරාමසන්තීති.

වතො සම්පං ගතො. තතො නං භගවා අවොච:-"නොදෙය්‍ය භං පුබෙපි මං හො හොති පරිභවිතා සුනඛො ජාතො, ඉදානිපි භුඤ්ජා රං කත්වා අවීචිං ගමිස්සතී"ති. සුනඛො තං[1] සුත්වා විපටිසාරී හුත්වා උඩ්ඩනත්තරෙ ඡාරිතාය නිපජ්ජෙත්වා, මනුස්සා උක්කිපිත්වා සයාපෙතුං නාසක්ඛිංසු. සුහො ආගන්ත්වා කොසායං සුනඛො සයනා ඔරොඩිතොති ආහ, මනුස්සා න කෙනචිති වත්වා නං පවත්තිං ආරොචෙසුං. මාණවො සුත්වා මම පිතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තොත්වා, සමණෙ පන මෙ ගොතමෙ පිතරං සුනඛං කරොති, යං කිඤ්චෙස මුඛාරුළ්හං භාස තීති කුජ්ඣිත්වා භගවන්තං මුසාවාදෙන චොදෙතුකාමො විහාරං ගන්ත්වා තං පවත්තිං පුච්ඡි. භගවා තස්ස තථෙව වත්වා අභිසංවාදන්තං[2] ආහ, අඤ්ඤ පන තෙ මාණව පිතරා අනක්ඛාතං[3] ඛනන්ති. අත්ථි හොගොතම සතසහස්සගඝනිකා සුවණ්ණමාලා, සතසහස්සගඝනිකා පාදුකා සතසහස්සගඝනිකා සුවණ්ණපාති සතසහස්සඤ්ච භාගපණ්ණන්ති. භගවා නං සුනඛං අපෙපාදෙන්තං මඤ්චපායාසං හොජෙත්වා සයනං ආරොපෙත්වා ඊසකං නිද්දං ඔක්කන්තකාලෙ පුච්ඡි, සබ්බං තෙ ආචික්ඛිස්සති, අථ නං ජානෙය්‍යාසි පිතා මෙ එසොති. සො තථා අකාසි, සුනඛො සබ්බං දස්සෙසි. තඤ්ච නං පිතා මෙති ඤත්වා භගවති පසන්නචිත්තො ගන්ත්වා භගවන්තං වුද්ධස්ස පඤ්ඤා පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජිත පරියොසානෙ භගවන්තං සරණං ගතො, තං සඤ්ඤාය වුත්තං "සුහො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තොත්වා"ති.

"සාවත්ථියං පටිවසතී"ති: අත්තනතො හොගගාමතො ආගන්ත්වා වසති. **"අඤ්ඤතරං මාණවකං ආමන්තෙසී"**ති: සත්ථා පරිනිබ්බුතො, ආනන්දත්ථෙරො ඛීරස්ස පත්තවිවරං ගහෙත්වා ආගතො මහාජනො ච තං දස්සනාය උපසඞ්කමතීති සුත්වා විහාරං ඛො පන ගන්ත්වා මහා ජනමජ්ඣෙ න සක්කා සුඛෙන පටිසන්ථාරං වා කාතුං ධම්මකථංවා සොතුං, ගෙහං ආගතං යෙව නං දිස්වා සුඛෙන පටිසන්ථාරං කරිස්සාමි, එකා ව මෙ කඤ්ඤා අත්ථි තම්පි නං පුච්ඡිස්සාමීති විනෙත්වා අඤ්ඤ තරං මාණවකං ආමන්තෙසි. **"අප්පාබාධ"**න්ති: ආදිසු ආබාධොති විසභාගවෙදනා වුච්චති යා එකදෙසෙ උපජ්ජිත්වා චත්තාරොපි ඉරියා පථෙ අයපටෙන ආබන්ධිත්වා විය ගණ්හති, තස්ස අභාවං පුච්ඡන්ති වදති. **අප්පාතංඛොති** කිච්ඡජීවිත'භාරො රොගොති වුච්චති, තස්සාපි අභාවං පුච්ඡන්ති වදති. ගිලානසෙව ච උට්ඨානං නාම ගරු හොති කායෙ බලං න හොති තස්මා නිගෙහලඤ්ඤභාවච්ච බලව පුච්ඡ, **"ඵාසු විහාර"**නන්ති: ගමනඨාන නිසජ්ජාසයනෙසු චතූසු ඉරියාපථෙසු සුඛ විහාරං පුච්ඡන්ති වදති. අථස්ස පුච්ඡිතබ්බාකාරං දස්සෙතුං සුහොති ආදිමාහ.

"කාලෙච සමණව උපාදුඤ"න්ති: කාලෙ ච සමයෙ ච පඤ්ඤුය ගහෙත්වා, උපධාරෙන්තොති අත්ථො. සචෙ අම්හාකං සෙව ගමනකාලො භවිස්සති

1. ම, නං කථං. 2. සී. I. II & III. සංවදනන්ති. 3. ම අඤ්ඤාතං. 4 ම. ජීවිත,

කායෙ බලමත්තා වෙව එරිස්සති ගමනපච්චයා ච අඤ්ඤෙ අඵාසු විහාරො න භවිස්සති අථෙතං කාලෙ ගමනකාරණසම්භාරසඞ්ඛාත සමයඤ්ච උපධාරෙත්වා අපි එවනාම සෙඨ ආගමෙස්‍යාමාති වුත්තං හොති. **"වෙතෙකෙන භික්ඛූනා"**ති: වෙතියරඤ්ඤා ඤාතත්තා චෙත කොති එවං ලඞ්ඝාමෙන. **"සමෙමාදනීයං කථං සාරණීය"**නති: භො ආනන්ද දසබලස්ස කො නාම රොගො අහොසි, කිං භගවා පරිහුජී, අපි සඞ්ඝපරිනිබ්බානෙන තුම්හාකං සොකො උදපාදි, සත්ථා නාම න කෙවලං තුම්හාකං යෙව පරිනිබ්බුතො, සදෙවකස්ස ලොකස්ස මහා ඤාති, කො ඉදානි අඤ්ඤෙ මරණා මුච්චිස්සති යත්‍ර සො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අඤ්ඤපුග්ගලො පරිනිබ්බුතො, ඉදානි කිං අඤ්ඤං දිස්වා මච්චුරාජා ලජ්ජිස්සතීති එවමාදිනා නයෙන මරණපරිසංයුත්තං සමෙමාදනීයං කථං සාරණීයං විනිසාරෙත්වා ථෙරස්ස භීයේ‍යා පිත හෙසජ්ජානුරූපං ආහාරං දත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ එකමන්තං නිසීදි. **"උපඩ්ඪකො සනතිකාවමරෙ"**ති: උපඩ්ඪකො භුත්වා සනති කාවවරෙ න රඤ්ඣවෙසි. **"සම්පවාදී"**ති: ඉදං පුරිමපදස්ස වෙවචනං. **සෙසං සො භවං ගොතමොති** කසමා පුච්ඡති? තස්ස කිර එවං අහොසි:-යෙසු ඨමෙසු භවං ගොතමො ඉමං ලොකං පතිඨාපෙසි, තෙ තස්ස අවවයෙන නඨා භුඛො ඨරන්ති භුඛො, සවෙ ඨරන්ති ආනන්දො ඤාස්සති, ගන්ත නං පුච්ඡාමීති. තසමා පුවජති. අථස්ස ථෙරො තීණි පිටකානි තීහි ඛන්ධෙහි සංගහෙත්වා දස්සෙන්තො "තිණණං ඛො"ති ආදිමාහ. මාණවො සංඛිත්තෙන කථිතං අසල්ලක්ඛෙන්තො විත්ථාරතො පුච්ඡිස්සාමීති විත්තෙත්වා "කතමෙසං තිණණං"න්ති ආදිමාහ. තතො ථෙරෙන **අධිසස්ස සීලක්ඛන්ධස්සාති** තෙසු දස්සිතෙසු පුන "කතමෙ පන සො හො ආනන්ද අරියො සීලක්ඛන්ධො"ති එකෙකං පුච්ඡි, ථෙරොපිස්ස බුඛ්ඛපදං දස්සෙත්වා තනතිඛමං දෙසෙන්තො අනුක්කමෙන භගවතා වුත්තනයෙනෙව සබ්බං විස්සජ්ජෙසි.

තත්‍ර **"අඤ්ඤ වෙවෙත්‍ර උත්තරිං කරණීය"**නති: එත්‍ර භගවතො සාසනෙ න සීලමෙව සාරො, කෙවලං හෙතං පතිඨාභූතත්තමෙව හොති, ඉතො උත්තරිං පන අඤ්ඤම්පි කත්තබ්බං අත්ථියෙවාති දස්සෙති. **"ඉතො බහිධා"**ති: බුඞ්ඛසාසනතො බහිඛා. **"කථඤ්ච මාණව භික්ඛු ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තදවාරො හොති"**නි: ඉදමායස්මා ආනන්ද "කතමො පන සො හො ආනන්ද අරියො සමාධික්ඛන්ධො"ති එවං සමාධික්ඛන්ධං පුඨොපි යෙ තෙ "සීලසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තදවාරො සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො සන්තුඨො"ති එවං සීලානන්තරං ඉන්ද්‍රියසංවරාදයො සීලසමාධිනං අන්තරෙ උභින්නම්පි උපකාරධම්මා උද්දිඨා, තෙ නිද්දිසිත්වා සමාධික්ඛන්ධං දස්සෙතුකාමො ආරභි. එත්‍ර ච රූපජ්ඣානානෙව ආගතානි, න අරූපජ්ඣානානි, ආනෙඤ්ඣා පන දීපෙතබ්බානි. චතුත්ථජ්ඣානෙනෙව අසංගහිතා

අරූපසමාපත්තීනාම නත්ථියෙව. **අත්ථිවෙවේත්ථ උත්තරි**''නති: එත්ථ ච භගවතෝ සාසනෙ න විත්තෙකග්ගතා මත්තකෙනෙව පරියොසානං නාපජ්ජනීනාම අත්ථි, ඉතොපි උත්තරිං පන අභිඤ්ඤං කත්තබ්බං[1] අත්ථියෙවාති දස්සෙති. **''නත්ථි වෙවේත්ථ උත්තරිං කරණීය**''නති: එත්ථ ච භගවතෝ සාසනෙ ඉතෝ උත්තරිං කාතබ්බං නාම නත්ථියෙව, අරහත්තපරියොසානං හි භගවතෝ සාසනන්ති දස්සෙති, සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
සුභසුත්තවණ්ණනා
නි ඕ නා.

කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා-11.

''එවං මෙ සුතං-පෙ-නාලන්දාය''නති: කෙවට්ටසුත්තං, තත්ථායං අනුත්තානපදවණ්ණනා:-**''පාවාරිකඔවනෙ**''නි: පාවාරිකස්ස අම්බවනෙ, **''කෙවට්ටොවා**''නි: ඉදං තස්ස ගහපතිපුත්තස්ස නාමං, සො කිර වත්තාළීස කොටිධනෝ ගහපතිමහාසාලෝ අතිවිය සද්ධාසම්පන්නෝ අහොසි. සො සබ්බදිත්තායෙව සවෙ එකෝ භික්ඛු අස්සමාසන්න රෙන වා මාසන්නතරෙන වා සංවච්ඡරන්තරෙන වා ආගච්ඡෙ උපත්තිට්ඨ විවිධානි පාටිහාරියානි දස්සෙය්‍ය, සබ්බා ජනෝ අතිවිය පසීදෙය්‍ය, යන්නූනාහං භගවන්තං යාචිත්වා පාටිහාරියකරණත්ථාය එකං භික්ඛුං අනුජානාපෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ. තත්ථ **''ඉඛ්ඛා**''නි: සම්ඛා, **''ඵීතා**''නි: නානාභණ්ඩඋස්සන්නතාය[2] වුඞ්ඪිපත්තා, **''ආකිණ්ණමනුස්සා**''නි: අංසකූටෙන අංසකූටං පහරිත්වා විවරන්තෙහි විය මනුස්සෙහි ආකිණ්ණා, **''සමාදිසතූ**''නි: ආණාපෙතූ, යාචන්තරෙ ඨපෙතූ. **''උත්තරිමනුස්සධම්මා**''නි: උත්තරි මනුස්සානං ධම්මතෝ දසකුසලසංඛාතතෝ වා මනුස්සධම්මතෝ උත්තරිං. **''යිද්ධෙස්සා ඵොත්තායා**''නි: පනතියාපි පජ්ජලිතපදීපෝ තෙලා සෙකං ලභිත්වා විය අතිරෙකපපමාණෙන අභිපසීදිස්සති. **''නඛො අහ**''නති: භගවා රාජගහසෙට්ඨිවත්ථුම්හි සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි, තස්මා නඛො අහන්ති ආදිමාහ. **''ඛංසෙමී**''නි: න ගුණවිත්තාසන්න ඛංසෙන ඛංසෙමි, සීලභෙදං පාපෙත්වා අනුපුබ්බෙන උච්චඤ්ඤතෝ ඔතාරෙත්වා නීචඤ්ඤතෝ ඨපෙමි, අථ ඛෝ බුද්ධසාසනස්ස වඞ්ගිං පච්චාසිංසනෙත්වා කථෙතීති දස්සෙති. **''නත්ථිමපි ඛෝ**''නි: යාව

1. සී. 1. II & III. කාතබ්බං 2. සී. 11. සම්පත්තනාය.

තතියං බුඬානං කථං පටිබාහිත්වා කථෙතුං විසහනෙතා නාම නත්ථි, අයම්පන භගවනා හි සඬිං විස්සාසිකො විස්සාසං වඩ්ඪිත්වා වල්ලභො හුත්වා අත්ථකාමොසම්හීති තික්ඛත්තුං කථෙසි. අථ භගවා අයං උපාසකො මයි පටිබාහනෙනපි පුනපපුනං යාචති යෙව, හන්දස්ස පාටිහාරියකරණෙ ආදීනවං දස්සෙස්සාමීති විනෙනෙනා "තීණි ඛො"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"අමාහං භික්ඛු"**නති: අම්හං අහං භික්ඛුං. **"ගඞ්ගාදී"**ති: ගඞ්ගාරෙන නාම ඉසිනා කතා, ගඞ්ගාරදෙ වා උපපන්නා විජ්ජා. තත්ථ කිර බහූ ඉසයො වසිංසු, තෙසු එකෙන කතවිජ්ජාති අධිපපායො. **"අවධිස්සාමි"**ති: අවෙථං පිළිතො විය හොමි. **"හරිස්සාමි"**ති: ලජ්ජාම්. **"ජිගුච්ඡාමි"**ති: ගූථං දිස්වා විය ජිගුච්ඡං උපපාදෙමි. **"පරසත්තානන"**නති: අඤ්ඤසඞ්ඛං සත්තානං, දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. **"ආදියති"**ති: කථෙති, **"වෙනඞ්ගිකා"**නති: සොමනස්සදෙමනස්සං අධිපෙතං. **"එවමපි තෙ මනො"**ති: එවං තව මනො සොමනස්සිතො දෙමනස්සිතො වා කාමවිතක්කාදිසමපයුත්තො වාති, දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. **"ඉතිපි තෙ චිත්තං"**නති: ඉති තව චිත්තං, ඉමව ඉමව අත්ථං චින්තයමානං පවත්තතීති අත්ථො. **"මණිකා නාම[1] විජ්ජා"**ති: විනන්ථ මණිති එවං ලඞ්ඛනාමා ලොකෙ එකා විජ්ජා අත්ථි යාය පරෙසං චිත්තං විජානන්තීති දීපෙති. **"එවං විතක්කෙථා"**ති: එවං නෙක්ඛම්මවිතක්කාදයො පවත්තෙතනෙනා විතක්කෙථ, **'මා එවං විතක්කයිත්ථා'**ති: එවං කාමවිතක්කාදයො පවත්තෙතනෙනා මා විතක්කයිත්ථ, **"එවං මනසි කරෙථා"**ති: එවං අනිච්චසඞ්ඛතමෙව දුක්ඛසඞ්ඛතාදිසු වා අඤ්ඤතරං මනසි කරොථ, **"මා එව"**නති: නිච්චනති ආදිනා නයෙන මා මනසාකාසථ, ඉදනති ඉදං පඤ්චකාමගුණරාගං පජහථ, **"ඉදං උපසමපජ්ජා"**ති: ඉදං චතුමග්ගඵලපභෙදං ලොකුත්තරධම්මමෙව උපසමපජ්ජ පාපුණිත්වා නිපඨාදෙත්වා විහරථ, ඉති භගවා ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිහාරියනති දස්සෙනි, පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථනං ආදෙසනා පාටිහාරියනති, සාවකානම්පි බුඬානම්පි සත්තං ධම්මදෙසනා අනුසාසනීපාටිහාරියනති. තත්ථ ඉද්ධිපාටිහාරියෙන අනුසාසනීපාටිහාරියං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ආවිඤ්ඡනං, ආදෙසනාපාටිහාරියෙන අනුසාසනීපාටිහාරියං ධම්මසෙනාපතිස්ස. දෙවදත්තෙ සංඝං භින්දිත්වා පඤ්චභික්ඛුසතානි ගහෙත්වා ගයාසීසෙ බුඬලීලාය තෙසං ධම්මං දෙසෙනෙනා පි භගවතා පෙසිතෙසු පිසු අග්ගසාවකෙසු ධම්මසෙනාපතිම්හි තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙසි, ථෙරස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පඤ්චසතා භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිංසු. අථ නෙසං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො විකුබ්බණං දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා[2] ධම්මං දෙසෙසි, තං සුත්වා සබ්බෙ අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨිංසු. අථ චෙපි මහානාගා පඤ්චභික්ඛුසතානි ගහෙත්වා වෙහාසම්බහුග්ගහණත්ථං වෙළුවනමෙව ආගමිංසු. අනුසාසනි

1. සී. I. II & III. මණිකොනාම. 2. ම & සී. II. විකුබ්බණං දස්සෙත්වා.

පාටිහාරියං පන බුද්ධානං සන්තකං ධම්මදෙසනා, තෙසු ඉද්ධිපාටිහාරිය ආදෙසනාපාටිහාරියානි සඋපාරම්භානි සදූසනානි, අඩ්ඨානං න තිට්ඨති. අඩ්ඨානං අතිට්ඨනතො න නීයන්ති, අනුසාසනි පාටිහාරියං අනුපාරම්භං නිද්දූසං අඩ්ඨානං තිට්ඨති. අඩ්ඨානං තිට්ඨනතො නීයන්ති, තස්මා භගවා ඉද්ධිපාටිහාරියඤ්ච ආදෙසනාපාටිහාරියඤ්ච ගරහති, අනුසාසනිපාටිහාරියං යෙව පසංසති.

"භූතපුබ්බ"න්ති: ඉදං කස්මා ආරබ්ධං? ඉද්ධිපාටිහාරියආදෙසනා පාටිහාරියානං අනීයානිඤ්ඤභාවදස්සනත්ථං, අනුසාසනිපාටිහාරි යස්සෙව ච නීයානිඤ්ඤභාවදස්සනත්ථං. අපිච සබ්බබුද්ධානං මහාභූත පරියෙසකො නාමෙකො භික්ඛු හොති යෙව, සො මහාභූතෙ පරියෙ සන්තො යාවබ්‍රහ්මලොකා විචරිත්වා විස්සජ්ජිතාරං[1] අලභිත්වා ආගම්ම බුද්ධානමෙව පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛො හොති. කස්මා? බුද්ධානං මහන්ත භාවපකාසනත්ථං, ඉදඤ්හි කාරණං පටිච්ඡන්නං, අථ නං විවටං කත්වා දස්සෙන්තොපි භගවා භූතපුබ්බන්ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"කත්ථ නුඛො"**න්ති: කිස්මිං ඨානෙ, කිං ආගම්ම කිං පත්ථස්ස තෙ අනවසෙසා අපපවත්තිවසෙන නිරුජ්ඣන්ති, මහාභූතසඤ්ඤා පනෙසා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා, තස්මා සා තතොව ගහෙතබ්බා. **"දෙවයානියං මග්ගෙ"**න්ති: පාටියෙක්කො දෙවලොකගමනො මග්ගො නාම නත්ථි, ඉද්ධිවිධඤ්ඤණස්සෙව පනෙතං අධිවචනං, තෙන හෙස යාව බ්‍රහ්මලොකාපි කායෙන වසං වත්තෙතුකාමො දෙවලොකං යාති, තස්මා තං දෙවයානියො මග්ගොති වුත්තං. **"යෙන වාතුම්මහාරාජිකා"**න්ති: සමීපෙ ඨිතමපි භගවන්තං අපුච්ඡිත්වා ධම්මත්ථාය චොදිතො දෙවතා මහානුභාවාති මඤ්ඤමානො උපසඞ්කම්. **"මයම්පි ඛො භික්ඛු න ජානාමා"**න්ති: බුද්ධවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡිතා දෙවතා න ජානන්ති, තෙනෙවමාහංසු. අථ සො භික්ඛු මම ඉමං පඤ්හං න ලබ්භා න කථෙතුං, සීඝංකථෙථාති තා දෙවතා අජ්ඣාභාසරන්ති, පුනපපුන පුච්ඡති, තා අජ්ඣාභාසරන්ති නො අයං භික්ඛු, භන්ද නං ගන්ධබ්බො මොමෙමාති[2] විනෙන්තා "අපි ඛො භික්ඛු වත්තාරො මහාරාජා"ති ආදිමාහංසු. තත්ථ **"අභික්කන්තතරා"**න්ති: අතික්කන්තමම කන්තතරා. **"පණීතතරා"**න්ති: වණ්ණසණ්ඨානාදීහි උත්තමතරා, එතෙන නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අයං පන විසෙසො:-සක්කො කිර දෙවරාජා විනෙතාසි:-අයං පඤ්හො බුද්ධවිසයො, න සක්කා අඤ්ඤෙන විස්සජ්ජෙතුං, අයඤ්ච භික්ඛු අගාරිං පහාය ඛෙජ්ජපඤ්හං ධමෙන්තො විය හෙරිං පහාය උදරං වාදෙන්තො විය ච ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං සම්මාසම්බුද්ධං පහාය දෙවතා පුච්ඡන්තො විචරති, පෙසෙම් නං සත්ථුසන්තිකන්ති. තතො පුන

1. ම. විස්සජ්ජාඤ්ඤං. 2. ම. මුඤ්චිස්සාමීති.

දෙව **විනෙතසි**:-සුදූරම්පි ගන්ත්වා සඤ්ඤානිකෙව නිසීදෙය්‍යා හවිස්සති, අසීවිධපුග්ගලෝ[1] නාමෙස ථොකං හාව ආභිඩනෙන්‍ය කිල මතු පච්ඡා ජානිස්සතීති තතෝ නං "අහම්පි ඛෝ"ති ආදිමාහ.

බ්‍රහ්මයානියෝපි දෙවයානියසදිසොව, දෙවයානියම්ගොති වා බ්‍රහ්මයානියම්ගොති වා ධම්මහෙතූති වා එකවිත්තක්ඛණිකඅපපන්නාති වා සන්නිඨානකචෙතනානි වා මහග්ගතවිත්තනති වා අභිඤ්ඤා ඤාණන්ති වා සබ්බමෙතං ඉඩ්ධිවිධඤාණස්සෙව නාමං. **"පුබ්බනිමිත්තන"**නති: ආගමනපුබ්බභාගෙ නිමිත්තං, සූරියස්ස උදයතෝ අරුණග්ගං විය, තස්මා ඉදැනෙව බ්‍රහ්මා ආගමිස්සතීති එතං මයං ජානාමාති දීපසිංසු. **"පාතුරහොසී"**නි: පාකටෝ අහොසි, අථ සෝ බ්‍රහ්මා තෙන භික්ඛුනා පුඩෝ අත්තනෝ අවිසයභාවං ඤත්වා සචාහං න ජානාමීති වක්ඛාමි; ඉමෙ මං පරිභවිස්සන්ති අථ ජානනෙනා විය යංකිඤ්චි කථෙස්සාමි අයමෙම භික්ඛු වෙය්‍යාකරණෙන අනාරධ්ධචිත්තොව්‍යාදං ආරොපෙස්සති අහමස්මි භික්ඛු බ්‍රහ්මාති ආදීනි පන මෙ භණනතස්ස න කොචි වචනං න සද්දහිස්සති, යන්නූනාහං විකෙලපං කත්වා ඉමං භික්ඛුං සඤ්ඤානිකං යෙව පෙසෙය්‍යනති චින්තෙත්වා "අහමස්මි භික්ඛු බ්‍රහ්මා"ති ආදිමාහ.

"එකමන්තං අපනෙහී"නි: කස්මා එවමකාසි? කුහකත්තා. **"ඛිඩ්ඩා පරියෙසී"**නති:[2] තෙලත්ථිකෙ වාලිකං නිපජ්ජිලියමානෙ විය යාව බ්‍රහ්මලොකා බහි[3] පරියෙසනං ආපජ්ජති.

"සකුණ"නති: කාකං වා කුලලං වා. **"න ඛෝ එසෝ භික්ඛු පඤ්ඤා එවං පුවජීතබ්බා"**නි: ඉදං භගවා යස්මා පදෙසෙනෙස පඤ්ඤා පුවජිතබ්බා, අයඤ භික්ඛු අනුපාදිනනකෙපි ගහෙත්වා නිපප දෙසතො පුවජති, තස්මා පටිසෙධෙති ආචිණ්ණං කිරෙතං බුද්ධානං, පුවජාමුළහස්ස ජනස්ස පුවජ්‍යාය දෙසං දස්සෙත්වා පුවජං සික්ඛාපෙත්වා පුවජාවිස්සජ්ජනං, කස්මා? පුවජිතුං අජානිත්වා පුවජනෙතා දුබ්බිසඤ්ඤ පයෝ හොති, පඤ්හං සික්ඛාපෙනෙතා පන "කත්ථ ආපො වා"නි ආදිමාහ.

තත්ථ **"න ගාධතී"**නි: න පතිට්ඨාති, ඉමෙ චත්තාරෝ මහාභූතා කිං ආගම්ම අපතිට්ඨා භවනතීති අත්ථෝ. උපාදිනනං යෙව **සඤ්ඤාය** පුවජා, **"දීඝරත්ත"**නති: සණ්ඨානවසෙන උපාදාරූපං වුත්තං. **"අණුං ථූල"**නති: බුද්ධකං වා මහන්තං වා, ඉමිනාපි උපාදාරූපං වණ්ණමත්තමෙව කථිතං. **"සුභාසුභ"**නති: සුභව අසුභව උපාදාරූපමෙව, කිං පනඋපාදාරූපං සුභං අසුභනති අත්ථි, නත්ථි ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං පනෙව කථිතං. **"නාමඤ්චරූපඤ්චා"**නි: නාමඤ්ච දිට්ඨාදිභෙදං රූපඤ්ච. **"උපරුජ්ඣතී"**නි: නිරුජ්ඣති, කිං ආගම්ම අසෙසමෙතං නපපවත්තතීති

1. ම. අත්ථිවෙවපුග්ගලෝ. 2. සී. I. II & III පරිසිඤ්චන්ති ම. පරිසිඤ්චන්ති.
3. ම. බහිඩ්ඩා.

එවං පුච්ඡිතබ්බං සියාති. පුච්ඡං දස්සෙත්වා ඉදානි විස්සජ්ජනං දස්සෙන්තො "තත්‍ර වෙය්‍යාකරණං හවතී"ති වත්වා **"විඤ්ඤාණ"**න්ති: ආදිමාහ.

තත්‍ථ විඤ්ඤාතබ්බන්ති විඤ්ඤාණං, නිබ්බාණස්ස නාමං, තදෙතං නිදස්සනාභාවතො **අනිදස්සනං**, උප්පාදෙන්තා වා වයන්තා වා ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තන්තා[1] වා එතස්ස නත්ථීති අනත්තං; **"පහ"**න්ති: පන එතං කිර තිත්ථස්ස නාමං, තංගි පිපනති එත්ථාති පපං, පකාරස්ස පන හකාරෝ කතෝ. සබ්බතෝ පහමස්සාති සබ්බතෝපහං, නිබ්බාණස්ස කිර යථා මහාසමුද්දස්ස යතෝ යතෝ ඔතරිතුකාමා හොන්ති තං තදෙව තිත්ථං, අතිත්ථං නාම නත්ථි, එවමෙව අඤ්ඤිංසාය කම්මඤ්ඤා නෙසු යෙන යෙන මුඛෙන නිබ්බාණං ඔතරිතුකාමා හොන්ති, තං තදෙව තිත්ථං නිබ්බාණස්ස අතිත්ථං නාම කම්මඤ්ඤං නත්ථි, තෙන වුත්තං "සබ්බතොපහ"න්ති. **"එත්ථ ආපොවා"**ති: එත්ථ නිබ්බාණෙ, ඉදං නිබ්බාණං ආගම්ම සබ්බමෙතං ආපොති ආදින්නා නයෙන වුත්තං උපාදිනනාධම්මජාතං නිරුජ්ඣති, අපපවත්තං හොති, ඉදානි තස්ස නිරුජ්ඣනූපායං දස්සෙන්තො "විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති"ති ආහ. තත්‍ථ **"විඤ්ඤාණ"**න්ති: චරිමවිඤ්ඤාණමපි අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණමපි, චරිමවිඤ්ඤාණස්සපිහි නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති විඤ්ඤාතදීපසිඛා විය අපණ්ණත්තිකභාවං යාති. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්සාපි අනුපපාදනිරොධෙන අනුපපාදවසෙනෙව උපරුජ්ඣති. ඡථාහ:-"සොතාපත්තිමග්ගා විඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන යථෙවා සත්තහවෙ අනමතග්ගසංසාරෙ උපපජ්ජෙය්‍යුං, නාමච රූපච එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති"ති. සබ්බං මහානිදෙසෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථ මෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා
නි ඝි තා.

---

1. සී I. II. අඤ්ඤථත්තඅභෙතා. III. අඤ්ඤථත්තා. අභෙතා.

ලොහිචච සුත්තාවණ්ණනා-12.

එවමේමසුතං—පෙ—කොසලෙසූති ලොහිචසුත්තං, තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා:-**"සාලවතිකා"**ති: තස්ස ගාමස්ස නාමං, සෝ කිර වතියා විය සමන්තතෝ සාලපන්තියා පරික්ඛිත්තෝතා, තස්මා සාලවතිකාති වුච්චති. **"ලොහිචෙවා"**ති: බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං. **"පාපකා"**නති: පරානුභාවපාවිරහිතත්තා ලාමකං, න පන උච්ඡේදස්ස නානං අඤ්ඤතරං. **"උපජඤ්ඤාහොති"**ති: ජාතං හොති, න කෙවලඤ්ච තෙන ජාතමත්තමේව, සෝ කිර තස්ස වසෙන පරිසමජ්ඣෙ එවං භාසති යෙව. **"කිං ඝි පරෝ පරස්සා"**ති: පරෝ යෝ අනුසාසියති සෝ තස්ස අනුසාසකස්ස කිං කරිස්සති, අත්තනා පටිලද්ධකුසලධම්මං අත්තනාව සක්කච්චා ගරුකත්වා විභාවෙතබ්බන්ති වදති. **"හෙඞ්ගං නහාපිතං ආමන්තෙසී"**ති: හෙඞ්ගාති එවං ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන ලද්ධනාමං නහාපිතං ආමන්තෙසි, සෝ කිර භගවතෝ ආගමනං සුත්වා චින්තෙසි:-විභාරං ගන්ත්වා දට්ඨබ්බං නාම භාරෝ ගෙහං පන ආනාපෙත්වා පසංසිස්සාමිවෙව යථාඨානෙච ආගනානුඤ්ඤාතිකඞ්ඛං දස්සාමීති. තස්මා තං නහාපිතං ආමන්තෙසි. **"පිඞ්ඩිතෝ පිඞ්ඩිතෝ"**ති: ඤාඨාඤ්ඤාතත්ථං පවත්තෝ පවත්තෝ අනුබන්ධෝ හොති. **"විවෙවෙතූ"**ති: විමොචෙතු, තං දිඞ්ගතං චිතොදෙතූති වදති. අයං කිර උපාසකෝ ලොහිචච බ්‍රාහ්මණස්ස පියසහායකෝ, තස්මා තස්ස අත්ථකාමතාය එවමාහ. **"අපෙචනාම සිඞ්ගා"**ති: එත්ථ පන පඨමවචනෙන භගවා ගජ්ජති, දුතියෙන අනුගජ්ජති අයං කිරෙත්ථ අභිපායෝ:-හෙඞ්ගෙ එතදත්ථමෙව මයා චත්තාරි අසංඛ්‍යෙය්‍යානි කපසතසහස්සඤ්ච විවිධානි දුක්කරානි කාරෙන්තෙන පාරමියෝ පූරිතා, එතදත්ථං සබ්බඤ්ඤුඤාණඤ්ච පටිවිද්ධං, න මෙ ලොහිචබ්‍රාහ්මණස්ස දිඞ්ගතං භින්දිතුං භාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තෝ පඨමවචනෙන භගවා ගජ්ජති. කෙවලං හෙඞ්ගෙ ලොහිචස්ස මමසන්තිකෙ ආගමනං වා නිසජ්ජා වා අල්ලාපසල්ලාපෝ වා හොතු, සතෙපි ලොහිචසදිසානං සතසහස්සස්ස කංඛා හොති, පටිබලෝ අහං විනොදෙතුං. ලොහිචස්ස පන එකකස්ස දිඞ් විනොදනෙ මයඤ්ච කොභාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තෝ දුතියවචනෙන භගවා අනුගජ්ජතීති වෙදිතබ්බා.

"සමුදයඤ්ඤජානී"ති: සමුදයස්ස ඤජාති හොතුපපාදෙ, තතෝ උඞ්ඛා ඛනඛඤ්ඤනානි අත්ථෝ. **"යෙ නං උපජීවන්ති"**ති: යෙ ඤති පරිජනදාසකම්මකරාදයෝ ජනා තං නිස්සාය ජීවන්ති, **"අනන්තරායකරෙ"**ති: ලාභන්තරායකරෙ. **"ගිනානුකම්පී"**ති: එත්ථ ගිහනති වඩ්ඪිං, අනුකම්පතීති අනුකම්පී, ඉච්ඡතීති අත්ථෝ. වඩ්ඪිං ඉච්ඡති වා නො වාති වුත්තං හොති. **"නිරයං වා තිරච්ඡානයොනිං වා"**ති: සචෙ සා මිච්ඡාදිඨි සමාපජ්ජති නියතා හොති එතංසෙන නිරයෙ

නිබ්බත්තති, නො වෙ නිරවජ්ජානයොනියං නිබ්බත්තනීති අත්ථො. ඉදානි යසමා යථා අත්තනො ලාභන්තරයෙන සන්තාසං විජ්ජනති න තථා පරෙසං තසමා සුඤ්ඤාරං බ්‍රාහ්මණං සංවෙජෙතුකාමෝ "තං කිං මඤ්ඤසි"ති දුතියං උපපත්තිමාහ. **"යෙවිමෙ"**නි: යෙව ඉමෙ තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා අරියභූමිං ඔක්කමිතුං අසක්කුණෙය්‍යා කුලපුත්තා, **"දිබ්බා ගබ්හා"**නි: උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං, දිබ්බෙ ගබ්භෙති අත්ථො. **"දිබ්බාගබ්හා"**නි: ජන්නං දෙවලොකානමෙතං අධිවචනං, **"පරිපාචෙනති"**නි: දෙවලොකගාමිනිං පටිපදං පූරයමානා දානං දදමානා සීලං රක්ඛමානා ගන්ධමාලාදීහි පූජං කුරුමානා භාවනං භාවයමානා පාචෙනති විපාචෙනති පරිපාචෙනති පරිණාමං ගමෙනති. **"දිබ්බානං භවානං අභිනිබ්බත්තනියා"**නි: දිබ්බා භවානාම දෙවානං විමානානි, තෙසං නිබ්බත්තනත්ථායාති අත්ථො. අථවා:-දිබ්බා ගබ්භානි දානාදීහි පුඤ්ඤවිසෙසා. **"දිබ්බාභවා"**නි: දෙවලොකෙ විපාකඛන්ධා, තෙසං නිබ්බත්තනත්ථාය තානි පුඤ්ඤානි කරොනත්තීති අත්ථො. **"තෙසං අනන්තරායකරෙ"**නි: තෙසං මග්ගසම්පත්තිඵල සම්පත්තිදිබ්බභවවිසෙසානං අන්තරායකරෙති ඉති භගවා එත්තා වහා අනියාමිතෙනෙව ඔපම්මවිධිනා තාවභවග්ගා උග්ගතං බ්‍රාහ්මණස්ස මානභින්දිත්වා ඉදානි චොදනාරහෙ තයො සත්ථාරෙ දස්සෙතුං "තයො ඛො මෙ ලොකිවචා"ති ආදිමාහ.

තත්‍ථ **"යා චොදනා"**නි: තෙ සත්ථාරෙ චොදෙන්තස්ස සා චොදනා, **"න අඤ්ඤා චිත්තං උපඨපෙනති"**නි: අඤ්ඤය ආජානනත්ථාය චිත්තං න උපඨපෙනති. **"චොකකම්මා"**නි: නිරන්තරං තස්ස සාසනං අකත්වා තතො උක්කම්මිත්වා පවත්තනතීති අත්ථො. **"ඔසක්කනනියා වා උස්සුක්කෙය්‍යා"**නි. පරික්කමනත්ථාය උපගච්ඡෙය්‍ය, අනිච්ඡනියා ඉච්ඡෙය්‍ය එතාය සම්පයොගං අනිච්ඡනත්ථාය එකො ඉච්ඡෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **"පරම්මුඛිං වා ආලිඛෙය්‍යා"**නි: දණ්ඩිමපි අනිච්ඡමානං පරම්මුඛිං ඨිතං පච්ඡතො ගන්ත්වා ආලිඛෙය්‍ය. **"එවං සම්පදං"**නති: ඉමස්සපි සත්ථුනො මම ඉමෙ සාවකාති සාසනා ඔක්කමම වත්තමානෙපි මොහෙන[1] අනුසාසතො ඉමං ලොභ ධම්මං එවං සම්පදමෙව ඊදිසමෙව වදමි. ඉති සො එවරූපො තව ලොභ ධම්මො යෙන ත්වං ඔසක්කනනති උස්සුක්කනෙනා විය පරම්මුඛිං ආලිඛනෙනා විය හොසීති චොදනං අරහති. **"කිං හි පරෝ පරස්ස කරිස්සති"**නි: යෙන ධම්මෙන පරෙ අනුසාසසි අත්තානමෙව තාව වෙත්ත සම්පාදෙහි උජුං කරොහි කිං හි පරස්ස කරිස්සතීතිපි චොදනං අරහති. **"නිබ්බාසිතබ්බ"**නති:[2] සස්සදූසිකානි නිණානි උපපාතෙත්වා පරිසුඛං කාතබ්බං, තත්‍රියවොදනාය **"කිං හි පරෝ පරස්සා"**නි: අනුසාසනිං අසම්පටිච්ඡනකාලතො පඨාය පරෙ අනුසාසිතබ්බා පරස්ස අනුසාසකස්ස, කිං කරිස්සතීති නත්‍ථ තත්‍ථ අපෙපාසුක්කතං

1. සී II.ලොභෙන. 2. සී.I. II & III.නිවාසිතබ්බන්ති. සී. ඉ. නිදහිතබ්බං.

ආපජ්ජිත්වා අත්තනා පටිවිද්ධ ධම්මං අත්තනාව මඤ්ඤා පූජේත්වා විහාතබ්බතාති එවං වොදානං අරහතීති අත්ථෝ. **"න වොදානාරහෝ"**ති: අයං හි යස්මා පඨමමේව අත්තානං පතිරූපෙ පතිට්ඨාපෙත්වා සාවකානං ධම්මං දෙසෙති සාවකාවස්ස අස්සවා හුත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජන්ති. තාය ච පටිපත්තියා මහන්තං විසෙසං අධිගච්ඡන්ති, තස්මා න වොදානාරහෝ. **"නරකපපාතං[1] පපතන්තෝ"**ති: මයා ගහිතාය දිට්ඨියා අහං නරකපපාතං පතන්තෝ. **"උබ්භිත්වා ථලෙ පතිට්ඨාපිතෝ"**ති: තං දිට්ඨිං භින්දිත්වා ධම්මදෙසනාහත්ථෙන අපායපපාතතෝ උබ්භරිත්වා සග්ගමග්ගඨලෙ ඨපිතොම්හීති වදති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
ලොකිවත්තසුත්තවණ්ණනා
නි ඞි තා

තෙවිජ්ජ සුත්තවණ්ණනා-13.

"එවමෙසුත"න්ති: තෙවිජ්ජසුත්තං, තත්‍රායං අනුත්තානපද වණ්ණනා:-**"මනසාකටෙ"**නති: තස්ස ගාමස්ස නාමං **"උත්තරෙන මනසාකටස්සා"**ති: මනසාකටතෝ අවිදූරෙ උත්තරපස්සෙ. **"අම්බවනෙ"**ති: තරුණම්බරුක්ඛසණ්ඩෙ, රමණීයෝ සෝ කිර භූමිභාගෝ, ගෙඤ්ච රජතපට්ටසදිසා වාලිකා විපකිණ්ණා උපරි මණිවිතානං විය ඝනසාඛාපත්තං අඹවනං, තස්මිං බුද්ධානං අනුච්ඡවිකෙ පවිවෙකසුඛෙ අඹවනෙ විහරතීති අත්ථෝ.

"අභිඤ්ඤාතා අභිඤ්ඤාතා"ති: කුලවංසත්තාදිසම්පත්තියා තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාතා. **"වඞ්කී"**ති: ආදිනි නෙසං නාමානි, තත්ථ වඞ්කී ඔපසාදවාසිකෝ, තාරුක්ඛෝ ඉච්ඡානඞ්ගලවාසිකෝ, පොක්ඛරසාති[2] උක්කට්ඨවාසිකෝ, ජාණුස්සොණී සාවත්ථිවාසිකෝ, තොදෙය්‍යෝ තුදිගාමවාසිකෝ, **"අඤ්ඤෙ ච"**ති: අඤ්ඤෙ ච බහුජනා අත්තනෝ අත්තනෝ නිවාසට්ඨානෙහි ආගන්ත්වා මන්තසජ්ඣායකරණත්ථං තත්ථ පටිවසන්ති. මනසාකටස්ස කිර රමණීයතාය තෙ බ්‍රාහ්මණා තත්ථ නදීතීරෙ ගෙහානි කාරෙත්වා පරිකප්පාපෙත්වා අඤ්ඤෙසං බහූනං පවෙසනං නිවාරෙත්වා අන්තරන්තරා තත්ථ ආගන්ත්වා වසන්ති.

---

1. පා. නරකපපතනෙ. 2. සී. I. ii & iii. පොක්ඛරසාදී.

"වාසෙට්ඨභාරද්වාජාන"න්ති: වාසෙට්ඨස්ස ච පොක්ඛරසාතිනෝ අන්තෙවාසිකස්ස, භාරද්වාජස්ස ච තාරුක්ඛන්තෙවාසිකස්ස, එතෙ කිර වෙ ජාතිසම්පන්නා තිණ්ණං වෙදානං පාරගා අහෙසුං. **"ජඞ්ඝා විහාර"**න්ති: චිරනිසජ්ජාපචයා කිලමථවිනොදනත්ථාය ජංඝාවාරං, තෙ කිර දිවසං සජ්ඣායං කත්වා සායණ්හෙ උට්ඨාය නහානියසම්භාරං ගහෙත්වා ඛොතවත්ථුනි ගාහාපෙත්වා අත්තනෝ පරිජනපරිවුතා නහානිතුකාමා නදීතීරං ගන්ත්වා රජතපට්ටවණ්ණෙ වාලිකමග්ගෙ අපරාපරං චංකමිංසු. එකං චංකමන්තම්පි රෙ අනුචංකම්, පුන ඉතරොපි. තෙන වුත්තං "අනුවඞ්කමන්තානං අනුවිචරන්තාන"න්ති **"මඝාමඝෙහ"**න්ති: මඝෙ ච අමඝෙ ච, සහරන්තුඛෙ පවිපදං පුරෙත්වා ඨිතමෙන මඝෙන සක්කා සුඛං ඛ්‍රහ්මලොකං ගන්තුන්ති එවං මඝාමඝං ආරබ්භකථං සමුට්ඨාපෙසුන්ති අත්ථො.

"අජඣායකෙනා"ති. උජ්ජ්‍රඝස්ස වෙවචනං, අජඣා ච උජ්ජ්‍ර මෙව. එතෙන අයන්ති ගච්ඡන්තීති අජ්ඣායකා. **"නීය්‍යාණිකො නිය්‍යානී"**ති: නීය්‍යායනෙන්ා නීය්‍යාති, ගච්ඡනෙන්ා ගච්ඡතීති අත්ථො. ඛ ගච්ඡතීති? තක්කාරස්ස ඛ්‍රහ්මසහව්‍යතාය, යො තං මඝං කරොති පවිපජ්ජති තස්ස ඛ්‍රහ්මුණා සද්ධිං සහභාවාය එකඞ්ගනෙ පාතුභාවාය ගච්ඡතීති අත්ථො. **"ඔඝ"**න්ති: යො අයං. **"අක්ඛායනො"**ති: කථිතො දීපිතො. **"ඛ්‍රාහ්මණෙන පොක්ඛරසාතිනා"**ති: අත්තනො ආචරියං අපදිසති, ඉති වාසෙට්ඨො සකමෙව ආචරියවාදං ථොමෙත්වා පශංසන්තිවා විවරති. භාරද්වාජෙපි සකමෙවාති. තෙන වුත්තං "නෙව ඛො අසක්ඛි වාසෙට්ඨො"ති ආදි.

තතො වාසෙට්ඨො උභින්නම්පි අම්හාකං කථා අනීය්‍යාණිකාව, ඉමස්මිංච ලොකෙ මඝකුසලෙනාම හොතා ගොතමෙන සදිසො නත්ථි, භවෙව ගොතමො අවිදූරෙ වසති, සො නො තුලං ගහෙත්වා නිසින්නෙනා වාණිජෙ විය කංඛං ජ්‍රිද්දිස්සතීති විනෙත්වා තමත්ථං භාරද්වාජස්ස ආරොචෙත්වා උභොපි ගන්ත්වා අත්තනො කථං භගවතො ආරොචෙසුං; තෙන වුත්තං. "අථ ඛො වාසෙට්ඨො—පෙ—යථායං අක්ඛාතො බ්‍රාහ්මණෙන තාරුක්ඛෙනා"ති. **"එවං හො ගොතමා"**ති: එතස්මිං මඝාමඝෙහ. **"විඝාතෙහා"**ති: ආදිසු පුබ්බුප්පත්තිතො විඝාහො අපරභාගෙ විවාදෙ, විවිධොපි සො නානා ආචරියානං වාදතො නානාවාදෙ. **"අථ කිඤ්චිං පන වො"**ති: ඛමපි අයමෙව මඝෙනාති අත්තනො ආචරියවාදමෙව පඝාඨඨ තිඨසි, භාරද්වාජෙපි අත්තනො ආචරියවාදමෙව, එකස්සපි එකස්මිං සංසයො නත්ථි, එවං සති කිඤ්චිං වො විඝාතොති පුච්ඡති.

"මඝාමඝෙහ හො ගොතමා"ති: මඝෙ ච හො ගොතම අමඝෙ ච, උජ්ජ්‍රමඝෙ ච අනුජ්ජ්‍රමඝෙ වාති අත්ථො. එස කිර එක ඛ්‍රාහ්මණස්සාපි මඝං අමඝෙනාති න වදති යථා පන අත්තනො ආචරි

යස්ස මඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, න එවං අඤ්ඤසඞ්ඝං අනුජානාති, තස්මා තමේවත්ථං දීපෙන්තා "කිඤ්චාපි හොං ගොතමා"ති ආදිමාහ. **"ඔඛානි නානී"**ති: ලිඛිතවිපල්ලාසෙන වදති, සබ්බෙ තෙහි වුත්තං හොති. **"ඔනූනී"**ති: අඪ්ඪා දස වා. **"නානාමඤ්ඤානී"**ති: මහන්ත අමහන්ත ජංඝමඤ්ඤසකටමඤ්ඤාදිවසෙන නානාවිධානි සාමන්තගාම නදීතලාක ඛෙත්තාදීහි ආගන්ත්වා ගාමං පවිසනමඤ්ඤානි.

"නිසීදතිහි වාසෙට්ඨ වදෙසී"ති: භගවා තික්ඛත්තුං වචීභෙදං කාරෙත්වා පටික්ඛිපං කාරාපෙසි, කස්මා? තිත්ථියා හි පටිඤ්ඤාය පටිඤ්ඤාය නිගණ්ඨමාතා අවජානන්ති, තථාකාතුං න සක්කිස්සන්තීති.

"නෙ ච නෙවිජ්ජා"ති. තෙ තෙවිජ්ජා වක්කරෙ ආගමසඞ්ගීතත්තා. **"අඞ්ගවෙණී"**ති: අඞ්ගපවෙණී එකෙන වක්ඛුමතා ගහිතයඞ්ගා කොචිං එකො අත්ථං ගණ්හාති වා අඞ්ගං අඤ්ඤසූ තං අඤ්ඤසූති එවං පණ්ණාසසඞ්ගි අඞ්ගා පවිපාචියා ඨවිතා අඞ්ගපවෙණීති වුච්චති. **"පරම්පරංසංසත්තා"**ති:[1] අඤ්ඤමඤ්ඤං ලග්ගා, යඤ්ඤා ගාහකෙනපි වක්ඛුමතා විරහිතාති අත්ථො. එකො කිර ඛුත්තෙහා අඞ්ගණං දිස්වා අඤ්ඤාසඞ්ගිං නාමගාමෙ ඛජ්ජභොජ්ජං සුලභනති උස්සාහෙත්වා තෙහි "තත්ථ සාමිනොහි ඉදං නාම තෙ දෙමා"ති වුත්තෙ ලච්ඡං ගහෙත්වා අනන්තරාමගෙ මග්ගා ඔක්කම්ම මහන්තං ගච්ඡං අනුපරිගන්ත්වා පුරිමස්ස හත්ථෙන පච්ඡිමස්ස කච්ඡං ගණ්හාපෙත්වා කිච්ඤම්මං අත්ථි ගච්ඡථ තාව තුම්හෙහි වත්වා පලායි තෙ දිවසම්පි ගන්ත්වා මග්ගං අවින්දමානා කුහිං හො වක්ඛුමා කුහිං මඤ්ඤාති පරිදෙවිත්වා මග්ගං අවින්දමානා තත්ථෙව වරිංසු; තෙ සන්ධාය වුත්තං "පරම්පරසංසත්තා"ති. **"පුරිමොපී"**ති: පුරිමෙසු දසසු බ්‍රාහ්මණෙසු එකොපි, **"මජ්ඣිමොපී"**ති: මජ්ඣිම ආචරියපාචරියෙසු එකොපි. **"පච්ඡිමොපී"**ති: ඉදානි තෙවිජ්ජෙසු එකොපි. **"හසාකඤ්ඤවා"**ති: හසිතබ්බඤ්ඤව. **"නාමකඤ්ඤවා"**ති: ලාමකඤ්ඤව, තදෙතං අත්ථාභාවෙන් රිත්තකං, රිත්තඤාතතා යෙව තුච්ඡකං.

ඉදානි බ්‍රහ්මා තාව තිඤ්චතු ඨෙ තෙවිජ්ජෙහි න දිට්ඨපුබ්බොව. යෙපි වන්දිමසූරියෙ තෙවිජ්ජා පස්සන්ති තෙසම්පි සභව්‍යතාය මග්ගං දෙසෙතුං නපපහොනන්තී දස්සනත්ථං "තං කිං මඤ්ඤසී"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"යතො වජ්ජිමසුරියා උග්ගච්ඡන්ති"**ති: යස්මිං කාලෙ උග්ගච්ඡන්ති **"යත්ථ ච ඔග්ගච්ඡන්ති"**ති: යස්මිං කාලෙ අත්ථමෙන්ති, උග්ගමනකාලෙ ච අත්ථගමනකාලෙ ච පස්සන්තීති අත්ථො. **"ආයාචමානී"**ති: උදෙහි භගවා වඤ්ඣ, උදෙහි සුරියාති එවං ආයාචන්ති. **"ඵොමයමානී"**ති: සොමෙමා වඤ්ඣෙ පරිමණ්ඩලෝ වඤ්ඣෙ සපපභොවඤ්ඣෙති ආදීනි වදන්තා පසංසන්ති; **පජ්ජලිකානි** පග්ගහිතජ්ජලිකා. **"නමස්සමානා"**ති: නමො න්මොති වදමානා.

---

1. සී. I. II & III. පරම්පරසංසත්තානි.

"යං පස්සතී"ති: එත්ථ යනති නිපාතමත්තං. **"කිං පන න කිර"**ති:[1] එත්ථ:-ඉධ පන කිං වත්තබ්බං යත්ථ කිර තෙවිජ්ජෝ බ්‍රාහ්මණෙහි න බ්‍රහ්මා සක්ඛි දිට්ඨෝ එවමත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ.

"සමන්නාහරිත්වා"ති: සමහරිත්වා. **"කාකපෙය්‍යා"**ති: යත්ථ කත්ථචි තීරෙ ඨිතෙන කාකෙන සක්කා පාතුන්ති කාකපෙය්‍යා. **"පාරං නදිතුකාමෝ"**ති: නදිං අතික්කමිතුං[2] පරතීරං ගන්තුකාමෝ. **"අවෙහය්‍යා"**ති: පක්ඛෝසෙය්‍ය. **"එහි පාරාපාර"**න්ති: අම්හෝ පාර අපාරං එහි අථම්ං සඝසාව ගඟෙත්වා ගම්ස්සසි අසි මෙ අච්චා සිඛං කම්මන්ති අත්ථෝ.

"යෙ ධම්මා බ්‍රාහ්මණකරණා"ති: එත්ථ පඤ්චසීල[4] දසකුසල කම්මපථභෙදා ධම්මා බ්‍රාහ්මණකරණාති වෙදිතබ්බා. තඤ්ඤපරිතා අබ්‍රාහ්මණකරණා. **"ඉඤ්ජමවහයාමා"**ති: ඉන්දං අවෙහම පක්ඛෝසාම, එවං බ්‍රාහ්මණානං අවඤ්ඤාසස නිරත්ථකතං දස්සෙත්වා පුනපි භගවා අණණවකුවජ්ජියං සුරියෝ විය ජලමානෝ පවඤ්ඤගන්ථං පරිවුතෝ අවිරවතීතීරෙ නිසින්නෝ අපරම්පි නදීඋපමං යෙව ආහරන්තෝ "සෙය්‍යථාපී"ති ආදිමාහ.

"කාමගුණා"ති:[5] කාමයිතබ්බඨෙන කාමා, බන්ධනට්ඨෙන ගුණා,[6] "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අඤ්ඤානං වත්ථූනං දිගුණං සංඝාටි"න්ති එත්ථහි පටලට්ඨෝ ගුණට්ඨෝ "අවෙවන්ති කාලා තරඤ්ඤති රත්තියෝ වයෝ ගුණා අනුපුබ්බං ජහන්ති"ති එත්ථ රාසට්ඨෝ ගුණට්ඨෝ; "සතගුණා දක්ඛිණා පාටිඤාඛිතබ්බා"ති එත්ථ ආනිසංසට්ඨෝ ගුණට්ඨෝ, "අනන්තං අනන්තගුණං, කසිරා මාලාගුණෙ බද්ධා"ති ච එත්ථ බන්ධනට්ඨෝ ගුණට්ඨෝ, ඉධාපි එසෙව අධිප්පෙතෝ; තෙන වුත්තං බන්ධනට්ඨෙන ගුණාති. **"චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා"**ති: චක්ඛුවිඤ්ඤණෙන පස්සිතබ්බා, එතෙන පාඨෙන සොතවිඤ්ඤෙය්‍යාදිසුපි අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. **"ඉට්ඨා"**ති: පරිඤ්ඨා[7] වා හොන්තු මා වා ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථෝ. **"කන්තා"**ති: කමණීයා, **"මනාපා"**ති: මනවඩ්ඪනකා, **"පියරූපා"**ති: පියජාතිකා, **"කාමූපසංහිතා"**ති: ආරම්මණං කත්වා උපජප්ජමානෙන කාමෙන උපසංහිතා, **"රජනීයා"**ති: රජනීයා, රාගුප්පත්ති කාරණභූතාති අත්ථෝ. **"ගධිතා"**ති: ගෙධෙන අභිභූතා හුත්වා, **"මුච්ඡිතා"**ති: මූළ්හා කාරප්පත්තාය අධිමත්තතණ්හාය අභිභූතා. **"අජ්ඣොසන්නා"**ති: අධිඔපන්නා ඔගාළ්හා, ඉදං සාරන්ති පරිනිට්ඨාපප්පත්තා හුත්වා, **"අනාදීනව දස්සාවිනො"**ති: ආදීනවං අපස්සන්තා. **"අනිස්සරණපඤ්ඤා"**ති: ඉදමෙත්ථ නිස්සරණන්ති එවං පරිජානනපඤ්ඤාවිරහිතා, පච්චවෙක්ඛණ පරිභොගවිහීනාති අත්ථෝ.

---

1. ම. කිං පන කිරාති
2. ම. තදිස්සිරෙ අතික්කමිත්වා
3. සී. II. පතතු.
4. සී. II & III. දසසීල
5. සී. I. II & III. කාමගුණෙති.
6. සී. I. II & III. ගුණෙ.
7. සී. I & III. පරිඝිඨා.

"ආවරණා"ති: ආදිසු ආවරන්තීති ආවරණා, නීවාරයන්තීති නීවරණා, ඔනහනන්තීති ඔනහා,[1] පරියොනහන්තීති පරියොනහා,[1] කාමච්ඡන්දාදීනං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගතො ගහෙතබ්බා. **"ආවරණා නිවුතා ඔඵුථා පරියොනහා"**ති: පදනි ආවරණාදීනං වසෙන වුත්තානි.

"සපරිග්ගහහො"ති: ඉත්ථිපරිග්ගහෙන සපරිග්ගහොති පුච්ඡති. **"අපරිග්ගහහො හොහොනො"**ති: ආදිසුපි කාමච්ඡන්දස්ස අභාවතො ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහො, ව්‍යාපාදස්ස අභාවතො කෙනචි සඞ්ඛෙරවිත්තෙන අවෙරො, ථීනමිද්ධස්ස අභාවතො චිත්තගෙලඤ්ඤසඞ්ඛාතෙන ව්‍යාපජ්ඣෙන අව්‍යාපජ්ඣා, උද්ධච්චකුක්කුච්චාභාවතො උද්ධච්චකුක්කුච්චාදීහි සංකිලෙසෙහි අසංකිලිට්ඨචිත්තතා සුපරිසුද්ධමානසො, විචිකිච්ඡාය අභාවතො චිත්තං වසෙ වත්තෙතීති, යථා ච බ්‍රාහ්මණා චිත්තගතිකා හොන්ති විත්තස්ස වසෙ වත්තනතෝ න තාදිසොති වසවත්තී.

"ඉධ බ්‍රහ්මණා"ති: ඉධ බ්‍රහ්මලොකමහි, **"ආසිදිත්වා"**ති:[2] අමඟහමෙව මඤ්ඤාති උපගන්ත්වා **"සංසිදනති"**ති: සන්තලන්ති සඤ්ඤාය පඨමං ඔතිණ්ණං විය අනුපවිසන්ති, **"සංසිදිත්වා විසාදං පාපුණන්තී"**ති: එවං පංකෙ විය නිසිදිත්වා විසාදං අඛ්ගමඛ්ගසමඞ්ගිජ්ඣානං පාපුණන්ති, **"සුඛතරං මඤ්ඤෙ පතරන්ති"**ති:[3] මරීචිකාය වච්චිතා[4] කාකපෙය්‍යානදීති සඤ්ඤාය තරිස්සාමාති ගහෙතිහි ච පාදෙහි ච වායමමානා සුඛතරං මඤ්ඤෙ පතරන්ති,[3] තස්මා යථා තෙ හත්ථපාදදිසමඞ්ගිජ්ඣානං පරිහාජනං එවං අපායෙසු සමඞ්ගිජ්ඣානපරිහාජනං පාපුණන්ති, ඉධෙවච සුඛං වා ඨානං වා න ලබ්භන්ති. **"නස්මා ඉදං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණාන"**න්ති: තස්මා ඉදං බ්‍රහ්මසභව්‍යතාය මඟදීපකං තෙවිජ්ජකං පාවචනං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානං, **"තෙවිජ්ජා ජ්ජින"**න්ති: තෙවිජ්ජං අරඤ්ඤං, ඉරණන්ති[5] අගාමකං මහාරඤ්ඤං වුච්චති. **"තෙවිජ්ජාවිජින"**න්ති: පුප්ඵඵලෙහි අනුපභොග රුක්ඛෙහි සංඡන්නං[6] නිරුදකං අරඤ්ඤං, යත්ථ මඟතො උක්කම්ම්ත්වා පරිවත්තිතුම්පි න සක්කා හොති, තං සන්ධායාහ:-"තෙවිජ්ජාවිජිතන්තිපි වුච්චතී"ති. **"තෙවිජ්ජාවායන"**න්ති: තෙවිජ්ජානං පච්චවිධ්‍යඤ්ඤසදිසමෙතං, යථාහි ඤුති රොග භොග දිඨි සීලව්‍යඤ්ඤනපත්තස්ස සුඛං නාම නත්ථි, එවං තෙවිජ්ජානං තෙවිජ්ජකං පාවචනං[7] ආගම්ම සුඛං නාම නත්ථීති දස්සෙති.

"ජානවඩා"ති: ජාතො ච වඩ්ඪිතො ච, යොහි කෙවලං තත්ථ ජාතොව හොති අඤ්ඤත්ථ වඩ්ඪිතො. තස්ස සමන්තා ගාමම්ඝා න

1. ම ඔනාහනා
2. ම. ආදිසිත්වා.
3. ම. සුඛතරණං මඤ්ඤෙ තරන්තීති.
4. ම. වමෙනා.
5. ම. රිරිත්තති.
6. සී. III. ඡජ්ඣනං.
7. ම. තෙවිජ්ජානං එතං පාවචනං.

සබ්බසෝ පච්චක්ඛා හොන්ති, තස්මා ජාතවඩ්ඪි ආහ. ජාතවඩ්ඪිපි යෝ විරතිඤ්ඤෙව තස්ස න සබ්බසෝ පච්චක්ඛා හොති,[1] තස්මා "තාවදෙව අවසටං"ති ආහ, තං ඛණමෙව නිකඤ්ඤනන්ති අත්ථෝ. **"දණ්ඩාභිනාසඤ්ඤා"**නති අයං ත්‍රුඛෝ මඤ්ඤෝ අයං න ත්‍රුඛෝති සඤ්ඤා වසෙන විරූපිතත්තං. **"විඤ්ඤාණනාසඤ්ඤා"**නති: යථා සුඛුමං අත්ථජාතං සහසා පුච්ඡිතස්ස කස්සචි සරීරං ඵඛභාවං ගණ්හාති, එවං ඵඛදඤ්ඤා භාවගහණං.

"නත්ථෙවා"ති: ඉමිනා සබ්බඤ්ඤදාතඤ්ඤණස්ස අපපටිඝතභාවං දස්සෙති. තස්ස හි පුරිසස්ස මාරාවට්ටතාදීනං වසෙන සියා ඤ්ඤණස්ස පටිඝාතෝ[2] තෙන සෝ දණ්ඩායෙය්‍ය වා විත්ථායෙය්‍යවා, සබ්බඤ්ඤදාත ඤ්ඤණං පන අපපටිඝතං න සක්කා තස්ස කෙනචි අනන්තරායෝ කාතුන්ති දීපෙති.

"උලුම්පතු භවං ගොතමෝ"ති: උඛරතු භවං ගොතමෝ. **"බ්‍රාහ්මණිං පජ"**නති: බ්‍රාහ්මණදරකං, භවං ගොතමෝ මං බ්‍රාහ්මණ පුත්තං අපායමග්ගතෝ උඛරිත්වා බ්‍රහ්මලොකමග්ගෙ පතිඨාපෙතූති අත්ථෝ.

අථස්ස භගවා බුද්ධුපාදං දස්සෙත්වා සඞ්ඝං පුබ්බභාගපටිපදඤ්ච මෙත්තාවිහාරාදිං බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගඤ්ච දෙසෙතුකාමෝ "තෙන හි වාසෙට්ඨා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "ඉධ තථාගතෝ"ති ආදි සාමඤ්ඤඵලෙ විත්ථාරිතං, "මෙත්තාසහගතෙනා"ති ආදිඤ්ච යං වත්තබ්බං තං සබ්බං විසුඞ්ගෙ බ්‍රහ්මවිහාරකම්මට්ඨානකථායං වුත්තං.

"සෙය්‍යථාපි වාසෙට්ඨ බලවා සංඛධමෝ"ති ආදිපන ඉධ අපුබ්බං, තත්ථ **"බලවා"**ති: බලසම්පන්නෝ. **"සංඛධ්මෝ"**ති: සඞ්ඛධමකෝ. **"අපකඞ්ඛිරෙනා"**ති: අකිලෙජන අදුකෙඛන, දුබ්බලෝ හි සඞ්ඛ ධමෝ සඞ්ඛං ධමන්තොපි න සකෙකාති වතස්සෝ දිසා සරෙන විඤ්ඤාපෙතුං නාස්ස සඞ්ඛසද්දෝ සබ්බතෝ ඵරති, බලවතෝ පන විපඵරිකෝ[3] හොති. තස්මා බලවාති ආදිමාහ. **"සමන්තාස මෙනෝ විඤ්ඤනිස්සා"**ති: එත්ථ මෙත්තාති වුත්තෙ උපචාරෙපි අප්පනාපි වට්ටති, චෙතොවිමුත්තීති වුත්තෙ පන අප්පනාව වට්ටති. **"ඉමං පමාණකතං කම්මං"**නති: පමාණකතං කම්මන්නාමකාමාවචරං වුච්චති, අප්පමාණ කතං කම්මං නාම රූපාරූපාවචරං, තං හි පමාණං අතික්කම්මෙව ඔදිස්සක අනොදිස්සක දිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪනතා අප්ප මාණකතන්ති වුච්චති. **"න තං තත්‍රාවඝිස්සති න තං තත්‍රාවතිඨතී"**ති: තං කාමාවචරකම්මං තස්මිං රූපාවචරාරූපකමෙමන ඔතී යති න තිඨති. කිං වුත්තං හොති? තං කාමාවචරකම්මං තස්සරූපා රූපාවචරකම්මස්ස අනන්තරා ලඟිතුං වා ඨාතුං වා රූපාරූපාවචර

1. සී. 1. II & 111. පච්චක්ඛාහොන්ති. 2. සී. I & 11. පටිපජාතෝ.
3. සී. I & II. විත්ථාරිතෝ.

කම්මං එරිතා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා පතිඨාතුං න සක්කොති. අථ ඛො රූපාරූපාවචරකම්මමෙව කාමාවචරං මහොඝො විය පරිත්තං උදකං එරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිඨති තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා සයමෙව බ්‍රහ්මසහව්‍යතං උපනෙති.

"එවං විහාරී"ති: එවං මෙත්තාදිවිහාරී **"එතෙ මයං භගවන්තං සොතාරං සරණං"**නති: ඉදමෙතෙසං දුතියං සරණාගමණං,[1] පඨමෙ හෙතෙ මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ වාසිඨසුත්තං සුත්වා සරණං ගතා, ඉමං පන තෙවිජ්ජසුත්තං සුත්වා දුතියම්පි සරණං ගන්ත්වා කතිපාහස්ස අච්චයෙන පබ්බජිත්වා අග්ගඤ්ඤසුත්තෙ[2] උපසම්පදඤ්ච අරහත්තඤ්ච අලත්ථුං, සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායඨකථාය
තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉති නිට්ඨිතා ච
සීලක්ඛන්ධවග්ගවණ්ණනා.

---

1. ම. සරණගමණං. 2. ම. පො. අග්ගඤ්ඤසුත්තෙ.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා

දීඝනිකායඨකථාය

මහාවග්ග වණ්ණනා.

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

මහාපදාන සුත්තවණ්ණනා-14.

"එවංමේසුතං—පෙ—කරෙරිකුටිකායං"නාදි: මහාපදානසුත්තං, තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා:-**"කරෙරිකුටිකායං"**නාදි: කරෙරීති වරුණ රුක්ඛස්ස නාමං, කරෙරිමණ්ඩපෝ තස්සා කුටිකාය වාරෙ සීතෝ. තස්මා කරෙරිකුටිකාති වුච්චති ගථා කොසඞ්ඛරුක්ඛස්ස වාරෙ සීතත්තා කොසඞ්ඛකුටිකාති. අනෙතා ජෙතවනෙ කිර කරෙරිකුටි කොසඞ්කුටි ගන්ධකුටි සලළඝරනාදි[1] චත්තාරි මහාගෙහානි, එකෙකං සතසහස්සපරිච්චාගෙන නිප්පන්නං, තෙසු සලළඝරං[1] රඤ්ඤා පසෙන දිනා කාරිතං, සෙසානි අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා, ඉති භගවා අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ථොභානං උපරිකාරිතාය දෙවවිමාන සපටිභාග කරෙරිකුටිකාය[2] විහරති.

"පඤ්ඤත්තෙතා"නාදි: එකාසනිකා බලුපඤ්ඤත්තිකානං පාතෝ භුත්තානං අනෙතා මජ්ඣන්හිකෙපි පඤ්ඤත්තමෙව, ඉධ පන පකති භත්තස්ස පඤ්ඤත්තෝ පඤ්ඤත්තකාලෝ අධිප්පෙතෝ. **"පිණ්ඩපාත පටික්කන්තානං"**නාදි: පිණ්ඩපාතතෝ පටික්කන්තානං භත්තකිච්චං නිට්ඨපෙත්වා උට්ඨිතානන්ති අත්ථෝ. **"කරෙරිමණ්ඩලමාලෙ"**ති: තස්සෙව කරෙරිමණ්ඩපස්ස අවිදූරෙ කතාය නිසීදනසාලාය, සෝ කිර කරෙරිමණ්ඩපෝ ගන්ධකුටිකාය ච සාලාය ච අන්තරෙ හොති. තස්මා ගන්ධකුටිපි කරෙරිකුටිකාති සාලාපි කරෙරිමණ්ඩලමාලොති වුච්චති. **"පුබ්බෙනිවාසපටිසංයුත්තා"**ති: එකම්පි ජාතිං වෙපි ජාති යොනි එවං මිහත්තෙන පුබ්බෙනිවුත්ථ ඛන්ධසන්තාන සඞ්ඛාතෙන පුබ්බෙනිවාසෙන සඞ්ගෝ යොජෙත්වා පවත්තිතා, "ධම්මී"ති ධම්මසංයුත්තා, **"උදප දී"**ති: අහෝ අච්ඡරියං දසබලස්ස පුබ්බෙනිවාසඤාණං, පුබ්බෙ නිවාසං නාම කෙ අනුස්සරන්ති කෙ නානුස්සරන්තීති, තිත්තියා අනුස්ස

1. ම. සලඤාගාරන්ති.
2. ම. කරෙරිකුටිකාය.

රනති, සාවකාව පචෙකබුඞ්ව බුඞ්ව අනුස්සරනති, කතරතිත්තියා අනුස්සරනති? යෙ අගාපපත්තා කාමවාදිනො තෙපි වත්තාළීසං යෙව කපෙ අනුස්සරනති, සාවකා කපසතසහස්සං අනුස්සරනති, වෙ අගා සාවකා අසඞ්ඛෙය්‍යඤ්ඤෙව කපප සතසහස්සඤ්ච, පචෙකබුද්ධා වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි කපපසතසහස්සව,බුඞ්ධානං පන එත්තකනති පරිච්ඡෙදෙ නත්ති, යාවතකං ආකඞ්ඛනති තාවතකං අනුස්සරනති. යෙ අගාපපත්තා කාමවාදිනො තිත්තියා තෙ ඛන්ධපරිපාටියා අනුස්සරනති, පරිපාටිං මුඤ්චිත්වා න සකෙකානති. පරිපාටියා අනුස්සරන්තා පි අසඤ්ඤභවං පත්වා ඛන්ධපවත්තිං න පස්සනති ජාලෙ පතිතා විය සකුණා කුණ්ඨාවිය පඞ්ගුළා විය[1] ව හොනති, තෙ තත්ථ ඨත්වා එත්තකමෙව ඉතො පරං නත්ථීති දිසිං ගණ්හනති, ඉති තිත්තියානං පුබෙබනිවාසානුස්සරණං අන්ධානං යති කොවිගමනං විය හොති. යථාහි අන්ධා යට්ඨිකොවිගාහකෙ සතියෙව ගච්ඡනති, අසති තත්ථෙව නිසීදනති, එවමෙවං තිත්තියා ඛන්ධ පරිපාටියාව අනුස්සරිතුං සකෙකානති, න පරිපාටිං විස්සජ්ජෙත්වා සකෙකානති. සාවකාපි ඛන්ධපරිපාටියාව අනුස්සරනති, අසඤ්ඤභවං පත්වා ඛන්ධපවත්තිං[2] න පස්සනති, එවං සන්තෙපි තෙ වටෙ සංසරනක සත්තානං ඛන්ධානං අභාවකාලො නාම නත්ති, අසඤ්ඤභවෙ පන පච කපසතානි පවත්තනතීති තත්තකං කාලං අතික්කමිත්වා බුඩෙති දිත්ත නයෙ ඨත්වා පරතො අනුස්සරනති, සෙය්‍යථාපි ආයස්මා සොභිතො. වෙ අගාසාවකා පන පචෙකබුඞ්ධා ව චුතිපටිසන්ධිං ඔලොකෙත්වා ඔලොකෙත්වා අනුස්සරනති, බුඞ්ධානං චුතිපටිසන්ධිකිච්චං නත්ති, යං යං ඨානං පස්සිතුකාමා හොනති තං තදෙව පස්සනති. තිත්තියා ව පුබෙබ නිවාසං අනුස්සරමානා අත්තනා දිඨසුතකතමෙව අනුස්සරනති තථා සාවකා, පචෙකබුඞ්ධාව බුඞ්ධා පන අත්තනා වා පරෙහි වා දිඨකතසුතං සබ්බමෙව අනුස්සරනති. තිත්තියානං පුබෙබනිවාසඤ්ඤාණං ඛජ්ජෝ පනකකිම්ඔහාසසදිසං, සාවකානං පන පදීපොහාසසදිසං, අගාසාව කානං ඔසධීතාරකොහාසසදිසං, පචෙකබුඞ්ධානං වණ්ණොහාසසදිසං, බුඞ්ධානං සරදසූරියමණ්ඩලොහාස[3] සදිසං, තස්ස එත්තකානි ජාති සතානි ජාතිසහස්සානි ජාතිසතසහස්සානීති වා එත්තකානි කපප සතානි කපපසහස්සානි කපපසතසහස්සානීති වා නත්ති ඉඛකිඤ්චි අනුස්ස රණත්තඤ්ච තෙව ඛලිතං න පටිඤ්ඤාතො හොති ආවජ්ජනපටිබඞ්ධමෙව ආකංඛන මනසිකාර චිත්තුප්පාද පටිබඞ්ධමෙවහොති, දුබ්බලපත්ත පුටෙ වෙගඛිත්තන තත්තනාරුවෝ විය සිනෙරුකූටෙ විස්සඨ ඉන්ද වජිරංවිය ව අසජ්ජමානමෙව ගච්ඡති, අහො මහන්තං භගවතො පුබෙබනිවාසඤාණන්ති එවං භගවන්තං යෙව ආරබ්ධ උපපන්නා ජාතා පවත්තිතානි අත්ථෙ. තං සබ්බම්පි සංඛෙපතො දස්සෙතුං "ඉතිපි පුබෙබනිවාසො ඉතිපි පුබෙබනිවාසෙ"ති එත්තකමෙව පාළියං වුත්තං, තත්ථ ඉතිපීති එවම්පි.

---

1. ම. ජාලෙපතිතා කුණ්ඨා විය කූපෙ පතිතා පඞ්ගුළා විය.
2. සී. I. II & III. ඛණ්ඩපවත්තං. 3. ම. සහස්සසූරියමණ්ඩලොහාස.

අසෙසාසිබ්බො-පෙ-**අථභගවා අනුපපත්තෙනාති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං වුත්තමෙව. අයමෙවහි විසෙසො:-තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤුණෙන අසෙසාසි ඉධ දිබ්බසොතෙන තත්ථ ච වණ්ණං වණ්ණකථා විපස්සනා ඉධ පුබ්බෙනිවාසඤ්ඤුණං තසමා භගවා ඉමේ භික්ඛූ මම පුබ්බෙනිවාසඤ්ඤුණං ආරබ්භ ගුණං දොමෙනති පුබ්බෙනිවාසඤ්ඤුණස්ස පන මෙ නිපථතිං න ජානන්ති හන්ද නෙසං තස්ස නිපථතිං කථෙත්වා දස්සාමීති ආගන්ත්වා පකතියාපි බුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා ධම්මදෙසනත්ථමෙව ඨපිතෙ තං ඛණං යෙව භික්ඛූහි පපෙථා ථෙත්වා දින්නෙ වරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා "කායනුත්ථ භික්ඛවෙ"ති පුච්ඡායෙ ච "ඉධ භන්තෙ"ති ආදිනා පවිවෙචනස්ස ච පරියොසානෙ නෙසං පුබ්බෙනිවාස පටිසංයුත්තං ධම්මකථං කථෙතුකාමො "ඉච්ඡෙ යාථ නො"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"ඉච්ඡෙය්‍යාථ නො"**ති ඉච්ඡෙය්‍යාථ නු, අථ නං පහට්ඨමානසා භික්ඛූ යාචමානා "එතස්ස භගවා"ති ආදිමාහංසු. තත්ථ **එතස්සා**ති එතස්ස ධම්මිකථා කරණස්ස, අථ භගවා නෙසං යාචනං ගහෙත්වා කථෙතුකාමො "තෙන හි භික්ඛවෙ සුණාථා"ති තෙ සොතා වධානසාඛ්‍යතමනසිකාරෙසු නියොජෙත්වා අඤ්ඤසං අසාධාරණං ඤාණවට්ටමකාතුස්සරණං[1] පකාසෙතුකාමො "ඉතො සො භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"යං විපස්සි"**ති යස්මිං කපෙ විපස්සි, අයං හි "යං"ති සද්දෙ, "යං මෙ භන්තෙ දෙවානං තාවතිංසානං සම්මුඛා සුතං සම්මුඛා පටිග්ගහිතං ආරොචෙමෙතං භගවතොති"ති ආදිසු පවත්තනවචනෙ දිස්සති, "යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයිතො අඤ්ඤං දුච්ඡාම තදිඝ බ්‍රූහී"ති ආදිසු උපඝොගවචනෙ, "අඤ්ඤාමෙතං භික්ඛවෙ අතවකාසො යං එකිස්සා ලොකධාතුයා"ති ආදිසු කරණ වචනෙ, ඉධ පන භුමෙති දට්ඨබ්බා. තෙන වුත්තං යස්මිං කපෙති. **"උදපාදි"**නි දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙන්තො උපපජ්ජි, **"භද්ද කපෙ"**ති පවඩ්ඪපාදපතිමණ්ඩිතත්තා සුන්දරකපෙ සාරකපෙති, ඉති භගවා ඉධ කපං ථොමෙන්තො එවමාහ. යතො පභාය කිර අම්හාකං භගවතා අභිනීහාරෙ කතෙ තස්මිං අන්තරෙ එකකපෙපි පච්චුඩ්ඩා නිබ්බත්තා නාම නත්ථි, අම්හාකං භගවතො අභිනීහාරස්ස පුරතො පන තණ්හංකරො මෙධංකරො සරණංකරො දීපංකරොති චත්තාරො බුද්ධා එකස්මිං කපෙ නිබ්බත්තිංසු, තෙසං ඔරභාගෙ එකං අසංඛ්‍යෙය්‍යං බුද්ධසුඤ්ඤමෙව ආසි. අසංඛ්‍යෙය්‍ය කපපරියොසානෙ පන කොණ්ඩඤ්ඤෙසු නාම බුද්ධො එකොව එකස්මිං කපෙ උපපන්නො තතොපි අසංඛ්‍යෙය්‍යං බුද්ධසුඤ්ඤමෙව අහොසි අසංඛ්‍යෙය්‍යකපපරියොසානෙ මඞ්ගලො සුමනො රෙවතො සොභිතොති චත්තාරො බුද්ධා එකස්මිං කපෙ උපපන්නා, තතොපි අසංඛ්‍යෙය්‍ය බුද්ධසුඤ්ඤමෙව

1. සී. II. ඤාණවට්ටමකාලානුස්සරණං.

අහොසි. අසංඛෙය්‍යපරියොසානෙ පන ඉතො කපපසතසහස්සාධි කස්ස අසංඛෙය්‍යස්ස උපරි අනොමදස්සී පදුමො නාරදොති තයො බුඩා එකස්මිං කපෙ උපපන්නා, තතොපි අසංඛෙය්‍ය බුඩසුඤ්ඤ මෙව අහොසි. අසංඛෙය්‍යකපපරියොසානෙ පන ඉතො කපසත සහස්සානං උපරි පදුමුත්තරො භගවා එකොව එකස්මිං කපෙ උපපනෙනා, තස්ස ඔරතො ඉතො තිංසකපසහස්සානං උපරි සුමෙධා සුජාතොති වෙ බුඩා එකස්මිං කපෙ. උපපනනා තතො ඔරභාගෙ ඉතො අඨාරසන්නං කපසහස්සානං[1] උපරි අත්‍ථදස්සි පියදස්සී ධම්මදස්සීති තයො බුඩා එකස්මිං කපෙ උපපන්නා, අථ ඉතො චතුනවුතෙ කපෙ සිඛිතොා නාම බුඩො එකොව එකස්මිං කපෙ උපපන්නො, ඉතො වානවුතෙ කපෙ තිස්සො ඵුස්සොති වෙ බුඩා එකස්මිං කපෙ උපපනනා. ඉතො එකනවුතෙ කපෙ විපස්සි නාම භගවා උපපන්නො. ඉතො එකතිංසෙ කපෙ සිඛී වෙස්සභූති වෙ බුඩා උපපනනා, ඉමස්මිං භද්දකපෙ කකුසන්ධො කොනාගමනො කස්සපො ගොතමො අම්හාකං සම්මාසම්බුඩොති චත්තාරො බුඩා උපපන්නා මෙත්තෙය්‍යො උපජ්ජිස්සති, එවමයං කපෙපා පඨබුඩුප්පාදපතිමණ්ඩිතත්තා සුන්දරකපෙපා සාරකපෙපාති භගවා ඉමං කපපං තොමෙනෙතා එවමාහ.

කිං පනෙතං බුඩානං යෙව පාකටං හොති, ඉමස්මිං කපෙ එත්තකා බුඩා උපපනනා වා උපපජ්ජිස්සනති වාති, උදාහු අඤ්ඤෙසුපි පාකටං හොතීති. අඤ්ඤෙසුපි පාකටං හොති. කෙසං? සුඛාවාස බ්‍රහ්මාණං, කපපසංඛ්‍යා ඤාලස්මිං හි එකමසංඛෙය්‍යං එකඛණං ඵුසිත්වා ඨිතෙ ලොකසන්නිවාසෙ ලොකස්ස සණ්ඨානත්‍ථාය දෙවො වස්සිතුං ආරභති ආදිතොව අනන්තරඤ්ඤො හිමපාතො විය හොති, තතො කණමත්තා තඬ්ඩුලමත්තා මුගඝ මාස බදර ආමලක එළාළුක කුමහණ්ඩ අලාබුමත්තා උදකධාරා හුත්වා අනුක්කමෙන උසභ වෙ උසභ අඩ්ඪ ගාවුත අඩ්ඪයොජන යොජන වියොජන-පෙ-යොජනසත යොජන සහස්ස මත්තා හුත්වා කොටිසතසහස්සචක්කවාළගබ්භනතරං යාව අකනිට්ඨක බ්‍රහ්මලොකා පූරෙත්වා තිට්ඨති. අථ නං උදකං අනුපුබෙණ හස්සති හස්සනෙන උදකෙ පකතිදෙවලොකඨානෙසු දෙවලොකා සණ්ඨහනති. තෙසං සණ්ඨහනවිධානං විසුඩ්ඩිමග්ගෙ පුබෙබනිවාසකථා යං වුත්තං, මනුස්සලොකඨානං පන පත්තෙ උදකෙ ධම්මකරකස්ස මුඛෙ පිහිතෙ විය වාතවසෙන තං උදකං සන්තිට්ඨති උදකපිට්ඨෙ උපපලිනීපත්තං විය පඨවිසණ්ඨාති. මහාබොධිපල්ලඞ්කා විනස්සමානෙ ලොකෙ පඨමං විනස්සති සණ්ඨහමානෙ පඨමං සණ්ඨහති තස්ථ පුබබනිමිත්තං හුත්වා එකො පදුමිනිගච්ඡො උපපජ්ජති තස්ස සබෙ වාසමං කපෙ බුඩා නිබ්බත්තනති පුප්ඵං උපපජ්ජති නොවෙ උපපජ්ජනති න උපපජ්ජනති උපපජ්ජමානා ව සබෙ එකො බුඩොනිබ්බත්තිස්සති එකං

1. සී. II. කපපසතසහස්සානං.

උප්පජ්ජන්ති සවෙ වෙ-තයෝ-වත්තාරෝ-පච බුද්ධා නිබ්බත්තිස්සන්ති පච උපපජ්ජන්ති, තානි ච බොධිරුක්ඛමූලෙ යෙව නාළෙ කණ්ණිකාබන්ධානි හුත්වා සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානො ආයාම මාරිසා ප්‍රබ්බනිමිත්තං පස්සාමාති මහා බොධිපල්ලඞ්කඨානං ආගච්ඡන්ති. බුද්ධානඤ්ච අනිබ්බත්තනභූමියෙ පුප්ඵං න හොති, තෙ පන අපුප්ඵකං[1] ගච්ඡං දිස්වා අඤ්ඤාරෝ වත ලොකො භවිස්සති, මනාමතා සත්තා අපායෙ පූරෙස්සන්ති ජ්දෙවලොකා තව ප්‍රහ්මලොකා සුඤ්ඤා භවිස්සන්තීති අනත්තමනා හොන්ති. ප්‍රපඤ්ච කාලෙ පන පුප්ඵං දිස්වා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙසු මාතුකුච්ඡිං ඔක්කන්තෙසු නික්ඛමන්තෙසු සම්බුජ්ඣන්තෙසු ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තෙසු යමකපාටිහාරියං කරොන්තෙසු දෙවොරොහණං කරොන්තෙසු ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජ්ජෙන්තෙසු පරිනිබ්බායන්තෙසු දසසහස්සචක්කවාළ කම්පනාදීනි පාටිහාරියානි දක්ඛිස්සාමාති, චත්තාරො අපායා පරිහායිස්සන්ති ජ්දෙවලොකා තවබ්‍රහ්මලොකා පරිපූරෙස්සන්ති ච අත්තමනා උදානං උදානෙන්තා අත්තනො අත්තනො ප්‍රහ්මලොකං ගච්ඡන්ති. ඉමස්මිං පන කප්පෙ පඤ්චපදුමානි උපපජ්ජිංසු, තෙසං නිමිත්තානං ආනුභාවෙන චත්තාරො බුද්ධා උපපන්නා පචමො උපපජ්ජිස්සති, සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානොපි තානි පදුමානි දිස්වා ඉමමත්ථං ඤාතිංසු. තෙන වුත්තං:-"අඤ්ඤසමපි පාකටං හොති"ති. ඉති භගවා "ඉතො සො භික්ඛවෙ"ති ආදිනා නයෙන කප්පපරිවෙජ්දවසෙන පුබ්බනිවාසං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙසං බුද්ධානං ජාතිපරිවෙජ්දදිං දස්සෙතුං "විපස්සි භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ.

තත්‍ර ආයුපරිවෙජ්දෙ **"පරිත්තං ලහුකං"** නාම:[2] උභයමෙතං අප්පකස්සෙව වෙවචනං, යං හි අප්පකං නාම පරිත්තමෙව ලහුක හොති. **"අප්පං වා භීය්‍යො"**ති වස්සසතතො උපරි අප්පං අඤ්ඤං වස්සසතං අප්පත්වා වීසති වා තිංසං වා චත්තාලීසංවා පණ්ණාසං වා සට්ඨිං වා වස්සානි ජීවති. එවං දීඝායුකො පන අතිදුල්ලභො, අප්පුකා කිර එවං චිරං ජීවන්ති තත්‍ර තත්‍ර ගන්ත්වා දණ්ඩබ්බා හොති. තත්‍ර වීසාධා උපාසිකා වීසං වස්සසතං ජීවි, තථාපොක්ඛරසාදි ප්‍රාහ්මණෙ, ප්‍රහ්මායු ප්‍රාහ්මණෙ, සෙලො ප්‍රාහ්මණෙ, පාවාරිය[3] ප්‍රාහ්මණෙ, ආනන්දත්ථෙරො, මහා කස්සපත්ථෙරොති. අනුරුද්ධත්ථෙරො පන වස්සසතමෙව පණ්ණාසඤ්ච වස්සානි, ඛණ්ඩදෙවත්ථෙරො වස්ස සතමෙව සට්ඨි ච වස්සානි, අයං සබ්බ දීඝායුකො, සොපි වෙවස්සසතානි න ජීවි, විපස්සීආදයො පන සබ්බෙපි බොධිසත්තා මෙත්තා ප්‍රබ්බභාගෙන සොමනස්ස සහ ගත ඤාණසම්පයුත්තඅසඞ්ඛාරිකචිත්තෙන මාතුකුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු, තෙන චිත්තෙන ගහිතාය පටිසන්ධියා අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං ආයු. ඉති සබ්බබුද්ධා අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යායුකා තෙ භායමා අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං න අඤ්ඤු? උතුභොජනවසෙනහි[4] ආයු[5]හායතිපි වඩ්ඪතිපි.

1. ම. අප්‍රපිතං. 2. සී. I II & III. පරිත්තං ලහුසන්ති. 3. ම. බාවාරිය.
4. සී. II & III. උතුභොජනාවිපත්තියා 5. සී. II. ආයුං.

තත්‍ථ යදා රාජානො අධම්මිකා හොන්ති, තදා උපරාජාපි සෙසා සකලනගරං සකලරට්ඨං අධම්මිකමෙව හොති. අථ මනුසා ආරක්ඛකා දෙවතා තාසං දෙවතානං මිත්තා භුම්මදෙවතා භුම්මානං දෙවතානං මිත්තා ආකාසට්ඨදෙවතා ආකාසට්ඨදෙවතානං මිත්තා උණ්හවලාහකා උණ්හවලාහකානං දෙවතානං මිත්තා අබ්භවලාහකා දෙවතා තාසං සීතවලාහකා දෙවතා තාසං වස්සවලාහකා දෙවතා තාසං වාතුම්මහාරාජිකා තාසං තාවතිංසා තාසං යාමාති එවං යාව භවග්ගා යථෙවා අරියසාවකො සබ්බා දෙවබ්‍රහ්මපරිසාපි අධම්මිකා හොන්ති. තාසං අධම්මිකතාය විසමං වස්සිමසුරියා පරිහරන්ති, වාතො යථා මඤ්ඤන්ති න වායති, අයථා මඤ්ඤන්ති වායන්තො ආකාසට්ඨවිමානානි ඛොභෙති, විමානෙසු බුභිතෙසු දෙවතානං කීළනත්‍ථාය චිත්තානි න නමන්ති, දෙවතානං කීළනත්‍ථාය චිත්තෙසු න නමන්තෙසු සිතුණ්හභෙදෙ උතුයථාකාලෙන න සම්පජ්ජති. තස්මිං අසම්පජ්ජන්තෙ න සම්මා දෙවො වස්සති, කදාචි වස්සති කදාචි න වස්සති, කත්‍ථචි වස්සති කත්‍ථචි න වස්සති. වස්සන්තොපි වපනකාලෙ අංකුරකාලෙ නාළකාලෙ පුප්ඵකාලෙ ඛීරගහණාදිකාලෙසු යථා යථා සස්සානං උපකාරෙ න හොති, තථා තථා වස්සති ච විගච්ඡති ච. තෙන සස්සානි විසමපාකානි හොන්ති විගතගන්ධවණ්ණරසාදිසම්පත්තීනි, එකභාජනෙ පක්ඛිත්තතණ්ඩුලෙසුපි එකස්මිං පදෙසෙ හත්‍ථං උත්තණ්ඩුලං හොති, එකස්මිං අතික්කිලින්නං හොති, එකස්මිං සම්පාකං, තං පරිභුත්තං කුච්ඡියමපි තීහෙව ආකාරෙහි පචති. තෙන සත්තා බහ්වාබාධාවෙව හොන්ති අපායුකා ච, එවං තාව උතුභොජනවසෙන ආයු හායති.[1]

යදා පන රාජානො ධම්මිකා හොන්ති, තදා උපරාජානොපි ධම්මිකා හොන්තීති පුරිමනයෙනෙව යාවබ්‍රහ්මලොකා සබ්බෙපි ධම්මිකා හොන්ති. තෙසං ධම්මිකතාය සම්මා වස්සිමසුරියා පරිහරන්ති යථා මඤ්ඤන වාතො වායති. යථා මඤ්ඤන වායන්තා ආකාසට්ඨකවිමානානි න ඛොභෙති, එතෙසං අඛොභෙ දෙවතානං කීළනත්‍ථාය චිත්තානි නමන්ති, එවං කාලෙන උතුසම්පජ්ජති, දෙවො සම්මා වස්සති, වපනකාලතො පභාය සස්සානං උපකාරං කරොන්තො කාලෙ වස්සති කාලෙ විගච්ඡති, තෙන සස්සානි සම්පාකානි සුගන්ධානි සුවණ්ණානි සුරසානි ඔජවන්තානි හොන්ති. තෙහි සම්පාදිතභොජනං පරිභුත්තමපි සම්මා පරිපාකං ගච්ඡති, තෙන සත්තා අරොගා දීඝායුකා හොන්ති, එවං උතුභොජනවසෙන ආයු වඩ්ඪති.

තත්‍ථ විපස්සී භගවා අසීතිවස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තො, සිඛී[2] භගවා සත්තතිවස්සසහස්සායුකකාලෙති. ඉදං අනුපුබ්බනයපරිහීනසදිසං ඤාතං, න පන එවං පරිහීනං, වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිහීනන්ති

1 සී. III. ආයුහානි. 2. සී. I & II. සිඛිස්සත්තති.

වෙදිතබ්බං. කථං ඉමස්මිං තාවකපෙ කකුසන්ධො භගවා වත්තාළීස වස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තෙත්වා, ආයුප්පමාණං පවකොඨසෙ කත්වා වත්තාරි ඨානා පචමෙ විජ්ජමානෙ යෙව පරිනිබ්බුතො, තං ආයු පරිහායමානං දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසංඛෙය්‍යං හුත්වා තතො පරිහායමානං තිංසවස්සසහස්සකාලෙ ඨිතං, තදා කොණාගම නො භගවා නිබ්බත්තෙත්වා. තස්මිම්පි තථෙව පරිනිබ්බුතෙ තං ආයු දස වස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඞ්ඛෙය්‍යං හුත්වා පරිහාසිත්වා විසති වස්සසහස්සකාලෙ ඨිතං, තදා කස්සපො භගවා නිබ්බත්තෙත්වා. තස්මිම්පි තථෙව පරිනිබ්බුතෙ තං ආයුදසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඞ්ඛෙය්‍යං හුත්වා පරිහාසිත්වා වස්සසතකාලං පත්තං, අථ අම්හාකං සම්මාසම්බුඩ්ඩො නිබ්බත්තෙත්වා. එවං අනුපුබ්බෙන අපරිහාසිත්වා පරිහා සිත්වා වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිහීනන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ යං යං ආයු පරිමාණෙසු මනුස්සෙසු බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති, තෙසම්පි තදෙව[1] ආයුපරි මාණං හොතීති.

ආයුපරිච්ඡෙදෙ නිඞ්ගනො.

බොධිපරිච්ඡෙදෙ පන **"පාටලියා මූලෙ"**ති: පාටලිකරුකස්ස හෙට්ඨා, තස්සා පන පාටලියා ඛන්ධො තං දිවසං පණ්ණාසරතනො හුත්වා අභ්භුග්ගතො සාඛා පණ්ණාසරතනානි, උබ්බෙධෙන රතනසතං අහොසි. තං දිවසඤ්ච සා පාටලි කණ්ණිකාබන්ධෙහි විය පුප්ඵෙහි මූලතො පට්ඨාය එකසඡන්නා අහොසි, දිබ්බං ගන්ධං වායති. න කෙව ලඤ්ච තදා අයමෙව පුප්ඵිතා, දසසහස්සචක්කවාළෙ සබ්බා පාටලියො පුප්ඵිතා, න කෙවලඤ්ච පාටලියො, දසසහස්සචක්කවාළෙ සබ්බ රුක්ඛානං ඛන්ධෙසු ඛන්ධපදුමානි සාඛාසු සාඛාපදුමානි ලතාසු ලතා පදුමානි ආකාසෙ[2] ආකාසපදුමානි පුප්ඵිතානි, පඨවිතලං භින්දිත්වාපි මහාපදුමානි උග්ගතානි මහාසමුද්දෙපි පචවණ්ණපදුමෙහි නීලුප්පල රත්තුප්පලෙහි ච ඝණ්ඨනෙනා අහොසි. සකලදසසහස්සචක්කවාළං ධජ මාලාකුලං, තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්[3] පුප්ඵදාමවිත්ථතමාලාගුණවිප්පකිණ්ණං නානාවණ්ණකුසුමසමුජ්ජලං නන්දනවන චිත්තලතාවන මිස්සකවන එරාවණවනසදිසං අහොසි. පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං උසභඨඤ්ඤ පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටිං අභිහනන්නි, පච්ඡිමදක්ඛිණුත්තරවක්ක වාළමුඛවට්ටියං උසභඨඤ්ඤ දක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටිං අභිහනන්නි. එවං අඤ්ඤමඤ්ඤසිරිසම්පත්තානි චක්කවාළානි අහෙසුං.

"අභිසම්බුඩ්ඩො"ති: සකලං බුද්ධගුණවිභවසිරිං පටිවිජ්ඣමානො වත්තාරි සච්චානි අභිසම්බුඩ්ඩො, "යිඞ්ඝ භික්ඛවෙ භගවා අරහං සම්මා සම්බුඩ්ඩො පුණ්ඩරිකස්ස මූලෙ අභිසම්බුඩ්ඩො"ති ආදිසුපි ඉමිනාව නයෙන වණ්ණනා වෙදිතබ්බා.

1. ම. තං තදෙව 2. සී. I & III ආකාසෙසු. 3. සී. I & II. නිබ්බ.

එත්ථ පන **"සුඞ්ගිකෝ"**ති: සෙතඔරුකෙඛා, තස්සාපි තදෙව පරිමාණං, තං දිවසඵ සොපි දිඛඔගඞ්ගෙහි පුපෙඨහි සුසජ්ජෙත්වා අහොසි. න කෙවලඤ පුපෙඨහෙව, ඵලෙහිපි සජ්ජෙත්වා අහොසි. තස්ස එකතොතරුණානි ඵලානි එකතොමජ්ඣිමානි එකතොපාකිපක්කානි එකතොසුපක්කානි පක්ඛිත්තනදිඛෙඛාජනී විය සුරසානි ඔලඔනති. යථා සො, එවං සකලදසසහස්සවක්කවාළෙ පුපඵ පගරුකඛා පුපෙඨහි ඵලූපගරුක්ඛා ඵලෙහි පතිමණ්ඩිතා අහෙසුං.

"සාලො"ති: සාලරුකෙඛා, තස්සාපි තදෙවපරිමාණං, තථෙව පුපඨසිරි විහවො වෙදිතබෙඛා. සිරීසරුකෙඛපි[1] එසෙවනයො, උදුඔරෙ පුපඨානි නාහෙසුං, ඵලවිහූති පනෙත්ථ අඔෙ වුත්තනයොව. තථා නිග්‍රොධෙ, තථා අස්සත්ථෙති. ඉති සබ්බබුඛානං එකොව පලලඛෙඛා, රුක්ඛා පන අඤ්ඤපි හොනති. තෙසු යස්ස යස්ස රුක්ඛස්ස මූලෙ චතුමග්ගඤාණසඛ්ඛාතං බොධිං බුඛා පවිජ්ඣිත්වා, සො සො බොධීති වුච්චතීති.

අඤං බොධිපරිවෙජදෙ නාම.

සාවකයුගපරිවෙජදෙ පන **"ඛණ්ඩතිස්ස"**නති:ඛණ්ඩො ච තිස්සො ච,තෙසු ඛණ්ඩො එකපිතිකො භාතිඛභාතා,තිස්සො පුරොහිතපුත්තො, ඛණ්ඩො පඤ්ඤාපාරමියා මත්ථකං පත්තො, තිස්සො සමාධිපාරමියා, **"අග්ගෙ"**නති: ඨපෙත්වා විපස්සිං භගවන්තං අවසෙසෙහි සඞ්ඝං අසදිස ගුණතාය උත්තමං, **"භද්දයුගෙ"**නති: අග්ගපත්තත්තා යෙව භද්දයුගං.

"අභිභූසම්භවෙ"නති: අභිභූ ච සම්භවො ච, තෙසු අභිභූ පඤ්ඤා පාරමියා මත්ථකං පත්තො සිඛිනා භගවතා සද්ධිං අරුණවතිතො බ්‍රහ්මලොකං ගන්ත්වා බ්‍රහ්මපරිසාය විවිධානි පාටිහාරියානි දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙත්වා සහස්සිලොකධාතුං අඞ්කාරෙන එරිත්වා කිං ඉදානි සංඝත සංවෙගානං ඔහාසං එරිත්වා" සබ්බෙ මෙ රූපව පස්සන්තු සද්දව සුණන්තූති අධිඨහිත්වා ආරහථානි ගාථාවයං භණන්තො සද්දං සාවෙසි. සම්භවො සමාධිපාරමියා මත්ථකං පත්තො අහොසි.

"සොණුත්තරෙ"නති: සොණො ච උත්තරො ච, තෙසුපි සොණො පඤ්ඤා පාරමිං පත්තො, උත්තරො සමාධිපාරමිං පත්තො අහොසි.

"විධුරසඤ්ජිවෙ"නති: විධුරො ච සඤ්ජිවො ච, තෙසු විධුරො පඤ්ඤා පාරමිං පත්තො අහොසි. සඤ්ජිවො සමාධිපාරමිං පත්තො සමාපජ්ජිත්ත බහුලො රත්තිඨානදිවාඨාන කුටි ලෙන මණ්ඩපාදිසු සමාපත්තිබලෙ නෙව යාපෙත්තො[3] එකදිවසං අරඤ්ඤෙ නිරොධං සමාපජ්ජි අථ නං

1. සී. I&II. සිරීසරුක්ඛාපි. 2. සී. II. පත්ථරිත්වා. 3. ම. ඤායෙත්තො.

වතකාවිකාදයො මතොනි සල්ලක්ඛෙත්වා ඛිපෙසුං; සො යථා පරිවෙජෙදෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය චීවරානි පපෙපොටෙත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි, තදුපාදායෙව ච නං සඤ්ඤීවොති සඤානිංසු.

"ජිතාසුනන්තර"නති: භියොසො ව උත්තරෙ ච, තෙසු භියොසො පඤ්ඤාය උත්තරෙ, උත්තරෙ සමාධිනා උත්තරො අහොසි.

"නිස්සාරමාජ"නති: තිස්සො ච භාරවාජෙ ච, තෙසු තිස්සො පඤ්ඤාපාරමිංපත්තො, භාරවාජෙ සමාධිපාරමිංපත්තො අහොසි.

"සාරිපුත්තමොග්ගල්ලාන"නති: සාරිපුත්තො ච මොග්ගල්ලානො ච, තෙසු සාරිපුත්තො පඤ්ඤාවිසයෙ, මොග්ගල්ලානො සමාධිවිසයෙ අග්ගොති.

අසං සාවකයුගපරිවෙජදෙ නාම.

සාවකසන්නිපාතපරිවෙජදෙ විපස්සිස්ස භගවතො පඨමසන්නිපාතො චතුරඞ්ගිකො අහොසි. සබ්බෙ එනි භික්ඛූ සබ්බෙ ඉද්ධියා නිබ්බත්තපත්තචීවරා සබ්බෙ අනාමන්තිතාව ආගතා. නෙ ච ඛො පණ්ණරස උපොසථදිවසෙ. අථ සත්ථා විජනිං ගහෙත්වා නිසින්නො උපොසථං ඔසාරෙසි, දුනියතතියෙසුපි එසෙවනයො, තථා සෙස බුද්ධානං සබ්බසන්නිපාතෙසු.

යස්මා පන අම්හාකං භගවතො පඨමබොධියාව එකො සන්නිපාතො අහොසි, ඉදව සුත්තං අපරභාගෙ වුත්තං; තස්මා "මය්හං භික්ඛවෙ එතරහි එකො සාවකානං සන්නිපාතො"ති[1] අනිඨපෙත්වා අහොසීති වුත්තං. තත්ථ **"අඩ්ඪතෙළසානි භික්ඛුසතානී"**ති: පුරාණ ජට්ලානං සහස්සං විනහං අග්ගසාවකානං පරිවාරානි අඩ්ඪතෙය්‍ය සතානීති අඩ්ඪතෙළසානි භික්ඛුසතානි, තත්ථ විනහං අග්ගසාවකානං අභිනීහාරතො පඨාය වත්තුං කථෙත්වා පබ්බජ්ජා දිපෙතබ්බා. පබ්බජිතානං පන තෙසං මහාමොග්ගල්ලානො සත්තමෙ දිවසෙ අරහත්තං පත්තො, ධම්මසෙනාපති පණ්ණරස දිවසෙ ගිජ්ඣකූටපබ්බතමත්ථකෙ සූකරඛතලෙනවාරෙ භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛස්ස පරිබ්බාජකස්ස සජ්ජිතෙ ධම්මයාගෙ වෙදනාපරිග්ගහසුත්තනෙත දෙසියමානෙ දෙසනං අනුබ්බඩ්මානං[2] ඤාණං පෙසෙත්වා සාවකපාරමිඤාණං පත්තො, භගවා ථෙරස්ස අරහත්තප්පත්තිං ඤත්වා වෙහාසං අභිඤ්ඤාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වෙළුවනෙ පතිට්ඨාසි. ථෙරොපි කතඤ්ඤුතාය භගවා ගතොති ආවජ්ජනෙනා වෙළුවනෙ පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා සයම්පි වෙහාසං

1. සී. 1. II & III. එකසාසන්නිපාතොති.
2. සී. I. II & III. අනුබන්ධිමානං. ම අනුබුජ්ඣිමානං.

අඞ්ගුගහනත්ථා වෙළුවනෙ යෙව පතිඨාසි, අථ භගවා පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙසි. තං සන්නිපාතං සඞ්ඝාය භගවා "අඞ්ඝතෙළසානී භික්ඛු සතානීති ආහ.

අයං ඛාවක සන්නිපාත පරිවෙජ්දෙ නාම.

උපඛාකපරිවෙජ්දෙ පන "ආනෙඤ්ජෙ"නි: නිබ්බුපඛාකභාවං සඞ්ඝාය වුත්තං, භගවතො හි පඨමබොධියං නිබඛා උපඛාකා නාගෙසුං. එකදා නාගසමාලො පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරි, එකදා නාගිතො, එකදා උපවානො, එකදා සුනක්ඛත්තො, එකදා චුන්දෙ සමණුද්දෙසො, එකදා සාගතො, එකදා මෙඤියො, තත්ථ එකදා භගවා නාගසමාලත්ථෙරෙන සද්ධිං අඛානමග්ග පටිපන්නො වෙඛාපථං පත්තො. ථෙරොමග්ගා ඔක්කමම භගවා අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමීති ආහ, අථ නං භගවා එහි භික්ඛු ඉමිනා ගච්ඡාමාති ආහ. සො ගන්ත භගවා තුම්හාකං පත්තචීවරං ගණ්හථ, අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමීති වත්වා පත්තචීවරං ඡාමායං ඨපෙතුං ආරඛෙ, අථ නං භගවා ආහර භික්ඛූති වත්වා පත්තචීවරං ගහෙත්වා ගතො. තස්සපි භික්ඛුනො ඉතරෙන මග්ගෙන ගච්ඡතො චොරා පත්තචීවරං වෙව හරිංසු, සීසඤ භින්දිංසු, සො භගවාවදති මෙ පටිසරණං න අඤ්ඤතී විඤ්ඤත්වා ලොහිතෙන ගළන්තෙන භගවතො සන්තිකං ආගම්, කිම්දං භික්ඛූති ච වුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථ නං භගවා මා චින්තයි භික්ඛු එතං කාරණායෙව තෙ නිවාරයිමහාති වත්වා සමස්සාසෙසි, එකදා පන භගවා මෙඤියත්ථෙරෙන සද්ධිං පාචීනවංසමිගදායෙ ජාණුසොණාමං අගමාසි, තත්‍රාපි මෙඤියො ජාණුසොණෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා නදීතීරෙ පාසාදිකං අඹවනං දිස්වා භගවා තුම්හාකං පත්තචීවරං ගණ්හථ අහං එතස්මිං අඹවනෙ සමණධම්මං කරොමීති[1] වත්වා භගවතා තික්ඛත්තුං නිවාරියමානොපි ගන්ත්වා අකුසලචිතක්ඛණෙ අඞ්ඝතෙතා[2] පවෙසාගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසි, තමපි භගවා ඉදමෙව තෙ කාරණං සල්ලක්ඛෙත්වා නිවාරයිමහාති වත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං අගමාසි, තත්ථ ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤත්තවරබුඞ්ඝාසනෙ නිසිනෙනා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො භික්ඛූ ආමන්තෙසි:-භික්ඛවෙ ඉදානිමහි මහල්ලකො, එතෙවෙ භික්ඛූ ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමාති වුත්තෙ අඤ්ඤෙන ගච්ඡන්ති, එතෙවෙ මයං පත්තචීවරං භූමියං නික්ඛිපන්ති, මයං නිබ්බුපඛාකං භික්ඛූං ජානාථාති. භික්ඛූනං ධම්මසංවෙගො උදපාදි, අථායස්මා සාරිපුත්තෙතා උඛාය භගවන්තං වන්දිත්වා අහං භන්තෙ තුම්හෙයෙව පත්ථයමානො සතසහස්සකපපාධිකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං පාරමියො පූරෙසිං, නනු මාදිසො මහාපඤ්ඤෙසු උපඛාකො නාම වට්ටති, අහං උපඛිස්සාමීති ආහ. තං භගවා අලං සාරිපුත්ත, යස්සං දිසායං ත්වං විහරසි, අප්පඤ්ඤමෙව සා දිසා, තව ඔවාදෙ බුඞ්ධානං ඔවාදසදිසො, න මෙ තයා උපඛාකා

1. සී. II. කරිස්සාමීති. 2. සී. II. ආඝතෙතා.

කිච්චං අත්ථීති පටික්ඛිපි. එතෙනෙව උපායෙන මහාමොග්ගල්ලානං ආදිං[1] කත්වා අසීති මහාසාවකා උළුම්පුංසු, සබ්බෙපි භගවා පටික්ඛිපි. ආනන්දත්ථෙරෝ පන තුණ්හීභාවෙන නිසීදි. අථ නං භික්ඛූ එවමාහංසු:- ආවුසෝ භික්ඛූසඛේඛා පන උපඨාකඨානං යාචන්ති, එවම්පි යාචාහීති සෝ ආහ. යාචිත්වා ලබ්ධානං නාම ආවුසෝ කිදිසං හොති, කිං මං සත්ථා න පස්සති, සචෙ රෙවෙස්සති[2] ආනන්දෙ මං උපට්ඨාතූති වක්ඛතීති, අථ භගවා න භික්ඛවෙ ආනන්දෙ අඤ්ඤත්‍ර උස්සාහෙතබ්බං සයමෙව ඤාස්සති මං උපට්ඨිස්සතීති ආහ. තතෝ භික්ඛූ උළුම්පුංසු ආවුසෝ ආනන්ද උළුම්පුංසු ආවුසෝ ආනන්ද දසබලං උපට්ඨාකඨානං යාචාහීති ආහංසු. ථෙරෝ උළුම්පුංසු චත්තාරෝ පටික්ඛිපෙ වතස්සෝ ච ආයාච කාති අට්ඨවරෙ යාචි.

චත්තාරෝ පටික්ඛිපා නාම සචෙ මෙ භන්තෙ භගවා අත්තනා ලබ්ධං පණීතං චීවරං න දස්සති පිණ්ඩපාතං න දස්සති එකාසනිකඛලුකං[3] වසිතුං න දස්සති නිමන්තනං ගහෙත්වා න ගමිස්සති එවාහං භගවන්තං උපට්ඨිස්සාමීති වත්වා කිං පනෙත්ථ ආනන්ද ආදීනවං අද්දසාති වුත්තෙ සචාහං භන්තෙ ඉමානි වත්ථූනි ලභිස්සාමි භවිස්සන්ති ච වත්තාරෝ ආනන්දෙ දසබලෙන ලබ්ධං පණීතං චීවරං පරිභුඤ්ජති පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති එකාසනිකඛලුකං වසති එකනිමන්තනානං වාහති එතං ලාභං ලභන්තා තථාගතං උපට්ඨාති, කෝ එවං උපට්ඨහතෝ භාරොති ඉමෙ චත්තාරෝ පටික්ඛිපෙ යාචි.

චතස්සෝ ආයාචනා නාම සචෙ භන්තෙ භගවා මයා ගහිත නිමන්තණං ගමිස්සති, සචාහං තිරොරට්ඨා තිරොඤ්ඤපදා භගවන්තං දක්ඛිං ආගතං පරිසං ආගතක්ඛණෙ යෙව භගවන්තං දස්සෙතුං ලච්ඡාමි, යදා මෙකඛ්ඛා උප්පජ්ජති තස්මිං යෙව ඛණෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිතුං ලච්ඡාමි, තථා යං භගවා මය්හං පරම්මුඛා ධම්මං දෙසෙසි තං ආගන්ත්වා මය්හං කථෙස්සති, එවාහං භගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමීති, වත්වා කිං පනෙත්ථ ආනන්ද ආනිසංසං පස්සසීති වුත්තෙ ආහ. ඉධ භන්තෙ සඞ්ඝා කුලපුත්තා භගවතෝ ඔකාසං අලභන්තා මං එවං වදන්ති, සෙව භන්තෙ ආනන්ද භගවතා සද්ධිං අභිහාරං ගරෙ. භික්ඛං ගණ්හථාති, සචෙ භගවා තත්ථ න ගමිස්සති ඉච්ඡිතක්ඛණෙ යෙව පරිසං දස්සෙතුං කාඛං විනොදෙතුං ඔකාසං වා න ලච්ඡාමි, භවිස්සන්ති ච වත්තාරෝ කිං ආනන්දෙ දසබලං උපට්ඨානි එත්තකම්පිස්ස අනුග්ගහං භගවා න කරොතීති. භගවතෝ ච පරම්මඛා මං පුච්ඡිස්සන්ති, අයං ආවුසෝ ආනන්ද ගාථා ඉදං සුත්තං ඉදං ජාතකං කත්ථ දෙසිතන්ති, සචාහං තං න සම්පාදෙස්සාමි, භවිස්සන්ති චත්තාරෝ එත්තකම්පි ආවුසෝ න ජානාසි කාමං ත්වං භායාවිය භගවන්තං න විජඝනෙන්තා දීඝරත්තං විවරිති.[4] තෙනාහං පරම්මුඛා දෙසි

1. සී. III. ආදිකං.
2. ඉ. පෙ. පස්සති.
3. සී. II. එකාසනිකඛලුකාසං.
4. ම. විවරසීති.

තස්සාපි ඔවමස්ස පුන කථනං ඉච්ඡාමීති. ඉමා වතසෝ ආයාචනා යාචි. භගවාපිස්ස අදාසි. එවං ඉමේ අඤ්ඤරෙ ගහෙඨා නිබ්බු පඤ්කෝ අහොසි, තසෙව ඣානනන්තරස්ස අත්ථාය කපපසතසහස්සං පූරිතානං පාරමීනං ඵලං පාපුණිති ඉමමස්ස නිබ්බුපඤ්කභාවං සඤ්ඤාය "මඤ්ඤං[1] භික්ඛවෙ එතරහි ආනන්දෙ භික්ඛු උපඤ්කෝ අඤ්ඤ පඤ්කෝ"ති ආහ.

අඨ උපඤ්කපරිවෙජ්දෙ නාම.

පිති[2]පරිවෙජ්දෙ උත්තානත්ථෝ යෙව.

"විහාරං පාවිසි"නි: කසමා පාවිසි? භගවා කිර එත්තකං කථෙත්වා විනොසි:-න තාව මයා සත්තන්නං බුඛානං වංසෙ නිරන්ත රං මත්ථකං පාපෙත්වා කපිතො, අජ්ජ මයි පන විහාරං පවිට්ඨෙ ඉමේ භික්ඛූ භියොසොමත්තාය පුබෙබ නිවාසඤ්ඤණං ආරබ්භ වණ්ණං කථ යිස්සන්ති, අථාහං ආගන්ත්වා නිරන්තරං බුඛවංසං කථෙත්වා මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සාමීති භික්ඛූනං කථාවාරස්ස ඔකාසං දත්වා උඨායාසනා විහාරං පාවිසි.

යං චෙතං භගවා තත්තිං කථෙසි, තත්ථ කපපපරිවෙජ්දෙ ජාති පරිවෙජ්දෙ ගොත්තපරිවෙජ්දෙ ආයුපරිවෙජ්දෙ බොධිපරිවෙජ්දෙ සාවකයුගපරිවෙජ්දෙ සාවකසන්නිපාතපරිවෙජ්දෙ උපඨාකභික්ඛු පරිවෙජ්දෙ පිතිපරිවෙජ්දෙනි[3] නවෙවවාරා ආගතා, සම්බහුලවාරො න ආගතො, ආනෙත්වා පන දීපෙතබ්බා. සබ්බබොධිසත්තානං හි එකස්මිං කුලවංසානුරූපෙ පුත්තෙ ජාතෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජි තබ්බන්නි අයමෙවවංසො අයං පවෙණි, කසමා සබ්බඤ්ඤුබොධි සත්තානං හි මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනතො පඨාය පුබෙබ වුත්තපප කාරානි අනෙකානි පාටිහාරියානි හොන්ති. තත්‍ර නෙසං යදි නෙව ජාතනගරං න පිතා න හරියා න පුත්තො පඤ්ඤුයෙය්‍ය ඉමස්ස නෙව ජාතනගරං=පෙ=න පුත්තො පඤ්ඤුයති දෙවො වා සක්කො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා එසමඤ්ඤ, දෙවානව ඊදිසං පාටිහාරියං න අච්ඡරියන්ති මඤ්ඤමානො ජනො නෙව සොතබ්බං න සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤිස්සය්‍ය, තතො අභිසමයො න භවෙය්‍ය, අභිසමයෙ අසති නිරත්ථකො බුඛුපාදෙ, අනීය්‍යාණිකං සාසනං හොති, තසමා සබ්බ බොධිසත්තානං එකස්මිං කුලවංසානුරූපෙ පුත්තෙ ජාතෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතබ්බන්නි අයමෙව වංසො අයං පවෙණි, තසමා පුත්තාදීනං වසෙන සම්බහුලවාරෙ ආනෙත්වා දීපෙතබ්බාව.

තත්ථ:-

"සමවත්තක්ඛන්ධො අතුලො සුපබ්බුඩො ච උත්තරො,
සත්ථවාහො විජිතසෙනො රාහුලො භවති සත්තමො"නි.

---

1. සී. I. II & III. මඤ්ඤංපි. 2. මූ. පො. පිතු. 3. මූ. පො. පිතුපරිවෙජ්දෙනි.

එතෙ තාව සත්තන්නම්පි බුද්ධානං අභුක්කමෙනෙව සත්ත පුත්තාති වෙදිතබ්බා. තතෝ රාහුලභද්දෙ තාව ජාතෙ පණ්ණං ආහරිත්වා මහාපුරිසස්ස හත්ථෙ ඨපෙසිංසු. අථස්ස තාවදෙව සකලසරීරං බොහෙත්වා පුත්තසිනෙහො අඤ්ඤි, සො විනෙතසි:-එකස්මිං තාව ජාතෙ එවරූපො පුත්තසිනෙහො, පරොසහස්සං කිර පුත්තා මෙ භවිස්සන්ති, තෙසු එකෙකස්මිං ජාතෙ ඉදං සිනෙහබන්ධනා එවං වඩ්ඪනතා වඩ්ඪනතං දුබ්භෙජ්ජං භවිස්සති, රාහුලො ජාතො බන්ධනං ජාතන්ති ආහ, තං දිවස මෙව රජ්ජං පහාය නික්ඛන්තො. එස්තයො සබ්බෙසං පුත්තුපපත්තිය්‍යත්ති.

අසං පුත්තපරිමෙජ්ජදෙ.

"සුධතා[1] සබ්බකාමා ව පුවිත්තා අථ රොචනී,
රුචගහත්ති සුත්තස්ස ච බිම්බා භවති සත්තමා"ති.

එතා තෙසං සත්තන්නම්පි පුත්තමාතරො අහෙසුං, බිම්බා දෙවී පන රාහුලකුමාරෙ ජාතෙ රාහුලමාතාති පඤ්ඤායිත්ථ.

අසං හත්ථිපරිමෙජ්ජදෙ.

විපස්සී කකුසන්ධොති ඉමෙ පන වෙ බොධිසත්තා ජ්‍යුත්තං ආජඤ්ඤ රථමාරුය්හ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිංසු. සිඛී කොණාගමනොති ඉමෙ වෙ හත්ථික්ඛන්ධවරගතා හුත්වා නික්ඛමිංසු. වෙස්සභූ සුවණ්ණසිවිකාය නිසීදිත්වා නික්ඛමි; කස්සපො උපරිපාසාදෙ මහාතලෙ නිසිනෙනාව ආනාපානවතූපථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ඛ්‍යානා වුට්ඨාය පාසාදෙ ගන්ත්වා[2] බොධිමණ්ඩ ඔතරිත්වා අධිට්ඨාසි, පාසාදෙ ආකාසෙනාගන්ත්වා බොධිමණ්ඩ ඔතරි. මහාපුරිසොපි තතෝ ඔතරිත්වා භූමියං ඨත්වා පාසාදෙ යථාඨානෙ යෙව පතිට්ඨාතුති විනෙතසි, සො යථාඨානෙ පතිට්ඨාසි. මහාපුරිසොපි සත්තදිවසානි පධානමනුයුඤ්ජිත්වා බොධිපල්ලංකෙ නිසීදිත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤාණං පටිවිජ්ඣි. අම්හාකං පන බොධිසත්තො කණ්ඨකගය වරමාරුය්හ නික්ඛන්තොති.

අසං යානපරිමෙජ්ජදෙ.

විපස්සිස්ස පන භගවතො යොජනපමාණෙ පදෙසෙ විහාරො පතිට්ඨාසි, සිඛිස්ස තිගාවුතෙ, වෙස්සභුස්ස අඩ්ඪයොජනෙ, කකුසන්ධස්ස ගාවුතෙ, කොණාගමනස්ස අඩ්ඪගාවුතෙ, කස්සපස්ස වීසති උසභෙ, අම්හාකං පන භගවතො පකතිමානෙන සොළසකරීසෙ රාජමානෙන අට්ඨකරීසෙ පදෙසෙ විහාරො පතිට්ඨිතොති.

අසං විහාරපරිමෙජ්ජදෙ.

1. ම සුතනා. 2. ම. ඛ්‍යානා වුට්ඨාය තං ඛ්‍යානං පාදකං කත්වා.

විපස්සිස්ස භගවතෝ එකරත්තායාමා විදත්ථිවිත්ථාරා අඞ්ගුල උබ්බේධා සුවණ්ණිට්ඨිකා කාරෙත්වා චූළංසෙන ඡාදෙත්වා විහාරඨානං කිණිංසු, සිඛිස්ස සුවණ්ණිට්ඨිකාකපාලෙහි ඡාදෙත්වා කිණිංසු, වෙස්සභුස්ස සුවණ්ණහත්ථිපාදනි කාරෙත්වා තෙසං චූළංසෙන ඡාදෙත්වා කිණිංසු. කකුසන්ධස්ස වුත්තනයෙනෙව සුවණ්ණිට්ඨිකාහි ඡාදෙත්වා කිණිංසු, කොණාගමනස්ස වුත්තනයෙනෙව සුවණ්ණකච්ඡපෙහි ඡාදෙත්වා කිණිංසු, කස්සපස්ස සුවණ්ණිට්ඨිකාහි යෙව ඡාදෙත්වා කිණිංසු, අම්හාකඤ්ච භගවතෝ සලක්ඛණානං සහාපණානං චූළංසෙනෙව ඡාදෙත්වා කිණිංසූති.

අඤ්ඤං විහාරභූමිගහණෙ ඛනපරිවෙජ්ජදෙ.

තත්ථ විපස්සිස්ස භගවතෝ තථාභූමිං කිණිත්වා විහාරං කත්වා දිනනඋපාසකෝ පුනබ්බසුම්මෙත්වා නාම අහොසි, සිඛිස්ස සිරිවඩ්ඪකෝ නාම, වෙස්සභුස්ස සොත්ථියෝ නාම, කකුසන්ධස්ස අච්චුතෝ නාම, කොණාගමනස්ස උග්ගෝ නාම, කස්සපස්ස සුමනෝ නාම, අම්හාකං පන භගවතෝ සුදත්තෝ නාම. සබ්බේවහෙතෙ ගහපති මහාසාළා සෙඨිනෝ අහෙසුන්ති.

අඤ්ඤං උපඨාකපරිවෙජ්ජදෙ.

අපරානි චත්තාරි අවිජහිතඨානානි නාම හොන්ති:- සබ්බබුද්ධානං හි බොධිපල්ලංකෝ අවිජහිතෝ, එකස්මිඤ්ඤෙවඨානෙ හොති. ධම්මචක්කප්පවත්තනං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අවිජහිතමෙව හොති. දෙවොරොහණකාලෙ සංකස්සනගරවාරෙ පඨමපදගණ්හි[1] අවිජහිතාව හොති.[2] ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියා චත්තාරි මඤ්චපාදඨානානි අවිජහිතානෙව හොන්ති. විහාරෝ පන බුද්ධකොපි මහනෙත්තොපි හොති, විහාරොපි න විජහති යෙව. නගරමපනවිජහති. යදා නගරං පාචීනතෝ හොති. තදා විහාරෝ පච්ඡිමතෝ, යදා නගරං දක්ඛිණතෝ තදා විහාරෝ උත්තරතෝ, යදා නගරං පච්ඡිමතෝ තදා විහාරෝ පාචීනතෝ, යදා නගරං උත්තරතෝ තදා විහාරෝ දක්ඛිණතෝ, ඉදානි පන නගරං උත්තරතෝ විහාරෝ දක්ඛිණතෝ. සබ්බබුද්ධානඤ්ච ආයුවෙමත්තං පමාණවෙමත්තං කුලවෙමත්තං පධානවෙමත්තං රස්මිවෙමත්තතානි පඤ්ඤවෙමත්තතානි හොන්ති. ආයුවෙමත්තං නාම කෙචි දීඝායුකා හොන්ති කෙචි අපායුකා,[3] තථා හි දීපඞ්කරස්ස වස්සසතසහස්සං ආයුප්පමාණං අහොසි=පෙ=අම්හාකං භගවතෝ වස්සසතං, පමාණවෙමත්තං නාම කෙචි දීඝා හොන්ති කෙචි, රස්සා. තථාහි දීපංකරෝ අසීතිහත්ථෝ අහොසි, සුමනෝ නවුතිහත්ථෝ, අම්හාකං පන භගවා අට්ඨාරසහත්ථෝ. කුලවෙමත්තං නාම

1. ම. පඨමපාදගණ්හිංසු. 2. සී. I & II. හොන්ති.
3. සී. I & II. අපායුකා හොන්ති.

කෙවි ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්තනකි, කෙවි බ්‍රාහ්මණකුලෙ. පධානවෙ මත්තං නාම කෙසඤ් පධානං ඉත්තරකාලමේව ගොති, යථා කස්ස පස්ස භගවතෝ. කෙසඤ් අඛ්නියං, යථා අම්හාකං භගවතෝ. රසඤ් වෙමත්තතා නාම මඛ්ඝලස්ස භගවතෝ සරීරරසඤ් දසසහස්සී ලෝක ධාතුපපමාණා අහොසි, අම්හාකං භගවතෝ සමන්තා ව්‍යාමමත්තා. තත්ථ රසඤ්වෙමත්තං අජ්ඣාසයපටිබඛං, යො යත්තකං ඉච්ඡති තස්ස තත්තකං සරීරප්පභා ඵරති. මඛ්ඝලස්ස පන නිච්චමපි දසසහස්සී ලෝකධාතුං ඵරතුති අජ්ඣාසයෝ අහොසි. පටිවිඛගුණෙසු පන කස්සඤ් වෙමත්තං නාම නත්ථි.

අපරං අඞ්ගාකං යෙව භගවතෝ සහජාතපරිවෙජදව නක්ඛත්තා පරිවෙජදව දීපෙසුං, සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙන කිර සබ්බං රාහුලමාතා, ආනන්දත්ථෙරෙනජ්ජෙ,කණ්ඨකො, නිධිකුම්භි, මහාබොධි, කාළුදායීති, ඉමානි සත්තසහජාතානි මහාපුරිසෙව උත්තරාසාළහනක්ඛත්තෙ තෙව මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමි, මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමි, ධම්මචක්කං පවත්තෙසි, යමකපාටිහාරියං අකාසි. විසාඛනක්ඛත්තෙන ජාතො ව අභිසම්බුඛො ව පරිනිබ්බුතො ච, මාඝනක්ඛත්තෙන චස්ස සාවක සන්නිපාතොව අහොසි ආයුසංඛාරොස්සජ්ජනව. අස්සයුජනක්ඛ ත්තෙන දෙවොරොහණන්ති එත්තකං ආහරිත්වා දීපෙතබ්බං.

අසං සම්බහුලපරිවෙජදෙ නාම.

ඉදානි "අථ ඛො තෙසං භික්ඛූනං"නති ආදිසු තෙ භික්ඛූ ආවුසො පුබ්බෙ නිවාසස්ස නාමාදිං ගති යදිදං චුතිතො පඨාය පටිසන්ධි ආරොහණං, යං පන ඉදං පටිසන්ධිතො පඨාය පවත්තමුඛං ඤාණං පෙසෙත්වා චුතිං ගන්තබ්බං ඉදං ගරුකං ඨානාසෙ පදං දස්සෙන්තො විය භගවා කථෙතීති අනිවිමඛයජාතා හුත්වා "අවත්‍රියං ආවුසො"ති ආදීනි වත්වා පුන අපරම්පි කාරණං[1] දස්සෙන්තො "යත්‍ර හි නාම තථා ගතොං"ති ආදිමාහංසු.

තත්ථ **"යත්‍ර හි නාමා"**ති: අවත්‍රියත්ථෙ නිපාතො, යො නාම තථාගතොති අත්ථො. **"ජිණ්ණවයවෙ"**ති: එත්ථ වයො නාම තණ්හා මාන දිට්ඨි ඉමෙ තයො කිලෙසා, **"ජිණ්ණවවුඩ්ඪෙ"**ති: එත්ථ ව වුඩ්ඪ මන්ති කුසලා කුසලකම්මවට්ටං වුච්චති, **"පරියාදිණ්ණවයවෙට"**ති: තස්සෙව වෙවචනං, පරියාදිණ්ණසබ්බකම්මවට්ටෙති අත්ථො. **"සබ්බ දුක්ඛවිනිවත්තෙන"**ති: සබ්බංවිපාකවට්ටසංඛාතං දුක්ඛං විනිවත්තෙන, **"අනුස්සරිස්සති"**ති: ඉදං යත්‍රාති නිපාතවසෙන අනාගතවචනං, අත්ථො පනෙත්ථ අතීතවසෙන වෙදිතබ්බො. භගවා හි තෙ බුඬෙ අනුස්සරි, න දානි අනුස්සරිස්සති.

"එවං සීලා"ති: මග්ගසීලෙන ඵලසීලෙන ලොකියලොකුත්තර සීලෙන එවං සීලා, **"එවං ධම්මා"**ති: එත්ථ සමාධි පඤ්ඤා ධම්මා

---

1. සී. සුත්ත.

අධිපෙතා, මහාසමාධිනා එලසමාධිනා ලොකියලොකුත්තරෙන සමාධිනා, එවං සමාධිනාති[1] අත්ථෝ. **"එවං පඤ්ඤු"**ති: මහාපඤ්ඤු දිවසෙනෙව එවං පඤ්ඤු; **"එවං විහාරී"**ති: එස්ථ පන හෙට්ඨා සමාධි පක්ඛානං ධම්මානං ගහිතත්තා විහාරෝ ගහිතොව, පුන කසමා ගහිත මෙව ගණ්හාතීති චෙ? න ඉමං ගහිතමෙව, ඉදං හි නිරොධසමාපත්ති දීපනත්ථං වුත්තං. තස්මා එවං නිරොධසමාපත්තිවිහාරී තෙ[2] භග වතෙතා අගෙසුනති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

"එවං විමුත්තා"ති: එත්ථ වික්ඛම්භනවිමුත්ති තදඞ්ගවිමුත්ති සමුච්ඡෙදවිමුත්ති පටිපස්සද්ධි[3]විමුත්ති නිස්සරණවිමුත්තීති පඤ්චවිධා විමුත්ති, තත්ථ අට්ඨසමාපත්තියෝ සයං වික්ඛම්භිතෙහි නිවරණාදිහි විමුත්තත්තා වික්ඛම්භනවිමුත්තිනි සංඛං ගච්ඡන්ති, අනිච්චානුපස්ස නාදිකා සත්තඅනුපස්සනා සයං තස්ස තස්ස පඤ්චන්නඛගවසෙන පරිච්චත්තාහි නිච්චසඤ්ඤාදිහි විමුත්තත්තා තදඞ්ගවිමුත්තීති සංඛං ගච්ඡන්ති, චත්තාරෝ අරියමග්ගා සයං සමුච්ඡින්නෙහි කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා සමුච්ඡෙදවිමුත්තීති සංඛං ගච්ඡන්ති. චත්තාරි සාමඤ්ඤ ඵලානි මග්ගානුභාවෙන කිලෙසානං පටිපස්සඞ්ඛනෙන උපපන්නත්තා පටිපස්සද්ධිවිමුත්තීති සංඛං ගච්ඡන්ති, නිබ්බාණං සබ්බකිලෙසෙහි නිස්සටත්තා අපගතත්තා දූරෙඨිතත්තා නිස්සරණවිමුත්තීති සංඛං ගතං, ඉති ඉමාසං පඤ්ඤාය විමුත්තීනං වසෙන එවං විමුත්තාති එත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

"පටිසල්ලානාවුට්ඨිතෝ"ති: එකීභාවා වුට්ඨිතෝ, **"කතෝ සෝ භික්ඛවෙ"**ති: කෝ අනුසන්ධි? ඉදං හි සුත්තං "තථාගතස්සෙවෙසා භික්ඛවෙ ධම්මධාතු සුප්පටිවිද්ධා"ති ච "දෙවතාපි තථාගතස්ස එත මත්ථං ආරොචෙසු"න්ති ච ඉමෙහි ද්වීහි පදෙහි ආබද්ධං, තත්ථ දෙවතා රොචනපදං සුත්තනන්තපරියොසානෙ දෙවචාරිකාය කොලාහලං දස්සෙතෙතා විචාරෙසන්ති, ධම්මධාතු පදානුසන්ධිවසෙන පන අයං දෙසනා ආරබ්ධා.

තත්ථ "ඛත්තියෝ ඛත්තියා"ති ආදීනි එකාදසපදානි නිද්ධාරණෙ උත්තානයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

"අථ බ්‍රො භික්ඛවෙ විපස්සි බොධිසත්තෙනා"ති ආදිසු පන විපස්සීති තස්ස නාමං, තව බ්‍රො විවිධෙ අත්ථෙ පස්සනතුසලතාය ලද්ධං. බොධිසත්තෙනාති පණ්ඩිතසත්තෙනා බුජ්ඣනකසත්තෙනා, බොධි සංඛාතෙසු වා චතූසු මග්ගෙසු සත්තෙනා ආසත්තෙනා ලග්ඝමානසෙනි බොධිසත්තෙනා.

"සතෝ සම්පජානෝ"ති: එත්ථ සතොති සතියෙව සම්පජානොති ඤාණං, සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමීති අත්ථෝ.

---

1. සී. I, II & III. සමාධිනොති. 2. සී I & II. විහාරිතො.
3. සී. මූ. පෙ. පටිපස්සඞ්ඛ.

"ඔක්කමී"ති: ඉමිනා වස්ස ඔක්කන්තභාවො පාළියං දස්සිතො, න ඔක්කමනක්කමො, සො පන යස්මා අක්ඛරථං ආරුළ්හො, තස්මා එවං වෙදිතබ්බො. සබ්බබොධිසත්තා හි සමතිංසපාරමියො පූරෙත්වා පඤ්චමහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා ඤාතත්ථචරියා ලොකත්ථචරියා බුද්ධිචරියානං[1] කොටිං පත්වා වෙස්සන්තරසදිසෙ තත්තියෙ අත්තභාවෙ ඨත්වා සත්තමහාදානානි[2] දත්වා සත්තක්ඛත්තුං පඨවිං කම්පෙත්වා කාලං කත්වා දුතියවිත්තවාරෙ තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තන්ති. විපස්සිබොධිසත්තොපි තථෙව කත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා සත්තසතසහස්සාධිකා සත්ත පණ්ණාසවස්සකොටියො තත්ථ අඨංසි.

අඤ්ඤෙ පන දීඝායුකදෙවලොකෙ නිබ්බත්තා බොධිසත්තා න යාවතා යුගං තිඨන්ති. කස්මා? තත්ථ පාරමිතා දුප්පූරණීයත්තා, තෙ අධිමුත්තිකාලකිරියං කත්වා මනුස්සපථෙයෙව නිබ්බත්තන්ති. පාරමිනං පූරෙන්තා පන යථා[3] ඉදානි එකෙත්තත්තභාවෙන සබ්බඤ්ඤුතඤාණං උපනෙතුං සක්කොන්ති, එවං සබ්බසො පූරිතත්තා තදා විපස්සි බොධිසත්තා තත්ථ යාවතායුකං අඨංසි. දෙවත්තානං පන මනුස්සානං ගණනවසෙන ඉදානි සත්තහි දිවසෙහි චුති භවිස්සතීති පඨපුබ්බනිමිත්තානි උපපජ්ජන්ති, මාලාම්ලායන්ති, වත්ථානි කිලිස්සන්ති, කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චන්ති, ඝානයෙ දුබ්බණ්ණියං ඔක්කමති, දෙවො දෙවාසනෙ න සණ්ඨාති, තත්ථ මාලානි පරිසක්කි ගහනදිවසෙ පිලන්ධිමාලා, තා කිර සතිසතසහස්සාධිකා සත්තපණ්ණාස වස්සකොටියො අම්ලායිත්වා තදා මිලායන්ති; වත්ථෙසුපි එසෙවනයො, එත්තකම්පත්ත කාලං දෙවානං න සීතං න උණ්හං හොති, තස්මිං කාලෙ සරීරා ඛිඩ්ඩා ඛිඩ්ඩාවසෙන සෙදා මුච්චන්ති, එත්තකව කාලං තෙසං සරීරෙ ඛණ්ඩිච්ච ඵාලිච්චාදිවසෙන විවණ්ණතා න පඤ්ඤායති[4] දෙවධීතා සොළස වස්සුද්දෙසිකා විය දෙවපුත්තා වීසතිවස්සුද්දෙසිකා විය ඛායන්ති, මරණකාලෙ පන තෙසං කිළන්තරූපො අඤ්ඤාභාවො හොති, එත්තකව තෙසං කාලං දෙවලොකෙ උක්කණ්ඨිතා නාම නත්ථි, මරණකාලෙ පන නිස්සනන්ති විජ්ඣායන්ති සකෙ ආසනෙ නාභිරමන්ති, ඉමානි පන පුබ්බනිමිත්තානි යථා ලොකෙ මහාපුඤ්ඤානං රාජරාජමහාමත්තානදීනං යෙව උක්කාපාත භූමිචාල වඤ්ඣාඛ්‍යාදීනි නිමිත්තානි පඤ්ඤායන්ති න සබ්බෙසං. එව මෙවං මඟෙඝක්ඛදෙවානං යෙව පඤ්ඤායන්ති න සබ්බෙසං; යථා ච මනුස්සෙසු පුබ්බනිමිත්තානි නක්ඛත්තපාඨකාදයො එව ජානන්ති, න සබ්බෙ, එවං තානිපි න සබ්බෙ දෙවතා ජානන්ති පණ්ඩිතා එව පන ජානන්ති. තත්ථ යෙ මඤ්ඤන කුසලකම්මෙන නිබ්බත්තා දෙවපුත්තා, තෙ තෙසු උපපන්නෙසු ඉදානි කො ජානාති කුහිම්පි නිබ්බත්තිස්සාමාති භායන්ති.

1. සී. I, III. & මූ. පොඤ්ඤත්ථචරිය, ලොකත්ථචරිය, බුද්ධිචරියානං.
2. සී. II. සත්තසතමහාදානානි. 3. සී. II. පාරමිනමත්ථාය.
4. සී. II. න පඤ්ඤායන්ති.

යෙ මහාපුඤ්ඤා තෙ අමෙහි දිනනදනං[1] රක්ඛිතසීලං භාවිත භාවනං ආගමම උපරි දෙවලොකෙසු සම්පතිං අනුභවිස්සාමාති න භායනති, විපස්සී බොධිසත්තොපි තානි පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වා ඉදානි අනන්තරෙ අත්තභාවෙ බුඩ්ඩො භවිස්සාමීති න භායි. අථස්ස තෙසු නිමිත්තෙසු පාතුභූතෙසු දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා සන්නිපතිත්වා මාරිස තුම්හෙහි දසපාරමියො පූරෙන්තෙහි න සක්කසම්පත්තිං න මාර-න බ්‍රහ්ම-න චක්කවත්තිසම්පත්තිං පත්ථෙන්තෙහි පූරිතා, ලොක නිත්ථරණත්ථාය පන බුද්ධත්තං පත්ථයමානෙහි පූරිතා, සො වො ඉදානි කාලො මාරිස බුද්ධත්තාය, සමයො මාරිස බුද්ධත්තායාති යාචන්ති. අථ මහාසත්තො තාසං දෙවතානං පටිඤ්ඤං අදත්වාව කාල දීප දෙස කුලජාතෙත්ති ආයුපරිච්ඡෙදවසෙන පඤ්චමහාවිලොකනං නාම විලොකෙසි.

තත්ථ කාලො නුඛො න කාලොත්ති පඨමං කාලං විලොකෙසි. තත්ථ වස්සසතසහස්සතො උඞ්ඪං වඩ්ඪිත ආයුකාලො කාලො නාම න හොති, කස්මා? තදා හි සත්තානං ජාති ජරාමරණානි න පඤ්ඤායන්ති. බුද්ධානඤ්ච ධම්මදෙසනා නාම නිලක්ඛණමූලතා නත්ථි, තෙසං අනිච්චං දුක්ඛමනත්තානි කථෙන්තානං කිං නාමෙතං කථෙන්තීති නෙව සොතුං න සද්දහිතුං මඤ්ඤන්ති. තතො අභිසමයො න හොති. තස්මිං අසති අනියාණිකං සාසනං හොති, තස්මා සො අකාලො. වස්සසතතො පන ඌනආයුකාලොපි කාලො න හොති, කස්මා? තදා සත්තා උස්සන්නකිලෙසා හොන්ති උස්සන්නකිලෙසා නඤ්ච දින්නොවාදෙ ඔවාදඤ්ඤා නෙ න තිට්ඨති උදකෙ දණ්ඩරාජිය ඛිප්පං විගච්ඡති. තස්මා සොපි අකාලො. සතසහස්සතො පන පට්ඨාය හෙට්ඨා වස්සසතතො පට්ඨාය උඞ්ඪං ආයුකාලො කාලො නාම. තදා ච අසීති වස්සසහස්සායුකා මනුස්සා, අථ මහාසත්තො නිබ්බත්තිතබ්බ කාලං පස්සි.

තතො දීපං විලොකෙන්තො සපරිවාරෙ චත්තාරො දීපෙ ඔලොකෙත්වා නිසු දීපෙසු බුද්ධා න නිබ්බත්තන්ති, ජම්බුදීපෙ යෙව නිබ්බත්තන්තීති දීපං පස්සි.

තතො දීපො නාම මහා, දසයොජනසහස්සපරිමාණො, කත රස්මිං නුඛො පදෙසෙ බුද්ධා නිබ්බත්තන්තීති දෙසං විලොකෙන්තො මජ්ඣිම දෙසං පස්සි, මජ්ඣිමදෙසො නාම පුරත්ථිමාය දිසාය කජඞ්ග ලං නාම නිගමොති ආදිනා නයෙන විනයෙ වුත්තොව, සො ආයා මතො තීණි යොජනසතානි, විත්ථාරතො අට්ඨතෙය්‍යානි, පරික්ඛ පතො නවයොජනසතානීති. එතස්මිං හි පදෙසෙ බුද්ධා පවෙණික බුද්ධා අග්ගසාවකා අසීති මහාසාවකා චක්කවත්තිරාජා අඤ්ඤෙ ච මහෙ සක්ඛා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණගහපතිමහාසාලා උපපජ්ජන්ති. ඉදමෙත්ථ බද්ධුමති නාම නගරං තත්ථ මසා නිබ්බත්තිතබ්බනති නිට්ඨං අගමාසි.

1. සී. III. දිනන-

තතෝ කුලං විලොකෙන්තෝ බුද්ධ නාම ලොකසම්මතෙ කුලෙ නිබ්බත්තන්ති, ඉදානි ච ඛත්තියකුලං ලොකසම්මතං, තත්ථ නිබ්බත්ති සසාමි[1] බන්ධුමා නාම මෙ රාජා පිතා භවිස්සතීති[2] කුලං පසසි.

තතෝ මාතරං විලොකෙන්තෝ බුද්ධමාතා නාම ලොලා සුරා ධුත්තා න හොති, කපපසතසහස්සං පූරිතපාරමී ජාතිතෝ පභාය අඛණ්ඩපච සීලා හොති. අයඛ බන්ධුමතී නාම දෙවී එදිසා, අයං මෙ මාතාභවිස්සතීති, සිත්තකං පනස්සා ආයුති ආවජ්ජෙන්තෝ දසන්නං මාසානං උපරි සත්තදිවසානි පසසි.

ඉති ඉමානි පඤ්චමහාවිලොකනානි විලොකෙත්වා කාලොමෙ මාරිසා බුද්ධභාවාය‍ාති දෙවතානං සංගහං කරොන්තෝ පටිඤ්ඤං දත්වා ගච්ඡථ තුම්හෙහි තා දෙවතා උය්‍යොජෙත්වා තුසිතදෙවතාහි පරිවා රිතෝ තුසිතපුරෙ නන්දනවනං පාවිසි. සබ්බදෙවලොකෙසු හි නන්දනවනං අත්ථි යෙව. තත්‍ර නං දෙවතා ඉතෝ චුතෝ සුගතිං ගච්ඡ, ඉතෝ චුතෝ සුගතිං ගච්ඡාති පුබ්බෙ කතකුසලකම්මොකාසං සාරයමානා විචරන්ති. සෝ එවං දෙවතාහි කුසලං සාරයමානාහි පරිවුතෝ තත්ථ විචරන්නොව යෙව චවි.

එවං චුතෝ ච චවාමීති ජානාති චුති චිත්තං න ජානාති පටිසන්ධිං ගහෙත්වාපි ජානාති පටිසන්ධිචිත්තමෙව න ජානාති ඉමස්මිං මෙ ඨානෙ පටිසන්ධිගහිතාති එවං පන ජානාති. කෙචි පන ථෙරා ආවජ්ජනපරි ය‍ායෙ නාම ලබ්භ වට්ටති දුතියතතියචිත්තවාරෙ එවං ජානිස්සතීති වදන්ති, තිපිටකමහාසීවත්ථෙරෝ පන මහාසත්තානං පටිසන්ධි න අඤ්ඤසංපටිසන්ධි සදිසා, කොටිපත්තං තෙසං සති සම්පජඤ්ඤං, යස්මා පන තෙනෙව චිත්තෙන තං චිත්තං ඤාතුං න සක්කා තස්මා චුති චිත්තං න ජානාති, චුතික්ඛණෙ පි චවාමීති න ජානාති, පටිසන්ධිචිත්තං න ජානාති, අසුකස්මිං මෙ ඨානෙ පටිසන්ධි ගහිතාති ජානාති, තස්මිං කාලෙ දිස්සමානසරීරෙ ලොකධාතු කම්පතීති. එවං සතෝ සම්පජානෝ මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තෝ පන එකූනවීසතියා පටිසන්ධිචිත්තෙසු මෙත්තාපුබ්බභාගස්ස සොමනස්ස සහගතඤාණසම්පයුත්ත අසංඛාරික කුසල චිත්තස්ස සදිස මහාවිපාකචිත්තෙන පටිසන්ධිං ගණ්හි. මහාසීවත්ථෙරෝ පන උපෙඛා සහගතෙනාති ආහ.

යථා ච අම්හාකං භගවා එවං සොපි ආසාළ්හිපුණ්ණමාය උත්තරා සාළ්හනක්ඛත්තෙනෙව පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි, තදා කිර පුරෙ පුණ්ණ මාය සත්තමදිවසතො පභාය විගතසුරාපානං මාලාගන්ධවිභූති සම්පන්නං නක්ඛත්තන්ති‍ඳං අනුභවමානා බොධිසත්තමාතා සත්තමෙ දිවසෙ පාතොව උට්ඨාය ගන්ධොදකෙන නහාසිත්වා සබ්බාලඞ්කාරවිභූ සිතා වරභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය සිරිගබ්භං පවි සිත්වා සිරිසයනෙ නිපජ්ජන්නා නිද්දං ඔක්කමමානා ඉදං සුපිනං අද්දස:-

1. සී. I & II. නිබ්බත්තිස්සාමීති 2. සී. II. බන්ධුනාමරාජා මෙපිතා භවිස්සතීති.

"චත්තාරෝ කිර නං මහාරාජානො සයනතෙනෙව සඞ්ඛිපිත්වා අනොතත්තදහං නෙත්වා නහාපෙත්වා දිබ්බවත්ථං නිවාසෙත්වා දිබ්බ ගන්ධෙහි විලිම්පෙත්වා දිබ්බපුප්ඵානි පිලන්ධිත්වා තතො අවිදූරෙ රජත පබ්බතො තස්ස අන්තො කණකවිමානං අත්ථි තස්මිං පාචීනතො සීසං කත්වා නිපජ්ජාපෙසුං, අථ බොධිසත්තො සෙතවරවාරණෝ හුත්වා තතො අවිදූරෙ එකෝ සුවණ්ණපබ්බතො තත්ථ විචරිත්වා[1] තතො ඔරුය්හ රජතපබ්බතං අභිරුහිත්වා කණකවිමානං පවිසිත්වා මාතරං පදක්ඛිණං කත්වා දක්ඛිණපස්සං ඵාලෙත්වා කුච්ඡිං පවිට්ඨසදිසෙ අහොසි." අථ පබ්බා දෙවී නං සුපිනං රඤ්ඤො ආරොචෙසි; රාජා විහාතාය රත්තියා චතුසට්ඨිමත්තෙ බ්‍රාහ්මණපාමොක්ඛෙ පක්කොසාපෙත්වා හරිතුපත්ථාය ලාජාදීහි කතමඞ්ගලසක්කාරාය භූමියා මහා රහානි ආසනානි පඤ්ඤපෙත්වා තත්ථ නිසින්නානං බ්‍රාහ්මණානං සපි මධුසක්කරාභිසංඛතස්ස වරපායාසස්ස සුවණ්ණරජතපාතියො පූරෙත්වා සුවණ්ණරජතපාතීහි යෙව පටිකුජ්ජිත්වා අදාසි. අඤ්ඤෙහි ච අගත වත්ථ කපිලගාවිදුනාදීහි තෙ සන්තප්පෙසි.

අථ නෙසං සබ්බකාම සම්පටිච්ඡිතානං තං සුපිනං ආරොචෙත්වා කිං භවිස්සතීති පුච්ඡි, බ්‍රාහ්මණා ආහංසු:-"මා චින්තයි මහාරාජ, දෙවියා තෙ කුච්ඡිම්හි ගබ්භො පතිට්ඨිතො; සො ච ඛො මහාපුරිසගබ්භො; න ඉත්ථි ගබ්භො; පුත්තො තෙ භවිස්සති, සො සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසිස්සති රාජා භවිස්සති චක්කවත්ති, සචෙ අගාරා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සති බුද්ධො භවිස්සති ලොකෙ විවත්තච්ඡදෙනෝ." අයං තාව "මාතුකුච්ඡිං ඔක්කන්තී"ති එත්ථ වණ්ණනා නක්කමෙ.

"අයමෙත්ථ ධම්මතා" ති:අයං එත්ථ මාතුකුච්ඡිඔක්කමනෙ ධම්මතා, අයං සභාවො අයං නියමොති වුත්තං හොති. නියාමෝ ච[2] නාමෙස කම්මනියාමෝ උතුනියාමෝ බීජනියාමෝ චිත්තනියාමෝ ධම්මනියාමොති පවවිධෝ. තත්ථ කුසලස්ස ඉට්ඨවිපාකදානං අකුසලස්ස අනිට්ඨ විපාකදානන්ති අයං කම්මනියාමෝ, තස්ස දීපනත්ථං 'න අනන්තරික්ඛෙ'ත්‍යාදිකා ගාථාය වත්ථූනි[3] ච වත්තබ්බානි. අපිච එකා කිර ඉත්ථී සාමිකෙන සද්ධිං භණ්ඩිත්වා උබ්බන්ධිත්වා මරිතුකාමා රජ්ජුං පාසෙහි ගීවං පවෙසෙසි, අඤ්ඤතරෝ පුරිසෝ වාසිං නිසෙනෙත්වා තං දිස්වා රජ්ජුං ඡින්දිතුකාමෝ මා භායි මා භායීති තං සමස්සාසෙන්තෝ උපධාවි, රජ්ජු ආසිවිසෝ හුත්වා උපඨාසි. සෝ භීතෝ පලායි, ඉතරා තත්ථෙව මරි, එවමාදිනී වෙත්ථ වත්ථූනි දස්සෙතබ්බානි. තෙසු තෙසු ජනපදෙසු[4] තස්මිං තස්මිං කාලෙ එකපහාරෙනෙව රුක්ඛානං පුප්ඵඵලගහණාදීනි, වාතස්ස වායනං අවායනං, ආතපස්ස නික්ඛන්තා මන්දතා, දෙවස්ස වස්සනං අවස්සනං, පදුමානං දිවා විකසනං රත්තිං සම්මිලනන්ති එවමාදි උතුනියමෝ. යං පනෙතං සාලිබීජතො සාලිඵලමෙව, මධුරතො මධුරරසංයෙව,

1. සී සී. I, II & III. චරිත්වා. 2. ම. නියමොච. 3. මූ. පෙ. ගාථාවත්ථූනි
4 සී. III. තෙසු තෙසු පන ජනපදෙසු. 5. සී. I & III. මධුරරසං.

චිත්තතෝ චිත්තරසං යෙව එලං හොති, අයං බීජනියාමෝ. "පුරිමා පුරිමා චිත්තවෙතසිකා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං චිත්තවෙතසිකානං ධම්මානං උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයෝ"ති එවං යදෙතං චක්ඛුවිඤ්ඤණාදීනං අනන්තරා සමනන්තරා අනන්තරූපනිස්සයාදීනං නිබ්බත්තනං, අයං චිත්තනියාමෝ. යා පනෙසා බෝධිසත්තානං මාතුකුච්ඡිමහි ඔක්කමනාදීසු දසසහස්සලෝකධාතුකම්පනාදීනං පවත්තති, අයං ධම්මනියාමෝ නාම තෙසු ඉධ ධම්මනියාමෝ අධිප්පෙතෝ, තස්මා තමෙවත්ථං දස්සෙන්තෝ:- "ධම්මතා එසා සික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"කුච්ඡිං ඔක්කමතී"**ති: එත්ථ කුච්ඡිං ඔක්කන්තෝ හොතීති අයමෙවත්ථෝ. ඔක්කන්තෙ හි තස්මිං එවං හොති, න ඔක්කම්මානෙ. **"අප්පමාණෝ"**ති: වුඩ්ඪප්පමාණෝ, විපුලොති අත්ථෝ.

"ඵලාරෝ"ති: තස්සෙව වෙවචනං, "ඵලාරුනි ඵලාරුනි ඛාදනීයානි ඛාදන්තී"ති ආදිසුහි මධුරං ඵලාරන්ති වුත්තං, "ඵලාරාය ඛළු භවං වච්ඡායනෝ සමණං ගොතමං පසංසාය පසංසති"ති ආදිසු සෙට්ඨං ඵලාරන්ති වුත්තං, ඉධ පන විපුලං අධිප්පෙතං.

"දෙවානං දෙවානුභාවෝ"නති: එත්ථ දෙවානං අයමානුභාවෝ. නිවත්ථවත්ථස්ස පභා චාදසයොජනානි එරති, තථා සරීරස්ස, තථා අලංකාරස්ස, තථා විමානස්ස, යං අතික්කම්මිත්වාති අත්ථෝ.

"ලොකන්තරිකා"ති: තිණ්ණං තිණ්ණං චක්කවාළානං අන්තරා එකෙකා ලොකන්තරිකා හොති, තිණ්ණං සකටචක්කානං වා තිණ්ණං පත්තානං වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහච්ච ඨිතානං මජ්ඣෙ ඔකාසො විය. සො පන ලොකන්තරිකනිරයෝ පරිමාණතෝ අඩ්ඪයොජනසහස්සෝ හොති.

"අඡා"ති: නිච්චච්චවා. **"අසංවුතා"**ති: හෙට්ඨාපි අපිහිතා. **"අඛිකාරා"**ති: තමභූතා. **"අඛිකාරනිමීසා"**ති: චක්ඛුවිඤ්ඤණූපපත්තිනිවාරණතෝ අඛිභාවතරණනිමිත්තෙන සමන්නාගතා, තත්ථ කිර චක්ඛුවිඤ්ඤණං න ජායති. **"එවං මහිඩ්ඪිකා"**ති: වන්දිමසූරියා කිර එකපදහාරෙනෙව තීසු දීපෙසු පඤ්ඤායන්ති, එවං මහිඩ්ඪිකා; එකොකාය දිසාය නව නව යොජනසතසහස්සානි අඛිකාරං විධමිත්වා ආලොකං දස්සෙන්ති එවං මහානුභාවා. **"ආභාය නානුඵොන්ති"**: අත්තනෝ පභාය නප්පහොන්ති,[1] තෙ කිර චක්කවාළපබ්බතස්ස වෙමජ්ඣෙන විවරන්ති චක්කවාළපබ්බතඤ්ච අතික්කම්ම ලොකන්තරිකනිරයෝ, තස්මා තෙ තත්ථ ආභාය නප්පහොන්ති.[1] **"යෙපි තත්ථ සත්තා"**ති: යෙපි තත්ථ ලොකන්තරමහානිරයෙ සත්තා උප්පන්නා, කිං පන කම්මං කත්වා තත්ථ උප්පජ්ජන්තීති? භාරියං දුරුණං මාතා පිතූනඤ්ච ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණානඤ්ච උපරි අපරාධං අඤ්ඤං ච

1. ම. නප්පහොන්ති.

දිවසෙ දිවසෙ පාණවධාදිසාහසිකකම්මං කත්වා උපජීවන්ති. තම්ච පණ්ණිදීපෙ අභයවොරනාගවොරුදයොධ විය, තෙසං අත්තභාවෝ තිගාවුතිකෝ හොති. වඟ්ගුලීනං විය දීඝනඛා හොන්ති, තෙ රුක්ඛෙ වඟ්ගුලියෝ විය[1] නඛෙහි චක්කවාළපාදෙ[2] ලඟ්ගන්ති, යදුසංසප්පන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාසගතා හොන්ති, අථ හක්ඛිතා නෝ ලඞ්ඛති මඤ්ඤමානා තත්ථ වාවටා[3] විපරිවත්තිත්වා ලොකසඞ්ඛාරක උදකෙ පතන්ති. වාතෙ පහරන්තෙපි මධුකඵලානි විය ඡිජ්ජිත්වා උදකෙ පතන්ති. පතිතමත්තාව අච්චන්තඛාරෙ උදකෙ පිණ්ඩිඛීරං විය විලීයන්ති. **"අඤ්ඤෙපි කිර ඛො සත්තා"**ති: හො යථා මයං මහාදුක්ඛං අනුභවාම එවං අඤ්ඤෙපි කිර සත්තා ඉදං දුක්ඛමනුභව නත්ථාය ඉධූපපන්නාති තං දිවසං පස්සන්ති. අයං පන ඔහාසෝ එකං යාගුපානමත්තම්පි න තිට්ඨති; අච්ඡරාසඞ්ඝාත මත්තමෙව විජ්ජු ඔහාසෝ විය නිච්ඡරිත්වා කිං ඉදන්ති භණන්තානං යෙව අන්තරධායති.

"සඞ්කමපති"ති: සමන්තතෝ ඛාපති, ඉතරවයං පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං; පුන "අපපමාණෙ වා"ති ආදි නිගමනත්ථං වුත්තං.[4]

"චත්තාරෝ නං දෙවපුත්තා චතුදිසං රක්ඛාය උපගච්ඡන්ති"ති: එත්ථ චත්තාරොති චතුන්නං මහාරාජානං වසෙන වුත්තං, දසසහස්ස චක්කවාළෙසු පන චත්තාරෝ චත්තාරෝ කත්වා චත්තාළීසසහස්සානි හොන්ති. තත්ථ ඉමස්මිං චක්කවාළෙ මහාරාජානෝ ඛග්ගහත්ථා බොධිසත්තස්ස ආරක්ඛත්ථාය උපගන්ත්වා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා, ඉතරෙ ගබ්භ වාරතෝ පට්ඨාය අවරුඛපංසුපිසාචාදියක්ඛගණෙ පරික්කමාපෙන්තා යාව චක්කවාළා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. කිමත්ථාය පනායං රක්ඛා, නනු පටිසන්ධික්ඛණෙ කලලකාලතෝ පට්ඨාය සබෙපි කොටිසතසහස්ස මාරා කොටිසතසහස්සං සිනෙරුං උක්ඛිපිත්වා බොධිසත්තස්ස වා බොධිසත්තමාතුයා වා අන්තරායකරණත්ථං ආගච්ඡෙය්යුං සබ්බෙ අන්තරාව අන්තරාධායෙය්යුං; වුත්තම්පි චෙතං භගවතා:-රුධිරුප්පාද වජ්ඣම්හි. "අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසෝ යං පරූපක්කමෙන තථාගතං ජීවිතා වොරොපෙය්ය, අනුපක්කමෙන භික්ඛවෙ තථාගතා පරිනිබ්බායන්ති ගච්ඡථ තුම්හෙ භික්ඛවෙ යථාවිහාරං, අරක්ඛියා භික්ඛවෙ තථාගතා"ති. එවමෙතෙන පරූපක්කමෙන න තෙසං ජීවිතන්තරායෝ අත්ථි, සන්ති ඛො පන අමනුස්සා විරූපා දුද්දසිකා භෙරවරූපා[5] මිගපක්ඛිනෝ යෙසං රූපං වා දිස්වා සද්දං වා සුත්වා බොධිසත්තමාතු භයං වා සන්තාසෝ වා උපජ්ජෙය්ය තෙසං නිවාරණත්ථාය රක්ඛා අග්ගහෙසුං.

---

1. සී. IJ. වඟ්ගුලිකාවිය.
2. ම. පබ්බතෙ.
3. සී. I & II. ව්‍යාවටා.
4. සී. I & II නිගමනත්ථාය වුත්තං.
5. මූ. පෙ. භෙරවරූපා.

අපිච බොධිසත්තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන සජාතගාරවා අත්තනෝ ගාරවවොදිතාපි තෙ එවමකංසු, කිං පන තෙ අනෙතා ගබ්භං පවිසිත්වා සීතා චත්තාරෝ මහාරාජානෝ බොධිසත්තමාතුයා අත්තානං දස්සෙන්ති න දස්සෙන්තීති? නහානමණ්ඩනහෙජනාදී සරීරකිච්ච කාලෙ න දස්සෙන්ති, සිරිගබ්භං පවිසිත්වා වරසයනෙ නිපන්නකාලෙ පන දස්සෙන්ති, තස්ස කිඤ්චාපි අමනුස්සදස්සනං නාම මනුස්සානං සප්පටිභයං හොති, බොධිසත්තමාතා පන අත්තනෝ වෙව පුත්තස්ස ච පුඤ්ඤානුභාවෙන තෙ දිස්වා න භායති, පකතිඅන්තෙපුරපාලකෙසු විය අස්සා තෙසු චිත්තං උපපජ්ජති.

"පඤ්චසික්ඛාපදානි සීලවතී"ති: සභාවෙනෙව සීලසම්පන්නා, අනුපපන්නෙ කිර බුද්ධෙ මනුස්සා තාපසපරිබ්බාජකානං සන්තිකෙ වත්ථිත්වා උකඤ්චිකං නිසීදිත්වා සීලං ගණ්හන්ති, බොධිසත්තමාතාපි කාලදෙවලස්ස ඉසිනෝ සන්තිකෙ සීලං ගණ්හාති, බොධිසත්තෙ පන කුච්ඡිගතෙ අඤ්ඤස්ස පාදමූලෙ නිසීදිතුං නාම න සක්කා, සමානාසනෙ නිසීදිත්වා ගහිතසීලම්පි අවඤ්ඤං කරණමත්තං හොති, තස්මා සයමෙව සීලං අග්ගහෙසීති වුත්තං හොති.

"පුරිසෙසූ"ති: බොධිසත්තපිතරං ආදිං කත්වා කෙචි මනුස්සෙසු පුරිසාධිපච්චං විත්තං නුපපජ්ජති, බොධිසත්තමාතුරූපං පන කුසල සිප්පිකා පොත්ථකම්මාදීසුපි කාතුං න සක්කොනති, තං දිස්වා පුරිසස්ස රූගෙ න උපපජ්ජතීති න සක්කා වත්තුං, සචෙ පන තං රඤ්ඤචිත්තෙනා උපසංකම්තුකාමෝ හොති, පාදෙ න වහනති දිබ්බසංඛලිකාය බජ්ඣති, තස්මා "අනතික්කමනීයා"ති ආදි වුත්තං.

"පච්චත්තං කාමගුණා"නති: පුබ්බෙ කාමගුණූපසංහිතානි ඉමිනා පුරිසාධිපච්චයසෙන වඤ්චිපවත්තෙපෙ කථිතො, ඉධ ආරම්මණ පටිලාභෙ දස්සිතො, තදා කිර දෙවියා එවරූපෙ පුත්තෙ කුච්ඡිං උපපන්නෙනාති සුත්වා සමන්තතෝ රාජූනෝ මහග්ඝආභරණතුරියාදි වසෙන පවාරාරම්මණවත්ථුභූතං පණ්ණාකාරං පෙසෙන්ති, බොධිසත්තස්ස ච බොධිසත්තමාතුයා ච කතකම්මස්ස උස්සන්නත්තා ලාභසක්කාරස්ස පමාණපරිච්ඡෙදෙ නාම නත්ථි.

"අකිලන්තාකායා"ති: යථා අඤ්ඤෙ ඉත්ථියෝ ගබ්භභාරෙන කිල මන්ති හත්ථපාදෙ උබ්බාහනාදීනි[1] පාපුණන්ති, න එවං තස්සා කොචි කිලමථෝ අහොසි. **"නිරොගුවජ්ජගත"**නති: අනෙතා කුච්ඡිගතං **"පස්සතී"**ති. කලලාදිකාලං අතික්කම්ත්වා සජාත අඞ්ගපච්චඞ්ග අභිනීහරියභාවං උපගතං යෙව පස්සති, කිම්පනං පස්සති? සුඛ වාසත්ථං, යථෙවහි මාතා පුත්තෙන සද්ධිං නිසින්නා වා ගත්ථං වාස්ස පාදං වා ඔලම්බන්තං උක්ඛිපිත්වා සණ්ඨාපෙස්සාමීති සුඛවාසත්ථං පුත්තං ඔලොකෙති. එවං බොධිසත්තස්ස මාතාපි යන්තං මාතු

1. සී. I & II. උබ්බාහනාදීනි.

උණ්හ ගමනපරිවත්තන නිසජ්ජාදිසු උණ්හ සීත ලොණ තිත්ත කටුකාහාරඅජ්ඣොහරණකාලෙසු ච ගබ්භස්ස දුක්ඛං උපපජ්ජති අත්ථි නුඛො මෙ තං පුත්තස්ස පිති සුඛවාසත්ථානති බොධිසත්තා ඔලොකය මානා පල්ලංකං ආභුජිත්වා නිසින්නං බොධිසත්තං පස්සති, යථාහි අඤ්ඤ අනෙතා කුච්ඡිගතා පක්කාසයං අවත්ථරිත්වා ආමාසයං උක්කි පිත්වා උදරපටලං පිඹිතොං කත්වා පිඹිකණ්ඨකං නිස්සාය උභතකුට්ඨං වීසු මූසිසු ගණ්ඨං ඨපෙත්වා දෙවෙ වස්සනෙත රුක්ඛසුසිරෙ මක්කටා විය නිසීදන්ති, න එවං බොධිසත්තෙතා. බොධිසත්තෙතා පන පිඹි කණ්ඨකං පිඹිතොං කත්වා ධම්මාසනෙ ධම්මකථිකො විය පල්ලංකං ආභුජිත්වා පුරත්ථිමාභිමුඛො නිසීදති. පුබ්බෙ කතකම්මං පනස්ස වත්ථුං සොධෙති, සුඛෙ වත්ථුම්හි සුඛුමච්ඡවිලක්ඛණං නිබ්බත්තති, අථ නං කුච්ඡිත්තචෝ බොධිසත්තං පටිච්ඡාදෙතුං න සක්කොති, ඔලොකොනියා බහි ඨිතො විය පඤ්ඤායති, තමත්ථං උපමාය විභාවෙන්තා භගවා "සෙය්‍යථාපී"ති ආදිමාහ. බොධිසත්තෙතා පන අනෙතා කුච්ඡිගතෙ මාතරං පස්සති, නහි අනෙතා කුච්ඡියං චක්ඛු විඤ්ඤාණං උපපජ්ජති.

"කාලං කරොති"ති න විජාතභාවපච්චයා ආයුපරික්ඛයෙනෙව, බොධිසත්තෙන වසිතඨානං හි වෙතියඝරසදිසං හොති, අඤ්ඤස්ස අපරිභොගාරහං, නව සක්කා බොධිසත්තමාතරං අපනෙතුං අඤ්ඤං අඤ්ඤමෙහිඨානෙ ඨපෙතුන්ති තත්තකං යෙව බොධිසත්තමාතු ආයුප්පමාණං හොති. තස්මා තදා කාලං කරොති, කතරස්මිං පන වයෙ කාලං කරොතීති? මජ්ඣිමවයෙ, පඨමවයස්මිං හි සත්තානං අත්තභාවෙ ඡ්‍ජරාරොගා බලවා හොන්ති තෙන තදා සජාතගබ්භා ඉත්ථී ගබ්භං අනුරක්ඛිතුං න සක්කොන්ති ගබ්භෙතා බ්‍යාබාධෙ හොති, මජ්ඣිම වයස්ස පන වෙකොඨාසෙ අතික්කම්ම තතියෙ කොඨාසෙ වත්ථු විසදං හොති, විසදෙ වත්ථුම්හි නිබ්බත්තා දරථා අරොගා හොන්ති. තස්මා බොධිසත්තමාතාපි පඨමවයෙ සම්පත්තිං අනුභවිත්වා මජ්ඣිමවයස්ස තතියෙ කොඨාසෙ විජායිත්වා කාලං කරොතීති අයමෙත්ථ ධම්මතා.

"නව වා දස වා"ති: එත්ථ වා සද්දෙ විකප්පවසෙන, සත්ත වා අට්ඨ වා එකාදස වා බාදසවාති එවමාදිනමපි සංගහො වෙදිතබ්බො. තත්ථ සත්තමාසජාතො ජීවති, සිතුණ්හක්ඛමෝ පන න හොති. අට්ඨ මාසජාතො න ජීවති, සෙසා ජීවන්ති.

"දෙවා පඤ්ච පතිගණ්හන්තී"ති: ඛීණාසවා බුද්ධාවාසබ්‍රහ්මණෙ පතිගණ්හන්ති, කථං පටිගණ්හන්ති? සුතිවෙසං ගණ්හිත්වාති එකෙ, තං පන පටික්ඛිපිත්වා ඉදං වුත්තං, තදා බොධිසත්තමාතා සුවණ්ණඛචිතං වත්ථං නිවාසෙත්වා මච්ඡක්ඛිසදිසං දුකූලපට්ටං යාව පාදන්තා පාරුපිත්වා අට්ඨාසි, අථස්සා සල්ලහුකං ගබ්භවුට්ඨානමහොසි ධම්මකරකතො උදක නික්ඛමනසදිසං, අථ නෙ පසන්නා බ්‍රහ්මවෙසෙනෙව උපසංකම්මිත්වා පඨමං සුවණ්ණජාලෙන පටිග්ගහෙසුං, තෙසං හත්ථතො චත්තාරො

මහාරාජානෝ අජිනපපවෙනියා, තතෝ මනුස්සා දුකූලචුම්බටකෙන පටිග්ගහෙසුං, තෙන වුත්තං "දෙවා පඤ්ච පතිගණ්හන්ති පච්ඡා මනුස්සා"ති.

"චත්තාරෝ නං දෙවපුත්තා"ති: චත්තාරෝ මහාරාජානෝ, **"පටිගණ්හෙය්‍යු"**ති: අජිනපපවෙනියා පතිගණ්හිස්සා, **"මහෙසක්ඛා"**ති: මහාතෙජෝ මහායසෝ ලක්ඛණසම්පන්නා.

"විසදෙ ච නික්ඛමන්ති"ති: යථා අඤ්ඤෙ සත්තා යෝනිමග්ගෙ ලග්ගනත්තා සග්ගවිසග්ගා[1] නික්ඛමන්ති, න එවං නික්ඛමති, අලග්ගෝ හුත්වා නික්ඛමතීති අත්ථෝ. **"උදෙහනා"**ති: උදහෙන. **"කෙනචි අසුචිනා"**ති: යථා අඤ්ඤසත්තා ඝම්මජ්ජවාතෙහි උඛ්පාදෙ අධොසිරා යෝනිමග්ගෙ පක්ඛිත්තා සතපොරිසං නරකපපාතං පතන්තා විය තාළවණ්ටෙන නික්කඩ්ඪියමානා ගත්තේ විය මහාදුක්ඛං අනුභවන්තා නානාඅසුචිසම්මක්ඛිතාව නික්ඛමන්ති, න එවං බොධිසත්තෝ. බොධිසත්තා හි කම්මජවාතා උඛ්පාදං අධොසිරං කාතුං න සක්කොන්ති, සෝ ධම්මාසනතෝ ඔතරන්තෝ ධම්මකථිකෝ විය නිස්සෙනිතෝ ඔතරන්තෝ පුරිසෝ විය ච වෙහත්තේව පාදෙ ච පසාරෙත්වා ඨිතකොව මාතුකුච්ඡිං සම්පත්තෙන කෙනචි අසුචිනා අමක්කිතොව නික්ඛමති.

"උදකෙ ධාරා"ති: උදකවට්ටියෝ, තාසු සීතා සුවණ්ණකටාහෙ පතන්ති උණ්හා රජතකටාහෙ පතන්ති පඤ්චිතලෙ කෙනචි අසුචිනා අසම්මිස්සං තෙසං පානීයපරිභොජනීයඋදකමෙව අඤ්ඤත්‍ර අසා ධාරණං කීළා උදකඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං, අඤ්ඤස්ස පන සුවණ්ණරජත ඝටෙහි ආහරිතඋදකස්ස වෙව හංසවට්ටකාදි පොක්ඛරණීගතස්ස ච උදකස්ස පරිභෙජ්ජෙ නත්ථි.

"සම්පති ජාතෝ"ති: මුහුත්තජාතෝ, පාළියම්පන මාතුකුච්ඡිතෝ නික්ඛන්තමත්තෝ විය දස්සිතෝ, න එවං දට්ඨබ්බං නික්ඛන්තමත්තං හි නං පඨමං බ්‍රහ්මාණෝ සුවණ්ණජාලෙන පතිගණ්හිංසු, තෙසං හත්ථතෝ චත්තාරෝ මහාරාජානෝ අජිනපපවෙනියා, තෙසං හත්ථතෝ මනුස්සා දුකූලචුම්බටෙන, මනුස්සානං හත්ථතෝ මුච්චිත්වා පඨවියං පතිට්ඨිතෝ.

"සෙනමහි ජනෙත අනුජිරමානෙ"ති:[2] දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙන ධාරියමානමහි, එත්ථ ඡත්තස්ස පරිවාරානි ඛග්ගාදීනි පවරාජකාකුධ හණ්ඩානිපි ආගතානෙව, පාළියම්පන රාජගමකෙ රාජා විය ඡත්ත මෙව වුත්තං, තෙසු ඡත්තමෙව පඤ්ඤායති න ඡත්තගාහකා, තථා ඛග්ග තාලවණ්ටමොරහත්ථකවාළවිජනිඋණ්හීසපට්ටායෙව පඤ්ඤායන්ති, න තෙසං ගාහකා. සබ්බානි කිර තානි අදිස්සමාන රූපා දෙවතා ගණ්හිංසු.

---

1. සී. I & III. සග්ගවිසග්ගා. 2. ම. අනුඛාරියමානෙ.

වුත්තම්පි චෙතං:-

"අනෙකසාඛව සහස්සමණ්ඩලං
ඡත්තං මරූ ධාරයුමන්තලික්ඛෙ,
සුවණ්ණදණ්ඩා විතිපතන්ති චාමරා
න දිස්සරෙ චාමරඡත්තගාහකා"ති.

"සබ්බා ව දිසා"ති: ඉදං සත්තපදවීතිහාරූපරි සීතස්ස විය සබ්බ දිසානුවිලොකනං වුත්තං, න බො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, මහාසත්තෝ හි මනුස්සානං හත්ථතො මුච්චා පුරත්ථිමං දිසං ඔලොකෙසි අනෙකානි චක්කවාළසහස්සානි එකඞ්ගණානි අහෙසුං, තත්ථ දෙවමනුස්සා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානා මහාපුරිස ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි කුතොඋත්තරිතරොති ආහංසු, එවං චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසා හෙට්ඨා උපරිති දසපි දිසා අනුවිලොකෙත්වා අත්තනො සදිසං අදිස්වා අයං උත්තරා දිසාති සත්තපදවීතිහාරෙන අගමාසි, එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

"ආසභී"නති: උත්තමං, **"අග්ගො"**ති: ගුණෙහි සබ්බපඨමො, ඉතරානි වෙපදානි එතස්සෙව වෙවචනානි. **"අයමන්තිමා ජාති නත්ථි දානි පුනබ්භවො"**ති: පදච්ඡෙදෙන ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පත්තබ්බං අරහත්තං ව්‍යාකාසි, එත්ථ ච සමෙහි පාදෙහි පඨවියා පතිට්ඨානං චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, උත්තරාභිමුඛභාවො මහාජනං අජ්ඣොත්ථරිත්වා අභිභවිත්වා ගමනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සත්තපදගමනං සත්තබොජ්ඣඞ්ගරතනපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, දිබ්බසෙතච්ඡත්ත ධාරණං විමුත්තිච්ඡත්තපටිලාභස්ස[2] පුබ්බනිමිත්තං, පචලාජකාකුධ භඞ්ගානං පටිලාභො පචහි විමුත්තීහි විමුච්චනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සබ්බ දිසාවිලොකනං අනාවරණඤාණපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ආසභි වාචාභාසනං අපතිවත්තියං ධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, අයමන්තිමා ජාතීති සීහනාදෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බාණස්ස පුබ්බනිමිත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉමෙ චාරා පාළියං ආගතා, සබ්බුලවාරෙ පන න ආගතෙ, ආහරිත්වා දීපෙතබ්බා. මහාපුරිසස්ස හි ජාතදිවසෙ දසසහස්සී ලොකධාතුකම්පි, දසසහස්සීලොකධාතුමහි දෙවතා එකවක්කවාළෙ සන්නිපතිංසු, පඨමං දෙවතා පතිගණ්හිංසු, පච්ඡා මනුස්සා, තන්නිබ්බා චිණා වම්මබ්බා හෙරියො ව කෙනචි අවාදිතා සයමෙව වජ්ජිංසු, මනුස්සානං අඤ්ඤබ්‍යාදීනි ඛණ්ඩඛණ්ඩානි ඡිජ්ජිංසු, සබ්බරොගා අඞ්ගලෙන ඩොත්තම්බලොහමයං විය විගච්ඡිංසු, ජච්චන්ධා රූපානි පස්සිංසු, ජාතිබ්බිරා සද්දං සුණිංසු, පීඨසපී ජවසම්පන්නා අහෙසුං, ජාතිජළානම්පි එළමූගානං සති පච්චුට්ඨාසි, විදෙසපක්ඛනානා නාවා සපට්ටනං පාපුණිංසු, ආකාසඤ්ඤකහම්මඤ්ඤරතනානි සකතෙජොභා

1. ම. විපත්තන්ති. 2. මූ. පොං. විමුත්තිවරඡත්තපටිලාභස්ස.

සහායිතානි අහෙසුං. වෙරිනෝ මෙත්තාචිත්තං පවිලීනිංසු, අච්චිමහි අග්ගි නිබ්බායි, ලොකන්තරෙසු ආලොකෝ උදපාදි, නදීසු ජලං නපපවත්ති, මහාසමුද්දෙ මධුරභාවං උදකං අහොසි, වාතෝ න වායි, ආකාසපබ්බතරුක්ඛගතා සකුණා හසිංසුවා පඨවිගතා අහෙසුං, වනෙ අතිවිය විරොචි, සුරියෝ න උණ්හා න සීතලෝ නිම්මලෝ උතු සම්පන්නෝ අහොසි, දෙවතා අත්තනෝ අත්තනෝ විමානවාරෙ ඨත්වා අපෙපාඨන සෙලන වෙළක්ඛපාදීහි[1] මහාකීළං කීළිංසු, චාතුද්දී පකමහාමෙඝෝ පවස්සි, මහාජනං තෙව බුද්ධ න පිපාසා පීළෙසි, වාරකවාටානි සයමෙව විවරිංසු, පුප්ඵූපගඵලූපගරුක්ඛා පුප්ඵඵලානි ගණ්හිංසු, දසසහස්සී ලොකධාතු එකධජමාලා අහොසි.

තත්‍රාපිස්ස දසසහස්සිලොකධාතුකම්පා සබ්බඝරද්වාරඝණපට්ටාහස්ස පුබ්බනිමිත්තං, දෙවානං එකවක්කවාළෙ සන්නිපාතෝ ධම්මචක්කපවත්තනකාලෙ එවාපහාරෙනෙව සන්නිපතිත්වා ධම්මංපටිග්ගණ්හනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පඨමං දෙවතානං පටිග්ගහණං චතුන්නං රූපාවචරජ්ඣානානං පටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පච්ඡා මනුස්සානං පටිග්ගහණං චතුන්නං අරූපජ්ඣානානං පටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, තන්තිබද්ධවීණානං සයං වජ්ජනා අනුපුබ්බවිහාරපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, චම්මබද්ධභෙරීනං වජ්ජනා මහතියා ධම්මභෙරියා අනුසාවනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, අඳුබන්ධනාදීනං ඡෙදෙ අසම්මාසමුච්ඡෙදස්ස පුබ්බනිමිත්තං, මහාජනස්ස රොගවිගමෙ චතුසච්චපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ජච්චන්ධානං රූපදස්සනං දිබ්බචක්ඛුපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, බධිරානං සද්දසවණං දිබ්බසොතධාතුපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පීඨසප්පිනං ජවසම්පදා චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ජළානං[2] සතිපට්ඨානං චතුසතිපට්ඨානපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, විදෙසපක්ඛන්නානං නාවානං සපත්තභයසම්පුණ්ණං චතුපච්චයමහිද්ධිගමස්ස පුබ්බනිමිත්තං, රත්තානං සකතෙජොභාසභාසනං යං ලොකස්ස ධම්මොභාසං දස්සෙස්සති තස්ස පුබ්බනිමිත්තං, වෙරිනං මෙත්තාචිත්තපටිලාභෝ චතුබ්‍රහ්මවිහාරපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, අච්චිමහි අග්ගිනිබ්බාපනං එකාදසග්ගිනිබ්බානස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ලොකන්තරිකාලොකෝ අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා ඤාණාලොකදස්සනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, නදීසු තොයස්ස අපපවත්තනං චතුවෙසාරජ්ජපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, මහාසමුද්දස්ස මධුරත්තං නිබ්බාණරසෙන එකරසභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං, වාතස්ස අවායනං වාසඞ්ගිදිගතභිඳනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සකුණානං පඨවිගමනං මහාජනස්ස ඔවාදං සුත්වා පාණෙහි සරණාගමනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. වනස්ස අනිවිරෙචනං බහුජනකන්තභාවාය පුබ්බනිමිත්තං, සුරියස්ස උණ්හසීතවිවජ්ජනං උතුසුඛතාය භාසික්කවෙතසිකසුඛුප්පත්තියා පුබ්බනිමිත්තං, දෙවානං විමානවාරෙසු අපෙපාඨනාදීහි කීළනං බුද්ධභාවං පත්වා උදානං උදාන

1. ම. පෙ. අපෙපාඨන වෙළඔක්ඛපාදීහි. 2. ම. එළානං.

නස්ස පුබ්බනිමිත්තං, චාතුද්දීපකමහාමෙඝවස්සනං මහතෝ ධම්ම මෙඝවස්සස්ස පුබ්බනිමිත්තං, බුද්ධපිළිනස්ස අභාවෝ ඝායගතාසති අමතපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, පිපාසා පිළිනස්ස අභාවෝ විමුත්ති සුඛෙන සුඛිතභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං, චාරකචාටානං සයමෙව විවරණං අඞ්ගිකමග්ගචාරවිවරණස්ස පුබ්බනිමිත්තං, රුක්ඛානං පුප්ඵ ඵලගහණං විමුත්ති පුප්ඵභි පුප්ඵනස්ස ච සාමඤ්ඤඵලභාරතහරිත භාවස්ස ච පුබ්බනිමිත්තං, දසසහස්සි ලොකධාතුයා එකඩජමාලිතා අරියඩජමාලමාලිතාය පුබ්බනිමිත්තනති වෙදිතබ්බං. අයං සම්බහුල වාරෝ නාම.

එත්ථ පඤ්හං පුච්ඡන්ති:-යදා මහාපුරිසෝ පඨවියං පතිඨහිත්වා උත්තරාභිමුඛෝ ගන්ත්වා ආසභිං වාචං භාසි, තදා කිං පඨවියා ගතෝ උදාහු ආකාසෙන, දිස්සමානෝ ගතෝ උදාහු අදිස්සමානෝ, අථ ළකෝ ගතෝ උදාහු අලංකතපටියත්තෝ, දහරෝ හුත්වා ගතෝ උදාහු මහල්ලකෝ, පච්ඡාපි කිං තාදිසොව අහොසි උදාහු පුන බාලදහර කොති. අයං පන පඤ්හෝ හෙට්ඨා ලොහපාසාදේ[1] නිට්ඨිතා චුල්ලාභ යත්ථෙරෝ විස්සජ්ජිතොව. ථෙරෝ කිරෙත්ථ නියතිපුබ්බේකතකම්ම ඉස්සරනිම්මාණවාදවසෙන තං තං ඛත්තුං වත්වා අවසානෙ එවං ව්‍යාකරි:-මහාපුරිසෝ පඨවියා ගතෝ මහාජනස්ස පන ආකාසෙන ගච්ඡන්තෝ විය අහොසි, දිස්සමානෝ ගතෝ මහාජනස්ස පන අදිස්සමානෝ විය අහොසි, අථෙළකොගතෝ මහාජනස්ස පන අලඞ්කතපටියත්තෝ විය උපට්ඨාසි, දහරොවගතෝ මහාජනස්ස පන සොළසවස්සුද්දෙසිකෝ විය අහොසි, පච්ඡා පන බාලදහරකොව අහොසි න තාදිසොති පරිසාවස්ස බුද්ධෙන විය හුත්වා හෝ ථෙරෙන පඤ්හා කථිතොති අත්තමනෝ අහොසි.

ලොකන්තරිකවාරෝ වුත්තනයෝ එව, ඉමා ච පන ආදිතෝ පඨාය කථිතා සබ්බධම්මතා සබ්බබොධිසත්තානං හොතීති වෙදිතබ්බා.

"අද්දසා ඛෝ"ති: දුකූලචුම්බටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ආනිතං අද්දස, **"මහාපුරිසස්සා"**ති: ජාතිගොත්තකුලපදෙසාදිවසෙන මහන්තස්ස පුරිසස්ස, **"වෙ ගතියෝ"**ති: වෙ නිඨා වෙ නිපජ්ජනියෝ, අයං හි ගතිසද්දෝ "පඨවිඛෝ ඉමා සාරිපුත්ත ගතියෝ"ති එත්ථ නිරයාදි භෙදාය සත්තගති ගන්තබ්බගතියා වත්තති, "ඉමෙසං ඛෝ අහං භික්ඛවෙ සීලවන්තානං කල්‍යාණධම්මානං නෙව ජානාමි අගතිං වා ගතිං වා"ති එත්ථ අජ්ඣාසයෙ වත්තති, "නිබ්බාණං අරහතෝ ගතී"ති එත්ථ පටිසරණෙ, "අථිව තාහං බ්‍රහ්මෙ ගතිච පජානාමි චුතිච පජානාමි උපපත්තිච පජානාමි එවං මහිඞ්ඩියෝ එසෝ බ්‍රහ්මා"ති එත්ථ නිපජ්ජනියා වත්තති, සබ්බායම්ධාපි නිපජ්ජනියං වත්තතීති වෙදිතබ්බා. **"අනුගණ්හෙය්‍යු"**ති: අඤ්ඤුගහිං නිපජ්ජති නාම නත්ථි.

1. ම. ලොහපාසාදෙ සමුඞ්ඝිතො.

"ධම්මිකො"ති: දසකුසලධම්මසමන්නාගතො අගතිගමනවිරහිතො, **"ධම්මරාජා"**ති: ඉදං පුරිමපදසෙව වෙවචනං, ධම්මෙන වා ලද්ධරජ්ජත්තා ධම්මරාජා, **"චාතුරන්තො"**ති: පුරත්ථිමසමුද්දාදීනං චතුන්නං සමුද්දානං වසෙන චාතුරන්තාය පඨවියා ඉස්සරො, **"විජිතාවී"**ති: විජිතසඞ්ගාමො, ජනපදෙ, අස්මිං ඨාවරියං විරහාවං පත්තොති **ජනපදට්ඨාවරියපත්තො,** චණ්ඩස්ස හි රඤ්ඤො බලිදණ්ඩාදීහි ලොකං පීළයතො මනුස්සා මජ්ඣිමජනපදං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බතසමුද්දතීරාදීනි නිස්සාය පවත්තෙන්ති වාසං කප්පෙන්ති, අතිමුදුකස්ස[1] චොරඝාතිකා ජනවිලොපපීළිතා මනුස්සා පවත්තනං පහාය ජනපදමජ්ඣෙ වාසං කප්පෙන්ති, ඉති එවරූපෙ රාජිනි ජනපදෙ විරහාවං න පාපුණාති. ඉමස්මිං පන කුමාරෙ රජ්ජං කාරයමානෙ එතස්ස ජනපදෙ පාසාණපිඨියං ඨපෙත්වා අයොපට්ටෙන පරික්ඛිත්තො විය පිරෙ හවිස්සතීති දස්සෙන්තො "ජනපදට්ඨාවරියපත්තොතා"ති ආහංසු. **"සත්තරතනසමන්නාගතො"**ති: එත්ථ රත්තිජඤ්ඤෙන රතනං, අපිච:-

"විත්තීකතං මහඝඝඤ්ච අතුලං දුල්ලභදස්සනං,
අනොමසත්තපරිභොගං රතනං තෙන පවුච්චති". [2]

චක්කරතනස්ස ච නිබ්බත්තකාලතො[3] පඨාය අඤ්ඤං දෙවට්ඨානං නාම න හොති, සබ්බෙ ගන්ධපුප්ඵාදීහි තඤ්ඤෙව පූජෙන්ති අභිවාදනාදීනි ච කරොන්තීති විත්තීකතඤ්ඤෙන රතනං, චක්කරතනස්ස ච එත්තකං නාම ධනං අඤ්ඤතීති අඤ්ඤා නත්ථි, ඉති මහඝඝඤ්ඤෙනාපි රතනං, චක්කරතනඤ්ච අඤ්ඤෙහි ලොකෙ විජ්ජමාන[4] රතනෙහි අසදිසතාති අතුලඤ්ඤෙනාපි රතනං, යස්මා පන යස්මිං සංපෙ බුබං උපජ්ජන්ති තස්මිංයෙව චක්කවත්තිනො පවෙච්චකබුබා ච, බුබා කදාචි කරහචි උපජ්ජන්ති, තස්මා දුල්ලභදස්සනඤ්ඤෙනාපි රතනං. තදෙතං ඉත්ථිරූපකුලඉස්සරියාදීහි අනොමස්ස උළාරසත්තස්සෙව උපජ්ජති ච අඤ්ඤස්සාති අනොමසත්තපරිභොගඤ්ඤෙනාපි රතනං, යථා චක්කරතනං එවං සෙසානිපීති ඉමෙහි සත්තහි රතනෙහි පරිවාරභාවෙන චෙව පරිභොගූපකරණභාවෙන ච සමන්නාගතොති සත්තරතන සමන්නාගතො.

ඉදානි තෙසං සරූපතො දස්සනත්ථං "හත්ථිරතනං" ආදි වුත්තං, තත්ථ චක්කරතනන්ති ආදීසු අයං සඞ්ඛෙපාධිප්පායො:- චිසහස්සදීපපරිවාරතනං චතුන්නං මහාදීපානං සිරිවිභවං ගහෙත්වා දාතුං සමත්ථං චක්කරතනං පාතුභවති, යථා පුරෙහිතතොමෙව සාගර පරියන්තං පඨවිං අනුසංසරණසමත්ථං[5] වෙහාසඞ්ගමං හත්ථිරතනං,

1. මු. පො. අතිමුදුකස්ස රඤ්ඤෙ. 3. මු. පො. නිබ්බත්තිකාලතො.
2. ම. පුච්ඡති. 4. මු. පො & ම. විජ්ජමානෙහි.
5. සී. I. II & III අනුසංසායනසමත්ථං.

තාදිසමෙව අස්සරතනං, චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙපි අන්ධකාරෙ යොජනපමාණං අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකදස්සනසමත්ථං මණිරතනං, ඡබ්බිධදෙසවිවජ්ජිතං මනාපවාරිං ඉත්ථිරතනං, යොජනපමාණෙ අනෙතා පඨවිගතනිධිදස්සනසමත්ථං[1] ගහප රතනං, අඤ්ඤමඤ්ඤෙ සියා කුවජිමහි නිබ්බත්තනිත්වා සකලරජ්ජානුසාසනසමත්ථං ජෙට්ඨපුත්ත සඞ්ඛාතං පරිනායකරතනං පාතුභවති.

"පරෙ සහස්සා" නති. අතිරෙකසහස්සං, **"සූරා"** නි: අභිරුකා,[2] **"වීරඞ්ගරූපා"** නි: වීරානං අඞ්ගං=වීරඞ්ගං, විරියසෙසතං නාමං. වීරඞ්ගං රූපමෙතෙසනන්ති වීරඞ්ගරූපා, විරියජාතිකා විරියසභාවා විරියමයාවිය, අකිලාසුනො[3] දිවසම්පි යුජ්ඣන්තා න කිලමන්තීති වුත්තං හොති.

"සාගරපරියන්තා" නති: චක්කවාළපබ්බතං සීමං කත්වා සීතා සමුද්දපරියන්තං. **"අදණ්ඩෙන"** නි: යෙ කතාපරාධෙ සත්තෙ සතම්පි සහස්සම්පි ගණ්හන්ති තෙ ධනදණ්ඩෙන රජ්ජං කාරෙන්ති, යෙ ජෙජ්ජමෙජ්ජං අනුසාසන්ති තෙ සත්තදණ්ඩෙන, අයම්පන දුට්ඨම්පි තං දණ්ඩං පහාය අදණ්ඩෙන අජ්ඣාවසති. **"අසත්ථෙන"** නි: යෙ එකතොධාරුදිනා සත්ථෙන පරං විහෙඨෙන්ති, තෙ සත්ථෙන රජ්ජං කාරෙන්ති නාම. අයං පන සත්ථෙන බුද්ධකමක්ඛිකාය පිවන මත්තම්පි ලොහිතං කස්සචි අනුප්පාදෙත්වා ධම්මෙනෙව, එහි බො මහාරාජාති එවං පටිරාජූහි සම්පටිච්ඡිතාගමනො, **"අභිවිජිය"** නි: වුත්තනයකාරං පඨවිං අභිවිජිනිත්වා, **"අජ්ඣාවසති"** නි: අභිභවිත්වා සාමි හුත්වා වසතීති අත්ථො.

එවං එකං නිපජ්ජනිං කථෙත්වා දුතියං කථෙතුං "සචෙ බො පනා"නි ආදි වුත්තං. තත්ථ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසනිස්සා සඞ්ඛාතං ඡාදනං ආවරණං විවත්තං විඛ්ඣතං විවටං එතෙනාති විවත්තචඡදෙ, විවත්තචඡදොතිපි පාඨො,[4] අයමෙව අත්ථො.

එවං දුතියං නිපජ්ජනිං කථෙත්වා තාසං නිමිත්තභූතානි ලක්ඛණානි දස්සෙතුං "අයං හි දෙව කුමාරො"නි ආදිවුත්තං, තත්ථ **"සුපතිට්ඨිතපාදෙ"** නි යථා අඤ්ඤසං භූමියං පාදං ඨපෙන්තානං අග්ගතලං වා පණ්හි වා පස්සං වා පඨමං ඵුසති, වෙමජ්ඣෙ වා පන තිට්ඨං හොති, උක්ඛිපන්තානම්පි අග්ගතලාදීසු එකකොඨාසොව පඨමං උළහති, න එවං අස්ස, අස්ස පන සුවණ්ණපාණිකාතලම්ව[5] එකපපහාරෙනෙව සකලං පාදතලං භූමිං ඵුසති, එකපපහාරෙනෙව භූමිතො උළහති, තස්මා අයං සුපතිට්ඨිතපාදෙ.

---

1. සී. II. අනෙතා පඨවිගතනිධිදස්සන සමත්ථං.
   මූ. පො අනෙතා පඨවිගතනිධිදස්සන සමත්ථං.
2. සී. I. II & III. දණ්ඩරූකා.
3. මූ. පො. විරියමයාඅකිලාසුනො අහෙසුං.
4. සී. I. II & III. විවත්තචඡදූතිපිපාඨො.
5. මූ. පො. සුවණ්ණපාදුකාතලම්ව.

"චක්කානී"ති: විසු පාදතලෙසු වෙ චක්කානි, තෙසං අරා ච නෙමි ච නාභි ච පාළියං වුත්තාව, **"සබ්බාකාරපරිපූරාණී"**ති: ඉමිනා පන අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො. තෙසං කිර චක්කානං පාදතලස්ස වෙමජ්ඣෙ නාභි දිස්සති, නාභිපරිවජ්ජා වට්ටලෙඛා දිස්සති, නාභිමුඛෙ පරිකෙඣපටෙවා[1] දිස්සති, පතාළිමුඛං දිස්සති, අරා දිස්සන්ති, අරෙසු වට්ටරෙඛා දිස්සන්ති, නෙමි දිස්සති, නෙමිමණ්ඩිකා දිස්සන්ති, ඉදං තාවපාළියං ආගතමෙව, සම්බහුලාරො පන අනාගතො, සො එවං දට්ඨබ්බො:-සන්ති සිරිවච්ඡා නන්දි සොවත්ථිකො වටංසකො වඩ්ඪමානකං මච්ඡයුගලං හද්දපීඨං අඩ්ඪුසකෝ පාසාදෙ තොරණං සෙතච්ඡත්තං ඛග්ගෝ තාලවණ්ටකං මොරහත්ථකෝ වාළවිජනී උණ්හීසං මනි පත්තෝ සුමනදාමං නීලුප්පලං රත්තුප්පලං සෙතුප්පලං පදුමං පුණ්ඩරීකං පුණ්ණඝටෝ පුණ්ණපාති සමුද්දෙ, චක්කවාළෙ හිමවා සිනෙරු චන්දිමසූරිය නක්ඛත්තානි චත්තාරො මහාදීපා වෙ පරිත්තදීපසහස්සානි අන්තමසො චක්කවත්තී රඤ්ඤො පරිසං උපාදාය ඝබ්බා චක්කලක්ඛණසෙව පරිවාරෙ.

"ආයතපණ්හී"ති: දීඝපණ්හි, පරිපුණ්ණපණ්හීති අත්ථෝ. යථාහි අඤ්ඤසං අග්ගපාදෙ දීඝා හොති, පණ්හිමත්ථකෙ ජඞ්ඝා පතිට්ඨාති, පණ්හි තථෙජ්ඣා ඨපිතා විය හොති, න එවං මහාපුරිසස්ස. මහාපුරිසස්ස පන චතූසු කොට්ඨාසෙසු වෙ කොට්ඨාසා අග්ගපාදෙ හොති, තතියෙ කොට්ඨාසෙ ජඞ්ඝා පතිට්ඨාසි, චතුත්ථෙ කොට්ඨාසෙ ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා ඨපිතාය විය රත්තකම්බලහෙණ්ඩිකා සදිසා පණ්හි හොති.

"දීඝඞ්ගුලී"ති: යථා අඤ්ඤසං කාචි අඞ්ගුලියෝ දීඝා හොන්ති නාච රස්සා, න එවං මහාපුරිසස්ස. මහාපුරිසස්ස පන මක්කටසෙව දීඝා හත්ථපාදඞ්ගුලියෝ මූලෙ ථූලා අනුපුබ්බෙන ගන්ත්වා අග්ගෙ තනුකා නියාසතෙලෙන මද්දිත්වා වට්ටිත හරිතාලවට්ටිසදිසා හොන්ති, තෙන වුත්තං "දීඝඞ්ගුලී"ති.

"මුදුතලණහත්ථපාදෙ"ති: සපිමණ්ඩෙ ඔසාදෙත්වා[2] ඨපිතං සත්තවාරවිගතකපාසපටලං විය මුදු, යථා ච ඉදානි ජාතමත්තස්ස, එවං වුඩ්ඪාලෙපි තථෙණයෙව භවිස්සන්ති. මුදු තථෙණා හත්ථපාදා එතස්සාති=මුදුතලණහත්ථපාදෙ.

"ජාලහත්ථපාදෙ"ති: න වමෙමන පරිනද්ධ[3] අඞ්ගුලන්තරෙ, එදිසො හි එණහත්ථකෝ පුරිසදෙසෙන උපගතෝ පබ්බජ්ජම්පි න ලභති. මහාපුරිසස්ස පන චතසෙසා හත්ථඞ්ගුලියෝ පවපි පාදඞ්ගුලියෝ එකපපමාණා හොන්ති, තාසං එකපපමාණතාය ජාල ලක්ඛණං අඤ්ඤමඤ්ඤං පවිජ්ඣිත්වා තිට්ඨති, අථස්ස හත්ථපාදා කුසලෙන වඩ්ඪිතා ගොජ්තජාලවාතපානසදිසා හොන්ති, තෙන වුත්තං "ජාල හත්ථපාදෙ"ති.

---

1. මූ. වටෙවා. 2. ම. ඔසාරෙත්වා. 3. ම. පරිබඬ.

උඞ්ඛ පතිට්ඨිතගොප්පකත්තා උස්සඞ්ඛා පාදා අස්සාති=**උස්සඞ්ඛපාදෝ**, අඤ්ඤසං හි පිඤ්ඡපාදෝ ගොප්පකා හොන්ති, තෙන නෙසං පාදා ආණිඞ්ඛා විය ථඞ්ගා හොන්ති[1] න යථාසුඛං පරිවත්තන්ති, ගච්ඡන්තානං පාදතලානි න දිස්සන්ති, මහාපුරිසස්ස පන ආරොහිත්වා උපරිගොප්පකා පතිඨහන්ති, තෙනස්ස නාභිතො පට්ඨාය උපරිමකායෝ[2] කායාය ඨපිතසුවණ්ණපටිමා විය නිච්චලෝ හොති, අධරකායෝව ඉඤ්ජති, සුඛෙන පාදා පරිවත්තන්ති, පුරතොපි පච්ඡතොපි උභයපස්සෙසුපි ඨත්වා පස්සන්තානං පාදතලානි පඤ්ඤායන්ති, න ගත්තීනං විය පච්ඡතොයෙව.

"එණීජඞ්ඝෝ"ති: එණිමිගසදිසජඞ්ඝෝ, මංසුස්සදෙන පරිපුණ්ණජඞ්ඝෝ, න එකතෝ බඞ්ගිණ්ඩිකමංසෝ, සමන්තතෝ සමං ඨිතෙන මංසෙන පරික්ඛිත්තත්තා හි සුවට්ටිතා හි[3] සාලිගබ්භසදිසා හි[4] ජඞ්ඝා හි සමන්නාගතොති අත්ථෝ.

"අනොනමන්තෙනා"ති: අනමන්තෙනා, එතෙනස්ස අඞ්ගජ්ඣ අවා මන භාවෙ දීපිතෙ, අවසෙසා හි ජනා ඛුජ්ජා වා හොන්ති වාමනා වා, ඛුජ්ජානං උපරිමකායෝ අපරිපුණ්ණා හොති වාමනානං හෙට්ඨිම කායෝ, තෙ අපරිපුණ්ණකායත්තා න සක්කොන්ති අනොනමන්තා ජණ්ණුකානි පරිමජ්ජිතුං, මහාපුරිසෝ පන පරිපුණ්ණඋභයකායත්තා සක්කොති.

"කොසොහිතවත්ථගුය්හෝ"ති: උසභවාරණාදීනං විය සුවණ්ණ පදුමකණ්ණිකා සදිසං කොසොහිතං පටිච්ඡන්නං[5] වත්ථගුය්හං අස්සාති=**කොසොහිතවත්ථගුය්හෝ**, වත්ථගුය්හානි වත්ථෙන ගුහිතබ්බං අඞ්ගජාතං වුච්චති.

"සුවණ්ණවණ්ණා"ති: ජාතිහිඞ්ගුලකෙන මද්දිත්වා දීපිදඨාය ඝංසිත්වා[6] ගෙරුකපරිකම්මං කත්වා ඨපිතඝනකඤ්ඤනක රූපකසදිසොති අත්ථෝ. එතෙනස්ස ඝනසිනිඞ්ඛණ්හසරීරතං දස්සෙත්වා ඡවිවණ්ණං දස්සන්තෙන **කඤ්චනසන්නිභත්තචොති** වුත්තං, පුරිමස්ස වා වෙවචන මෙව එතං.

"රජොජල්ලං"නති: රජෝ වා මලං වා, **"න උපලිම්පතී"**ති: න ලඞ්ඝති, පදුමපලාසතෝ උදබින්දුවිය විවට්ටති. හත්ථඩොවනාදීනි පන උතුගණ්හනත්ථාය වෙව දයකානං පුඤ්ඤඵලත්ථාය ච බුද්ධා කරොන්ති, වත්තසීසෙනාපි ච කරොන්තියෙව, "සෙනාසනං පවිසන්තෙනාපි භික්ඛුනා පාදෙ ධොවිත්වා පවිසිතබ්බ"න්ති වත්තමෙතං.

1. ම. බඞ්ගොත්ති. 2. සී. I. II & III උපරිකායෝ. 3. ඉ. පො සුවට්ඨිතාති.
4. සී I. II & III. සාලිගබ්භසවගබ්භසදිසාති.
5. ම සුවණ්ණපදුමකණ්ණිකාසදිසෙති කොසෙති ඔහිතං පරිච්ඡන්නං. වත්ථගුය්හා.
6. සී. I. ජාතිහිඞ්ගුලකෙන දීපිදඨං ඔජ්ජිත්වාහිඝදයං ඝංසිත්වා.

"උඩ්ඪග්ගලොමෝ"ති: ආවත්තපරියොසානෙ උඩ්ඪග්ගානි හුත්වා මුඛසොභං උල්ලොකයමානානි විය ඨිතානි ලොමානි අස්සාති උඩ්ඪග්ග ලොමෝ.

"ඉජුගත්තෙනා"ති: ඉජුගා විය උජුගත්තෙනා, උජුමෙව උග්ගතං දීඝසරීරං හවිස්සති. යෙහුය්‍යෙන හි සත්තා ඛත්තෙ කටියං ඡණ්ඩෙත්වා තීසු ඨානෙසු නමන්ති, තෙ කටියං නමන්තා පච්ඡතොා නමන්ති, ඉතරෙසු ච්සුපි ඨානෙසු පුරතොා, දීඝසරීරා පන එකෙන පස්සෙන වඩ්ඪා හොන්ති, එකෙ මුඛං උග්ගාමෙත්වා තක්ඛත්තානි ගණයන්තා විය වරන්ති, එකෙ අපපමංසලොහිතා සූලසදිසා හොන්ති, එකෙ පුරතොා පබ්භාරා හොන්ති පවෙධමානා ගච්ඡන්ති, අයං පන උජුකමෙව උග්ගන්ත්වා දීඝපමාණෙ දෙවනගරෙ උස්සාපිතසුවණ්ණ තොරණං විය හවිස්සතීති දිපෙන්ති. යථා වෙතං, එවං යං යං ජාත මත්තස්ස සබ්බසොා අපරිපුණ්ණං මහාපුරිසලක්ඛණං හොති, තං තං ආයතිං තථා භාවිතං සඤ්ඤාය වුත්තන්නි වෙදිතබ්බං.

"සන්තුස්සදෙ"ති: වෙ හත්ථපිඨියො වෙ පාදපිඨිගො වෙ අංස කූටානි ඛණ්ඩොති ඉමෙසු සත්තසු ඨානෙසු පරිපූණ්ණා මංසුස්සදෙ, අස්සාති=සන්තුස්සදෙ, අඤ්ඤසං පන හත්ථපාදපිඨියා සීරාජලං පඤ්ඤයති, අංසකූටඛණ්ඩෙසු අඤ්ඤොවියො, තෙ මනුස්සා පෙතා විය ඛායන්ති, න තථා මහාපුරිසො, මහාපුරිසො පන සත්තසු ඨානෙසු පරිපුණ්ණ මංසුස්සදතාා නිගුළ්හසිරාජාලෙඝි හත්ථපිඨාදීහි වටෙට්ඨා ඨපිත සුවණ්ණාළිඛ්ඛසදිසෙන ඛණ්ඩෙන සිලාරූපකං විය ඛායති, විත්තකම්ම රූපකං විය ච ඛායති.

සීහස්ස පුබ්බඩ්ඪං විය කායො අස්සාති=**සීහපුබ්බඩ්ඪකායො**, සීහස්ස හි පුරත්ථිමකායොව පරිපුණ්ණා හොති, පච්ඡිමකායො අපරි පුණ්ණා, මහාපුරිසස්ස පන සීහස්ස පුබ්බඩ්ඪකායො විය සබ්බකායො පරිපුණ්ණා, සොපි සීහසෙව තත්ථ තත්ථ විනතුන්නතාදිවසෙන දුස්සණ්ඨිතා විස්සණ්ඨිතො න හොති, දීඝයුත්තඨානෙ පන දීඝො, රස්ස ථූලකිසපුථුලඅනුවට්ටිතයුත්තඨානෙසු ච[1] තථාවිධො හොති, වුත්තං හෙතං:-"මනාපියෙ ච ඛො භික්ඛවෙ කම්මවිපාකෙ පච්චුපට්ඨිතෙ යෙහි අඞ්ගෙහි දීඝෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි දීඝානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි රස්සෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි රස්සානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි ථූලෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි ථූලානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි කිසෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි කිසානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි පුථුලෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි පුථුලානි සණ්ඨහන්ති, යෙහි අඞ්ගෙහි වටෙහි සොභති තානි අඞ්ගානි වට්ටානි සණ්ඨහන්ති" ති. ඉති ඤාණචෙතනා පුඤ්ඤචෙතනා විචිනනිතො දසහි පාරමීහි සජ්ජිතො මහාපුරිසස්ස අත්තභාවො, ලොකෙ සබ්බසිප්පිනොා වා සබ්බඉද්ධිමන්තොා වා පතිරූපකම්පි කාතුං න සක්කොනන්ති.

1. සී. I. II & III. රස්ස අනුවට්ටිතයුත්තට්ඨානෙසු.

"චිතනන්තරංසෝ"ති: අනන්තරංසං වුච්චති චින්නං කොඨාසාන මන්තරං, තං චිතං පරිපුණ්ණං අනන්තරංසං අස්සාති[1]=චිතනන්තරංසෝ. අඤ්ඤසං හි තං ඨානං නිත්තනං හොති, වෙ පිණ්ඩිකොඨාසා පාටි යෙක්කා[2] පඤ්ඤායන්ති, මහාපුරිසස්ස පන කටිතෝ පඨාය මංසපටලං යාව ඛන්ධා උග්ගම්ම සමුස්සිතසුවණ්ණඵලකං විය පිණ්ඩං ඨාදෙන්ති පතිට්ඨිතං.

"නිග්‍රෝධපරිමණ්ඩලෝ"ති: නිග්‍රෝධෝ විය පරිමණ්ඩලෝ, යථා පණ්ණාසභට්ඨාය වා සතභට්ඨාය වා සම්ඛඩ්ඩාඛෝ නිග්‍රෝධෝ දීඝතොපි විත්ථාරතොපි එකපපමාණොව හොති, එවං කායතොපි ව්‍යාමතොපි එකපපමාණෙන. යථා අඤ්ඤසං කායෝ වා දීඝෝ හොති ව්‍යාමෝ වා, න එවං විසමපපමාණොති අත්ථෝ. තෙනෙව "යාවතඤ්ඤ කායොති ආදිවුත්තං, තත්ථයාවතකෝ අස්සාති යාව තඤ්ඤ."

"සමවට්ටිතඛන්ධෝ"ති: සමවට්ටිතඛන්ධෝ, යථා එකෙ ඛොචා විය ඛකා විය වරාහකා[3] විය ච හොන්ති, දීඝගලා වඞ්කගලා පුථුලගලා වා හොන්ති, කථනකාලෙ සිරාජාලං පඤ්ඤායති, මඤ්ඤසරෝ නික්ඛමති, න එවං මහාපුරිසස්ස, මහාපුරිසස්ස පන සුවට්ටිතසුවණ්ණාලිඛඤදිසෝ ඛන්ධෝ හොති, කථනකාලෙ සිරාජාලං න පඤ්ඤායති, මෙඝස්ස විය ගජ්ජිතෝ සරෝ මහා හොති.

"රසහරණීසඤ්ඤී"ති: එත්ථ රසං ගසන්තීති=රසගාසා,[4] රස හරණීනමෙතං අධිවචනං. තා අග්ගා=අස්සාති රසගාසග්ගී, මහා පුරිසස්ස කිර සත්තරසහරණී සතානි[5] උඛ්ඛාහි භුත්වා ඨිතායමෙව පරිමුඛකාහි, තිලඵලමත්තෙනාපි ආහාරෙ ජීවිතාය ඵපිතෝ සබ්බං කායමනුපරිබ්‍රූහති. තෙනෙව මහාපධානං පදහන්තස්ස එකතණ්ඩුලා දීහිපි කළායයූසපසන්නොපි කායස්ස යාපනං අහොසි, අඤ්ඤසං පන තථා අභාවා න සකලකායං ඔජා ඵරති, තෙන තෙ බ්‍රහ්මබ්‍රාහ්මා හොන්ති.

සීහසෙව හනු අස්සාති=**සීහහනු**, තත්ථ සීහස්ස හෙට්ඨිමහනුමෙව පරිපුණ්ණං හොති න උපරිමං, මහාපුරිසස්ස පන සීහස්ස හෙට්ඨිමං විය චෙපි පරිපුණ්ණානි මාදිසියා පක්ඛස්ස වන්දනදිසානි හොන්ති.

අථ නෙමිත්තකා හනුකපරියන්තං ඔලොකෙන්තාව ඉමෙසු හනු කෙසු හෙට්ඨිමෙ ඨිසති උපරිමෙ ඨිසන්තීති චත්තාලීසදන්තා සමා අවිවරා පතිඨ්ඨිස්සන්තීති සල්ලක්ඛෙත්වා "අයං හි දෙව කුමාරෝ **චත්තාලීස දන්තා**"ති ආදිමාහංසු. තත්‍රායමත්ථෝ:-

---

1. සී. I. II & III. තං චිතං පරිපුණ්ණමස්සාති.
2. සී. I. II & III. පාටියෙක්කං. 3. සී. I. II & III. වරාහා.
4. ම. රසංගසන්තිහරන්තීති රසගාසා
5. සී. I. II. III & ම. සහස්සානි.

අඤ්ඤසඤ්ඤං හි පරිපුණ්ණදන්තානම්පි චත්තාලීසදන්තානි හොන්ති, ඉමස්ස පන චත්තාලීසං භවිස්සන්ති.

අඤ්ඤසඤ්ච කෙවිදන්තා උච්චා කෙචි නීචානි විසමා හොන්ති, ඉමස්ස පන අයොපත්තචිත්තා[1] සංඛපටලං විය සමා භවිස්සන්ති.

අඤ්ඤසඤ්ඤං කුමුදඵලානං විය දන්තා විරලා හොන්ති, මච්ඡමංසානි ඛාදන්තානං දන්තන්තරං පූරන්ති, ඉමස්ස පන ඝනකප්පායං සම්ඵුසිත වජිරපන්ති විය අච්චරුචි තූලිකාය දස්සිතපරිච්ඡේදා විය දන්තා භවිස්සන්ති.

අඤ්ඤසඤ්ච පූතිදන්තා උඤ්ඣන්ති, තෙන කාචි දුඃඛා කාලාපි විවණ්ණාපි හොන්ති, අයං පන සුක්ඛිසුක්ඛකදළියෝ, ඔඝධිතාරකම්පි අතික්කම්ම විරොචමානාය පභාය සමන්නාගතදළියෝ භවිස්සති.

"පහූතජිව්හෝ"ති: පුථුලජිව්හෝ, අඤ්ඤසඤ්ං ජිව්හා ථූලාපි හොති, කිසාපි රස්සාපි ථද්ධාපි විසමාපි, මහාපුරිසස්ස පන ජිව්හා මුදු දීඝා පුථුලා වණ්ණසම්පන්නා හොති. සෝ තං ලක්ඛණං පරියෙසිතුං ආගන්ත්වා තං කඞ්ඛාවිනොදනත්ථං මුදුකත්තා තං ජිව්හං කඤ්චනසූචිං විය වට්ටෙත්වා උභොනාසිකා සොතානි පරිමසති, දීඝත්තා උභො කණ්ණසොතානි පරිමසති, පුථුලත්තා කෙසන්තපරියොසානං සෙව ලම්පි නලාටං පරිච්ඡාදෙති, එවංභූතස්ස මුදු දීඝපුථුලභාවං පකා සෙන්තා තෙසං කඞ්ඛං විනොදෙති, එවං තිලක්ඛණසම්පන්නං ජිව්හං සන්ධාය "පහූතජිව්හෝ"ති වුත්තං.

"බ්‍රහ්මස්සරෝ"ති: අඤ්ඤෙ ජිත්තස්සරාපි භිත්තස්සරාපි කාකස්ස රාපි හොන්ති, අයං පන මහාබ්‍රහ්මුනො සරසදිසෙන සරෙන සමන්නා ගතො භවිස්සති. මහාබ්‍රහ්මුනොහි පිත්තසෙම්හෙහි අපලිබුද්ධත්තා සරො විසුඩ්ඩො හොති,[2] මහාපුරිසෙනාපි කතකම්මං තස්ස වත්ථු සොධෙත්වා වත්ථුනො සුඛත්තා නාභිතො පට්ඨාය සමුට්ඨහන්තා සරො විසුඩ්ඩො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතොව සමුට්ඨාති. කාරවීකො විය භණතීති=**කාරවීක භාණී**, මත්තකරවීකරුතමඤ්ඤොසොති අත්ථො.

"අභිනීලනෙත්තෝ"ති: න සකලනීලනෙත්තෝ, නීලයුත්තඨානෙ පනස්ස උම්මාපුප්ඵසදිසෙන අතිවිසුඩ්ඩෙන නීලවණ්ණෙන සමන්නා ගතානි නෙත්තානි හොන්ති. පිතයුත්තඨානෙ කණ්ණිකාරපුප්ඵසදි සෙන පිතවණ්ණෙන, ලොහිතයුත්තඨානෙ බන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසෙන ලොහිතවණ්ණෙන, සෙතයුත්තඨානෙ ඔසධිතාරකසදිසෙන සෙත වණ්ණෙන, කාලයුත්තඨානෙ අඤ්ජිඨකසදිසෙන කාලවණ්ණෙන සමන්නාගතානි සුවණ්ණවිමානෙ උග්ගච්ඡිතමණිසීහපඤ්ජරසදිසානි ඛායන්ති.

1. ම. අයපට්ටකොතකචිත්තකසංඛපටලංවිය. 2. ම. විසදොහොති.

"ගොපඵුමෝ"ති: එත්ථ පඵුමන්ති සකලවක්ඛුගණ්ඩං[1] අධිප්පෙතං, තං කාලවස්සකස්ස බහලධාතුකං හොති රත්තවස්සකස්ස විප්පසන්නං, තං මුහුත්තජාතතරුණරත්තවස්සකසදිසවක්ඛුගණ්ඩන්ති[2] අත්ථෝ. අඤ්ඤසං හි අක්ඛිගණ්ඩං[3] අපරිපුණ්ණං හොන්ති, හත්ථිමූසික කාකාදීනං අක්ඛිසදිසෙහි විනිග්ගතෙහිපි ගම්භීරෙහිපි අක්ඛිහි සමන්නාගතා හොන්ති, මහාපුරිසස්ස පන ධොවිත්වා මජ්ජිත්වා ඨපිත මණිගුලිකාහි විය මුදුසිනිඛනීලසුඵුමපඵුමාචිතානි අක්ඛීනි.

"උණ්ණා"ති: උණ්ණාලොමං, **"භමුකන්තරෙ"**ති: චිත්තං භමුකානං වෙමජ්ඣෙ නාසිකාමත්ථකෙ යෙව ජාතා, උග්ගන්ත්වා පන තලාටමජ්ඣෙ ජාතා. **"ඔදාතා"**ති: පරිසුද්ධා ඔසධිතාරකසමවණ්ණා, **"මුදූ"**ති: සපරිමණ්ඩ ඔසාදෙත්වා[4] ඨපිතසත්තවාරවිගතකප්පාසපටල සදිසා, **"තූලසන්නිභා"**ති: සිම්බලිතූල ලතාතූලසමානා, අයමස්සා ඔදාත්තාය උපමා. සා පනෙසා කොටියං ගහෙත්වා ආකඩ්ඪියමානා උපඩ්ඪබාහුපමාණා හොති, විස්සජ්ජා දක්ඛිණාවත්තවසෙන ආවත්තිත්වා උඛ්ඛා හුත්වා සන්තිට්ඨති, සුවණ්ණඵලකමජ්ඣෙ ඨපිතරජතබුබ්බුලකං විය සුවණ්ණඝටතො නික්ඛම්මමානා බිරඛාරා විය අරුණපභාරඤ්ජිතෙ ගගනදෙසෙ[5] ඔසධිතාරකා විය ච අතිමනොහරාය සිරියා විරොචති.

"උණ්හීසසීසො"ති: ඉදං පරිපුණ්ණනලාටතාව පරිපුණ්ණසීසතාවානි වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච වුත්තං, මහාපුරිසස්ස හි දක්ඛිණකණ්ණවුළ්හිකතො පට්ඨාය මංසපටලං උට්ඨහිත්වා සකලනලාටං ඡාදයමානං පුරයමානං ගන්ත්වා වාමකණ්ණවුළ්හියා පතිට්ඨිතං, රක්ඛසු බඛ උණ්හීසපටෙවා විය විරොචති. මහාපුරිසස්ස කිර ඉමං ලක්ඛණං දිස්වා රාජූනං උණ්හීසපට්ටං අකංසු, අයං තාව එකො අත්ථෝ. අඤ්ඤෙ පන ජනා අපරිපුණ්ණසීසා හොන්ති, කෙචි කප්පසීසා කෙචි ඵලසීසා කෙචි අඡිසීසා කෙචි කුම්භසීසා[6] කෙචි පඛාරසීසා, මහාපුරිසස්ස පන ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා ඨපිතං විය සුපරිපුණ්ණං උදකබුබ්බුලසදිසං සීසං හොති. තස්ස දූරම්නයෙන උණ්හීසවෙඨිතසීසොවියාති උණ්හීසසීසො, දුතියනයෙන උණ්හීසං විය සබ්බත්ථ පරිමණ්ඩලසීසොති උණ්හීසසීසො.

"සබ්බකාමෙහී"ති: ඉදං ලක්ඛණානි පතිගණ්හාපෙත්වා පඨමං කතං විය වුත්තං, න පනෙවං දට්ඨබ්බං. පඨමං හි නෙමිත්තකෙ සන්තාපෙත්වා පච්ඡා ලක්ඛණපතිගණ්හනං කතන්ති වෙදිතබ්බං, තස්ස විත්ථාරෙ ගබ්හාවක්කන්තියං වුත්තෙනාගෙව.

"පාණෙනී"ති: ඨත්ථං පාණෙන්ති, තස්ස කිර නිද්දොසෙන මධුරෙන බීරෙන සම්පන්නාගතා සත්ත ධාතියෝ උපට්ඨාපෙසි, තථා තථා

1. ම. සකලවක්ඛුගණ්ඩං. 2. ම. වස්සුහරණ්ඩානි. 3. ම. අක්ඛිගණ්ඩා.
4. ම. ඔසාරෙත්වා 5. ම. මූ. පො. ගගණපදෙසෙ.
6. සී. I & III. කුණ්ඩමාභිසා.

සෙසෙසුපි තෙසු තෙසු කමෙමසු කුසලා සබ්බ සඞ්ගයෙව, තාසං පෙසන කාරකෙ සඞ්පුරිසෙ, තස්ස තස්ස කතාකතභාවිඤ්ඤුලක්ඛණෙ සබ්බ අමච්චෙ උපඨපෙසි. එවං චත්තාරෝ සඞ්ගහා ඉජ්ඣනා, ෙව සඞ්ගහෝ පුරිසාතනති ඡසඞ්ගහෝ උපඩාකාතං යෙව අගෙහසුං.

"සෙනාඵස්සතා"නති: දිබ්බසෙතඵස්සතතං ඛුලදත්තියං පන සිරි ගබ්භොයෙව තිඤති, **"ඕතං ඕතං වා"**ති: ආදිසු මා අභිහවීති අත්ථෝ වෙදිතබ්බා.

"ඡොඅසුද"නති: සො සුදං,[1] **"අඛ්ඛනෙව අඛ්ඛා"**නති: අක්ඛුද්දස්ස ඛත්තුනා අක්ඛුද්දිස්සා ඛත්තුං අක්ඛුද්දස්ස ව අංසකූටෙනෙව අක්ඛුද්දස්ස අංසකූටං, **"පරිහරිංසූති"**ති: නීයාතති, සම්පාපියතීති අත්ථෝ.

"මඤ්ඤුස්සරෙ"ති: අඛරස්සරෙ, **"වඟඟුස්සරෙ"**ති: ඡෙකානිපුණස්සරෙ, **"මධුරස්සරෙ"**ති: සාතස්සරෙ, **"පෙමනීයස්සරෙ"**ති: පෙමජනකස්සරෙ, තන්දිං කරවීකානං මධුරස්සරතාය:- කරවීක සකුණෙ කිර මධුරරසං අඹපක්කං තුණ්ඩකෙන පහරිත්වා පඟරිත රසං පිවිත්වා පකෙඛන තාළං දත්වා විකූජමානෙ චතුපදානි මත්තානි ය ලලිතං ආරභනති. ගොචරපසුතාපි චතුපදා මුඛතානි තිණානි ජඞ්ඛාවා තං සද්දං සුණනති, වාළමිගා ඛුද්දමිගෙ අනුබන්ධිමානා උක්ඛිත්තපාදං අනික්ඛිත්තංව තිඤනති, අනුබඛමිගා ව මරණභයං හිත්වා තිඤනති, ආකාසෙ පක්ඛන්තාපක්ඛිනොපි පකෙඛ පසාරෙත්වා තිඤනති, උදකෙ මච්ඡාපි කණ්ණපටලං අපොඡෙත්වා තං සද්දං සුණමානාව තිඤනති, එවං මධුරස්සරා කරවීකා. අසඤ්ඤිත්තානාපි ධම්මාසොකස්ස දෙවී අත්ථිත්වෙව භන්තෙ බුඞ්ඛසද්දෙන සදිසො කස්සච් සද්දොති සඤ්ඤං පවත්ති, අත්ථි කරවීකසකුණස්සාති. කුහිං භන්තෙ තෙ සකුණාති, හිමවන්තෙති. සා රාජානං ආහ, දෙව කරවීකසකුණං පස්සිතුකාමම්හීති. රාජා ඉමස්මිං පජරෙ නිසීදිත්වා කරවීකෙ ආගච්ඡතූති සුවණ්ණපජරං විස්සජ්ජෙසි, පජරෙ ගන්ත්වා අක්ඛස්ස කරවීකස්ස පුරතෝ අඤාසි. සෙ රාජාණාය ආගතො පජරෙ, න සක්කා න ගන්තුන්ති තත්ථ නිසීදි. පජරෙ ආගන්ත්වා රඤ්ඤො පුර තොව අඤාසි. කරවීකා සද්දං කාරාපෙතුං න සක්කොන්ති, අථ රාජා කථං හණෙ ඉමෙ සද්දං කරොන්තීති ආහ. ඤතකෙ දිස්වා දෙවාති, අථ තං රාජා ආදාසෙහි පරිකම්පාපෙසි, සෙ අත්තනෙ ව ඡායං දිස්වා ඤතකා මෙ ආගතාති මඤ්ඤමානා පකෙඛන තාළං දත්ව මධුරස්ස රෙන ඡණිවංසං ධම්මාසොා විය විරවි. සකලනගරෙ මනුස්සා මත්තා විය අගෙහසුං,[2] අසඤ්ඤිත්තා විනොසි:-ඉමස්ස තාව තිරච්ඡානගතස්ස එවං මධුරෝ සද්දෝ, කිදිසෝ නුඛෝ සබ්බඤ්ඤුතඤාණසිරිං පත්තස්ස භගවතෝ අගොසීති පිතිං උපපාදෙත්වා තං පිතිං අවිජහිත්වාව

1. ඵ්. පෙ. සො අඤ්ඤදං. 2. සී. I. II & III. පළිං.

සත්තහි ජඞ්ඝසතෙහි සඞ්ඛං සොතාපත්තිඵලෙ පතිඨාසි. එවං මධුරෝ කරවිකසද්දෝ[1] තතෝ පන සතභාගෙන සහස්සභාගෙන ච මධුරතරෝ විපස්සිස්ස කුමාරස්ස සද්දෝ අහොසිනී.

"කම්මවිපාකජ"නති: න භාවනාමයං, කම්මවිපාකවසෙන පන දෙවතානං චක්ඛුසදිසමෙව මංසචක්ඛු අහොසි. යෙන නිමිත්තං කත්වා තිලවාහෙ පකඛිත්තං එකතිලම්පි අයං සොති උඛරිත්වා දාතුං සක්කොති.

"විපස්සී"නි: එත්ථ අයං වචනත්ථෝ:- අනන්තරන්තරා නිමෙසජවිතඤ්ඤාර[2] විරහෙන විසුද්ධං පස්සති, විවටෙහි ච අක්ඛිහි පස්සතීති විපස්සී, දුනියවාරෙ විවෙය්‍ය පස්සතීති විපස්සී, විවිණ්ඨිවා පස්සතීනි අත්ථෝ. තත්ථ **"පඤ්ඤා"**නි ඤාණං පස්සති නයති වා පවත්තෙතීති අත්ථෝ. එකදිවසං[3] කිර විනිච්ඡයඨානෙ නිසීදිත්වා අත්ථෙ අනුසාසන්තස්ස රඤ්ඤෝ අලඞ්කතපටියත්තං මහාපුරිසං ආනෙත්වා[4] ගත්තෙ ඨපෙසුං, තස්ස තං අඞ්කෙ කත්වා උපලාළයමානස්සෙව අමච්චා සාමිකං අස්සාමිකං[5] අකංසු. බොධිසත්තොපි අනත්තමනසඳ්දං නිච්ඡාරෙසි, රාජා කිමෙතං කිමෙතං උපධාරෙථාති ආහ. උපධාරයමානා අඤ්ඤං අදිස්වා අත්ථස්ස දුබ්බිනිච්ඡිතතතා එවං ඝතං භවිස්සතීති පුන සාමිකං යෙව සාමිකං කත්වා ඤත්වා නුඛෙ කුමාරෝ එවං කරොතීති විමංසන්තා පුන සාමිකං අසාමිකමකංසු, පුනපි බොධිසත්තොපි තථෙව සද්දං නිච්ඡාරෙසි. අථ රාජා ජානාති මහාපුරිසොති තතෝ පඨාය අපපමත්තෝ අහොසි, ඉදං සඞ්ඛාය වුත්තං. "විවෙය්‍ය විවෙය්‍ය කුමාරෝ අත්ථෙ පනායති"නි.

"වස්සික"නති: ආදිසු යත්ථ සුඛං හොති වස්සකාලෙ වසිතුං අයං වස්සිකොති, ඉතරෙසුපි එසෙවනයෝ. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථෝ:-වස්සෙ[6] වාසෝ වස්සෝ වස්සං අරහතීති=වස්සිකෝ, ඉතරෙසුපි එසෙවනයෝ. තත්ථ වස්සිකෝ පාසාදෝ නාම උවෙඨා හොති නානිනීවෝ, වාරවාත පානානිපිස්ස නාතිඛහූනි නාතිතනූනි, භූමත්ථරණපවත්ථරණඛජ්ජ භොජ්ජානිපෙත්ථ මිස්සකානෙව වට්ටන්ති. ගෙමන්තිකෙ ථම්භාපි භිත්තියොපි නීවා හොන්ති, වාරවාතපානානි තනුකානි සුඛුමච්ඡිද්දානි, උණ්හපවෙසනත්ථාය භිත්තිනියඤ්ඤානි ගරියන්ති. භූමත්ථරණ පවත්ථරණනිවාසනපාරුපනානි පනෙත්ථ උණ්හවිරියානි[7] කම්බලා දීනි වට්ටන්ති, ඛජ්ජභොජ්ජං සිනිඛං නාතුණ්හනාතිසීතල. ගිම්හිසෙ ථම්භාපි භිත්තියොපි උච්චා හොන්ති, වාරවාතපානානි පනෙත්ථ බහූනි විපුලජාලානි[8] හොන්ති, භූමත්ථරණාදීනි දුකූලමයානි වට්ටන්ති, ඛජ්ජභොජ්ජානි මධුරරසසීත[9] විරියානි, වාතපානසම්පෙසු වෙත්ථ

1. සී. III & මූ. පෙ. කරවිකසද්දෙනි
2. ම. නිමේසජනිතඤ්ඤාර.
3. සී. III & මූ. පෙ. තත්ථ එකදිවසං.
4. සී. I. II & III. ආහරිත්වා.
5. සී. I. II & III. අසාමිකං.
6. මූ. පෙ. වස්සං.
7. මූ. පෙ & ම. උණ්හාභිරානි.
8. සී. I & III. විපුලජාතානි.
9. මූ. පෙ & ම. මධුරරසසන්තසීත.

තවවාරියො ඨපෙත්වා උදකස්ස පූරෙත්වා නීලුප්පලාදීහි සඡාදෙත්වා, තෙසු තෙසු පදෙසෙසු උදකඝනත්තානි කරොන්ති යෙහි දෙවෙ වස්සන්තෙ විය උදකධාරා නික්ඛමන්ති.

"නිපුප්පිඤ්ඤි"න්ති: පුරිසවිරහිතෙහි, න කෙවලඤ්ච තූරියා නෙව නිපුප්පුරිසානි, සබ්බඤ්ච නානිපි නිපුප්පුරිසානෙව. දෙවාරිකාපි ඉත්ථියොව, නහාපනාදිපරිකම්මකාරාපි ඉත්ථියොව. රාජා කිර තථා රූපං ඉස්සරියසම්පත්තිං අනුභවමානස්ස පුරිසං දිස්වා පරිසඞ්කා[1] උපපජ්ජති, සා මෙ පුත්තස්ස මා අහොසීති සබ්බකිච්චෙසු ඉත්ථියොව ඨපාපෙසි.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා

නි ඝි තා.

දුතියභාණවාරෙ **"ගොපානඞ්ගිවංකා"**තිආදි: ගොපානසිං විය[2] වඞ්කං, **"ගොගත"**න්ති: ඛණ්ඩෙ කවියං ජාණුස්සුති තීසු ඨානෙසු ආහඤ්ඤවඞ්කං, **"දණ්ඩපරායන"**න්ති: දණ්ඩගතිකං දණ්ඩපටිසරණං, **"ආතුර"**න්ති: ජරාතුරං, **"ගතයොබ්බන"**න්ති: අතික්කන්තතරුණභාවං, පච්ඡිමවයෙ ඨිතං, **"දිඝා"**ති: අඩ්ඪයොජන යොජනප්පමාණෙන බලකායෙන පරිවුතො සුසංවිහිතාරක්ඛොපි ගච්ඡන්තො යදා රථෙ පුරතො හොති පච්ඡා බලකායො, නාදිසෙ ඔකාසෙ සුඛාවාසඛීණාසවබ්‍රහ්මෙහි අත්තනො ආනුභාවෙන රථස්ස පුරතොව දස්සිතං තං පුරිසං පස්සිත්වා, සුඛාවාසා කිර මහාපුරිසෙ පඞ්ඛා ගහෙ විය පවත්තෙ කාමගුණෙසු ලග්ගෙ සත්තිමස්ස උප්පාදෙස්සාමාති තං දස්සෙසුං. එවං දස්සිතං ච තං බොධිසත්තො වෙව පස්සති සාරථි ච, බ්‍රහ්මානොපි හි බොධිසත්තස්ස අප්පමාදත්ථං සාරථිස්ස ච කථං සල්ලාපත්ථං තං දස්සෙසුං. **"කිං පනෙසො"**න්ති: එසො ජීරණොති කිං වුත්තං හොති, නාහං ඉතො පුබ්බෙ එවරූපං අද්දසන්ති පුච්ඡති. **"නෙනාහී"**න්ති: යදි මය්හම්පි එවරූපෙහි කෙසෙහි එවරූපෙන ච කායෙන භවිතබ්බං, **"නෙනාහි සම්ම සාරථි අලං දානජ්ජ උය්‍යාන භූමියා"**න්ති: අජ්ජ යං උය්‍යානභූමිං පස්සිස්සාමාති ගච්ඡාම. අලං තාය උය්‍යානභූමියාති සංවිග්ගහදයෙ සංවෙගානුරූපං ආහ. **"අඤ්ඤො පුරිසොති"**න්ති: ඉත්ථිජනං විස්සජ්ජෙත්වා සිරිගබ්භෙ එකකොව නිසින්නොති, **"සඤ්ඤ හි නාමා"**න්ති: යාය ජාතියා සති ජරා පඤ්ඤායති සා ජාති, **"ධිරත්ථූ"**ති ධික්කාරා අත්ථු, ජිගුච්ඡාමෙතං ජාතිනන්ති ජාතියා මූලං ඛණන්තො නිසිදි පඨමෙන සල්ලෙන හදයෙ විද්ධො විය.

"සාරථිං ආමන්තාපෙත්වා"න්ති: රාජා කිර නෙමිත්තකෙහි කථිත කාලතො පඨාය ඔහිතසොතොව චරති, සො කුමාරෙ උය්‍යානං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ නිවත්තොති සුත්වා සාරථිං ආමන්තාපෙසි.

---

1. සී. II. පුරිසසඤ්ඤා.
2. සී. I & ඉ. පො. ගොපානසීමිය.

"මා හෙව ඛො"නි: ආදිසු රජ්ජං මා නකාරෙතු[1] මා පබ්බජතු බ්‍රාහ්මණානං වචනං මා සච්චං හොතූති එවං චින්තෙසීති අත්ථො.

"අදද්‍යා ඛො"නි: පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව සුඛාවසෙති දස්සිතං අදාසි, **"ආබාධික"**නති: ඉරියාපථහඤ්ඤකෙන විසභාගාබාධෙන ආබාධිකං, **"දුක්ඛිත"**නති: රොගදුක්ඛෙන දුක්ඛිතං, **"බාළහගිලාන"**නති: අධිමත්තගිලානං, **"පළිපන්න"**නති: නිමුඤ්චං, **"ජරා පකඞ්ඛති, ව්‍යාධි පකඞ්ඛති"**ති: ඉධාපි යාය ජාතියා සති ඉදං වයං පඤ්ඤයති ධිරත්ථු[2] තං ජාතිං, අජාතං ඛෙමන්ති ජාතියා මූලං ඛණන්තො නිසිදි දුතියෙන සල්ලෙන විද්ධො විය.

"විලාප"නති: සිවිකා, **"පෙත"**නති: ඉතො පටිගතං, **"කාල කත"**නති: කතකාලං, යත්තකං තෙන කාලං ජීවිතබ්බං තං සබ්බං කත්වා නිඞ්පෙච්චා මතන්ති අත්ථො ඉමම්පිස්ස පුරිමනයෙනෙව බ්‍රහ්මුනො දස්සෙසුං, **"යතු හි නාමා"**ති: ඉධපි යාය ජාතියා සති ඉදං තයං[3] පඤ්ඤයති, ධිරත්ථු තං ජාතිං[4] අජාතං ඛෙමන්ති ජාතියා මූලං ඛණන්තො නිසිදි තතියෙන සල්ලෙන විද්ධො විය.

"භණ්ඩූ"නති: මුණ්ඩං, ඉමම්පිස්ස පුරිමනයෙනෙව බ්‍රහ්මුනො දස්සෙසුං, **"සාධු ඛම්මචරියා"**ති: ආදිසු අයං දෙවධම්මචරණභාවො සාධූති සබ්බජ්ජනොති එවං එකමෙකස්ස පදස්ස යොජනා වෙදිතබ්බා, සබ්බානි චෙතානි දසකුසලචෙවචනානෙව,[5] අවසානෙ පන **"අවිහිංසා"**ති: කරුණාය පුබ්බ භාගො, **"අනුකම්පා"**ති: මෙත්තාය පුබ්බ භාගො, **"නෙක්ඛම්මෙ"**ති: උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතො, පබ්බජිතං හිස්ස දිස්වාව චිත්තං පබ්බජ්ජාය නින්නං ජාතං, අථ තෙන සඞ්ඛං කථෙතු කාමො හුත්වා සාරථිං උය්‍යොජෙන්තො "නෙක්ඛම්මෙ"ති ආදිමාහ.[6]

"අථ ඛො භික්ඛවෙ"නි: පබ්බජිතස්ස සාධූධම්මවරියානි ආදීනි ච අසඤ්ඤව බහුං මහාඛලකායෙන[7] රක්ඛියමානස්ස පුඤ්ඤදරසම්බාධෙ ඝරෙ වසතො ආදීනවපටිසංයුත්තඤ්චෙව ඕහතුත්තෙන චෙතසා යථා සුඛං වනෙ වසතො පබ්බජිතස්ස විවෙකාදිපටිසංයුත්තඤ්ච[8] ධම්මකථං[9] සුත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා අථඛො භික්ඛවෙ විපස්සිකුමාරො සාරථිං ආමන්තෙසි. ඉමානි ච වත්තාරි දිස්වා පබ්බජිතබ්බං නාම සබ්බබොධිසත්තානං වංසොව තන්තියෙව පවෙණී යෙව, අඤ්ඤෙසුපි ච බොධිසත්තා යථා අයං[10] විපස්සී කුමාරො එවං විරස්සං විරස්සං පස්සන්ති. අම්හාකං පන බොධිසත්තො වත්තාරිපි එකදිවසං යෙව

1. මූ. පො. & ම. රජ්ජං පනකාරෙතු.
2. මූ. පො. ඕක්කඨං.
3. සී. මූ පො. ඉදං භයං.
4. සී. I.III & මූ.පො & ම. ඕනං ජාතිං.
5. මූ. පො & ම. දසකුසලකම්මපථ වෙවචනානෙව.
6. සී. I. II & III. ආහ
7. ම මහා ජනකායෙන.
8. මූ.පො. විවෙකානිසංඝ පටිසංයුත්තඤ්ච
9. මූ. පො. ධම්මිං කථං.
10. සී. I. II & III. යථානං.

දිස්වා මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිතො, තෙනෙව රාජගහං පත්වා තත්ථ රඤ්ඤා බිම්බිසාරෙන කිමත්ථං පණ්ඩිත පබ්බජිතොසීති පුට්ඨො ආහ:-

"ජිණ්ණඤ්ච දිස්වා දුක්ඛිතඤ්ච ව්‍යාධිතං
මතඤ්ච දිස්වා ගතමායුසඞ්ඛයං,
කාසායවත්ථං පබ්බජිතඤ්ච දිස්වා
තස්මා අහං පබ්බජිතොම්හි රාජා"නි.

"සුඛානං හෙසං"නි: තෙසං චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං සුත්වා එතදහොසි, **"ඔරකො"**නි: ඌනකො ලාමකො.

"අනුපබ්බජිංසූ"නි: අනුපබ්බජිතානි, තස්මා ජනෙත්ථ යථා පරතො ඛණ්ඩ[1]තිස්සානං අනුපබ්බජ්ජාය ඛත්තියා රාජධානියා නික්ඛමිත්වානි වුත්තං, එවං න වුත්තනන්ති? නික්ඛමිත්වා සුභත්තා, එතෙ කිර සබ්බෙපි විපස්සිස්ස කුමාරස්ස උපඨානපරිසාව. තෙ පාතොව උපඨානං ආගන්ත්වා කුමාරං දිස්වා[2] පාතරාසත්ථාය ගන්ත්වා භුත්තපාතරාසා ආගම්ම කුහිං කුමාරොති පුච්ඡිත්වා උය්‍යානභූමිං ගතොති සුත්වා තත්ථෙව නං දක්ඛිස්සාමාති නික්ඛන්තා[3] නිවත්තමානං සාරථිං දිස්වා කුමාරො පබ්බජිතොති වස්ස වචනං සුත්වා සුභද්දාතෙ යෙව සබ්බාභරණානි ඔමුච්චිත්වා අන්තරාපනතො කසායපීතානි වත්ථානි ආහරාපෙත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජිංසු, ඉති නගරතො නික්ඛමිත්වා බහිනගරෙ සුභත්තා ඉධ[4] "ඛත්තියා රාජධානියා නික්ඛමිත්වා"නි: න වුත්තං.

"චාරිකං චරති"නි: ගතගතට්ඨානෙ මහාමණ්ඩපං කත්වා දානං සජ්ජෙත්වා ආගමම සත්ථාය නිමන්තයතො ජනස්ස ආයාචිතභික්ඛ මෙව පතිගණ්හන්තො චත්තාරො මාසෙ චාරිකං චරති.[5]

"ආකිණ්ණොති"නි: ඉමිනා ගණෙන පරිවුතො, අයං පන චිත්තෙකා බොධිසත්තස්ස කදා උපපන්නොති? සෙව විසාඛපුණ්ණමා භවිස්සතීති වාතුද්දසී දිවසෙ, හදා කිර සෝ සථෙව මං ඉමෙ පුබ්බෙ ගිහිභූතා පරිවාරෙත්වා වරන්ති, ඉදානිපි තථෙව. කිං ඉමිනා ගණෙන්ති ගණසඛණ්ඩනාය උක්කණ්ඨිත්වා අජ්ජෙව ගච්ඡාමීති චින්තෙත්වා පුන අජ්ජ අවෙලා සබෙ ඉදානි ගම්ස්සාම සබ්බපිමෙ ඤාතිසන්තති සෙව ගම්ස්සාමීති චින්තෙසි. තං දිවසඤ්ච උරුවෙලගාමසදිසෙ ගාමෙ ගාමවාසිනො සාවත්ථාගත නිමන්තෙසුං, තෙ චතුරාසීතිසහස්සානම්පි තෙසං පබ්බජිතානං මහාපුරිසස්ස ච පායාසමෙව පටියාදෙසුං. අථ මහාපුරිසො පුන දිවසෙ තස්මිං ගාමෙ තෙහි පබ්බජිතෙහි සද්ධිං භත්තකිච්චං කත්වා වසනට්ඨානමෙව[6] අගමාසි, තත්ථ තෙ පබ්බජිතා මහා

1. සී. III. ඛණ්ඩ. 2. ම්. පෙ. අදිස්වා. 3. ම්. පෙ. නික්ඛමනත්ථා.
4. ම්. එත්ථ. 5. ම්. චරි. 6. ම්. පෙ. වසනට්ඨානං.

පුරිසස්ස වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනෝ අත්තනෝ රත්තිට්ඨාන දිවාට්ඨානානි පවිසිත්වා, බොධිසත්තෝපි පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසිදිත්වා:-

"සීතෙ මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ සන්නිසින්නානුසු පක්ඛිසු,
සණ්තෙව[1] බ්‍රහාරඤ්ඤං තං භයං පටිභාති ම"න්ති.

එවරූපෙ පවිවෙකාරාමානං[2] භයකාලෙ සබ්බසත්තානං සදරථකාලොයෙව අයං කාලොති නික්ඛමිත්වා පණ්ණසාලාය වාරං පිදහිත්වා බොධිමණ්ඩාභිමුඛෝ පායාසි, අඤ්ඤදපි එතස්මිං ඨානෙ විචරන්තෝ බොධිමණ්ඩං පස්සති, නිසීදිතුං පනස්ස චිත්තං න නතපුබ්බං,[3] සෝ දිවසං පනස්ස ඤාණං පරිපාකං ගතං, තස්මා අලඞ්කතං බොධිමණ්ඩං දිස්වා ආරොහණත්ථාය චිත්තං උපපන්නං, සෝ දක්ඛිණදිසාභාගෙන උපගම්ම පදක්ඛිණං කත්වා පුරත්ථිමදිසාභාගෙ[4] චුද්දසහත්ථං පල්ලඞ්කං පඤ්ඤපෙත්වා චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨහිත්වා යාව බුද්ධෝ න හොමි න තාව ඉතො වුට්ඨාමීති පවිසඤ්ඤං කරිත්වා නිසිදි, ඉමමස්ස වූපකාසං සඤ්ඤාය "එකො ගණමහා[5] වූපකට්ඨො විහාසී"ති වුත්තං.

"අඤ්ඤතෙව නානී"ති: තෙ කිර සායං බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානං ආගන්ත්වා පණ්ණසාලං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා අනිච්ඡාලොභතො උපධාරෙථාති වත්වා පණ්ණසාලං විවරිත්වා තං අපස්සන්තාපි කුහිං ගතොති නානුබන්ධිංසු, ගණවාසෙ නිබ්බින්නෝ එකො විහරිතුකාමොති මඤ්ඤං මහාපුරිසෝ බුද්ධභූතං යෙව නං පස්සිස්සාමාති[6] අන්නෝ ජම්බුදීපාභිමුඛා චාරිකං පක්කන්තා.

"වාසූපගතානං..."ති: බොධිමණ්ඩෙ එකරත්තිවාසං උපගතස්ස, **"රහොගතානං"**ති: ඒකීභාවං ගතස්ස, **"පහීනලීනානං"**ති: එකීභාවවසෙන නිලීනස්ස, **"කිච්ඡ"**න්ති: දුක්ඛං, **"භවනිභ උපපජ්ජති වා"**ති: ඉදං භයං පන[7] අපරාපරං චුතිපටිසන්ධිං සන්ධාය වුත්තං, **"ජරාමරණස්සා"**ති: එත්ථ යස්මා පබ්බජන්තෝ[8] ජිණ්ණව්‍යාධිමතෙ යෙව දිස්වා පබ්බජිතෝ, තස්මාස්ස ජරාමරණ මෙව උපට්ඨාති. තෙන ආහ:-ජරාමරණස්සාති. ඉති ජරාමරණං මූලං කත්වා අනිත්තිවිඨස්ස භවගහනතෝ[9] ඔතරන්තස්ස විය.

අථ ඛො භික්ඛවෙ විපස්සිස්ස බොධිසත්තස්ස එතදහොසි. **"ඉමස්ස නු ඛො මඤ්ඤෙ ආදීනවා"**ති: උපායමනසිකාරා පථමනසිකාරා, අනිච්චාදීනි හි අනිච්චාදිතොව මනසිකරොතො යොනිසොමනසිකාරො නාම හොති, අයඤ්ච කිඤ්චි නුඛො සති ජාති ආදීනි හොනති කිඤ්චි අසති න හොනතීති උදයබ්බයානුපස්සනාවසෙන පවත්තනතා නෙසං අඤ්ඤතරො, තස්මාස්ස ඉතො යොනිසොමනසිකාරා ඉමිනා උපා

1. මූ. පෙ. සරංතෙව...
2. සී. II. අවිවෙකරාමාන.
3. ම. තඤ්ඤපුබ්බං.
4. සී. I. II & III. පුරත්ථිමභාගෙ.
5. සී. I. II & III. ගණසමා.
6. මූ. පෙ. පස්සිස්සාමාති වත්වා.
7. මූ. පෙ. ඉත.
8. මූ. පෙ. පබ්බජිත.
9. ම. භගවතො.

යෙන මනසිකාරෙන අහු පඤ්ඤය අභිඤ්ඤෙයෝ, බොධිසත්තස්ස පඤ්ඤය යඤ්ඤ සති ජරාමරණං හොති තෙන ජරාමරණකාරණෙන සද්ධිං සමාගමෝ අහොසි. කිමිදන තං නි? ජාති, නෙනාහ: **"ජාතියා ඛෝ සති ජරාමරණං හොති"**නි. යාවජරාමරණස්ස කාරණපරිඤ්ඤාභිඤ්ඤා පඤ්ඤාය සද්ධිං බොධිසත්තස්ස සමාගමෝ අහොසීති අය මෙත්ථ අත්ථෝ. එතෙනුපායෙන සබ්බපදානි වෙදිතබ්බානි.

"නාමරූපෙ ඛෝ සති විඤ්ඤාණ"නති: එත්ථ පන සඞ්ඛාරෙසු සති විඤ්ඤාණන්තිව අවිජ්ජාය සති සඞ්ඛාරාතිව වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තදුභයම්පි න ගහිතං. තස්මා[1] අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා අතීතෝ භවෝ, තෙනි සද්ධිං අයං විපස්සනා න ඝටියති, මහාපුරිසොති පවවුපන්නා වසෙන අනිනීවිඤ්ඤෝ,[2] නනුව අවිජ්ජාසඞ්ඛාරෙහි අදිඤ්ඤෙහි නඤ්ඤා බුඤ්ඤෙන භවිතුන්නි, සචං, නඤ්ඤා. ඉම්නා පන තෙ භවුපාදාන තණ්හාවසෙනෙව දිස්නි ඉමඤ්ඤං යානෙ විත්ථාරතෝ පටිච්චසමුප්පාද කථා කථෙතබ්බා, සා පනෙසා විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතාව.

"පවවුදවත්තතී"නි: පටිනිවත්තති, ඤාතුං පහොති විඤ්ඤාණං පවවුදවත්තතීති. පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණම්පි විපස්සනා විඤ්ඤාණම්පි,[3] තත්ථ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං පච්චයතො පටිනිවත්තති, විපස්සනා විඤ්ඤාණං[4] ආරම්මණතො, උභයම්පි නාමරූපං නාතික්කමති, නාමරූපතො පරං ඤගච්ඡති, එත්තාවතා ජායෙථවාති ආදිසු විඤ්ඤාණෙ නාමරූපස්ස පච්චයෙ හොන්තෙ නාමරූපෙව[5] විඤ්ඤාණඤ්ඤ පච්චයෙ හොන්තා ච්සුපි අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙසු[6] හොන්තෙසු එත්තකෙන ජායෙථ වා උපපජ්ජෙථ වා ඉතොහි පරං අඤ්ඤෙ කිං ජායෙය්‍ය වා උපපජ්ජෙය්‍ය වා, නනු එතදෙව ජායති ච උපපජ්ජති චාති. එවං සඞ්ඛි[7] අපරාපරං වුත්ති පටිසඤ්ඤි පවපදානි දසෙත්වා පුන තං එත්තාවතානි වුත්තමත්ථං නිය්‍යාතෙන්තො[8] යදිදං නාමරූපපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්නි වත්වා තතොපරං අනුලොමපච්චයාකාරවසෙන විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපමූලකං ආයතිම්පි ජරාමරණං දසෙතුං නාමරූප පච්චයා සලායතනන්නි ආදිමාහ; තත්ථ 'කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සම්භවයෝ හොති'නි සකලස්ස ජාතිජරාමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොම නස්සූ පායාසාදි භෙදස්ස දුක්ඛරාසිස්ස නිබ්බත්ති හොතීති. ඉති මහා පුරිසෝ සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිං අඤ්ඤාසි.

"සමුදයෝ සමුදයොති ඛෝ"නි නිබ්බත්ති නිබ්බත්තීති ඛෝ, **"අනනුස්සුතෙසු"**නි: න අනුස්සුතෙසු අස්සුතපුබ්බෙසු, චක්ඛුං උදපාදීනි ආදිසු උදයදස්සනපඤ්ඤුවෙසා, දස්සනඤෙන චක්ඛු, ඤාණකරණඤෙන ඤාණං, පජානනඤෙන පඤ්ඤා, නිබ්බිජ්ඣිතබ්බා පවිජ්ඣිතබ්බා

1. මූ. පෝ. යඤ්ඤා.
2. මූ පෝ. අභිනිවිඤ්ඤෝති.
3. මූ. පෝ. ඤාණම්පි.
4. මූ. පෝ. ඤාණං.
5. සී. I. II & III. නාමරූපෙ.
6. මූ.පෝ & සී I. අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙසු.
7. සී. II & මූ. පෝ. සඤ්ඤි.
8. සී. I. II & III. නිය්‍යාදෙන්තෝ.

උපපත්තඤෙන විජ්ජා, ඔභාසඤෙන ආලොකොතිව වුත්තා, යථාහ:- චක්ඛුං උදපාදීනි, දස්සනඤෙන, ඤාණං උදපාදීති ඤාණඤෙන, පඤ්ඤා උදපාදීති පජානනඤෙන, විජ්ජා උදපාදීති පටිවෙධඤෙන,[1] ආලොකෝ උදපාදීති ඔභාසඤෙන, චක්ඛුං ධම්මෝ දස්සනට්ඨෝ අට්ඨෝ, ඤාණං ධම්මෝ ඤාණට්ඨෝ අට්ඨෝ, පඤ්ඤා ධම්මෝ පජානනට්ඨෝ අට්ඨෝ, විජ්ජා ධම්මෝ පටිවෙධට්ඨෝ අට්ඨෝ, ආලොකෝ ධම්මෝ ඔභාසට්ඨෝ අට්ඨෝති. එත්තකෙහි පදෙහි කිං කථිතන්ති ඉමස්මිං හි සති ඉදං හොතීති පච්චයසජ්ජානනමත්තං කථිතං, අථවා විපිපච්චනතා තරුණවිපස්සනා කථිතාති.

"අභිගඤ්ඡා ඛෝ මය්හ"න්ති: අභිගච්ඡා ඛෝ මෙ අයං. **"මග්ගෝ"**ති: විපස්සනා මග්ගෝ, **"බොධාය"**ති: චතුසච්චෙ බුජ්ඣනත්ථාය නිබ්බානබුජ්ඣනත්ථාය එවං, අඩ්ඪ බුජ්ඣතීති බොධි,[2] අරිය මග්ගඤාණං නාමං. තදත්ථායාතිපි වුත්තං හොති. විපස්සනාමග්ග මූලකෝ හි අරියමග්ගොති ඉදානි තං මග්ගං නියාතෙතෙන්තා යදිදං නාමරූපනිරොධාති ආදිමාහ. එත්ථ ච විඤ්ඤාණනිරොධොති ආදීහි පච්චත්තපදෙහි නිබ්බානමෙව කථිතං, ඉති මහාපුරිසෝ සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස අනිබ්බත්තිනිරොධං අද්දස.

"නිරොධෝ නිරොධොති ඛෝ"න්ති: අනිබ්බත්ති අනිබ්බත්තිති ඛෝ, **"චක්ඛු"**න්ති: ආදීනි වුත්තත්ථානෙව, ඉධ පන සබ්බහෙව එතෙහි පදෙහි ඉමස්මිං අසති ඉදං නහොතීති නිරොධසජ්ජානනමත්ත මෙව කථිතං. අථවා උධානගාමිනිබලවවිපස්සනා කථිතාති.[3]

"අපරෙන සමයෙන"න්ති: එවං පච්චයඤ පච්චයනිරොධඤ විදිත්වා තතො අපරභාගෙ. **"උපාදානක්ඛන්ධෙසූ"**ති: උපාදානස්ස පච්චයභූතෙසු ඛන්ධෙසු. **"උදයබ්බයානුපස්සී"**ති: තමෙව පඤ්ච දිධං උදයඤ වයඤ අනුපස්සමානෙන. **"විහාසී"**ති: ඔභාපත්තං ඤාණ ගාමිනිං විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තෝ[4] විහරති. ඉදං කස්මා වුත්තං? සබ්බෙ යෙව හි පූරිත පාරමිනෝ බොධිසත්තා පච්ඡිමභවෙ පුත්තස්ස ජාත දිවසෙ මහාභිනික්ඛමණං[5] නික්ඛමිත්වා පබ්බජිත්වා පධානමනුයුඤ්ජිත්වා බොධිපල්ලඞ්කං ආරුයහ මාරබලං විධමිත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බනිවාසං අනුස්සරන්ති, දුතියයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්ති, තතියයාමෙ පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා ආනාපාන චතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අනිච්චාදිවසෙන සමපඤ්ඤාසලක්ඛණානි දිස්වා යාව ගොත්‍රභූඤාණං විපස්සනා වඩ්ඪෙත්වා අරියමග්ගඤාන සකල බුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣිත්වා, අයම්පිච මහාපුරිසෝ පූරිතපාරමියෝ සෝ[6] යථාවුත්තං සබ්බං අනුක්කමං කත්වා පච්ඡිමයාමෙ ආනාපාන චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨාය පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අනිච්චාදිවසෙන වුත්තප්පකාරං උදයවයවිපස්සනං ආරභි, තං දස්සෙතුං ඉදං වුත්තං.

---

1. සී. 111. පටිවෙධනඤෙන.
2. සී. I II & III බොධෝ.
3. මූ.පෝ. විපස්සනානි කථිතානි.
4. සී. I. II & III. වාහෙන්තෝ.
5 මූ. පෝ. නික්ඛමං.
6. සී.I & III.පූරිතපාරමිංසෝ සී.II.පාරමියෝ

තත්ථ **"ඉති රූප"**න්ති: ඉදං රූපං එත්තකං රූපං ඉතෝ උඩ්ඪං රූපං නත්ථීති රූපපනඤ්ඤභාවා වෙව භූතුපාදායභෙදෙව ආදිං කත්වා ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන අනවසෙසරූපපරිග්ගහො වුත්තො.

"ඉති රූපස්ස සමුදයෝ"ති: ඉමිනා එවං පරිග්ගහිතස්ස රූපස්ස සමුදයවිපස්සනා වුත්තා, තත්ථ **"ඉති"**ති: එවං සමුදයො හොතීති අත්ථො. ඉමස්ස චිත්තාරෝ අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයෝ තණ්හාසමුදයා රූපසමුදයෝ කම්මසමුදයා රූපසමුදයෝ ආහාරසමුදයා රූපසමුදයෝ නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සතීති එවං වෙදිතබ්බා අපුග්ගලෙපි අවිජ්ජා නිරොධා රූපනිරොධෙ-පෙ-විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස නිරොධං පස්සතීති අයං චිත්තාරෝ.

"ඉති වෙදනා"ති:[1] ආදීසු අයං වෙදනා එත්තිකා වෙදනා ඉතෝ උඩ්ඪං වෙදනා නත්ථි, අයං සඞ්ඛතෙ ඉමෙ සඞ්ඛාරා ඉදං විඤ්ඤාණං එත්තකං විඤ්ඤාණං ඉතෝ උඩ්ඪං විඤ්ඤාණං නත්ථීති වෙදයිතසඤ්ඤාන අභිසංඛරණ විජානනසභාවෙව සුඛාදිරූපසඤ්ඤාදි ඵස්සාදි චක්ඛු විඤ්ඤාණාදිභෙදෙව ආදිං කත්වා ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන අනවසෙසවෙදනාසඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණපරිග්ගහො වුත්තො.

"ඉති වෙදනා සමුදයෝ"ති: ආදීහි පන එවං පරිග්ගහිතානං වෙදනානං සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං සමුදයදස්සනං වුත්තං, තත්ථාපි **"ඉති"**ති එවං සමුදයො හොතීති අත්ථො. තෙසම්පි චිත්තාරෝ අවිජ්ජා සමුදයා වෙදනාසමුදයොති රූපෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. අයම්පන විසෙසො:-තීසු ඛන්ධෙසු ආහාරසමුදයාති අවත්වා ඵස්සසමුදයාති වත්තබ්බං, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ නාමරූපසමුදයාති අත්ථමත්තමෙවපි තෙසං යෙව වසෙන යොජෙතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. චිත්තාරතො පන උදයවයනිච්ඡයො සබ්බාකාර පරිපුරො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

"තස්ස පඤ්චසුපාදානක්ඛන්ධෙසු උදයබ්බයානුපස්සිනො විහරතො"ති: තස්ස විපස්සිස්ස බොධිසත්තස්ස ඉමෙසු රූපාදීසු පඤ්චසු පාදානක්ඛන්ධෙසු සමපඤ්ඤාසලක්ඛණවසෙන උදයවයානුපස්සිනො විහරතො යථානුසන්ධිකමෙන වඩ්ඪිතෙ විපස්සනාඤ්ඤාණෙ අනුපපාද නිරොධෙන නිරුජ්ඣමානෙහි ආසවසංඛාතෙහි කිලෙසෙහි අනුපාදාය අග්ගඵලාව චිත්තං විමුච්චි. තදෙතං මග්ගක්ඛණෙ විමුච්චතීති නාම, ඵලක්ඛණෙ විමුත්තං නාම, මග්ගක්ඛණෙ වා විමුත්තමෙව, විමුච්චති ච ඵලක්ඛණෙ විමුත්තමෙව. එත්තාවතා ච මහාපුරිසො සබ්බබන්ධන විප්පමුත්තො සුරියරස්මිසම්ඵුට්ඨම්ව පදුමං සුවිකසිත චිත්තඤ්ඤතානො චත්තාරිමග්ගඤාණානි චත්තාරිඵලඤාණානි චතස්සො

1. මූ. පෙ. ඉතිවෙදනාසුත්ත.

පරි සමිඳ, චතුයොනිපරිවෙජ්දකඤාණං පවගතිපරිවෙජ්දකඤාණං ඡ අභාධාරණඤාණානි සකලෙ ච බුඩගුණෙ ගහගතෙ කත්වා පරි පුණ්ණ සඞ්කපෙපා බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසිතෙනාව:-

"අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං,
ගහකාරකං ගවෙසනෙතා දුක්ඛා ජාති පුනපපුනං.

ගහකාරකදිඨොසි පුනගෙහං න කාහසි,
සබ්බාතෙ ඵාසුකා භග්ගා ගහකූටං විසංඛිතං,
විසංඛාරගතං චිත්තං තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා.

අයොඝනහතසෙව ජලතෝ ජාතවෙදසෝ,
අනුපුබ්බූපසන්තස්ස යථා න ඤායතෙ ගති.

එවං සම්මා විමුත්තානං කාමබන්ධොඝතාරිනං,
පඤ්ඤුපෙතුං ගති නත්ථි පත්තානං අචලං සුඛ"නති.

එවං මනසිකාරොනෙතා සරදසූරියෝ විය පුණ්ණචන්දෙ විය ච විරොචිත්ථාති.

දුතියක භාණවාරකථා
නි ඛි තා.

තතියක භාණවාරෙ **"සන්ත්‍යුනාහං ධම්මං දෙසෙය්‍ය"**නති: යදි පනාහං ධම්මං දෙසෙය්‍යං, අයං පන චිතකෙකා කදු උපපන්නොනි? බුඩභූතස්ස අඪමෙ සත්තාහෙ, සො කිර බුඩො හුත්වා සත්තාහං බොධි පල්ලඞ්කෙ නිසිදි, තතො උඨාය සත්තාහං බොධිපල්ලඞ්කං ඔලොකෙනෙතා අඪාසි, සත්තාහං රත්තනඝරකමෙ චඞ්කම්, සත්තාහං රත්තන ගබෙහ ධම්මං විවිණනෙතා නිසිදි, සත්තාහං අජපාලනිග්‍රොධෙ නිසිදි, සත්තාහං මුචලිඤ්ඣ නිසිදි, සත්තාහං රාජායතනෙ නිසිදි, තතො උඨාය අඪමෙ සත්තාහෙ පුන ආගන්ත්වා අජපාලනිග්‍රොධෙ නිසින්නා මත්තසෙව සබ්බබුඩානං ආචිණණසමාචිණණා අයමෙව ඉතො අනන්තරෙ ච චිතකෙකා උපපන්නොනා.

තත්ථ **"අධිගතොනා"**නි: පටිවිඩො, **"ධම්මොනා"**නි: චතුසච්ච ධම්මො, **' ගම්භීරෙ"**නි: උත්තානභාවපටිකෙඛපවචනමෙතං, **"දුද්දසොනා"**නි: ගම්භීරත්තාව දුද්දසො, දුකෙඛන දඪබ්බො න සක්කා සුඛෙන දට්ඨුං, දුද්දසත්තාව **දුරනුබොධො**, දුකෙඛන අවබුජ්ඣිතබ්බො න සක්කා සුඛෙන අවබුජ්ඣිතුං, **"සන්තනා"**නි: නිබ්බුතො, **"පණීතනා"**නි: අතපපකො, ඉදං වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. **"අතක්කාවචරෙ"**නි: තක්කෙන අවචරිතබ්බා ඔගාහිතබ්බා න හොති ඤාණෙනෙව අවචරිතබ්බා, **"නිපුණෙ"**නි: සණ්හා, **"පණ්ඩිතවෙදනීයෙ"**නි: සම්මාපටිපදං පටිපන්නොනි පණ්ඩිතෙහි වෙදිතබ්බා.

"ආලයරාමා"ති: සත්තා පඤ්ච කාමගුණේසු අල්ලීයන්ති, තස්මා තෙ ආලයාති වුච්චන්ති, අඤ්ඤං තණ්හාවිවරිතානි ආලයන්ති තස්මා ආලයාති වුච්චන්ති. තෙහි ආලයෙහිරමන්තීති**ආලයරාමා**, ආලයෙසු රතාති **ආලයරතා** ආලයෙසු සුට්ඨුමුදිතාති **ආලයසම්මුදිතා** යථාහි සුසජ්ජිත පුප්ඵඵලභරිතරුක්ඛාදිසම්පන්නං උය්‍යානං පවිට්ඨෝ රාජා තාය තාය සම්පත්තියා රමති සම්මුදිතෝ සුමොදිතපමොදිතෝ හොති න උක්කණ්ඨති සායම්පි න නික්ඛමිතුං ඉච්ඡති එවමේවිමෙහිපි කාමාලය තණ්හා ලයෙහි සත්තා රමන්ති සංසාරවට්ටෙසම්මුදිතා අනුක්කණ්ඨිතා වසන්ති තෙන නෙසං භගවා දුවිධම්පි ආලයං උය්‍යානභූමිං විය දස්සෙන්තෝ ආලයරාමාති ආදිමාහ. **"යදිද"**න්ති: නිපාතෝ, **තස්ස** ඨානං සඤ්ඤාය යං ඉදන්ති පටිච්ච සමුප්පාදං සඤ්ඤාය යෝ අයන්ති එව මත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

"ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පාදෝ"ති: ඉමෙසං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා. ඉදප්පච්චයතා ච සා පටිච්ච සමුප්පාදෝවාති ඉදප්පච්චයතා පටිච්ච සමුප්පාදෝ, සඞ්ඛාරාදි පච්චයානං අවිජ්ජාදීනං එතං අධිවචනං.

"සඞ්ඛතසඞ්ඛාරසමථෝ"ති: ආදිසඞ්ඛං නිබ්බාණමෙව, යස්මා හි තං ආගම්ම සඞ්ඛතසඞ්ඛාරවිප්ඵන්දිතානි සම්මන්ති වූපසම්මන්ති, තස්මා සඞ්ඛතසඞ්ඛාරසමථොති වුච්චති. යස්මා ච නං ආගම්ම සඞ්ඛා උපධයෝ පටිනිස්සඨා හොන්ති සඞ්ඛාතණ්හා ඛීයන්ති සඞ්ඛ කිලෙසරාගා විරජ්ජන්ති සඞ්ඛං දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තස්මා "සඞ්ඛූපධිපටි නිස්සග්ගෝ තණ්හාක්ඛයෝ විරාගෝ නිරොධෝ"ති වුච්චති.

සා පනෙසා තණ්හා භවෙන භවං ඵලෙන වා සඞ්ඛං කම්මං මිනාති සංසිඞ්ඛනීති නත්ථා වානන්ති වුච්චති, තතෝ වානතෝ නික්ඛන්තංති නිබ්බාණං.

"සෝ මම්ස්ස කිලමථෝ"ති: යා අජානන්තානං දෙසනා නාම සෝ මම කිලමථෝ අස්ස සා මම විහෙසාඅස්සාති අත්ථෝ. කායකිල මථෝ වෙව කායවිහෙසා ච අස්සාති වුත්තං හොති. විත්තෙ පන උභ යමෙපතං බුද්ධානං නත්ථි. **"අපිස්සූ"**ති: අනුබ්‍රූහනත්ථෙ නිපාතෝ, සෝ න කෙවලං එවාදහොසි ඉමාපි ගාථා පටිභංසූති දීපෙති.

"විපස්සිස්ස"න්ති: ආදිසු විපස්සිස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්සාති අත්ථෝ. **"අනච්ඡරියා"**ති: අනුඅච්ඡරියා, **"පතිභංසූ"**ති: පටිභාණසඞ්ඛාතස්ස ඤාණස්ස ගොචරා අහෙසුං, පරිවිතක්ක ගීතබ්බතං පාපුණිංසු.

"කිච්ඡලද්ධා"ති: දුක්ඛෙන න දුක්ඛාපටිපදාය, බුද්ධානං හි චත්තා රොපි මග්ගා සුඛාපටිපදාව හොන්ති, පාරමී පූරණකාලෙ පන සරාග සදෙස සමොහසෙසව සතෝ ආගතානං යාචකානං අලංකතපටි

යතනං සීසං ඡින්දිත්වා[1] ගළලොහිතං නීහරිත්වා සුඅජිතානි අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා කුලවංසපදීපං පුත්තං මනාපචාරිනිං හරියනති එව මාදීනි දෙන්තස්ස අඤ්ඤතරේ ච ඛනතිවාදිසදිසෙසු අත්තභාවෙසු ජෙජ්ජ හෙජ්ජාදීනි පාපුණන්තස්ස ආගමනීයපටිපදං සන්ධායෙතං වුත්තං. **"හල"**නති: එත්ථගකාරෙ නිපාතමත්තෙතා, අලනති අත්ථෙ. **"පකාසිතු"**නති: දෙසිතුං, එවං කිචෙජත අධිගතස්ස ධම්මස්ස අලං දෙසිතුං පරියත්තං දෙසිතුං කෙ අත්ථෙ දෙසිතෙනාති වුත්තං හොති. **"රාගදෙසපරෙතෙහී"**ති: රාගදෙසපුඤෙහි, රාගදෙසානුගතෙහි වා, **"පටිසොතගාමී"**නති: නිච්චාදිතං පටිසොතං අනිච්චං දුක්ඛ මනත්තා අසුභනති එවං ගතං වත්තසච්චධම්මං. **"රාගරත්තා"**ති: කාමරාගෙන භවරාගෙන දිට්ඨිරාගෙන ච රත්තා, **"න දක්ඛිනති"**ති: අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභනති ඉම්නා සභාවෙන න පසසිස්සනති තෙ අපස්සනෙත කෙ සක්ඛිස්සනි එවං ගාහාපෙතුං, **"නමොක්ඛඤෙන ආවරා"**ති: අවිජ්ජාරාසිනා අජ්ඡොත්ථටා.

"අපෙපාස්සුක්කතාය"ති: නිරුස්සුක්කභාවෙන අදෙසෙතු කාම තායාති අත්ථෙ. කස්මා පනස්ස එවං චිත්තං නම්, නනු එසමුතෙතා මොචෙය්‍යාම් නිණ්ණා තාරෙය්‍යාම්,

කිමෙම අඤ්ඤතවෙසෙන ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ,
සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා තාරයිස්සං සදෙවකෙති,[2]

පත්ථනං කත්වා පාරමියෝ පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පතෙතාති. සච්චමෙතං, පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙන පනස්ස එවං චිත්තං නම්. තස්ස හි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා සත්තානං කිලෙසගහණං, ධම්මස්ස ච ගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සත්තානං කිලෙසගහණතා ච ධම්ම ගම්භීරතා ච සබ්බාකාරෙන පාකටා ජාතා. අථස්ස ඉමෙ සත්තා කඡියපුණ්ණලාබු විය තක්කහරිතවාටි විය වසාතෙලපිතපිලොතිකා විය අජ්ඣත්තික්කිත්තහත්ථෙ විය කිලෙසහරිතා අතිසඞ්කිලිට්ඨා රාග රත්තා දෙසදුට්ඨා මොහමූළ්හා, තෙ කිං නාම පටිවිජ්ඣිස්සනතීති චින්තයතො කිලෙස ගහණපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනාපි එවං චිත්තං නම්. අයඤ ධම්මෙ පඨවිසංඛාරක උදකක්ඛන්ධො විය ගම්භීරො පබ්බතෙන පටිච්ඡාදෙත්වා ඨපිතො විය[3] දුද්දසො සතධා භින්නස්ස වාළස්ස කොටි විය අනු,[4] නනුමයා හි ඉමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං වායමන්තෙන අදින්නං දානං නාම නත්ථි, අරක්ඛිතං සීලං නාම නත්ථි, අපරිපූරිතා කාචි පාරමී නාම නත්ථි, තස්ස මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමනන්තස්සාපි පඨවි න කම්පිත්ථ පඨමයාමෙ පුබ්බෙ නිවාසං අනුස්සරන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ පච්ඡිමයාමෙ පන පටිවචසමුප්පාදං පටි

1. සී.III.කත්තිත්වා. 2. ම.සත්තාරෙස්සං සදෙවකෙ 3. ම.ඨපිතසාසපොවිය.
4. ම. සතධාභින්නස්සවාලස්ස කොටියා කොටි- පරිපදනා විය දුරණුබොධො.

විජ්ඣනතඤ්ඤමේ දසසහස්සී ලෝකධාතු කම්පිත්ථ, ඉති මාදිසෙනාපි තික්ඛඤ්ඤේන කිලෙජතෙවායං ධම්මෝ පටිවිජ්ඣිතබ්බෝ, නං ලෝකියමහාජනා කථං පටිවිජ්ඣිස්සන්තීති ධම්මගම්භීරතා පච්චවෙක්ඛණාහාවෙන එවං චින්තනං නමීති වෙදිතබ්බං. අපිච බ්‍රහ්මුනා ආයාචිතෙ දෙසෙතුකාමතාය පිස්ස එවං චින්තනං නම්, ජානාති හි භගවා මම අපෙපාසුක්කතාය චිත්තෙන තමමානෙ මං මහාබ්‍රහ්මා ධම්මදෙසනාය යාචිස්සති, ඉමෙ ච සත්තා බ්‍රහ්මගරුකා, නතෝ තෙ සත්ථා කිර ධම්මං න දෙසෙතුකාමෝ අහොසි, අථතං මහාබ්‍රහ්මා යාචිත්වා දෙසාපෙසි, සන්තෙත්ථ වත සොතාපන්නා වත සකදාගාමිනෝ වත අනාගාමිනෝ වත අරහන්තෝ වත සොතාපත්තිමග්ගාදීනං සුඤ්ඤතාය සිස්සානන්තීති ඉමම්පිස්ස කාරණං පටිච්ච "අපෙපාසුක්කතාය චිත්තං නම්, නො ධම්මදෙසනායා"ති වෙදිතබ්බං.

"අඤ්ඤතරස්සා"ති: එත්ථ කිඤ්චාපි අඤ්ඤතරොති වුත්තං, අථ ඛො ඉමස්මිං වසකවාළෙ පෙඨමාභිබ්‍රහ්මා එසොති වෙදිතබ්බො. **"තාහන්තිවානමහා"**ති: සො කිර ඉමං සද්දං තථා නිච්ඡාරෙසි යථා දසසහස්සිලෝකධාතු බ්‍රහ්මානො සුත්වා සබ්බෙ සන්නිපතිංසු. **"ඝන්ත්‍රි නාමා"**ති: යස්මිං නාමලොකෙ, **"පුරතො පාතුරහොසී"**ති: තෙහි දසහි බ්‍රහ්මසහස්සෙහි සද්ධිං පාතුරහොසි.

"අපරජකඛජාතිකා"ති: පඤ්ඤමංශෙ අක්ඛීමහි අපං පරිත්තං රාගදෙසමොහරජං එතෙසං එවං සභාවාති අපරජකඛජාතිකා, **"අස්සවනතාති"** අස්සවනතාය, **"භවිස්සන්තී"**ති: පුරිමබුද්ධෙසු දසපාරමිකිරියා[1] වසෙන කතාධිකාරා, පරිපාකගතපදුමානී විය පුරියරස්මිසම්ඵස්සං ධම්මදෙසනං යෙව ආකඞ්ඛමානා චතුපපදිකගාථාවසානෙ අරියභූමිං ඔක්කන්තාරහා න එකො න ද්වෙ අනෙකසත සහස්සා ධම්මස්ස අඤ්ඤතාරෙ භවිස්සන්තීති දස්සෙති. **"අපෙපාසුක්කතාය"**නාති: එවං තික්ඛත්තුං යාචනං, **"බුද්ධචක්ඛුනා"**ති: ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන[2] ච ආසයානුසයඤාණෙන ච, ඉමෙසං චිත්තං ඤාණෙන බුද්ධචක්ඛූති නාමං, සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස සමන්නතචක්ඛූති, තිණ්ණං මග්ගඤාණානං ධම්මචක්ඛූති.

"අපරජකඛ"නි: ආදිසු යෙසං වුත්තනයෙනෙව පඤ්ඤාචක්ඛුමහිරාගාදිරජං අපං තෙ **අපරජකඛා,** යෙසං තං මහන්තං තෙ **මහාරජකඛා,** යෙසං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි තික්ඛානි තෙ **තික්ඛින්ද්‍රියා,** යෙසං තානි මුදූනි තෙ **මුදින්ද්‍රියා,** යෙසං තෙ යෙව සද්ධාදයො ආකාරා සුන්දරා තෙ **සවාකාරා,** යෙ කථිතං කාරණං සල්ලක්ඛෙතුං සුඛෙන සක්කාහොන්ති විඤ්ඤුපෙතුං තෙ **සුවිඤ්ඤාපයා,** යෙ පරලොකඤ්චෙව වජ්ජඤ්ච භයතො පස්සන්ති තෙ **පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො** නාම. අයං පනෙත්ථ පාලි:- සන්ති පුග්ගලා අපරජක්ඛා, අස්සන්ති පුග්ගලා මහාරජක්ඛා, ආරබ්භවිරියා-

1. සී. ITI. පුඤ්ඤකිරියවත්ථු. 2. ම. ඉන්ද්‍රියපරෙපරියත්තඤාණෙන ච

කුසිතෝ- උපසිතසති- මුළ්හසති-සමාහිතෝ-අසමාහිතෝ-පඤ්ඤවා-දුප්පඤ්ඤ පුග්ගලෝ මහාරජ්කෙඛා. තථා සබ්බෝ පුග්ගලෝ තික්ඛින්ද්‍රියෝ=පෙ=පඤ්ඤවා පුග්ගලෝ පරලෝකවජ්ජභයදස්සාවී, දුප්පඤ්ඤ පුග්ගලෝ න පරලෝකවජ්ජභයදස්සාවී.

"ලෝකෝ"නි: ච ඛන්ධලෝකෝ ධාතුලෝකෝ ආයතන ලෝකෝ සම්පත්තිභවලෝකෝ [1] විපත්තිභවලෝකෝ සම්පත්ති සම්භවලෝකෝ විපත්තිසම්භවලෝකෝ එකෝ ලෝකෝ සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා වෙ ලෝකා නාමඤ්ච රූපඤ්ච තයෝ ලෝකා තිස්සෝ වෙදනා චත්තාරෝ ලෝකා චත්තාරෝ ආහාරා පඤ්චලෝකා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ඡලෝකා ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි සත්තලෝකා සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියෝ අට්ඨලෝකා අට්ඨලෝකධම්මා නවලෝකා නවසත්තාවාසා දසලෝකා දසායතනානි වාදසලෝකා වාදසායතනානි අට්ඨාරසලෝකා අට්ඨාරසධාතුයෝ.

"වජ්ජ"නි: සබ්බ කිලෙසා වජ්ජා සබ්බ දුච්චරිතා වජ්ජා සබ්බ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා සබ්බ භවගාමිකම්මා වජ්ජා ඉති ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ ඉති ඉමස්මිඤ්ච වජ්ජෙ තිඛ්බා භයසණ්ඨා පච්චුපට්ඨිතා හොති සෙය්‍යථාපි උක්ඛිත්තාසිකෙ වධකෙ, ඉමෙ හි පඤ්චුස්සාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාති පස්සති අඤ්ඤති පටිවිජ්ඣති ඉදං තථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරෝ පරියත්තඤ්ඤණන්ති.

"උපලිනිඝ"නි: උපලවතෙ, ඉතරෙසුපි එසෙවනයෝ. **"අනෙතා නිමුග්ගපොසිනී"**ති: යානි යානි අඤ්ඤනිපිපදුමානි අනෙතා නිමුග්ගානෙව පොසියන්ති, **"උදකං අච්චුග්ගම්ම තිඨන්ති"**ති: උදකං අතික්කම්ම තිඨන්ති. තත්‍ථ යානි අච්චුග්ගම්ම ඨිතානි තානි සුරියරස්මිසම්ඵස්සං ආගමයමානානි ඨිතානි අජ්ජ පුප්ඵන්තකානි, යානි සමොදකං ඨිතානි තානි සෙව පුප්ඵන්තකානි, යානි උදකා අනුග්ගතානි අනෙතා නිමුග්ගපොසිනී [2] තානි තතියදිවසෙ පුප්ඵන්තකානි, උදකා පන අනුග්ගතානි අඤ්ඤනිපි සරෙග [3] උපලාදීනි නාම අත්ථි යානි නෙව පුප්ඵිස්සන්ති මච්ඡ කච්ඡපභක්ඛානෙව භවිස්සන්ති, තානි පාළියා නාරුළ්හානි, ආගරිත්‍වා දීපෙතබ්බානීති දීපිතානි.

යථෙවහි තානි චතුබ්බිධානි පුප්ඵානි, එවමෙවං උග්ඝටිතඤ්ඤු විපචිතඤ්ඤු ඤෙය්‍යා පදපරමොති චත්තාරෝ පුග්ගලා. තත්‍ථ යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදග්ගාවෙලාය ධම්මාභිසමයෝ හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලෝ උග්ඝටිතඤ්ඤු. යස්ස පුග්ගලස්ස සඞ්ඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජ්යමානෙ ධම්මාභිසමයෝ හොති, අයංවුච්චති පුග්ගලෝ විපචිතඤ්ඤු. යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දිසතෝ පරිපුච්ඡතෝ යොනිසෝ මනසි කරොතෝ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතෝ භජතෝ පයිරුපාසතෝ අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයෝ හොති, අයං වුච්චති

1. ම. සම්පත්තිභවලොකෝ. 2. ම. උදකපොසිනී, 3. ම. සරෙජ.

පුග්ගලෝ දෙය්‍යෝ.[1] යස්ස පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතෝ බහුම්පි භණතෝ බහුම්පි ගණතෝ බහුම්පි ධාරයතෝ බහුම්පි වාචයතෝ න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයෝ හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලෝ පදපරමෝ. තත්‍ර භගවා උපපලවනාදිසදිසං දසසහස්සිලෝකධාතුං ඔලෝකෙන්තෝ අජ්ජ පුපඵනකානි විය උග්ඝාටිතඤ්ඤූ, සෙව පුපඵනකානි විය විපචිතඤ්ඤූ, තතියදිවසෙ පුපඵනකානි විය ඤෙය්‍යෝ,[2] මච්ඡ කච්ඡපභකධානි පුපඵානි විය පදපරමොති අද්දස. පස්සන්තෝ ච එත්තකා අපරජ්ජකධා එත්තකා මහාරජ්ජකධා, තත්‍රාපි එත්තකා උග්ඝාටිතඤ්ඤූතිආදිනා නයෙන අද්දස. තත්‍ර තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ භගවතෝ ධම්මදෙසනා අරහත්තං ආඛෙති, පදපරමානං අනාගතස්ස වාසනා හොති, අථ භගවා ඉමෙසං වත්තබ්බභාවම්පි පුග්ගලානං අත්ථවිභංධම්මදෙසනං විදිත්වා දෙසෙතුකාමස්ස උපපාදෙන්තෝ පුන සබ්බෙපි තීසු භවෙසු සත්තෙ භබ්බාභබ්බවසෙන චේ කොඨාසෙ අකාසි, යෙ සඞ්ඛ්‍යං වුත්තං "යෙ තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා අස්සද්ධා අවජ්ඣිකා දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං ඉමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා, කතමෙ සත්තා භබ්බා යෙ තෙ සත්තා න කම්මාවරණෙන=පෙ=ඉමෙ තෙ සත්තා භබ්බා"ති. තත්‍ර සබ්බෙපි අභබ්බ පුග්ගලෙ පහාය භබ්බපුග්ගලෙ යෙවඤ්ඤෙන්න පරිග්ගහෙත්වා එත්තකා එත්ත රාගචරිතා එත්තකා දොසමොහ-විතක්ක-සද්ධා-බුද්ධිචරිතානි ච කොඨාසෙ අකාසි, එවංකත්වා ධම්මං දෙසිස්සාමීති චින්තෙසි, බ්‍රහ්මා තං ඤත්වා සොමනස්ස ජාතෝ භගවන්තං ගාථාහි අජ්ඣභාසි. ඉදං සන්ධාය "අථ ඛො සො භික්ඛවෙ බ්‍රහ්මා"ති ආදි වුත්තං. තත්‍ර "අජ්ඣභාසී"ති අධි අභාසි අධිකිච්ච ආරබ්භ අභාසීති අත්ථෝ.

"සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතෝ"ති: සෙලමයෙ එකඝනෙ පබ්බත මුද්ධනි යථාඨිතොව, නහි තත්‍ර ඨිතස්ස දස්සනත්ථං ඔවුක්කිපන පසාරණාදිකිච්චං අත්ථි. **"තූපමා"**නති තපපරිභාගං සෙලපබ්බ තූපමං, අයං පනෙත්ථ සංඛෙපත්ථෝ:-යථා සෙලෙ පබ්බතමුද්ධනි යථා ඨිතොව චක්ඛුමා පුරිසෝ සමන්නතෝ ජනතං පස්සෙය්‍ය තථා භගවාපි සුමෙධ සුජාතඤ්ඤූ සබ්බඤ්ඤූදීතඤ්ඤාණෙන සමන්නාගතචක්ඛු භගවා ධම්ම මයං පඤ්ඤාමයං පාසාදමාරුය්හ සයං අපෙතසොකො සොකාවෙ තිණ්ණං ජාතිජරාභිභූතං ජනතං අවෙක්ඛස්සු උපධාරය උපපරික්ඛ, අයං පනෙත්ථ අධිප්පායෝ:- යථාහි පබ්බතපාදෙ සමන්තා මහන්තං ඛෙත්තං කත්වා තත්‍ර කෙදාරපාළීසු කුට්ඨාගෝ කරිත්වා රත්තිං අගාරං ජාලෙය්‍යුං චතුරඞ්ගසමන්නාගතඤ්ච අන්ධකාරං අස්ස, අථස්ස පබ්බතස්ස මත්ථකෙ ඨත්වා චක්ඛුමතෝ පුරිසස්ස භූමිං ඔලොකයතෝ නෙව ඛෙත්තං න කෙදාරපාළියෝ න කුට්ඨගෝ න තත්‍ර සයිතමනුස්සාපි

1. ම. නෙය්‍යෝ. 2. ම. නෙය්‍යෝ.

පඤ්ඤපෙය්‍යුං, කුටිකාසු පන අග්ගිජාලමත්තමෙව පඤ්ඤයෙය්‍ය, එවං ධම්මපාසාදමාරුය්හ සත්තකායං ඔලෝකයතෝ තථාගතස්ස යෙ තෙ අකතකල්‍යාණා සත්තා තෙ එකවිහාරෙ දකඛිණජාණුපස්සෙ නිසින්නාපි බුඬවකඛුස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති රත්ති ඛිත්තසරා විය හොන්ති. යෙ පන කතකල්‍යාණා විතෙය්‍යපුග්ගලා, තෙ තස්ස දූරෙපි ඨිතා ආපාථං ආගච්ඡන්ති තෙ අග්ගි විය[1] හිමවන්ත පබ්බතෝ විය ච. වුත්තම්පි චෙතං:-

දූරෙ සන්තෝ පකාසෙන්ති හිමවන්තෝව පබ්බතෝ,
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති රත්ති ඛිත්තා යථා සරා'ති.

''ලඤ්ඡි''න්ති: භගවතෝ ධම්මදෙසනත්ථං චාරිකං චරණං යාචන්තෝ භණති. **''විරූ''**ති: ආදිසු භගවා විරියවන්තතාය වීරෝ, දෙවපුත්ත මච්චු කිලෙසමාරාණං විජිතත්තා විජිතසඞ්ගාමෝ, ජාති ඛන්ධාරාදි නිත්ථරණත්ථාය වෙනෙය්‍ය සත්ථවාහන සමත්ථතාය සත්ථවාහෝ, කාමච්ඡන්ද ඉණස්ස අභාවතෝ අණණොති වෙදිතබ්බා.

''අපාරුතා''ති: විවටා, **''අමතස්ස ද්වාරා''** ති: අරියමග්ගා, යෝ හි අමත සංඛාතස්ස නිබ්බාණස්ස ද්වාරං, සො මයා විවරිත්වා ඨපිතොති දස්සෙති. **''පමුඤ්චන්තු සද්ධ''**න්ති: සබ්බෙ අත්තනෝ සද්ධං මුඤ්චන්තු විස්සජ්ජෙන්තු, පච්ඡිමපදවයෙ අයමත්ථෝ:-අහං හි අත්තනෝ පගුණං සුපවත්තිම්පි ඉමං පණීතං උත්තමධම්මං කායවචීකිලමථං සඤ්ඤාදි හුත්වා න භාසිං, ඉදානි පන සබ්බෙ ජනෝ සද්ධාභාජනං උපනෙතු, පුරෙසඤ්ඤං නෙසං සඤ්ඤාපෙන්නි. **''බොධිරුක්ඛමූලෙ''**ති: බොධිරුක්ඛස්ස අවිදූරෙ අජපාල නිග්‍රොධෙ, අනන්තරහිතොති අත්ථෝ. **''ඛෙමෙ මිගදායෙ''**ති: ඉසිපතනං නෙන සමයෙන ඛෙමං නාම උය්‍යානං හොති මිගානං පන අභය වාසත්ථාය දින්නත්තා මිගදායොති වුච්චති. තං සන්ධාය වුත්තං "ඛෙමෙමිගදායෙ"ති. යථා ච විපස්සිං භගවා, එවං අඤ්ඤෙපි බුද්ධා පඨමං ධම්මදෙසනත්ථාය ගච්ඡන්තා ආකාසෙන ගන්ත්වා තත්ථෙව ඔතරන්ති, අම්හාකං පන භගවා උපකස්ස ආජීවකස්ස උපනිස්සයං දිස්වා උපකො ඉමං අඩ්ඩානං පටිපන්නොං සො මං දිස්වා සල්ලපිත්වා ගමිස්සති අථ පුන නිබ්බිණ්ණා ආගමම අරහත්තං සච්ඡිකරිස්සතීති ඤත්වා අඩ්ඩාරසයොජනමග්ගං පදසාව අගමාසි. **''දුස්සපාලං ආමන්තෙසී''**ති: දිස්වාව පුනප්පුන ඔලොකෙත්වා අය්‍යා නො හනෙත ආගතොති ඤත්වා උපගතං ආමන්තෙසි.

''ආනුපුබ්බි කථ''න්ති: දානානන්තරං සීලං සීලානන්තරං සග්ගං සග්ගානන්තරං මග්ගන්ති එවං අනුපටිපාටිකථං, තත්ථ **''දානකථ''**න්ති: ඉදං දානං නාම සුඛානං නිදානං සම්පත්තීනං මූලං භොගානං පතිඨා විසම ගහස්ස තාණං ලෙණං ගති පරායනං ඉධ ලොකපරලොකෙසු

1. සී සො අග්ගිව්ය.

දානසදිසෝ අවස්සයෝ පතිට්ඨා ආලම්බණං තාණං ලෙණං ගති පරායනං නත්ථි, ඉදං හි අවස්සයසේන රතනමයසිඛාසන්නසදිසං පතිට්ඨා නසේන මහාපථවිසදිසං ආලම්බණසේන ආලම්බණරජ්ජුසදිසං ඉදං හි දුක්ඛනිත්ථරණසේන නාවා සමස්සාසනසේන සඞ්ඝාමසූරෝ භය පරිත්තාණසේන සුසංඛතනගරං මවේරමලාදිහි අනුපලිත්තසේන පදුමං තෙසං නිද්දහනසේන අග්ගි දුරාසදසේන ආසීවිසෝ අසනතා සනසේන සීහෝ බලවනතසේන හත්ථි අභිමඞ්ගලසම්මතසේන සෙත උසභෝ බෙමනතභූමිසම්පාපනසේන වළාහකෝ අස්සරාජා "දානංහි ලෝකෙ සක්කසම්පත්තිං දෙති මාරසම්පත්තිං බ්‍රහ්මසම්පත්තිං චක්ක වත්ති සම්පත්තිං සාවක පාරමිඤ්ඤාණං පච්චෙකබෝධිඤ්ඤාණං අනිසබෝධි ඤ්ඤාණං දෙති"නි එවමාදිනා දානපරිසංයුත්තං කථං.

යසමා පන දානං දදනෙනා සීලං සමාදාතුං සක්කොති, තසමා තදනනතරං සීලකථං කථෙති. **"සීලකථ"**නති: සීලං නාමෙතං අවස්සයෝ පතිට්ඨා ආලම්බණං[1] තාණං ලෙණං ගති පරායනං ඉධ ලොකපරලොක සම්පත්තීනං හි සීලසදිසෝ අවස්සයෝ සීලසදිසා පතිට්ඨා ආලම්බණං තාණං ලෙණං ගති පරායනං නත්ථි, සීලසදිසෝ අලඞ්කාරෝ නත්ථි,[2] නත්ථි සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං සීලගන්ධසදිසෝ ගන්ධෝ නත්ථි සීලාලඞ්කාරෙන හි අලඞ්කතං සීලකුසුමපිලන්ධිතං සීලගන්ධානුලිත්තං සදෙවකෝ ලොකෝ ඔලොකෙනෙතා තිත්තිං න ගච්ඡතීති එවමාදිසීලගුණපරිසංයුත්තං කථං.

ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගෝ ලබ්භතීති දස්සෙතුං සීලා නනතරං සග්ගකථං කථෙසි. **"සග්ගකථ"**නති: අයං සග්ගෝ නාම ඉට්ඨෝ කනතෝ මනාපෝ නිච්චමෙව කීළා නිච්චං සම්පත්තියෝ ලබ්භනති චාතුම්මහාරාජිකා දෙවා නවුතිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං පටිලභන්ති තාවතිංසා තිංසෝ ව වස්සකොටියෝ සබ්බ වස්සසතසහස්සානීති එවමාදිසග්ගගුණපරිසංයුත්තං කථං, සග්ග සම්පත්තිං කථයනතානං හි බුද්ධානං මුඛං නපපග්ගොති. වුත්තම්පි චෙතං:-"අනෙකපරියායෙන ඛො අහං භික්ඛවෙ සග්ගකථං කථෙය්‍ය"නති ආදි. එවං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පුන ගහිං අලං කරිත්වා තස්ස සොණ්ඩං ඡින්දනෙනා විය අයම්පි සග්ගෝ අනිච්චෝ අද්‍රුවෝ න එත්ථ ඡන්දරාගෝ කාතබ්බොති දස්සනත්ථං "අපපස්සාද කාමා බහුදුක්ඛා බහූපායාසා ආදීනවෝ එත්ථ භිය්‍යෝ"ති ආදිනා නයෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සඞ්කිලෙසං කථෙසි.

තත්ථ **"ආදීනවෝ"**ති: දෝසෝ, **"ඔකාරෝ"**ති: අවකාරෝ ලාමකභාවෝ, **"සඞ්කිලෙසෝ"**ති: තෙහි සත්තානං සංසාරෙ කිලිස්සනං, යථාහ:-"කිලිස්සනති වත භො සත්තා"ති එවං කාමාදීන

1. සී. III. ආරම්මණ. 2. ම. සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං නත්ථි.

වෙන තජ්ජෝ නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි, පබ්බජ්ජාය ගුණං පකාසෙසීති අත්ථෝ. සෙසං අඞ්ඵසුත්තවණ්ණනාය වුත්ත නයමෙව, උත්තානත්ථමෙව

"අලඤ්ච"නති: කථං අලඤ්චං? එහි භික්ඛුභාවෙන, භගවා කිර තෙසං ඉඞ්ඝියපත්තචීවරස්ස උපනිස්සයං ඔලොකෙන්තො අතෙකාසු ජාතිසු විවරදානාදීනි දිස්වා "එථ භික්ඛවො"ති ආදිමාහ. තෙ තාව දෙව භණ්ඩකාසායවසනා අඤ්ඤි භික්ඛුපරික්ඛාරෙහි සරීරෙ පටිමුක්කෙකහෙව වස්සසතිකථෙරා විය භගවන්තං නමස්සමානාව නිසීදිංසු.

"සන්දස්සෙසි"ති: ආදිසු ඉධ ලොකපරලොකත්ථං දස්සෙසි, ඉධ ලොකත්ථං දස්සෙන්තො අනිච්චන්ති දස්සෙසි, දුක්ඛන්ති දස්සෙසි, අනත්තාති දස්සෙසි, ඛන්ධෙ දස්සෙසි, ධාතුයො දස්සෙසි, ආයතනානි දස්සෙසි, පටිච්චසමුප්පාදං දස්සෙසි, රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං දස්සෙන්තො පලුජ්ජණාති දස්සෙසි, තථා වෙදනාක්ඛන්ධාදීනං තථා වයං දස්සෙන්තොති උදයවයවසෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දස්සෙසි. පරලොකත්ථං දස්සෙන්තො නිරයං දස්සෙසි තිරච්ඡානයොනිං පෙත්තිවිසයං අසුරකායං, තිණ්ණං කුසලානං විපාකං ඡන්නං දෙවලොකානං නව්වානං බ්‍රහ්මලොකානං සම්පත්තිං දස්සෙසි. **"සමාදපෙසී"**ති: චතුපාරිසුද්ධිසීලතෙරසධුතඞ්ගදසකථාවත්ථු ආදිකෙ කල්‍යාණධම්මෙ ගණ්හාපෙසි, **"සමුත්තෙජෙසී"**ති: සුට්ඨු උත්තෙජෙසි අබ්භුස්සාහෙසි, ඉධ ලොකත්ථෙව පරලොකත්ථෙව තාපෙච්චා[1] හාපෙච්චා[1] අධිගතං විය කත්වා කථෙසි. ඛත්තිංසකම්මකරණ පවිත්‍රසතිමහාභයපහෙදං හි ඉධලොකත්ථං බුඬෙ භගවති තාපෙත්වා තාපෙත්වා[1] කථයන්තෙ පඨමං ඛාහං ගාළ්හං බන්ධනං බන්ධිත්වා චතුමහාපථෙ පහාරසතෙන තාළෙත්වා දක්ඛිණවාරෙන නීයමානො විය ආඝාතනගණ්ඨිකාය ඨපිතසීසො විය සූලෙ උත්තාසිතො විය මත්තහත්ථිනා මද්දියමානො විය ච සත්තො හොති. පරලොකත්ථං කථයන්තෙ නිරයාදිසු නිබ්බත්තෙතා විය දෙවලොකසම්පත්තිං අනුභවමානො විය ච හොති. **"සම්පහංසෙසී"**ති: පටිලද්ධගුණෙන මොදෙසි, මහානිසංසං කත්වා කථෙසීති අත්ථෝ.

"සඞ්ඛාරානං ආදීනව"නති: හෙට්ඨා පඨමමග්ගාධිගමත්ථං කාමානං ආදීනවං කථෙසි, ඉධ පන උපරි මග්ගාධිගමත්ථං "අනිච්චා භික්ඛවෙ සඞ්ඛාරා අධ්‍රුවා අනස්සාසිකා යාවච්දං භික්ඛවෙ අලමෙව සබ්බසඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දිතුං අලං විරජ්ජිතුං අලං විමුච්චිතු"නති ආදිනා නයෙන සඞ්ඛාරානං ආදීනවව ලාමකභාවව තපපච්චයව කිළමථං පකාසෙසි. යථා ච හත්ථ නෙක්ඛම්මෙ, එවම්ඛ "සන්තමිදං භික්ඛවෙ නිබ්බාණං නාම පණීතං ඨානං ලෙණ"නති ආදිනා නයෙන නිබ්බාණෙ ආනිසංසං පකාසෙසි.

---

1. ම තාපෙත්වා.

"මහාජනකායෝ"ති: තෙසං යෙව විස්සාං කුමාරානං උපඨාක ජනකායෝ, **"භගවන්තං සරණං ගච්ඡාම ධම්මඤ්ච"**ති: සඞ්ඝස්ස අපරිපූණ්ණත්තා වෙවාචිකමෙව සරණං අගමංසු, **"අලත්ථූ"**නති: පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව එකි භික්ඛුභාවෙනෙව අලත්ථුං, ඉතො අනන්තරෙ පබ්බජිතවාරෙපි එසෙවනයෝ.

"පරිවිතක්කෝ උදපාදී"ති: කදා උදපාදි, සම්බොධිතො සත්ත සංවච්ඡරානි සත්තමාසෙ සත්ත ච දිවසෙ අතික්කමිත්වා උදපාදි. භගවා කිරපිතු සඞ්ගහං කරොන්තො විහාසි, රාජා විනෙත්වා මයඤ්ච පුත්තෙ නික්ඛමිත්වා බුද්ධො ජාතො දුතියපුත්තො මෙ නික්ඛමිත්වා අග්ගසාවකො ජාතො පුරොහිතපුත්තොපි දුතියසාවකො ඉමෙ ච අව සෙසා භික්ඛූ ගිහීකාලෙපි මයඤ්ච පුත්තමෙව පරිවාරෙත්වා විචරිංසු, ඉමෙහි පුබ්බෙපි ඉදානිපි මයඤ්ච යෙව භාරා අහමෙව නෙ චතූහි පච්ච යෙහි උපඨහිස්සාමි අඤ්ඤසං ඔකාසං න දස්සාමීති විහාරචාර කොසකතො පභාය යාවරාජගෙහචාරා උභතො බදිරපාකාරං කාරෙත්වා කිලඤ්ජෙහි ඡාදෙත්වා වණ්ටෙහි පරිච්ඡාදෙත්වා උපරි ඡාද පෙත්වා සුවණ්ණතාරකවිචිත්තං සමොලම්බිත තාලකඛණ්ඩමත්ත විවිධ පුප්ඵදාමවිතානං කාරෙත්වා ගෙඨා භූමිං විචිත්රත්ථරණෙහි සන්ථරා පෙත්වා අන්තො උභොසු පස්සෙසු මාලාසවිතෙ පුණ්ණඝටෙ සකල මහාං වාසත්ථාය ච ගන්ධාතරෙ ගන්ධෙ ච ඨපාපෙත්වා භගවතො කාලං ආරොචාපෙසි භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො අන්තොසානියාව රාජ ගෙහං ගන්ත්වා භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං පච්චාගච්ඡති අඤ්ඤකොචි දඞ්ගුමපි න ලභති කුතො පන භික්ඛං වා දාතුං පූජං වා කාතුං, ධම්මං වා සොතුං, නාගරා චින්තෙසුං:-අජ්ජ සත්ථු ලොකෙ උපපන්නස්ස සත්ත මාසාධිකානි සත්තසංවච්ඡරානි, මයව දඞ්ගුමපි න ලභාම පගෙව භික්ඛං වා දාතුං පූජං වා කාතුං ධම්මං වා සොතුං, රාජා මයඤ්ච යෙව බුද්ධො මයඤ්ච ධම්මො මයඤ්ච සඞ්ඝොති මමායිත්වා සයමෙව උපඨහති සත්ථා ච උපජ්ජමානො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අත්ථාය උපපන්නො නහිරඤ්ඤව නරකො උණ්හා අඤ්ඤසං නිල්ලුපලවන සදිසො තඤ්ච රාජානං වදම සචෙ නො සත්ථාරං දෙති ඉචෙවතං කුසලං නොචෙ දෙති රඤ්ඤා සඞ්ඝං යුජ්ඣිත්වාපි සඞ්ඝං ගහෙත්වා දානා දීනි පුඤ්ඤානි කරොමාති, න සක්කා බොපන "යුද්ධං නාගරෙහෙව කාතුං, එකං ජෙට්ඨපුරිසම්පි ගණ්හාමාති. තෙ සෙනාපතිං උපසඞ්ක මිත්වා තස්සෙතමත්ථං ආරොචෙත්වා සාමි කිං අම්හාකං පක්ඛො හොසි උදාහු රඤ්ඤොති ආහංසු. සො අහං තුම්හාකං පක්ඛො හොමි අපි ච බොපන පඨමදිවසෙ මයඤ්ච දානබ්බොති, තෙ සම්පටිච්ඡිංසු, සො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා නාගරා දෙව තුම්හාකං කුපිතාති ආහ, කිම්පථං තාතාති, සත්ථාරං කිර තුම්හෙ යෙව උපඨහථ අම්හෙ න ලභාමාති සචෙ ඉදානිපි ලභන්ති න කුපයන්ති අලභන්තා තුම්හෙහි සඞ්ඝං යුජ්ඣිතු කාමා දෙවාති, යුජ්ඣිස්සාමි තාත න භික්ඛුසඞ්ඝං දෙමීති, දෙව

තුම්හාකං දූසා තුම්හෙහි සද්ධිං යුජ්ඣිස්සාමාති වදන්ති තුම්හෙ කිං ගහෙත්වා යුජ්ඣිස්සථාති, නනු තුවං සෙනාපතීති, නාගරෙහි විනා න සම්මෙඩා අහං දෙවාති. තතො රාජා බලවන්තො නාගරා සෙනාපතිපි තෙසං යෙව පක්ඛොති සඤ්ඤා අඤ්ඤතිපි සත්තමාසාධිකානි සත්තසංවච්ඡරානි මයාං භික්ඛුසඞ්ඝං දදන්තූති ආහ, නාගරා න සම්පටිච්ඡිංසු, රාජා ඡවස්සානි පඤ්ච වස්සානීති ගාපෙත්වා ගාපෙන්නෙපි න සම්පටිච්ඡිංසු, අඤ්ඤෙ සත්තදිවසෙ යාච්, නාගරා අනිකක්ඛළං දුනිරක්ඛෙ සද්ධිං කාතුං න වට්ටතීති අනුජානිංසු, රාජා සත්තමාසාධිකානං සත්තන්නං සංවච්ඡරානං සජ්ජිතං දූනමූඛං සත්තන්නමෙව දිවසානං සජ්ජෙත්වා ඡ දිවසං කෙසඤ්චි අපස්සන්තානං යෙව දූනං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ නාගරෙ පක්කොසාපෙත්වා සක්ඛිස්සථාතානා එවරූපං දූකං දූනුනති ආහ, තෙපි නනු අම්හෙ යෙව නිස්සාය තං දෙවස්ස උපපන්නන්ති වත්වා සක්ඛිස්සාමාති ආහංසු, රාජා පිඨහත්ථෙන අස්සූනි පුඡමානො භගවන්තං වන්දිත්වා භන්තෙ අහං අඩ්ඪසත්තභික්ඛුසතසහස්සං අඤ්ඤස්ස භාරං අකත්වා යාවජීවං වතුහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමීති වීන්නෙසිං නාගරානං දූනි මෙ අනුඤ්ඤතා නාගරා හි මයං දූනං දූනු න ලභාමාති කුපන්නති සෙසඵඨාය තෙසං අනුග්ගහං කරොථාති ආහ. අථ දුතියදිවසෙ සෙනාපති මහාදූනං සජ්ජෙත්වා අජ්ජ යථා අඤ්ඤා කොචි එකං භික්ඛම්පි න දෙති එවං රක්ඛථාති සමන්තා පුරිසෙ යාපෙසි, තං දිවසඤ්ච සෙඤ්හරියා රොදමානා ධීතරං ආහ, සචෙ අම්ම තව පිතා ජීවෙය්‍ය අජ්ජාහං පඨමතරං දසබලං හොජෙය්‍යන්නි, සා තං ආහ අම්ම මා චින්තයි අහං තථා කරිස්සාම් යථා බුඬපමුඛො භික්ඛුසඞ්ඝො අම්හාකං පඨමං භික්ඛං භුඤ්ජිස්සතීති, තතො සතසහස්සඤ්ඤනිකායං කාංසපාතියා තිරුදකපායාසං පූරෙත්වා සප්පිමධුසක්කරාහි අභිසඞ්ඛරිත්වා තං අඤ්ඤිස්සාපාතියා පටිකුජ්ජිත්වා තං සුමනමාලාගුණෙහි පරික්ඛිපිත්වා මාලාගුළ සදිසං කත්වා භගවතො ගාමං පවිසනවෙලාය සයමෙව උක්ඛිපිත්වා ධාතිගණපරිවුතා ඝරා නික්ඛමි අන්තරාමග්ගෙ සෙනාපතිනො උපඨාකා අම්ම මා ඉතො අගමාති වදන්ති, මහාපුඤ්ඤා නාම මාතාපිතූනං කථා හොන්ති, නව තෙසං පුනප්පුනං භණන්තානං කථා පරික්ඛිපිතුං සක්කා හොන්ති, සා චුල්ලපිතා මහාපිතා මාතුලා කිස්ස තුම්හෙ ගණ්හතුං න දෙථාති ආහ, සෙනාපතිනා න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ඛාදනීයං හොජනීයං දාතුං මා දෙථාති ඨපිතම්හ අම්මාති. කිංපන මෙ ගහෙට්ඨ ඛාදනීයං හොජනීයං පස්සථාති, මලාගුලං පස්සාමාති, කිං තුම්හාකං සෙනාපති මාලාපූජම්පි කාතුං න දෙතීති, දෙති අම්මාති. තෙනහි අපෙථාති භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා මාලාගුළං ගණ්හථ භගවාති ආහ. භගවා එකං සෙනාපතිස්ස උපට්ඨාකං ඔලොකෙත්වා මාලාගුලං ගණ්හාපෙසි, සා භගවන්තං වන්දිත්වා භගවා භවාහවෙ[1] නිබ්බත්තියං මෙ සති පරිතස්සනජීවිතං නාම මා හොතු අයං සුමනමාලා විය

1. සී III. භවාහි නිබ්බත්තියං.

නිබ්බත්තනිබ්බත්තඨානෙ පියා ච හොමි නාමෙන ච සුමනායෙවාති පත්ථනං කත්වා සත්ථාරා සුබිනේ හොතීති වුත්තා වඳිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි.

භගවාපි සෙනාපතිස්ස ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි, සෙනාපති යාගුංගහෙත්වා[1] උපගඡි, සත්ථා පත්තං දිගඡි, නිසින්නො හත්ථෙ නික්ඛිපඞ්ගාති, අඡි තො එකො අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩපාතෙ ලබ්භති, මාලාගුළං අපනෙත්වා පිණ්ඩපාතං අදාසි, චූළු පඨාකො ආහ සාමි මාලාති මං වත්වා මාතුගාමො වචෙසීති, පායාසො භගවන්තං ආදිං කත්වා සබ්බෙසංභික්ඛූනං පහොසි, සෙනාපතිපි අත්තනො දෙය්‍යධම්මං අදාසි සත්ථා භත්තකිච්චං කත්වා මඞ්ගලං වත්වා පක්කාමි, සෙනාපති කා නාම සා පිණ්ඩපාතං අදාසීති පුවච්ච, සෙඞ්ඨිධීතා සාමිනි, සපපඤ්ඤ ඉඤ්ඡි එවරූපාය ඤරෙ වසන්තියා පුරිසස්ස සඞ්ගහසම්පත්ති නාම න දුල්ලභාති තං ආනෙත්වා ජේඨකඨානෙ ඨපෙසි, පුන දිවසෙ නාගරා දානමදංසු පුන දිවසෙ රාජාති එවං එකන්තරිකාය දානං ආරභිංසු. රාජාපි වරපුරිසෙ ඨපෙත්වා නාගරෙහි දින්නදානතො අතිරෙකතරං දෙති, නාගරාපි තථෙව කත්වා රඤ්ඤා දින්නදානතො අතිරෙකතරං. රාජගෙහෙ නාවකිඤ්චියො දහරා සාමණෙරෙ වදන්ති:-ගණ්හථ තාතා න ගහපතිකානං හත්ථං, වත්ථං දීඝු ප්‍රජ්ජිත්වා බාලදාරකානං බෙළසිඛාණිඝාදි ඩොව න හත්ථෙහි කතං සුවිං පණීතං කතන්ති. පුන දිවසෙ නාගරාපි දදමානා වදන්ති ගණ්හථ තාතා න ගාමනිගමාදිසු සංඛඩිත තණ්ඩුල ඛීර දධි සප්පි ආදීහි න අඤ්ඤදත්ථු ජඛ්ඛ සීස පිඨි ආදිනි හත්ථා ආහරාපි නෙහි කතං ජාතිසපපි ඛීරාදිගෙව කාතන්ති. එවං සත්තදිවසා ගතා, අථ භගවතො අයං විතකෙකා උදපාදි. නෙන වුත්තං සම්බොධිතො සත්තසංවච්ඡරානි සත්තමාසෙ සත්තදිවසානි අතික්කම්ඛා උදපාදීති.

"අඤ්ඤතරෙ මහාබ්‍රහ්මා"නි: ධම්මදෙසනං ආයාචිතබ්‍රහ්මාව, **"චතුරාසීතියා ආවාසසහස්සානී"**නි: චතුරාසීති විහාරසහස්සානි, තෙ සබ්බෙපි ච්‍ාදසසහස්සගණ්ඨිකා මහාවිහාරා.[3] අභයගිරි චෙතියපබ්බත විහාරමහාවිහාරසදිසාව අහෙසුං.

"බහුනී පරමං තපො"නි: අධිවාසනඛන්ති නාම පරමං තපො, **"නිත්තික්ඛා"**නි: ඛන්තියා එව වෙවචනං, තිත්තික්ඛා සඛන්තා අධිවාසන ඛන්ති උත්තමං තපොති අත්ථො. **"නිබ්බාණං පරමං"**නති: සබ්බා කාරෙන පන නිබ්බාණං පරමන්ති වදන්ති බුද්ධා. **"නහි පබ්බජිතො පරූපඝාති"**නි: යො අධිවාසනඛන්තිරහිතත්තා පරං ඝාතෙති උප ඝාතෙති බාධෙති විහිංසති, සො පබ්බජිතො නාම න හොති. වුත්තපදෙ පන තස්සෙව වෙවචනං. **"න හි පබ්බජිතෝ"**නි: එතස්ස හි න සමණෙ හොතීති වෙවචනං, **"පරූපඝාති"**නි: එතස්ස

1. මූ යාගුඤ්ච
2 ම. ගන්ත්වාවඡාදිසු.
3. ම. චාදසසහස්සගණ්ඨිකා මහාවිහාරා.

පරං විහෙඨයන්තොනි වෙවචනං, අථවා **"පරූපඝාතී"**ති: සිලූප ඝාතී, සීලං හි උත්තමඨෙන පරනති වුචචති. යො ච සම්ණො පරං යඞ්කිඤ්චි සත්තං විහෙඨයන්තො පරූපඝාතී හොති අත්තනෝ සීල චිනාසකො, සෝ පබ්බජිතෝ නාම න හොනීති අත්ථෝ. අථවා යො අධිවාසනඛනතියා අභාවා පරූපඝාතී හොති පරං අත්තමසෝ ඛංස මකසම්පි ජීවිතා වොරොපෙති සෝ නහි පබ්බජිතෝ, කිං කාරණා? මලස්ස අපබාහිතත්තා, "පබ්බාජයත්තනෝ මලං තස්මා පබ්බ ජිතොති වුචචතී"ති ඉදං හි පබ්බජිතලකඛණං. යො පි නගෙව ඛො උපඝාතෙති න මාරෙති, අපිච දණ්ඩාදීහි විහෙඨෙති සොපි පරං විහෙඨයන්තා සම්ණො න හොති, කිං කාරණා? විහෙඨාය අසම් තත්තා, "පාපානං සම්තත්තා සම්ණොති පවුචචතී"ති ඉදං සම්ණ ලකඛණං.

දුතියගාථාය **"සබ්බපාපස්සා"**ති: සබ්බාකුසලස්ස, **"අකර ණ"**නති: අනුප්පාදං, **"කුසලස්සා"**ති: චතුභූමකකුසලස්ස, **"උප සම්පදා"**ති: පටිලාභෝ, **"සච්චන්තපරිසොදපන"**නති: අත්තනෝ චිත්තපරියොදපනං, තං පන අරහත්තෙන හොති. ඉති සිලසංවරෙන සබ්බපාපං පහාය සමථවිපස්සනාහි කුසලං සම්පාදෙත්වා අරහත්ත ඵලෙන චිත්තං පරියොදපෙතබ්බන්ති එතං බුඞ්ගාසාසනං, ඔවාදෙ අනුසිසීති.

තතියගාථාය **"අනූපවාදෙ"**ති: වාචාය කඤ්චි අනූපවදනං, **"අනූපඝාතෙ"**ති: කායෙන උපඝාතස්ස අකරණං, **"පාති මොක්ඛෙ"**ති: යං තං අතිමොක්ඛං අතිපමොක්ඛං උත්තමසීලං පාති වා සුගතිභයෙහි[1] මොක්ඛෙති දුග්ගතිභයෙහි යො වා නං පාති තං මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛන්ති වුචචති, තස්මිං පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරෙ. **"මත්තඤ්ඤුදා"**ති: පටිග්ගහණ පරිභොගවසෙන පමා ණඤ්ඤුතා, **"පන්තඤ්ච සයනාසන"**න්ති: සයනාසනඤ්ච සංසඨ්ඨවිරහි තන්ති අත්ථෝ,[2] එත්ථ ච විහි යෙව පච්චයෙහි චතුපච්චයසන්තොසෝ දීපිතොනි වෙදිතබ්බෝ. **"එතං බුඞ්ගාසාසන"**නති: එවං පරස්ස අනුප වදනං අනූපඝාතනං පාතිමොක්ඛෙ සංවරෙ පටිග්ගහණපරිභෝ ගෙසු මත්තඤ්ඤුතා අඤ්ඤසම්පත්ති වසිභාවාය විවිත්තසෙනාසනසෙව නඤ්ච බුඞ්ගානං සාසනං ඔවාදෙ අනුසිසීති ඉමා පන සබ්බබුඞ්ගානං පාතිමොක්ඛුද්දෙසගාථා හොනතීති වෙදිතබ්බා.

එත්තාවතා ච ඉම්නා විපස්සිස්ස භගවතෝ අපදානානුස්සරණ විත්තාරකථනෙන "තථාගතස්සෙව සා භික්ඛවෙ ධම්මධාතු සුපපටි විඞා"ති එවං වුත්තාය ධම්මධාතුයා සුපපටිවිඞභාවං පකාසෙත්වා ඉදානි "දෙවතාපි තථාගතස්ස එතමත්ථං ආරොචෙසුං"නති වුත්තං, දෙවතාරොචනං පකාසෙතුං "එකම්දහ"නති ආදිමාහ. තත්ථ **"සුභ ගවනෙ"**ති: එවන්නාමකෙ වනෙ, **"සාලරාජමූලෙ"**ති: වනස්සපති

1. ම. අගතිවිසෙසෙති. 2. ම, සංසට්ඨතාවිරහිතන්ති අත්ථෝ.

පේළියස්ස මූලේ, **"කාමච්ඡන්දං විරාජේත්වා"**ති: අනාගාමිමග්ගෙන මූලසමුග්ඝාතවසෙන විරාජෙත්වා, යථා ච විපස්සිස්ස එවං සෙසබුද්ධා නමපි සාසනෙ වුත්ත බ්‍රහ්මචරියං දෙවතා අරොචයිංසු, පාලියං පන විපස්සිස්ස වෙව අභිභාකච භගවතො වසෙන ආගතා, තත්ථ අත්තනො සම්පත්තියා න හායන්ති න විහායන්තීති අභිභා, න කිඤ්චි සත්තං තපෙන්තීති අතප්පා, සුන්දරදස්සනා අභිරූපා පාසාදිකාති සුදස්සනා, සුට්ඨු පස්සන්ති සුන්දරමේතෙසං දස්සනන්ති සුදස්සි, සබ්බභෙව ච සඞ්ඛතෙහි ච භවසම්පත්තියා ච ජෙට්ඨා නත්ථෙත්ථ කනිට්ඨාති අකනිට්ඨා, ඉධ ඨත්වා භාණවාරා සමොධානෙතබ්බා.

ඉමස්මිං හි සුත්තෙ විපස්සිස්සෙව භගවතො අපදානවසෙන තයො භාණවාරා වුත්තා, යථා ච විපස්සිස්ස එවං සිඛිආදීනම්පි අපදාන වසෙන වුත්තාව. පාලියං පන සඞ්ඛිත්තා. ඉති සත්තන්නං බුද්ධානං වසෙන අම්හාකං භගවතා එකවීසතිභාණවාරා කථිතා, තථා අවිහෙඨි, තථා අතප්පෙසි, තථා සුදස්සෙසි, තථා සුදස්සිංසු, තථා අකනිට්ඨෙනීති, සබ්බම්පි ඡබ්බිසභාණවාරසතං හොති, තං තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අඤ්ඤං සුත්තං ඡබ්බිසභාණවාරසතපරිමාණං නාම නත්ථි, සුත්තන්තරාජා නාම අයං සුත්තන්තො වෙදිතබ්බො, ඉතො පරං අනුසඞ්ගීවයම්පි නියාදෙන්තා **"ඉති ඛො භික්ඛවෙ"**ති ආදිමාහ, තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
මහාපදානසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

මහානිදාන සුත්තවණ්ණනා-15.

"එවං මෙ සුතං-පෙ-කුරූසූ"ති මහානිදානං, තත්‍රායං අනුත්තානපද වණ්ණනා:-**"කුරූසුවිහරතී"**ති: කුරූනාමජනපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසොපි එකොපි ජනපදෙ රුළ්හීසද්දෙන කුරූසූති වුච්චති, තස්මිං කුරූසු ජනපදෙසු. අඤ්ඤාපි රියා පනාහු: මඞ්ගුකාලෙ තීසු දීපෙසු මනුස්සා ජම්බුදීපෙ නාම බුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකාචක්කවත්තිආදිපභුතීනං උත්තමපුරිසානං උප්පත්තිභූමි උත්තමදීපෝ අභිරමණීයොති සුත්වා රඤ්ඤො මඞ්ගුස්ස චක්කවත්තිනො චක්කරතනං පුරක්ඛත්වා චතුරඞ්ගිනිං සෙනං පහාය ජම්බුදීපෙ අනුසංසරනෙන[1] සබ්බං ආගම්සු, තතො රාජා පරිනායකරතනං පුච්ඡි අත්ථි නුඛො මනුස්ස ලොකතො රමණීයතරං ඨානන්ති. කස්මා දෙව එවං භණසි කිං න පස්සසි වන්දිමසුරියානං ආනුභාවං, නනු එතෙසං ඨානං ඉතො රමණීයතරන්ති. රාජා චක්කරතනං පුරක්ඛත්වා තත්ථ අගමාසි.

1. ම. අනුපරිසංයායනෙන, සී. ITI. අනුසංසායනෙන.

චත්තාරෝ මහාරාජානෝ මඤ්ඤු මහාරාජ ආගතොති සුත්වාව මහිඞ්කෝ මහානුභාවෝ රාජා න සක්කා යුඤ්ඤෙන පටිබාහිතුන්ති සකං රජ්ජං නියාතෙසුං, සෝ තං ගහෙත්වා පුන පුච්ඡි තුඹෙ ඉතෝ රමණීයතරං ඨානන්ති. අථස්ස තාවතිංසභවනං කථිංසු, තාවතිංස භවනං දෙවරමණීයං තත්ථ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤෝ ඉමෙ චත්තාරෝ මහාරාජානෝ පරිවාරකා දෙවාරිකභූමියං තිඨන්ති සක්කෝ දෙව රාජා මහිඞ්කෝ මහානුභාවෝ තස්සිමානි උපභොගඨානානි යොජන සහස්සුබ්බෙධෝ වෙජයන්ත පාසාදෙ පඤ්ඤාසයොජනසතුබ්බෙධා සුධම්මා දෙවසභා දියඩ්ඪයොජනසතිකෝ වෙජයන්තරථෝ තථා එරාවණෝ හත්ථි දිබ්බරුක්ඛසහස්සපතිමණ්ඩිතං නන්දනවනං චිත්තලතාවනං ඵාරුසකවනං මිස්සකවනං යොජනසතුබ්බෙධෝ පාරිච්ඡත්තකකොවිලාරෝ තස්ස ගෙඨා සභියොජනායතා පඤ්ඤාසයොජනවිත්ථාරා පඤ්ච දසයොජනුබ්බෙධා ජයසුමනපුප්ඵවණ්ණා පණ්ඩුකම්බලසිලා, යස්සා මුදුතාය සක්කස්ස නිසිදතෝ උපඩ්ඪාසනං අනුපවිසති, තං සුත්වා රාජා තත්ථ ගනතුකාමෝ වක්කරථානං අභික්ඛකිරි, තං ආකාසෙ උග්ගි[1] සඞ්ඝා චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය. අථ විඤ්ඤා දෙවලොකානං වෙමජ්ඣතෝ වක්කරථානං ඔතරිත්වා පඨවියං පතිට්ඨාසි සඞ්ඝං පරිනාය කරථානපමුඛාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය. රාජා එකකොව තාවතිංස භවනං අගමාසි, සක්කෝ මඤ්ඤා ආගතොති සුත්වාව තස්ස පච්චුග්ගමනං කත්වා සාගතං තෙ මහාරාජ සකනෙත මහාරාජ අනුසාස මහාරාජාති වත්වා සඞ්ඝං නාටකෙහි රජ්ජං වෙ භාගෙ කත්වා එකං භාගමදාසි, රඤ්ඤා තාවතිංසභගවනෙ පතිඨිතමත්තස්සෙව මනුස්සභාවෝ විගච්ඡි දෙවභාවෝ පාතුරහොසි තස්ස කිර සක්කෙන සඞ්ඝං පණ්ඩුකම්බලසිලායං නිසින්නස්ස අක්ඛිනිමෙසනමත්තෙන නානත්තං පඤ්ඤායති තං අසල්ලක්ඛෙන්තා දෙවා සක්කස්සෙව තස්ස ච නානත්තෙ මුයාන්ති. සෝ තත්ථ දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානෝ යාව ඡත්තිංස සක්කා උපජ්ජිත්වා චුතා තාව සක්කරජ්ජං කාරෙත්වා අතිත්තෝව කාමෙහි තතෝ චවිත්වා අත්තනෝ ඌය්‍යානෙ පතිතෝ වාතාතපෙන ඨුසිතගතෙතා කාලමකාසි, වක්කරථනෙ පුන පඨවියං පතිඞ්තෙ පරිනායකරථනං සුවණ්ණපටෙට මඤ්ඤු උපාහනං ලිඛාපෙත්වා ඉදං මඤ්ඤුරජ්ජන්ති රජ්ජමනුසාසි තෙපි තිහි දීපෙහි ආගතමනුස්සා පුන ගනතුං අසක්කොනතා පරිනායකරථනං උපසංකමිත්වා දෙව මයං රඤ්ඤෙ ආනුභාවෙන අ ගතා ඉදානි ගනතුං න සක්කොම වසනඨානං නො දෙහීති යාචිංසු, සෝ තෙසං එකමෙකං ජනපදමදාසි, තත්ථ පුබ්බවිදෙහතෝ ආගතමනුස්සෙහි ආවාසිතපපදෙසෝ තායෙව පුරිම සඤ්ඤය විදෙහ රඨනති නාමං ලභි, අපරගොයානතෝ ආගත මනුස්සෙහි ආවාසිතපපදෙසෝ අපරනත ජනපදොති නාමං ලභි, උත්තරකුරුතෝ ආගතමනුස්සෙහි ආවාසිතපපදෙසෝ කුරුරඨනති නාමං ලභි, බහුසෙ පන ගාමනිගමාදයෝ උපාදාය බහුවචනෙන

1. ම ආකාසෙපතිඨාසි.

වොහරීයතී, තෙන වුත්තං:-"කුරූසු විහරති කම්මාසධම්මං නාම කුරුනං නිගමෝ"ති. කම්මාසන්ති එත්ථ කෙචි ඛකාරස්ස දකාරෙන අත්ථං වණ්ණයන්ති, කම්මාසෝ එත්ථ දම්තොති කම්මාසදමං[1] කම්මාසොති කම්මාසපාදෙ පොරිසාදෙ වුච්චති, තස්ස කිර පාදෙ ඛානුකෙන විද්ධතෙ වණෙ රුහන්තෙ චිත්තදූසදිසෝ හුත්වා රුහි, තස්මා කම්මාසපාදෙති පඤ්ඤායිත්ථ, සොව තස්මිං ඔකාසෙ දම්තෝ පොරිසාදභාවතෝ පරිසෙධිතෝ, කෙන. මහාසත්තෙන, කත රඤ්ඤා ජාතකෙති? මහාසුතසොමජාතකෙති එකෙ, කෙචි පන ථෙරා ජයද්දිසජාතකෙති වදන්ති. තදා හි මහාසත්තෙන කම්මාසපාදෙ දම්තෝ, යථාහ:-

"පුත්තෙහා යදා හොමි ජයද්දිසස්ස පච්චන්තරඤ්ඤාධිපතිස්ස අත්‍රජෝ
වජිත්වා පාණං පිතරං අමොචයිං කම්මාසපාදම්හි වහං පසාදයි"නන්ති.

කෙචි පන ඛකාරෙනෙව අත්ථං වණ්ණයන්ති, කුරුරඤ්ඤාසිතං කිර කුරුවත්තධම්මෙහා තස්මිං කම්මාසජාහෝ තස්මා තං ඨානං කම්මාසෝ එත්ථ ධම්මෙ ජාහොති කම්මාසධම්මන්ති වුච්චති, තත්ථ නිවිඨනිග මස්සාපි එතදෙවනාමං, භූම්මවවනෙන කස්මා න වුත්තන්ති? අවසහනා කාසහනා, භගවහනා කිර තස්මිං නිගමෙ වසහනාකාසෝ කොවි විහාරෝ නාහොසි, නිගමතෝ පන අපක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං උදක සම්පන්නෙ රමණීයෙ භූමිභාගෙ මහාවනසණ්ඩෝ අහොසි, තත්ථ භගවා විහාසි තං නිගමං ගොචරගාමං කත්වා, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ, කුරූසු විහරති කම්මාසධම්මං නාම කුරුනං නිගමෝ තං ගොචරගාමං කත්වාති. **"ආයස්මා"**ති: පියවචීහමෙන ගරුවචනමෙහං, **"ආනන්දෝ,"**ති: තස්ස ථෙරස්ස නාමං, **"එක මන්ත"**නති: භාවනපුංසකනිද්දෙසෝ, "විසමං චන්දිමසූරියා පරිහරන්තී"ති ආදිසු විය. තස්මා යථා නිසින්නෙහා එකමන්තෙ නිසින්නෙහා හොති තථා නිසීදිති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝති. භූම්මත්ථෙ වා එතං උපයොගවචනං, **"නිසීදි"**ති: උපාවිසි, පණ්ඩිතා හි ගරුඨානියං උපසඞ්කමිත්වා ආසනකුසලතාය එකමන්තෙ නිසීදන්ති, අයඤ්ච තෙසං අඤ්ඤතරෝ, තස්මා එකමන්තං නිසීදි, කථං නිසින්නෝ ඛෝ පන එකමන්තෙ නිසින්නෙහා හොති? ඡනිසජ්ජදොසෙ විවජ්ජෙත්වා, සෙය්‍යථිදං? අතිදූරං අවිචාසන්නං උපරිවාතං උන්නාහපප්පදෙසං අතිසම්මුඛං අතිපච්ඡාති. අතිදූරෙ නිසින්නෝ හි සචෙ කථෙතුකාමෝ හොති උච්චාසද්දෙන කථෙතබ්බං හොති, අවිචාසන්නෙ නිසින්නෙහා සංඝට්ට නං කරොති, උපරිවාතෙ නිසින්නෙහා සරීරගන්ධෙන බාධති, උන්නා තපප්පදෙසෙ නිසින්නෝ අගාරවං පකාසෙති, අතිසම්මුඛෙ නිසින්නෙහා සචෙ දඤ්ඤකාමෝ හොති, චක්ඛූනා චක්ඛුං ආහච්ච දට්ඨබ්බං හොති, අතිපච්ඡා නිසින්නෙහා සචෙ දඤ්ඤකාමෝ හොති, ගීවං පසාරෙත්වා දට්ඨබ්බං හොති. තස්මා අයම්පි නික්ඛන්තුං භගවන්තං පදක්ඛිණං

1. සී. කම්මාසදමෙමං.

කත්වා සකකච්චං වන්දිත්වා එතෙ ඡ නිසජ්ජදොසෙ වජ්ජෙත්වා දක්ඛිණජණ්ණුමණ්ඩලස්ස අභිමුඛඨානෙ ඡබ්බණ්ණානං බුද්ධරස්මීනං අන්තො පවිසිත්වා පඨ්‍යාලඞ්කාරසං විගාහන්තා විය සුවණ්ණපටං[1] පාරුපන්තා විය රත්තුපලමාලාවිතානමජ්ඣං පවිසන්තා විය ධම්මහණ්ඩාගාරිකො ආයස්මා ආනන්දො නිසීදි, තෙන වුත්තං එක මන්තං නිසීදීති.

කාය පන වෙලාය කෙන කාරණෙන අයං ආයස්මා භගවන්තං උපසඞ්කන්තොතී? සායණ්හවෙලායං පච්චයාකාරපඤ්හං පුච්ඡන කාරණෙන, තං දිවසං කිරායමායස්මා කුලසඞ්ගහත්ථාය ඝරවාරෙ ඝර වාරෙ සහස්සභණ්ඩිකං නික්ඛිපන්තො විය තමමාසඨමං[2] පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සත්ථුවත්තං දස්සෙත්වා සත්ථරි ගන්ධ කුටිං පවිඨෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා අත්තනො දිවාඨානං ගන්ත්වා අන්තෙ වාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පටික්කන්තෙසු දිවාඨානං පටිසම්මජ්ජිත්වා වම්මඛණ්ඩං පඤ්ඤුපෙත්වා උදකතුම්බතො උදකෙන හත්ථපාදෙ සිතලෙ කත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසිදිත්වා සොතාපත්තිඵලසමා පත්තිං සමාපජ්ජිත්වා අථ පරිච්ඡින්නකාලවසෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙසි, සො "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා"ති ආදිතො පට්ඨාය අන්තං අන්තතො පට්ඨාය ආදිං උභයන්තතො පට්ඨාය මජ්ඣං මජ්ඣන්තතො පට්ඨාය උභො අන්තෙ පාපෙන්තො නික්ඛිත්තුං වාදසපදං පච්චයාකාරං සම්මසි. තස්සෙවං සම්මසන්තස්ස පච්චයා කාරො විභූතො හුත්වා උත්තානකුත්තානකො විය උපට්ඨාසි, තතො විත්තොසි:- අයං පච්චයාකාරො සඞ්ඛබුද්ධෙහි ගම්භීරො වෙව ගම්භීරාව භාසො වාති කථිතො, මය්හං ඛො පන පදෙසඤ්ඤෙ සීතස්ස සාව කස්ස සතො උත්තානතා විභූතො පාකටතා හුත්වා උපට්ඨාති, මය්හං යෙව නූඛො එස උත්තානකුත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාති උදහු අඤ්ඤසමපීති. අථස්ස එතදහොසි:-හන්දාහං ඉමං පඤ්හං ගහෙත්වා භගවන්තං පුච්ඡාමි, අඩ්ඪා මෙ භගවා ඉමං අඤ්ඤපත්තිං කත්වා සාළිඤ්ඣං සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය එකං සුත්තන්තකථං[3] කථෙත්වා දස්සෙති. බුද්ධානං හි විනයපණ්ණත්තිං භූමන්තරං පච්චයාකාරං සමයන්ත රන්ති ඉමානි චත්තාරි ඨානානි පත්වා ගජ්ජිතං මඤ්ඤතා හොති ඤාණං අනුපවිසති බුද්ධඤ්ණස්ස මඤ්ඤනභාවො පඤ්ඤායති දෙසනා ගම්භීරා හොති තිලක්ඛණාහතා සුඤ්ඤතා පටිසංයුත්තාති, සො කිඤාපි පකතියා ව එකදිවසෙන සතවාරම්පි සහස්සවාරම්පි භගවන්තං උප සඞ්කමන්තො අඤ්ඤෙ අකාරණෙන න උපසංකමති, තං දිවසං පන ඉමං පඤ්හං ගහෙත්වා බුද්ධගන්ධහත්ථිං ආපජ්ජ[4] ඤාණකොච්චනාදං බුද්ධසීහං ආපජ්ජ[4] ඤාණසීහනාදං සොස්සාමි බුද්ධසිඤ්චං ආපජ්ජ[4] ඤාණපදවිත්තකමං පස්සිස්සාමීති විත්තෙත්වා දිවාඨානා උට්ඨාය වම්ම

1. සී. III පටං.
2. ම. කම්මඤ්ඤදම්මාය.
3. සී. I. II & III. ඛණ්ඩං.
4. සී. ආසජ්ජ.

ඛණ්ඩං පපඵාවෙත්වා ආදාය සායණ්හසමයෙ භගවන්තං උපසඞ්කමි, තෙන වුත්තං:-"සායණ්හවෙලායං පච්චයාකාරපඤ්හං පුච්ඡන්තකාරණෙන උපසඞ්කන්තො"ති.

"ගාඨගම්භීරෙ"ති: එත්ථ යාව සඤ්ඤ පමාණාතික්කමෙ, අතික්කන්තම්පි පමාණං ගම්භීරෙ, අතිගම්භීරොති අත්ථො. **"ගම්භීරාවභාසෙ"**ති: ගම්භීරොව හුත්වා අවභාසති දිස්සතීති අත්ථො. එකං හි උත්තානං මෙව ගම්භීරාවභාසං හොති පුතිපණ්ණාදිවසෙන[1] කාලවණ්ණං පුරාණඋදකං විය, තං හි ජණ්ණුපමාණම්පි සතපොරිසං විය දිස්සති. එකං ගම්භීරං උත්තානාවභාසං හොති මණ්ඩූකභක්ඛාය විපන්නඋදකං විය, තං හි සතපොරිසම්පි ජණ්ණුපමාණං විය ඛායති. එකං උත්තානං උත්තානාවභාසං හොති වාපිආදීසු[2] උදකං විය, එකං ගම්භීරං ගම්භීරාවභාසං හොති සිනෙරුපාදකමහාසමුද්දෙ උදකං විය, එවං උදකමෙව වත්තාරි නාමානි ලභති. පටිච්චසමුප්පාදෙ පනෙතං නත්ථි, අයං හි ගම්භීරෙ වෙව ගම්භීරාවභාසො චාති එකමෙව නාමං ලභති. එවරූපො සමානොපි අථ ච පන මෙ උත්තානකුත්තානකො විය ඛායති, තදිදං අච්ඡරියං භනෙත අබ්භුතං භනෙතති එවං අත්තනො විම්හයං පකාසෙන්තො පඤ්හං පුච්ඡි, පඤ්හං පුච්ඡිත්වා තුණ්හීභූතො නිසීදි. භගවා තස්ස වචනං සුත්වා ආනන්දෙ භවග්ගා ගහණාය හත්ථං පසාරෙන්තො විය සිනෙරුං ඡින්දිත්වා මිජ්ජනීහරිතුං[3] වායමමානො විය විනා නාවාය මහාසමුද්දං තරිතුකාමො විය පඨවිං පරිවත්තෙත්වා පඨවොජං ගහෙතුං වායම්මානො විය බුද්ධවිසයං පඤ්හං අත්තනො උත්තානනති වදති,ගම්භීරභාවං ආවිකත්තුකාමොති[4] විඤ්ඤාපෙත්වා "මාහෙව"නති ආදිමාහ.

තත්ථ **"මාහෙව"**නති: හකාරො නිපාතමත්තං, එවං මා භණීති අත්ථො. මාහෙවනති ච ඉදං වචනං හි භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං උස්සාදෙන්තොපි භණති අපසාදෙන්තොපි, තත්ථ උස්සාදෙන්තො ආනන්ද ත්වං මහාපඤ්ඤොසි විසදඤාණොසි, තෙන තෙ ගම්භීරොපි පටිච්ච සමුප්පාදෝ උත්තානකො විය ඛායති අඤ්ඤසඤ්ඤ පනෙස උත්තානකොති න සල්ලක්ඛෙතබ්බො, ගම්භීරොයෙව ච ගම්භීරාවභාසොච. තත්ථ වතස්සෝ උපමා වදන්ති, ජම්බුසෙ සුඛොජනරසසම්පන්නස්ස කිර කතයොගස්ස මහාමල්ලස්ස සමජ්ජසමයෙ කතමල්ලනෙ පුඤ්ඤස්ස[5] යුද්ධභූමිං ගච්ඡන්තස්ස අන්තරා මල්ලපාසාණං දස්සෙසුං. සො කිං එතන්ති ආහ, මල්ලපාසාණොති. ආහරථ නන්ති, උක්ඛිපිතුං න සක්කොමාති වුත්තෙ සයං ගන්ත්වා කුහිං ඉමස්ස භාරියඤ්ඤන්නන්ති වත්වා වීහි ගහෙත්වා තෙ පාසාණෙ උක්ඛිපිත්වා කීළා ගුළෙ විය බිපිත්වාව අගමාසි. තත්ථ මල්ලස්ස මල්ලපාසාණො ලහු

1. සී. I. II. පුනිපුණ්ණසරවසෙන. 3. සී මූ. පෙ සිනෙරුං ඡින්දිත්වා විජනිංකරිතුං.
2. සී. I. II & III. පානිආදිසු. 4. සී. I. II & III. ආවිකත්තුකාමීති.
5. ම. කතමල්ලපාසාණපරිවයසස.

කොපි න අඤ්ඤසං ලහුකොති වත්තබ්බා. ඡමාසෙසු හොජන රසඤ්ඤො මලෙලා විය හි කපඤ්ඤසහසසං අහිනීහාරසම්පන්නා ආයසමා ආනඤ්ඤ, යථා මලඤ්ඤස මහාබලතාය මලඤ්ඤාණං ලහුකො එවං ථෙරස්ස මහාපඤ්ඤතාය පවිවෙකසමුපපාදෙ උත්තානතා, සො අඤ්ඤසං උත්තානොති න වත්තබ්බා. මහාසමුද්දෙ ච තිමිනාම මවෙඡා වියොජනසතිකො, තිමිඞ්ගලො තියොජනසතිකො, තිමිපිඞ්ගලො චතුයොජනසතිකො, තිමිරපිඞ්ගලො පචයොජනසතිකො, ආනඤ්ඤ තිමිඤ්ඤ අඡ්ඣාරොහො මහාතිමිති ඉමෙ වත්තාරො යොජනසහස්සිකා, තඤ්ච තිමිරපිඞ්ගලඤ්ඤෙව දිපෙනති. තස්ස කිර දක්ඛිණකණ්ණං වාලෙන්තස්ස පචයොජනසතෙ පදෙසෙ උදකං චලති, තථා වාමකණ්ණං තථා නඞ්ගුට්ඨං තථා සීසං. වෙ පන කණ්ණෙ වාලෙත්වා නඞ්ගුඨෙන පහරිත්වා සීසං අපරාපරං කම්පෙත්වා කීළිතුං ආරබ්භස්ස සත්තයොජනසතෙ ඨානෙ භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා උඞ්ඩෙ ආරොපිතං විය උදකං පක්ඛන්දං තියොජනසතමත්තෙ පදෙසෙ උදකං පිඞ්ඩිං ඡාදෙතුං න සක්කොති, සො එවං වදෙය්‍ය අයං මහාසමුද්දෙ ගම්භීරො ගම්භීරොති වදන්ති කුතස්ස ගම්භීරතා, මයං පිඞ්ඩිමත්තච්ඡාදනමත්තම්පි උදකං න ලභාමාති. තත්ථ කාශ්‍යපපනඤ්ඤස්ස තිමිරපිඞ්ගලස්ස මහාසමුද්දෙ උත්තානොති අඤ්ඤසං බුද්ධකමචඡාදනං උත්තානොති න වත්තබ්බා. එවමෙවං ඤාණුපපන්නස්ස ථෙරස්ස පවිවෙකසමුපපාදෙ උත්තානොති අඤ්ඤසම්පි උත්තානොති න වත්තබ්බා සුපණ්ණරාජා ච දියඩ්ඩයොජනසතිකො, තස්ස දක්ඛිණ පක්ඛා පඤ්ඤසයොජනිකා හොති තථා වාමපක්ඛොපි පිඡ්වට්ටි සඞ්ගියොජනිකා ගීවා[1] තිංසයොජනිකා මුඛං නවයොජනා පාදු චාදස යොජනිකා, තස්මිං සුපණ්ණ වාතං දස්සෙතුං ආරබ්භ සත්තඤ්ඤයොජන සතං ඨානං නප්පහොති, සො එවං වදෙය්‍ය අයං ආකාසො අනන්තො අනන්තොති වදන්ති කුත්‍රස්ස අනන්තතා, මයං පක්ඛවාතප්පහරණෙ කාසමපි න ලභාමාති. තත්ථ කාශ්‍යපපන්නස්ස සුපණ්ණරඤ්ඤෙ ආකාසො පරිත්තොති අඤ්ඤසං බුද්ධඤාපක්ඛිනං පරිත්තොති න වත්තබ්බා. එවමෙවං ඤාණුපපන්නස්ස ථෙරස්ස පවිවෙකසමුපපාදෙ උත්තානොති අඤ්ඤසම්පි උත්තානොති න වත්තබ්බා. රාහු අසුරිඤ්ඤ පන පාදතතො යාව කෙසන්තා යොජනානං චත්තාරි සහස්සානි අඩ්ඩ ච යොජනසතානි හොති[2] තස්ස චිත්තා බාහානං අනන්තරං චාදසයොජනසතිකං බහලත්තෙන ඡයොජනසතිකං හත්ථ පාදතලානි තියොජනසතිකානි, තථා මුඛං. එකෙකං අඞ්ගුලිපබ්බං පඤ්ඤසයොජනං තථා භමුකන්තරං නලාටං තියොජනසතිකං සීසං නවයොජනසතිකං, තස්ස මහාසමුද්දං ඔතිණ්ණස්ස යොජනසහස්ස මත්තෙ ඨානෙ ගම්භීරොදකං ජාණුපමාණං හොති, සො එවං වදෙය්‍ය අයං මහාසමුද්දෙ ගම්භීරො ගම්භීරොති වදන්ති කුතස්ස ගම්භීරතා, මයං ජාණුපටිච්ඡාදනමත්තම්පි උදකං න ලභාමාති. තත්ථ කාශ්‍යප

1. ම. ගිවං. 2. ම. අඩ්ඩ වසතානි.

පඤ්ඤස්ස රාහුනෝ මහාසමුද්දෙ, උත්තානොනි අඤ්ඤසං උත්තානොනි න වත්තබ්බං. එවමෙවං ඛණ්ඩපඤ්ඤස්ස ථෙරස්ස පටිච්ච සමුප්පාදෙ, උත්තානොනි අඤ්ඤසමපි උත්තානොනි න වත්තබ්බං. එතමත්ථං සඤ්ඤාය භගවා:-"මාගෙවං ආනන්ද අවච මාහෙවං ආනන්ද අවචා"ති ආහ. ථෙරස්ස හි චතුගි කාරණෙහි ගම්භීරොපි පටිච්ච සමුප්පාදෙ, උත්තානොනි උපඨාසි. කතමෙහි චතුහි. පුබ්බූපනිස්සය සම්පත්තියා, නිත්ථාසෙන,[1] සොතාපත්තියා, බහුස්සුතභාවෙනාති. ඉතො කිර සත්තසතසස්සිමෙ කප්පෙ පදුමුත්තරෝ නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජි, තස්ස හංසවතී නාම නගරං අහොසි. ආනන්දෙ නාම රාජා පිතා. සුමෙධා නාම දෙවී මාතා. බොධිසත්තොපි උත්තරකුමාරෝ නාම අහොසි. සො ද්වින්නස්ස ජිනදිවසෙ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා පධානමනුයුඤ්ජන්තො[2] අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා අනෙකජාතිසංසාරනති උදානං උදානෙන්ථා සත්තාහං බොධිපල්ලඞ්කෙ විතිනාමෙත්වා පඨවියං ඨපෙස්සාමීති පාදං අභිනීහරි. අථ[3] පඨවිං භින්දිත්වා මහන්තං පදුමං උඨාසි. තස්ස ධුරපත්තානි නවුතිහත්ථානි, කෙසරං තිංසහත්ථං, කණ්ණිකා වාදසහත්ථා, නවඤවපමාණෙ රෙණු අහොසි. සත්ථා පන උබ්බෙධතො අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථො අහොසි. තස්ස උභින්නං බාහානමන්තරං අඨාරසහත්ථං. නලාටං පවහත්ථං. හත්ථපාදා එකාදස හත්ථා. තස්ස එකාදසහත්ථෙන පාදෙන වාදස හත්ථාය කණ්ණිකාය අක්කන්තමත්තාය නවඤවපමාණෙ රෙණු උඨාය අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථපදෙසං උග්ගන්ත්වා ඔකිණ්ණමනොසිලා වුණ්ණං විය පවෙච්චි. තදුපාදාය භගවා පදුමුත්තරොවෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස දෙවලොව සුජාතො ච වෙ අග්ගසාවකා අහෙසුං. අමිතා ච අසමාව වෙ අග්ගසාවිකා. සුමනො නාම උපඨාකො. පදුමුත්තරෝ භගවා පිතුසඛහං කුරුමානො භික්ඛූසතසහස්සපරිවාරෝ හංසවතියා රාජධානියා පටිවසති. ඛණිඨභාතා පනස්ස සුමනකුමාරෝ නාම. තස්ස රාජා හංසවතියො විසංයොජනසතෙ[4] ඨානෙ හොගගාමං අදාසි. සො කදාචි කදාචි ආගන්ත්වා පිතරං ව සත්ථාරං ව පස්සති, අථෙකදිවසං පච්චන්තා කුපිතා රඤ්ඤෝ පෙසෙසි. රාජා තං මඤ්ඤි තත්ථ කඤ්ඤා ඨපිතොති පටිපෙසෙසි, සො වොරෙ වූපසමෙත්වා උභයන්තා දෙව ජනපදොති රඤ්ඤෝ පෙසෙසි. රාජා තුට්ඨො සීඝං මම පුත්තො ආගච්ඡතූති ආහ. තස්ස සහස්සමත්තා අමච්චා හොන්ති, සෙ තෙහි සද්ධිං අන්තරාමග්ගෙ මන්තෙසි, මඤ්ඤං පිතා තුට්ඨො සබ්බෙ මෙ වරං දෙති කිං ගණ්හාමීති. අථ නං එකච්චෙ හත්ථිං ගණ්හථ අස්සං ගණ්හථ ජනපදං ගණ්හථ සත්තරතනානි ගණ්හථාති ආහංසු. අපරෙ තුට්ඨා පුථුවිස්සරස්ස පුත්තා, න තුම්හාකං ධනං දුල්ලභං, ලබ්භමපි වෙතං සබ්බං පහාය ගම්

1. සී. III. චිත්තවාසෙන.
2. සී. II. පධානමනුයුඤ්ජන්තො.
3. සී. II. අථස්ස.
4. සී. I & II. විසංයොජනසතෙ, III. විසංයොජනසත හොගං.

නීයං, පුඤ්ඤංව එකං ආදාය ගමනීයං, තස්මා දෙවෙ වරං දදමානෙ තෙමාසං පදුමුත්තරං භගවන්තං උපසඞ්කමු වරං ගණ්හථාති. සෝ තුම්හෙ මඤ්ඤං කල්‍යාණමිත්තා නාම, න මෙ තං චිත්තං අත්ථි, තුම්හෙහි පන උපපාදිතං, එවං කරිස්සාමීති ගන්ත්වා පිතරා වන්දිත්වා පිතරා ආලිඞ්ගිත්වා මත්ථකෙ චුම්බිත්වා වරං තෙ පුත්ත දෙමීති වුත්තෙ ඉච්ඡාමහං මහාරාජ භගවන්තං තෙමාසං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහන්තො ජීවිතං අවංඛිං කාතුං, ඉමං මෙ වරං දෙහීති ආහ. න සක්කා තාත අඤ්ඤං වරෙතිහි[1] ඛත්තියානං නාම වෙ කථා නත්ථි එතමෙව මෙ දෙහි න මම්මඤ්ඤන අත්ථොති. තාත බ්‍රාහ්මණා චිත්තං නාම දුජ්ජානං, සවෙ භගවා න ඉච්ඡිස්සති මයා දින්නෙපි කිං භවිස්සතීති. සාධු දෙව අහං භගවතො චිත්තං ජානිස්සාමීති විහාරං ගතො. තෙන ච සමයෙන භත්තකිච්චං නිට්ඨපෙත්වා භගවා ගන්ධකුටිං පවිට්ඨො හොති, සෝ මණ්ඩලමාලෙ සන්නිසින්නානං භික්ඛූනං සන්තිකං අගමාසි. තෙ නං ආහංසු. රාජපුත්ත කස්මා ආගතොසීති. භගවන්තං දස්සනාය, දස්සෙථ මෙ භගවන්තන්ති. න මයං රාජපුත්ත ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සත්ථාරං දට්ඨුං ලභාමාති. කො පන භන්තෙ ලභතීති. සුමනත්ථෙරො නාම රාජපුත්තාති, සෝ කුහිං භන්තෙ තෙරොති තෙරස්ස නිසින්නට්ඨානං ප්‍රවිත්ථා ගන්ත්වා වන්දිත්වා ඉච්ඡාමහං භන්තෙ භගවන්තං පස්සිතුං, දස්සෙථ මෙති ආහ. ථෙරෝ එහි රාජපුත්තාති තං ගහෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ ඨපෙත්වා ගන්ධකුටිං අභිරුහි. අථ නං භගවා සුමන කස්මා ආගතොසීති ආහ. රාජපුත්තෙනා භන්තෙ භගවන්තං දස්සනාය ආගතොත්ති. තෙනහි භික්ඛු ආසනං පඤ්ඤපෙහීති, ථෙරෝ ආසනං පඤ්ඤපෙසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ, රාජපුත්තෙනා භගවන්තං වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං අකාසි. කදා ආගතොසි රාජපුත්තාති, භන්තෙ තුම්හෙසු ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙසු, භික්ඛු පන න මයං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ භගවන්තං දට්ඨුං ලභාමාති මං ථෙරස්ස සන්තිකං පාහෙසුං, ථෙරෝ පන එකවචනෙනෙව දස්සෙසි. ථෙරෝ භන්තෙ තුම්හාකං සාසනෙ වල්ලභො මඤ්ඤති, ආම රාජකුමාර වල්ලභො එස භික්ඛු මය්හං සාසනෙති. භන්තෙ බුද්ධානං සාසනෙ කිං කත්වා වල්ලභා හොන්තීති, දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා උපොසථ කම්මං කත්වා කුමාරාති. භගවා අහං ථෙරෝ විය බුද්ධසාසනෙ වල්ලභො හොතු කාමෙ, තෙමාසං මෙ වස්සාවාසං අධිවාසෙථාති භගවා අත්ථි භුඛෙ තත්ථ ගතෙන අත්ථොති ඔලොකෙත්වා අත්ථිති දිස්වා සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො රාජකුමාර තථාගතා අභිරමන්තීති ආහ. කුමාරෙ අඤ්ඤතං භගවා අඤ්ඤතං සුගතාති වත්වා අහං භන්තෙ පුරිමතරං ගන්ත්වා විහාරං කාරෙමි, මයා පෙසිතෙ භික්ඛුසත සහස්සෙන සද්ධිං ආගච්ඡථාති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පිතුසන්තිකං ගන්ත්වා දින්නා මෙ දෙව භගවතා පටිඤ්ඤා, මයා පහිතෙ භගවන්තං පෙසෙය්‍යාථාති පිතරං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං

1. ම. අඤ්ඤං වරන්ති.

කාරෙත්වා[1] විසංයොජනසතං අඩ්ඨං ගන්ත්වා අත්තනෝ නගරෙ විහාරඨානං විචිනන්තෝ සොභස්ස නාම කුටුම්බිකස්ස උය්‍යානං දිස්වා සතසහස්සෙන කිණිත්වා සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා විහාරං කාරෙසි. තත්ථ භගවතෝ ගන්ධකුටිං සෙසභික්ඛූනඤ්ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානත්ථාය කුටිලෙණ මණ්ඩපෙ කාරාපෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපෙ කාරාපෙත්වා වාරකොට්ඨකඤ්ච නිට්ඨාපෙත්වා පිතුසන්තිකං පෙසෙසි:-නිට්ඨිතං මයහං කිච්චං, සත්ථාරං පහිණථාති. රාජා භගවන්තං හොජෙත්වා භගවා සුමනස්ස කිච්චං නිට්ඨිතං, තුම්හාකං ගමනං පච්චාසිංසතීති ආහ. භගවා සතසහස්සභික්ඛුපරිවාරෝ යොජනෙ යොජනෙ විහාරෙසු වසමානෝ අගමාසි. කුමාරෝ සත්ථා ආගච්ඡතීති සුත්වා යොජනං පච්චුග්ගන්ත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානෝ විහාරං පවෙසෙත්වා:-

"සතසහස්සෙන මෙ කීතං සතසහස්සෙන මාපිතං,
සොභනං නාම උය්‍යානං පතිගණ්හ මහාමුනී"ති.

විහාරං නීය්‍යාදෙසි, සො වස්සූපනායිකදිවසෙ දානං දත්ත්වා අත්තනෝ පුත්තදාරෙ ච අමච්චෙ ච පක්කොසාපෙත්වා ආහ:-අයං සත්ථා අම්හාකං සන්තිකං දූරතෝ ආගතෝ, බුද්ධ ච නාම ධම්මගරුනෝ, න ආමිස ගරුකා, තස්මා අහං ඉමං තෙමාසං වෙසාටකෙ නිවාසෙත්වා දස සීලානි සමාදියිත්වා ඉධෙව වසිස්සාමි, තුම්හෙ බීණාසවසතසහස්සස්ස ඉමිනාව නීහාරෙන තෙමාසං දානං දදෙය්‍යාථාති. සො සුමනසෙට්ඨිස්ස වසනට්ඨානසභාගෙ යෙව ඨානෙ වසන්තෝ යං ථෙරෝ භගවතෝ වත්තං කරොති, තං සබ්බං දිස්වා ඉමස්මිං ඨානෙ එකන්තවල්ලභෝ එස ථෙරෝ, එතස්සෙව මෙ ඨානන්තරං පත්ථෙතුං වට්ටතීති චින්තෙත්වා වුපකට්ඨාය පවාරණාය ගාමං පවිසිත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ භික්ඛුසතසහස්සස්ස පාදමූලෙ නිච්චරං ඨපෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා භන්තෙ යදෙතං මයා මග්ගෙ යොජනන්තරිකං යොජනන්තරිකං විහාරං කාරාපනතෝ පට්ඨාය පුඤ්ඤං කතං, තං නෙව සක්කසම්පත්තිං න මාරසම්පත්තිං න බ්‍රහ්මසම්පත්තිං පත්ථයන්තෙන, බුද්ධස්ස පන උපට්ඨාකභාවං පත්ථයන්තෙන කතං, තස්මා අහම්පි භගවා අනාගතෙ සුමනත්ථෙරෝ විය බුද්ධස්ස උපට්ඨාකො භවෙය්‍යන්ති පචපතිසිතෙන නිපතිත්වා වන්දි. භගවා මහන්තං කුල පුත්තස්ස චිත්තං, ඉජ්ඣිස්සති නුඛො නොති ඔලොකෙන්තෝ අනාගතෙ ඉතො සතසහස්සිමෙ කප්පෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උපජ්ජිස්සති තස්සෙව උපට්ඨාකො භවිස්සන්තීති ඤත්වා:-

"ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්‍හං සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු,
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා චන්දෝ පණ්ණරසෝ යථා"ති-ආහ.

කුමාරෙ තං සුත්වා බුද්ධා නාම අවෙජ්ඣකථා හොන්තීති දුතිය දිවසෙ යෙව තස්ස භගවතෝ පත්තචීවරං ගහෙත්වා පිණ්ඩෙ පිණ්ඩෙ

1. ම්. පෙ. කාරෙත්වා.

ගච්ඡනෙනා විය අහොසි, සෝ තස්මිං බුද්ධපාදෙ වස්සසතසහස්සං දානං දත්වා සඞ්ඝෙ නිබ්බත්තිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙපි පිණ්ඩාය චරතෝ[1] ථෙරස්ස පත්තගහණට්ඨානං උත්තරසාටකං[2] දත්වා පූජමකාසි, පුන සඞ්ඝෙ නිබ්බත්තිත්වා තතෝ චුතෝ බාරාණසී රාජා හුත්වා අඤ්ඤානං පචෙසබුද්ධානං පණ්ණසාලායෝ කාරෙත්වා මණිආධාරකෙ උපඨපෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි දසවස්සසහස්සානි උපඨානං අකාසි, එතානි පාකටඨානානි. කපඨසතසහස්සං පන දානං දදමානොව අම්හාකං බොධිසත්තෙන සද්ධිං තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතෝ චුතෝ අම්හෝ දානසකකස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන ඤාතාභිනික්ඛමනෝ සම්මාසම්බොධිං පත්වා පඨමගමනෙන කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා තතෝ නික්ඛමනෙන භගවති භගවතෝ පරිවාරත්ථං රාජකුමාරෙසු පබ්බජනෙනසු[3] භද්දියාදීහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා භගවතෝ සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා න චිරසෙව ආයස්මතෝ පුණ්ණස්ස මන්තාණිපුත්තස්ස සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, එවමෙස ආයස්මා පුබ්බූපනිස්සයසම්පදානෙනා, තස්සිමාය පුබ්බූපනිස්සය සම්පත්තියා ගම්භීරොපි පටිච්චසමුප්පාදෙ උත්තානකො විය උපඨාසි, තිට්ඨවාසොති පුනප්පුනං ගරුනං සන්තිකෙ උග්ගහණසවනපරිපුච්ඡනධාරණානි වුච්චන්ති, සෝ ථෙරස්ස අතිවිය පරිසුඛෝ, තෙනාපිස්සායං ගම්භීරොපි පටිච්චසමුප්පාදෙ උත්තානකො විය හුත්වා උපඨාති[4] සොතාපන්නානඤ්ච නාම පඨවියාකාරෝ උත්තානකො විය හුත්වා[5] උපඨාති, අයඤ්ච ආයස්මා සොතාපන්නෝ ඛුද්දසුත්තානඤ්ච චතුහත්ථෙ ඔවරකෙ පදීපෙ ජලමානෙ මච්ඡිඤ්ඤං විය නාමරූපපරිච්ඡෙදං පාකටං හොන්ති, අථඤ්ච ආයස්මා ඛුද්දසුත්තානං අග්ගෙ හොති. බාහුසච්චානුභාවෙනාපිස්ස ගම්භීරොපි පඨවියාකාරෝ උත්තානකො විය හුත්වා උපඨාති, තත්ථ අත්ථ ගම්භීරතාය ධම්මගම්භීරතාය දෙසනා ගම්භීරතාය පටිවෙධගම්භීරතායාති වත්තුකාරෙහි පටිච්චසමුප්පාදෙ ගම්භීරෙ නාම. තත්ථ ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතඤ්ඤෙ ගම්භීරෙ,=පෙ=සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතඤ්ඤෙ ගම්භීරොති අයං අත්ථගම්භීරතා. අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයඤ්ඤෙ ගම්භීරෙ, =පෙ=ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයඤ්ඤෙ ගම්භීරොති අයං ධම්මගම්භීරතා. කත්ථචි සුත්තෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ අනුලොමතො දෙසියති, කත්ථචි පටිලොමතො, කත්ථචි අනුලොමපටිලොමතො[6] කත්ථචි මජ්ඣතො පඨාය අනුලොමතොවා පටිලොමතොවා අනුලොමපටිලොමතොවා කත්ථචි තිසන්ධිචතුසංඛෙපො, කත්ථචි විසන්ධිතිසංඛෙපො, කත්ථචි එකසන්ධි විසංඛෙපොති අයං දෙසනාගම්භීරතා. අවිජ්ජාය පන අසෙසවිරාග අදස්සනසච්චාසම්පටිවෙධඤ්ඤෙ[7] ගම්භීරෙ, සංඛාරානං අභිසංඛරණ

1. ම. චරන්තෝ.
2. ම. උත්තරිසාටකං
3. ම. පබ්බජිතෙනසු.
4. ම උපඨානකොවිය උපඨාසි.
5. ම උත්තානකොව හුත්වා.
6. ම. පටිලොමතොදෙසියති
7. ම. සච්චාපටිවෙධඤ්ඤෙ.

ආයූහනපහවනිදානඤ්ච, විඤ්ඤාණස්ස පතිට්ඨානත්ථාය අව්‍යාපාරභාවකරණතෝ පටිසන්ධිපාතුභාවතඤ්ච, නාමරූපස්ස එකුප්පාදවිත්තික්ඛණභාවතෝ විත්තික්ඛණනමනරූපපනතඤ්ච, සළායතනස්ස අධිපතිලොකවාර ඛෙත්තවිසයිභාවතඤ්ච, ඵස්සස්ස ඵුසනසඞ්ඝට්ටනසඞ්ගතිසන්නිපාතඤ්ච, වෙදනාය ආරම්මණරසානුභවනසඛදුක්ඛමඤ්ඤත්තභාවනිජීවවෙදයිතඤ්ච, තණ්හාය අනිත්තාදිත අජ්ඣෝසානසමොසරිතත්තා[1] තණ්හානදී තණ්හා සමුද්දුප්පූරණඤ්ච, උපාදානස්ස ආදාන ගහණාභිනිවෙසපරාමාසදුරතික්කමඤ්ච, භවස්ස ආයූහනාභිසඞ්ඛරණයොනිගතිඨිතිනිවාසෙසු ඛිපනඤ්ච, ජාතියා ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති නිබ්බත්ති පාතුභාවඤ්ච, ජරාමරණස්ස ඛයවයභෙදවිපරිණාමඤ්ච ගම්භීරෝ. එවං යෝ යෝ අවිජ්ජාදීනං සභාවෝ යෙන පවෙඛෙන අවිජ්ජාදයෝ ධම්මා සරසලක්ඛණතෝ පටිවිජ්ඣා හොන්ති, සෝ ගම්භීරොති අයං පටිවෙධගම්භීරභාවති වෙදිතබ්බා. සා සබ්බාපි ථෙරස්ස උත්තානතෝ විය උපට්ඨාසි, තෙන භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං උස්සාදෙන්තො **"මාහෙව"**න්ති ආදිමාහ, අයං වෙත්ථ අධිප්පායෝ:-ආනන්ද තුම්හාදිසෙසු විසදඤ්ණෙ තෙන තෙ ගම්භීරොපි පටිච්ච සමුප්පාදෙ උත්තානතෝ විය ඛායති, තස්මා මයාමෙව ත්‍රුඛෝ එස උත්තානකොව හුත්වා උපට්ඨාති උදාහු අඤ්ඤසමපීති මා එවං අවව.[2] යමපන වුත්තං අපඤාදෙන්නොති තත්ථ අයමධිප්පායෝ:-ආනන්ද අථව පන මෙ උත්තානකුත්තානතෝ විය ඛායතීති මාහෙවං තුම අවව[3] යදිහි තෙ එස උත්තානකුත්තානතෝ විය ඛායති, තස්මා තුම අත්තනො ධම්මභාය සොතාපත්තො නාහොසි මයා දිත්තෙන නයෙන[3] ඤත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිවිජ්ඣි, ආනන්ද ඉමං නිබ්බාණමෙව ගම්භීරං පච්චයාකාරෝ පන තව උත්තානතෝ ජාතෝ, අථ තස්මා ඔලාරිකං කාමරාගසංයොජනං පටිඝසංයොජනං ඔලාරිකං කාමරාගානුසයං පටිඝානුසයන්ති ඉමෙ චත්තාරෝ කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා සකදාගාමිඵලං න සච්ඡිකරොසි, තෙ යෙව අනුසහගතෙ චත්තාරෝ කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා අනාගාමිඵලං න සච්ඡිකරොසි රූපරාගාදීනි පඤ්චසංයොජනානි මානානුසයං භවරාගානුසයං අවිජ්ජානුසයන්ති ඉමෙ අඤ්ඤිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා අරහත්තං න සච්ඡිකරොසි, තස්මාව සතසහස්සකපප්පාධිකං එකමසංඛෙය්‍යං පූරිත පාරමිනො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා විය සාවකපාරමිඤ්ඤණං න පරිවිජ්ඣසි සතසහස්සකපප්පාධිකානි වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිනො පවෙණබුබ්බා විය ච පවෙණකබොධිඤ්ඤණං න පටිවිජ්ඣසි, යදිවා තෙ සබ්බථාව එස උත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාති, අථ තස්මා සතසහස්ස කපප්පාධිකානි චත්තාරි අඤ සොළස වා අසංඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිනො සම්මාසම්බුබ්ධා[4] විය සබ්බඤ්ඤුඤාතඤ්ණං න සච්ඡිකරොසි, කිං අත්ථි කොසි එතෙහි විසෙසාධිගමෙහි, පස්ස යාවත තෙ අපරබං තුම නාම සාවකො පදෙසඤ්ණෙ සීතො අතිගම්භීරං පච්චයාකාරං උත්තානකො මෙ උපට්ඨාතීති වදෙසි, තස්ස තෙ ඉමං[5] වචනං බුබ්ධානං

1. සී.III. ඔරිතා. 2. ම. මාභවව අවව. 3. ම. නයෙව. 4. ම බුබ්ධා. 5. ම. ඉදං.

කථාය පච්චනීකං හොති, තාදිසෙන නාම භික්ඛුනා බුද්ධානං කථාය පච්චනීකං කථෙතබ්බන්ති යුත්තමේතං නනු මයඤ්ච ආනන්ද ඉදං පච්චයාකාරං පටිවිජ්ඣිතුං වායමන්තසෙව සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි අතික්කන්තානි පච්චයාකාර පටිවිජ්ඣනස්ය ව පන මේ අදින්නං දානං නාම නත්ථි අපූරිතපාරමිතා නාම[1] නත්ථි පච්චයාකාරං පටිවිජ්ඣිස්සාමීති[2] ව පන මේ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමෙන්තස්ස අයං මහාපඨවි චතුලම්බන්තමපි නාකම්පිත්ථ,[3] තථා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්තස්ස.[4] පච්ඡිමයාමෙ පන බලවපච්චූසසමයෙ අවිජ්ජාසංඛාරානං නවහි ආකාරෙහි පච්චයො හොතීති දිස්වමත්තෙව දසසහස්සිලොකධාතු අයදඬෙන[5] ආකොටිතහත්ථාලොලිය[6] විරාවසතං[7] විරව[7] සහස්සං කුරුමානා වාතාහතෙ පදුමිනිපණ්ණෙ උදබින්දු විය පකම්පිත්ථ, එවං ගම්භීරොචායං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදෙ ගම්භීරාව භාසොච. "එතස්ස ආනන්ද ධම්මස්ස අනනුබොධා:=පෙ:=නාතිවත්තතී"ති **"එතස්ස ධම්මස්සා"**ති: එතස්ස පච්චයධම්මස්ස. **"අනනුබොධා"**ති: ඤාතපරිඤ්ඤුවසෙන අනනුබුජ්ඣනා. **"අපපටිවෙධා"**ති: තීරණපහාණපරිඤ්ඤුවසෙන අපපටිවිජ්ඣනා, **"තන්තාකුලකජාතා"**ති: තන්තං විය ආකුලජාතා. යථා නාම දුන්නික්ඛිත්තං මූසිකවිජිතානං පෙසකාරානං තන්තං තහිං තහිං ආකුලං හොති ඉදං අග්ගං ඉදං මූලන්ති අග්ගෙන වා අග්ගං මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරං හොති, එවමෙවං සත්තා ඉමස්මිං පච්චයාකාරෙ ඛලිතා ආකුලව්‍යාකුලා හොනන්ති න සක්කොනන්ති තං පච්චයාකාරං උජුං කාතුං තත්ථ තන්තං පච්චත්තපුරිසකාරෙ ඨත්වා සක්කාපි භවෙය්‍ය උජුං කාතුං. ඨපෙත්වා පන වෙ බොධිසත්තෙ අඤ්ඤෙ සත්තා අත්තනො ධම්මතාය පච්චයාකාරං උජුං කාතුං සමත්ථා නාම නත්ථි. යථා පන ආකුලං තන්තං කප්පකං දත්වා සොවෙජ්ජනපහටං තත්ථ තත්ථ ගුළක ජාතං හොති ගණ්ඨිබද්ධං, එවම්මෙ සත්තා පච්චයෙසු පක්ඛලිත්වා පච්චයෙ උජුං කාතුං අසක්කොනන්තා වාසඞ්ඛිගතවසෙන ගුළක ජාතා[8] හොනන්ති, ගණ්ඨිබද්ධා යෙ හි කෙචි දිට්ඨියො නිස්සිතා[9] සබ්බෙ පච්චයාකාරං උජුං කාතුං අසක්කොනන්තා යෙව **"ගුළාගණ්ඨිකජාතා"**ති: ගුළාගණ්ඨිකං වුච්චති පෙසකාරානං කප්පියසුත්තං, කුලානාම සකුණිකා තස්සාකුලාවකොතිපි එකෙ, යථාහි තදුභයම්පි ආකුලං අග්ගෙනවා අග්ගං මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරතනි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. **"මුජ්ඣබ්බජ්ඣනා"**ති: මුජ්ඣතිණං විය බබ්බජතිණං විය භූතා තාදිසී ජාතා යථා තානි තිණානි[10] කොවෙච්චා කන්තරජ්ජං ජිණ්ණකාලෙ කන්තව් පනිතං ගහෙත්වා තෙසං

1. ම. පාරමීනාම.
2. ම. පටිවිජ්ඣිස්සාමනි.
3. ම. නාසකම්පි.
4. ම. සම්පාදෙන්තස්ස.
5. ම. අයදණ්ඩකොන.
6. ම. කංසථාලිවිය.
7. ම. විරව.
8. ම. ආකුලකජාතා.
9. ම. දිට්ඨිගතනිස්සිතා.
10. ම නිණං වියව භූතානි තිණානි.

තිණ්ණං ඉදං අග්ගං ඉදං මූලන්ති අග්ගෙන වා අග්ගං මූලෙන වා මූලං සමාහනිතුං දුක්කරං, තථාපි පච්චත්තපුරිසකාරේ ඨත්වා සක්කා හවෙය්‍ය උද්ධං කාතුං, ඨපෙත්වා පන වෙ බොධිසත්තෙ අඤ්ඤේ සත්තා අත්තනෝ ධම්මතාය පච්චයාකාරං උද්ධං කාතුං සමත්ථා නාම නත්ථි එවමයං පජා පච්චයාකාරෙ උද්ධං කාතුං අසක්කොන්තී දිට්ඨිගත වසෙන ගණ්ඨිකජාතා හුත්වා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාති වත්තන්ති. තත්‍ථ **"අපායෝ"**ති: නිරයතිරච්ඡානභයානිපෙතවිසය අසුරකායා, සබ්බෙපිහි තෙ වඩ්ඪිසඛාතස්ස අයස්ස අභාවතෝ අපායාති[1] වුච්චන්ති, තථා දුක්ඛස්ස ගතිභාවතෝ දුග්ගති, සුඛසමුස්සයතෙ විනිපතිතත්තා විනිපාතෝ. ඉතරෝ පන:-

"ඛන්ධානං[2] පටිපාටි ධාතුආයතනානඤ්ච,
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානං සංසාරොති පවුච්චතී"ති.

තං සබ්බම්පි නාතිවත්තන්ති නානික්කමන්ති, අථඛෝ චුතිතෝ පටිසන්ධිං පටිසන්ධිතෝ චුතිනන්ති එවං පුනප්පුනං චුතිපටිසන්ධියෝ ගණ්හන්තා නීසු භවෙසු චතූසුයෝනිසු පඤ්චසු ගතීසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු නවසු සත්තාවාසෙසු මහාසමුද්දෙ වාතක්ඛිත්තනාවා විය[3] යන්ත යුත්තගොණෙ විය ච පරිබ්භමතියෙව. ඉති සබ්බමෙතං භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං අපස්සදෙන්තෝ ආහාති වෙදිතබ්බං. ඉදානි යස්මා ඉදං සුත්තං "ගම්භීරොවායං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදෝ"ති ච "තණ්හාකුලකජාතා"තිච ඉමිනෙව පදෙන ආබද්ධං,[4] තස්මා ගම්භීරොවායං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදෝති ඉමිනා තාව අනුසන්ධිනා පච්චයාකාරස්ස ගම්භීරභාවදස්සනත්ථං දෙසනං ආරභන්තෝ "අත්ථි ඉදප්පච්චයා ජරාමරණං"ති ආදිමාහ, තත්‍රායමත්ථෝ:-ඉමස්ස ජරාමරණස්ස පච්චයෝ ඉදප්පච්චයෝ, තස්මා ඉදප්පච්චයා අත්ථි ජරාමරණං අත්ථි නුඛෝ ජරාමරණස්ස පච්චයෝ, යම්හා පච්චයා ජරාමරණං හවෙය්‍යාති එවං පුඤ්ඤෙන සතා ආනන්ද පණ්ඩිතෙන පුග්ගලෙන යථා තං ජීවං තං සරීරන්ති වුත්තෙ ඨපනීයත්තා පඤ්හස්ස තුණ්හීභවිතබ්බං හොති අව්‍යාකත මෙතං[5] තථාගතෙනාති වා වත්තබ්බං හොති, එවං අපපටිපජ්ජිත්වා යථා චක්ඛු සස්සතං අසස්සතන්ති වුත්තෙ අසස්ස තන්ති එකන්තෙනෙව වත්තබ්බං හොති, එවං එකංසෙනෙව අත්ථි කිස්ස වචනීයං. පුන කිං පච්චයා ජරාමරණං.. කො නාම සෝ පච්චයෝ යතෝ ජරාමරණං හොතීති වුත්තෙ ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉච්චස්ස වචනීයං, එවං වත්තබ්බං භවෙය්‍යාති අත්ථෝ. එස නයෝ සබ්බපදෙසු. **"නාමරූපපච්චයා එළෙය්‍ය"**ති: ඉදං පන යස්මා සළායතනපච්චයාති වුත්තෙ චක්ඛුසම්ඵස්සාදීනං ඡන්නං විපාකඵස්සානං ඒව ගහණං හොති, ඉධ ච සළායතනපච්චයාති ඉමිනා

1. ම. අපායෙති.
2. ම. ඛන්ධානංච.
3. ම. වාතුක්ඛිත්තනාවාමිය.
4. ම. ආබඛං.
5. ම. එවං ව්‍යාකතමෙතං.

පදෙන ගහිතම්පි අගහිතම්පි පච්චයුප්පන්නවිසෙසං එසසස්ස ච සළායතනතො අතිරිත්තං අසඤ්ඤම්පි විසෙසපච්චයං දස්සෙතුකාමො, තස්මා වුත්තන්නි වෙදිතබ්බං. ඉමිනා පන වාරෙන භගවතා කිං කථිතන්නි? පච්චයානං නිද්දෙසං කථිතං, ඉදංහි සුත්තං පච්චයෙ නිජ්ජටෙ නිගුම්බෙ කත්වා කථිතත්තා මහානිද්දෙසන්නි වුච්චති. ඉදානි තෙසං තෙසං පච්චයානං තථං අවිතථං අනඤ්ඤථං පච්චයභාවං දස්සෙතුං "ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉති ඛො පනෙතං වුත්තං"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"පරියායෙනා"**ති: කාරණෙන, **"සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බ"**න්ති: නිපාතවචනමෙතං, තස්සත්ථො:-සබ්බාකාරෙන සබ්බා සබ්බෙන සභාවෙන ච සබ්බා ජාතිනාම යදි න භවෙය්‍යාති, භවාදිසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"කස්සචී"**ති: අනියමවචනමෙතං, දෙවාදිසු යස්ස කස්සචි. **"කිමහිචී"**ති: ඉදමපි අනියමවචනමෙව, කාමභවාදිසු භවසු භවෙසු යත්ථ කත්ථචි. **"යෙසඤ්චි ද"**න්ති: අයම්පි නිස්සක්කතත්තස්ස අත්ථ විභජනත්ථෙ[1] නිපාතො, තස්ස අත්ථො:- යං වුත්තං සස්සස්සි කිමහිචීති, තස්ස තෙ අත්ථං විභජිස්සාමීති අථ නං විභජන්තො "දෙවානං වා දෙවත්තභාවා"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"දෙවානං වා දෙවත්තභාවා"**ති: යා අයං දෙවානං දෙවභාවාය ඛණ්ඩජාති, යාය ඛණ්ඩජාතියා දෙවා දෙවාති වුච්චන්ති. සවෙඝි ජාති සබ්බෙන සබ්බං නාභවිස්සාති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච **"දෙවා"**ති: උපපත්තිදෙවා, **"ගන්ධබ්බා"**ති: මූලඛණ්ඩාදිසු අඩ්ඪත්තා දෙවතා, **"යක්ඛා"**ති: අමනුස්සා, **"භූතා"**ති: යෙකෙචි නිබ්බත්තසත්තා, **"පක්ඛිනො"**ති: යෙ කෙචි අඝිපක්ඛා වා චම්මපක්ඛා වා ලොමපක්ඛා වා, **"ඝිරිංසපා"**ති,[2] යෙකෙචි භූමියං සරන්තා ගවජ්ජනි, **"තෙසංතෙස"**න්ති: තෙසං තෙසං දෙවගන්ධබ්බාදීනං, **"තථත්තාය"**ති: දෙවගන්ධබ්බාදිභාවාය, **"ජාතිනිරොධා"**ති: ජාති විගමා ජාති අභාවාති අත්ථො. **"හෙතූ"**ති: ආදීනි සබ්බානි කාරණ වෙවචනානෙව, කාරණං හි යස්මා අත්තනො ඵලත්ථාය හිනොති පවත්තති තස්මා හෙතූති වුච්චති. යස්මා තං ඵලං නිදෙති ඉදං ගණ්හථ නන්ති අපෙති විය, තස්මා නිද්දෙසං. යස්මා ඵලං තතො සමුදෙති උපජ්ජති. තඤ්ච ඛ්වෙව එති පවත්තති, තස්මා සමුදයොති ච පච්චයොති ච වුච්චති. එසනයො සබ්බත්ථ. අපිච:- **"යදිදං ජාති"**න්ති: එත්ථ යදිදන්ති නිපාතො, තස්ස සබ්බපදෙසු ලිඞ්ගානුරූපතො අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉධ පන යා එසා ජාතීති අයමෙව අත්ථො. ජරාමරණස්ස හි ජාති උපනිස්සය කොටියා පච්චයො හොති, භවපදෙ කිමිහිචීති ඉමිනා ඔකාසපරිග්ගහො කතො. තත්ථ හෙතූ අවීචිපරියන්තං ඤත්වා උපරි පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවෙ අත්තනා සදිසෙ කාමභවොති වෙදිතබ්බා, අයං නයො උපපත්ති භවෙ. ඉධ පන කම්මභවෙ යුජ්ජති. සො හි ජාතියා උපනිස්සය කොටියාව

1. ම. නිස්සක්කත්ත අත්ථ විභජනත්ථෙ. 2. ම. සිරිංසපාති.

පච්චයෝ හොති, උපාදානපදද්දිසුපි කිමත්ථිති ඉමිනා ඔකාසපරිග්ගහෝ කතෝති වෙදිතබ්බෝ. **"උපාදානපච්චයා භවෝ"**ති: එත්ථ කාමූපාදානං තිණ්ණං කම්මභවානං තිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවානං පච්චයෝ,[1] තථා සෙසානිපීති. උපාදානපච්චයා චතුවිසතිභවා වෙදිතබ්බා, නිප්පරියායෙනෙත්ථ වාදසකම්මභවා ලබ්භන්ති. තෙසං උපාදානානං සහජාතකොටියාපි උපනිස්සයකොටියාපි පච්චයෝ. **"රූපතණ්හා"**ති රූපාරම්මණෙ තණ්හා, එසනයෝ සද්දතණ්හාදිසු. සා පනෙසා තණ්හා උපාදානස්ස සහජාතකොටියාපි උපනිස්සයකොටියාපි පච්චයෝ හොති, එසනයෝ තණ්හායපි.[2] **"යදිදං වෙදනා"**ති: එත්ථ විපාකවෙදනා තණ්හාය උපනිස්සය කොටියා පච්චයෝ හොති, අඤ්ඤෙ අඤ්ඤථාපි. එත්තාවතා පන භගවා වට්ටමූලභූතං පුරිම තණ්හං දස්සෙත්වා ඉදානි දෙසනං පිසීයං පහරිත්වා සෙසෙසු ගහෙත්වා විරවන්තං විරවන්තං මග්ගතො උක්කඩ්ඪාපෙන්තො[3] විය නවහි පදෙහි සම්මූදවාරතණ්හං දස්සෙන්තො "ඉතිඛො ආනන්ද[4] වෙදනං පටිච්ච තණ්හා"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"තණ්හා"**ති: වෙ තණ්හා, එසනතණ්හා ච එසිතතණ්හා ච. යාය තණ්හාය අජ්ඣත්තිකුපථාදීනි පරිපජ්ජිත්වා හොගෙ එසති ගවෙසති අයං එසනතණ්හා නාම, යා නෙසු එසිතෙසු ගවෙසිතෙසු පටිලද්ධෙසු තණ්හා අයං එසිතතණ්හානාම. තදුභයම්පි සම්මූදවාර තණ්හාය එව අධිවචනං තස්මාදුභිධාපෙසා වෙදනා පටිච්ච තණ්හා නාම. **පරියෙසනා**නාම රූපාදිආරම්මණපරියෙසනා, සා හි තණ්හාය සති හොති.

"ලාභෝ"ති: රූපාදිආරම්මණපටිලාභෝ, සොහි පරියෙසනාය සති හොති. විනිච්ඡයෝ පන ඤණ තණ්හා දිට්ඨි විතක්කවසෙන චතුබ්බිධෝ, තත්ථ "සුඛවිනිච්ඡයං ඤත්වා සුඛවිනිච්ඡයං ඤත්වා අජ්ඣත්තං සුඛමනුයුඤ්ජෙය්‍යා"ති අයං ඤණ විනිච්ඡයෝ. "විනිච්ඡයෝති වෙ විනිච්ඡයා තණ්හාවිනිච්ඡයෝ ච දිට්ඨි විනිච්ඡයෝවා"ති එවං ආගතානි අට්ඨසත තණ්හාවිචරිතානි තණ්හාවිනිච්ඡයෝ, වාසඞ්ගදිට්ඨියෝ දිට්ඨිවිනිච්ඡයෝ, "ඡන්දෙ ඛො දෙවානම්පි විතක්කනිදානෝ"ති ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඉධ විනිච්ඡයෝති වුත්ත විතක්කෙයෙව ආගතෝ, ලාභං ලභිත්වා හි ඉඤ්ඣනිඤං සුන්දරාසුන්දරව විතක්කෙක නෙව විනිච්ඡිනන්ති. එත්තකං මෙ රූපාරම්මණං භවිස්සති එත්තකං සද්දාදිආරම්මණස්ස එත්තකං මය්හං භවිස්සති එත්තකං පරස්ස එත්තකං පරිභුඤ්ජිස්සාමි එත්තකං නිදහිස්සාමීති. තෙන වුත්තං "ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයෝ"ති. **"ඡන්දරාගෝ"**ති: එවං අකුසල විතක්කෙන විතක්කිතෙ වත්ථුස්මිං දුබ්බලරාගෝ ච බලවරාගෝ ච උපජ්ජති, ඉදං හි ඉධ තණ්හා. **"ඡන්දෙ"**ති: දුබ්බලරාගස්සාධි

1. ම කාමූපාදානං තිණ්ණංව උපපත්තිභවානං පච්චයෝ. 3. ම. උක්කඩ්ඪනෙන්තා.
2. ම & සී. මූ. එසපච්චයෝ තණ්හාය. 4. ම. ඉතිඛො පනෙස ආනන්ද.

වචනං, **"අජ්ඣොසානන්ති"** නති: අහං මමන්ති බලව ඝනනිඤ්ඤානං, **"පරියාදානන්ති"** නි: තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරියාදානකරණං, **"මච්ඡරි ය"** නන්ති: පරෙහි සාධාරණභාවස්ස අසහනතා, තෙනෙවස්ස පොරාණා එවං වචනත්ථං වදන්ති:- ඉදං අවස්සියං මය්හමෙව හොතු මා අඤ්ඤ සං අවස්සියං හොතූති පවත්තනත්තා මච්ඡරියන්ති වුච්චතීති.

"ආරක්ඛෙඩා" නි: චාරපිදහන මඤ්ඤගොපනාදිවසෙන සුට්ඨුරක්ඛ ණං, අධිකාරොතීති අධිකරණං, කාරණසෙතං නාමං. **"ආරක්ඛාධි කරණං"** නි: භාවනපුංසකං, ආරක්ඛහෙතූති අත්ථො. **දණ්ඩාදානා දිසු** පරනිසෙධනත්ථං දණ්ඩස්ස ආදානං දණ්ඩාදානං, එකතොධාරා දිනො සත්ථස්ස ආදානං සත්ථාදානං, **"කලහො"** නි: කායකලහොපි වාචාකලහොපි, පුරිමෙ පුරිමෙ විරොධෙ **විග්ගහො**, පච්ඡිමෙ පච්ඡිමෙ **විවාදෙ**, **"තුවං තුවං"** නන්ති: අගාරවවචනං තුවං තුවං, ඉදානි පටිලොමනයෙනාපි තං සමුදාචාරතණ්හං දස්සෙතුං පුන ආරක්ඛාධි කරණන්ති ආරභනෙනා දෙසනං නිවත්තෙති.

තත්ථ **"කාමතණ්හා"** නි: පඤ්චකාමගුණිකරාගවසෙන උප්පන්නා රූපාදිතණ්හා, **"භවතණ්හා"** නි: සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො, **"විභවතණ්හා"** නි: උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො, **"ඉමෙ මෙ ධම්මා"** නි: වට්ටමූලතණ්හා ච සමුදාචාරතණ්හාචාති ඉමෙ වෙ ධම්මා, **"මයෙනා"** නි: තණ්හාලක්ඛණෙන එකභාවං ගතාපි වට්ටමූල සමුදාචාරවසෙන ද්වීහි කොට්ඨාසෙහි වෙදනාය එකසමොසරණා භවන්ති, වෙදනාපච්චයෙන එකපච්චයාති අත්ථො.

තිවිධං හි සමොසරණං:-ඔසරණසමොසරණං. සහජාතසමෝ සරණං, පච්චයසමොසරණඤ්ච. තත්ථ "අථ ඛො සබ්බානි තානි සමොසරණානි භවන්ති"ති ඉදං ඔසරණසමොසරණං නාම, "ඡන්ද මූලකා ආවුසො එතෙ ධම්මා එස්ස සමුදයා වෙදනා සමොසරණා"ති ඉදං සහජාතසමොසරණං නාම, "එයෙන වෙදනාය එකසමොසර ණා"ති ඉදං පන පච්චයසමොසරණන්ති වෙදිතබ්බං.

"චක්ඛුසම්ඵස්සොා" නි ආදයො සබ්බෙපි විපාකඵස්සායෙව, තෙ ඨපෙත්වා චත්තාරො ලොකුත්තරවිපාකඵස්සෙ අවසෙසා ඛන්ධිංස ඵස්සා හොන්ති, "යදිදං ඵස්සොති එත්ථ පන ඵස්සො බහුධා වෙද නාය පච්චයො හොති.

යෙහි ආනන්ද ආකාරෙහීති ආදීසු ආකාරා වුච්චන්ති වෙදනා දීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිස සභාවා, තෙ යෙව සාධ්‍යකං දස්සියමානා තං තං ලිඞ්ගත්ථං ගමෙන්තීති ලිඞ්ගානි, තස්ස තස්ස ඤාණස්ස හෙතූතො නිමිත්තානි, තථා තථා උද්දිසිතබ්බතො උද්දෙසා, තස්මා අය මෙත්ථ අත්ථො:-ආනන්ද යෙහි ආකාරෙහි:-පෙ:-යෙහි උද්දෙසෙහි කාමකායස්ස නාමසමූහස්ස පඤ්ඤත්ති හොති, යා එසා ච වෙදනාය වෙදයිතාකාරෙ වෙදයිතලිඞ්ගෙ වෙදයිතනිමිත්තෙ වෙදනාති

උද්දෙසෙසති, සඤ්ඤාය සංජානනාකාරෙ සංජානනලිඞ්ගෙ සංජානන නිමිත්තෙ සඤ්ඤාති උද්දෙසෙ සති, සඞ්ඛාරානං චෙතනාකාරෙ චෙතනා ලිඞ්ගෙ චෙතනා නිමිත්තෙ චෙතනාති උද්දෙසෙ සති, විඤ්ඤාණස්ස විජානනාකාරෙ විජානනලිඞ්ගෙ විජානනනිමිත්තෙ විඤ්ඤාණන්ති උද්දෙසෙ සති අයං නාමකායොති නාමකායස්ස පඤ්ඤත්ති හොති, තෙසු නාමකායපඤ්ඤත්තිහෙතූසු වෙදිතාදි ආකාරාදීසු අසති අපිත්‍රඛො රූපකායෙ අධිවචනසම්ඵස්සො පඤ්ඤායෙථ, යථාහං වත්තාරෝ ඛන්ධෙ වත්‍රං කත්‍රා මනොචාරෙ අධිවචනසම්ඵස්සවෙ වචනො මනො සම්ඵස්සො උපපජ්ජති, අපිත්‍රඛො සො රූපකායෙ පඤ්ඤායෙථ, පවපසාදෙ වත්‍රං කත්‍රා උපපජ්ජෙය්‍යාති.

අථා යස්මා ආනන්දෙ අඔරුකෙඛ අසති ජඹුරුකඛතො අඔ පඤ්ඤස්ස උපපත්තිං විය රූපකායතො තස්ස උපපත්තිං අසම්පටිච්ඡන්තො "නොහෙතං භගවා"ති ආදිමාහ. දුතියපඤ්හෙ රූපපතාකාර රූපපතලිඞ්ග රූපපතනිමිත්තනවසෙන රූපනති උද්දෙස වසෙන ච ආකාරාදීනං අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"පඤ්ඤත්තියා"**ති: සපරිඝං රූපකඛන්ධං වත්‍රං කත්‍රා උපපජ්ජනකඵස්සො, ඉධාපි ථෙරෙ ජඹුරුකෙඛ අසති අඔරුකඛතො ජඹුපඤ්ඤස්ස උපපත්තිං විය නාමකායතො තස්ස උපපත්තිං අසම්පටිච්ඡන්තො "නොහෙතං භගවා"ති ආදිමාහ. තතියපඤ්හෙ උභයවසෙනෙව වුත්තො තත්‍ර ථෙරො ආකාසෙ අඔජඹුපඤ්ඤානං උපපත්තිං විය නාමරූපාභාවෙ විඤ්ඤාණස්ස ඨානං උපපත්තිං අසම්පටිච්ඡන්තො "නොහෙතං භගවා"ති ආහ. එවං විඤ්ඤාණං ඨිතං විඤ්ඤාණං විසුං විසුං පවත්තං දස්සෙතුං ඉදානි විඤ්ඤාණම්පි තෙසං අවිභෙසතො නාමරූපපවත්තං දස්සෙතුං "යෙහි ආනන්ද ආකාරෙහි"ති වත්‍රුම්පඤ්හං ආරභි. **"ඉදං නාමරූප"**න්ති: යං ඉදං නාමරූපං, යං ඉදං ඡසු වාරෙසුපි නාමරූපං එසෙවහෙතූඵලෙව පවත්තයොති අත්ථො. චක්ඛු වාරාදිසුති චක්ඛාදීනි වෙව රූපාරම්මණාදීනි ච රූපං, සම්පයුත්තඛන්ධා[1] නාමන්ති. එවං පවත්තිඛොපි සො නාමරූපපවත්තයාව ඵස්සො මනොචාරෙපි ඡදාත්තබ්බං වෙව යත්තරූපං ආරම්මණං හොති ඉදං රූපං සම්පයුත්තධම්මා වෙව යත්ත අරූපං ආරම්මණං හොති ඉදං අරූපන්ති එවං මනොසම්ඵස්සොපි නාමරූපපවත්තයා ඵස්සොති වෙදිතබ්බා නාමරූපං පනස්ස බහුධා පවත්තයෝ හොති **"න ඔඝඛමිස්සථා"**ති: පත්තිත්තා පවත්තමානං විය පවත්තිස්සථ, **'සම්මුච්ඡිස්සථා'**ති: පවත්තිවිඤ්ඤාණෙ අසති අපිත්‍රඛො සුඛං අවත්තං නාමරූපං අනොතා මාතුකුච්ඡිස්මිං කලලාදිභාවෙන සමුච්ඡිතං මිස්සීභූතං[2] හුත්‍රා පවත්තිස්සථ, **'ඔඝඛමිත්‍රා චොඝඛමිස්සථා'**ති: පවත්තිවසෙන වුත්තං ඔඝඛනනං චුතිවසෙන චොඝඛමිස්සථ නිරුජ්ඣිස්සථාති අත්ථො. සො පනස්ස නිරොධො නතස්සෙව විත්තස්ස නිරොධෙන, න තතො

1. ම. සම්පයුත්තඛන්ධා. 2. ම මිස්සාභූතං.

දුතියතතියානං වා නිරොධෙන හොති. පටිසන්ධි චිත්තෙන හි සඞ්ඛං සමූහිතානි සමතිංස[1]කම්මජරූපානි නිබ්බත්තන්ති, තෙසු පන ඨිතෙසු යෙව සොළසභවඞ්ගචිත්තානි උපපජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, එතස්මිං අන්තරෙ ගහිතපටිසන්ධිකස්ස දැරකස්ස වා මාතුයා වා පඨමස්ස අන්තරායො නත්ථි, අයං හි අනොකාසො නාම. සචෙපන පටිසන්ධි චිත්තෙන සඞ්ඛං සමූහිතරූපානි සන්තරසමස්ස භවඞ්ගස්ස පච්චයං දත්වා සකෙකාණන්ති පවත්ති පවත්තති පවෙණීඝටියති, සචෙ පන න සකෙකාණන්ති පවත්ති නපපවත්තති පවෙණී න ඝටියති, වොකකමතං නාම හොති. තං සඣාය "ඔකකමිත්වා වොකකමිස්සථා"ති වුත්තං, **"ඉත්ථත්තායා"**ති: ඉත්ථං භාවාය, එවං පරිපුණ්ණපඤ්චඞ්ගභාවායාති අත්ථො. **"දහරයෙව සන්තො"**ති: මන්දස්ස බාලස්සෙව සන්තස්ස, **"වොවත්ථිජ්ජිස්සථා"**ති: උපවත්ථිජ්ජිස්සථ, **"වුඩ්ඪිං විරුළ්හිං වෙපුල්ලං"**නති: විඤ්ඤාණෙ උපවත්තෙන සුඛං නාමරූපමෙව උඤ්හිත්වා පඨමවයවසෙන වුඩ්ඪිං මජ්ඣිමවයවසෙන විරුළ්හිං පච්ඡිමවයවසෙන වෙපුල්ලං අපිත්වා ඨිතං ආපජ්ජිස්සථාති. දසවස්සතිංසතිවස්සසතවස්ස සඝස්සසම්පාපනෙන වා අපිත්වා වුඩ්ඪිං විරුළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජිස්සථාති අත්ථො.

"නාසමාතිහාතුං"ති: යස්මා මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිගහණෙපි කුච්ඡිවාසෙපි කුච්ඡිතො නික්ඛමණෙපි පවත්තියං දසවස්සාදිකාලෙපි විඤ්ඤාණමෙවස්ස පච්චයො, තස්මා එසෙවහෙතු එසපච්චයො නාම රූපස්ස යදිදං විඤ්ඤාණං යථාහි රාජා අත්තනො පරිසං නිගණ්හන්තො එවං වදෙය්ය භොං උපරාජා භොං සෙනාපතීති කෙන කතො නත්‍රු මයා කතො සචෙහි මයි අකරොන්තෙ භොං අත්තනො ඛම්මතාය උපරාජා වා සෙනාපති වා භවෙය්‍යාසි ජානෙය්‍යාම වො බලන්ති.

එවමෙව විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පච්චයො හොති. අත්ථතො එවං නාමරූපං වදති විය භොං නාමං භොං රූපං භොං නාමරූපං නාමාති කෙන කතං නත්‍රු මයා කතං සචෙහි මයි පුරෙ වාරිකෙ හුත්වා මාතුකුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං අගණ්හන්තෙ භොං නාමං වා රූපං වා නාමරූපං වා භවෙය්‍යාසි ජානෙය්‍යාම වො බලන්ති. තං පනෙතං විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස බහුධා පච්චයො හොති.

"දුකඛසමුදයසම්භවොවා"ති: දුකඛරාසිසම්භවොවා, **"යදිදං නාමරූප"**නති: යං ඉදං නාමරූපං එසෙව හෙතු එසපච්චයො, යථාහි රාජපරිසා රාජානං නිගණ්හාතොවා එවං වදෙය්‍යුං භොං රාජාති කෙන කතො නත්‍රු මයා කතො සචෙහි මයි උපරජ්ජනෙ මයි සෙනාපතිට්ඨානෙ අතිට්ඨන්තෙ භොං එකකොව රාජා භවෙය්‍යාසි, පස්සෙය්‍යාම තෙ රාජභාවන්ති එවමෙවං නාමරූපම්පි අත්ථතො එවං විඤ්ඤාණං වදති විය භොං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණන්ති කෙන කතං, නත්‍රු අමොඝි

1. සී. III. නිස.

සතං සවෙහි භිඤ්ඤතයෝ ඛන්ධෙ හදය වත්ථුච අනිස්සාය පවත්තති විඤ්ඤාණං නාම භවෙය්‍යාසි, පස්සෙය්‍යාම තෙ පවත්තිවිඤ්ඤාණ භාවනති. තව පනෙතං නාමරූපං විඤ්ඤාණස්ස බහුධා පච්චයෝ හොති, **"එතහාවතා ඛෝ"**තිඃ විඤ්ඤාණෙ නාමරූපස්ස පච්චයෙ හොතෙහා නාමරූපෙ විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ හොතෙත ඒසු අඤ්ඤ මඤ්ඤ පච්චයවසෙන පවත්තෙසු එත්තකෙන ජායෙථ වා උප්පජ්ජෙථ වා ජාතිආදයෝ වා පඤ්ඤායෙය්‍යුං අපරාපරං වා චුතිපටිසන්ධියොති. **"අධිවචනපථෝ"**තිඃ සිරිවඩ්ඪකෝ ඛනවඩ්ඪකොති ආදිකස්ස අත්ථං අදිස්වා වචනමත්තමෙව අධිකිච්ච පවත්තස්ස වොහාරස්ස පථෝ, **"නිරුත්තිපථෝ"**තිඃ සරතීති සතෝ, සම්පජානාතීති සම්පජඤ්ඤොති ආදිකස්ස කාරණාපදෙස වසෙන පවත්තස්ස වොහාරස්ස පථෝ, **"පඤ්ඤත්තිපථෝ"**තිඃ පණ්ඩිතෝ ව්‍යත්තෝ මෙධාවී නිපුණෝ කත පරපවාදෙති ආදිකස්ස ඤානපකාරතෝ ඤපනවසෙන පවත්තස්ස වොහාරස්ස පථෝ. ඉති තීහිපි ඉමෙහි[1] අධිවචනාදීනං වත්ථුභූතා ඛන්ධාව කථිතා. **"පඤ්ඤාවචර"**නතිඃ පඤ්ඤාය අවචරිතබ්බං ඤාතබ්බං, **"වට්ටං වට්ටති"**තිඃ සංසාරවට්ටං වට්ටති, **"ඉත්ථත්තා"**නතිඃ ඉත්ථං භාවෙ, ඛන්ධපඤ්චකසෙඨානං නාමං.

"පඤ්ඤාපනාය"තිඃ නාමපඤ්ඤත්තත්ථාය වෙදනාපඤ්ඤත්තිආදිනා නාමපඤ්ඤත්තත්ථාය ඛන්ධපඤ්චකම්පි එත්තාවතා පඤ්ඤායතීති අත්ථෝ. **"යදිදං නාමරූපං සඤ්ඤාඤ්ඤණෙනා"**තිඃ යං ඉදං නාම රූපං සඤ්ඤාණෙන අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පච්චයභාවාය පවත්තති, එත්තාවතාති වුත්තං හොති. ඉදං හෙට්ඨා නියාමතනවවනං[2], ඉති භගවා "ගම්භීරොවායං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදෙ ගම්භීරාවභාසොවා"ති පදස්ස අත්‍රුත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි "තනතාඛුලකජාතා"ති පදස්ස අත්‍රුත්තිං දස්සෙතුං **"කිත්තාවතාචා"**නි ආදිකං දෙසනං ආරභි, තත්ථ "රූපිං වා හි ආනන්ද පරිත්තං අත්තානං"ති ආදිසු යෝ අවඩ්ඪිතං කසිණනිමිත්තං අත්තානි ගණ්හාති සෝ රූපිං පරිත්තං පඤ්ඤපෙති යෝ පන නානා කසිණලාභී හොති සෝ තං කදාචි නීලෝ කදාචි පීතකොති පඤ්ඤපෙති යෝ වඩ්ඪිතං කසිණනිමිත්තං අත්තානි ගණ්හාති සෝ රූපිං අනන්තන්ති පඤ්ඤපෙති යෝවා පන අවඩ්ඪිතං කසිණනිමිත්තං උග්ඝාටෙත්වා නිමිත්ත ඵුටොකාසං වා හත්ථ පවත්තෙත වත්තාරෝ ඛන්ධෙ වා තෙසු විඤ්ඤාණමත්තමෙව වා අත්තානි ගණ්හාති සෝ අරූපිං පරිත්තං පඤ්ඤපෙති, යෝ වඩ්ඪිතං නිමිත්තං උග්ඝාටෙත්වා නිමිත්තඵුටොකාසං වා තත්ථ පවත්තෙ වත්තාරෝ ඛන්ධෙ වා තෙසු විඤ්ඤාණමත්තමෙව වා අත්තානි ගණ්හාති සෝ අරූපිං අනන්තං පඤ්ඤපෙති.

1. ම. ඉතිසද්දාදිපදෙති. 2. ම. නියාමතනවවනං.

"තත්‍රානන්ද,"ති: එත්ථ තත්‍රාති තෙසු චතූසු දිට්ඨිගතිකෙසු, **"එත රහි වා"**ති: ඉදානෙව, න ඉතො පරං. උච්ඡෙදවසෙනෙතං වුත්තං, තත්ථ **"භාවිං වා"**ති: තත්ථවා පරලොකෙ භාවිං, සස්සතවසෙනෙතං වුත්තං, **"අනඤ්ඤථා වා පන සන්ත"**න්ති: අතඤ්ඤභාවං සමානං, **"තථත්තායා"**ති: තථභාවාය. **"උපකප්පෙස්සාමී"**ති: සම්පාදෙස්සාමි ඉමිනා විවාදං දස්සෙති උච්ඡෙදවාදිගි සස්සතවාදිනො අත්තානං අතඤ්ඤථා අනුච්ඡෙදසභාවම්පි සමානං තථත්තාය උච්ඡෙදභාවාය උප කප්පෙස්සාමි සස්සතවාදඤ්ච ඤාපෙත්වා උච්ඡෙදවාදමෙව නං ගාහාපෙස්සාමීති විනෙතබ්බා. සස්සතවාදීපි උච්ඡෙදවාදිනො අත්තානං අතඤ්ඤථා අසස්සතභාවම්පි සමානං තථත්තාය සස්සතභාවාය උප කප්පෙස්සාමි උච්ඡෙදවාදං ච නං ඤාපෙත්වා සස්සතවාදමෙව නං ගාහාපෙස්සාමීති විනෙතබ්බා, **"එවං සන්නං ඛො"**නි: එවං සමානං රූපිං පරිත්තං අත්තානං පඤ්ඤපෙන්තීති අත්ථො. **"රූපී"**න්ති: රූප කසිණලාභිං, **"පරිත්තන්තානුදිට්ඨි අනුසෙති"**ති පරිත්තෙ අත්තානි අයං දිට්ඨි අනුසෙති සා පන නවලේලී විය ච ලතා විය ච අනුසෙති, අපපණිතඤ්ඤ අනුසෙතීති වෙදිතබ්බං.

"ඉච්චාලං වචනායා"ති: තං පුග්ගලං එවරූපා දිට්ඨි අනුසෙතීති වත්තුං යුත්තං එසනයො සබ්බත්ථ. **"අරූපී"**න්ති: එත්ථ පන අරූප කසිණලාභිං අරූපකම්මට්ඨානලාභිං වා එවමත්ථො දට්ඨබ්බා. එත්තා වතා ලාභිනො වත්තාරෝ තෙසං අනෙතවාසිකා වත්තාරෝ තක්කිකා වත්තාරෝ තෙසං අනෙතවාසිකා වත්තාරොති අත්ථතො සොළස දිට්ඨිගතිකා දස්සිතා හොන්ති, එවං යෙ අත්තානං පඤ්ඤපෙන්ති තෙ දස්සෙත්වා ඉදානි යෙ න පඤ්ඤපෙන්ති තෙ දස්සෙතුං "කිත්තාවතා ච ආනන්ද"ති ආදිමාහ. කෙ පන න පඤ්ඤපෙන්ති, සබ්බෙ තාව අරියපුග්ගලා න පඤ්ඤපෙන්ති, යෙ ච බහුස්සුතා තිපිටකධරා චිපිටක ධරා එකපිටකධරා අන්තමසො එකනිකායම්පි සාධුකං විනිච්ඡිනිත්වා උග්ගහිතධම්මකථිකොපි ආරබ්භවිපස්සකොපි පුග්ගලො න පඤ්ඤ පෙතියෙව එතෙසං හි පටිභාගකසිණෙ පටිභාගකසිණම්වෙව ඤාණං හොති අරූපකම්මඤ්ඤව අරූපකම්මා ඉවෙවව. එවං යෙ න පඤ්ඤපෙන්ති තෙ දස්සෙත්වා ඉදානි යෙ තෙ පඤ්ඤපෙන්ති තෙ යසමා දිට්ඨවසෙන සමනුපස්සිත්වා පඤ්ඤපෙන්ති සාති ච නෙසං සමනු පස්සනා විසත්තිවත්ථුකාය සක්කායදිට්ඨියා අපහීනත්තා හොති, තස්මා තං දීඝත්තිවත්ථුකං සක්කායදිට්ඨිං දස්සෙතුං පුන "කිත්තාවතාච ආනන්ද"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"වෙදනං වා ති"**ති: ඉමිනා වෙද නාක්ඛන්ධවත්ථුනා සක්කායදිට්ඨි වුත්තා, **"අපපටිසංවෙදිනොති මෙ අත්තා"**ති: ඉමිනා රූපක්ඛන්ධවත්ථුනා, අත්තා මෙ වෙදියති වෙදනා ධම්මො හි මෙ අත්තාති ඉමිනා සඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධවත්ථුනා, ඉදං හි ඛන්ධත්තයං වෙදනාසම්පයුත්තත්තා වෙදියති එතස්ස ච වෙදනාධම්මො අවිප්පයුත්තසභාවො, ඉදානි තත්ථ දොසං දස්සෙතුං

"තත්‍රානන්දා"ති ආදිමාහ. තත්‍ථ **"නත්‍රා"**ති: තෙසු තීසු දිඝිගති සොසු, **"යඤ්හි ආනන්ද සමඤ්ඤෙ"**ති: ආදි යො යො යං යං වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සති, තස්ස තස්ස අත්තනෝ කදාචි භාවං කදාචි අභාවනති[1] එවමාදිදෙසදස්සනත්‍ථං වුත්තං.

අනිච්චාදිසු හුත්වා අභාවතෝ අනිච්චා තෙහි තෙහි කාරණෙහි සංගම්ම සමාගම්ම කතාති සංඛතා, තං තං පච්චයං පටිච්ච සම්මා කාරණෙනෙව උප්පන්නාති පටිච්චසමුප්පන්නා, **ඛයොති** ආදිසබ්බං භඞ්ගස්ස වෙවචනං, යංහි භිජ්ජති තං ඛියතීපි වයතීපි විරජ්ජතීපි නිරුජ්ඣතීපි තස්මා ඛයධම්මාති ආදිවුත්තං. **"ව්‍යගා මෙ"**ති: මේ අගාති ව්‍යගා විගතො නිරුඬ්ඣො මෙ අත්තාති අත්‍ථො. කිං පන එතාසෙව තීසුපි ඛාලෙසු එසො මෙ අත්තාති හොතීති කිං පන න භවිස්සති දිඝිගතිභාවස ගි ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණුකස්සෙව නිච්චලතා නාම නත්‍ථි වනමක්කටකො විය අඤ්ඤං ගණ්හාති අඤ්ඤං මුඤ්චති, **"අනිච්චං සුඛංදුක්ඛංවොකිණ්ණ"**න්‍ති: විසෙසෙන තං තං වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සනෙතා අනිච්චඤ්ච සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච අත්තානං සමනුපස්සති, අවිසෙසෙනෙව වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සනෙතා වොකිණ්ණං උප්පාදවයධම්මං අත්තානං සමනුපස්සති, වෙදනාඝි නිච්ඛාවෙව උප්පාදවයධම්මා ච, තං වෙස අත්තාති සමනුපස්සති, ඉච්චස්ස අනිච්චා වෙව අත්තා ආපජ්ජති, එකක්ඛණෙ ච බහූනං වෙදනානං උප්පාදෙ න ඛො පනෙස අනිච්චං අත්තානං අනුජානාමීති, නඤ්ඤක්ඛණෙ බහූනං වෙදනානං උප්පත්ති අත්‍ථි ඉමම්හි සඤ්ඤය "තස්මාතිහානන්ද එතෙනපෙතං නක්ඛමති වෙදනා මෙ අත්තාති සමනුපස්සිතුං"ති වුත්තං, **"යඤ්ච පනාවුසො"**ති: යඤ්ච සුඛරූපක්ඛන්ධෙ සබ්බසෙ වෙදසිතං නත්‍ථි, **"අපිනුඛො නත්‍ථා"**ති: අපිනුඛො තස්මිං වෙදනාවිරහිතෙ කාලවණ්ටවා වාතපානෙවා අස්මීති එවං අහංකාරෙ උපපජ්ජෙය්‍යාති අත්‍ථො. **"නන්‍යත්‍රාභිනානන්දෙ"**ති: යස්මා සුඛරූපක්ඛන්ධං උඤ්ඤ අහමස්මීති න වදති තස්මා එතෙනාපි එතං නක්ඛමතීති අත්‍ථො.

"අපිනුඛො නත්‍ථ අයමහමස්මීති ඉඝ"ති: අපිනුඛො තෙසු වෙදනාඛමෙසු තීසු ඛන්ධෙසු එකධමෙසුපි අයං නාම අහමස්මීති එවං වත්තබ්බා සියා අථවා වෙදනානිරොධා සහෙව වෙදනාය නිරුඬ්ඣෙසු තෙසු තීසු ඛන්ධෙසු අපිනුඛො අයමහමස්මීති වා අහ්මස්මීති වා උපපජ්ජෙය්‍යාති අත්‍ථො. අථායස්මා ආනන්දෙ, සඤ්ඤාණස්ස තික්ඛිණභාවං විඝ තං අසම්පටිච්ඡන්නො "නොහෙතං භන්නෙ"ති ආහ, එත්තාවතාකිං කථිතං හොති? වට්ටකථා කථිතා හොති, භගවා හි වට්ටකථං කථෙන්නො කත්‍ථචි අවිජ්ජාසීසෙන කථෙති, කත්‍ථචි තණ්හාසීසෙන කථෙති, කත්‍ථචි දිට්ඨිසීසෙන කථෙති, තත්‍ථ "පුරිමා භික්ඛවෙ

1. සී. III. කදාචි භවං කදා අභවන්ති.

කොටි න පඤ්ඤයති අවිජ්ජාය ඉතෝ පුබෙබ අවිජ්ජා නාහොසි අථ පච්ඡා සම්භවීති එවම්පිදං භික්ඛවෙ වුච්චති, අථ ච පන පඤ්ඤයති ඉදප්පච්චයා අවිජ්ජාති. එවං අවිජ්ජාසීසෙන කථිතා "පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤයති භවතණ්හාය ඉතෝ පුබෙබ භවතණ්හා නාහොසි අථ පච්ඡා සම්භවීති එවම්පිදං භික්ඛවෙ වුච්චති. අථ ච පන පඤ්ඤයති ඉදප්පච්චයා භවතණ්හාති එවං තණ්හාසීසෙන කථිතා පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤයති භවදිට්ඨියා ඉතෝ පුබෙබ භවදිට්ඨි නාහොසි අථ පච්ඡා සම්භවීති එවම්පිදං භික්ඛවෙ වුච්චති අථ ච පන පඤ්ඤයති ඉදප්පච්චයා භවදිට්ඨී"ති එවං දිට්ඨිසීසෙන කථිතා ඉධාපි දිට්ඨිසීසෙනෙව කථිතා, දිට්ඨගතිකොහි සුඛාදිවෙදනං අත්තාති ගහෙත්වා අහංකාරමමංකාරපරාමාසවසෙන සබ්බභවයොනිගති විඤ්ඤාණට්ඨිති සත්තාවාසෙසු තතො තතො චවිත්වා තත්ථ තත්ථ උපපජ්ජන්තෝ මහාසම්මුඩ්හෝ වාතුක්ඛිත්තනාවා විය සත්තං[1] සම්භං පරිබ්භමති, වට්ටතෝ සීසං උක්ඛිපිතුං යෙව න සක්කොති, ඉති භගවා පච්චයාකාරමූළ්හස්ස දිට්ඨගතිකස්ස එත්තකෙන කථාමග්ගෙන වට්ටං කථෙත්වා ඉදානි විවට්ටං කථෙන්තෝ "යතෝ ඛො පනානන්ද භික්ඛූ"ති ආදිමාහ, තත්ථ පන විවට්ටකථං භගවා දෙසන්නාසු කුසලත්තා විඤ්ඤාණමමඩ්ඩනං නවකම්මාදිවසෙන විකඞ්ඛිත්ත පුග්ගලං අන්නාමසිත්වා කාරණස්ස සතිපඨාන විහාරිනෝ පුග්ගලස්ස වසෙන ආරභන්තෝ "නෙව වෙදනං අත්තානං සම්නුපස්සී"ති ආදිමාහ, එවරූපෝ හි භික්ඛු යංකිඤ්චි රූපං අතීතා නාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා සබ්බං රූපං අනිච්චතො වවත්ථපෙති එකංසම්මසනං, දුක්ඛතො වවත්ථපෙති එකංසම්මසනං, අනත්තතො වවත්ථපෙති එකංසම්මසනන්ති ආදිනා නයෙන වුත්තස්ස සම්මසනඤ්ඤණස්ස වසෙන සබ්බධම්මෙසු පවත්තත්තා නෙව වෙදනං අත්තානි සම්නුපස්සති, න අඤ්ඤං ධම්මං, **"සො එවං අසම්මුය්හන්තො න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති"**ති: ඛන්ධලොකාදිභෙදෙ ලොකෙ රූපාදීසු ධම්මෙසු කිඤ්චි එකධම්මම්පි අත්තානි වා අත්තනියන්ති වා න උපාදියති, **"අනුපාදියං න පරිතස්සති"**ති: අනුපාදියන්තො තණ්හා දිට්ඨිමානපරිතස්සනායපි න පරිතස්සති, **"අපරිතස්සං"**නති: අපරිතස්සම්නතො **"පච්චත්තංයෙව පරිනිබ්බායති"**ති: අත්තකාව කිලෙසපරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බායති, එවං පරිනිබ්බුතස්ස පනස්ස පච්චවෙක්ඛතා පවත්තිදස්සනත්ථං "ඛීණා ජාති"ති ආදි වුත්තං. **"ඉති සා දිට්ඨි"**ති: යා තථා විමුත්තස්ස අරහතො දිට්ඨි සා එවං දිට්ඨි, ඉතිස්ස දිට්ඨිපි පාඨෝ යො තථා විමුත්තෙ අරහා එවං අස්ස දිට්ඨිති අත්ථෝ. **"හදකල්ල"**නති: තං න යුත්තං භාසමා එවං හි සති අරහා න කිඤ්චි ජානාතීති වුත්තං භවෙය්‍ය එවං ඛන්ධා විමුත්තං ච අරහත්තං න කිඤ්චි ජානාතීති වත්තුං න යුත්තං, තෙනෙව වතුනාමපි නයානං අවසානෙ තං කිස්ස හෙතූති ආදිමාහ. තත්ථ **"සාවතා**

1. ම. නං නං.

අධිවචන''න්ති: යත්තකෝ අධිවචනසංඛාතෝ වොහාරෝ අත්ථි, **''සාවතා අධිවචන පථෝ''**ති: යත්තකෝ අධිවචනස්ස පථෝ, ඛන්ධා ආයතනානි ධාතුයෝ වා අත්ථි, එත්තකෝ සබ්බෝ. **''පඤ්ඤාවචර''**න්ති: පඤ්ඤාය අවචරිතබ්බං ඛන්ධපථනං. **''නදඝිඤ්ඤෙය්‍ය''**න්ති: තං අඤ්ඤාතුම්පි, එත්තකෙන භගවතා කිං දස්සිතං? තණ්හාකුලඤ්ච පදස්සෙව අනුසන්ධිදස්සිතෝ, ඉදානි යොසෝ න පඤ්ඤපෙතීති වුත්තෝ සෝ යස්මා ගවජ්ජනෝ ගවජ්ජනෝ උභතොභාගවිමුත්තෝ නාම හොති, යොව නඤ්ඤාපස්සතීති වුත්තෝ සෝ යස්මා ගවජ්ජනෝ ගවජ්ජනෝ පඤ්ඤාවිමුත්තෝ නාම හොති තස්මා තෙසං හෙට්ඨා වුත්තානං චිත්තං නික්ඛිපං නිග්ගමනං ච[1] නාමං ච දස්සෙතුං "සත්තඛෝ ඉමානන්ද විඤ්ඤාණඨිතියෝ"ති ආදිමාහ. තත්ථ **''සත්තා''**නි: පටිසන්ධිවසෙන වුත්තා, ආරම්මණවසෙන සඞ්ගීතිසුත්තෙ වත්තස්සෝ ආගමිස්සන්ති, විඤ්ඤාණං තිට්ඨති එත්ථාති=විඤ්ඤාණඨිති, විඤ්ඤාණ පනිධානසෙතං අධිවචනං, **''වෙව ආයතනානී''**නි: වෙනිවාසඨානානි, නිවාසඨානං හි ඉධායත්තනන්ති අධිප්පෙතං, තෙනෙව වක්ඛති "අසඤ්ඤසත්තායතනං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනමෙව දුතියං"ති. කස්මා පනෙතං සබ්බං ගහිතන්ති? වට්ටපරියාදානත්ථං, වට්ටං හි න සුඛවිඤ්ඤාණඨිතී වසෙන වා සුඛායතනවසෙන වා පරියාදානං ගච්ඡති, භවයොනිගතිසත්තාවාසවසෙන පන ගච්ඡති, තස්මා සබ්බමෙතං ගහිතං, ඉදානි අත්තුක්කංසෙන තම්පහං විභජන්තෝ "කතමා සත්තා"ති ආදිමාහ. තත්ථ **''සෙය්‍යථාපී''**ති: නිදස්සනත්ථෙ නිපාතෝ, යථා මනුස්සානි අත්ථි. අපරිමාණෙසු හි චක්කවාළෙසු අපරිමාණානං මනුස්සානං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන වෙපි එකසදිසා නත්ථි, යෙපිහි ඛත්තිය් යමකාභාතරෝ වණ්ණෙනවා සණ්ඨානෙනවා එකසදිසා හොන්ති, තෙසම්පි ආලොකිතවිලොකිතවිහාහසිතගමනඨානාදීහි විසෙසෝ හොතියෙව, තස්මා නානත්තකායාති වුත්තා. පටිසඤ්ඤී සඤ්ඤී පන නෙසං නිහෙතුකාපි විහෙතුකාපි අහෙතුකාපි හොන්ති, තස්මා නානත්තසඤ්ඤිතොති වුත්තා, **''එකමෙව ච දෙවා''**නි: ඡකාමාවචරදෙවා, තෙසු හි කෙසඤ්චි කායෝ නීලෝ හොති කෙසඤ්චි පීතකාදිවණ්ණෝ, සඤ්ඤා පන නෙසං විහෙතුකාපි නිහෙතුකාපි හොන්ති අහෙතුකා නත්ථි, **''එකමෙවෙව විනිපාතිකා''**නි: චතුඅපාය විනිමුත්තා උත්තරමාතා යක්ඛිනී පියංකරමාතා පුනබ්බසුම්හතා[2] ධම්මගොත්තාති එවමාදිකා අඤ්ඤදෙව මෙමානික්ඛෙපා, එතෙසං හි පිතඔදාතකාලමහුරච්ඡවිසාමවණ්ණාදිවසෙන වෙව කිසථූලරස්සදීඝ වසෙන ච කායෝ නානා හොති, මනුස්සානංවිය විහෙතුකතිහෙතුක අහෙතුකවසෙන සඤ්ඤාපි, තෙ පන දෙවා විය න මහෙසක්ඛා කපණ මනුස්සා විය අපෙසක්ඛා, දුල්ලභඝාසච්ඡාදනා දුක්ඛපිලිතා විහරන්ති, එකෙවෙ කාලපක්ඛෙ දුක්ඛිතා, ජුණ්හපක්ඛෙ සුඛිතා හොන්ති,

1. ම. නිගමනඤ්ච. 2. ම. පුස්සමිත්තා.

තඤ්ච සුඛසමුස්සයතෝ විනිපතිතත්තා විනිපාතිකාති වුත්තා, යෙ පනෙත්ථ තිහෙතුකා තෙසං ධම්මාභිසමයොපි හොති, පියඞ්කරමාතා හි යක්ඛිනී පච්චසසමයෙ අනුරුඬ්ඪෙරස්ස ධම්මං සජ්ඣායතෝ සුත්වා:-

"මා සදදංකරී පියඞ්කර භික්ඛු ධම්මපදානි භාසති,
අපිච ධම්මපදං විඤ්ඤාය පටිපජ්ජෙම හිතාය නො සියා.

පාණෙසු ච සඤ්ඤමාමසෙ සම්පජානමුසා න භණාමසෙ,
සික්ඛෙම සුසීල්‍යමත්තනෝ අපිමුච්චෙම පිසාචයොනියා"ති.

එවං පුත්තකං සඤ්ඤාපෙත්වා තං දිවසං සොතාපත්තිඵලං පත්තා උත්තරමාතා පන භගවතෝ ධම්මං සුත්වාව සොතාපන්නා ජාතා, **"බ්‍රහ්මකායිකා"**තිඃ බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජබ්‍රහ්මපුරොහිතමහාබ්‍රහ්මානො, **"පඨමාභිනිබ්බත්තා"**තිඃ තෙ සබ්බෙපි පඨමෙන ඣානෙන අභිනිබ්බත්තා, තෙසු බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා පන පරිත්තෙන අභිනිබ්බත්තා තෙසං කපප්පමාණං, බ්‍රහ්මපුරොහිතා මජ්ඣිමෙන, තෙසං උපඩ්ඪකපප්පා ආයුප්පමාණං, කායො ච තෙසං විප්ඵාරිකතරො ච හොති, මහාබ්‍රහ්මානො පණීතෙන, තෙසං කප්පා ආයුප්පමාණං, කායො පන තෙසං අතිවිත්ථාරි කොව හොති. ඉතිතෙ කායස්ස නානත්තා පඨමජ්ඣානවසෙන සඤ්ඤාය එකත්තා නානත්ත කායා, එකත්තසඤ්ඤිනොති වෙදිතබ්බා. යථාච තෙ එවං වත්තුං අපායෙසු සත්තා නිරයෙසු හි කෙසඤ්චි ගාවුතං කෙසඤ්චි අඩ්ඪයොජනං කෙසඤ්චි යොජනං අත්තභාවො හොති, දෙවදත්තස්ස පන යොජන සතිකො ජාතො, තිරච්ඡානෙසුපි කෙචි බුද්දකා කෙචි මහන්තා, පෙතවිසයෙසුපි කෙචි සට්ඨිවස්සා කෙචි සත්තති හත්ථා කෙචි අසීතිහත්ථා ගොනති කෙචි සුවණ්ණා කෙචි දුබ්බණ්ණා ගොනති, තථා කාලකඤ්ඤ[1] අසුරා. අපිචෙත්ථ දීඝපිඞිකපෙතා නාම සඞ්ඝයොජනිකාපි ගොනති සඤ්ඤා පන සබ්බෙසමපි අකුසලවිපාක අහෙතුකාව හොති, ඉතිආපායිකාපි නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤී නොතෙවෙව සංඛං ගච්ඡන්ති, **"ආභස්සරා"**තිඃ දඞ්ඨකායා අවිච්චිය එතෙසං සරිරතො ආභා ජිජ්ජිතා ජිජ්ජිතා පතන්ති විය සරති විසරතීති ආභස්සරා, තෙසු පවත්තනයෙන දුතිය තතියජ්ඣාන වසං පරිත්තං භාවෙත්වා උපපන්නා පරිත්තාභා නාම හොන්ති, තෙසං වෙකප්පා ආයුප්පමාණං, මජ්ඣිමං භාවෙත්වා උපපන්නා අප්පමාණාභා නාම හොන්ති තෙසං චත්තාරො කප්පා ආයුප්පමාණං, පණීතං භාවෙත්වා උපපන්නා ආභස්සරා නාම හොන්ති, තෙසං අට්ඨකප්පා ආයුප්පමාණං, ඉධ පන උක්කංසපරිච්ඡෙදවසෙන සබ්බෙපි තෙ ගහිතා, සබ්බෙසං හි තෙසං කායො එකවිප්ඵාරොව හොති, සඤ්ඤා පන අවිතක්කවිචාරමත්තා වා අවිතක්කඅවිචාරා වාති නානා. **"සුභ**

1. ම. කාලකඤ්ඤා.

කිණ්හා''ති:[1] සුභෙන ඔකිණ්ණා විකිණ්ණා සුභෙන සරීරප්පභා වණ්ණෙන එකඝනාති අත්ථො. එතෙසං හි න ආභස්සරානං විය ජිව්හිවා ජිව්හිවා පභා ගච්ඡති, පඨමජ්ඣානෙ පන පරිත්ත මජ්ඣිම පණීතස්ස චතුත්ථජ්ඣානස්ස වසෙන සොළස වත්තිංස චතුසට්ඨිකප්පායුකා පරිත්තසුභ අප්පමාණසුභ සුභකිණ්හා නාම හුත්වා නිබ්බත්තන්ති, ඉති සබ්බෙපි තෙ එභත්තභාවායෙව චතුත්ථජ්ඣානසඤ්ඤාය එකත්ත සඤ්ඤිනොවාති වෙදිතබ්බා. වෙහප්ඵලාපි චතුත්ථවිඤ්ඤණඨිතිමෙව භජන්ති, අසඤ්ඤසත්තා විඤ්ඤණාභාවා එත්ථසංගහං න ගච්ඡන්ති, සත්තාවාසෙසු ගච්ඡන්ති, සුද්ධාවාසාපි විවට්ටපක්ඛෙ ඨිතා න සබ්බ කාලිකා කප්පසතසහස්සම්පි අසංඛ්‍යෙය්‍යම්පි බුද්ධසුඤ්ඤ ලොකෙ න උප්පජ්ජන්ති, සොළසකප්පසහස්සබ්භන්තරෙ බුද්ධෙසු උප්පජ්ජන්තෙසුයෙව උප්පජ්ජන්ති, ධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස භගවතො ඛණ්ඩාරඬ්ඩාන සදිසා හොන්ති, තස්මා නෙව විඤ්ඤණඨිතිං න සත්තාවාසං භජන්ති, මහාසීවත්ථෙරෝ පන "නඛො පන සො ආරිපුත්ත සත්තාවාසො සුලභරූපො යො මයා අනාවුත්ථපුබ්බො ඉමිනා දීඝෙන අද්ධුනා අඤ්ඤත්‍ර සුද්ධාවාසෙහි දෙවෙහී"ති. ඉමිනා සුත්තෙන සුද්ධාවාසාපි චතුත්ථ විඤ්ඤණඨිතිං චතුත්ථසත්තාවාසං යෙව භජන්තීති වදති, තං අප්පටිබාහිය තත්තා සුත්තස්ස අනුසන්ධාහං, **''ඝඛඛසො රූපසඤ්ඤානං''**නන්ති: ආදීනං අත්ථො විසුඩ්ධිමග්ගෙ වුත්තොතා. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසු යතනං පන යථෙව සඤ්ඤාය, එවං විඤ්ඤණඤ්චාපි සුඛුමත්තා නෙව විඤ්ඤණං නාවිඤ්ඤණං, තස්මා විඤ්ඤණඨිතීසු අවත්වා ආයතනෙසු වුත්තං, **''නන්දා''**ති: තාසු විඤ්ඤණඨිතීසු, **''නච පජානාති''**ති: තථ විඤ්ඤණඨිතිං පජානාති, **''තඤ්චාව සමුදය''**න්ති: අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයොති ආදිනා නයෙන තඤ්ච සමුදයං ච පජානාති, **''තඤ්ච අත්ථගම''**න්ති: අවිජ්ජා නිරොධා රූපනිරොධොති ආදිනා නයෙන තඤ්ච අත්ථගමං ච පජානාති, **''අඤ්ඤාද''**න්ති: රූපං පටිච්ච=පෙ=යං විඤ්ඤණං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං විඤ්ඤණස්ස අස්සාදෙති. එවං තස්ස අස්සාදං ච පජානාති, **''ආදීනව''**න්ති: යං රූපං=පෙ=යං විඤ්ඤණං අනිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං අයං විඤ්ඤණස්ස ආදීනවොති එවං තස්සා ආදීනවං ච පජානාති, **''නිස්සරණ''**න්ති: යො රූපස්මිං=පෙ=යො විඤ්ඤණෙ ඡන්දරාගවිනයෝ ඡන්ද රාගප්පහානං, ඉදං විඤ්ඤණස්ස නිස්සරණන්ති එවං තස්සා නිස්සරණං ච පජානාති, **''කල්ලංනු තෙනා''**ති: යුත්තනාහු තෙන භික්ඛුනා තං විඤ්ඤණඨිතිං තණ්හාමානදිට්ඨිනා වසෙන අභිනන්දිතුං වා මඤ්ඤිතුං වා අභිනන්දිතුන්ති, එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. යත්ථ පන රූපං නත්ථි තත්ථ චතුන්නං ඛන්ධානං වසෙන, යත්ථ විඤ්ඤණං නත්ථි තත්ථ එකස්ස ඛන්ධස්ස වසෙන සමුදයාදයො වෙදිතබ්බා. ආහාරසමුදයා ආහාරනිරොධාති ඉදං වෙත්ථ පදං න යොජෙතබ්බං. **''යතො ඛො ආනන්ද භික්ඛු''**ති: යදාහො ආනන්ද භික්ඛු අනුපාදා විමුත්තොතාති

1. සුභකිණ්ණාති. පොත්ථකෙසුආගතපාඨො.

වතුහි උපාදානෙහි අගහෙත්වා විමුත්තෙතා, **"පඤ්ඤාවිමුත්තෙතා"**ති: පඤ්ඤාය විමුත්තෙතා, අඤ්ඤමොකෙඛ අසච්ඡිකත්වා පඤ්ඤාබලෙනෙව නාමකායස්ස ච රූපකායස්ස ච අපපවත්තිං කත්වා විමුත්තෙතාති අත්ථො, සො සුකඛවිපස්සකස්සාපි පඨමජ්ඣානාදිසු අඤ්ඤතරස්මිං ඨත්වා අරහත්තං පත්තෙත්වාති පවවිඩො හොති. වුත්තම්පි චෙතං:-"ඉත්ථමෙව පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තෙතා? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො නෙව ඛො අඤ්ඤමොකෙඛ සායෙන ඵුසිත්වා විහරති පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛිණා හොන්ති අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තෙතා"ති එවං එකස්ස භික්ඛුනො නිග්ගහනංව නාමංව දස්සෙත්වා ඉතරස්ස දස්සෙතුං "අඤ්ඛො ඉමෙ"ති ආදිමාහ, තත්ථ විමොකෙඛාති[1] කෙනඨෙන විමොකෙඛාති අධිමුච්චනඨෙන ඛො පනායං අධිමුච්චනඨො නාම පච්චනීකධම්මෙහි ච සුට්ඨිමුච්චනඨො ආරම්මණෙනව අභිරතිවසෙන සුට්ඨිමුච්චනඨො පිතු අංකෙ විස්සඨඛපච්චඛහස්ස දාරකස්ස සයනං විය අනිග්ගහිතභාවෙන නිරාසංකතාය ආරම්මණෙ පවත්තනතීති වුත්තං හොති, අයං පනත්ථො පවත්තිමෙ විමොකෙඛ නත්ථි පුරිමෙසු සඛබසු අත්ථි, **"රූපිරූපානි පස්සති"**ති: එත්ථ අජ්ඣත්තං කෙසාදිසු නීලකසිණාදිසු නීලකසිණාදි වසෙන උපපාදිතං රූපජ්ඣානං රූපං තදස්ස අත්ථීති රූපි; **"බහිඛාරූපානිපස්සති"**ති: බහිඛාථි නීලකසිණාදීනි රූපානි ඣානචක්ඛුනා පස්සති ඉමිනා අජ්ඣත්ත බහිඛාවඵුතෙසු කසිණෙසු උපපාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස වත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි, **"අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී"**ති: අජ්ඣත්තං නරූපසඤ්ඤී අත්තනො කෙසාදිසු අනුපපාදිතරූපාවච රජ්ඣානෙඤ්ඤි අත්ථො, ඉමිනාව බහිඛා පරිකම්මං කත්වා බහිඛාව උපපාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි, **"සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තෙතා හොති"**ති: ඉමිනා සුවිසුඛෙසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු ඣානානි දස්සිතානි, තත්ථ කිඤාපි අනෙතා අපප නායං සුභන්ති ආහොගො නත්ථි යො පන සුවිසුඛං සුභං කසිණං ආරම්මණං කත්වා විහරති සො යස්මා සුභන්ති අධිමුත්තෙතා හොතීති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, තස්මා එවං දෙසනා කතා, පටිසම්භිදා මග්ගෙ පන කථං සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තෙතා හොතීති විමොකෙඛා "ඉධ භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, මෙත්තාය භාවිතත්තා සතතා අපපටිකූලා හොන්ති, කරුණා-මුදිතා-උපෙඛා සහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති උපෙකඛාය භාවිතත්තා සතතා අපපටිකූලා හොන්ති එවං සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තෙතා හොතී"ති විමොකෙඛාති වුත්තං, **"සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං"**නති: ආදිසු යංවත්තබ්බං තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව, **"අයං අට්ඨමො විමොකෙඛා"**ති: අයං චතුන්නං ඣානානං සබ්බසො විසුඛත්තා[2] විමුත්තත්තා අට්ඨමො උත්තමො විමොකෙඛා නාම, **"අනුලොමං"**නති: ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා, **"පටිලොමං"**නති: පරියොසා

1. සී. III. විමොකෙඛා. 2. සී. III. විසෙඨත්තා.

තතෝ පඨාය යාව ආදිතෝ, **"අනුලෝම පටිලෝම"**න්ති: ඉදං අතිපගුණතඤ්ච සමාපත්තීනං අඤ්ඤාව ඉතොචිතෝ ච සවරණ වසෙන වුත්තං, **"ඝපිච්ඡක"**න්ති: ඔකාසදීපනං, යත්ථ යත්ථ ඔකාසෙ ඉච්ඡති, **"ඉදිච්ඡක"**න්ති: සමාපත්තිදීපනං, යං යං සමාපත්තිං ඉච්ඡති. **"යාවතිච්ඡක"**න්ති: අඛ්ඛාතපරිච්ඡෙදදීපනං, යාවතකං අඛ්ඛානං ඉච්ඡති. **"සමාපජ්ජති"**න්ති: තං තං සමාපත්තිං පවිසති, **"වුඨාති"**න්ති: තතෝ වුඨාය තිඨති, **"උභතොභාගවිමුත්තෙතා"**න්ති: විහිභාගෙහිවිමුත්තෙතා, අරූපසමාපත්තියා රූපකායතෝ විමුත්තෙතා, මග්ගෙන නාමකායතෝ විමුත්තෙතාති. වුත්තමපි චෙතං:-

"අවේ යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා (උපසීවාති භගවා)
අත්ථං ඵලෙති න උපෙති සඞ්ඛ්‍යං,
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තෙතා
අත්ථං ඵලෙති න උපෙති සඞ්ඛ්‍යං"න්ති.

සෝ පනෙස උභතෝ භාගවිමුත්තෙතා ආකාසානඤ්චායතනාදීසු අඤ්ඤතරතෝ වුඨාය අරහත්තං පත්තෝ ච අනාගාමී හුත්වා නිරොධා වුඨාය අරහත්තං පත්තෝ වාති පඨවිධො හොති. කෙවි පන සඤ්ඤා රූපාවචරවතුත්ථජ්ඣානමපි දුවඞ්ගිකං උපෙක්ඛාසහගතං අරූපාවච රජ්ඣානමපි නාදිසමෙව, තඤ්ඤා රූපාවචරවතුත්ථජ්ඣානතෝ වුඨාය අරහත්තං පත්තොපි උභතෝ භාගවිමුත්තොතාති. අයම්පන උභතෝ භාගවිමුත්තපඤ්ඤා හෙඨා ලොභපාසාදෙ සමුඨහිත්වා තෙපිටක චූළසුමත්ථෙරස්ස වණ්ණනා නිස්සාය විරො විනිච්ඡයං පත්තෝ, ගිරිවිහාරෙ කිර ථෙරස්ස අන්තෙවාසිකෝ එකස්ස පිණ්ඩපාතිකස්ස මුඛතොව තං පඤ්හං සුත්වා ආහ, ආවුසෝ හෙඨා ලොභපාසාදෙ අම්හාකං ආචරියස්ස ධම්මං වණ්ණයතෝ න කෙනචි සුතපුබ්බනති, කිං පන භන්තෙ ථෙරෙ අවචාති. රූපාවචරවතුත්ථජ්ඣානං කිඤාපි දුවඞ්ගිකං උපෙක්ඛාසහගතං කිලෙසෙ ච වික්ඛම්භෙති කිලෙසානං පන ආසන්නපක්ඛ විරුහනඨානෙ සමුදාචරති. ඉමෙ හි කිලෙසා නාම පඨවොකාරභවෙ නීලාදීසු අඤ්ඤතරං ආරම්මණං උපනිස්සාය සමුදාචරන්ති. රූපාවචරජ්ඣානං ච තං ආරම්මණං න සම්පිණ්ඩෙතීති තස්මා සබ්බසෝ රූපං නිබ්බත්තෙත්වා අරූපජ්ඣානවසෙන කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙත්වා අරහත්තං පත්තොව උභතොභාගවිමුත්තෝ ඉදං ආවුසෝ ථෙරෙ අවච. ඉදං ච පන වත්වා ඉදං සුත්තමාහරි:- "කතමෙ ච පුග්ගලා උභතොභාගවිමුත්තෙතා? ඉධේකච්චෙ පුග්ගලා අට්ඨවිමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති අයං වුච්චති පුග්ගලා උභතොභාග විමුත්තෙතා"ති. **"ඉමාය ච ආනන්ද උභතොභාගවිමුත්තියා"**න්ති: ආනන්ද ඉතෝ උභතෝ භාගවිමුත්තතිතෝ, සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

මහානිදානසුත්තවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

මහාපරිනිබ්බාණ සුත්තවණ්ණනා- 6.

එවං මෙ සුතන්ති මහාපරිනිබ්බාණසුත්තං, තත්‍රායං අනුපුබ්බපද වණ්ණනා, **"ගිජ්ඣකූටෙ"**ති: ගිජ්ඣා වා තස්ස කූටෙසු වසිංසු ගිජ්ඣ සදිසං වා තස්ස කූටං අත්ථීති ගිජ්ඣකූටො, තස්මිං ගිජ්ඣකූටෙ. **"අභියාතුකාමො"**ති: අභිභවනත්ථාය යාතුකාමො. **"වජ්ජී"**ති: වජ්ජි රාජානො. **"එවං මහිඩ්ඪිකෙ"**ති: එවං මහතියා රාජිද්ධියා සමන්නා ගතෙ, එහෙන නෙසං සම්මඤ්ඤාභාවං කථෙසි. **"එවං මහානුභාවෙ"**ති: එවං මහනෙතන ආනුභාවෙන සමන්නාගතෙ, එතෙන නෙසං හත්ථිසිප්පාදීසු කතසික්ඛතං කථෙසි. යං සන්ධාය වුත්තං "සික්ඛිතා වතිමෙ ලිච්ඡවිකුමාරකා සුසික්ඛිතා වතිමෙ ලිච්ඡවිකුමාරකා යත්‍රහි නාම සුබ්බෙන තාළච්ඡිඤ්ඣලෙන අසනං අතිපාතයිස්සන්ති පොඩ්ඛානුපොඩ්ඛං අවිරුධිතං"ති. **"උච්චෙජ්ජාමී"**ති:[1] උපච්ඡින්දිස්සාමි. **"විනාසෙස්සාමී"**ති: නාසෙස්සාමි, අදස්සනං නයිස්සාමි. **"අනය ව්‍යසන"**න්ති: එත්ථ න අයොති අනයො, අවඩ්ඪියා එතං නාමං. ගිතං ව සුඛං ව වියස්සති වික්ඛිපතීති ව්‍යසනං, ඤාති පාරිජ්ඣඤ්ඤදීනං එතං නාමං. **"ආපාදෙස්සාමී"**ති: පාපයිස්සාමි. ඉති කිර සොඣාන නිසජ්ජාදිසු ඉදං යුද්ධකථනමෙව ඨපෙති. ගමනසජ්ජා හොථාති එවං බලකායං ආණාපෙසි. කස්මා? ගබ්භායං කිර එකං පවත්තගාමං නිස්සාය අඩ්ඪයොජනං අජාතසත්තුනො ආණා, අඩ්ඪයොජනං ලිච්ඡවි නං, එත්ථ පන ආණාපවත්තිඤාණං හොතීති අත්ථො. තත්‍රාපි ච පබ්බතපාදතො මහඝඤං ගබ්භඤ්ඩං ඔතරති තං සුත්වා අජ්ජ යාම් සෙයාමීති අජාතසත්තුනො සංවිදහනත්ථසෙව ලිච්ඡවිනො සමඝා සමෙමාදමානා පුරෙතරං ගන්ත්වා සබ්බං ගණ්හනති අජාතසත්තු පච්ඡා ආගන්ත්වා තං පවත්තිං ඤත්වා කුජ්ඣිත්වා ගච්ඡති තෙ පුන සංවජ්ජ රෙපි තථෙව කරොනති අථ සො බලවාඝාතජාතො තදූ එවමකාසි තතො චිත්තෙසි ගණෙන සද්ධිං යුද්ධං නාම භාරියං එකොපි මොඝ පහාරො නාම නත්ථි එකෙ න ඛො පන පණ්ඩිතෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා කරොන්තො නිප්පරාධො හොති. පණ්ඩිතො ච සත්ථාරා සදිසො නාම නත්ථි සත්ථා ච අවිදූරෙ ධුරවිහාරෙ වසති ගන්ත්වා පුච්ඡාමි සචෙ මෙ ගතෙන කොචි අත්ථො භවිස්සති සත්ථා තුණ්හී භවිස්සති අනත්ථෙ පන සති කිං රඤ්ඤා තත්ථ ගමනෙනාති වක්ඛ තීති සො වස්සකාරං බ්‍රාහ්මණං පෙසෙසි. බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා භග වතො තමත්ථං ආරොචෙසි තෙන වුත්තං "අථ ඛො රාජා=පෙ=ආපා දෙස්සාමි වජ්ජී"ති. **"භගවන්තං වීජමානො"**ති: ථෙරො වත්තසි සෙන ඨත්වා භගවන්තං වීජති. භගවතො පන සීතං වා උණ්හං වා නත්ථි භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං සුත්වා තෙන සද්ධිං අමන්තෙත්වා

1. සී. ඉ. පෙ. උච්ඡජ්ජාමි.

ථෙරෙන සද්ධිං මන්තෙතුකාමෝ **"කින්නි තෙ ආනන්දසුන"**න්ති ආදිමාහ. **"අභික්ඛණං සන්නිපාතා"**ති: දිවසස්ස තික්ඛත්තුං සන්නිපතන්තාපි අන්තරන්තරා සන්නිපතන්තාපි අභික්ඛණසන්නිපාතා නාම. **"සන්නිපාතබහුලා"**ති, භියොපි සන්නිපතිතම්හා පුරිම දිවසමපි සන්නිපතිතම්හා පුන අජ්ජ කිම්පථං සන්නිපතිතා හොමාති වොසානං අනාපජ්ජන්තා සන්නිපාතබහුලා නාම හොන්ති. **"යාව කිවඤ"**ති: යත්තකං කාලං, **"වුඩ්ඪියෙව ආනන්ද වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානී"**ති: අභික්ඛණං අසන්නිපතන්තා හි දිසාවිදිසාසු ආගතං සාසනං න සුණන්ති තතො අසුකගාමසීමා වා නිගමසීමා වා ආකුලා අසුකඨානෙ චොරා පරියුට්ඨිතාති න ජානන්ති, චොරාපි පමත්තා රාජා නොති ඤත්වා ගාමනිගමාදීනි පහරන්තා ජනපදං නාසෙන්ති, එවං රාජ්ඣං පරිහානි හොති, අභික්ඛණං සන්නිපතන්තා පන තං තං පවත්තිං සුණන්ති, තතො බලං පෙසෙත්වා අමිත්තමද්දනං කරොන්ති, චොරාපි අපමත්තා රාජානො න සක්කා අම්හෙහි වඤ්චෙතුන්ති විවරිතුන්ති භිජ්ජිත්වා පලායන්ති එවං රාජ්ඣං වුඩ්ඪි හොති තෙන වුත්තං:-**වුඩ්ඪියෙව ආනන්ද වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානී**ති, තත්ථ **"පාටිකඞ්ඛා"**ති: ඉච්ඡිතබ්බා. අවස්සං භවිස්සතීති එවං දට්ඨබ්බාති අත්ථො. **"සමග්ගා"**ති: ආදීසු සන්නිපාතහෙරියා නිග්ගහාය අජ්ජ මෙ කිච්චං අත්ථි මඞ්ගලං අත්ථීති නික්ඛිපං කරොන්තා න සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම හෙරිසද්දං පන සුත්වාව භුජ්මාන්නාපි අලංකුරුමාන්නාපි වත්තුං නිවාසෙන්තාපි අඩ්ඪභුත්තා ව අඩ්ඨාලඞ්කතා ව වත්ථං නිවාසයමාන්නාව සන්නිපතන්තා සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම සන්නිපතිත්වාව පන චින්තෙත්වා මන්තෙත්වා කත්තබ්බං කත්වා එකතොව අවුඩ්ඪනත්තා න සමග්ගා වුඩ්ඪන්ති නාම, එවං වුඩ්ඪිතෙසු හි යෙ පඨමං ගච්ඡන්ති තෙසං එවං හොති අම්හෙහි බාහිරකථාව සුතා න ඉදානි විනිච්ඡයකථා භවිස්සතීති එකතොවුඩ්ඪන්නා පන සමග්ගා වුඩ්ඪන්ති නාම අපිච අසුකඨානෙසු ගාමසීමා වා නිගමසීමා වා ආකුලා චොරා වා පරියුට්ඨිතාති සුත්වා කො ගන්ත්වා ඉමං අමිත්තමද්දනං කරිස්සතීති වුත්තෙ අහං පඨමං අහං පඨමන්ති වත්වා ගච්ඡන්නාපි සමග්ගා වුඩ්ඪන්ති නාම එකස්ස පන කම්මන්තෙ ඔසීදමානෙ සෙසා රාජතො පුත්තභාතරො පෙසෙත්වා තස්ස කම්මන්තං උපත්ථම්භයමාන්නාපි ආගන්තුකරාජානං අසුකස්ස ගෙහං ගච්ඡතු අසුකස්ස ගෙහං ගච්ඡතූති අවත්වා සබ්බෙ එකතොව සංගණ්හන්තාපි එකස්ස මඞ්ගලෙ වා රොගෙ වා අඤ්ඤස්මිං වා පන තාදිසෙ සුඛදුක්ඛෙ උප්පන්නෙ සබ්බෙ තත්ථ සහායහත්ථං ගච්ඡන්නාපි සමග්ගා වජ්ජීකරණීයානි කරොන්ති නාම. **"අපසඤ්ඤතා"**නති: ආදීසු පුබ්බෙ අනාතසුංකං වා බලිං වා දණ්ඩං වා ආහරාපෙන්තා අපසඤ්ඤතා පසඤ්ඤපෙන්ති නාම පොරාණකපවෙණියා ආගතමෙව පන අන්නාහරාපෙන්තා පසඤ්ඤත්තං සම්භාවෙන්තීති නාම, වොරොති ගහෙත්වා දස්සිතෙ අවිනිච්ඡිනිත්වාව ඡෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසන්තා පොරාණං

වජ්ජිධම්මං සමාදාය න වත්තන්තීති නාම, තෙසං අපඤ්ඤත්තං පඤ්ඤපෙන්තානං අභිතව සුංකාදීහි පීළිතා මනුස්සා අතිඋපද්දුතභියා කොඉමෙසං විජිතෙ වසිස්සන්තීති පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරාවා චොර සභායා වා හුත්වා ජනපදං පහරන්ති පඤ්ඤත්තානං සම්මුඛීභූතානානං පවෙණි ආගතානි සුඛකාදීනි අගණ්හතං කොසො පරිහායති තතො හත්ථිඅස්සබලකායඔරොධාදයො යථා නිබ්බං වට්ටං අලභමානා ථාමෙන බලෙන පරිහායන්ති තෙ නෙව යුඞ්ඣකම්මා හොන්ති න පාරිචරියකම්මා, පොරාණං වජ්ජිධම්මං සමාදාය අවත්තන්තානානං විජිතෙ මනුස්සා අම්හාකං පුත්තං පිතරං භාතරං අවොරං යෙව චොරෙති කත්වා ජිත්දිංසු භින්දිංසූති කුජ්ඣිත්වා පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරා වා චොරසභායාවා හුත්වා ජනපදං පහරන්ති, එවං රාජූනං පරිහානි හොති අපඤ්ඤත්තානං න පඤ්ඤපෙන්තානානං පන පවෙණි ආගතමෙව රාජානො කරොන්තීති මනුස්සා ගඞ්ගතුඨා කසිවණිජාදිකෙ කම්මන්තෙ සම්පාදෙන්ති. පඤ්ඤත්තානං අසම්මුඛීභූතානානං පවෙණි ආගතානි සුඛකාදීනි ගණ්හතං කොසො වඩ්ඪති. තතො හත්ථිඅස්සබලකාය ඔරොධාදයො යථා නිබ්බං වට්ටං ලභමානා ථාමබලසම්පන්නා යුඞ්ඣකම්මෙව පාරිචරියකම්මා ච හොන්ති. **"පොරාණං වජ්ජිධම්මං"**න්ති: එත්ථ පුබ්බෙ කිර වජ්ජිරාජානො අඤ චොරෙති ආනෙත්වා දණ්ඩෙති ගණ්හථ තං චොරන්ති අවත්වා විනිච්ඡයමහාමත්තානං දෙන්ති තෙ විනිවජ්ඣිත්වා සචෙ අචොරො හොති විස්සජ්ජෙන්ති. සචෙ චොරො හොති අත්තනා කිඤ්චි අවත්වා චොහාරිකානං දෙන්ති තෙපි විනිවජ්ඣිත්වා අචොරො වෙ විස්සජ්ජෙන්ති චොරො වෙ සුත්තධරා[1] නාම හොන්ති තෙසං දෙන්ති තෙපි විනිවජ්ඣිත්වා අචොරො වෙ විස්සජ්ජෙන්ති චොරො වෙ අඞ්කුලිකානං දෙන්ති තෙපි තථෙව කත්වා සෙනාපතිස්ස, සෙනාපති උපරාජස්ස උපරාජා රඤ්ඤො රාජා විනිවජ්ඣිත්වා අචොරො වෙ විස්සජ්ජෙති සචෙ පන චොරො හොති පවෙණි පොත්ථකං වාචාපෙති තත්ථ යෙන ඉදං නාම කතං තස්ස අයං නාම දණ්ඩොති ලිඛිතං, රාජා තස්ස කිරියං තෙන සමානෙත්වා තදනුච්ඡවිකං දණ්ඩං කරොති ඉති එවං පොරාණං වජ්ජිධම්මං සමාදාය වත්තන්තානානං මනුස්සා න උක්කායන්ති රාජානො පොරාණකපවෙණියා කම්මං කරොන්තීති එතෙසං දෙසො නත්ථි අම්හාකං යෙව දෙසොති අපමත්තා කම්මන්තෙ කරොන්ති. එවං රාජූනං වුඞ්ඪි හොති. තෙන වුත්තං:-"වුඞ්ඪි යෙව ආනන්ද වජ්ජීනං පාටිකංඛා නො පරිහානීති.

"සක්කරොන්තී"ති: යඞ්කිඤ්චි තෙ සක්කාරං කරොන්තා සුන්දරමෙව කරොන්ති. **"ගරුකරොන්තී"**ති: ගරුභාවං පච්චුපට්ඨපෙත්වා කරොන්ති. **"මානෙන්තී"**ති: මනෙන පියායන්ති. **"පූජෙන්තී"**ති: නිපච්චාකාරං දස්සෙන්ති. **"සොතබ්බං මඤ්ඤන්තී"**ති: දිවසස්ස වෙ තයො වාරෙ උපට්ඨානං ගන්ත්වා තෙසං කථං සොතබ්බං සද්ධාතබ්බං

1. ම. අනෙකාකාරිකා.

මඤ්ඤන්ති, තත්ථ යෙ එවං මහල්ලකානං රාජූනං සක්කාරාදීනි න කරොන්ති ඔවාදඤ්ච න තෙසං උපඨානං න ගච්ඡන්ති තෙ තෙහි විඤ්ඤූහි අනොවදියමානා කීළාපසුතා රජ්ජතො පරිහායන්ති. යෙ පන තථා පටිපජ්ජන්ති තෙසං මහල්ලකරාජානො ඉදං කාතබ්බං ඉදං න කාතබ්බන්ති පොරාණං පවෙණිං ආවිකරොන්ති සඞ්ගහං පත්වාපි එවං පවිසිතබ්බං එවං නිවත්තිතබ්බන්ති[1] උපායං දස්සෙන්ති තෙ තෙහි ඔවදියමානා යථා ඔවාදං පටිපජ්ජන්තා සක්කොන්ති රජ්ජපවෙණිං සන්තානෙතුං, තෙන වුත්තං:-"වුඩ්ඪි යෙව ආනන්ද වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානී"ති.

"කුලිත්ථියොති": කුලඝරණියො **"කුලකුමාරියොති"**: අනිවිඛා තාසං ධීතරො, **"ඔකඤ්ඤස්සන්ති වා පසය්හාති වා පසය්හාකාරසෙවෙතං නාමං, උකඤ්ඤස්සාතිපි පඨන්ති.** තත්ථ **"ඔකඤ්ඤස්සා"ති**: අවකඩ්ඪිස්සා[2] ආකඩ්ඪිස්සා. **"පසය්හා"ති**: අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වාති අයං වචනත්ථො. එවං හි කරොන්තානං විජිතෙ මනුස්සා අඞ්ගාරකං ගෙගෙ පුත්තමාතරොපි බෙළඝිංඝාණිං කාදීනි ඔඛෙන අපනෙත්වා සංවඩ්ඪිතධීතරොපි ඉමෙරාජානො බලක්කාරෙන ගණ්හන්ති අත්තනො ඝරෙ වාසෙන්තීති කුපිතා පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරා වා චොරසහායා වා හුත්වා ජනපදං පඛරන්ති. එවං අකරොන්තානං පන විජිතෙ මනුස්සා අපෙහ්යසුඛකා සකානි භොගානි කරොන්තා රාජකොසං වඩ්ඪෙන්ති එවමෙත්ථ වුඩ්ඪිහානියො වෙදිතබ්බා. **"වජ්ජීනං වජ්ජිචෙතියානී"ති**: වජ්ජිරට්ඨං වජිරඛෙ විත්තීඝාතඤ්ඤෙන වෙතියානීති ලඞ්කාභාසාය යක්ඛඤ්ඤානි. **"අබ්භන්තරානී"ති**: අන්තො නගරෙ ඨිතානි. **"බාහිරානී"ති**: බහි නගරෙ ඨිතානි. **"දින්නපුබ්බ"න්ති**: පුබ්බෙ දින්නං. **"කතා පුබ්බ"න්ති**: පුබ්බෙ කතං. **"නො පරිහාපෙස්සන්තී"ති**: අපරිහාපෙත්වා යථාපවත්තමෙව කරිස්සන්ති ධම්මිකං බලිං පරිහාපෙන්තානං හි දෙවතා ආරක්ඛං සුසංවිහිතං න කරොන්ති අනුප්පන්නං දුක්ඛං ජනෙතුං අසක්කොන්තාපි උප්පන්නං කායසිසරොගාදිං වඩ්ඪෙන්ති සඞ්ගාමෙ පත්තෙ සහායා න හොන්ති අපරිහාපෙන්තානං පන ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොන්ති; අනුප්පන්නං සුඛං උප්පාදෙතුං අසක්කොන්තාපි උප්පන්නං කායසිසරොගාදිං හරන්ති. සඞ්ගාමෙ සිඝෙ සහායා හොන්තීති එවමෙත්ථවුඩ්ඪානියො වෙදිතබ්බා. **"ධම්මිකං රක්ඛාවරණගුත්තී"නන්ති**: එත්ථ රක්ඛා එව යථා අනිවජ්ජිතං නාගච්ඡති එවං ආවරණතො ආවරණං, යථා ඉච්ඡිතං න විනස්සති එවං ගොපායනතො ගුත්ති, තත්ථ බලක්කාරෙන පරිවාරෙත්වා රක්ඛණං පබ්බජිතානං ධම්මිකාරක්ඛාවරණගුත්තියාම න හොති. යථා පන විහාරස්ස උපවනෙ රුක්ඛෙ න ඡින්දන්ති වාජිකා වජ්ජං න කරොන්ති, පොක්ඛරණියං මච්ඡෙ න ගණ්හන්ති එවං කරණං ධම්මිකාරක්ඛාවරණ

1. ම. නික්ඛමිතබ්බන්ති. 2. ම. අවකඩ්ඪෙත්වා.

ගුතනි නාම, **"කිඤති අනාගතානා"**නි: ඉමිනා පන නෙසං එවං පවත්තපඤිත විත්තසන්තානානොනි[1] විත්තපපවත්තිං පුවජනි. තත්ථ යෙ අනාගතානං අරහන්තානං ආගමනං න ඉවජ්ඣනති, ඉතෙ අස්සඬා හොනති, අපපසන්නා. පබබජිතෙ සමපතෙත පවත්තගමනං න කරොනති ගන්ත්වා න පස්සනති පටිසන්ථාරං න කරොනති පඤ්හං න පුවජ්ඣනති ධම්මං න සුණනති දානං න දෙනති අනුමොදනං න සුණනති නිවාසනට්ඨානං න සංවිදහනති, අථ නෙසං අවඤ්ඤා අභිභූගහවජ්ජති. අස්සකො නාම රාජා අස්සඛො අපපසන්නො පබබජිතෙ සමපතෙත පවත්තගමනං න කරොනි=පෙ=නිවාසනට්ඨානං න සංවිදහතීති තං සුත්වා පබබජිතා තස්ස නගරවාරෙන නගවජ්ඣන්ති, ගවජ්ඣන්තාපි නගරං න පවිසන්ති එවං අනාගතානං අරහන්තානං අනාගතමෙව හොති ආගතානම්පි ඵාසුවිහාරෙ අසති යෙපි ඡජ්ඣිත්වා ආගතා තෙ වසිස්සාමාති තාව විත්තෙත්වා ආගතම්පා ඉමෙසං පන රුක්ඛානං ඡම්නා නීහාරෙන කො වසිස්සතීති නික්ඛමිත්වා ගවජ්ඣන්ති, එවං අනාගතෙසු අනාගවජ්ජනෙසු ආගතෙසු දුක්ඛං විහරන්තෙසු සො දෙසො පබබජිතානං අනාවාසො හොති තතො දෙවතාරක්ඛා නහොනි, දෙවතාරක්ඛාය අසති අමනුස්සා ඔකාසං ලභන්ති අමනුස්සා උස්සන්නා අනුපපනනං ව්‍යාධිං උපපාදෙන්ති සීලවන්තානං දස්සන පඤ්හාපුවජ්ඣනාදිවඤ්චකස්ස පුඤ්ඤස්ස අනාගමො හොති විපරියායෙන පන යථාවුත්තකණ්හපක්ඛවිපරීතස්ස සුක්කපක්ඛස්ස සම්භවො හොතීති එවමෙත්ථ වුඩ්ඪානියො වෙදිතබ්බා.

"එකමිදාහ"න්ති: ඉදං භගවා පුබ්බෙ වජ්ජීනං ඉමස්ස වජ්ජිසන්ත ක්‍ඛස්ස දෙසිතභාවපකාසනත්ථමාහ. තත්ථ **"සාරන්දදෙවෙති යෙ"**නි:[2] එවං නාමකෙ විහාරෙ, අනුපපන්නො කිර බුද්ධෙ තත්ථ සාරන්ද දස්ස යක්ඛස්ස නිවාසනට්ඨානං වෙතියං අහොසි, අථෙත්ථ භගවතො විහාරං කාරාපෙසුං සො සාරන්දදෙවෙතියෙ[2] කතත්තා සාරන්දද[3] වෙතියන්වෙව සඞ්ඛං ගතො. **"අකරණීයා"**නි: අකාතබ්බා අග හෙතබ්බානි අත්ථො. **"ඉදිදං"**නි: නිපාතමත්තං, **"ඉධඛස්ස"**නි: කරණත්ථෙ සාමිවචනං අභිමුඛභූතෙන ගහෙතුං න සක්කාති අත්ථො. **"අඤ්ඤත්‍ර උපලාපනායා"**නි: ඨපෙත්වා උපලාපනං උපලාපනා නාම අලං විවාදෙන ඉදානි සමග්ගා හොමාති හත්ථිඅස්සරථභිරඤ්ඤ සුවණ්ණාදිනි පෙසෙත්වා සඞ්ගහකරණං, එවං හි සඞ්ගහං කත්වා කෙවලං විස්සාසෙන සක්කාගණ්හිතුනති අත්ථො. **"අඤ්ඤත්‍ර භිදුභෙදායා"**නි: ඨපෙත්වා භිදුභෙදං, ඉමිනා අඤ්ඤමඤ්ඤභෙදං කත්වාපි සක්කා එතෙ ගහෙතුනති දස්සෙති. ඉදං බ්‍රාහ්මණෙ භගවතො කථාය නයං ලභිත්වා ආහ කිං පන භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස ඉමාය කථාය නයලාභං ජානාතීති ආම ජානාති ජානන්තො කස්මා කථෙසි අනුකම්පාය, එවං කිරස්ස අහොසි මයා අකථිතෙපි කතිපාහෙන ගන්ත්වා

1. ම. අවිත්තසන්තානානොනි. 2. ම. සාරත්තරෙ වෙතියෙ. 3. සාරත්තර.

සබ්බ ගණ්හිස්සති. කථිතෙ පන සමග්ගෙ භින්දනෙනා තීහි සංවච්
රෙහි ගණ්හිස්සති එත්තකම්පි ජීවිතමෙව වරං එත්තකං හි ජීවන්තා
අත්තනෝ අනත්තනෝ පතිඨාභූතං පුඤ්ඤං කරිස්සන්තීති.

"අඛිනන්දිත්වා"නි: විත්තෙ න නන්දිත්වා. **"අනුමොදිත්වා"**නි:
යාවසුභාසිතමිදං හොත්වා ගොතමෙන්නාති වාචාය අනුමොදිත්වා,
"පක්කාමි"නි: රඤ්ඤෝ සන්තිකං ගතෝ. තතෝ නං රාජා කිං ආච
රිය භගවා අවොචාති පුච්ඡි සෝ යථා හෝ සමණස්ස ගොතමස්ස වචනං
න සක්කා වජ්ජි සෙනාවි ගහෙතුං, අපිච උපලාපනාය වා මිත්තුභෙදෙන
වා සක්කාති ආහ. තතෝ නං රාජා උපලාපනාය අමච්චානං හත්ථි
අස්සාදයෝ නාසෙන්නති භෙදෙනෙව තෙ ගහෙස්සාම කිං කරොමාති
පුච්ඡි, තෙනහි මහාරාජ තුම්හෙ වජ්ජී ආරබ්භ පරිසතිං කථං සමුට්ඨා
පෙථ තතෝ අහං කිං තෙ මහාරාජ තෙහි අත්තනෝ සන්තකෙහි
කසිවණ්ජජාදීනි කත්වා ජීවන්තු එතෙ රාජානොති වත්වා පක්ක
මිස්සාමි, තතෝ තුම්හෙ කින්නුඛො එස බ්‍රාහ්මණෙ වජ්ජී ආරබ්භ
පවත්තං කථං පටිබාහතීති වදෙය්යාථ. දිවසභාගෙ වාහං තෙසං
පණ්ණාකාරං පෙසෙස්සාමි තම්පි ගාහාපෙත්වා තුම්හෙපි මම දෙස
ආරොපෙත්වා බන්ධනාගාරානි අකඩ්ඪිත්වා සෙවලං ඛුරමුණ්ඩං මං
කත්වා නගරා නීහාරාපෙථ, අථාහං මයා තෙ නගරෙ පාකාරෙ ච
පරිඛා ච කාරිතා, අහං කිර දුබ්බලඨානං ච උත්තානගම්භීරඨානඤ්ච
ජානාමි න චිරස්සෙවදානි උජුං කරිස්සාමීති වක්ඛාමි. තං සුත්වා
තුම්හෙ ගච්ඡතූති වදෙය්යාථාති. රාජා සබ්බං අකාසි. ලිච්ඡවී තස්ස
නික්ඛමනං සුත්වා සඛෝ බ්‍රාහ්මණෙ මාස්ස ගබ්භං උත්තරිතුං අදත්වාති
ආහංසු තතෝ එකච්චෙහි අමෙහ ආරබ්භ කථිතත්තා කිර සෝ එවං
කරොතීති[1] වුත්තෙ තෙන හි භණෙ එතූති භණිංසු. සෝ ගන්ත්වා
ලිච්ඡවී දිස්වා කිං ආගතත්ථාති පුච්ඡිතෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසි,
ලිච්ඡවිනෙ අපපමත්තකෙන නාම එවං ගරුං දණ්ඩං කාතුං න
යුත්තනන්ති වත්වා කිං තත්ර ඣානනන්තරනන්ති පුච්ඡිංසු විනිච්ඡයා
මච්චොහාසීති තදෙව තෙ ඣානනන්තරං හොතූති භණිංසු. සෝ සුට්ඨු
විනිච්ඡයං කරොති රාජකුමාරා තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හනන්ති
සෝ පතිභිතගුණෙ ඥත්වා එකදිවසං එකං ලිච්ඡවිං ගහෙත්වා එක
මන්තං ගන්ත්වා කෙදාරං කසන්තීනි[2] පුච්ඡි ආමකසන්නි වෙ ගොණෙ
යොජෙත්වාති ආම වෙ ගොණෙ යොජෙත්වාති, එත්තකං වත්වා
නිවත්තොසා. තතෝ තමඤ්ඤං කිං ආචරියෝ ආහාති පුච්ඡිත්වා තෙන
වුත්තං:-අසද්දගන්තෙනා න මෙ එස යථාභූතං කථෙතීති තෙන සඞ්ඛං
භිජ්ජි. බ්‍රාහ්මණෙ අඤ්ඤමපි දිවසං එකං ලිච්ඡවිං එකමන්තං නෙත්වා
කෙන බ්‍යඤ්ජනෙන භුත්තොසීති පුච්ඡිත්වා නිවත්තෙසා තම්පි අඤ්ඤං
පුච්ඡිත්වා අසද්දගන්තෙනා තථෙව භිජ්ජි. බ්‍රාහ්මණෙ අපරම්පි දිවසං
එකං ලිච්ඡවිං එකමන්තං නෙත්වා අතිදුග්ගතොසි කිරාති පුච්ඡි. කෝ
එවමාහාති, අසුකෝ නාම ලිච්ඡවීති. අපරම්පි එකමන්තං නෙත්වා

1. ම. කතොතීති. 2. ම. ඣාත්වාදුරකාකසන්තීති.

තුවං කිර භිරුකජාති කොහි පුවජි, කො එවමාහාති, අසුකො නාම ලිච්ඡවීති. එවං අඤ්ඤත අකථිමේව අඤ්ඤස්ස කථෙන්තා තීහි සංවච්ජරෙහි තෙ රාජානො අඤ්ඤමඤ්ඤං භින්දිත්වා යථා වෙ එක මඤ්ඤත න ගච්ඡන්ති තථා කත්වා සන්නිපාත හෙරිං වරාපෙසි, ලිච්ඡවිනො ඉස්සරා සන්නිපතන්තූති වත්වා න සන්නිපතිංසු. සො බ්‍රාහ්මණො අයං දානි කාලො සීඝං ආගච්ඡතූති රඤ්ඤෝ සාසනං පෙසෙසි. රාජා සුත්වා බලහෙරිං වරාපෙත්වා නික්ඛම්, වෙසාලිකා සුත්වා රඤ්ඤෝ ගඞ්ගං ඔතරිතුං න දස්සාමාති හෙරිං වරාපෙසුං තම්පි සුත්වා ගච්ඡන්තු සූරරාජානොති ආදිනි වත්වා න සන්නිපතිංසු නග රපවෙසනං න දස්සාම වාරුනි පිදහිත්වා ඨස්සාමාති හෙරිං වරාපෙසුං එකොපි න සන්නිපති, යථාවිවටෙගෙව වාරෙහි පවිසිත්වා සබ්බෙ අත්‍ථ ව්‍යසනං පාපෙත්වා ගතො.

"අථබ්බො භගවා අව්‍රජකකතෙතා"ති: ආදිමහි **"සන්නිපා තෙතබ්බා"**ති: දුරවිහාරෙසු ඉඞ්ඝනෙත පෙසෙත්වා සන්නිකාවිහාරෙසු සයං ගන්ත්වා සන්නිපතථ ආයස්මන්තෙතා භගවා වො සන්නිපාතං ඉච්ඡතීති සන්නිපාතෙත්වා. **"අපරිහානියෙ"**ති: අපරිහානිකරෙ වුඩ්ඪිහෙතුභූතෙති අත්‍ථො. **"ධම්මං දෙසෙස්සාමී"**ති: වන්දසහස්සං සූරිය සහස්සං උඨාපෙන්තො විය චතුකුඩ්ඩිකෙ ගෙහෙ දීපසහස්සං උජ්ජා ලයන්තො විය පාකටෙ කත්වා කථෙසිස්සාමීති. තත්‍ථ **"අභික්ඛණං සන්නි පාතා"**ති: ඉදං වජ්ජිසත්තකෙ[1] වුත්තසදිසමෙව. ඉධාපි ච අභික්ඛණං අසන්නිපතන්තා දිසාසු ආගතසාසනං නසුණන්ති තතො අසුක විහාරසීමා ආකුලා උපොසථපවාරණාඝිතා අසුකසම්ං ඨානෙ ඝික්ඛූ වෙජ්ජකම්මදූතකම්මාදීනි කරොන්ති විඤ්ඤත්තිබහුලා පුප්ඵඵලාදීහි ජීවිකං කපෙන්තීති ආදිනි න ජානන්ති පාපඤ්ඤපි පමත්තො ඝික්ඛූ සංඛොභිඤ්ඤත්වා රාසිභූතා සාසනං ඔසක්කාපෙන්ති. අභික්ඛණං සන්නි පතන්තා පන තං තං පවත්තිං සුණන්ති. තතො ඝික්ඛුසඞ්ඝං පෙසෙත්වා සීමං උප්පූං කාරෙන්ති, උපොසථපවාරණාදයො පවත්තා පෙන්ති, මිච්ඡාජීවතං උස්සන්නඤ්ඤතෙ අරියවංසිකෙ පෙසෙත්වා අරිය වංසං කථාපෙන්ති, පාපඝික්ඛූනං විනයධරෙහි නිග්ගහං කාරාපෙන්ති, පාපඝික්ඛූපි අපපමත්තො සංඝො න සක්කා අම්හෙහි වග්ගබන්ධනෙන විවරිතුන්ති භිජ්ජිත්වා පලායන්ති. එවං වෙත්‍ථ හානිවුඩ්ඪියො වෙදි තබ්බා. **"සම්මඝා"**ති: ආදිසු චෙතියපටිජග්ගනත්‍ථං වා බොධි ගෙහ උපොසථාගාරජීදනත්‍ථං වා කතිකවත්තං වා ඨපෙතුකාමතාය ඔවාදං වා දාතුකාමතාය සංඝො සන්නිපතතූති හෙරියා වා සඞ්ඝියා වා ආකොචිතාය මඤ්ඤං විවරකමමං අත්‍ථි මඤ්ඤං පත්තො පවිත්තබෙති මඤ්ඤං නවකමමං අත්‍ථීති විකෙඛ පංකරොන්තා න සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම. සබ්බං පන තං කම්මං ඨපෙත්වා අහං පුරිමතරං අහං පුරිමතරං එකපහාරෙනෙව සන්නිපතන්තා

1. සී. මූ. පෙ. සුත්තෙකෙ.

සම්ඝා සන්නිපතන්ති නාම. සන්නිපතිතා පන විනෙතබ්බා මනෙතබ්බා කාතබ්බං කාරං එකතොව අවුඤ්ඣන්තා න සම්ඝා වුඤ්ඣන්ති. එවං වුත්තෙසු හි යෙ පඨමං ගච්ඡන්ති තෙසං එවං හොති:-අමෙහි බාහිර කථාව සුතා ඉදානි විනිච්ඡයකථා භවිස්සතීති, අහං පඨමං අහං පඨමන්ති එකපඨාරෙනෙව වුඤ්ඣන්තා පන සම්ඝා වුඤ්ඣන්ති නාම. අපිච අසුකස්මිං විහාරසීමා ආකුලා උපොසථපවාරණා සීතා අසුකස්මිං වෙජ්ජකම්මාදිකාරකා පාපභික්ඛූ උස්සන්නාති සුත්වා කොචි ගන්ත්වා තෙසං නිග්ගහං කරිස්සතීති වුත්තෙ අහං පඨමං අහං පඨමන්ති වත්වා ගච්ඡන්තාපි සම්ඝා වුඤ්ඣන්ති නාම. ආගන්තුකා පන දිස්වා ඉමං පරිවෙණං යාහි එතං පරිවෙණං යාහි මයං කොති[1] අවත්වා සබ්බෙ වත්තං කරොන්තාපි ජිණ්ණපත්තචීවරකං දිස්වා තස්ස භික්ඛාචාරවත්තෙන පත්තචීවරං පරියෙසමානාපි ගිලානස්ස ගිලානභෙසජ්ජං පරියෙසමානාපි ගිලානමෙව අනාථං අසුකපරිවෙණං යාහි අසුකපරිවෙණං යාහීති අවත්වා අත්තනො අත්තනො පරිවෙණෙ පවිජ්ඣනාපි එකො ඔතියමානකො ගත්වා හොති පඤ්ඤවන්තං භික්ඛුං සඞ්ගණ්හිත්වා තෙන තං ගන්ථං උක්ඛිපාපෙන්තාපි සම්ඝා සඞ්ඝකරණී යානි කරොන්ති නාම. **"අපඤ්ඤත්තං"** නති ආදිසු නවං අධම්මික කම්මවත්තං වා සික්ඛාපදං වා බන්ධන්තා අපඤ්ඤත්තං පඤ්ඤපෙන්ති නාම පුරාණසන්ථත වත්ථුස්මිං සාවත්ථියං භික්ඛූ විය, උඞ්ඩමං උක්ඛිපියං සාසනං දීපෙන්තා පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දන්ති නාම වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවති වෙසාලිකා වජ්ජිපුත්තකා විය, බුද්ධානුබුද්ධකා පන ආපත්තියො සච්චෙව චිත්තකමන්තා යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය න වත්තන්ති නාම අස්සජිපුනබ්බසුකාවිය, නවං පන කම්මවත්තං වා සික්ඛාපදං වා අබන්ධන්තා ධම්මතො විනයතො සාසනං දීපෙන්තා බුද්ධානුබුද්ධකම්පි ච සික්ඛාපදං අසමූහනන්තා අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙන්ති පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දන්ති යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තන්ති නාම ආයස්මා උපසෙනො විය ආයස්මා යසො කාකණ්ඩකපුත්තො විය. "සුණාතු මෙ ආවුසො සඞ්ඝා සන්තමහාකං සික්ඛාපදානි ගිහීගතානි ගිහිනොපි නො ඤාතානි ඉදං වො සමණානං සක්‍ය පුත්තියානං කප්පති ඉදං වො න කප්පතීති සචෙ හි මයං බුද්ධානුබුද්ධකානි සික්ඛාපදානි සමූහනිස්සාම භවිස්සන්ති වත්තාරෙ ථුල්ලකාලිකං[2] සම්ඵෙන ගොතමෙන සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං යාවමෙසං[3] සත්ථා අට්ඨසි තාවමෙ සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිංසු යතො[4] ඉමෙසං සත්ථා පරිනිබ්බුතො න ඉදානි සික්ඛාපදෙසු සික්ඛන්තීති යදි සංඝස්ස පත්තකල්ලං සංඝො අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙය්‍ය පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දෙය්‍ය යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තෙය්‍යා"ති ඉමං තන්තිං ඨප

1. ඉ. සී. අයංකොති.
2. ඉ. සී. II & III. ඛුද්දකානුලිකං.
3. යාවතෙසං. (ඡබ්බිසු)
4. යදා (ඡබ්බිසු)

යනෙතා ආයස්මා මහාකස්සපෝ විය ච. **"වුඩ්ඪසෙවා"**ති සීලාදීහි ගුණේහි වුඩ්ඪයෙව නෝ පරිහානි. **"ථෙරා"**ති: පිරහාවපත්තා ථෙරකාරකෙහි ගුණේහි සමන්නාගතා. ඔහූ රත්තියෝ ඤාතත්තීති **රත්තඤ්ඤූ.** චිරං පබ්බජිතානං එතෙසන්ති **චිරපබ්බජිතා,** සංඝස්ස පිතිඨානෙ ඨිතාති **සඞ්ඝපිතරෝ.** පිතිඨානෙ ඨිතත්තා සඞ්ඝං පරිණෙන්ති පුබ්බඞ්ගමා හුත්වා තීසු සික්ඛාපදෙසු පවත්තෙන්තීති **සඞ්ඝපරිණායකා.** යෙ තෙසං සක්කාරාදීනි න කරොන්ති ඔවාදත්ථාය වෙ තයෝ වාරෙ උපඨානං න ගච්ඡන්ති තෙපි තෙසං ඔවාදං න දෙන්ති පවෙණීකථං න කථෙන්ති සාරභූතං ධම්මපරියායං න සික්ඛාපෙන්ති තෙ තෙහි විසංසට්ඨා සීලාදීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සන්තතිං ච අරියධනන්ති එවමාදීහි ගුණේහි පරිහායන්ති, යෙ පන තෙසං සක්කාරාදීනි කරොන්ති උපඨානං ගච්ඡන්ති තෙපි තෙසං ඔවාදං දෙන්ති එවන්තෙ අභික්කමිතබ්බං එවන්තෙ පටික්කමිතබ්බං එවං තෙ ආලොකෙතබ්බං[1] එවං තෙ විලොකෙතබ්බං[1] එවං තෙ සම්මිඤ්ජිතබ්බං එවං තෙ පසාරිතබ්බං එවං තෙ සංඝාටිපත්තචීවරං ධාරෙතබ්බන්ති පවෙණීකථං කථෙන්ති සාරභූතං ධම්මපරියායං සික්ඛාපෙන්ති තෙරසහි ධුතඞ්ගෙහි දසහි කථාවත්ථූහි අනුසාසන්ති තෙව තෙසං ඔවාදෙ ඨත්වා සීලාදීහි ගුණේහි වඩ්ඪමානා සාමඤ්ඤට්ඨං අනුපාපුණන්ති. එවමෙත්ථ ඤානී වුඩ්ඪියෝ වෙදිතබ්බා.

පුනබ්භවදානං පුනබ්භවෝ පුනබ්භවෝ සීලමස්සාති පොනොභවිකා, පුනබ්භවදායිකාති අත්ථෝ, තස්සා **පොනොභවිකාය.**[2] **"න වසං ගච්ඡන්ති"**ති: එත්ථ යෙ වත්තුනං පවඩ්ඪනං කාරණා උපඨානං පදහනුපදිතා හුත්වා ගාමන්තෝ ගාමං විචරන්ති තෙ තස්සා තණ්හාය වසං ගච්ඡන්ති නාම, ඉතරෙ න ගච්ඡන්ති නාම. තත්ථ ඤානී වුඩ්ඪියෝ පාකටා යෙව. **"ආරඤ්ඤකෙසූ"**ති: පබ්බතුසනිකපවිසමෙසු **"සාපෙඛා"**ති: සතණ්හා සාලයා, ගාමන්තසෙනාසනෙසු භික්ඛූනං අපෙක්ඛාපි තතෝ වුඩ්ඪිතමත්තෙනාව ඉත්ථිපුරිසඝරිකාදි සද්දං සුණාති තෙනස්ස අභිගතවිසෙසාපි හායනතියෙව අරඤ්ඤං පන නිද්දුසිත්වා පටිබුඩ්ඪමත්තෙනා සීහව්‍යග්ඝමොරාදීනං සද්දං සුණාති යෙන ආරඤ්ඤකෝ[3] පීතිං පටිලභිත්වා තමෙව සම්මසන්තෙනා අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාති. ඉති භගවා ගාමන්තසෙනාසනෙ ඤාණං අපෙත්වා නිසින්නා භික්ඛූනෝ අරඤ්ඤං නිද්දුයමානමෙව පසංසති. තස්මා තමෙව අත්ථවසං පටිච්ච "ආරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු සාපෙඛා භවිස්සන්ති"ති ආහ. **"පවත්තාරංයෙව සත්ථං උපඨපෙස්සන්ති"**ති: අත්තනෝ අත්තනෝ අඛ්‍යන්තරෙ සත්ථං උපඨපෙස්සන්ති **"පෙසලා"**ති: පියසීලා. ඉධාපි සබ්‍රහ්මචාරීනං ආගමනං අනිච්ඡන්තා නෙවාසිකා අස්සඛා හොන්ති අපසන්නා සමත්තභික්ඛූනං පවිසිත්වා භත්තඅඤ්ඤුපනාහතාලවණට්ඨගණාදීනි න කරොන්ති, අථ

1. ම. සී. විලොකිතබ්බං. 2. ම. පොනොබ්භවිකාය. 3. ම. සී. යථා අරඤ්ඤකං.

තෙසං අවග්ගෙණං උග්ගච්ඡති අසුකවිහාරවාසිනෝ භික්ඛූ අසුඛා අපපඤ්ඤා විහාරං පවිසනා. වත්තපටිවත්තං න කරොන්තීති තං සුත්වා පබ්බජිත්වා විහාරවාරෙන ගච්ඡන්තාපි විහාරං න පවිසන්ති එවං අනාගතානං අනාගමනමෙව හොති ආගතානං පන ඵාසුවිහාරෙ අසති යෙපි අජ්ඣත්තිකා ආගතා තෙ වසිස්සාමාති තාව විනෙතබ්බා ආගතභිඤ්ඤ ඉමෙසං පන තෙවාසිකානං ඉමිනා නීහාරෙන කො වසිස්සතීති නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්ති. එවං සො විහාරෝ අඤ්ඤෙසං භික්ඛූනං අනාවාසෝ හොති. තතො තෙවාසිකා සීලවන්තානං දස්සනං අලභන්තා කඛ්ඩාවිනොදකං වා ආචාරසික්ඛාපනකං වා මධුරං ධම්මසවණං වා න ලභන්ති. තෙසං තෙව අගහිතධම්මගහණං, න ගහිතසජ්ඣායකරණං හොති. ඉති තෙසං හානියෙව හොති න වුද්ධි. යෙ පන සබ්‍රහ්මචාරිනං ආගමනං ඉච්ඡන්ති තෙ සඛා හොන්ති පසන්නා ආගතාගතානං සබ්‍රහ්මචාරිනං පච්චුග්ගමනාදීනි කත්වා සෙනාසනං පඤ්ඤපෙත්වා දෙන්ති තෙ ගහෙත්වා භික්ඛාචාරං පවිසන්ති කඛ්ඩං විනොදෙන්ති මධුරං ධම්මසවණං ලභන්ති, අථ නෙසං කිත්තිසද්දො උග්ගච්ඡති අසුනාවිහාරෙ භික්ඛූ එවං සඛා පසන්නා වත්තසම්පන්නා සංගාහකාති. තං සුත්වා භික්ඛූ දූරතොපි එන්ති තෙසං නෙවාසිකා වත්තං කරොන්ති සම්පං ආගන්ත්වා බුඬ්ඪතරං ආගන්තුකං වන්දිත්වා නිසීදුපෙන්ති නවකතරස්ස සන්තිකෙ ආසනං ගහෙත්වා නිසීදන්ති නිසීදිත්වා ඉමස්මිං විහාරෙ වසිස්සථ ගමිස්සථාති පුච්ඡන්ති ගමිස්සාමීති වුත්තෙ සප්පායං සෙනාසනං සුලභා භික්ඛාති ආදීනි වත්වා ගන්තුං න දෙන්ති විනයධරෙ වෙ හොති තස්ස සන්තිකෙ විනයං සජ්ඣායන්ති සුත්තන්තාදිධරෙ වෙ තස්ස සන්තිකෙ තං තං ධම්මං සජ්ඣායන්ති ආගන්තුකානං ථෙරානං ඔවාදෙ ඨත්වා සඟපරිහරණං අරහතා පාපුණන්ති ආගන්තුකා එක වෙ දිවසානි වසිස්සාමාති ආගතාමහ ඉමෙසං පන සුඛසංවාසතාය දස වා දස වස්සානි වසිස්සාමාති වත්තාරො හොන්ති එව මෙත්ථ හානිවුඩ්ඪියො වෙදිතබ්බා.

දුතියඅත්ථතෙ කම්මං ආරාමො එතෙසන්ති **කම්මාරාමා**. කම්මෙ රතාති **කම්මරතා**. "**කම්මාරාමතං අනුයුත්තා**"නි: යුත්තා පයුත්තා අනුයුත්තා. තත්ථ "**කම්ම**"නති කාතබ්බං කම්මං වුච්චති. සෙය්‍යථිදං? චිවරවිචාරණං චිවරකරණං උපසම්පදානං සූචිකරං පත්තස්ස විසං අංසවට්ටකං කායබන්ධනං ධම්මකරකං[1] ආධාරකං පාදකඨලිකං සම්මජ්ජනි ආදීනං කරණන්ති. එකවෙලාහි එතානි කරොන්තා සකල දිවසං එතානෙව කරොති, තං සඤ්ඤෙස පටික්ඛිපෙ. යො පන එතෙසං කරණවෙලායමෙව එතානි කරොති, උද්දෙසවෙලායං උද්දෙසං ගණ්හාති, සජ්ඣායවෙලායං සජ්ඣායති, චෙතියඛණ්ඩවත්තවෙලායං චෙතියඛණ්ඩෙ වත්තං කරොති, මනසිකාරවෙලායං මනසිකාරං කරොති, න සො කම්මාරාමො නාම. "**න භස්සාරාමා**"නි: එත්ථ යො ඉත්ථි

1. ම. ධම්මකරණං. 2. ම. ආලාපසල්ලාපකරොනෙතා.

වණ්ණපුරිසවණ්ණාදිවසෙන අලඞ්කතපටියත්තං කරොතෙතා[1]යෙව දිවසං රත්තිං ච විනිතාමෙති එවරූපො හසෙ පරියන්තකාරී නහොති, අයං හසාරාමො නාම. අහසාරාමොනාම යො පන රත්තිම්පි දිවසම්පි ධම්මං කථෙති පඤ්හං විස්සජ්ජති අයං අපහසෙයාව හසෙ පරියන්ත කාරී යෙව. කසමා? "සන්නිපතිතානං වො භික්ඛවෙ වයං කරණීයං ධම්මී වා කථා අරියො වා තුණ්හීභාවො"ති වුත්තත්තා. **"න නිද්දාරාමා"**ති එත්ථ යො ගච්ඡතොපි නිසිතොපි නිපන්නොපි ජිතම්භාති භූතො නිද්දායති යෙව, අයං නිද්දාරාමො නාම. යස්ස පන කරජකාය ගෙලඤ්ඤන චිත්තං භවඞ්ගෙ ඔතරති නායං නිද්දාරාමො. තෙනෙවාහ "අභිජානාමි ඛො පනාහං අග්ගිවෙස්සන හිමහානං පවත්තෙ මාසෙ පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො චතුගුණං සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො නිද්දං ඔක්කමිතා"ති **"න සඞ්ගණිකාරාමා"**ති: එත්ථ යො එකස්ස දුතියො විනානං තතියො තිණ්ණං චතුන්නොති එවං සංසන්දොව විහරති එකකො අස්සාදං න ලභති අයං සඞ්ගණිකාරාමො, යො පන චතුන්නු ඉරියාපථෙසු එකකොව අස්සාදං ලභති නායං සඞ්ගණිකාරාමොති වෙදිතබ්බො. **"න පාපිච්ඡා"**ති: එත්ථ අසන්තසම්භාවනාය ඉච්ඡාය[1] සමන්නාගතා දුස්සීලා පාපිච්ඡා නාම. පාපමිත්තාදීසු පාපා මිත්තා එතෙසන්ති **පාපමිත්තා.** චතූසු ඉරියාපථෙසු සඛ අයනතො පාපා සහායා එතෙසන්ති **පාපසහායා.** තණ්හිත්තාතපෙපාණතපඛභාරතාය පාපෙසු සම්පවඞ්කන්ති **පාපසම්පවඞ්කා. "ඔරමත්තකෙනා"**ති: අවර මත්තකෙන අපමත්තකෙන, **"අනන්තරා"**ති: අරහත්තං අපත්තාව එත්ථන්තරෙ, **"වොසානං"**නති: පරිනිඞ්ඛිතභාවං, අලමෙත්තාවතාති ඔසක්කනං සීතකිච්චත්තං. ඉදං වුත්තං හොති:-යාව සීලපාරිසුඞ්ඛි මත්තෙන වා විපස්සනාමත්තෙන වා ඛ්‍යානමත්තෙන වා සොතාපන්න භාව[2]මත්තෙනාවා සකදාගාමිභාවමත්තෙන වා අනාගාමිභාවමත්තෙන වා ඔසානං න ආපජ්ජිස්සන්ති, තාව වුඞ්ඪියෙව භික්ඛූනං පාටිඛඞ්ඛා නො පරිහානීති.

තතියසුත්තෙ **"සඛා"**ති: සඛාසම්පන්නා, තත්ථ ආගමනීයසඛා අධිගමසඛා පසාදසඛා ඔකප්පනසඛාති චතුබ්බිධා සඛා. තත්ථ ආගම නීයසඛා සබ්බසඳ්දබොධිසත්තානං හොති, අධිගමසඛා අරියපුග්ග ලානං, බුඞ්ඛා ධම්මා සඞ්ඝාති වුත්තෙ පන පසාදෙ පසාදසඛා, ඔකප්පෙත්වා පකප්පෙත්වා පන සද්දහනං[3] ඔකප්පන සඛා. සා දුවිධාපි ඉධාධිප්පෙතා. තාය හි සඛාය සමන්නාගතො සඛාධිමුත්තො වත්ත ලිඛ්ඛෙරසදිසො හොති තස්ස හි චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං කතමෙව හොති. උපජ්ඣායවත්තආචරියවත්තාදීනි සබ්බවත්තානි පූරෙති. **"හිරිමනා"**ති: පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය හිරියා යුත්ත චිත්තා, **"ඔත්තාපිනා"**ති: පාපතො භායනලක්ඛණෙන ඔත්තප්පෙන

1. සී. I. II & III. අසන්තසම්භාවනා ඉච්ඡාය. 2. මූ. සී. සොතාපත්තිභාව.
3. සී. I. II & III. ඔකප්පනං.

සමණනාගතා, **"බහුස්සුතා"**ති: එත්ථ පන පරියත්තිබහුස්සුතො පටිවෙධබහුස්සුතොති දුවේ බහුස්සුතා, පරියත්තිති තීණි පිටකානි, පටිවෙධොති සච්චපටිවෙධො, ඉමස්මිං පන ඨානෙ පරියත්ති අධිප්පෙතා. සා යෙන බහුස්සුතා සො බහුස්සුතො. සො පනෙස නිස්සයමුච්ච නකො. පරිසූපඨාපකො[1] භික්ඛුනොවාදකො, සබ්බත්ථකබහුස්සුතොති වුත්තබ්බො හොති. තත්ථ තයො බහුස්සුතා සමණනපාසාදිකාය විනයඨකථාය ඔවාදවගෙන වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බා, සබ්බත්ථකබහුස්සුතා පන ආනන්දත්ථෙරසදිසා හොන්ති තෙ ඉධ අධිප්පෙතා. **"ආරද්ධවිරියා"**ති: යෙසං කායිකං චෙතසිකං ච විරියං ආරබ්ධං හොති තත්ථ යෙ කායසඛණ්ඩිකං[2] විනොදෙත්වා චතූසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤ ආරම්භවත්ථුවසෙන එකකා හොන්ති තෙසං කායිකවිරියං ආරබ්ධං නාම හොති. යෙ චිත්තසංගණ්හිකං විනොදෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤ පත්තිවසෙන එකකා හොන්ති, ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසස්ස ඨානං පාපුණිතුං න දෙන්ති, ඨානෙ උප්පන්නකිලෙසස්ස නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය උප්පන්නකිලෙසස්ස සයනං පාපුණිතුං න දෙන්ති උප්පන්නුප්පන්නඤ්ඤ තෙ යෙව කිලෙසෙ නිග්ගණ්හන්ති තෙසං චෙතසිකං විරියං ආරබ්ධං නාම හොති **"උපසිනසන්ති"**ති: විරඝතාදීනං සරිත්වා අනුස්සරිතාරො, මහාගතිඔඅභයත්ථෙර දීඝභාණකඅභයත්ථෙර තිපිටකචූළාභයත්ථෙරා විය. මහාගතිඔඅභයත්ථෙරො කිර ජාතපවම දිවසෙ මහලපායාසෙ තුණ්ඩං පසාරෙත්වා වායසං දිසවා භූං භුනන්ති සද්දමකාසි අථ සො ථෙරකාලෙ සද්ද පඨාය හත්ථෙ සරථානි භික්ඛූහි පුච්ඡිතො ජාත පවමදිවසෙ සත්තසද්දතො පඨාය ආවුසොති ආහ. දීඝභාණඤ අභයත්ථෙරං ජාතනවමදිවසෙ මාතා වුම්බිස්සාමීති ඔනතා[3] තස්සා මොළි ඉවච්චුත තතො තුම්බමත්තානි සුමනපුප්ඵානි ධරණස්ස උරෙ පතිත්වා දුක්ඛං ජනයිංසු සො ථෙරකාලෙ සද්ද පඨාය හත්ථෙ සරථානි පුච්ඡිතො ජාතනවමදිවසතො පඨායාති ආහ. තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො අනුරාධපුරෙ තීණි වාරානි පිදහාපෙත්වා මනුස්සානං එකවාරෙනෙව නික්ඛමනං කාරෙත්වා තං කිත්තාමෙ තං කිත්තාමොති පුච්ඡිත්වා සාධු පුන අප්පුච්ඡිත්වාව තෙසං නාමානි පවිච්ඡාපෙතුං සක්කා ආවුසොති ආහ එවරූපෙ භික්ඛූ සන්ධාය උපසිතසන්තිති වුත්තං. **"පඤ්ඤුබෙහනා"**ති: පඤ්ඤාය ඛන්ධානං උදයවයපරිඤ්ඤාභිනිවෙධාය පඤ්ඤාය සම්පන්නාගතා, අපිච ච්ඡිපි එතෙහි පදෙහි ච්පස්සනානං භික්ඛූනං ච්පස්සනාසම්භාරභූතා සම්මාසති වෙව ච්පස්සනා පඤ්ඤා ච කථිතා.

චතුත්ථසත්තතෙ සතියෙව සම්බොජ්ඣඞ්ගො **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො**, එසෙව නයො සබ්බත්ථ. තත්ථ උපඨානලක්ඛණො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පවිචයලක්ඛණො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො, පග්ගහලක්ඛණො විරිය

1. ම. පරිසූපඨාකො. 2. සී. I. II & III. ගණසඛණ්ඩිකං.
3. ම. ඔනාතාපබ්භාරා.

සඞ්ඛ්‍යඞ්ගෝ, එරණලක්ඛණෝ පීතිසඞ්ඛ්‍යඞ්ගෝ, උපසම ලක්ඛණෝ පස්සද්ධිසඞ්ඛ්‍යඞ්ගෝ, අවිකෙඛපලක්ඛණෝ සමාධි සඞ්ඛ්‍යඞ්ගෝ, පටිසඞ්ඛානලක්ඛණෝ උපෙඛාසඞ්ඛ්‍යඞ්ගෝ. **"කා වෙස්සානී"**ති: සතිසඞ්ඛ්‍යඞ්ගං චතුහි කාරණේහි සමුඨාපෙන්තා, ඡහි කාරණේහි ධම්මවිචයසඞ්ඛ්‍යඞ්ගං සමුඨාපෙන්තා, නවහි කාර ණේහි විරියසඞ්ඛ්‍යඞ්ගං සමුඨාපෙන්තා, දසහි කාරණේහි පීති සඞ්ඛ්‍යඞ්ගං සමුඨාපෙන්තා, සත්තහි කාරණේහි පස්සද්ධි සඞ්ඛ්‍යඞ්ගං සමුඨාපෙන්තා, දසහි කාරණේහි සමාධිසඞ්ඛ්‍යඞ්ගං සමුඨාපෙන්තා, පඤ්චහි කාරණේහි උපෙඛාසඞ්ඛ්‍යඞ්ගං සමුඨා පෙන්තා වඩ්ඪිස්සන්තීති අත්ථෝ. ඉමිනා විපස්සනාමග්ගඵලසම්ප යුත්තෙන ලෞකියලෝකුත්තරමිස්සකෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ කථෙසි.

පඨමසුත්තෙ **"අනිච්චසඤ්ඤා"**නන්ති: අනිච්චානුපස්සනාය සඞ්ගං උපපන්නං සඤ්ඤං, අනත්තසඤ්ඤාදීසුපි එසෙව නයෝ. ඉමා සත්ත ලෞකියවිපස්සනාපි හොන්ති, "එතං සන්තං එතං පණීතං යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථෝ විරාගෝ නිරොධෝ"ති ආගතවසෙනෙත්ථ චෙ ලෝකුත්තරාපි හොන්තීති වෙදිතබ්බා.

ඡකෙක **"මෙත්තං කායකම්ම"**න්ති මෙත්තචිත්තෙන කත්තබ්බං කායකම්මං, වචීකම්මමනොකම්මෙසුපි එසෙව නයෝ. ඉමානි පන භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි, ගිහීසුපි ලබ්භන්ති. භික්ඛූනං හි මෙත්ත චිත්තෙන ආභිසමාචාරිකධම්මපූරණං මෙත්තං කායකම්මං නාම, ගිහීනං චෙතියවන්දනත්ථාය බොධිවන්දනත්ථාය සඞ්ඝනිමන්තනත්ථාය ගමනං, ගාමං පිණ්ඩාය පවිසෙ භික්ඛූ දිස්වා පවුච්ඡගමනං, පත්තපටිග්ග හණං, ආසනපඤ්ඤාපනං, අනුගමනන්ති එවමාදිකං මෙත්තං කාය කම්මං නාම. භික්ඛූනං මෙත්තචිත්තෙන ආචාරපඤ්ඤත්තිං සික්ඛාපදං කම්මඤ්ඤකථනං ධම්මදෙසන්ති පෙටකම්පි බුද්ධවචනං මෙත්තං වචී කම්මං නාම. ගිහීනං චෙතියවන්දනාය ගච්ඡාම බොධිවන්දනාය ගච්ඡාම ධම්මසවණං කාරෙස්සාම දීපමාලපුප්ඵපූජං කරිස්සාම[1] තිණ්ණං සුචරිතානි සමාදයිත්ථ වත්තිස්සාම සලාකභත්තාදීනි දස්සාම වස්සා වාසිකං දස්සාම අජ්ජසඞ්ඝස්ස වත්තාරෝ පච්චයෙ දස්සාම සඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා ඛාදනීයාදීනි සංවිදහථ ආසනානි පඤ්ඤපෙථ පානීයං උපඨාපෙථ සඞ්ඝං පච්චුග්ගන්ත්වා ආනෙථ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසිදාපෙථ ඡන්දජාතා උස්සාහජාතා වෙය්‍යාවච්චං කරොථාති ආදිකථන කාලෙ මෙත්තං වචීකම්මං නාම. භික්ඛූනං පාතොව උට්ඨාය සරීරපටි ජග්ගනං කත්වා[2] චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා වත්තාදීනි කත්වා විවිත්තසෙනා සනෙ නිසීදිත්වා ඉමස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ සුඛිතා හොන්තු අවෙරා අබ්‍යා පජ්ඣාති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. ගිහීනං අය්‍යා සුඛී හොන්තු අවෙරා අව්‍යාපජ්ඣාති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. **"ආවි චෙව රහොචා"**ති: සම්මුඛා ච පරම්මුඛා ච, තත්ථ නවකානං

1. සී. I. II & III. කාරෙස්සාම. 2. ම. "කත්වා" ඉච්චාදිසෙසති.

විවරකම්මාදීසු සහායභාවගමනං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම; ථෙරානං පන පාදධොවන වන්දන භිජ්ජනාදිභෙදං සබ්බං සාමීචිකම්මං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම. උභයෙසම්පි දුන්නික්ඛිත්තානං දුරූ භණ්ඩාදීනං තෙසු අවඤ්ඤං අකත්වා අත්තනා දුන්නික්ඛිත්තානං විය පටිසාමනං පරම්මුඛා[1] මෙත්තං කායකම්මං නාම, දෙවත්ථෙරෝ තිස්සත්ථෙරොති එවං පගුණා වචනං සම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම, විහාරෙ අසන්තං පන පවිපුච්ඡන්තස්ස කුහිං අම්හාකං දෙවත්ථෙරෝ තිස්සත්ථෙරෝ කදා ආගමිස්සතීති එවං මමායනවචනං පරම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම, මෙත්තාසිනෙහසිනිඛානි පන නයනානි උම්මිලෙත්වා පසන්නෙන මුඛෙන ඔලොකනං සම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම. දෙවත්ථෙරෝ තිස්සත්ථෙරෝ අරොගො හොතු අප්පාබාධොති සම්පායාභරණං පරම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම. **"ලාභා"**ති: චීවරාදයො ලඞ්ඝපවග්ගා, **"ධම්මිකා"**ති: කුහනාදිභෙදං මිච්ඡාජීවං වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන භික්ඛාචාර[2]වත්තෙන උප්පන්නා, **"අන්තමසො පත්තපරියාපන්නමත්තම්පි"**ති: පච්ඡිම කොටියා පත්තෙ පරියාපන්නං පත්තස්ස අන්තොගතං වත්තිකටච්ඡු භික්ඛාමත්තම්පි, **"අප්පටිවිභත්තභොගී"**[3]ති: එත්ථ චෙ පටිවිභත්තානි නාම ආමිසපටිවිභත්තං පුග්ගලපටිවිභත්තං ච තත්ථ එත්තකං දස්සාම එත්තකං න දස්සාමීති එවං චිත්තෙන විභජනං ආමිසපටිවිභත්ති[4] නාම. අසුකස්ස දස්සාම අසුකස්ස න දස්සාමීති එවං චිත්තෙන විභජනං පන පුග්ගලපටිවිභත්ති[4] නාම තදුභයම්පි අකත්වා යො අප්පටිවිභත්තං භුඤ්ජති අයං අප්පටිවිභත්තභොගී[3] නාම. **"සීලවන්තෙහි සබ්‌රහ්මචාරීහි සාධාරණභොගී"**ති: එත්ථ සාධාරණභොගිනො ඉදං ලක්ඛණං, යං යං පණීතං ලභති තං තං නෙව ලාභෙන ලාභං නිජිගිංසනතාය මුඛෙන ගිලීනං දෙති අත්තනා පරිභුඤ්ජති පතිගණ්හනෙනාපි ච සඞ්ඛෙන සාධාරණං හොතුති ගහෙත්වා ඝණ්ඩිං පහරිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං සඞ්ඝසන්තකං විය පඤ්ඤත්ති. ඉදං පන සාරාණීයධම්මං කොපුරෙති කොනපූරෙතීති දුස්සීලොනාම න පූරෙති නහි තස්ස සන්තකං සීලවන්තා ගණ්හන්ති, පරිසුද්ධසීලෝ පන වත්තං අඛණ්ඩෙන්තොපූරෙති. තන්ත්‍රිදං වත්තං:-යොහි ඔදිස්සකං කත්වා මාතු වා පිතු වා ආචරියුපජ්ඣායාදීනං වා දෙති සො දාතබ්බං දෙති සාරාණීයධම්මොපනස්ස න හොති පලිබොධජග්ගනං නාම හොති, සාරාණීයධම්මොහි මූලත්තපලිබොධස්සෙව වට්ටති තෙන පන ඔදිස්සකං දෙන්තෙන ගිලානගිලානුපඨාකආගන්තුකගමිකානං වෙව නවපබ්බජිතස්ස ච සඞ්ඝාරිපත්තගඝණං අජානන්තස්ස දාතබ්බං, එතෙසං දත්වා අවසෙසං ථෙරාසනතො පට්ඨාය ථොකං ථොකං අදත්වා යො යත්තකං ගණ්හති තස්ස තත්තකං දාතබ්බං අවසිටෙ අසති පුන පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරාසනතො පට්ඨාය යං යං පණීතං තං තං දත්වා සෙසං භුඤ්ජිතබ්බං. "සීල

1. සී. 1. II & III. අසම්මුඛා.
2. සී. 1. II & III. භික්ඛාචරිය.
3. සී. I. II & III. භොජ්.
4. ම විභත්තා.

වනෙතහී"ති වචනතෝ දුස්සීලස්ස අදූතුමපි වට්ටති, අයං පන සාරාණීයධම්මෝ සුසික්ඛිතාය පරිසාය සුපූරෝ හොති නෝ අසික්ඛිතාය පරිසාය. සුසික්ඛිතාය හි පරිසාය යෝ අඤ්ඤතෝ ලභති සෝ න ගණ්හති. අඤ්ඤතෝ අලභන්තොපි පමාණයුත්තමෙව ගණ්හති න අතිරෙකං. අථ පන සාරාණීයධම්මෝ එවං පුනප්පුනං පිණ්ඩාය චරිත්වා ලඛං ලඛං දෙන්තස්සාපි වාදඝහි වස්සෙහි පූරති න තතෝ ඔරං, සචෙහි වාදසමේ වස්සෙ සාරාණීයධම්මපූරකෝ පිණ්ඩපාතපූරං පත්තං ආසනසාලාය ඨපෙත්වා නහායිතුං ගච්ඡති සඞ්ඝත්ථෙරෝ ච කස්සෙසෝ පුණ්ණපත්තෙත්‍යාති සාරාණීයධම්මපූරකස්සාති වුත්තෙ ආහ රථ නන්ති සබ්බං පිණ්ඩපාතං විචාරෙත්වා භුඤ්ජිත්වා ච රිත්තපත්තං ඨපෙති අථ සෝ භික්ඛූ රිත්තපත්තං දිස්වා මඤ්ඤං අනවසෙසෙත්වාව පරිභුඤ්ජිංසූති දෙමනස්සං උපපාදෙති සාරාණීයධම්මෝ ඝිජ්ජති. පුන වාදසවස්සානි පූරෙතබ්බෝ හොති තිත්ථියපරිවාසසදිසෝ හෙස, සකිං ඛණ්ඩෙ ජාතෙ පුන පූරෙතබ්බොව. යෝ පන ලාභා වත මෙ සුලඛං වත මෙ යස්ස මෙ පත්තගතං අනාපුච්ඡාව සබ්බභවාරි පරිභුඤ්ජන්තීති සොමනස්සං ජනෙති තස්ස පුණ්ණං නාම හොති. එවං පූරිතසාරාණීයධම්මස්ස පන නෙව ඉස්සා න මච්ඡරියං හොති මනුස්සානං පියෝ හොති සුලභපච්චයෝ ච පත්තගතමස්ස දියමානම්පි න ඛීයති භාජනියභණ්ඩකානෙ අග්ගභණ්ඩං ලභති භයෙ වා ජාතකෙ වා සමපත්තෙ දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්ති. තත්‍රිමානි වත්ථූනි:-

ලෙනගිරිවාසී තිස්සත්ථෙරෝ කිර මහාගිරිගාමං[1] උපනිස්සාය වසති; පඤ්ඤාසමහාථෙරා නාගදීපං චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡන්තා ගිරිගාමෙ[1] පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලඛා නික්ඛමිංසු[2] තිස්සත්ථෙරෝ පච්ඡතෝතා තෙ දිස්වා පුච්ඡි ලඛං භන්තෙති චරිමභා ආවුසොති. සෝ අලඛභාවං ඤත්වා ආහ භන්තෙ යාවාහං ආගච්ඡාමි තාව ඉධෙව හොථාති. මයං ආවුසෝ පඤ්ඤාසජ්ජා පත්තතෙමනමත්තම්පි න ලභිමහාති. භන්තෙ නෙවාසිකා නාම පටිබලා හොන්ති අලභන්තාපි භික්ඛාචාරමග්ගසභාගං ජානන්තීති. ථෙරා ආගමිංසු ථෙරෙ ගාමං පාවිසි. ධුරගෙහෙයෙව මහාඋපාසිකා බිරහත්තං සජ්ජෙත්වා ථෙරං ඔලොකයමානා ඨිතා ථෙරස්ස චාරං සමපත්තසෙසෙව පත්තං පූරෙත්වා අදාසි. සෝ නං ආදාය ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා ගණ්හථ භන්තෙති සඞ්ඝත්ථෙරං ආහ. ථෙරෝ අමෙහි එත්තකෙහි කිඤ්චි න ලඛං අයං සීඝමෙව ගහෙත්වා ආගතො කින්නුඛොති සෙසානං මුඛං ඔලොකෙසි. ථෙරෝ ඔලොකනාකාරෙනෙව ඤත්වා භන්තෙ ධම්මෙන සමෙන ලඛෙ පිණ්ඩපාතෙ නික්කුක්කුච්චා ගණ්හථාති ආදිතෝ පඨාය සබ්බෙසං යාවදත්ථං දත්වා අත්තනාපි යාවදත්ථං භුඤ්ජි. අථ නං භත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරා පුච්ඡිංසු කදා ආවුසො ලොකුත්තර ධම්මං පටිවිජ්ඣිත්ථ? නත්ථි මෙ භන්තෙ ලොකුත්තරධම්මොති. ඛීණ

1. සී. I. II & III: බිරගාමං. 2. සී. I. II & III. නික්ඛන්තා.

ලාභීසි ආවුසොති? එතමපි මේ භගවතෝ නප්පතිති. නනු ආවුසෝ පාටිහාරියනති සාරණීයධම්මොමෝ මේ භගවතෝ පූරිතෝ, තස්ස මේ පූරිත කාලතෝ පභාය සබෙපි භික්ඛුසතසහස්සං හොති පත්තගතං න බියතීති තෙ සුත්වා සාධු සාධු සප්පුරිස අනුවජ්ජිකම්දං තුයහනති[1] ඉදං තාව පත්තගතං න බියතීති එත්ථ වදුති.

අයමෙව පන ථෙරෝ වෙතියපබ්බතෙ ගිරිභණ්ඩමහාපූජාය දුනඬානං ගන්ත්වා ඉමස්මිං දුනෙ[2] කිං වරභණ්ඩනති පුවජි. වෙ සාටකා භගවතෝති, එතෙ මය්හං පාපුණිස්සනතීති, තං සුත්වා අමච්චෝ රඤ්ඤෝ ආරොචෙසි එකෝ දහරෝ එවං වදතීති, දහරස්ස එවං චිත්තං මහාථෙරානං පන සුබ්බමසාටකා වට්ටනතීති වත්වා මහාථෙරානං දස්සාමීති ථපෙසි. තස්ස භික්ඛුසඛෙ පවිපාටියා සීතෙ දෙන්තස්ස මත්ථකෙ ඨපිතාපි තෙ සාටකා හත්ථං නාරොහන්ති අඤ්ඤදුව ආරොහනති දහරස්ස දුනකාලෙ පන හත්ථං ආරුළ්හා සෝ තස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා අමච්චස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා දහරං නිසීදුපෙත්වා දුනං දත්වා සඛ්ඛං විස්සජ්ජෙත්වා දහරස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා භගවතෝ ඉමං ධම්මං කදා පටිවිජ්ඣිත්ථාති ආහ. සෝ පරියායෙනාපි අසන්තං අවදනෙතා නත්ථි මය්හං මහාරාජ ලොකුත්තරධම්මෙමාති ආහ. නනු භගවතෝ පුබ්බෙව අවචුත්ථාති, ආම මහාරාජ සාරණීයධම්මපූරකෝ අහං, තස්ස මේ ධම්මස්ස පූරිතකාලතෝ පභාය භාජනීයඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති, සාධු සාධු භගවතෝ අනුවජ්ජිකම්දං තුම්හාකනති වත්වා පක්කාමි. ඉදං භාජනීයඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති එත්ථ වදුති.

බ්‍රාහ්මණතිස්සභයෙ[3] පන භාතරගාමවාසිනෝ නාගත්ථෙරියා අනාරොචෙත්වාව පලායිංසු. ථෙරී පච්චසසමයෙ අනිච්චෙ අපපතිගෙඤ්ඤසෝ ගාමෝ උපඩාරෙථතාවාති[4] දහරභික්ඛූ ආහ. තා ගන්ත්වා සබ්බසං ගතභාවං ඤත්වා ආගම්ම ථෙරියා ආරොචෙසුං. සා සුත්වා මා තුම්හෙ තෙසං ගතභාවං චින්තයිත්ථ අත්තනෝ උදෙසපරිපුච්ඡා යොනිසොමනසිකාරෙසු යෙව යොගං කරොථාති වත්වා භික්ඛාචාරවෙලායං පාරුපිත්වා අත්තදසමං ගාමද්වාරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ අට්ඨාසි. රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා වාදසහනාමපි භික්ඛුනීනං පිණ්ඩපාතං දත්වා අය්යෙ අඤ්ඤත්ථ මා ගච්ඡථ නිච්චං ඉධෙව එථාති ආහ. ථෙරිභා පන කනිට්ඨභාතා නාගත්ථෙරෝ නාම අත්ථි, සෝ මහන්තං භයං න සක්‍යකා යාපෙතුං පරතීරං ගමිස්සාමීති අත්තදසමොව අත්තනෝ වස තට්ඨානා නික්ඛමනෙතා ථෙරිං දිස්වා ගමිස්සාමීති භාතරගාමං ආගතෙතා, ථෙරී ථෙරා ආගතාති සුත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා කිං අය්‍යාති පුවජි. සෝ තං පවත්තිං ආචික්ඛි, සා අජ්ජ එකදිවසං විහාරෙයෙව වසිත්වා සෙව ගමිස්සථාති ආහ. ථෙරා විහාරං අගමංසු.

1. ම. තුයහනති ආහංසු.
2. ම. ඨානෙ.
3. සී. I. II & III. බ්‍රාහ්මණතියභයෙ.
4. ම. උපඩාරෙථාති.

ථෙරී පුත දිවසෙ රුක්ඛමූලෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ඉදං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජාති ආහ. ථෙරො වට්ටිස්සති ථෙරිති වත්වා තුණ්හී අහොසි. ධම්මිකො තාත පිණ්ඩපාතො කුකකුච්චං අකත්වා පරිභුඤ්ජාති. වට්ටිස්සති ථෙරීති? සා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙ ඛිපි පත්තො ආකාසෙ අට්ඨාසි. ථෙරො සත්තතාලමත්තෙ ඨිතමපි භික්ඛුනී පත්තමෙව ථෙරීති වත්වා භයං නාම සබ්බකාලං න හොති භයෙ වූපසන්තෙ අරියවංසං කථයමානො හො පිණ්ඩපාතිකත්ථෙ භික්ඛුනීභත්තං භුඤ්ජිත්වා ඒතිනාමසිත්ථාති විත්ථෙනෙව අනුවදියමානො සඤ්ඤාපෙතුං න සක්ඛිස්සාම් අපපමත්තා හොථ ථෙරියොති මඤ්ඤං ආරුහි. රුක්ඛ දෙවතාපි සචෙ ථෙරෙ ථෙරියා ගන්ථතො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජන්ති න නං නිවත්තෙස්සාම් සචෙ න පරිභුඤ්ජන්ති නිවත්තෙස්සාමීති චින්තයමානා ඨත්වා ථෙරස්ස ගමනං දිස්වා රුක්ඛා ඔරුය්හ පත්තං ගහෙත්ව දෙථාති පත්තං ගහෙත්වා ථෙරං රුක්ඛමූලංයෙවානෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා පිණ්ඩපාතං දත්වා කතභත්තකිච්චං පවිඤ්ඤං කාරෙත්වා වාදසභික්ඛුනියො වාදස ච භික්ඛූ සත්තවස්සානි උපට්ඨහි, ඉදං දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තීති එවං වත්වා. තත්‍ර හි ථෙරී සාරණීයධම්මපූරිකා අහොසි.

"අඛණ්ඩානී"ති ආදිසු යස්ස සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිමජ්ඣන්තවා අන්තෙ වා සික්ඛාපදං භින්නං හොති තස්ස සීලං පරියන්තෙ ඡින්නසාටකොච්චිය **ඛණ්ඩං නාම**, යස්ස පන මෙමජ්ඣෙ භින්නං තස්ස මජ්ඣෙ ඡිද්දසාටකො විය **ඡිද්දං** නාම හොති, යස්ස පන පටිපාටියා වෙ තීණි භින්නානි තස්ස පිට්ඨියං වා කුච්ඡියං වා උභිතෙන විසභාගවණ්ණෙන කාලරත්තාදීනං අඤ්ඤතරවණ්ණා ගාවී විය **සබලං** නාම හොති, යස්ස පන අනන්තරන්තරා භින්නානි තස්ස අන්තරන්තරා විසභාගබින්දුවිචිත්‍රා ගාවී විය **කම්මාසං** නාම හොති. යස්ස පන සබ්බෙන සබ්බං අභින්නානි තස්ස තානි සීලානි **අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි** නාම හොන්ති. තානි පනෙතානි තණ්හාදාසව්‍යතො මොචෙත්වා භුජිස්සභාවකරණතො **භුජිස්සානි** බුද්ධාදීහි විඤ්ඤූහි පසත්ථතාය **විඤ්ඤූපසත්ථානි**, තණ්හාදිට්ඨිහි අපරාමට්ඨතාය ඉදං නාම තං ආපන්න පුබ්බානි කෙනචි පරාමට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යතාය ච **අපරාමට්ඨානි**, උපචාරසමාධිං අප්පණාසමාධිං වා සංවත්තයන්තීති **සමාධිසංවත්තනිකානී**ති වුච්චන්ති. **"ඝිලඤ්ඤමඤ්ඤගතා විහරිස්සන්ති"**ති: තෙසු තෙසු දිසාභාගෙසු විහරන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සමානභාවූපගතසීලා විහරිස්සන්ති සොතාපන්නාදීනං හි සීලං සම්බුද්ධානරෙපි දෙවලොකෙපි වඤ්ඤානානං අඤ්ඤඤ්ඤං සොතාපන්නාදීනං සීලෙන සමානමෙව හොති. නත්‍ථි මඤ්ඤසීලෙ[1] නානත්තං, නං සන්ධායෙතං වුත්තං. **"යාගං දිට්ඨි"**ති: මඤ්ඤසම්පයුත්තා සම්මාදිට්ඨි, **"අරියා"**ති: නිද්දොසා **"නිය්‍යානී"**ති: නීයන්ති[2]කා, **"තණ්හක්ඛයස්සා"**ති: යො තථාකාරී

1. සී 1. 11 ෴ 111. 'ආදිසු' ඉති නදිස්සති. 2. ම. මඤ්ඤඵලසීලෙන.

හොති, **"සබ්බදුක්ඛක්ඛයායා"**ති: සබ්බදුක්ඛක්ඛයත්ථං, **"දිට්ඨිසා මඤ්ඤනායා"**ති: සමාදදිතිභාවං උපගතා හුත්වා විහරිස්සන්ති **"වුඩ්ඪියෙව"**ති: එවං විහරන්තානං වුඩ්ඪියෙව භික්ඛවෙ භික්ඛූනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානීති.

"එතදෙවඛ්ගුල"න්ති: ආයස්මතා පරිනිබ්බාණත්තා භික්ඛූ ඔව දනෙත්තා පුනපපුන්ත එතං යෙව ධම්මිකථං කරොන්ති. **"ඉතිසිල"**න්ති: එවං සීලං එත්තකං සීලං, එත්ථ චතුපාරිසුඬ්සිලං සීලං, චිත්තෙ කඞ්ඛතා සමාධි,[1] විපස්සනාපඤ්ඤා පඤ්ඤාති වෙදිතබ්බා. **"සීලපරිභාවිතොා"**ති: ආදිසු යස්මිං සිලෙ ඨත්වා මග්ගසමාධිං ඵලසමාධිං නිබ්බත්තෙන්තානි එසෝ[2] තෙන සීලෙන පරිභාවිතො මහප්ඵලො හොති මහානිසංසො. යම්හි සමාධිම්හි ඨත්වා මග්ගපඤ්ඤං ඵලපඤ්ඤං නිබ්බත්තෙන්තානි සා තෙන සමාධිනා පරිභාවිතා මහප්ඵලා හොති මහානිසංසා, යාය[3] පඤ්ඤාය ඨත්වා මග්ගචිත්තං ඵලචිත්තං නිබ්බත්තෙන්තානි තං තාය පරිභාවිතං සම්මදෙව ආසවෙහි විමුච්චති.

"ඝටාභිරහන්ත"න්ති: බුඬ්ධානං අනඤ්ඤාති පරිත්තඤ්ඤා නාම නත්ථි යථාරුවි යථාජඞ්ඛාසයන්ති පන වුත්තං හොති. **"ආයාමා"**ති: එහි යාම, අයාමාතිපි පාඨො, ගච්ඡාමාති අත්ථො. **"ආනන්දෙ"**ති: භගවා සන්තිකාවචරත්තා ථෙරං ආලපති, ථෙරොපන ගණ්හථාවුසො පත්ත චීවරානි භගවා අසුකට්ඨානං ගන්තුකාමොති භික්ඛූනං ආරොචෙති, අඹලඨිකාගමනං උත්තානමෙව.

"අථ ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තොා"ති: ආදි සම්පඤ්ඤානියෙ විත්ථාරිතං. පාටලිගාමගමනෙ **"ආවසථාගාර"**න්ති: ආගන්තුකානං ආවසථගෙහං,[4] පාටලිගාමෙ කිර නිච්චකාලං චිත්තං රාජූනං සඟායකා ආගන්ත්වා කුලානි ගෙහතො නීහරිත්වා මාසම්පි අඩ්මාසම්පි වසන්ති. තෙ මනුස්සා නිවත්තපදූතා එතෙසං ආගතකාලෙ වසනට්ඨානං භවිස්සතීති නගරමජ්ඣෙ මහන්තං සාලං කාරෙත්වා තස්සා එකස්මිං පදෙසෙ භණ්ඩපටිසාමනට්ඨානං එකස්මිං පදෙසෙ නිවාසනට්ඨානං අකංසු. තෙ භගවා ආගතොති සුත්වාව අමෙහි ගන්ත්වාපි භගවා ආනෙතබ්බා සියා, සො සයමෙව අම්හාකං වසනට්ඨානං සම්පත්තො අජ්ජ භගවන්තං ආවසථමඞ්ගලං වදෙපස්සාමාති එතදත්ථමෙව උපසඞ්කන්තා[5] තස්මා එවමාහංසු "යෙනාවසථාගාර"න්ති තෙ කිර බුඬ්ධා නාම අරඤ්ඤජඞ්ඛාසයා අරඤ්ඤරාමා අඤ්ඤා ගාමෙ වසිතුං ඉච්ඡෙය්‍යුං වා නො වාති භගවතො මනං ඤත්වා ආවසථාගාරං අපරිජගිඛ්ඛාව අගමංසු. ඉදානි භගවතො මනං ඤත්වා පුරෙතරං ගන්ත්වා පරිජගිස්සාමාති යෙනාවසථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසු. **"සඞ්ඛසන්ථි"**න්ති: ඝථං සඞ්ඛං සන්ථතං හොති එවං සන්ථරි.

---

1. සී. I. II & III. චිත්තෙකග්ගතා සමාධි සමාධි.
2. සී. I. II & III. සො
3. සී. I. II & III ඉ. යම්හි. ම. යම්හියා.
4. සී. I. II & III. ආවාසගෙහං.
5. ඉ. උපසඞ්කමනත්ථා.

"දුස්සීලෝ"ති: අසීලෝ නිස්සීලෝ, **"සීලවිපන්නෝ"**ති: විපන්න සීලෝ භින්නසංවරෝ. **"පමාදාධිකරණ"**න්ති: පමාදකාරණා, ඉදං ව සුත්තං ගහට්ඨානං වසෙන ආගතං, පබ්බජිතානම්පි පන ලබ්භතෙව. ගහඨෝ හි යෙන යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කපෙති යදි කසියා යදි වණිජ්ජාය පාණාතිපාතාදිවසෙන පමත්තෝ තං තං යථාකාලෙ සම්පාදෙතුං න සක්කොති අථස්ස මූලං[1] විනස්සති, මංසාත කාලෙ පාණාතිපාතං පන අදින්නාදානාදීනි ච කරොන්තෝ දණ්ඩවසෙන මහන්තං භොගජානිං නිගච්ඡති, පබ්බජිතෝ දුස්සීලෝ පමාදකාරණා සීලතෝ බුඩ්ඪවචනතෝ සික්ඛනතෝ සත්තඅරියධනතෝ ච ජානිං නිගච්ඡති, ගහට්ඨස්ස අසුකෝ නාම අසුකකුලෙ ජාතෝ දුස්සීලෝ පාපධම්මෝ පරිචත්තෝ[2] ඉධලොකපරලොකතෝ සලාකභත්තමත්තම්පි න දෙතීති චතුපරිසමජ්ඣෙ පාපකෝ කිත්තිසද්දෝ අබ්භුග්ගච්ඡති, පබ්බජිතස්ස[3] අසුකෝ නාම නාසක්ඛි සීලං රක්ඛිතුං න බුඩ්ඪවචනං උග්ගහෙතුං[4] වෙජ්ජකම්මාදීහි ජීවති ඡහි අගාරවෙහි සමන්නාගතොති එවං අබ්භුග්ගච්ඡති. **"අවිසාරදෙ"**ති: ගහඨෝ තාව අවස්සං බහූනං සන්නිපාතට්ඨානෙ කෙවි මම කම්මං ජානිස්සන්ති අථ මං නිග්ගණ්හිස්සන්තීති වා රාජකුලස්ස වා දස්සෙන්තීති සභායෝ උපසඞ්කමති මඞ්කුභූතෝ පත්තක්ඛන්ධෝ අධොමුඛෝ අඞ්ගුට්ඨෙන[5] භූමිං කසන්තෝ නිසීදති විසාරදෙ හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති, පබ්බජිතොපි බහූ භික්ඛූ සන්නිපතිතා අවස්සං කෙචි මම කම්මං ජානිස්සන්ති අථ මෙ උපොසථම්පි පවාරණම්පි ඨපෙත්වා සාමඤ්ඤතොවාවෙත්වා නික්කඩ්ඪිස්සන්තීති සභායෝ උපසඞ්කමති,[6] විසාරදෙ හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. එකච්චෝ පන දුස්සීලොපි දප්පිතෝ[7] විය විචරති සොපි අජ්ඣාසයෙන මංකු හොති යෙව. **"සම්මූළ්හෝ කාලං කරොතී"**ති: තස්සහි මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස දුස්සීලකම්මෙ සමාදය පවත්තිතං ඨානං[8] ආපාථං ආගච්ඡති සො උම්මීලෙත්වා ඉධ ලොකං පස්සති නිමීලෙත්වා පරලොකං, තස්ස චත්තාරෝ අපායා උපට්ඨහන්ති සත්තිසතෙන සීසෙ පහරියමානෝ විය හොති සෙ වාරෙථ වාරෙථාති විරවන්තෝ මරති තෙන වුත්තං "සම්මූළ්හෝ කාලං කරොති"ති. පඨමපදං උත්තානමෙව, ආනිසංසකථා වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බා.

"බහුදෙවරත්තිං ධම්මියා කථාය"ති: අයඤ්හියපි පාලිවුත්ත කාය ධම්මිකථාය වෙව ආවසථානුමොදනාය ච ආකාසගඞ්ගං ඔතරන්තෝ විය ඔජ්ජතපපමාණං මහාමධුං පිළෙත්වා මධුපානං පායෙන්තෝ විය බහුදෙව රත්තිං සන්දස්සෙත්වා සම්පහංසෙත්වා උය්යොජෙසි. **"අයිකකානා"**ති: අතික්කන්තා ඛීණා ඛයං වයං ගතා

1. ම්. ඕලම්පි.
2. ම් පරිවත්තෙසා.
3. ම. පබ්බජ්තස්ස වා.
4. සී. I. II & III. ගණ්හෙතුං.
5. ම්. අඞ්ගුලිකෙන.
6. සී. I. II & III. උපසඞ්කමිස්සති.
7. ම්. දබ්බිකෝ.
8. ම. පවත්තිඨානං.

උපෙතා. **"සුඤ්ඤාගාර"**න්ති: පාටියෙක්කං සුඤ්ඤාගාරං නාම නත්ථි තස්මෙව පන එකපස්සෙ ඝනිපාකාරෙන පරික්ඛිපිත්වා ඉධ සත්ථා විස්සමිස්සතීති මචකං පඤ්ඤාපෙස්සං, භගවා චතූහිපි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං එතෙසං මහප්ඵලං භවිස්සතීති තත්ථ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං "සුඤ්ඤාගාරං පාවිසී"ති. **"සුනීධවස්සකාරා"**ති: සුනීධොච වස්සකාරෝ ච වෙ බ්‍රාහ්මණා. **"මහඝමහාමච්චා"**ති: මගධරඤ්ඤෝ මහාමත්තා මහාඅමච්චා, මගධරඤ්ඤෝ වා මහාමත්තා, මහතියා ඉස්සරියමත්තාය සමන්නාගතත්තා මගධමහාමත්තා. **"පාටලිගාමෙ නගර"**න්ති: පාටලිගාමං නගරං කත්වා මාපෙන්ති. **"වජ්ජීනං පටිබාහාය"**න්ති: වජ්ජීරාජකුලානං ආයමුඛපච්ඡින්දනත්ථං, **"සහස්සසහස්සෙනා"**ති: එකෙකවග්ගවසෙන සහස්සං සහස්සං හුත්වා, **"වත්ථූනී"**ති: ඝරවත්ථූනි **"චිත්තානි නමන්ති නිවෙසනානි මාපෙතූ"**න්ති: රඤ්ඤෝ රාජමහාමත්තානඤ්ච නිවෙසනානි මාපෙතුං වත්ථුවිජ්ජාපාඨකානං චිත්තානි නමන්ති, තෙ කිර අත්තනෝ සිප්පානුභාවෙන හෙට්ඨා පඨවියං කිංඝ හත්ථමත්තෙ ඨානෙ ඉධ නාගගබ්භාහෝ ඉධ යක්ඛගබ්භහෝ ඉධ භූතගබ්භහෝ පාසාණෙ වා ඛාණුකෝ වා අත්ථීති පස්සන්ති, තෙ තදූ සිප්පං ජ්පෙත්වා දෙවතාහි සද්ධිං මන්තයමානා විය මාපෙන්ති, අථවා තෙසං සරීරෙ දෙවතා අධිමුච්චිත්වා තත්ථ තත්ථ නිවෙසනානි මාපෙතුං චිත්තං නාමෙන්ති තා වතූසු කොණෙසු ඛාණුකෙ කොට්ටෙත්වා වත්ථුම්හි ගහිතමත්තෙ පවිවිගච්ඡන්ති සබ්බා කුලානං සබ්බා දෙවතාව තථා කරොන්ති, අසඤ්ඤකුලානං අසඤ්ඤා දෙවතාව. කිංකාරණා? සබ්බානං හි එවං හොති ඉධ මනුස්සා නිවෙසනානි මාපෙත්වා පඨමං භික්ඛූ සඤ්ඤං නිසීදාපෙත්වා මඞ්ගලං වඩ්ඪාපෙස්සන්ති,[1] අථ මයං සීලවන්තානං දස්සනං ධම්මකථං පඤ්හවිස්සජ්ජනං අනුමොදනංච සොතුං ලභිස්සාම මනුස්සා දානං දත්වා අම්හාකං පත්තිං දස්සන්තීති **"තාවතිංසෙ"**ති: යථාහි එකස්මිං කුලෙ එකං පණ්ඩිතමනුස්සං එකස්මිං විහාරෙ එකං බහුස්සුතං භික්ඛුං උපාදාය අසුකකුලෙ මනුස්සා පණ්ඩිතා අසුකවිහාරෙ භික්ඛූ බහුස්සුතාති සඤ්ඤං අභිභුය්‍ය වත්තති, එවමෙවං සක්කං දෙවරාජානං විස්සකම්මංච දෙවපුත්තං උපාදාය තාවතිංසා පණ්ඩිතාති සඤ්ඤං අභිභුය්‍ය තෙනාහ "තාව තිංසෙහී"ති තාවතිංසෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා විය මාපෙන්තීති අත්ථො. **"යාවතා අරියං ආයතනං"**න්ති: යත්තකං අරියමනුස්සානං ඔසරනට්ඨානං නාම අත්ථි. **"යාවතා වණිප්පථෝ"**ති: යත්තකං වාණිජානං ආගමනගමනට්ඨානං රාසිවසෙන වා කයවික්කයට්ඨානං නාම වාණිජානං වසනට්ඨානං වා අත්ථි. **"ඉදං අග්ගනගර"**න්ති: තෙසං අරියායතන වණිප්පථානං ඉදං අග්ගනගරං ජෙට්ඨකං පාමොක්ඛං භවිස්සතීති. **"පුටභෙදන"**න්ති: භණ්ඩපුටභෙදනට්ඨානං, භණ්ඩභණ්ඩිකානං මොචනට්ඨානන්ති වුත්තං හොති–සකලජම්බුදීපෙ අලබභණ්ඩම්පි හි ඉධෙව

1. ම. වදපෙස්සන්ති.

ලඟිස්සතීති අඤ්ඤත්‍ර විකතයෙන අගච්ඡන්තම්පි ඉධෙව ගච්ඡිස්සති කසමා ඉධෙව පුථං භිඳිස්සතීති අත්ථෝ. චතුසුභි වාරෙසු චත්තාරි සභායං එකතෝ එවං දිවසෙ දිවසෙ පඤ්ඤාසසතසස්සතීති උඵඞ්ඛිස්සතීති[1] දසෙසති, "අඞ්ගිනෝ වා"ති ආදිසු වකාරත්ථෝ වා සද්දෝ, අඞ්ගිනා ව උදකෙන ච මිථුභෙදෙන ච නසිස්සතීති අත්ථෝ. එසකොඨාසෝ අඞ්ගිනා ව නසිස්සති නිබ්බාපෙතුම්පි න සක්ඛිස්සතීති එකං ගබ්භං ගහෙත්වා ගමිස්සති එකෝ ඉමිනා අසපිතං අමූසස, අමූනා අසපිතං ඉමස්සාති වදන්තානං පිසුනවාචානං වසෙන භින්නානං මනුස්සානං අඤ්ඤමඤ්ඤහෙදෙනෙව නසිස්සතීති අත්ථෝ. ඉති වත්වා භගවා පච්චූසකාලෙ ගබ්භාය තීරං[2] ගන්ත්වා කතමුඛධොවනෝ භික්ඛාචාරවෙලං ආගමයමානෝ නිසීදි. සුනීධවස්සකාරොපි අම්හාකං රාජා සමණස්ස ගොතමස්ස උපඨාකෝ සෝ අමෙහ පුච්ඡිස්සති සත්ථා කිර පාටලිගාමං අගමාසි. තස්ස සන්තිකං උළුසඞ්කම්පථ න උපසඞ්කම්පථාති උපසඞ්කමිම්හාති ච වුත්තෙ නිමන්තයිථ න නිමන්තයිථාති පුච්ඡිස්සති න නිමන්තයිම්හාති ච වුත්තෙ අම්හාකං දෙසං ආරොපෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සති ඉදවාපි මයං අකථාය[3] නගරං මාපෙම, සමණස්ස ඛො පන ගොතමස්ස ගතගතඨානෙ[4] කාලකණ්ණී සත්තා පටික්කමන්ති තං මයං නගරමඞ්ගලං වාචාපෙස්සාමාති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කම්ත්වා නිමන්තයිංසු, තසමා "අථ ඛො සුනීධවස්සකාරා"ති ආදි වුත්තං. **"පුබ්බණ්හසමය"**න්ති: පුබ්බණ්හකාලෙ. **"නිවාසෙත්වා"**ති: ගාමං පවිසනනීහාරෙන නිවාසනං නිවාසෙත්වා කාය බන්ධනං බන්ධිත්වා, **"පත්තචීවරං ආදාය"**ති: පත්තං ච චීවරං ච ආදි යිත්වා, කායපටිබද්ධං කත්වා.

"සීලවන්තෙත්ථා"ති: සීලවන්තෝ එත්ථ, **"සඤ්ඤතෙනෙ"**ති: කාය වාචාමනොහි සඤ්ඤතෙ, **"තාසං දක්ඛිණාදිසෙ"**ති: සඞ්ඝස්ස දින්නෙ චත්තාරෝ පච්චයෙ තාසං ඝරදෙවතානං අපදිසෙය්‍ය[5] පත්තිං දදෙය්‍ය, **"පූජිතා පූජයන්ති"**ති: ඉමෙ මනුස්සා අම්හාකං ඤාතකාපි න හොන්ති එවමපි නො පත්තිං දෙන්තීති ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොථාති සුට්ඨු ආරක්ඛං කරොන්ති, **"මානිතා මානයන්ති"**ති: කාලානුකාලං බලිකම්මකරණෙන මානිතා එතෙ මනුස්සා අම්හාකං ඤාතකාපි න හොන්ති චතුමාසඡ්මාසන්තරෙව නො බලිකම්මං කරොන්තීති මානෙන්ති උපපන්නං[6] පරිස්සයං හරන්ති. **"නතො න"**න්ති: තතො නං පණ්ඩිතජාතිකං මනුස්සං, **"ඔරස"**න්ති: උරෙ ඨපෙත්වා සංවඩ්ඪිතං, යථා මාතා ඔරසං පුත්තං අනුකම්පති උපපන්න පරිස්සය හරණත්ථමෙවස්ස වායමති එවං අනුකම්පන්තීති අත්ථෝ. **"භද්‍රානි පස්සති"**ති: සුන්දරානි පස්සති: **"උඵඞ්ඛ"**න්ති: පාරං ගමනත්ථාය

1. ම්. උපඨඞ්ඛිස්සන්තීති.
2. සී. I. II & III. ගඞ්ගාතීරං.
3. ම්. ආගතට්ඨානෙ.
4. ම්. I. II & III. ගතට්ඨානෙ.
5. ම. ආදිසෙය්‍ය.
6. ම්. මානෙන්තා උපපන්නං.

ආනියෝ කොටෙවත්ථා කතං, **"කුලල"**නති: වලලිආදීහි බන්ධිත්වා කතං, **"යෙ තරන්ති අණ්ණව"**නති: ගාථාය අණ්ණවන්ති සම්බන්ධනතිමෙන පරිවෙත්දෙන යොජනමත්තං ගම්භීරස්ස ච පුථුලස්ස ච උදකඤ්ඤතෙතං අධිවචනං, **"සර"**නති: ඉධ නදී අධිප්පෙතා, ඉදං වුත්තං හොති යෙ ගම්භීරං විත්ථතං තණ්හාසරං තරන්ති තෙ අරියමග්ගසම්බන්ධතා පෙතුං කත්වාන, **"විසජ්ජ පලලානී"**ති: අනා මසිත්වාව උදකහරිතානි නිහනන්ධානාති, අයං පන ඉදං අපපමත්තකං උදකං තරිතුකාමොපි:-

"කුලලං හි ජනෙ පබන්ධති බුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච,
විනායෙව කුලෙලන තිණ්ණා මෙධාවිනෙ ජනා"නි.

පඤ්චකඛාණවාර වණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

"කොටිගාමෙ"නති: මහාපනාදස්ස පාසාදස්ස කොටියං කතෙ ගාමෙ, **"අරියසාවකාන"**නති: අරියභාවකරානං සවනං, **"අනනුබොධා"**නති: අබුජ්ඣනෙන අජානනෙන[1] **"අපපටිවෙධා"**නි: අපපටිවිජ්ඣනෙන, **"සන්ධාවිත"**නති: භවතො භවං ගමනවසෙන සන්ධාවිතං, **"සංසරිත"**නති: පුනපපුන ගමනාගමනවසෙන සංසරිතං, **"මමං චෙව තුම්හාකඤ්ච"**නි: මයා ච තුම්හෙහි ච, අථවා **"සන්ධාවිතං සංසරිත"**නති: සන්ධාවනං සංසරණං, මමං වෙව තුම්හාකං ච අහොසීති එවමෙපත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බා. **"භව නෙත්ති සඤ්ඤිතා"**නි: භවතො භවං නයනසමත්ථා තණ්හාරජ්ජු සුට්ඨු ගතා ජිත්වා අපප වත්තිකතා.

"නාදිකා"නි:[2] එකං තළාකං නිස්සාය විත්තං වුල්ලපිතු මහා පිතු පුත්තානං වෙ ගාමා, **"නාදිකෙ"**නි:[2] එකස්මිං ඤාතිගාමකෙ. **"ගිජ්ඣකාවසථෙ"**නි: ඉඤ්ඣාමයෙ ආවසථෙ, **"බරමභාගියාන"**නති: ගෙඤ්ඣාභාගියානං, කාමභවෙයෙව පටිසන්ධිගාහාපකානානති අත්ථො. ඔරන්ති ලබ්ධනාමෙති වා තීහි මග්ගෙහි පහාතබ්බානීතිපි ඔරං භාගියානි. තත්ථ කාමච්ඡන්දෙ, ව්‍යාපාදෙති ඉමානි වෙ සමාපත්තියා වා අවික්ඛම්භිතානි මග්ගෙන වා අසමුච්ඡින්නානි නිබ්බත්තිවසෙන උඩ්ඩං භාගං රූපභවං වා අරූපභවං වා ගන්තුං න දෙන්ති සක්කායදිට්ඨි ආදීනි තීණි තත්ථ නිබ්බත්තම්පි ආනෙත්වා පුන ඉධෙව නිබ්බත්තා පෙත්තීති සබ්බානිපි ඔරම්භාගියානෙව, **"අනාවත්තිධම්මා"**නි: පටිසන්ධිවසෙන අනාගමනසභාවා, **"රාගදොසමොහානං තනුත්තා"**නි: එත්ථ කදාචි[3] උපපත්තියා ව පරියුට්ඨානමන්දතාය චානි වෙඩාපි තනුභාවො වෙදිතබ්බා. සකදාගාමිස්ස හි පුථුජ්ජනානං විය අභිණ්හං රාගාදයො න උපපජ්ජන්ති කදාචි කරහචි උපපජ්ජන්ති

1. ම. අඤ්ඤතෙතන. 2. ම. නාතිකානි. 3. ම. කදාචි කරහචි.

උපපජ්ජමානා ච පුථුජ්ජනානං විය බහලබහලා න උපපජ්ජන්ති මච්ඡකපත්තං විය තනුකතනුකා උපපජ්ජන්ති. දීඝභාණක තිපිටක මහාසීවත්ථේරෝ පනාහ:-යස්මා සකදාගාමිස්ස පුත්තධීතරෝ හොන්ති ඔරොධා ච හොන්ති[1] තස්මා බහලාව කිලෙසා, ඉදං පන භවතනුක වසෙන කථිතන්ති. තං අඞ්කථාය සොතාපන්නස්ස සත්තභවෙ ඨපෙත්වා අට්ඨමෙ භවෙ භවතනුකං නත්ථි සකදාගාමිස්ස වෙ ඉමෙ ඨපෙත්වා පඤ්ච භවෙසු භවතනුකං නත්ථි අනාගාමිස්ස රූපාරූපභවං ඨපෙත්වා කාමභවෙ භවතනුකං නත්ථි ඛීණාසවස්ස කිස්මිඤ්චි භවෙ භව තනුකං නත්ථීති වුත්තත්තා පටික්ඛිත්තං හොති. **"ඉමං ලොකං"**නති: ඉදං කාමාවචරලොකං සන්ධාය වුත්තං, අයං හෙත්ථ අධිප්පායෝ:-සබෙ හි මනුස්සෙසු සකදාගාමිඵලං පත්තා දෙවෙසු නිබ්බත්තන්ති අර හත්තං සච්ඡිකරොති ඉච්චෙවං කුසලං, අසක්කොනෙතා පන අවස්සං මනුස්සලොකං ආගන්ත්වා සච්ඡිකරොති දෙවෙසු සකදාගාමිඵලං පත්තොපි සබෙ මනුස්සෙසු නිබ්බත්තන්ති අරහත්තං සච්ඡිකරොති ඉච්චෙවං කුසලං, අසක්කොනෙතා පන අවස්සං දෙවලොකං ගන්ත්වා සච්ඡිකරොතීති. **"අවිනිපාතධම්මො"**ති: එත්ථ විනිපතනං විනි පාතො නාස්ස විනිපාතෙ ධම්මොති අවිනිපාතධම්මො, වත්තුස්ස අපා යෙසු අවිනිපතනසභාවොති අත්ථො. **"නියතො"**ති: ධම්මනියම මෙන නියතො, **"සම්බොධිපරායණො"**ති: උපරිමඵලත්තයසඞ්ඛාතා සම්බොධි පරං අයනං අස්ස ගති පටිසරණං අවස්සං පත්තබ්බාති සම්බොධිපරායණො. **"විහෙසා වෙස්සා"**ති: තෙසං තෙසං ඤාණගතිං ඤාණුප්පත්තිං ඤාණාභිසමපරායං ඔලොකෙන්තස්ස කායකිලමථොව එස ආනන්ද තථාගතස්සාති දීපෙති. චිත්තවිහෙසා පන බුද්ධානං නත්ථි. **"ධම්මාදාසෙ"**නති: ධම්මමයං ආදාසං, **"යෙන"**ති: යෙන ධම්මාදාසෙන සම්මන්නාගතෙන, **"තිණ්ණං පාය දුග්ගතිවිනිපාතානං"**ති: ඉදං නිරයාදීනං යෙව වෙවචනවසෙන වුත්තං, නිරයාදයොහි වඩ්ඪි සඞ්ඛාතතො අයනතො අපෙතත්තා අපායා. දුක්ඛස්ස ගති පරිසර ණාති දුග්ගතියො, දුක්ඛතකාරිනො එත්ථ විවසා නිපතන්තීති විනිපාතා, **'අවෙච්චපසාදෙනා"**ති: බුද්ධගුණානං යථාභූතතො ඤාතත්තා අවලෙන අවද්‍රුතෙන පසාදෙන, උපරි පදවයෙපි එසෙව නයො. **"ඉතිපි සො භගවා"**ති: ආදීනං පන විත්ථාරෝ විසුද්ධි මග්ගෙ වුත්තොව. **"අභිඤ්ඤාතෙසූ"**ති: අරියානං කතෙසු පියෙසු මනාපෙසු, පඨසීලාදිහි අරියසාවකානං කන්තානි හොන්ති භවන්ත රෙපි අවිජහිතබ්බතො, තානි සඞ්ඛයෙතං වුත්තං. සබෙඛාපි පනෙත්ථ සංවරෝ ලබ්භති යෙව. **"සොතාපන්නොභමස්මී"**ති: ඉදං දෙසනා සීසමෙව, සකදාගාමිආදයොපි පන සකදාගාමිභමස්මීති ආදිනා නයෙන ව්‍යාකරොන්තියෙවාති, සබ්බසමපි සික්ඛාපදවිරොධෙන යුත්තභාවෙ ව්‍යාකරණං අනුඤ්ඤාතමෙව හොති.

---

1. සී. I. II & III. ඔරොධා ච හොන්තීති නදිස්සති.

"වෙසාලියං විහරතී"ති එත්ථ "තෙන ඛෝ පන සමයෙන වෙසාලී ඉද්ධා වෙව හොති ඵීතා වා"ති ආදිනා ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙන වෙසාලියා සම්පත්තභාවෝ වෙදිතබ්බෝ. **"අම්බපාලිවනෙ"**ති: අම්බපාලියා ගණිකාය උය්‍යානභූතෙ අම්බවනෙ. **"සතෝ භික්ඛවෙ"**ති භගවා අම්බපාලිදස්සනෙ[1] සති පට්ඨපඨානත්ථං විසෙසතෝ ඉධ සතිපඨානදෙසනං ආරභි. තත්ථ සරතීති **සතෝ,** සම්පජානාතීති **සම්පජානෝ,** සතියා ච සම්පජඤ්ඤෙන ච සමන්නාගතෝ හුත්වා විහරෙය්‍යාති අත්ථෝ. **"කායෙ කායානුපස්සී"**ති ආදිසු යං වත්තබ්බං තං මහාසතිපඨානෙ වක්ඛාම, **"නීලා"**ති ඉදං සබ්බ සඛ්‍යාභිභාං. **"නීලවණ්ණා"**ති ආදී තස්සෙව විභාගදස්සනා, තත්ථ න හෙසං පකතිවණ්ණා නීලෝ, නීලවිලෙපනවිලිත්තත්තා පනෙතං වුත්තං. **"නීලවත්ථා"**ති: පටවූ[2]දුකූලකොසෙය්‍යාදීනිපි නෙසං නීලානෙව හොන්ති. **"නීලාලඞ්කාරා"**ති: නීලමණිහි නීලපුප්ඵෙහි අලඞ්කතා, රථාපි නෙසං නීලමණිඛචිතා නීලවත්ථපරික්ඛිත්තා නීලඞ්ජ නීලවම්මවම්මිතෙහි නීලාභරණෙහි නීල අස්සෙහි[3] යුත්තා පතොදා යසියොපි නීලා යෙවාති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. **"පතිවට්ටෙසි"**ති: පහරි. **"කිං පෙ අම්බපාලී"**ති: ජෙති ආලපනං,[4] හොති අම්බපාලි කිං කාරණාති වුත්තං හොති. කිඤ්චිපි පායෝ, අයමෙවත්ථෝ. **"ඝාසාර"**නති: සජ්ජනපදං. **"අඞ්ගුලිං පොඨෙසුං"**නති: අඞ්ගුලිං වාලෙසුං. **"අම්බකාඨා"**ති: ඉත්ථිකාඨ. **"යෙඤ"**නති: කරණත්ථෙ සාම්වචනං, යෙහි අදිට්ඨාති වුත්තං හොති. **"ඔලොකෙථා"**ති: පස්සථ. **"අවලොකෙථා"**ති: පුනප්පුනං පස්සථ. **"උපසංහරථා"**ති: උපනෙථ ඉමං ලිච්ඡවිපරිසං තුම්හාකං චිත්තෙන තාවතිංසපරිසං[5] උපසංහරථ උපනෙථ අලිත්‍යාපෙථ, යථෙව හි තාවතිංසා අභිරූපා පාසාදිකා නීලාදීනානාවණ්ණා එවමිමෙ ලිච්ඡවී රූපනොපිති තාවතිංසෙහි සමකෙ කත්වා පස්සථාති අත්ථෝ. කස්මා පන භගවා නෙකසතෙහි සුත්තෙහි චක්ඛාදීනං රූපාදිසු නිමිත්තග්ගාහං පටිසෙධෙත්වා ඉධ මහන්තෙන උස්සාහෙන නිමිත්තග්ගාහෙ නියොජෙතීති?[6] හිතකාමතාය, තත්‍ර කිර එකච්චෙ භික්ඛූ ඔස්සන්න විරියා නෙසං සම්පත්තියා පලොභෙනෙන අප්පමාදෙන සමණධම්මං කරොන්තානං එවරූපා ඉස්සරියසම්පත්ති සුලභාති සමණධම්මෙ උස්සාහජනනත්ථං ආහ. අනිච්චලක්ඛණවිභාවන්ත්‍වෙවාපි එවමාහ. නවිරස්සෙවහි සබ්බෙපිමෙ අජ්ඣාසයානුරූප වසෙන විනාසං පාපුණිස්සන්ති අථ නෙසං රජ්ජසිරිසම්පත්තිං දිස්වා ඛීනාසවභික්ඛූ තථාරූපා යපි නාම සිරිසම්පත්තියා විනාසෙ පඤ්ඤායිස්සන්ති අනිච්චලක්ඛණං භාවෙත්වා සහපටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සන්තීති අනිච්චලක්ඛණ

1. මූ. අම්බපාලිදස්සනෙසු.
2. මූ. පවට්ටකුල.
3. සී. I. II. & III. අස්සෙසු.
4. මූ. ආලපනවචනං.
5. මූ. සදිසං.
6. මූ. උස්සෙජෙතීති.

විහාවනත්ථං ආහ. **"අධිවාසෙතූ"**ති: අම්බපාලියා නිමන්තිතභාවං ඤත්වාපි කස්මා නිමන්තෙන්තීති? අසද්දහනතාය වෙව වත්තසිසෙන ච, සාඛි ධුත්තා ඉත්ථි අනිමන්තෙත්වාපි නිමන්තෙසින්ති[1] වදෙය්‍යාති තෙසං චිත්තං[2] අහොසි, ධම්මං සුත්වා ගමනකාලෙ ච නිමන්තෙත්වා ගමනං නාම මනුස්සානං වත්තමෙව.

"බෙළුවගාමකෙ"ති: වෙසාලියා සමීපෙ පාදගාමො.[3] **"සථා මිත්තෙ"**නන්‍ති ආදිසු මිත්තා මිත්තාව. **"සන්දිට්ඨා"**ති: තත්‍ර තත්‍ර සඞ්ගම්ම දිට්ඨමත්තා නාතිදළ්හමිත්තා. **"සම්භත්තා"**ති: සුට්ඨුභත්තා සිනෙහ වනෙනා දළ්හමිත්තා, යෙසං යෙසං යත්‍ර යත්‍ර එවරූපා භික්ඛූ අත්ථි තෙ තෙ තත්‍ර තත්‍ර වස්සං උපෙථාති අත්ථො. කස්මා එවමාහ? තෙසං ථාසුවිහාරත්ථාය තෙසං හි බෙළුවගාමකෙ සෙනාසනං නපපහොති භික්ඛූපි මනුස්සාපි වෙසාලියා පන බහූනි සෙනාසනානි ඝික්ඛාපි සුලභා, තස්මා එවමාහ. අථ කස්මා යථාසුඛං ගච්ඡථාති න විස්සජ්ජෙසි, තෙසං අනුකම්පාය, එවං කිරස්ස අහොසි, අහං දසමාසමත්තං ඨත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමි සචෙ ඉමෙ දූරං ගච්ඡිස්සන්ති මං[4] පරිනිබ්බාණ කාලෙ දක්ඛිං න සක්ඛිස්සන්ති, අථ නෙසං සත්‍ථා පරිනිබ්බායනෙනා අම්හාකං සන්තිමත්තම්පි න අදාසි සචෙ ජානෙය්‍යාම න එවං දූරෙ වසිස්සාමාති[5] විපරිසාරො භවෙය්‍ය, වෙසාලියා සාමන්තා පන වසන්තා මානුසස අඤ්ඤාරෙ ආගන්ත්වා ධම්මං සුණිස්සන්ති සුගතො වාදං ලභිස්සන්තීති න විස්සජ්ජෙසි.

"ඛරෙ"ති: එරුසෙ. **"ආබාධෙ"**ති: විසභාගරොගෙ. **"බාළ්හෙ"**ති: බලවතියෙ. **"මාරණන්තිකෙ"**ති:[6] මරණසන්තිකං පාපනසමත්ථෙ. **"සතො සම්පජානො අධිවාසෙසී"**ති: සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා අධිවාසෙසි. **"අවිහඤ්ඤමානො"**ති: වෙදනානුවත්තනවසෙන අපරාපරං පරිවත්තනං අකරොනෙතා අපි ක්‍රියමානා අදුක්ඛියමානොව අධිවාසෙසි. **"අනාමන්තෙත්වා"**ති: ඤාතෙත්වා.[7] **"අනපලොකෙත්වා"**ති:[8] අජානාපෙත්වා ඔවාදානුසාසනං අදත්වාති වුත්තං හොති. **"විරියෙනා"**ති: පුබ්බභාගවිරියෙන වෙව ඵලසමාපත්තිවිරියෙන ච. **"පවිපස්සණාමෙත්වා"**ති: විකම්පෙත්වා. **"ජීවිතසඞ්ඛාරෙ"**නන්‍ති: එත්‍ථ ජීවිතම්පි ජීවිතසඞ්ඛාරොති, යෙන ජීවිතං සඞ්ඛරියති ජීරති පාලියති යපියති සො ඵලසමාපත්තිධම්මොපි ජීවිතසඞ්ඛාරොති සොඉධ අධිප්පෙතො. **"අධිට්ඨාය"**ති: අධිතිට්ඨිත්වා පවත්තෙත්වා ජීවිතඨපනසමත්ථං ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වාති අයමෙත්ථ සංඛෙපත්ථො. කිං පන භගවා ඉතො පුබ්බෙ ඵලසමාපත්තිං න සමාපජ්ජතීති? සමාපජ්ජති සා පන ඛණිකසමා

1. ම. නිමන්තෙතම්හි.
2. සී. I.II.& III තෙසං අ ත්‍ථාසි.
3. මූ. පාටලිගාමෙ.
4. මූ. මම.
5. මූ. වසෙය්‍යාමාති.
6. ම. මරණන්තිකාති.
7. මූ. සී. I.II.& III. අජානාපෙත්වා.
8. මූ. න අපලොකෙත්වා.

පත්ති, ඛණිකසමාපත්ති ච අනෙකා සමාපත්තියං යෙව වෙදනං විකඛමෙති සමාපත්තිතො වුට්ඨිතමත්තස්ස කඨපාතෙන වා කඨලපාතෙන වා ඡින්නසෙවලො විය උදකං පුන සරීරං වෙදනා අජ්ඣොත්ථරති යා පන රූපසත්තකං අරූපසත්තකං ච නිගුම්බං නිජ්ජටං කත්වා මහාවිපස්සනාවසෙන සම්මසන්තා සමාපත්තිං සා සුද්ධි විකඛමෙති යථා නාම පුරිසෙන පොකඛරණිං ඔගාහෙත්වා හඤ්ඤති ච පාදෙහි ච සුද්ධි අපබ්බුළෙහා සෙවාලො චිරෙන උදකං ඔත්ථරති එවමෙව තතො වුට්ඨිතස්ස චිරෙන වෙදනා උපජ්ජති. ඉති භගවා තං දිවසං මහා බොධිපල්ලඞ්කෙ අත්තනවවිපස්සනං පඨපෙන්තො[1] විය රූපසත්තකං අරූපසත්තකං නිගුම්බං නිජ්ජටං කත්වා බුද්දසඝාකාරෙහි සන්නෙත්වා[2] මහාවිපස්සනාය වෙදනං විකඛමෙත්වා දසමාසෙ මා උපපජ්ජිත්ථාති සමාපත්තිං සමාපජ්ජි සමාපත්තිවිකඛම්භිතා වෙදනා දසමාසෙ න උපපජ්ජි යෙව

"ගිලානා වුට්ඨිතො"ති: ගිලානො හුත්වා පුන වුට්ඨිතො. **"මධුරකජාතො විය"**ති: සංජාතගරුභාවො සංජාතථද්ධභාවො සූලෙ උත්තාසිත සදිසො.[3] **"න පකඛායනතී"**ති: න පකාසෙනති නානාකාරණතො න උපඨහති. **"ධම්මාපි මං නප්පටිභන්ති"**ති: සත්තිඨානධම්මා මයාං පාඨවා න හොන්තීති දීපෙති තන්තිධම්මා පන ථෙරස්ස සුපඨ ගුණා. **"උදාහරන්ති"**ති: පච්ඡිමං ඔවාදං න දෙන්තීති සඤ්ඤාය වදති. **"අනන්තරං අබාහිරං"**නති ධම්මවසෙන වා පුග්ගලවසෙන වා උභයං අකත්වා එත්තකං ධම්මං පරස්ස න දෙසිස්සාමීති විනෙන්තො ධම්මං අනන්තරං අබ්භන්තරං කරොති නාම, එත්තකං පරස්ස දෙසිස්සාමීති විනෙන්තො ධම්මං බාහිරං කරොති නාම, ඉමස්ස පුග්ගලස්ස දෙසිස්සාමීති විනෙන්තො පන පුග්ගලං අබ්භන්තරං කරොති නාම, ඉමස්ස න දෙසිස්සාමීති විනෙන්තො පුග්ගලං බාහිරං කරොති නාම, එවං අකත්වා දෙසිතොති අත්ථො. **"ආචරියමුට්ඨී"**ති: යථා බාහිරකානං ආචරියමුට්ඨි නාම හොති දහරකාලෙ කඤ්චි අකථෙත්වා පච්ඡිමකාලෙ මරණමඤ්චෙ නිපන්නා පියමනාපස්ස අන්තෙවාසිකස්ස කථෙන්ති එවං තථාගතස්ස ඉදං මහල්ලකකාලෙ පච්ඡිමඨානෙ කථෙස්සාමීති මුට්ඨිං කත්වා පරිහරිත්වා ඨපිතං කිඤ්චි නත්ථීති දස්සෙති. **"අහං භික්ඛුසඞ්ඝං"**න්ති: අහමෙව භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමීති වා, **"මමුද්දෙසිකොති"**: අහං උද්දිසිතබ්බඨෙන උද්දෙසො අස්සාති මමුද්දෙසිකො, මං යෙව උද්දිස්ස මං පච්චාසිංසමානො භික්ඛුසඞ්ඝො හොතු මමච්චයෙන මා වා අහෙසුං යං වා තං වා හොතූති ඉති වා පනස්ස[4] අස්සාති අත්ථො. **"න එවං හොති"**ති: බොධිපල්ලඞ්කෙ යෙව ඉස්සාමච්ඡරියානං විහතත්තා[5] එවං න හොති. **"ඝාසිකා"**නති: සො කිං, **"ආඝාතිකො"**ති: අසිකිසංවච්ඡරිකො, ඉදං පච්ඡිමවයං

1. මූ. ඨපෙන්තොවිය. 2. සී. I. & II. සන්නෙත්වා.
3. මූ. පුරිසොවිය. 4. මූ. යස්ස. 5. සී. I.II. & III. විගතත්තා.

අනුපපත්තභාවදීපනත්ථං වුත්තං. **"වෙඛම්මිස්සකෙනා"**[1]ති: ඛාඝඛඤ්ඤ වඤ්ඤඛඤ්ඤාදිනා පවිසඞ්ගරණේන වෙඛම්මිස්සකෙන,[1] **"මඤ්ඤේ"**ති: ජරසකටං[2] විය වෙඛම්මිස්සකෙන[1] මඤ්ඤේ යාපෙති අරහත්තඵල වෙඛත්තෙන[3] වතුඉරියාපථකප්පනං තථාගතස්ස හොතීති දස්සෙති. ඉදානි තමත්ථං පකාසෙන්තො "යසම්ං ආනන්ද සමයේ"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"සඞ්ඛනිමිත්තානං"**නන්ති: රූපනිමිත්තාදීනං, **"එකච්චානං වෙදනානං"**නන්ති: ලෞකියානං වෙදනානං, **"තස්මා තිහ ආනන්ද,"**ති: යස්මා ඉම්හා ඵලසමාපත්තිවිහාරේන එසු හොති, තස්මා තුම්හෙපි තදත්ථාය එවං විහරථාති දස්සෙති. **"අත්තදීපා"**ති: මහාසමුද්දගතං දීපං විය අත්තානං දීපං පතිඨං කත්වා විහරථ, **"අත්තසරණා"**ති: අත්ත ගතිකාව හොථ මා අඤ්ඤගතිකා, ධම්මදීපධම්මසරණපදෙසුපි එසෙ වනයෝ. **"තමග්ගතෙග"**ති: තමග්ගෙ, මජ්ඣ තකාරෙ පදසන්ධි වසෙන වුත්තො. ඉදං වුත්තං හොති:-ඉමෙ අග්ගතමා අග්ගතමාති එවං සඞ්ඛං තමග්ගං ඡින්දිත්වා අතිවිය අග්ගෙ උත්තමභාවෙ තෙ ආනන්ද මමං භික්ඛූ භවිස්සන්ති තෙසං අතිඅග්ගෙ භවිස්සන්ති යෙ කෙචි සික්ඛා කාමා සඞ්ඛෙසංපි තෙ චතුසතිපට්ඨානගොචරාව භික්ඛූ අග්ගෙ භවිස්සන්තීති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං සඞ්ගණ්හාති.

දුතියසකහාණවාරවණ්ණනා
නි ඝි තා.

"වෙසාලියං පිණ්ඩාය පාවිසී"ති කදා පාවිසි? උක්කවෙලතො නික්ඛමිත්වා වෙසාලියං ගතකාලෙ, භගවා කිර වුට්ඨවස්සො ඛෙව්ව ගාමකා නික්ඛමිත්වා සාවත්ථිං ගම්ස්සාමීති ආගතමග්ගෙනෙව පටිනි වත්තනෙතා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනං පාවිසි, ධම්ම සෙනාපති භගවතො වත්තං දස්සෙත්වා දිවාඨානං ගතො තත්ථ අනෙතවාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පවික්කමනෙතසු දිවාඨානං සමාපජ්ජිත්වා වම්මඛණ්ඩං පඤ්ඤපෙත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා ඵලසමාපත්තිං පාවිසි, අථස්ස යථා පරිවෙජ්දෙන තතො වුඤ්ඨහස්ස අයං පරිවිතක්කො උදපාදි:-බුද්ධා නුඛො පඨමං පරිනිබ්බා යන්ති, අග්ගසාවකා නුඛොති. තතො අග්ගසාවකා පඨමන්ති ඤත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරං ඔලොකෙසි සො සත්ථාහමෙව මෙ ආයුසංඛාරෙ පවත්තනීති[4] ඤත්වා කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සාමීති. විනෙතසි. තතො රාහුලෙ ථාවතිංසෙසු පරිනිබ්බුතෙ අඤ්ඤකොණ්ඩඤ්ඤ ත්ථෙරෙ ඡද්දන්තදහෙ, අහං කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සාමීති පුන[5] විනෙතනෙතා මාතරං ආරබ්භ සතිං උප්පාදෙසි:-මයා‍ං මාතා සත්ථුනා‍ං අරහන්තානං මාතාහුත්වාපි බුද්ධමමසඞ්ඝෙසු අප්පසන්නා,

1. සී. I.II.& III. වෙඤ්ඤකෙන. 3. සී. I.II.& III. වෙඤ්ඤෙන.
2. ම. ජිණ්ණසකටංවිය. 4. සී.I.II.& III.ආයුසඞ්ඛාරෙ පවත්තිස්සන්තීති.
5. ම. පුනපපුනං.

අත්ථි නුඛෝ තස්සා උපනිස්සයෝ, නත්ථි නුඛෝති ආවජ්ජේත්වා සෝතාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයං දිස්වා තස්ස දෙසනාය අභිසමයෝ භවිස්සතීති ඔලෝකෙන්තෝ මමෙව ධම්මදෙසනාය භවිස්සති න අඤ්ඤස්ස, සචෙ ඛෝ පනාහං අපෙසුස්සුක්කෝ භවෙය්‍යං භවිස්සන්ති මෙ වත්තාරෝ:-සාරිපුත්තත්ථෙරෝ අවසෙසජනානම්පි අවස්සයෝ හොති, තථාහිස්ස සම්විත්තසුත්තන්තදෙසනාදිවසෙ කොටිසතසහස්සදෙවතා අරහත්තං පත්තා, තයෝ මග්ගෙ පටිවිද්ධදෙවතානං ගණනා නත්ථි, අඤ්ඤෙසු ච ඨානෙසු අනෙකා අභිසමයා දිස්සන්ති ථෙරෙව විත්තං පසාදෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තානෙව අසීතිකුලසහස්සානි, සොදානි මාතු මිච්ඡාදස්සනම්පි[1] හරිතුං නාසක්ඛිති. තස්මා මාතරං මිච්ඡාදස්සනං මොචෙත්වා ජාතොවරකෙ යෙව පරිනිබ්බායිස්සාමීති සන්නිට්ඨානං කත්වා අජෙට්ඨව භගවන්තං අනුජානාපෙත්වා නික්ඛම්ම්ස්සාමීති චුන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි:-ආවුසො[2] චුන්ද අම්හාකං පඨමතාය භික්ඛුපරිසාය සඤ්ඤං දෙහි ගණ්හාථාවුසො පත්තචීවරානි, ධම්මසෙනාපති නාළකගාමං ගන්තුකාමොති. ථෙරෝ තථා අකාසි. තෙ භික්ඛූ සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය ථෙරස්ස සන්තිකං අගමංසු. ථෙරෝ සෙනාසනං සංසාමෙත්වා දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා දිවාට්ඨාන මාරෙ ඨත්වා දිවාට්ඨානං[3] ඔලොකෙත්වා ඉදං දානි පච්ඡිමදස්සනං පුන ආගමනං නත්ථිති පඨමතභික්ඛුපරිවුතෝ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා භගවන්තං එතදවොච:-

"ජින්නොහං දානි භවිස්සාමි ලොකනාථ මහාමුනි
ගමනාගමනං නත්ථි පච්ඡිමා වන්දනා මය.

ජීවිතං අප්පකං මය්හං ඉත්තරා සන්තතාගමචවයෙ
නික්ඛිපෙය්‍යාමහං දෙහං භාරවොරොපනං ඨපා,

අනුජානාතු මෙ භන්තෙ භගවා අනුජානාතු සුගතෝ
පරිනිබ්බාණකාලෝ මෙ ඔස්සට්ඨෝ ආයුසඞ්ඛාරෝ"ති.

බුඩා පන යසමා පරිනිබ්බාතීති වුත්තෙ මරණසංවණ්ණනං සංවණ්ණෙන්තීති නාම, මා පරිනිබ්බාතීති වුත්තෙ වට්ටස්ස ගුණං කථෙන්තීති නාම, මිච්ඡාදිට්ඨිකා දෙසං ආරොපෙන්ති, තස්මා තදුභයම්පි න වදන්ති. තෙන නං භගවා කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සසි සාරිපුත්තාති. වත්ථා අත්ථි භන්තෙ මගධෙසු නාළකගාමෙ ජාතොවරකොති, තත්ථාහං පරිනිබ්බායිස්සාමීති වුත්තෙ යස්ස දානි ථීං සාරිපුත්ත කාලං මඤ්ඤසි. ඉදානි පන තෙ ජෙට්ඨකනිට්ඨභාතිකානං නාදිසස්ස භික්ඛුනො දස්සනං දුල්ලභං භවිස්සති, දෙසෙහි නෙසං ධම්මන්ති ආහ. ථෙරෝ සත්ථා මය්හං ඉඩ්විකුබ්බනපුබ්බඞ්ගමං ධම්මදෙසනං පවත්තයිංසූති සුත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා තාලපමාණං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුන ඔරුය්හ

1. ඵ. සකමාතු මිච්ඡාදස්සනමත්තම්පි. 2. ඵ. ආයාමාවුසො.
3. ඵ. සංසාමෙත්වා දිවාට්ඨානං ඔලොකෙත්වා.

භගවන්තං වන්දිත්වා සත්ථතාලපපමාණේ අන්තලික්ඛේ ඨිතෝ ඉද්ධිවිකුබ්බනං දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි, සකලනගරං සන්නිපති. ථෙරෝ ඔරුය්හ භගවන්තං වන්දිත්වා ගන්ත්වා මණිපල්ලඞ්කේ අඞ්ගසි. ථෙරෝ තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා වතුත්ථ ඨානෙපි වන්දිත්වා භගවා ඉතෝ කපපසතසහස්සාධිකස්ස අසඞ්ඛ්‍යස්ස උපරි අනොමදස්සී සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදමූලේ නිපතිත්වා තුම්හාකං දස්සනං පත්ථෙසිං, සා මේ පත්ථනා සම්ඛා,[1] දිඨා තුම්හෙ, තං පඨමං දස්සනං ඉදං පච්ඡිමං දස්සනං, පුන තුම්හාකං දස්සනං නත්ථීති වත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඨාව දස්සන විසයෝ තාව අභිමුඛොව පච්චක්කමිත්වා ඉතෝ පඨාය වුත්තපරිච්ඡෙදවසෙන කිස්මිඤ්චි ඨානෙ ගමනාගමනං නත්ථීති වන්දිත්වා පක්කාමි උදකපරියන්තං කත්වා මහාභූමිවාලෝ අහොසි, භගවා පරිවාරෙත්වා සීතසීතක්ඛ ආහ:-අනුගච්ඡථ භික්ඛවෙ තුම්හාකං ජේට්ඨභාතිකන්නති. භික්ඛූ ඨාව වාරකොට්ඨකා අගමංසු, ථෙරෝ තීණ්ඨං තුම්හෙ ආවුසො අපපමත්තා හොථාති නිවත්තෙත්වා අත්තනෝ පරිසායෙව සඞ්ගං පක්කාමි. මනුස්සා පුබ්බෙ අය්‍යෙ පච්චාගමනවාරිකං වරති, ඉදං දැනි ගමනං න පුන පච්චා ගමනායාති පරිදෙවන්තා අනුබන්ධිංසු. තෙපි අපපමත්තා හොථ ආවුසො, එවං භාවිනෝ නාම සඞ්ඛාරාති නිවත්තෙසි. අථ ඛෝ ආයස්මා සාරිපුත්තෙත්‍රා අන්තරාමග්ගෙ සත්තාහං මනුස්සානං අනුග්ගහං කරොන්තෝ සාඨං නාළකගාමං පත්වා ගාම වාරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ අඞ්ගසි. අථ උපරෙවතෝ නාම ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යෝ බහිගාමං ගච්ඡන්තෝ ථෙරං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා අඞ්ගසි, ථෙරෝ තං ආහ:-අත්ථි ගෙහෙ තෙ අය්‍යකාති. ආම භන්තෙති. ගච්ඡ අම්හාකං ඉධාගතභාවං ආරොචෙහි, කස්මා ආගතොති ච වුත්තෙ අජ්ජ කිර එකදිවසං අන්තොගාමෙ භවිස්සති, ජාතොවරකං පටිජග්ගථ, පඤ්ඤාත කිර භික්ඛුසතානං වසනට්ඨානං[2] ජානාථාති. සෝ ගන්ත්වා අය්‍යකෙ මය්හං මාතුලෝ ආගතොති ආහ. ඉදානි කුහිනනි? ගාමවාරෙති. එකකොව අඤ්ඤොපි කොචි අත්ථි? අත්ථි පඤ්චසතා භික්ඛූති. කිං කාරණා ආගතොති? සෝ තං පවත්තිං ආරොචෙසි, බ්‍රාහ්මණී කින්නුඛො එත්තකානං වසනට්ඨානං පරිච්ඡාපෙති, දහරකාලෙ පබ්බජිත්වා මහල්ලකකාලෙ ගිහී හොතු කාමොති විනෙත්වා නී ජාතොවරකං පරිච්ඡාපෙත්වා පඤ්චසතානං භික්ඛූනං වසනට්ඨානං කාරෙත්වා දණ්ඩදීපිකායො ජාලෙත්වා ථෙරස්ස පාහෙසි. ථෙරෝ භික්ඛූහි සද්ධිං පාසාදං ආරුය්හ[3] ජාතොවරකං පවිසිත්වා නිසීදි. නිසජ්ජෙව තුම්හාකං වසනට්ඨානං ගච්ඡථාති භික්ඛූ උය්‍යොජෙසි. තෙසු ගතමත්තෙසු ඉමෙව ථෙරස්ස ඛරෝ ආබාධෝ උපජ්ජි ලොහිතපක්ඛන්දිකා මාරණන්තිකා වෙදනා වත්තන්ති, එකං

1. ම. සිඛා. 2. ම. නිවාසනට්ඨානං. 3. ම. අභිරුහි. අභිරුහිත්වා ච.

හාජනං පවිසති එකං නික්ඛමති බ්‍රාහ්මණී මම පුත්තස්ස පවත්තී මග්ගං න රුච්චතීති අත්තනෝ වසනගබ්භමාරං නිස්සාය අඤාසි. වත්තාරෝ මහාරාජානෝ ධම්මසෙනාපති කුහිං විහරතීති ඔලෝකෙත්වා නාළකගාමෙ ජාතොවරතෙ පරිනිබ්බාණමචෙ නිපන්නොති පච්ඡිමදස්සනං ගමිස්සාමාති ආගම්ම වන්දිත්වා අඤංසු. ථෙරෝ කෙ තුමෙහෙති, මහාරාජානෝ හණෙත්ති. සඝමා ආගතත්ථාති, ගිලානු පඨාකා භවිස්සාමාති. හොතු, අජ්ජ ගිලානුපඨාකෝ ගච්ඡථ තුමෙහෙති උග්‍යොජෙසි. තෙසං ගතාවසානෙ තෙනෙව නයෙන සක්කෝ දෙවානම්පියෙ, තස්මිං ගතෙ සුයාමාදයෝ මහාබ්‍රහ්මා ච ආගම්ංසු, තෙපි තථෙව ථෙරෝ උග්‍යොජෙසි. බ්‍රාහ්මණී දෙවතානං ආගමනව ගම නව දිස්වා කෙ නුඛෝ එතෙ මම පුත්තං වන්දිත්වා වන්දිත්වා ගච්ඡන්තීති ථෙරස්ස ගබ්භමාරං ගන්ත්වා තාත චුන්ද කා පවත්තීති පුච්ඡි. සෝ ඌං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා මහාඋපාසිකා හනෙත ආගතාති ආහ. ථෙරෝ කස්මා අවෙලාය ආනත්ථාති පුච්ඡි, සා තුම්හාකං[1] තාත දස්සනත්ථායාති වත්වා තාත පඨමං කෙ ආගතාති පුච්ඡි, වත්තාරෝ මහාරාජානෝ උපාසිකෙති. තාත ත්වං චතුහි මහාරාජෙහි මගනන්තරොති. ආරා මිකසදිසා එතෙ උපාසිකෙ, අම්හාකං සත්ථු පවිසඤ්ඤාගහණතෝ පඨාය ඛඤගහත්ථා හුත්වා ආරක්ඛං අකංසූති. තෙසං තාත ගතාව සානෙ කෝ ආගතොති, සක්කෝ දෙවානම්පියෙති. දෙවරාජතොපි ත්වං තාත ඔහනන්තරොති. හණ්ඩගාහකා සාමණෙර සදිසෝ එස උපාසිකෙ, අම්හාකං සත්ථුනෝ තාවතිංසතෝ ඔතරණකාලෙ පත්ත චීවරං ගහෙත්වා ඔතිණ්ණෝති. තස්ස තාත ගතාවසානෙ ජෙතමානෝ විය කෝ ආගතොති, උපාසිකෙ තුයහං භගවා ච සත්ථා ච මහාබ්‍රහ්මා නාම එදිසෝති. මයඤං භගවතො මහාබ්‍රහ්මතොපි ත්වං තාත මහන්ත තරොති. ආම උපාසිකෙ, එසෝ නාම කිං, අම්හාකං සත්ථු ජාත දිවසෙ වත්තාරෝ මහාබ්‍රහ්මානෝ මහාපුරිසං සුවණ්ණජාලෙන පතිගණ්හිංසූති. අථ බ්‍රාහ්මණියා පුත්තස්ස තාව මෙ අයං ආනු භාවෝ, කීදිසෝ වත මයහං පුත්තස්ස භගවතො සත්ථු ආනුභාවෝ භවිස්සතීති චිත්තයනතියා සහසා පවවණ්ණා පීති උපපජ්ජිත්වා සකල සරීරං ඵරි. ථෙරෝ උප්පන්නං මෙ මාතු පිතිසොමනස්සං,[2] අයං දුනි කාලෝ ධම්මදෙසනායාති විනෙතබ්බා කිං විනෙත්ථි මහාඋපාසිකෙති ආහ සා පුත්තස්ස මෙ තාව අයං ගුණෝ, සත්ථු පනස්ස කීදිසෝ ගුණෝ භවිස්සතීති ඉදං තාත විනෙතෙමීති ආහ මහාඋපාසිකෙ මයහං සත්ථු ජාතකඛණෙ මහාභිනික්ඛමණෙ සඛොධියං ධම්මචක්කප වත්තනෙ ච දසසහස්සීලොකධාතු කම්පිත්ථ, සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන සමෝ නාම නත්ථි, ඉතිපි සෝ භගවාති විත්ථාරෙත්වා බුද්ධගුණපටිසංයුත්තං ධම්මදෙසනං කථෙසි, බ්‍රාහ්මණී පියපුත්තස්ස ධම්මදෙසනාය පරියොසානෙ සොතා

1. මූ. තුය්හං. 2. සී. I. II. & III. සොමනස්සං.

පත්තචීවරේ පතිඞ්ගය පුත්තං ආහ:-"නාත උපතිස්ස කස්සං එවමිකාසි, එවරූපං නාම අමතං මයාහං එත්තකං කාලං න අදාසි"ති. ථෙරෝ දිත්තං දුනී මෙ මාතු රූපසාරියා බ්‍රාහ්මණියා පොසාවනිකමූලං, එත්ත කෙන වට්ටිස්සතීති විනෙත්වා ගච්ඡ මහාඋපාසිකෙති බ්‍රාහ්මණිං උය්‍යොජෙත්වා චුන්ද කා වෙලාති ආහ. බලවපච්චූසකාලෝ භන්තෙති. තෙන හි භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙහීති. සන්නිපතිතෝ භන්තෙ සඞ්ඝෝති. මං උක්කිපිත්වා නිසීදාපෙහි චුන්දාති. උක්කිපිත්වා නිසීදාපෙසි, ථෙරෝ භික්ඛූ ආමන්තෙසි:-ආවුසෝ වතුවත්තාළිසං වෝ වස්සානි මයා සඞ්ඝං විවරන්තානං යං මෙ කායිකං වා වාචසිකං වා න රොචෙථ, ඛමථ තං ආවුසොති. එත්තකං භන්තෙ අම්හාකං ඡායා විය තුම්හෙ අමුඤ්චිත්වා විවරන්තානං අරුචිවත්තකං නාම නො නත්ථි, තුම්හෙ පන අම්හාකං ඛමථාති. අථ ථෙරෝ අරුණසිඛාය පඤ්ඤායමානාය මහාපඨවිං උන්නාදෙන්තෝ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායි. බහූ දෙවමනුස්සා ථෙරස්ස පරිනිබ්බාණෙ සක්කාරං කරිංසු. ආයස්මා චුන්දෙ ථෙරස්ස පත්තචීවරඤ්ච ධාතුපරිස්සාවනඤ්ච ගහෙත්වා ජෙතවනං ගන්ත්වා ආනන්දත්ථෙරං ගහෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමි, භගවා ධාතුපරිස්සාවනං ගහෙත්වා පචහි ගාථාසතෙහි ථෙරස්ස ගුණං කථෙත්වා ධාතුවෙතියං කාරාපෙත්වා රාජගහ ගමනත්ථාය ආනන්දත්ථෙරස්ස සඤ්ඤං අදාසි. ථෙරෝ භික්ඛූනං ආරොචෙසි, භගවා මහා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතෝ රාජගහං අගමාසි. තත්ථ ගතකාලෙ මහා මොග්ගල්ලානත්ථෙරෝ පරිනිබ්බායි. භගවා තස්ස ධාතුයෝ ගහෙත්වා වෙතියං කාරාපෙත්වා රාජගහතෝ නික්ඛම්ත්වා අනුපුබ්බෙන ගඞ්ගාභි මුඛෝ ගන්ත්වා උක්කාවෙලං අගමාසි. තත්ථ ගඞ්ගාතීරෙ භික්ඛුසඞ්ඝ පරිවුතෝ නිසීදිත්වා තත්ථ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං පරිනිබ්බාණ පවිසංයුත්තං සුත්තං දෙසෙත්වා උක්කාවෙලතෝ නික්ඛම්ත්වා වෙසාලිං අගමාසි: එවං ගතෝ "අථ ඛෝ භගවා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය වෙසාලිං පිණ්ඩාය පාවිසී"ති අයමෙත්ථ අනුපුබ්බිකථා.

"නිඞ්ඝන"නති: එත්ථ[1] චම්මඛණ්ඩං අධිප්පෙතං, **"උදෙන වෙති ය"**නති: උදෙනයක්ඛස්ස වෙතියඨානෙ කතවිහාරෙ වුච්චති, ගොතමකාදීසුපි එසෙව නයො **"භාවිතා"**නි: වඩ්ඪිතා, **"බහුලී කතා"**නි: පුනප්පුනකතා, **"යානීකතා"**නි: යුත්තයානං විය කතා, **"වත්ථුකතා"**නි: පතිට්ඨෙන වත්ථු විය කතා, **"අනුට්ඨිතා"**නි: අධිට්ඨිතා, **"පරිචිතා"**නි: සමන්තතෝ චිතා සුවඩ්ඪිතා, **"සුසමාරද්ධා"**නි: සුට්ඨු සමාරද්ධා, ඉති අනියමෙන කථෙත්වා පුන නියමෙත්වා දස්සෙන්තෝ "තථාගතස්ස ඛෝ"ති ආදිමාහ. එත්ථ ච **"ආයුප"**නති: ආයුකප්පං, තස්මිං තස්මිං කාලෙ යං මනුස්සානං ආයුප්පමාණං හොති තං පරි පුණ්ණං කරොන්තෝ තිට්ඨෙය්‍ය, **"අපායාවෙසං වා"**නි: "අපං වා

1. සී. I. II. & III. ඉඩ.

භියෝසෝ"ති වුත්තවස්සසතතෝ අතිරෙකං වා. මහාසිවත්ථෙරෝ පනාහ:-බුද්ධානං අස්සතෙ ගජ්ජිතං නාම නත්ථි, යථෙව හි බෙළුවගාමකෙ උපජාහං මාරණන්තිකං වෙදනං දසමාසෙ වික්ඛම්භෙසි එවං පුනපපුනං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා දසමාසෙ වික්ඛම්භෙතුන්තො ඉමං භද්දකපපමෙව තිට්ඨෙය්‍ය. කායො පන න ඨිතොති? උපාදින්නක සරීරං නාම ඛණ්ඩිච්චාදීහි අභිභූය්‍යති, බුද්ධා ච ඛණ්ඩිච්චාදිභාවං අපත්වා පවමෙ ආයුකොට්ඨාසෙ බහුජනස්ස පියමනාපකාලෙ යෙව පරිනිබ්බායන්ති. බුද්ධානුබුද්ධෙසු ච මහාසාවකෙසු පරිනිබ්බුතෙසු එක කෙනෙව ඛානුකෙන විය ඤාතබ්බං හොති, දහරසාමණෙරපරිවා රෙන[1] වා ජාතො අහො බුද්ධානං පරිසාති හීලෙතබ්බතං වා ආප ජෙය්‍ය, තස්මා න ඨිතොති. එවං වුත්තෙපි යො[2] පන රුච්චති, ආයු කපොතා ඉදමෙව අට්ඨකථායං නියාමිතං, **"ඝථා නං මාරෙන පරි යුට්ඨානිත්තෙනා"**ති: එත්ථ තනති නිපාතමත්තං, යථා මාරෙන පරියුට්ඨිත චිත්තෙනා අජ්ඣාසථවිත්තෙනා අඤ්ඤෙනපි කොචි පුථුජ්ජනො පවි විජ්ඣිතුං න සක්කුනෙය්‍ය, එවමෙවං නාසක්කි පවිවිජ්ඣිතුන්ති අත්ථො. මාරො හි[3] යස්ස සබ්බෙන සබ්බං වාදසවිපල්ලාසා අපප හීනා, තස්ස චිත්තං පරියුට්ඨාති. ථෙරස්ස චත්තාරො විපල්ලාසා අපප හීනා, තෙනස්ස මාරෙ චිත්තං පරියුට්ඨාසි, සො පන චිත්තපරියුට්ඨානං කරොන්තො කිං කරොතීති? භෙරවං රූපාරම්මණං වා දස්සෙති, සද්ද රම්මණං වා සාවෙති, තතො සත්තා තං දිස්වා වා සුත්වා වා සතිං විස්සජ්ජෙත්වා විවටමුඛා හොන්ති, තෙසං මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙත්වා හදයං මද්දති, තතො විඤ්ඤාණං ඛුත්වා තිට්ඨති. ථෙරස්ස පනෙස මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙතුං කිං සක්ඛිස්සති, භෙරවාරම්මණං පන දස්සෙසි, තං දිස්වා ථෙරෙ නිමිත්තොභාසං න පටිවිජ්ඣි. භගවා ජානන්තො යෙව කිමත්ථං යාව තතියං ආමන්තෙසි? පරතො, "තිට්ඨතු භන්තෙ භගවා"ති යාචිතෙ "තුය්හෙවෙතං දුක්කටං තුය්හෙ වෙතං අපරද්ධං"ති දෙසාරොපණෙන සොකතනුකරණත්ථං, **"මාරෙ පාපිමා"**ති: එත්ථ සත්තෙ අනත්ථෙ නියොජෙන්තො මාරෙ තීති=මාරෙ, **පාපිමාති** තස්සෙව වෙවචනං, සො හි පාපධම්ම සමන්නාගතත්තා පාපිමාති වුච්චති. කණ්හා අන්තකො නමුචි පමත්තබන්ධිතිපි තස්සෙව නාමානි. **"භාසිතා ඛො පනෙසා"**ති: අයං හි භගවතො සම්බොධිපත්තියා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ බොධිමණ්ඩෙ යෙව ආගන්ත්වා "භගවා යදත්ථං තුම්හෙහි පාරමියො පූරිතා, සො වො අත්ථො අනුප්පත්තො, පටිවිඛං සබ්බඤ්ඤුතඤාණං කිං වො ලොක විවරණෙනා"ති චින්තා යථා අජ්ජ එවමෙව "පරිනිබ්බානතු දානි භන්තෙ භගවා"ති යාචි, භගවා වස්ස "න තාවාහං"ති ආදීනි වත්වා පටික්ඛිපි. තං සන්ධාය "භාසිතා ඛො පනෙසා භන්තෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"විඝාතෙනා"**ති: මහාවජෙන වියතතා, තථෙව විනීතා තථා විසාරදා,

1. ම. පරිවාරිතෙන. 2. ම. සො. 3. ම. කිං කාරණා? මාරෙති.

"බහුස්සුතා"ති: තෙපිටකවසෙන බහුස්සුතමෙතෙසන්ති බහුස්සුතා, තමෙව ධම්මං ධාරෙන්තීති ධම්මධරා, අථවා:-පරියත්ති බහුස්සුතා වෙව පටිවෙධබහුස්සුතා ච, පරියත්ති පටිවෙධධම්මානං යෙව ධාරණතො ධම්මධරාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **"ධම්මානුධම්මපටිපන්නා"**ති: අරියස්ස ධම්මස්ස අනුධම්මභූතං විපස්සනාධම්මං පටිපන්නා, **"සාමීචිපටිපන්නා"**ති: අනුච්ඡවිකපටිපදං පටිපන්නා, **"අනුධම්මචාරිනො"**ති: අනුධම්මචරණසීලා, **"සකං ආවරියක"**න්ති: අත්තනො ආචරියවාදං, **ආචික්ඛිස්සන්තීති** ආදීනි සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වෙවචනානි, **"සහධම්මෙන"**ති: සහෙතුකෙන සකාරණෙන වචනෙන, **"සපාටිහාරිය"**න්ති: යාව නිය්‍යාණිකං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සන්ති, **"බ්‍රහ්මචරිය"**න්ති: සික්ඛාත්තය සඞ්ගහිතං සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරියං **"ඉඩ"**න්ති: සම්බං ක්‍රියාසාදවසෙන, **"ජීන"**න්ති: වුඩ්ඪිපත්තං සබ්බඵලිඵුල්ලං විය අභිඤ්ඤා සම්පත්තිවසෙන, **"විත්ථාරික"**න්ති: විත්ථතං තඤ්ච තඤ්ච දිසාභාගෙ පකිණ්ණතවසෙන, **"බාහුජඤ්ඤ"**න්ති: බහුජනෙහි[1] ඤාතං පටිවිඛ්, මහාජනාභිසමයවසෙන, **"පුථුභූත"**න්ති: සබ්බාකාරවසෙන පුථුලභාවපත්තං, කථං? **"යාව දෙව මනුස්සෙහි සුප්පකාසින"**න්ති: යත්තකා විඤ්ඤූජාතිකා දෙවා චෙව මනුස්සා ච අත්ථි සබ්බෙහි සුට්ඨුපකාසිතන්ති අත්ථො. **"අපෙපාඤ්ඤෙකා"**ති: නිරා ලයො, තඞ්හි පාපිම අඤ්ඤතාභාවතො පඤ්ඤාය "පරිනිබ්බාතු දානි භන්තෙ භගවා පරිනිබ්බාතු සුගතො"ති විරවන්තො ආහිණ්ඩන්ති, අජ්ජ දානි පඤ්ඤාය විගතූපඤ්ඤාහො හොහි මා මයාහං පරිනිබ්බාණත්ථං වායාමං කරොහීති වදති. **"සනෙ සම්පජානො ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජී"**ති, සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජ්ජි පජහි, තත්ථ න භගවා ඉත්ථෙන ලෙඛ්ඩුං විය ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජි, තෙමාසමත්තමෙව පන සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො පරං න සමාපජ්ජිස්සාමීති චිත්තං උප්පාදෙසි. තං සඤ්ඤාය වුත්තං ඔස්ස ජීති, උස්සජ්ජිනිපි පාඨො, **"මහාභූමිචාලො"**ති: මහන්තා පඨවි කම්පා, තඤ්ච කිර දසසහස්සී ලොකධාතු කම්පිත්ථ. **"භිංසනකො"**ති: භයජනකො, **"දෙවදුන්දුභියොච එලිංසු"**ති: දෙවභෙරියො එලිංසු දෙවො සුක්ඛගජ්ජනං ගජ්ජි අකාලවිජ්ජුලතා[2] නිච්ඡරිංසු, ඛණිකවස්සං වස්සීති වුත්තං හොති. **"උදානං උදානෙසි"**ති: කස්මා උදානෙසි? කොචි නාම වදෙය්‍ය භගවා පඨමතො පඨමතො අනුබන්ධිත්වා පරි නිබ්බායථ භන්තෙ පරිනිබ්බායථ භන්තෙති උපඩ්ඪතො භයෙන ආයු සඞ්ඛාරං විස්සජ්ජෙසීති, තස්සොකාසො මා හොතු ඉතිස්ස උදානං නාම නත්ථීති එතස්ස දීපනත්ථං පීතිවෙගවිස්සඨං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ සබ්බෙසං සොණසිඟාලාදීනං පඨවකඨභාවතො තුලිතං පරි ච්ඡින්නන්ති තුලං, කිං තං? කාමාවචරකම්මං න තුලං, න වා අස්සතුලං සදිසමස්ස අඤ්ඤං ලොකියං කම්මං අත්ථීති අතුලං, කිං තං? මහග්ගතං

1. සී. I. II. & III. ඤාණං. 2. ම. අකාලවිජ්ජුලතා.

කම්මං. අථවා: කාමාවචරං රූපාවචරං ච තුලං, අරූපාවචරං අතුලං, අපපවිපාකං වා තුලං, බහුවිපාකං අතුලං. **"සඞ්ඛාරේ"**නති: සඞ්ඛාරසඞ්ඛාතෙ හෙතුභූතං පිණ්ඩකාරකං රාසිකාරකනති[1] අත්ථෝ. **"භවසඞ්ඛාර"**නති: පුනබ්භවසඞ්ඛරණකං. **"අවස්සජී"**ති: විස්සජ්ජෙසි. **"මුනී"**ති: බුද්ධමුනි. **"අජ්ඣත්තරතෝ"**ති: නියකජ්ඣත්තරතෝ. **"සමාහිතෝ"**ති: උපචාරප්පනාසමාධිවසෙන සමාහිතෝ. **"අභින්දි කම්මමිවා"**ති: කම්මං විය භින්දි. **"අත්තසම්භවං"**නති: අත්තනි සඤ්ජාතං කිලෙසං, ඉදං වුත්තං හොති:-සඞ්ඛාරසඞ්ඛාරණවසෙන භව සඞ්ඛාරනති ච ලබ්භාමං තුලාතුලසඞ්ඛාතං ලොකියකම්මමෙව ඔස්සජී, සඞ්ඛාරමසිසෙ මහායොධෝ කම්මං විය අත්තසම්භවං කිලෙසඤ අජ්ඣත්තරතෝ සමාහිතෝ හුත්වා අභින්දීති. අථවා:-**"තුල"**නති තුලෙත්වා තීරෙත්වා, **"අතුලඤ්ච සම්භව"**නති නිබ්බාණමෙව භවඤ්[2] **"භව සඞ්ඛාර"**නති භවගාමිකම්මඤ්ච, **"අවස්සජී මුනී"**ති: පඤ්චඛන්ධා අනිච්චා පලුජනභාං ඛණ්ඩනං තිරොධෝ නිබ්බාණං නිච්චනති ආදිනා නයෙන තුලයන්තෝ බුද්ධමුනි හවෙ ආදීනවං නිබ්බාණෙ ච ආනිසංසං දිස්වා තං ඛණ්ඩනං මූලභූතං භවසඞ්ඛාරං කම්මං කම්මක්ඛයාය සංවත්තතීති එවං වුත්තෙනත කම්මක්ඛයකරෙන අරියමග්ගෙන අවස්සජී, කථං? අජ්ඣත්තරතෝ සමාහිතෝ අභින්දි කච්චම්ව අත්තනි සම්භවං, සෙ හි විපස්සනාවසෙන අජ්ඣත්තරතෝ සමථවසෙන සමාහිතොති එවං පුබ්බභාගතෝ පඨාය සමථවිපස්සනාබලෙන කච්චම්ව අත්තභාවං පරියොසාපෙත්වා සීතං අත්තනි සම්භවත්තං[3] අත්තසම්භවනති ලබ්භාමං සබ්බං කිලෙසජාලං අභින්දි කිලෙසභාවෙනෙව කම්මං අපපටිසන්ධිකත්තා අවස්සඨං නාම හොතීති එවං කිලෙසප්පහානෙන කම්මං පජහි, පහීනකිලෙසස්ස ච භයං නාම නත්ථි තස්මා අසිතොව ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජී, අසීතභාවඤ්ඤාපනත්ථඤ්ච උදානං උදානෙසීති වෙදිතබ්බෝ.

"සෝ මහාවාතා"ති: යෙන සමයෙන යස්මිං වා සමයෙ මහාවාතා වායන්ති; මහා වාතා වායන්තා උපකෙඩිපකවාතා නාම උච්චනති, තෙ වායන්තා සත්තසහස්සාධික නවයොජන සතසහස්ස බහලං උදක සන්ථාරකං වාතං උපච්ඡින්දන්ති, තතෝ ආකාසෙ උදකං හස්සති, තස්මිං හස්සන්තෙ පඨවී හස්සති. පුන වාතෝ අත්තනෝ බලෙන අන්තෝ ධම්මකරකෙ විය උදකං ආබන්ධිත්වා ගණ්හති, තතෝ උදකං උග්ගච්ඡති, තස්මිං උග්ගච්ඡන්තෙ පඨවී උග්ගච්ඡති, එවං උදකං කම්පිතං පඨවිං කම්පෙති, එතව කම්පනං යාව අජ්ජකාලාපි හොති යෙව, බහලභාවෙන න[4] ඔග්ගච්ඡනුග්ගච්ඡනං පඤ්ඤායති **"මහිඩ්ඩිකෝ මහානුභාවෝ"**ති: ඉජ්ඣනස්ස මහන්තභාවාය මහිඩ්ඩිකෝ, අනුභවිතබ්බස්ස මහන්තභාවාය මහානුභාවෝ. **"පරිත්තා"**ති: දුබ්බලා, **"අපමාණා"**ති:

1. ම්. පිණ්ඩකරණරාසිකරණනති.
2. ම්. සම්භවඤ්ච.
3. සී. I.II & III. සම්භවනතෝ.
4. ම්. බහුලභාවෙනපන

බලවා. **"සො ඉමං පඤ්හං කමෙපතී"**ති: සො ඉඞ්ඝ නිබ්බත්තනවා සංවෙජෙත්වා මහාමොග්ගල්ලානෙ විය ඊමංසනෙත්වා වා මහා නාගත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යො සඞ්ඝරක්ඛිතසාමණෙරො විය පඤ්හං කමෙපති. සො කිරායස්මා බුරඟෙගෙවෙ අරහත්තං පත්වා විත්තෙසි අත්ථි නු ඛො කොචි භික්ඛු යෙන පබ්බජිතදිවසෙ යෙව අරහත්තං පත්වා වෙජයන්තපාසාදෙ කම්පිතපුබ්බොති. තතො නෂ්ඨි කොචීති ඤත්වා අහං කමෙපස්සාමීති අභිඤ්ඤාබලෙන වෙජයන්තමත්ථකෙ ඨත්වා පාදෙන පහරිත්වා කමෙපතුං නාසක්ඛි. අථ නං සක්කස්ස නාට කිත්ථියො[1] ආහංසු:-පුත්ත සඞ්ඝරක්ඛිත ත්වං පුරිමනෙනෙව සිසෙන වෙජයන්තං කමෙපතුං ඉච්ඡසි, සුපපතිට්ඨිතො තාත පාසාදෙ, කථං කමෙපතුං සක්ඛිස්සසීති. සාමණෙරො ඉමා දෙවතා මයා සඞ්ගං කෙළිං කරොන්ති, අහං ඛො පන ආචරියං නාලත්ථං, කහන්නු ඛො මෙ ආචරියො සාමුද්දිකමහානාගත්ථෙරොති ආවජ්ජන්තො මහාසමුද්දෙ උදක[2] ලෙණං මාපෙත්වා දිවාවිහාරං නිසින්නොති ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. තතො නං ථෙරො කිං තාත සඞ්ඝරක්ඛිත අසික්ඛිත්වාව යුඞ්ඛ පවිට්ඨොසීති වත්වා නාසක්ඛි තාත වෙජයන්තං කමෙපතුන්ති පුච්ඡි. ආචරිය භන්තෙ නාලත්ථන්ති. අථ නං ථෙරො තාත තුට්ඨාදිසෙ අකමෙපන්තෙ කො අඤ්ඤෙ කමෙපස්සති, දිඤ්පුබ්බං තෙ තාත උදකපිඨෙ ගොමයඛණ්ඩං පිලවන්තනතිත්වා තාත කපල්ල පූවං පවන්තා අන්තන්තෙන්ත පරිච්ඡිඳන්ති, ඉමිනා ඔපමෙන ජානාහීති ආහ. සො වට්ටිස්සති භන්තෙ එත්තකෙනාති වත්වා පාසාදෙන පතිත්වා තොකාසං උදකං හොතූති අධිට්ඨාය වෙජයන්තාභිමුඛො අගමාසි. දෙවධීතරො තං දිස්වා එකවාරං ලජ්ජිත්වා ගතො පුනපි සාමණෙරො එති පුනපි එතීති වදිංසු. සක්කො දෙවරාජා මා මයඟං පුත්තෙන සද්ධිං කථයිත්ථ ඉදානි තෙන ආචරියො ලද්ධො ඛණෙන පාසාදං කමෙපස්සතීති ආහ. සාමණෙරෙ පාදඞ්ගුට්ඨෙන පාසාදචූළිකං පහරි, පාසාදෙ චතූහිපි දිසාහි ඔණමති, දෙවතා පතිට්ඨාතුං දෙහි තාත පාසාදස්ස පතිට්ඨාතුං දෙහීති තාත පාසාදස්සාති විරවිංසු, සාමණෙරො පාසාදං යථාට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පාසාදමත්ථකෙ ඨත්වා උදානං උදානෙසි:-

"අජ්ජෙවාහං පබ්බජිතො අජ්ජ පත්වාසවක්ඛයං,[3]
අජ්ජ කමෙපමි පාසාදං අහො බුද්ධසුළාරතා;
අහො ධම්මසුළාරතා-අහො සඞ්ඝසුළාරතා"ති.

ඉතො පරෙසු ත්‍රිසු පඤ්චකමෙපසු යං වත්තබ්බං තං මහාපදුමෙ වුත්තමෙව. ඉති ඉමෙසු අට්ඨසු පඤ්චකමෙපසු පඨමෙ ධාතුක්ඛොභෙන[4] දුතියෙ ඉඛානුභාවෙන, තතියචතුත්ථා පුඤ්ඤතෙජෙන, පඤ්චමෙ ඤාණතෙජෙන, ඡට්ඨෙ සාධුකාරදානවසෙන, සත්තමෙ කාරුඤ්ඤ සභාවෙන, අට්ඨමෙ ආරොදනෙන. මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනෙත ච තතො

1. සී. I.II.& III සක්කඤාටකියෙ:
2. ම. සී I.& III. උදකෙලෙණං.
3. මූ. පත්තාසවක්ඛයං.
4. සී. I.II & III. ධාතුඛොභෙන.

නික්ඛමනෙන ච මහාසත්තෙන තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන පඨවී අකම්පිත්ථ, අභිඤ්ඤෙය්‍යඤාණං ඤාණතෙජෙන අභිභුතා[1] හුත්වා අකම්පිත්ථ, ධම්ම චක්කප්පවත්තනෙ සාඛ්කාරභාවසණ්ඨිතා සාඛ්කාරං දදමානා අකම්පිත්ථ, ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනෙ කාරුඤ්ඤභාවසණ්ඨිතා විත්ත සඞ්ඛෙපං අසහමානා අකම්පිත්ථ, පරිනිබ්බාණෙ ආරොදනාවෙග තුන්නා හුත්වා අකම්පිත්ථ. අයං පනෙත්ථ පඨවිදෙවතාය වසෙන වෙදිතබ්බෝ, මහාභූතපඨවියා පනෙතං නත්ථි අවෙතනත්තාති. **"ඉමෙ ඛො ආනන්ද අට්ඨ භෙතූ"**ති: එත්ථ "ඉමෙ"ති නිද්දිට්ඨනිද්දෙසතා, එත්තා වතා ච පනායස්මා ආනන්දෙ අඛා අජ්ජ භගවතා ආයුසඞ්ඛාරො ඔස්සට්ඨොති සල්ලක්ඛෙසි, භගවා පන සල්ලක්ඛිතභාවං ජානන්නොපි ඔකාසං අදත්වා අඤ්ඤෙනපි අට්ඨකානි සම්පිණ්ඩෙන්තා "අට්ඨ ඛො ඉමා"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"අනෙකසතං බ්‍රාහ්මණපරිසං"**නති: බ්‍රාහ්මණ සමාගමඤ්හි සමාගම ලිච්ඡවිසමාගමාදීසු දිස්සං, අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙ සුපි ලබ්භති යෙව. **"සල්ලපිතපුබ්බ"**නති: අල්ලාපසල්ලාපෙ කත පුබ්බා. **"ඝාතෙත්ථා"**ති: ධම්මසංඛෙත්ථාපි සම්පජ්ජිතපුබ්බා. **"ඝාදි සකෙ නෙසං වණ්ණා"**ති: තෙ ඔදාතාපි හොන්ති කාළාපි මඞ්ගුරච්ඡවිපි, සත්ථා සුවණ්ණවණ්ණොව, ඉදං පන සණ්ඨානං පටිච්ච කථිතං, සණ්ඨානමපි ච කෙවලං තෙසං පඤ්ඤායති යෙව, න පන භගවා මිලක්ඛසදිසො හොති නපි ආළාරතාපසාදීනං බුබ්බෙසෙ නෙව නිසීදති තෙ පන අත්තනො සමානසණ්ඨානමෙව පස්සන්ති. **"ඝාදිසකෙ එතෙසං සරෙ"**ති: තෙ ත්‍රිත්‍යස්සරාපි හොන්ති භග්ගස්සරාපි[2] කාකස්සරාපි, ඛරස්සරාපි ඛණ්ඩස්සරාපි සත්ථා හොති බ්‍රහ්මස්සරොව, ඉදං පන භාසන්තරං සඞ්ඛිප්ය කථිතං. සෙවිපි හි සත්ථා[3] රාජසභෙ නිසින්නො කථෙති. අජ්ජ රාජා මධුරෙන සරෙන කථෙතීති තෙසං හොති, කථෙත්වා පක්කන්තෙ පන භගවති පුන රාජානං ආගතං දිස්වා කො නු ඛො අයන්ති වීමංසා උපජ්ජති. තත්ථ **"කො නු ඛො අහ"**නති: ඉමස්මිං ඨානෙ ඉදඤෙව මගධභාසාය සිඟලභාසාය මධුරෙනාකාරෙන කථෙන්තා කථෙන්නො කො නු ඛො අයං අන්තරහිතො කිං දෙවෝ උදාහු මනුස්සොති එවං වීමංසන්තාපි න ජානන්තීති අත්ථො. කිම්පනෙතං පනෙවං අජානන්නානං ධම්මං දෙසෙතීති? වාසනත්ථාය, එවං සුතොපිහි ධම්මෝ අනාගතෙ පච්චයෝ හොති යෙවාති අනාගතං පටිච්ච දෙසෙති. **"අනෙකසතං බ්‍රාහ්මණපරිස"**න්ති: ආදීනං සොණදණ්ඩ කූටදන්ත සමාගමාදි වසෙන වෙව අඤ්ඤවක්කවාළවසෙන ච සම්භවෝ වෙදිතබ්බා. ඉමා පන අට්ඨපරිසා භගවා කිම්පත්ථං ආහරි? අතීතභාවදස්සනත්ථමෙව, ඉමා කිර ආහරිත්වා එවමාහ:-ආනන්ද ඉමාපි අට්ඨපරිසා උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං දෙසෙන්නස්ස තථාගතස්ස භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථි මාරං

1. සී. I II.& III. ඤාණතෙජෙනාභිභුතා. 2. ම්‍ර. ගඟරස්සරාපි.
3. සී., I.II.& III. තත්ථ.

පන එකකං දිසවා තථාගතො හායෙය්‍යාති කො එවං සඤ්ඤං උපපා දෙතුමරහති, අභීතො ආනන්ද තථාගතො අවජ්ජමී සතො සම්ප ජානො ආයුසඞ්ඛාරං ඔසජ්ජති.

"අභිභායතනානී"ති: අභිභවනකාරණානි, කිං අභිභවනති? පඨවනීකඩමෙමපි ආරම්මණානිපි, තානි හි පටිපක්ඛභාවෙන පඨවනීක ඩමෙම අභිභවනති, පුග්ගලස්ස ඤණුත්තරියතාය ආරම්මණානි.

"අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී"ති: ආදිසු පන අජ්ඣත්තරූපෙ පරි කම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී නාම හොති. අජ්ඣත්තං හි නීල පරිකම්මං කරොනෙතා කෙසෙ වා පිතෙන වා අක්ඛිතාරකාය වා කරොති. පීතපරිකම්මං කරොනෙතා මෙදෙ වා ඡවියා වා හත්ථතල පාදතලෙසු[1] වා අක්ඛිනං පීතඨානෙ වා කරොති, ලොහිතපරිකම්මං කරොනෙතා මංසෙ වා ලොහිතෙ වා ජිවහාය වා අක්ඛිනං රත්තඨානෙ වා කරොති, ඔදාතපරිකම්මං කරොනෙතා අසිමහි වා දනෙත වා නඛෙ වා අක්ඛිනං සෙතඨානෙ වා කරොති, තං පන සුනීලකං සුපිතකං සුලොහිතකං සුඔදාතකං න හොති අවිසුඬමෙව හොති. **"එකො බහිඛා රූපානි පස්සතී"**ති: යසෙසවං පරිකම්මං අජ්ඣත්තං උපපන්නං හොති. නිමිත්තං පන බහිඛා, සො එවං අජ්ඣත්තං පරිකම්මස්ස බහිඛා ච අපප නාය වසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී, එකො බහිඛා රූපානි පස්සතීති වුච්චති. **"පරිත්තානී"**ති: අවඩ්ඪිතානි. **"සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී"**ති: සුවණ්ණානි වා හොනතු දුබ්බණ්ණානි වා පරිත්තවසෙනෙව, ඉදමහි භායතනං වුත්තනති වෙදිතබ්බං. **"තානි අභිභුය්‍ය"**ති: යථා නාම සම්පන්නගහණිකො කවවුම්මත්තං හත්ථං ලභිත්වා කිං එත්ථ භුඤ්ජිතබ්බං අත්ථීති සඞ්කඩ්ඪිත්වා එකකබළමෙව කරොති, එවමෙවං ඤණුත්තරිකො පුග්ගලො විසදඤණෙ කිං එත්ථ පරිත්තකෙ ආරම්මණෙ සමාපජ්ජිතබ්බං අත්ථි, නායං මම භාරොති තානි රූපානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුපපාදෙනෙවෙත්ථ අපණං පාපෙතීති අත්ථො. **"ජානාමි පස්සාමී"**ති: ඉමිනා පන්නස්ස ආහොගො කථිතො, සො ච ඛො සමාපන්නිතො වුට්ඨිතස්ස, න අනොසමා පත්තියං. **"එවං සඤ්ඤී හොතී"**ති: ආහොගසඤ්ඤයපි ඤානසඤ්ඤ යපි එවං සඤ්ඤී හොති අභිභවනසඤ්ඤයතිස්ස අනෙතා සමාපත්තියමපි අත්ථි, ආහොගසඤ්ඤා පන සමාපත්තිතො වුට්ඨිතසෙව. **"අප්පමාණානී"**ති: වඩ්ඪිතපපමාණානි, මහන්තානීති අත්ථො. **"අභිභුය්‍ය"**ති: එත්ථ පන යථා මහඤ්ඤතො පුරිසො එකං හත්ථවඩ්ඪිතිකං ලභිත්වා අඤ්ඤමපි හොතු අඤ්ඤමපිහොතු කිං එසා මයඤං කරිස්සතීති තං න මහන්නතො පස්සති, එවමෙව ඤණුත්තරො පුග්ගලො විසදඤණෙ කිං එත්ථ සමා පජ්ජිතබ්බං නයිදං අප්පමාණංති න මඤ්ඤං චිත්තෙකග්ගතාකරණෙ[2] හාරෙ අත්ථීති තානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුපපාදෙ නෙවෙත්ථ අප්පණං පාපෙතීති අත්ථො. **"අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී"**ති:

1. ම. හත්ථපාදපිථෙසු. 2. සී. I.II. & III. චිත්තෙකඤඤකරණෙ.

අලාභිතාය වා අනත්ථිකතාය වා අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මසඤ්ඤී විරහිතො. **"එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී"**ති: යස්ස පරිකම්මම්පි නිමිත්තම්පි බහිද්ධාව උපජ්ජනං, සො එවං බහිද්ධා පරිකම්මස්ස චෙව අපණ්ණාය ච වසෙන අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති වුච්චති, සෙසමෙත්ථ චතුත්ථාභිඤ්ඤායතනෙ වුත්තනයමෙව ඉමෙසු පන චතූසු පරිත්තං විතක්කචරිතවසෙන ආගතං, අප්පමාණං මොහචරිතවසෙන සුවණ්ණං දෙසචරිතවසේන, දුබ්බණ්ණං රාගචරිතවසෙන, එතෙසං හි එතානි සප්පායානි සා ච නෙසං සප්පායතා විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ චරිතනිද්දෙසෙ වුත්තා. පඨමඅභිඤ්ඤායතනාදීසු **"නීලානී"**ති: සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තං. **"නීලවණ්ණානී"**ති: වණ්ණවසෙන. **"නීලනිදස්සනානී"**ති: දස්සනවසෙන, අපඤ්ඤායමානවිවරානි අසම්භින්නවණ්ණානි එකනීලානෙව හුත්වා දිස්සනතීති වුත්තං හොති. **"නීලනිභාසානී"**ති: ඉදං පන ඔභාසවසෙන වුත්තං, නීලොභාසානි නීලප්පභායුත්තානීති අත්ථො, එතෙන නෙසං සුවිසුද්ධතං දස්සෙති, විසුද්ධවණ්ණවසෙනෙව හි ඉමානි චත්තාරි අභිභායතනානි වුත්තානි. **"උමාපුප්ඵ"**නති: එතං හි පුප්ඵං සිනිඛං මුදු දිස්සමානම්පි නීලමෙව හොති, ගිරිකණ්ණිකාපුප්ඵාදීනි පන දිස්සමානානි සෙතධාතූනානි හොන්ති තස්මා ඉදමෙව ගහිතං න තානි. **"බාරාණසෙය්‍යක"**නති: බාරාණසිසම්භවං, තත්ථ කිර කප්පාසොපි මුදු සුත්තකන්තිකායොපි තන්තවායාපි ඡෙකා උදකම්පි සුචි සිනිඛං, තස්මා තං වත්ථං උභතො භාගවිමඨං හොති, ඒසුපි පස්සෙසු මඨං මුදු සිනිඛං ඛායති. **"පීතානී"**ති: ආදිසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො, "නීලකසිණං උග්ගණ්හනෙන්තා නීලසඤ්ඤං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵසඤ්ඤං වා වත්ථසඤ්ඤං වා වණ්ණධාතුයා වා"ති ආදිනා පනෙත්ථ කසිණකරණඤ්ච පරිකම්මඤ්ච අප්පණාවිධානඤ්ච සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරතො වුත්තමෙව. ඉමානිපි අට්ඨ අභිභායතනානි අභිභාවදස්සනත්ථමෙව ආනීතානි, ඉමානිපි කිර වත්වා එවමාහ:-ආනන්ද එව රූපාපි සමාපත්තියො සමාපජ්ජනස්ස ච වුට්ඨහනස්ස ච තථාගතස්ස භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථි, මාරං පන එකකං දිස්වා තථාගතො භායෙය්‍යාති කො එවං සඤ්ඤං උපපාදෙතුමරහති, අභීතො ආනන්ද තථාගතො අජ්ඣභි සතො සම්පජානො ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජීති.

විමොක්ඛකථා උත්තානත්ථායෙව, ඉමෙපි අට්ඨවිමොක්ඛා අභීතභාව දස්සනත්ථමෙව ආනීතා. ඉමෙපි කිර වත්වා එවමාහ:-ආනන්ද එතාපි සමාපත්තියො සමාපජ්ජනස්ස ච වුට්ඨහනස්ස ච තථාගතස්ස භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථි-පෙ-ඔස්සජීති.

ඉදානිපි භගවා ආනන්දත්ථෙරස්ස ඔකාසං අදත්වාව "එකම්දුගං"ති ආදිනා නයෙන අපරම්පි දෙසනං ආරභි. තත්ථ **"පඨමාභිනික්ඛමනං"**ති: අභිනික්ඛමිත්වා හුත්වා පඨමමෙව අට්ඨමේ සත්තාහෙ. **"ඔස්සජ්ජී"**ති:

විස්සජ්ජිතෝ පරිච්චත්තෝ, එවං කිර වත්වා තෙනායං දස්සනගස්ස ලොකධාතු කම්පිත්ථාති ආහ. **"අලං"**නති: පටිපක්ඛපවත්තනමෙතං. **"බොධි"**නති: වතුමග්ගඤාණපටිවෙධං. **"සද්දහසි ත්වං"**නති: එවං වුත්තභාවං තථාගතස්ස සද්දහසීති වදති. **"නත්ථාතිනානත්ථ"**න්ති: යස්මා ඉදං වචනං සද්දහසි, තස්මා තුය්හෙවෙතං දුක්කටන්ති දස්සෙති. **"එකම්දහං"**නති: ඉදං භගවා න කෙවලං අත්තං ඉධෙව තං ආමන්තෙසි අඤ්ඤදත්ථි ආමන්තෙත්වා ඔළාරිකං නිමිත්තං අකාසිං තම්පි තයා න පටිවිද්ධං කථෙවායං අපරාධොති එවං සොකවිනොදනත්ථාය නානප්පකාරතෝ ථෙරස්සෙව දොසාරොපනත්ථං ආරභි. **"පිතෙති මාතාපෙතී"**ති: මාතා පිතා භාතා භගිනීති ආදිකෙහි, ඤාතියා නානාභාවෝ, මරණෙන විනාභාවෝ, භවෙත්ථ අඤ්ඤථා භාවෝ. **"නං කුතෙත්ථ ලබ්භා"**ති: තනති තස්මා, යස්මා සබ්බෙහෙව පියෙහි මාතාපෙහි නානා භාවෝ තස්මා දසපාරමියෝ පූරෙත්වාපි සබ්බඤ්ඤං පත්වාපි ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වාපි යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වාපි දෙවොරොහණං කත්වාපි යං තං ජාතං භූතං සඞ්ඛතං පලොකධම්මං තං වත තථාගතස්සාපි සරීරං මා පලුජ්ජීති නෙතං ඨානං විජ්ජති රොදන්තෙනාපි කන්දන්තෙනාපි න සක්කා තං කාරණං ලබ්භති. **"පුන පච්ඡාවමිස්සතී"**ති: යං වත්තනං වත්තං තං වත පුන පටිබාදිස්සතීති අත්ථෝ. **"සට්ඨිදං බ්‍රහ්මචරිය"**න්ති: යථා ඉදං සික්ඛාත්තයසඞ්ගහං සාසන බ්‍රහ්මචරියං. **"අඛණ්ඩානී"**නති: අඛණ්ඩකම්මං. **"විරාධිතානී"**නති: විරජ්ඣනවසෙන විරාධිතානි. **"චතූසු සතිපට්ඨානෙසු"**නි: ආදිසබ්බං ලොකියලොකුත්තරවසෙනෙව කථිතං, එතෙසං පන බොධිපක්ඛිය ධම්මානං විත්ථාරවිජ්ඣනෝ සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ ඤාණදස්සන විසුද්ධි නිද්දෙසෙ වුත්තෙනා, සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

නවනීතක භාණවාරවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

"නාගාපලොකිත"නති: යථා හි මහාජනස්ස අසීති කොටියා කොටිං ආහරිත්වා දීතානි, පවෙණිකබුද්ධානං අඞ්කුසලග්ගානි විය, න එවං බුද්ධානං, බුද්ධානං පන සබ්බලිඛිතානි විය එකාබද්ධානි හුත්වා ඨිතානි, තස්මා පවත්තනෝ අපලොකනකාලෙ න සක්කා හොති ගීවං පරිවත්තෙතුං. යථා පන හත්ථිනාගෝ සබ්බාභාගං අපලොකෙතුකාමෝ සකල සරීරෙනෙව පරිවත්තති, එවං පරිවත්තිතබ්බං හොති. භගවතෝ ඣාන නගරවාරෙ ඨත්වා වෙසාලිං අපලොකෙස්සාමීති චිත්තෙ උප්පන්න මත්තෙ භගවා අනෙකානි කප්පකොටිසහස්සානි පාරමියෝ පූරෙන්තෙහි තුම්හෙහි න ගීවං පරිවත්තෙත්වා අපලොකනකම්මං කතන්ති අයං පඨවී කුලාලචක්කං විය පරිවත්තෙත්වා භගවන්තං වෙසාලිනගරාභිමුඛං අකාසි, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. නන්‍දව නකෙවලං[1]

---

1. සී. I. II & III. නන්‍දව. ම. නකෙවලං.

වෙසාලියාව සාවජ්ජේ රාජගහේ නාළන්දේ පාටලිගාමේ කෝටිගාමේ නාදිකගාමකෙසුපි තත්‍රා තත්‍රා කතං කතං නිකඛන්තකාලේ තං තං[1] පවේදිස්සන්තමේව, තත්‍රේව තත්‍රේව කතං නාගාපලෝකිතං නාපලෝකෙසීති? අනවජ්ජරියත්තා, තත්‍රේව තත්‍රේව හි නිවත්තිත්වා අපලෝකෙන්තස්සෙතං න අවජ්ජරියං හොති තස්මා නාප්ලෝකෙසි. අපිච වෙසාලිරාජානෝ ආඝාතන විත්‍රාසා තිණ්ණං වස්සානං උපරි විනස්සිස්සන්තීති, තෙ තං නගරවාරෙ නාගාපලෝකිතං නාම චෙතියං කත්‍රා ගන්ධමාලාදීහි පූජේස්සන්තීති, තං තෙසං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතීති තෙසං අනුකම්පාය අපලෝකෙසි. **"දුක්ඛස්සන්තකරෝ"**ති: වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකරෝ. **"චක්ඛුම්මා"**ති: පඤ්ච චක්ඛූහි චක්ඛුමා. **"පරිනිබ්බුතෝ"**ති: කිලෙසපරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බුතෝ.

"මහාපදෙසෙ"ති: මහාඔකාසෙ, මහාඅපදෙසෙ වා, බුද්ධාදයෝ මහන්තෙ මහන්තෙ අපදිසිත්වා වුත්තානි මහාකාරණානීති අත්ථෝ. **"තෙව අගින්හන්තබ්බ"**න්ති: හඤ්ඤතුණ්හේති සාඛ්‍යාකාරං දත්වා පුඛෙඛව න සොතබ්බං, එවං කතෙ හි පවත්තා ඉදං න සමෙතීති වුච්චමානොපි කිං පුඛෙඛව අයං ධම්මෝ ඉදානි න ධම්මොති වත්‍රා ලඞ්ඝං න විස්සජ්ජෙති. **"න පටික්කොසිතබ්බ"**න්ති: කිං එසබාලෝ වදතීති එවං පුඛෙඛව න වත්තබ්බං, එවං වුත්තෙ හි වත්තුං යුත්තමපි න වක්ඛති. තෙනාහ:- "අනභිනන්දිත්වා අපටික්කොසිත්වා"ති. **"පදබ්‍යඤ්ජනානී"**ති: පදසඞ්ඛාතානි බ්‍යඤ්ජනානි. **"සාධුකං උග්ගහෙතබ්බා"**ති: ඉමස්මිං ඨානෙ පාළි වුත්තා ඉමස්මිං ඨානෙ අත්ථෝ වුත්තෙතා ඉමස්මිං ඨානෙ අනුසන්ධි කථිතා ඉමස්මිං ඨානෙ පුඛාපරං කථිතන්ති සුට්ඨු ගහෙත්‍රා. **"සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බානී"**ති: සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බානි. **"විනයෙ සන්දස්සෙතබ්බානී"**ති: විනයෙ සංසන්දෙතබ්බානි. එත්‍රා ච "සුත්තං"ති විනයෙ, යථාහ:-"කත්‍රා පටික්ඛිත්තං? සාවත්ථියං සුත්තවිභඞ්ගෙ"ති; විනයොති ඛන්ධකෝ, යථාහ:-"කොසම්බියා විනයාති සාරෙ"ති; එවං විනයපිටකම්පි න පරියාදියති. උභතෝ විභඞ්ගා[2] පන සුත්තං ඛන්ධකපරිවාරා විනයොති එවං විනයපිටකං පරියාදියති. අථවා සුත්තපිටකං[3] සුත්තං විනයපිටකං විනයොති එවං මෙ සෙව පිටකානි පරියාදියන්ති. සුත්තන්තාභිධම්මපිටකානි වා සුත්තං විනය පිටකං විනයොති එවම්පි තීණි පිටකානි න තාව පරියාදියන්ති. අසුත්තන්තාමකං හි බුද්ධවචනං නාම අත්ථි සෙය්‍යථිදං? ජාතකං පටිසම්භිදා නිද්දෙසෝ සුත්තනිපාතෝ ධම්මපදං උදානං ඉතිවුත්තකං විමානවත්ථු පෙතවත්ථු ථෙරගාථා ථෙරිගාථා අපදානන්ති. සුදින්න ත්‍රෙරෝ පන අසුත්තන්තාමකං බුද්ධවචනං නාම න අත්ථීති තං සබ්බං පටික්ඛිපිත්වා තීණි පිටකානි සුත්තං විනයෝ පන කාරණන්ති ආහ. තතෝ තං කාරණං දස්සෙන්තෝ ඉදං සුත්තමාහරි:-"යෙ ඛෝ තෙ ගොතමි ධම්මෙ ජානෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා සරාගාය සංවත්තන්ති නෝ

1. සී. තං. සබ්බං. 2. සී. විභඞ්ගා. 3 සී සුත්තන්තපිටකං.

විරාගාය සංයොගාය සංවත්තනති නො විසංයොගාය සඵපාදනාය සංවත්තනති නො අනුපාදනාය මහිච්ඡතාය සංවත්තනති නො අපිච්ඡතාය අසනතුට්ඨියා සංවත්තනති නො සනතුට්ඨියා කොසජ්ජාය සංවත්තනති නො විරියාරම්භාය සඛගණිකාය සංවත්තනති නො පවිවෙකාය ආවයාය සංවත්තනති නො අපවයාය,=එකංසෙන ගොතම් ජානෙය්‍යාසි නෙසො ධම්මො නෙසො විනයො නෙතං සත්ථු සාසනනති; යෙ ච ඛො තෙ ගොතම් ධම්මෙ ජානෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා විරාගාය සංවත්තනති නො සරාගාය විසංයොගාය සංවත්තනති නො සංයොගාය අනුපාදනාය සංවත්තනති නො සඵපාදනාය අපිච්ඡතාය සංවත්තනති නො මහිච්ඡතාය සනතුට්ඨියා සංවත්තනති නො අසනතුට්ඨියා විරියාරම්භාය සංවත්තනති නො කොසජ්ජාය පවිවෙකාය සංවත්තනති නො සඛගණිකාය අපවයාය සංවත්තනති නො ආවයාය, එකංසෙන ගොතම් ජානෙය්‍යාසි එසො ධම්මො එසො විනයො එතං සත්ථුසාසන"නති. තස්මා **සුත්තෙනති** පෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ ඔතාරෙතබ්බානි, **විනයෙනි** එතසම්ං රාගාදිවිනයකාරණෙ සංසන්දෙතබ්බානීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **"න චෙව සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බානි"නි**: සුත්තපටිපාටියා[1] කත්ථචි අනාගතම්පි ජලලිං උඤාපෙඩා ගුළහවෙස්සන්තර ගුළහඋම්මග්ග ගුළහවිනය වෙදල්ලපිටකානං අසඤ්ඤතරතො ආගතානි පඤ්ඤායන්තීති අත්ථො. එවං ආගතානි හි රාගාදිවිනයෙ ච න පඤ්ඤායමානානි ඡඩ්ඩෙතබ්බානි හොන්ති, තෙන වුත්තං:-"ඉති ඛෙතං භික්ඛවෙ ඡඩ්ඩෙය්‍යාථා"ති. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"ඉදං භික්ඛවෙ චතුත්ථං මහාපදෙසං ධාරෙය්‍යාථා"නි**: ඉමං චතුත්ථං ධම්මස්ස පතිඨානොකාසං ධාරෙය්‍යාථ, ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං:-සුත්තෙ වත්තාරො මහාපදෙසා ඛන්ධකෙ වත්තාරො මහාපදෙසා වත්තාරි පඤ්ඤාය්‍යාකරණානි සුත්තං සුත්තානුලොමං ආචරියවාදෙ අත්තනොමති තිස්සො සඞ්ගීතියොති. තත්ථ අයං ධම්මො අයං විනයොති ධම්මවිනිච්ඡයෙ පනෙත ඉමෙ චත්තාරො මහාපදෙසා පමාණං, යං එත්ථ සමෙති තදෙවෙත ගහෙතබ්බං ඉතරං විරවනත්තස්සපි න ගහෙතබ්බං. ඉදං කප්පති ඉදං න කප්පතීති කප්පියාකප්පියවිනිච්ඡයෙ පනෙත "යං භික්ඛවෙ මයා ඉදං න කප්පතීති අපරික්ඛිත්තං තවෙ අකප්පියං අනුලොමෙති කප්පියං පටිබාහති තං වො න කප්පතීති ආදිනා නයෙන ඛන්ධකෙ වුත්තා වත්තාරො මහාපදෙසා පමාණං, තෙසං විනිච්ඡයකථා සමන්තපාසාදිකාය වුත්තා, තත්ථ වුත්තනයෙන යං කප්පියං අනුලොමෙති තදෙව කප්පියං ඉතරං අකප්පියනති එවං සනනිට්ඨානං කාතබ්බං. එකංසව්‍යාකරණියො පඤ්හා විභජ්ජව්‍යාකරණියො පඤ්හා පටිපුච්ඡාව්‍යාකරණියො පඤ්හා ඨපනීයො පඤ්හාති ඉමානි පන වත්තාරි පඤ්හව්‍යාකරණානි නාම. තත්ථ චකඛුං අනිච්චනති පුඤ්ඤෙන ආම අනිච්චනති එකංසෙනෙව ව්‍යාකාතබ්බං එසනයො සොතාදීසු අයං

1. මු. සුත්තපාළියං.

එකංසව්‍යාකරණීයෝ පඤ්හා. අනිච්චං නාම චක්ඛුන්ති පුඤ්ඤ පන න චක්ඛුමේව සොතමපි අනිච්චං ඝාණම්පි අනිච්චන්ති එවං විභජිත්වා ව්‍යාකාතබ්බං අයං විභජ්ජව්‍යාකරණීයෝ පඤ්හා. යථා චක්ඛු තථා සොතං යථා සොතං තථා චක්ඛුන්ති පුඤ්ඤ තෙතඤ්ඤ පුච්ඡිති පටිපුච්ඡිත්වා දස්සනඤ්ඤ පුච්ඡාමීති වුත්තෙ නාහීති ව්‍යාකාතබ්බං. අනිච්චඤ්ඤ පුච්ඡාමීති වුත්තෙ ආමාති ව්‍යාකාතබ්බං අයං පටිපුච්ඡා ව්‍යාකරණීයෝ පඤ්හා. තං ජීවං තං සරීරන්ති ආදීනි පුඤ්ඤ පන අව්‍යාකතමෙතං භගවතාති ඨපෙතබ්බා එස පඤ්හා න ව්‍යාකාතබ්බා, අයං ඨපනීයෝ පඤ්හා. ඉති තෙන තෙනාකාරෙන පඤ්හ සම්පත්තෙ ඉමානි චත්තාරි පඤ්හව්‍යාකරණානි පමාණං; ඉමෙසං වසෙන සෝ පඤ්හා ව්‍යාකාතබ්බා. සුත්තාදීසු පන සුත්තං නාම තිස්සො සඞ්ගීතියෝ ආරුළ්හානි තිණ්ණි පිටකානි, සුත්තානුලෝමං නාම අනුලෝමකප්පියං, ආචරියවාදෙ නාම අට්ඨකථා, අත්තනොමති නාම නයග්ගාහෙන අනුබුද්ධියා[1] අත්තනො පටිභාණං, තත්ථ සුත්තං අප්පටිබාහියං තං පටිබාහනෙනත්ත බුබ්බෙව පටිබාහිතෝ හොති, අනුලෝමකප්පියං පන සුත්තෙන සමෙන්තමෙව ගහෙතබ්බං න ඉතරං, ආචරියවාදෙපි සුත්තෙන සමෙනෙතායෙව ගහෙතබ්බෝ න ඉතරෝ, අත්තනොමති පන සබ්බදුබ්බලා සාපි සුත්තෙන සමෙනතා යෙව ගහෙතබ්බා න ඉතරා, පඤ්ඤාකා සත්තඤ්ඤාකා සාහසිකාති ඉමා පන තිස්සො සඞ්ගීතියෝ. සුත්තමපි තාසු ආගතමෙව පමාණං, න ඉතරං ගාරය්හසුත්තං ගහෙතබ්බං. තත්ථ ඔතරන්තානිපි හි පද බ්‍යඤ්ජනානි නවෙව සුත්තෙ ඔතරන්ති න ච විනයෙ සන්දිස්සන්තීති වෙදිතබ්බානි.

"සුකරමද්දවෙනා"ති: සුවණ්ණකාරපුත්තස්ස, සො කිර අඩ්ඪෙ මහාකුටුම්බිකො භගවතො පඨමදස්සනෙනෙව සොතාපන්නො හුත්වා අත්තනො අඹවනෙ විහාරං කාරෙත්වා නිය්‍යාතෙසි තං සන්ධාය වුත්තං "අඹවනෙ"ති. **"සූකරමද්දවෙ"**නති: නාතිතරුණස්ස නාති ජිණ්ණස්ස එකජෙට්ඨකසූකරස්ස පවත්තමංසං තං කිර මුදුමෙව සිනිඬං ච හොති තං පටියාදාපෙත්වා සාධුකං පචාපෙත්වා අත්තෙව. (එකෙ භණන්ති සූකරමද්දවං පන මුදුඔදනස්ස පවත්තරස යූසපා වනවිධානස්ස නාමමෙතන්ති යථා ගවපානං නාම පාඨකාමං, කෙචි භණන්ති සූකරමද්දවං නාම රසායනවිධි තං පන රසායනඤ්ඤෙව ආගච්ඡති, තං චුන්දෙන භගවතො පරිනිබ්බාණං න භවෙය්‍යාති රසා යනං පටික්ඛිපන්ති)[2] තත්ථ පන විසඝස්ස දීපපරිවාරෙසු චතූසු මහා දීපෙසු දෙවතා ඔජං පක්ඛිපිංසු. **"නාඤං න"**නති: ඉමං සීහනාදං කිමත්ථං නදති? පරූපවාදමොචනත්ථං අත්තනා පරිභුත්තානුභාවසෙසං නෙව භික්ඛූනං න මනුස්සානං දාතුං අදාසි ආවාටෙ නිඛණාපෙත්වා විනාසෙසීති හි වත්තුකාමානං ඉදං සුත්වා වචනොකාසො න භවිස්ස තීති පරෙසං උපවාදමොචනත්ථං සීහනාදං නදතීති.

1. සී. I.II.& III. නයග්ගාහෙ යා. 2. (—) සී. I.II. & III. ඉදං සදිස්සතෙ

"භූතනඤ්ච සුකරමදදවෙනා"ති: භූතනස්ස උදපාදි, න පන භූතනපච්චයෙන,[1] යදි හි අභූතනස්ස උපජ්ජිස්සථ අතිඛරෝ අභවිස්ස සිනිඬං හොජනං භූතනත්තා පන[2] තනු චෙදනා අහොසි, තනෙව පදසා ගනතුං අසක්කි. **"විරිවවමානෙ"**ති: අභිණහං පවත්තනලොහිතවිරෙවනොව සමානෙ. **"අවොචා"**ති: අත්තනා පත්තිතඨානෙ පරිනිබ්බාණත්ථාය එවමාහ. ඉමා පන ධම්මසඞ්ගාහකත්තෙරෙහි ඨපිතා ගාථාති වෙදිතබ්බා.

"ඉඞ්ඝා"ති: චොදනත්ථෙ නිපාතො, **"අචෙජ්ජදිකා"**ති: පසනෙනා දකා, **"සානොදිකා"**ති: මඩ්ඩරෙදකා, **"සීතොදිකා"**ති: තනු සීතල සලිලා, **"සෙතකා"**ති: නිකකද්දමා, **"සුපතිත්ථා"**ති: සුන්දරතිත්ථා.

"පුකකුසො"ති:තස්ස නාමං, **"මල්ලපුතතො"**ති:මල්ලරාජපුත්තො, මල්ලා කිර වාරෙන රජ්ජං කාරෙනති යාව නෙසං වාරො න පාපුණාති තාව වාණිජ්ජං කරොනති අයමපි වාණිජ්ජමෙව කාරෙනතො පවසකට සතානි යොජාපෙතා ධුරවාතෙ වාඝනෙන පුරතො ගච්ඡති පච්ඡා වාතෙ වාඝනෙන සත්ථවාහං[3] පුරතො පෙසෙතා සයං පච්ඡා ගච්ඡති තදු පන පච්ඡාවාතො වාසි තසමා එසසත්ථවාහං පුරතො පෙසෙතා සඞ්ඝරත්තයානෙ නිසීදිතා කුසිනාරාතො නික්ඛමිතා පාවං ගම්සසාමීති මඟ්ගං පටිපජ්ජි. තෙන වුත්තං:-"කුසිනාරාය පාවං අඞ්ගා මඟ්ගපටිපන්නො හොති"ති. **"ආලාරෙ"**ති: තස්ස නාමං, දීඝපිඞ්ගලොකිරෙසො තෙනස්ස ආළාරොති නාමං අහොසි. **"කාලාමෙ"**ති: ගොත්තං. **"යත්ර හි නාමා"**ති: යො නාම, **"නෙව දක්ඛිස්සති"**ති:[4] න අද්දස, යත්ර සද්දයුත්තත්තා පනෙතං අනාගතවසෙන වුත්තං එව රූපං හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු සද්දලක්ඛණං. **"නිච්ඡරණතිසු"**ති: විවරණත්ථසු. **"අසනිසා ඵලනතිසා"**ති: තවවිඛාය අසනියා නිජ්ජමානාය විය මහාරවං රවනතියා. තවවිඛාය හි අසනියොඃ-අසඤ්ඤ විවක්කා සතෙරා ගඟගරා තපිසීසා මඤ්ඤලොලිකා කුක්කුටකා දණ්ඩමණ්ඩිකා සුක්කාසනීති තත්ථ අසඤ්ඤ අසඤ්ඤං කරොති, විවක්කා එතා වක්කං කරොති, සතෙරා සතෙරසදිසා[5] හුත්වා පතති, ගඟගරා ගඟගරායමානා පතති, තපිසීසා හමූසං උක්කිපනෙතා මක්කටො විය හොති, මඤ්ඤලොලිකා විලුලිතමවෙජා විය හොති, කුක්කුටකා කුක්කුටසදිසා හුත්වා පතති, දණ්ඩමණ්ඩිකා නඞ්ගල සදිසා හුත්වා පතති, සුක්කාසනී පතිතට්ඨානං සමුග්ඝාටෙති. **"දෙවෙ වස්සනෙන"**ති: සුක්ක ගජ්ජිතං ගජ්ජිත්වා අනතරනතරං වස්සනෙන. **"ආතුමාසු"**නති: ආතුමං නිස්සාය විහරාමි. **"භූසාගාරෙ"**ති: ඛලසාලායං **"එකමන්තසෙ"**ති: එතසම්ං ඨාරණෙ එසො මහාජනකායො සන්නිපතිතො. **"ච අහොසී"**ති: කුහිං අහොසි. **"සො තං හනෙන"**ති: සො එවං හනෙත. **"සිඛිසී වණණා"**නති: සිඛිසිසුවණණවණණං. **"යුගං මඤ්"**නති: මඤ්ඤයුගං සණ්හ

1. මු. භූතනපච්චයා. 2. මු. පනසස. 3. සී. I.II & III සත්ථවාහෙ.
4. මු. දක්ඛිතීති. 5. මු සඞ්ඨාරසදිසා.

සාටකයුගළනති අත්ථෝ. **"ධාරණීය"**නති: අනන්තරනන්තරං මයා ධාරෙතබ්බං, පරිදහිතබ්බනති අත්ථෝ. තං කිර සෝ තථා රූපෙ ඡණදිවසෙ යෙව ධාරෙත්වා සෙසකාලෙ නික්ඛිපති, එවං උත්තමං මඞ්ගලවත්ථුයුගං සඤ්ඤායාහ. **"අනුකම්පං උපාදාය"**නි: මයි අනුකම්පං පටිච්ච. **"අච්ඡාදෙසී"**නි: උපචාරවචනමෙතං, එකං මය්හං දෙති එකං ආනන්දස්සාති අත්ථෝ. කිං පන ථෙරෝ තං ගණ්හීති? ආම ගණ්හි, කස්මා? මච්ඡකපතනකිච්චත්තා, කිඤ්චාපි හෙස එවරූපං ලාභං පටිකඛිපිත්වා උපඨාකඨානං පටිපන්නෝ, තං පනස්ස උපඨාකකිච්චං මත්ථකං පත්තං තස්මා අග්ගහෙසි. යෙඨාපි එවං වදෙය්‍යුං අන්‍යාරාධකෝ මඤ්ඤේ ආනන්දෝ, පවත්තිසතිවස්සානි උපඨහන්තෙන න කිඤ්චි භගවතෝ සන්තිකා තෙන ලබ්භුබ්බනති තෙසං වචනොකාසවෙච්ඡෙදනත්ථම්පි අග්ගහෙසි. අපි ච ජානාති භගවා ආනන්දෝ ගහෙත්වාපි අත්තනා න ධාරෙස්සති මය්හං යෙව පූජං කාරිස්සති, මලපූජෙන්තෙන පන ආනන්දං පූජෙන්තෙන සඞ්ඝොපි පූජිතෝ භවිස්සති, එවමස්ස මහාපුඤ්ඤරාසි භවිස්සතීති ථෙරස්ස එකං දූපෙසි. ථෙරොපි තථෙව කාරණෙන අග්ගහෙසීති. **"ධම්මිකා කථාය"**නි: වත්ථානුමොදනකථාය. **"භගවතො කායං උපනාමෙත්වා"**නති: නිවාසනපාරුපනවසෙන අල්ලියාපිතං, භගවාපි තතො එකං නිවාසෙසි එකං පාරුපි. **"චිනචිකං විය"**නි: යථා ඉත්ථිවිකො අඞ්ගාරෝ අන්තන්තෙන තෙව ජොතති බහි පනස්ස පභා නත්ථි, එවං බහි පවිජ්ඣනපභං හුත්වා ඛායතීති අත්ථෝ. **"ඉමෙසු ද්වෙ ආනන්ද සීසූපි කාලෙසූ"**නි කස්මා ඉමෙසු සීසු කාලෙසු එවං හොති? ආහාරවිසෙසෙන වෙව බලවසොමනස්සෙන ච; එතෙසු හි සීසු කාලෙසු සකලචක්කවාළෙ දෙවතා ආහාරෙ ඔජං පක්ඛිපන්ති, තං පණීතභොජනං භුත්වා පවිසිත්වා පසන්නාරූපං සමුට්ඨාපෙති, ආහාරසමුට්ඨාපනරූපස්ස පසන්නත්තා මනවිඤ්ඤාණානි ඉන්ද්‍රියානි අතිවිය විරොචන්ති. සඞ්ඛිදිවසෙ වස්ස අනෙකතපකොටිසතසහස්සසඤ්චිතෝ වත මෙ කිලෙසරාසි අජ්ජ පහීනොති ආවජ්ජන්නස්ස බලවසොමනස්සං උපජ්ජති චිත්තං පසීදති චිත්තෙ පසන්නෙ ලොහිතං පසීදති ලොහිතෙ පසන්නෙ මනවිඤ්ඤාණානි ඉන්ද්‍රියානි අතිවිය විරොචන්ති. පරිනිබ්බාණදිවසෙපි අජ්ජදානාහං අනෙකෙහි බුද්ධසතසහස්සෙහි පවිඨං අමතමහානිබ්බාණං නාම නගරං පවිසිස්සාමීති ආවජ්ජන්නස්ස බලවසොමනස්සං උපජ්ජති චිත්තං පසීදති චිත්තෙ පසන්නෙ ලොහිතං පසීදති ලොහිතෙ පසන්නෙ මනවිඤ්ඤාණානි ඉන්ද්‍රියානි අතිවිය විරොචන්ති. ඉති ආහාරවිසෙසෙන වෙව බලවසොමනස්සෙන ච ඉමෙසු සීසු කාලෙසු එවං හොතීති වෙදිතබ්බං.

"උපවත්තනෙ"නි: පාචීනතො නිවත්තනසාලවනෙ. **"අන්තරෙන යමකසාලානං"**නති: යමකසාලරුක්ඛානං වෙමජ්ඣෙ, **සිංගීවණ්ණනති** ගාථා සඞ්ගීතිකාලෙ ඨපිතා, **"නහාත්වා ච පිවිත්වා"**ති

එත්ථ තදා කිර භගවති සත්ථායත්තෙන අත්තනාදියං මච්ඡකච්ඡපා ච උභතෝ තීරෙසු වත්තසණ්ඩා ච සබ්බං සුවණ්ණවණ්ණමෙව අහොසි. **"අඞ්ඛත"**න්ති: තස්සායෙව නදියා තීරෙ අඞ්ඛතං. **"ආයස්මන්තං චුන්දත්ථෙරං"**න්ති: තස්මිං කිර ඛණෙ ආනන්දත්ථෙරෝ උදකසාටිකං පිළෙත්වා ඔහියි. චුන්දත්ථෙරෝ සමීපෙ අහොසි. තං භගවා ආමන්තෙසි. "ගච්ඡාහි ත්වං චුන්ද උදකසාටිකං ආහරා"ති ඉමාපි ගාථා සඞ්ගීතිකාරෙහි ඨෙව ඨපිතා. තත්ථ **"පවත්තා භගවා ඉධ ධම්මෝ"**ති: භගවා ඉධ සාසනෙ ධම්මෙ පවත්තා වත්තුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි පවත්තනීති අත්ථෝ. **"පමුඛෙ නිසීදී"**ති: සත්ථු පුරතොව නිසීදි. එත්තාවතා ච ථෙරෝ අනුප්පත්තෝ. එවං අනුප්පත්තං "අථ ඛෝ භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි. **"නෙ අලාභා"**ති: යෙ අම්හෙහි දානානිසංසසංඛාතා ලාභා ඉහන්ති තෙ අලාභා. **"දුල්ලද්ධ"**න්ති: පුඤ්ඤවිසෙසෙන ලද්ධම්පි මනුස්සත්තං දුල්ලද්ධං. **"යස්ස තෙ"**ති: යස්ස තව උත්තණ්ඩුලං වා අතිකිලින්නං වා කොවා ජානාති කීදිසමපි පවත්තිමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා තථාගතෝ පරිනිබ්බුතොති, අඩා තෙන යං වා තං වා දින්නං භවිස්සතීති. **"ලාභා"**ති: දිට්ඨධම්මික සම්පරායිකදානානිසංසසඞ්ඛාතා ලාභා.[1] **"සුලද්ධ"**න්ති: තුය්හං මනුස්සත්තං සුලද්ධං. **"සම සමඵලා"**ති: සබ්බාකාරෙන සමසමඵලා. නනු ච යං සුජාතාය දින්නං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජිත්වා තථාගතෝ අභිසම්බුද්ධෙ, සෝ සරාගසදොසසමොහකාලෙ පරිභුත්තෝ, අයං පන වුත්තෙන දින්නෝ විතරාග විතදොස විතමොහකාලෙ පරිභුත්තෝ, කථමා එතෙ සමසමඵලාති? පරිනිබ්බාණසමතාය සම්පත්තිසමතාය අනුස්සරණසමතාය ච. භගවා හි සුජාතාය දින්නං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා සඋපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බුතෝ, චුන්දෙන දින්නං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බුතොති එවං පරිනිබ්බාණසමතායපි සමඵලා. අභිසම්බුජ්ඣනදිවසෙ ච චතුවීසති කොටිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යා සම්පත්තියෝ සමාපජ්ජි, පරිනිබ්බාණදිවසෙපි සබ්බා තා සමාපජ්ජීති එවං සම්පත්තිසමතායපි සමඵලා. සුජාතාපි අපරභාගෙ අඤ්ඤාසි න කිර සා රූකඛදෙවතා, බොධිසත්තෝ කිර සෝ තං දිවසං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති, සත්තසත්තාහං කිරස්ස තෙන යාපනං අහොසීති තස්සා ඉදං සුත්වා ලාභා වත මෙති අනුස්සරනතියා බලවපීති සොමනස්සං උදපාදි, චුන්දස්සාපි අපරභාගෙ අවසානපිණ්ඩපාතො කිර මයා දින්නො ධම්මකිරියං කිර මෙ ගහිතං මයහං කිර පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා සත්ථා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බුතොති සුත්වා ලාභා වත මෙති අනුස්සරතො බලවසොමනස්සං උදපාදීති එවං අනුස්සරණසමතායපි සමඵලානි වෙදිතබ්බා. **"යසසංවත්තනිකා"**න්ති: පරිවාරසංවත්තනිකා. **"ආධිපච්චායසංවත්තනිකා"**න්ති: ජෙට්ඨකභාවසංවත්තනිකා. **"සංඝමනෝ"**ති: සීලසංඝමෙන සංඝ

1. සී. ඉ. II & III. දානානිසංසලාභා.

මනතඤ්ඤ, සංවරනතඤ්ඤාති[1] අත්ථෝ. **"අවරං න චියති"**ති: පවවිඩ වෙරං න වඩ්ඪති. **"කුසලෝ ජහාති පාපක"**නති: කුසලෝ පන ඤාණසම්පන්නෝ අරියමග්ගෙන අනවසෙසං පාපකං ලාමකං අකුසලං ජහාති. **"රාගදෝසමොහක්ඛයා නිබ්බුතෝ"**ති: සෝ එවං පාපකං ජහිත්වා රාගාදීනං ඛයා කිලෙසනිබ්බාණෙන නිබ්බුතෝති. ඉති වුත්තඤ්ඤ ව දක්ඛිණං අත්තනෝ ච දක්ඛිණෙය්‍යසම්පත්තිං පසංසමානෝ උදානං උදානෙසීති.

චතුපඨාණවාරවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

"මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධි"නති: ඉධ භික්ඛූනං ගණනපරිවෙදෙ නත්ථි, බෙළුවගාමෙ වෙදනා වික්කම්භිතතො පඨාය හි න විරෙන භගවා පරිනිබ්බායිස්සතීති සුත්වා තතෝ තතෝ ආගතෙසු භික්ඛූසු එකතික්ඛුපි පක්ඛනෙත්වා නාම නත්ථි තස්මා ගණනවීතිවත්තෙතා සඞ්ඛෝ අහොසි. **"උපවත්තනං මල්ලානං සාලවන"**නති: යථෙව හි කලඹනදීතීරතො රාජමාතුවිහාරවාරෙන ථූපාරාමං ගන්තබ්බං හොති එවං හිරඤ්ඤවතියා පාරිමතීරතො සාලවනුය්‍යානං, යථා අනුරාධපුරස්ස ථූපාරාමෝ එවං තං කුසිනාරායං හොති, යථා ථූපාරාමතො දක්ඛිණවාරෙන නගරං පවිසනමග්ගෙන පාචිනමුඛෝ ගන්ත්වා උත්තරෙන නිවත්තති[2] එවං උය්‍යානතො සාලපන්තිං[3] පාචිනමුඛං ගන්ත්වා උත්තරෙන නිවත්තනා, තස්මා තං උපවත්තනන්ති වුච්චති. **"අන්තරෙන යමකසාලානං උත්තරසීසක"**නති: තස්ස කිර මචකස්ස එකා සාලපන්ති සීසභාගෙ හොති එකා පාදභාගෙ, තත්‍රාපි එකො තරුණසාලෝ සීසභාගස්ස ආසන්නෝ හොති එකෝ පාදභාගස්ස, අපිච යමකසාලා නාම මූලඛන්ධවිටපපත්තෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිබ්බිත්වා ඨිතසාලාතිපි වුත්තං. **"මඤ්චකං පඤ්ඤපෙහී"**ති: තස්මිං කිර උය්‍යානෙ රාජකුලස්ස සයනමඤ්චො අත්ථි තං සඤ්ඤාය පඤ්ඤපෙහීති ආහ. ථෙරොපි තං යෙව පඤ්ඤපෙත්වා අදාසි. **"කිලන්තොස්මි ආනන්ද නිපජ්ජිස්සාමී"**ති: තථාගතස්ස හි:-

> ගොචරි කළමඛොච ගඛයය්‍යා පිඛලෝ පඛතෙය්‍යකෝ
> හෙමවතෝ ච තමඛෝ ච මනුකිනි[4] උපොසථෝ
> ඡද්දනෙතා යෙව දසමෝ එතෙ නාගානමුත්තමාති.

එත්ථ ච යං දස්සනං ගොචරිසඞ්ඛාතානං පකතිහත්ථීනං බලං තං එකස්ස කළම්බස්සාති එවං දසගුණවඩ්ඪිතාය ගණනාය පකතිහත්ථීනං කොටිසහස්සබලපමාණං බලං තං සබ්බම්පි වුත්තඤ්ඤ පිණ්ඩපාතං පරිභුත්ත කාලතො පඨාය වඩ්ඪවාරෙ පක්ඛිත්ත උදකං විය පරික්ඛයං

---

1. ම්. සංවරෙ ඨිතඤ්ඤාති.
2. ම් නිවත්තනා.
3. ම්. සාලවනං.
4. ම්. මනුසිරි.

ගතං, පාවානගරතෝ තීණි භාවුතානි කුසිනාරානගරං, එතස්මිං අන්තරෙ පවත්තිස්සතියා ඣානතෙජං නිසිදිත්වා මහතා උස්සාහෙන ආගච්ඡන්තොපි සූරියස්ස අත්ථඞ්ගතවෙලායං සඤ්ඣාසමයෙ හඟවා සාලවනං පවිසො. එවං රොගො සබ්බං ආරොග්‍යං මද්දන්තො ආගච්ඡති, එතමත්ථං දස්සෙන්තො විය සබ්බලොකස්ස සංවෙගකරං වාචං භාසන්තො "කිලන්තොස්මි ආනන්ද නිපජ්ජිස්සාමීති"ති ආහ. කස්මා පන භගවා එවං මහන්තෙන උස්සාහෙන ඉධාගතොා? කිං අඤ්ඤත්‍ර න සක්කා පරිනිබ්බායිතුන්ති? පරිනිබ්බායිතුං නාම න කත්‍ථචි න සක්කා, තීහි පන කාරණෙහි ඉධාගතොා. ඉදං හි භගවා පස්සති:-මයි අඤ්ඤත්‍ර පරිනිබ්බායන්තෙ මහාසුදස්සනසුත්තන්තස්ස අත්‍ථප්පත්ති න භවිස්සති කුසිනාරායං පන පරිනිබ්බායන්තෙ යමහං දෙවලොකෙ අනුභවිතබ්බං සම්පත්තිං මනුස්සලොකෙ යෙව අනුභවිතං තීහි භාණවාරෙහි මණ්ඩෙත්වා දෙසිස්සාමි තං මෙ සුත්වා බහුජනා කුසලං කාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති. අපරම්පි පස්සති:-මං අඤ්ඤත්‍ර පරිනිබ්බායන්තං සුභද්‍දෙ න පස්සිස්සති සො ච බුද්ධවෙනෙය්‍යො න සාවකවෙනෙය්‍යො න තං සාවකා විනෙතුං සක්කොන්තීති කුසිනාරායං පරිනිබ්බායන්තං පන මං සො උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සති, පඤ්හාවිස්සජ්ජනපරියොසානෙ ච සරණෙසු පතිට්ඨාය මම සන්තිකෙ පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා මයි ධරමානෙ යෙව අරහත්තං පත්වා පච්ඡිමසාවකො නාම භවිස්සතීති. අපරම්පි පස්සති:-මයි අඤ්ඤත්‍ර පරිනිබ්බායන්තෙ ධාතුභාජනියෙ මහාකලහො භවිස්සති ලොහිතං නදී විය සන්දිස්සති කුසිනාරායං පන පරිනිබ්බුතෙ දෙණො බ්‍රාහ්මණො තං විවාදං වූපසමෙත්වා ධාතුයො විභජිත්වා දස්සතීති ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි භගවා එවං මහන්තෙන උස්සාහෙන ඉධාගතොති වෙදිතබ්බා. "සීහසෙය්‍යන්ති: එත්‍ථ කාමභොගීසෙය්‍යා පෙතසෙය්‍යා සීහසෙය්‍යා තථාගතසෙය්‍යාති චතස්සො සෙය්‍යා තත්‍ථ "යෙභුය්‍යෙන භික්ඛවෙ කාමභොගී සත්තා වාමෙන පස්සෙන සෙනන්ති"ති අයං කාමභොගීසෙය්‍යා, තෙසු හි[1] යෙභුය්‍යෙන දක්ඛිණ පස්සෙන සයනතා නාම නත්‍ථි. "යෙභුය්‍යෙන භික්ඛවෙ පෙතා උත්තානා සෙනන්ති"ති අයං පෙතසෙය්‍යා, අපපමංසලොහිතත්තා හි පෙතා අට්ඨිසඞ්ඝාටජටිතා එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්තීති උත්තානාව සෙනන්ති. "සීහො භික්ඛවෙ මිගරාජා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සෙය්‍යං කප්පෙති-පෙ-අත්තමනො හොතී"ති අයං සීහසෙය්‍යා, තෙජුස්සදත්තා හි සීහො මිගරාජා වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා තඞ්ඛණං අනන්තරසත්තිමෙ පක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදපච්ඡිමපාදනඞ්ගුට්ඨානං සීතොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා විඤ්ඤාණං පුරිමපාදුපං මත්ථකෙ සීසං ඨපෙත්වා සත්තදිවසංපි සයිත්වා පබුජ්ඣමානො න උත්‍රසන්තෝ පබුජ්ඣති සීසං පන උක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදදීනං සීතොකාසං සල්ලක්ඛෙති සචෙ කිඤ්චි ඨානං විජ්ඣිත්වා

1. සී. V. ම. තෙහි.

සීතං හොති නසිදං තුය්හං ජාතියා සුරභාවස්ස ච[1] අනුරූපනති අනත්තමනෝ හුත්වා තත්ථෙව සයති න ගොචරාය පක්කමති, අවිජහිත්වා සීතෙ පන තුය්හං ජාතියා ච සුරභාවස්ස ච අනුරූපමිදනති ඔළාරිකෝ උණ්හය සීහවිජම්භිතං විජම්භිත්වා කෙසරභාරං විධුනිත්වා නික්ඛන්තතුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමති. වත්තබ්බාහාන සෙය්‍යා පන තථාගත සෙය්‍යාති වුච්චති. තාසු ඉධ සීහසෙය්‍යා ආගතා; අයං හි තෙජුස්සදඉරියාපථත්තා උත්තමසෙය්‍යා නාම. **"පාදෙ පාද"**නති: දක්ඛිණපාදෙ වාමපාදං, **"අච්චාධාසා"**ති: අති ආධාය ඊසකං අතික්කමම ඨපෙසි; ගොපඵකෙනහි ගොපඵකෙ[2] ජණ්ණුනා වා ජණුමහි සඞ්ඝට්ටියමානෙ අභිණ්හං වෙදනා උපජ්ජති චිත්තං එකග්ගං න හොති සෙය්‍යා අඵාසුකා හොති, යථා පන න සඞ්ඝට්ටෙති එවං අතික්කමම ඨපිතෙ වෙදනා නුපජ්ජති[3] චිත්තං එකග්ගං හොති සෙය්‍යා ඵාසු හොති, තයමා එවං නිපජ්ජි. අනුඤ්ඤා සෙය්‍යං උපගතත්තා පනෙස්ස උඤ්ඤාසඤ්ඤං මනසිකරිත්වාති න වුත්තං. කායවසෙන වෙස්ස අනුඤ්ඤානං වෙදිතබ්බං. නිද්දුවසෙන පන තං රත්තිං භගවතො භවඞ්ගස්ස ඔකාසොයෙව නාහොසි. පඨම යාමසමිං හි මල්ලානං ධම්මදෙසනා අහොසි, මජ්ඣිමයාමෙ සුභද්දස්ස, පච්ඡිමයාමෙ භික්ඛූ[4] ඔවදි, බලව පවවුසෙ පරිනිබ්බායි. **"ඔඛ ණ්ඩි කුල්ලා"**ති: සබ්බෙ සමන්තතො පුප්ඵිතා, මූලතො පට්ඨාය යාව අග්ගා එකචඡන්නා අහෙසුං. න කෙවලඤ යමකසාලායෙව, සබ්බෙපි රුක්ඛා සබ්බඵාලිඵුල්ලාව අහෙසුං, න කෙවලං ච තස්මිං යෙව උය්‍යා නෙ, සකලෙපි දසසහස්සචක්කවාළෙ පුප්ඵූපගරුක්ඛා පුප්ඵා ගණ්හිංසු ඵලූපගරුක්ඛා ඵලං ගණ්හිංසු, සබ්බරුක්ඛානං ඛන්ධෙසු ඛන්ධපදුමානි සාඛාසු සාඛාපදුමානි වල්ලීසු වල්ලිපදුමානි ආකාසෙසු උල්ලොකපදුමානි[5] පඨවිතලං භින්දිත්වා දණ්ඩකපදුමානි පුප්ඵිංසු. සබ්බො මහාසමුද්දෙ පවවණ්ණපදුමසණ්ඨානා අහොසි, තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවා ඝනබද්ධමොරපිඤ්ඡකලාපො විය නිරන්තරං මාලාදමගවච්ඡිකා විය සුද්ධ පිළෙත්වා ආබද්ධපුප්ඵවටංසකා විය සුපුරිතපුප්ඵවඩ්ඪනං විය ච අතිරමණීයා අහොසි. **"තෙ තථාගතස්ස සරීරං ඔකිරන්තී"**ති: තෙ යමකසාලා භුම්මදෙවතාහි සංවලිතඛන්ධසංඛාවිටපා තථාගතස්ස සරීරං අවකිරන්ති, සරීරස්ස උපරි පුප්ඵානි විකිරන්තීති අත්ථො. **"අජ්ඣොකිරන්තී"**ති: අජ්ඣොත්ථරන්තා විය කිරන්ති. **"අභිපකිරන්තී"**ති: අභිණ්හං පුනප්පුනං පකිරන්තියෙව. **"දිබ්බානි"**ති: දෙවලොකෙ නිබ්බත්තානි සම්භවානි, තානි හොන්ති සුවණ්ණවණ්ණානි පණ්ණවිත්ථතපමාණපත්තානි[6] මහානුභාවතං රෙණුං ගණ්හන්ති. න කෙවලඤ මන්දාරවපුප්ඵානෙව, අඤ්ඤානිපි දිබ්බානි පාරිච්ඡත්තක කොවිළාරපුප්ඵාදීනි සුවණ්ණවඩ්ඪාවකානි

1. සී. I. II. & III. න සුරභාවස්ස. 4. ඵු. භික්ඛුසඞ්ඝං.
2. ඵු. ගොපඵකම්හි. 5. ඵු. ආකාසපදුමානි.
3. ඵු. නෙව වෙදනා උපජ්ජති. 6. සී. I. II. & III පණ්ණානි.

රජතවඞ්ගාටකානි ච පූරෙත්වා පූරෙත්වා වක්කවාළමුඛවට්ටියම්පි නිදසපූරෙපි ඉමම්හලොකෙපි ඨිතානි දෙවතානි පවිඤ්ඤානි අන්තලික්ඛා පතතනති. **"තථාගතස්ස සරීර"**නති: අනන්තර අවිපක කිණ්ණානෙව ආගතත්වා ආගතත්වා පත්තකිඤ්ඤරෙණුවුණෙණති තථාගතස්ස සරීරමෙව ඔකිරනති. **"දිබ්බානිපි වඤ්ඤනවුණ්ණානි"**ති: දෙවතානං උපකපපන වඤ්ඤනවුණ්ණානි. න කෙවලව දෙවතානං යෙව, නාගසුපණ්ණමනුස්සානමපි උපකාපපනවඤ්ඤනවුණ්ණානි. න කෙවලව වඤ්ඤනවුණ්ණානෙව, කාළානුසාරිතගරලොහිත වඤ්ඤාදිසඛදිබඛගඤ්ඡාවුණ්ණානි හරිතාල අජන සුවණ්ණ රජතවුණ්ණානි සඛබදිබඛගඤ්ඡවාසවිකතියෝ සුවණ්ණරජතාදි සමුග්ගෙ පූරෙත්වා පූරෙත්වා වක්කවාළමුඛවට්ටිආදිසු ඨිතානි දෙවතානි පවිඤ්ඤානි අන්තරා අවිපකිරිත්වා තථාගතස්සෙව සරීරං ඔකිරන්ති. **"දිබ්බානිපි තූරියානි"**ති: දෙවතානං උපකපපන තූරියානි. න කෙවලව තානි යෙව, සබබානිපි තන්තිබඛවමමපරියොනඛඤ්ඤනසුසිර හෙදුනි දසසහස්සවක්කවාළෙ දෙව[1] නාගසුපණ්ණමනුස්සානං තූරියානි එකවක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා අන්තලික්ඛෙ වජ්ජන්තීති වෙදිතබබානි. **"දිබ්බානිපි සඞ්ඝීතානි"**ති: වරවාරණදෙවතා[2] කිර නාමෙතා දීඝායුකා දෙවතා මහාපුරිසො මනුස්සපථෙ නිබබත්තිත්වා බුඩො භවිස්සතීති සුත්වා පවිස්සිගහණදිවසෙ[3] නං ගහෙත්වා ගමිස්සා මාති මාලං ගන්ථිතුං ආරභිංසු. තා ගච්ඡමානාව මහාපුරිසො මාතු කුච්ඡියං නිබබත්තො තුම්හෙ කස්ස ගච්ඡථාති වුත්තා න තාව නිඨානි කුච්ඡිතො නික්ඛමන දිවසෙ ගණ්හිත්වා ගමිස්සාමාති ආහංසු. පුන නික්ඛන්තොනි සුත්වා මහාභිනික්ඛමනදිවසෙ ගමිස්සාමාති, එකූනතිංසවස්සානි ඝරෙ වසිත්වා අජ්ජමහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොනිපි සුත්වා අභිසම්බොධිදිවසෙ ගමිස්සාමාති, ඡබබස්සානි පධානං කත්වා අජ්ජ අභිසම්බුඩොනිපි සුත්වා ධම්මවක්කපවත්තනදිවසෙ ගමිස්සාමාති සත්තසත්තාහානි බොධිමණ්ඩ වීතිනාමෙත්වා ඉසිපතනං ගන්ත්වා ධම්මවක්කං පවත්තයීතිපි සුත්වා යමකපාටිහාරිය දිවසෙ ගමිස්සා මාති, අජ්ජ යමකපාටිහාරියං කරිනිපි සුත්වා දෙවොරොහණ දිවසෙ ගමිස්සාමාති, අජ්ජ දෙවොරොහණං කරිතිපි සුත්වා ආයුසඛධා රොසස්සජ්ජනෙ ගමිස්සාමාති, අජ්ජ ආයුසඛධාරං ඔසස්ජිතිපි සුත්වා න තාව නිඨානි පරිනිබබාණදිවසෙ ගමිස්සාමාති, අජ්ජ භගවා යමක සාලානමන්තරෙ දක්ඛිණෙන පසෙසන සතො සමපජානො සීහසෙය්‍යං උපගතො බලවපච්චූසසමයෙ පරිනිබබායිස්සති තුම්හෙ කස්ස ගච්ඡ ථාති සුත්වා පුන කිං නාමෙතං අජ්ජෙව මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි, අජ්ජෙව මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛම්, අජ්ජෙව මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛම්, අජ්ජෙව බුඩො අහොසි, අජ්ජෙව ධම්මවක්කං පවත්තයි, අජ්ජෙව යමක පාටිහාරියං අකාසි, අජ්ජෙව දෙවලොකා ඔතිණ්ණො, අජ්ජෙව ආයු

1. ම්. දෙවතානං. 2. ම්. වරුණවාරණදෙවතා.
3. සී. I. II. & III පවිසනදිවසෙ.

සඞ්ඛාරං ඔස්සජි, අජ්ජේව කිර පරිනිබ්බායිස්සති.[1] නනු නාම දුතියදිවසෙ යාගුපානකාලමත්තම්පි ඨානබ්බං අස්ස, දසපාරමියෝ පූරෙත්වා බුද්ධත්තං පත්තස්ස නාම අනනුච්ඡවිකමෙතන්ති අපරිනිට්ඨිතාව මාලාගෝ ගැහෙත්වා ආගම්ම අත්තනා චක්කවාලෙ ඔකාසං අලභමානා චක්කවාළමුඛවට්ටියං ලඟිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියාව ආඛාවනත්තියෝ හත්ථෙන හත්ථං ගීවාය ගීවං ගහෙත්වා තීණි රතනානි ආරබ්භ චත්තිං සමඟාපුරිසලක්ඛණානි ඡබ්බණ්ණරංසියෝ දසපාරමියෝ අඛ චජ්ඣානි[2] ජාතකසකානි චුද්දස බුද්ධසුණානි ආරබ්භ ගායිත්වා තස්ස තස්ස අවයානෙ මහායසෝ මහායසොති[3] වදන්ති. ඉදමෙතං පටිවෙච වුත්තං:-"දිබ්බානිපි සඞ්ගීතානි අනතළිකෙඛ වජ්ජන්ති තථාගතස්ස පූජාය"ති.

භගවා පන යමකසාලානං අන්තරා දක්ඛිණෙන පස්සෙන නිපන්නොයෙව පඨවිතලතො යාව චක්කවාළමුඛවට්ටියා චක්කවාළමුඛවට්ටිතො ච යාව බ්‍රහ්මලොකා සන්නිපතිතාය පරිසාය මහන්තං උස්සවං දිස්වා ආයස්මතො ආනන්දස්ස ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං:-"අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං-පෙ-තථාගතස්ස පූජාය"ති.

එවං මහාසක්කාරං දස්සෙත්වා තෙනාපි අත්තනො අසක්කතභාව මෙව දස්සෙන්තො. **නච්ඡො ආනන්ද එතන්නවන්ති** ආදිමාහ. ඉදං වුත්තං හොති:-ආනන්ද මයා දීපඞ්කරපාදමූලෙ නිපන්නෙන අඞ්ඛමෙ සමොධානෙත්වා අභිනීහාරං කරොන්තෙන න මාලාගන්ධතුරියසඞ්ඝීතාදිං අත්ථාය අභිනීහාරෝ කතෝ, න එතදත්ථාය පාරමියෝ පූරිතා, තඤ්ච ඛො අහං එතාය පූජාය පූජිතෝ නාම හොමීති. තඤ්ච පන භගවා අඤ්ඤත්ථ එකං උම්මාපුප්ඵමත්තම්පි ගහෙත්වා බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා කතාය පූජාය බුද්ධසුණෙනාපි අපරිච්ඡින්නං විපාකං වණ්ණෙත්වා ඉධ එවං මහතිං පූජං පටික්ඛිපතීති? පරිසානුග්ගහෙන වෙව සාසනස්ස ච චිරට්ඨිතිකාමතාය, සචෙ හි භගවා එවං න පටික්ඛිපෙය්‍ය, අනාගතෙ සීලස්ස අගතඩානෙ සීලං න පරිපූරෙස්සන්ති, සමාධිස්ස ආගතඩානෙ සමාධිං න පරිපූරෙස්සන්ති, විපස්සනාය ආගතඩානෙ විපස්සනං ගබ්භං න ගාහාපෙස්සන්ති,[4] උපඩාකෙ සමාදපෙත්වා පූජං යෙව කාරෙන්තා චිරරිස්සන්ති. ආමිසපූජා ච නාමෙසා සාසනං එකදිවසම්පි එකයාගුපානකාලමත්තම්පි සඞ්ගරෙතුං න සක්කොති. මහාවිහාරසදිසං හි විහාරසහස්සං මහාවෙතියසදිසං සච වෙතියසහස්සම්පි සාසනං ධාරෙතුං න සක්කොති යෙන කතං තස්සෙව හොති. සම්මාපටිපත්ති පන තථාගතස්ස අනුච්ඡවිකා පූජා සා හි තෙන පතිතා චෙව සක්කොති සාසනඤ්ච සඞ්ගරෙතුං, තස්මා තං දස්සෙන්තො. **යො ඛො ආනන්දා**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"ධම්මානුධම්මපටිපන්නො"**ති: තාවඩ්ඩ ලොකුත්තරධම්මස්ස අනුධම්මං පූඛබ

1. ඵූ. ම. පරිනිබ්බායති, සී. I.II. & III. පරිනිබ්බුතො. 2. ඵූ. අඛඡජ්ඣානි
3. සී. I. II & III. සහායහෙ සහායහෙති. 4. සී. I.II & III. ගණ්හාපෙස්සන්ති.

භාගපටිපදං පටිපන්නො, සා යෙව පන පටිපදා අනුච්ඡවිකත්තා සාමීචීති වුච්චති තං සාමීචිං පටිපන්නොති=**සාමීචිපටිපන්නො.** තමේව පුබ්බභාගපටිපදාසඞ්ඛාතං අනුධම්මං චරති පූරෙතීති අනුධම්මචාරී. පුබ්බභාගපටිපදාති ච සීලං ආචාරපඤ්ඤත්තිං[1] ඛුත්තඞ්ගසමාදාන්නෙන යාව ගොත්‍රභුතො සම්මා පටිපදාති වෙදිතබ්බා. තස්මා යො භික්ඛු ඡන්ද අගාර වෙසු පතිඞ්ගය පඤ්ඤත්තං අතික්කමති, අනෙසනාය ජීවිකං කප්පෙති, අයං න ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපන්නො. යො පන සබ්බං අත්තනො පඤ්ඤත්ත සික්ඛාපදං ජීනවෙලං ජීනමරියාදං ජීනකාලසුත්තං අණුමත්තම්පි න වීතික්කමති, අයං ධම්මානුධම්මපටිපන්නො නාම භික්ඛු නියාපි එසෙවනයො. යො උපාසකො පචවෙරානි දසඅකුසලකම්ම පථෙ සමාදාය වත්තති අයං න ධම්මානුධම්මපටිපන්නො. යො එත තීසු සරණෙසු පචසු සීලෙසු දසසු සීලෙසු පරිපූරකාරිහොති, මාසස්ස අඪ උපොසථෙ කරොති, දානං දෙති, ගන්ධපූජං මාලාපූජං කරොති, මාතරං උපඨාති, පිතරං උපඨාති, ධම්මිකෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ උපඨාති, අයං ධම්මානුධම්මපටිපන්නො නාම. උපාසිකායපි එසෙ වනයො **"පරමාය පූජාය"**ති: උත්තමාය පූජාය, අයං හි තිරාමිසපූජා නාම සත්තෙකාහි මම සාසනං සඞ්ගරෙතුං. යාව හි ඉමා වතසෙ පරිසා මං ඉමාය පූජාය පූජෙස්සන්ති, තාව මම සාසනං මච්ඡෙ නහස්ස පුණ්ණචන්දෙ විය විරොචිස්සතීති දස්සෙති.

"අපඤ්ඤදෙසී"ති: අපනෙසි, **"අපෙහී"**ති: අපගච්ඡ, ථෙරො එක වචනෙනෙව තාලවණ්ටං නීහරිත්වා එකමන්තං අඪාසි. **උපඤ්ඤාති** ආදි පඨමබොධියං අනිබ්බුපඨානභාවං සඤ්ඤාය හ, "අයං භන්තෙ ආයස්මා උපවාණෙ"ති එවං ථෙරෙන වුත්තෙ ආනන්දෙ උප වාණස්ස සදෙසභාවං සල්ලක්ඛෙන්තෙ, හදයස්ස නිද්දෙසභාවං කථෙස්සා මීති භගවා "යෙහුය්‍යෙන ආනන්දා"ති ආදිමාහ. තත්ථ **යෙහුය්‍යෙන නාති** ඉදං අසඞ්ඛතසත්තානංයෙව අරූපදෙවතානඤ්ච ඔහීනභාවං සඤ්ඤාය වුත්තං. **"අපත්තඪා"**ති: අසම්පත්තා අහරිතො වා; භගවතො කිර ආසන්නපදෙසෙ චාලඝමත්තෙ ඨකාසෙ සුබ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා දසදස මහෙසක්ඛා දෙවතා අඪංසු. තාසං පරතො වීසතිවී සති, තාසං පරතො තිංසති තිංසති,[2] තාසං පරතො චත්තාරීසං චත්තා රීසං, තාසං පරතො පඤ්ඤාසං පඤ්ඤාසං, තාසං පරතො සට්ඨි සට්ඨි දෙවතා අඪංසු. තා අඤ්ඤමඤ්ඤං හත්ථෙන වා පාදෙන වා වත්ථෙන වා නව්‍යාබාධෙන්ති, අපෙහි වා ඨඨෙහීති වත්තබ්බාකාරණං නාම නත්ථි, තා බො පන සාරිපුත්ත දෙවතා යො දසපි හුත්වා වීසතිම්පි හුත්වා තිංසම්පි හුත්වා චත්තාරීසම්පි හුත්වා පඤ්ඤාසම්පි හුත්වා සට්ඨිපි හුත්වා ආරඤ්ඤකොවිනිත්තුදනමත්තෙපි තිඨන්ති න ව අඤ්ඤමඤ්ඤං ව්‍යාබා ධෙන්තීති වුත්තසදිසාව අහෙසුං. **"ඔවාරෙහනත්ථා"**ති: ආවාරෙන්තා. ථෙරො කිර පකතියාපි මහාසද්දෙ ඝට්ටෙපෙතාසදිසො පංසුකූල

1. සී. II පණ්ණත්තිං. 2. සී. I & II. තිංස තිංසා.

විවරං පාරුපිත්වා අනිමිත්තා විය අහොසි. "නත්ථාගතං දස්සනායා"ති: භගවතෝ මුඛං දට්ඨුං අලභමානා එවං උජ්ඣායිංසු. කිං පන තා ථෙරං විනිවිජ්ඣ පස්සිතුං න සක්කොනාතීති? ආම න සක්කොනාති; දෙවතාහි පුථුජ්ජනෙ විනිවිජ්ඣ පස්සිතුං සක්කොනාති, න බිම්බිසාවෙ. ථෙරස්ස ච මහෙසක්ඛතාය තෙජුස්සදතාය උපගන්තුම්පි න සක්කොනාති. කස්මා පන ථෙරොව තෙජුස්සදෙ, න අඤ්ඤෙ අරහන්තොනාති? යස්මා කස්සපබුද්ධස්ස වෙතියෙ ආරක්ඛදෙවතා අහොසි. විපස්සී සම්මාසම්බුද්ධෙ කිර පරිනිබ්බුතෙ එකඝනසුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසස්ස ධාතුසරීරස්ස එකමෙව වෙතියං අහංසු. දීඝායුකබුද්ධානං හි එකමෙව වෙතියං හොති. තං මනුස්සා රතනාසාමඤ්ඤි විදත්ථිවිත්ථතං හි වතුරඞ්ගුලබහලාහි සුවණ්ණිඞ්ඛකාහි හරිතාලෙන ච මනොසිලාය ච මත්තිකාකිච්චං නිලතෙලෙ න ච උදකකිච්චං සාධෙත්වා යොජනපපමාණං උස්සෙසුං. තතො භුම්මදෙවතා යොජනපපමාණං, තතො ආකාසට්ඨකදෙවතා, තතො උණ්හවලාහකදෙවතා, තතො අබ්භවලාහකදෙවතා, තතො වාතුම්මහාරාජිකදෙවතා, තතො තාවතිංසදෙවතා යොජනපපමාණං උස්සෙසුන්ති එවං සත්ත යොජනිකං වෙතියං අහොසි. මනුස්සෙසු මාලාගන්ධවත්ථාදීනි ගහෙත්වා ආගතෙසු ආරක්ඛදෙවතා ගහෙත්වා තෙසං තෙසං පස්සන්තානං යෙව වෙතියං පූජෙන්ති. තදා අයං ථෙරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලෙ ඝාතෙත්වා එකං පිතකවත්ථං ආදාය ගතො. දෙවතා තස්ස හත්ථතො වත්ථං ගහෙත්වා වෙතියං පූජෙසුං. බ්‍රාහ්මණෙ තං දිස්වා පසන්නචිත්තෙතා අහම්පි අනාගතෙ එවරූපස්ස බුද්ධස්ස වෙතියෙ ආරක්ඛදෙවතා හොමීති පත්ථනං කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තති. තස්ස දෙවලොකෙ ච මනුස්සලොකෙ ච සංසරන්තස්සෙව කස්සපො භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායි. තස්සාපි එකමෙව[1] ධාතුසරීරං අහොසි. තං ගහෙත්වා යොජනිකං වෙතියං කාරෙසුං. සොතත්ථ ආරක්ඛදෙවතා හුත්වා සාසනෙ අන්තරහිතෙ සඝෙ නිබ්බත්තිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ තතො චුතො මහාකුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තොත; ඉති වෙතියෙ ආරක්ඛදෙවතා හුත්වා ආගතත්තා ථෙරෝ තෙජුස්සදෙති වෙදිතබ්බා. **"දෙවතා ආනන්ද උජ්ඣායන්තී"ති:** ඉති ආනන්ද දෙවතා උජ්ඣායන්ති, න මය්‍හං පුත්තස්ස අඤ්ඤෝ කොචි දොසො අත්ථීති දස්සෙති. **කථං භූතා පන භගවන්ති** කස්මා ආහ? භගවා තුම්හෙ දෙවතා උජ්ඣායන්තීති වදථ, කථං භූතා පන තා තුම්හෙ මානසිකරොථ කිං තුම්හාකං පරිනිබ්බාණං අධිවාසෙන්තීති පුච්ඡති. අථ භගවා නාගං අධිවාසනකාරණං වදමීති තාසං අනධිවාසනභාවං දස්සෙන්තා **ඉණානාදසූ**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"පඤ්චිමසුභද්දිනියො"ති:** ආකාසෙ පඤ්චං මාපෙත්වා තත්ථ පඤ්චසතසුභද්දිනියො, **"කන්දන්තී"ති:** රොදන්ති,

1. සී. I. II & III. එවමෙව.

"ජිනනපපානං පපතනනී"ති: මජ්ඣේ ජිත්වා විය හුත්වා යතෝ වා තතෝ වා පතනති **"ආවට්ටනනී"**ති: වට්ටනතියෝ පතිතඨාන මෙව ආගච්ඡන්ති. **"විවට්ටනනී"**ති: පතිතඨානතෝ පරභාගං වට්ට මානා ගච්ඡන්ති. අපිච මෙ පාදෙ පසාරෙත්වා සකිං පුරතෝ සකිං පච්ඡතෝ සකිං වාමතෝ සකිං දක්ඛිණතෝ සම්පරිවත්තමානාපි ආවට්ටනති විවට්ටනතීති වුච්චති. **"සන්තානඤ්ච දෙවතා පඨවියං පඨවිසඤ්ඤිනියෝ"**ති: පඨති පඨවිං කිර දෙවතා ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, තස්ස හත්ථකෝ බ්‍රහ්මා විය දෙවතා ඔසීදන්ති. තෙනාහ භගවා:-"ඔළාරිකං හත්ථක අත්තභාවං අභිනිම්මිනාහී"ති. තස්මා යා දෙවතා පඨවියං පඨවිං මාපෙසුං, තං සඤ්ඤාය වුත්තං "පඨවියං පඨවිසඤ්ඤිනියෝ"ති. **"චිතරාගා"**ති: පහීනදෙමනස්සා සිලාථම්භසදිසා අනාගාමී ඛීණාසවදෙවතා, **"වස්සං වුට්ඨා"**ති: බුඩ්ඪකාලෙ කිර ද්වීසු කාලෙසු භික්ඛූ සන්නිපතන්ති උපඤ්ඤාය ච වස්සූපනායිකාය කම්මඤ්ඤා ගහනත්ථං, වුට්ඨවස්සා ච ගහිතකම්මඤ්ඤානානුයොගෙන නිබ්බත්තිත විසෙසාරොචනත්ථං, යථා ච බුඩ්ඪකාලෙ එවං තම්බපණ්ණිදීපෙපි අපර ගඩ්ඪාය භික්ඛූ ලොහපාසාදෙ සන්නිපතිංසු, පරගඩ්ඪාය භික්ඛූ තිස්ස මහාවිහාරෙ. තෙසු අපරගඩ්ඪාය භික්ඛූ සඞ්ඝකාරඡඩ්ඩකසම්මජ්ජ නියෝ ගහෙත්වා මහාවිහාරෙ සන්නිපතිත්වා චෙතියෙ සුධා කම්මං කත්වා වුට්ඨවස්සා ආගන්ත්වා ලොහපාසාදෙ සන්නිපතථාති වත්තං කත්වා ථාසුකඨානෙසු වසිත්වා වුට්ඨවස්සා ආගන්ත්වා ලොහ පාසාදෙ පවත්තිකාය මණ්ඩලෙ යෙසං පාලි පගුණා තෙ පාලිං සජ්ඣා යන්ති යෙසං අඨකථා පගුණා තෙ අඨකථං සජ්ඣායන්ති යෝ පාළිං වා අඨකථං වා විරුධෙති, තං කස්ස සන්තිකෙ තයා ගහිතන්ති විචා රෙත්වා[1] උජුං කත්වා ගාහාපෙන්ති. පරගඩ්ඪාවාසිනොපි තිස්සමහා විහාරෙ එවමෙව කරොන්ති. එවං ද්වීසුපි කාලෙසු පන්නිපතිතෙසු භික්ඛූසු යෙ පුරෙ වස්සූපනායිකාය කම්මඤ්ඤං ගහෙත්වා ගතා විසෙසා රොචනත්ථං ආගච්ඡන්ති. එවරූපෙ සන්ධාය "පුබ්බෙ හනෙන වස්සං වුට්ඨා"ති ආදිමාහ. **"මනොභාවනියෙ"**ති: මනසා භාවිතෙ සම්භා විතෙ; යෙ වා නො මනං භාවෙන්ති වඩ්ඪෙන්ති රාගරජාදීනි පවාහෙන්ති එවරූපෙති අත්ථො. ථෙරො කිර වත්තසම්පන්නො මහල්ලකං භික්ඛුං දිස්වා ථඬ්ඩිං හුත්වා න නිසීදති, පච්චුග්ගමනං කත්වා හත්ථතො ජත්තව පත්තචීවරං ගහෙත්වා පීඨං පඤ්ඤපෙත්වා දෙති, තස්මිං නිසින්නස්ස වත්තං කත්වා සෙනාසනං පටිජග්ගිත්වා දෙති, නවකං භික්ඛුං දිස්වා තුණ්හීභූතො න නිසීදති, සම්මෙ ඤ්ඤා වත්තං කාරෙති, සො තාය වත්තපටිපත්තියා අපරිහානිං පත්ථයමානො එවමාහ අථ භගවා ආනන්දෙ මනොභාවනීයානං දස්සනං න ලභිස්සාමීති චින්තෙත්වා, භද්දස්ස මනොභාවනීයානං දස්සනඤ්ඤානං ආවිකරිස්සාමි[2] යත්ථ වසන්තෙන ඉතොචිතො ච අනාහිණ්ඩිත්වාව ලච්ඡති මනොභාවනීයෙ

1. සී. I. II. & III. නිවාරෙත්වා. 2. සී. I. II. & III. ආවිකාහාමි.

භික්ඛූ දස්සනායාති විනෙතබ්බා. **චත්තාරිමානීති** ආදිමාහ. තත්ථ **"සඤ්ඤා"**ති: බුද්ධාදීසු පසන්නාචිත්තස්ස චිත්තසම්පයුත්තස්ස යස්ස පාතෝ පඨාය චෙතියඔගණවත්තාදීනි සබ්බවත්තානි කත්තබ්බෙව පඤ්ඤායන්ති. **"දස්සනීයානී"**ති: දස්සනාරහානි දස්සනත්ථාය ගන්තබ්බානි. **"සංවේජනීයානී"**ති: සංවෙගජනකානි. **"ඨානානී"**ති: කාරණානි. පදෙසඨානානෙව වා. **"යෙහි කෙචී"**ති: ඉදං චෙතියවාරිකාය සාමඤ්ඤභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ **"චෙතියවාරිකං ආහිණ්ඩන්තා"**ති: යෙ ච තාව තත්ථ තත්ථ චෙතියඔගණං සම්මජ්ජන්තා ආසනානි ඩෙවන්තා බොධිම්හි උදකං ආසිඤ්චන්තා ආහිණ්ඩන්ති, තෙසු වත්තබ්බමෙව නත්ථි. අසුකවිහාරෙ චෙතියං වන්දිස්සාමාති නික්ඛම්මිත්වා පසන්නචිත්තා අන්තරා කාලං කරොන්තාපි අනන්තරායෙන සග්ගෙ පතිඨහිස්සන්තීති යෙවාති දස්සෙති.

"අදස්සනං ආනන්දා"ති: යදෙතං මාතුගාමස්ස අදස්සනං, අයමෙව උත්තමා පටිපත්තීති දස්සෙති. වාරං පිදහිත්වා සෙනාසනෙ නිසින්නොපි හි භික්ඛු ආගන්ත්වා වාරෙ ඨිතම්පි මාතුගාමං යාව න පස්සති තාවස්ස එකංසෙනෙව න ලොභො උප්පජ්ජති, න චිත්තං වලති; දස්සනෙ පන සතියෙව තදුභයම්පි අස්ස. තෙනාහ "අදස්සනං ආනන්දා"ති. **"දස්සනෙ භගවා සති කථ"**න්ති: භික්ඛං භගෙත්වා උපගතඤානාදීසු දස්සනෙ සති කථං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති පුච්ඡති. අථ භගවා යස්මා ඛග්ගං ගහෙත්වා සබෙ මයා සඞ්ගං ආලපසි එතෙව තෙ සීසං පාතෙමීති ඨිතපුරිසෙන වා, සබෙ මයා සඞ්ගං ආලපති එතෙව තෙ මංසං පටපටාපෙත්වා[1] ඛාදමීති[2] ඨිතයක්ඛිනියා වා ආලපිතුං වරං, එකඤෙව හි අත්තභාවස්ස තාපචවයා විනාසො හොති, න අපායෙසු අපරිච්ඡින්නදුක්ඛානුභවනං. මාතුගාමෙන පන අල්ලාපෙ[3] සති විස්සාසො හොති, විස්සාසෙ සති ඔතාරො හොති, ඔතිණ්ණ චිත්තො[4] සිලව්‍යසනං පත්වා අපායපූරකො හොති, තස්මා "අනාලාපො"ති ආහ. වුත්තම්පි චෙතං:-

> "සල්ලපෙ අඝිහනෙන පිසාචෙනපි සල්ලපෙ,
> ආසිවිසම්පි ආසිදෙ යෙන දඤ්ඤ න ජීවති,
> නත්වෙව එකො එකාය[5] මාතුගාමෙන සල්ලපෙ"ති.

"ආලපනෙනන්ත පනා"ති: සචෙ මාතුගාමො දිවසං වා පුච්ඡති, සීලං වා යාචති, ධම්මං වා සොතුකාමො හොති, පඤ්හං වා පුච්ඡති, තථාරූපං වා පනස්ස පබ්බජිතෙහි කම්මං හොති, එවරූපෙ කාලෙ අනාලපනං මූගො අයං බධිරො අයං භුඤ්ඤා භුඤ්ඤා ඵඬ්ඩුබොනිසීදනීති වදන්ති. තස්මා අවස්සං ආලපිතබ්බං හොති. එවං ආලපනෙනපන කථං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති පුච්ඡති. අථ භගවා "එථ

1. V. ම. ඉරුඹුරුපෙත්වා. 2. මූ. බාදිස්සාමීති. 3. මූ. අල්ලාපසල්ලාපෙ.
4. සී. II. ඔතිණ්ණ චිත්තො. 5. මූ එකෙන.

තුමෙහ භික්ඛවෙ මාතුමත්තීසු මාතුචිත්තං උපඨපෙථ, භගිනිමත්තීසු භගිනිචිත්තං උපඨපෙථ, ධීතුමත්තීසු ධීතුචිත්තං උපඨපෙථා"ති ඉමං ඔවාදං සඞ්ඛාය **සති ආකඞ්ඛ උපඨපෙතබ්බා**ති ආහ. **"අව්‍යාවටා"**ති: අනනත්තබ්බා නිරුස්සුක්කා හොථ. **"සදත්ථෙ සථථා"**ති: උත්තමත්ථෙ අරහත්තෙ ඨථථ. **"අනුසුජථා"**ති: තදධිගමාය අනුයොගං කරොථ. **"අපමත්තා"**ති: තත්ථ අවිප්පවුත්ථත්තා. විරියාතාපයොගෙන **ආතාපිනො**. කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛතාය **පහිතත්තා** පෙසිත චිත්තා විහරථ

"කථං පන භගෙනා"ති: තෙහි ඛත්තියපණ්ඩිතාදීහි කථං පටිපජ්ජිතබ්බං, අඩා මං තෙ පටිපුච්ඡිස්සන්ති:-කථං භන්තෙ ආනන්ද තථාගතස්ස සරීරෙ පටිපජ්ජිතබ්බන්ති; තෙසාහං කථං පවිවෙචනං දෙමීති පුච්ඡති. **"අහතෙන වත්ථුනා"**ති: නවෙන කාසිකවත්ථෙන, **"විහතෙන කප්පාසෙනා"**ති: සුපොඨිතෙන කප්පාසෙන, කාසිකවත්ථං හි සුඛුමත්තා තෙලං න ගණ්හාති. කප්පාසො පන ගණ්හාති, "තස්මා විහතෙන කප්පාසෙනා"ති ආහ. **"ආයසායා"**ති: සොවණ්ණාය, සොවණ්ණං හි ඉධ ආයසන්ති අධිප්පෙතං. **"රාජා චක්කවත්තී"**ති: එත්ථ තස්මා භගවා අගාරමජ්ඣෙ වසිත්වා කාලකතස්ස රඤ්ඤෙ ථූපා රහතං[1] අනුජානාති, න සීලවතො පුථුජ්ජනස්ස භික්ඛුස්සාති? අනච්ඡරියත්තා. පුථුජ්ජනභික්ඛූනං හි ථූපෙ අනුඤ්ඤයමානෙ තම්බපණ්ණිදීපෙ තාව ථූපානං ඔකාසොව න භවෙය්‍ය, තථා අඤ්ඤෙසු ඨානෙසු, තස්මා අනච්ඡරියා තෙ භවිස්සන්තීති නානුජානාති; රාජා චක්කවත්තී එකොව නිබ්බත්තති, තෙනස්ස ථූපෙ අච්ඡරියො හොති. පුථුජ්ජන සීලවතො පන පරිනිබ්බුතභික්ඛුනො විය මහන්තම්පි සක්කාරං කාතුං වට්ටති යෙව.

"විහාර"න්ති: ඉධ මණ්ඩලමාලෝ විහාරොති අධිප්පෙතො, තං පවිසිත්වා. **"කපිසීස"**න්ති: වාරබාහකොටියං ඨිතං අග්ගළරුක්ඛං, **"රොදමානො අට්ඨාසී"**ති: සො කිරායස්මා චින්තෙසි:-සත්ථාරා මම සංවෙගජනකං වසනට්ඨානං කථිතං, චෙතියචාරිකාය සාවත්ථිභාවොපි කථිතො, මාතුගාමෙ පටිපජ්ජිතබ්බප්පකාරොපි විස්සජ්ජිතො, අත්තනො සරීරෙ පටිපත්ති අක්ඛාතා, චත්තාරො ථූපාරහා කථිතා, ධ්‍රුවං අජ්ජ භගවා පරිනිබ්බායිස්සතීති තස්සෙවං චින්තයතො බලවදොමනස්සං උපජ්ජි. අථස්ස එතදහොසි:-භගවතො සන්තිකෙ රොදනං නාම අථාසුකං, එකමන්තං ගන්ත්වා සොකං තනුකං කරිස්සාමීති; සො තථා අකාසි. තෙන වුත්තං "රොදමානො අට්ඨාසී"ති. **"අහම්පි වතමහී"**ති: අහං ව වත අම්හි, අහං වතම්හිතිපි පාඨො. **"යො මම අනුකම්පකො"**ති: යො මං අනුකම්පති අනුසාසති, සෙය්‍යථිදං පඨාය කාසස්ස මූඛධොවනං දස්සාම් කාසස්ස පාදෙ ධොවිස්සාම් කාසස්ස සෙනාසනං පවිජගනිස්සාම් කාසස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා විවරිස්සාමීති බහුං විලපි.

---

1. සී. I. II. & III. කරණං.

"ආමන්තෙසි"ති: භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අනන්තරෙ ථෙරං අදිස්වා ආමන්තෙසි, **"මෙත්තෙන කායකම්මෙනා"**ති: මෙත්තචිත්තවසෙන පවත්තිතෙන මුඛඩොවනදන්තාදිනා කායකම්මෙන, **"ගිහිතෙනා"**ති: ගිහිබුද්ධියා කතෙන, **'සුඛනා"**ති: සුඛසොමනස්සවසෙන කතෙන, න දුක්ඛිනා දුම්මනෙන හුත්වාති අත්ථො. **"අවසෙනා"**ති: වෙ සොඬාසෙ කත්වා අකතෙන. යථා එකො සම්මුඛාව කරොති න පරම්මුඛා, එකො පරම්මුඛාව කරොති න සම්මුඛා, එවං විභාගං අකත්වා කතෙන්‍යාති වුත්තං හොති. **"අප්පමාණෙනා"**ති: පමාණවිරහිතෙන, චක්කවාළම්පි හි අතිසඞ්ඛං භවග්ගම්පි අතිනීචං, තයා කත කායකම්මමෙව බහුනති දස්සෙති. **"මෙත්තෙන වචීකම්මෙනා"**ති: මෙත්තචිත්තවසෙන පවත්තිතෙන මුඛඩොවනකාලාරොචනාදිනා[1] වචීකම්මෙන, අපිච ඔවාදං සුත්වා සාධූති සම්පටිච්ඡනෙනාති වචනමත්තම්පි මෙත්තං වචීකම්මමෙව **"මෙත්තෙන මනොකම්මෙනා"**ති: කාලසෙව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා විහිතාසනෙ නිසිදිත්වා සත්ථා අරොගොභාවං හොතු අබ්‍යාපජ්ඣා සුඛී එවං පවත්තිතෙන මනොකම්මෙන, **"කත පුඤ්ඤත්ථ"**ති: චාපසතසහස්සං අභිනීහාරසම්පත්තිනා සිති[2] දස්සෙති, "කතපුඤ්ඤත්ථමහී"ති ච එත්තාවතා ච මා විස්සත්ථෝ පමාදමාපජ්ජි,[3] අථ ඛො පධානමනුයුඤ්ජ. එවං හි අනුයුත්තෙනා ඛිප්පං හොතිසි අනාසවෝ, ධම්මසම්භිනිකාලෙ අරහත්තං පාපුණිස්සසි. නහි මාදිසස්ස කතපාරිචරියා නිප්ඵලා නාම හොතීති දස්සෙති.

එවඤ්ච පන වත්වා මහාපඨවිං පත්ථරන්තෙනා විය ආකාසං විත්ථාරෙන්තා විය චක්කවාළගිරිං උප්පාටෙන්තා[4] විය සිනෙරුං උක්ඛිපන්තා විය මහාජම්බුං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා වාලෙන්තා විය ආයස්මතොආනන්දස්ස ගුණකථං ආරභන්තා අථ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි; තත්‍ර "යෙපි තෙ භික්ඛවෙ එතරහි"ති සකමාන වුත්තං? අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස නත්ථිභාය, එතෙනෙව වෙතං වෙදිතබ්බං; යථා චක්කවාළන්තරෙපි අඤ්ඤෙ බුද්ධා නත්ථි. **"පණ්ඩිතෙනා"**ති: බ්‍යත්තෙනා, **"මෙධාවි"**ති: ඛණ්ඩාදිභෙදාය ඨානාදීසු කුසලෙනා, **"භික්ඛුපරිසා ආනන්දං දස්සනාය"**ති: යෙ භගවන්තං පස්සිතුකාමා ථෙරං උපසඞ්කමන්ති, යෙ ච ආයස්මා කිරාන්නෙ, සම්මන්තපාසාදිකෙ අභිරූපෙ දස්සනීයෙ බහුස්සුතෙ සඞ්ඝසොභනෙති ථෙරස්ස ගුණෙ සුත්වා ආගච්ඡන්ති, තෙ සන්ධාය "භික්ඛුපරිසා ආනන්දං දස්සනාය උපසඞ්කමන්ති"ති වුත්තං; එසනයො සබ්බත්ථ. **"අත්තමනා"**ති: සවනෙන නො දස්සනා, **"සමෙති"**ති: සකමනා තුට්ඨචිත්තා, **"ධම්ම"**න්ති: කච්චි ආවුසො ඛමනීයං කච්චි යාපනීයං, කච්චි යොනිසො මනසිකාරෙ කම්මං කරොථ ආචරියුපජ්ඣායෙ වත්තං පූරෙථාති එවරූපං පටිසන්ථාරධම්මං. තත්‍ර භික්ඛුනීසු කච්චි භගි

1. සී. III. මුඛඩොවනකාලාරොචනාදි. 3. සී I. II & III පමාදමාපජ්ජ.
2. සී. I. II. & III. අභිනීහාරසම්පත්තෙනාති 4. ඉ. පො. ඔසාරෙන්තා

නියෝ අඤ්ඤරූඩමේම සමාදය වත්තථාති ඉදමපි නානාකරණං හොති. උපාසකෙසු සඞ්ගතං උපාසකා න තෙ කිඤ්චි සීසං වා අඞ්ගං වා රුජති, අරොගා තෙ පුත්තභාතරොති න එවං පවිසන්ථාරං කරොති. එවං පන කරොති, කථං උපාසකා තීණි සරණානි පඤ්ච සීලානි රක්ඛථ, මාසස්ස අට්ඨ උපොසථෙ කරොථ, මාතාපිතූනං උපට්ඨානවත්තං පූරෙථ, ධම්මිකෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පටිජග්ගථාති. උපාසිකාසුපි එසෙව නයෝ.

ඉදානි ආනන්දත්ථෙරස්ස චක්කවත්තිනා සඞ්ගං උපමං කරොන්තො "චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"ඛත්තියා"**ති: අභිසිත්තා වා අනභිසිත්තා වා ඛත්තියජාතිකා, තෙ කිර රාජා චක්කවත්තිං නාම අභිරූපෙ දස්සනීයෙ පාසාදිකෙ ආකාසෙන විචරන්තෙ රජ්ජං අනුසාසති ධම්මිකෙ ධම්මරාජානි තස්ස ගුණකථං සුත්වා සවනෙන දස්ස නම්පි හි සමෙන්තා අත්තමනා හොන්ති. **"සාසති"**ති: කථං තාතා රාජධම්මං පූරෙථ පවෙණිං රක්ඛථාති පටිසන්ථාරං කරොති, බ්‍රාහ්මණෙසු පන කථං ආචරියා මන්තෙ වාචෙථ, කථං අන්තෙවාසිකා මන්තෙ ගණ්හන්ති, දක්ඛිණං වා වත්ථානි වා කපිලං වා ලභථාති එවං පටිසන්ථාරං කරොති, ගහපතිසු කථං තාතා න වො රාජකුලතො දණ්ඩ න වා බලිනා වා පීළා අත්ථි, සම්මා දෙවො ධාරං අනුප්පවෙච්ඡති[1] සස්සානි සම්පජ්ජන්තීති එවං පටිසන්ථාරං කරොති, සමණෙසු කථං භන්තෙ, කච්චි පබ්බජිතපරික්ඛාරා සුලභා, සමණධම්මෙ නප්පමජ්ජථාති එවං පටිසන්ථාරං කරොති.

"කුඞ්ඩනගරකෙ"ති:[2] නගරපතිරූපකෙ සමඞ්ගෙ බුද්ධකනගරකෙ, **"උජ්ජඞ්ගලනගරකෙ"**ති: විසමනගරකෙ, **"සාඛානගරකෙ"**ති: යථාරුක්ඛානං සාඛා නාම බුද්ධකා හොන්ති එවමෙව අඤ්ඤෙසඤ්ච මහානගරානං සාඛාසදිසබුද්ධකනගරෙ. **"ඛත්තියමහාසාලා"**ති: ඛත්තියමහාසාරපත්තා මහාඛත්තියා, එසනයො සබ්බත්ථ. තෙසු ඛත්තියමහාසාලා නාම යෙසං කොටිසතම්පි කොටිසහස්සම්පි ධනං නිඛණිත්වා ඨපිතං දිවසපරිබ්බයාය එකං කහාපණස්ස කටං නිගච්ඡති, සායං වෙ පවිසන්ති, බ්‍රාහ්මණමහාසාලා නාම යෙසං අසීතිකොටිධනං නිහිතං හොති, දිවසපරිබ්බයො එකො කහාපණකුම්භො නිගච්ඡති, සායං එකඝටකටං පවිසති, ගහපතිමහාසාලා නාම යෙසං චත්තාලීසකොටිධනං නිහිතං හොති දිවසපරිබ්බයාය පඤ්ච කහාපණමම්මණානි නිගච්ඡන්ති, සායං කුම්භො පවිසති.

"මාහෙවං ආනන්ද අවචා"ති: ආනන්ද මා එවං අවච, න ඉදං කුඞ්ඩනගරන්ති වත්තබ්බං. අහං හි ඉමස්සෙව නගරස්ස සමන්තතිංසයොජනෙ අන්තරෙ එකවාරං නිසීදං නිසීදං මහන්තෙන උස්සාහෙන මහන්තෙන පරක්කමෙන ඉධාගතොති වත්වා **භූතපුබ්බන්ති** ආදි

1. ම. අනුපවච්ඡති. 2. ම්. පො. බුද්ධකනගරකෙති.

මාහ. **"සුනිකඛත්ත"**න්ති: ඛත්තියමහාසාලකුලා පබ්බජිතෝ ඛත්තියපරිවාරෝ, **"හත්ථිසතදෙන්තා"**න්ති: එකස්මිං හත්ථිම්හි සද්දං කරොන්තෙ චතුරාසීති හත්ථිසහස්සානි සද්දං කරොන්ති, ඉති හත්ථිසද්දෙන අවිච්ඡිත්තා හොති, තථා අස්සසද්දෙන. පුඤ්ඤවන්තෙසා පනෙත්ථ සත්තා චතුසීතිවස්සසහස්සානි රථෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං අනුබන්ධමානා අන්තරවීථිසු විචරන්ති, ඉති රථසද්දෙන අවිච්ඡිත්තා හොති, නිච්චපයොජිතානෙව පනෙත්ථ හෙරි ආදීනි තූරියානි ඉති හෙරිසද්දාදීහිපි අවිච්ඡිත්තාව හොති. තත්ථ **"සම්මිස්සද්දෙ"**න්ති: කංසතාළසද්දෙ, **"තාලිස්සද්දෙ"**න්ති: පාණිතාළ චතුරස්සර අමම්ණතාළිස්සද්දෙ, කූටහෙරිසද්දෙන්තිපි වදන්ති. **"අසනාථ පිවථ ඛාදථා"**න්ති: අස්සාදෙථ[1] පිවථ ඛාදථ, අඤ්ඤං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපෙ:-භුඤ්ජථ හොති ඉමිනා දසමෙන සද්දෙන අවිච්ඡිත්තා හොති අනුපච්ඡින්නසද්දා, යථා පන අඤ්ඤසු නගරෙසු කාවවරං ජඞ්ඝථ කුද්දාලං ගණ්හථ පචිනං ගණ්හථ පවාසං ගම්මිස්සාම තණ්ඩුලපුටං ගණ්හථ භත්තපුටං ගණ්හථ ඵලකාසු ඛාදීනි සජ්ජානි කරොථාති එවරූපා සද්දා හොන්ති, නාසික එවං අහොසීති දස්සෙති. "දසමෙන සද්දෙනා"ති ච වත්වා "කුසාවතී ආනන්ද රාජධානී සත්තහි පාකාරෙහි පරික්ඛිත්තා අහොසී"ති සබ්බං මහාසුදස්සනසුත්තං නිදානපෙත්වා "ගච්ඡ ත්වං ආනන්ද"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"අභික්කමථා"**න්ති: අභික්කමථ කාමථ,[2] ආගච්ඡථාති අත්ථො. කිං පන තෙ භගවතො ආගතභාවං න ජානන්තීති? ජානන්ති, බුද්ධානං ගතඨානෙ නාම මහන්තං කොලාහලං හොති, කෙනවි පන කරණීයෙන නිසින්නභාවං න ආගතං, තෙ ආගන්ත්වා භික්ඛුසංඝස්ස ඨානනිසජ්ජාකාසං සංවිදහිත්වා දස්සන්තීති තෙසං සන්තිකෙ අවෙලා යම්පි භගවා පෙසෙසි. **"අමහාසාලෙ නො"**න්ති: එත්ථ නොකාරෙ නිපාතමත්තං, **"අභාවිනො"**න්ති: උපපත්තිදුකඛා, **"දුම්මනා"**න්ති: අනත්තමනා, **"චෙතොදුකඛසමප්පිතා"**න්ති: දෙමනස්සසමප්පිතා, **"කුලපරිවත්තඤ්ඤෙ කුලපරිවත්තඤ්ඤෙ ඨපෙත්වා"**න්ති: එකෙකං කුලපරිවත්තං කුලසඞ්ඛෙපං විවිසභාගෙන වෙව රථභාගෙන ච විසුං විසුං ඨපෙත්වා.

"සුභද්දං නාම පරිබ්බාජකං"න්ති: උදිච්චබ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලා පබ්බජිතං ඤත්තපරිබ්බාජකං, **"කඞ්ඛාධම්මා"**න්ති: විමතිධම්මා, කසමා පනස්ස අජ්ජ එවං අහොසීනි? තථාවිධඋපනිස්සයත්තා, පුබ්බෙ කිර පුඤ්ඤකරණකාලෙ චෙ භාතරෙ අගෙහුං, තෙ එකතොව සස්සං අකංසු, තත්ථ ජෙට්ඨකස්ස එකස්මිං සස්සෙ නවවාරෙ අඤ්ඤසස්සදානං මයා දාතබ්බන්ති අහොසි, සො වපනකාලෙ බීජගහං නාම දත්වා ගබ්භකාලෙ කනිට්ඨෙන සද්ධිං මන්තෙසි, කනිට්ඨො ගබ්භකාලෙ ගබ්භං ඵාලෙත්වා දස්සාමාති තරුණසස්සං නාසෙතුකාමොසීති ආහ. ජෙට්ඨො කනිට්ඨස්ස අනනුවත්තනභාවං ඤත්වා ඛෙත්තං විභජිත්වා අත්තනො කොට්ඨාසතො ගබ්භං ඵාලෙත්වා බීරං නීහරිත්වා

1. මූ. පෙ. අස්සථ 2. ම. ගමථ.

සපිඨාණිතෙන යොජෙත්වා අදාසි, පුට්ඨකාලෙ පුට්ඨකං කාරෙත්වා අදාසි, ලායනෙ,[1] ලායනගහං, වෙණිකරණෙ වෙණගහං කලාපාදීසු කලාපගහං බලගහං බලහණ්ඩගහං කොළඹගහනති එවං එකසසෙ නවවාරෙ අග්ගදානං අදාසි. කනිඨො පන උඛරිත්වා අදාසි. තෙසු ජෙට්ඨො අඤ්ඤකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො ජාතො, භගවා කසස නුඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්යනති ඔලොකෙනෙතා අඤ්ඤ කොණ්ඩඤ්ඤ එකසමිං සසෙ නව අග්ගදානානි අදාසි, ඉමං අග්ග ධම්මං තසස දෙසිස්සාමීති සබබ පඨමං ධම්මං දෙසෙසි. සො අඨ්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටිහි සඞ්ඝ සොතාපත්තිඵලෙ පතිඨාසි. කනිඨො පන ඔහි සිත්වා[2] පච්ඡාදනසස දීනනතාය සත්ථු පරිනිබ්බාණකාලෙ[3] එවං විනෙතබ්බ සත්ථාරං දට්ඨුකාමො අහොසි. **"මා භගවනතං විහෙඨෙසී"**නි: ථෙරො කිර එතෙ අඤ්ඤතිත්ථියා නාම අත්තනො ගහණ මෙව ගණ්හනති තසස විස්සජ්ජනත්ථාය භගවතො බහුං භාසමා නසස කායවාචාවිහෙසා භවිස්සති, පකතියාපි ච කිලනෙතා යෙව භගවාති මඤ්ඤමානො එවමාහ. පරිබබාජකො න මෙ අයං භික්ඛු ඔකාසං කරොති අත්තිකෙන පන අනුවත්තිත්වා කාරෙතබ්බොති ථෙරං අනුවත්තනතෙතා දුතියම්පි තතියම්පි ආහ.[4] **"අසෙසාසි බ්‍රො"**නි: සාණිවාරෙසීනසස භාසතො පකතිසොතෙනෙව අසෙසාසි. සුත්වා ච පන සුභද්දසෙසව අත්ථාය මහතා උසසාහෙන ආගතත්තා "අලං ආනන්ද"නි ආදිමාහ. තත්ථ **"අල"**නති: පටික්ඛෙපත්ථෙ නිපාතො. **"අඤ්ඤ පෙබ්‍රවා"**නි: ඤාතුකාමොව හුත්වා, **"අභඤ්ඤංසු"**නි: යථා තෙසං පටිඤ්ඤ තථෙව ජානිංසූති, ඉදං වුත්තං හොති: සචෙ තෙසං සා පටිඤ්ඤ නීය්‍යානිකා සබබ අභඤ්ඤංසු නොචෙ න අභඤ්ඤංසු, තසමා කිං තෙසං පටිඤ්ඤ නීය්‍යානිකා න නීය්‍යානි කාති අයමෙව තසස පඤ්හසස අත්ථො. අථ භගවා තෙසං අනීය්‍යා නිකභාවකථනෙන අත්ථාභාවතො චෙව ඔකාසාභාවතො ච අලනති පටික්ඛිපිත්වා ධම්මමෙව දෙසෙසි. පඨමයාමසමිං හි මලලානං ධම්මං දෙසෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ සුභද්දසස පච්ඡිමයාමෙ භික්ඛුසඞ්ඝං[5] ඔවදිත්වා බලවපච්චූසෙ පරිනිබ්බායිස්සාමිචෙවව භගවා ආගතො, **"සමණොපි නත්ථි න උපලබ්භති"**නි: පඨමො සොතාපනනසමණොපි තත්ථ නත්ථි, දුතියො සකදාගාමි සමණොපි,[6] තතියො අනාගාමි සමණොපි.[7] චතුත්ථො අරහනතසමණොපි තත්ථ නත්ථිති අත්ථො. **ඉමසමිං බොති** පුරිමදෙසනාය අනියමතො වත්වා ඉදානි අත්තනො සාසනං නිය මෙනෙතා ආහ. **"සුඤ්ඤා පරපපවාද සමණෙහී"**ති: වතුන්නං මගඵා නං අත්ථාය ආරබ්ධවිපසසකෙහි වතූහි, මගඵට්ඨෙහි වතූහි, ඵලට්ඨෙහි වතූහීති වාදසහිපි සමණෙහි සුඤ්ඤා පරපපවාදා තුච්ඡා රිත්තකා.

1. සී. I II. & III. දයකෙ.
2. සී. I. II. & III. ඔලිඛිත්වා.
3. සී. I. II. & III. පරිනිබ්බානකාලෙ.
4. ම I මූ. පො දුතියම්පි තතියම්පිති ආදිමාහ
5. සී. I. II. & III. සඞ්ඝං.
6. සී. I. II & III. දුතියෝ සකදාගාමි
7. සී. I. II & III. තතියෝ අනාගාමි.

"ඉමෙ ච සුභද්‍ද"න්ති: ඉමෙ වාදස භික්ඛූ, **"සම්මා විහරෙය්‍යු"**න්ති: එත්ථ සොතාපන්නා අත්තනා අධිගතඤාණං අඤ්ඤස්ස කථෙත්වා තං සොතාපත්තිං කරොන්තා සම්මා විහරන්ති නාම, එසනයො සකදාගාමි ආදීසු. සොතාපත්තිමග්ගට්ඨො අඤ්ඤම්පි සොතාපත්තිමග්ගට්ඨං කරොන්තො සම්මා විහරති නාම, එසනයො සෙසමග්ගට්ඨෙසු. සොතාපත්තිමග්ගට්ඨාය ආරබ්භවිපස්සකො අත්තනො පගුණං කම්මට්ඨානං කථෙත්වා අඤ්ඤම්පි සොතාපත්තිමග්ගට්ඨාය ආරබ්භවිපස්සනං කරොන්තො සම්මා විහරති නාම, එසනයො සෙසමග්ගට්ඨාය ආරබ්භවිපස්සනෙසු; ඉදං සඤ්ඤායග්ග "සම්මා විහරෙය්‍යු"න්ති.

"අඤ්ඤෙඤ්ඤ ලොකෙ අරහන්තෙහි අහූ"ති: න වනං සරවනං විය නිරන්තරෝ අහූ, **"එකූනතිංසෝ වයසා"**ති: වයෙන එකූනතිංසවස්සෝ හුත්වා, **"යං පබ්බජී"**න්ති: එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං, **"කිං කුසලානුඵස්සී"**ති: කිං කුසලන්ති අනුඵස්සනෙන පරියෙසනෙන්නා, නත්ථ **"කිං කුසල"**න්ති: සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අධිප්පෙතං, තං ගවෙසනෙන්නාති අත්ථො. **"යතොහ"**න්ති: යතො පඨාය අහං පබ්බජිතො, එත්ථන්තරෙ සම්ඛිත්තානි පඤ්ඤත්තවත්ථූනි හොන්තීති දස්සෙති. **"ඤායස්ස ධම්මස්සා"**ති: අරියමග්ගධම්මස්ස, **"පදෙසවත්තිනී"**ති: පදෙසෙ විපස්සනාමත්තෙපි වත්තනතො,[1] **"ඉතො බහිද්ධා"**ති: මම සාසනතො බහිද්ධා, **"සම්මග්ගොපි නත්ථී"**ති: පදෙසවත්තිවිපස්සකොපි නත්ථි, පඨමඝණෙ සොතාපන්නොපි නත්ථීති වුත්තං හොති. **"යෙ එතරහී"**ති: යෙ එත්ථ තුම්හෙ සාසනෙ සත්ථාරා සම්මුඛා අන්තෙවාසි අභිසෙකෙන අභිසිත්තා, තෙසං වො සුලාභා, තෙසං වො සුලද්ධන්ති. බාහිරසමයෙ කිර යං අන්තෙවාසිකං ආචරියො ඉමං පබ්බාජෙහි ඉමං ඔවද ඉමං අනුසාසාති වදති, සො තෙන අත්තනො ඣානෙ ඨපිතො හොති, තස්මිං තස්ස ඉමං පබ්බාජෙහි ඉමං ඔවද ඉමං අනුසාසාති වදති, ඉමෙ ලාභා හොන්ති. ථෙරොපි සුභද්‍දෙ තමෙව බාහිරසමයං ගහෙත්වා එවමාහ. **"අලඤ්ච බො"**න්ති: කථං **අලත්ථ**? ථෙරෝ කිර නං එකමන්තං නෙත්වා උදකතුම්බතො[2] පාණියෙන සීසං තෙමෙත්වා තවපවණකම්මඤ්ච කථෙත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා සරණානි දත්වා භගවතො සන්තිකං ආනෙසි, භගවා උපසම්පාදෙත්වා කම්මට්ඨානං ආචික්ඛි, සො තං ගහෙත්වා උය්‍යානස්ස එකමන්තෙ වඞ්කමං අධිට්ඨාය ඇවෙන්තො වායමන්තො මාරං නිසෙධෙන්තො[3] සඟපරිසමභිදුභි අරහත්තං පත්වා ආගම්ම භගවන්තං වන්දිත්වා නිසීදි, තං සන්ධාය "අචිරූපසම්පන්නො ඛො පනා"ති ආදි වුත්තං. "සො ච භගවන්තො පච්ඡිමෝ සක්ඛි සාවකෝ අහොසී"ති සඞ්ගීතිකාරානං වචනං, තත්ථ සො භගවති ධරමානෙ පබ්බජිත්වා අපරභාගෙ උපසම්පදං ලභිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, උපසම්ප

1. මූ. පො. විපස්සනාමග්ගඵලවත්තනතො. 2. ම. උදකතුම්බතො.
3. මූ. පො. විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො.

දමපි ච ධරමානෙයෙව ලහති අපරභාගෙ කම්මඤ්ඤං ගහෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, කම්මඤ්ඤමපි වා ධරමානෙ යෙව ගහෙත්වා අපරභාගෙ අරහත්තමෙව පාපුණාති, සබ්බොපි සො පච්ඡිමො සක්ඛි සාවකො, අයං පන ධරමානෙයෙව භගවති පබ්බජිතො ච උප සම්පන්නො ච කම්මඤ්ඤව ගහෙත්වා අරහත්තං පත්තොති.

පඨම භාණවාරවණ්ණනා
නි සි තා.

ඉදානි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඔවාදං ආරභි, තං දස්සෙතුං "අථ ඛො භගවා"ති ආදි වුත්තං. **"දෙසිතො පඤ්ඤත්තොති"**: ධම්මොපි දෙසිතො වෙව පඤ්ඤත්තොත්ථා ච, විනයොපි දෙසිතො වෙව පඤ්ඤත්තොත්ථා ච, පඤ්ඤත්තොත්ථා නාම ඨපිතො පඨපිතොති අත්ථො. **"සො වො මමච්චයෙනා"**ති: සො ධම්මවිනයො තුම්හාකං මම අච්චයෙන සත්ථා, මයා හි වො ඒතෙනෙව ඉදං ලහුකං ඉදං ගරුකං ඉදං සතෙකිච්ඡං ඉදං අතෙකිච්ඡං ඉදං ලොකවජ්ජං ඉදං පණ්ණත්තිවජ්ජං අයං ආපත්ති පුග්ගලස්ස සන්තිකෙ වුට්ඨාති, අයං ආපත්ති ගණස්ස සන්තිකෙ වුට්ඨාති,[1] අයං සඞ්ඝස්ස සන්තිකෙ වුට්ඨාතිති සත්ථා පත්තිඤ්ඤිවසෙන ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං සඛණ්ඩිකපරිවාරො උභතො විභඞ්ගා මයා විනයො නාම දෙසිතො, තං සකලම්පි විනයපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්හාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති. ඒතෙනෙව ච මයා ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්ඤින්ද්‍රියානි පඤ්ඤාබලානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති තෙන තෙනාකාරෙන ඉමෙ ධම්මෙ විභජිත්වා විභජිත්වා සුත්තන්තපිටකං දෙසිතං, තං සකලම්පි සුත්තන්තපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්හාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති; ඒතෙනෙව මයා ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා වාදසායතනානි අට්ඨාරසධාතුයො චත්තාරිසච්චානි බාවීසතින්ද්‍රියානි නවහෙතූ චත්තාරො ආහාරා සත්තඵස්සා සත්ත වෙදනා සත්තසඤ්ඤා සත්තචෙතනා[2] සත්තචිත්තානි තත්‍රාපි එත්තකා ධම්මා[3] කාමාවචරා එත්තකා රූපාවචරා එත්තකා අරූපාවචරා එත්තකා පරියාපන්නා එත්තකා අපරියාපන්නා එත්තකා ලොකියා එත්තකා ලොකුත්තරාති ඉමෙ ධම්මෙ විභජිත්වා වතුවීසති සමන්තපට්ඨානං අනන්තනයසමාහටඅභිධම්මපිටකං අභිධම්මපිටකං දෙසිතං, තං සකලම්පි අභිධම්මපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්හාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති, ඉති සබ්බමෙතං අභිසම්බොධිතො යාව පරිනිබ්බානා පවත්තා ද්වාදස වස්සානි භාසිතං ලපිතං තීණි පිටකානි පඤ්චනිකායා නවඞ්ගානි චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති එවං මහප්පභෙදං හොති, ඉති ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි තිට්ඨන්ති,

1. සී. I. II. & III. අයංගණස්ස. 2. ම. පො. සත්තඵස්සචෙතනා.
3. ම. පො. එත්තකා.

අහං එකොව පරිනිබ්බායාමි, අහව ඛෝ පන දානි[1] එකොව ඔවදාමි අනුසාසාමි, මයි පරිනිබ්බුතෙ ඉමානි චතුරාසීති බුද්ධසහස්සානි තුම්හෙ ඔවදිස්සන්ති අනුසාසිස්සන්තීති එවං භගවා බහූනි කාරණානි දස්සෙත්වා "සෙ වො මමච්චයෙන සත්ථා"ති ඔවදිත්වා පුන අනාගතෙ වාරිත්තං දස්සෙන්තෙන "යථා ඛොපනා"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"සමුදාචරන්තී"**ති: කථෙන්ති වොහරන්ති, **"නාමෙන වා ගොත්තෙන වා"**ති: නවහොත්ති අවත්වා තිස්ස නාගාති එවං නාමෙන වා කස්සප ගොතමාති එවං ගොත්තෙන වා ආවුසො තිස්ස ආවුසො කස්සපාති එවං ආවුසොවාදෙන වා සමුදාචරිතබ්බෙ, **"හන්ත්තෙති වා ආයස්මාති වා"**ති: හන්ත්ත තිස්ස ආයස්මා තිස්සාති එවං සමුදාචරිතබ්බෙ. **"සමූහනතූ"**ති: ආකඞ්ඛමානො සමූහන්තු, යදි ඉච්ඡති සමූහනෙය්‍යාති අත්ථො. කස්මා පන සමූහන්ථාති එකංසෙනෙව අවත්වා විකප්පවචනෙනෙව ඨපෙසීති? මහාකස්සපස්ස ච බලං දීඝත්තා, පස්සති හි භගවා සමූහන්ථාති වුත්තෙපි සඞ්ගීතිකාලෙ කස්සපො න සමූහනිස්සති; තස්මා විකප්පෙනෙව ඨපෙසි. තත්ථ එකච්චෙ ථෙරා එවමාහංසු: චත්තාරි පාරාජිකානි ඨපෙත්වා අවසෙසානි ඛුද්දානුඛුද්දකානීති ආදිනා නයෙන පවත්තිකඝඞ්ගීතියං ඛුද්දානුඛුද්දකකථා ආගතාව, විනිච්ඡයො පනෙත්ථ සමන්තපාසාදිකායං විනයඨකථායං වුත්තොතා. කෙචි පනාහු භගවතා නාගසෙන කතමං ඛුද්දකං කතමං අනුඛුද්දකන්ති මිලින්දෙන රඤ්ඤා පුච්ඡිතෙ දුක්කටං මහාරාජ ඛුද්දකං දුබ්භාසිතං අනුඛුද්දකන්ති වුත්තත්තා නාගසෙනත්ථෙරෝ ඛුද්දානුඛුද්දකා ඤාති[3] මහාකස්සපත්ථෙරෝ පන තං අජානන්තො සුණාතු මෙ ආවුසො සංඝො **සත්තන්නං සික්ඛාපදානං සික්ඛාපදානි ගිහිගතානි ගිහිනොපි ජානන්ති ඉදං** වො **සම්මණානං සක්‍යපුත්තියානං කප්පති ඉදං** වො **න කප්පතීති** සචෙ ඔයං ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමූහනිස්සාම භවිස්සන්ති වත්තාරෝ, **ධුඔකාලිකං සම්මණෙන ගොතමෙන සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං** යාව නෙසං සත්ථා අට්ඨාසි තාවිමෙ සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිංසු, යදා ඉමෙසං සත්ථා පරිනිබ්බුතො නදානිමෙ සික්ඛාපදෙසු සික්ඛන්තීති යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝො අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙය්‍ය පඤ්ඤත්තං න සමූලිඛණෙය්‍ය, යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදය වත්තෙන්තය්‍ය එසා ඤත්ති කම්මවාචා සාවෙසීති. න තං එවං ගහෙතබ්බං, නාගසෙනත්ථෙරො හි පරවාදිනො ඔකාසොමා අහොසීති එවමාහ, මහාකස්සපත්ථෙරො ඛුද්දානුඛුද්දකාපත්තිං න සමූහනිස්සාමීති කම්මවාචං සාවෙසි.

ඉමම්හි ධම්මදණ්ඩකථාපි සඞ්ගීතියං ආගතත්තා,[4] සමන්තපාසාදිකායං විනිච්ඡිතා. **"කඞ්ඛා"**ති: වෙළඹකං, **"විමතී"**ති: විනිවිජිතුං අසමත්ථතා බුද්ධෙ නුඛො න බුද්ධෙ නුඛො, ධම්මෙ නුඛො න ධම්මෙ නුඛො,

1. සී. I. II. & III. අහංචපනි.නි.
2. ම. පෙ. ධම්මක්ඛණිසහස්සානි.
3. ම. පෙ. ඤාතා.
4. සී. I. & II. ආගතං.

සඞ්ඝා නුඛෝ න සඞ්ඝා නුඛෝ, මග්ගෝ නුඛෝ න මග්ගෝ නුඛෝ, පටිපදා නුඛෝ න පටිපදා නුඛෝති යස්ස සංසයෝ උපපජ්ජෙය්‍ය; තං වෝ වදාමි පුච්ඡථ භික්ඛවෙති අයමෙත්ථ සඞ්ඛේපත්ථෝ. **"සත්ථුගාරවෙනාපි න පුච්ඡෙය්‍යාථා"**ති: මයං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිතම්හ, වත්තාරෝ පච්චයාපි නෝ සත්ථුසන්තකාව, තෙ මයං එත්තකං කාලං කඞ්ඛං අකත්වා න අරහාම අජ්ජ පච්ඡිමකාලෙ කඞ්ඛං කාතුන්ති සචෙ එවං සත්ථුගාරවෙන න පුච්ඡථ. **"සහායකොපි භික්ඛවෙ සහායකස්ස ආරොචෙතූ"**ති: තුම්හාකං යෝ යස්ස භික්ඛුනෝ සද්ධිං සමගතෙතා සෝ තස්ස ආරොචෙතු අහං එකස්ස භික්ඛුස්ස කථෙස්සාමි තස්ස කථං සුත්වා සබ්බෙ භික්ඛූ කඞ්ඛා භවථාති දස්සෙති. **"එවං පසන්නොහං"**ති: එවං සද්දහාමි අහන්ති අත්ථෝ. **"ඤාණමෙවා"**ති: නික්කඞ්ඛභාවපච්චක්ඛකරං ඤාණං යෙව එත්ථ තථාගතස්ස න සඞ්ඛාතත්තන්ති අත්ථෝ. **"ඉමෙසං හි ආනන්දා"**ති: ඉමෙසං අන්තොසාණියා නිසින්නානං පඤ්ඤා භික්ඛූසානං, **"සොපච්ඡිමකොහං"**ති: යෝ ගුණවසෙන පච්ඡිමකෝ, ආනන්දත්ථෙරං යෙව සක්ඛායාහ.

"අපපමාදෙන සම්පාදෙථා"ති: සතිඅවිප්පවාසෙන සබ්බකිච්චානි සම්පාදෙථ,[1] ඉති භගවා පරිනිබ්බාණමඤ්චෙ නිපන්නොපි පච්චත්තා ශ්‍රීසවස්සානි දින්නං ඔවාදං සබ්බං එකසම්ං අප්පමාදපදෙ යෙව පක්ඛිපිත්වා අදාසි. "අයං තථාගතස්ස පච්ඡිමා වාචා"ති ඉදං පන සඞ්ගීති කාරානං වචනං.

ඉත්‍ථං පරං යං පරිනිබ්බාණපරිකම්මං කත්වා භගවා පරිනිබ්බුතෝ, තං දස්සෙතුං "අථ ඛෝ භගවා පඨමජ්ඣානං"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **"පරිනිබ්බුතෝ භගවා"**ති: නිරොධං සමාපන්නස්ස භගවතෝ අස්සාසපස්සාසානං අභාවං දිස්වා වුත්තං. **"න ආවුසෝ"**ති: කථං ජානාති ථෙරෝ? ථෙරෝ කිර සත්ථාරා සද්ධිං යෙව තං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජනෙතා යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනා වුට්ඨානං තාව ගන්ත්වා ඉදානි භගවා නිරොධං සමාපන්නොති අඤ්ඤෙ නිරොධෙ ච කාලකිරියා නාම නත්ථීති ජානාති.

"අථ ඛෝ භගවා සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්තියා වුට්ඨහිත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජි-පෙ-නත්ථියජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජී"ති: එත්ථ භගවා චතුවීසතියා ඨානෙසු පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජි, තෙරසසු ඨානෙසු දුතියජ්ඣානං, තථා තතියජ්ඣානං, තථාපණ්ණරසසු ඨානෙසු චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජි, කථං? දසසු අසුභෙසු, චතසිංසාකාරෙ, අට්ඨසු කසිණෙසු, මෙත්තා කරුණා මුදිතාසු, ආනාපානෙ, පරිවෙත්තකාසෙති ඉමෙසු තාව චතුවීසතියා ඨානෙසු පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජි, ඨපෙත්වා පන

1. සී. I. II. & III. සමාදයථ. ඉ පොං. සම්පාදෙය්‍යාථ.

චතුන්නංඝානංරව දස අඞ්ගානි ව සෙසෙසු තෙරසඞ්ගීසු දුතියජ්ඣානං, තෙසු යෙව ච තතියජ්ඣානං සමාපජ්ජි, අඤ්ඤ පන කසිණෙසු, උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරෙ, ආනාපානෙ, පරිච්ඡේදකාසෙ, වතූසු ආරුප්පෙසූති ඉමෙසු පණ්ණරසසු ඨානෙසු චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජි. අයමේව සඞ්ඛෙපකථාව, නිබ්බාණපුරං පවිසන්තෙන පන භගවා ධම්මඝණ්ඩිං සඞ්ඛාපි චතුවීසතිකොටිසහස්සසඞ්ඛාතා[1] සමාපත්තියෝ පවිසිත්වා විදෙසං ගච්ඡන්තෝ ඤාතිජනං ආලිඞ්ගිත්වා විය සබ්බං සමාපත්තිසුඛං අනුභවිත්වා පවිසෝ.

"චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා සමනන්තරං[2] භගවා පරිනිබ්බායී"ති: එත්ථ ඛිණසමනන්තරං පච්චවෙක්ඛණසමනන්තරන්ති වෙ සමනන්තරානි, තත්ථ ඛිණා වුට්ඨාය භවඞ්ගං ඔතිණ්ණස්ස තත්ථෙව පරිනිබ්බාණං ඛිණ සමනන්තරං නාම; ඛිණා වුට්ඨහිත්වා පුන ඛිණඛඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛිත්වා භවඞ්ගං ඔතිණ්ණස්ස තත්ථෙව පරිනිබ්බාණං පච්චවෙක්ඛණ සමනන්තරං නාම; ඉමානිපි වෙ සමනන්තරානෙව, භගවා පන ඛිණං සමාපජ්ජිත්වා ඛිණා වුට්ඨාය ඛිණඛඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛිත්වා භවඞ්ගවිත්තෙන අබ්‍යාකතෙන දුක්ඛසවෙන පරිනිබ්බායි. යෙඟ කේචි බුද්ධා වා පවෙක්බුද්ධා වා අරියසාවකා වා අන්තමසො කුසචීරිලික්කං උපාදාය සබ්බෙ භවඞ්ගවිත්තෙනෙව අබ්‍යාකතෙන දුක්ඛසවෙන කාලං කරොන්තීති. මහාභූම්චාලාදීනි වුත්තනයානෙව.

"භූනා"ති: සත්තා, **"අපපටිපුග්ගලෝ"**ති: පටිභාගපුග්ගල විරහිතො, **"බලප්පත්තෝ"**ති: දසබ්‍රහ්මඤ්ඤබලං පත්තො.

"උපාදවයධම්මිනෝ"ති: උපාදවයසභාවා, **"තෙසං වූපසමෝ"**ති: තෙසං සඞ්ඛාරානං වූපසමෝ අසඞ්ඛතං නිබ්බාණමෙව සුඛන්ති අත්ථො.

"නාහු අස්සාසපස්සාසෝ"ති: න ජාතෝ අස්සාසපස්සාසෝ, **"අනෙජෙ"**ති: තණ්හාසඞ්ඛාතාය එජාය අභාවෙන අනෙජෙ, **"සන්ති මාරබ්භා"**ති: අනුපාදිසෙසං නිබ්බාණං "ආරබ්භ" පවත්තා සඤ්ඤා, **"ඉං කාලමකාසී"**ති: යො කාලං අකරි, ඉදං වුත්තං හොති:-ආවුසො යො මම සත්ථා බුද්ධොති සඤ්ඤං ගම්භීරාමීති සඤ්ඤිමාරබ්භ කාල මකරි, තස්ස සිතවිත්තස්ස තාදිනො ඉදානි අස්සාසපස්සාසෝ න ජාතෝ නත්ථි නපපවත්තීති. **"අසල්ලීනෙනා"**ති: අලීනෙන අසඞ්කුචිතෙන සුවිකසිතෙනෙව චිත්තෙන, **"වෙදනං අජ්ඣවාසී"**ති: වෙදනං අධිවාසෙසි, න වෙදනානුවත්තී හුත්වා ඉතො ච සමුපරිවත්තී. **"විමොක්ඛෙසූ"**ති: කෙනචි ධම්මෙන අනාවරණවිමොක්ඛෙසු, සබ්බසො අපඤ්ඤත්තිභාවුපගමෙ පරිජාතනිබ්බානසදිසෙ ජාතෙ.

"නදූසී"ති: සහ පරිනිබ්බාණා, "මහාභූම්චාලෙ"ති එවං ගෙය්‍ය වුත්ත භූම්චාලමෙව සඤ්ඤායඤ්ච, තං හි ලොමහංසනඤ්ච භිංසනකඤ්ච ආසි. **"සබ්බාකාරවරූපෙතෙ"**ති: සබ්බවරාකාරරූපෙතෙ.

1. ඉ. පෙ. චතුවීසති කොටිසතසහස්සසංඛ්‍යා. 2 සී. I. & II. සමනන්තරා

"අවිනරාගා"ති: පුථුජ්ජනා චෙව සොතාපන්නසකදාගාමිනෝ ච. තෙසං හි දෙමනස්සං අපහීනං තස්මා තෙපි බාහා පග්ගය්හ කන්දන්ති. උභොපි හනෙ සීසෙ ඨපෙත්වා රොදන්තීති සබ්බං පුරිම නයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

"උජ්ඣායනති"ති: අය්‍යා අත්තනාපි අධිවාසෙතුං න සක්කොන්ති සෙසජනං කථං සම්සාසෙස්සන්තීති වදන්තියෝ උජ්ඣායන්ති. **"කථං භූතා පන භන්තෙ ආයස්මා අනුරුඩෝ සල්ලක්ඛෙත්ව"**ති: දෙවතා භන්තෙ කථං භූතා, ආයස්මා අනුරුඩෝ සල්ලක්ඛෙති කිං තා සඤ්ඤපරිනිබ්බාණං අධිවාසන්තීති. අථ තාසං පවත්තිං දස්සන්තෝ ථෙරෝ "සන්නාවුසොති" ආදිමාහ, තං වුත්තත්ථමෙව.

"රත්තාවසෙසෙ"නති: බලවපච්චූසෙ පරිනිබ්බුතත්තා රත්තියා අවසෙසං චුල්ලඛ්ඩානං, **"ධම්මියා කථායා"**ති: අඤ්ඤ පාටියෙක්කා ධම්මකථා නාම නත්ථි, ආවුසො සදෙවකෙ නාම ලොකෙ අපපටි පුග්ගලස්ස සඤ්ඤා අයං මච්චුරාජා න ලජ්ජි කිමඞ්ග පන ලොකිය මහාජනස්ස ලජ්ජිස්සතීති එවරූපාය පන මරණපටිසංයුත්තාය කථාය වීතිනාමෙසුං; තෙසං හි තං කථං කථෙන්තානං මුඛතොත තෙව අරුණං උග්ගච්ඡි.

"අථඛො"ති: අරුණුග්ගමං දිස්වාව ථෙරෝ ථෙරං එතදවොච. **"තෙනෙව කරණීයෙනා"**ති: කිදිසෙන නුඛො පරිනිබ්බාණඤ්ඤෙන මාලාගණ්ඩාදිසක්කාරෙන හවිතබ්බං කිදිසෙන භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිසජ්ජා තෙන හවිතබ්බං කිදිසෙන බාදනියෙන භොජනියෙන හවිතබ්බන්ති එවං යං භගවතො පරිනිබ්බුතභාවං සුත්වා කත්තබ්බං තෙනෙව කරණීයෙන, **"සබ්බං ච තාලාවචරං"**නති: සබ්බං තූරියභණ්ඩං, **"සන්නිපාතෙථා"**ති: භෙරිං චරාපෙත්වා සමාගරථ, තෙ තථෙව අකංසු. **"මණ්ඩලමාලෙ"**ති: දුස්සමණ්ඩලමාලෙ, **"පච්ඡාදෙත්වා"**ති: සජ්ජෙත්වා, **"දක්ඛිණෙන දක්ඛිණං"**නති: නගරස්ස දක්ඛිණදිසා භාගෙනෙව දක්ඛිණදිසාභාගං, **"බාහිරෙන බාහිරං"**නති: අන්තො නගරං අපපවෙසෙත්වා බාහිරෙනෙව නගරස්ස බාහිරපස්සං හරිත්වා, **"දක්ඛිණතො නගරස්සා"**ති: අනුරාධපුරස්ස දක්ඛිණචාරසදිසෙ ඨානෙ ඨපෙත්වා සක්කාරසම්මානං කත්වා ජෙතවනසදිසෙ ඨානෙ ඛිපෙස්සාමාති අත්ථො. **"අඤ්ඤමඤ්ඤපාමොක්ඛා"**ති: මජ්ඣිමවයා ථාමසම්පන්නා අඤ්ඤමඤ්ඤරාජානො, **"සීසං නහාතා"**ති: සීඝං ඩොවිත්වා නහාතා, **"ආයස්මන්තං අනුරුඩ"**නති: ථෙරෝ දිබ්බචක්ඛුකොති පාකටොව, තස්මා තෙ සන්තෙනාපි අඤ්ඤෙසු අයං නො පාකටං කත්වා කථෙස්සතීති ථෙරං පුච්ඡිංසු, **"කථං පන භන්තෙ දෙවතානං අභිප්පායො"**ති: භන්තෙ අම්හාකං තාව අභිප්පායං ජානාම දෙවතානං කථං අභිප්පායොති පුච්ඡිංසු. ථෙරෝ පඨමං තෙසං අභිප්පායං දස්සෙන්තො "තුම්හාකං ඛො"ති ආදිමාහ. **"මකුට බන්ධනං නාම මල්ලානං වෙතිය"**නති: මල්ලරාජූනං පසාධනමණ්ඩල

සාලාය එතං නාමං, විත්තීකතඤ්ඤේන පනෙසා වෙතියන්ති වුච්චති. **"සාව සඞ්ඝසම්මලඝඞ්ඝවීරා"**ති: එත්ථ සඞ්ඝ නාමඤ්ඤසඞ්ඝසම්මලං නාම ගුථ නිඞ්මන පනාළි, සඞ්ඝවීරං නාම සඞ්ඝාරඤ්ඤානං, **"දිබ්බෙහි ච මනුස්සෙහි ච නවෙවෙහි"**ති: උපරි දෙවතානං නවෝනි හොන්ති, හෙට්ඨා මනුස්සානං, එත්තකයෝ ගීතාදීසු. අපිච දෙවතානං අන්තරෙ මනුස්සා මනුස්සානං අන්තරෙ දෙවතාති එවම්පි සක්කරොන්තා පූජෙන්තා අගමංසු. **"මජ්ඣෙන මජ්ඣං නගරස්ස හරිත්වා"**ති: එවං හරියමානෙ භගවතො සරීරෙ බන්ධුලමල්ලසෙනාපති හරියා මල්ලිකා නාම භගවතො සරීරං ආහරන්තීති සුත්වා අත්තනො සාමිකස්ස කාලකිරියතො පඨාය අපරිභුඤ්ජිත්වා ඨපිතං විසාඛාය පසාධන සදිසං මහාලතාපසාධනං නීහරාපෙත්වා ඉමිනා සත්තාරං පූජෙස්සාමීති තං මඤ්ඤාපෙත්වා ගන්ධොදකෙන ධොවිත්වා චාරෙ ඔතා, තං කිර පසාධනං තාසඤ්ච චිත්තං ඉත්ථිනං දෙවදූතියචොරස්ස ච ගෙහෙති තීසු යෙව ඨානෙසු අගොසි. සා ච සත්ථුසරීරෙ චාරං සම්පත්තෙ ඔතාරෙථ තාතා සත්ථුසරීරන්ති වත්වා තං පසාධනං සත්ථුසරීරෙ පටිමුඤ්චි, තං සීසතො පඨාය පටිමුක්කකං යාව පාදතලා ගතං, සුවණ්ණවණ්ණං භගවතො සරීරං සත්තරතනමයෙන මහාපසාධනෙන පසාධිතං අතිවිය විරොචිත්ථ. තං සා දිස්වා පඤ්ඤවිත්තාපත්ථනං අකාසි, භගවා යාව වටෙ සංසරිස්සාමි තාව මෙ පාවිෙයක්කං පසාධනකිච්චං මා හොතු නිච්චං පටිමුක්කපසාධනසදිසමෙව සරීරං හොතූති. අථ භගවන්තං සත්තරතනමයෙන මහාපසාධනෙන උක්කිපිත්වා පුරත්ථිමෙන වාරෙන නීහරිත්වා පුරත්ථිමෙන නගරස්ස මකුටබන්ධනං ඔලුණං වෙතියං, එත්ථ භගවතො සරීරං නික්කිපිංසු.

"පාවාය කුසිනාරඤ්ඤ"න්ති: පාවානගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කුසිනාරං ගම්මිස්සාමීති අඛ්ඛානමග්ගපටිපන්නොහා හොති, **"රුක්ඛමූලෙ නිසීදී"**ති: එත්ථ කස්මා දිවාවිහාරන්ති න වුත්තං? දිවාවිහාරත්ථාය අනිසින්නත්තා, ථෙරස්ස හි පරිවාරං භික්ඛූ සබ්බෙ සුඛසංවඩ්ඪිතා මහාපුඤ්ඤා, තෙ මජ්ඣන්හිකසමයෙ තත්තපාසාණසදිසාය භූමියා පදසා ගච්ඡන්තා කිලමිංසු ථෙරොපි තෙ දිස්වා භික්ඛූ කිලමන්ති ගන්තබ්බඨානං නව දූරං ථොකං විස්සමිත්වා දරථං පටිප්පස්සම්භෙත්වා සාඝණ්ඨ සමයෙ කුසිනාරං ගන්ත්වා දසබලං පසංසිස්සාමීති මඟ්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා උදකතුම්බතො උදකෙන හත්ථපාදෙ සීතලෙ කත්වා නිසීදි, පරිවාරභික්ඛූපිස්ස රුක්ඛ මූලෙ නිසීදිත්වා යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කුරුමානා තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භණමානා නිසීදිංසු, ඉති ආතපවිනොදනත්ථාය නිසින්නත්තා දිවාවිහාරන්ති න වුත්තං.

"මන්දාරවපුප්ඵං ගහෙත්වා"ති: මහාපාතිපප්පමාණං පුප්ඵං ආගන්තුකදණ්ඩකෙ ඨපෙත්වා ජත්තං විය ගහෙත්වා. **"අද්දසා ඛො"**ති: ආගච්ඡන්තං දූරතොව අද්දස දිස්වාව පන විනෙතබ්බි එතං ආජීවකස්ස

හත්ථේ මහුරවපුප්ඵං පඤ්ඤායති, එතඤ්ච න සබ්බදා මනුස්සපථේ පඤ්ඤායති, යදා පන කොචි ඉඞ්ගිං ඉඞ්ගං විකුබ්බති තදා, සබ්බඤ්ඤූ බොධිසත්තස්ස ච මාතුකුච්ඡි ඔක්කමනාදීසු හොති, නඛෝ පන අජ්ජ කෙනචි ඉඞ්ගිතකුබ්බනං කතං, න මේ සත්ථා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කන්තෝ, න කුච්ඡිතෝ නික්ඛන්තෝ, නාපිස්ස අජ්ජ අභිසම්බොධි, න ධම්ම චක්කප්පවත්තනං, න යමකපාටිහාරියං, න දෙවොරොහණං, න ආයු සඞ්ඛාරොස්සජ්ජනං, මහල්ලකෝ පන මේ සත්ථා ධ්‍රුවං පරිනිබ්බුතෝ භවිස්සතීති. තතෝ පුච්ඡාමි නන්නි චිත්තං උප්පාදෙන්ෝ සචේ ඛෝ පන නිසිඤ්ඤකොව පුච්ඡිස්සාමි, සත්ථරි අගාරවෝ කතෝ භවිස්සතීති උඤ්ඡිත්වා සිතඤ්ඤතෝ අපඤ්ඤමම ඡද්දන්තෝ නාගරාජා මණිවම්මං විය දසබලදන්තියං මෙඝවණ්ණං පංසුකූලචීවරං පාරුවිත්වා දසනඛ සමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරසම්ං පතිඨපෙත්වා සත්ථරි කතෙන ගාරවෙන ආජීවකස්ස අභිමුඛෝ හුත්වා අපාවුසෝ අම්හාකං සත්ථාරං ජානාසීති ආහ. කිං පන සත්ථු පරිනිබ්බාණං ජානන්තෝ පුච්ඡි, අජානන්තොති. ආවජ්ජනපටිබද්ධං ඛීණාසවානං ජානනං. අතා වජ්ජිතත්තා පනෙස අජානන්තෝ පුච්ඡීති එකෙ. ථෙරෝ සමාපත්තිබහුලෝ. රත්තිඨානදිවාඨානලෙණමණ්ඩපාදීසු නිච්චං සමාපත්ති බලෙනෙව යාපෙති. කුලසන්තිකම්පි ගාමං පවිසිත්වා වාරෙ සම්පත්තෙ සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතෝ වුට්ඨිතොව භික්ඛං ගණ්හාති. ථෙරෝ කිර ඉම්නා පච්ඡිමෙන අත්තභාවෙන මහාජනානුග්ගහං කරිස්සාමි යෙ මයා්ං භික්ඛං වා දෙන්ති, ගන්ධමාලාදීහි වා සක්කාරං කරොන්ති, තෙසං තං මහප්ඵලං හොතූති එවං කරොති. තස්මා සමා පත්තිබහුලතාය න ජානාති. ඉති අජානන්තොව පුච්ඡීති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. නහෙත්ථ අජානනකාරණං අත්ථි. අභිලක්ඛිතං සත්ථු පරිනිබ්බාණං අහොසි දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනාදිගි නිම්ත්තෙනෙහි, ථෙරස්ස පන පරිසාය කෙහිචි භික්ඛූහි භගවා දිඨ්ඨපුබ්බෝ, කෙහිචි න දිඨ්ඨපුබ්බෝ. තත්ථ යෙහිපි දිඨ්ඨපුබ්බෝ, තෙපි පස්සිතුකාමාව, යෙහිපි අදිඨ්ඨපුබ්බෝ, තෙපි පස්සිතුකාමාව. තත්ථ යෙහි න දිඨ්ඨපුබ්බෝ, තෙ අතිදස්සනකාමතාය ගන්ත්වා කුහිං භගවාති පුච්ඡන්තා පරිනිබ්බුතොති සුත්වා සඤ්ඤාරෙතුං නාසක්ඛිස්සන්ති. විවරව පත්තව ජ්ඣෙත්ථා එකන්නිවත්ථා වා දුන්නිවත්ථා වා උරුනි පවිපිංසන්තා පරෙ දිස්සන්ති. තත්ථ මනුස්සා මහාකස්සපත්ථෙරෙන සද්ධිං ආගතා පංසු කූලිකා සයම්පි ඉත්ථියෝ විය පරොදන්ති, තෙ කිං අම්හෙ සමස්සා සෙස්සන්තීති මයා්ං දොසං දස්සෙන්ති, ඉදං පන සුඤ්ඤං මහාඅරඤ්ඤං ඉධ යථා තථා රොදන්තෙහිපි දොසෝ නත්ථි. පුරිමතරං සුත්වා නාම සොකොපි තනුකෝ හොතීති නික්ඛන්තං සතුප්පාදනත්ථාය ජානන්තොව පුච්ඡි. **"අජ්ජ සත්ථා පරිනිබ්බුතෝ සමණෝ ගොතමෝ"**ති: අජ්ජ සමණෝ ගොතමෝ සත්ථා පරිනිබ්බුතෝ. **"නනෙ මෙ ඉදං"**නති: තතෝ සමණස්ස ගොතමස්ස පරිනිබ්බුතඨානතෝ.

"සුභද්දෝ නාම වුඩ්ඪපබ්බජිතෝ"ති: සුභද්දෝති තස්ස නාමං, වුඩ්ඪකාලේ පන පබ්බජිතත්තා වුඩ්ඪපබ්බජිතෝති වුච්චති. කස්මා පන සෝ එවමාහ? භගවති ආඝාතෙන, අයං කිරෙසෝ ඛණ්ඩකෙ ආගතෙ ආතුමා වඤ්චම්හි නහාපිතපුබ්බකෝ වුඩ්ඪපබ්බජිතෝ භගවති කුසිනාරතෝ නික්ඛම්ත්වා අඩ්ඪතෙලසෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ආතුමං ගච්ඡන්තෙන භගවා ආගච්ඡතීති සුත්වා ආගතකාලෙ යාගුදානං කරිස්සාමීති සාමණෙරභූමියං ඨිතෙ චෙ පුත්තෙ එතදවොච භගවා කිර තාත ආතුමං ආගච්ඡති මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං අඩ්ඪතෙලසෙහි භික්ඛුසතෙහි, ගච්ඡථ තුමෙහ තාතා ඛුරහණ්ඩං ආදාය නාළියාවාපකෙන[1] අනුඤරකං ආහිණ්ඩථ, ලොණම්පි තෙලම්පි තණ්ඩුලම්පි ඛාදනීයම්පි සංහරථ භගවතො ආගතස්ස යාගුදානං කරිස්සාමීති, තෙ තථා අකංසු. මනුස්සා තෙ දූරතො මඤ්ඤෙ පරිහානෙය්යකෙ දිස්වා කාරෙතුකාමාපි අකාරෙතුකාමාපි කාරෙනති යෙව. කත්ත කාලෙ ච කිං ගණ්හිස්සථ තාතාති පුවච්ඡනති. තෙ වදනති න අම්හාකං අඤ්ඤෙන කෙනචි අත්ථෝ. පිතා පන නො භගවතො ආගතකාලෙ යාගුදානං දාතුකාමොති. තං සුත්වා මනුස්සා අපරිගණ්හිත්වාව යං තෙ සක්කොනනි හරිතුං,[2] සබ්බං දෙනති, යම්පි න සක්කොනනි, මනුස්සෙහි පෙසෙනති. අථ භගවති ආතුමං ආගනන්ත්වා භූසාගාරතං පවිසෙ සුභද්දෙ සායණ්හසමයං ගාමචාරං ගන්ත්වා මනුස්සෙ ආමන්තෙසි උපාසකා නාහං තුම්හාකං සන්තිකා අඤ්ඤං කිඤ්චි පච්චාසිංසාම්, මයාහං දූරතෙහි ආහතතෙලාදීනි යෙව සඞ්ඝස්ස පහොනති, ගච්ඡථ තුම්හෙ තත්ථ මෙ දෙථාති. ඉදච්චිව ගණ්හථාති සබ්බූපකරණානි ගහාපෙත්වා විහාරෙ උඛනානි කාරෙත්වා එකං කාලකං කාසාවං නිවාසෙත්වා තාදිසමෙව පාරුපිත්වා ඉදං කරොථ ඉදං කරොථාති සබ්බරත්තිං විචාරෙනෙතා සත්තසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා හොජ්ජාගුඤ්ච මධුගොළකඤ්ච පටියාදාපෙසි. හොජ්ජයාගුනාම භූජිත්වා පාතබ්බයාගු; තඤ්ච සපිමධුඵාණිතමච්ඡමංසපූපථුලරසාදි යං කිඤ්චි ඛාදනීයං නාම සබ්බං පක්ඛිපති,[3] කිළිත්තකාමානං සිසමක්ඛනයොගෝ හොති සුගන්ධගන්ධා. අථ භගවා කාලසෙව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතෝ පිණ්ඩාය චරිතුං ආතුමානගරාභිමුඛෝ පායාසි. මනුස්සා තස්ස ආරොචෙසුං භගවා පිණ්ඩාය ගාමං පවිසති, තයා කස්ස යාගු පටියාදිතාති. සෝ යථානිවත්ථපාරුතෙනෙව තෙහි කාලකාසාවෙහි එකෙන හත්ථෙන දණ්ඩිං කටවත්තුං ගහෙත්වා බ්‍රහ්මා විය දක්ඛිණං ජාණුමණ්ඩලං භූමියං පතිට්ඨපෙත්වා වන්දිත්වා පටිග්ගණ්හාතු මෙ භන්තෙ භගවා යාගුනති ආහ. තතො ජානන්නාපි තථාගතා පුච්ඡනතීති ඛණ්ඩකෙ ආගතෙනනයෙන භගවා පුච්ඡිත්වා ච සුත්වා ච තං වුඩ්ඪපබ්බජිතං විගරහිත්වා තස්මිං වත්ථුස්මිං අනපඤ්ඤත්තිමාදිනසික්ඛාපදඤ්ච ඛුරහණ්ඩපරිහරණසික්ඛාපදඤ්චාති මෙ සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපෙත්වා භික්ඛවෙ අනෙක

1. මූ. ආපාපකෙන. 2. මූ. ආහරිතුං. 3. සී. I. II. & III. පවිසති.

කපඤ්ඤාවියෝ හොන්තං පරියෙසන්තෙහෙව විත්තිනාමිතා, ඉදං පන තුම්හාකං අකප්පියං අධමෙමන උප්පන්නං හොන්තං ඉමං පරිභුත්තා අනෙකානි අත්තභාවසහස්සානි අපායෙසෙව නිබ්බත්තිස්සන්ති, අපෙථ මා ගණ්හථාති භික්ඛාචාරභිමුඛෙ අගමාසි. එක භික්ඛුනාපි න කිඤ්චි ගහිතං. සුභද්දෙ, අනත්තමනෙ හුත්වා අයං සබ්බං ජානාමීති ආභිණ්ඩති, සචෙ න ගහිතුකාමෙ, පෙසෙත්වා ආරොචෙතබ්බං, අයං පක්කාගාරෙ නාම සබ්බවිරං තිට්ඨන්තා සත්තාගමත්තං තිට්ඨෙය්‍ය. ඉදං හි මම යාවජීවං පරියන්තං අස්ස සබ්බං තෙන නාසිතං, අහිත කාමෙ අයං මඤ්ඤති භගවති ආඝාතං බන්ධිත්වා දසබලෙ ධරන්තෙ කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි. එවං කිරස්ස අහොසි අයං උච්චාකුලා පබ්බජිතෙ මහාපුරිසෙ, සචෙ කිඤ්චි වක්ඛාමි, මංයෙව සන්තජ්ජෙස්සන්ති. සචායං අජ්ජපරිනිබ්බුතෙ භගවාති සුත්වා ලඞ්ඝාසෙ විය ගණ්හුඞෙ එවමාහ, ථෙරෙ තං සුත්වා හදයෙ පහාරදානං විය මත්ථකෙ පතිතසුක්ඛාසනී විය මඤ්ඤි. ධම්මසංවෙගො චස්ස උපපජ්ජි, සත්තාහ මත්තපරිනිබ්බුතෙ භගවා අජ්ජාපිස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ධරතී යෙව, දුකෙඛන භගවතා ආරාධිතසාසනෙ නාම එවං ලහුමත්තං පාපකම්මං කණ්ඩකො උප්පන්නො අයං ඛො පනෙස පාපො වඩ්ඪ මානො අඤ්ඤම්පි එවරූපෙ සහායෙ ලභිත්වා සක්කා සාසනං ඔසක්කා පෙතුන්ති. තතො ථෙරෙ විනෙතුං සචෙ ඛො පනාහං ඉමං මහල්ල කං ඉධෙව පිලොතිකං නිවාසෙත්වා ඡාරිකාය ඔකිරාපෙත්වා නීහරා පෙස්සාමි, මනුස්සා සමණස්ස ගොතමස්ස සරීරෙ ධරමානෙ යෙව සාවකා විවදන්තීති අම්හාකං දොසං දස්සෙන්තීති අධිවාසෙසි තාව, භග වතාභි දෙසිතො ධම්මො අසඞ්ගහිතපුප්ඵරාසිසදිසො, තත්ථ යථා වාතෙන පහටපුප්ඵානි යතොවා තතොවා ගච්ඡන්ති. එවමෙවං එව රූපානං පාපපුග්ගලානං වසෙන ගච්ඡන්තෙන ගච්ඡන්තෙන කාලෙ විනයෙ එකං වෙ සික්ඛාපදන්ති නාස්සිස්සන්ති සුත්තෙන එක වෙ පඤ්ඤා වාරා නාස්සිස්සන්ති, අභිධම්මෙ එක වෙ භූමන්තරන්ති නාස්සිස්සන්ති. එවං අනුක්කමෙන මූලෙ නඨෙ පිසාචසදිසා භවිස්සාම, තස්මා ධම්ම විනයසඞ්ගහං කරිස්සාම්. එවං සති දළ්හා සුත්තෙන සඞ්ගහිතානි පුප්ඵානි විය අයං ධම්මවිනයො නිච්චලො භවිස්සති. එතදත්ථං හි භගවා මඤ්ඤං තීණි ගාවුතානි පච්චුග්ගමනං අකාසි, තීහි ඔවා දෙහි උපසම්පදං අදාසි, කායතො[1] චීවරපරිවත්තනං අකාසි. ආකාසෙ පාණිං චාලෙත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ පටිපදං කථෙන්තො මඤ්ඤෙව සක්ඛිං කත්වා කථෙසි. භික්ඛූනඤ්ච සකලසාසනරතනං[2] පටිච්ඡාපෙසි, මාදිසෙ භික්ඛූමහි තිට්ඨමානෙ අයං පාපො සාසනෙ වඩ්ඪිං මා අලත්ථ, යාව අධමෙමා න දීපෙති ධම්මෙ න පටිබාහියති, අවිනයෙ න දීපෙති, විනයෙ න පටිබාහියති, අධම්මවාදිනො න බලවන්තා හොන්ති ධම්මවාදිනො න දුබ්බලා හොන්ති අවිනයවදිනො න බල

1. මූ. කායෙ 2. මූ. දසඞ්ග.

වත්තෝ හොන්ති. විනයවාදිනෝ න දුබ්බලා හොන්ති, තාව ධම්මව විනයව සඞ්ගායිස්සාම්, තතෝ භික්ඛූ අත්තනෝ අත්තනෝ පහොනකං ගහෙත්වා කපපියාකපපියං කථෙස්සන්ති. අථායං පාපෝ සයමෙව නිග්ගහං පාපුණිස්සති, පුන සීසං උක්කිපිතුං න සක්ඛිස්සති, සාසනං ඉඞ්ගෙව ඨිතව භවිස්සතීති. සෝ එවං නාම මයඤ්ච විත්තං උපපන්නනති කඤ්චි අනාරොචෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සමස්සාසෙසි. තෙන වුත්තං "අථ ඛෝ ආයස්මා මහාකස්සපෝ-පෙ-නෙතං ඨානං විජ්ජතී"ති.

"චිත්තඤ්ච"නති: විසංරත්තනසභාවං වන්දනවිත්තකං, **"ආළිමෙපස්සාමා"**ති:[1] අඤ්ඣං ගාහාපෙස්සාම **"න සක්කොන්තී ආළිමෙපුං"**නති:[2] අඤ්ඤපි සොළසපි වත්තිංසාපි ජනා එකතෝ හුත්වා යමකඋක්කායෝ ගහෙත්වා තාලවණ්ටෙහි විජ්ඣන්තා භඤ්ඤභිඛමන්තා තානි තානි කාරණානි කරොන්තාපි න සක්කොන්තී යෙව අඤ්ඤං ගාහාපෙතුං. **"දෙවතානං අධිප්පායෝ"**ති: එත්ථ තා කිර දෙවතා ථෙරස්ස උපඨාක දෙවතාව. අසීතියා මහාසාවකෙසු හි විත්තානි පසාදෙත්වා තෙසං උපඨාකානි අසීති අසීති කුලසහස්සානි සඞ්ඝෙ නිබ්බත්තානි. තථා ථෙරෙ විත්තං පසාදෙත්වා සඞ්ඝෙ නිබ්බත්තා දෙවතා තස්මිං සමාගමෙ ථෙරං අදිස්වා කුහිං නුඛෝ අම්හාකං කුලූපකත්ථෙරොති අන්තරා මඞ්ගෙ පටිපන්නං දිස්වා අම්හාකං කුලූපකත්ථෙරෙන අවඤ්ඤිතෙ චිත්තකොමාපජ්ජිත්ථාති අධිට්ඨහිංසු. මනුස්සා තං සුත්වා මහාකස්සපෝ නාම කිර හොං භික්ඛූ පවහි භික්ඛූසතෙහි සද්ධිං දසබලස්ස පාදෙ වන්දිස්සාමීති ආගච්ඡති. තස්මිං කිර අනාගතෙ චිත්තකොං න පජ්ජලති. කීදිසෝ හොං සෝ භික්ඛු කාළෝ ඔදාතෝ දීඝෝ රස්සෝ, එවරූපෙ නාම හොං භික්ඛූමහි සීතෙ කිං දසබලස්ස පරිනිබ්බාණං නාමාති කෙචි ගන්ධමාලාදිහත්ථා පටිපථං ගච්ඡිංසු. කෙචි පීතියෝ විචිත්තා කත්වා ආගමනමඤ්ඤං ඔලොකයමානා අඤ්ඤංසු. අථ ඛෝ ආයස්මා මහාකස්සපෝ යෙන කුසිනාරා තෙන පාචීනමුඛෝ සිරසා වන්දි, ථෙරෝ කිර චිත්තකං පදක්ඛිණං කත්වා ආවජ්ජනෙනාව සල්ලක්ඛෙසි ඉමස්මිං ඨාන්තෙ පාදා. තතෝ පාදානං සම්පෙ ඨත්වා අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අරහත්තස්ස[3] පතිමණ්ඩිතචක්කලක්ඛණපතිමණ්ඩිතා දස බලස්ස පාදා සබ්බං ඛත්තියාස පටලෙහි පවට්ටසස්සුගතානි සුවණ්ණ වණ්ණදෙණ්හිං වන්දනවිත්තකව වෙඨා කත්වා මයඤ්ච උත්තමඞ්ගෙන සිරසාමි පතිට්ඨහනතුති අධිට්ඨාසි. සහ අධිට්ඨානවිත්තෙනෙව තානි දුස්සයුගා දීනි වෙඨා කත්වා වලාහකානතරා පුණ්ණචන්දෙ විය පාදා නික්ඛමිංසු. ථෙරෝ විකසිතරත්තපදුමසදිසෙ හත්ථෙ පසාරෙත්වා සුවණ්ණ වණ්ණෙ සඤ්ඵපාදෙ යාව ගොප්ඵකා දළ්හං ගහෙත්වා අත්තනෝ සිරවරෙ පතිට්ඨපෙසි, තෙන වුත්තං "භගවතෝ පාදෙ සිරසා වන්දී"ති. මහාජනෝ තං අච්ඡරියං දිස්වා එකපහාරෙනෙව මහානාදං නදි,

1. ම. ආළිපිස්සාම. 2. ම. ආළිපෙතුං. 3. ම. අරහභස්ස.

ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා යථාරුචි වන්දි. එවං පන ථෙරෙන ච මහා ජනෙන ච තෙහි ච පච්ඡි භික්ඛූසතෙහි වන්දිතමත්තෙන පුන අධිඨාන කිච්චං නාම. පකති අධිඨානවසෙනෙව ථෙරස්ස හත්ථතො මුච්චිත්වා අලත්තකවණ්ණානි භගවතො පාදතලානි වන්දනදරු ආදීසු කිඹි අවාලෙත්වාව යථාඨානෙ පතිඨහිංසු, යථා ඨානෙ සීතානෙව අහෙසුං භගවතො හි පාදෙසු නික්ඛමනෙනසු වා පවිසනෙනසු වා කපපාස අංසු වා දසාතනතුං[1] වා තෙලබින්දු වා දුරුක්ඛඞ්ගං වා ඨානා චලිතං නාම නාහොසි, සබ්බං යථා ඨානෙ සීතමෙව අහොසි, උඨහිත්වා පන අත්ථඞ්ගතෙ වන්දෙ විය සූරියෙ විය ච තථාගතස්ස පාදෙසු අනන්තරහි තෙසු මහාජනො මහාකන්දිතං කන්දි පරිනිබ්බුතකාලතො අධිකතරං කාරුඤ්ඤං අහොසි.

"සඨමෙව භගවතො චිතකො පජ්ජලි"නි: ඉදං පන කස්සචි පජ්ජලාපෙතුං වායමන්තස්ස අදස්සනවසෙන වුත්තං, දෙවතානුභාවෙන පනෙස සමන්තතතො එකපහාරෙනෙව පජ්ජලි. **"සරීරමෙව අවසිස්සිංසු"**නි: පුබ්බෙ එකසඞ්ඛාතෙ සීතත්තා සරීරං නාම අහොසි, ඉදානි විපජකිණ්ණත්තා සරීරානීති වුත්තං, සුමනමකුළසදිසා ච ධොතමුත්තසදිසා ච සුවණ්ණසදිසා ච ධාතුයො අවසිස්සිංසූති අත්ථො. දීඝායුකබුද්ධානං හි සරීරං සුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසං එකඝනමෙව හොති. භගවා පන අඛං න චිරං ඨස්සා පරිනිබ්බායිස්සා මි, මය්හං සාසනං තාව සබ්බථා න විප්පකිරිතං, තස්මා පරිනිබ්බුතස්සපි මෙ සාසපමත්තම්පි ධාතුං ගහෙත්වා අත්තනො අත්තනො වසනඨානෙ චෙතියං කත්වා පරිවරන්තෙනා මහාජනො සඞ්ඝපරියනෙ හොතූති ධාතූනං විකිරණං අධිඨාසි. කති පනස්ස ධාතුයෙ විපජකිණ්ණා, කති න විපජකිණ්ණාති. වත්තසේසා දුඨා, වෙ අක්ඛඞ්ගා, උණ්හීසනති ඉමා සත්ත ධාතුයො න විපජකිරිංසු, සෙසා විපජකිරිංසූති. තත්ථ සබ්බ බුද්ධඤා ධාතු සාසපබීජමත්තා අහොසි. මහාධාතු මජෙඣ භින්නතණ්ඩුල මත්තා. අතිමහතී මජෙඣ භින්නමුග්ගබීජමත්තාති.[2] **"උදකධාරා"**නි: අග්ගබාහුමත්තාපි ජඞ්ඝමත්තාපි තාලක්ඛන්ධමත්තාපි උදකධාරා ආකා සතො පතිත්වා නිබ්බාපෙසි. **"උදකසාලකෙ"**නි: පරිවාරෙත්වා සීතසාලරුක්ඛෙ සඞ්ඛෙපතං වුත්තං තෙසඤ්ඤි හි සාඛන්තරවිට පත්තරෙහි උදකධාරා නික්ඛමිත්වා නිබ්බාපෙසුං. භගවතො චිතකො මහන්තො, සමන්තා පඨවිං භින්දිත්වාපි නඞ්ගලසීසමත්තා උදකවට්ටි එලිකවටංසඤ්ඤසදිසා උග්ගන්ත්වා චිතකමෙව ගණ්හන්ති. **"ගන්ධොදකෙන"**නි: සුවණ්ණඝටෙ රජතඝටෙ ච පූරෙත්වා ආහතන්නා ගන්ධොදකෙන, **"නිබ්බාපෙසු"**න්ති: සුවණ්ණමයරජතමයෙහි අළ දණ්ඩකෙහි විකිරිත්වා වන්දනවිතකං නිබ්බාපෙසුං. එත්ථ ච චිතකෙ ඣායමානෙ පරිවාරෙත්වා සීතසාලරුක්ඛානං සාඛන්තරෙහි විටපන්ත රෙහි පත්තන්තරෙහි ජාලා උග්ගච්ඡන්ති. පත්තං වා සාඛා වා පුප්ඵං

1. ම. ඉ. දසිඤ්ඤන්තං. 2. ඉ. මුග්ගදල.

වා දඩ්ඪාහාම නෙසි. කිපිල්ලිකාපි මක්කටකාපි ජලානං අන්තරෙ නෙව විවරන්ති. ආකාසතො පතිතළුදකඩාරාසුපි සාලරුක්ඛෙ නික්ඛන්තළුදකඩාරාසුපි පඨවිං භින්දිත්වා නික්ඛන්තළුදකඩාරාසුපි ධම්මතාව[1] පමාණං. එවං චින්තෙසි නිබ්බාපෙත්වා පන මල්ලරාජානො සත්ථාගාරෙ චතුජාතියගන්ධපරිභණ්ඩං කාරෙත්වා ලාජපඤ්ඤමානි පූජෙත්වා විකිරිත්වා උපරි වෙලත්තානං බන්ධිත්වා සුවණ්ණතාරකාදීහි ඛචිත්වා තත්ථ ගන්ධදාමමාලාදාමරතනදාමානි ඔලම්බෙත්වා සත්ථාගාරතො යාව මකුටබන්ධනසඞ්ඛාතා සීසපසාධනමණ්ඩලසාලා තාව උභොහි පස්සෙහි සාණිකිලඤ්ජපරික්ඛෙපං කාරෙත්වා උපරි වෙලත්තානං බන්ධාපෙත්වා සුවණ්ණතාරකාදීහි ඛචිත්වා තත්ථාපි ගන්ධදාමමාලාදාමරතනදාමානි ඔලම්බෙත්වා, මණ්ඩපෙකිච්ච වෙණුහි ච පවණ්ණඛෙජෙ උස්සාපෙත්වා සමන්තා ධජපටාකා[2] පරික්ඛිපිත්වා සුසම්මඨාසු විපිසු කදලියො ච සුවණ්ණඝටෙ ච[3] ඨපෙත්වා දණ්ඩකදීපිකා ජලෙත්වා අලඞ්කත හත්ථිකඛෙ සහ ධාතූහි සුවණ්ණදෙණිං ඨපෙත්වා මාලාගන්ධාදීහි පූජෙත්වා සාධුකිළිතං කිළන්තා අන්තො නගරං පවෙසෙත්වා සත්ථාගාරෙ සාරමය[4] පල්ලඞ්කං ඨපෙත්වා උපරි සෙතච්ඡත්තං ධාරයිංසු. "අථඛො කොසිනාරකා මල්ලා භගවතො සරීරානි සත්තාහං සත්ථාගාරෙ සන්තිපජරං කරිත්වා"ති සබ්බං වෙදිතබ්බං. තත්ථ **"සන්තිපජරං කරිත්වා"**ති: සන්තිඝරෙහි පුරිසෙහි පරික්ඛිපාපෙත්වා. **"ධනුපාකාර"**න්ති: පඨමං තාව හත්ථී කුඛ්ඛෙන කුම්භං පහරන්තෙන පරික්ඛිපාපෙසුං. තතො අස්සෙ ගීවාය ගීවං පහරන්තෙන. තතො රථෙ ආණිකොටියා ආණිකොටිං පහරන්තෙන. තතො යොධෙ බාහුනා බාහුං පහරන්තෙන. තෙසං පරියන්තෙ කොටියා කොටිං පහරමානානි ධනූනි පරික්ඛිපාපෙසුං. ඉති සමන්තා යොජනපමාණස්ස ඨානං සත්තාහං සන්නාහගඝවජිකං විය කත්වා ආරක්ඛං සංවිදහිංසු. තං සන්ධාය වුත්තං **ධනුපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා**ති. කස්මා පනෙතෙ එවමකංසූති? ඉතො පුරිමෙසු හි දීසු සත්තාහෙසු තෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඨානනිසජ්ජා කාසං කරොන්තා ඛාදනීයං භොජනීයං සංවිදහන්තා සාධු කීළිතාය ඔකාසං න ලභිංසු. තතො නෙසං අහොසි ඉමං සත්තාහං සාධුකීළිතං කීළිස්සාම, ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, ඉං අමනුස්සා පමත්තභාවං ඤත්වා කොවිදෙව ආගන්ත්වා ධාතුයො ගණ්හෙය්‍ය, තස්මා ආරක්ඛං ඨපෙත්වා කීළිස්සාමාති තෙන තෙ එවමකංසු.

"අස්සොසි ඛො රාජා"ති: කථං අස්සොසි. පඨමමෙව කිර අස්ස අමච්චා සුත්වා විනාසිංසු සත්ථා නාම පරිනිබ්බුතො, න සො සක්කා පුන ආහරිතුං, පොථුජ්ජනිකසඞ්ඛා පන අමනුස්සා රඤ්ඤෝ සද්දිං නාසි, සචෙ එස ඉමිනාව නියාමෙන සුණිස්සති, හදයමස්ස ඵලිස්සති, රාජා ඛො පන අමෙහි අනුරක්ඛිතබ්බොති තෙ තිස්සො සුවණ්ණ

1. සී. II. ධම්මකථාව.
2. ම. රතනපටාකා.
3. ම. පුණ්ණඝටෙ ච.
4. සී. I. II. & III. සරඝමය.

දෙණියෝ ආහරිත්වා චතුමධුරස්ස පූරෙත්වා රඤ්ඤෝ සන්තිකං ගන්ත්වා එතදවොචුං දෙව අම්හෙහි සුපිනකෝ දිට්ඨෝ, තස්ස පටිඝාතත්ථං තුම්හෙහි දුකූලදුපට්ටං නිවාසෙත්වා යථා නාසාපුටමත්තං පඤ්ඤායති, එවං චතුමධුරදෙණියා නිපජ්ජිතුං වට්ටතීති. රාජා අත්ථවරානං අමච්චානං වචනං සුත්වා එවං හොතු තාතාති සම්පටිච්ඡිත්වා තථා අකාසි. අථෙකෝ අමච්චෝ අලඞ්කාරං ඔමුච්චිත්වා කෙසෙ පකිරිය යාව දිසාය සත්ථා පරිනිබ්බුතෝ, තදහිවුබ්බෝ හුත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ රාජානං ආහ දෙව මරණතෝ මුච්චනකසත්තෝ නාම නත්ථි, අම්හාකං ආයුවඩ්ඪනතෝ වෙතියඝරානං පූජඤ්ඤකෙළිත්තං අභිසෙකපීඨකෝ සෝ භගවා සත්ථා කුසිනාරායං පරිනිබ්බුතොති. රාජා සුත්වාව විසඤ්ඤී හූතෝ චතුමධුරදෙණියං උසුමං මුඛේ අථ නං තතෝ උක්කිපිත්වා දුතියාය දෙණියා නිපජ්ජාපෙසුං. සෝ සඤ්ඤං[1] ලභිත්වා තාතා කිං වදථාති පුවජි. සත්ථා මහාරාජ පරිනිබ්බුතොති. රාජා පුනපි විසඤ්ඤී හූතෝ චතුමධුරදෙණියං උසුමං මුඛේ. අථ නං තතොපි උක්කිපිත්වා තතියාය දෙණියා නිපජ්ජා පෙසුං. සෝ පුන සඤ්ඤං ලභිත්වා තාතා කිං වදථාති පුවජි. සත්ථා මහාරාජ පරිනිබ්බුතොති රාජා පුනපි විසඤ්ඤීජාතෝ අථ නං උක්කිපිත්වා නහාපෙත්වා මඤ්චකෙ සයෙති උදකං ආසිඤ්සුං. රාජා සඤ්ඤං පටිලභිත්වා ආසනා වුට්ඨාය ගන්ධ පරිභාවිතෙ මණිවණ්ණ කෙසෙ සුවණ්ණඵලකවණ්ණාය පිට්ඨියා පකිරිත්වා පාණිනා උරං පහරිත්වා පවාළඞ්කුරවණ්ණාහි සුවට්ටිතඛඟු ලීහි සුවණ්ණබිම්බිසකවණ්ණං උරං සිඛණෙත්වා විය ගහෙත්වා පරිදෙව මානෝ උමත්තකවෙසෙන අන්තරවීථිං ඔතිණ්ණෝ සෝ අලඞ්කත නාටකපරිවුතෝ නගරතෝ නික්ඛම්ම ජීවකම්බවනං ගන්ත්වා යස්මිං ඨානෙ නිසින්නෙන භගවතා ධම්මෝ දෙසිතෝ, තං ඔලොකෙත්වා භගවා සබ්බඤ්ඤූ නනු ඉමස්මිං ඨානෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසයිත්ථ, සොකසල්ලං තුම්හෙ විනොදයිත්ථ, තුම්හෙ මය්හං සොකසල්ලං නීහරිත්ථ, අහං තුම්හාකං සරණං ගතෝ, ඉදානි පන මෙ පටිවචනම්පි න දෙථ භගවාති පුප්පුනං පරිදෙවිත්වා නනු භගවා අහං අඤ්ඤදා එවරූපෙ කාලෙ තුම්හෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරා ජම්බුදීපතලෙ චාරිකං චර ථාති සුණොම්, ඉදානි පනාහං තුම්හාකං අනනුරූපං අයුත්තං පවත්තිං සුණොමීති එවමාදීනි ච වත්වා ඡඨිමත්තානි ගාථානි භගවතෝ ගුණං අනුස්සරිත්වා විනෙතසි මම පරිදෙවිතෙනෙව න සිජ්ඣති, දසබලස්ස ධාතුයෝ ආහරාපෙමීති එවං අස්සොසි. පුත්ථා ච ඉමිස්සා විසඤ්ඤී භාවාදිපවත්තියා අවස්සනෙ දූතං පාහෙසි. තං සන්ධාය **"අථ ඛො රාජා"**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **"දූතං පාහෙසී"**ති: දූතව පණ්ණව පෙසෙසි. පෙසෙත්වා ච පන සචෙ දස්සනාති සුන්දරං, නොචෙ දස්සනාති, ආහරණූපායෙන ආහරිස්සාමීති චතුරඞ්ගිනිං සෙනං සන්නය්හිත්වා සයම්පි නික්ඛන්තොව යෙව යථා ච අජාතසත්තු, එවං ලිච්ඡවී ආදයොපි දූතං පෙසෙත්වා සයම්පි චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නික්ඛම්මිංසු

1. ම. පුන සඤ්ඤං.

යෙව. තත්‍ර පාවෙය්‍යකා සබ්බෙපි ආසන්නතරා කුසිනාරාය තිගාවුතන්තරෙ නගරෙ වසන්ති. භගවාපි පාවං පවිසිත්වා කුසිනාරං ගතෝ. අථ කස්මා පඨමතරං න ආගතානි වෙ? මහාපරිවාරා පතෙතෙ රාජානෝ මහාපරිවාරං කරොන්තොව පච්ඡතෝ ජාතා. **"තෙ සඞ්ඝ ගණෙ එතදවොචු"**න්ති: සබ්බෙපි තෙ සත්තන්නගර වාසිනෝ ආගන්ත්වා අභිහාකං ධාතුයෝ වා දෙන්තු යුඞ්ඛං වා න්ති, කුසිනා රන්නගරං පරිවාරෙන්ති ඨිතෙ එව.[1] "භගවා අම්හාකං ගාමක්ඛෙත්තෙ"ති පවිවචනං අවොචුං. තෙ කිර එවමාහංසු න මයං සත්‍රු සාසනං පහිණිම්හ, නාපි ගන්ත්වා ආනයිම්හ, සත්‍රා පන සයමෙව ආගන්ත්වා සාසනං පෙසෙත්වා අම්හෙ පක්කොසාපෙසි. තුම්හෙපි ඛො පන යං තුම්හාකං ගාමක්ඛෙත්තෙ රතනං උප්පජ්ජති, න තං අම්හාකං දෙථ. සදෙවකෙ ව ලොකෙ බුද්ධරතනසමං රතනං නාම නත්ථි, එවරූපං උත්තමරතනං ලභිත්වා මයං න දස්සාම, න ඛො පන තුම්හෙහි යෙව මාතුථනතොපි ඛීරං පිතං අම්හෙහිපි මාතුථනතොපි ඛීරං පිතං න තුම්හෙ යෙව පුරිසා අම්හෙපි පුරිසා හොන්ති අසදිසමසදිසං අහඞ්කාරං කත්වා සාසනපටි සාසනං පෙසෙන්ති, අසදිසමසදිසං මානගජ්ජිතං ගජ්ජන්ති. යුද්ධෙ පන සති කොසිනාරකානං යෙව ජයෝ අහවිස්ස, කස්මා? යස්මා ධාතුසුජ්ඣනට්ඨං ආගතා දෙවතා නෙසං පක්ඛා අහෙසුං. පාළියං පන "භගවා අම්හාකං ගාමක්ඛෙත්තෙ පරිනිබ්බුතෝ, න මයං දස්සාම භගවතො සරීරානං භාගං"ති එත්තකමෙව ආගතං.

"එවං වුත්තෙ දෙණෝ බ්‍රාහ්මණෝ"ති: දෙණබ්‍රාහ්මණෝ ඉමං තෙසං විවාදං සුත්වා එතෙ රාජානෝ භගවතෝ පරිනිබ්බුතට්ඨානෙ විවාදං කරොන්ති, න ඛො පනෙතං පතිරූපං, අලං ඉමින්නා කල හෙන, වූපසමෙස්සාම නන්ති සො ගන්ත්වා තෙ සඞ්ඝ ගණෙ එතද වොච. කිමවොච උත්තානපදෙසෙ ඨත්වා විභාණවාරපරිමාණං දෙණගජ්ජිතං නාම අවොච තත්‍ර පඨමභාණවාරෙ තාව එකපදමපි තෙ න ජානිංසු. දුතියභාණවාරපරියොසානෙ ආචරියස්ස වය හො සඳ්දෙ, ආචරියස්ස වය හො සඳ්දෙති සබ්බ නිරවා අහෙසුං. ජම්බුදීපතලෙ කිර කුලඝරෙ ජාතො යෙහුය්‍යෙන තස්ස න අන්නෙ වාසිකො නාම නත්ථි අථ සො තෙ අත්තනො වචනං සුත්වා නිරවෙ තුණ්හී භූතෙ විදිත්වා පුන එතදවොච "සුණන්තු භොන්තො"ති එවං ගාථාවසං අවොච. තත්‍ර:-

"අම්හාකං බුද්ධෝ"ති අම්හාකං බුද්ධො. **"අනුඛන්තිවාදෙ"**ති: බුද්ධභූමිං අපත්වාපි පාරමියො පූරෙන්තො ඛන්තිවාදි තාපසකාලෙ ධම්මපාල කුමාරකාලෙ ඡද්දන්තහත්ථිකාලෙ භූරිදත්තනාගරජ්ජකාලෙ චම්පෙය්‍ය නාගරාජකාලෙ සඞ්ඛපාලනාගරාජකාලෙ මහාසුපිකාලෙ අඤ්ඤස්මිඤ්ඤ ව බහූසු ජාතකෙසු ච පරෙසු කොපං අකත්වා ඛන්තිමෙව අකාසි, ඛන්තිමෙව වණ්ණයි, කිමඞ්ග පන එතරහි ඉද්ධානුභෙසු තාදි

1. ම. එත.

ලක්ඛණං පත්තො, සබ්බථාපි අමහාකං බුද්ධො ඛත්තියවාදෙ අහොසි. තස්ස එවං විධස්ස "නහි සාධුගං උත්තමපුග්ගලස්ස සරීරහඞ්ගසියා සමපහාරො." **"නහි සාධු ග"**න්ති: නහි සාධු අයං. **"සරීර හඞ්ග"**න්ති: සරීරවිභඞ්ගනිමිත්තං. ධාතුඛොභඋපඛාසඝෙතූති අත්ථො. **"ඉස්සා සමපහාරෝ"**ති: ආයුඛසමපහාරෝ සාධු න සියාති වුත්තං හොති. **"සබ්බෙඛව හොන්තා සඛිනා"**ති: සබ්බෙඛව හොන්තා සඛිනා හොථ, මා භිජ්ජථ. **"සමගඛා"**ති: කායෙන ච වාචාය ච එකසඞ්ගනී පාතා එකවචනා සමග්ගා හොථ. **"සමෙමාදමානා"**ති: චිත්තෙනාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං සමෙමාදමානා හොථ. **"කරෝමඅඞ්ගෙ"**ති: භගවතො සරීරානි අඞ්ගෙ කරොම. **"චක්ඛුමතො"**ති: පවගි චක්ඛුගි චක්ඛුමතො බුඞ්ඛස්ස න කෙවලං තුම්හෙ යෙව, ඛත්තියොපි පසන්නා, තෙසු එකොපි ලඞ්ඝං අයුත්තොති ඛත්තා කාරණං වත්වා සඤ්ඤපෙසි.

"තෙසං සංඛානං ගණානං පටිසුණිත්වා"ති: තෙසං තතො සමාගතසංඛානං සමාගතගණානං පටිසුණිත්වා. **"භගවතො සරීරානි අඞ්ගා සමං සුවිභත්තං විභජිත්වා"**ති: එත්ථ අයමනුක්කමො.

දෙණෝ කිර තෙසං පටිසුණිත්වා ච සුවණ්ණදෙණිං විවරාපෙසි රාජානො ආගන්ත්වා දෙණිං යෙවතාව[1] සුවණ්ණවණ්ණධාතුයෝ දිස්වා භගවා සබ්බඤ්ඤූ පුඛෙඛ මයං තුම්හාකං ඛත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපතිමණ්ඩිතං ඡබ්බණ්ණබුඛරසම්ඛචිතං අසීති අනුබ්‍යඤ්ජනසමුජ්ජලිතසොභං සුවණ්ණවණ්ණසරීරං අදද්දසාම ඉදානි පන සුවණ්ණවණ්ණධාතුයොව අවසිඤ්ඨා ජාතා නත්‍ථත්තම්දං භගවා තුම්හාකන්ති පරිදෙවිංසු බ්‍රාහ්මණා තස්මිං සමයෙ තෙසං පමත්තභාවං ඤත්වා දක්ඛිණදාඨං ගහෙත්වා වෙඨන්තරෙ ඨපෙසි. අථ ඛො පඨමා අඞ්ගා සමං සුවිභත්තං විභජි, සබ්බාපි ධාතුයො පාකතික නාළියා සොළස නාළියො අහෙසුං. එකොඛනගරවාසිනො වෙවෙ නාළියො ලභිංසු. බ්‍රාහ්මණස්ස පන ධාතුයො විභජන්තස්සෙව සක්කාදෙවානම්පි ඛෙත්ත නුඛො සදෙවකස්ස ලොකස්ස සාඞ්ගවෙජ්ඣනාය චතුසච්චකථාය පච්චයභූතා භගවතො දක්ඛිණදාඨා ගහිතාති ඔලොකෙන්තා බ්‍රාහ්මණෙන ගහිතාති දිස්වා බ්‍රාහ්මණොපි දාඨාය අනුවඩ්ඪියං සඤ්ඤාරං දාතුං නාසක්ඛිස්සති ගණ්හාම් නන්ති වෙඨන්ත රතො ගහෙත්වා සුවණ්ණචංගොටකෙ ඨපෙත්වා දෙවලොකං නෙත්වා චූළාමණිචෙතියෙ පතිඨාපෙසි. බ්‍රාහ්මණොපි ධාතුයො විභජිත්වා දාඨං අපස්සන්තා චොරිකාය ගහිතත්තා කෙන මෙ දාඨා ගහිතාති පුච්ඡිතුම්පි නාසක්ඛි නනු තඛාව ධාතුයො විභජිතා කිං එවං පඨමං යෙව අත්තනො ධාතුහි අත්ථිකභාවං තඳඤ්ඤුසීති අත්තනි දෙසාරොපණං සම්පස්සමාණො මඤ්ඤමපි කොඨාසං දෙථාති වත්තුම්පි නාසක්ඛි තතො අයම්පි සුවණ්ණතුම්හො ධාතුගතිකොව යෙන නථාගතස්ස ධාතුයො මිණිතා ඉමස්සාහං ථූපං කාරිස්සාමීති විඤ්ඤෙත්වා 'ඉමං මෙ හොන්තා තුම්හං දදන්තූති" ආහ.

1. ම දෙණියං යෙව සීතා.

පිපඵලිවනියාපි මොරියා අජාතසත්තුආදයෝ විඝූතං පෙසෙත්වා යුඛසජ්ජාව නික්ඛමිංසු රාජගහෙ භගවතෝ සරීරානං ථූපං ච මහං ච අකාසීති, කථං අකාසි? කුසිනාරතෝ යාව රාජගහං පංචවිසති යොජනානි එත්තන්තරෙ අඤ්ඤසහවිත්තං සමතලං මග්ගං කාරෙත්වා යාදිසං මල්ලරාජානෝ මකුටබන්ධනසස්ව සන්ථාගාරස්ස ච අන්තරෙ පූජං කාරෙසුං තාදිසං පවත්තියොජනෙපි මග්ගෙ පූජං කාරෙත්වා ලොකස්ස අනුකම්පාකාරණත්ථං සබ්බත්ථ අන්තරාපණෙ පසාරාපෙත්වා සුවණ්ණදෙණ්ඩියං පක්ඛිත්තධාතුයෝ සන්තිපජ්ජෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා අත්තනෝ විජිතෙ පංචයොජනසතපරිමණ්ඩලෙ මනුස්සෙ සන්නිපාතාපෙසි තෙ ධාතුයෝ ගහෙත්වා කුසිනාරතෝ ධාතුකීළිතං කීළන්තා නික්ඛමිත්වා යත්ථ යත්ථ වණ්ණවන්තානි පුප්ඵානි පස්සන්ති තත්ථ තත්ථ ධාතුයෝ සන්තිඅන්තරෙ ඨපෙත්වා පූජං අකංසු තෙසං පුප්ඵානං ඛිණකාලෙ ගච්ඡන්ති රථස්ස ඛුරඝානං පච්ඡිමඝානෙ සම්පත්තෙ සත්තදිවසෙ ඝාධුකීළිතං කීළන්ති එවං ධාතුයෝ ගහෙත්වා ආගච්ඡන්නානං සත්ත වස්සානි සත්තමාසානි සත්තදිවසානි වීතිවත්තානි මිච්ඡාදිඨිකා සම්මාසම්බුද්ධස්ස ගොතමස්ස පරිනිබ්බුතකාලතෝ පට්ඨාය බලකාරෙන ඝාධුකීළිතාය උපද්දුතමහ සබ්බෙ නො කම්මන්තා නඨානි උජ්ඣායන්තා මනං පදුසෙත්වා ජළාසීතිසහස්සමත්තා අපායෙ නිබ්බත්තා බිම්බිසාරා ආවජ්ජිත්වා මහාජනෝ මනං පදුසෙත්වා අපායෙ නිබ්බත්තති සක්කං දෙවරාජානං දිස්වා ධාතුයෝ ආහරණුපායං කාරෙස්සාමාති තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා ධාතුආහරණත්ථාය කරොහි මහාරාජාති ආහංසු.

සක්කෝ ආහ භන්තෙ පුථුජ්ජනෝ නාම අජාතසත්තුනා සමෝ සබ්බෝ නත්ථි නසෝ මම වචනං කරිස්සති අපිච බෝ මාරවිනිංසක සදිසං විනිංසක්කං දස්සෙස්සාමි මහාසද්දං සාවෙස්සාමි යක්ඛගාහක ඛිපිතකආරොවකෙ කරිස්සාමි තුම්හෙ අමනුස්සා මහාරාජ කුපිතා ධාතුයෝ ආහරාපෙථාති වදෙය්යාථ එවං සෝ ආහරාපෙස්සතීති.

අථ බෝ සක්කෝ තං සබ්බං අකාසි ථෙරොපි රාජානං උපසංකමිත්වා මහාරාජ අමනුස්සා කුපිතා ධාතුයෝ ආහරාපෙහීති භණිංසු, රාජා නනාව භන්තෙ මයහං චිත්තං තුස්සති එවං සන්තෙපි ආහරන්තූනි ආහ. සත්තමෙ දිවසෙ ධාතුයෝ ආහරිංසු. එවං ආහත ධාතුයෝ ගහෙත්වා රාජගහෙ ථූපං ච මහං ච අකාසි ඉතරෙපි අත්තනෝ අත්තනෝ බලානුරූපෙන ආහරිත්වා සකසකට්ඨානෙසු ථූපං ච මහං ච අකංසු

"එවමෙතං භූතපුබ්බ"නති එවමෙතං ධාතුවිභජනවෙව දසථූප කරණඤ්ච ජම්බුදීපෙ භූතපුබ්බන්ති පවත්තා සඞ්ගීතිකාරා ආහංසු.

එවං පතිඨිතෙසු පන ථූපෙසු මහාකස්සපත්ථෙරෝ ධාතූනං අන්ත රායං දිස්වා රඤ්ඤා අජාතසත්තුං උපසංකම්මිත්වා මහාරාජ එකං ධාතු නිධානං කාතුං වට්ටතීති ආහ. සාධු භන්තෙ නිධානකම්මං තාව මම

හොතු ධාතුයො[1] පන කථං ආහරාපෙමීති න මහාරාජ ධාතුආහරණං තුය්හං භාරො අමහාකං භාරොති සාධු හනෙත තුමෙහ ධාතුයො ආහරථ අහං ධාතුනිධානං කරිස්සාමීති ථෙරො තෙසං තෙසං රාජ කුලානං පරිවරණමත්තකමෙව ඨපෙත්වා සෙසධාතුයො ආහරි.

රාමඟාමෙ පන ධාතුයො. නාගා පරිගණ්හිංසු නාසං අන්තරායො නත්ථි අනාගතෙ ලඞ්කාදීපෙ මහාවිහාරෙ මහාචෙතියමහි නිධ සිස්සනතීති තා න ආහරිත්ථ.

සෙසෙහි සත්තහි නගරෙහි ආහරිත්වා රාජගහස්ස පාචිනදක්ඛිණ දිසාභාගෙ ඨපෙත්වා[2] ඉමසම්ං ඨානෙ යො පාසාතො අත්ථි සො අන්තර ධානතු පංසු සුවිසුඬ්ධා හොතු උදකං ව මා උණ්හතුත්ති අධිට්ඨාසි. රාජා තං ඨානං ඛණාපෙත්වා තතො උඬ්ඩපංසුනා ඉට්ඨකා කාරෙත්වා අසීතිමහාසාවකානං චෙතියානි කාරෙති. ඉධ රාජා කිං කාරෙතීති පුච්ඡන්තානම්පි මහාසාවකානං චෙතියානීති වදන්ති න කොචි ධාතු නිධානභාවං ජානාති.

අසීතිහත්ථගම්හිරෙ පන තස්මිං පදෙසෙ ජාතෙ ගෙණා ලොහ සඤ්චරං සඤ්චරාපෙත්වා තත්ථ ථූපාරාමෙ චෙතියඝරපමාණං තඞ්ලොහ මයං ගෙහං කාරාපෙත්වා අට්ඨ[3] හරිවන්දනාදිමයෙඝරණ්ඩව ථූපෙ ච කාරාපෙසි.

අථඛො භගවතො ධාතුයො හරිවන්දනඝරඩෙ පක්ඛිපිත්වා තං හරිවන්දනඝරඩං අඤ්ඤසම්ං හරිවන්දනඝරඩෙ තම්පි අඤ්ඤසම්න්ති එවං අට්ඨහරිවන්දනඝරඩෙ එකතො කත්වා එතෙනෙව උපායෙන තෙ අට්ඨඝරඩෙ අට්ඨසු හරිවන්දනථූපෙසු අට්ඨහරිවන්දනථූපෙ අට්ඨසු ලොහිතවන්දනඝරඩෙසු අට්ඨලොහිතවන්දනඝරඩෙ අට්ඨසු ලොහිත වන්දනථූපෙසු අට්ඨලොහිතවන්දනථූපෙ අට්ඨසු දන්තඝරඩෙසු අට්ඨදන්ත ඝරඩෙ අට්ඨසු දන්තථූපෙසු අට්ඨදන්තථූපෙ අට්ඨසු සබ්බරතන ඝරඩෙසු අට්ඨසබ්බරතනඝරඩෙ අට්ඨසු සබ්බරතනථූපෙසු අට්ඨසබ්බ රතනථූපෙ අට්ඨසු සුවණ්ණඝරඩෙසු අට්ඨසුවණ්ණඝරඩෙ අට්ඨසු සුවණ්ණ ථූපෙසු අට්ඨසුවණ්ණථූපෙ අට්ඨසු රජතඝරඩෙසු අට්ඨරජතඝරඩෙ අට්ඨසු රජතථූපෙසු අට්ඨරජතථූපෙ අට්ඨසු මණිඝරඩෙසු අට්ඨමණි ඝරඩෙ අට්ඨසු මණිථූපෙසු අට්ඨමණිථූපෙ අට්ඨසු ලොහිතංකඝරඩෙසු අට්ඨලොහිතංකඝරඩෙ අට්ඨසු ලොහිතංකථූපෙසු අට්ඨ ලොහිතංකථූපෙ අට්ඨසු මසාරගල්ලඝරඩෙසු අට්ඨමසාරගල්ලඝරඩෙ අට්ඨසු මසාරගල්ල ථූපෙසු අට්ඨමසාරගල්ලථූපෙ අට්ඨසු එලිකඝරඩෙසු අට්ඨඑලික ඝරඩෙ අට්ඨසු එළිකථූපෙසු පක්ඛිපිත්වා සබ්බඋපරිමං එළිකචෙතියං ථූපාරාමෙ චෙතියප්පමාණං අකාසි තස්ස උපරි සබ්බරතනමයං ගෙහං කාරෙසි තස්ස උපරි සුවණ්ණමයං තස්සඋපරිරජතමයං තස්ස උපරි තඞ්ලොහමයං ගෙහං අකාසි.

1. ම. සෙසධාතුයො. 2. ම. ඨත්වා. 3. ම. අට්ඨඅට්ඨ.

තත්ථ සබ්බරත්තමයං වාලිකං ඔකිරිත්වා ජලජථලජ පුප්ඵානං සහස්සානි විප්පකිරිත්වා අඩ්ඩෙජ්ජානි[1] ජාතකසතානි අසිතිමහාථේරෙ සුඛොදනමහාරාජානං මහාමායාදෙවිං සත්තසහජාතෙති සබ්බානෙතානි සුවණ්ණමයානෙව කාරෙසි.

පංචපංචසතෙ සුවණ්ණරජතමයෙ පුණ්ණඝටෙ ඨපෙසි පංච සුවණ්ණඝටසතෙ උස්සාපෙසි පංචසතෙ සුවණ්ණදීපෙ පංචසතෙ රජතදීපෙ කාරෙත්වා සුගන්ධතෙලස්ස පූරෙත්වා තෙසු දුකූලවට්ටියො ඨපෙසි.

අථායස්මා මහාකස්සපො මාලා මා මිලායන්තු ගන්ධා මා විනස්සන්තු පදීපා මා විජ්ඣායන්තූති අධිට්ඨහිත්වා සුවණ්ණඵලකෙ අක්ඛරානි ඡින්දුපෙසි.

අනාගතෙ පියදස්සො නාම කුමාරො ජාත්‍යා උස්සාපෙත්වා අසොකො ධම්මරාජා භවිස්සති සො ඉමා ධාතුයො විත්ථාරිකා කරිස්සතීති රාජා සබ්බපඨමෙනෙව පූජෙත්වා ආදිතො පට්ඨාය චාරං පිඨනෙත්වා නීහරිත්වා, සොතඔලොභනවාරං පිදහිත්වා ආවිඤ්ඡනරජ්ජුයං කුමිකඛුද්දියං බන්ධිත්වා තත්ථෙව මහන්තං මණිඛන්ධං ඨපෙසි. අනාගතෙ දළ්හදාරුජාතො ඉමං මණිං ගහෙත්වා ධාතූනං සක්කාරං කරොන්තූති අක්ඛරානි ඡින්දුපෙසි, සක්කො දෙවරාජා විස්සකම්මං[2] ආමන්තෙත්වා තාත අජාතසත්තුනා ධාතුනිධානිකං කතං එස්ස ආරක්ඛං පඨපෙහීති පහිණි සොආගන්ත්වා වාළසංඝාටයන්තං යොජෙසි සඤ්ඤරූපකානි තස්මිං ධාතුගබ්භෙ ඵලිකවණ්ණඛ්ගෙ ගහෙත්වා වාතසදිසෙන වෙගෙන අනුපරියන්තං යන්තං යොජෙත්වා එකාය එව ආණියා බන්ධිත්වා සමන්තතො ගිජ්ඣකාවසථාකාරෙන සිලාපරික්ඛෙපං කාරෙත්වා උපරි එකාය පිදහිත්වා පංසුං පක්ඛිපිත්වා භූමිං සමං කත්වා තස්ස උපරි පාසාණථූපං පතිට්ඨපෙසි.

එවං නිහිතෙ ධාතුනිධානෙ යාවතායුකං ඨත්වා ථෙරොපි පරිනිබ්බුතො රාජාපි යථාකම්මං ගතො තෙපි මනුස්සා කාල කතා.[3]

අපරභාගෙ පියදස්සො නාම කුමාරො ජාත්‍යා උස්සාපෙත්වා අසොකො නාම ධම්මරාජා හුත්වා තා ධාතුයො ගහෙත්වා ජම්බුදීපෙ විත්ථාරිකා අකාසි.

කථං? සො නිග්‍රොධාරාමණෙරං නිස්සාය සාසනෙ ලද්ධපසාදෙ චතුරාසීතිවිහාරසහස්සානි කාරෙත්වා භික්ඛුසංඝං පුච්ඡි, භන්තෙ මයා චතුරාසීතිවිහාරසහස්සානි කාරිතානි ධාතුයො කුතො ලභිස්සාමීති, මහාරාජධාතුනිධානං නාම අත්ථීති සුණාම නපන පඤ්ඤායති අසුකස්මිං නෙති රාජා රාජගහෙ වෙතියං භින්දුපෙත්වා ධාතූං අපස්සන්තො පටිපාඨිකං කාරෙත්වා භික්ඛූ භික්ඛූනියොඋපාසකඋපාසිකායොති චතස්සොපරිසා ගහෙත්වා වෙසාලිං ගතො තත්‍රාපි අලභිත්වා කපිලවත්ථුං තත්‍රාපි අලභිත්වා රාමගාමං ගතො රාමගාමෙ නාගා වෙතියං භින්දිතුං නඅදංසු වෙතියෙ නිපතිතකුදාලො ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හොති එවං තත්‍රාපි අලභිත්වා අල්ලකප්පං වෙඨදීපං පාවකං කුසිනාරංති සබ්බත්ථ වෙතියානි භින්දිත්වා ධාතුඅලභිත්වා ව පටිපාඨිකානි කත්වා පුන රාජගහං ගන්ත්වා චතස්සොපරිසා සන්නිපාතෙත්වා අට්ඨ කෙනවි

1. ම. අඩ්ඩෙවඤ්ඤානි. 2. ම. විසුකම්මං. 3. ම. කාලංගතා.

සුතපුබ්බං අසුකඨානෙ නාම ධාතුනිධානනති. පුථුල තණ්ඩුලොති වීස.. වස්සසතිකො ථෙරො අසුකඨානෙ ධාතුනිධානනති නජානාම් මයා.. පන පිතා මහාථෙරො මං සත්තවස්සකාලෙ මාලාවංගොවකං ගාහාපෙත්වා එකි සාමණෙර අසුකගච්ඡන්තරෙ පාසානථූපො අත්ථි තත්ථ ගච්ඡාමාති ගන්ත්වා පූජෙත්වා ඉමං ඨානං උපධාරෙතුං වට්ටති සාමණෙරාති ආහ. අහං එත්තකං ජානාම් මහාරාජාති ආහ. රාජා තදෙව ඨානන්ති වත්වා ගච්ඡ හරාපෙත්වා පාසානථූපං ච පසුං ච අපනෙත්වා, හෙඨා සුධාගුම්ං අද්දස තතො සුධා ච ඉෂ්ඨකා යො ච හරාපෙත්වා, අනුපුබ්බෙන පරිවෙණං ඔරුය්හ සත්තරතනවාලිකං අසිහත්ථානි ච තඤ්ඤරූපකානි සම්පරිවත්තන්තානි අද්දස. සො යක්ඛදස්සනෙ පකෙඛ්‍යා පෙත්වා බලිකම්මං කාරෙත්වාපි නෙව අන්තං න කොටිං පස්සන්තො දෙවතා නමස්සමානො. ධාතුයො ගහෙත්වා චතුරාසීතියා විහාර සහස්සෙසු නිදහිත්වා සක්කාරං කරොම් මා මෙ දෙවතා අන්තරාය.. කරොන්තූති ආහ. සක්කො දෙවරාජ චාරිකං චරන්තො තං දිස්වා විස්සකම්මං ආමන්තෙත්වා තාත අසොකො ධම්මරාජ ධාතුයො නීහරිස්සාමීති පරිවෙණං ඔතිණ්ණො ගන්ත්වා කඤ්ඤරූපකානි හාරෙහීති සො පංචචූළගාමදරකො විය ගන්ත්වා රඤ්ඤෙ පුරතො ධනුකහත්ථො ඨත්වා හරාම් මහාරාජාති ආහ හර තාතානි සරං ගහෙත්වා සන්ධිමෙ යෙව විජ්ඣි සබ්බං විපකිරිතිත්ථ. අථ රාජා ආවිජ්ජන්තෙ බබ්බුකිත මුද්දිකං ගණ්හි මණිකඛණ්ඩං පස්සි අනාගතෙ දළිද්දරාජතො ඉම.. මණිං ගහෙත්වා ධාතූනං සක්කාරං කරොන්තූති පුන අක්ඛරානි දිස්වා කුජ්ඣිත්වා මාදිසං නාම රාජානං දළිද්දරාජාති වත්තුං අයුත්තන්ති පුනපුනං ඝට්ටෙත්වා චාරං විවරිත්වා අන්තො ගෙහං පවිට්ඨො අඨාරස වස්සාධිභාගානං චිත්තං වස්සසතානං උපරි ආරොපිතා දීපා තථෙව පජ්ජලන්ති නීලුප්පලපුප්ඵානි තංඛණං ආහරිත්වා ආරොපිතානි විය පුප්ඵසන්ථාරෙ තංඛණං සත්ථතො විය ගන්ධා තං මුහුත්තං පිසිත්වා ඨපිතා විය රාජා සුවණ්ණපට්ටං ගහෙත්වා අනාගතෙ පිඤ්ඤෙ නාම කුමාරෙ ජාතං උස්සාපෙත්වා අසොකොනාම ධම්මරාජ භවිස්සති සො ඉමා ධාතුයො විත්ථාරිකා කරිස්සතීති වාචෙත්වා දිබ්බෙ භො අහං මයහං අය්‍යෙන මහාකස්සපත්ථෙරෙනාති වත්වා වාමහත්ථෙ ආභුජිත්වා දක්ඛිණ හත්ථෙන අපෙපාඨෙසි සො තස්මිං ඨානෙ පරිවරණකධාතුමත්තාමෙව ඨපෙත්වා සෙසධාතුයො සබ්බා ගහෙත්වා ධාතුගෙහං පුබ්බ පිණිත තයෙනෙව පිදහිත්වා සබ්බං යථාපකතියාව කත්වා උපරි පාසාණ චෙතියං පතිට්ඨාපෙත්වා චතුරාසීතියා විහාරසහස්සෙසු ධාතුයො පතිට්ඨාපෙත්වා මහාථෙරෙ වන්දිත්වා පුවජි, දුයාදෙමහි භන්තෙ බුද්ධසාසනෙති කිස්ස දුයාදෙ ත්වං මහාරාජ බාහිරකො ත්වං සාසනස්සාති, භන්තෙ ජාතවුත්තිකොවිධනං විස්සජ්ජෙත්වා චතුරාසීති විහාරසහස්සානි කාරෙත්වා අහං තදුයාදෙ අඤ්ඤ කො දුයාදෙති පචවයදුයාදො නාම ත්වං මහාරාජ යො පන අත්තනො පුත්තං ච ධීතරං ච පබ්බාජෙති අයං සාසනෙ දුයාදෙ නාමාති. සො පුත්තඤ්ච ධීතරඤ්ච පබ්බාජෙසි අථ නං ථෙරා ආහංසු ඉදානි මහාරාජ සාසනෙ දුයාදදුඪීති

"එවමෙතං භූතපුබ්බ"න්ති එවමෙතං. අතීතෙ ධාතුනිධානම්පි ජම්බුදීපතලෙ භූතපුබ්බන්ති තතිය සඞ්ගීතිකාරාපි ඉමං පදං ඨපේසුං, "අථ දෙණා චක්ඛුමතො සරීර"න්ති. ආදි ගාථායො පන තම්බපණ්ණිථෙරෙහි වුත්තාති.

මහාපරිනිබ්බාණ සුත්තවණ්ණනා
නි ඝි නා.